„ASOCIAȚIUNEA" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, ȘTELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 1
Luni 10 Ianuarie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

MARIA CHELSOI CRISTEA — Plutași pe Bistrița

SCRISORI DIN PARIS

Cutreerând librăriile

de MIHAI NICULESCU

Acum câteva săptămâni, s'au redeschis cursurile. In vitrinele librăriilor din Cartierul Latin și pe rafturi, până în mijlocul trotoarului, la „Gibert" pe bulevardul Saint-Michel — „Boul Miche", cum i se spune familiar, — numai cărți și furnituri de școală. Nu-mi trebue nimic: stylou am, din alte vremuri, hârtie câtă vreau, dela Sindicatul presei (5 fr. suta de foi). Cât despre subiecte pentru „Scrisori din Paris", poftă de scris să fie!

Azi nu intru în librărie, că iar nu mai ies până la amiază. Și prea e radioasă dimineața asta clară. In „Librairie de la Rive Gauche", din piața Sorbonei, ca și la „Larousse", lângă Cluny, sau „Librairie du Quartier Latin", pe Boulevard Saint-Germain, știu să merg cu ochii închiși la cartea care-mi trebue. Dar, oricât i-aș deschide, n'am să găsesc în rafturile niciuneia vreun volum din colecția „Pléiade". Afară doar dacă aș fi dispus — și nu sunt — să plătesc 1500 fr., **Jurnalul** lui André Gide, sau 1400 fr., opera poetică a lui Péguy, sau nu știu cât, teatrul complet al lui Shakespeare în două volume, opera dramatică întreagă a lui Goethe în unul singur, Platon complet în două, etc.

Să ne mulțumim, — în ce privește clasicii, cel puțin, — cu edițiile populare accesibile tuturor, (prețurile variază între 15—30 franci), tipărite la Garnier, Larousse și în edițiile Cluny, unde e în curs de publicare, o nouă traducere integrală a lui Shakespeare. Tot la Cluny au apărut recent, în două volumașe, în traducerea lui André Coeuroy celebrele: **Amintiri din viața mea: Adevăr și poezie** de Goethe. Aceeași operă în traducerea integrală a lui Pierre Du Colombier, a apărut în edițiile Montaigne (Aubier), traducătorii fiind, respectiv, unul critic muzical și celălalt plastic, de o competență și autoritate recunoscute. Acestea nu sunt singurele traduceri din Goethe. Gallimard a mai publicat, afară de opera dramatică integrală în colecția „Pléiade", pe care am menționat-o, un volum de **Maxime alese**, iar anul trecut, **Convorbirile lui Goethe cu Eckermann,** (traducerea lui Jean Chuzeville.) In sfârșit, a fost remarcat studiul lui L. Loiseau, intitulat: **Goethe — omul, scriitorul, gânditorul.** (Aubier). Aceeași editură continuă să publice importanta colecție bilingvă cuprinzând texte și traduceri din operele unor Novalis, Schiller, Hoelderlin, Shakespeare, Kleist, Storm, Grillparzer, De Foe (Anul ciumei), etc. Tot la Aubier, amintesc cele două colecții utile studioșilor, una intitulată: „Bibliothèque philosophique", care a publicat anul acesta volume antologice cuprinzând texte și studii din opera unor Maine de Biran, Nicolae Cuzanul, Vauvernagues, Auguste Comte, iar cealalta: „Les Maitres de la spiritualité chrétienne", cuprinzând texte alese din Sf. Toma din Aquino și Albert cel Mare, Bonaventura, Bernard, Preafericitul Suso, Sf. Teresa din Avila, etc.

Clasicii, — despre cari oricât s'ar spune în zeflemea, că sunt „pâinea profesorilor" — rămân totuși izvorul de tinerețe fără bătrânețe al culturii. Unii, ca Montesquieu, sunt redescoperiți, înfățișați într'o lumină nouă care ni-i face altfel apropiați. „Aș da tot **Spiritul Legilor** pe un **Jurnal de călătorie**, scria în veacul trecut, Sainte-Beuve. Mai norocoși decât el, putem citi astăzi **Călătoriile lui Montesquieu**, publicate la Stock, cu un studiu introductiv de Marcel Arland, după ce acum doi ani „Caetele" autorului savuroaselor **Scrisori persane**, publicate de Bernard Grasset revelau „mecanismul interior al unui om care a știut să trăiască fără a lăsa să se piardă ceva din darurile sale, refuzând în acelaș timp să le sacrifice un dram din fericirea lui". Ingăduiți-mi să vă înfățișez din câteva trăsături, silueta morală a acestui scriitor, ale cărui **Caete** mi-au dat câteva ore de neuitată bucurie.

Intâi omul, Montesquieu descris de el însuși, cu neîndurată luciditate larochefoucauldiană: „N'am văzut niciodată lacrimi curgând fără să fiu mișcat. Iert cu ușurință fiindcă nu știu să urăsc. Pare-mi-se că ura-i vătămătoare. Când a vrut cineva să se împace cu mine, mi-am simțit deșertăciunea lingușită și am încetat să mai socotesc dușman pe un om care mă îndatora, dându-mi despre mine o bună părere".

*

„Când s'au așteptat să sclipesc într'o conversație, n'am făcut-o. Imi plăcea mai degrabă să-mi vină în ajutor un om de duh, decât proștii să mă apróbe".

(Urmare în pag. 5-a)

Tristețea revelatoare a muzicii

de VLADIMIR DOGARU

Ajungând cu povestirea copilăriei și adolescenței lui René la anii când acesta se plimba nestingherit prin păduri, unde asculta cântecele duioase ale păstorilor, Chateaubriand pune în gura eroului său următoarele interesante observații, făcute în legătură cu natura intrinsecă a muzicii: „In orice țară din lume, cântecul natural al omului e trist, chiar și când exprimă fericire. Inima noastră este un instrument incomplet, o liră căreia îi lipsesc coarde; deaceea, suntem nevoiți a scoate accentul bucuriei pe tonul destinat suspinelor" [1]). Fără să fie isvorîte dintr'o minte filosofică, gândurile acestea au totuș un caracter de profundă meditație. Se știe că există scriitori, cari, printr'o simplă intuiție poetică, smulg realității mai mult adevăr decât oricare alt cercetător. Chateaubriand e dintre aceștia. Indiferent că — în problema care ne interesează — el pune până la urmă tristețea muzicii pe seama inimii umane — „instrument incomplet", căruia îi lipsesc coardele destinate a exprima accentele bucuriei — afirmația sa că muzica deșteaptă în sufletele noastre tristețe, chiar și atunci când ea trece drept veselă, ni se pare a fi o constatare dintre cele mai valabile. Intr'adevăr, să ascultăm cu atenție o meodie poporană ori o arie dintr'o compoziție cultă și să notăm natura răsunetului pe care ni-l lasă în suflet. Vom vedea că el e constituit în genere din tristețe. In fața muzicii, sufletul uman se simte cuprins de o plăcută părere de rău. Zicem se simte, fiindcă detașarea de clipele trăite până atunci — deși se fac în mod lent — este — pentru subiectul ascultător — vizibilă.

Orice creație muzicală deșteaptă, așa dar, un sentiment de plăcută părere de rău. Condițiunea esențială nu ține, după cum s'ar crede, de felul compoziției, ci de ceeace constituie esențialul în artă: originalitatea. In nicio altă artă, originalitatea nu-i atât de bogată în emoții, ca în muzică. Pe drept cuvânt socotea Schopenhauer că muzica e cea mai răscolitoare dintre toate artele.

Afirmația că muzica deșteaptă un sentiment de plăcută părere de rău pare, la întâia înfățișare, paradoxală. In genere, se crede că muzica înveselește. Chiar și Schopenhauer, care susține că muzica e cea mai sguduitoare dintre toate artele, precizează că ea exprimă „bucuria, întristarea, durerea, groaza" [2]), — toate la un loc, ceeace nu mai echivalează cu un sentiment de tristețe. Iar pentru un scriitor ca Tolstoi, muzica era, nici mai mult nici mai puțin, decât excitare, împingere la rău. „Se spune că muzica înalță sufletul — exclamă el prin gura lui Pozdnișev, eroul din Sonata Kreuzer — mișcându-l. Stupiditate!! Efectul ei e puternic, într'adevăr, dar — vorbesc pentru mine — nu înalță deloc sufletul, după cum nici nu-l coboară: ci numai îl excită" [3]). Pornind dela această constatare, Tolstoi va declara război de moarte muzicii. El se va teme tot resul vieții sale de ea și se va abține, pe cât posibil, dela „nefastele" ei îndemnuri.

Teama lui Tolstoi, deși ne amintește de Platon și Goethe cari, după cum se știe, au avut față de muzică aproape aceleași sentimente de frică, oricât ar conține un grăunte de adevăr, rămâne o opinie izolată, isvorîtă dintr'o atitudine asemănătoare, menită să explice sensibilitatea excesivă a autorului, și nu să se închege într'o filosofie de sine stătătoare. Muzica acționează într'adevăr asupra spiritului uman, însă această acționare nu se traduce în rău decât la ființele cu sensibilitate mare. Tolstoi s'a referit la ceva accidental și nu la ceva general. Pe deasupra era slav, fapt ce l-a făcut să puie muzica pe același picior de păcat cu femeia. „Amândouă — notează el undeva cu spaimă — vor ceva dela mine". Ceeace însemnează că era un sentimental, care vroia să se înfrâneze....

Inainte de a trece la expunerea motivelor ce ne îndreptățesc să credem că muzica deșteaptă în noi un sentiment de plăcută tristețe, să accentuăm că e vorba de acele compoziții muzicale — poporane ori culte — care sunt izvorîte cu adevărat din adâncurile insondabile ale sufletului. O astfel de muzică va revărsa totdeauna o rază din perfecțiunea și eternitatea lumii de dincolo care scapă priceperii și simțirii noastre. Natura muzicii e numenală. „După ce am meditat mult asupra esenței muzicii — scrie într'un loc Schopenhauer — vă recomand plăcerea acestei arte, ca pe cea mai minunată și mai puternică dintre toate. Nu există alta care să acționeze mai direct, fiindcă niciuna nu destăinuie adevărata natură a lumii" [4]). După cum se vede, în afară de cunoscutul rol de a ne scăpa de sub tirania voinței — Schopenhauer mai acordă muzicii și un sens metafizic. Muzica ne revelează ceeace — pe cale obișnuită — nu putem obține.

(Urmare în pag. 2-a)

TIPOLOGIE LITERARĂ

TREI CURTEZANI AI LITERATURII

de VASILE FLORESCU

Pentru omul comun activitatea în domeniul literelor pare mai ușoară și mai darnică în ceeace privește gloria; așa se explică dece literatura a avut întotdeauna mai mulți curtezani de cât oricare alt domeniu de activitate superioară. Dar, întocmai unei domnisoare care se știe adulată mai mult pentru zestrea sa decât pentru ea însăși, literatura — pentru care gloria ar fi zestrea ce o aduce mirelui ei — știe de minune să se ferească de asemenea curtezani. Prudența ei este chiar excesivă, căci în rarele cazuri când vreunul din cei care îi dau târcoale merită cu adevărat să se înfrupte din zestrea sa, aceasta nu se întâmplă decât prea târziu, când gloria devenită postumă, nu mai înseamnă nimic pentru cel trecut în lumea dreptilor. Aceasta însă nu împiedică cu nimic ca numărul vânătorilor de glorie literară să crească în vremurile prielnice și să se mențină în vremurile turburi.

Situația în afara celor trei coordonate esențiale literaturii, adică în afară de creator, cercetător și amator, acești curtezani ai literaturii sunt în permanență la periferia faptului literar. Ei constituesc acea mulțime ciudată dela conferințele profesorilor la modă, din sălile de redacție ale revistelor, din hallurile facultăților de litere și din cafenelele cu oarecare tradiție literară. Indivizi ciudați, uneori pitorești cu ochii lor visători ascunși în dosul unor ochelari cu rama de un deget de groasă, cu capetele lor hirsute, acoperite până mai ieri-alaltăieri de vaste pălării negre și străjuite de lavaliere fluturânde. Sunt nelipsiți în cercurile „qui se piquent de littérature", și în cenacluri; întotdeauna cu manifeste literare în buzunare și cu proecte de reviste și de asociațiuni; gata oricând să comemoreze un mort care a început să aibă succes și să înjure un viu care se grăbește să-l aibă.

La început, în număr mai mic, au fost văzuți în jurul lui August și la prânzurile lui Maecena. Cu timpul, s'au înmulțit și au prins curaj, alcătuind acele „puys" devenite ulterior „chambres de rhétorique". Organizați în căprării culteraniste, eufuiste, concetiste și în ruelle, au lăsat în istoria literaturilor apusene amintirea unor tămbălăuri grozave ale căror cauze și efecte vor oferi, multă vreme încă, seducătoare și inepuizabile subiecte de opuri istorico-literare. Intr'o vreme se lăudau că pot vorbi „de omni re scibili"; faimoasa „histoire de la dent d'or" care înebuni cândva întreaga Europă, este isprava lor. Jauregui, Verdugo și Lope de Vega, au fost sgomotos înfrânți de ei. Boileau și Molière numai cu mare greutate le-au făcut față, iar Marini și banda sa domniră nestingherit câtăva vreme. In Anglia lylyștii au reușit să-și expună „primness"-ele aproape fără nici o rezistență. In Germania domnia lor absolută se exercită prin asociațiuni ca „ordinul pelerinului", „ordinul lebedelor depe Elba" și „ordinul bradului". In 1827 au fost văzuți îmbrăcați în roșu și verde, votând cu ouă clocite gloria lui Hernani, pentru ca peste câțiva ani, tot atât de sgomotos, să trântească definitiv drama romantică. Olimpiei i-au cântat osanale ca s'o consoleze de injuriile salonului; pe Wilde l-au scuipat pentru ca după episodul „Reading" să tune și să fulgere contra marei nedreptăți făcute autorului Salomeei. Ultimul lor mare zaiafet organizat la Zürch în 1916, a răbufnit și la noi cu câteva huiduieli de tipul „Unu" sau „H. P."

Din acest cortegiu permanent dealungul istoriei literare, desprindem trei figuri mai interesante: Pedantul, Preciosul și Snobul și încercăm să îi prezentăm în lumina în care ne apar astăzi. Italia a botezat pe cel mai în vârstă adică pe Pedant, Preciosul, fiindcă întruchipează un vițiu prin excelență latin, a fost poreclit astfel de către Francezi; Snobul, cel mai tânăr dintre ei, nu s'a putut lipsi de rezonanța puțin comună a unui nume „made in England".

Pedantul se recrutează din cei care se vor cercetători ai literaturii. Din vastele discipline care deservesc cercetarea literaturii el și-a ales de timpuriu o specialitate, s'a închis în ea memorând mii și mii de amănunte și făcând din ele scopul activității sale. Neisbutind să vadă în amănunt un mijloc mai mult sau mai puțin util cercetării, s'a împotmolit în el fără să ajungă la înțelegerea de ansamblu a epocii sau curentului care constitue așa zis — a lui specialitate. Își iubește specialitatea și suferă ca un adevărat gelos când în cercurile pe care le frecventează, vre un imprudent abordază domeniul pe care el îl socotește numai și numai al său. Se înfurie, întrerupe brutal, contrazice cu răutate sau citează în continuare și sfârșește cu zeci de amănunte ceea ce imprudentul începuse să spună.

Preciosul și-a ratat cultura într'alt mod decât Pedantul. Fiind structural în imposibilitate de a prinde firele ideilor și înclinat în mod special către expresia lor verbală, Preciosul s'a interesat mai mult de cum spune decât de ce spune

(Urmare în pag. 2-a)

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU — Desen pentru Baudelaire

Două tipuri de mitologie românească

de ROMULUS VULCĂNESCU

Studiul mitologiei române, destul de modest de altfel, cum se prezintă până astăzi, a ajuns în studiul inevitabilelor contradicții interne, fără de care nici o strădanie științifică nu e susceptibilă de progres și mai ales viabilă în conștiința frământată a cercetătorului. Impasul în care se zbate mitologistul român și când spun mitologistul român comit un fel de sofismă a generalizării pripite, de oarece în mod riguros științific nu putem vorbi încă de o asemenea atitudine spirituală la noi, decât forțând nota discuției în pasul acesta nu este atât rezultatul incapacității cercetătorului de a descoperi, înțelege și sistematiza realitatea mitică autohtonă, **care în ultima analiză se arată a fi extrem de bogată și complexă, cât mai degrabă, neputința lui de a se decide, cu conștiința împăcată în fața materialului mitic netriat pentru unul din** tipurile de vizionare și valorificare mitologică iscoditâ ante res. **De aceea mitologia română astfel cum a fost presimțită și mai ales redactată chiar dela început, în opere ce s'au vroit dintr'odată integrale și grandioase, însă care din lipsă de pregătire necesară s'au brodit fragmentare și firave, este departe de a corespunde** adevăratei viziuni mitice românești. **In cuprinsul ei dau mâna cele mai extravagante hipoteze și fac corp comun, într'un fel de** intuiție mitologică mixtă și rebarbativă, **cele mai improprii teme și mituri pe care le-ar fi putut imagina mintea unui fantasmagoric ticluitor de basme.**

Poate una din cele mai răspunzătoare operațiuni pe care trebue să le facă cercetătorul român, este aceea a selecționării materialului mitic pe care-l oferă realitatea religioasă autohtonă în sensul unei viziuni mitologice aderente la spiritualitatea românească. **Această operațiune devine cu atât mai penibilă, cu cât, în cazul nostru, materialul mitic autohton, se grupează dela sine organic în mai multe viziuni, câteodată deosebite numai** impresional, **ca simple variante, altădată diferențial, tematic și stilistic, ca totalități vizionare structural opuse unele altora. Din marasmul acesta de verosimile sau false viziuni mitologice desprinse sau emanate din realitatea mitică autohtonă, cărora nu le putem acorda de cele mai multe ori decât o slabă valoare reală și'n fața cărora cercetătorii cei mai iscusiți rămân de cele mai multe ori perplexi, deocamdată nu ne interesează decât două modalități globale de vizionare: una cristalizată în spiritul religiei dominante în stat, adică creștine și alta în spiritul credințelor oprimate și subterane, adică păgâne.**

Din acest impas teoretic și creator, câțiva mitologiști români au ieșit, îmbrățișând cu sfială una din viziunile tipice, creștine sau păgâne, în nici un caz, pe ambele deodată, pentru a concepe și întocmi o mitologie românească. Deci, problema apartenenței mitologiei autohtone la unul din modurile de vizionare ale dramei mitice române **s'a dovedit până acum a fi în funcție de criteriul personal de intuire a aderenței unei din multiplele viziuni iscodite din realitatea mitică băștinașe și nici decum de considerații de alt ordin, precum cele raționale, sau critice.**

Intrebarea sistematică dela care așteptăm lămuririle convingătoare este: care din aceste două formule tipice de finalitate mitică, **cea creștină sau cea păgână ,exprimă ceeace în limbaj convențional științific am numi „adevărul mitologic autohton"? sau mai simplist: care din aceste două soluții creatoare, este expresia și modul cel mai cert și mai convenabil, aportul cel mai adecvat spiritualității române prin contribuția ei la mitologia universală?**

Pentru a putea răspunde satisfăcător la această întrebare, care constitue după noi, rațiunea de a fi a acestei schițe, nervul speculației noastre, trebue să vedem în prealabil care sunt argumentele logice de până acum, pentru fiecare din cele două tipuri de interpretare mitică pomenite; cel creștin și cel păgân, și apoi să trecem la expunerea de motive a tipului pe care-l considerăm acceptabil pentru orice tentativă viitoare de mitologie românească.

Să ne oprim deci puțin atenția asupra acestui aspect al problemei atât de turburi și totuși atât de inevitabile, ca asupra unor premize fără de care nu se poate ajunge la o concluzie valabilă.

Cei mai mulți mitologiști români, altădată numiți de noi „mitografi", **deci cei mai mulți îndrăgitori ai mitologiei române, pledează cu vehemență și curajul inegalat al diletantului ce se vrea revoluționar pentru** o mitologie poporană de tip creștin, **în care viziunea de ansamblu, temele preferate, miturile și dramatizarea lor sunt forme denivelate, degradate și întrebuințând un termen banal însă plastic, vulgarizate, de înțelegerea și sensibilitatea populară a învățăturilor biblice și mai ales a dogmaticei creștine ortodoxe. Pentru majoritatea acestor îndrăgitori, improvizați peste noapte din nostalgii și reminiscențe, din ambiții și insistențe, în competințe mitologice, cum și pentru amatorii care se mențin cu entuziasm pe această poziție, numai o mitologie romană de tip creștin-ortodox poate exprima adevărul mitologic băștinaș. Ea este formula cea mai convenabilă pentrucă este cea mai potrivită** felului nostru creștin de a gândi mitic **încă înainte de a fi creștinizați propriu-zis în istorie. In această privință, mitologiștii noștri s'au lăsat influențați de** teza precreștină a mitologiei autohtone **lansate de fruntașii bisericești, susținută în ultima vrem incidental de d. C. Giurescu în Istoria Românilor (vod. I) și schițate de toți aceia care au îmbrățișat această formulă, printre care acum 6 ani se prenumăra și scriitorul acestor rânduri în „Scurtă privire asupra mitologiei românești".**

Gradul de certitudine al acestei soluții creștinizante, oricât de discutabil ar fi, poate fi măsurat indirect prin rezonanța afectivă și intelectuală a magiei și superstițiologiului poporan de structură net creștină. Magia și sistemul de superstiții locale astfel cum ne sunt date în ambianța sătească prin structura și funcțiunea lor mitologică anticipează și susțin cultul și riturile creștine, bine înțeles în linii mari, nu în amănunte.

Dacă căutăm să vedem cum a fost rezolvată din punct de vedere teoretic problema mitologiei române de tip creștin-ortodox, trebue să luăm în considerație două studii cu referințe speciale la această chestiune, unul apărut în 1938, al subsemnatului și intitulat: „Scurtă privire asupra mitologiei românești" și altul în 1940, al d-lui Th. Fecioru denumit: „Fenomenul religios și poporul român". In primul studiu, de proporții destul de reduse, subsemnatul, susține nici mai mult nici mai puțin că în structura și funcțiunea ei viziunea mitologică a românului se încheagă și converteste numai prin și numai înăuntrul creștinismului. **Creștinismul operează în sânul mitologiei autohtone nedefinite și haotice din punct de vedere vizionar, un rol arhitectonic, de chiag schematic a unor elemente vizionare rătăcite înăuntrul spiritului românesc din epavele mitologiei străvechi și-a mitologiilor străine de contact sau suprapunere. Iar d. Th. Fecioru, fără a face caz de schița noastră, arată cu toată competința care-l caracterizează cum creștinismul** se răsfrânge în conștiința mitologizantă a românului ca leit-motiv **prin toate învățăturile ei, dela dogme și teologumene, până la parabole și eresuri. Lucrarea d-lui Th. Fecioru deși sub raportul analizei aduce o contribuție de amănunt mai valoroasă decât prima, sub acela al justificării teoretice a viziunei mitice reale dă înapoi, căci consideră creștinismul ca un izvor mitologic, însă cum vom vedea îndată numai pentru o** pseudo-mitologie, **care în orice caz nu mai este o mitologie românească. El nu mai retușează viziunea mitologică autohtonă, ci o schimbă total, dându-i** o altă factură și un alt sens, **pe care mitologistul calificat îl refuză de-a capo.**

Din punct de vedere literar problema mitologiei române de tip creștin-ortodox capătă o dublă rezolvare: una de factură biblică și una vag personală. Dacă am face caz de câteva nume, deja cunoscute, rezolvarea mitologiei române în travestitul biblic **ne-ar apare în lumina ei nefirească. Sim. Fl. Marian, care concepe însă nu schițează decât un** plan impropriu de mitologie românească, **după cum reese din cele mai multe „prefețe" la studiile lui monografice de folklor mitic, vede această creație cu atât mai închegată cu cât este în structura ei mai sudată de creștinism. E de altfel intuiția preoțească a unei mitologii române. Tudor Pamfile, acela care trece la redactarea primei mitologii românești cu o bravură demnă de o mai atentă prețuire,** elimină din transcrierea lui factori în aparență dezintegratori, elementele extra creștine" **cele mai multe păgânești, dintr'o pricină lesne de înțeles" (Dușmanii și prietenii omului). Elena N. Voronca, desconsiderată de critica de specialitate pe nedrept, introduce în sistematizarea arhivei ei mitologice bucovinene** planul laic și compozit al tratatelor clasice de mitologie la un fond eminamente creștin, **forțând astfel tonul expunerii într'un chip în care intuiționismul religios încearcă să facă concesii curentului scientist în mitologie, pe vreme ei în plină desfășurare dialectică. Iar recent, d. Aurel Cosma în „Mythologie roumaine" redactată în franceză, pentru a răspândi astfel prin intermediul unei limbi universale multe erori reprobabile, prezintă mitologia poporului român ca o** variantă poporană a datelor credinței biblice și învățăturilor bisericei.

(Urmare în pag. 4-a)

TEATRUL NOSTRU: „CANALIA", comedie în trei acte de d. N. D. COCEA.

TEATRUL „MUNCĂ ŞI LUMINA": CUMPĂNA INIMII" comedie în trei acte, prelucrată de PAUL GUSTI.

CRONICA DRAMATICĂ

Mai mult ca oricare alta, comedia d-lui N. D. Cocea întruchipează principiul că o piesă după ce a fost văzută trebuie revenit asupra ei.

A judeca după prima impresie sau a-ţi face o părere din primul moment — uneori după primul act — dacă în multe cazuri este şi posibil şi perfect valabil, nu-i mai puţin adevărat că, devenită metodă, ar putea să prezinte numeroase riscuri.

E cazul, cred, în primul rând cu noua piesă dela „Teatul Nostru".

In ce mă priveşte, — şi n'ar fi exclus să se găsească şi alţii în aceeaşi situaţie — trebuie să spun ca la început mi-au parut multe lucruri cu totul ridicole sau groteşti, unele chiar lipsite de gust, celace, venind din partea unui om ca d. N. D. Cocea era grav. Şi chiar mă întrebam cum se face că un om inteligent ca d-sa — şi nu inteligent: extrem de inteligent, unul dintre cei mai strălucit inteligenţi oameni pe cari i-am auzit, i-am întâlnit şi pot spune, i-am cunoscut — a putut să prezinte această piesă.

Pe urmă, însă, o anumită perspectivă pe care ţi-o oferă întotdeauna orice trecere de timp mi-a dat posibilitatea să văd că nu-i chiar aşa.

Desigur că un anumit factice al piesei tot subsistă, desigur că anumite tirade socialo-politico-literare nu's tocmai la locul lor într'o operă de artă, sau, cel puţin, în această piesă, ale cărei tendinţe nu sunt de ordin social, pivotul fiind de natură psihologica; desigur că nici monologul cu „Madame Venus" nu-i nici el de cea mai pură calitate estetică, precum nici unele alte lucruri şi scene cari ar fi putut să lipsească, dar nu-i mai puţin adevărat că, devenită metodă, ar putea să prezinte numeroase riscuri.

E cazul, cred, în primul rând cu noua piesă dela „Teatul Nostru".

In ce mă priveşte, — şi n'ar fi exclus să se găsească şi alţii în aceeaşi situaţie — trebuie să spun ca la început mi-au parut multe lucruri cu totul ridicole sau groteşti, unele chiar lipsite de gust, celace, venind din partea unui om ca d. N. D. Cocea era grav. Şi chiar mă întrebam cum se face că un om inteligent ca d-sa — şi nu inteligent: extrem de inteligent, unul dintre cei mai strălucit inteligenţi oameni pe cari i-am auzit, i-am întâlnit şi pot spune, i-am cunoscut — a putut să prezinte această piesă.

Pe urmă, însă, o anumită perspectivă pe care ţi-o oferă întotdeauna orice trecere de timp mi-a dat posibilitatea să văd că nu-i chiar aşa.

Desigur că un anumit factice al piesei tot subsistă, desigur că anumite tirade socialo-politico-literare nu's tocmai la locul lor într'o operă de artă, sau, cel puţin, în această piesă, ale cărei tendinţe nu sunt de ordin social, pivotul fiind de natură psihologica; desigur că nici monologul cu „Madame Venus" nu-i nici el de cea mai pură calitate estetică, precum nici unele alte lucruri şi scene cari ar fi putut să lipsească, dar nu-i mai puţin adevărat că piesa, pe liniile ei principale, nu este rea: este ceva ce o salvează, şi anume, un anumit element tragic care o străbate şi care o umanizează.

Deaceia cred că această piesă, chiar fără adăogiri şi racordări, ci numai cu un simplu creion roşu poate deveni, numai cu materialul pe care deja îl are, o piesă bună!

D. N. D. Cocea, care a făcut atâţia ani gazetărie, ştie foarte bine ce reprezintă într'un secretariat de redacţie un creion roşu.

Pentru un... „debutant", însă trebuie să se recunoască faptul că suntem în faţa unui început bun, aşi zice chiar deosebit de bun, şi ar fi exagerat să se facă prea mult caz de unele lipsuri de tehnică dramatică sau de unele scăderi intrinsece: ele sunt inerente chiar autorilor dramatici consacraţi, dar primei lucrări cu care se prezintă un autor în faţa publicului!

Şi această afirmaţie o fac convins: impresia mea intimă — judecând după multe lucruri şi bune şi abile pe care piesa aceasta le prezintă — este că n'ar fi exclus să-i fie dat d-lui N. D. Cocea să facă în adevăr carieră dramatică, iar unele dintre rezervele pe care actuala d-sale lucrare le ocazionează să nu-şi mai aibe locul la o a doua d-sale piesă.

Nu-i exclus în privinţa d-sale să fiu influenţat şi de o veche simpatie a mea pentru gazetarul N. D. Cocea ale cărui articole — ca şi cărţi, ca şi tot ce a scris — era o vreme când i le aşteptam cu deosebită nerăbdare. Şi, fiindcă fac această mărturisire, voiu adăoga că nici astăzi n'am uitat şi cred că nici alţii dintre prietenii de pe atunci, — acele articole pline de vervă, aşi zice îndrăcite, neastâmpărate, adevărate modele de pamflet — extraordinare chiar când erau nedrepte — pe cari le publică d-sa pe vremuri în „Facla".

Şi, poate, deasemenea, mă mai influenţează şi un fel de încredere superstiţioasă pe care o am în atotputernicia inteligenţei, care te face să crezi că un om inteligent n'ar putea să nu reuşească în orice ar vrea să întreprindă. Bine înţeles, se poate să mă înşel, dar mi-ar părea rău... Şi pentru d. N. D. Cocea şi pentru literatura noastră dramatică pentrucă în felul acesta, n'a putut să înscrie încă un autor nou, care să poată să reprezinte o valoare dramatică necontestată, autentică...

In ce priveşte interpretarea, a fost foarte bună.

In primul rând d-na Dina Cocea, care a adăogat de data aceasta distincţiei d-sale de totdeauna şi calităţilor d-sale fizice deosebite — pe cari le-am considerat întotdeauna, ori despre cine ar fi fost vorba, ca un aport artistic adus scenei — o netăgăduită căldură. Deasemenea s'a văzut la d-sa o voinţă, de altfel şi explicabilă şi justificată, de a realiza cât mai pregnant personagiul şi de-a face să reuşească această piesă.

D-na Dina Cocea a pus de data asta mult suflet aşa că şi sub acest raport d. N. D. Cocea datorează foarte mult fiicei d-sale. Şi acelaş lucru se poate spune şi despre d Fory Etterle care deasemenea a făcut totul spre a realiza rolul valabil jucând cât s'a putut de bine şi ca întotdeauna, nuanţat şi inteligent.

Bine deasemenea a fost şi d. Jenică Constantinescu în bancherul Clarisanty, în care a avut un joc reţinut, măsurat şi liniştit, dovedind o justă intuiţie a rolului.

D. Jules Cazaban, în schimb, n'a reuşit deplin să fie nici personagiul cinic care trebuia, nici personagiul diabolic ce se voia d-sa şi nici măcar canalia — cea adevărată — a piesei. Totuşi a reuşit să indice — destul — linia voită de autor.

In restul distribuţiei, în roluri mai mult sau mai puţin de ansamblu, destul de bine d-nele Ioana Mosora, Attena Rally, Lucy Chevalier, Lia Şhighian, Mimi Udrea, Geta Cibolini precum şi d-nii Ion Manta, Gh. Iordănescu, Horia Şerbănescu, Ion Negrea, A. Ferrat, Emil Iencec şi Kiki Laurian.

Regia d-lui Ion Şahighian deasemenea bună.

Decorurile semnate Şt. Noris, frumoase, cu mult gust, pitoreşti şi ingenioase.

DINA COCEA

In general o piesă care, deşi, cu inevitabile scăderi — cum era şi natural pentru o piesă de debut — constitue un spectacol interesant.

Deaceia dacă unora dintre calităţile ei se mai adaogă şi felul îngrijit în care a fost pusă în scenă, decorurilor reuşite, cadrului de bun gust şi eleganţă cum şi jocul actorilor, nu este exclus ca această piesă să aibă totuşi o carieră neaşteptată...

*

Piesa care se joacă acum la Teatrul „Muncă şi Lumină" — „Cumpăna inimii" — e o comedie amuzantă, cu o intrigă uşoară dar plăcută, acţiunea petrecându-se în cadrul vieţii patriarhale, de moşie, până la care răzbate aerul Capitalei şi al ştiinţei sub chipul unei tinere fete pornite să se dedice unor preocupări serioase, studiului şi anume studiului medicinei.

Până la urmă, însă, — şi aici cred că se pot întrevedea oarecari trăsături semănătoriste, specifice vremii când a fost localizată — chemarea pământului şi, totodată şi a dragostei este mai tare iar fata de moşier, după mai multe peripeţii ca să zicem aşa sentimentale, îşi îndreaptă din nou privirea spre pământ ascultând totodată glasul inimei şi lăsând altora medicina şi ştiinţa...

Rolul este un rol frumos şi variat care i-a dat prilej d-rei Irina Răchiteanul, ale cărei calităţi am mai avut prilejul de-a le semnala şi în alte ocazii, să ne facă să întrevedem nenumăratele d-sale posibilităţi artistice.

In adevăr, rolul acesta, deşi rol de comedie, îi oferea acest prilej, deoarece interpretarea Cristinei din „Cumpăna inimii" face apel la o întreagă gamă, cu deosebite şi nenumărate nuanţe de interpretare: momente de gingăşie şi de veselie tinerească, clipe de gelozie, sau de dor şi visare, accente de melancolie, contrarietăţi ale dragostei nemărturisite, răbufniri de revoltă impetuoasă sau aternări de strengărească delicateţe.

Deşi nu acesta — cred eu — este genul Irinei Răchiteanu, genul d-sale fiind, după părerea mea, în principal dramatic, rolul acesta, totuşi, este interesant şi d-sa, în adevăr l-a jucat frumos, cu multă măsură şi admirabilă nuanţare, cu deosebită feminitate atunci când a fost nevoie, cu impetuozitate şi forţă atunci când textul şi situaţia au cerut-o, dovedindu-se în scurt, o artistă cu un admirabil bun simţ scenic. Se vede din toatea astea, din felul îngrijit de-a se prezenta, o pasiune în tot ceeace face când este vorba de teatru.

Şi fiindeă, aşa cum spuneam mai sus despre d-na Dina Cocea şi cum am afirmat-o şi în alte ocazii, am acordat întotdeauna o deosebită importanţă şi frumuseţii scenice, alăturând-o talentului şi considerând-o într'un anumit sens o componentă a valorii artistice a unui actor, voiu adăoga că d-ra Irina Răchiteanu mai are şi privilegiul rar de-a fi totodată şi una dintre cele trei sau patru artiste mai frumoase pe cari le avem, de un gen oarecum aparte: altul decât al d-nei Dina Cocea, altul decât al d-nei Elvira Godeanu, altul decât al d-nei Mimi Botttta. Aşi putea spune, mai degrabă în genul d-nei Tanţi Cocea, chiar şi ca talent aproximativ în acelaş gen fapt care mă face adesea să mi le închipui în roluri asemănătoare.

In ce priveşte celălalt rol important al acestei piese, el a fost interpretat de d. Geo Barton. D-sa este un actor care mie îmi place, care dispune de un fericit temperament teatral. A jucat şi de data aceasta cu un antren plăcut, agreabil, a avut tot timpul un joc cald şi cu multă priză în public. Deaceea, fără să renunţ la rezervele făcute în alte ocazii şi pe cari le menţin şi de data asta, cu privire la o tendinţă constantă la d-sa spre unele exagerări, voiu spune totuşi că şi din felul cum susţine d-sa acest rol rămâne aşa! „Cumpana inimii" şi din realizările d-sale din alte roluri în care l-am văzut jucând, am credinţa că ar putea cândva deveni un bun şi apreciat actor. Chiar şi pentru alt public decât cel dela „Munca şi Lumină", căruia — în dauna şi a d-sale şi a spectatorilor — ţine atâta să-i placă.

Tare aşi vrea ca d. Barton să mu mă înţeleagă cumva greşit: în orice caz, dacă insist mai mult asupra acestei chestiuni, o fac pentrucă şi la Teatrul Muncă şi Lumină, chiar şi la alte teatre se pot prea adeseaori surprinde tendinţe asemănătoare!

Ori d Barton are multe calităţi şi deaceea este păcat că se lasă furat de public; este drept prin urmare să i se spună asta de cineva pentru că dacă va continua aşa nu va ajunge niciodată actor mare. Ori un actor trebue să aibe întotdea una această ambiţie.

Chiar dacă vrăjitoarele nu i-au pus în leagăn celace trebuie, să-i dorească, să-i vrea, să aibă gânduri înalte, numai înalte, numai mari!

O altă interpretă bună a teatrului „Munca şi Lumina" care joacă în această piesă, este: d-na Nelly Nicolau. D-sa, deşi are un rol relativ episodic, l-a prezentat şi de data aceasta cu mult tact, în condiţii deosebit de bune.

De altfel — în special pentru o anume serie de roluri — d-na Nelly Nicolau este o bună actriţă, dispunând de o sensibilitate autentică şi comunicativă şi totodată de un fizic şi agreabil şi foarte potrivit.

Un actor pe care mi-a făcut deasemenea o deosebită plăcere să-l văd jucând la Teatrul Muncă şi Lumină este d. Alexandru Gingariu, care a avut de interpretat rolul moşierului Stroja, rol pe care d-sa l-a jucat cu simpatate şi naturaleţe oarecum. Desigur că moşierul d-sale nu era chiar de o adevărată „noblesse terrienne" dar asta nu are vro importanţa deosebita moşierul dela noi neavând întotdeauna un asemenea „cachet" de nobleţe.

Şi, iarăşi, un alt actor care mi-a făcut plăcere să-l întâlnesc, este d. Costin Iliescu, despre care deja şi în alte ocazii am avut cuvinte de bună apreciere.

D-sa în special are un cap tipic de farsă şi de comedie buffă.

Şi mai are ceva, ceva ce s'ar putea numi „instinctul comic" (era suficient să-l vezi în actul al doilea făcând ochii mari şi dând din cap de dincolo de balcon, ca să-ţi dai seama...).

In restul distribuţiei d-nele Magdalena Marinescu şi Tanţi Negoescu, precum şi d-nii Niculae Ştefănescu, Iulian Necşulescu şi Cristofor Vitencu cari, toţi, au contribuit, în măsura rolurilor domniilor-lor, la buna reuşită a acestei comedii.

Regia, d. Victor Ion Popa, ceiace spunând, este destul.

In scurt, un spectacol în genul lui bun, un spectacol curat cu îndepărtat parfum moldovenesc, cu aer de ţară, cu dragoste de pământ cu sentimente limpezi şi apropiate de natură, piesă care, deşi fără prea multe pretenţii, are totuşi multe lucruri cari pot să vorbească sufletelor putând avea pentru fiecare un limbaj aparte şi semnificaţii deosebite fiind ca atare menită să placă, aşa cum este, multora dintre noi.

ALEXANDRU DRĂGHICI

Cronica muzicală

CONCERTE

Prima fază a stagiunei muzicale n'a fost desminţită în ritmul bogat al desfăşurării ei nici de zilele din imediata apropiere a sărbătorilor Crăciunului. Printre concertele simfonice obicinuite, sporite de o interpretare în afară de serie a simfoniei a IX-a de Beethoven, sub conducerea maestrului George Georgescu, dirijorul român a cărui năvalnică artă şi-a aflat nou răsunet peste hotare într'un recent mare turneu, s'au rânduit felurite alte concerte şi recitaluri. Printre cele din urmă, recitalul de compoziţie al d-lui Constantin Silvestri şi concertul de vioară al d-lui Virgil Pop, au fost în deosebi pline de interes.

Compozitorul Constantin Silvestri este desigur nu numai unul dintre cei mai înzestraţi reprezentanţi ai generaţiei tinere, dar şi unul din cei mai bine organizaţi muzicieni ai ei. Dirijor de nuanţată înţelegere şi simţire personală, pianist de bravură capabil să ia în piept cele mai intempestive şi mai temerare complicaţii ale muzicii moderne, improvizator de activă imaginaţie şi neobosită respiraţie, Constantin Silvestri este compozitorul care îşi poate interpreta la pian, dirija sau chiar plăsmui pe loc lucrările în faţa ascultătorilor, totul într'un spirit şi cu o ţinută care, fie concepţia, tendinţele sau vocabularul sonor urmat oricât de temerare şi de singularizate, denotă artistul de temeinică structură şi muzicianul de calitate.

D. Silvestri a prezentat în concertul pe care l-a dat în sala „Dalles", prima sa lucrare, ciclul de lieduri op. 1, scris în 1928 şi cea din urmă din ele, sonata op. 24 pentru pian. Linia simplă, armoniile în genere incluse în rosturi de moderat modernism dacă nu uneori chiar clasice, unele simetrii şi cadenţări, liedurile contrastează formal puternic cu emancipările sonore, ritmice, polifonice şi instrumentale ale sonatei.

Aceste extreme de carieră şi manieră compozitorească se întâlnesc însă în ecourile din adânc ale sensibilităţii, poeziei şi intensei emoţii dramatice ale autorului.

Un alt concert de specială reliefare a fost acela al violonistului Virgil Pop.

Virtuozitatea vie, de o expresie în acelaş timp concentrată şi înflăcărată, coloritul cald al tonurilor de avântată vibraţie ale artistului, au sclipit în particular în piesele de mare brio tehnic ale programului, străbătute cu cea mai neobosită agerime, cu toată neobicinuita acumulare în care se prezentau.

In latura de stil şi linie interpretativă, d. Virgil Pop a putut dovedi că ştie să rămână autentic artist chiar când marele său dar pentru virtuozitate nu este pus la contribuţie primordială.

Iată pentru ce d. Virgil Pop este un violonist a cărui carieră, pornită sub fericite auspicii, îi va asigura de sigur un foarte frumos viitor, cu binevenite repercusiuni asupra artei violonistice româneşti.

ROMEO ALEXANDRESCU

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Noi cei vii şi Adio Kira şi jurnal.
REGAL: Omul care se joacă cu focul.
VICTORIA: Suflete în furtună, jurnal şi revistă.
ELYSEE: Calea destinului, jurnal şi trupă.
VOLTA BUZEŞTI: Contele de Monte Cristo, jurnal şi trupă.
ROMA: Căi greşite, jurnal şi balet.
CARMEN-SYLVA: Infernul deşertului, jurnal şi trupă.

Trei curtezani ai literaturii

(Urmare din pag. I-a)

cutare autor, nereuşind să înţeleagă ceva şi împotmolindu-se în verbalism şi în contemplativitate voită a textului literar. A ciugulit de ici şi colo adagii celebre, versuri, termeni de specialitate etc., aşa cum ciorile adună cioburi şi pietre strălucitoare de pe malurile apelor şi din gunoaie. In societate le recită când cu gesturi fine şi discrete, când cu gesturi largi, retorice dând capul pe spate şi închizând ochii încântat de fraza lui alambicată pe care si-o ascultă cu vizibilă satisfacţie. Din strălucirea de odinioară care i-a nimbat existenţa dealungul istoriei literare, n'a mai rămas azi decât palida amintire a unui îndrăgostit de originalitate în expresie.

Cultura Snobului prezintă începuturi sănătoase, variate şi cu vederi largi, dar lipsit de ceea ce i-ar fi dat munca asiduă şi organizată. N'a sfârşit nimic din ce a început, iar astăzi nu mai citeşte decât epitomee, reviste şi introduceri în diverse discipline. Din cărţile noi nu citeşte decât concluziile pe care neglienţa sau excesul de zel al autorilor le aşează la sfârşitul cărţilor pentru ca majoritatea cetitorilor să nu se mai obosească luând cartea dela început.

Pedantul are întotdeauna o specialitate căreia îi este credincios. Snobul n'are nici una sau mai bine zis le are pe toate. Citează şi el cu plăcere, dar numai din autorii prea noi sau din cei uitaţi, nu numai fiindcă adoră tot ce este necunoscut altora, dar şi din teama de a nu da ocazie ca punerile la punct ale Pedantului să întunece reputaţia lui de „băiat citit". Citatul său n'are precizia şi promptitudinea agasantă a citatelor Pedantului şi nici incoerenţa şi fuziunea studiată a citatelor Preciosului. Pedantul este întotdeauna „amicus Plato", gata oricând să jure în „verba magistri" şi întotdeauna energic apărător al măriei Sale Textul. Deaceea, foarte adesea, serviciile lui sunt răsplătite măreţ. Snobul, în dorinţa lui excesivă de originalitate şi de independenţă intelectuală, socoteşte „veritas magis amica" şi atât în scris cât şi în discuţii este călăuzit de acest principiu.

In pedant zace un erudit ratat, în Precios o vagă aspiraţie către realizări de ordin beletristic, iar în Snob un Mirandola modern de proporţii reduse, obraznic şi simpatic în acelaşi timp. Disprefuieşte îngustimea Pedantului şi se teme de contrazicerile lui. Pe Precios îl compătimeşte cu superioritate, iar acesta îi dăruieşte în schimb admiraţia lui năucă. Strălucirea şi succesul Snobului, uşurinţa lui de a trece dintr'un domeniu într'altul şi varietatea cunoştinţelor pe care le afişează, atrag invidia şi ura Pedantului. Nimic nu este mai interesant în cercurile „qui se piquent de littérature", decât un duel între Pedant şi Snob. Inverşunatei urmăriri pentru prinderea adversarului în flagrant delict de „fals citat" sau de ignoranţă şi contrazicerilor şi intreruperilor brutale ale Pedantului, se opun feintele măestre ale Snobului, digresiunile lui abile precum şi citatele din autori absolut noi la care recurge el pentru a-şi zăpăci adversarul. De multe ori însă, numai neţărmurita admiraţie pe care i-o poartă Preciosul îi salvează reputaţia.

Autoritatea Pedantului a dominat republica literelor până în miezul renaşterii când Pyrrhonienii, aceşti Snobi ai timpurilor lor, au început să aibă propondere nţă. Indoiala acestora faţă de tot ceeace constituia nou la acea dată, nu este lipsită de oarecare spirit snob, suficient de conturat ca să vâre disperarea în inimele Pedanţilor. „Siamo nel seculo dei censuristi" spunea, oftând poate, un Pedant à propos de acea mentalitate nouă care nu mai ţine seamă de „verba magistri". Deatunci Pedeantul ocupă locul doi ca importanţă în tipologia curtezanilor literari. Preciosul şi-a însuşit pentru câtăva vreme primul loc dar Snobul, ultimul apărut în lumea literelor, ocupă de atunci locul de cinste.

Snobul iubeşte tot ce este nou şi străin. Autorii lui favoriţi, faimoşi prin îndrăsneala stilului şi a conţinutului, sunt întotdeauna dintre aceia în jurul cărora s'a făcut vâlvă şi pe care vulgul nu-i abordează fie pentru că denigrează valori şi virtuţi tipic burgheze, fie pentru profunzimea lor. Dacă în cercul în care se află se discută filosofie Snobul aduce numaidecât vorba de Maistorul Ekart, de neotomism sau de yoga.

Dacă se discută pictură Snobul se arată îndrăgostit de suprarealişti. Picasso, Picabia, de Chirico sunt idolii săi dacă cei din jurul său n'au prea auzit de ei. Dacă lucrurile stau altfel, gustul lui se îndreaptă spre primitivi sau spre Japonezi. In muzică este, când wagnerian convins, când „nebun" după Debussy pe care îl găseşte „formidabil", când cucerit de cine ştie care compozitor nord-american de care nu a auzit nimeni în afară de el. In genere recurge numai la nume „tari" cum le numeşte el: Nietzsche, Péguy, Wilde, Pirandello, Joice, Bergmann etc. Nimic din ceea ce este autohton nu-i place; cineva a spus că „snobisme rime à exotisme". Nici odată n'ai să-l auzi vorbind cu deferenţă de maeştrii consacraţi: Platon este pentru el un „constipat", Corneille un „impotent", Kant un „maimuţoi", Hugo un „imbecil". In general, bătrânii sunt pentru el „nişte ramoliţi care nu fac altceva decât să dea în cap tinerilor", şi care ar trebui „să-şi bărbierească creerul"[4])

Ca şcolar, Snobul a fost ceace se denumeşte în mod comun „o lichea simpatică"; inteligent, uimind colegii cu lecturile sale şi înspăimântând profesorii cu întrebări năstrunice. Preciosul, de cele mai multe ori echolalic windecat, a fost „poetul clasei". Slab la partea ştiinţifică, puţin sârguincios, dar foarte sugestibil şi impresionabil la efuziunile verbale ale profesorilor cu veleităţi literare. Pedantul a fost „tocilarul" clasei. Migălos la teme şi rău camarad, el reprezenta elevul favorit al profesorilor.

Preciosul este de obiceiu poetul şi criticul revistelor de avantgardă sau redactorul revistelor din provincie.

Dacă abordează politicul, Snobul este ultrafascist sau ultra comunist. Fraza sa vorbeşte în tonuri largi, profetice, de „momentele cruciale ale istoriei" de „necesitatea ispăşirii istorice" şi invită massa cu accente elegiace „aveţi-vă crucea". Dupâ el, ne găsim întotdeauna în pragul unei ere noui, la răspântia istoriei sau în zorii unei „cruciale schimbări la faţă". Pentru acesta predică confecţionarea unui „om nou" şi reîntoarcerea la fondul nostru tracic cu o violenţă care ia, rând pe rând, tonuri elegiace şi mesianice.

Pedantul este hulit şi temut. Noi îl socotim util acelora care privesc cu uşurinţă precizia şi cunoaşterea adâncă a literaturii. Nu îi reprosăm decât transfertul de valori întâmplat cu noţiunea de erudiţie care, iniţial se referea la calitatea cunoştinţelor; astăzi, sub influenţa lui, erudiţia defineşte mai mult aspectele cantitative ale cunoştinţei. Această nefastă schimbare de sens a determinat în special la noi, actuala configuraţie intelectuală a acelora care profesează disciplinele istorico-literare în facultăţile noastre.

Preciosului nu-i reprosăm prea mult din atitudinea sa, fiindcă întotdeauna, chiar şi în culturile mai tinere, se găseşte un „résidu de sagesse" care îi contracarează chiar şi acţiunile dăunătoare de proporţii mai mari. Dar nu rare ori stilul său aduce înoiri salutare pentru limba literară amenintată de asfixie prin locuri comune, clişee şi procedee stereotipe.

Snobului însă, cu toată superficialitatea lui, îi suntem deadreptul recunoscători. Câte nume noi nu se impun datorită lui şi câte opere nu sunt scoase din uitare şi redate circulaţiei de dragostea lui pentru ceace este nou sau uitat? Şi câte nedreptăţi ale istoriei n'au fost corectate de subita lui pasiune pentru o operă la care nu s'a oprit nimeni până la el? Ii suntem recunoscători pentru că este creator de vogă literară şi pentru că este duşman înverşunat al locurilor comune. El injectează massei ostilă noutăţilor, gustul pentru variaţie; el este primul care pune bazele reputaţiilor şi el stabileşte legătura între masse şi autori sau cercetători, pomenind nume şi difuzând idei.

Dacă ar lipsi veghea Pedantului, superficialitatea cunoaşterii literaturii ar fi neştingherită, iar fără dramul de extravaganţă pe care limba literară îl împrumută de la Precios şi fără gustul variat al Snobului, limba literară ar muri de inaniţie şi plictiseala ar stăpâni lumea literelor. Este drept, aceşti curtezani au împins adeseori literatura pe drumuri nesănătoase, dar prezenţa lor este un rău necesar, căci ei animează massele inspirându-le gustul şi interesul pentru literatură, menţinând spiritul de emulaţie într'un cuvânt, creind acel „humus" literar din care tâşnesc valorile eterne.

VASILE FLORESCU

TRISTEŢEA REVELATOARE A MUZICII

(Urmare din pag. I-a)

Fireşte, nu vom admite că muzica ne duce într'atâta măsură la cunoaştere, încât să facem din ea un mijloc unic de cercetare. Ca orice filosof, Schopenhauer are exagerări, care au devenit, cu timpul, lacune. Susţinerea lui că muzica destăinuie la maximum esenţa ultimă a lumii poate fi subscrisă de oricine, dacă se corectează în felul următor: alături de poesie şi de pictură, muzica — prin particularitatea pe care o are de a fi înţeleasă de toţi — din acest punct de vedere pictura i se aseamănă, nu însă şi poesia, care, trebuind să fie tradusă e intraductibilă — reuşeşte să ne dea ceva din perfecţiunea şi eternitatea lumii de dincolo de graniţele priceperii noastre.

Făcând să vie până la noi o rază din perfecţiunea şi eternitatea cosmosului, muzica ne vorbeşte, în chipul cel mai puternic, de imperfecţiunea şi vremelnicia fiinţei umane. Ea ne face să meditâm asupra propriului nostru destin. In cadrul infinit al universului — pe care muzica ni-l revelează atât de minunat — omul se simte mic. Cu cât ascultăm mai mult o melodie muzicală şi ne lăsăm furaţi de acordurile ei, cu atât ne simţim parcă mai puternic cuprinşi de un sentiment de tristeţe. Sub impresia muzicii, omul descoperă că numai el e „schimbator, pe pamant ratacitor". Mişcat profund, el trăeşte până la maximum tristeţea acestei constatări. Insă — şi aici se vede minunea cea mare a muzicii — deşi sentimentul de tristeţe este provocat de însuşi tragismul propriului său destin şi deşi el priveşte numai pe ei, pe om — tristeţea, de care e vorba, place.

Să descoperi imperfecţiunea şi vremelnicia ta pe lume, să-ţi dai seama că eşti asemeni unei frunze aruncată într'un ocean furtunos, să-ţi plângi vitregia propriului tău destin şi totuşi să-ţi placă acest plânset — iată ce ni se pare a fi în sinea sa artistică muzica. Kant, şi după el Schopenhauer au avut dreptate când au denumit această plăcere, care derivă în durere, sublim: „Când aceleaşi obiecte care ne invită să le contemplăm — zice Schopenhauer — sunt în raport de ostilitate cu voinţa umană în general, aşa cum se obiectivează în corpul omenesc, când îi sunt funeste, ameninţă omul cu putere irezistibilă, sau, prin incomensurabila lor mărime, îl fac să pară atom, când totuşi acest raport duşman voinţei nu este acela care atrage atenţia spectatorului, că, deşi îl vede şi îl recunoaşte, îl omite cu ştiinţă, se oprimă pentru a se smulge voinţei sale şi relaţiilor ei, şi dedându-se contemplaţiei priveşte cu calm, ca pur subiect de cunoaştere, străin oricărei voinţe, aceste obiecte atât de temute, — când în aceste condiţiuni, el gândeşte numai ideea lor, lipsită de orice relaţie, când se ataşează fericit contemplaţiei lor, şi deci se ridică prin însuşi acest fapt deasupra sa, deasupra personalităţii şi voinţei sale şi orice voinţă a dispărut, atunci îl pătrunde sentimentul sublimului"[2]). Deşi e vorba de artă în genere, consideraţiunea de mai sus a lui Schopenhauer se răsfrânge şi asupra muzicii, de vreme ce ea — şi nu alta — e considerată drept cea mai puternică dintre toate.

Tristeţea pe care încercăm să i-o atribuim muzicii, având o cauză care nu ţine de lumea noastră, e de natură metafizică. Ea duce de regulă la interiorizare. In special muzica germană poartă în ea stigmatul interiorizării. Dan Botta, încercând să descifreze undeva compoziţia spiritului european, îl concepe ca produsul a trei factori esenţiali: arhitectura greacă, muzica germană şi ideia catolică. Câteşitrele reprezintă conştiinţa imanenţii Spiritului. Fără să contestăm rolul celor două, întrucât însă e vorba să opunem ceva profund european Lumii Noui credem că muzica germană e cea mai inedită. „Muzica germană a revelat europeanului lumea interioară — lumea asupra căreia Grecia ca şi statuile sale îşi închidea pleoapele fiindcă o dorea nerelevantă — problemele aride ale conştiinţei, domeniul formelor morale. Ea a inventat acel aproape infailibil instrument de percepţie al lumii, antenă vigilentă în absolut, „Geniul"[6]). Cu atât mai mult spiritul european se reduce la muzică — în fruntea căreia trebue să aşezăm cu precădere pe cea de proveniență germană — cu cât lumea continentului de dincolo de ocean n'a reuşit până acum să dea la iveală creaţii muzicale, în care Logosul să apară în toată plenitudinea lui.

Plecând dela puterea revelatoare a muzicii, ajungem să facem numeroase consideraţii, în legătură cu firea poporului care a creat-o. Astfel, spre deosebire de muzica germană, muzica italiană ni se pare a prezenta mai mult delir. Acordurile ei se subţiază din ce în ce, asemeni unor aburi cari, pe măsură ce se depărtează de marea care i-a produs, se limpezesc până la eterizare. Muzica germană se menţine mereu gravă. Ea sondează într'una profunzimile eului, spre a scoate de acolo legile imanente ale lumii. Muzica italină îţi face impresia că e concluzia când tată a unei meditaţii, care trebue să fi avut loc cu necesitate înainte de actul inspiraţiei. De aici, caracterul ei de liniştire religioasă. Germanul meditează şi cântă de o potrivă de egal, sau mai bine zis, meditează şi când cântă.

Muzica românească se situiază pe alt plan. Fiind în majoritatea ei de proveniență poporană, ea revelează dimpreună cu aceasta, apăsarea destinului. Nicăieri ca în poezia românească destinul nu-şi boltește mai puternic şi mai bogat implacabilitatea lui. S'a numit fatalism acest sentiment şi s'a spus că isvorul lui de formaţie se găseşte în Orient. Ştim cât de puternice şi de inevitabile sunt influenţele dintre popoare. Nu negăm asemănarea fatalismului nostru cu cel din Orient şi nici cu cel din sud-estul european. Ar fi însă o absurditate să se creadă că Românul a acceptat întocmai fatalismul Orientului. Intr'o pajişte cu rouă, stropi de pe firele de iarbă — oricât s'ar asemăna unul cu altul — nu răsfrâng toţi la un fel razele soarelui de sus. Cum am putea dar admite că, ceeace nu se poate întâmpla în natură, unde identitatea mai uşor de găsit s'ar putea întâmpla în viaţa popoarelor, aşa de deosebite unele de altele? Am arătat şi altădată că ţăranul român a acceptat fatalismul oriental numai după ce l-a simţit ca pe o concepţie de viaţă proprie, adică numai după ce l-a prelucrat, dându-i un sens şi o formă nouă.

*

Muzica înseamnă revelare, revelarea duce la aflare, iar aceasta — divulgând omului marea dramă a existenţei sale — împinge la tristeţe. Spre deosebire de filosofie— unde cunoaşterea nu duce decât foarte rareori la mântuire, în muzică, tristeţea — rezultat al cunoaşterii revelate — provoacă încântare. Sub stăpânirea muzicii, omul— deşi îşi dă seama — ca şi în momentele lui de cugetare, de altfel — că lumea întreagă e „o clipă suspendată, că'ndărătu-i şi 'nainte întuneric se arată" — cum zice aşa de frumos Eminescu — nu se îndurerează la infinit. Aşa după cum apa izvorului, curgând, se turbură pe sine, însă cu timpul se limpezeşte, tot astfel, sufletul omului, cântând sau ascultând se turbură în adâncu-i, şi tot către acolo el începe a se şi limpezi. Tristeţea muzicii e temperată de însăşi natura sa revelatoare.

VLADIMIR DOGARU

1) Chateaubriand: *Atala, René*, p. 154. Librairie Gründ, Paris.
2) Schopenhauer: *Le monde comme volonté et comme représentation*, tom premier, p. 272, traduit en français par A. Burdeau, huitième edition, Paris 1942.
3) Lew Tolstoi: *Sonata Kreuzer*, p. 100.
4) Schopenhauer, op cit. p. 267.
5) Schopenhauer, op. cit., 208.
6) Dan Botta, *Limite*, Ed. Cartea Românească, p. 210, Bucureşti, 1936.

NOTE românești

SOCIETATEA SCRIITORILOR Bucovineni (Secție a Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina) va prezenta, în cadrul unui mare festival, la sfârșitul lunii Ianuarie, sau la începutul lui Februarie, opera scriitorilor și compozitorilor bucovineni în viață.

GEORGE LESNEA

fecundul și vigurosul poet care s'a impus, de mult, criticei și iubitorilor de vers izvorît din inimă de cântăreț născut iar nu făcut, a publicat două noi culegeri de poeme : Pomul vieții. *(Edit. „Cartea Moldovei". Ath. Gheorghiu. Iași, 1943 ; 190 pag.) și* Izvod *(Edit. „Casa Școalelor", Tipogr. Ath. Gheorghiu, Iași, 1943 ; 157 pag.). Intr'una din viitoarele noastre cronici, vom vorbi despre amândouă volumele.*

CÂNTECUL ARGONAUȚILOR se numește cartea cu poeme pe care a scos-o, în Colecția „Convorbiri Literare" (București, 1943), d. Radu Pătrășcanu. Cântecul Argonauților este un debut de cel mai bun augur. De acest Cântec al Argonauților ne vom mai ocupa.

D. SERGIU MATEI NICA, autorul **Pridvorului cu duzi**, a scos un nou volum de versuri: **Furtuni pe Nistru** (Edit. „Cuvânt Moldovenesc", Chișinău). Vom reveni.

POETUL TEODOR PLOP

a scos în a treia ediție volumul d-sale de poeme Frunză Elegiacă *(Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni, Cernăuți, 1943). Versul d-lui Teodor Plop*

se remarcă printr'o aleasă muzicalitate și prin simplicitatea unui fond grav rar întâlnit în poezia noastră modernă plină de confuzii și teme care nu mai sunt teme.

LUMINA VIE se numește volumul de versuri pe care l-a tipărit, la Cartea Românească, (București, 1943) d. Grigore Melidoneanu. „Lumina vie" este prefațată, tangențial și semnificativ, de Tudor Arghezi.

D. MIHAIȚA AANEI le zice „poeme în proză" poemelor d-sale intitulate **„Am prins rădăcini"** (București, Tip. St. Ionescu-Tămădău, 1944). Și, totuși, poemele d-sale nerimate sunt mai poeme decât foarte multe din poeziile cu ritm și rimă ale celor ce ți se prezintă drept „poetul Cutare" și cărora li se spune „maestrul Cutare". Vom reveni.

D-nii VICTOR CALMUC

și Petru Homoceanul ne trimit, cu o întârziere de aproape un an, o plachetă de „Scrisori t. b. c.". (Tip. „Tribuna", Brașov, Martie 1943). Confirmăm primirea.

DEBUT se intitulează caietul cu pome al d-lui Napoleon Nițoescu. **(București, Dec. 1943, colecția „Adonis").** Vom reveni.

D. CEZAR CRISTEA a tipărit, la Tip. „Carpați" din București (1943), o frumoasă plachetă cu versuri patriotice intitulată **Destin românesc.** Autorul le-a închinat „Regelui și Eroilor noștri".

HAZ DE NECAZ

se numesc epigramele d-lui Mircea Ionescu Quintus *(Colecția „Gând Prahovean", 1943).*

EUSEBIU CAMILAR puternicul autor al romanului **CORDUN** a publicat o nouă operă: **PRĂPĂDUL SOLOBODEI (Editura „Cartea Moldovei", Iași, 1943).** Eusebiu Camilar a atras, dela început atenția criticii noastre, prin excepționala vigoare a prozei d-sale originale și fără precedent în scrisul românesc. Romanul „Cordun", deși mai mult schiță decât roman propriu zis, a fost ceeace se poate numi o revelație. Rămânea deschisă numai întrebarea dacă Eusebiu Camilar poate menține aceleași tensiuni pe o mai amplă traiectorie de pagini și lucrând cu mai multe personagii. Ori, Prăpădul Solobodei e un răspuns pozitiv dat tocmai acestei probleme. Vom reveni într'una din apropiatele noastre cronici.

DUHUL PĂMÂNTULUI și **Demiurgul**, se numesc cele două cărți de teatru românesc scris de poetul V. Voiculescu. „Duhul Pământului" (București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, — Seria „Scriitorii români contemporani", — 292 pag.) cuprinde două piese : **Umbra** și **Fata Ursului**, iară **Demiurgul** e piesa care a dat titlul cărții. Vom reveni.

DRAMATURGUL ION LUCA

își retipărește, după Amon-Ra, și comediile „Femeia Cezarului" și „Morișca". Amon-Ra *a apărut în Edit. Fundațiilor Regale, iară* Femeia Cezarului *și* Morișca *în Edit. „Casa Școalelor", (1943).*

TOT CASA ȘCOALELOR devenind, grație conducerii, editură națională pilduitor de activă, a tipărit un volum de traduceri din teatrul englez : **DRAGOȘ PROTOPOPESCU**, Teatrul Englez. Cartea cuprinde următoarele piese : **BERNAND SHAW**, Să nu spui vorbă mare, Cum și-a păcălit bărbatul și Casa inimilor sfărâmate ; **EUGEN O'NEILL**, Împăratul Negru și **JOHN M. SYNGE**, Grozavul dela Soare-Apune.

Prof. AL POPESCU-TELEGA a tradus, din spaniolă, două comedii ale lui **Lope de Vega, (Fata cu urciorul** și **Țărăncuța din cetate.** Amândouă au fost reunite într'un elegant volum apărut în seria **„Scriitorii străini"**, a publicațiilor editurei „Fundația Regală pentru Literatură și Artă".

RASFOIND SCRIITORII CLASICI

se numește volumul de studii și schițe privitoare la clasicismul greco-roman pe care l-a publicat, la „Casa Școalelor", profesorul universitar I. M. Marinescu. *„Răsfoind Scriitorii Clasici" este o carte de luminoasă introducere în lumea și astăzi vie a Eladei și Romei antice.*

NE-AM DEPRINS așa de mult cu lectura filosofilor străini încât am căzut într'un fel de superstiție idiomatică a filosofiei: Tratatele de filosofie, monografiile, studiile și încercările filosofice ni se par mai valoroase dacă sunt scrise în limbile germană, franceză, engleză, italiană, spaniolă. De limbile clasice nici nu mai vorbim. Superstiția se datorează, în mare parte, și prestigiului filosofilor care au scris în limbile respective. Oricât de mare însă ar fi acest prestigiu, superstiția rămâne. Ne-am lovit de ea zilele trecute când, discutând, cu un prieten mai vârstnic bucovinean, problema „Timp și destin", așa cum o pune și o rezolvă profesorul Constantin Rădulescu-Motru, ne-am pomenit cu această replică: „Rădulescu-Motru? Dară Motru e filosof mult mai mare decât mi-aș fi putut închipui vreodată ! Chiar astăzi am terminat lectura volumului Zeit und Schicksal **și am avut o satisfacție deosebită. Avem și noi gânditorii noștri. Drept să-ți spun, textul românesc al cărții d-lui Motru nu m'ar fi tentat. Și poate că este mai bine. In limba germană lucrurile capătă alte lumini. Simți filosofia!" — Am rămas uimit. Constantin Rădulescu-Motru va să zică nu e filosof mare câtă vreme îl citești în limba ta maternă, și este filosof mare odată ce îl citești în traducere. Și, deoarece respectivul prieten mai vârstnic bucovinean s'a nimerit a fi și elenist, i-am răspuns:**

„Dacă cineva l-ar fi tradus în limba lui Platon, Hronos kai Moira **v'ar fi impresionat și mi mult. Cât despre mine, cred că valoarea filosofului nostru rămâne una și aceeași. Prea 'ne-am deprins să admirăm numai ceeace e strein.** Zeit und Schicksal **are, totuși, o covârșitoare valoare: Prezintă lumii germane, și nu numai ei, un cugetător român.**

TRILOGIA CUNOAȘTERII pe care o publică **Lucian Blaga** în Biblioteca de Filosofie Românească a Fundației Regale pentru Literatură și Artă pune la îndemâna cetitorului român cele trei lucrări de bază ale cugetării atât de originale ale filosofului și poetului ardelean : 1. Eonul Dogmatic, 2. Cunoașterea Luciferică și 3. Censura Transcendentală. Volumul, de peste 450 de pagini, reprezintă, astfel, primul text definitiv dela nivelul căruia filosofia mult discutatului Lucian Blaga va putea fi explorată în direcția tuturor dimensiunilor ei. Nu ne îndoim că abia

de acum înainte vor putea fi angajate adevăratele discuții și controverse, căci Lucian Blaga, cunoscut și controversat de prea mulți, a fost cunoscut fragmentar și discutat în consecință.

TREPTE PSIHOLOGICE în educația religioasă, se numește ultima lucrare a profesorului Alexandru Ieșan, fostul titular al catedrei de psihologie dela fosta Facultate de Filosofie și Litere din Cernăuți.

Modestă în aparență, dară bogată în idei și sugestii, lucrarea d-lui profesor Alexandru Ieșan pune și rezolvă o problemă de cea mai arzătoare actualitate.

NICOLAE ROȘU autorul volumelor **Dialectica Naționalismului** (1935 și 1941), **Orientări în veac** (1937) și **Critică și sinteză** (1939), a apărut cu o nouă carte: **Destinul Ideilor** (Fundația Regală pentru Lit. și Artă, București, 1943; 440 pag.). Vom reveni.

PROBLEME ESTETICE

(Sibiu, 1943 ; 132 pag.), se numește noua carte de studii de estetică ale d-lui Al. Dima. Vom reveni.

D. ANTON DUMITRIU a publicat, recent, în Editura Soc. de cultură național-liberală, un frumos volum de cugetare în jurul problemei pe care o închide Occidentul considerat ca „lume bizară, unde inteligența, într'un elan prea mare, s'a întors, destructiv, împotriva ei însăși". Lucrarea d-lui Anton Dumitriu, care s'a remarcat printr'o bogată serie de publicații filosofice, — nu putem trece peste valoarea metafizică a rațiunii (1933), bazele filosofice ale Științei (1938), Logica nouă (1940), Logica Polivalentă (1943), Sur le principe d'incertitude (1940), Hasard et Science (1942), se numește Orient și Occident (București, 1943 ; 199 pag.). Vom reveni.

Folcloristul **D. A. VASILIU** și-a strâns într'un de tot valoros volum studiile despre **Focul viu în datinele poporului român în legătură cu ale altor popoare.** Cartea a apărut în Edit. „Casa Școalelor" (1943).

ION PETROVICI

apologet creștin *se numește și autorul Diaconului Nicolae Modoiu apărut la Sibiu (1943). Autorul cercetează cu multă atenție opera filosofică a d-lui Ion Petrovici și ajunge la concluzia că o seamă de „elemente din gândirea d-lui Ion Petrovici, — adunate împreună, pot constitui un ansamblu apologetic dintre cele mai redutabile pentru afirmarea și legitimarea principiilor fundamentale ale religiei creștine"*

GIONO Povestea unui suflet și a unei poezii—pe care a scris-o, cu mult suflet și nu mai puțină erudiție, d. Ion Schintee despre viața și opera marelui scriitor francez îl onorează nu numai pe autor, ci și Colecția Meridian din Craiova, dela care ne-a mai venit o tot așa de bună și de bine prezentată carte despre Rilke. Le vom dedica întreaga noastră atenție.

DESPRE COPERNIC nu s'a prea scris la noi. De aceea este foarte bine venită cartea pe care a publicat-o profesorul universitar **Const. Pârvulescu** sub titlul de **COPERNIC.** Volumul, de peste 130 de pagini, a apărut, anul trecut, în editura **Casa Școalelor.**

CARACTERELE LUI TEOFRAST

prea cunoscute din auzite, pot fi, în fine, cetite de oricine, căci avem o excelentă versiune românească, a d-lui prof. univ. C. Fedeleș, *tipărită de aceeași harnică în ale editării „Casa Școalelor".*

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE anul XI No. 1 cu data de 1 Ianurie 1944, (240 pagini, a apărut cu următorul cuprins : D. Caracostea : Caracterul ; V. Voiculescu : Colind pentru vânătorii de munte ; Camil Petrescu : Sinucidere ; C. Rădulescu-Motru : Wilhelm Wundt și filosofia științifică ; C. I. Șiclovanu : Rai ; Emil Giurgiuca: Versuri ; G. Oprescu : Arta țăranului român la Zurich ; Profira Sadoveanu ; Versuri; Ion Zugrăvescu : Hormoni artificiali ; Vlaicu Bârna : Ciclu uitat ; Zorica Lațicu : Zeul ; Petronela Negoșanu : Herman Hesse ; Aurel Marin : Note de pe front ; Ion Tudose : Versuri ; Ion Luca: Năframa iubitei ; N. Davidescu : Din ciclul „Țara Românească" ; Ion Pillat : Versuri ; P. P. Panaitescu : „Perioada slavonă" la Români. Texte și documente. **Aurel Vasiliu : Eminescu și Kogălniceanu.** Comentarii critice. **Petru Comarnescu : Lucrări românești de filosofie ; Octav Șuluțiu : Pe margini de cărți ; Ion Siugariu : Viața poeziei.** Cronici semnate de **d-nii D. Caracostea, Ion Miulescu, Constantin Calavrezo și Dinu Stegărescu.**

V. JELERU

Vibrări

POEȚI PROVINCIALI

Tăcerea de provincie o simt
pe umeri cum ne-apasă grea și gravă,
că sufletul — (în calmul ei prea strimt) —
se risipește 'n goluri — spartă navă.

Urziți din umbre, — arome și lumină,
ne înălțăm spre stele, muți și pali;
tăcerea ne asvârlă crud în tină —
prinți umiliți, poeți provinciali !

Petale albe 'n toamne de rugină,
cu fețe supte 'n șfichiuiri de vânt,
pornim pe-un drum ne 'ntors și plin de tină.

Un sunet sântem din pierdutul cânt -
și trecem plini de-obidă pe pământ —
poeți provinciali, lipsiți de cină...

CU MINE ȘI LUMINA, SUB ZĂRI

...Și voiu porni pe malul unui rîu ;
să fiu frățin cu unda șoptitoare,
să-mi bată fața viscolele lunii,
să m'aromească ploile de soare.

Când fete 'n miez de noapte or să vină
să-și scalde arșița dragostei în ape,
le-oi prinde vraja șoaptelor de pleoape
— să frâng în brațe trupuri de lumină...

Și m'oiu grăbi pe rîu în sus s'apuc
să poposesc (vremelnic) la o moară,
s'aud prin vreme șuer de haiduc
și liniștea cum bate toaca 'n seară;

să sorb în suflet pacea tremurată
de frunzele arinilor prieteni
și sărutarea lunii — strecurată
— (cu-aromele pădurii) — printre ceteni.

HAIDUCUL

Prin mari nămeți de lună și de stele
de clipocesc în crengi ca 'n palme 'ntinse,
haiducu — 'nfrigurat de gânduri grele —
pășește, cu privirile aprinse.

In inima pădurii se înfundă
cu haina 'n juru-i fluturand;
și pare-un liliac enorm pe-o undă
de noapte, în zig-zag-uri alergând...

Un strigăt pătimaș a spart tăcerea,
rostogolind-o 'n hăul ne 'ncăput –
și din hățiș s'apropie muerea
cu ochi vicleni, flămânzi de lung sărut.

PAVEL NEDELCU

Plouă

Cerul sur sub bolta joasă
Bâjbâind printre frunzișuri,
Și-a culcat pe-acoperișuri
Fruntea grea și friguroasă.

Țintuită la răscruce
Calea zărilor grămadă,
Prinse 'n strașini stă să cadă
Gândului stingher în cruce.

Svonuri au plecat să fure
Și s'aducă pe sub pleoape
Plânsul genelor aproape,
Peste reavăn de pădure.

Vrajă grea de stropi de rouă
Mi-a trecut pe la fereastră.
Floarea tremură în glastră,
Plouă !...

MARIA CONSTANTINESCU-Pitești

Cronica plastică

Expoziția Armatei. Ion Țuculescu la Ateneu

Armata română a organizat o grandioasă expoziție a pictorilor săi, (din care fac parte cele mai de seamă elemente ale plasticei noastre tinere) în localul Școalei de Arhitectură.

Intre cei care, în expoziția Armatei dețin locul întâi, se cuvine să numim pe Sergentul T. R. **Țipoaia Alexandru,** care din motivul „soldat" a zămislit lucrări de ținută și stil, **sobre, concise, expresive.** Reproducem lucrarea caporalului T. R. **Suțeanu Petre** — nume nou în plastică — „cilpe de odihnă" care descrie, caracterizând perfect subiectul ales, amintindu-ne pe unul din cei mai mari înțelegători ai soldatului în genere, strălucitul pictor francez **A. Dunoyer de Segonzac** (în trecutul război desenator a zeci de motive pe front).

Vom numi apoi pe sergentul T. R. **Ciucurencu Alexandru,** știind să farmece cu cele mai diverse subiecte, spete de luptători, târându-se prin iarbă, pontonieri la lucru, etc. etc.; păstrându-și intactă viziunea de colorist, capabilă chiar de a portretiza mișcat, pe fratele nostru calul, urmaș dulce și docil al ostașului pe orice meleag.

La rând urmează după alfabet D. Berea A. Diaconescu, Eugen Drăguțescu, Lucian Grigorescu, Sorin Ionescu, Paul Miracovici, Traian Sfințescu, Geo Zlotescu și George Vânătoru. Dumitru Berea, cu delicate acuarele aerian prinse, în care figurează și un pic de sânge roșu „adevărat", al dumisale, dintr'o rană (din fericire ușoară) provocată de un brandt, dovedind astfel că meseria de pictor pe front nu este numai o desfătare a celui ce o practică — ci ar putea să-l coste chiar viața !

Noi însă, care le purtăm camarazilor noștri de penel, atâta afecțiune, știm bine că zeul pictorilor îi ocrotește.

Expoziția **ION TUCULESCU** dela Ateneu, explozie de o violență rară de culori, ar îndreptăți indignările cele mai înverșunate. Indignări nicidecum născute dintr'o negare a calităților pictorului, **voit ținute în umbră,** ci împotriva diabolicei tendințe de a nesocoti „legile" colorilor, legi absolut necesare pentru alcătuirea unei suprafețe plane acoperită de, colori — **nu de văpsea.**

Domnul **TUCULESCU** este un ireductibil adversar al ori cărei critici împotriva operei sale actuale, de care avem impresia că nu se îndoiește nici o clipă, considerându-se novator de mâna întâi, în arta noastră plastică; totodată domnia-sa, printr'un limbagiu elocvent, foarte abil, e gata să demonstreze temeinicia evoluției artei pe care o practică, cu acele argumente repede găsite de firea sa de oltean. Pe terenul tehnicei — numai pe acela — îl putem combate, demonstrându-i calea greșită pe care s'a aventurat și care „comme à plaisir" omoară propriile sale daruri, de care **cu prisosință,** ne-a dat dovadă până acum.

Inălțarând orice aprobare entuziastă a expoziției sale, aprobare foarte bine

PETRE SUȚEANU **Clipe de odihnă**

scrisă și chiar documentată, citită cu atenție de noi într'unul din ziarele Capitalei, reținem numai un simplu amănunt; acel care a aprobat **totul,** ne-a mărturisit „in petto" că pus în dilemă de a alege pentru a-și pune în casă două tablouri — unul de **Ion Tuculescu** — altul de **Theodor Pallady — ar** prefera pe acesta...! Ceeace dovedește că oricât de aparentă și de elocventă i-ar fi aprobarea, în străfundul lui, gândește altfel decât scrie.

Păcatele expoziției **Ion Tuculescu** sunt următoarele: întâi și cel mai grav este **„păcatul de prezentare": într'o** sală mică a îngrămădit o sumedenie de pânze în culori fulgurente, menite să asmută un taur, apoi a plasat cot la cot — ca să formeze un covor de colori — (proprii cuvinte ale autorului lor); nesocotind vecinătățile a așezat pânze pe jos, așa cum fac cei mai puțin recomandabili mânuitori de penel și cum se poate verifica și în acele ganguri presărate în Capitală unde „crutele" de toate mărimile, roiesc într'un concert cacofonic. Al doilea păcat este o ciudată lipsă de simț critic, care-l face pe domnia sa să-și surghiunească, să-și îndepărteze pânzele realizate, pentru a da prioritate crudităților înspăimântătoare, așa cum sunt cele trei tablouri suprapuse cu raci roșii, alăturați unui infernal violet (apropiere înjghebată în unele decoruri de cel mai a-colorist dintre decoratorii de teatru la noi **V. Feodoroff,** bun meșteșugar totuși). Al treilea păcat este tehnica adoptată. In această goană a preamăririi colorii, **ION TUCULESCU** uită adoptând o paletă compusă numai din tonuri tari, stridente, din care „terreurile" sunt excluse (după propria sa mărturie) că o **coloare tare** omoară pe **alta tare,** alături de care e pusă, precum și un roșu, nu poate sta alături de un violet fără ca să-l modifice, căci după cum spune marele chimist francez **Chevreul** în publicația sa din 1839 **„De la loi du contraste simultané des couleurs",** o culoare așezată alături de alta, primește în prim rând un contrast de valoare adică, dacă un roșu potrivit de închis este așezat alături de un galben deschis, roșul se închide, galbenul se deschide; apoi un contrast de culoare, roșul se colorează în violet, complimentara galbenului, iar galbenul se colorează în verde complimentara roșului deci nici roșu nu mai este roșu, nici galbenul nu mai este galben. Să luăm seria de câmpuri de rapiță ce se întind nelimitat pe peretele din fundul sălii; cum este posibil ca un cadmium citron crud să stea alături de un verde iarăși crud, fără ca unul și altul să se modifice ?...

Iată ce spune **PAUL SERUSIER,** discipolul lui Gauguin (profesor al nostru la Paris), în al său **ABC de la Couleur :** „Problema ce o au de rezolvat coloriștii este de a împerechea tonuri domolite cu culori curate".

Unde sunt în tablourile cele mai multe, tonurile domolite ? Unde sunt cenușiurile ?

CHEVREUL glăsue : „toate culorile primitive câștigă în curație și în luciu în vecinătatea cenușiului". Cenușiul alăturat de o culoare, chiar dacă nu e mestecat cu altă culoare, păstrându-și esența lui de cenușiu, (cum ar fi amestecul de negru cu alb) așezat lângă un roșu se colorează, din oficiu, cu complimentara roșului, **pictorul n'are nevoe să-i adaoge acea complimentară.** De aceea d. **Tuculescu** a simțit nevoia ramelor cenușii, menită să domolească, să mai stingă orgia sa de culori, fără însă să urmeze această lege și în tablouri..

Cât privește faimoasa Rodica, domnia-sa să știe că nu este primul care și-a permis asemenea licențe în culoare, construcție și desen, a mai fost unul și acela este **Iser,** în anul Domnului una mie nouă sute șasesprezece—ne pare — doar că domnia sa, întrebat de noi, pentru ce întrebuințase — pe atunci — asemenea colori, ne-a răspuns că, fiind colosal de sărac nu-și putuse procura altele...

Ceeace ne-a mirat însă este fantastica asertiune a criticei, care a pretins că arta actuală a d-lui **TUCULESCU** ar merge direct la izvorul scoarțelor noastre, a artei noastre populare, atât de discrete, atât de rafinate. Posedăm o scoarță veche de 150 de ani, ale cărei colori sunt nealterate de vremi, întrucât nu a fost în contact cu lumina. Ei bine, o gamă din nuanțele cele mai fine, o alcătuesc !...

De unde această idee că idolii sălbatecilor ar fi nerafinați, lipsiți de subtilități și de stil ? Omul primitv din caverne desena cu o artă neîntrecută, linia lui, cât și colorile primitivilor din orice timp, fie asirieni sau egipteni, nu au fost niciodată violente, de o **asemenea violență.**

Inrudirea actualei expoziții cu una din expozițiile „rusești" contemplate de noi la Paris, în 1922, este strigătoare, de altfel violența de culori este caracteristică Rușilor și decorațiunii lor teatrale. A se aminti de **Larionow, Choukaiew** și alți decoratori în același gen.

Ce merit trebue să aibă totuși pictura lui **ION TUCULESCU,** atunci când este realizată ca în peisajele Mangaleze și din Căpățineni, Natura cu capul de mort, Grup de țărănci într'un peisaj, Interioarele și mai ales pânzele ascunse după ușa ce dă spre expoziția **IONESCU-SIN,** cât și unele câmpuri de rapiță, pentru a **rezista,** impertinențelor din jur !

După toate aceste considerente aspre, concludem, noi care trecem drept cronicar rău, neînduplecat, că regretăm de a nu fi putut să ne procurăm pânza de **TUCULESCU,** atunci când se respectă — nu când își bate joc de propriul său **talent.**

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

TRESTIENII-HAIDUCULUI

de IOAN BĂNCIULESCU

Cam la jumătatea drumului de ţară dintre cele două judeţe ale Moldovei de Nord : Botoşanii şi Dorohoii, drum vicinal desfundat în permanenţă de nesfârşitele ploi ce cad prin partea locului, iar pe timp de secetă încărcat, din belşug, cu praful în care căruţele înoată până la butucul roţii, afli ascuns într'un fel le văgăună veche scorburoasă cătunul Trestienii-Haiducului.

Văgăuna aceasta asemănătoare unui ceaun ţigănesc argilos, cu multă crăpătură, este flancată de câteva dealuri sterpe, pe marginile cărora abia dacă mai răsar, pe ici, colea, nişte livezi de pruni golaşi, cari cresc la întâmplare, alături de meceşti pitici, vre-o două duzini de salcâmi şi duzi, plantaţi, acum nu se mai ştie câţi ani, de un bătrân văcar iubitor de umbră şi de rachiu de dude.

Numele cătunului fără să fie predestinat, poarta, în el, pe deoparte pecetea bălţilor numeroase, bogate în păpuriş pentru mături şi trestii lungi, cat o zi de post călugăresc, iar pe de alta faima unui consătean desprins din mediul în care a crescut şi ajuns, spre ruşinea locului natal, haiduc de codru.

Mai toate potecile cătunului cari pleacă din dreptul primăriei, însemnată doar prin felinarul fără lampă şi tăblia albastră cu litere de-o schioapă caligrafiate strâmb de vătăşelul fost, pe vrmuri, ucenic la un meşter de firme, converg spre bălţile mărginaşe, precum tot aci, în măcăitul şi crăcăitul raţelor şi gâştelor ce abundă, se strâng gospodinele, în cislă la spălatul şi bătutul rufelor cu spata, sporovoind cât îi ziulica de mare.

De la un capăt la altul, în jurul şcoalei primare, singura clădire mai răsăritră, cu înveliş din tablă şi fântână cu pompă precum şi a bisericei cu turlele din cărămidă roşietică, stau pierdute şi uitate parcă de Dumnezei şi de oameni, într'o înşiruire sălbatică, aşezari scunde şi mici, durate din lut amestecat cu bălegar, toate având aproape uniforme acoperişuri de stuh, iar pe alocuri din şindrilele peste cari odată cu soarele şi nelipsiţii cocostârci a trecut, încrustându-se adanc, patina anilor, mulţi la număr.

Trestienii — Haiducului, aşa chitit şi părăsit pe dealurile servind, iarna, copiilor, pentru hălăudeală, darea cu săniuţele şi bătăile cu bulgări de omăt, iar vara drept islaz comunal, prin felul său de a fi, deşi nu iese din specificul atâtor alte aşezări resfirate pe întinsul ţării, marchează, totuşi, existenţa unei comunităţi adunate desigur fără noimă şi mai ales fără nici un plan dinainte fixat, formând acel nucleu social : satul, cu particularităţile ce-i dau un aspect deosebit.

Uriţenia geografică şi **„buhul ca de popă *tuns*"**, creiat de consăteanul pribeag, cari, în puterea legendei şi tradiţiei, a contribuit, involuntar, la botezul toponimic al satului, au căutat şi s'au străduit, trestienii, a le înlocui, fie printr'o purtare cinştită, fie printr'o muncă necontenită, din zori şi până'n noapte târziu, fie prin atâtea alte manifestări, dând oropsitei şi uitatei văgăuni înfăţişarea unui sat ordonat şi îngrijit, cu oameni de omenie şi gospodării vrednice de luat în seamă.

Cât despre hramul bisericuţei Sf. Ilie, unde se strâng, în fiecare an satele din împrejurimi pentru a asculta frumoasa slujbă a septuagenarului preot, şezătorile din timpul iernei dela şcoala condusă cu multă pricepere de un tânăr învăţător ajutat de soţia lui, absolventă de şcoală profesională, care învaţă multe lucruri folositoare şi bune pe codanele cătunului ca şi nunţile de pomină cu alaiuri, când flăcăii îşi aduc nevestele cocoţate pe carele pline până'n vârf cu zestrea zmulsă satelor vecine, în pocnete de pistoale şi chiotele colăcerilor înaintaşi pe cai înfloraţi, toate acestea sunt lucruri despre cari s'a dus vestea, vorba ceia *„hăt departe peste nouă sate"*, lucruri ce par a fi împrăştiat atmosfera uricioasă creiată pe urma haiducului din bătrâni.

Aşa se explică resemnarea şi pentru ce nu mica fu bucuria regimentului 13 infanterie sorit a-şi petrece iarna de refacere, crudă refacere, după un război greu şi dureros, în cătunul Trestienii—Haiducului, dar mai ales cu năpraznicul frig ca cel din iarna lui 1917, în spate.

Avea regimentul aruncat şi izolat tocmai în această scorbură omenească, popas la răscruci de drumuri, să-şi ducă aci zilele, îndurând timp de 3 luni vicisitudinile pribegiei triste şi a cumplitelor lipsuri legate de situaţia precară a ţării sfârtecate pentru ca sub viforniţele urlând dealungul câmpiilor înroşite sa pregatească, în taină, armatele victorioase, armatele ce-au acoperit de glorie drapelele unităţilor călite şi instruite în Moldova eroică.

Dacă soldaţii şi ofiţerii regimentului s'au obişnuit, curând, familiarizându-se chiar cu uitatul cătun, apoi Postolache, plotonierul-major dela compania de mitraliere se simţea, se găsea cu adevărat în elementul său, ca la el acasă. Pentru dansul, salteaua făcută din strujeni de popuşoi, şi perna cu călţ de cânepă, ca şi borşul de ştevie ori din sfeclă dreasă cu cişleag, erau fericiri şi mulţumiri ce-i măreau buna dispoziţie cotidiană, făcându-l, adesea, să vorbească *„răcuţilor"* blajin, ca un părinte, că doar nu de geaba *„bobocii"* îl numeau : *„don majur tata companiei"*.

Avea Postolache, cu toată înfăţişarea lui ursuză, la prima vedere, poate din pricina mustăţilor stufoase, lăsate în jos *„pe oală"*, o inimă de aur şi un suflet ales pe câte i-l trădau mangaierile adresate bătrânilor din sat, ai căror feciori erau duşi pe front şi în deosebi felul cum ţinea, Duminecа, în strană, isonul preotului.

*

Odată cu cele din urmă nopţi de iarnă şi cu primele licăriri surazande ale soarelui dătător de viaţa, când natura îşi schimba faţa îmbracand alta haina primavaratecа, se apropia şi clipa precarii din acest cot, unde prin privaţiuni şi suferinţi se plămadise un suflu nou, un neam în renaştere şi avant.

Pe dimanica oclilor mi trec şi astăzi, după atâţia ani scurşi de atunci, ca într'un film cinematografic, toate momentele din acea vreme cu intreg cortegiul emoţionantelor amintiri.

Revad Trestienii—Haiducului în frigurile schimbării care avea să se producă în zorii zilei când înca nu se ridicasera pe cerul siniiiu sulţele primavaratecului bulgare de aur ce-şi profila discul dupa dealurile încă îmbrumate şi cand mai frumos ca nici odată, trompeţii regimentului daduta deşteptarea, sunând prelungit din cornurile de alamă strânse în şnururile galbene cu ciucuri roşii-albaştri.

Era o deşteptare pripită, ca mai toate deşteptările din timpul războiului pe care deşi aşteptată, am fi dorit-o, se pare, cât mai depărtată, cât mai întârziată, orice clipă de repaos în plus consituind, pentru ostaşi, o adevărată binefacere.

Unităţile regimentului împrăştiate dealungul satului, care-şi primenise, tocmai în săptămâna aceia, faţadele caselor, în vederea sărbătorilor Paştelui, se găseau în frământarea inerentă plecarii şi strangerii randurilor, gradaţii vociferau strident înghioldind pe somnoroşii cari abia avuseseră timpul a-şi încheia ranita — perna de călătorie şi geamantanul nedespărţit al soldatului, — iar bucătarii burtoşi cu polonicele în mână nu mai pridideau împărţind *„ceaiul"* leţilor.

Şi ce mai foame au ostaşii după o noapte de somn iepuresc, dar mai ales după un marş de 40 kilometri făcuţi, în ajun, drept exerciţiu de antrenament pentru **„marşul cel lung"**.

Singurul ce-şi păstrase firea : *plotonierul* major Postolache Vasile.

„Don majur", om încărunţit în ale milităriei, reangajat cu 2 gradaţii şi cu *„o pustie de viişoară rămasă dela ţaţa Agripina"*, însă lăsată de izbelişte odată cu răsboiul acolo, la marginea târgului Săveni, da zor servanţilor să înhame : *„mai degrabă zăluzilor că neapucă nămiezii"*, atrăgându-le atenţia, din când în când, asupra chingilor ca să nu fie prea tare strânse fiindcă *şi caii au suflet, bre, ostaş, ca tine, ca mine şi îi dor şalele dacă sunt prost înşeuaţi.*

Moldovean get beget, din ţinutul Dorohoiului, dela Târnăuca, sat aproape de fosta frontieră către Austria, şi răzeş cu stare care nu putea fi scos din tabieturile lui, una şi bună. ştia *„majurul"* nostru : *„miliţia îi miliţie şi pace. Cine nu se'mpacă nu are de cât să iasă la raport, să-l ajusteze don colonel"*.

Cât despre întoarcerea regimentului pe front, avea Postolache filozofia lui aparte: *„s'a cam terminat cu lehuzia, fraţilor. V'o fost deajuns cât aţi huzurit, în bârlog, toată iernicica. Deacu să vă videm la treabă. Mi-o fi şi mie lehamite de mazărea cu gărgăriţe, ce-am înghiţit-o până acu, dar mă dau cu gândul că şi voua v'a eşit curechiul pe nas de atâtea buşaiuri pi toloacele Moldovei. Nu vedeţi că s'o dus zăpada meilor şi c'or răsărit brânduşele şi ghioceii. Păi, nu i a voastră lumea, hâ ?...*

Iaca aşa cu o vorbă de duh aruncată de Postolache, cu câte o doină *„de să-ţi meargă la ficaţi"* cântată din clarinet de balaoacheşul Maxi a lui Hârtop *„cel mai prima întâiu muzicant din părţile Folticenilor"* şi sub ciripitul voios al vrăbiilor ascunse în corcoduşii ce 'mbrăcau zaplazurile gospodăriilor din Trestieni, se pregătea de plecare, în zorii zilei, regimentul nostru, spre frontul statornicit.

Când colonelul comandant trecu trupa în revistă, înainte de a porni în lungul marş ce avea să taie în diagonală Moldova până jos către cotul unde se îmbucau vijelios Siretul cu Buzăul, el se opri, un moment în faţa companiei de mitraliere întrebându-l mai mult cu privirea, pe Postolache : *„cum stăm, major, cu oamenii ?"*.

In poziţie de drepţi, smirnă, cu ochii în ochii superiorului, acesta răspunse dârz : *„cu oamenii strună, ca pe note, don colonel, însă cu gloabele ăstea de cai am cam feştelit-o. A dat râia întrînşii taman acum la plecare fir'ar ei afurisiţi să fie. Am să-i ung, don colonel, cu o ţără de criolină dela fermelie şi dacă până la Nămăloasa nu scot eu armăsari arăbeşti din ei, să nu-mi mai daţi o zi conced"*...

*

Pe şoseaua ce coboară în pantă spre gara Bucecea, trupa încolonată şi gata de marş aştepta comenzile. Femeile cu cofele de apă cristalină şi cu câte ceva de ale mâncării pentru ostaşii ce cantonaseră la casele lor, îşi ştergeau ochii înrouraţi de lacrămile sincere ale unei despărţiri prea timpurii, iar plozii satului sburdau pe lângă tambur majurul muzicei ce ataca un marş eroic.

Postolache majurul, răsucindu-şi chipeş mustaţa *„prinsă în furculiţă"*, ca în zilele de paradă, aruncând o ultimă privire galeşă şi fugară văduvei la care poposise astă iarnă şi care-i legase de chesonul mitralierei un braţ de toporaşi şi o bocceluţă plină cu scoverzi, se adresă *„răcuţilor"* din plotonul său : *„haida, ha contigentul lui nouă sute mazăre, calcă bă îndesat că ţi s'apropie veleatul*

Eu făcând haz de îmbărbătările hâtrului major, am intrat în rând, păşind cadenţat şi lăsându-mă pradă gândurilor năvalnice ce-mi tulburau liniştea sufletului, în timp ce din buzunarul de la piept al vestonului am scos o cruciuliţă de lemn, strecurată discret de gazda mea, trădând o fire senzitivă, închinându-mă smerit şi sărutându-o prelung.

„Cadenţa, pasul leat, cadenţa..." repeta, la intervale scurte, Postolache... *să vă întoarceţi sănătoşi"*, ne urau sătenii şi gospodinele din Trestienii—Haiducului uscându-şi ochii cu năfranele albe ca şi gândul, ca şi sufletele lor.

Două tipuri de mitologie românească

(Urmare din pag. I-a)

Nu lipsită de interes este tentativa redactării literare a unei mitologii române creştine-ortodoxe de factură fantezistă, în care drama mitică nu mai prefigurează desfăşurarea dramei creştine. In această mitologie fondul presupus creştin răbufneşte într'o sinteză nouă, subiectivă şi personală. Viziunea deviată şi idealizată a unei alte drame creştine decât ceea legendară, derogate din istorie, **iese la iveală în chip paradoxal. Astfel se prezintă mitologia românească încă nepublicată a d-lui Marcel Olinescu care trece dela intuiţia iconografiei xilografice la portretul literar, din domeniul formei plastice în acela al expresivităţii limbajului.**

In al doilea rând, după cei mai puţini mitologişti români, adică după acei îndrăgitori izolaţi ai acestei discipline, viziunea de ansamblu, temele preferate, miturile şi dramatizarea lor, pledează raţional pentru o mitologie română de tip păgân. Realitatea mitică autohtonă descopere cercetătorului atent o viziune plurală sau mai multe viziuni diferentiate, **atât pe cât permite cu prisosinţă aluviunile şi sedimentările mitologiilor de contact şi suprapunere, cunoscute istoriceşte sau descoperite analitic de cercetător.**

Mitologia română de tip păgân, îmbracă şi ea forme mai mult sau mai puţin consistente. In prima ei fază se manifestă mai mult ca o creaţie basmică. Viziunea religioasă, temele mitice, dramatizarea şi personagiile ţâşnesc cu volubilitate din lumea neastâmpărată a poveştilor. Despre acest timp de mitologie incompletă, închipuită adevărată dintr'un singur element cultural : basmele, denumită de noi mitologie basmică, **a pomenit, printre primii, în lucrarea lui premiată de Academia Română, Lazăr Seineanu. „Basmele Românilor" este nu numai un studiu comparativ al factorilor mitopeici, ci şi un studiu documentar de mitologie basmică în adevăratul înţeles al cuvântului. Prea mult temei însă nu putem pune pe construcţiile literare care izvodesc numai din fantezia unilaterală a povestitorului pe care-l interesează efectiv delectarea artistică.** Elementele mitologice din basme, **oricât de favorabile ar fi unei interpretări sistematice, nu pot singure justifica şi mai ales susţine o mitologie ce se vrea ştiinţifică. In faza a doua, aceea în care se pune accentul pe întregul tezaur cultural, pe documentările arheologice, numismatice, epigrafice, etnografice şi folklorice, mitologia română de tip păgân, ia o formă evident mai apropiată de ştiinţă. Am numi acest sub-tip** mitologie idolatră, **nu pentru faptul că ar fi vorba numai decât de idoli autohtoni în adevăratul înţeles al cuvântului, cât pentru că să opunem prin această denumire un conţinut mitologic mai autentic şi mai riguros celui fictiv, intuit, scornit de mitologia basmică. Termenul nu trebue luat sticte sensu, deoarece prin idolatrism, repet vrem să înţelegem mai mult caracterul serios şi ştiinţific al noilor orintări mitologice, decât alt tip de religiozitate ca acela cunoscut până acum în popor, care la drept vorbind nu poate fi nici el contestat cu uşurinţă. De aceea numai în al doilea rând, atribuim mitologiei idolatre, o altă modalitate de adorare a divinităţilor poporane locale, o semnificaţie mai teriflantă, izvorită din toate manifestările noastre culturale.**

Despre acest tip de mitologie română a început să discute cu competinţa care-l caracterizează Dimitrie Cantemir în „Descrierea Moldovei" (partea a treia în : Despre religia Moldovenilor). Pentru Cantemir foarte multe „nume necunoscute miroase a culturi vechi ale Daciei", adică sunt adevărate reminiscenţe **păgâne de idoli autohtoni. Au teoretizat apoi asupra mitologiei române, indirect Nicolae Densuşianu, nu atât în textul operei lui capitale „Dacia preistorică", cât în „notele" care însoţesc cu meticulozitate**

această operă, scoţând mereu în evidenţă divinităţile sau idolii păgâni, cari vibrează încă în conştiinţa religioasă a românilor. Aron Densuşianu, frate cu primul, a trecut în revistă într'un ciclu de articole intitulate : „Din mitologia română" unele figuri secundare ale mitologiei noastre ca: **„Semo Sanctus şi Sâmbe'e", „Terfarii", etc. Bogdan Petriceicu Hasdeu în „Magnum etimologicum" a schiţat disparat ca pentru un vocabular enciclopedic,** tipuri şi drame mitice, **degajate din viziunea mitică autohtonă şi implicate de ordinea lexică la care ajunsese. Vasile Pârvan în „Getica" şi „Dacia" nu uită să refere mereu concluziile la care ajung la presupusa mitologie română pe care o întrevede în linii mari însufleţită de idealismul henoteist al zeului solar Zalmoxe. Nu mai puţin importante sunt suegstiile d-lui Popa Lisseanu în „Urme de sărbători păgâneşti : Brumariu, Moşii, Rusaliile" ; ale d-lui Victor Brătulescu „Elemente profane în pictura bisericească" ; ale d-nei Stefania Cristescu Golopenţia „Gospodăria în credinţele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş" ; ale d-lui Al. Nour în „Credinţe, superstiţii şi datini geto-dace" în care autorii urmăresc element cu element cum irump în conştiinţa mitologizantă a românului temele mitice cele mai importante şi mai reprezentative ale străbunilor în obiecte de cult profan şi mai ales în structura personagiilor mitice de substituţie ; etc.**

Cu toată preţuirea acordată de teoreticieni tipului păgân de mitologie românească, de factură idolatră, nu întrevedem nicăeri nici un efort de schiţare integrală a dramei mitice autohtone **în acest nou sens. Mitologiştii noştri dându-şi seama că o mitologie păgână de tip idolatru cere investigaţii de teren mult mai mari şi documentări mult mai serioase decât ceruse primul tip, care izvodea numai dintr'un singur corp de credinţe, au purces la** redactarea monografică a mitologiei române. **Numai aşa ne putem închipui cum în ultima vreme monografiile de mitologie română, în care unele personagii mitice, unele drame, rituri sau reprezentări artistice, sunt prezentate cu multă circumspecţie şi atenţie. Printre aceste cercetări de amănunt şi rezonanţă, pomenim lucrările lui Aron Densuşianu „De unde vine Iléna Cesindena" ; Bogdan Petriceicu Hasdeu : „Zâna Filma" ; Muştea „Le cheval merveilleux dans l'epopée populaire" ; R. Vuia : „Originea jocului de Căluşari", etc., etc.**

Singura schiţă de ansamblu asupra tipului păgân, etnografic, de mitologie românească, **a încercat-o subsemnatul într'o conferinţă ţinută la Universitatea Ateneului Român în 1942 ; schiţă susceptibilă retuşerilor ulterioare, cerute de studiile de amănunt în necontenită evoluţie bibliografică. După această hipoteză, deocamdată personală până la documentarea ei completă într'o lucrare de ansamblu, mitologia română aşa cum tânjeşte astăzi pulverizată şi cocoloşită în legende, superstiţii, colinde, sentinţe şi anecdote, descopere** o formă de religiozitate cosubstanţială politeismului, **care anticipează şi cotrăieşte cu creştinismul până în zilele noastre. Ea este pe linia marei viziuni idolatre a strămoşilor noştri, presimţite de Dimitrie Cantemir, descrise de Nicolae Densuşianu şi comentate de Vasile Pârvan şi Al. Nour.** Caracterul ei heliolatric se întrevede **raţional perfect în analiza coordonatelor viziunii succesorale, în tematica şi mai ales drama personagiilor mitice.** Drama cosmogenică, teogonică şi antopogenică, pare a fi în ultima analiză o dramă solară. **Naşterea lumilor care'n conştiinţa românului e perenială coincide parţial cu naşterea marelui zeu solar.** Divinităţile solare Moşii şi Babele sunt mai mult idoli beatificaţi de creştinism, **decât sfinţi idolatrizaţi de religiozitatea populară, cum ar putea greşit să se creadă. In perspectiva lor mitologia română apare ca o viziune a bătrâneţii şi înţelepciunii, a patriarhalismului, a seniorialităţii. In structura** şi **funcţiunea lor** aceşti sfinţi populari se menţin încă pe plan idolatru. **Semidivinităţile, eroii şi eroiarzii trăiesc, luptă, se sacrifică pentru ideea marelui zeu : Moşul, care prin viaţa şi opera lui umple întreaga istorie mitică a cosmosului şi antropocosmosului, cu ideile şi faptele lui.**

După această sumară trecere în revistă a celor două tipuri de mitologie românească, cel creştin şi cel păgân, rămâne să vedem, în baza argumentelor decisive, pentru care tip trebue să opteze cine se încumetă să lucreze în acest domeniu incert, probabil şi discutabil.

Odată cu conceperea şi redactarea unei mitologii române de tip creştin-ortodox, ideea unei mitologii autohtone intră în conştiinţa culturală a românului, ceea ce este un câştig pe plan academic extrem de valoros. Mitologia devine un bun cultural **de prim importanţă, indiferent de factura ei religioasă şi pseudo-ştiinţifică. Abea târziu cu iniţierea şi tentativele monografice de redactare a unei mitologii române de tip păgân,** mitologia autohtonă trece din lumea subiectivă a intuiţiei pure a compromisurilor şi legendei, în aceea obiectivă a ştiinţei propriuzise. **Adevărata** formă ştiinţifică a mitologiei române, **aceea care convine de altfel şi termenului, începe să se observe în întoarcerea raţională la păgânismul latent, în fiinţă încă şi astăzi. Numai o mitologie română de tip păgân îşi poate justifica dreptul la existenţa culturală pentru că numai ea e îndreptăţită să preia şi formuleze elementele unei gândiri mitice băştinaşe în spiritul adevărului mitologic de care vorbeam la început.**

Dacă privim lucrurile în perspectiva istoriei, mitologia română de tip creştin apare ca un produs eclectic, ca o creaţie intuitivă relativ recentă, **spre deosebire de tipul păgân, care irumpe şi creşte simplist din vremi ancestrale. Mitologia română nu este şi nu poate fi o creaţie de proveniență creştină, care a intrat în conştiinţa poporului român odată cu creştinismul. A trebuit să treacă multe secole de convenienţe şi renunţări, până ce creştinismul să dubleze mai mult decât să substitue şi să resemnifice, în conştiinţa mitologizantă a românului, viziunea, drama şi miturile păgâne autohtone într'o mitologie proprie. Mitologia aceasta oficioasă de suprapunere, ticluită nu moştenită, din izvoadele credinţei bisericeşti, n'are nici o legătură cu fondul mitic autohton. Este dacă vreţi o** mitologie întoarsă pe dos, **în care zeii sunt înolciţi cu sfinţii, dramele mitice cu păţaniile hagiografice, eroii naţionali cu martirii creştini.** Din punct de vedere religios acest tip de mitologie română e o erezie iar din punct de vedere mitologic un compromis şi o caricatură. **De altfel cum ne-a fost dată să vedem în prima parte a acestei schiţe, cei mai mulţi mitografi creştinizanţi se oprese la formula religioasă a mitologiei române din comoditate spirituală, din incapacitate profesională sau din interes confesional. Contrariu, mitologia română de tip păgân, e un produs mitologic succesoral, în care viziunea iniţială heliolatrică apare restituită conştiinţei mitice autohtone în sâmburele ei vizionar şi prefigurările ei dramatice. Din acest punct de vedere s'ar putea spune că e o** formă relativ pură de mitologie ; **spun relativ pură pentrucă în stadiul actual al cercetărilor, toate sintezele noastre se sprijin în cea mai mare parte a lor pe hipoteze mai mult decât pe documente.** Lipsa documentelor **nu este în mitologie o probă de neadevăr, cum „tăcerea textelor nu este în istorie o** probă decisivă". **Metoda lui Camille Jullian şi a lui Nicolae Iorga e valabilă şi'n câmpul vast al mitologiei.**

In altă ordine de idei, mitologia română de tip creştin este o creaţie mai mult sau mai puţin comună tuturor popoarelor creştine-ortodoxe din sud estul european. **Cazul lucrării d-lui Aurel Cosma, este concludent. Pentru domnia-sa, puţinele credinţe păgâne care se strecoară în corpul mitologiei române şi care au ceva din mazdeismul iranian (!) sunt aşa de reduse, de însgnifiante şi de adaptate creştinismului încât nu prezintă în afara acestei mitologii nici o** valoare revelatorie. **După acest ditiramb pentru creştinismul mitologiei române, d. Aurel Cosma redactează** cea mai neromânească mitologie autohtonă. **Şi subliniez aceasta, pentrucă opera dominei-sale de adevărată erezie religioasă şi compromis mitologic se potriveşte cu foarte mici retuşeri, cum am mai spus-o şi altădată oircărui popor balcanic, ca spre pildă Sârbilor, Bulgarilor şi Grecilor, care'n folklorul lor promovează ca şi noi elementele unui creştinism mitologizant. Ţinându-se numai de izvoarele biblice şi învăţăturile bisericei creştine-ortodoxe d. Aurel Cosma, care se intitulează singur şi pe nedrept, primul, unicul şi probabil cel mai mare, mitologist român, nu face altceva decât să redea în româneşte o mitologie balcanică, poporană de tip creştin-ortodox, ca o parafrazare a mult vestitei** „mitologii biblice" **de odinioară a lui Nork. Nu tot astfel stau lucrurile cu mitologia română de tip păgân. Aceasta nu e o creaţie balcanică în sensul apartenenţei ei mentale la complexul de mentalităţi creştine a popoarelor peninsulei balcanice, ci e locală, carpatică, în sensul restrâns al cuvântului şi numai apoi balcanică, prin difuzarea carpaticilor în Balcani. In al doilea rând nu e o** mitologie intuită din rămăşiţele impresionale ale trecutului mitic, **ci derivată logic din sistemul de gândire din care rămăşiţele fac iniţial parte, rămăşiţe ce nu pot fi privite izolat şi interpretate la voea întâmplării, ci în deplin acord cu resturile celorlalte mitologii apuse.**

In ansamblul ei mitologia rimână de tip păgân este heliolatrică ca şi cele mai multe mitologii indo-europene ; **însă acest** heliolatrism **suferе** o mutaţie mitică şi axiologică **proprie şi specifică popoarelor carpatice. Varianta românească a mitologiei indo-europene de factură heliolatrică este aşa de bine conturată şi închegată, încât pentru cele mai alese minţi se impune ca o creaţie de sine stătătoare, nouă şi originală a colectivităţii naţionale căreia îi aparţinem.**

ROMULUS VULCĂNESCU

In toamnă stăm alături...

In toamnă stăm alături cu sufletul şi singuri
Ne lasă înserarea să ne găsească zorii,
Sorbim din întristare cu nevăzute linguri,
Şi inima ne-o poartă cu ei, spre Sud, cocorii.

...Am desfăcut odgonul şi iată-ne în larg —
De unde vin regrete să scurme ca sobolii ?
Speranţa ca o pânză ne-am prins-o de catarg
Şi aşteptăm, pe ape, să tremure Atolii.

Ne scaldă ploi şi ţărmuri de zări mediterane,
In gând ne cresc lămâii, în vise oleandrii.
Răsbate nostalgia din funduri de oceane,
Imperiilor vaste să devenim scafandrii.

Cei dinaintea noastră, cei dincolo de noi
De ce în spre întoarceri cu şoaptele ne 'ndeamnă ?
Ce nevăzută mână ne trage înapoi ?
Cu sufletul stăm singuri, alături, în toamnă...

LUCIAN VALEA

Se scutură sufletul meu...

Ascultă, în taină,
Cum pe-ale lumii ferestre,
Azi, s'a deschis,
Larga risipă de-orchestre
Topite în vis...
Din viscol, departe,
Sufletul meu de zăpadă,
Lin scuturat,
Cade ca într'o baladă,
Frumos şi curat.
Copiii, prin iarnă,
Fug după el, să îl prindă
Proaspăt, pe mâni...
Ochii le sunt de oglindă
Şi fără stăpâni...
Şi ning lângă vremea
Fără vreo altă podoabă,
Suflete 'n zări,
Pesţe grădini şi pe stradă
Şi peste visări...

Inchide, Maria,
Ochii, din marea ninsoare,
Nu te uita...
Poate-oi simţi cum ne doare
Tot sborul din ea...
Ni-e pieptul o luptă,
Cu sfâşiere amară
De amăgiri...
Inima caldă şi ruptă
Se arde 'n iubiri...
O ! Marilor vânturi,
Albe vârtejuri din mine,
Spargeţi de ulmi !
Fruntea de-azur şi stamine
Svârliţi-o pe culmi !
Pe 'nalte văzduhuri,
Lung, peste crestele grele
Voi spulbera,
Vifor de cântec şi stele
Din dragostea mea...

FLORIN DUMITRANA

Cronica literară

MIHAI BENIUC: Poezii

Fundația Regală pentru Literatură și Artă 1943, Buc.

Mihai Beniuc a fost remarcat dela primele versuri semnate acu aproape două decenii. De atunci personalitatea lui poetică s'a conturat viguros pe fundalul mișcării literare românești de după Arghezi, Barbu, Blaga, etc., căci, departe de a face concesii idolilor contemporaneității, Mihai Beniiuc, chinuit de un puternic fond psihic nerăzbunat, s'a cultivat pe sine însuși. Iar aceasta ca mărturisire directă și neîncurcată în estetisme. Autorul **Cântecelor de pierzanie** și al **Cântecelor, —** volumele precedente **Poeziilor** recent apărute, — mai manifestă o nedesmințită aversiune pentru rafinamentele formei expresive. Ceea ce îl preocupă și-l obligă, așa zicând, să scrie este numai irezistibila presiune lăuntrică, — inconștientul pur sau, în orice caz, păturile sufletești refuzate rumegărilor de către lucida însă îngustătoarea conștiință. Fiind psiholog experimentalist de profesie și autor al unor excelente lucrări de specialitate, Mihai Beniuc își dă foarte bine seama de jocul necontrolat de rațiune al proceselor plăsmuitoare. De aceea preferă, nu însă întotdeauna, să le lase neviciate de intervenții răsgândite. Ori, acest non-intervenționism estetizant dă o de tot originală prospețime și putere poemelor sale, prospețime și putere care reclamă comparația cu aceea a ziduriior ridicate din blocuri de piatră brută sau, cel puțin, cu aceea a fierului forjat. In centrul lumii sale poetice troneaza însă, el însuși, Mihai Beniuc, și nu ca un Fafner tăinuitor și păzitor de comori nibelunge, ci asemenea unui strașnic vămuitor al răspântiilor ce trec prin profundele coclauri cu care l-a hărăzit destinul. Mihai Beniuc e poetul propriilor sale adâncimi și așteptări nemângâiate de zâmbetul împăciuitor al vreunui soare vernal. De aceea în versurile sale bate perpetuu un vânt de frondă, — chiar și atunci când se pare că poetul a ajuns la accente de ordin social. O parte de critici s'au și grăbit, din diferite motive, să vadă în Mihai Beniuc pe cântărețul unor păsuri colective. Ori, o astfel de etichetare e inițial greșită. Autorul **Cântecelor de pierzanie,** al **Cântecelor** și al recentelor Poezii nu poate fi considerat a fi poet social decât numai în măsura în care anumite reacțiuni personale ale cuiva față de o societate dată coincid cu reacțiunile similare ale unui grup, sau ale unei comunități, față de acea societate. Mihai Beniuc are un contact solid cu societatea, fără a fi solidar cu ea, căci e un revoltat. Din cauza neînrădăcinării. Dacă era moldovean, s'ar fi manifestat ca un veritabil desrădăcinat, versurile lui luând tonul minor al resemnărilor vecine cu seninul lirism al Mioriței. Mihai Beniuc e însă ardelean, și, ca atare, dârz, ostil mediilor streine și personal până la exclusivism. E, aceasta, una din calitățile cele mai necesare unui neam sortit să reziste tuturor persecuțiilor câte s'au abătut asupra-i dară este și o dureroasă închidere sub ceruri lipsite de adevărate bucurii, o penibilă încordare și stare la pândă ce ți se comunică până în cele mai ascunse fibre ale sufletului, sărăcindu-l de un apreciabil fond al nuanțelor și vibrațiilor medii, singurele care luminează cu adevărat viața omului și singurele care i-o îmbogățesc în mod pozitiv. Mihai Beniuc suferе de toate aceste „tare" specifice neamului de cremene transcarpatin. De aceea, ca poet, nu s'a abătut și nu se va abate vreodată de pe drumul aspru sebișan pe care, din fragedă copilărie, l-a cunoscut și apărat ca pe singura țară a libertăților sale. In această vigoare ardelenească trebuie căutată vigoarea poemelor lui Mihai Beniuc și, bineînțeles, în psihonomia personală a poetului.

După toate indicațiile cuprinse în opera sa lirică, Mihai Beniuc poetul scrie cum scrie fiindcă dispune, paralel cu rara sa putere de a pătrunde esența realităților, de o neașteptată lipsă de prizo asupra planurilor erotic și social ale vieții omului fără complexe. Mândru ca un demon și demonic ca o făptură nepământească, poetul **Drumuri-lor (Poezii,** pg. 7—19) se situiază, vrând nevrând, alături de acel Hyperion luciferic care, nereușind să-și plaseze puternicul dor de dragoste, se baricadează după sentința-învectivă: **„Trăind în cercul vostru strâmt, norocul vă petrece, ci** eu în lumea mea mă simt nemuritor și rece". Numai că Mihai Beniuc nu ține să sublimeze semnificațiile telurice ale tendințelor sale, și nici să-și formuleze altfel vehemențele expresiei. După grandioasa, dară funebra atitudine din

„Voi îmbrăca în negru
De sus până jos
Singurătatea-mi.
Ca luna lui August
Voi plânge cu jerbe de stele,
Dă grai de acum, durerea mea
[superbă,
Fântânilor de cântece
Inchise ca'ntr'un miez de munte
In sufletu-mi adânc..."

și după halucinanta viziune

„Mareea păcatului însă
Cu foșnet sărat
Năvălea peste nuferii visului.
Eu,
Sfâșiind mincinunile hainei
Am desgolit
Ca pe-o zi albă
Femeia!"

iată-l adunând ură și îndemn la răzbunare asupra „monstrului" căruia i se vând divinele cărnuri ale femeii iubite:

Vezi, vezi,
Nu-i destul de visezi! —
Și monstrul cu râtul de porc
Râmă, dărâmă și scurmă.
Oriunde mă'ntorc
E, parcă, ziua din urmă.
Din flăcări, din sânge
Monstrul adună și strânge
Metalul diavolesc.
Deodată,
Din apele mării s'arată
Frumoasele cărnuri de zână,
Și forme se'mbie
Bătrânului monstru,
Lipind pe râtul lui murdar
Coralul ne'nceputelor buze".

Afirmația noastră nu mai are nevoie de nici o altă demonstrare. Poetul suferă, ca și *Luceafărul* lui Eminescu, dară mai crunt și mai iremediabil, fiindcă, adresându-se, biologicește profund și sincer, adoratei visurilor sale, trebuie să-i spună:

„Copiii noștri nu se vor mai
[naște.
Și gândul ăsta'n creier doare
Ca'ntr'o livadă'n care paște
Cireada, floare după floare."

In **Drumuri,** poemul din care am citat fragmentele de mai sus, Mihai Beniuc este întreg, ca om și ca artist, ca înfrânt al dragostei și ca revoltat împotriva oricărei comunități umane în cadrul căreia jocurile vieții și ale morții sunt sau vor mai fi reglementate de alte forțe decât cele ale orânduirilor firești.

Drumuri e un poem peste care vor trece cu vederea mulți cetitori, — fiindcă nu le plac versurile albe sau din alte motive, — **Drumuri** rămâne însă, după **Luceafărul** lui Eminescu, poemul românesc cel mai cuprinzător în ceea ce privește destinul tragic al insului superior care se vede eliminat dela ceea ce, pe pământ, constituie una din cele mai profunde și mai pure fântâni ale fericirii.

In **Drumuri** colcâie, întreagă, și revolta socială atât de specifică poetului Mihai Beniuc, iară impetuozitatea ei este așa de mult determinată de experiența erotică negativă, încât nu greșim mult afirmând că lipsa de integrare socială a omului prezentat în poeziile acestui mare stibuitor ardelean se datorează, în primul rând, și aproape în toate cazurile, lipsei de reușită în plan erotic.

Prea robust pentru a cădea victimă anxiozității normale în astfel de cazuri, omul prezentat în poeziile lui Mihai Beniuc nu se lasă bătut. Neputând totuși, birui, se izolează în sfera care îi dă „ceva **superb"** — cuvântul se repetă în vocabularul liric al poetului —), ceva ridicat mult peste media normală a oamenilor fericiți sau căutători de fericire și, deci, ceva ce este nedreptățit; și, neputând birui, omul din poeziile lui Mihai Beniuc proorocește, amenință, înfierează, își situiază, cu alte cuvinte, într'o dimensiune potențială, — nu în mod necesar posibilă, — victoria de capitalurile căreia nu se poate folosi acuma și aici. Aceasta se poate vedea în toate acele poeme de atitudine, (— atitudine indiferent față de ce și indiferent în ce plan de interese și preocupări personale —), în care poetul Mihai Beniuc își exprimă superioritățile sau disprețuirile, — ceea ce, în fond, e unul și același lucru. Ori, poemele acestea sunt toate poemele cuprinse în volumul **Poezii.**

Tot fondului erotic nerăzbunat i se datorează și teama de moarte pe care o manifestă autorul în poeme ca **Drumuri, Flautul vrăjit, Paharul morții, Portret (!), Pe cer o stea străbate, Dincolo, Aeternitas, (!) Stingere, Câmp de luptă, Singur, Toamnă, Melița(!).** dară nu e poem în acest volum de **Poezii** din care să nu-l întâmpine pe cetitorul mai atent teroarea pe care o exercită moartea asupra poetului.

(Și fondului erotic nerăzbunat i se datorează și **voința de putere.** Poemul **Destin** e elocvent în această privință, chiar dacă nu ar trebui să citâm strofa

„Dacă astăzi Blaga sau Arghezi
Sunt mai mult decât Mihai
[Beniuc,
S'or topi răcelile zăpezii
Când va fi de-aicea să mă
[duc...",

iară ciclul **Și-așa-i bine,** este deadreptul documentar.

Dragostea - gloria - moartea, sau, mai precis, compensarea dragostei și a morții prin glorie, iată ecuația personală a liricei în faza căreia se găsește acum puternicul, fiindcă elementarul ca expresie, Mihai Beniuc.

După ce am indicat, de tot sumar, sursele psihologice ale poeziilor lui, să vedem care anume sunt aspectele lor formale. Pentru noi problema fond: formă este problemă de figură optimă. Credem, cu alte cuvinte că între „fond" și „formă" există o determinare reciprocă atât de severă încât numai fondul cel mai valoros poate duce la forma cea mai valoroasă și, invers, numai forma cea mai valoroasă la fondul cel mai valoros, — ceea ce înseamnă că, în ultima analiză un fond dat are o singură și inalterabilă formă sau, mai departe, că o formă dată nu poate îmbrăca decât un unic și inalienabil fond. Judecate din acest punct de vedere, poemele, toate, sunt realizate ca fond și formă sau nu mai sunt poeme, ci, după dorința pe nimic întemeiată a speculanților de gogoriță formaliste sau sujestiste, hibridații exterioare ori căror necesități expresive.

Mihai Beniuc nu cultivă problematica tează a celor ce iubesc forma pentru formă. sau „arta pentru artă", sau indiferent ce altă erezie, ci, scrind cu însuși sufletul său, este atent ca vorbele pe care le leagă să nu plutească în gol. să nu fie goale de sens. Ori, din acest punct de vedere, fiecare vers al poemelor sale e dragă care zmulge mâl aurifer din cele mai adânci regiuni ale vieții. Nimic nu e căutat de dragul cine știe cărui reflex subtil, nimic nu e spus de dragul cine știe cărei inflexiuni. Totul atârnă de greul substanțelor constitutive ale sufletului însuși, — de greul substanțelor constitutive ale unui suflet viu, concret, palpabil aproape și ale unui suflet care ți se comunică ca un șoc și persistent ca o emoție. Din această cauză nu le poate fi permis estetizanților și iștilor de toate categoriile să-i cântărească imponderabilele formale sau să-i arate cu degetul disritmiile, disarmoniile și câte alte lipsuri de prejudecată poetică prilejuitoare de vorbărie seacă. Mihai Beniuc, asemeni tuturor acelora care scriu fiindcă au de spus ceva, trebuie acceptat, citit și apropiat împotriva pretinselor asperități de care se feresc, — și tocmai de aceea reușesc să fie nici fierbinți și nici reci, ci numai căldicei, — toți cabotinii versului.

Subliniem cu deosebită insistență acest lucru, deoarece poetul Mihai Beniuc are un stil personal, un stil atât de personal încât îl depersonalizează pe cel ce s'ar încumeta să-l imite. Și acest stil personal al lui Mihai Beniuc îl deosebește de toate modelele (Eminescu, Arghezi, Serghei Esenin), dela care, conștient sau fără să o știe, a învățat multe lucruri sau dela care a primit, cel puțin, o serie de foarte rodnice imbolduri.

Unul din semnele cele mai sigure ale autenticității unui poet este faptul că nu-l poți confunda cu un altul. Au fost în toate vremurile și sunt și azi, poeți pe cari îi poți confunda cu oricare altul dintre contemporani. Această lipsă de impenetrabilitate aproape fizică a fost, la un moment dat, așa de alarmantă în lirica noastră mai tânără încât, întrebându-te cineva dacă pletora de nume noi nu ar fi, cumva, rezultatul pseudonimomaniei unui singur versificator, ai fi stat la îndoială până a da răspunsul așteptat.

Și așa de superiori s'au simțit în această lipsă de personalitate o serie de „tineri poeți" încât au recurs la teoretizarea fenomenului, opinând că tocmai lipsa de stridență personală e semnul cel mai nobil al integrării unei generații în matca stilistică a epocei.

Mihai Beniuc numai un astfel de poet nu este. Mihai Beniuc e un poet autentic. Un poet care, nebăgând în seamă sfaturile întotdeauna deștepte ale altora, — ajunși „până la genunchiul broaștei" (vorba lui Creangă) în ale esteticei sau ajunși până la petrefacte, — preferă să-și cânte sufletul, așa cum este el, acest suflet al lui, dârz și revoltat, voluntar și revoltat, suflet de poet care disprețuiește înșirarea de cuvinte goale ce din coadă au pă sune.

Deaceea Mihai Beniuc nu va fi pe placul unora, dară toți cei ce fac deosebire între poezia izvorâtă din adevăratele ei izvoare și între stupefiantul poetic cu care-și crează paradisuri artificiale obosiții sau neputincioșii lecturilor îl vor prefera și iubi pe Mihai Beniuc rânduindu-l în tagma autorilor români creatori și adâncitori de bunuri literare.

TRAIAN CHELARIU

CĂRȚI ȘI REVISTE

CONVORBIRI LITERARE. Incheindu-și anul al 76-lea de apariție și-a dedicat numerele 11—12 (Nov.—Dec. 1943) scriitorilor eroi: Alex. Pogonat, D. Al. Boureanu, Sergiu Ludescu, Dumitru Olariu, Stoian Gh. Tudor, C. St. Voiculescu, Nicolae Mărășu, Miron Gh. Nedioglu, Ion Țurcan și Gheorghe Vasilescu. Articolele sunt semnate de I. E. Torouțiu, destoinicul director al revistei, de Col. Popescu-Poiană, Matei Alexandrescu și Teodor Al. Munteanu. Despre Convorbiri Literare vom mai scrie în numărul viitor al revistei noastre.

SAECULUM

revista de filosofie de sub direcțiunea d-lui Lucian Blaga are acest sumar pe lunile Noembrie-Decembrie 1943: Despre istoriografi (L. Blaga), Iubire și cunoaștere (P. P. Ionescu), Ironia romantică și idealismul german (Walter Biemel), Funcțiunea estetică a formei (V. Iancu); Temele existenței la Georg Büchner (Edg. Papu), Gândirea poetică a lui Paul Valéry (G. Hanganu), Pe marginea modernismului nostru (Kr. H. Zambaccian). Recenziile și notele sunt semnate de d-nii: Gh. Pavelescu, I. Negoițescu, I. Oana, L. Blaga) și R. Stanca.

URMARIM cu multă simpatie Basarabia Literară pe care o conduce, la Chișinău, poetul Sergiu Matei Nica. Din numărul pe 2 Ianuarie 1944 reținem Actualitățile **d-lui Sabin Velican,** Puterea Tradiției **de Maxim Tănase,** Insemnările **d-lui Mihai Cosmineanu,** Ospăț de noapte **(Versuri) de Vl. Cavarnali,** Carte ciudată **(versuri) de N. V. Coban și** Notele.

PRIMATUL SPIRITUALULUI se numește bine scrisul eseu al d-lui D. Isac, apărut în Bucovina Literară (2 Ianuarie 1944) de sub conducerea d-lui G. Drumea din Cernăuți. Filele de Calendar, vii și actuale ca întotdeauna

REVISTA BUCOVINEI

pe Decembrie 1943, este închinată comemorării lui Leon Goian, *o „frumoasă figură din trecutul muzical al Bucovinei românești", despre care scrie d. prof. univ. Victor Morariu. Din sumar mai reținem colaborările d-lor: Aurel Vasiliu, Gh. Coca, D. Vicol, I. Cârdei. E. Zegreanu, D. Loghin, traducerea în limba germană a poeziei* Dintre sute de catarge *(Eminescu) făcută de d. N. Tcaciuc-Albu, și reținem de tot interesantele note și dări de seamă.* Revista Bucovinei *pășește în cel de al treilea an de existență. Îi urăm cei mulți și rodnici ani de biruință românească.*

CRONICAR se numește noul îndreptar pentru cultură, literatură și artă, apărut în superioare condiții tehnice, la Cernăuți. Comitetul de redacție se compune din: G. Z. Antonescu, C. Bivolaru, G. Drumur, Radu Gyr, D. Isac, A. Noveanu, D. Smântânescu, I. Tudoran, G. Tudoran, A. Vasiliu și E. Ar. Zaharia. Secretar de redacție este d. Gh. Noveanu. Vom reveni.

DIN CETATEA MOLDOVEI de sub conducerea d-lui **Gh. A. Cuza** reținem colaborările d-lor: **Gh. A. Cuza** (Armașul lui Ștefan, piesă în 3 acte), **Ion Buzdugan** (Tânăr Voevod), **D. Iov,** carte poștală), **I. M. Marinescu** (Un mare nedreptățit: poetul Ennius), **E. Camilar** (Intunecare), **N. Tăutu** (Plouă pe stepă), și **I. Fr. Botez** (Noi contribuții pentru lămurirea procesului eminescian).

CUGET MOLDOVENESC

revista pe care o conduce poetul Petre Stati *din Iași este, fără discuție, una din revistele noastre provinciale cele mai bune. Vom reveni cu o notă specială.*

PRIMIM PREA NEREGULAT revista „Viața Universitară", săptămânalul Universității din Cluj-Sibiu, ca să ne putem face o imagine justă despre interesanta viață academică de care pulsează paginile acestui hebdomadar condus de însuși rectorul universității, d. prof. dr. I. Hațieganu, și de d. D. D. Tudoran.

LA FEL nu ne vine regulat nici **Oltul** revista Asociației Culturale și sportive din T. Măgurele de sub direcția d-lui I. C. Voiculescu.

DACIA REDIVIVA

Anul III, N-rele 7-10, 1943, au, ca întotdeauna, colaborări distinse și foarte bune. Vom reveni.

TRANSILVANIA organ al Astrei din Sibiu, pășește în cel de al 75-lea an de apariție. Îi vom dedica o notă specială.

ȘCOALA ROMANEASCA, Buletinul Oficial al Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor rămâne, totuși, cea mai bună publicație informativă românească în domeniul culturii naționale.

PE-O GURĂ DE RAIU de EM. BOTTA

In editura Națională Gh. Mecu, poetul subtil și talentat Emil Botta a apărut cu un nou volum de versuri, intitulat „Pe-o gură de raiu".

Poezia lui Emil Botta, prin sensibilitatea aparte pe care acest tânăr o aduce în versurile sale, este o poezie aparte, de o originalitate care l-a rânduit printre poeții reprezentativi ai liricei noastre moderne.

DESPRE „KALENDAE"

revista d-lui Vl. Streinu, ne vom ocupa mai pe larg într'un viitor apropiat.

POEZII DE M. EMINESCU

In Biblioteca Națională a apărut, într'o nouă ediție, îngrijită de criticul Gh. Călinescu, poeziile lui M. Eminescu.

Un documentat și judicios studiu critic precede opera marelui poet.

Volumul acesta este una din cele mai îngrijite ediții critice pentru tineret, apărute la noi.

LUCIA DE LAMMERMOOR de W. SCOTT

Celebrul roman al lui W. Scott — una din cele mai înduioșetoare povești de dragoste ale literaturii secolului trecut — a apărut de curând în traducerea scriitorului Al. acobescu.

După Ivanhoe, Văduva din țara higlanzilor, Căpitanul Waverley, Rob-Roy, Frumoasa din Perth, *etc., aceasta este traducerea unei noui opere a lui W. Scott.*

Imbucurător acest reviriment al operei acestui scriitor, care, deși romantic prin epoca în care a trăit și maniera scrisului său, este totuși un scriitor „gustat".

W. Scott este poate unul dintre puținii scriitori ai secolului trecut care interesează și astăzi. Acesta, datorită climatului romanelor sale, — enigmatica Scoție — dramatismului acțiunii și complexului psihologic al eroilor.

Printre scrierile sale, Lucia de Lammermoor *este — după Ivanhoe — una din cele mai populare opere ale sale, a cărei acțiune a inspirat și opera cunoscutului compozitor Donizetti.*

POVESTIRI DIN SHAKESPEARE de CH. și M. LAMB.

Recent apărută, cartea aceasta, cuprinzând, transpuse în proză, operele dramatice ale genialului scriitor englez W. Shakespeare, este o interesantă și utilă lectură pentru tineret.

Prozator, poet și esesist consacrat, Charles Lamb, împreună cu sora sa Mary, au ținut să dea operei dramatice shakespeariene o formă mai atrăgătoare, contribuind astfel la o mai largă cunoaștere a ei.

Opera **Povestiri după Shakespeare** a fost tradusă în nenumărate limbi străine.

APARE

AVENTURILE POETULUI MAZĂRE

Un volum elegant de George Voinescu

Cutreerând librăriile

(Urmare din pag. 1-a)

„Timiditatea a fost pacostea întregii mele vieți; părea că-mi întunecă până și mărunțaele, limba-mi împiedică, mi-așterne nor pe gânduri, îmi turbură graiul... făcând să pară încurcate răspunsurile mele. Dar niciodată nu m'am simțit pe atât de încurcat cu oamenii de spirit, decât cu proștii. Mă încurcam fiindcă credeam eu că mă încurc și fiindcă mă simțeam rușinat că el ar putea să lasă deasupra mea".

*

Iată acum cetățeanul: „Dacă aș ști un lucru de folos nației mele care să fie ruinător pentru alta, nu l-aș îmbia principelui meu, fiindcă sunt om înainte de a fi francez (sau mai bine), fiindcă om sunt neputând fi altcum, dar francez nu sunt decât din întâmplare".

*

„Să fii oricând pentru adevăr, chiar când e vorba de patrie. Oricare cetățean dator e să moară pentru patria lui; nimeni nu e dator să mintă pentru ea".

*

„Nu cer patriei mele nici pensiuni, cinstiri, nici ranguri. Mă socot din belșug răsplătit cu aerul pe care îl respir; aș vrea doar să nu-mi fie corupt".

*

In sfârșit, pentru profilul aforistic tăios, aceste propoziții:

„Sunt convins că îngerii nu disprețuesc pe oameni, atât cât se disprețuesc oamenii între dânșii".

*

„Nu mai vorbi despre lucruri, odată ce s'au făcut".

*

„Gravitatea e scutul proștilor".

*

In colecția clasicilor „Garnier" au apărut: **Teatru complet** de Corneille (3 volume), **Comedii și proverbe** de Musset (2 vol.) **Heptameronul Margaretei** de Navarra și, într'un singur volum, faimosul **Principe** de Macchiavel, urmat de textul integral al lui **Anti-Macchiavel,** operă de tinerețe a lui Frederic al II-lea, revăzută de Voltaire, cu un condei critic sever.

In editura Gallimard, bine cunoscută și la noi în țară, au apărut cele mai interesante cărți de literatură modernă și contimporană. Acordând întâetatea cuvenită poeziei, menționez în primul rând **Antologie de la poésie religieuse de Dominique Aubry,** plină de revelații asupra poeților de inspirație religioasă din veacurile XVI și XVII, dar cu lipsuri regretabile în ce privește secolul al XIX-lea și **La Bouche d'Ombre,** antologie surprinzătoare din opera poetică a lui Victor Hugo, întocmită de Henri Parisot, cu o prefață de Leon-Paul Fargue, din care autorul „Artei de a fi bunic", apare ca un precursor al suprarealismului și al celor mai îndrăznețe încercări de înnoire din lirica franceză modernă. Foarte bine alcătuită este **Panorama de la jeune poésie française,** cu o introducere substanțială de René Bertelé apărută la Marsilia (ed. R. Laffont), — dar de un eclectism prea larg, Florilege de poésie contemporaine de Maurice Rat (Garnier). Cu acest prilej, menționez și o excelentă **„Anthologie de la poésie allemagne"** (ed. Stock) de René Lasne și Georg Kabuse, apărută la începutul lunii chiar. Poeziile lui Paul Valéry s'au tipărit într'o nouă ediție, cuprinzând pe lângă „Album de vers anciens", „Charmes" și la „Jeune Parque", — „Pièces diverses", „Cantate du Narcisse" și livretele melodramelor „Amphion" și „Sémiramis". Apărute în cursul anului sunt volumele de proze: **Tel quel (II)** și **Mauvaises pansées et autres,** urmând să apară curând, într'o nouă ediție, sporită cu fragmente inedite, **Monsieur Teste.** Poeții tineri publicați în cursul anului, la Gallimard, sunt: Pierre Emmanuel, Maurice Fombeure, Robert Ganzo, Jean Tardieu, Fieschi, Yanette, Delétang — Tardif (Premiul Mallarmé 1942). Plăcut prezentate sunt caetele din „Colecția Comoedia — Charpentier" despre: **Poezia tanără, Baletul contemporan, Pictori de astăzi (maeștrii), Arta decorativă, Arhitecura modernă** etc.

De mare interes pentru istoria literară este **La grande et belle Bible des Noëls anciens** de Henri Poulaille (ed. Albin Michel), studiu urmat de o bogată antologie de colinde franceze de Crăciun, din veacul al XII-lea până în al XVI-lea. O largă sinteză asupra civilizației franceze a publicat Louis Horticq: **Le génie de la France,** iar A. Dauzat: **Le Genie de la Langue française",** lectură profitabilă chiar pentru cititorul de cultură generală, cu un minimum de cunoștințe în specialitate și înțelegere a problemelor linguistice.

Despre **Muzica franceză dela Debussy** a publicat o lucrare primită cu oarecari rezerve, Paul Landormy, iar despre **Muzica de jazz și swingul,** a apărut recent (ed. Corrêa) o carte datorită lui Hugues Panassié. De mult folos e lectura studiului de proporții întinse al lui Bernard Dorival: **Les étapes de la peinture française contemporaine** (volumul I a apărut, cuprinzând răstimpul 1855-1905, dela impresionism la „fauvism"). In aceeași ordine de preocupări: **Portraits avant decès** de Vlaminck, iar în cunoscuta colecție „Les Maitres de demain", studii bogat ilustrate despre: Roland Oudot, Terechkovitch, Thévenet, Leguelt, Planson și Brianchon.

Pentru cei cari se interesează de arta spectacolului, semnalez: **De l'Art du Théâtre** de Gordon Craig, studii a căror faimă era sporită și prin faptul epuizării de multă vreme a ediției franceze — și **Trois p'tits tours et puis s'en vont,** de Gaston Baty, despre teatrul de Marionete. (ambele în ed. Liautier).

Ca literatură dramatică, afară de piesele jucate în cursul anului: **La Reine Morte** de Montherlant, **Renaud et Armide** de Jean Cocteau și **Les Mouches** de J. P. Sartre, au mai apărut: un volum cuprinzând teatrul complet a lui André Gide (Gallimard), **Teatru** de Jean Giono („Le Bout de la Route", Lanceur de Graines" și „Les Fureurs du Boulanger"), primul volum de teatru de Armand Salacrou, al doilea de Marcel Achard („Jean de la Lune", „Colinette" și „Voulez-vouz jouer avec môa?" și alte două cuprinzând respectiv, Pièces noires și Pièces roses de Jean Anouilh, a cărui influență asupra teatrului francez recent rivalizează cu aceea a lui Giraudoux.

Pentru cinefili: **Histoire du Cinéma,** de Maurice Bardèche și Robert Brasillach.

Romane și nuvele au publicat: Jean Giono, **L'Eau vive,** Marcel Aimé **Le Passe-Muraille,** Drieu La Rochelle, **L'Homme à cheval** și un volum de **Cronici politice (1934—1942),** Marcel Jouhandeau, **Triptyque** și **Nouvelles Chroniques maritales,** Pierre Mac Orlan, **Picardie,** ed. Peisson, **l'Homme de Mer,** etc.

Ca literatură filosofică și de idei citez: **Recherches sur la nature et les fonctions du langage** de Brice Parain, **L'être et le néant** de J. P. Sartre și **L'expérience intérieure** de Georges Bataille. Studiile și traducerile Kirkegaard-iene se înmulțesc: După **Post scriptum aux Mietles philosophques** a fost publicată recent **Ou bien... ou bien,**

In esseistică și critică literară au apărut: **Balzac romancier** de Maurice Bardèche, într'o nouă ediție, cu prilejul centenarului „Comediei umane", un **Bilan de Barrès** de Henri Clouard **Rimbaud** de Paul Arnould și **Lectures de Phèdre** de Thierry Maulnier.

Memorialistică și corespondență: **Napoléon-Correspondance,** cu o introducere și note de Maximilian Vox; volumul II (1909—1912) din **Memoriile** lui J. Caillaux, voluminoasa **Corespondență** a Doamnei de La Fayette, **Lettres de Marie Dorval a Alfred de Vigny, Corespondența cu Liszt** și Scrisori către Minna **Wagner** de Richard Wagner, etc.

In sfârșit, ceeace nu înseamnă că enumerarea pe care am făcut-o ar fi epuizat titlurile ultimelor publicațiuni de librărie, în colecția „Les grandes Professions françaises" (ed. [illegible]): **Memoires de la Tribune** de Anatole de Monzie, **Tableaux de l'éloquence judiciaire** de Maurice Garçon și **L'éloquence sacrée** de J. M. Gillet.

Era vorba să nu intru astăzi în librărie, dar n'am putut rezista ispiei. Imi trebuia un nasture de pardesiu, în locul celui pe care-l pierdusem și mă duc să-l caut la anticari, pe cheiuri. Poate găsesc unul printre obiectele rare, fiindcă în mercheriile în care am intrat până'acum mă întreba mirându-se câte o vânzătoare: „Nu sunteți de mult la Paris?" Și nu-mi convine.

MIHAI NICULESCU

Paris, Decembrie 1943.

CAII ALBI

– Nuvelă –

de PETRU P. IONESCU

O, cum îi ura ! Cu câtă pătimaşă ferocitate îi ura pe aceşti oameni, întregi, fireşti, normali, frumoşi, aceşti zei carnali, plesnind de tinereţe şi de sănătate. Îi auzea râzând pe înfundate, chihotind pe seama infirmităţii lui. Unul din ei profitase de înghesuiala trenului ca să-l atingă. Da. I-a simţit mâna mângâindu-i cocoaşa. Asta aduce noroc. Ce ciudată compensaţie a stihiilor. Semnul vădit, teribil al suferinţei lui devine, transpus pe un alt plan, izvor de reuşită, de împlinire, de bucurie. Câteodată înţelepciunea subterană care a organizat lumea logică a superstiţiei are asemenea bizare contradicţii ca şi când s'ar urmări o compensaţie metafizică. Sau poate un simbol al inegalităţii destinului.

Îl simţise. Omul îi atinsese, voit, cocoaşa ! Unde se ducea ? Ce căuta în trenul acesta? Părea un om de afaceri, sau poate un guraliv şi şmecher avocat plecat pentru vreun proces din care trebuia să scoată un câştig bun. Poate căutase omul toate semnele şi nu le găsise. Evitase şi pisica neagră, şi dricul. Nu-i eşise în cale nimeni cu găleţile pline de apă. Se uitase atent să nu cadă pe un număr cu 13...

Vagonul nu era cu compartimente separate. Era un vagon german cu spătare înalte despărţitoare. Se instală pe o canapea, răsuflând uşurat. Mângâe cu un sentiment de beatitudine copilărească pluşul verzui al canapelei, apoi îşi sprijini capul de perina despărţitoare, acoperită până la mijloc de o pânză albă, curată, de olandă. Era mic şi picioarele lui nu atingeau podeaua ; deaceea şi le bălăbănea nervos, căutând să întindă piciorul cât mai mult, măcar cu vârful, să simtă contactul cu nivelul acesta care i se refuza totdeauna oridecâteori se aşeza pe un scaun. In casa lui îşi construise mobilă proprie, pe dimensiunile lui liliputane.

Intinse mâna şi atinse sticla mesei dintre cele două rânduri de fotolii. Se aplecă deasupra mesei şi îşi văzu chipul răsfrânt în sticla lucioasă. O adevărată oglindă. Chipul lui! Era îngrozitor. Părea dăltuit numai din frânturi de linii. O frunte osoasă, cu tâmple înfundate, care păstra în albul ei aproape ireal, strălucitor, un aer de nobleţă obosită şi gravă. Deasupra ochilor se îmbinau două sprâncene subţiri, drepte, ca două trăsături de tuş. Ochii îi erau puţin oblici, foarte lungi, codaţi, cu pleoape subţiri, trase şi cu gene rare, abia vizibile. Îşi întâlni privirea. Doi ochi negri, neverosimili de mari, ochi obosiţi şi totuşi mereu vii, iscoditori, ficşi, o privire hipnotică, bizară, care căpăta câteodată, în momente de mare tensiune lăuntrică, o fixitate de sfinx. De aci în jos, totul era o încrucişare capricioasă de linii. Sub ochi două dungi adâncite, se pierdeau spre colţurile obrajilor, proeminenţi şi osoşi. Osul maxilarelor era vizibil ca şi jocul muşchilor întregului obraz, ca şi când totul ar fi fost nu o figură umană ci un savant şi minuţios „preparat anatomic" de pe care se înlăturase epiderma nivelatoare. Nasul era ascuţit, acvilin, cu nări prelungite, nervoase, fremătătoare iar gura păstra mereu o grimază de spaimă şi dispreţ, cu colţurile ei căzute violent, în jos, adâncite ca un şanţ, mergând spre bărbie. Faţa întreagă avea o paloare de ceară neatenuată de nici o umbră, nici măcar de întunecimea părului pentrucă avea o barbă rară, aproape imperceptibilă, o barbă de spân. Figura aceasta toată realiza ceva grotesc şi fascinant în acelaş timp. Desigur, la un trup normal, figura lui ar fi fost deplină victorie asupra materiei. Dar trupul era diform, oribil. Două mâini mici, scurte, ca de copil, albe dar cu traseul vinelor şi tendoane or conturat violent. Degete subţiri şi lungi, degetele lui de pianist ar fi fost frumoase dacă nu ar fi fost prea mici, prea subţiri. Şi deodată, de sub bărbie, se ridica, umflat, aproape obscen, un piept eşit mult în afară, pieptul caracteristic al cocoşaţilor.

A încremenit cu privirile ţintite în lampa plafonului. Aşa l-a văzut unul din cei trei de dincolo. Trecuse prin dreptul lui şi i-a surprins privirea asta absentă, goală, asemenea cu privirea goală şi fixă a statuilor. Şi deodată, urechea lui surprinse discuţia celor de dincolo. Vorbeau încet şi vocea le era acoperită şi de zgomotul obsedant, monoton, al trenului. Dar auzul lui era de o ascuţime de fiară a pădurilor.

— L-ai văzut, domnule ! Ce privire teribilă, mon cher.

— Se spune că atingerea cocoaşei poartă noroc..

— Prostii. Parcă aţi fi nişte copii, tăie scurt o a treia voce, gravă, de bariton.

— Ce prostii, nene ! Eu când am câte o chestie mare, totdeauna caut să ma apropii de un cocoşat. E mai uşor în tramvai. Te înghesui şi... gata. Nu poate spune nimic. Mă rog, aglomeraţie, ce vreţi. Asta dacă ar încerca să riposteze ceva... Ah, uitaţi-vă... Na ! Mereu se împlineşte blestemata asta de treabă.

Omul gesticula arătând ceva pe câmp, pe şosea.

— Ce s'a împlinit frate ?

— Cum ce ! Cei doi cai albi....

— Ce-i cu caii albi ?

— Păi, să vă spun cum stă chestia ! Il ştiţi pe Predescu ? Predescu dela finanţe, bre, directorul...

— Ah, da. Ei şi ce-i cu Predescu ?

— El mi-a spus. Oridecâteori întâlneşti un cocoşat, priveşte atent împrejur. In scurt timp, preţ ca la maximum 10 minute, vei zări şi doi cai albi...

— Ha, ha, ha. Asta e bună !..

— Si non e vero é ben travato...

— Ia nu mai râdeţi ! Să vă spun cum a fost. Sunt doi ani aproape de atunci. Mergeam cu Predescu şi am zărit un cocoşat. L-am văzut atunci că se opreşte, caută în dreapta, în stânga şi deodată mulţumit: Iată-i. Erau doi cai albi. Am râs de superstiţia asta. O coincidenţă, domnule, i-am spus. Apoi am uitat întâmplarea. Odată, trecuseră câteva zile, văd un cocoşat. Şi deodată mi-am amintit de vorbele lui Predescu. Hai să căutăm domnule, mi-am zis, şi caii albi. Ei bine, i-am găsit până nu m'am întors bine. Ştii că-i nostim, mi-am spus ! Totuşi e o coincidenţă. Dar nu e domnule, nu e nici o coincidenţă. De doi ani verific această socoteală. Ei bine, vă spun pe ce am mai scump că oridecâteori văd un cocoşat, sunt prin preajmă şi doi cai albi. Odată eram pe un bulevard. Era absolut pustiu. Nici ţipenie de om, nici de căruţe sau trăsuri. Ei, ce-ar mai zice acum Predescu, am zâmbit eu. Să treacă acum doi cai albi şi să văd de unde scot cocoşatul. Sau invers. Nici nu apucai bine să-mi încheg gândul când dela un colţ de stradă zării o trăsură elegantă... cu doi cai albi. Venia spre mine ca un trimis năvalnic al apocalipsului. Mă uitai în toate părţile. Nici un om, nimic, nimic. Şi trăsura se apropia mereu. O adevărată panică mă cuprinse: Unde e cocoşatul, frate Predescule, unde ? Cu un minunat tropot ritmat, trăsura trecu prin faţa ochilor mei. Şi atunci îl văzui. Aşezat ca un copil pe perne, se tolănia fericit, un om. Privirile noastre se încrucişară..

— Ei bine, şi ?

— Omul din trăsură era un cocoşat.

. . . . . .

Omul din trăsură era un cocoşat.. Cuvântul se aciuiase în creerul lui Ieronim Şerbu ca o săgeată pe care nu poţi scoate. Poate că omul din trăsură fusese chiar el. El care până atunci nu cunoscuse blestemul acesta stupid. Dar nu era cu putinţă. Indivizii aceia au vrut pur şi simplu să-şi bată joc de el. Niciodată nu văzuse Ieronim Şerbu prin preajma lui aceşti cai albi fatidici. Nicodată ! Dar dacă totuşi... Fusese oare atent la asta ? Nu vedem de fapt decât aceea ce vrem să vedem, aceea ce căutăm. El nu căutase până atunci caii albi. Nu îl interesau, nu făceau parte din viaţa, din destinul lui. Şi totuşi erau pe aci, caii albi... Forfoteau, tropăiau împrejurul lui. Il urmăreau desigur, pas cu pas. Ii tăiaseră drumul de nenumărate ori. Şi el nu ştia nimic.

Ba da ! Acum îşi amintea. Hi, hi ! Ciudat. Ce bine îşi amintea acum Ieronim Şerbu ! Caii albi. Ingeri teribili meniţi să-l poarte peste toate nălucile dincolo, în zări, în azur ! Caii albi, apocaliptici, cu coame enorme, cu pasul fremătător, şi desigur, cu aripi, cu aripi mari de arhangheli străniі... Nu e oare cerul raiului străbătut de asemenea arătări majestuoase uimitoare ? Nu populaseră oare credinţele teutonice Walhala cu asemenea făpturi de mit şi de vis ca să poarte sufletele eroilor morţi în războaie, acolo, în ţara de ceaţă şi brumă unde hălăduieşte pe tronul lui de porfiră şi aur Wotan...!

Trenul se oprise în gara mică de provincie în care trebuia să se coboare Ieronim. Se uitau repede jos, învăluiţi în gândurile lui absurde, ca într'o piasă, ca într'un nod de frânghii încâlcite.

O imagină veche i se aşternu în faţa ochilor minţii, ca un covor pe care trebuia să păşească acum ! Bunicuţa lui, poveştile ei... Da. Poveştile ei.. Spunea: Şi atunci, când creştinii mor, întru Domnul, sufletele celor aleşi sunt luate de cai albi şi duse sus, sus, acolo unde este Tronul de lumină al Judecăţii celei dintâi...

Noaptea era deasă, opacă, un mâl vâscos care acoperea totul, nivela totul într'o pânză de beznă... Zări ca în vis uşa pe care era scris: Eşire. Urmări gloata care eşua îmbulzindu-se, să apuce mai repede cele câteva trăsuri de cursă, la gară. Işi dăduse unui hamal valizele şi acum îi vedea silueta răsărind sau pierzându-se în valul acela de umbre omeneşti, plutind toate între lumina murdară a sălii de aşteptare şi bezna de afară. Ploua. Işi trase bine pălăria pe ochi şi ridică gulerul pardesiului. Apoi auzi pe hamal care îşi striga numărul ca să-i facă cunoscută prezenţa sonora în imensitatea negrului aceluia dens şi bolnav. Se sui în fugă în brişca mică, al cărei coş ridicat părea o vizieră căzută peste golul unui coif medieval. Totul îi păru deodată fantasmagoric, neverosimil, absurd, ca un coşmar desfăşurându-şi caleidoscopic o serie alogică de imagini răzleţe.

— Du-mă la cel mai bun hotel...

— Apăi, nu-i decât unul... „La Calul Bălan"...

— Cum ai spus ?

— Calul bălan, boerule... Nu e altul. Nu este mai multe hoteluri aici...

Ieronim Şerbu râse ieftin. „Calul bălan". Intâmplarea are câteodată asemenea aspecte de humor macabru. Hi, hi ! Incepea comedia pe care nu o văzuse până acum. Dar deacum înainte o va vedea. Să fie foarte atent. Rasa cailor albi fusese mobilizată pentru uzul său personal. Era în preajma lui. Il aşteptau să-i facă împrejur cortegiu, lanţuri invizibile, batjocoritoare... deacum înainte, până la moarte...

Cum nu văzuse nimic până acum ! Perdeaua uitării se ridica încetul cu încetul deasupra trecutului lui. Vedea, începea să vadă totul cu o limpezime crudă, deznădăjduit de crudă şi de plastică.

Iată-l copil, urît, hulit şi invidiat de toţi. Hulit pentru înfăţişarea lui groaznică, invidiat pentru sclipitoarea lui inteligenţă. Când tatăl lui l-a dus pentru prima oară la şcoală, îşi aminteşte bine, s'au suit într'o trăsură cu doi cai albi, minunaţi de frumoşi. Era trăsura cea nouă venită dela moşia lor, din Moldova. De câteori nu s'a plimbat el în trăsura aceia, dus, dus mereu, neschimbat, de cai albi !

Odată, era spre sfârşitul claselor primare, a suferit un accident de pe urma căruţa fusese gata să moară. O căruţă l-a lovit în plin şi era să-l calce. A suferit numai contuziuni puternice şi spaima. Iar caii căruţei fuseseră, îi vedea acum bine, doi cai albi.

Şi filmul se desfăşură înainte. Inmormântarea mamei lui. Dricul trage în faţa porţii. Oamenii duc pe umeri sicriul. El ieşe în urmă. Atunci nu văzuse nimic. Dar vede acum. Doi cai albi erau înhămaţi la dric. Şi el a mers în urma dricu ui aceluia cu doi cai albi. Desigur erau unii care ştiau lucrul acesta. Nu se oprise convoiul mortuar la o răscruce şi nu văzuse oare doi oameni care se opriseră şi care râdeau, arătându-l ?! Atunci crezuse că râd de cocoaşa lui. Dar acum ştie că oamenii aceia făcuseră îndată legătura între el şi caii albi.

Apoi tatăl lui mort într'un accident de călărie. Ce bine îşi aminteşte şi scena aceasta. Cu toată infirmitatea lui, îi plăcea să călărească. Tatăl lui îi dăduse un poney admirabil. Era un animal minunat de un alb imaculat. Iar în dimineaţa aceia călăriau amândoi, el şi tatăl lui, amândoi pe câte un cal alb. Nu-şi aduce aminte de ce se speriase calul tatălui său. Dar ştie cum îşi luase vânt şi deodată, printr'o cabrare violentă, îl proectase pe călăreţ peste capul său, lovindu-l în tâmplă de un copac. A descălecat şi s'a apropiat de trupul însângerat. Tatăl lui a murit atunci în braţele lui, fără un cuvânt, în câteva minute. Şi cum stătea aşa, singur, în marginea drumului aceluia, cu cadavrul părintelui lui în braţe, cei doi cai albi, micul lui poney şi pursângele tatălui, au venit încet, s'au apropiat, temători, umani, cu boturile lor reci şi roze, spre el. Hi, hi, hi. Ce tablou minunat va fi făcut el atunci ! Micul cocoşat încadrat între cei doi cai albi. Şi iată dece, e doar limpede, firesc, ineluctabil, tatăl lui murise din cauza blestemului infirmităţii sale: Calul alb...

..O, nu ! Aici nu nu ar vrea să se oprească. Să închidă ochii, să alunge vedenia aceasta minunată şi dureroasă. E uitată de mult, uitată. Dar vedenia îşi face loc, se luminează, se impune. Şi filmul mintal continuă, implacabil. Suferă dar nu poate renunţa acum la toate evocările acestea. E frig. Trăsura hurducă pe un drum prost pietruit. Ploaia cade încet, metodic, o burniţă deasă, ca o pânză imensă, uniformă, absurdă. „Le crachin". Dece îşi aminteşte numirea aceasta ciudată a fenomenului acestuia de ploaie, în Normandia !

Era într'o vară. La moşia lui din Moldova. Acolo a văzut-o pentru prima oară pe Laura. Era călare pe un minunat, focos, armăsar alb. Venia spre el în trapul elegant al cursierului. El îşi înhămase micul lui poney la un docar. Mâna încet. Işi îmbina fiinţa în boarea zărilor, în arşiţa plăcută a verii, în răsuflarea vegetală a câmpiilor. Undeva, în faţă, zăria liziera verde a unei pădurici. O linişte imperială apăsa totul. Un calm ireal îmbăia totul în viziunea unei lumi neaevea. Şi deacolo, de undeva din zare, venise ea. Venia călare pe un armăsar alb, asemenea unei a be Walkirii. Nu putea fi ceva aevea. Calul parcă nici nu atingea pământul, sbura. Femeea făcea una cu calul. Nu avea hăţuri, ci se ţinea cu încleştate mâini de coama stufoasă, sălbatică, a animalului. Nu avea şea iar pulpele fetei strângeau mijlocul zburătorului acestuia ca şi când ar fi vrut să-i dea elanul aruncării în neant. Pătimaşă, fremătătoare, îndărătnică, nebunatecă şi cuminte, ochii ei, bizarii ei ochi priveau, cu o fixitate stranie, înainte. Nu vedea ea însăşi nimic decât poate o neaevea cale aeriană, o imposibilă încercare de a rupe zăgazurile materiei şi ale greutăţii pentru a se ridica, imponderabilă, în zumzetul luminos al azurului.

Vântul îi flutura părul blond, un păr cum Ieronim nu mai văzuse niciodată, răvăşit, sălbatec, sburlit de mângâerea aspră a vântului. A trecut pe lângă el, nălucă, furtună, iureş

A iubit-o din clipa aceea... A purtat-o zile întregi în sufletul lui, chinuit, disperat, conştient de infirmitatea lui, de hidoşenia lui fizică. In cele trei zile care au urmat, a străbătut toate drumurile, a aşteptat, a căutat dar nu a mai văzut-o. Atunci a compus simfonia aceia uluitoare „Năluca" prin care a devenit celebru. Apoi compoziţiile au urmat, senin într'o febră de inspiraţie neomenească..

Târziu de tot a întâlnit-o iar. Era în casa unor prieteni unde fusese rugat să cânе la pian una din compoziţiile lui. Degetele lui au apăsat clapele fără să ştie. Şi de sub degetele lui se înfiripa „Năluca". Muzica lui refăcea totul. Freamătul vântului, galopul calului, fulguraarea ireală a părului ei, trecerea ei pe lângă el fără să-l vadă. Atunci a apărut în cadrul uşii ea. A simţit cum i se strânge gâtlejul ca sugrumat de o mână de fier, cum i se întunecă privirea să nu mai rămâie în ochii lui decât imagina ei.. Şi-a aplecat capul pe marginea de sus a pianului şi ochii lui au privit-o îngroziţi, fermecaţi, încremeniţi. Şi ea venia spre el, încet, ca în vis.. Apoi totul s'a întunecat încet, încet şi nu a mai fost nimic decât imensul, nestăpânitul gol în care simţea cum cade. Când s'a trezit a văzut-o lângă el. Mâna ei îi mângâia fruntea.

— Năluca, au murmurat, reci, buzele lui.

— Mă chiamă actfel: Laura...

...Poate l-a iubit... Poate. Era o fiinţă ciudată, neverosimilă. Dar el ştie că va veni odată deşteptarea ei. Clipa când mirajul privirii ochilor lui de oţel nu o va mai atrage, când dincolo de vraja cântului lui, ea va vedea trupul acesta biestemat şi hâd şi se va înfiora de spaimă şi scârbă.

Da. Trebuiau să fie doi cai albi. Vezi ! Acum deabia înţelege tâlcul înspăimântătoarei potriviri. Pe acelaş loc unde o văzuse prima oară, ascuns în dosul unei tufe, Ieronim a văzut cei doi cai albi. Al ei şi al celuilalt. Era un tânăr frumos, înalt, elegant şi... atât. Dar era bărbat, un bărbat frumos, un om adevărat nu ca el, un estropiat. Laura călărea alături de el. Vorbeau. El îi şoptia eterne e, stupidele cuvinte dulci. Da. Laura avea nevoie şi de asta nu numai de graiul muzicii lui teribile şi furtunoase. Peste o lună s'au căsătorit. Ieronim Şerbu se vede şi acum ascuns în dosul stâlpilor pridvorului bisericii. Mirii au eşit. Mireasa, în albul rochiei ei cu lămâiţă, a trecut pe lângă el. Privirile lor s'au încrucişat o clipa. Şi buzele ei, albe de durere şi de emoţie, au murmurat numai pentru el :

— Iartă-mă.

— Hi, hi, hi, Ieronime, murmură omul, cu dinţii clănţănind de frig. Ai văzut atunci şi nu ai înţeles. Ai văzut cupeul nupţial care ţi-a răpit fericirea. Avea doi cai albi, ca două statui de marmură, doi cai albi luaţi parcă din frizele Panteonului.

...Trăsura hurduca pe drumu. prost pietruit. Şi imaginile, simple, elementare, plastice imagini se rostogoleau ca bolovanii sub pleoapele închise ale lui Ieronim Şerbu.

...Câte femei nu trecuseră prin viaţa lui. Atrase de faima biologică a acelei virilităţi care caracterizează pe cocoşaţi. Şi a puterei lui fizice uimitoare, cu tot corpu. acela schilod... Pumnul lui era dur şi tare ca un ciocan de oţel.

...Noapte. O femeie în faţa lui. Un bărbat care o acostează. Un ţipăt al femeii. Bărbatul devine mai întrepid. Femeia cere ajutor. Şi Ieronim intervine. O lovitură în bărbie culcă bărbatul la pământ.

Apoi imagina devine deodată înspăimântător de clară. Ieronim apucă braţul femeii care tremură. Sub lumina palidă a unui felinar, îi întâlneşte privirea. O încrucişare de săbii. Atât. Şi în ochii femeii lucreşte, tacit, anticipativ, acceptarea. Hi, hi ! Dece a trebuit să treacă tocmai atunci cupeul acela. Un cupeu închis, fantomatic, cu un birjar cu cilindru. Ieronim vede bine, bine de tot figura aceasta de cioclu jovial. Un cupeu din alte vremuri, elegant, desuet şi neverosimil. — Hip, hip ! Vocea birjarului e răguşită şi îmbietoare. Se întoarce, deschide uşa cupeului. Femeia se sprijină de braţul lui. E delicată, fină, extrem de elegantă, o statuetă de Tanagra cu un profil grec, pur. — Hip, hip ! Căluţii mei. Unde merge domnul ?

— Oriunde vrei, răspunde femeia. Mâna ei e caldă şi s'a încleştat pe braţul lui. A fost a lui acolo, în cupeul elegant, desuet şi neverosimil. Hi, hi, hi ! Ieronim Şerbu râde. Nu de bucuria amintirii acesteia fizice, ci de altceva. Pentrucă cei doi cai ai cupeului erau albi...

Apoi filmul mental se desfăşură tot mai vertiginos. In ritmul hurducat al trăsurii (de câtă vreme merge aşa, în necunoscut, în urbea aceasta provincială unde acum nici nu mai ştie ce caută, nici nu-şi mai aminteşte pentru ce a venit !) celălalt ritm, interior, e un ciocănit chinuitor în timpane, în adâncuri, în sânge, în carne. Incepe ochii să nu mai vadă nimic, nimic. Dar e imposibil. Fărâmele lui de viaţă se amestecă, se întretaie cu siluetele fantomatice, fatidice ale cailor albi. Vin spre el. Răsar din neguri, ciudate, ameninţătoare sau duioase, aceste icoane şterse, luminate deodată brusc de lumina crudă a amintirii, pentru a se pierde apoi iarăşi, brusc, aşa cum au venit, alungate undeva, în urmă, în uitare, în neant.

Hip, hip ! înmormântarea mamei lui... Convoi lung de trăsuri şi cupeuri, fiecare cu câte doi cai albi, mereu cai a bi, nimic decât cai albi.

...Pe stradă. O trăsură. O încrucişare de priviri. In trăsură e Laura, iubirea lui, marea lui iubire. O vede, alături de ea bărbatul ei.. Şi trăsura e trasă de doi cai albi. Până când, până când? O nuntă la care e invitat. Şirag de trăsuri, cai albi ! O întâlneşte pe Cor emeia cu profilul grec, statuetă de Tanagra... Bea, se îmbată. Să uite. Pleacă la gară ! Doi cai albi. Se sperie caii ! Cade din trăsură. Două luni în spital, între viaţă şi moarte. Şi doctorii, surorile, infirmierii sunt toţi în alb. Hi, hi, hi ! Acum îi vede bine. Au toţi înfăţişare de cai. Sunt cai, cai albi, nu sunt oameni... Iese din casă ; cai albi. Merge pe stradă ; cai albi. Cum de nu i-a văzut ! Caii albi care i-au umplut viaţa cu prezenţa lor hilară, necontenită, fluviu alb, cascadă albă, tropăit alb, vis alb, realitate albă... Şi în toate compaziţiile lui, în toată muzica lui, ah, deabia acum simte, pricepe, desleagă firul nedeslegat.. da, în toată muzica lui nu mai află decât ritmul, tropăitul, pasul sacadat, iureşul, fuga, galopul cailor, al cailor albi. Năluca... Năluca... Prima lui simfonie fusese asta, asta, numai asta, galopul cailor albi. Nu credeţi ! Dar Ieronim Şerbu vă poate dovedi... hi, hi, vă poate dovedi asta.. Uite.. Şi Ieronim fluieră, fluieră... In brişca bătrână, pe uliţele rău pietruite, în miezul mâlos al nopţii acesteia fără licăr, fără lumină, fără nădejde, fără liman, Ieronim îşi cântă Năluca, întâi fluerat, apoi şoptit, apoi mai tare, în falset, apoi din plin... din plin, cât mai tare, cât mai sus... E fericit... Da. Să alunge spaimele, să desfacă ghiara, să conjure blestemul...

— Frumos cântec, conaşule... Şi birjarul fluieră şi el... cu el odată...

— Taci...

— Tac boerule, dar am ajuns.

Lumină. In fine, lumină. Uşa hotelului e luminată. Din brişcă Ieronim vede firma „La calul bălan". Râde ! E ultimul, ultimul. S'a terminat blestemul. Ultimul cal alb. Plăteşte, scoboară.

In uşa hotelului se desemnează silueta unui om. E domnul Costache, stăpânul acestui unic hotel al oraşelului de provincie mo'davă. E renumit în tot târgul acela dom' Costache — cum i se spune — pentru ciudăţeniile şi superstiţiile lui. Dom' Costache e un tată nefericit. Nefericit pentrucă are un copil infirm, cocoşat. Şi el ştie dece. Pentrucă nevasta lui — Smărăndiţa — a avut în slujbă, argat la curte, în timpul sarcinii, un cocoşat. Şi desigur că tot privindu-l pe omul acela, era în luna a treia când l-au angajat la curte, a născut femeia un copil ghebos şi slut. Copilul nu a trăit mult. Şi de atunci dom' Costache nu mai poate suferi cocoşaţii.

Când l-a zărit, răsărind din neguri, pe Ieronim Şerbu, s'a dat un pas înapoi şi şi-a făcut cruce. — Un cocoşat ! Nici gând. Nu intră în casa lui un ghebos. Nu mai intră nici un ghebos. Ieronim Şerbu e mic. Dom' Costache e înalt şi voinic. Il priveşte de sus. — Nu ! Nu este camere libere, nu este. Nici una. Ieronim Şerbu stăruie. Se roagă. E obosit, înfrigurat. Ar dormi oriunde. Plăteşte oricât. Numai să-l primească. Nu mai are nici o revoltă. Nu vrea decât să doarmă, să doarmă, să doarmă. Somn fără vise, fără spaime, fără cai albi. Dom' Costache e neînduplecat. — Nu este, nu este. Regretăm mult. Niciun loc, niciun pat. Ieronim Şerbu înţelege.

— Nu mă primeşti, hai. Pentrucă sunt... aşa cum sunt, Hi, hi, hi! Nu ştii că aduce noroc, da, aduce noroc cocoaşa lui. Să i-o pipăie. Ii dă voie. De ce nu! Sute de oameni i-au pipăit. Unul în plus ce mai poate conta ! Pune mâna pe ea, omule, îţi aduce noroc...

— Nu... Mie nu. Mie mi-a adus altceva. Blestemul... Şi dom' Costache închide uşa. Ieronim Şerbu a rămas afară Şi ploaia cade mereu, fină, deasă, invizibilă. O simte pe obraz şi mâini... Birjarul aşteaptă. Stă acum, momâie întunecată, pe capră. E acoperit cu un fel de sac ciudat care îl apără de ploaie. Şi picioarele lui Ieronim Şerbu se înmoaie. Deabia acuma vede. Caii trăsurii sunt albi. Doi cai albi. Ieronim priveşte, priveşte, năucit, gol, fără nici un gând. O, şi oboseala aceasta, nevoia aceasta de uitare, de odihnă, de somn... Birjarul îi întâlneşte privirea.

— Hei, îmi admiri caii! Cei mai prima-întâi din tot târgul. Caii mei albi... Ha, ha, ha. Dar râsul e fals, forţat ca şi când omul ar încerca un paliativ ca să scape de o încurcătură sau de o răspundere jenantă.

— Râzi! dece râzi? îngână Ieronim Şerbu. Pentrucă sunt cocoşat iar tu ai cai albi?... Ştii şi tu, nu-i aşa? Toată lumea ştie, toată...

— De, boerule, ce să-i faci, se întâmplă! Dar să spun drept. Eu nu aş fi vrut. Hamalul mi-a pus bagajele pe capră înainte de a vă vedea. Eu dacă aşi fi ştiut, îl chemam pe Iliuţă Spanu, cumnatu-meu. El are cai negri.. Acuşi, ce facem ?

— Du-mă undeva, oriunde. La un han...

— Nu este han...

— Atunci du-mă la d-ta acasă... Un pat, doar atât. Iţi plătesc oricât... Sunt obosit, obosit de moarte.. sufletul, sufletul mi-e obosit de totul, de viaţă, de căutare...

— Sue, boerule. Te-oi duce la mine acasă... Stau departe. Şi drumul reincepu. Ieronim Şerbu se ghemui în fundul trăsurii, se prinse cu mâinile de marginile de fier. Tremura. Un frig ciudat îl zgâlţâia în fiori scurţi. Nu mai gândea nimic. Un gol absolut, apos, fericit îl înconjura. Nici nu mai era el însuşi. Era un altul pe care îl privea din afară, curios, ironic, plictisit şi scârbit. O, trupul acesta schilav, pentru ce toate suferinţele, toate torturile, toate visele.. Şi noaptea aceasta ce stranie devenea. Auzea tropăitul dezordonat al cailor, tot mai repede, tot mai hurducat. Parcă ar fi mers spre sfârşitul lumii... Gropi adânci sorbeau în mlaştinile lor roţile până la osii. Apoi urma o opinteală disperată şi nava aceasta improvizată săltа peste găuri ca peste creste înghejate, împietrite de val. Ieronim Şerbu nu mai gândea nimic. Pentrucă nu mai avea ce gândi. O moleşeală dulce îl cuprinse. Ochii se închid, încet. Să doarmă. Aşa, fără trezire, întru veşnicie.. E bine, e cald, e lumină. Acele reci ale ploii nu-l mai supără, nu-l mai înţeapă...

O zmucitură brutală. Se simţi svârcolit întâi înainte, apoi, ca şi când lumea s'ar fi întors pe dos, se aplecă într'o parte căzu, simţi umezeala văscoasă a noroiului şi a apei... Larmă, chiote, strigăte. Birjarul înjura şi se văita. Striga după ajutor, işi chema caii care continuau încă să tărască biata brişcă răsturnată. Apoi iarăşi nu mai fu nimic... cât...? nu ştia... Văzu lumini; glasuri se auzeau, glasuri multe, întrebări, strigăte, rasete, chiote. Ferestrele îşi aprind golurile oarbe. Câţiva oameni vin cu felinare. Birjaru , namilă îmbrăcată într'un straiu de noroiu gros se agaţă de năzurile cailor. Ieronim simte că e gata să se sufoce. Se sprijină în mâini, se ridică. Nu vede nimic. Ochii îi sunt năclaiţi de un mâl gros, lipicios care i-a pătruns în ochi, în nări, în gură... Ciudata arătare, un fel de patruped hidos se ridică, mogâldeaţă înfiorătoare, din mijlocul unei mlaştini. Se ridică încet, groaznic, o arătare de troglodit al caverne or. Vine greoi, orbecăind spre mulţime. Oamenii au o mişcare de recul. Jivina aceasta are ceva înspăimântător şi hilar în acelaş timp. Nu ştie ce este. Poate noroiul însuşi devenit deodată viu, umblător, patibular. Şi deodată un gâtlej aruncă sonor, un hohot uriaş de râs..

— O, ho, ho! Un cocoşat... Păzea, un cocoşat. Şi cuvântul se repetă, devine pădure, codru, lume... Cocoşatul, cocoşatul, cocoşatul... Mâini lacome sau îngrozite se reped spre el. Un copil îi pune o piedică râzând ascuţit, sălbatec... Omul cade, se ridică din nou. Nu mai poate vorbi. Doar un urlet greoi, neuman, un scâncet de durere, de sfârşenie răzbate din pieptul acesta diform, meschin şi îndurerat. Simte mâinile lacome ale celor ce vor să-i pipăe cocoaşa.. Face câţiva paşi şi simte o plesnitură peste obraz. Cineva i-a aruncat în plină faţă o mână de noroiu putred. Gestul a fost începutul orgiei. Mâinile se apleacă în mâl, cuprind materia aceasta murdară şi flexibilă. o frământă, o aruncă... Vrea să strige, să implore milă, iertarea, dar nu poate decât să geamă. O bucată de gunoi i-a umplut gura. Totul este imposibil, ireal, un coşmar. Un băietan i se aruncă în spate. Cade din nou. Aude râsetele, glumele, strigătele acestea besmetece care umplu golul translucid şi dens al nopţii. Atunci se opreşte. Se şterge la ochi. Să vadă. Şi vede. In noaptea aceasta care a căpătat, nu ştie de când, o consistenţă aproape lăptoasă, difuză de alb murdar, de ceaţă sau de fum. Ieronim vede o lume apocaliptică ridicată, prin nu ştiu ce mecanică absurdă a instinctelor primare, împotriva deformităţii lui. Ochii sclipesc, gurile sunt căscate groaznic în râs sau în urlet, mâinile toate, ca nişte ghiare, ca nişte semne ale acuzării, se întind spre el, toate, se întind, să-l arate, să-l gonească, să-l stigmatizeze, să-l sfâşie.

Să fugă, să fugă, cât mai repede de aci. Zvâcnit, împins de forţe ce nu şi le bănuia, omul fuge, fuge, lăsând în urmă gloata înebunită de veselia ei hâdă... Aude voci e, injuriturile, tot mai îndepărtate. Şi fuge, fuge. De când aleargă aşa, nu ştie. Un zid de piatră. Nu importă. Se ridică, se agaţă, cade, se ridică din nou cu agilitatea unei maimuţe. E pe creastă, sare şi fuge, fuge. Şi deodată în faţa lui un popor de forme albe se ridică. Braţe, braţe, coame, picioare, herghelii. Se izbeşte, cade. Sunt cruci. Cimitirul... Ha, ha, ha.. Cimitir sau un grajd de cai albi... E noapte. Cimitir... Frânturile astea de gând, atât i-a rămas. Cimitir! Ce bine. Aci e odihnă şi pace. Şi noaptea nu sunt înmormântări, nu sunt deci nici cai albi.. Merge printre cruci. Le pipăe. Plânge şi râde. Cruci.. cruci. Cade. In genunchi. Se închină. Şi iată, în faţa lui, marea alee. Iar pe alee un convoi bizar, tăcut, înaintează. O pereche, două, trei, de cai albi. Şi ciudat. Ieronim ştie cine e mortul din sicriul acela alb. E el însuşi. Nimic nu-l mai miră, nici nu-l mai sperie. Iată! E mama lui, e tatăl lui, e Laura, e Cora, sunt toţi prietenii lui. Merg tăcuţi în urma dricului. — Hi, hi, hi, râde Ieronim. Ce înmormântare tristă este aceasta a lui. Şi sunt aci, puzderie, toţi caii lui albi, toţi. Vin mereu, în pas rar, cadenţat, mortuar. Nu se poate mişca. A încremenit aşa. Şi caii aceştia vin peste el, peste el. Il vor zdrobi. Primii, cei din faţă s'au ridicat, uriaşi în două picioare. Vor cădea peste creştetul lui copitele lor... Omul urlă, un urlet neuman, groaznic. Şi reuşeşte să fugă, să fugă cât mai departe.

Şi goana macabră începe iar. In urma lui vin, vin mereu, gata să-l ajungă, convoalele acestea teribile... Se împiedică, sare, cade, se ridică... Un alt gard. Il sare. Acum e liber, liber, el singur în faţa imensităţii... Pământul e moale, tot mai moale, piciorul se afundă în mâl, mâinile prind în ele tufăriş des... Apoi simte apa, apa rece a lacu ui cu tufăriş... Il vede bine, îl simte, lacul acesta... Tot mai adânc, tot mai departe, spre inima lacului. Acolo unde nu mai pot veni herghelile cailor albi... Apa e la gleznе, la fluere, la genunchi, la pântec... Tot mai departe. Apa e la piept. O apă plăcută, ca o baie.

Şi deodată, acolo, în mijlocul lacului, din ape, se ridică, alb, uriaş, minunat, un gât alb, o coamă albă, un piept alb. Se ridică din ape, năucă, silueta aceasta a unui cal, a altuia, da, sunt doi acum, doi cai albi... Minunaţi, ireali, concreţi... fremătători. Se ridică în două picioare. Sunt în faţa lui ca doi judecători. — Doamne, ce ţi-am făcut? îngână omul. Da, îl vor sdrobi. Copitele lor îl vor lovi acum în creştet... Trebue să se ascundă, să se ferească... Şi Ieronim Şerbu se scufundă, Bagă capul în apă... încet... Să nu mai vadă. Apa gâlgâie şi-i udă gura. O închide. Apa atinge acum pleoapele... Să nu mai vadă. E bine aşa. E linişte, e pace....

O bolboroseală se ridică deasupra locului. Mâinile mai încearcă un gest de conjurare, de scăpare. Degetele se crispează, să prindă aerul. Recad, acoperite şi e'e de perdeaua apei. Şi din cerul limpezit de nori, din cerul acesta în care acum se văd stelele, o lumină palidă, icoana unui punct din azur, îşi tremură licărul deasupra lacului unde s'a deschis mormântul de ape al lui Ieronim Şerbu.

„ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 2
JOI 20 Ianuarie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

NICOLAE IORGA

de Prof. FĂNICĂ GHEORGHE

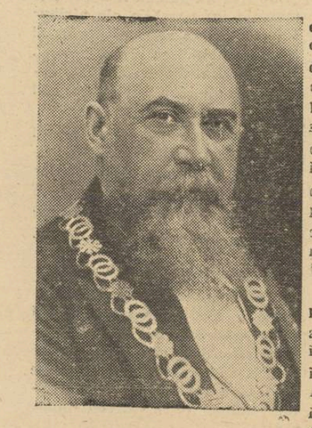

In viața omenirii — pe liniile ei de largi orizonturi care o înconjoară și o străbat — apare din când în când câte un geniu, care — reprezentând tot sensul liturgic și creiator al vieții, prin spiritualitatea lui covârșitoare — contează pentru echilibrul lumii, în realitatea ei dinamică, în încrâncenarea ei cu destinul, aproape totdeauna, mai mult decât toate războaiele din lume, mai mult decât ciocnirile de ași din Necuprins !...

Figuri celebre, care ne orbesc prin strălucire și depășesc de atâtea ori puterea noastră de înțelegere, în rolul pe care îl au în viața noastră, oameni ca și noi până la un punct, dar care, înzestrați dela natură cu suflete de semi-zei, cu darul tuturor înțelegerilor — atingând culmile cele mai înalte ale ființii — au creiat epocă în istoria omenirii, prin posibilitățile lor supra-umane de a schimba soarta țărilor și a oamenilor laolaltă, posibilități cristalizate, mărturisite cu viața lor, în Opera lor pe care o dădeau lumii !

Titani, care din orice țară au fost, oriunde au trăit, oriunde au lucrat, au dus și duc pe umerii lor, prin ceeace lasă în urmă — pe drumuri cât mai conforme cu o logică firească a lucrurilor— destinul sărmanelor noastre existențe...

Unul din aceia care au luptat până la sacrificiul total, pentru valoarea supremă a vieții, ajungând să fie — din câte cunoaștem sau înțelegem — una din cele mai mărețe creații spirituale ale lumii, căutând îndeplinirea atâtor chemări înalte, care vin de-acolo unde mintea și ochii omului nu pot să vadă — a fost Nicolae Iorga. Nicolae Iorga...— care... n'a fost un om, nici un supra-om, ci orice altceva de dincolo de închipuire! Căci, întreaga lui operă, întreaga lui creațiune, apare ca o uimitoare configurație, în care zeci de mii de motive și idei se ivesc și cresc, destăinuindu-ți, prin ansamblul lor, aspectul esențial al tipului uman și supra uman al veacurilor moderne, a tuturor năzuințelor umane de pe pământ, care nu cunosc moartea, față de moartea pe care o cunoaște tot ceeace mai populează Universul!..

Să poți evoca cu calm figura acestei ființe neobicinuite, acestui chip de prooroc biblic al veacului nostru, al cărui cuvânt, în înțelesul lui fericit, te umilea, în ceeace ești și ceeace poți tu, până la neexistență... este cu totul imposibil! Această putere ne depășește — și, ce ne rămâne de făcut, este să însăilăm și noi, prea modest, gânduri și păreri despre aceas.ă glorie — nu numai a Neamului, ci a lumii întregi — atât cât ne-ar lăsa posibilitățile noastre de reculegere, în aceste vremuri pline de atâtea năruiri, de atâtea îngrozitoare peisagii ale morții — vremuri, peste care nu știu ce nu se proectează mustrător din ce a fost bun pe lume!

Nicolae Iorga a fost un Român... a fost al nostru, ne aparținea în totul, dar era și al lumii întregi.

Al nostru — creația cea mai directă și masivă a neamului și a pământului nostru, pe care l-a servit și l-a apărat cu lacrămi de foc și de mândrie... Al lumii întregi — pentrucă onora cu numele lui toate Academiile și Universitățile de pe pământ, iar contribuția lui în știința culturii și istoriei universale a acestei lumi a fost uriașe — mai uriașe decât a nimănui altul.

Nu vorbim de copilăria lui, copilărie care a fost numai a lui, deosebită de a noastră — dacă vrem — a tuturor; căci — născut în ținutul Botoșanilor în 1871, unde-și petrece și copilăria, și rămas orfan de tată la vârsta numai de 5 ani, crescut, împreună cu fratele lui mai mic, cu atâta grijă, de mama lui singură, dintr'o simplă pensioară — de o sensibilitate și de o inteligență uimitoare, și de-o tot de atât de uimitoare putere de muncă, copilul Nicolae Iorga, care purta numele tatălui său, și care „învăța carte la flacăra chioară a unei lumânări de seu, ghemuit în fundul patului, sub ocrotirea păturii care înlocuia focul", depășea în toate privințile orice închipuire !...

Nu vorbim de copilăria lui, când nu cunoștea jocurile, nu cunoștea distracții, nu cunoștea prieteni, nu cunoștea odihnă și când, la vârsta numai de 6 ani, neavând nici un ceas de pregătire „pedagogică" pentru „a descoperi literele și a le înbina în silabe, care pe urmă să-mi dea cuvântul"— cum însuși mărturisea — ajunsese să citească, în original și în întregime, pe Champfleury, Orientalele lui V. Hugo, Letopisețele lui Kogălniceanu, iar puțin mai târziu să sesizeze și să-și scrie părerile, cu destulă autoritate, în chestiuni de politică externă în legătură cu Germania lui Bismark! Nu vorbim de copilul Nicolae Iorga, care se singularizează, citind ziua și noaptea timp de timp, înspăimântător de mult, care începe să crească și cu el odaiă și faima sa, în opinia celor mai distinși cărturari ai noștri de pe atunci...

Vom trece și pe lângă adolescența lui, când — prin atâtea articole și scrieri, atinge o mare popularitate și când, în vârstă de 17 ani, terminând liceul intră în Universitate, frecventând cursurile numai un an — Lascar Catargiu, primul ministru de pe atunci, scutindu-l de restul frecvenței pentru a-și da licența — moment de care se leagă amănuntul că, o comisie fiind numită pentru examinarea lui la trecerea acestui examen și din care făcea parte și marele istoric Nicolae Densușianu, acesta a cerut să fie înlocuit „spunând că el examinează studenți ca oricare, iar dacă Iorga este un geniu, nu el om obișnuit va putea constata genialitatea studentului". Își trece examenul cu succes, uimind comisia, iar a doua zi toate ziarele anunțau sărbătorirea, urmată de banchet, a nemai pomenitului elev, de către profesorii săi...

Și vreme de vreme, an de an, în făgașul său natural, publicând versuri și tot felul de articole în toate revistele și ziarele timpului, articole din care descifrăm nețărmurita-i dorință și putere de a diseca toate ideologiile politice, sociale, economice, literare și naționale ale vremii, care nu-l ocupau altfel, decât pentru a scoate din realitatea lor, îndrumări pentru viitor... An de an, personalitatea lui uriașe, devine mai unitară, mai fermă, gândind, cugetând și comparând ceeace se afla la noi cu ceeace se definitiva în cultura și știința universală, orientându-se cu ușurință în toate sectoarele acestei culturi și științe — dela Euripide, Sofocle, Platon, Socrate, Homer, la Dante, Petrarca, dela aceștia la Racine, Corneille și Molière, dela Shakespeare, Ibsen, Byron, la Schiller, Goethe, dela aceștia la Schopenhauer, la Kant și Fichte, dela Voltaire, la Rousseau, V. Hugo, dela Baudelaire, la Verlaine, dela Leopardi la D'Annunzio, dela Zola, Balzac, la Tolstoi sau Dostoiewski, dela Macchiaveli, la Napoleon, dela Talleyrand la Bismark, dela realitatea istorică a Orientului, la realitatea istorică a Occidentului... Toată această uriașe inițiere și învățătură, pe care a strâns-o din toate culturile lumii din toate timpurile — direct dela surse, cutreerând planeta, dacă vrem, de-alungul și de-a-latul, „numai pentru a lumina și explica viața trecută și prezentă a neamului românesc" — au făcut din el pe profesorul de Istorie Universală dela Universitatea din București, pe care l-am cunoscut ca studenți!..

Acum geniul lui Nicolae Iorga își culegea fructele unei activități fără exemplu și în realismul lui în care nu intră nici vanitate, nici sentimentalism, caută să asigure patriei sale, pe calea cea mai înaltă, a nopților de veghe, locul său în lume... Fără să fi voit să ia rolul de arbitru în socotelile românești, față în față cu cele mondiale. Nicolae Iorga îl poseda, grație prestigiului și autorității sale mai mult decât strălucite, care izvora din cel mai desăvârșit discernământ... de care a putut fi stăpânit vreodată un om de știință și de cultură.

(Urmare în pag. 4-a)

SCRISORI DIN PARIS

CHARLES MAURRAS ȘI VIITORUL INTELIGENȚEI FRANCEZE

de MIHAI NICULESCU

„Noile destine ale inteligenței franceze" e titlul unei lucrări colective apărută din îndemnul oficialității, prin îngrijirea d-lor Henri Massis și Maximilian Vox, într'o frumoasă prezentare tipografică și artistică. Autorii sumarului nu pretind mai mult decât să înfățișeze, fiecare în domeniul de contribuție al specialității respective la sinteza civilizației franceze contemporane, o scurtă privire panoramică asupra aspectelor cugetării și literaturii, istoriei și învățământului superior, științelor și artelor, prin care se exprimă continuitatea și permanența valorilor acestei civilizații. Fiind dat caracterul de propagandă al publicației, tonul optimist era indicat și desigur, el nu va surprinde. Dar se cuvine să fie reținut, că optimismul colaboratorilor este *condiționat*, mai ales când el înseamnă o făgăduială pentru viitor, iar nu simpla constatare a unei stări de fapt, a unei realități sensibilă oricui, în care caz se mulțumește să fie simplu afirmativ, ca de pildă atunci când observă că „dacă există un tărâm pe care Franța n'a fost învinsă, e acela al spiritului, al muncii științifice, al erudiției, al cercetării". Observație care, sub forma ei generalizată, a putut fi cuprinsă într'un „raccourci" conturat ca o formulă cu miraculoase virtuți întrematoare: *Quelque chose continuait.*

In ce măsură această constatare, negreșit tonică, autorizează optimismul francez, anticiparea plină de încredere în continuitatea creatoare de valori ale spiritului? Iată întrebarea căreia-i va răspunde mai ales Charles Maurras, într'un studiu introductiv: „Viitorul inteligenței franceze" — cu o conștiință pătrunsă de gravitatea momentului istoric și cu o vigoare intelectuală admirabilă, ce nu sunt desigur atributele comune ale literaturii ocazionale.

Optimist este numai cine nu are nimic de pierdut. Dar cine trăiește cu sentimentul unei adânci participări la o continuitate de cultură și de tradiții, acela simte că totul poate fi primejduit și chiar pierdut, prin dezinteresarea lui și a celorlalți împreună cu cari se simte solidar. Optimismul acestuia nu poate fi în nici un caz încrederea trandafirie și blegă a insului care nu riscă nimic pentru că nu are nimic de pierdut, într'o soartă norocoasă împlinindu-se oricum, orice s'ar întâmpla, mai presus de el însuși. E un optimism condiționat în primul rând de cunoașterea exactă a primejdiei și, odată recunoscută, de voința hotărîtă de a înlătura cauzele răului.

Făgăduiala pe care o subînțelege optimismul lui Charles Maurras e condiționată astfel: o discordie tot mai accentuată s'a deschis ca o prăpastie între generații, între „părinții" spiritualității franceze și urmașii lor de 150 de ani încoace. Alternativa propusă e următoarea: „Ne vom împăca arăși cu noi înșine și cu cei mai calificați dintre părinții noștri sau vom pieri. Ca să nu pierim vom reda întâietatea de odinioară printre noi, artei de a vedea clar, de care ne-am lepădat și ne-am scârbit cel mai mult". Cine cunoaște „Viitorul inteligenței" își dă seama numaidecât că nu este nici o schimbare de poziție dela manifestul lui Charles Maurras din pragul maturității și până la acest ultim avertisment care are într'adevăr semnificația ultimativă a unui cântec de lebădă. Și aceeaș vigoare intelectuală, aceeaș impetuoasă *furia francese*, conținută în armura unor fraze cu tiparul impecabil.

Las de o parte aspectul politic al procesului pe care-l face Maurras civilizației franceze contemporane. E o desbatere prea intimă, la care nu pot participa decât aceia deadreptul interesați în cauză. Orientarea „pur industrială și unilaterală a spiritului uman" în societatea modernă e un fapt care nu poate fi pus la îndoială, o realitate. Că acest impuls îi va fi venit dela lumea anglo-saxonă, al cărei caracter istoric a fost modelat prin lectura exclusivă a Vechiului Testament, cum crede Maurras și că nenorocirile Franței contemporane se trag de acolo că Francezii călătorind prea mult peste hotarele țării lor, n'au putut rezista seducției exotismului, ajungând la comparații defavorabile și nedrepte pentru instituțiile și moravurile de-acasă, sau că l-au admirat exclusiv și fără discernământ pe Shakespeare, — iată tot atâtea afirmațiuni a căror argumentare cititorul o va urmări mai cu folos, până în amănunte și în toate nuanțele, dealungul textului maurrasian.

Odată mai mult, radicalismul atitudinei lui Charles Maurras se conturează cu limpezime perfectă, prin critica neînduplecată împotriva mobilismului evoluționist. In privința aceasta, nici o schimbare: el a rămas acelaș. S'ar putea spune, în ironie, că Maurras caută și găsește viitorul inteligenței franceze... în trecut. Dar pentru el însuși acest trecut are valoarea unei culmi de perfecțiune față de care evoluția nu poate însemna o depășire ca atare, ci simplă îndepărtare în timp. Problema civilizației franceze, de a cărei deslegare depinde și soarta ei, constă din menținerea și continuarea valorilor odată atinse.

Desigur, evoluție nu înseamnă în mod necesar perfecționare, ba chiar dimpotrivă, ea poate să însemne degradare calitativă odată cu relativizarea valorilor. Faimoasa imagine heracliteană a fluviului veșnic curgător simbolizând existența însăși, rostogolindu-și undele niciodată aceleași, între țărmuri mereu schimbătoare, exaltă imaginațiile, favorizând consimțirea plină de voluptate la un fel de a trăi într'o reverie fără contur, aspirând la nuștiuce confuzie universală — suprema înțelepciune fiind să asculți de impulsiunile cele mai obscure ale propriei „naturi". Disocierea anarhică intervenită între direcțiile și funcțiunile spiritului, prin introducerea *epitetului*, a semnului concret al senzației sau impresiei în limba literară, poartă răspunderea fenomenului de descompunere a civilizației franceze contemporane, al cărei început datează, după Charles Maurras, dela „Revoluția zisă franceză și Romantismul care-a pregătit-o și încheiat-o". O lunecare treptată a vieții intelectuale franceze dela mental către moral și dela moral către fizic a avut drept consecință un câștig al senzaționismului pitoresc și pictural, în paguba vieții spiritului, adică a stilului, ordinei și ritmului interior al ideilor. Supremația ideilor care mențineau echilibrul delicat și necesar al schimbului gândirii cu viața, prin acțiunea îndoită a realismului critic și a simțului logic, a fost înlăturată, înnecată în puhoiul dezordonat al imaginilor concrete, materiale.

S'a petrecut atunci fenomenul separației cu urmări atât de grave, între funcțiunile spiritului, între tendința introspectivă a gândului scormonind în el însuși și nevoia de-a exterioriza. Lucrului delicat al ideii sub semnul căreia imaterial se desăvârșea decantarea concretului i-a luat locul transpunerea deadreptul a lucrurilor fizice, prin imaginea lor colorată.

(Urmare în pag. 6-a)

ION VLASIU — Sculptură

„Perspectiva" in literatura de senzație

de DUMITRU IMBRESCU

Nu știu dacă toată lumea cetitorilor a putut sesiza un fapt de o notorie importanță. Există o pronunțată aversiune pentru tot ceea ce este literatură originală de aventuri și în schimb se citește cu mult nesaț literatura străină de aventuri, prin traduceri cari se bucură de multă trecere la editorii noștri. Pe câtă vreme prima e hulită și țintită la zidul infamiei, a doua e mult gustată și nu se precupețește nimic pentru a-i înlesni o cât mai rapidă pătrundere în rândurile masselor. Datorită acestei situații, credem că e cazul să cercetăm temeiurile cari determină un fel de apreciere, ca și pe cealaltă, fiindcă un lucru este sigur, anume că la baza lor există cauze serioase, din a căror explicare putem ajunge la concluzii obiective.

Elementul social, reprezentat prin tradiție și mediu precum și prin alte manifestări, nu poate fi complect despărțit de realizările de artă. Arta însăși, ca manifestare intimă și autonomă a eului creator, nu e ceva care să fie în opoziție cu viața socială. Insuși faptul că ea se produce, prin concretizări conformiste, ne face să credem că apelează la o colaborare cu mediul social. In acelaș timp, valorificarea operii de artă nu ar fi posibilă decât presupunând măcar un singur individ, în afară de creator, care să-și manifeste interesul și preocupările asupra operii de artă, rezultată din sbuciumul acestuia. Câmpul de experiență, ca rezultat al unei continue evoluții, intră și el ca un element, distinct în domeniul socialului.

Arta, ca produs al unei individualități creatoare, își sprijină totuși, în bună parte, realizările sale pe rezultatele experienței naturale și umane. Cu cât un popor, sau o societate, ori grup social, a putut să acumuleze o experiență mai bogată, cu atât efortul creator al individualităților sale artistice s'a putut manifesta mai liber și mai spontan, obținând rezultatele așteptate. De asemenea, cu cât câmpul de experiență e mai vast și mai vechi, cu atât garanțiile de perfectă colaborare la efectuarea actului creator sporesc. Cei ce-și închipue că nu pot exista corelațiuni între artă și manifestările sociale din jurul ei, judecă greșit funcțiunea ei creatoare. Dacă ea n'ar manifesta o tendință, oricât de slabă, de a fi confirmată printr'un act de receptivitate în sânul unei societăți, fie ea cât de redusă, n'ar mai avea nevoie de a se realiza în forme consacrate, ele însile conformându-se unor cerințe impuse din afară, urmând ca actul purgației să se rezume la un consum izolat de forțe și efecte subconștiente în eul artistului. Din momentul în care însă el creiază și încă în direcțiuni acceptate de mediul social, înseamnă, implicit, că face apel la el și că se conformează, fie chiar și într'o măsură relativă, cerințelor lui. De altfel, arta nu iese cu nimic păgubită din colaborarea ei cu mediul social. Dovezi concludente în această privință sunt destule. In genere, dintre realizările de artă, au răsbit timpurile și împrejurările, ridicându-se pe culmile senine ale eternității, tocmai acelea cari au pornit din adânci și imperioase necesități sociale. Manifestările prea singuratice, în deosebi cele cari s'au așezat într'o postură de negație față de realități, fără să-și piardă cu nimic din valoare, au stat totuși izolate de prețuirea și adeziunea societății, care vrea ca în orice realizare să vadă că se răsfrânge și ceva din experiența ei.

Ca atare, câmpul de experiență, ca element de tradiție și evoluție, încadrat perfect în conceptul social, are suficiente legături cu manifestările de artă. Ele vor marca o superioritate din ce în ce mai evidentă, cu cât se vor referi la un câmp de experiență mai vast și mai bogat. Faptul acesta s'ar putea traduce prin termenul de perspectivă. El ar însemna vastitatea, și, în acelaș timp, adâncimea domeniului de experiență, supus explorării creatorului de artă. Prin acest element de perspectivă, arta se pune în contact direct cu realitatea din care-și selecționează materialul eterogen, supunându-l apoi procesului de purgație.

La unele popoare, perspectiva este mai vastă și mai bogată. De cele mai multe ori ea este în directă legătură cu desvoltarea lor politică și cu progresul social pe care l-au realizat. La astfel de organizațiuni și grupuri sociale domeniile de explorare sunt din cele mai variate și pline de lucruri inedite. Ne referim îndeosebi la acele popoare care au dus o activă politică colonială In afară de câmpul lor de experiență, de perspectiva lor proprie, ei și-au putut extinde cercetările și în mediul de viață al neamurilor și ținuturilor cucerite, îmbogățindu-și astfel conștiința cu elemente noui și variate. Din pricina aceasta vom întâlni, în manifestările de artă și spirit al acestor popoare, o sumedenie de elemente inedite și ciudate, pe cari am fi mai degrabă dispuși să le categorisim în rândul aventurilor decât ale lucrurilor cu caracter de dogme. Dacă la noi s'ar ocupa cineva despre viața de junglă și despre moravuri de indigeni, vrăjitorii și mistere orientale, l-am trata cu o totală neîncredere ca pe un spirit aventurier,

(Urmare în pag. 5-a)

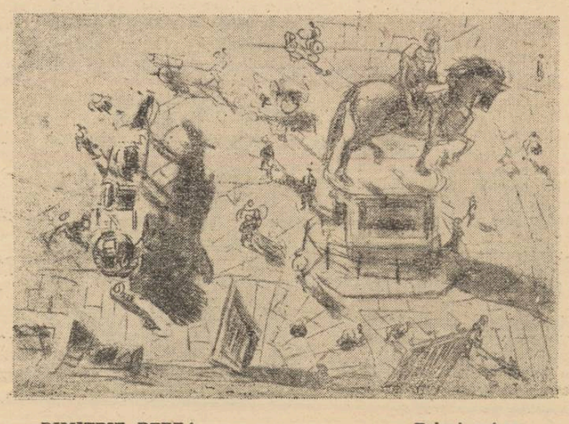

DIMITRIE BEREA — Peisaj urban

Note despre „puritate"

de ION STANCU

Crescut în atmosfera rigidă și riguroasă a casei vechi din Aix, în ambianța de strictă intelectualitate a dascălilor săi, cunoscând apoi noviciatul Jesuit, Henri Brémond era, poate, destinat, printr'un fatal determinism, probemelor de mistică spiritualitate, de creștine investi-

HENRI BREMOND

gații în istoria cronologică și sufletească a poporului francez. „L'enfant et la Vie" germinează, probabil, din această viață a sa, care-l erijează astfel în postura de aderent al subtilei educații „in hymnis et canticis". Și este simultan, motivul pentru care Brémond și-a cucerit capitolul său în propria operă, neterminată de el „Histoire littéraire du sentiment religieux".

Desigur, acest abate era cunoscut prin lucrările sale anterioare, prin modul cum își asimilase psihologia religioasă a unor Newmann, Wisemann, Waraning, apoi Huysmans, Pascal și George Eliot, prin obținerea în 1922 a premiului Gobert de Istorie și prin primirea în Academia Franceză la 1923 (intrare favorizată de prietenia sa cu „întârziatul romantic" Barrès).

Credem justificată, deci, surprinderea provocată de comunicarea sa dela Institut din Octombrie 1925, asupra „poesiei pure", stârnind apoi cunoscuta polemică cu Paul Souday dela „Le Temps". Pentru paradoxala teorie era necesar un punct de plecare tot atât de paradoxal, oferit de Paul Valéry în acea accidentală afirmație, evoluată în vederile abatelui la valoare doctrinară. Dar poesia lui Valery nu întrunea „puritatea" de unicitate formală a lui Brémond, inserabilă fiind clasicismului intelectualist francez, prin raționalismul, didacticismul și demonstrativul ei. Insă numai sensului bremondian nu era compatibilă, deoarece, dintr'un alt punct de orientare, exista un înțeles al purității tocmai în expresia abstractă, matematică. Rezumativ, abatele sezisa o entitate, un cumul poetic în potențial, iradiind misterios de dincolo de idee, de sentiment, ca o muzicală incantație de corespondențe fonice. Evadându-ne conștiința peste îngrădite forme deci liberându-ne „de ces ombres éblouissantes, que notre impérialisme antimystique, suite du premier péché, nous rend trop délectables, pour nous transporter dans ces heureuses ténébres où les griffes des trois concupiscences ne trouvent plus où se prendre", vom intui poesia esențelor care aspiră la identificarea cu extazul mistic. Fiindcă „impur" este ceeace artistul certifică rațiunii (după Brémond), sensibilității, imaginației. Acelui fluid trancendental circulând deasupra sensurilor accesibile ale poesiei, acelei incantații subtile, evidențiată de Brémond, i s'au dat interpretări uneori îndepărtate de ceeace înțelegea el.

Ni se pare adecuată și logică explicația lui Lovinescu prin funcț a de sugestie a poesiei.

(Astfel înțeleasă, teoria lui Brémond capătă valoarea unei unități de măsură aplicabilă poesiei care s'a scris; operația este conciliantă într'o situație falsă care ar deriva din intransigențe. Probabil că abatele, preconizând formarea unei poesii noui, n'ar fi fost satisfăcut de această interpretare).

Limbajul conține cele două valori de expresie: noționalul și sugestivul. Asimilăm limbajul noțional, matematic, ca pe un instrument al rațiunii, logic (deși o parte din acești termeni au tot nuanțe metaforice la origine) și limbajul sugestiv, poetic, în care noțiunea este depășită de anumite vibrații interioare, de acele semnificații sentimentale, de sonoritățile particulare ale cuvântului, ale înlănțuirii cuvintelor

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL MUNICIPAL: „RIGĂ, DOUĂ DAME ŞI UN VALET", comedie în patru acte de FR. PORCHÉ, traducere de d-na LUCIA STURZA BULANDRA.

TEATRUL MUNICIPAL: „CU CAPU N NORI", comedie în trei acte de MARCEL ACHARD, traducere de d. MIHAIL ZIRRA.

TEATRUL NAŢIONAL: „IN ZIUA SCADENŢEI", dramă într'un act de CARMEN SILVA; „O POVESTE ADEVĂRATĂ", dramă într'un act de d. D. IONESCU-MOREL; „FRANŢUZITELE", comedie-farsă în două acte, în versuri de G. FACCA.

Nu este o comedie de mare valoare teatrală această „Rigă, două dame şi un valet", iar autorul ei Fr. Porché nu dovedeşte vr'un deosebit talent sau, cum se zice, o deosebită „vână comică", dar asta nu o împiedică să fie un spectacol destul de bun. Evident că nu pot fi luat drept element comic valabil o scenă de ceartă între d-nele de Maintenon şi de Montespan, cu reproşuri reciproce şi câteva erudităţi de limbaj — „bălegar", „lepădătură" şi altele — pe cari le auzim debitate de două doamne aşa de mari şi din mai multe puncte de vedere respectabile: la data aceia amândouă erau în vârstă respectiv de 50 de ani şi de 55 de ani făcând parte din cea mai strălucită Curte a Europei, şi trăind în imediată apropiere şi intimitate a unuia dintre cei mai mari regi din câţi se cunosc, supranumit Regele Soare, cum şi contemporanii şi posteritatea i-au spus, Ludovic al XIV-lea al Franţei. Şi deasemenea nu vom considera ca atare nici... marea emoţie care cuprinde întreg palatul pentrucă regele s'a sculat din pa' (Comicul aici trebuia desigur să rezulte din aceia că ora era „neobişnuită" astfel că valeţii se aşteptau ca Regele să o fi făcut cu altă destinaţie, de ex... să treacă în apartamentele d-nei de Maintenon! Dar, el însuşi bătrân, ca şi prietenele lui, cari, deşi în vârstă, sunt geloase, ba, mai mult, şi-l dispută, n'a trecut decât la cabinet...).

De asta-i piesă! Sunt deci toate probabilităţile că Fr. Porché nesimţindu-se prea inspirat de muza lui comică, a încercat şi mijloace de acestea, doar, doar

LUCIA STURZA BULANDRA

lucrarea d-sale o fi comedie.

Cât priveşte acţiunea, totul se învârteşte — dacă aceasta se poate numi acţiune — la mult prea inconsistenta preocupare pe care o are una dintre cele două doamne de-a se purta câteva ceasuri drăguţ cu cealaltă până ce va interveni o anumită hotărâre a regelui pe care altfel cealaltă prin plânsetele ei, ar fi putut-o înduioşa...

De, cam puţin. Tot în această piesă mai găseşti şi replici ca aceasta: „Uite cum se aruncă pe ferestre mobila la câini" (?!).

Nu ştiu cui aparţine în realitate, lui Fr. Porché sau traducătoarei, dar, în orice caz, spectatorii cred că au putut avea viziunea palatului dela Versailles, cu terasele lui, parcul, curtea de onoare, etc., pline de haite de câini flămânzi, năpustindu-se, spre a-şi astâmpăra foamea asupra mobilei Marchizei de Montespan, care, închipuiţi-vă, li se arunca depe ferestre!...

Imaginea, oricum, nu s'ar putea spune că-i lipsită de inventivitate.

Iar ca urmare s'ar părea că şi Regele şi Curtea, se distrează fericiţi — răzân' homeric, desigur — în faţa acestei priveliştii!

In adevăr un spectacol demn de Ludovic al XIV-lea şi de cea mai elegantă Curte a Europei, cu cea mai strălucită etichetă.

In asemenea condiţii nu se poate spune că n'au fost respectate şi culoarea locală şi atmosfera şi realitatea istorică şi ca atare nu se poate spune că piesa aceasta nu-i şi instructivă.

Trecând, totuşi, peste o seamă de lucruri de acestea, se poate admite până la urmă că spectacolul rămâne încă destul de bun: Fr. Porché, amestecând de toate, aici câteva scene cu intenţii comice, dincolo puţină duioşie, pe ici pe colo ceva recriminări morale destul de gustate de public, apoi oarecari prezentări relativ reuşite, cel puţin pentru unele caracteristici sufleteşti ale câtorva dintre personagiile piesei, cari sunt în acelaş timp şi personagii istorice, în special a d-nei de Maintenon, în fine schiţarea figurei lui Bontemps, din punct de vedere comic cea mai reuşită, „combină" un spectacol care se susţine şi care poate fi văzut.

Iar dacă adăogăm faptul că piesa se bucură în acelaşi timp de o frumoasă interpretare şi de o bună punere în scenă, concluzia de mai nu este cu atât mai mult justificată.

D-na Lucia Sturza Bulandra a avut de interpretat rolul d-nei de Maintenon şi a făcut-o cu marea d-sale experienţă scenică, ştiind să unească duioşia unei mame afectuoase cu gelozia unei rivale, bunul simţ al femeii care s'a ridicat de jos şi a trecut prin diferite greutăţi, cu siguranţa unei doamne mari şi cu o predispoziţie de îngăduinţă şi atitudine de humor popular.

Bine deasemenea d-na Nataşa Alexandra care, chiar dacă n'a dat o Marchiză de Montespan caricaturizată, a făcut-o respectând textul, pentrucă aceasta era linia rolului: atitudinea de şarjă în contra personagiului istoric real aparţine autorului şi vina în acest caz o poartă numai el, aşa că d-na Nataşa Alexandra realizând personagiul dramatic aşa cum rezultă din această comedie trebuie felicitată pentru frumoasele calităţi de care, încă odată, a dat dovadă.

Bine ca deobiceiu d-nele Rénée Annie, cu un firesc al d-sale care-i merge; Ulpia Botta amuzantă şi reuşită în rol de fetiţă; Nora Vasilescu interesantă: chiar pot spune că aşi vrea s'o văd şi în alte roluri, de mai mare importanţă, spre a-mi da seama mai just de posibilităţile d-sale reale; destul de line deasemenea, d-nele Pierette Abegg şi Mya Coca.

Dintre interpreţi, bine d. George Sion în Bontemps: un Bontemps bine jucat, cu mult simţ al măsurii, fără să supere, fără să distoneze, amuzant, în scurt unul dintre rolurile bune ale d-lui Sion şi, dealtfel, rol principal.

D. Ion Aurel Manolescu, în Ducele de Maine, deşi un rol mai mult episodic, a avut delicateţe şi duioşie.

In restul distribuţiei, destul de bine d-nii Aurel Rogalschi, precum şi Stan Iorga şi A. Stambuliu.

Direcţia de scenă a d-nei Lucia Sturza Bulandra bună, armonioasă, inteligentă iar decorurile d-lui Traian Cornescu deasemenea frumoase, reuşite, ingenioase.

*

„Jean de la Lune" a lui Marcel Achard este una dintre cele mai delicioase comedii franţuzeşti, toată numai pe nuanţe, pe jocuri de lumini estompate, fine pe sentimente abia schiţate, deci neadâncite, dar având, toate, o anumită poezie a lor.

Nu te poţi atinge de ele decât cu o mână fină, ca să zic astfel, aerian, tot aşa după cum nu te poţi atinge decât cu mare băgare de seamă de acele minunate globuri, jucării şi decoraţiuni de pom de Crăciun de-o fragilitate extremă, pentrucă orice atingere neîndemânatecă le face să se spargă şi toată vraja şi feeria să înceteze. Acelaşi lucru şi cu „Jean de la Lune", — „Cu capu'n nori", cum a fost tradusă în românește!

Este, cu alte cuvinte, o piesă prea fină, prea delicată cari cere multă atenţie şi măestrie din partea tuturor celor chemaţi să o realizeze. Şi apoi este prea franţuzească pentru a reuşi la noi.

Anume am spus toate cele de mai sus, tocmai pentru a face dreptate şi actorilor cari au jucat şi regisorului, pentrucă, în adevăr, au făcut toate eforturile spre a intui şi piesa şi personagiile şi, mai cu seamă, spre a le realiza scenic, deoarece trebuie să spun că, faţă de dificultăţile peste cari au avut de trecut, cu toţii merită toate felicitările chiar şi pentru celace s'a putut realiza.

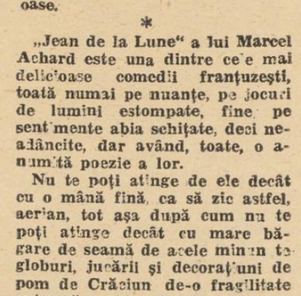

In ce priveşte interpreţii, şi cu rezervele deja făcute, a fost bine în special d. Florin Scărătescu, în rolul lui Clotaire, d-sa dovedind un joc fin, cu detalii admirabil şlefuite, cu un umor discret dar de bună calitate, şi, în acelaşi timp, cu o deosebită prizâ în public.

Bine deasemenea şi d. Ion Aurel Manolescu în rolul lui Jeff, Celia D'ma, în rolul Marcelinei, Rénnée Annie, Cezar Teodoru şi Nora Vasilescu.

Faţă de cele arătate mai sus socotesc că trebue deasemenea felicitat d. Mihail Zirra, a cărui regie a fost pe cât s'a putut de bună.

Cred că numai puţini alţi regisori dela noi — de profesie sau... amatori, căci acum unii cu alţii sunt destul de mulţi! — ar fi putut obţine ceiace a obţinut d. Zirra.

In ce priveşte decorurile, ele se datoresc d-lui Traian Cornescu, în general frumoase şi potrivite, fără însă să reprezinte un efort deosebit.

*

Spectacolul cu aceste trei piese într'un act prezintă mult interes pentru spectatori. In primul rând au ocazia să facă cunoştinţă cu trei autori diferiţi, din trei epoci diferite şi de caracteristici particulare.

In al doilea rând pentrucă fiecare dintre cele trei lucrări răspunde tot odată şi unor anumite preocupări etice.

Piesa reginei-poete Carmen Sylva, aduce în scenă un suflu de înaltă morală, valorificând sentimentul datoriei şi al onoarei împingându-l până acolo unde el trece de graniţele morţii sentiment pe care îl sprijină — dincolo de legile firei — cea dintâi însăşi mama lui Arnold, a tânărului care s'a jurat să-şi răpue viaţa la scadenţă, temă extrem de dificilă în teatru, necesitând o putere creatoare de tipuri şi de viaţă şi de intensitate dramatică cornei-lleană.

In orice caz, însă, o temă de o înaltă ţinută morală.

Realizarea ei a revenit d-nelor Ana Luca, demnă şi hotărâtă, Emilia Cosachievici, plină de graţie scenică şi de vioiciune agreabilă N. Făgădaru, N. Pereanu, E. Stoiceanu şi C. Niculescu, şi, în fine, d-lui I. Iliescu, regisor, cari, cu toţii, au avut o preţioasă şi conştiincioasă contribuţie la realizarea acestui spectacol.

*

Piesa d-lui Ionescu Morel, ne aduce cu totul în zilele noastre, acţiunea ei fiind luată din chiar actualitatea cea mai pregnantă pentru noi: războiul nostru din răsărit!

In ea se preamăreşte dragostea de ţară şi de pământul ei, un sentiment cald străbătând-o dela un capăt la altul, fapt care în momentele de faţă îi dă o deosebită semnificaţie şi morală şi patriotică, cu resonanţe adânci în inimile noastre. Mai cu seamă că o asemenea poveste în vremurile pe cari le trăim este dureros de „adevărată" pentru destul de multă lume!

Această piesă, în plus s'a bucurat şi de o deosebit de bună interpretare, având în frunte pe d-na Sorana Ţopa, care este o actriţă de puternică evocare dramatică, pe d. Toma Dumitriu, despre care cred că este născut să fie un actor mare şi despre care am spus dela început — şi în ce-l priveşte pe d. Toma Dumitriu cred că-mi va fi posibil să mă pot menţine în această convingere — că este dintre puţinii, chiar dintre foarte puţinii, actori în adevăr buni pe care-i avem, de o forţă dramatică nativă cum numai puţini o au, în fine pe d. M. Gingulescu, un interpret deosebit de bun, întotdeauna în ton şi pe linia justă a rolului.

Reuşită deasemenea şi prezentarea micului Ştefan N. Baltasiu în rolul copilului.

Direcţia de scenă bună; a avut-o d. Nicolae Gheorghe Kirilov, şi a fost sobră, adecuată situaţiei şi semnificaţiei piesei.

*

Comedia-farsă „Franţuzitele", rudă bună cu farsele şi vodevilurile lui Vasile Alecsandri, este aşa cum o arată şi numele, un fel de şarjă la adresa unei anumite societăţi dintr'o epocă nu tocmai îndepărtată, de care am auzit cu toţii, când — aşa cum se întâmplă cu toate începuturile şi în toate perioadele de tranziţie şi de adaptare — exagerările erau prea mari, prea vizibile, şi, ca atare, mai ridicole, mai supărătoare, oferind prin urmare atât scriitorilor cât şi majorităţii oamenilor de bun simţ un material bogat de glume, de ironii, invitându-i la biciuirea unor astfel de exagerări.

Aşa dar o piesă care-şi are valoarea ei documentară şi istorică în raport cu epoca pe care o înfăţişează, interesantă totdeodată şi prin importanţa pe care o are pentru începuturile teatrului românesc.

Iar în ce priveşte interpretarea în general bună, vioae, colorată — şi la figurat şi la propriu, datorită în mare măsură direcţiei de scenă a d-lui Ion Sava — distribuţia ei întrunind un însemnat număr dintre cele mai necontestate talente de comedie ale Naţionalului.

In adevăr, vom întâlni ca interpreţi ai acestei farse pe d-nele Sonia Cluceru, Maria Voluntaru, Victoria Corciov, Margareta Dumitrescu-Săileanu, precum şi d-nii N. Atanasiu, I. Ulmeni, N. Brancomir, H. Polizu, C. Morţun şi I. Horaţiu.

In general aşa cum am spus şi la început, un spectacol din multe puncte de vedere interesant şi totodată instructiv, datorită între altele şi unor frumoase preocupări fie morale fie patriotice.

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECOURI teatrale

CONSTRUCŢIE....

Cineva a spus: „când scrii poezie stai pe pământ şi priveşti la nouri; când scrii — însă — teatru, stai în nouri şi priveşti pe pământ".

Despre proză n'a spus, dar cred că ea se situează a mijloc — şi ceva... nouri şi ceva pământ.

In orice caz, să iei din aluatul ei ca să faci teatru, ar merge — poate — şi-aşa; dar atunci trebue să fii un meşter încercat care să cunoşti ţiţele teatrului, ca să reuşeşti.

Mă determină la aceste reflecţii piesa d-lui Cezar Petrescu, jucată pe prima noastră scenă, intitulată „Ochii strigoiului", extrasă din romanul d-sale, cu acelaş titlu.

Imi vine greu să scriu despre o premieră, fiindcă ar părea poate îngădui unui actor să insulte public pe un cronicar, pentru motivul că nu-i acordă altă valoare decât pe aceea pe care actorul o are?!...

Unde mai e liberul arbitru al cronicarului?....

PORTRET...

Pregătită să stabilească în fiecare succes un rang al muncii şi-al priceperii, doamna Marioara Zimniceanu stabileşte în viaţa teatrului existenţa unei artiste de mare valoare.

Posedând unul din cele mai ascuţite simţuri pe care un actor trebue să-l aibe, tocmai ca să se ataşeze realului, interpreta Mariei Stuart ridică migala şi munca unui rol la imponderabilul unei intuiţii rar întâlnită la alţii.

Am văzut-o şi am aplaudat-o în „Femeia şi paiaţa"; în fel în „Castiliana", şi în atâtea grele şi variate roluri, încât Marioara Zimniceanu ne-a oferit totdeauna regalul unui spectacol de artă adevărată.

O aşteptăm să apară în „Fedora" când şi piesa şi interpreta vor găzdui la Teatrul Naţional girul succesului unei neîndoielnice aşteptări.

AFIŞ...

Teatrul Naţional are în pregătire noui piese originale.

E vorba de „Comedia Inimii" a d-lui Soare Z. Soare, de „Iată femeia pe care o iubesc" de d. Camil Petrescu, de „Domnişoara nu se mărită", de d. Aslan; de „Ghici" semnată de d. Val. Mugur şi „Melodia" de autorul acestor rânduri.

Fireşte, aceste lucrări dramatice sunt numai trecute şi aprobate de comitetul de lectură. Se aşteaptă acum aprobarea de programare a d-lui director Liviu Rebreanu.

Parte din ele vor fi date la anexa Naţionalului; parte vor fi găzduite de prima noastră scenă. In orice caz, e sigur că piesa d-lui Camil Petrescu se va juca la Naţional.

Şi ca „Şantier" anunţăm că domnul Mircea Ştefănescu mai are puţin ca să termine mult anunţata sa piesă „Casa cu două fete" pe care o va prezenta apoi la Naţional.

I. M. LEHLIU

RECITALUL PETRE BODEUŢ

Miercuri, 26 Ianuarie c. va avea loc, la teatrul „Comoedia", recitalul de dans al tânărului şi talentatului Petre Bodeuţ, al cărui succes, date fiind realizările coreografice desăvârşite de până acum, se anunţă sub cele mai promiţătoare perspective.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Noi cei vii, Adio Kira şi jurnal.

REGAL: Fericirea înainte de toate şi jurnal.

VICTORIA: Paradisul pierdut, revistă şi jurnal.

ELYSEE: 7 bărbaţi şi o fericire, jurnal şi trupă.

VOLTA BUZEŞTI: Prima dragoste, prima durere, jurnal şi revistă.

ROMA: Carnavalul dragostei, balet şi jurnal.

CARMEN SYLVA: „Prima dragoste, prima durere".

Note despre „puritate"

(Urmare din pag. 1-a)

Adică o limbă abstractă (chiar dacă nu toţi termenii sunt determinări conceptuale) şi o limbă în care cuvintele îşi menţin reprezentările imagistice, care, prin armonica lor succesiune creează un fel de alegorii, mai evocatoare şi împrumutând alte semnificaţii decât ca elemente disparate, deci un sugestiv al totului armonic şi nu al particularului reprezentat.

Putem apropia acest dinamism transcendent de misticul extaz brémondian. Deoarece, într'adevăr intuim acele efluvii sugestive care trec peste noţional, însă care revelează adevărata poesie însă niciodată comuniunea divină a rugăciunii.

Explicaţia aceasta vizează elementele înseşi ale poeziei, e axată planului acestei valori — estetica — independentă şi evidentă prin această necesară limitare. Brémond depăşea cadrul strict estetic, obiectivându-l într'o valoare inferioară, osmotică, sincretistă între religie şi artă. Subiectivul abate creştin putea crede în sensul iobilant al operaţiei sale; neglija însă raportul exclusiv al celor două planuri şi mai ales uita absurditatea aplicării la artă fenomenului antelc, de a-şi extrage forţe proprii din terenul fecund al religiei. A clarifica încăodată problematica acestor două valori în secantele ei noţionale este superfluu. Amintim, totuş, contribuţia recentă, la acest subiect, a d-lui Tudor Vianu. Citâm din „Estetica" d-sale:

„...Fiinţa orientată estetic trăieşte în atmosfera încrederii şi pricteniei pentru concret, omul religios îşi începe drumul ascensiunii sale către divin prin sacrificiul subiectiv al lumii. Trebue să mori pentru lume sau trebue să faci ca lumea să moară în tine, pentru a regăsi căile divinului. Imprejurarea că termenul contemplaţie este aplicat deopotrivă stării estetice şi mistice, explicabilă istoriceşte prin identitatea originelor platoniciene şi neoplatoniciene ale esteticei moderne şi mistice creştine, nu ne poate ascunde varietatea pe care acest termen o denumeşte. Căci pe când contemplaţia estetică este un act de afirmare a valorii concretului, contemplaţia mistică este unul de tăgăduire a ei".

Iar în „Introducerea în teoria valorilor", d-sa semnalează dualitatea de suporturi a valorii estetice: reală (conexabilă numai cu lucruri) şi personală (valoare de act omenesc), spre deosebire de valoarea religioasă, numai personală. In sensul înlănţuirii valorilor prin modalitatea însumării lor în structuri axiologice mai cuprinzătoare, deosebim din nou valorile estetice, neintegrabile (refuzându-se însumării în acele structuri axiologice largi) faţă de cele religioase integrative (putând acţiona ca factori însumativi). (Am încercat astfel, vag deschiderea unei perspective asupra domeniului „valorilor" ilustrat de nume ca Durkheim, Hartmann, Ehrenfels, Brentano, Meinong, etc., discuţie pe care, evident, abatele nu o putea simplifica prin ipoteza poesiei-rugă).

*

Diagnoza neofitului purităţii „impure" îşi aflase şi alt tărâm de experimentare. Se cunosc controversele iscate de problema antichităţii, după unii o idealizare a lumii vechi (conştiinţă a constrângerilor societăţii moderne, deci o refulare), neînţeleasă de alţii.

Tragedia greacă — galantar de pasiuni supra-omeneşti, de ineluctabile destine fatale — părea să aducă nedumerirea scopului său. Saint-Evremont nu înţelegea rostul acestei „şcoli de spaimă şi milă". Aristot, pare-se, dăduse o justificare a acestei tragedii prin catarsis (purgarea pasiunilor prin însuşi spectacolul lor). Fontenelle şi Voltaire aduceau tot obiecţiunea logică: întrucât era necesară „vindecarea de milă"? Eroarea pornea, credem, de la Aristot, prin încercarea de a defini ceea ce nu putea fi definit şi motivat. Pentru că arta, fie ea şi veche, apare în orice epocă drept o entitate atât de unică, încât tendinţele de a o defini ca eveniment social (sub aspectul ei de cauză şi nu de efect) au implicat totdeauna şi riscurile lor.

Nietzsche a enunţat ingenioasa sa opinie după care mitul tragic şi muzica nu puteau fi decât elementele inseparabile ale atributului dioniziac al unui popor; şi Nietzsche studiase şi experimentase muzica wagneriană ca expresie reînoită a acelei tragedii antice.

Este controversa cărei Henri Brémond credea că i-a găsit soluţia = sensul purgaţiei aristotelice nu era de eliberare de o anumită pasiune (adică scopul tragediei), ci de pasiunea însăşi, ca facultate demonică, anti-creştină, destructivă moralicește.

Abatele sesiza astfel o „anticipaţie a misticei creştine, adică trecerea dela meditaţie la contemplaţie, dela cunoşterea raţională la cunoaşterea poetică" scrie Lovinescu în „Mutaţia valorilor estetice" („Ist. lit. contemporane").

Avem credinţa că diagnoza lui Brémond era inadecuată (ceea ce s'a mai spus, dealtfel).

Tragedia greacă nu putea emite aderenţe la misticism, chiar în cea mai infimă nuanţă a sa, natura lor senină de locuitori ai Sudului, vigoarea lor fizică şi sufletească, aceste caracteristici specifice denunţând cât de puţin indicaţi erau ei să descopere misticismul în complexul lor interior.

Din experienţa lui Brémond înţelegem totuşi că poesia exprimă dincolo de componentele formale, fluidul iraţional, de sonorităţi variate, adică ceea ce într'un sens, numea abatele „poesie pură".

(Am întrebuinţat mai sus termenul „misticism" în accepţia pe care o nuanţează filosofia de azi, adică metodă de metafizică; investigativă altfel decât prin experienţa senzorială sau raţională, după soldarea deficitară a acestora. Intr'un sens, desigur că fiecare popor îşi are fondul mistic, mai mult sau mai puţin; dar concedând, teoria abatelui Brémond tot nu-şi află justificarea).

Regretatul nostru critic — E. Lovinescu — vedea tendinţa poesiei îndreptându-se către exprimarea „inefabilului", unde s'ar ajunge printr'o accentuare subtilă a simbolismului. Indiferent sporadicilor tovarăşi de drum — filosofia sau refugiul în mitologie — poesia rămâne o entitate egală numai cu sine însăşi. In ultimă instanţă, nici nu se poate vorbi de „puritate" în poesie; fiindcă anihilează ceea ce nu-i aparţine într'un proces de poetizare similar legendei regelui Midas, atingând diverse obiecte: deveneau de aur...

ION STANCU

LOPE DE VEGA IN ROMÂNEŞTE

Nu de mult a apărut în vitrinile librăriilor noastre o nouă carte de Lope de Vega, tradusă de cunoscutul şi valorosul hispanist român d. Al. Popescu-Telega. Editată de Fundaţiile Regale, în acea elegantă colecţie a scriitorilor străini, această culegere cuprinde două frumoase comedii: Fata cu urcioruL şi Ţărăncuţa din Getafe, amândouă caracteristice pentru geniul liber şi popular al lui Lope de Vega. Tot anul trecut, d. Al. Popescu-Telega a mai publicat un volum de Teatru ales din Lope de Vega în Biblioteca Asociaţiei Româno-Spaniole „Traian", care cuprinde alte două comedii: Cavalerul din Olmedo şi Fără taină nu-i iubire (ultima se va juca în curând pe scena teatrului „Muncă şi Lumină"). Acest prim volum era precedat de un amplu studiu asupra vieţii şi operei lui Lope de Vega. Se ştie că d. Al. Popescu-Telega se numără printre cei mai de seamă hispanişti de astăzi şi că studiile şi traducerile sale sunt totdeauna primite cu mult entuziasm de Spanioli şi larg comentate. Utilizând o bibliografie şi o informaţie de specialitate surprinzătoare şi dispunând de o putere de înţelegere şi de discernământ critic îndelung verificate, d-sa este unul dintre puţinii noştri bărbaţi de largi orizonturi spirituale, cari au un cuvânt de spus în cultura universală. Numai pentru studiul introductiv asupra vieţii şi operei lui Lope de Vega a utilizat peste 30 de lucrări spaniole, portugheze, franceze şi germane. Cunoscător, adânc al literaturii universale, d. Al. Popescu-Telega dispune de un material comparativ fără egal.

Lope de Vega, înfăţişat pentru întâia oară publicului românesc, este unul dintre cei mai mari scriitori mondiali dela sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui de-al XVII-lea. S'a născut la Madrid în anul 1562 şi a murit în 1632, fiind contemporan cu Cervantes şi cu Gongova. A dus o viaţă sbuciumată, amestecând munca literară cu aventura galantă şi cu polemica. In urma lui a rămas o vastă operă dramatică, lirică şi epică. Incă din timpul vieţii, gloria lui era aşa de mare încât lumea venea la Madrid ca să-l vadă, ca pe un monument naţional. Piesele sale formau aproape singure repertoriu dramatic al Spaniei, al Franţei şi al Italiei. Deşi el avea o slăbiciune în primul rând pentru opera sa lirică şi epică, acest renume fără egal se datoreşte în special teatrului. Numărul pieselor pe care le-a scris este aproape de două mii. El însuşi spune, în finalul comediei Fata cu urcioruL, următoarele: „Aici autorul pune punct comediei. Dacă nu v'o fi plăcut, merită iertare pentru celelalte o mie cinci sute scrise până acum".

Meritul lui Lope de Vega este de-a fi întemeietorul teatrului modern. Cu o îndrăzneală şi o intuiţie artistică de geniu, el a ştiut să anexeze poesiei dramatice toate compartimentele vieţii istorice şi sociale, supunându-le unui bun simţ al omenescului şi al spiritului liber, de valoare veşnic tânără. El eliberează poesia dramatică de versificaţia greoaie academică, înlocuind-o cu mişcarea vioaie şi melodioasă a poesiei populare. Cu o fentezie creatoare neobişnuită, Lope de Vega aduce pe scenă toată graţia şi sănătatea morală a poporului spaniol, isteţimea lui naturală şi fineţea de spirit cea mai ascuţită. Conceptul de culoare locală, atât de mult discutat de romantici dela el îşi capătă primele drepturi de existenţă. In general, ceea ce constituie valoarea primordială a teatrului lui Lope de Vega este viaţa. Optimist, cu un rar sentiment al aventurii şi al naturii omeneşti, amestecând farsa cu pasiunea puternică, seriozitatea cu gluma, lacrimile cu râsul, el rămâne pe un plan de autenticitate umană şi de verosimilitate psihologică, de veşnică realitate, care exclude convenienţa. Acest primat al vieţii şi al omenescului îl transpune în plină atmosferă modernă.

Cele patru comedii traduse până în prezent în româneşte de d. Al. Popescu-Telega au astfel un interes multiplu. In primul rând, ele ne oferă posibilitatea să luăm contact cu un mare scriitor universal pe care publicul românesc îl ignora cu totul. Inainte de opera întreprinsă de d. Al. Popescu-Telega, Lope de Vega nu exista pentru publicul nostru. In rândul al doilea, repertoriul teatrelor noastre se îmbogăţeşte cu patru piese de o valoare indiscutabilă, traduse de un specialist. Astfel, pe viitor vom putea fi feriţi de spectacolul jalnic al prelucrări or grăbite şi al incompetenţelor interesate. Chiar cu Lope de Vega şi anume cu una din piesele traduse în acest ultim volum — Ţărăncuţa din Getafe, s'a întâmplat un asemenea spectacol. D. Al. Popescu-Telega îl povesteşte în prefaţă. Cu titlul Castiliana, a fost jucată în ziua de 6 Februarie 1942, pe scena Teatrului Naţional, adaptarea comediei Villiana de Getafe. Adaptarea a fost făcută de unul dintre membrii comitetului de lectură, după o povestire auzită la cafenea. Natural, piesa a căzut.

Atunci, în mod firesc, vina a fost aruncată asupra lui Lope de Vega, despre care s'a spus că este inactual şi că Villiana de Getafe nu este o piesă reprezentabilă. Seriozitatea, competenţa şi cultura d-lui Al. Popescu-Telega sunt o garanţie pentru traducerea deacum. Adânc cunoscător al limbii spaniole, d-sa a adaptat în aşa fel expresiile ei populare la limba noastră, încât a păstrat neschimbat caracterul întreg al operelor traduse. Lope de Vega ne este înfăţişat în hainele sale adevărate.

Traducerea aceasta mai contribue apoi la îmbogăţirea patrimoniului nostru cultural. In timp ce traducerile cele mai dubioase se infiltrează în mentalitatea publicului românesc, e bine ca această operă negativă să fie contrabalansată de lucrări de merit real. Am remarcat şi cu alt prilej sforţările pe cari editura Fundaţiilor Regale le depune pentru prezentarea în limba română, în condiţii tehnice şi intelectuale demne, a marilor scriitori universali. Lope de Vega face parte dintre aceştia. Incă odată, munca şi competenţa critică a d-lui Al. Popescu-Telega, dublate de o mare cultură literară, ne dau prilejul unei nepreţuite preţuiri.

ION ŞIUGARIU

MAREA IMPĂCARE (1944)
cel de al treilea volum de poeme al *RONSARDEI CASTRO* apărând la trei ani după precedentul *Opal* (1941) şi la nouă după cartea de debut întitulată, sugestiv, *Orhidee negre* (1935) se distanţează mult de poezia cu care nu ne-a surprins, câtuşi de puţin, poeta.

Despre d-sa nu avem nici un fel de indicaţii consemnabile în vreun buletin de înscriere la legiuitele birouri de populaţie. Nu ştim, adică, dacă sub numele de *Ronsarda Castro* se ascunde o ardeleancă, moldoveancă sau munteancă sau dacă galo-portughezu-i nume este sau nu pseudonim. *MAREA IMPACARE* însă, despre care vom mai avea prilejul să vorbim, e o carte, să-i zicem, de mari confruntări pentru autoare. Tematica, limba, îndrăzneala, toate o depăşesc, cu mult pe *Ronsarda Castro* de până la acest volum apărut, în superioare condiţii tehnice, la editura „Ramuri" din Craiova.

Volumul este împodobit cu un portret — al poetei — şi trei desene, executate de pictoriţa *Elisa Repeţeanu*.

REŢINEM

din VERSURILE *Corneliei Buzdugan această traducere după Baudelaire: „Domniţă 'ntre Domniţe şi maică a amintirii, — O, tu, unică-mi grijă, izvor de mângâieri! — Iţi vei aduce-aminte de vrăjile iubirii— Şi de căminul dulce, de molcomele seri,— Domniţă 'ntre Domniţe şi maică a amintirii!— Acele seri la vatra cu jarul luminos, — Sau pe balcon, în neguri trandafirii spre noapte...— Ce dulce mierau sânu-ţi şi sufletu-ţi duios!— Nepieritoare lucruri ne-am spus ades în noapte — Acele seri la vatra cu jarul luminos.— Cât de frumoşi sunt norii în zare pe'nserate!— Cât infinit e'n spaţiu, în suflet cât delir!— Plecându-mă spre tine regină'ntre adorate, — Mi se părea parfumul de sânge că-ţi respir...— Cât de frumoşi sunt norii în zare, pe'nserate!— Iar noaptea tot mai deasă creştea, ca şi un zid — Şi ochi-mi pe-'ntuneric privirea ta ghicea:— Sorbeam nectar, otravă, răsufletu-ţi fluid; — Picioarele-ţi frăteşte în mână-mi adormeau —Iar noaptea tot mai deasă creştea, ca şi un zid. — Ştiu arta de-a re'ntoarce clipitele apuse— Şi mă revăd în poala-ţi, la-al fericirii prag, — Căci la ce bun să caut comorile-ţi nespuse— Aiurea ca în trupul şi sufletul tău drag? — Ştiu arta de-a re'ntoarce clipitele apuse! — Miresme, jurăminte, săruturi nesfârşite, — Renaşte-vor vreodată din taină şi uitare, Cum urcă'n ceruri sorii cu forţe 'ntinerite— Scăldaţi mai înainte în fund adânc de mare? — Miresme, jurăminte, săruturi nesfârşite..."* (Balconul). *Poemul baudelairean este aşa de bine intuit şi apropiat tiparelor înseşi ale limbii noastre, încât nu-i putem fi decât recunoscători traducătoarei. Tot deodată ne permitem să-i atragem atenţia că nu ar trebui să se lase de scris. Pornind de'a nivelul de mlădiere a versului atins de traducerea mai sus citatului „Balcon", Cornelia Buzdugan suntem convinşi, ar mai avea ceva de spus.*

EMANOIL COBZALAU şi-a adunat recolta lirică într'un frumos volum întitulat ŢARA DE CETINI (colecţia „Plaiuri Năsăudene", 1943. Poetul Emanoil Cobzalău este un senzitiv. Eugen Drăguţescu l-a intuit foarte bine în portretul pe care i l-a schiţat pe pagina a patra a cărţii. ŢARA DE CETINI totalizează 67 de poeme. Până a le dedica rândurile de cronică promise, reproducem această răspântie : „Vechiul drum se sfârşeşte aici. Noul începe să scrie Dealungul vieţii dorite drept va trece Prin lanuri mari de crude bucurii. Macii gurii tale vor legăna privighetori de rugi. De glesne dimineţile flori ţi-or lega, Apele'n farmecul lor străveziu te-or scălda. O doină din umbră de fagi coborî-va In leagănul cald al sufletului tău Şi toată copilăria'n poveşti ţi-o va spune. Lăstunii grăbiţi săruta-vor obrajii Tăi rumeni şi-ai dimineţilor".

TEODOR PLOP

cu toate că nu a scris decât foarte puţin, este un poet autentic şi personal. Tot pe atât de autentic şi de personal cum este, spre exempu, Bacovia, deşi nu are nimic comun cu acest mare solitar. *Frunza Elegiacă*, pe care a scos-o în ediţia a treia, îţi lasă, după lectură, un gust straniu, caracteristic numai esenţelor distilate în suflete chinuite de întinderi şi întrebări. Un specific misticism basarabean mai adaogă până şi celor mai voit stângace sau simpliciste versuri ale lui Plop un climat de gravă supunere'n destin. In această supunere rezidă melodia care-l stăpâneşte pe Teodor Plop.

NOTE românești

GÂNDIND LA DEPĂRTĂRI FECIOARE

D. Har. Mihăilescu *a scris 57 de poesii (editate într'un volum tipărit la Piatra Neamţ). D. Har. Mihăilescu nu scrie rău. Iată ce crede d-sa despre poezie: „Poezia — tot femeie...*

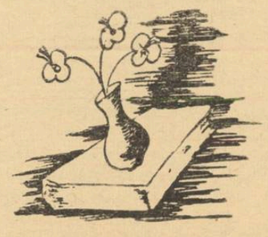

M'a'nşela ca fiecare până ce are să se'ncheie cercul peste dărâmare? Dragostea şi-ai ei se curmă neţinând cât sita nouă?... Fără de ruşine în urmă după altul s'a da'n două? Ce-a mai dăinui din toată plina de nădejde muntă?... Un viaştar măcar să poată birui — când tot l'nfruntă! Aş avea un strop de bine că n'am văcuit degeaba lumii unde fiecine cât mai bună-şi face treaba!..."

Sancta, terque quaterque sancta esto simplicitas!

FLORETELE BUTONATE ale d-lui Caten Popescu („Cartea Românească" Bucureşti) sunt epigrame. Cel puţin aşa spune subtitlul cărţii. Autorul le-a scris între 1935 şi 1940. Nu le putem comenta decât tot printr'o epigramă : „Caten Popescu prea sever e cu butonatele lui lame : sunt plate, da. nu'ncap mistere, Dar nu sunt, totuşi epigrame !"

AM PRIMIT LA REDACŢIE

următoarele cărţi:

1. *A. Mândru*, Cumpăna Vremii. Roman. Editura Casa Şcoalelor 1943. Romanul de tot masiv, (are 672 de pagini) poartă acest motto: „Nici o formă de gândire, cea din urmă. Nici formă de viaţă, permanentă. Totul în devenire".

Mircea Balaban, Al treilea Roman. Editura Socec. Coperta nu este datată, după indicaţia autorului însă, romanul a fost terminat în 1940: „Iată un interesant roman de dragoste, menit să placă tuturor cetitorilor" — scrie, pe banderolă, d. Liviu Rebreanu. 3. *Sofocle*, Regele Edip, Electra. Din limba elină de George Murnu. Edit Casa Şcoalelor. Vom reveni.

CITĂM

din Cuget Moldovenesc (N-rele *pe Noembrie-Decembrie 1943) aceste poezii: 1. „Din negrul ieri, spre negrul mâne, Mă încovoi târîş, mereu. Rugaţi-vă păduri bătrâne Şi pentru biet sufletul meu. Mă frâng furtunile haine, Mă roade-al anilor şuvoi. Tu frunză'ndură-te de mine, Voi lupi luaţi-mă'ntre voi". („Din negrul ieri" — de George Lesnea). 2. „Dragostea care ne poartă pe noi nu ştia de-aminturi şi strigoi. Venea din pământ, din ape, poruncindu-ne să ne ţinem aproape. Şi-avea puterea plantelor tăcute de multeori în jurul trunchiului petrecute". („Dragostea" de Magda Isanos). 3. „Viorile tăcerii au coarde nevăzute, Pe care lin suspină melancolii stelare, Din infinit pe suflet în fulgi de-omăt căzute, Asemeni unor fluturi de albă resemnare". Tot necuprinsul lumii — cărări spre nicăieri — Se'nvolbură cu anii — răscruci de niciodată — Şi pâlpâie eteric pe bolta 'ntunecată, Sporind noianul nopţii cu stol de scânteieri. Viorile tăcerii tresar în aurire... Vâslesc gândiri sihastre prn spaţiile goale. Şi cu bătăi de aripi mereu tot mai domoale, Pe căi de nefiinţă prind sborul să-şi răsfire". („Singurătate" — de Petre Stati). La acest număr al* Cugetului Moldovenesc *mai colaborează, cu versuri: Şt. Ciobotaraşu, Neculai Tăutu, Letiţia Papu, Verona Brateş, etc... Colaborările unor Gh. Brătianu (Drepturi naţionale şi istorice asupra Basarabiei), Emil Diaconescu (Imperialismul moscovit şi ortodoxia) Radu Vulpe (Valurile antice ale Basarabiei), Dan Simionescu (Şcoala Vasiliană), Emanoil Bucuţa (24 Noembrie 1843), dau „Cugetului Moldovenesc" o ţinută de mare revistă ştiinţifică, iară prin contribuţiile semnate de Aurel George Stino (Scene după natură), Ella Râşcanu (Carnet de spital), Gh. N. Cârţu (Cartea vieţii), acest vrednic „Cuget Moldovenesc" condus cu atâta râvnă şi abnegaţie de poetul Petre Stati se ridică la nivelul publicaţiilor româneşti celor mai sănătoase. Bogate şi interesante sunt cele consemnate sub titlul colectiv de* Varia.

REŢINEM DIN BASARABIA LITERARĂ:

„Urmărind revistele şi gazetele provinciale, am găsit că pretutindeni aceste manifestări ale intelectualităţii sunt un rezultat matur al sincerei colaborări între generaţii. Tineretul încă în formaţie e oarecum mai sfios şi parcă îi stă minunat de bine în umbra înaintaşilor. Ştim, există o serie de tineri turbulenţi care o iau razna, decretându-se unii pe alţii genii. Aceştia sunt bolnavi de nebuloză spirituală. Pentru aceşti nihilişti intelectuali lumea începe cu haosul în care se sbate producţia lor adesea potrivită pentru ospiciu... Ştim că tinerii din cercurile nihilismului literar, — curent ce nu are nimic comun cu isvoarele de inspiraţie sănătoasă pentru un scriitor român, — vor zâmbi la gândul ideilor bătrâne. După noi însă nu există o vârstă a ideilor, ci numai o frumuseţe a lor, o adâncime, de azi, de ieri, de sute de ani... Colaborarea între generaţii e singurul semn că o lume n'a murit şi alta nouă s'a născut". („Actualităţi". Basarabia Literară, anul III, Nr. 95).

TRANSILVANIA NOASTRĂ

nimosul săptămânal de luptă şi afirmare românească dirijat de poetul *Ion Th. Ilea* publică şi o pagină de „Gând şi slovă transilvană", pagină în care-şi dau întâlnirea o seamă de condeie luminoase şi viguroase. Poeţi şi prozatori conştienţi de îndatorirea pe care o are orice creator autentic faţă de păstrarea bunurilor eterne ale neamului, ţin viu şi din ce în ce mai puternic focul nădejdilor şi credinţei în dreptate. Din numărul 6 (Anul II) al „Transilvaniei noastre" reţinem pentru sondarea justelor porniri, aceste strofe: „Ţara jumătate, Sufletul ca rana... Nu mai rabdă cerul, Nu mai scrie peana"... („Letopiseţ" — de Marin Radu Voinea) şi „Din depărtate creşte sure, îngemănate lacrimi plouă; E tristă ţara de pădure — In zări streine... ţara nouă!... An nou cu arşi de lumină, S'aduci dreptate'n ţară iară! Din lumea ta sfântă, creştină Rădică ţării grea povară." („Ruga" — de Fane George Pajişte).

DESIGUR NU SUNTEM DE PĂREREA ACELORA

ce cred că în ziua de azi toată poezia ar trebui să se rezume la cantarea numai a durerilor şi aspiraţiilor neamului. Dar nici de părerea acelora nu putem fi cari susţin că poezia trebue să se ţină cât mai claustrată în turnul de fildeş al neparticipării la temporar. In afară de acestea, foamea de vers a maselor fiind mult mai mare decât o presupun adepţii purismelor, e necesar ca aceste mase cetitoare să fie „alimentate" cu pâine corespunzătoare. Faptul că preocupările de ordin naţional primează astăzi, nu-i pot da nimănui dreptul să se teamă de o „paraziture" a liricei noastre. Iar când te gândeşti că în poezie nu poate fi vorba decât de poezia bună, adică poezie adevărată, şi poezie rea, deci versificare fără valoare, exagerata grijă a unor nelămuriţi cu ei înşişi, este deadreptul ridicolă.

V. JELERU

ELIBERARE

Deschide ! Mi-e fruntea plecată şi visul înfrânt
Iar şarpele viu în sufletu-mi stins....
In umbra culcată pe luciul oglinzii, pe carte
Mişună viermi vineţii, viermii prevestitori de moarte.

In fereastră, slut, papagalul loveşte duşman
Cocoţat pe oblon, un pumn diform de catran....
Il chem, în palmă îi întind pâine şi nu vine...
Deschide pliscul arcuit, se strâmbă la mine....

Nici pisica de Angora nu-şi mai toarce fuiorul.
Zace lângă uşă, răsufletul îl simt atât de greu...
E o linişte surdă, chinuitor interiorul
Aci unde eri, se răsfăţa pretutindeni Orfeu....

Deschide ! Vreau către pajişti, înspre păduri ca să fug
Să mă umplu de freamătul viu, de lumină ;
In dragosti pătimaşe sângele să mi-l ard pe rug
Şi să simt fulguirea iubirii, ramură de cătină....

Să mă topesc ca o ceară, ca un bulgăr de zăpadă,
In cazanul cu ură şi cu patimi de lume
Să nărui descântul, blestemul să cadă
Cum cade-armăsarul gonit la întreceri, în spume !...

Căci tot una e dacă lupţi pentru visuri
Sau mânui floreta în pântec de om ca şi tine
Te-asvârli către piscuri sau în negre abisuri
Nicăeri nu te lămuri de-i rău sau de-i bine !...

CONST. ENE

CÂNDVA

Furtunile tristeţelor vuesc,
Izbind mai aprig porţile de vis.
Dar gândul alb rămase nedeschis,
Şi'n suflet ploile mă podidesc.

Se surpă 'n taină lutul pârjolit
Cât mai curând mă va 'nghiţi pământul
La sân păgân nu va mai bate vântul.
Vai, rod amar din chinuri isvodit.

Trudind pe-a vieţi 'ntinsă arătură,
Mi-au răsărit în suflet doar neghine.
Cândva amurgul va pătrunde'n mine,
Sporind nimicul cu o picătură...

GH. SAVU

Cronica plastică

Expoziţii noi la Dalles, Cămin, Ateneu şi Propagandă

Ne-ar trebui un spaţiu particular de întins pentru a analiza diferitele manifestări de artă care se succed neîntrerupt; de aceea suntem nevoiţi asupra unora să nu ne oprim, iar asupra altora să spunem numai puţine cuvinte.

Cu ocazia expoziţiei **Ţuculescu** am constatat că vechii săi nu au putut figura în cronică din cauza lipsei de spaţiu cât şi din pricina ravagiilor produse de nemaipomenita domnieisale violenţă de culori, care asemeni unei bombe cu fosfor a ars împrejurul său.

Mărturisim cinstit, ne-a fost peste putinţă să mai apreciem la justa lor valoare delicateţele şi calităţile dovedite de pictorul **Ionescu-Sin** în interioarele D-sale de pădure, cât şi pânzele din expoziţia **Secoşanu** dintre care o natură moartă ne-a fost semnalată chiar de **Pallady.**

In subsolul Ateneului, unde ne-am coborât orbiţi de curcubeul contemplat, am descoperit pentru odihna privirilor un modest, am putea spune chiar umil, mânuitor de penel care „într'unele" — bine 'nţeles — din pânzele sale, ne-a suggerat, ce ar putea face un ţăran, un om incult, dacă s'ar apuca de pictură.

Pictorul se numeşte **Andrei** şi şi-a închipuit părinţii în strae ţărăneşti, pregătindu-şi de mâncare, şi-a pictat şi casa la Chitila, boii şi carul, un arbore, o turmă de oi, totul în culori şterse, dacă voiţi — murdare — ah ! dar cu câtă plăcere, după orgia de culori din tub, aştrenute de exponentul din boxa de sus — pupila ni s'a dilatat, la aceste modeste încercări, pline de sentiment !

Felul absolut stângaci în care se exprimă **I. Andrei,** nu exclude în paleta sa o conştiinţă în redarea celor ce voeşte a spune, între verzuri moarte, cafeniuri închise şi cenuşiuri sunt înrudiri demne de cercetat, apoi colori vii, pe care domnia-sa le foloseşte'n naturi moarte, cum de pildă în aceea cu pepene verde şi porumb,—îşi iau toată puterea **tocmai prin alăturarea fondului şters pe care sunt proectate.** Este de asemeni o natură moartă cu o carte colorată, altele cu flori.... sunt mai multe lucrări executate cu sârguinţă, cu înţelegere. Sunt singurele, exceptând pe ale domnului **L. Scherer** (pânze pictate de un penel la curent cu tehnica actuală, agreabile, plăcute ochiului) care ies din noianul comun expus în optsprezece boxe în subsolul Ateneului.

Ne-am luat libertatea să dăm un sfat domnului **Andrei** : dacă voeşte să continue pe calea apucată, să picteze fără a se uita nici în dreapta nici în stânga. Să picteze aşa cum crede domnia-sa, privind numai natura şi **încercând a o vedea cu ochii dumnealui,** nu prin prisma unuia sau altuia, oricât de simandicos, de plin de glorie ar fi celălalt. Cât priveşte calificativul de incult, pe care ne-am permis să i-l aplicăm, să nu se formalizeze — noi ştim ce ravagii face cultura grefată pe o minte nepregătită şi apoi mai ştim că toată prospeţimea, **toată adâncimea sentimentului stă în ţăran,** nu în oraşan, ori cât de ştiutor de carte ar fi **acesta.**

Un pictor debutează acum la Ministerul Propagandei. **Traian Sfinţescu,** ale cărui lucrări văzute de noi în pripă pe când le aranja, merită toată atenţia. Un ochi fin, **un ochi de pictor** — particular în uleiuri — vede privelişti din Capitală şi le redă cu un anumit spirit, închipuind personagiile alcătuite par'că din sârme subţiri, ştiind astfel să populeze străzile cu o notă absolut personală.

COCA MEŢIANU **Autoportret**

Regretăm de a nu fi putut reveni pentru a vedea cu deamănuntul tablourile d-sale ; ne pare bine însă că pe calea apucată a păşit cu încredere şi pricepere şi îi urăm să continue cu succes pe acelaş drum.

La **Căminul Artei** expun **Magdalena Rădulescu şi Dimitrie Berea.**

Magdalena Rădulescu care este astăzi unanim recunoscută în plastica noastră, o credem una din cele mai fecunde artiste ale noastre. Aceasta **ne-a fost confirmată de cunoscuţi de ai domniei-sale, cunoscuţi eare ne-au mărturisit că stă în faţa şevaletului, cele** mai multe ore din zi. Domnia-sa este în acelaş timp preocupată de a-şi diferenţia materialele pe care lucrează. De pildă, anul acesta a inaugurat o pictură pe aur (pe foiţă de aur, aplicată probabil pe un subjectil oarecare) sau cum se poate vedea în micul tablou cu No. 22, ulei gros întins cu cuţitul pe hârtie neagră, apoi sgâriate cât e udă culoarea (cu un cui sau cu un ac) desenurile figurilor ; ceea ce dă când totul e terminat, un efect extraordinar de interesant de „grafitti", făcut pe tencuială. Lăsând la o parte, tehnica domniei sale bine cunoscută, a colorii de ulei aplicate cu pensulă tremurată, vibrată **de ton deschis pe închis,** dând deseori impresia pastelului, domnia-sa în expoziţia actuală a modificat aceste vibrări ale penelului, întinzând de astă dată coloarea uniform pe pielea figurilor, pe membre.... modificare în tehnică, observată de noi şi 'n precedente expoziţii în primăvară precum şi la expoziţia **Hispano-Română** din acest an. Desigur că culoarea întinsă fără vibraţii (aşa cum şi-a precizat-o Magdalena în actuala manifestare) este o grea piatră de încercare. Tonul nealcătuit din molecule diferite, e un ton auster, cerând multă cinste, multă adâncire din partea pictorului, apoi el este un ton ingrat căci divulgă orice şovăială, orice slăbiciune; dar de fapt el e „adevăratul" ton al picturei, întrucât exprimă tehnicește şi solidaritatea şi afirmarea celui ce l-a produs.

Pe **Dimitrie Berea,** l-am putea numi rege al notaţiilor prinse din zbor, aşa cum i-au dat maximum de randament în scrisorile încadrate, trimise de domnia sa unui prieten, delicioasele înjghebări în peniţă şi coloare. In seria de desene colorate expuse de **Berea** la **Cămin,** considerăm că fi stau posibilităţile. Ceva fugar, ceva plăcut şi uşor ar fi toată arta domnului **Berea.** Noi am crede că acesta i-ar fi drumul, drum pe care grozav i-am dori, să aibă curajul să-l urmeze. Aripa unui fluture îşi are poate, mai mult farmec, decât laba grea a unui elefant.

La Dalles am constat cu foarte mare mulţumire serioasele progrese ale d-nei **Coca Meţianu,** care ne-au bucurat cu atât mai mult, cu cât într'o redacţie, un binevoitor al femeilor afirma — că femeea nu poate fi creatoare în artă — gratuită sentinţă, ca toate sentinţele !

In momentul de faţă, expoziţia **Cocăi Meţianu** e incontestabil cea mai interesantă (voi insista până în pânzele albe, asupra prezentării unei expoziţii) unitară, caldă în culori, înfăţişând subiecte grele de rezolvat, stadiul actual al picturei **D-nei Meţianu** ne-a împăcat **cu felul domniei-sale de a picta.** Umbra lui Lucian nu-i mai stinghereşte penelul, începe să-şi arate posibilităţile ei proprii şi ceeace e demn de relevat, ne arată ce folos a ştiut să tragă din sfaturile lui **L. Grigorescu,** cât şi din paleta lui. Când va scăpa de acel obsedant cadmium roş—în ton vermillon— care o persecută în nuduri şi'n unele portrete, credem că va realiza minunate probleme picturale. Relevăm portretul albastru (în spirit Bonnard-ian) şi acel plin de mister, portret al mamei cu un tarandafir în mână, fără să uităm naturile moarte cât şi micile schiţe plein-air cu figuri. Aplecarea pentru portret a Cocăi, ar fi un fapt demn de notat, credem că-şi poate dezvolta cu prisosinţă această latură.

O expoziţie în care **Ion Vlasiu,** exponentul cel mai de seamă al **Ardealului,** îşi manifestă pe larg posibilităţile este aceea deschisă acum în cele două săli dela Dalles. Sunt manifestări felurite în sculptură şi în pictură poate, nu tocmai atât de unitare, totuşi expoziţia întreagă, ne pare mai închegată decât precedenta. Sunt minunate tablouri în ulei, a căror tehnică aparţinând personal lui **Ion Vlasiu** ne-a fost descrisă cu deamănuntul. Evocările cu spirit decorativ ale ţăranilor sunt de foarte bună calitate şi plăcute ochiului ca o tapiserie. Să ne înţelegem : nu ca un covor. Domnul **Vlasiu** creiază o tehnică ardelenească, un tip de ţăran. Ce ni se pare demn de relevat este înrudirea între tipul creiat în pictură şi cel din sculptură. In nuduri realizate'n ambele materiale regăsim pe **Ion Vlasiu.** Sunt două figuri pe jos într'o ramă, tălmăcite cu aceeaşi vlagă, cu aceeaşi forţă, cu care sunt dăltuite maternităţile în marmură şi'n piatră. Ceva mai mult, aşi spune că între chipul omenesc al lui **Ion Vlasiu** şi'ntre cele plăsmuite de imaginaţia şi fantezia sa, există o perfectă înrudire, par'că totul s'ar înlănţui, fiinţa sa proprie cu fiinţele pe care le creiază talentul său. Desigur dalta o stăpâneşte cu putere mai deplină. Credem că atunci când îşi va echilibra complect însuşirile, va fi una din personalităţile noastre cele mai preponderente în plastică.

Ne pare bine că domnul **Ispir** a descoperit guaşa, ceeace îi dă posibilitatea să nu mai păcătuiască aşa cum i-a prilejuit uleiul din a cărui tehnică făcuse un amalgam imposibil. Un amalgam care dăinueşte şi azi într'o văscoasă materie par'că trecută prin tocătorul de carne, aprinzându-se ici şi colo'n colori false, **complect artificiale.** D-l Ispir e un abil, un scamator — ca să zic aşa — al pensulei. Cred că trebue să-ţi toarne o pânză'n doi timpi şi trei mişcări. dovadă cantitatea de pânze expuse. Odesa e un admirabil subiect de pictură, pe care în guaşe, a prins-o deseori cu adevărat farmec d. **Ispir.** Guaşa domniei sale îi poate arăta care e drumul în ulei ; dacă voeşte să-l aducă la acelaş stadiu de adevărată „pictură" nu cu smângăleală, cum l-a avut până acum.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

Z. Sandu: Umbre măreţe

Ultima carte a d-lui Z. Sandu, a cărui virtuositate scriitoricească o cunoaştem din „Siluete Filosofice" şi din „Taine de sub geana Carpaţilor desrobiţi", cuprinde o serie de măreţe evocări ale unora din figurile reprezentative ale Neamului nostru. Deia năprasnicul Decebal la Badea Gheorghe din Băseşti şi Octavian Goga, sunt închise, ca într'o strălucitoare paranteză de aur, portretele făuritorilor de neam şi ţară: Mihai Viteazul, Gheorghe Şincai, Gheorghe Lazăr, Andrei Şaguna, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Spiru Haret, Regina Maria, Nicolae Iorga, Generalul Moşoiu, St. I. Iosif, Ilarie Chendi, etc.

Pentru evocarea acestor umbre măreţe, autorul găseşte tonul potrivit, accentul reliefat şi cuvântul încărcat de fulgerile luminii întăritoare de cuget românesc. Deşi îţi apare ca o expoziţie de portrete, cartea d-lui Z. Sandu este unitară tocmai prin fluidul ei de credinţă românească, care-i animă fiecare slovă, mărturisind un robust optimism în puterile de viaţă veşnică ale neamului. De aceea, pe lângă însemnătatea ei literară şi istorică, UMBRE MARETE are şi o adâncă semnificaţie educativă, a cărei înrâurire binefăcătoare este necesară mai ales în cumplitele vremi pe care le străbatem de câţiva ani încoace. Şi când afirmăm aceasta, ne gândim la sfântul tineret al neamului nostru, ce găseşte în UMBRE MARETE, motive de mândrie, demnitate şi virtute românească.

O carte ca UMBRE MARETE nu se poate rezuma. O eventuală rezumare nici n'ar avea rost. Ea este scrisă pentru împărtăşanie: împărtăşanie dela frate la frate, dela român la român şi dela creştin la creştin.

Autorul se apropie cu evlavie şi entuziasm adorator de magnificile icoane ale trecutului nostru. De aceea, stilul este solemn şi grav, alternând accentele blestemului cu îngenuncherile adoratoare ale psalmului. De aici şi tonul profetic al evocărilor d-lui Z. Sandu, ce se desfăşoară în ample şi învăluitoare rezonanţe biblice. Păstrând toată cuviinţa proporţiilor, UMBRE MARETE, te face să te gândeşti la „Cântarea României", la „Istoria Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul", la „Precursorii" lui Goga şi la superbele „Memoriale" ale lui Vasile Pârvan, din care d. Z. Sandu dă citate bogate.

Ţinând seama de cele de mai sus, UMBRE MARETE ar trebui să împodobească orice bibliotecă românească.

GRIGORE POPA

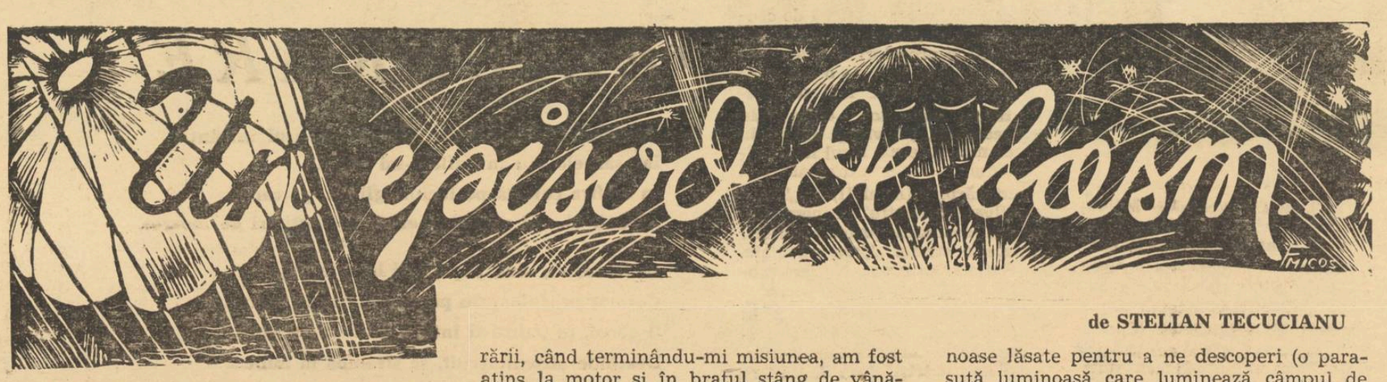

de STELIAN TECUCIANU

...Insfârşit, pe la ora 10, ploaia care ne-a udat ca pe nişte paparude, şi-a zăvorât stăvilarele, iar norii, care uneori pe aici prin munţi, sunt atât de jos că ai crede că vor să coboare pe pământ, s'au împrăştiat care încotro. Un curcubeu imens, care par'că dă cu tifla ultimilor stropi de ploaie, îşi înalţă de acum culorile de peste munţi, mândru şi frumos ca o coadă de păun ceresc şi le asvârle undeva, aiurea, în zarea îndepărtată a mării. Această frumoasă apariţie, pe care poeţii ar putea-o numi zâmbetul colorat al Zenitului, nu întârzie însă decât pentru a ne vesti că de sus vom avea pace şi încet, încet, se şterge discret ca o amintire sau ca un valet care după ce a adus o veste bună, se retrage anonim şi reverenţios. Un soare care pare mânat dela spate de un vânt ce nu încetează niciodată aci, îi ia atunci locul şi umple totul cu atâta lumină şi cu atâta transparenţă, că pentru moment uităm **unde** suntem şi **cum** suntem, pentru a ne crede aevea, într'un peisagiu feeric de ilustrată (natura seamănă uneori şi cu ilustratele şi pictura slabă de pe bulevarde, nu numai cu pânzele lui Corot) sau în mijlocul unui decor simbolic care în teatrul ibsenian, de pildă, ar fi alegoria figurată, a „bucuriei de a trăi". Cu toate astea, sau cine ştie, poate tocmai pentru asta, nouă, celor de pe câmpul de luptă, ne e mai drag pământul şi ne simţim mai înfrăţiţi şi mai chemaţi de el, decât de razele astea sărbătoreşti ale soarelui. O! Desigur, o ştim, am auzit şi noi că soarele aduce viaţa şi „bucuria de a trăi" şi chiar o şi credem, dar pentru noi, care putem deveni oricând şi oricum numai o amintire sau un regret, viaţa şi sănătatea lui nu ne pot părea decât o ironie şi o jignire. Pentru noi, el nu e bun decât să ne predispună la melancolie şi la nostalgia altor timpuri sau în cel mai bun caz, să ne usuce hainele. (Aşa bunăoară, noroiul de pe cismele mele s'a uscat în mai puţin de două ore şi a devenit aşa de vâscos şi sgronţuros în consistenţa lui, că cismele îmi par o natură moartă, fără ramă,de G. Pătraşcu). In schimb, pământul, pământul ăsta de pe noi şi de sub noi, care ne-a apărat şi ne apără încă de moarte, aşa cum îşi apără şi îşi ascunde cloşca, puii, a ajuns până într'atâta **totul** pentru noi, că nu putem să nu-l iubim mai mult decât îl vor iubi toţi ţăranii lumii.

Totuşi, astăzi se întâmplă de nu mai ştiu când, să avem puţin răgaz şi pentru soare. E însă o oază de linişte de atât de scurtă durată şi atât de înşelătoare, că nici nu ne vine să credem în realitatea ei. Ruşii ne-au obişnuit doar de mult cu parodia şireteniei vulpei din povestea cu vulpea... moartă, peştele şi ţăranul naiv, pentru ca să nu ne închipuim că în acest scurt relache, nu meditează la cine ştie ce „premieră". Aviaţia, cel puţin, e un simptom concludent care ne convinge în deosebi, că iluzia liniştei şi a odihnei, nu se va prelungi prea mult. Ea şi-a început neastâmpărul de cum a încetat ploaia şi nimeni n'ar putea spune că activitatea asta febrilă a bombardierelor, vânătorilor şi recunoaşterilor, care scrutează solul ca nişte paseri răpitoare hămesite, e de bun augur. Neastâmpărul ei e însă atât de jenat de antiaeriana şi vânătoarea noastră, că de multe ori, de foarte multe ori, îndărătnicia acestui neastâmpăr, îşi sfârşeşte itinerariul printr'un vertiginos şi imens semn al exclamării, care pornind din înaltul cerului, se spulberă cine ştie unde, aiurea, în mare sau pe pământ. Un pilot rus, aterizat forţat pe plaja de lângă noi, ne mărturiseşte dealtfel singur, spre seară, cât de condamnate sunt sborurile aviaţiei ruse. Bine înţeles, nu e deloc încântat că a căzut şi că acum e escortat de doi ostaşi care îl duc către un post de comandă, dar când prin lumina mioapă a serii îi desluşesc profilul şi îl întreb de ce a căzut, nu face deloc pe misteriosul şi cu o desinvoltură inconştientă pe care o pot avea numai slavii, îmi spune, printre altele, că originar e din Saratov, că făcea parte dintr'o formaţie de 16 avioane ce atacaseră portul din spatele nostru şi că în momentul căderii, era la a doua misiune a zilei.

— Eram al şaptelea dintre aparatele care mai rămăseseră nedoborâte, ne vorbi el, fără să se lase prea mult rugat dar şi fără să-şi poată ascunde în glas tremurul dispe-

rării, când terminându-mi misiunea, am fost atins la motor şi în braţul stâng de vânătoarea voastră. **O! Ocen haroşe i straşnii, vaşa samaleot** (O! Tare bune şi straşnice avioanele voastre). Am planat atunci pe litoral vre-o 30 de kilometri, sperând că voiu ajunge aşa în liniile noastre, dar când nu mai aveam nici 4 kilometri de sbor, a trebuit să aterizez la voi. Şi nu mi-e atât ciudă că am căzut, mai adăogă el înainte de a pleca, nefericit ca emirul căzut în faţa Mecei, cât mi-e ciudă că am căzut aşa de aproape de ai mei...

Odată cu venirea serii însă, aviaţia rusă îşi temperă şi mai mult avântul şi încetul cu încetul, înainte chiar de a se întuneca deabinelea, obosită de atâtea piruete infructuoase, părăsi văzduhul. De acum parcă, liniştea începu să mărească întunericul, iar întunericul să mărească liniştea. Prudenţa şi vigilenţa se impun dar cu atât mai mult, cu cât fiecare ştim că liniştea apăsătoare a liniei întâi, nu este întotdeauna decât preambulul unei acţiuni de surpriză. Totuşi, cum în faţa inamicului, fiecare clipă e o veşnicie istovitoare, veghea de noapte se organiză în aşa fel, încât o parte din oameni să se poată odihni oarecum. Cei ce se culcară, se culcară însă pe lângă tunuri pentru ca la cea mai mică alarmă, să fie cât mai aproape de „uneltele" lor. Eu mă trântii undeva, într'o mică groapă dintre tunuri şi centrala telefonică şi adormii şi fără „Tatăl nostru" şi fără să mai fie nevoe să mai număr până la nu ştiu câte mii, cum fac cei ce suferă de insomnie. (Mi-amintesc că odată, cu mult încă înainte de a fi aci, încercasem în zadar să conving pe un oarecare tânăr cu tabieturi şi ore fixe de aspirant la longevitate, că stările cinestezice în care ne simţim istoviţi până la limită, ne dau o euforică voluptate care ne cuprinde ca o beţie a tuturor beatitudinilor. Dacă însă tânărul de altădată, s'ar întâmpla să poposească fie şi numai pentru o singură zi

pe aici, şi-ar da de sigur şi singur seama, ce enormă recompensă e o clipă de somn după o oboseală care îţi destramă şi ultimele celule şi ar învăţa pentru ca să nu mai uite niciodată, cât de mult o asemenea stare îţi dă conştiinţa **prezenţei** şi **existenţei tale**). N'apucasem însă să dorm, cred, nici două ore, când ronţăitul unui şoarece care îmi confundase părul cu cine ştie ce bunătăţi, mă trezi cu impresia că sunt unul din fiii lui Ugolino sau o bucată mare de brânză. Când m'am lămurit mai apoi, nu m'a mirat deloc îndrăzneala rozătorului: şoarecii sunt doar singurele vietăţi care ne ţin companie şi dacă uneori sunt mai puţin timizi şi mai „domestici" decât cei cu adevărat domestici, nu e vina lor, ci a celor domestici. De adormit însă, n'am mai adormit nici eu şi n'au mai adormit nici ceilalţi. Un sgomot de motoare familiar tuturor, care pare în noapte un cântec de buhă ce străpunge liniştea din ce în ce mai tare, ne anunţă că aviaţia inamică se apropie. Avertismentul observatorului înaintat, care ne-o semnalează de asemeni, este deci inutil. De altfel, lumina pe care bombardierele sovietice o poartă în noaptea asta, ca semn de recunoaştere pentru antiaeriana rusă, ne ajută nu numai să le identificăm pe ele şi bombardamentul lor, ci să le urmărim chiar şi evoluţia. Totuşi, cu toate paraşutele luminoase lăsate pentru a ne descoperi (o paraşută luminoasă care luminează câmpul de bătae ca ziua pe o rază destul de mare, înseamnă o zi de 10 minute, în întunericul nesfârşit al nopţii) şi cu toate bombardamentele lor, ele nu fac decât o acţiune preliminară, de avantgardă. In urma lor şi după foarte puţin timp, vin în număr mult mai mare, arapate de vânătoare care mitraliază cu cartuşe trasoare de toate culorile, întreg litoralul. Cartuşele trasoare pornesc în acelaş timp din toate avioanele în mai multe direcţii şi jocul lor artificios, împreună cu lumina persistentă a paraşutelor luminoase, dau peisagiului un aspect feeric, de basm, care, cu puţină imaginaţie, te face să crezi că iei parte, aidoma, la o serbare nocturnă a unui împărat roman din epoca decadentă. Spectacolul este în adevăr atât de frumos şi atât de antrenant în riscul lui, că fără să vreau mă gândesc la povestea acelui elefant, care, într'un circ, îşi arătă recunoştinţa faţă de un vânător ce îi îngrijise cândva în junglă o rană, aducându-l dela galerie la rezervat şi tot fără să vreau, nu ştiu de ce, îmi vine să văd în întâmplarea de a fi aci, trompa providenţială a elefantului.

Feeria nu ţine însă mult, căci atunci când de nu ştiu unde, apar două Messerschmitturi de noapte cu sirenă, avioanele ruseşti, având aerul că şi-au terminat misiunea, părăsesc terenul îndreptându-se spre largul mării. Un moment am putea să ne înşelăm şi am putea crede că cu această retragere, **totul s'a terminat.** Un moment însă numai, căci n'a plecat încă bine aviaţia rusă şi o ploaie de trasoare trase de pe mare, ne cad în spate pe o lărgime şi o adâncime de câţiva kilometri. De astă dată, cum aceste trasoare sunt trase de artileria sovietică de pe mare, nu mai încape nici o îndoială: ruşii vor să debarce în spatele nostru, pentru a ne încercui între marea din dreapta, limanul din stânga şi linia rusă din faţă. Spectacolul încetează de a fi numai frumos, pentru a deveni şi ameninţător. Cavaleria noastră este însă la posturi şi sprijinul tunurilor noastre intervine mult mai repede, decât poate s'ar fi aşteptat ruşii. Totuşi, deşi tragem peste 300 de lovituri într'o oră şi ceva, pe plaja debarcării, ruşii reuşesc, protejaţi nu atât de artileria de pe mare cât de întuneric, să lase, sau mai degrabă, să părăsească, pe mal, câteva elemente din aşa zisa trupă voluntară, de elită, Yen (S. S-ul sovietic). Cu toate acestea, această debarcare, care în intenţiile ei iniţiale, era plănuită ca o acţiune de surpriză de mare amploare şi care urma să fie pe lângă o acţiune de diversiune şi un fel de contrafort al acţiunii din faţă, putea fi considerată deja ca eşuată. Riposta noastră spontană anulase încă dela început surpriza în care se scontase atât de mult şi redusese toată acţiunea la proporţii ridicole.

Dacă totuşi au mai rămas pe mal, câţiva Robinsoni abandonaţi care n'au mai avut timpul să se reîmbarce cum au făcut-o alţii, vina a fost numai a vaselor, care văzându-se direct ameninţate, au făcut prea repede, calea întoarsă. Soarta acestor Robinsoni, era însă dinainte pecetluită şi primii care au ştiut-o, aşa cum ne-au mărturisit-o a doua zi, au fost chiar ei. A doua zi avea să li se spulbere şi ultima rază de speranţă: atacul de front al ruşilor din faţă, care, în caz de reuşită ,avea să ajungă până la ei. Acest atac s'a deslănţuit odată cu revărsatul zorilor şi a fost în adevăr un atac al disperării.

Inceput printr'o masivă pregătire de artilerie şi continuat prin manevre de tancuri, arme automate de toate felurile, protecţie şi atac aerian, incendieri prin fosfor (O! Unde eşti tu Neron ca să te ruşinezi cât de desuetă şi retrogradă a fost mica ta nebunie!) şi trageri de katiuşa (cine a auzit cât de barbar şi asurzitor bolboroseşte o katiuşe atunci când trage, îşi poate închipui mai uşor cum erumpe un vulcan), el s'a desfăşurat prin tot ceeace s'a putut imagina ca mijloc util de izbândă, în războiul actual. (Poate că Zeul Marte însuşi de ar fi fost de faţă, dându-şi seama că războiul făcut numai de oameni e mult mai diabolic şi mai înverşunat decât cel în care se amestecau şi zeii, ar fi fugit îngrozit în mitologie şi ar fi abdicat în grabă în faţa unei zeităţi mo-

derne, care în loc de vulnerabila armură a coifului şi lancei, ar fi avut desigur, carapacea solidă a unui tanc „T 34" sau a unui uriaş „Tigru"). O! Dar în zadar ar încerca cineva să prindă, prin cuvânt, grozăvia sublimă a acestor clipe în care forţa brutală îşi adjudeca un drept şi un succes... Războiul are doar în el ceva inefabil ca şi arta (apropierea e grosieră şi insultă bine înţeles arta, dar ea nu e prin asta mai puţin adevărată) şi poate că, cine ştie, nouă înşine care am simţit în acele clipe vieţile şi morţile tuturor înaintaşilor noştri, ne va părea mai târziu de neînţeles, cum la un moment dat, s'a întâmplat să nu mai fim **oameni.** Niciodată însă cred, nu ne vom îndoi că conştienţa sublimă a acestor clipe în care uitam totul pentru a avea impresia că luăm parte la o nouă faceer a lumii, ne-a salvat. Datorită lor şi numai lor de altfel, ruşii înţelegând că n'au în faţa lor **oameni,** ci apariţii înfierbântate de o exaltare în care omul uită cu adevărat dacă este sau nu mai este, s'au resemnat. Spre seară era atâta linişte şi atâta nemişcare în sector, că nimeni n'ar fi putut crede că numai câteva ore mai înainte, totul fusese asemeni unor imagini infernale de G. Doret.

Atunci de abia, după ce acea stare de transă în care fiecare reuşise să devină **altul,** s'a consumat, ne-am adus aminte şi de debarcaţii din spatele nostru. Aventura lor nefericită, am aflat-o mai apoi, se lichidase însă de mult: cei 48 de voluntari Yen, care nu rămăseseră pentru totdeauna pe teren, nu mai scăpaseră din încercuirea cavaleriştilor noştri, decât cu mâinile sus. Inainte însă de acest epilog, care încă dela început nu fusese o grije prea mare pentru noi, avu loc un episod puţin cam hazliu: pentru a fi identificaţi de un avion de recunoaştere sovietic care urma să le lase alimente şi muniţii, debarcaţii trăseseră o rachetă verde şi alta roşie. Cum însă semnalul nu putea însemna în limbaj convenţional decât „suntem aici", observatorul nostru dela mare, lansă în mai multe rânduri, aceleaşi rachete. Trucul, bine înţeles, reuşi de minune, pilotul fu dejucat în ezitările şi tatonările pe care le făcea pentru a nu greşi şi ruşilor nu le mai rămase altceva de făcut, decât să asiste la această farsă şi să se uite cu disperare şi ciudă, cum două paraşute începură să se legene şi să cadă alene în sectorul nostru. Vântul sau poate ochiul nesigur al pilotului prea fericit că şi-a găsit şi ajutat camarazii, făcu ca una din ele, probabil cu muniţie, să cadă în mare; din cealaltă însă, care căzu ca o neaşteptată mană cerească în mijlocul nostru, avuserăm ocazia să ne oferim la cină, după o zi atât de obositoare şi de bogată în emoţii, un supliment de ciocolată, conserve de miere şi de jambon de porc. Conservele cu jambon, ne făcură în special să ne gândim cu recunoştinţă la pilot şi suculenţa lor lăudată de altfel în limba yankee chiar pe cutie, mi-ar da mustrări de conştiinţă, dacă n'aş însemna aci, pentru eventualii... amatori, adresa de pe cutii : Oskar Mayer — Chicago, U. S. A.

NICOLAE IORGA

(Urmare din pag. I-a)

Cel care, după ce luase doctoratul la Lipsca, numai în vârstă de 21 ani, cu Thomas III Marquis de Saluces, şi care lucrase pe rând în toate Arhivele enciclopedice din Milano, Veneţia, Genova, Parma, Dresda, Lipsca, Muenchen, Berlin, Nuerenberg, Paris, Londra, Leipzig şi Statele Unite — faima lui din streinătate, de data asta ajunsă şi în ţară — cel care trecea drept un fenomen, în opinia tuturor oamenilor de ştiinţă de prin ţările Apusului, pe care le umblaseră şi le cunoscuseră, un astru — dacă vrem — nu un om pentru care orice ştiinţă nu mai avea nici un secret — venit în ţară, numit profesor universitar, în vârstă de 23 ani, la Facultatea de litere din Bucureşti şi, începându-şi lecţiile, tratând pentru prima oară despre „Concepţia actuală a istoriei şi geneza ei", avea să le dea o strălucire, prin atâta bogăţie de amănunt, pe care nimeni altul — nu numai la noi, dar în întreaga viaţă a culturii moderne europene — n'o mai avusese!...

Uimeşte şi înspăimântă pe toată lumea, printr'o cultură care întrecea orice margine omenească, prin formidabila lui memorie, prin uriaşa lui putere de muncă, căci nu ostenea nici odată şi producea necontenit. N'a rămas ceas sau împrejurare din trecutul Neamului, că şi cei ai omenirii, care să nu fie cercetat de spiritul lui, pe care nu-l mai putea măsura decât Dumnezeu, nu oamenii!

Daca Istoriei universale i-a închinat cei mai mulţi ani de trudă şi i-a lăsat moştenire o comoară de cărţi, din zeci şi mii de volume — care vorbesc de legăturile sale vitale cu istoria lumii, pe care, singur dintre învăţaţii de pe pământ a putut-o cuprinde întreaga în scrierile sale — fie ca era vorba de istoria politică, sau cea culturală, de istoria literaturii sau cea bisericească, de istoria dreptului sau cea a doctrinelor economice — toate acestea însemnând „peatre de botar", cărţi de capataiu şi de sprijin — numele lui Nicolae Iorga se găseşte pretutindeni...

El, eruditul, savantul, geniul a cărui concepţie istorică şi-o definitivase încă din tinereţe şi o mărturisise încă din prima prelegere universitară, dorind să descopere liniile largi care străbat toată desvoltarea omenirii „pentru a ajunge la o concepţie de unitate absolută a vieţii omeneşti în orice margine de spaţiu şi timp", învăţând dela sine că „istoria trebue să fie expunerea sistematică, fără scopuri străine de dânsa, prin care s'a manifestat, indiferent de loc şi timp, activitatea omenirii"— aşa cum şi-o spusese — se transpunea în trecut să trăiască cu intensitate epoca pe care vrea s'o evoace, să trăiască cu oamenii pe care vrea să ni-i înfăţişeze. De aceea paralel cu studiul istoriei universale, care nu l-a părăsit nici odata, studiul istoriei Romanilor se confundă, prin suprapunere de destin, cu însăşi viaţa lui Nicolae Iorga. Dacă au rămas doar câteva ţări din lume, pe care le poţi număra pe degete, pe care să nu le fi vizitat şi cunoscut, apoi n'a rămas pelec de pământ sau colţişor din ţara lui pe care sa nu-l fi călcat şi despre care să nu fi scris un adevăr, în nesfârşitul şir de studii şi articole publicate prin Semănătorul, Convorbiri Literare, sau Neamul Românesc şi peste tot, sau despre care să nu fi rostit o convingere impresionantă în conferinţe la Universitate, la Vălenii de Munte, sau în toate colţurile ţării — nefiind om mai popular în ţara noastră vreodată, ca Nicolae Iorga!..

Orator uriaş !...

Il ascultam la Universitate de-atâtea ori! Par'că-l văd în amfiteatrul „Odobescu" al Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, la o catedră minusculă — el uriaşul — mereu în picioare, vorbind neîntrerupt în două ore consecutive de curs, când rămâneai înmărmurit de verva-i luciferică, de farmecul nespus, de dincolo de poveste, cu care — mi-aduc aminte — prezenta odată oamenii revoluţiei franceze, în alianţa mediului a timpurilor, sau pe titanul cugetării germane Immanuel Kant, proectat pe realităţile istorice care l-au determinat...

Sau, în alte dăţi, când vorbea despre Napoleon, pe care, fără să vrea aproape, îl reconstituia ore de curs după ore de curs, cu o formidabilă bogăţie de amănunte, care te îngrozeau şi nu te mai puteau lăsa atent...

Nu mai spun că atunci când avea să amintească despre vreun document din cele cu zecile de mii pe care le descifrase, care pentru el însemna desgroparea unui fragment din viaţă, înmormântat în pulberea trecutului, şi pe care voia să-l reconstituiască la lumina adevărului, pentru cât cuprindea el din viaţa neamului tău... — sau când urma să ni-l prezinte pe Ştefan cel Mare sau pe Dimitrie Cantemir, în cadrul istoriei universale, în limita faptelor lor de valoare mondială — puterea sa de evocare, vraja cuvântului, cadenţa frazei fără capăt care mergea mână în mână cu calităţile celei mai uriaşe memorii de pe lume, faţa i se lumina a dumnezeire, ochi-i răspândeau scântei şi flacără, te fascinan şi-ai fi fost gata să înfrunţi şi moartea de dragul lui!...

Aşa vorbia Nicolae Iorga!

Dacă în Parlamentul ţării, ca un adevărat profet, s'a ridicat pe de-asupra tuturor şi dela cele mai înalte culmi, dela înălţimi unde nu poate ajunge putere de om, rămânând mereu senin, convins că se va întâmpla numai ceeace dânsul prevăzuse, indica ori de câte ori era cazul, calea de urmat, tuturor timizilor şi neîncrezătorilor, aruncând uneori şi fulgere pentru a le lumina frunţile, atât de mereu încrun'ate — la Universitate şi în scrierile sale, care numai cu titlurile, aşa cum o ştiu mulţi, ar putea umple un volum cu mii de pagini, învăţatul aducea şi preocupări de alt ordin....

„Pentru Iorga istoria fiind viaţa însaşi, aşa cum a fost şi cu tot ce a fost — spune d. profesor George Bratianu, de curând, în discursul domniei-sale de recepţie la Academia Română — nu se putea mărgini la enumerarea rasboaielor şi întâmplarilor zilnice, mai puţin încă la o înşirare de biografii panegirice. Cultura toată se integra în istorie, cu toate manifestările ei literare şi artistice, după cum poporul intreg, dela viadica la opinca, dela conducătorii săi cu spada ori cu statul — până la masele anonime ale aşezărilor săteşti, lua parte la viaţa istorica. Era dat veacului nostru să descopere formula grozavă a războiului total; se poate spune că Iorga a fost printre acei care au avut viziunea istoriei totale, nu însă spre a distruge, ci spre a construi..."

In urma acelei sinteze a Istoriei noastre, care culmina cu naşterea României Mari, „ce răsplată, cu adevărat dumnezeiască în acele clipe, pentru acel care a fost de atâţia ani profetul ei, prin graiu şi prin scris, prin muncă necurmată şi prin luptă neînfrântă!"

Mereu în căutarea ineditului!

Şi când Maiorescu spunea, încă la timpul lui, că „Iorga este ca paiangenul; el trebue să scrie cum acesta trebue să-şi ţeasă pânza; nu poţi opri pe nici unul dela împlinirea acestei nevoi"— avea atâta dreptate! Tot timpul după războiu, din nevoia poate organică a unei reacţiuni a spiritului faţă de materie, a unei priviri de sus mai libere, mai în acord cu experienţa vieţii, luată în înţelesul ei global, Nicolae Iorga luptă pentru „impunerea culturii româneşti în marele concert al civilizaţiei europene".

Prin imensele sale publicaţii de isvoare, stăpân a toate problemele de istorie universală, este numit profesor la Sorbona, ia parte la toate congresele internaţionale de istorie, pe care le şi prezidează pe cele mai multe din ele, atinge o reputaţie mondială, care va trece mult peste veacul acesta de războaie în care a trăit, şi, mai bine de 50 de Universităţi celebre de pe pământ, îl chiamă să le ţină prelegeri şi-l proclamă cu mândrie profesor onorific sau „doctor honoris causa"...

El, care avea psihologia acestui proces uriaş de devenire istorică, al vieţii acestei lumi care dărâmă ca să construiască — după ce făcuse să înţeleagă lumea întreagă că eram zona de neutralizare şi de echilibru, în ciocnirea de interese a marilor imperialisme şi eram un câmp organizat, o Românie întemeiată pe truda a două mii de ani, cu temelia până în adâncul vremurilor de întemeiere ale popoarelor continentului nostru — după ce dă lumii întregi atâtea scrieri celebre, traduse în mai bine de 20 de limbi streine, dintre care: „Essai de synthèse de l'historie de l'humanité" în 4 volume — „Breve histoire des Croisades et de leurs fondations en Terre Sainte"— „Histoire de la vie bysantine" în 3 vol.— „Formes bysantines et réalités balcaniques" — „Le caractère commun des Institutions de Sud-Est de l'Europe" — „Venise à l'epoque moderne" — „Geschichte des osmanischen Reiches" — în care Nicolae Iorga predica nu numai ştiinţă, dar şi dispreţul său suveran pentru revoluţie şi pentru tot ce nu se oprea la limitele umanităţii — numele lui străbate continentele şi-l vom întâlni în presa oricărei ţări, în revistele şi buletinele tuturor Academiilor, la Curtea oricărui rege şi împărat, pentru a le împlini dorinţa de a-i lămuri, de a-i sfătui, de a-i iniţia...

Ce fatalitate va fi dus la tragedia pământească a acestui geniu care nu va cunoaşte moartea nici odată... va depăşi puterea de înţelegere a celui mai înţelegători dintre oameni!...

FANICĂ GHEORGHE

CĂDERE

Peste zarea albă — pânză ab a ţesută—
Linişti se destramă 'n unduiri de valuri,
Raze se'nfioară, mână nevăzută
Sfarmă stele 'n tunet şi senine maluri.

Umbre se frământă 'n sboruri străvezii
Tremurând mânie 'n vuietul aripei,
Şi din vremuri arse vechile stihii
Caută 'n lumină ne 'nţelesul clipei.

Inger răsvrătit coboară 'n goluri
Insetat de Foc şi răzbunare,
Gândurile-l bat ca negre stoluri
De târzii şi rătăcite sburătoare.

Mari tăceri îndemnu-i înspăimântă,
Cerul e străin şi nu-l mai chiamă,
Plin' de scrum aripa-i cade frântă,
Nimbul stins în juru-i se destramă.

Ochii strâng din locuri neştiute
Amăgirea zării şterse şi pustii,
Şi pe treptele întoarcerii pierdute
Se cobor cu el uitate veşnicii.

Nu-şi mai ştie dorul, nu-l aprinde
Cerul nou şi visurile moarte,
Doar un val de fulgere-l cuprinde
Ca un viscol de văpăi înalte.

Semn nelămurit îi-opreşte drumul
Peste porţi de neguri îngheţate,
Greu îl cern scânteile şi fumul
Flacării de geruri înnecate.

Nicio 'nsemnare nu-l aşteaptă
Să-i desprindă chinul de fiinţă,
Numai sbuciumul vâltori îi deşteaptă
Rătăcita stăpânirilor dorinţă.

Şi târziu, când setea de 'nălţime
Crud îl sângeră păcatul de lumină,
Rănile căderii-l ard — mulţime,
Lângă mântuire şi ruină.

GEORGE IONAŞCU

CONVALESCENȚĂ

– Nuvelă –

de ADINA STOLNICU

Urmărind cu privirea aburii ce se irizau mlădiu din ceașca cu cafea, așezată la stânga patului, pe noptieră, Mircea Văraru uitase pentru moment durerile enervante ce-l obligau să rămâie în pat. Jocul aburilor îi oferea pentru moment o preocupare.

Cu palmele amândouă cuprinse ceașca și o ridică încet spre gură, cu privirea urmărind viu jocul naiadelor. Respirația lui tulbură linia vaporilor, împingându-i curb din raza ceștii. Și imaginea îi amintea de un dans ce-l văzuse nu de mult, un dans simbolic, în care naiadele surprinse erau urmărite de un căpcăun și se retrăgeau înfricoșate spre fundul pădurii.

Acum căpcăunul era el. Deschise gura mare deasupra ceștii și simțea plăcut cum îl mângâie în cerul gurii, aburii.

Și totuși nu era mulțumit.

Coborî ceașca cu părere de rău și o depuse pe farfurioară. Aburii continuau să apară.

Acum însă, cu o mai mică intensitate, schițând linii curbe, retezate spontan, fără continuitatea leneșă de mai 'nainte.

Mai erau câteva ceasuri până se reîntorcea Mara.

„Cum de mi-a venit tocmai acum s'o trimit la tenis?"

„Trebuia să prevăd că singur mă voi plictisi și prezența Marei mi-a adus totdeauna destindere. Simt atâta alinare când așezată lângă mine îmi citește... Totuși, poate e mai bine că am lăsat-o să plece".

„Nevoie de destindere are și ea. Și aici eu ce-i pot oferi în afară de capriciile mele de suferind. Am și început să deviu posac și numai de câteva zile stau în pat pentru o afurisită de rană..."

„Nu pot înțelege însă cum în starea mea de acum, am propus Marei plecarea la tenis? Pe lângă toate astea am și insistat chiar să se ducă. Și ea care la 'nceput nici n'a vrut să audă de așa ceva".

„Acum că lucrurile sunt aproape consumate, nu am nici o părere de rău. Sunt chiar mulțumit că am putut dovedi partenerelor de joc ale Marei caracterul meu; că nu m'am complăcut într'un egoism specific suferinzilor".

Vedea sosirea Marei la terenul de tenis și uimirea prietenelor sale.

— Vai Mara, se poate să-ți lași *„ursul"* singur?

„Ursul" era el. Așa îl numise una din prietenele Marei pentru preferințele lui față de distracțiile singulare. Refuza cu încăpățânare participarea la diferite reuniuni, din care nu lipseau preocupările mondene: muzica de jazz și dansul.

Cândva, Mircea învățase să danseze, — dar niciodată nu-i procurase vreo plăcere și mai ales, așa zisele ceaiuri ce le organizau prietenele Marei îl stinghereau complect. Și aceasta datorită în mare parte, faptului că nu era capabil să țină ritmul acelor discuții ușuratece, despre muzică, literatură, pictură, etc., în care se duceau cu pretenții de omnisciență, observații ciugulite de ici de colo — fără nici un fel de valabilitate. Și pe Mircea îl enervau până la exasperare discuțiile acestea în care ar fi vrut să strălucească prin ideile sale novatoare, dar care în ciuda tuturor sforțărilor nu prindeau teren, pentrucă — așa cum susținea el — auditoriul nu avea „pregătirea" necesară și nici educația discuțiilor „serioase".

Se discuta fără nici o coordonare de idei, atunci când nu se dansa, sau în scurte pauze, și atunci toți deodată, fiecare grăbit să-și etaleze cunoștințele, proaspăt acaparate din revistele care vulgarizau ideia de teatru, literatură, etc., în genere arta, și parcă intenționat puse la dispoziția lor.

Odată cu încetarea lui Mircea de a mai frecventa aceste reuniuni „spirituale", rupsese și Mara legătura cu prietenele ei. Și Mircea considera acest fapt ca un rezultat normal al însușirilor Marei către ocupațiile serioase și nicidecum din spirit de solidaritate față de el.

Căci așa îi apăruse lui Mara.

Fără frivolitatea prietenelor ei, pe care le cunoscuse în cursul atâtor reuniuni. Și mult timp Mara încetase orice vizită cu aceste prietene. Primise tovărășia dintr'un sentiment sufletesc pe care nu putea să-l definească. Conviețuirea lor nu era de soț și soție; mai mult de camarazi — legați de aceleași preocupări, în jurul cărora își brodau discuțiile din fiecare după amiază.

Mircea își dădu seama de starea sa nervoasă și găsi că tocmai lipsa Marei și a discuțiilor cu ea, era cauza.

Poziția pe spate îl obosise.

N'o mai putea suporta. Se ridică încet într'un cot, apoi în celălalt și în urmă așezat în capul oaselor, întâlni șoldul cu cafeaua încă neatinsă. De plictiseală, duse ceașca la gură, și după prima înghițitură cafeaua rece i se păru fadă. Înghiți forțat și puse ceașca la loc. Și totuși dorea o cafea fierbinte, să-i simtă aroma gâdilându-i plăcut și excitant nările.

In primul rând se gândi să coboare din pat să și-o prepare singur. Așa cum o prepara deseori pentru Mara și pentru el. Îl cuprinde însă grija unui efort neadecvat rănii și teama agravării acesteia.

Cu un gest moale își alungă iarăși o muscă de pe față și apoi întorcându-se puțin, apucă depe noptieră ceasul.

„Cinci și un sfert. E groaznic cât de încet trece astăzi timpul. Și trece încet tocmai pentru faptul că n'am o preocupare serioasă; și n'am o preocupare serioasă pentrucă mă gândesc tot timpul la cauza șederii mele în pat, care este rana dela picior și pentru că toate după amiezile le petreceam cu Mara. Lipsit de prezența ei și ținuit de o suferință mai mult iluzorie, constat că nu sunt altceva decât o.... otreavă.

Cutele frunții i se 'ncrețiră.

„Ah, cât de nestingherite hoinăresc gândurile. Nu știu ce e cu mine.

Nervos, apucă ceasul de pe noptieră.

„Cinci și jumătate! Doamne, Dumnezeule, ce-o să se întâmple cu mine nu știu. Unde-o fi Mara? Cum de-a întârziat până la ora asta? N'aș vrea să mă gândesc la nimic rău, dar numai să nu i se fi întâmplat ceva. Să-și fi luxat cumva... piciorul? Sau poate să fi suferit vre-un accident? Ah! iată că la o asemenea eventualitate nu m'am gândit. Doar drumul la terenul de tenis trece peste linia ferată. Și acolo s'au întâmplat atâtea accidente anul acesta!..."

Se agitase peste măsură. Broboane de sudoare îi apăruseră pe frunte. Dădu la o parte plapoma și cu mișcări nesigure, coborî din pat. Se sprijini de un scaun și șchiopătând, trecu la birou. Nu mai putea suporta atmosfera. Cu palma își șterse sudoarea de pe frunte, și privirea îi alunecă semicircular oprindu-se fixă pe telefon.

Cu febrilitate apucă receptorul, ducându-l la ureche și așteptă.

— „Allo, centrala?... Duduie, duduie dă-mi te rog spitalul *„Caritatea"*.

La primele articulații ale vocii se speriase și el. Nu-și mai recunoștea glasul. Căpătase o stridență ștearsă pe care n'o cunoscuse niciodată.

— „Allo, spitalul *„Caritatea"*? Duduie te rog, o informație: n'a fost internată în spital o doamnă Mara Văraru?"

— „.....

— „Nu, nu, accident"

— „....

— „Astăzi".

— „.....

— „Nu? Îți mulțumesc, duduie... Cum? cum?... Sanatoriul Dr. Ioan Radovici?... Mulțumesc, mulțumesc duduie".

Cu mâna stângă întrerupse legătura, păstrând încă receptorul la ureche.

— „Allo, centrala?... Dudule, fii bună te rog și dă-mi sanatoriul dr. Radovici.

— „....

— „Te rog, domnule, fii atât de bun și spune-mi dacă a fost internată în sanatoriul dvs. o doamnă Mara Văraru".

— „....

Receptorul îi căzu din mână. Și câteva clipe rămase imobilizat. Nicio fibră nu tresări pe fața lui. Doar ochii măriți peste măsură priveau ficși, fără înțeles, la receptorul căzut pe birou, și fără a mai putea înregistra bo boroselile nelămurite ce se frământau acolo, căzu extenuat pe un scaun.

Ușa se deschise și în cameră intră Irina.

— „Conașule..." putu să articuleze, și ceeace urma i se topi în gât. La vederea stăpânului groaza o țintui e în loc. Privirea nefirească a acestuia și culoarea cadaverică a obrazului o înspăimântau peste măsură. Și parcă atrasă de-o putere magnetică, ochii ei rămaseră pironiți în acela ai lui Mircea.

— „Veto! — și vocea lui sună lugubru, ca venită din adânc, — Mara, Mara a avut un accident... Acum e în spital.

— „Conașule...!" — și bocetele mai mult decât plăcute o cuprinseră pe femeie. „Conașule,... s'a dus coniția. Ce nenorocire, sărmana de ea!"

Mircea se ridică în picioare copleșit. „Va să zică e adevărat! Servitoarea confirmă. Doar venea să-mi anunțe și ea nenorocirea. Ah! Dumnezeule Dumnezeule, ce ai făcut cu mine...."

Invingându-și durerile rănii, porni șchiopătând către ușă. Trecu în coridor, și de-acolo abia trăgându-și piciorul bandajat, ieși în stradă. Aerul proaspăt îl isbi plăcut în obraji. Cu privirea nerăbdătoare căuta un sprijin. Simțea că nu va mai putea suporta. Că dintr'un moment în altul se va prăbuși. „Dar Mara? Mara, Mara vin acum!" Căuta să-și învingă slăbiciunea, să-și domine durerile rănii. Un pas! Încă unul, încă unul, hai mai departe, nu te lăsa"...

Se agăță de stâlpul de telegraf. Brațele i se încolăciră în jurul lemnului mâncat de ploi. Și cu unghiile căuta să pătrundă în el, să se agațe mai puternic pentru a nu se prăbuși. Fruntea i se umplu de sudoare. Și-o lipi de stâlp.

Și deodată ochii i se luminară ciudat. Auzi huruitul unei trăsuri. „Voi ajunge, voi ajunge!"

— „Birjar, birjar". Dăduse drumul la un răcnet de animal sfâșiat.

— „Birjar, birjar!..."

„Numai de-ar veni mai repede. Să pot ajunge la timp. S'o mai văd. Ah! Mara, Mara... Sau poate mi s'a părut că am auzit trăsura?... Nu, nu, trebuie să fie aproape".

— „Birjar, birjar".

Trăsura opri leneșă lângă trotuar.

— „Boierule, să vă ajut să urcați?"

— „Da, da, și mai repede, mai repede la sanatoriul dr. Radovici".

Birjarul, un tânăr spătos și bine legat, coborî depe capră, trecu brațul stâng al lui Mircea după grumazul său și cu brațul drept îl apucă de mijloc.

— „Și te rog să dai drumul mai repede la cai. Te voi răsplăti bine.

— „Numai să nu vă facă rău hurducăelile trăsurii".

— „Nu, nu, trebuie să ajungem mai repede. S'o văd, să apuc să-i vorbesc... s'o aud".

Trăsura porni vijelios pe strada neasfaltată și plină de gropi, legănându-se pe arcuri. Mircea nu mai simțea durerile rănii. Isbit de laturile trăsurii fără să simtă loviturile ce le căpăta, calcula drumul până la sanatoriu.

„Clubul! Acum vine liceul de băeți. Pe urmă prefectura. băile comunale, drogheria lui Ispir...."

Câțiva trecători mirați îl salutară, dar el aproape nu-i observă. Nici n'ar fi știut să spună cine erau. Și în momentul acela nu-l interesa.

„Cum de nu m'am gândit mai devreme că s'ar fi putut întâmpla un accident Marei? De-acum aș fi fost acolo...

Aruncă o privire iscoditoare pe stradă.

„Am trecut de drogheria lui Ispir. Mai avem puțin. Imediat după colț la stânga. Cum aș fi putut eu oare ajunge aici pe jos? Cu trăsura și am făcut o veșnicie. Dar cred că m'aș fi prăbușit imediat ce m'aș fi depărtat de stâlpul acela.

— „Boierule, am ajuns..."

Birjarul sări depe capră și îi ajută să coboare.

Deschise portița sanatoriului și apucară pe o aleie cu prundiș, pe ale cărei laturi se aliniau simetric pomi tineri, proaspăt spoiți cu var. Un câine cenușiu le ieși înainte gudurându-se și tăvălindu-se pe prundișul aleii.

Mircea, cu mâna dreaptă liberă apăsă lung pe butonul soneriei dela intrare.

— „Boierule, eu vă mai aștept?" se interesă birjarul.

— „Da, da, așteaptă... așteaptă. Să vedem".

Ușa sanatorului se deschise și în prag apăru omul de serviciu.

— „Doriți să vă internați în sanatoriu?

— „Nu, vreau s'o văd pe soția mea.

— „Cum se numește doamna?" îl iscodi portarul.

— „Mara Văraru.

— „Mara Văraru? Nu e nimeni cu acest nume la noi în sanatoriu. Poate la spital". Și omul intenționă să se întoarcă.

— „Dar astăzi a fost internată, stărui Mircea. Am întrebat la telefon și mi s'a răspuns că aici este.

Omul privi mirat la Mircea. Și deabia acum observă că era îmbrăcat în pijama.

— „Mă duc să aduc băiatul dela telefon. Să vă lămuriți cu el.

— „Iau leafă de pomană și ăștia, se amestecă birjarul după ce omul dispăru. Să nu știe ei pe cine au în sanatoriu. Eu să fiu aici. Ași cunoaște și dinții din gura bolnavilor...

Mircea nu asculta la perorația birjarului. Se gândea la Mara. Mai bine l-ar fi rugat pe omul acela să-l ducă în saloane s'o caute împreună. Așa el își pierde timpul aici și ea suferă. Se propti cu umărul stâng de zid, ținând piciorul bolnav suspendant. O făcuse instinctiv, căci durerea n'o mai simțea.

Ușa sanatoriului se deschise din nou lăsând să treacă un băiat cu un halat gris pe el.

— „Dumneavoastră mă căutați?" i se adresă lui Mircea.

— „Te-am întrebat la telefon dacă soția mea Mara Văraru este internată aici. Mi-ai răspuns că da. Și acum am venit s'o văd. Omul de serviciu nu știe nimic. Unde e?

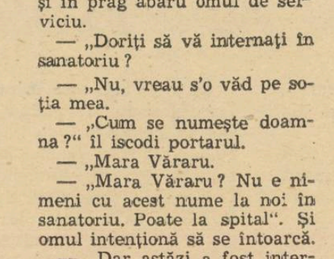

Băiatul pleacă capul în jos sfios, și cu mâinile frământa cordonul halatului.

— „Domnule, vă rog să mă iertați, a fost o mică neînțelegere".

Mircea aștepta cu o expresie de nedumerire.

„Oamenii aceștia își bat joc de mine". Și apoi către băiat ne mai putându-și stăpâni frământarea:

— „Dar vorbește odată, pentru numele lui Dumnezeu, ce s'a întâmplat? Unde-i soția mea?

— „Domnule, soția d-voastră nu este aici, și nici n'a fost adusă aici. N'am auzit nimic de dânsa. In momentul când m'ați întrebat la telefon dacă este internată aici, domnul doctor Petreanu m'a întrebat dacă domnul doctor Radovici e sus. I-am răspuns da. Pe urmă mi-am dat seama de greșeala ce-am făcut-o. Răspunsesem în vorbitorul telefonului. Am vrut să repar greșeala, dar nu mi-a mai răspuns nimeni. Am întrerupt legătura și am cerut la centrală să-mi dea numărul cu care vorbisem înainte. Mi s'a spus că nu răspundeți, fiindcă probabil n'ați pus la loc receptorul în furcă.

— „Și atunci soția mea!"

— „Nu, domnule, nu-i internată aici".

Ochii îi străluceau de bucurie. Și totuși nu era lămurit. „Unde e Mara? Să se fi întors în lipsa mea acasă?"

— „Să mergem!"

Birjarul îl cuprinse iarăși de mijloc și apucară din nou pe aleia cu prundiș. Câinele care biruit de căldură dormita cu botul pe labe, se ridică la plecarea celor doi și cu același neastâmpăr se gudură în jurul lor.

Portița sanatoriului se deschise c'un scârțâit prelung lăsând să treacă o siluetă de femeie în rochie albă.

Mircea ridică ochii din pământ unde-și urmărea mișcările piciorului bolnav, și inima și tâmplele începură să-i svâcnească puternic.

— „Mara! Mara!..."

Și cu un efort dureros făcu câțiva pași spre ea.

— „Mircea, Mircea, ce s'a'ntâmplat? Ce-i cu tine aici? Ți-a fost rău?"

Insfârșit era acum lângă ea. Îi căuta mâinile, obrazul, părul, întreaga ei ființă.

— „Nu, Mara, nimic. Îți voi spune mai târziu. Acum sunt prea tulburat... Dar tu cum de-ai ajuns aici?

Mara îi petrecu brațul drept

de după mijloc ușurându-i mai mult mersul.

— „Mă dusesem să cumpăr ceva când pe geamul cofetăriei te-am văzut urcându-te în trăsură. Am alergat strigând după tine; nu m'ai auzit. Trăsura pornise. Am intrat repede în casă și am găsit-o pe Irina bocind. Când m'a văzut a holbat la mine niște ochi de-mi era mai mare frica. De-abia am putut s'o potolesc și să-mi povestească cum te-a găsit pe tine la birou și i-ai spus că eu sunt la sanatoriu. Nu'nțelegeam nimic. Am zărit receptorul pe birou și am întrebat la centrală cu cine ai vorbit. Mi s'a spus de sanatoiul dr. Radovici. Am ieșit în stradă, m'am urcat în prima trăsură și am venit după tine".

Ajunși la birjă, Mircea ridică mâna după umărul Marei și ajutat numai de vizitiu urcă înăuntru. La stânga se așează Mara. Își întinse ușor piciorul rănit pe scăunelul din față și-l făcu atent pe birjar să lase caii mai ușor.

Mâinile lui Mircea apucară mâinile Marei și privirile lor se încrucișară.

— „Mara — și de data aceasta vocea era a lui — a fost groaznic! Jură-mi că niciodată n'ai să mai mă lași singur".

— „Îți jur Mircea, niciodată!"

CĂRȚI ȘI REVISTE

HANS FALLADA

marele romancier german de circulație mondială, autorul atâtor cărți de-o sguduitoare umanitate, a apărut — în fine — și la noi, grație lăudabilei inițiative a „Publicomului": „Și acum... încotro?', e o carte pe care n'o poți lăsa din mână, din clipa în care ai purces la lectura ei — eroii ei ți se atașează și devin frați buni ai cetitorului. Prezentată în condiții grafice optime, lucrarea aceasta de bună seamă că se va impune printre cele mai remarcabile succese de public și de stimă ale anului literar 1944. Iată de ce o recomandăm, celor dornici de frumos.

C. ADRIAN: PINOCCHIO IN IMPĂRĂȚIA JUCĂRIILOR

In editura Gorjan a apărut de curând cartea de mai sus, care este o minunată poveștire pentru copii. Însoțită de numeroase desene foarte sugestive, și scrisă într'un stil simplu dar atrăgător, cartea aceasta va constitui cu siguranță, o desfătare pentru cei mici.

TORENTE

A apărut în editura Ex Libris romanul TORENTE, de Marie-Ane Desmarest, în traducerea domnului Miron-Radu Paraschivescu.

In jurul unei acțiuni care se desfășoară cinematografic, asistăm la una dintre acele drame sufletești pe care le poate deslănțui numai dragostea. Scrisă într'un stil simplu și apropiat de genul confesiunii, cartea de mai sus are toate calitățile unui roman de fine notații psihologice.

TORENTE este un roman pe care îl recomandăm călduros tuturor cititorilor dornici de literatură bună.

COMENTARIILE UNUI OM DE LITERE

se intitulează volumul de esseuri și comentarii critice pe care colaboratorul nostru Mihail Chirnoagă îl va face să apară în scurtă vreme la editura „Publicom".

D. SMEU: AM VĂZUT RĂZBOIUL

Reporter de particulară distincție, abil mânuitor al unui stil din cele mai alese d. D. Smeu și-a strâns în copertele unui elegant volum — apărut recent de sub teascurile editurii „Universul" — impresiile culese în cei doi ani de război pe frontul din răsărit.

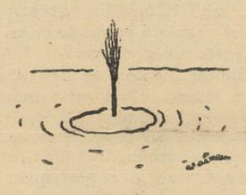

Ne obicinuisem cu genul reportajului-tip, chiar atunci când era vorba de prezentarea unor fragmente de viață petrecute în vălmășagul primei linii; oridecâteori apărea câte o nouă carte de război, simțeam nevoia să poposim îndelung alături de fotografiile care întregeau cu necesitate textul. Cartea d-lui Smeu, întitulată așa de discret Am văzut războiul, rupe cu această dată recentă tradiție, punând accentul mai mult pe o succesiune de stări sufletești decât pe una de imagini incrustate pe realități apropiate. Este un lucru mai greu decât poate apărea la întâia impresie și care ridică valoarea lucrării sale cu atât mai mult cu cât din niciu pagină autorul nu lasă impresia efortului de-a face literatură cu orice chip. Cartea aceasta poate fi odată ca exemplu tuturor acelora cari vor să vorbească interesant despre război.

„GOLFUL FRANCEZULUI"

Daphne du Maurier, autoarea romanului „REBECCA", ne-a oferit o nouă lucrare de mare valoare.

„Golful Francezului" este romanul unui mare proces sufletesc, de o rară sensibilitate și de un vigoros dramatism.

Eroina romanului, Lady St. Columo, este o femeie excentrică, a cărei viață reușește s'o desguste pe ea însăși. In rejugul ei, în „Golful Francezului", își găsește adevărata dragoste, omul cu care ar putea fi într'adevăr fericită: „Francezul". Lady St. Columo nu poate urma însă această nouă cale a destinului, deoarece cei doi copii ai ei o țintuiesc pe același drum, pe același jăpaș al vieții neîmplinite.

Cartea, apărută în Editura „VATRA", în alese condițiuni tehnice, e destinată unui mare succes.

GEORGE DORUL DUMITRESCU: ORAȘUL DIN AMINTIRE.

Va apare în curînd, în editura „Națională Gh. Mecu", **Orașul din amintire,** volum ce va cuprinde calde evocări despre orașul care a fost Chișinăul până la 1941.

„STINSA OGLINDIRE"

se numește noul volum de versuri al d-lui Aurel Chirescu, **poetul răsplătit acum câțiva ani cu premiul poeților tineri pentru cartea de adevărată poezie, care a fost „Finister".**

De astădată versul d-lui Aurel Chirescu se prezintă mult maturizat, poezia sa nepierzând însă nimic din frumusețea și seninătatea care a caracterizat volumul său de debut. Dar sugestiv intitulatul volum „Stinsa oglindire" merită o mult mai atentă studiere care depășește cadrul restrâns al unei simple note literare.

Promitem, așa dar, să revenim într'o apropiată cronică, mulțumindu-ne acum să însemnăm aici apariția volumului, cu satisfacția cu care întâmpinăm întotdeauna revenirea puținilor adevărați poeți în arena noastră literară.

GABRIEL TEODORESCU ȘI BORIS PETROVICI: O CUPĂ CU VENIN

La Brăila a apărut de curând o elegantă plachetă de epigrame — O cupă cu venin — datorită unui cuplu de tineri mânuitori de spirit ai catrenului.

Gen dificil, prin realizarea cât mai perfectă a pointei, epigrama pretinde, pe lângă doza de... ve-

nin (de care se servesc autorii de mai sus), și eleganța sprintenă și degajată a mânuitorului sigur de floretă. Și d-nii Gabriel Teodorescu și Boris Petrovici se dovedesc a fi niște încercați campioni pentru cari epigrama a epuizat secretele.

DORU ATANASESCU ȘI TITI DUMITRAȘCU: BLOCK-NOTES

Block-Notes-ul d-lor **Atanasescu și Dumitrașcu** adună aproape o sută epigrame — în marea lor majoritate reușite — dedicate scriitorilor, actorilor etc., tot atâtea vioaie înțepături care sfârșesc prin a descreți și cele mai posomorîte frunți.

„Perspectiva" în literatura de senzație

(Urmare din pag. 1-a)

fără nici-un fel de raport logic cu realitatea. La fel și în materie de aventuri polițiste, deși o explicație plausibilă există totuși. La noi nu avem o preocupare față de problemele coloniale, fiindcă factorii geografici și sociali nu ne-au favorizat să dominăm astfel de teritorii și neamuri. Dacă avem oarecari noțiuni în această chestiune, ele se datoresc contactului cu civilizațiile străine, deținătoare a politicei coloniale. In materie de aventuri, polițiste stăm în același raport. Noi n'am fost niciodată sguduiți de mari scandaluri financiare, vamale, sau criminale, ca în Anglia, Franța și America. Cadrul nostru de manifestare, perspectiva noastră, s'a rezumat la realitățile existente și la putințele proprii de realizare. Acest aport în plus de perspectivă al popoarelor cu concepții de viață colonială și implicit, cu o literatură care o are drept obiect, nu presupune inițial și un aport de intensitate în valoarea de fond a operii de artă. Nu vastitatea domeniului explorat determină reușita unui produs artistic, ci felul cum au fost sublimate elementele eterogene cari compun acel domeniu.

In genere, literatura aceasta a popoarelor stăpânitoare de domenii coloniale și cu o vastă experiență în aventuri de tot felul, este mai accesibilă, dar ea face apel mai mult la simțurile noastre și mai puțin la idei și judecăți morale și estetice. Ea se întinde pe un număr nesfârșit de pagini, inventând și complectând acțiuni, cu titlul de pretext, dar nu se concentrează asupra lucrurilor esențiale. Ai chiar impresia că acești autori, cari se bucură de o notorie celebritate, fug de conflicte și preferă deslegarea lor cu mai mult simplă și care le cere cel mai mic efort de conștiință creatoare. Literatura colonială și de aventură e ușoară și searbădă, lipsită de profunzimi și semnificații.

Luați miile de pagini ale scriitoarei Peard S. Buck, ori ale lui S. W. Maugham. In „Casa de Lut", scriitoarea se oprește la cele mai neînsemnate și absurde unori chiar obscene, scene — cum e cazul nașterilor nesfârșite din casa lui Wang-Lung, descrise cu un lux de nimicuri, — fără să pătrundă în esența lucrurilor, mulțumindu-se cu simple expuneri și lăsând cetitorului putința de a crede ce vrea. Această vastă și renumită lucrare pierde mult din importanță, când o comparăm cu o altă traducere din literatura unui popor mult mai mic și care n'a stăpânit niciodată alte domenii decât nesfârșitele sale lacuri și puțuri de ghiață.

E vorba de „Silya" a lui F. E. Sillanpää, un scriitor finlandez, în care găsim înfățișat sbuciumul unei existențe dintre cele mai încercate de soartă și lupta neșovăitoare dusă împotriva ispitei și păcatului, cu toată împotrivirea răutăcioasă a unui mediu viciat și decadent.

De-aceea trebue să reținem, pentru a evita orice confuzie păgubitoare, concluzia că valoarea unei opere de artă nu se măsoară după elementul de perspectivă la care se referă și care i-a stat poate, la bază. O astfel de operă e posibil să capteze mai multe adeziuni, deoarece înfățișează preocupări dintre cele mai vaste și se referă la mari mase umane, dar adâncimea și semnificația ei nu atârnă, cu nimic, de imensitatea câmpului de experiență, din care a generat. Ea se poate desfășura pe planuri întinse și complicate, impresionând setea de noutate a simțurilor omenești și creînd sufletului orizonturi largi de explorat. Dacă la aceasta mai adăugăm și apanajul unei tehnici mai evoluate și mai bogată în elemente de reprezentare, e cu atât mai justificată impresia de cursivitate în care se desfășoară lectura unor astfel de opere. Ele nu te invită decât rareori și incidental să le savurezi, nu numai în latura aspectuoasă, ci și în valorile lor de interior, de fond. Plimbându-te într'o asemenea lectură, te simți ca într'o barcă, rătăcind pe nesfârșitul valurilor, în ritm regulat, fără nici-un pic de emoție a primejdiei. O astfel de operă îți dă totul și nu-ți dă nimic. Ea joacă rolul unei aerisiri intelectuale și când interiorul e în perfectă ordine închizi robinetul, fără nici-un fel de urmare.

Cu toate acestea, asemenea lucrări se bucură în societatea noastră intelectuală de o largă circulație. In schimb, încercările autohtone, cu aceleași preocupări, sunt privite cu rezervă și aversiune. O deosebire între traducerile cu literatură colonială și de aventuri și între cea autohtonă există. Dar ea e doar de aspect. Cea străină se referă la o perspectivă și un câmp de explorare mai vast și are o tradiție mai bogată, în ea oglindindu-se un spirit cosmopolit și, într'o largă măsură, nesezisabil la chemările lăuntrice. Pe aceștia îi impresionează dimensionalismul, nu afunzimea lucrurilor și valoarea lor simbolică.

Scriitorii noștri nu fac o operă de pur imitaționism. Ei încearcă să adapteze o formulă luată deaiurea la un material de experiență propriu. Firește că dacă s'ar rezuma la o simplă pastișare, ar fi reușit mai repede să-și impună operile în fața publicului, fiindcă n'ar fi făcut altceva decât să se încadreze unui curent, care s'a impus. Ei au vrut însă ca pe altoiul de import să facă să crească și să se desvolte o concepție originală, o literatură de fapte senzaționale, legate de realitățile autohtone. Și credem că bine au făcut, chiar dacă această literatură are o valoare relativ mai redusă.

Mulți vor zice că facem elogiul literaturii de senzație. Natura artei nu exclude faptul de senzație din cadrele ei. Totul atârnă de chipul cum normele estetice sunt respectate. Nu ceeace cuprinde, ca material de idei și afecțiuni, rămâne dintr'o operă de artă, ci valorile simbolice ce se proectează în conștiința noastră, pe calea receptivității. Restul dispare ca fumul de tămâie. Literatura de senzație și aventuri este și ea necesară și poate sta alături de celelalte forme de manifestare artistică. Depinde de noi, cei cari o savurăm, ca să scoatem din lectura ei ceea ce e esențial și demn.

Ea însă, mai mult ca alte feluri de literatură, depinde, în mare parte, de elementul de perspectivă, de câmpul de experiență, adâncindu-și mai puternic decât celelalte, rădăcinile în realitățile vaste și complicate ale existenței umane.

DUMITRU IBRESCU

Vremea Haiducilor

de PAUL CONSTANT

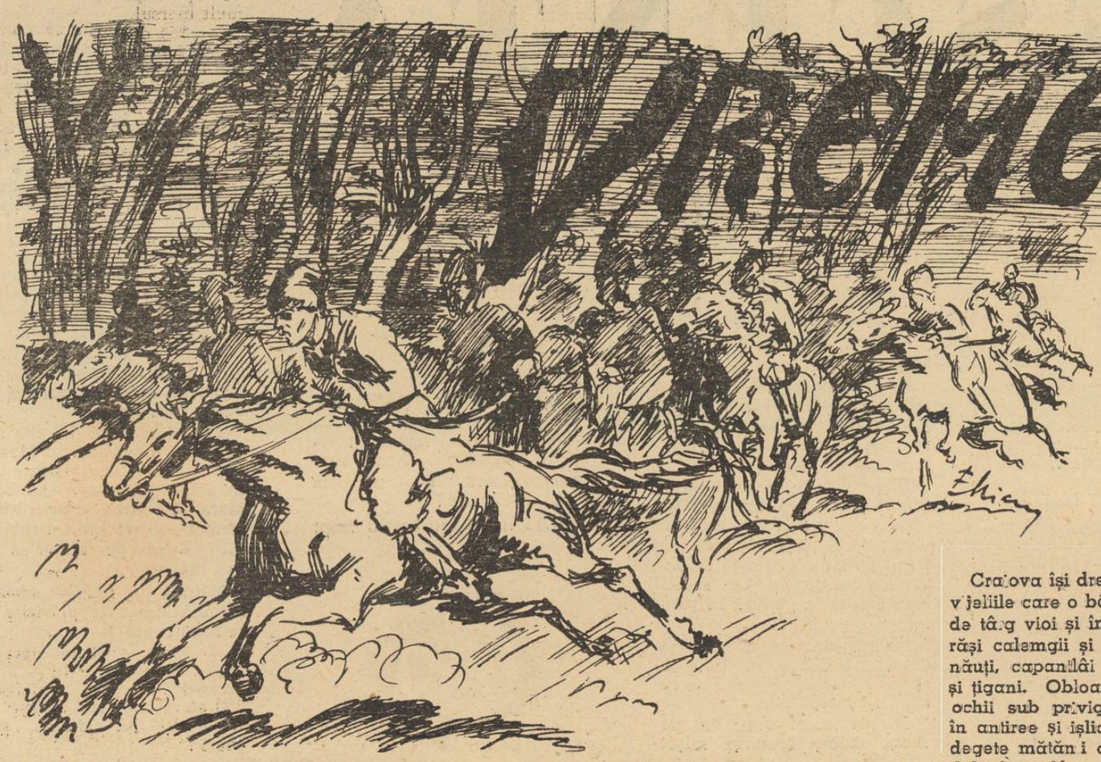

Pentru arătagul celor 21 de ani ai căpitanului Solomon, păcăleala ce i fusese trasă de haiducii lui Dănilă, nu putea fi lesne trecută. Înfățișându-se vel logofătului Costache Samurcaș, spre a-și da seama de lucrul făcut, cu ahevoie putu să-și țină greutatea nasului, de obicei u sumes, care de data asta trăgea tot în jos, căutând spre boturile cizmelor.

Samurcaș, om cu judecată și înțelegere, îl mângâie părinește, povățuindu-l să-și vadă de treburile lui, așteptând venirea primăverii, care avea să-i aducă mai mult noroc.

Solomon, ușurat pe jumătate, se duse la locul unde își avea adăpostită potera, slobozind parte din oameni pela vetrele lor, poruncind celorlalți ce aveau să facă pe timpul ernii care se apropia... Rămâneau să aștepte primăvara, spre a începe din nou lucrul, cu care să-și spele obrazul față de stăpânire.

In acest timp începuse să bântuie boala ciumii, omorând pe capete oamenii, care nu aveau de unde ști nici cum să se tămăduiască, nici cum să se apere de ea. Pe ulițele Craiovii se presărau cumații chirciți și înghețați de frig, ca și prin casele unde erau părăsiți de neamurile înspăimântate, și fără puterea de a-i mai lecui. Molima se întinsese până în București, unde prăpădul era chiar mai aspru, și peste Dunăre, prin cetățile și satele turcești.

Orașul părea pustiu, iar cioclii și craii târgului, bucuroși de așa întâmplare, se preumblau beți, jefuind și batjocorind casele oamenilor. Cârmuirea se părea fără vreun fel de putere, cugetând numai la felul în care și-ar putea scăpa lor capetele. Pe la curțile boierești, în dosul porților zăvorite strașnic, ardeau focuri de bălegar jilav, în fumul cărora nădăjduiau să slăbească puterea molimii... Slujitorii, amețiți de băutură, mestecau în jar, sporind fumul acru și iute, schimbând glume proaste și râzând bicisnic.

Boierii și negustorii își încărcaseră calabalâcul mai de preț în care, și o răzniseră, care spre conacul moșilor, care prin sate și păduri, spre a scăpa de urgie. Curând, prin pădurile Bucovățului, ale Podariului și Cernelelor, se ridicară bordee croite prost, în care orășenii Craiovei mucezeau, așteptând mila lui Dumnezeu, care să stingă ciuma...

Noaptea, când pustiul se îngroșa mai mult, peste urșii desgărdinați ai podurilor, se auzeau tropotele de cai ai caraulelor, care cercetau, chipurile, ca tâlharii să nu și facă de cap, țipetele de cucuvae din clopotnițele bisericilor, și de prin curțile părăsite, „urletele de câini rămași fără stăpân". Tristețea se lăsase peste târgurile și satele oltenești, bântuite, de-avalma, de duhul înveninat al molimii.

Prin biserici și mănăstiri se făceau slujbe de izbăvire, iar prapurii sfinților se apleacau în țărână, a smerenie. Din pâlcul puțin al creștinilor care urmau procesiunile, se întâmpla să se semene vreun ciumat, prididit de boală. Atunci o rupeau cu toții de-a fuga, lăsând pe nenorocit să se svârcolească, singur și părăsit, în chinurile boalei.

Mânia cerească dădea astfel semne, pentru a căror îmbunare, nu se putea găsi o minte pricepută...

Prin luna Ianuarie, tăindu-se aproape cu totul gerul, înmoinarea vremii sporise puterea boalei. Se părea că venise ceasul prăpădului. Oamenii, trezindu-se dimineața, dădeau mulțumită lui Dumnezeu că au mai apucat încă o zi din viață, și se numărau ca să vadă câți au mai rămas în picioare. Își afumau adăposturile cu rășină de brad, și sorbeau zeamă de pelin fiert, în a cărei putere de lecuire, credeau.

Și, mai ales, blestemau domnia de pagubă a lui Ion Vodă Caragea, în timpul căreia trăiseră numai cu necazuri și năduf.

In acest timp, Solomon se găsea la conacul lui din Plești, ferindu-se de ciumă cu rachiu de drojdie, din care avea acoave parcă anume. Când îl apuca moleșeala și urâtul, își încăleca roibul, și o pornea fie în sus spre Chinga Milovanului până'n piroagle Berii, fie către Jii, spre Crăișani, dând chiote și împușcând sălbăticiunile, care se prăsiseră fără socoteală și foiau prin păduri. Dacă n'ar fi fost pacostea ciumii și satele n'ar fi fost sparte și răzlețite, s'ar fi îndestulat cu petrecerile nunților și botezurilor, unde era naș nelipsit.

Din Craiova, arar îi venea câte un poteraș de olac, aducându-i vești puține și proaste. In dealul Sfântului Dumitru, casele Băniei rămâseseră aproape goale, calemgiii și diecii resfirându-se care și încotro, de teama ciumii, astfel că polerașii rămași să păzească tabăra, dacă n'ar fi avut la îndemână băutură destulă, ar fi murit de urât. In afară de grija puțină a cailor, se adunau roată pe lângă vatra cu tăciuni aprinși și povesteau petrecanii din timpul luptelor cu Turcii, și hățuielile lor cu haiducii, dogorind pe lângă foc ulcioarele cu rachiu și ciaunele cu boabe de porumb fiert.

Târziu, prididiți de oboseală și băutură, adormeau lungiți pe jos, sforăind în fel și chipuri, cu gurile duhnind și căscate ca niște gârliciuri de pivniță...

•

Peste pacostea ciumii, Dumnezeu rânduise pământului oltenesc o nouă pacoste, tot pe atât de grea. Oamenii satelor răzleț'ndu-se și nemaiavând cine face podvezile cu hrana Turcilor din cetatea Ostrovului, aceștia s'au ridicat, și trecând Dunărea cu ce'cele, au tăbărît peste Mehedinți și Gorj.u, cuprinzându-le, spre a-și putea lua singuri zaherelele de trebuință. Nemulțumiți de a ș. fi așezat zapcii și ispravnicii de credință, care să silească lucrul, au început, după prostul lor obiceu, să prade și să dea foc satelor, ajungând în acest chip până la Strehaia, unde au prădat vrăjmășește sfânta mânăstire a târgului.

Inspăimântați, cei ce înfruntaseră primejdia ciumii, rămânând la casele lor, și-au adunat în grabă calabalâcurile și au fugit, bățeninduse peste apa Oltului, cu atât mai mult, cu cât însăși câimăcăn'a sfătuia oamenii să se mântuiască, dând dosul.

Mare jale s'a întins atunci peste biata omenire, nevoită să apuce în pribegie în mijloc de iarnă !.. Craiova, primejduită de apropiatul Turcilor, rămase pustie, stăpânită doar de cetele de crai, care-și făceau de cap cu jafurile.

Ion Vodă Caragea auzind de spargerea orașului și de năvala Ostrovenilor, s'a mâhnit de averile ce stau să se irosească, și a grăbit olăcari către pașa din Dii și haianul Oreavei, cerându-le prietenescul lor ajutor. Iar aceștia, simțindu-se scurtați din drepturile lor de a ridica zaherele, au trimis oști spre a scoate pe Ostroveni din țară, și a nu-i lăsa să prade și să dea foc Craiovei.

Cele două județe au rămas însă pârjolite și sărăcite, întrucât până la venirea acestor ajutoare, Ostrovenii își căraseră în cetate calce grele cu grâu, vite, sare, orz și miere.

Astfel le-a fost rânduit bieților oameni să tragă și acest necaz, tocmai când erau mai greu încercați de blestemul ciumii.

Impăratul turcesc aflând de toate acestea, și căinând în felul lui pe rumâni, a trimis la Craiova un han cu firman și oaste puternică, spre a zăticni alte năvăliri. Rămânând această oaste în oraș pe tot timpul iernii, n'a putut aduce locuitorilor decât tot atâta bucurie, cât și pagubă, deoarece erau nevoiți să poarte toate cheltuielile de întreținerea ostașilor și cailor, care numai puține nu erau.

Și a durat acest bir de prieteșug aproape un an de zile, după care făcându-se o împăciuire între haiani, au plecat Turcii din pământul oltenesc, înapoindu-se la Țarigrad. Oamenii au răsuflat ușurați, mai ales că între timp se s'insese și molima ciumii, din chiar senin, așa după cum și venise.

Ceea ce mai rămânea fără leac, erau jafurile pandurilor și haiducilor, înmulțite mai ales în părțile dinspre munte. Mânăstirile și curțile boierești aveau mai mult de suferit, și nu se puteau apăra mai de loc. Caraulele turcești isbuteau să prindă câțiva făptași, îi trimiseau fie în București, fie în cetatea Diului, spre a fi spânzurați în furci. Se părea însă că osânda nu avea prea mare putere, întrucât răul nu contenea.

•

In Martie, când sloiuri de ghiață se scurseseră și apa Dunării era limpede, Solomon se înapoie la Craiova, simțind că va avea din nou de lucru. Polerașii, văzând și ei cum se spală cerul și face ochi coltul de iarbă, se adunaseră la taifi, înapoindu-se dela vetrele de ematic. Peste miasmele ciumii, se ridicau acum aromele sănătoase de mugur de salcie, purtate de vântul molâu care bătea dinspre Jii... Locuitorii Craiovei își înșirau carele cu calabalâc pe drumurile desfundate, eșind de prin găurile bordeelor, unde se aciuiaseră de frica molimii, înapoindu-se la casele lor. Inviorarea se lipise de suflete, făcându-i pe toți să uite nenorocirile trăite.

Craiova își dregea cusăturile, rupte de toate văjiile care o bântuise, prinzând din nou chip de târg viu și înstărit. Pe ulițe se prefirau iarăși calemgii și dieci, negustori și țărani, arnăuți, capanlâi și neferi, boiernași, călugări și țigani. Obloanele prăvăliilor își căscau ochii sub privigherea negustorilor îmbrăcați în antiree și işlice slinoase, numărând printre degete mătănii de lemn sau chihlimbar, aduse dela hagialâc.

Sfârșitul ciumei și al băjeniei spălase toate amintirile întâmplărilor, după urma cărora pătimise atât.

Venise primăvara. O primăvară în care nu aveau să se mai teamă de călcările bajabuzucilor, care-și alegeau întotdeauna aceastâ vreme, pu'ând să-și țină caii la iarbă, și fără ciumă... Singur Solomon și polerașii lui stau cu inima svâcnind, așteptând din ceas în ceas să le cadă vestea că haiducii au scos pe undeva cap. Și care, după cum era și firesc, nu zăbovi prea mult.

Dănilă picase iar prin bălțile Dunării, pe care le cutreera mai câinește și mai blestemat ca oricând...

La Ianca, în județul Romanați, ucisese pe unul, Stoian, căpitanul schelii Rachova, lovindu-l noaptea în bordeiul în care se găsea adăpostit, făcându-l bucăți. După ce-l jefuise de bani și de arme, îl lăsase grămadă, apucând cu luntrea în susul Dunării. Cele trei catane ale lui Stoian, care dormeau într'o glugă de coceni, mai alăturea de bordei, scăpaseră cu fuga, și venise la Solomon să-i povestească cele întâmplate, și să se caute de boala gălbinării, în care căzuseră de spaimă.

Ajunși la Nedeea, haiducii ațînuseră calea unui beșliu Turc, ciopârțindu-l și jefuindu-l de bani și marfă.

Iar de aci, urcând spre drumul Craiovii, întâmpinaseră un gavaz Turc, plecat din Țarigrad către București pentru treburi negustorești, făcându-i seama în capul coastei din pădurea Radovanului.

Solomon, auzind de toate astea, simți că i se aspreșie pielea pe trup, și i se întunecă dinaintea ochilor. Atâtea nelegiuiri înghesuite într'un timp atât de scurt, erau peste puterea lui de a crede și a răbda. Se vedea lămurit că haiducii erau odihniți și lacomi de bani, și că asemenea lupilor turbați, care dau busna prin ocoale neținând seama de colții câinilor, vor da lovituri fără socoteală, spre a se răcori și îndestula.

Dădu poruncă polerașilor să fie gata de drum, iar el se duse la caimacanul Samurcaș, spre a-i spune veștile, cu care știa bine că n'are să l bucure.

Trecut cu firea, vel logofătul îl dojeni cu asprime, poruncindu-i să plece cu toată potera, să împânzească drumurile și grindurile bălților, și în cel mai scurt timp să-i înfățișeze, vii sau morți, pe nelegiuiți.

Lui Solomon i-a căzut greu această dojană, care aducea a pată pe obrazul priceperii și voinicii lui. Dându-și însă seama că mustrarea caimacanului era la locul ei, își înclină capul și plecă, făgăduind să-l poată îmbucura pe curând.

Nu i-a ascultat însă sfatul de a porni cu potera grămadă, ci și a ales numai 30 de oameni de nădejde, dintre care pe 15 i-a trimis iscoade, în satele de pe malul Dunării, dela Bechet până la Calafat.

Cu credința în Dumnezeu și în puterile lui, a scoborît la vale, ținând drumul bătut și mai de-adreptul prin Livezi, Radovanul, Curmătura și Bârca. Drumul întins și pe nerăsufla'elea, în care nădăjduia să dea de urma opincilor haiducești, și se răcori, scurtându-le.

In pădurea Radovanului, pe o margine a drumului, văzură mormanul de pământ răscolit proaspăt, care acoperea trupul gavazului ucis de Dănilă... Polerașii bleojdiră cu toții ochii, și asemenea lui Solomon, strânseră, înciudați, pulpele, îndemnând caii s'o țină la trap. Către seară ajunseră în marginea satului Cârna, unde aveau de gând să odihnească, spre a putea pleca a doua zi spre Bistreț și Desa.

Solomon credea nestrămutat că bârlogul lui Dănilă nu putea fi decât tot la Desa, în bordeiul vădanei de lângă malul apei, de unde-i scăpase printre degete. Dragostea lui pentru această femee, adăpostul bun pe care i l oferea așezarea satului, și oamenii de credință pe care și-i făcuse acolo, nu putea să nu-l atragă spre acest loc.

Gândindu-se însă că s'ar fi putut resfira pentru haiducii și prin satele megieșe, prin care mișunau tot felul de capanlâi, scăunași și mumbașâri, doldora de bani, în legătură cu cetățile turcești, găsise de bine să-și înceapă cercetarea din Cârna, pornind ca o plasă de năvod până la Desa, sau mai departe, dacă s'ar fi simțit nevoia.

Ca după obiceiu, înainte de a se gospodări pentru odihna de noapte, trimise doi polerași călări spre a iscodi cârciuma și oamenii, și a-i aduce veși. Cu restul, ocolind satul, scoborî spre grindul Nastei, răsărit între bălțile Nastei și Câlnișteа.

Cerul se lumina în puzderia de stele, mărite cât podul de palmă, iar printre sălcii și stuf se simțea mișuna rațelor care și făcuseră cuiburi. Printre trunchii de arbori se vedeau focurile rare ale tâlhășilor, licărind ca niște licurici aprinși și lipiți de pământ. Dinspre Câlnișteа se auzeau plescăiturile de opaci ni ale unui pescar, plecat să-și caute cârligele sau vârșle, iar din către Măgura Viilor cântecul de fluer al unui cioban răzleț't și lunatec.

Solomon își opri ceata și porunci să descalice, ținându-și fiecare calul cu dârlogi lungiți, și petrecuți pe după cot. Cu auzul încordat, aștepta să desprindă din mijlocul lin'ștei acestei nopți, semnul care să-i descopere urma haiducilor. Descătărămă din oblânc ploșca de rachiu, și sorbi un gât țeapăn, care-i luă oboseala din trup și-i limpezi mai mult judecata. Polerașii mâncau tăcuți, străpungând cu privirile cuprinsul, ascultând și ei svonurile desprinse din noapte.

Când sta să dea înspre ziuă și toți adormiseră butuc, se auzi un nechezat prelung de cal. Solomon se ridică într'un cot, maomau-și atenția. Liniștea se întinsese mai temeinică, iar peste grind nu se mai zărea niciun ochi de foc. Crezând într'o năzărire a calului, dădu să și reazime iarăși capul pe pământ, și să adoarmă. Își potrivi duiama peste șeale, și se răsuci pe-o parte. Era obosit, iar după părerea lui, ceata haiducilor trebuia să fie departe.

Nu trecu însă mult, și simți cum calul i se neliniștește și smucește în frâu. Se ridică atunci în picioare, trezindu-i și pe ceilalți, cu lovituri de cizmă date în coaste.

— Sculați-vă în picioare, și să nu suflați o vorbă !.. Ascultați și voi, dacă nu auziți ceva dinspre Dealul Niculiții...

Polerașii rămaseră încremeniți, cu urechile ciulite. Dinspre miază-zi se descurcau, într'adevăr, sgomote de vreascuri călcate în picioare, și fosnet de tufe clătinate. Și, parcă, mormăeli tești și înfundate.

— Tu ce zici să fie, Stancule ?..

— Știu și eu, boierule !.. Numai ursoaicele își fac drum în chipul ăsta !.. Dar așa ceva, mai rar prin părțile de baltă !..

— O fi vreo bivoliță pierdută, care a înnoptat la iarbă, și s'a încurcat printre curpeni!

— Bine-ar fi... Voi însă, țineți vă cu pușile gata... Legați boturile cailor cu funiile, și prinși i de trunchii copacilor... Pe urmă, răspândiți-vă în cerc, pe după sălcii... Dacă o fi cine cred eu, să nu dăm din nou de rușine!..

— Haiducii...

— Sssst...

Polerașii împânziră grindul, cu fața spre Câlnișteа, din cotro ar fi putut veni cei așteptați. Tăcuți, cu armele gata să ia foc, priveau prin răritura nopții, căutând să vadă mișcând umbre de trupuri omenești... Solomon sta în picioare, nemișcat, cu pistoalele în mâini...

Printre copaci se zărea fața apei, în care stelele se oglindeau șterse, și tulee de șovar de prin locurile mai scăzute. Curând, se deslușiră glasuri de oameni, și plescăitul opacinilor unei lumtri pornite spre larg.

Erau haiducii lui Dănilă.

Deși oameni petrecuți prin astfel de întâmplări, nu era unul dintre polerași care să nu și simtă inima svâcnind... Când luntrea se isbi cu botul de mal, și Solomon dobândi încredințarea că nu puteau fi alții, sări dela locul lui, și-și slobozi pistoalele în grămadă... După el ceilalți polerași făcură la fel...

Văzduhul hăui prelung, înfricoșător, peste bălți și grinduri, și înapoi, până în inima satului... Luntrea își clătină coastele, și se lăsă pe-o rână...

Inainte ca vreunul dintre haiduci să se fi putut desmetici, polerașii erau în spinările lor, trăgându-i, târâș, pe mal, așteptând porunca lui Solomon. Se aprinseră șomoioage de stuf, în lumina cărora puteau să-și dea seama de lucrul făcut. Patru dintre haiduci erau morți, iar trei răniți...

Solomon râse nebunește, cu capul aplecat spre cei întinși pe pământ... Ei erau... Se ridică dreavă, isbi cu botul cizmei în fiecare, și continuă să râdă nechezat, bătându-se cu palmele pe pântec și pe genunchi...

Când se putu potoli, dădu poruncă să se taie capetele celor morți și să le înfigă în ciumage, iar trupurile să fie lăsate pentru sațiul fiarelor... Iar pe cei vii să-i ferece în funii, și să-i ducă legați de oblânce, în sat.

Dănilă și Ioniță erau morți... Stănică și alți doi haiduci rămâseseră vii, răniți greu...

Când lucrul fu terminat, porniră spre Cârna, unde poposiră tichniți în odaia cârciumii, bucurându-se de ispravă... Solomon porunci să se sloboadă butile cu vin, ca să simtă tot satul veselia acestei izbânzi, care era, poate, numai a lui... Se făcu din nou horă mare, unde polerașii își uscară opincile jucând, având în mijlocul lor capetile celor răpuși...

Când se crezură îndestulați, o porniră spre Craiova, grăbind să ducă vel logofătului Samurcaș, vestea cea bună... Prin satele prin care treceau, arătarea celor patru capete de oameni și a prinșilor ferecați strâns, răspândea un fior de cutremurare și groază. Haducii erau oameni de ai lor, din dărnicia cărora se înfruptaseră mulți, și nu era mai nimeni pe care să-l bucure pieirea lor...

La hanul din marginea Livezilor, un lăutar cânta, neștiutor, unei mese de țărani porniți pe chef:

„Dănilă, rață de baltă
Mănâncă știuca nefiartă
Pândind în stuf ziua toată...

Solomon râse cu poftă, și luând capul lui Dănilă din mâna polerașului, i-l aruncă pe masă.

— Uite-l mă, că nu mai mănâncă !..

Oamenii săriră în sus dela masă, și cheful se strică.

Băură și aci, făcând un ultim popas, după care plecară întinși spre Craiova.

Nu după multă vreme, Ion Vodă Caragea trimise lui Solomon boieria de Polcomnic Zacerneț, iar caimacanului porunca de a se spânzura cei prinși, unul în fața cetății Diiului, unul la poșta Cioroiului, iar pe Stănică în coasta Radovanului, pe locul unde fusese răpus gavazul turcesc.

Cu aceasta, Solomon dobândi din nou prețuirea stăpânirii iar faptele lui se auzeau cântate mai pe tot locul, ca ale unui om înfricoșător și temut...

•

In satul Cârnei, a rămas să se pomenească numele haiducului, botezându-se unul dintre grinduri, cu numele lui Dănilă...

Comorile strânse din jaf, zice-se că au fost îngropate în Măgura Racilor... In miezul nopților, peste locul ascunzătorii a tot jucat pară de foc, de care nimeni însă nu s'a apropiat, socotindu-se blestem să te atingi de bani luați din sânge de om... Până ce viiturile de apă au spălat locul, ducând în afundul lor aurul necurat...

CHARLES MAURRAS ŞI VIITORUL INTELIGENŢEI FRANCEZE

(Urmare din pag. I-a)

„Nicium grai nu este mai depărtat decât graiul poeților francezi, de geamăt și de strigăt", scria Thierry Maulnier, autorul remarcabilei „Introduceri în poezia franceză", despre care s'a putut spune că „a dat o noblețe ultimelor zile de pace", în acea primăvară a lui 1939 turburată de presimțirea neliniștitoare a războiului. Transmutația materialului brut al sensației și sentimentului era atât de completă în laboratoarele creației poetice franceze, invenția cu tot ce comportă ca originalitate violentă și excentrică, atât de riguros modelată prin exigențele convenției, încât acelaș Maulnier a putut observa „o neîncredere a poeților francezi față de prilejurile prea apropiate și prea personale" de inspirație lirică, ceea ce explică faptul izbitor că „niciunul din evenimentele cu adevărat epice ale istoriei noastre n'a dat naștere unui poem epic, că istoria noastră și legendele noastre franceze, Graalul, Tristan, Ioana D'Arc, n'au produs mari opere poetice decât dincolo de frontierele noastre, iar versurile cele mai eroice și mai dureroase ale limbii noastre au fost inspirate nu de victoriile și de înfrângerile noastre, ci de bătăliile Greciei legendare și de captivitatea Babilonului".

Libertatea contemplativă a spiritului desprins de contactul cu materialitatea brută a sensațiilor s'a pierdut tot mai mult sub năvala acestora. Limba literară care-i expresia cea mai cuprinzătoare a unei civilizații se lipsește de sforțarea ostenitoare dar necesară de-a alege din mulțimea învălmășită a lucrurilor fizice, ideile acestora, grație cărora își justifică participarea la umanitatea pe care o sporesc. In locul realismului critic reacționând în fața vieții, o consimțire totală la năvala concretului sensorial, sub a cărui învălmășire confuză și derutantă, spiritul renunță la conturele și atributele proprii, în timp ce gândirea însăși se desparte de viață. Sub domnia ideilor „radioase, ierarhice, ordonatoare" — observă Maurras — „distanța era scurtă dela gândire la viață, dela rațiune la iubire, dela figurile sufletului la îndemnurile și voințele cărnii, un francez exersat n'avea nevoie să picteze, nici să deseneze, el se folosea ca să le evoce, de cel mai imaterial dintre semne. Totul se ținea împreună.

Nevoia de frumos și de adevăr nu mai comunică înăuntrul aceleiaș conștiințe, — ceea ce vrea să spună Maurras, când afirmă că „direcțiile spiritului nu mai sunt sinergetice". O separație s'a produs, între „seducția cuvintelor, farmecul figurilor și limpedele glas al adevărului". Supremația ideilor a fost înlăturată, în folosul incoerenței numită abuziv libertate. Este critica cea mai personală a lui Charles Maurras, aceea care exprimă atitudinea permanentă și gândirea lui cea mai intimă, admirată de unii pentru fidelitatea și vigoarea ei îndărătnică, socotită de adversarii politici, ca un refuz dogmatic de a vedea ceea ce se petrece și se preface în realitate.

Aversiunea maurrasiană față de mișcare cu toate consecințele pe care le prilejuiește schimbarea perspectivei și orizonturilor spiritului e o reacțiune firească, ținând de natura omului. Oricine, trăind în comunitatea și continuitatea unei civilizații are conștiința de-a stăpâni un patrimoniu care i-a fost încredințat pentru a-l transmite mai departe, se opune instinctiv aventurii. Esențialul înțelepciunii franceze — scrie undeva Bernard Grasset — este de-a apăra ce posedă. Atitudinea retractilă a celui care se apără căutându-și un echilibru static e poate, ca imagine, mai puțin spectaculară și mai puțin seducătoare decât a unuia alergând în pas cu viața, schimbător odată cu ea, primitor la toate sugestiile și impulsurile, exaltat de gândul că nimic din ce va fi nu are să semene cu ce a fost și că tot ce nu posedă el însuși s'ar putea pierde fără urmă. E optimist fiindcă nu are nimic de pierdut, iar optimismul lui e vag, fără contur și fără conținut, hrănindu-se din el însuși, adică din nimic.

In acelaș timp și alături cu proletariatul social există un proletariat spiritual, al acelora dela cari umanitatea nu are nimic de așteptat, neputându-i da nimic pentrucă nu-i mai aparțin. Cum ar putea fi generoși dacă nu au primit nimic, dacă în afara cerințelor imediate și egoiste ale persoanei, nimic nu îi sporește din ceea ce rămâne și durează prin ceea ce se preface necontenit?

MIHAI NICULESCU

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 3
Duminică 30 Ianuarie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

UN PEDAGOG AL POPORULUI:

ALEXANDRU VLAHUȚA

Nu ne putem gândi niciodată la Carlyle, fără să ne gândim și la Alexandru Vlahuță. Apropierea aceasta, deși poate părea exagerată, o credem îndreptățită, așa cum odinioară Mihail Kogălniceanu asemăna pe un Ștefan cel Mare și pe un Mihai Viteazul cu un Hanibal sau cu un Alexandru Macedon.

Fără îndoială că fiecare om mare este exponentul neamului său, că el reprezintă cugetarea și simțirea general-omenească și, mai ales, cugetarea și simțirea neamului de care aparține.

Carlyle însuși e un erou, asemenea eroilor descriși de dânsul; un profet, profetul adevărului, muncii, tăcerii, sincerității; un supraom; oglinda poporului englez în ce are acesta mai deosebit.

Vlahuță: un apostol al neamului românesc, un pedagog care și-a aplecat urechea la toate suferințele și nedreptățile; un pedagog pentru bătrâni și tineri, pentru bogați și săraci, un îndrumător ales, albină harnică, culegătoare a nectarului dătător de cinste, dreptate, bunătate și frumos.

Am avut fericirea să-l cunosc pe Vlahuță personal — deși, târziu — tocmai în anul morții sale. Venise într'o seară la bunicul meu, cu care începuse să scormonească trecutul... Eu, elev la liceu pe atunci, nu îndrăzneam să intru în vorbă cu bătrânii. Totuși ascultam cu atenție vocea aceea blândă și sfătoasă. Nu-mi dădeam seama de marea lui personalitate; dar felul lui de a vorbi, de a povesti, m'a îndemnat să-l citesc, să mă apropii mai mult sufletește de dânsul.

Câteva luni mai târziu, în toamna anului 1919, citesc în gazete moartea domnului Vlahuță; o imensă pierdere pentru sufletul neamului.

De atunci, încă mulți ani i-am citit cu ardoare și interes carte cu carte, articol cu articol, și am aflat în opera lui tot mai largi orizonturi, tot mai luminoase perspective. Pentru consolidarea sufletului meu, poate nici un om și nici o carte nu mi-au dat atâtea îndrumări câte mi-a dat opera lui Vlahuță. Toate scrierile lui parcă le-am auzit prin cuvinte vii, după cum de altfel însuși spune: **„Nu știu ce viață neașteptată se deșteaptă în unele vorbe, când trec prin sufletul unui scriitor. Pare că de atunci începe adevărata lor lumină".**

Prin scrierile sale, Alexandru Vlahuță ne apare drept unul dintre cei mai mari educatori ai Românilor.

Poeziile sale, dacă nu se ridică întotdeauna la înălțimea unei valori estetice demne de un Eminescu, au totuși marea calitate ideologică de a fi puntea de trecere între marele său maestru dominator și poezia următoare.

Proza lui Vlahuță nu este o înșghebare de rețete schematizate, nu se oprește la diverse chestiuni spre a face o morală de tratat costelivă; scrisul său respiră, spontan, o sinceritate caldă și apropiată; până când și dojana cea mai aprinsă nu este lipsită de aceste calități și se valorifică cu atât mai mult, cu cât la el vorba a fost faptă toată viața.

Să ne oprim, de pildă, la cele două volume „DREPTATE" și „LA GURA SOBEI", ultimele și totodată cele mai tipice cărți ale învățătorului Vlahuță. Deschizându-le, de la început ești prins în mreje; le citești până la sfârșit, împins parcă de un suflu înălțător. Și, după fiecare bucată citită, pe lângă faptul de a fi făcut o baie sufletească — cum ar spune Beethoven — ți se altoește eul cu o vie cuminicătură, până în cele mai infime părți ale lui. După ce le-ai citit, vezi că Vlahuță n'a lăsat latură pe care să n'o fi abordat și, cu o măestrie neasemuită, să nu o fi rezolvat. In opera lui, vei găsi evocări demne de un adevărat inspirat; vei vedea că fiecare clipă din trecutul nostru e o luptă dreaptă contra nelegiuirii; cu fiecare biruință, te simți mândru de a fi Român; vei vedea că fiecare colțișor din pământul Patriei e sfânt, fiindcă a fost udat cu sângele celor ce ne-au pregătit libertatea; vei vedea Țara în toată frumusețea ei și Neamul la înălțimi de înțelepciune nebănuită.

„Sunt oameni cari în viață nu profesează nici o filosofie. Cuvântul lor grăbit să îndrumeze fapta, nu îmbracă niciodată haina pedantă a raționalismelor. Și totuși, dincolo de acțiunea lor, simți adeseori prezența neclintită a unei convingeri, ce face întregul lor determinism sufletesc. Atunci, filosofia se desprinde din însăși atitudinea lor; și adeseori, în frumusețea unei vieți sau numai a unui gest, e secretul celei mai înalte sinteze ideale. Vlahuță era dintre aceștia. („Al. Busuioceanu").

In el întâlnim, îmbinată, sinteza cea mai fericită. Artistul și filozoful, poetul și educatorul se armonizează în opera și viața lui Alexandru Vlahuță atât de minunat, încât îți e cu neputință să faci o demarcație între aceștia.

Această sinteză face din el caracteristica poporului din care s'a ridicat, de care avea părerile cele mai bune, și de care își lega speranțele cele mai apropiate de realizarea consolidării noastre.

CONSTANTIN-STELIAN

Drama omului modern

de GEORGE PUTNEANU

Omul trăește azi cea mai cumplită dramă spirituală din câte a cunoscut vreodată istoria omenirii. Nicicând sufletul omenesc nu a fost mai chinuit de neliniști și întrebări, mai torturat de spaime și obsesii, ca acum. In haosul lumii de azi el și-a pierdut cu totul echilibrul spiritual. Zadarnic caută o cârmă, care să-l scoată la liman. Nici un profet nu se ridică pe ruinile fumegânde ale lumii ca să-i promită mântuirea. Oare omul e iremediabil pierdut? Mai poate el spera o liniște și fericire viitoare? Iată marea întrebare ce stărue pe buzele tuturor. Răspunsul depinde de rezolvarea ce se dă cauzelor care au împins omul în situația disperată de acum.

Factorul principal care a contribuit la dezagregarea lumii și individului este materialismul excesiv al secolului nostru. Acesta a pus pe om în situația nefastă de a acorda mai mare valoare bunurilor materiale decât celor spirituale. Posedarea lor îi vor aduce, credea el, mulțumirea și fericirea. A început astfel o goană nebună pentru acapararea cât mai multor bunuri, ca să-și asigure o viață fără griji. In acest mod, el spera să-și regăsească liniștea și mulțumirea. Dar s'a înșelat amarnic. Fericirea nu constă în a poseda bunuri, ci în a ști că ele n'au nicio valoare, sau au numai una relativă. I-a fost dat să vadă castele de marmoră și cristale, cu mobilă sculptată în lemn de nuc și stejar, prefăcute în țăndări și moloz. A fost necesar să treacă prin experiența sângeroasă a două războaie, ca să se trezească din erezia materialistă. Abia azi își dă seama că a apucat o cale greșită, dar este prea târziu pentru a se putea întoarce. E condamnat să trăiască drama până la capăt. Ar da acum toate bunurile pământului pe o frântură de viață adevărată. Am auzit pe cineva strigând înainte de moarte: „Salvați-mă, fraților, că am aur mult". La nimic nu i-a folosit aurul adunat.

Tendința de acaparare a bunurilor materiale a atras după sine o adevărată revoluție tehnică. Toate invențiile și descoperirile au fost puse în slujba dorinței capricioase și nesăturate a omului de îmbogățire, lux și confort. Au fost exploatate până la exces toate binefacerile științei; s'au stors toate rezervoriile creerului, pentru satisfacerea acestei pofte neogoite. Cu o frenezie diabolică, omul a inventat tot felul de aparate și mașini, care să-i satisfacă dorința sa bolnavă de viteză, contraste și variație.

Dar excesul tehnic și mașinismul au dat omenirii o orientare nefirească. Omul, prin pregătirile-i de până acum nefiind în măsură să se adapteze stărilor nou create, a fost pus într'o stare de inferioritate în fața uriașului val de oțel. Voind să țină totuși pas cu vremea care îl depășea, nepregătit cum era pentru măsura ei, a devenit și el o mașină automată, o conștiință mecanică ce se mișcă la comandă prin șuruburi. A încercat să modifice

(Urmare în pag. 2-a)

MARIA CHELSOI CRISTEA — Aer de munte

Geografia prozei contemporane suedeze

de HORIA OPRIȘAN

Literatura suedeză este foarte puțin cunoscută nu numai publicului din România, dar și întregului spațiu geografic cărui aparținem. Fără să pară exagerat, dar ea este încă privită drept o curiozitate, dacă nu o raritate, chiar pentru o bună parte din Europa Centrală, Sudică și Sud-Vestică. Cunoștințele asupra ei nu depășesc cu prea mult pe August Strindberg, a cărui viață și operă tulburătoare și unică este vag conturată de câteva traduceri învechite și se opresc poate ceva mai mult la bunica prozei suedeze, creatoarea lui Gösta Berling, cavalerul romantic și întârziat, un gen deosebit de Don Quijote nordic.

Literatura cu adevărat contemporană, nuvela și romanul creat în ultimii douăzeci de ani, este complet necunoscută și ignorată. Dacă cumva vreun nume se rătăcește până aici, apoi el vine de se înfățișează într'o traducere germană, adăogând prea puțin prin aceasta la cunoașterea lor.

Proza suedeză în general și mai vârtos aceea a ultimului deceniu aduce, nu numai

EYVIND JOHNSON

pentru Suedia, dar pentru intreaga literatură universală, noi probleme, motive inedite, variate discuții și forme îndrăznețe de tratare și prezentare. Parcurgând-o, înțelegi cu adevăat, în tot complexul ei, nu numai evoluția spirituală a acestui popor, ci însuși procesul socialo-psihologic al grupului nordic, atât de diferențiat de restul Europei încât poate fi privit aparținând unui alt continent.

Cel care și-ar plimba privirea peste romanul suedez ar desprinde la primul contact două note menite să-i rețină atenția: problema psihologică: introspecția și disecția complexului psiho-fiziologic și temele sociale. Mai mult chiar, ele merg mână 'n mână, constituind ineditul înfățișării romanului suedez. Romancierii suedezi, de talia unui Jan Fridegard, Vilhelm Moberg sau alții, au reușit, în mod ideal, să îmbreune tema eminamente socială scoasă din straturile cele de mai jos ale societății cu ascuțimea și disecția usturătoare a analizei sufletești și fiziologice. Două specii de roman, până acum rar și incomplet realizate și unite, au fost sudate de acești romancieri proletari, creația ultimului deceniu.

Fără îndoială că atât elementul social cât și cel psihologic nu sunt o descoperire a Nordului, dar lui îi revine onoarea de a fi reușit să împingă pe culmi neatinse, toate componentele lui, isbutind creații cari au depășit modelele, isvoarele sau productiile similare din alte țări. Chiar mai mult, în timp ce romanul de tip psihologic, de analiză a proceselor interne, pare că a atins un punct maxim în literatura occidentală, fiind pe panta epuizării, iar cel de factură socială a pierdut din profunzime în pofida spațiului și a laturei de descripție, în Suedia el a aflat noui drumuri, și-a adâncit sfredelul și și-a ascuțit analiza, folosind în acest scop mijloace și metode părăsite sau insuficient tratate aiurea.

Poate că unii ar fi îndemnați să afirme că geografia actuală a romanului suedez nu se detașează prea mult spre propriu și original de ceeace s'a întâlnit la Proust, A. Gide sau Malraux. Chiar mai mult, că'n fond romanul suedez, evoluția și drumul lui, nu 'ncearcă decât să continue tardiv pe o cale bătută și străbătută de alții cu mult mai înainte, el nefiind decât copilul și imitatorul acestora.

Trebue să mărturisesc că însumi la început, la primul contact cu proza suedeză, această impresie de non-originalitate și tardivitate creativă, a pus stăpânire pe mine, dar mai târziu, după ce am străbătut-o mai temeinic și am adâncit-o, am înțeles că mă aflu în fața unor exprimări complet originale, cari nu au nimic comun cu ceeace se întâlnește în literatura franceză sau rusească. Dimpotrivă, anumite forme, datorită ineditului de tratare al motivului precum și prin intensitatea și originalitatea în care sunt îmbrăcate, așează romnul suedez pe un piedestal complet aparte, aș putea spune oarecum strein și de neînțeles pentru restul Europei. Dacă romanul francez contemporan de analiză psihologică și problematică socială a luat forme universale, fiind prototip și sursă de inspirație, iar cel rusesc propriu ca stare și atmosferă a marcat un moment istoric și neegalat în viața generală a romanului, apoi romanul suédez se desface și de unul și de celălalt, fiind integral original, datorită stilului său, manierei de tratare, dar mai vârtos configurației psiho-sociale și atmosferei specifice Nordului.

Literatura suedeză, și în acest capitol poate fi cuprins tot Nordul cu excepția Danemarcei, este, datorită unui complex de fenomene și fapte interne și externe, mult mai stranie, mai bizară și mai străină, nouă celor din restul Europei decât literatura rusească. Latitudinea, felul de a concepe viața, protestantismul, factor care a fost foarte mult neglijat când s'a analizat complexul psiho-spiritual al acestor spații, problemele acute sociale și felul de a se exterioriza al oamenilor, au fost și sunt tot atâtea elemente cari se cer analizate și pătrunse pentru a avea cheia care să ofere deslegările.

De pildă, romanul suedez cultivă sinceritatea cu o cruzime nemaiîntâlnită aiurea. Sinceritatea brutală isvorăște din ciocnirea protestantismului cu climatul, cu structura pisho-fizică a locuitorilor și cu problemele sociale. Folosind această armă cu o pasiune aproape maladivă, scriitorii se ridică pe deoparte împotriva unui fals puritanism, de suprafață care distruge, roade și murdărește eul, iar pe de alta ei se erijează în

VILHELM MOBERG

luptători sociali, apărători și susținători ai unei cauze care este ascunsă, îmbrobodită, drept rezultat al unei concepții specifice și proprii de a gândi.

Dacă se trece în revistă proza unui Agnes von Krusenstjerna, Eyvind Johnson, Vilhelm Maberg, Moa Martinson, Ivar Johansson, Harry Martinson și Jan Fridegard, prozatori ai ultimului deceniu și se coboară până la August Strindberg, acest titan care a întrunit în persoana și opera lui, frământarea și realizarea lui Dostojewski, Ibsen și Proust, se poate constata că toți, cu mici excepții, s'au oprit la forma de expresie autobiografică sau au cultivat, ca de exemplu Agnes von Krusenstjerna, problemele bio-sexuale și psiho-fiziologice ale femeii. De altfel femeea și nume ca Moa Martinson, Karin Boye, Gertrud Lilja, Elisabeth Bergstrand-Poulsen sunt cunoscute de mult peste hotare, datorită talen-

(Urmare în pag. 5-a)

SCRISORI DIN PARIS

SUB FOCUL RAMPEI

de MIHAIL NICULESCU

Primul spectacol din această stagiune, pe scena celui mai mic teatru parisian — „Théatre de Poche" — a fost alcătuit din două piese: Césaire de Jean Schlumberger, a cărui operă literară a primit acum doi ani premiul cel mare al Academiei Franceze și Furtuna *de Strindberg, scriitorul care împreună cu Ibsen și Björnson a răspândit faima dramaturgiei norvegiene, până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii civilizate.*

Cele două acte scurte ale piesei lui Schlumberger desvălue, printr'un raccourci poate prea abrupt, latura demonstrativă a intenției autorului, ceeace ține mai mult sau ține încă prea vizibil, de elaborarea presupusă, (ca să nu spun chiar de laboratorul operei) persistentă ca o aromă specifică sau ca o aluzie indiscretă dealungul etapelor succesive ale desfășurării acțiunii. Anecdota e redusă la o nuditate schematică, la un schematism chiar, aproape descărnat, împotriva și din pricina căruia, drama întârzie să se închege în acea existență de sine stătătoare radioasă de viață — semnul neîndoelnic al operei realizate. Ca să reiau o comparație a lui Taine, ai impresia stânjenitoare că privești o tapițerie pe partea cealaltă, putând să-ți dai seamă în amănunt, de sforțările necesare pe măsura înaintării lucrului, pentru compunerea scenei din față, — de a cărei priveliște armonios organizată te găsești însă, prin această împrejurare, lipsit.

Césaire e monologul unei idei cu incidențele ei necesare, șerpuind printre sinuozitățile dialectice inerente, împotmolindu-se în cele din urmă sau epuizându-se în aluviunile problematice ale unei desbateri contradictorii, care mi s'a părut a fi rezultatul sensibil al piesei, ceeace rămâne și îi rămâne la sfârșit spectatorului.

Insula departată de țărm, pe care trăiesc doi marinari pescari, pare o aluzie strecurată din capul locului, ca o bănuială, asupra felului experimental propus prin desfășurarea ideii dramatice. Al treilea care debarcă, Césaire, fost cândva rivalul în dragoste al lui Bernard, unul din cei doi pescari, e o ciudată întrupare a duhului rău. Arma lui, diabolic subtilă, e argumentul logic, abuziv prin orientare și consecințe asupra celuilalt, a rivalului, pe care încearcă să-l deposedeze de ce avea mai prețios: amintirea fostei lui iubite. Bernard e atât de turburat de argumentarea înverșunată a lui Césaire, încât ajunge să se îndoiască de realitatea iubitei lui, ca atare, și prin urmare, chiar de legitimitatea amintirii lui despre ea.

Am impresia că Schlumberger a încercat să dramatizeze, cu drama sa, faimosul argument al lui Zenon, care împotriva aparenței nega mișcarea. Care este, în cazul lui Bernard, aparența — realitate? Amintirea iubitei lui. Dar el a uitat cele mai multe amănunte concrete în legătură cu împrejurările în care se petrecuse dragostea lor de odinioară. In acest punct vulnerabil se insinuiază logica abuzivă a rivalului care îi dovedește cu o argumentare neîndurată, nu numai că femeia iubită de Bernard a fost a lui, Césaire, dar că Bernard însuși niciodată nu i-a fost amant, această fiind doar victima propriei închipuiri himerice, în care amintirea pretinsei iubite s'a cristalizat în felul unui mit.

Nu cred că piesa lui Schlumberger autorizâ o concluzie anume, dar ea sugerează mai multe. Una din ele s'ar putea exprima așa: viața e un compromis haotic, în sensul că omenirea e departe de a trage toate consecințele logice ale stărilor de fapt prin care se perindă. Certitudinile noastre sunt vulnerabile, ele nu au decât o valoare istorică, relativă. „Eternul omenesc" e un paradox, o absurditate din punct de vedere logic, fiindcă veșnicia nu poate avea o valoare funcțională, condiționată de relativitatea atributului „omenesc". Ceeace dovedește, în fond, zădărnicia oricărei creații, ca sforțare a spiritului de a întrece condiția omenească.

Dar mai mult decât cusururile arătate, cred că trage în cumpănă ținuta literară a piesei lui Schlumberger, căreia interpretarea unui actor excepțional, Jean Vialar, în rolul principal, i-a comunicat prin convingerea pasionată a jocului său, un suflu de viață, ca o prezență neliniștitoare, cel puțin pentru răstimpul spectacolului. Fără îndoială, amintirea acestui actor are mai multe șanse să dureze pentru cei cari l-au văzut, împotriva oricărei cazuistici, decât aceea a personajului din piesă, primejduită de argumentarea logică a lui Césaire.

Acelaș actor a jucat apoi principalul rol din Furtuna *lui Strindberg, piesă care, din felul cum a fost înscenată la un teatru cu 60-70 de locuri, făcea să reiasă rolul delicat al actorului, împovărat de o răspundere excesivă. Strindberg ținea foarte mult la toate detaliile punerii în scenă al cărei realism sugestiv trebue să urmărească realizarea climatului moral al dramei ca o consecință necesară a celui fizic. Starea de nervozitate și neliniște stârnită de preludiile furtunii de afară, își are echivalentul mai subtil în așteptarea tulburată de presimțirile unei catastrofe posibile, a personajelor piesei. Dar, furtuna de afară se potolește odată cu temerile lăuntrice și totul revine la obișnuit. Din cauza împrejurărilor de fapt, această corespondență muzicală n'a fost poate sugerată așa cum s'ar fi cuvenit, în vederea obținerii efectului dorit de autor. Actorilor le-a revenit o răspundere grea, dar trebue recunoscut că au jucat cu o înțelegere desăvârșit nuanțată a intențiilor presupuse. Au jucat piesa, nu rolurile — cu o vorbă a lui Sacha Guitry — într'un fel care a însemnat o revelație de artă emoționantă.*

In schimb, Hedda Gabler *a fost prilejul unei creații interesante a*

(Urmare în pag. 3-a)

VASILE VELISARATU — Șosea spre Dorobanți

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL: „OCHII STRIGOIULUI", dramă în trei acte de d-nii: CESAR PETRESCU și VINTILĂ RUSSU SIRIANU.

TEATRUL „STUDIO": „LANȚURI" comedie romantică de ALLAN LANGHTON MARTIN.

TEATRUL COMEDIA: „OMUL CARE NU CREDE IN NIMIC" comedie în trei acte de ANDRE BIRABEAU, traducere de C. CRISTOBALD.

Așteptată cu multă nerăbdare, piesa d-lor Cezar Petrescu și Vintilă Russu Șirianu a stârnit oarecari nedumeriri.

Le socot și firești și justificate.

Cred că este întotdeauna o întreprindere hazardată aceia de-a dramatiza o mare operă care deja își are viața ei proprie, o unitate și o configurație a ei autonomă, și care, ca atare, nu poate fi nici convertită în teatru, nici comprimată, nici schematizată.

O asemenea transpunere o va face să sufere în esența ei, scena desfigurând-o, sau, d'n contra, în caz că se va încerca să fie menținută cât mai aproape de modelul din care s'a inspirat, este sigur că ea va rămâne o operă nereușită dramatic.

In adevăr, sunt oarecari imponderabile — și nu-i locul să merg aici mai mult în discutia acestei chestiuni — care se pare că fac ca asemenea dramatizări să nu reușească; se pare că dramaticul și epicul se exclud.

Mai mult: s'ar părea că „poetul dramatic și poetul epic cari ar fi să se găsească într'un scriitor ei înșiși se exclud.

A „gândi teatral" și „a gândi epic", se presintă așa dar în practică drept lucruri complect diferite, deși și unul și altul nu sunt decât tot niște atribute scriitoricești, deci aparent având aceiași natură.

Inainte de a merge la explicațiile acestui fenomen, cari pot fi mai multe și de mai multe feluri, fiecare cu caracteristicile și importanța lor, de care, vr'odată și în altă parte poate că mă voiu ocupa, menționez un lucru și acela este nediscutabil: că realitatea și istoria teatrului confirmă această afirmație, indiferent de explicațiile ce i s'ar putea da.

Și acesta este adevărul.

Nici-un mare nuvelist, romancier, — chiar când a scris teatru el, s'au n'a dat opere dramatice deloc sau n'a dat opere dramatice valabile, nediscutabile — în orice caz nu le-a dat în măsura geniului său, așa cum am fi fost în drept să ne așteptăm.

Balzac, Dostoiewski, Dikens, Stendhal, Flaubert, chiar Tolstoi — cu acea impresionantă dramă „Cadavrul viu" — se știe că nu reușesc să ne presinte nimic sau nimic care pe plan teatral să echivaleze marele lor geniu.

Și, invers, nici-un mare creator de teatru, nici Shakespeare, nici Molière, nici Racine, nici Corneille, nici chiar Bernard Shaw în zilele noastre nu au scris nici un roman sau vre-o altă scriere de natură epică sau sociologică, despre care să se poată spune că va rămâne și că s'ar putea compara cu ceeace au dat pe tărâm teatral.

Acestea fiind spuse, și deși nu contest posibilitatea ca în unele cazuri și cu totul excepțional, unele totuși să reușească, se înțelege care este concluzia care se deduce.

Revenind acum la „Ochiul strigoiului", voiu spune că aceasta este o lucrare cu multe bune intenții, dar prea mult roman și prea puțin teatru.

De sigur că bunele intenții, mai cu seamă în literatură, nu sunt întotdeauna suficiente, dar altcori — și acesta cred că este cazul de față — ele pot să ajute mult unei piese de teatru. In adevăr, prin oarecari rezonanțe de psihologie socială, caracteristice epocii tulburi de după războiul nostru de întregire și prelungită până în preajma acestuialt război, epocă pe care tocmai o îmbrățișează piesa d-lor Cezar Petrescu și Vintilă Russu Șirianu, prin unele critici destul de îndreptățite aduse unei întregi generații, cum și prin suflul de înaltă morală și de cald patriotism pe care îl prezintă, se poate spune că această lucrare dramatică își justifică îndeajuns existența.

Se mai poate adăoga deasemenea că se bucură și de o distribuție deosebit de bună, astfel că spectacolul este din multe puncte de vedere reușit. In adevăr, avem printre interpreți pe d-nii: Fintesteanu, deosebit de bine în rolul doctorului Bantaș, deja un alt Fintesteanu decât cel de până acum, ceeace este deosebit de îmbucurător, d. Toma Dimitriu, deplin, real, stăpân pe joc, și d. Pop Marțian, ale cărui merite i-au fost în destul prețuite întotdeauna.

Deasemenea, d-nele: Marcella Demetriad, care dovedește o deosebită sensibilitate și care, atât ca fizic cât și ca dicțiune, e tocmai potrivită în rolul oarecum principal feminin al piesei — în Papica — apoi Nora Peyov, Victoria Mierlescu, Emilia Cosachievici, Tantzi Economu-Weselowschi.

Trebuie să menționez deasemenea și pe ceilalți interpreți, d-nele și d-nii Didy Teodorescu, Antoinette Vriside, Valeria Panait, N. Dimitriu, D. Nasta, N. Pereanu, I. Radu, D. Ene, I. Lucian, N. Cristescu, I. Horațiu, C. Economu, G. Atanasiu, T. Branea, L. Cassian, E. Cosgărescu și G. Franga, cari, deasemenea, au realizat multe lucruri bune în rolurile ce le-au fost atribuite.

Deasemenea și direcția de scenă a d-lui Soare Z. Soare, în general bună.

*

Piesa dela „Studio" este un spectacol destul de ieftin, cu oarecari intenții lacrimogene și, într'un fel, nici măcar acelea realizate. E o compoziție destul de hibridă, melodramă pe deoparte, comedie pe de altă parte, cu împușcături, cu apariții de dincolo de mormânt, cu „hapy-end", dar în orice caz, și ca dramă nerealizată și sub aspect de comedie la fel, în fine un spectacol care poate fi un bun pretext pentru un scenariu de film american sau... chiar continental, așa cum a și fost, dar departe de o valoare dramatică efectivă.

Cum cinematograful dispune de mult mai multe posibilități decât teatrul, se întâmplă foarte des — și lucrul este explicabil — ca multe lucruri să reușească pe ecran, dar să nu aibă același succes pe scenă. Cred că acesta este cazul și cu actuala piesă.

De altfel, cum spuneam, este vorba de o lucrare minoră, cu deosebit de supărătoare platitudini și naivități, care față de adevăratul teatru, reprezintă ceeace-i cromolitografia banală față de pictura autentică.

In ce privește interpretarea, ea a fost încredințată unor elemente în general tinere. Rolul principal femenin l-a avut d-ra Nina Diaconescu care, pentru o actriță începătoare, a dovedit o frumoasă desinvoltură scenică, multe însușiri, grație tinerească și destulă sensibilitate.

Cel de al doilea rol femenin mai important l-a avut d-ra Maria Botta, care a adus, în puținele și sporadicele-i apariții, pe lângă deosebitele-i calități fizice cari o fac așa de prețioasă primei noastre scene, și talentul d-sale de mult încercat și verificat.

In celelalte roluri, d-nele Maria Voluntaru, Carmen Tăutu, Niculina Fințescu și Corina Constantinescu, destul de bine.

John Carteret, personagiul principal masculin, a fost interpretat de d. A. Demetriad, care l-a prezentat, în special la început, cu destulă culoare, interesant, adecuat, și ca ton și ca mască și ca joc.

John Carteret tânăr, mai puțin realizat.

Al doilea rol important al piesei a fost cel al lui Owen Harding, interpretat de d. C. Antoniu, care ca întotdeauna, oricare ar fi apariția d-sale, a știut să dea și de data aceasta o culoare deosebită interpretării d-sale.

Destul de bine d. A. Alexandrescu, cu un joc sobru și bine dozat în rolul lui Keneth Waine; deasemenea d. Emil Botta deși puțin cam prea exagerat și mereu cu aceleași mijloace de exteriorizare — intonații, gesticulări etc. — în rolul lui Jeremiah Waine, cum și d. I. Isaia, care s'a dovedit a fi intuit deosebit de bine nota justă a personagiului interpretat.

In restul distribuției, d-nii E. Stoicescu și T. Branea.

Direcția de scenă a avut-o d. Ion Sava, pe care, cum am mai spus și altă dată, îl apreciez în mod deosebit.

Dar e greu de spus de data asta dacă punerea în scenă a acestei piese e un succes: nici în bine, nici în rău...

Inovațiile... fluorescente?

Nici oportune și nici bine distribuite.

Cât despre regia în sine, s'ar putea spune că se prezintă într'un fel care dă impresia mai degrabă a fi nepusă la punct sau chiar neîngrijită, începând cu lucruri neînsemnate cum ar fi de ex. acea păpușă și ridicolă și mică și urîtă sau cu lumina prost distribuită și nestudiată, căutând figura d-nei Mimi Botta, a stației, par'c'ar fi căutat-o noaptea cu lanterna pe camuflaj și proectându-i umbra — duh din lumea cealaltă fiind !... — pe pereții din fund și terminând cu talazurile fără rost, îngrămădite pe scenă, cu acele sărituri peste zid, deși regisorul așezase poarta tocmai alături — poartă care pe deasupra mai era și deschisă !! — apoi toată încărcarea aceia a scenei cu o casă întreagă, cu două etaje, prezentată frontal, când acțiunea nu folosește nici măcar parterul, ci numai grădina, sau, cel mult intrarea casei, pentru ca, în schimb, locuința doctorului Owen să fie cu totul înghesuită într'o margine a scenei.

Și totul nu numai încărcat, dar și înzorzonat, încât aproape că devenea obositor.

Evident, aici trebuie să menționez că decorurile sunt semnate de d. Traian Cornescu, așa că vina d-lui Ion Sava este în orice caz mai mică. Totuși, cum d-sa este regisorul și cum pe deasupra mai este și pictor, nu se poate spune că nu este răspunzător de lipsa de gust — din indiferent ce cauza — a unui spectacol ce-i este încredințat, pentru că dacă nu-i plăceau, trebuia să le refuze sau, dacă le voia altfel, trebuia să dea indicații în consecință.

Cred, totuși, că prin o mai mare sobrietate, acest spectacol va fi putut să însemne ceva mai mult și va fi putut avea o linie mai sigură de artă. In schimb așa banalitatea cromolitografică, lipsită de fantezie dar inutil înzorzonată a decorului — așa cum am arătat mai sus — adăogată naivităților inseși ale piesei, de sensibilități pe care deasemenea le-așĭ numi cromolitografice, n'au făcut decât să se influențeze unele pe altele și să se accentueze...

Rezumând: nu-i un succes — o, despre asta ! — și, vorba aceia.. nici măcar nu-i o cădere: e o mică povestioară de spus la gura sobei pe care, daca vor, pot s'o suporte și copiii dacă vor... și... oamenii mari !

*

„Omul care nu crede în nimic" a lui André Birabeau este o piesă care chiar nu spune nimic... Sau, mai explicit, o comedie în același timp prea ușoară, fără ca măcar să fie și ușoară și... amuzantă, cu un fapt sentimental divers, însă prezentat din punct de vedere dramatic inconsistent, fără nici-o scenă de comic autentic, fără nici-o scenă de emoție autentică.

Analizele și autoanalizele sufletești — cu problemele adiacente — nu sunt materie teatrală; deacela și piesa lui Birabeau, în care eroul principal constată că douăzeci de ani s'a înșelat pentru ca apoi să regrete — „Baisers perdus"... — dacă putea deveni în mâinile unui romancier versat în prezentări de peisagii psihologice un interesant roman prin tema pe care o punea și prin efectele pe care le-ar fi putut obține, exploatându-le cu abilitate, în teatru n'au putut însemna nimic.

Poate și din vina autorului, bineînțeles. Pe cine, în definitiv, putea să-l intereseze ca spectator — fiindcă să nu se uite că în teatru ești spectator adică „auzi" dar și „privești" — o rancună veche care se consumă în adâncurile lui Cagolin ?

Asta în faza întâia a piesei.

Și ce efecte — cel mult literare, dar nu și dramatice — poate prezenta faptul că după aceia revine la „sentimente mai bune" în faza doua ?

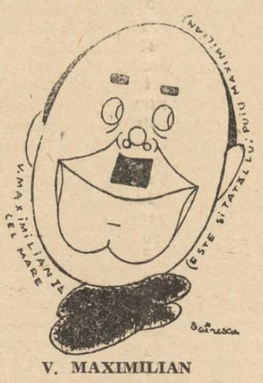

V. MAXIMILIAN

Imi închipui că actorii n'au decе fi mulțumiți în adâncul lor sufletesc. D. Storin, care este unul dintre bunii noștri actori, cred că trebue să spumege, văzându-se nevoit să joace un astfel de rol — tot așa de incolor și de plat ca și cel din „Șantaj" dela Teatrul Nostru — deși trebuie să-i recunoaștem meritul că a pus tot ce a putut pune spre a face ceva din ceeace de fapt nu-i putea oferi nici-o posibilitate.

D. V. Maximilian, cu tot humorul d-sale, așa de cald și de personal, n'a avut nici d-sa ocazia să-și valorifice calitățile de bun actor pe care le are, spre a da ceva plin, ceva „rotund".

E drept că d-rei Maria Magda rolul poate că i-ar fi dat ocazia să realizeze ceva, măcar pe acel plan de sentimentalism fără adâncime, pe care-l relevam mai sus, dacă o destul de vizibilă lipsă de sensibilitate și de inteligență scenică — aproape deconcertantă — n'ar face-o improprie chiar și unei astfel de realizări minore.

Cu totul altceva d-na Marguerite Romanne: o simțeai, chiar când n'avea nimic de spus, că era în scenă !

Iar rolului d-sale, deși mai puțin important, a știut — atât cât se poate obține cu o piesă de factura acesteia — să-i dea totuși oarecare viață și culoare.

I se cunoaște imediat experiența scenei așa că — cu excepția unui accent franțuzesc, în special când e vorba de pronunțarea lui „r", accent care în definitiv nu-i deloc displăcut, ba încă așĭ putea spune din contră, dar care ne arată că... nu-i românesc — merită numai cuvinte bune pentru rolul Thérèse-i Cagolin.

In restul distribuției d-nele Clody Bertola, Anca Balaban, Jenny Ioanin, Eugenia Baume, Erastia Peretz, Silvia Nortosi, precum și d-nii Marcel Enescu, St. Decu, Tr. Varașteanu și I. Frimu, cari, cu toții, și-au dat o contribuție valabila în realizarea acestui spectacol.

Direcția de scenă a d-lui Sică Alexandrescu, bună.

Decorurile d-nei Cella Voinescu și Vasilu Faiti, frumoase.

Traducerea d-lui C. Cristobald, deasemenea, cât se poate de buna.

In scurt, un concurs fericit de talente — și actori și direcție de scenă și traducere bună și decoruri frumoase — cari astfel ar fi putut constitui un spectacol deosebit de bun dar care, neavând un text veritabil de teatru, de bază, căci acesta-i esențialul, nu înseamnă nimic: „Sarutări pierdute", „eforturi pierdute", „timp pierdut" etc. etc.

ALEXANDRU DRĂGHICI

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Minciuna dragostei și jurnal

REGAL: Conflict și jurnal de război

VICTORIA: Paradisul pierdut, revistă și jurnal.

ELYSEE: Aventura dela Grand Hotel

VOLTA BUZEȘTI: Noaptea fantastică, jurnal și trupă

ROMA: Suflete în furtună, revistă și jurnal

CARMEN SYLVA: O crimă celebră, jurnal și revistă

SUB FOCUL RAMPEI

(Urmare din pag. I-a)

d-nei Marguerite Jamois, în rolul celebrei eroine ibseniene. Cred că are, printre actrițele parisiene de astăzi, personalitatea cea mai complexă, aceea a cărei prezență într'un ansamblu, chiar remarcabil cum este al teatrului Montparnasse, distonează, acaparând toată atenția spectatorului. Am văzut-o pe Gaby Morlay jucând și parcă jucându-se, într'un rol care nu-i dă nici pe departe ceeace actrița îi dăruește piesei. Dar Marguerite Jamois e o prezență fascinantă, obsesivă, comparabilă doar cu aceea a d-lui Storin, la noi. Prin destin ibsenian, în primul rând, această ciudată Doamnă Bovary nordică se hrănește aevea — s'ar zice — cu destinele celorlalte personaje, pe care le modelează și le supune după voie. Dar omenește chiar, Marguerite Jamois sporește, pe scenă, cu nu știu ce radiație misterioasă, în dauna celorlalți pâlpâind abia cu ultimele licăriri ale unei palide semnificații, repede mistuită și aceea. Uneori, trăsăturile feței i se transfigurau încinse brusc de o aprigă și stranie frumusețe, pentru ca numai decât apoi să se stingă, opace, veștede, îmbătrânite cu zeci de ani.

Hedda Gabler e poate cea mai solid cherestuită piesă din teatrul lui Ibsen și desigur cea mai puțin atinsă de cariul retoricei. Ceeace ar părea cu prea stăruitor relief și cu o indiscreție scheletică pe la încheeturi, este atenuat ca de o negură învăluitoare, după capriciul căreia, peisajul moral se desfășoară cu altemări de inseninare și umbră de liniște zăcută, rău prevestitoare.

Pentru începerea stagiunii, Charles Dullin a montat pe scena teatrului „Cité", cu un fast și într'un ritm greoi, Monsieur de Pourceaugnac, divertisment improvizat în pripă de Molière, pentru ușurarea digestiei Regelui Soare și a curtenilor lui, la un sfârșit de săptămână scursă în tot soiul de petreceri amestecate. Mai mare osteneala și aproape zadarnică. Latineasca-păsărească a savanților cu clistir și a celor cu perucă și robă abia dacă ne face să zâmbim, iar accentul străin al unora de pe scenă de mult nu mai poate stârni râsul, de când limbile s'au amestecat că nu se mai pot descurca din babilonia întinsă ca o molimă în toată lumea. Rămâne totuși din această mascaradă, silueta curioasă de gândac bătțat a lui Dullin, în scurta apariție — mai mult decât rol — a lui Oronte.

MIHAI NICULESCU

ECOURI teatrale

PORTRET..

Puneți neastâmpărului sprâncene de Mefisto și nestatorniciei răsfățul unei inimi, ca să cunoașteți pe cel pe care nu-l cunoașteți bine: pe marele nostru artist Puiu Iancovescu.

La o vârstă când și numele i-a oprit — parcă — numărul anilor în loc, Puiu însemnează pentru teatrul românesc un capital, la care cel dintâi subscriitor a fost Dumnezeu, care dăruindu-i calității de a fi OM și pe aceea de actor, l-a botezat cu nume românesc: Ion Iancovescu.

Ce-a strâns pe urmă, n'a fost decât sârguința unui talent, a unei inteligențe și a unui meșteșug de-a cuceri — într'o egală măsură — atât pe... bancheri, ca să clădească teatre multe și-apoi să le lase, cât și pe spectatori.

Pentru Puiu, teatrul este viața lui, e firea lui și mai cu seamă e singura lui bogăție care totuși — ciudat !... — ca oricărui mare artist îi dă mereu grija lipsei de bani.

Știrile despre ultimul lui succes din „Cyrano" pe scena Teatrului Național dela Odesa, însemnează vestea unei recunoscute munci și a unui răsunător talent, de care cei dintâi cari ar trebui să audă, ar fi cei cari nu s'au gândit să-l dea posibilitatea lui Iancovescu de-a juca întâi la București pe „Cyrano", nu la Odesa.

E în asta reproșul unei întârzieri de 13 ani, pe cari și unul ca Iancovescu, pentru care cifrele nu contează, tot îi socotește...

„SPECIALIȘTII"...

Dela un timp, revistele de teatru poartă un crâncen război între ele.

Dacă, cel mult, două se găsesc într'o oarecare înțelegere, totuși sunt în plină luptă cu celelalte, fiecare înțelegând să se hărțuiască pe chestia... tirajului.

Vedeți, dar, ce importantă preocupare au început să aibe revistele de teatru, ca să înge. nunche orice alte probleme în fața uneia singure: tirajul.

De-ar fi lipsit — însă — lupta aceasta, n'am fi cunoscut „forța" de pătrundere a acestor reviste în massa cititorilor.

Azi, însfârșit, suntem mulțumiți că o cunoaștem: „specialiștii" nu sunt prea căutați.

E și acesta un succes de... „opinie".

„CUMUL"...

Am fi fericiți să știm că fiecare actor îndeplinește funcții cât mai multe, dar cu aceeași competență, cu care Louis Jouvet le îndeplinește pe toate: ca actor (în teatru sau film), ca regisor, ca profesor și ca iscusit critic.

La noi, o singură mare artistă a reușit să realizeze pe mai multe planuri tot ce se leagă de arta dramatică. E doamna Lucia Sturdza Bulandra.

Acum în urmă, vrea cu tot dinadinsul să se mai arate cineva. E domnul Nove, care nemulțumit cu tot ceeace i-a dăruit soarta ca beneficii depe urma unei singure calități: frumusețea, vrea să mai fie actor, director de teatru, director de scenă și traducător.

Să recunoaștem însă că din toate n'a putut atinge cum trebue decât ceeace — prea puțin a depins de talentul d-sale ca actor. A ajuns director administrativ.

In calitatea aceasta, strunește pe toți plasatorii, încât nici un scriitor, actor sau autor dramatic nu poate vedea spectacolul dela „Mic"—așa cum se cuvine calității acestor oameni — fără viza și „ordinul" d-lui Nove.

Dacă însă s'ar opri doar la funcția ce i se potrivește, renunțând la celelalte, atunci i-am lăuda și măsura și priceperea.

Dar așa...

AFIȘ...

La Teatrul Național se repetă „Regele Lear", în regia d-lui Victor Bumbești.

Pe scena „Studio-ului" va urma — probabil — „Comedia inimii" de d. Soare Z. Soare.

La „Teatrul din Sărindar — Maria Filotti" afișul se va schimba cu reluarea cunoscutei piese a lui George Mihail Zamfirescu, intitulată „Domnișoara Nastasia".

Teatrul „Intim" intră sub o nouă direcție, a d-lui Ciprian, și va reprezenta „Banii".

La „Teatrul Municipal" viitoarea premieră va fi cu o piesă originală „Paraziții" după o nuvelă a lui Delavrancea.

I. M. LEHLIU

DRAMA OMULUI MODERN

(Urmare din pag. I-a)

ritmul domol al inimii după pârâitul sacadat și accelerat al motorului.

Astăzi omul nu-și mai aparține. E prizonierul lui însuși. Din inventator și stăpân, la început, al forțelor dinamice, s'a pomenit sclavul propriilor sale invenții tehnice. In loc să-i aducă fericirea visată, acestea s'au întors împotriva creatorului lor. Cu regret constată azi că a creat un monstru care se hrănește cu sângele său. Dându-i drumul în lume, el nu-l mai poate opri. I-a scăpat cârma din mână. In loc să fie mândru de opera sa, el se leapădă astăzi de ea. Marea tragedie ce se desfășoară sub ochii săi îngroziți este o urmare directă sau indirectă a zelului său neobosit de a ferici omenirea cu invenții binefăcătoare. Cu regret constată acum că tot ce a inventat cu înfrigurare mintea omenească în decursul secolelor, pentru a asigura lumii o viață liniștită și comodă, e pus în slujba distrugerii aceleiași lumi. Fericirea s'a transformat în blestem.

Trenul, automobilul, vaporul, avionul, pulberea, dinamita, gazele, electricitatea, telefonul, tiparul, undele aeriene, etc. sunt puse în slujba distrugerii. Până și fotografia și cinematograful, numite și ele arte, ca operatoare de iluzii, ne înfățișează cu cea mai nerușinată lipsă de umanitate imagina lugubră a lumii fumegânde. Este cea mai crudă răzbunare o omului împotriva lui însuși, a tehnicei și mașinei asupra spiritului și naturii, a efemerului și josnicului împotriva eternului și sublimului.

Invențiile și descoperirile de tot felul nu au adus omului fericirea visată. Revoluția tehnică a împiedicat evoluția normală a individului. El a devenit un rob al mașinii. Aceasta îl domină tiranic, reducându-i personalitatea până la desființare. Privește neputincios la efectele ei distructive, fără să poată lua vreo inițiativă salvatoare. Iată marea tragedie a omului modern !

Având la îndemână atâtea invenții tehnice și mijloace dinamice, omul a crezut că e stăpan pe univers, că poate învinge totul, chiar și forțele naturii, cu legile ei imutabile. Astăzi constată că s'a înșelat. Voința și mijloacele îi sunt prea mici față de măreția îndrăsnelii. De aici rezultă descurajarea și disperarea sa.

Mașinismul a adus transformări mari în viața omului modern. Acesta nefiind pregătit pentru starea de desvoltare uriașă în toate domeniile, a rămas un inadaptabil. L-a copleșit materialismul cu toate consecințele lui; goana după cuceriri l-a istovit; iar civilizația modernă l-a anchilozat într'o stare artificioasă, improprie desvoltării lui naturale și libere. Astăzi el este un neîmplinit, nefiind în stare să înțeleagă și să suporte măreția și tragicul acestor vremi. De aceea se consumă în incertitudini și neliniști.

Progresul tehnic a adus după sine crearea unei civilizații de suprafață, de ocazie, standardizată pe măsura și pentru uzul tuturor. I s'a dat omului surogatul pe care sociologii și pedagogii îl socoteau miraculos, în măsură să-i asigure liniștea și fericirea. Această civilizație, nu numai că nu și-a îndeplinit scopul, dar a pus omul într'o stare inferioară, artificioasă și vătămătoare structurii sale. Civilizația, în loc să-i sporească fericirea, i-a înmulțit și mărit suferințele. Putem spune că civilizația a a alungat din lume fericirea. Această constatare dureroasă l-a făcut pe autorul lui Emile să exclame revoluționarul: Retournons à la nature.

Dacă cei mulți au fost furați de mirajul civilizației moderne, cei puțini, elita care nu și-a trădat chemarea, a urmat calea sinuoasă a cunoașterii. Aceasta să fie oare mai fericită? Mari sunt decepțiile vieții de fiecare zi, dar mai mari sunt suferințele celor ce urmează drumul spre adevăr. Cine e în stare să înțeleagă drama luciferică din sufletul titanilor spiritului? A fi sau a nu fi?... Ce știm? Ce sunt ? Ce fac ? De unde vin? Unde mă duc ? ș. a. m. d. Intrebările s'au înmulțit într'o măsură atât de mare, în cât omul nu mai e în stare să răspundă. Care și unde este adevărul absolut ? E în măsură omul să-l afle ? El a încercat să pătrundă cu mintea dincolo de limitele omenescului. Ceeace odinioară era o dramă pentru un singur erou, Dante, Hamlet, Faust, astăzi este drama celor mai mulți dintre noi. Sfera suferințelor luciferice s'a lărgit. Trăim colectiv drama pe care odinioară o suportau numai eroii și zeii. A fost ajuns, atacat și sfărâmat cerul rezervat divinităților și supraoamenilor. Olimpicul s'a destrămat și banalizat în mâinile oamenilor. Nu le-a mai rămas nimic de ajuns, de cucerit. Aventura aceasta îndrăsneață în domeniul cerului i-a costat fericirea. Omul modern a pierdut paradisul.

Cunoașterea nu atrage după sine liniștea și fericirea omului. Niciodată omul nu a avut mai multe perspective și posibilități de investigație ca acum și cu toate acestea, niciodată nu a fost mai nefericit ca acum. Atunci la ce-mi folosesc știința, filosofia și artele, dacă nu sunt în stare să-mi aducă mântuirea? Ele îmi măresc și mai mult suferințele, îmi sporesc incertitudinile și neliniștile și îmi răpesc posibilitatea de a mă mântui. Filosofii și scriitorii mă consolează cu asigurarea că drama pe care o trăesc e permanentă și universală. Aceasta să fie oare unica mângâere care justifică existența omului ?

Dacă ar fi să acuzăm pe cineva de starea disperată în care a ajuns omul de azi, aș acuza, în primul rând, sociologii, filosofii și scriitorii. Aceștia, fie prin concepțiile lor deprimante despre lume și viață, fie tocmai prin lipsa unor idei sănătoase și trainice, au contribuit în cea mai largă măsură la dezagregarea societății și la mărirea haosului spiritual. Generația de scriitori postbelici a fost crescută la școala distracției și artificiului. Acest fapt a dat naștere unei literaturi lipsite de viață și semnificații adânc umane. Arta a primit un caracter artificial, îndepărtându-se de viață. Astfel omul s'a văzut părăsit tocmai de cei care erau mai în măsură să-l înțeleagă, să-i descopere lacunele, să-i pătrundă întunerecul și haosul din suflet. Pe artist l-au interesat mai mult formele pure, tehnica operii sale, travaliul, decât sufletul chinuit de neliniști și spaime. Muzicalitatea, ritmul interior, imagina, rima, valorau mai mult decât o neliniște, spaimă sau întrebare. Materialismul și raționalismul și-au făcut astfel efectul și în literatură și cultură.

Cultura și civilizația vremii noastre sunt lipsite de viață, sărace în uman. Ele se bazează mai mult pe formă. Sărăcia lor spirituală, manifestată sub diferite forme de purism, estetism, materialism, tehnicism ori intelectualism, le-a îndepărtat de om, situându-le în domeniul artificiilor și mostrelor muzeistice, destinate curiozității. Cine va analiza criza omului modern, va găsi în cultura și civilizația secolului una din fețele acestei crize.

Ceeace mărește tragicul din sufletul nostru este lipsa unui suport moral. Omul de azi nu are nici un ideal. Singurul său țel este bogăția, luxul, confortul. Cu câteva zile înainte de moarte, un fost profesor universitar spunea studenților săi că nu se poate trăi fără ideal. De aici se vede marele păcat al filosofilor și scriitorilor. Ei n'au fost în stare să descopere lumii un ideal de viață, care să-i asigure liniștea și fericirea, sau cel puțin să-i dea speranța unei mântuiri. Toate idealurile profesate de sociologii și filosofii raționaliști și socialiști s'au dovedit false și efemere.

Și ceeace este și mai tragic, e faptul că omul modern nu este nici creștin. Creștinismul îi oferă posibilitatea mântuirii. El s'a răspândit în lume tocmai prin fericirea pe care o promitea omului înșelat de zei și torturat de despoți. Pentru cei mai mulți, creștinismul este azi o formă fără viață, o practică anacronică, care se menține totuși datorită tradiției sale de aproape două mii de ani. Poate suntem în pragul unei noi lumi, cu credința și idealurile ei ?

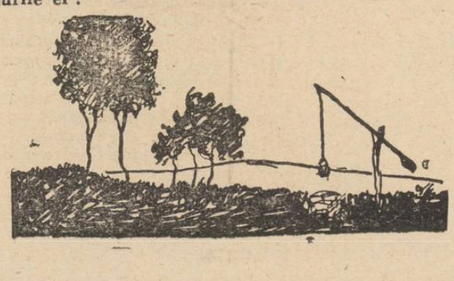

Odată cu tehnica, civilizația și cultura, a evoluat, într'o oarecare măsură, și conștiința individului. Astăzi omul are pretenția unor drepturi de deplin câștigate și justificate. Acestea au venit în conflict cu formele sociale, care au rămas neschimbate. Ele au ținut omul încorsetat în rigiditățile lor tradiționale. Astfel s'a născut conflictul dintre viață și formă, altă față a crizei omului modern. Din această cauză, omul modern este un nesatisfăcut, un revoltat. Epoca dintre cele două conflicte mondiale se caracterizează prin lupta dintre viață și formă, materie și spirit. Astăzi se pare că omul se răzbună pe trecut pentrucă l-a ținut încătușat în formele sale rigide.

Omul este astăzi prizonierul formelor sociale. I s'a îngrădit orice posibilitate de manifestare sinceră, spontană și naturală prin tot felul de convenții sociale, precepte, obiceiuri și prejudecăți. In societate omul este o mască, în singurătate ecoul societății. Are numai iluzia libertății, de fapt el nu-și aparține. E sclavul ideilor, al formelor sociale, al mașinismului, al convențiilor, al ficțiunilor și al conformismelor. Suferințele lui nu sunt numai de natură interioară, ca urmare a unor conflicte sufletești, ci și o consecință a unor factori exteriori: religioși, sociali, educativi, politici, economici. Cu repeziciune meteorică au trecut peste el cele mai contrastante evenimente; cele mai contradictorii idei și păreri s'au succedat pe sub ochii săi îngroziți; a fost aruncat cu brutalitate dintr'o extremă în alta. El a fost cobaiul tuturor experiențelor dureroase pe care le-au încercat regimurile și sistemele politice, sociale, economice și didactice. Astăzi, în urma atâtor instabilități, trăește într'o continuă groază. Omul modern este un nevropat. Mulțimea, varietatea și contrarietatea evenimentelor ce s'au întâmplat în ultimul timp, pentru care ar fi trebuit multe zeci de ani în alte vremuri, i-au creat o stare de permanentă neliniște și teamă. Nu mai e sigur de nimic, nu poate conta pe nici o valoare. Toate valorile s'au devalorizat. Ce va fi mâine?

Desarmonia interioară, căreia i se asociază și desacordul lumii exterioare, a creat omului o stare deprimantă insuportabilă. Nici într'o epocă nu s'au numărat atâtea sinucideri și suprimări ca în epoca noastră blestemată.

Părăsit de divinitate, omul se vede azi părăsit și de semenii săi. L-au trădat pe rând: preotul, scriitorul, filosoful, politicianul, societatea... Poate niciodată nu s'a simțit mai singur și mai părăsit ca acum. Cuprins de o tristețe organică, în mijlocul unei iremediabile singurătăți, omul modern se consumă neputincios în așteptarea adevăratei renașteri, care trebue să aducă reabilitarea omului. Mașinismul l-a transformat într'o unealtă, într'un aparat de emis idei. A fost jefuit de valorile permanente: de credință, milă, bunătate, înțelegere, umanitate. I s'a smuls esența: sufletul. Astăzi omul nu mai e capabil să rădă, să plângă, să participe la viață cu toată ființa sa. Incercările moderne de analiză și sondare în subteranele ființei omenești au descoperit o lume pervers și denaturată.

Sufletul omenesc, cutropit de întrebări și neliniști, torturat de spectre și spaime, dorește fierbinte întoarcerea la adevărata viață pe care a pierdut-o. De aceea încearcă să evadeze din teroarea politică și socială, din haosul material moral și spiritual al vremurilor crude pe care le trăim. Cu tot efortul dorește să se libereze, mai ales, de mașinismul ucigător, de materialismul obsedant și de civilizația artificioasă a acestui secol-viteză.

Fericirea și mântuirea îi pot veni numai prin întoarcerea la el însuși, la natura sa proprie, la măsura justă a valorii sale, la încrederea în sine și în semenii săi, dar mai ales la respectul față de sine. Omul nu este o mașină, o noțiune goală, ci o făclie a lui Dumnezeu. El trebue să-și recâștige adevărata sa valoare, care e deasupra tuturor celorlalte bunuri. Trebue să ne întoarcem în căutarea sufletului. Omul regăsit va fi adevăratul om nou. Dacă nu se va reuși, zadarnice sunt toate jertfele sângeroase, suferite de omenire. Reabilitarea omului și regăsirea paradisului pierdut, iată prețul just al marilor sacrificii pe care le suportă azi umanitatea.

GEORGE PUTNEANU

ETAJUL II

Zâmbise toamna galben lângă etajul II,
Când își cusu romanța pe inimele moi :

Atât de calmă-i după-amiaza asta asasină
De Septemvrie care îmbătrânește
Că tremură înfrigurată, în ftizie,
La ora 6, toată frunza galbenă sau stacojie
Și agresivă liniștea plutește
Prin simțuri, ca o putredă lumină,
Înăbușindu-le revolta, atunci când crește
Rostogolită'n cauciuc sub limuzină....

Menuetul citadinelor melancolii
Îl dansează însă'n fiecare zi, 5000 de pălării
Când soare vechi înțeapă creere bolnave
Și burnița de raze-și sapă'ncet neliniștile-l grave ;
Arcușul orelor se lasă stins pe ploape
Iar degetele'nfig triști pe nevăzute clape...

La picioarele pianului, din garsonieră,
Lângă al 6-lea apartament
Soarele agonizează lent
Țintuind triste'i prin fum, în scrumieră...
Iar Chopin a decedat lângă balcon
Pe partitura galbenă de sub covor
Și ame'itu-i duh, prin frunze, sub un nor
Destramă'n vânt, sburând, un palid semiton.

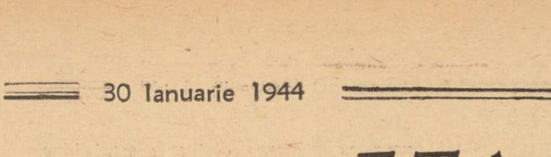

Și mai sus, la fereastră, printre copacii goi,
Toamna-și sfâșie rochia peste etajul II

Și cum și'mprăștie voluptos paloarea
În mâna ei oftează leneș fruntea și 'nserarea...

Pânăce gândurile 'ncrucișate
Vâslesc spre alte continente, în călătorii ciudate.

*

Într'o zi o să alung melancolia,
Când m'o acosta din nou pe stradă:
E o fată tristă și respingătoare ca leșia ;
Și m'am plictisit să stau cu perfidia ei la sfadă.

Acolo, sus pe cer, plutesc cocori
Oh, iată-i și prin mine : zumzet de viori
Cum îmi trece... și visul crește putred — în răstimp
Se schimbă chiriași acestui anotimp.

Acolo sus, pe cer, plutesc cocori
Sboară prin suflet caravan de viori
Îndepărtate... Vălul toamnei rup
Și voluptatea-i sorb, din rumenul ei trup.

Se 'nșurubează stihul în auz :
Faltue sdrențe'n cugetul obtuz

Iar pe pulpele-i de fum,arar
Din apartamentul 6
Se năștea încet tristețea peste case,
Ca un tainic giugiu funerar...

Se coborîse toamna lângă etajul II
Să'ntindă peste inimi aibele-i aripi moi.

*

Gâlgâe, pe cerul arămiu, urban
Flașneta toamnei, răgușită, ca în fiecare an,
O romanță depărtata 'n Si bemol,
Jalonând triste'i dintr'un sfârșit de veac domol

Se'nvârtesc cu manivela beată,
Vechi huzuri în orașul până cu o inimă de fată
Și spicios în suflete romantioase
Vibrează dragostea sub coaste ori prin oase.

Din ceață vin ușor, albe năluci
Umbre amintiri surâd peste umeri,
Furiate 'n vântul lui Septemvrie, banal
Prezentul să îi turbure sentimental
Precum pendule ori eșafele hai-hui
Ce huiduia'n deschisele ferestre ale sufletului

Menuetul citadinelor melancoli
Îl danseaza'n necare an 5000 de pălării
Când tristețea-înțeapă creere bolnave
Ca o ploaie cu nelmiștile-i grave.

Flașneta, unde e flașneta de-altădată? Ciocârlia...
S'o întoarcă vântul în trecut cu 48 de ani
Când străluceind adolescent, pe străzi, printre golani,
Își răspândea 'n auz, cruciș, melancolia.

Hei, peste anotimpuri am călătorit precum un biciclist
Pe jos, apoi, în spate cu strămoșii,
Vehiculând prin viață mi-am schimbat de zeci de ori
galoșii
Acum, îmi sboară hainele prin toamnă și sunt trist.

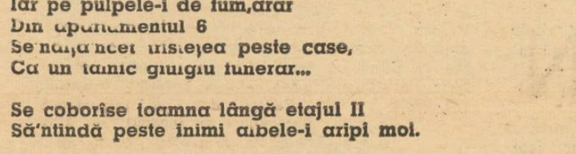

Nostalgic, toate drumurile duc în frig.
Pe undeva 'nsorite aminuri surâd alene
Iar ochilor cum le privesc le-alunecă prin gene
O raza ae pe țărmul melodiilor lui Grieg

Se-apropie de departe o toamnă, e seară
Tușind îndemnuri surde pe ruginite strune
Pe străzi înaintez uscat printre genune
Și 'n inimă coboară cadența lor amară.

În noaptea asta vreau să urc cu lift-ul până 'n lună
Și strapungand acoperișul casei să privesc copacii
De sus, iar oamenii precum brotacii
Să-i văd sărind prin paradisul ramurilor în furtună

Pieptul să mi-l deschid atunci și cristalin,
Prin norii reci, să sboare stihul lin.

Dar seara își alungă săgețile'n pământ
Chemand amare burniți și plicuseli suave...
Singurătatea-i rece pe străzi ; și inimi grave
Se sbat ca niște sdrențe, umede în vânt.

Luceafărul sărută cerul din grădină
Când frunze-i scaldă somnul greu de piatră,
„Vezi, rândunelele se duc" către lumină
Iar peste gânduri nostalgia toamnei, latră
Acelaș grav memento, crestându-i asprul duh
Dar vântul, — birjarul toamnei care-aleargă prin
văzduh —

Cu vechile-i blesteme,
Împrăștie ecoul în cele 4 unghiuri, peste vreme...
Și pe cerul aspru, de fier — frunte tocită —
Toamna scuipă'n mansardă o ploaie ruginită.

Grotească simfonie citadină
Trotuarul o răsfrânge în surdină
Și biciul astrului întunecat desmiardă
Alene spleenul patului dela mansardă...
Când fulgeră tristețea umed sub ferești
Fără busolă, știu că sunt în București.

De-acuma ploaia își va despleti afară
Solemna hotărîre până mâine seară
Și arcuindu-și strunele de zinc peste clădiri
Va înălța neliniști albe în priviri.

Umbre se preling încet peste lumină
După ploaie liniștea e umedă'n grădină.
Intre ramuri și prin gropi
Noaptea și-a lăsat aripa rece.

Mai sunt câteva stele peste plopi...
Ia-le Ți-le dau pe toate 13
Cu broderia arborilor împreună
In gura norilor care se cască peste lună.

Fulgere, salută smârcurile, cu scânteie'n snopi
Mai sunt câteva stele peste plopi:
Sunt ochii morților care sticlesc din veșnicie
Și care 'nțeapă inimile injectându-le o stranie beție...

Sufletul, l-auzi cum șueră?

Peste șoapta vântului se scutură
Umbrele întunecate din unghere...

Pentru tine, îmbrățișare dintre cele 2 emisfere!

ERNEST VERZEA

RUGA MIRESEI

Peste buze rumenite,
Gura ta miezos ți-o lasă.
Hai, dă-mi părul de mătasă,
Iară brazdei proaspăt trasă,
Ce de abur mai mustește
După ce-a tăiat-o fierul,
Vino și îi dăruește
Roua ochilor, ca cerul.

De cutremurul iubirii,
Lacrima va izbucni
Și udând brazda încinsă
De a trupului văpaie ,
Mâne grâul va rodi,
Spic, cum n'a mai fost pe lume
Spicul blond al unui nume.

Din dogoarea 'nmiresmată,
A ogorului bogat,
Se va plămădi copilul,
Celui mai frumos bărbat.

TANA MUGUREL

STINSA OGLINDIRE, culegerea de poeme pe care a scos-o, la sfârșitul anului trecut, în Colecția „Convorbiri Literare", d-l **Aurel Chirescu**, este una din acele cărți luminoase ce ți se arcuiesc, peste orizonturile sufletului, ca un cer de primăvară. **Aurel Chirescu**, autorul premiatului „Finister" (Edit. Fund. Regale, 1939) atinge, în noua d-sale recoltă lirică, puritați de sunet, culoare și sensuri ce-l situiază în rândul poeților noștri tineri cei mai de valoare. Vom reveni la cronica literară. Până atunci ne permitem să citâm un cântec: „Ușor, ușor s'a lăsat seara Peste toate neliniș.ile din jur. Cântecul a rămas singur și pur Ca o candelă i s'a stins viioară. Cine l-ar fi crezut de i-ar fi spus că, odată, din negre unghere Se va'ntinde, încet, o tăcere Inaltă și rece ca un apus ? — Nici stelele plăpânde nu mai încearcă să-și pâlpâie veghea de sus. Ușor, ușor, toate au apus..

Undeva, totuși, e o lumină, parcă".

HARALAMBIE ȚUGUI *crescut foarte aproape de fostul* Iconar *din Cernăuți, și-a publicat primul volum de versuri, — sunt nouă ani de atunci, — la Dorohoi.* Liane *crude se numea frumoasa carte de debut. In preajma războiului, d. Haralambie Țugui dăduse la tipar o nouă culegere de poeme :* Prohod pentru zi. *Cartea s'a tipărit la „Bucovina" d-lui I. E. Torouțiu, dară nu a putut fi difuzată : Autorul ei, chemat să-și facă datoria de oștean, a lăsat-o 'n voia întâmplării. Abea după ce s'a întors de dincolo de apele răsăritului, s'a gândit că mai are o datorie față de viitatul său* Prohod pentru zi : *Datoria de a-l trimite măcar câtorva reviste pentru a fi recenzat sau, cel puțin, înregistrat. L-am primit și noi.*

Poemelor d-lui H. Țugui nu le lipsește, poate, decât o mai strânsă dozare pentru a fi foarte bune. Incolo, d-sa e un perfect mânuitor al versului, un de tot abil exploatator al subiectului și un preocupat de frumusețî formale. Prohod pentru zi *pare a fi volum terminus : Volum care închee o etapă. D-l H. Țugui ar numi-o etapa* sfârșitului de adolescență. *Dela acest* Prohod pentru zi *pornesc însă căi noi, pe care poetul are datoria să le încerce, căci, deulungul lor, îl poate aștepta poezia mare.*

D-L PETRU SFETCA a ales, tradus și prezentat 21 de poeme din Giuseppe Ungaretti („Poeme de Giuseppe Ungaretti" **alese și traduse de Petru Sfetca, 1943. Editura „Vrerea" Timișoara). D-l Petru Sfetca a făcut o alegere foarte bună și o prezentare excelentă.**

Cât privește traducerea, versiunea românească a poemelor ungarettiene este, deadreptul, surprinzătoare: D-l P. Sfetca a reușit să treacă și'n claritățile limbii românești imensitățile cuprinse 'n fraza italiană a lui Ungaretti. Dăm câteva exemple, (cu regretul de a nu putea publica, paralel, originalele italiene): 1) „Il chema... Moammed Sceab... Descendentul... emirilor nomazilor.. sinucigaș... pentrucă nu mai avea... patrie... Iubea Franța... și schimba numele.. Se chema Marcel... dar nu era francez... și nu mai știa... să trăiască... în cortul alor săi... unde asculta cântecul.. Coranului... sorbind o cafea... Și nu știa... să deslege... cântecul... părăsirii sale... L-am întovărășit.. împreună cu patroana hotelului... unde locuiam... la Paris... la

despart de el... întotdeauna... strein... Născând... m am întors.. din epoci... prea mult... trăite... O dac'aș putea să mă bucur... un singur... minut... de viața.. dela naceput... Caut... o țara... inocentă". (Rătăcitor). 5) „Și când inima dintr'o bătaie Va face să cadă peretele de umbră Pentru a mă conduce, Mamă, până la Domnul Ca altădată îmi vei da mâna. — In genunchi, hotărîtă, Vei fi o statuie în fața Veșniciei, Cum odinioară te vedeam Când erai încă în viață. — Vei întinde tremurânde brațele bătrâne Ca și când mureai Zicand: Domnul meu, iată-mă. — Și numai când mă va ierta, Vei avea dorința să mă privești. — Iți vei aminti de a ma fi așteptat atât, și vei avea în ochi un lute suspin" (Mama).

ISTORIA LITERATURII ROMANE întocmită de d-l Gabriel Drăgan despre care, pe vremuri, Nicolae Iorga a avut cuvinte de apreciere, a ajuns la cea de a treia ediție... revăzută și mult adăugită".

Volumul de peste 590 de pagini a apărut în Editura „Vatra", din București și este menit tineretului studios. D-l Gabriel Drăgan promite, la sfârșitul cărții d-sale, că va tipări și o **Istorie a literaturii române** dela începuturi și până în zilele noastre. O așteptăm.

CALENDARUL ZARANDULUI *pe anul 1944 pe care l-a întocmit d-l G. Micu Delabăseți e un frumos dar din Țara Moților. D-l Micu Delabăseți, întocmitor și al „Calendarelor Zaranduiui" pe anii 1937, 1938 și 1939, și-a împodobit „cartea" cu o parte literară pe cât de variată și de interesantă, pe atâta de adaptată cetitorului moț în ochii căruia citești, și azi, nestinsă sete de dreptate.*

DIN REVISTA „CETATEA MOLDOVEI" pe care o primim regulat, reținem colaborările literare semnate de Gh. A. Cuza („Armașul lui Ștefan" Actul III), Ion Buzdugan (Negru Vodă), Const. Goran (Elegie), Virgil Carianopol (Rugăminte), Magda Isanos (Călătorul), B. Frunte (Cum să n'asculți), Tana Mugurel (Descântecul de dragoste) și Al. Bardieru (Indemn).

† Irineu, Mitropolitul Mol-

NOTE românești

nr. 5 rue des Carmes... ulicioară pustie și dosnică... Odihnește... în cimitirul din Jory... mahala care pare... întotdeauna... ca o zi... de târg... spart... Și poate eu singur... mai știu... că a trăit".

(In amintire). **2) „O întreagă noapte... trântit lângă... un camarad.. desfigurat... cu gura... rânjită... căscată spre lună... cu încleștarea.. mâinilor sale... pătrunsă... în liniștea mea... am scris... scrisori de dragoste.. N'am fost niciodată... mai legat... de viață". (Veghe).**

3) „Departe departe... ca pe un orb... m'au purtat de mână..." (Departe). 4) In niciun... colț... de pământ... nu mă pot... statornici... La fiecare... nou... climat... trecut... mă găsesc... moleșit... odată ce... eram deja... cu el... obișnuit... Și mă

dovei semnează pagini de traducere din Manova Dharma Sastra sau legea lui Manu. Fostul Mitropolit al Bucovinei Visarion Puiu, un articol intitulat „Biserica Ierusalimului : Biserică românească", d-l G. Bezviconi un studiu despre „Genealogiștii Moldovei", d. G. Dimitriu pagini documentare intitulate „La Soveja", iară d. Ilie Dăianu interesante Impresii festive din Blaj. Bogate, ca întotdeauna, sunt : Viața la Iași, Cronicele, Insemnările și Recenziile. Citâm, pentru sonoritatea lor, o mostră din versurile dramaturgului Gh. A. Cuza: „Când nu-i vreo încălcare și dușmanii stau blânzi, Noi în de noi ne rupem ca lupii cei flămânzi!... Avut-a Mușat Petru Domnie liniștită, Dar sfânta-i moștenire cumplit fu răstignită; ...Că după Alexandru cel Înțelept și Bun, S'abate val de sânge în Scaunul străbun; Ajunse pân'-acolo zavistia 'n Domnie Că Ștefan îl orbește pe frate-său Ilie, Iar fiul acestuia, deci gâdelui nepot, Măcelărește unchiul cum ai stropși un ciot!.. Pe scumpul meu părinte, Bogdan, urmaș din floare Lui Vodă Alexandru, venit-a să-l omoare Trufașul Petre Aron cu-o ceată de hicleni; Și pentru făr de legea din satul Răușeni Eu însumi celui Aron am pus în Săcuime Să-i numere dobânda cu glii de țintirime! Mormânte pretutindeni!" (Scena I).

Citâm, în întregime și poemul d-nei Magda Isanos: „Unde-ai sburat liniștea inimii mele? Ca o pasăre-ai desfăcut aripile și-ai plutit. Niciun lucru nu-i cum a fost. Inalte stele Spuneți-mi pentru ce străinul, călătorul, a mai venit? Pentru ce-a căzut umbra lui pe răzor, Ca un nour atât de rău prevestitor? Intr'o dimineață m'a 'ntrebat nu știu ce răzând, Și-am rămas visând. — Caut de-atunci să-mi

întorc inima către flori. Liniștea mea, ce te-a făcut să sbori? Pe pământ când privesc sau în apa izvorului Văd fața zâmbind a călătorului... Nu știu, drumul lui pe-aici va mai trece? Nici o toamnă nu mi-a părut așa de rece. Tu dormi grădină; câte frunze pier, La anul iar le vei sui spre cer, Și vei sclipi 'n podoabe noi pe când Inima mea pe-aproape putrezind Aflându-și pacea'n iarbă și'n pământ, Nu va simți al primăverii vânt". (Călătorul).

MERIDIAN. Caietul de literatură publicat, la Craiova, de d. **Tiberiu Iliescu** este, fără discuție, una din revistele noastre cele mai avansate în ceasul de față. Scrisă cu nerv și, mai ales, cu neobicinuită perspicacitate și acuitate, revista craioveană mai face parte din categoria acelor, în toate vremurile, prea puține publicații literare cari furnizează material de meditație și discuție cetitorilor pătrunzători. Caietul 23-27 (Anul VI) excelează prin colaborări substanțiale și europene. Il aplaudăm, mai ales, pentru **Enigma lui Nae Ionescu** (deslegată? de d. Petre Pandrea,) și pentru admirabilele traduceri din **Valéry Larbaud** (Imagini) și din **Umberto Fraccareta** (Străina) prima făcută de d. Dumitru Niță, iară a doua de d. Al. Balaci. Și le aplaudăm pentru **Cazul Montherlant** rezolvat, prea inteligent, de d. Pericle Martinescu. Ne pare rău numai că literatura românească și realitățile românești, dacă nu cele de ieri și de azi, cel puțin cele de mâine nu găsesc suficient ecou în inimile prea europene ale meridianiștilor. Să ni se ierte îndrăzneala, dar, en qualité de bons paysans de Danube, socotim că ni-i mai aproape cămașa decât mantila fracului, și, în calitatea noa-

stră de numai valahi, credem că-i revine Craiovei să se ocupe, mai întâi, de neglijatele-i meridii olținești decât să-i învețe pe francezi cum trebuie analizate și înțelese realitățile franțuzești sau să-l învețe pe vreun lord ce-i aia gentlemanul. Și nu din șovinism sau dintr'un rău înțeles etnicism ne permitem observația aceasta, ci numai fiindcă mâine, **indiferent** de imaginea politică a lumii, tot dela românism va trebui să ne obârșim și tot prin el va trebui să le dovedim neamurilor vecine că aici, pe malurile Dunării, nu am fost și nu suntem nici francezi, nici belgieni, nici italieni, nici anglo-saxoni, nici teutonici, ci români ale cărora strădanii drepte au fost numai strădaniile de a se fi mărturisit și cultivat conform cu structura sufletului românesc.

CELE 12 POEZII *publicate de d-l G. Călinescu în „Vremea" de Duminică 23 Ianuarie 1944, constituie, indubitabil, un eveniment literar. Deși-l cunoaștem ca poet, criticul G. Călinescu capătă nou relief pe fundalul acestor douăsprezece linii de portativ liric, iară bucățile* Coliziune și Beatus ille, *sunt, deadreptul, revelatorii pentru omul G. Călinescu. Calitatea și tematica poemelor nu-l desavantajează de loc pe autorul atâtor opere vii. Dar evenimentul literar consistă în altceva: De acuma înainte există un model de poezie și pentru cei ce-l admiră pe d-l G. Călinescu numai de dragul sau numai de teama criticii d-sale, — sau și fiindcă d-l G. Călinescu începe să fie la modă.*

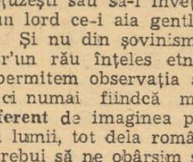

DIN SCRISOAREA CĂTRĂ CONDEERI pe care o semnează poetul Victor George Dumitrescu **în „Transilvania Noastră" (23 Ianuarie 1944) reținem strofele: „Cum peste fruntea noastră de pământ Își lasă molcom veșnicia anii, Să risipim puterea din cuvânt Prin văile străbunei Transilvanii... ...Sub semnul lor să așteptăm semnalul Și dacă vom pieri în iureș greu, Pe crucile de lemn să scriți „Ardealul" Ca să-l vegheze inima mereu".**

V. JELERU

Cronica plastică

PRIN EXPOZIȚII

Cu prilejul noilor expoziții la Ateneu, ne-am permite înainte de a vorbi de ele, să ne spunem părerea despre nud și felul cum s'ar concepe în plastică. Ideea ne este prilejuită de d. DUMITRU LORMAN, care'n sala din mijloc la Ateneu ne dă o întreagă expoziție compusă aproape exclusiv din nuduri. Domnia-sa ne a mărturisit că este un subiect de predilecție și că preferă nudul femenin, pentrucă i-ar place „frumosul". Totodată n'ar voi ca acele „academii" prezentate — de fapt — necomplect, adică nu total goale, ci întovărășite de accesorii ca mânșoane, stofe, obiecte de îmbrăcăminte, să fie privite altfel decât din punct de vedere plastic, exclus fiind din ele vre-un substrat erotic.

Intre ceeace dorește pictorul LORMAN și ceeace izbutesc toate acele femei cu sânii prea rotunzi, cu degete prea subțiri și ceeace izbutesc toate acele femei cu priviri, adulmecând par'că, e o nuanță..! **Calitățile domniei-sale de paletă,** contribue să turbure privitorul nedumerit, întrebându se dacă sunt darur. pur picturale, sau mai folosește și alte mijloace ca să capteze un public atât de ușor de prins în laț, cu un sân, așa zis frumos.

De fapt, un trup femenin sau masculin în plastică nu s'ar cere transcris pe pânză decât având *umul, două* sau *mai multe* **defecte.** Femeia, chiar pictată, a atras sexul opus din timpuri străvechi și cunoaștem zeci dintre acei care în fața unui tablou de nud se pronunță: „îmi place sau nu-mi place deloc", cașicum trupul gol de pe pânză ar trebui neapărat să fie un imbold pentru alcov.

Omenirea goală a lui REMBRANDT ar putea fi hidoasă pentru un amator de „frumos", cât și bătrâna Heaulmière, sculptată de RODIN, după balada lui **Villon.** Orice alt sentiment decât auster în fața unei academii, dă de bănuit că acel ce-l resimte nu e pătruns de dorința de a-l capta ca organism plastic, fie el corabie, trup sau urcior.

Ființa umană goală e pentru un ochi plastic cel mai pasionant teorem de rezolvat. Membrele și trupul ei răsfrâng lumina, prinzând și închizând într'însele cele mai rare închipuiri geometrice.

Un trup omenesc — o repetăm desigur că profanii nu ne înțeleg — privit de un pictor e cel mai abstract din re subiecte, e aproape o îndatorire să fie deformat,

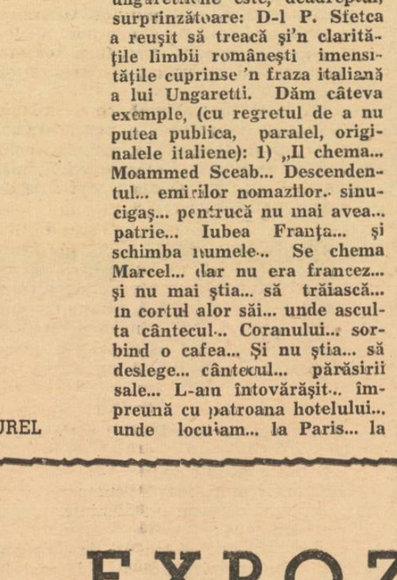

TUDOR D. LORMAN — Arlechin

schimbat de penel atunci când e transpus pe pânză. Priviți acea elefantină femee cu glezne de hipopotam în ultimele nuduri ale lui RENOIR, sau acea îndesată, cărnoasă țărancă — ai zice necioplită — cu un cap întrucâtva bovin, datorită sculptorului MAILLOL. Sau Magdalena scheletică, magnific întruchipată de DONATELLO...

Sunt nenumărate trupurile „urîte" ieșite din penelul lui CEZANNE, căci așa cum spune LHOTE, arta modernă lasă să se'ntrevadă'n plastică chinurile, nedumeririle, sfiala și stângăcia artistului care o practică, precum o minunată oglindire a eului său lăuntric, torturat de dorința de a se realiza...

De aceea un trup „deformat" oarecum, îi spune mai mult pictorului decât unul desăvârșit, bun să figureze în odăi de culcare, așa cum cireșele tronează'n sufragerii și interioarele de păduri în saloane.

Expoziția doamnei CHELSOI-CRISTEA numai de acuarele, ni s'a părut ca o fază de trecere, a acestei artiste, care ne-a obișnuit până acum cu o altfel de pictură. Dece'și închipue domnia-sa că acuarela n'ar comporta decât tonuri șterse, spălăcite? Dece nu are domnia sa curajul de a lăsa culoarea vie din tub, atunci când o așterne pe hârtie ? Superioritatea acuarelei asupra uleiului constă în următorul fapt: o culoare vie din tub **în ulei,** rămâne **vie** pe pânză; în timp ce una de acuarelă, cât de vie ar fi în realitate, așternută pe hârtie se transformă; prinde un ton mat care-i atenuiază puterea (de ac. delicata aparență'n acuarelă a colorilor!). Munca pentru a ajunge la un rezultat în acuarelă e mai mică, mai scurtă, în opoziție cu uleiul ale cărui tonuri vii îngroașă înconjurate, dacă voim să le păstrăm puterea, **de altele șterse, moarte, sau dacă** ne temem de vioiciunea lor să le atenuăm înșeși **pe ele,** dar fără a le îmbâcsi, a le omorî.

Despre plăcuta expoziție a tânărului VERONA reînprospătând tehnica perimată a tatălui domniei-sale, nu putem spune mult. In drumul ales de domnia-sa, opus propriilor noastre concepții, sunt desigur bune reușite ca de pildă unele ierni, peisaje cu biserici, naturi moarte. Nu putem însă judeca ceeace iese din atributiunile noastre.

Asupra expoziției dela Cămin a D-NEI CORINA LECCA, ni s'a atras atenția ca asupra unei expozante „cuminți". Nu știm dacă doamna LECCA e cuminte, știm numai că face o pictură serioasă, izbutind în unele lucrări, să dozeze cu pricepere tonuri atenuate **ca niște melodii bogate cântate în surdină.** Ne pare rău numai, că domnia sa are o tendință prea vădită de **a insista.** In tabloul cu mere, nici unul nu e uitat, toate sunt în păr și cu o mulțime de reflexe. Trebue să ai curajul să sacrifici — mai ales în artă — unul care apasă pe pedală, atât cât trebue, la noi e CIUCURENCU. Pictura domniei-sale e o pictură de sugestii.

Doamna CORINA LECCA a fost elevă a domnului STERIADI. E interesant cum și-a putut păstra mica ei personalitate, care ar avea nevoe de contur, de o eliminare a tuturor elementelor de prisos, pentru a se putea realiza, căci acolo unde sunt elemente puține ca'n natura moartă cu o cutie, peisajul remarcat de ISER, unele acuarele, ne arată posibilitățile sale demne de luat în seamă.

Luminat intens, în exuberanța penelului său, domnul **Iosif** ne arată'n sala de sus, lucrările sale pictate poate, cu prea multă virtuozitate, în dauna unei adânciri mai serioase. Frumoasa vedere cu trenul galben, diferitele privelișii înfățișate au farmecul lor, dar dece nu ne-a dat măcar o gravură sau un monotyp, doar știm că din generația tânără domnul IOSIF a fost printre primii care au practicat-o ?...

Ah! Pictura asta, pictura asta cu P mare, o să ne înebunească pe toți !

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

BUCUREŞTIUL DUPĂ PATRU LUNI

– Reportaj cu multe zâmbete şi doar cu două lacrimi, scris fără răutate –

de TRAIAN LALESCU

Mi s'a întâmplat des să citesc unele cărţi, sau să asist la teatru, la piese, în cari era descrisă „drama" unor cetăţeni pe cari soarta i-a îndepărtat pentru mai multă vreme de oraşul în care isbutiseră să-şi facă o situaţie, să lege prietenii şi stârnească aşmanii. De obiceiu, aceşti cetăţeni, întorcându-se după timp îndelungat din aşa zisa lor pribegie, îmbrăcau vestimânt de mantiri ,iar eu — cititor sau spectator — aflam din scris sau asistam la diversele uşi ce li se trânteau bieţilor oameni în nas sau luam cunoştinţă de diferitele spete — mai mult sau mai puţin proeminente — ce li se întorceau, — mai mult sau mai puţin ostentativ.

In sfârşit, toţi aceşti eroi de piese sau romane erau într'adevăr de plâns, ei fiind nişte victime ale societăţii nerecunoscătoare care nu-i iartă uşor pe acei ce sunt siliţi pentru câtva timp s'o părăsească... Etcaetera... Etcaetera...

Trebue să recunoaşteţi şi dumneavoastră că această mică dramă constitue — cât de cât — un subiect şi depinde doar de dibăcia autorilor, pentru ca ea, transformată în roman sau piesă de teatru, să nu smulgă plânsul duduilor romantice şi lacrimogene.

Mi s'a întâmplat şi mie să lipsesc mai mult timp — mai precis : patru luni — din oraşul pe caldarâmul căruia am tocit multe pingele şi de copacii căruia — mulţi, puţini, câţi se mai găsesc : mai alles prin grădinile publice — am agăţat multe vise.

Am lipsit patru luni din Bucureşti.

Motivul nu interesează şi vă veţi întreba ce interes poate prezenta faptul în sine : absenţa din Bucureşti — chiar şi timp de patru luni — a unui tânăr poet pe care un maestru a crezut că l-a pus la punct, făcându-i aspre observaţii în scris de ce-a chelutit nişte bani scoţând o revistă nesubvenţionată şi plătindu-i, scump şi regulat, colaborarea.

Sau unii domni, mai gravi şi mai scorţoşi mă vor apuca de reverul hainei şi îmi vor spune :

— „Ce crezi, tinere ? Avem noi timp de pierdut, ascultându-ţi balivernele ? Doar n'oi fi vrând să scrii o piesă sau un roman, fiindcă ai lipsit din Bucureşti un fleac, acolo, de patru luni. S'au schimbat multe lucruri în patru luni ! Nu mai mai eşti actual, tinere ! Aşa că scuteşte-ne ,te rugăm !"

Daţi-mi voe să mă apăr !

Imi voi desprinde uşor reverul hainei dintre cele două degete încărcate cu inele. Mă voiu înclina frumos şi, foarte respectuos, voiu spune :

— „O, nu, domnii mei prea serioşi şi prea scorţoşi ! Nu voiu scrie nici un roman, nici o piesă ae teatru. Recunosc, împreună cu Dumneavoastră, că patru luni înseamnă prea puţin. Tot aşa cum, tot cu Dumneavoastră împreună, recunosc că în aceste patru luni s'au întâmplat multe. Poate chiar mai multe decât aţi avut timpul să observaţi în sbuciumul vostru zilnic între casele înalte ale oraşului. Daţi-mi voe să vă reamintesc aceste lucruri de cari sunt convins că vi-au scăpat. Reîntâlnirea mea cu oamenii şi păcatele Bucureştiului nu mi-a prilejuit nici-un roman, nici o piesă de teatru. Nici măcar o poezie tristă. Nu mai sunt poet melancolic (Aţi observat că mi-am tuns pletele ?). M'am gândit însă la un reportaj în care să pot zâmbi. Şi cred că mai am voe să zâmbesc !"

MĂSURI DE PREVEDERE

Când am aflat că mă voiu întoarce în Bucureşti, când mi s'a părut că fiecare casă, fiecare grădină, fiecare colţişor din oraşul de la malul mării, participă la bucuria reîntoarcerii care mă năpădise; ei bine, în clipa aceea mi-am reamintit de afurisitele cărţi şi piese de teatru de cari vorbeam şi la începutul reportajului. M'a cuprins de-odată teama ca oraşul pe care aşteptam cu atâta nerăbdare să-l revăd, să nu se fi schimbat prea mult, pierzând tocmai acel farmec care mi-l făcea aâat de drag. Şi mi-era teamă mai ales — de ce n'aş mărturisi-o ? — de oamenii lui, de oamenii cari, până la plecarea mea, îmi întinseseră o mână prietenoasă şi dintre cari unii, din motive cari nu interesează aici dar cari vor fi uşor bănuite de mulţi din cetitorii acestei pagini, se înclinaseră în faţa mea ceva mai mult decât ar fi trebuit, având în vedere vârsta mea tânără şi numele meu, încă mult prea mic în mişcarea noastră literară.

M'am temut de-odată ca, întors în Bucureşti, să nu regret oraşul care, vremelnic, mă adăpostise. Ei bine, lucrul acesta mi se părea mai dureros decât eventualitatea unei deziluzii pe care mi-ar provoca-o reîntâlnirea cu Bucureştiul.

Mi-am luat aşa dar măsuri de prevedere. La plecarea mea, am fost cât se poate de ingrat cu oraşul care atâta timp mă adăpostise. M'am plimbat pe acea stradă principală, repetându-mi în gând: „Ce urât!... Ce urât!... Ce urât!..." Recunosc: strada principală nu era de loc urâtă... frumos pavată, largă — o stradă în care se poate respira în voe — cu case mari şi frumoase, de loc provinciale. Eram, după cum am

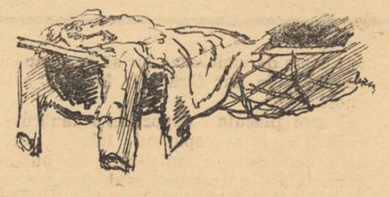

mai spus, un nerecunoscător: vroiam ca totul să mi se pară, în acel oraş, la plecare, urât. Am avut chiar curajul să cobor în port, să privesc valurile mării şi să repet în gând: Ce banal !.. Ce banal!.. Ce banal!.. Recunoaşteţi şi Dumneavoastră că e acesta un curaj.

Cu cât se apropia clipa despărţirii de oraş, îmi dădeam prea bine seama că măsurile mele de prevedere erau prea slabe Şi am înţeles atunci că trebue să caut altă senzaţie care să-mi facă şi mai antipatic oraşul. Trebuia să fie o senzaţie mult mai banală, mai pământeană : senzaţia foamei. Mi-era foame şi în oraş erau multe restaurante foarte bune, cu tot felul de specialităţi de pescărie şi fripturi. Şi totuşi n'am intrat în nici-unul din ele. Imi amintesc perfect de o franzelărie, în vitrina căreia se odihneau nişte jimble minunat rumenite. O clipă m'am gândit că aş putea să-mi îngădui această concesie şi să mănânc un sfert de pâine albă. Nu m'aş fi săturat, dar mi-aş fi potolit puţin foamea. Am renunţat îndată. Vroiam ca foamea să fie perfectă, să-mi poată reveni în amintire şi atunci când voiu fi sătul, în Bucureşti, făcându-mă să mă gândesc cu antipatie la oraşul în care am suferit de foame.

Când am pornt înspre gară, nădăjduiam ca să găsesc un tren supraaglomerat. Sincer să spun, aş fi putut ajunge în gară, cu mult înainte de sosirea trenului. Nerăbdarea mea de a părăsi oraşul m'ar fi îndreptăţit să fac acest lucru. Am ajuns totuşi cu mult după ce trenul fusese tras pe peron, tocmai în nădejdea că nu voiu găsi nici-un loc liber şi că voiu fi silit să voiajez pe culoar, înghesuit între geamantane şi oameni cari să mă calce pe picioare. Aş fi putut blestema în gând oraşul pe care-l părăsisem în condiţii atât de neprielnice.

Şi totuşi am avut ghinion. Trenul era aproape gol. (Abea cu câteva zile înainte, fusese din nou luată măsura să nu se voiajeze decât în baza autorizaţiilor). In compartimentul în care am intrat era un singur călător în afară de mine. Era un domn gras şi simpatic. Nici măcar una din figurile acelea antipatice pe cari le întâlneşti des în tren şi cari te indispun.

Dar ghinionul meu n'a durat mult. Abea s'a pus trenul în mişcare şi domnul gras şi simpatic a scos dintr'o valiză un pachet cu mâncare şi l-a desfăcut. Avea în pachet nişte sandvichuri, două răscoape şi un pulu gras şi bine fript. Mâncând, domnul gras şi simpatic îmi trezea şi mai mult foamea pe care, pentru câva timp, o uitasem. Aş fi putut foarte bine să trec în vagon-restaurant — aveam la mine destui bani — şi să comand o porţie de pârjoale — o specialitate a vagoanelor-restaurant — şi o sticlă de bere — fiindcă între timp mi se făcuse şi sete

Am preferat să continui să rabd de foame, privindu-l foarte atent pe domnul gras şi simpatic care mânca. La un moment dat, zâmbind foarte politicos, domnul din faţa mea mi-a oferit un sandvich. L'am refuzat, spunând că nu mi-e foame. Era un sandvich cu şuncă, o şuncă foarte frumoasă şi proaspătă.

Se vede treaba că Dumnezeu ţinea, de acolo, de sus, cu mine. După o jumătate de oră mi-am dat seama că în compartimentul meu domnea cel mai perfect frig. Pe semne că era caloriferul defect. Aş fi putut foarte bine să trec în alt compartiment încălzit, — erau, slavă Domnului, destule goale — sau măcar să pun pe mine trench-coatul pe care, cu câtva timp înainte, îl svârlisem în plasa de bagaje. (Paltonul mi-l lăsasem la Bucureşti). N'am vrut s'o fac. Intâlnisem o altă senzaţie neplăcută : Frigul. Mi-aş fi scos şi haina de pe mine, ca să pot dârdâi mai mult. Mi-era însă teamă ca domnul gras şi simpatic, — care între timp îmbrăcase un pulton căptuşit cu o blană scumpă, — să nu creadă de mine că sunt nebun.

Când am ajuns în Bucureşti, eram îngheţat şi mort de foame. Ştiam că, oricât de os il mă va primi Bucureştiul, el îmi va da prilejul să mănânc şi să mă încălzesc. Şi, pentru a ât de mult lucru, trebuia să-i fiu recunoscător.

IN LOC DE BROAŞTE, PELICULĂ

Asemenea provincialilor descinşi în Capitală, am pornit a doua zi să „vizitez" Bucureştiul. Nădăjduiam să scap de obsesia mea, întâlnind acelaş Bucureşti din trecut, nici mai rău, nici mai bun, nici mai urât, nici mai frumos, cu toate păcatele dinainte, dar nu şi cu altele noui. Şi — dece n'aş spune adevărul ? — prima mea reîntâlnire cu Bucureştiul, mi-a dat prilejul să regăsesc o capitală, nu mult deosebită de aceea pe care o părăsisem. Aceleaşi blocuri impunătoare, în contrast cu cine ştie ce căsuţe pitice proptite de ele. Acelaş Cişmigiu, cu acelaş lac — e drept, mai puţin îngheţat ca în alte ierni — şi cu acelaş copac de care, într'o iarnă trecută, s'a spânzurat îndrăgostitul muncitor

Savu Dumitru. Acelaş Bucureşti. Bine înţeles, palatul telefoanelor mi s'a părut mai înălţat din pământ decât îl lăsasem. (Era şi normal ca ochiului meu, obişnuit cu alte privelişti, să i se pară unele lucruri schimbate. M'au impresionat, mai ales, nişte copaci din jurul bisericii Ene, copaci pe care nu-i remarcasem nici-odată în lunga mea şedere în Bucureşti, dar pe cari, de astă dată, i-am văzut, aş putea spune, înaintea bisericei. Par'că răsăriseră, peste noapte, din asfalt).

Şi am înregistrat, cu melancolia cu care întâmpini vestea oricărui deces, dispariţia unui local din inima Bucureştiului şi a unora dintre Bucureşteni.

Nu ştiu ! S'ar putea ca înainte de plecarea mea din Bucureşti să se fi pornit la dărâmarea barului româno-italian (Ştiţi ? Pe strada Academiei, acolo unde s'a înălţat acum „marele" cinematograf Excelsior). Barul — care, în fond, era obiată bodegă-restaurant, cu o sobă de tuciu — nu era atât de „mare" ca cinematograful care i-a luat locul. Avusese, însă, pe vremuri, o faimă a lui. Ca orice lucru nou. La fel, cum o să aibe şi noul cinematograf. Oricine se simţea dator să intre în bodegă şi să comande broaşte, spaghete şi vin Lacrima Christi. Făcea foarte frumos să declari în societate: „Am mâncat broaşte!" Conţele păreau scârbite, dar în fond te admirau şi te invidiau. Ele n'aveau curajul să mănânce broaşte.

Pe urmă localul a început să-şi piardă clienţii. De ce ?.. N'aş putea s'o spun. Clientul e un animal foarte capricios şi nimeni nu-i poate ghici dinainte toanele. Cine şi-ar fi închipuit, de-o pildă că barurile automate, au să „cadă" la fel de iute cum se şi înălţaseră în gustul Bucureştenilor ?

Mie, însă, barul italian mi-a devenit simpatic, abea după ce iureşul de clienţi nu mai dădea năvală. Mă amuzau chelnerii, români getbeget, cari căutau să pară străini, mă interesa patronul italian care juca, lângă soba de tuciu, cu alt italian, table, sau un joc de cărţi necunoscut mie, cu desăvârşire nepăsători amândoi în faţa meselor văduvite de clienţi.

Şi acum, când ştiu că barul italian nu mai eixstă, când bănuesc că poate pe acelaş loc unde originalul patron îşi juca, placid, partida lui de table, palpită cine ştie ce dudue în faţa farmecelor brune ale cine ştie cărui actor, tot italian — ei bine, acum mi s'a făcut o poftă cumplită după o jumătate de duzină de broaşte panné, pe cari să storc zeama a două lămâi cumpărate la preţul dinainte de războiu.

Şi mă întreb ce o fi devenit moşul care pescuia broaşte în Herăstrău şi venea cu coşul plin la barul italian. S'o fi făcut şi el cinematcgrafist: plasator sau cerber de ăla de îţi rupe biletul la intrare.

De un lucru sunt sigur: Pe poarta marelui cinematograf o să intre mult mai mulţi oameni, decât pe aceea a micului bar italian. Dar în faţa lui n'o să se mai oprească nici-odată o birje din care să descindă, demn, Păstorel. Birjarul n'o să mai coboare din trăsură bicicleta poetului moldovean, pe care s'o propteaască de peretele cinematografului — aşa cum de atâtea ori s'a odihnit biciclul lui Păstorel de peretele bătrânului bar — şi Al. O. Teodoreanu n'o să intre cu paşi voit siguri în noul cinematograf, să vadă un film, aşa cum pe vremuri, bea un pahar de vin italienesc.

IATĂ ŞI UN CIRC !

Iţi mulţumesc, Bucureştiule !
Ai avut grije de mine, cât timp am lipsit !
Iată : A răsărit în inima ta, un circ.
Vreau să cred că e un dar pe care mi l-ai făcut...
Iţi mulţumesc.
Mergeam în tramvaiul 14 (încă un lucru pe care cred că mulţi dintre dumneavoastră l-aţi scăpat din vedere : s'au scumpit biletele de tramvaiu). Vroiam să revăd facultatea de Drept, facultatea unde canava am iubit, am băut (azi s'a desfiinţat bujeiul facultăţii de Drept), am urmat cursurile şi n'am învăţat.
Când am coborât din tramvaiu, am avut impresia pentru o clipă că visez.
In faţa mea se înălţa un circ.
Acelaş circ al copilăriei.
Fupaaa, galbenă : un pierrot tuberculos se sprijină de-o lună nouă.
In stânga. August Prostul !
In dreapta, Prostul August !
Oheheheee !
Tiriri, tirira, tiribum !
Salve, August !
Bonjuh !... Bonjuh !...
Am uitat facultatea !
Acolo, amintiri de acum câtiva ani..
Aici, amintirile copilăriei... In fundul sacului !...
Hopla, sacul peste cap !... Minunatul scamator !
Se prezenta tocmai un „matineu excepţional".
M'am înghesuit cu copiii, la cassa de bilete.
M'am certat cu un bursuc care vroia să mi-o ia înainte.
Şi apoi...
„Daţi-mi şi mie un loc !.. Daţi-mi şi mie un loc !"
Nu mai avem... Toate locurile vândute !"
„Nu se poate !... Nu se poate !..."
Nu pot merge la circ.
Şi acolo, după perdelele minunate a început spectacolul.
Frumoasa domnişoară Miralena şi cei şase superbi cai arăbeşti.
Hopla, Suzi !
Sus, Lola.. Sus !
Fii cuminte, Alfred...
Şi acum trapezul.
Un trup în maillot alb, acolo sus !
Vai !. A căzut !...
Nu, s'a căzut !...
Vin clovnii... Vin nebunii.
Ha !... Ha !... Ha !...
Şi mie îmi vine să plâng :
„Nu pot să merg la circ... Nu pot să merg la circ..."
Fii cuminte, domnule Traian Lalescu !
Ti-ai promis că vei fi lucid, când vei scrie acest reportaj...
Hai, fii cuminte !
Uite, îţi promit că am să-ţi cumpăr pentru mâine bilet la circ.
Dar acum redevino serios.
Uite !... Bucureştiul te-aşteaptă, să-l priveşti fără răutate.

AH ! VITRINELE !

Imi place să privesc vitrinele. Ele te lămuresc îndată că s'a scumpit viaţa, într'un oraş.

Când am părăsit Bucureştiul, am lăsat o sumă de oameni îngrijaţi: „Ce ne facem ? Ce ne facem ? S'au scumpit toate lucrurile. Cum o s'o scoatem la capăt.

Acum, înainte de-a întâlni oamenii, am întâlnit vitrinele.

Barometre cu două feţe.

O faţă : senin, vreme frumoasă, vreme foarte frumoasă.

Suntem o ţară bogată, nespus de bogată! In vitrine afli orice... Pantofi, genţi, batiste, cravate, ciorapi, alune americane, mobile, şuncă, bijuterii, cărţi, stilouri, jucării, lămâi, căşcaval, bonboane...

Orice... Românii ştiu să gătească o vitrină. Stai în faţa lor priveşti şi remarci la un moment dat că ţi-e gura căscată.

Ca la ţărani : „Mamă, ce de minunăţii !"

Suntem o ţară bogată, nespus de bogată !

Şi altă faţă: ploae, vreme rea, furtună.

Sunt aşezate în faţa mărfurilor, nişte cartonaşe. Preţurile : O carte, opt sute de lei.. O piftie, patru sute...

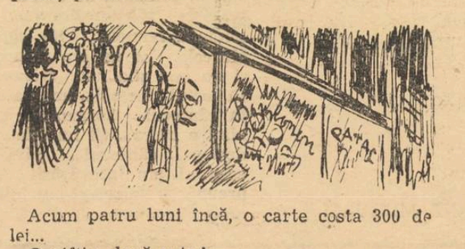

Acum patru luni încă, o carte costa 300 de lei...

O piftie, două sute !...

Si era scump, foarte scump.

Am întâlnit oamenii dinainte.

Le-am spus :

„Imi închipui că sunteţi de-a dreptul disperaţi. S'a scumpit totul a ât de mult !"

Dar ei m'au privit, calmi :

„Intr'adevăr ?.. Noi nici nu mai observăm !"

Şi au mers înainte...

Se obişnuiseră, oamenii.

Pentru mine însă, întors de-odată în Bucureşti, noile preţuri din vitrine, mi s'au părut demne de interes.

Şi le-am însemnat aici.

TEATRU CU COADĂ

Există femei cu cozi, chinezi şi frac cu coadă şi în ultimul timp exista unt.delemn, zahăr şi pâine cu coadă.

Insă, de când s'au ridicat unele cartele, aceste produse din urmă şi-au pierdut coada lor.

Dar pe semne că bucureşteanului nostru i-a intrat coada vie în sânge.

Şi dacă nu mai are ocazia s'o facă la zahăr şi la carne, o face la teatru.

Sâmbăta trecută am eşit în oraş la ora 6 şi jumătate, dimineaţa. Vroiam să cunosc Bucureştiul la orice oră. Nu se făcuse încă ziuă.

Şi am rămas zăpăcit văzând un grup cuminte de oameni, aşteptând la poarta Teatrului Naţional. Era ziua când se vindeau bilete la drama lui O Neill: „Din jale se întrupează Electra".

Iată o „coadă" pe care nu avusesem ocazia s'o văd acum patru luni. (Am auzit că în ziua de 1 Ianuarie, se postaseră oamenii la poarta Naţionalului, de pe la orele 5 dimineaţa, pe măsură ce se întoarceau dela revelion).

Pentru teatralişti, acest fenomen e îmbucurător.

Totuşi pe mine nu mă bucură coada dela Naţional. Regret vremurile, când, acum câţi va ani, „tinerii" dela „Universul Literar", organizaseră un spectacol în care să prezinte pentru prima oară în România o piesă de O'Neill : „Acolo unde este crucea". Un cunoscător al teatrului american ţinuse o conferinţă. Emil Botta jucase aşa cum ştie el în zilele lui bune, să joace. Şi fotoliile golae ale „Teatrului Ligii Culturale" asistaseră, demne, la spectacol. Totuşi se nimeriseră şi câţiva spectatori. Unul mă întrebase: „Dar, la urma urmei, cine e O'Neill ăsta ? Un olandez ?". Acum se pare că s'a edificat Văd că a scris o cronică foarte documentată despre premiera dela Naţional.

DOUĂ MESE GOALE

Şi iată-mă ajuns la oamenii Bucureştiului.

I-am ocolit până acum. Mi-era teamă de ei. Şi chiar acum, când ştiu precis că voiu da însfârşit ochi cu ei, mă cuprinde aceeaş nelămurită teamă. Şi amân întâlnirea. Oamenii cari sunt mai pot încă să aştepte. Primul meu gând se va îndrepta spre cei cari-au plecat.

Pentru mine, aceştia sunt doi. Doi oameni de inima cărora, inima mea s'a apropiat adesea.

Unul de celălalt se deosebea — poate că nici nu se cunoşteau între ei — dar gândul meu îi împreună astăzi, fiindcă pe amândoi i-a iubit. Iar pentiţa mea le apropie numele, unul de celălalt: Ion Dragomir şi Nicu Teodoru Chibrit.

Am aflat de moartea lui Ion Dragomir şi a lui Nicu Teodoru Chibrit, acolo, în oraşul de pe malul mării. Intâlnisem un cunoscut din Bucureşti. Nu-mi fusese prieten, aşa că a părut destul de mulumit că mă revede.

„Tu, aici ?"

„Da, eu aici!"

„Dar ştii că te-ai îngrăşat !"

„Da, m'am îngrăşat ! Şi ce mai e nou prin Bucureşti ?"

„Mai nimic... Aaaa, ştii că a murit Chibrit?... Dar ce văd ? Ţi-ai lăsat şi mustaţă ?"

„Da, mi-am lăsat şi mustaţă !... Şi altceva nou ?".

„A murit şi Ion Dragomir ?"

L'am lăsat pe prietenul meu să se îndepărteze şi am coborât din nou în port, să şoptesc valurilor:

„Ştiţi ? A murit Nicu Teodoru Chibrit... A murit Ion Dragomir".

In Bucureşti, ar fi trecut o zi, două, trei şi pe urmă aş fi uitat şi eu că într'o zi, care nu era nici de toamnă, nici de iarnă, într'o astfel de zi când plămânul bolnav mai uşor se poate da învins, ne-a părăsit Ion Dragomir... că într'o zi asemănătoare a plecat şi Nicu Teodoru Chibrit.

Dar acolo, în oraşul de pe malul mării, zilele se scurgeau, una după alta, nevrând să-mi şteargă din minte ecoul vestej aduse de un sol al Bucureştiului. A murit Nicu Teodoru Chibrit... A murit Ion Dragomir.

In Bucureşti am căutat să întâlnesc măcar umbra acestor doi oameni, cari mi-au fost dragi.

Unde puteam s'o caut ?

In cimitir ?.. Sunt prea multe umbre acolo; n'aş fi desluşit-o, poate, pe a lor.

Paşii m'au purtat spre cafeneaua Capşa, în căutarea lui Ion Dragomir.

O masă mică, rotundă, în stânga, lângă intrare.

O masă goală... Masa lui.

M'am aşezat acolo.

— Bunăziua, Ion Dragomir ! Am venit să te rog să mă ierţi. Am stat, acum câteva luni, la aceeaş masă, lângă Dumneata ! Am vorbit atunci, mai mult ca de obiceiu, împreună. Se înserase. Mi-ai spus: „Hai să plecăm de aici. Azi am chef de vorbă. Iţi voiu povesti, poate, ceeace n'am povestit nimănui până acum... Călătoriile mele !.. Aventurile mele... Sacrificiile mele...

Era ceasul înaintat... Ţi-am răspuns: „Iartămă, domnule Dragomir, dar am o întâlnire foarte importantă. Aşa că..." Mi-era teamă să nu se închidă studioul fotografic la care îmi comandasem o duzină de fotografii ce trebuiau în ziua aceea să fie gata. Ai înţeles... Ai zâmbit, ţi-ai ascuns un început de tuse în batista de olandă şi m'ai întrebat cât m'a costat perechea nouă de pantofi. Ţi-am răspuns şi mi-ai spus că e destull de eftin. Apoi ne-am despărţit... Iartă-mă, Ion Dragomir...

Cred totuşi că azi îmi eşti recunoscător. Nu ţi-am smuls taine pe cari, într'un moment de slăbiciune, mi le-ai fi desvăluit... Aş fi scris astăzi, poate, un articol cu „aspecte inedite din viaţa lui Ion Dragomir..." Articol care, acolo, sus, cred că te-ar fi indispus.

La revedere, Ion Dragomir. Umbra ta păzeşte masa rămasă goală în cafeneaua Capşa...

...Şi acum, spre Nicu Teodoru Chibrit..

...Bodega Mercur!... E ora 4 după masă... Toate mesele sunt goale.. Toate erau ale lui... Printre ele îşi plimba Nicu Teodoru Chibrit tragica sa răguşeală (tuberculoză localizată în gât. Cronicile sportive constatau, adesea, ghiduş: Azi s'a remarcat la peluză glasul răguşit al lui Nicu Teodoru Chibrit). Ultima oară când l-am întâlnit, stătea, nespus de trist în faţa unui pahar cu apă.

Am râs :

— Cum, nea Nicule ? Bei apă ?

Nu mai putea să glumească. A dat din umeri, neputincios : „Ce să fac?"

N'am observat tragicul gestului. Am întâlnit un prieten şi i-am spus: „Ştii că l-am văzut pe Chibrit, bând apă. Era caraghios"... Curând a murit...

Mesele erau toate goale, la Mercur. Am comandat o baterie la ghiaţă şi un pahar mic (cum îi plăcea) şi am aşezat-o pe o masă.

Pentru el !

Am pornit spre eşire.

Un chelner m'a văzut şi a înţeles...

S'a apropiat de mine :

— Săracul domnu Nicu ! Am fost, toţi chelnerii, la cimitir. In haine negre, toţi. I'am aruncat în groapă struguri...

Am plecat.

Trecusem pe lângă două umbre.

RESTAURANTUL CU AMICI

Am intrat şi în restaurantul în care, ştiam că voiu întâlni figuri cunoscute. Şi, într'adevăr, am întâlnit, mai multe decât mă aşteptam. Astfel, pe lângă pantofarul cu care mă obişnuisem în restaurant, am întâlnit-o şi pe domnişoara care îmi făcea, acum un an, manecura, şi pe doamna Rozica, patroana magazinului de cravate din centru. Restaurantul în care-am intrat era ceeace se cheamă, un restaurant mare. Şi mă bucur că le merge bieţilor oameni bine. Dar n'am putut să mă uit prea mult la ei. Remarcasem, tocmai în fundul restaurantului pe prietenul meu. Pe bunul, pe cel mai bun prieten al meu. Stătea la masă cu o doamnă cu figura frumoasă şi picioarele urâte. Era aşezat cu spatele la mine Am vrut să mă reped la el şi să-l îmbrăţişez. Dar am văzut cum se mişcau buzele doamnei cu picioare groase :

„Uite-l pe Traian Lalescu !" Eram convins că se va întoarce spre mine şi se va îndrepta cu braţele deschise, spre acela ce se socotea prietenul lui. Totuşi, n'a făcut-o. Mi-am zis : „Poate că prietenul meu nu vrea să se întoarcă, nu vrea să mă vadă !"

Şi ca să nu-l tulbur, m'am aşezat la o masă destul de îndepărtată de a lui, astfel ca să stea tot cu spatele la mine. Şi am aşteptat. Mă gândeam : „La un moment dat va fi silit să se scoale dela masă. Mă va vedea atunci. Ce va face ?"

Dar nu ! Cel mai bun prieten al meu nu s'a ridicat dela masă. Am stat în restaurant 4 ore fără un sfert. Imi spuneam : „Poate că prietenul meu o să aibe nevoe să dea un telefon sau să se spele pe mâini Atunci o să se ridice şi o să fie silit să mă vadă".

Dar nu ! Prietenul meu a rezistat eroic. Ii priveam spatele. Făcuse un început de chelie. (Bietul meu prieten ! El care se iubeşte atât).

Doamna cu picioarele groase n'a mai putut rezista. La un moment dat s'a ridicat în picioare şi a trecut prin faţa mea, ducându-se spre telefon. Am salutat-o şi mi-a răspuns foarte politicos.

Prietenul meu rezista, însă, cu o răbdare demnă de cauze mai bune.

Cu cinci minute înainte de a se închide restaurantul, am hotărât să-i întrerup martirajul.

Am plecat din restaurant. Cred că a răsuflat atunci uşurat.

L'am întâlnit a doua zi pe stradă. Nu m'a putut ocoli, aşa că s'a repezit la mine, cu braţele întinse şi m'a sărutat.

— Ce bine-mi pare că te văd !"

— Şi mie !

— De când eşti în Bucureşti ?

— De o săptămână !

— Şi n'ai venit pe la mine. Ingratule.

— Credeam că eşti ocupat.

— Asta e drept !

Şi am aflat că e mai ocupat decât credeam. E puţin actor, puţin scriitor, puţin din toate. Şi câştigă mult...

M'a mai îmbrăţişat odată şi a plecat.

Cel mai bun prietn al meu.

Nu ne-am văzut timp de patru luni.

Prea mult, într'adevăr.

PREA MULŢI OAMENI MARI

Inceputul a fost greu. Apoi am întâlnit nespus de mulţi „amici", colegi, cunoscuţi, etcaetera.

Ceeace am putut înţelege din scurtele mele întâlniri cu aceşti „amici", colegi, etcaetera, e că toţi sunt astăzi foarte mari.

Iată-l pe fostul elev de conservator, căruia acum 4 ani, când am scris despre el în „Universul Literar", îi culesese lynotipistul numele greşit, fiindcă n'auzise nici-odată vorbindu-se de el: Azi e foarte plin de persoana lui.

A jucat două roluri de succes (are talent, băiatul. Am spus asta, doar acum 4 ani). M'a întâlnit pe stradă şi m'a salutat nonşalant : „Hai noroc !" I-am răspuns respectos : „Să trăiţi !".

Iat-o şi pe fosta elevă de conservator (tot eu am scris despre ea prima oară). Azi e vedetă de revistă (păcat ! Avea mult talent, sărmana). Când am întâlnit-o pe stradă, m'am ferit s'o salut, fiindcă mi-era teamă să nu-mi răspundă.

Şi atâţia alţii. Toţi sunt atât de mari, încât mă întreb dacă nu trebue să se uite cu lupa la mine.

Sincer s'o spun: mi s'a făcut milă de mărimea lor. S'au înălţat toţi pe picioare de ceară. Se apropie vara... Vara cu căldurile ei. Şi căldura topeşte ceara. M'am ferit de ei. Fără drame, ca în cărţile pe care le cetisem. Atât de firesc (scăpasem de un coşmar). Şi m'am simţit nespus de bine, plimbându-mă pe stradă, alături de bătrânul tânăr Pavel, care însă şi el, nu e acelaş pe care-l lăsasem în Bucureşti. Mi s'a părut că nu e şi el decât un biet om care are haz. Şi, când m'am întors, am găsit într'adevăr un om, care însă pe lângă haz are şi suflet. Cine să-l cunoască? E bătrânul tânăr Pavel. Işi plimbă necazurile şi tusea pe străzile Bucureştiului. Ii mulţumesc pentru inima care mi s'a părut că bate alături de a mea

FINAL DE MANUSCRIS

Am întâlnit, aşa dar, în Bucureşti, alţi oameni. Acei pe cari îi socoteam prieteni nu mai îmi erau. Acei pe cari îi credeam simple cunoştinţe, mi-au fost, poate, prieteni. Nicunul, la fel cum l-am lăsat!

Şi totuşi aş fi vrut să întâlnesc un singur om care să-mi reamintească Bucureştiul, de acum patru luni (Eheî! Parcă aş spune: deacum 10 ani).

N'am trebuit să-l caut prea mult.

L-am găsit în cafeneaua cu poeţi.

Işi plimba marfa, la fel de calm, la fel de zâmbitor, ca întotdeauna.

„Să trăeşti, Efendi !"

„Paşicule, turcul are onoare să salute cinstita „Domnie Voastră faţă".

„Ce mai ai nou, Efendi ?"

„Aşa are un noroc paşicul cum n'aş fi crezut. Acum mi-a venit din Turcia un stoc nou. Binevoiţi, paşicule să constataţi: Asta, ţigaret finaasta, chilimbar verîtabil".

„Şi cât costă ?"

„Pentru Domnia Voastră, Paşicule, pentrucă vă cunosc, Turcul face un preţ de reclamă : una mie lei.

„E prea scump, o mie de lei".

„Una mie de bube să-i crească Turcului pe ochi — Alah este martor — dacă Turcul câştigă ceva".

Turcul a rămas acelaş: Efendi, turcul cu ţigarete.

Niciun cuvânt nu şi-a schimbat din discurs, niciun rid mai mult nu-i brăzdează faţa.

Face parte din decorul Bucureştiului.

Ca felinarul din faţa casei, ca palatul telefoanelor.

Şi totuşi Dumnezeu i-a spus: OM.

Am găsit un om care a rămas neschimbat. In faţa lui mă înclin, terminând această călătorie în căutarea unui oraş, în căutarea unor oameni.

Cronica literară

EUSEBIU CAMILAR: Prăpădul Solobodei

Când i-a apărut, la sfârșitul lui 1942, „romanul" CORDUN, Eusebiu Camilar, cu tot numele pe care și-l cucerise în capitala Moldovei, era ca și necunoscut. Ceva ca o legendă străbătuse, e drept, până la București. Câteva ziare și reviste dăduseră anumite semne de nedumerire și puseseră, mai ales, câteva semne de întrebare. Nimeni sau aproape nimeni nu știa însă ce-i cu acest Eusebiu Camilar. Cărțulia, — îi spunem așa referindu-ne la grosimea ei — apărută în editura Fundațiilor Regale avu darul să precipite lucrurile. CORDUN echivala cu ceva nou. Până și arbitrii cei mai blazați uitară să mai dea din umeri. Paginile semnate de acest Eusebiu Camilar, se deosebeau de literatura încetățenită de un Rebreanu, Peterscu, Teodoreanu, — ba mai mult: aproape că nu mai erau literatură ci viața însăși. Viața nudă și oarbă, elementară și cruntă, nestilizată și neînfrumusețată.

In partea întâia a **Cordunului** său, în „Oameni, locuri, întâmplări, autorul o prezenta fragmentar, cinematic, cu zgârcenie. Dar câtă putere în propoziția abruptă și directă: „Fratele meu cel mic era slab și închircit. Avea ochii albaștri, spălăciți. Tușea sânge. Copiii din vecini îl ocoleau. Pentrucă nu putea alerga ca dânșii. Nu putea sări peste părău. Uneori privea din portiță la deal și la vale ca la o lume pe care o vedea întâia oară. Copiii de pe poduri azvârleau în el cu pietre strigându-i:

— Inchircitule...

Și scoteau limba.

Mandache nu le spunea nimic. Tușea. Stupea sânge și mama îl mângâia:

— Dragul mamii. Nu-i nimic. Așa-s copiii dracului..."

CORDUN, departe de a fi roman, e o carte de amintiri din copilărie. Amintiri tari. Precum le avem, marturisite sau nu, atația dintre noi cei ce-am crescut, Dumnezeu știe cum, în jungla nemiloasă a mediilor rustice paupere. In aceasta privința amintirile lui Eusebiu Camilar nu se deosebesc esențial de cele ale lui Ion Creangă. Marele humulești an a fost numorist și a preferat să râdă acolo unde putea, foarte bine, plânge. Camilar, relatează întâmplările așa cum i s'au întipărit ele pe sensibilia peliculă a sufletului. Fără zâmbete. Fără exagerare. In mod obiectiv. Nimic inventat. Lucrurile se petrec întocmai așa. Ba, uneori, mult mai brutal.

Bunii judecători ai stihurilor de viață și literare s'au grăbit să observe că în CORDUN ar fi speculată tocmai latura neînsorită a copilăriei. Latură neverosimilă zic ei și, în orice caz, repudiabilă. Acești buni judecători, se vede, nu știu ce este lovitura peste gură când, hămesit de foame, iei de dinaintea fratelui felia de mămăligă pe care el o muiase mai puțin grăbit în strachina cu mujdei. Nici ce este frigul nu știu aceștia, nici ce e bătaia sau naturala lipsă de compasiune pentru cel slab. Ei ar vrea ca viața dela țară să fie un fel de poem vergilian. Cu livezi înflorite și boboci pascali plimbându-și gingășia și lumina pe catifelele verzi ale ierbii. Ei nu pot pricepe, și, mai ales, admite, existența altor realități. E însă numai o înșelare a lor această poetizare atât de dorită. Cartea lui Eusebiu Camilar nu inventează și nu agravează nimic, ci are curajul să mărturisească o seamă de foarte dure adevăruri. Din acest punct de vedere, CORDUN rămâne, — pe lângă faptul că este o carte de mare valoare literară, — un document peste care nu vor putea trece scrutatorii vieții noastre sătești.

In cariera scriitorului Eusebiu Camilar, **Cordun** e însă o foarte bună carte de început: Carte în care se găsește încheiată prima fază a căutărilor autorului. Eusebiu Camilar pare că și-a pus la încercare condeiul înainte de a porni definitiv la drum. Pe alocuri e, deadreptul, mânat să ajungă la sfârșitul încercării. Acest ritm, nu mai rapid, dară mai gâfâit, îl simți în „Moartea tatălui meu", care constitue partea a doua a „CORDUNULUI".

Fie că lucrurile stau așa sau nu, impresia persistentă și oarecum notă pe care ți-o lasă lectura acestui prim „roman" de nici una sută pagini, te îndreptățește să crezi că Eusebiu Camilar a scris numai un preludiu. Pentru alte cărți asemănătoare dară mai voluminoase. Sau pentru o suită de romane propriu zise.

Deaceea nu ne-a surprins deloc vestea că scriitorul ieșan ar avea gata de tipar un roman cu titlul PRĂPĂDUL la un altul, de proporții mari și cu subiectul plasat în epoca migrării popoarelor. După cele din „CORDUN", lui **Camilar** i se deschideau porțile tuturor surprizelor. Așteptam deaceea, cu justificată curiozitate, apariția **Solobodei**. Fragmentelor publicate în cele câteva reviste nu le-am dat nici o atenție. Refuzăm să judecăm după părți întregurile literare cari sunt, întotdeauna, sau, cel puțin ar trebui să fie, mai mult decât suma părților componente.

Și cartea a apărut sub titlul de **Prăpădul Solobodei**. Așa cum fusese anunțată. Nu însă în București, cum spera autorul, ci în editura „Cartea Moldovei" a d-lui Ath. D. Gheorghiu din Iași. Bucureștenii nu au vrut să riște, sau nu le-a convenit să se încurce cu autorul acesta nedeprins să facă frumos, să antișambreze și, eventual să mai fie dispus să contribue cu ceva la cheltuielile de tipar. Editorii bucureșteni nu se găsesc la prima lor „ocazie ratată". Cartea lui Eusebiu Camilar, lansată fără prea multă bătaie de cap, s'ar fi găsit actualmente, cel puțin, la a doua ediție. Căci, cu toate că în acest **Prăpăd al Solobodei** nu este vorba nici de dragoști stranii și nici de nisciaiva analize ultrarafinate ale unor complexe sufletești imaginate cu lux de amănunte, romanul fascinează prin fantasticu-i pitoresc, prin elementar și inedit, prin cosmic. Subiectul? Dacă mai poate fi numit subiect, iată-l: Un sat de oameni ostili până și vecinilor, se împotrivesc civilizației ce dă peste ei odată cu drumul de fier. Nefiind înțeleși, recurg la argumentul suprem: cel al distrugerii camenilor și uneltelor adverse dară și argument al propriei lor distrugeri. Dârză și plină de vitalitate, **Soloboda**, — acesta e numele simbolic al satului izolat de restul lumii, — nu piere însă decât în parte. Supraviețuitorii pun temelie unei Solobode noi. Năpăstuiți și aici, emigrează în America atrași de mitul libertății și al pământurilor fără hotare.

In semicadrul acestor coordonate Eusebiu Camilar reușește să facă să ardă, când mocnit, când numai vălvătăi, o lume de oameni tăcuți și pasionați, flămânzi și superstițioși, cruzi și neînfricați, cu fețele înclinate pururi către chemările pământului și cu sufletele păgâne terifiate de viziuni apocaliptice.

Solobodenii aparțin, desigur, unei lumi inexistente, deși prezintă asemănări cu multe „solobode" bucovinene și, în special cu aceea a Bosancilor. Puterea de a sugera de care dispune scriitorul Eusebiu Camilar e însă așa de mare încât lumea și eroii pe care ni-i prezintă rămân **obiective** până și în lumina cea mai evident fantastică a suprafirescului. Și, totuși, acest fantastic și supranatural nu sunt date odată cu cine știe ce întâmplări neființești. Nu. In **Prăpădul Solobodei** nu există un singur fapt căruia i s'ar putea refuza calificativul de „real". Impresia de fantastic, obsedant și nenatural mergând, în anumite momente, până la senzația de „necurat", se degajă din stilul lui Eusebiu Camilar. Același stil direct, abrupt, tăinuitor, neînfrumusețător, crud și încruntat, dară și denudator de izvoare autentice, desvelitor de dureri și patimi autentice, ca în CORDUN.

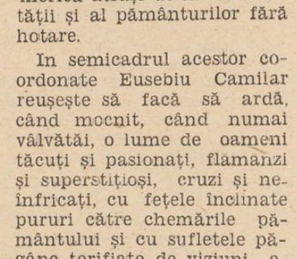

Iată cum începe romanul: „Intr'o zi sosi la Soloboda un străin pletos. După cojocul vânăt, după statura înaltă, solobodenii pricepură că-i vorba de un pădurar din codrii Plavalarului; și pentru că dușmănia dintre ei și locuitorii din pădure, era în plină creștere, solohodenii își traseră mai tare cușmele pe ochi, își săltară cojoacele pe umeri și îl înconjurară din toate părțile. Omul străin râse: — Eu am venit cu gand bun. Văd vă aveți în mâini, sub cojoace, cuțitele de-agata, să mă sfârtecați. Dar are să cadă păcatul pe voi, pentrucă m'am coborît din sănătăcia mea, cu gand de creștin...

— Așa spuneți totdeauna... îi răspunse un solobodean, făcand câțiva pași spre oaspete. Și când ne prindeți la loc dosnic, în pădure, ne scoateți mațele...

— Sunt gata să mă spânzurați, oameni buni, răspunse pădurarul. Și își aruncă la picioare cojocul, cușma, apoi își desfăcu cămașa la piept: Și am venit la voi fără nici un fel de cuțit. Își arătă mâinile, apoi își descinsese brâul lat și-l asvârli peste cojoc".

Fără a recurge la nici un fel de descrieri premergătoare, — cazul din **Ion** al lui Rebreanu, — Eusebiu Camilar ne-a plasat, dintr'odată, în însăși inima mediului uman și a peisajului în cuprinsul cărora se desfășoară **drama**. Este unul din începuturile de carte românească de tot măiestrit intuite și redate. Simțim, direct, climatul și destinele ce se conjură. Și, fără pierderi în tehnica literară a pregătirilor aperceptive, ne găsim puși, dintr'odată, la nivelul unui stil care ne obligă să nu ne mai întrebăm unde sfârșește verosimilul și unde începe încantația. Autorul dovedește că știe cu precizie unde se găsește punctul de ancorare cel mai accesibil al operei sale și că știe să facă economie de cuvinte. Arta lui este bărbătească și nealterată de lucrile dulcege ale decadentismelor. Dară nici esențele astringente nu sunt picurate de dragul gustului lor de coajă amăruie. Stilul lui Eusebie Camilar nu poate fi acuzat de violentări menite să dea cu tot dinadinsul culoare sumbră sau sau sunet surd paginei scrise. Acest stil al lui e constitutiv pentru mersul și substanța romanului Nici sec, nici metaforic, ci pendulând între imagine și relatare cu siguranța bătăilor unei inimi universale, stilul prozei acestui romancier ciudat e stilul nelivresc al tuturor acelora cari scriu fiindcă au ce scrie. Și toți scriitorii adevărați sunt cei ce au ce scrie, ceilalți nefiind decât literați. Eusebiu Camilar e unul dintre puținii tineri care nu este și nu ține să fie literat. Ii dorim să nu ajungă niciodată să fie numai atât. Ar face figură lamentabilă sau, în orice caz s'ar prezenta deplasat față de sine însuși. Nu ar mai putea pune în mișcare massele pe zari le-a orchestrat **în Prăpădul Solobodei**. Nici recurge la mântuitoarea sinceritate care constituie drama pentru cele povestite în **Cordun**. Ar fi literat și ar scrie frumos și atât. Ori, noi îl vedem stând în mijlocul apelor răzvrătite ce inundă solobodele și readuc lutul virgin acolo unde falsele sau streinele măsuri ale civilizației încearcă să schimbe înfățișările de totdeauna ale lumii.

Dotat cu o de tot rară putere de a stăpâni întinderi geografice și masse omenești, Eusebiu Camilar dispune de toate mijloacele necesare scriitorului social. In direcția aceasta îl vedem realizându-se mai bine, căci autorul **Cordunului** și al **Prăpădului Solobodei** descinde din linia prozatorilor gen Gorki, Jack London, Panait Istrati; din linia acelor prozatori ce disprețuiesc cartea pentru carte și arta pentru artă. Desigur că drepturi la astfel de nesocotire nu poate reclama oricine. Trebuie să ai putere multă ca să nu-ți pese de arsenalele altora. Eusebiu Camilar o are. Asemeni plugarului care nu urmărește frumusețea ci rodnicia brazdelor răsturnate, scriitorul animat de dorurile mari ale vieții ce se vrea turnată direct în tiparele întâmplător literare nu urmărește efectele formale ci, considerându-le pure mijloace expresive, caută să comunice ascultătorului sau cetitorului său măcar ceva din viziunea ce-l obsedează.

In măsura în care reușește să se desfege de tradițiile sau superstițiile contemporaneității, acest scriitor biruie inerțiile și-și impune stilul. Eusebiu Camilar, deși la începutul carierii, se găsește pe acest drum. Deaceea are toate șansele reușitei Cu condiția, bineînțeles, să nu cadă'n eroarea celor ce se reeditează, căutând să suplinească prin frecvență ceea ce nu mai pot continua, și cu condiția să nu facă nici una din acele concesii secătuitoare prin cari, nu unul dintre bunii scriitori caută să se apropie mai mult de public, — în loc să și-l atragă cu sau fără voia lui, — și se îndepărtează, iremediabil, de solurile în contact cu cari erau adevărați Antei.

Ca roman social fantastic **Prăpădul Solobodei** însă e construit în mod prea original pentru ca să ne putem teme că Eusebiu Camilar va devia dela periculosul dară fecundul drum pe care a pornit.

TRAIAN CHELARIU

Geografia prozei contemporane suedeze

(Urmare din pag. I-a)

tului lor și îndrăznelei subiectului. S'ar putea crede că a existat o modă, ori că s'a preferat explorarea acestui domeniu din lipsa altuia sau pentru siguranța succesului. In realitate, aceste teme plus cele sociale împerechiate în chip inedit și desăvârșit cu primele, erau ori experiențe proprii, trăiri amare, fie cerințe superioare pornite din atmosfera colectivă și cari se cereau demascate, înfățișate și remediate dacă se putea. Pornind dela subiectul romanelor, mulți ar fi îndemnați să socotească societatea suedeză atinsă de maladia degenerescenței, de o boală morbidă care oferă numai cazuri patologice scriitorilor. In fond însă, în spatele acestor subiecte, cari fără'ndoială că sunt

OLLE HEDBERG

realități, se ascunde lupta surdă între formele poate cam rigide ale colectivității și nevoia de a trăi, de a se descătușa, a trupului și sufletului. Scriitorii au pornit tocmai această ofensivă de liberare de prejudecăți, de formalism exterior, de refulare și reținere.

Literatura suedeză deși îmbracă un caracter universal, totuși, ea mai mult decât altele închide note și accente particulare, proprii sufletului suedez și zbuciumului său. Fără să fie tezistă sau ancorată numai de realitățile solului, transformându-se într'o operă de educare socială și psihică, literatura suedeză reflectă și'ncearcă în același timp să rezolve, prin denunțare, variate probleme de ordin sexual, fiziologic și bio-social. Ea aduce pe prim plan foamea și neîmplinirea psiho-fiziologică a femeii. Drama ei trăcește, hrănindu-se din atitudinea și reacția bărbatului față de ea. Realitatea e că femeea nordică e suferindă. Partenerul ei nu-i umple cu căldura lui, cu tandrețea pe care ar trebui să i-o ofere, cu poezia sufletului său, golul care stă mereu în adâncurile ființei sale Teluric, absorbit de cotidian, reținut, rece, echilibrat peste măsură, el privește femeea în general drept un obiect oarecare asupra căruia nu trebue să reverși sentimentul și poemul iubirei. Din această pricină este flămândă, hrănindu-și și imaginația aprinsă și excitată de suferințele trupului cu trăiri închipuite și cu doruri nepotolite. Visează și caută să traducă visul în concret. Căutarea este cu atât mai aprigă, mai pătimașe și mai oarbă cu cât la aceste stări se mai adaugă încorsetarea, respectul și teama de etica generală. Ea o oprește să dea frâu liber durerii, să și-o strige și să-i caute alinare. Rămânând mereu refulată, asvârlită și torturată în straturile secundare ale sufletului, dorința crește și chinue. Ea vrea o deslegare, o spargere a zidului în care a fost închisă. In acest chip ele sunt transformate în perpetue probleme, cari răbufnesc în literatură. Femeea se găsește, așa se visează, în paginile romanului care cântă și trăește o viață imaginară.

Alături de această temă, oarecum favorită, se așează aceea socială.

Romanul suedez al ultimilor zece ani a cunoscut apariția unui număr destul de însemnat de scriitori proletari și în același timp autodidacți. Vilhelm Moberg, Ivar Lo-Johansson, Jan Fridegard, nu sunt decât adevărați proletari, porniți de jos, fie din mediul rural, fie din cel urban și cari aduc cu ei forța primară, experiențe bogate și trăiri variate, pasiunea și dorința de a demasca rachiile societății, mizerii necunoscute și existențe aspre.

Demascarea societății se complimentează, augmentându-se cu divulgarea omului. Mai toate romanele lor sunt autobiografii. Disecții operate pe propriul lor trup și suflet supus celei mai severe introspecții. Fără să fie acuzații sau cărți apologetice, ele sunt înainte de toate minunate portrete umane, cărți de confesiune. Desigur, și acest fapt trebuește subliniat fiind în mare măsură singular pe aria europeană, acești romancieri-proletari aduc în romanele lor eroi scoși dintr'un mediu ignorat până acum și'n cuprinsul căruia se credea că nu există și nu se cultivă sentimentele așa numite mari și frumoase. Ei au operat aproape o revoluție, populând literatura suedeză nu cu țărani, element căzut în desuetudine, ci cu hamali din port, lucrători eșuați, pungași, borfași, hoți, servitori, derbedei, tipi rătați, epave sociale socotite până acum a fi numai obiecte de curiozitate și bune pentru casele de corecție. Nu au neglijat nici pe țăranii și țărancele venite la oraș, atrase de vraja lui, părăsindu-și sărăcia rurală, onestă și curată, pentru a fi înghițiți și zdrobiți de sărăcia urbană, hâdă, umilitoare și dizolvantă. De pildă, romanele lui Ivar Lo-Johansson, dar mai ales ciclul închinat lui Lars Hård eroul lui Jan Friedegard sunt realizări pe cari Suedia nu le-a mai cunoscut cu mici excepții, dela Strindberg. In același timp, ei picură în sufletele eroilor lor, destrămați și asvârliți de soartă implacabil, la periferia vieții, accente umane, probleme și chinuitoare frământări sufletești, analize adânci ale stărilor prin care trec precum și îi încarcă cu procese introspective alăturate de disecții psihice și fizice. Socialul se'mpletește armonios, unic, cu psihologicul. Aș putea afirma că ineditul și arta acestor romancieri se reazimă tocmai pe această fericită împerechere și sudură. Ei arată că probleme similare rod nu numai clasa burgheză sau pe omul cult, ci și pe acești declasați. La ei de multe ori întrebările și torturile sunt poate mai adânci, mai bogate și mai complexe decât la clasa hrănită cu spiritualitate și forme artistice.

Romancierii din această categorie, adică aproape toți, au urmat drumul trasat de Strindberg, ducând mai departe, săpând și sfredelind mult mai în adâncuri și lărgind la infinit orizontul. La Strindberg accentul cădea cu intensitate pe psihologic și numai adiacent pe social. Romancierii acestui deceniu, înalță psihologicul pe culmi nebănuite alăturându-i socialul, trăit și exteriorizat cu o egală tărie și profunzime.

IVAR LO-JOHANSSON

La toate acestea, ar fi de adăugat că romanul pur psihologic este într'o foarte mare măsură servit numai de femei. Tărâmul le este familiar, romanul fiind însăși o frântură din existența și experiența lor. Ele transpun trărea, suferința și frământarea de care sunt roase și chinuite. Acest fapt explică în parte abundența numelor feminine în literatura suedeză și răsunetul pe care l-a avut confesiunea lor.

Bărbaților le-a rămas domeniul social și psihologic unde s'au ilustrat cu o egală valoare.

HORIA OPRIȘAN

CĂRȚI NOUI

INTALNIREA CU FOCUL se numește noul volum de versuri pe care poetul Ion Sofia Manolescu îl va face să apară la începutul lunei Februarie.

Cartea va cuprinde un ciclu de douăzeci de poeme, oglindind roadel unei bogate experiențe pe care autorul a cules-o în răstimpul acestor ultimi doi ani de sbucium adânc pe care-l trăim cu toții.

CÂMPIA LIBERTĂȚII, revista pe care a scos-o d. Vlaicu Bârna, va fi una din cele mai bune reviste românești dacă se va menține la nivelul numărului ei de debut, număr care, dela alfa la omega, e numai calitate, dinamism nobil, conștiință și aderență la permanențe. „Năzuința noastră, — scrie d. Vlaicu Bârna, — să nu cunoască „filii" și „fobii", amăgitoare iluzii de salvare PRIN ALȚII (sublinierea noastră!) ci numai judecata rece a realităților, orientarea măsurată spre ordinea care include libertatea și independența. Să credem ca și ei în „renașterea Europei prin libertate", formulă ce ar trebui să constituie și azi o inscripție de frontispiciu pentru veac, o premisă pentru membrii congreselor diplomatice ocupați cu comasarea lumii. Să fim deci realiști". Revista excelează prin paginile-i de Idei și Fapte, Cronică și Comentarii și Polemici. Colaboratorii primului număr sunt: Vlaicu Bârna, Mihai Beniuc, Aurel Brăescu, Ilariu Dobridor, V. Stoica, Grigore Popa, Al. Hodoș, Em. Giurgiuca, R. Boureanu, Seb. Bornemisa, Romul Cotaru, G. Sbârcea, Al. Baciu, I. Burlea, I. Cutoveanu, I. Șiugariu I. Bălan, T. Șoimaru și Ion Vișoianu. Numele revistei, programatic nu numai pentru idealurile noastre ardelenești e, în orice caz, un nume foarte bine ales. Ii urăm d-lui Vlaicu Bârna să-și ducă steagul cât mai departe, căci este un steag ce nu flutură 'n gol.

VIEAȚA UNIVERSITARĂ *organul săptămânal al universității din Cluj-Sibiu, aduce, în numărul-i din 16 Ianuarie 1944, două foarte bune pagini de însemnări literare („Revista Revistelor" și, mai ales, „Carnet") și o mai slabă pagină literară („Literatură și Artă"). Citâm din „Carnetul" redactat de d-l* Ion Oana: *„Bacovia este, poate, cel mai nedreptățit scriitor al nostru. Nedreptățit și ca scriitor și ca om. Ca scriitor: nici astăzi, — când opera sa e împlinită — cei mai mulți nu-și dau seama că Bacovia e unul dintre cei mai mari poeți ai noștri. Alături de Eminescu, Blaga și Arghezi, nu vedem alt nume în afară de al lui Bacovia — care ar putea fi amintit în această ordine de idei. Timpul însă își va spune cuvântul și-l va așeza pe Bacovia pentru posteritate în Olimpul poeziei românești. Ca om, marele poet Bacovia duce o viață nu numai retrasă, ci incompatibilă cu cele mai modeste exigențe umane. Numele său a dispărut de prin reviste, de prin librării. A rămas în unele manuale de liceu ca un exemplu de sensibilitate morbidă pe care o ultragiază niște descompuse fosile didactice cu guler tare, baston și idei arierate... Aflăm că Fundațiile Culturale vor tipări opera lui Bacovia într'un volum din seria ediților definitive".*

FĂCLIILE

Stampă din Bucureștii care se duc...

E seară... ninge 'ntruna...

Un dric sărăcăcios greoi răsbate...
Și urcă dealul încet spre Belu
Iar faclele ce-l străjuesc
De-abia mai pâlpâiesc
De viscol aplecate...

Convoiul urcă 'ncet-încet...
Urmat de-o singură trăsură.
Incovoiații ciocli pe de margini
Cu pași mari își fac loc prin zăpadă...
Dar dricul s'a oprit — o'njurătură —
Și cai opintind
Gonesc croncănitoarea corbilor grămadă !...

Și dricul scârțâe scrâșnind pe roatele-i uscate.
Imi pare că mă chiamă 'ntr'un suspin
Atâta de prelung și dureros.
Vin !...
Infiorat mă strâng, mă strâng de moarte !...

Dar ei se duc !...
Nepăsători —
Ei trec pe lângă mine tăcuți
Și sgribuliți de vânt și de ninsoare...
Doar faclele cu'n sfârâit prelung —
Presar, ici colo, lacrimi — arzătoare
Ce pâlpâiesc puțin...
O răbufneală le stinge dintr'odată,
Și crivățul împrăștie parfumuri de tămâie-afumată !...

Tăcut...
Am înghețat cu ochii țintă înapoi —
Spre cele trei făclii, ce fluturând se contopesc în zare !..

O !... Bine că se duc !...
Se duc !...

Dar... parcă stau ?...
Sau vin ?...

La colț... sus... sus... în depărtare...
Mai licăre-o feștilă în zăpadă... ș'apoi moare...

Respir adânc !...

S'au dus de-acum pe drumul de suspine !
S'au dus !... S'au dus !...

Și totuși vin...
O !... Simt cum vin, încet-încet, spre mine !...

N. SCORȚEANU

Femeia domestică

(Urmare din pag. 6-a)

MARTA: Adică de ce să nu aibă? De vreme ce ideile mele au fost puse în cărți, înseamnă că au fost gândite și de alții.

CRISTOBALD: Cărți... vise... blestemate plăsmuiri... astea ți-au distrus ție sufletul. Și odată cu tine vrei să mi-l distrugi și pe al meu.

MARTA: Dar înțelege-mă, Cristobald. Noi nu mai putem să stăm împreună. In inima mea s'a făcut un gol, un gol adânc și negru, s'a lăsat un frig de moarte, și acum nici o suflare n'o mai poate încălzi. N'ai să fii fericit ascultându-i bătăile.

CRISTOBALD: Ba am să fiu, am să fiu... (Își înăbușe plânsul în poala ei).

MARTA (după o lungă și grăitoare tăcere, în timp ce-i mângâie părul): Bietul de tine, cată suferința din pricină că ființa mea refuză să mai scuite de indemnurile inimii. (Incet, dojenitor, cu privirea departe, foarte departe): De ce nu m'ai ascultat, Cristobald? De ce nu ți-ai dat silința să mă înțelegi? Ți-am spus odată că nu trebue să te îndoiești nici o clipă de mine, că orice s'ar întâmpla și prin orice împrejurare vom trece, între noi nu trebuie să-și facă loc germenul amar al îndoielii. Nu m'ai ascultat și acum iată la ce rezultat am ajuns: să distrugi în mine mândria, să-mi înăbuși orgoliul de-a mă ști o femeie domestică și în afară de orice bănuială.

CRISTOBALD: Recunosc, e marea mea vină. Dar cum poți să dai pradă disperării un om care nu trăește decât pentru tine?

MARTA: Fiecare, Cristobald, ne dăm iluzia că trăim pentru alții. Realitatea este că trăim numai pentru noi. Ori e știut că în dragoste sentimentul care primează este egoismul.

CRISTOBALD: Cât adevăr, Marta, cât adevăr... dar cât de dureros pentru mine!

MARTA: Haide, Cristobald, ridică-te... e târziu și am atâtea treburi de făcut!

CRISTOBALD (uluit, se ridică): Va să zică... e serios?

MARTA (ridicându-se și ea): Ți-ai închipuit altfel? (Hotărîtă în ce și-a propus, face o mișcare de degajare). Ah! și câtă bătaie de cap până să mă văd instalată în noua locuință...

CRISTOBALD (zdrobit): Marta, nu pot să cred!

MARTA (urmând firul aceluiași gând): Parcă văd ce balamuc are să fie: praf... desordine... lucruri stricate... camioanele cari n'au să sosească la timp...

CRISTOBALD: Cum, nu m'asculți?!...

MARTA: ...M'apucă groaza când mă gândesc. (Fiindcă nu știe ce să mai spună, aprinde o țigară).

CRISTOBALD (cu oarecare ironie, urmărindu-i mișcările): Fumezi de mult?

MARTA (stingând chibritul): Și unde mai pui că am de alergat, că am o groază de cumpărături de făcut... (Deodată): Ascultă Cristobald, n'ai vrea să-mi dai și tu o mână de ajutor?

CRISTOBALD: Eu?!...

MARTA: Da. M'ai scuti pe mine de unele corvezi cari sunt prea obositoare pentru o femeie.

CRISTOBALD (care a primit ultima lovitură): Nu, Marta, nu pot s'o fac... n'aș găsi atâta putere încât să contribui la distrugerea propriei mele vieți. (Un lung suspin îi umflă pieptul). Mai bine plec.

MARTA: Da? Te-ai hotărît? (Stinge grăbită țirara și vine spre el). Atunci cu bine, Cristobald.

CRISTOBALD (rece, dar fără să ia mâna care i s'a întins). Cu bine, Marta. (Se întoarce, traversează scena dar la ușă se oprește).

MARTA (văzându-l că șovăie cu mâna pe clanță): Vrei să mai îmi spui ceva?

CRISTOBALD: Da... te-aș ruga... dacă bineînțeles nu te superi... (arată spre birou).

MARTA (care i-a ghicit intenția): Să-ți dau portretul meu?

CRISTOBALD (semn afirmativ).

MARTA: Bine, cu plăcere... ți-l dau bucuroasă. (Ia portretul de pe birou și vrea să i-l dea).

CRISTOBALD (cu un gest categoric al mâinii): Nu, nu, mulțumesc... nu-l mai iau... m'am răsgândit. (Grăbit să plece). Rămâi cu bine, Marta!

MARTA (neștiind ce să creadă): Cu bine, Cristobald... cu bine...

(El a ieșit. Ea a rămas năucă în scenă, cu un surâs nedefinit pe buze și cu portretul în mână. După câteva clipe intră camionagiul).

CAMIONAGIUL (e vesel, grăbit, a urcat pe scara de serviciu): Bună seara, doamnă!... Mă iertați că n'am putut să vă mai aștept, dar eram grăbit și nu voiam să pierd ocazia de-a sta de vorbă cu șeful transporturilor. N'am putut să scap atât de curând eu mi-am închipuit, dar în schimb v'am adus o veste bună. Cu camioanele am aranjat. Mâine dimineață la opt încărcăm.

MARTA (care l-a ascultat fără să întoarcă privirea): Da, bine... mulțumesc... mâine la opt încărcăm. (Portretul îi scapă jos pe covor. Mâinile îi cad și ele fără vlagă dealungul trupului. Ochii îi plutesc în lacrimi).

LIVIU BRATOLOVEANU

femeia domestică

— Epilogul dramei cu acelaș nume —

de LIVIU BRATOLOVEANU

Datorită unei vechi dar neînțelegeri ale cuplului, Cristobald se întoarce pe neașteptate acasă unde își surprinde soția cu un necunoscut. Urmează o scenă de explicații și procesul de divorț.

In realitate Marta nu e cu nimic vinovată. Ea e doar victima unui abil escroc, care o șantajează pe chestia unui fals pe care Cristobald l-ar fi comis în tinerețe.

Voind să-și salveze soțul dar neputându-și pleda propria ei nevinovăție, ea înțelege să treacă cu surâsul pe buze prin marea ei durere, fiind convinsa că până la urmă lucrurile se vor limpezi.

Scena care urmează ne vorbește despre întoarcerea lui Cristobald acasă, după o absență de câteva luni, într'un moment când nimeni nu se aștepta, nici chiar Matei, sluga lui de încredere.

MATEI (văzându-l că intră) : Conașule, d-voastră ? !

CRISTOBALD (e cam amețit, cu cravata strâmbă, cu pălăria pe ceafă ; vorbește rar, sacadat, împleticit — și din cauză că nu e bărbierit, pare îmbătrânit și slab) : Chiar eu, Matei... Nu te așteptai ?

MATEI : Drept să vă spun că nu.

CRISTOBALD : Sigur... și tu m'ai uitat... toți m'au uitat. (Matei ridică pachetul și-l pune deoparte. Cristobald îi urmărește distrat fiece mișcare, surâde, ridică nepăsător dintr'un umăr, apoi se trântește pe un fotoliu). Ei, ia spune : ce mai e nou pe-aici ?

MATEI : Nimic nou, conașule... toate cum le știți.

CRISTOBALD : Doamna e acasă ?

MATEI : Da. E jos cu copiii.

CRISTOBALD : Atunci plec, Matei. N'am venit să stau. (Se ridică). Ce rost ar avea să mai rămân aici ? (A luat portretul Martei de pe birou). Venisem să iau asta și... (sughite ; privește fotografia ; surâde cu tristețe). Da doamnă, pentru asta am venit... Vă supără ? (Servitorului). Matei, doamna nu trebuie să știe că am fost aici... Ne-am înțeles ?

MATEI : Da, domnule, dar nu credeți că ar fi mai bine să...

CRISTOBALD : Ai să faci ce ți-am spus. Nici o vorbă mai mult... nici cea mai mică aluzie. Dacă întreabă cumva de fotografie, îi spui... îi spui că nu știi ce s'a făcut cu ea... îi spui ce ți-o trece prin minte. (Privește amuzat prin odae). Dar ce înseamnă asta, Matei : jugrăviți ?

MATEI : Nu, domnule... ne mutăm.

CRISTOBALD (tresare) : V... vă... vă mutați ?

MATEI : Da, domnule. Conița se mută la mama dumneaei. Au închiriat un apartament lângă Piața Senatului.

CRISTOBALD : Asta-i nostim ! Ce i-a venit să se mute ?

MATEI : Nu știu, domnule.

CRISTOBALD : Și-aici ?

MATEI : Aici se mută birourile unei legații străine... pare-mi-se a Braziliei... Dar de ce nu stați, domnule ?

CRISTOBALD : N'am venit să stau — nu ți-am spus ? (Ca pentru sine). Asta-i din ce în ce mai nostim. Ce pot să cred ? Dacă n'aș fi amețit... dacă n'ar fi gândurile astea afurisite care-mi aleargă prin cap, poate că aș putea să fac vreo legătură. Dar așa... (Servitorului). Matei ?

MATEI : Da, domnule.

CRISTOBALD : Matei, ce crezi tu despre mine ?

MATEI : Nimic rău, domnule.

CRISTOBALD : Sunt eu atât de beat pe cât par ?

MATEI : Nu, domnule.

CRISTOBALD : Atunci de ce nu pot eu să cred ce mi-ai spus ? De ce mintea mea nu poate să mai judece ? Uite, sunt lucid, vorbele tale parcă m'au trezit — și totuși... totuși ceva nelămurit îmi întunecă rațiunea. Ai trecut tu vreodată printr'o stare ca asta ?

MATEI : Cred că da, domnule.

CRISTOBALD : Și ce-ai simțit ?

MATEI : Nu știu, domnule... n'aș putea să precizez. In tot cazul, mi se părea că se învârtește pământul cu mine.

CRISTOBALD : Nu așa, Matei... văd că nu m'ai înțeles. Ceea ce simt eu acum este așa... ceva nedefinit... ca un vis... ca o stare confuză... ca o pierdere a noțiunii de timp și spațiu... Te trezești peste noapte dintr'un coșmar... (Mică pauză). Matei, tu ai avut vreodată un coșmar ?

MATEI : Da, domnule.

CRISTOBALD : Și ce-ai simțit ?

MATEI : Ceva așa... cum spuneți d-voastră... ca o stare confuză...

CRISTOBALD : Ei, bravo, atunci fii atent !

MATEI : Sunt foarte atent, domnule.

CRISTOBALD : Ce spuneam ?

MATEI : Spuneați că... (aparte, cu mâna la gură). Despre ce era vorba ?

CRISTOBALD : Nu știi Matei, ai uitat...

MATEI : N'am uitat, domnule. Era vorba...

CRISTOBALD : Despre un coșmar — nu-i așa ?

MATEI : Da domnule, despre un coșmar era vorba.

CRISTOBALD : Ei bine, Matei, ascultă... Te trezești peste noapte dintr'un coșmar (pune la loc, pe birou, tabloul care-i stânjenește mișcările) și vrei să-ți amintești ce-ai visat, dar mintea refuză să facă legătura dintre vis și realitate — și-atunci te chinuiești, îți bați capul, până apele minții se întunecă și totul dispare odată cu somnul care a pus din nou stăpânire pe tine. Ai adormit, dar ți-a rămas în suflet cenușa amară a unui sentiment care-i al tău dar care nu-ți aparține — și care săptămâni și luni de zile te va chinui cu prezența lui. E ca ruperea unei pârghii din existența, din echilibrul vieții tale de până atunci — însfârșit ca o situație cu care nu te poți împăca... Ce poate fi asta, Matei ?

MATEI : Știu eu, domnule, ce să vă răspund ? Probabil faptul se datorește unei...

CRISTOBALD (cu un gest plictisit) : Stai jos că spui prostii... Ca să-ți poți da seama despre ce e vorba, trebuie mai întâi să simți ceea ce simt eu acum. (Auzind o ușă care se trântește și zgomot de pași). Dar ce s'aude dincolo ?

MATEI : Probabil vine conița.

CRISTOBALD : Nu vreau să afle c'am fost aici — auzi ? Eu am să mă ascund acolo până ce-o pleca — dar să nu sufli o vorbă, că pe urmă... (Se ascunde după draperie).

MARTA (venind din camera copiilor) : Matei, mama n'a telefonat ?

MATEI : Până acum nu, doamnă.

MARTA : Curios ! Mi-a spus că la opt fix va fi aici și acum (privindu-și ceasul), e opt și zece minute. (După o mică pauză). Matei, poți să te retragi. Dacă mai am nevoie de ceva, te sun eu.

MATEI (cu o privire intrigată spre verandă) : Prin urmare doamna nu... nu mai are nevoie de ser... serviciile mele ?

MARTA : Ți-am spus doar.

MATEI : Nici dacă sună cineva și va... va trebui să deschid ?

MARTA : Nu, nu-i nevoie. Dacă vine mama, îi va fi ușor să intre. Am lăsat eu într'adins ușa deschisă.

MATEI : Prea bine, doamnă. (Ridică contrariat din umeri și iese).

MARTA (e puțin nervoasă, privește ceasul și-i ascultă bătăile, apoi îi întoarce remontoarul. Ne având ce face, ia o carte din bibliotecă și se trântește pe un fotoliu, dar nu citește mult și-o asvârle. Se mai uită odată la ceas, face o grimasă de nemulțumire, se plimbă din ce în ce mai nerăbdătoare prin scenă. După puțin timp se aud bătăi puternice în ușă. Ea s'a oprit deodată locului, apoi pe un ton de stăpână) : Intră !

(Apare necunoscutul. E îmbrăcat la fel ca în primul și în al doilea act, dar pe buze îi flutură un aer de triumf).

NECUNOSCUTUL (din prag) : Doamnă ? (Se înclină). Omagiile mele !

MARTA (surâzându-i cu oarecare tandrețe) : Așa dar, ai venit ?

NECUNOSCUTUL : După cum vedeți, doamnă. Punctual și ca totdeauna cu zâmbetul pe buze.

MARTA : Punctual nu prea ești, fiindcă acum e opt și un sfert.

NECUNOSCUTUL : Mă iertați doamnă, dar ceasul d-voastră e în avantaj cu exact cincisprezece minute față de ora oficială.

MARTA : Ah ! într'adevăr ?

NECUNOSCUTUL (duce cu un gest elegant mâna la inimă și se înclină) : Sur ma parole d'honneur.

MARTA : Te cred, te cred... (Arătându-i un scaun). Poftim, ia loc.

NECUNOSCUTUL : Mulțumesc, doamnă. (Se așează).

MARTA (ia cutia cu țigări de pe birou și i-o întinde) : O țigară ?

NECUNOSCUTUL : Cu plăcere.

MARTA : Și-un foc ?

NECUNOSCUTUL : Nu, mulțumesc. (Scoate bricheta). Oficiul de vestală a propriei mele țigări îl fac eu. (Aprinde).

MARTA : Mă rog.

NECUNOSCUTUL : ...Sunt lucruri care într'o oarecare măsură ar trebui să mă neliniștească.

MARTA : Ah ! de ce ?

NECUNOSCUTUL : Nu știu... precis n'aș putea să vă spun. M'am obișnuit atât de mult cu gândul că sunt o figură prea puțin simpatică femeilor, încât excesul lor de amabilitate mă face timid.

MARTA : Dumneata un timid ? Ha, ha, ha !...

NECUNOSCUTUL : Nu rădeți, doamnă. Sunt oameni cari au cucerit imperii, cari s'au acoperit de glorie și ale căror nume au înfruntat și înfruntă secolele, dar cari în fața unei femei s'au simțit stângaci ca cel din urmă soldat.

MARTA : Te gândești la... Napoleon ?

NECUNOSCUTUL : Nu-i singurul. Istoria e plină de cazuri când nume de femei au depășit cu mult popularitatea și faptele de arme ale suveranilor lor. Gândiți-vă de pildă la Mesalina, Lola Montez, Anna Boleyn...

MARTA : Cum văd, ești foarte familiarizat cu biografia amantelor celebre. De ce nu scrii un studiu asupra lor ?

NECUNOSCUTUL : S'au grăbit alții s'o facă.

MARTA : Totuși, dumneata ai fi cel mai indicat. Ai un simț înnăscut pentru aventură, un fel de diplomatic de-a intui lucrurile...

NECUNOSCUTUL : Intr'adevăr, doamnă, diplomația e tot ce m'a ispitit mai mult în viață. Dar dacă n'am putut să parvin în această direcție, asta se datorește unor cauze cu totul străine de voința mea.

MARTA : Femeile — nu ?

NECUNOSCUTUL : Hm ! prea puțin... Mai degrabă neputinței mele de-a mă încadra în ierarhia, în spiritul de disciplină al societății. Mi-ar place să fiu un diplomat — și cred că n'aș fi din cei mai răi — dacă o anumită înclinațiune a mea spre boemă nu m'ar ține la periferia vieții. (Preocupat să stingă țigara). Sunt un leneș, doamnă. Detest tot ce-i activitate și muncă disciplinată.

MARTA : Mă surprinde. După perseverența de care ai dat dovadă până acum, înclin să cred că ești un om de acțiune.

NECUNOSCUTUL : Aparențele înșeală, doamnă.

MARTA : In cazul dumitale cred că nu. Ești un om de acțiune, dar unul din acei care își dirijează activitatea într'o singură direcție.

NECUNOSCUTUL : Vă gândiți la...

MARTA : Mă gândesc că, diplomat cum ești, nu va trece mult și vei pune pe tapet arzătoarea problemă a banilor.

NECUNOSCUTUL : Aveți dreptate, doamnă. De ce să ne mai jucăm cu vorbele — prelungind o discuție care se poate rezolva dintr'un cuvânt ? Pentru bărbăția cu care ați tăiat nodul gordian al acestei arzătoare probleme, vă cer îngăduința de-a păstra un minut reculegere. (Se înclină).

MARTA (rece, subit schimbată) : Să lăsăm bufoneria, domnule. Ai adus scrisoarea ?

NECUNOSCUTUL : Nu m'am despărit nici o clipă de ea.

MARTA : Dă-mi-o, te rog !

NECUNOSCUTUL : Și... banii ?

MARTA : Ii vei primi pe toți, așa cum am hotărît.

NECUNOSCUTUL : O sută de mii ?

MARTA : Da. (După o mică pauză). Ce mai aștepți : nu mi-o dai ?

NECUNOSCUTUL : Mai întâi, doamnă, promisiunea d-voastră.

MARTA (privindu-l cu ură) : Bine. Așteaptă și-ți vei primi plata imediat. (Trece în spatele biroului și trage saltarul, dar în loc de bani — cum oricine și-ar fi închipuit — scoate un revolver pe care îl îndreaptă repede asupra lui).

NECUNOSCUTUL (palid, gâtuit de emoție) : Ce-i asta ?

MARTA : O glumă în nici un caz ! Te previn că la cea mai mică mișcare, trag fără milă.

NECUNOSCUTUL : Doamnă ?

MARTA : Știu, nu te așteptai !... Dar cu un individ ca d-ta nu se poate tranșa decât în felul acesta.

NECUNOSCUTUL : Eu totuși insist să cred că nu-i decât o glumă.

MARTA : Peste câteva minute când va veni poliția să te ridice, îți vei da seama că e ceva foarte serios.

NECUNOSCUTUL (din ce în ce mai uimit) : Ați anunțat și poliția ? !

MARTA : Puteam să n'o anunț ? Comisarul e la farmacia de peste drum, nu așteaptă decât să-i telefonez.

NECUNOSCUTUL (revenindu-și din starea de uluială) : Cum văd, ați lucrat cu foarte multă pricepere, trebuie s'o recunosc.

MARTA : D-ta ai fi lucrat altfel ?

NECUNOSCUTUL : E drept că nu, dar... (bate câțiva pași în retragere, spre verandă).

MARTA : Ce vrei să faci ?

NECUNOSCUTUL : Ce poate să facă oricare altul în situația mea, decât să-și găsească scăparea pe-aici ?

MARTA : Nu, să nu te miști ! Să nu te miști, că te ucid ca pe un câine !

NECUNOSCUTUL (s'a oprit ; surâde nepăsător) : Depinde, doamnă, de precizia cu care veți trage.

MARTA : Ești o țintă prea mare ca să nu te pot nimeri.

NECUNOSCUTUL : Dar mâna de ce vă tremură ?

MARTA : Nu-mi tremură !

NECUNOSCUTUL : O spuneți asta ca să vă dați curaj — nu ? Siguranța pe care cu atâta calm o afișați, e pentru mine cea mai bună dovadă că șovăiți.

MARTA : Pentru ultima dată te previn că la cea dintâi mișcare trag fără milă.

NECUNOSCUTUL : Să vă vedem doamnă. Eu totuși voiu încerca să fug pe-aici, fiindcă am mai multe șanse și fiindcă cunosc locul.

MARTA : Să n'o faci că te va costa viața.

NECUNOSCUTUL : Mă va costa viața ? (Râde zgomotos și cascadat, apoi când se liniștește) : Mergeți prea departe, doamnă, cu siguranța d-voastră de ochitor. Și chiar dacă mă va costa viața, cum spuneți — ce-i în definitiv această viață pe care toți o îndrăgim ? V'am spus ce e : un salt, o scamatorie, un joc de cărți în care totul depinde de prestidigitație. Cine nu trișează, nu câștigă.

MARTA : De data asta te asigur că nu vei câștiga.

NECUNOSCUTUL : Sunteți convinsă de ceea ce spuneți ? Totuși, de datoria mea e să încerc ultima carte... Adio, doamnă! (Salută, se întoarce și-o ia fugă spre verandă, dar n'a apucat să urce estrada când...).

MARTA (care n'a înțeles nici o clipă să stea la îndoială, a ridicat arma la înălțimea ochiului și a tras : un foc, două, trei...). Acum ești convins că n'a fost o glumă ?

NECUNOSCUTUL (se oprește, așteaptă încordat până ce împușcăturile încetează, apoi dându-și seama că a scăpat ca prin minune neatins, se întoarce și-i strigă cu un aer de triumf) : Da, doamnă, sunt convins. Dar asta nu mă împiedică să vă amintesc că sunteți o proastă ochitoare ! (Sare pe marginea verandei și de-acolo în grădina casei, pierzându-se în noapte).

MARTA (desmeticită după cele întâmplate, a devenit furioasă și ca să nu-l scape, aleargă după el. Dar când urcă cele două trepte ale estradei, se oprește ca împietrită : a dat cu ochii de Cristobald. E uimită, desorientată, nu știe ce să creadă. Rostește doar atât) : Tuuu ? !

CRISTOBALD (după câteva clipe de tăcere, de luptă cu sine. E la fel de uimit și la fel de desorientat, iar în ochi i se citește efortul de-a da o explicație cât mai simplă lucrurilor. Vorbește încet, simțit, gâtuit de emoție) : Da, Marta... Nu te așteptai ?

MARTA (încet, pe același ton) : Dar e de necrezut... Când ai venit ? Cine te-a îndemnat să vii ?

CRISTOBALD : Intâmplarea... dorința de-a te vedea.

MARTA (arătând spre verandă) : Prin urmare...

CRISTOBALD : Da, Marta, știu totul... am auzit totul... Mă ierți ?

MARTA : Sunt atât de uluită încât... (observându-l că se ține de braț). Ah ! dar ce văd... Sânge ?

CRISTOBALD : Nu-i nimic... o zgârietură...

MARTA (speriată) : Nu-i adevărat, Cristobald !... Ești rănit... eu te-am rănit ! De ce n'o recunoști ?

CRISTOBALD : Dar nu-i nimic grav, Marta, îți repet că nu-i nimic grav. In momentul când a vrut să fugă, am încercat să-i tai calea și...

MARTA : ...Și te-am lovit pe tine — nu-i așa ?

CRISTOBALD : (Semn afirmativ cu capul).

MARTA : Ah ! Dumnezeule, ce era să fac... (Are o scurtă ameteală, se clatină, e gata să cadă).

CRISTOBALD (prinzând-o de braț) : Marta, ce ai ?

MARTA (revenindu-și) : Nu-i nimic... mi-a trecut... (Din nou neliniștită). Asta numești tu o simplă zgârietură ? Mă duc să telefonez după un medic.

CRISTOBALD (reținând-o să plece) : La ce mi-ar folosi ?

MARTA : Dar tu nu vezi cum îți sângeră mâna ?

CRISTOBALD : Și pentru atâta lucru trebuie să te pierzi cu firea ? Uite, pot face și eu pe medicul. (Scoate batista și și-o înfășoară pe după mână).

MARTA : A ! nu, nu... ai putea să te infectezi. Mai bine te pansez eu. (Iese și revine după câteva minute cu o mică trusă de medicamente). De ce nu stai ? Stai o clipă până ce te pansez.

CRISTOBALD (se așează zâmbind cu docilitate).

MARTA (în genunchi, în timp ce-i pansează rana) : Te doare ?

CRISTOBALD : Deloc.

MARTA : Nu mă minți ?

CRISTOBALD : Dar ți-o dovedește rana : o mică zgârietură care peste două zile va fi complect vindecată.

(Incetul cu incetul, între ei s'a restabilit o oarecare rază de înțelegere și duioșie. Când e gata cu pansamentul, ea vrea să se ridice, dar el îi apasă ușor mâna pe mâna ei).

CRISTOBALD (încet, aproape în șoaptă) : Marta !

MARTA (sincer mirată) : Da, Cristobald.

CRISTOBALD : Marta, cum am putut eu să fiu atât de orb ? (Bătăi insistente în ușă).

MARTA (puțin speriată) : Da, intră ! (Bătăile se repetă). Intră te rog ! (Surprinsă, după ce ușa s'a deschis). Ah ! dumneata d-le comisar ?

COMISARUL : Da doamnă, eu eram... dar nu singur. (Scoate capul pe ușă și se adresează cuiva de afară). Poftim, îndrăzneșe !

(Intră necunoscutul. E vesel, surâzător, încadrat între doi agenți și cu cătușele la mâini).

NECUNOSCUTUL (comisarului), cu oarecare dispreț) : Mulțumesc, d-le comisar, ești de-o amabilitate care n'are nimic comun cu meseria dumitale. (Celor din scenă). Doamnă ? Domnule ? Sunt la dispoziția domniilor voastre.

MARTA (cu ură) : Așa dar... te-ai convins că viața nu e totdeauna de partea celor care-o trișează ?

NECUNOSCUTUL : Recunosc doamnă, dar nu sunt convins. Mă închin, dar nu mă plec. Neșansa a vrut ca în momentul când mă credeam în deplină siguranță, să mă întâlnesc cu dumnealui (gest către comisar) care-i o veche cunoștință a mea.

COMISARUL : Intr'adevăr, ne cunoaștem de foarte mulți ani. E un recidivist în materie. Nouă luni pentru abuz de încredere, doi ani pentru o tentativă de spargere și zece pentru numeroase încercări de șantaj cumulate.

NECUNOSCUTUL : După cum vedeți, un cazier destul de bogat.

CRISTOBALD (tremurând de mânie) : Ai de gând să-ți recunoști vina ?

NECUNOSCUTUL : Nu văd ce rost ar avea s'o mai ascund.

COMISARUL : Recunoști prin urmare ?

NECUNOSCUTUL : Dacă n'am încotro... dacă mă siliți s'o fac...

COMISARUL : Bine, am luat notă. (Celor doi agenți) Duceți-l de-aici !...

MARTA : Un moment, domnule comisar ! Poartă asupra lui o scrisoare pe care aș vrea neapărat s'o văd.

NECUNOSCUTUL : Dacă țineți atât de mult... (Agentului din dreapta care-i incomodează mișcările). Imi dai voie ? (Scoate scrisoarea). Poftiți, doamnă !

MARTA (rupe nerăbdătoare plicul, scoate hârtia și-o întoarce nedumerită când pe-o parte când pe alta) : Cum ! O simplă hârtie ? !...

NECUNOSCUTUL : După cum vedeți, doamnă.

MARTA : Și scrisoarea ?

NECUNOSCUTUL : Un pretext, doamnă. O simplă dar ingenioasă născocire pentru a înbrobodi mintea femeilor slabe de înger.

MARTA (luându-și capul în mâini) : De necrezut !... Simt că-mi pierd mințile !...

NECUNOSCUTUL : De necrezut doamnă, și totuși adevărat. Veți recunoaște că în felul meu sunt un om genial.

MARTA (cu ură nespusă) : Mi-ze-ra-bil !...

NECUNOSCUTUL : Invectivele sunt de prisos, doamnă.

MARTA : Cum poate zace atâta ticăloșie în sufletul unui om ?

NECUNOSCUTUL : Toți oamenii sunt ticăloși prin definiție.

CRISTOBALD (amenințător) : Să taci mizerabile, că de nu...

NECUNOSCUTUL (retrăgându-se un pas) : Vă rog, vă rog ! (Polițaiului). Domnule comisar, mă pun sub protecția d-voastră. Legea nu îngăduie nimănui să-și facă singur dreptate, chiar când vinovatul ar fi un criminal de rând. (Agenților). Domnilor ? Vă rog să mă urmați !

COMISARUL (nu fără oarecare umor) : Dacă ai fi atât de cinstit în viață pe cât ești de meșter la răspunsuri...

NECUNOSCUTUL : Nu există oameni cinstiți, domnule comisar, ci oameni mai mult sau mai puțin... necinstiți. E un punct de vedere personal la care nu pot renunța, oricât v'aș indispune cu promptitudinea răspunsurilor mele.

CRISTOBALD : Când te vei duce la închisoare...

NECUNOSCUTUL : Mă rog ?

CRISTOBALD : ...Vei avea destul timp să cugeți că omenirea nu se guvernează după principiile unui descreerat.

NECUNOSCUTUL : Dar la închisoare nu mă duc, domnul meu : mă reîntorc ! E o instituție destul de onorabilă în felul ei : te predispune la melancolie — ceea ce ar fi o caracteristică a omului superior — și în plus te scutește de-a mai fura pâinea pe căi îngăduite de lege. Pe urmă, notați că am acolo o seamă de prieteni care abia mă așteaptă.

CRISTOBALD : Din fericire pentru dumneata !

NECUNOSCUTUL : Grozav aș vrea să știu cum concepeți dv. adevărata fericire.

MARTA : Sfârșește odată !... Glumele dumitale ori cât ar fi de reușite, asta nu te împiedică de-a rămâne un om sinistru.

NECUNOSCUTUL : Eu sinistru ?!... Eu, doamnă, care niciodată n'am luat viața în serios — tocmai prin faptul că am socotit-o ca pe-o glumă de prost gust ? Ah ! iată un cuvânt care ar avea darul să mă indispună. (Absent). Un om sinistru ! Un om făcut să întunece lumina zâmbetului și să îndolieze toate fruntile pe unde trece — și omul acela sunt eu ! (Cu ton de revoltă). Nu, doamnă, primesc orice insultă dar numai pe aceasta nu !

MARTA : Cât de sincer spui asta ! Așa crede că ești un om complect nevinovat, într'atât de mult îți pledezi cauza.

NECUNOSCUTUL : Vă înșelați, doamnă. Eu nu-mi pledez cauza, fiindcă zarurile mele au fost aruncate; îmi apăr doar sufletul, fărâma de suflet care-mi dă dreptul să mă mai socot un om.

CRISTOBALD : Te-ai gândit vreodată la repercusiunea faptelor tale ?

NECUNOSCUTUL : Dacă m'ași fi gândit, n'ași mai fi îndrăznit să le pun în aplicare. In meseria pe care mi-am ales-o, totul este să gândești cât mai puțin. Altfel, devii ceia ce sunt eu : un ratat. (In batjocură). Nu încerca să mă înțelegi, domnule comisar... nu face de dumneata. Dându-ți silința să mă înțelegi, ar însemna să forțezi natura.

COMISARUL : Tot filozof ai rămas.

NECUNOSCUTUL : Adică geniu !

COMISARUL : Bine, bine, despre asta rămâne să mai vorbim. (Martei). Mai aveți să-i puneți vreo întrebare ?

CRISTOBALD : Vreau eu să-l întreb. (Necunoscutului). Ce te-a făcut să-ți alegi căminul meu drept țintă planurilor tale diabolice ?

NECUNOSCUTUL : Nu prosperitatea lui, în nici un caz. Ci armonia, deplina înțelegere a acestui cămin. Când doi soți se iubesc și se respectă, când fiecare dintre ei ar sacrifica totul ca să-l știe pe celălalt fericit, e destul de ușor să născocești o poveste care le-ar amenința această fericire. Cele mai susceptibile sunt în această privință femeile. Dar nu orice femeie. Ci numai acelea care s'au făcut din castitate o mândrie și care pun fericirea căminului mai presus de viața lor. Pe acestea nu e greu să le atragi în cursă. Greutatea cea mare e până ce le descoperi, până ce te informezi cu exactitate asupra vieții lor de familie... După cum vedeți o întreagă suită de combinații, în care psihologia joacă un rol de frunte : adică reprezintă totul. Stăpânind aceste toate elemente, nu-ți rămâne decât să treci la acțiune. Cu puțin tupeu, cu puțin curaj și foarte multă încredere în sine mergi, cum se spune, la sigur. Restul e chestie de dialectică și de noroc.

CRISTOBALD (oarecum recunoscător) : Bine. Mi-ai luat o mare piatră de pe suflet. (Energic). Domnule comisar ?

COMISARUL (celor doi agenți) : Să mergem ! (Lui Cristobald, în timp ce necunoscutul e condus afară). Mâine dimineață dacă aveți timp, vă rog să treceți pe la circumscripție. (Salută, iese).

(In scenă nu rămân decât Marta și Cristobald. El simte nevoia să se explice, să-și recunoască rătăcirea. Ea cade istovită pe un scaun, cu capul în mâini. Urmează câteva clipe de tăcere — o tăcere care chinuie și doare).

CRISTOBALD (rupt din muta frământare a mâinilor, a pașilor, a întregei lui ființe, se apropie de ea și-i pune o mână pe umăr) : Marta !

MARTA (ca prin vis) : Da, Cristobald.

CRISTOBALD : Ai suferit mult — nu ?

MARTA (în șoaptă) : Da, mult...

CRISTOBALD : Mai suferi și acum ?

MARTA : Acum ?!... Nu, nu, acum nu mai sufăr... acum sunt fericită. (Își șterge discret o lacrimă).

CRISTOBALD : Fericită ?

MARTA : Da. Sunt fericită că am putut să lupt cu mine însumi, că Dumnezeu mi-a dat puterea să trec cu surâsul pe buze prin marea mea desnădejde. (Inseninată). Știi, Cristobald, că eu nu m'am îndoit nici o clipă de dreptatea nevinovăției mele ?

CRISTOBALD (desmierdându-i fruntea) : Biata de tine !

MARTA : Eram sigură că până la urmă totul se va limpezi. Nu în felul cum s'au desfășurat lucrurile, totuși eram sigură. Și asta era principalul, era pentru mine stâlpul de care mă sprijineam în marea mea desnădejde.

CRISTOBALD : Nu-mi mai vorbi de suferințele prin care ai trecut. Mă dor. Imi frâng inima. Vreau să te văd zâmbind și să-mi spui că m'ai iertat și că ai uitat totul.

MARTA : De iertat te-am iertat... poți fi sigur de asta. (Ridicându-se). Dar sunt răni care nu se pot uita.

CRISTOBALD : Nu înțeleg ce vrei să spui. La urma urmei, uitarea este prima condiție a iertării. Cum poți spune că m'ai iertat dacă...

MARTA (la fereastră, cu fruntea lipită de geamul rece) : Simplu, Cristobald. Te-am iertat pentrucă te iubesc și pentrucă îmi va fi greu să mă despart pentru totdeauna de tine.

CRISTOBALD (pălind) : Pentru totdeauna ?!... Ce vorbă-i asta !

MARTA : Vreau să spun că noi nu vom mai putea trăi împreună.

CRISTOBALD (din ce în ce mai nedumirit) : Cum ? Vrei să ne despărțim ?

MARTA : Da.

CRISTOBALD : Marta, să nu faci una ca asta. Nu pot să mă despart de tine... nu pot. Te iubesc prea mult ca să mă pot obișnui cu gândul.

MARTA : Te vei obișnui, Cristobald. Omul se obișnuiește cu toate. După ce nu ne vom mai vedea, mă vei uita. Și eu am să te uit... Iți promit.

CRISTOBALD : O spui asta pentrucă nu mă iubești.

MARTA : Ești greșit, Cristobald. Și faci un mare păcat dacă mai vorbești astfel. Te iubesc cum nimeni nu-și poate închipui — cum poate nimeni n'a iubit până acum.

CRISTOBALD : Atunci cum vorbești despre despărțire — acum când inimile noastre au mai mult ca niciodată nevoie una de alta ?

MARTA : Tocmai pentrucă te iubesc, Cristobald... de-aceea trebuie să ne despărțim.

CRISTOBALD : Nu așa, Marta ! Eu nu sunt omul care să renunț la tine numai de dragul de-a da o explicație logică hotărârii tale... Vino lângă mine, să stăm așa ca doi oameni cuminți și să judecăm lucrurile serios. (O silește să stea, pe urmă îngenunchiază și-i ia mâinile). Așa... acum te rog să-mi spui : dacă ne despărțim, ce vei face tu ?

MARTA : Imi voiu relua catedra... mă voi dedica creșterii copiilor.

CRISTOBALD : Și eu ?... Eu ce voiu face ?

MARTA : Nu ți-am spus ? Mă vei uita... toate se uită...

CRISTOBALD : Marta, de ce mă chinuești ? Cum mă pot despărți eu de tine și de copii ?

MARTA : Dar cine spune să te desparți de copii ? Poți veni oricând să-i vezi. Casa mea îți va fi totdeauna deschisă. Dacă nu mă vei uita de tot, vom putea la urma urmelor să rămânem prieteni... prieteni buni.

CRISTOBALD (i-a luat mâinile și i le sărută în neștire; ochii îi plutesc în lacrimi) : Dar înțelege Marta, că nu pot. Nu pot trăi fără tine... nu pot trăi fără voi. E prea mare sacrificiul pe care mi-l ceri. Auzi ? Prea mare. Ar însemna să înebunesc...

MARTA : Fii cuminte, Cristobald. Dacă plângi, nu putem sta de vorbă.

CRISTOBALD : Plâng ? Ei, da, iartă-mă... nu vreau să te chinui cu lacrimile mele. Am făcut-o poate că inima mea e prea copleșită de durere... Știi tu ce înseamnă ca un om ca mine să plângă ?

MARTA (semn afirmativ).

CRISTOBALD : Inseamnă că acel om se umilește, că a renunțat la mândria, la demnitatea lui de bărbat... Ce mare rău am făcut ca să merit o astfel de umilință ?

MARTA : Răul e în mine, Cristobald, acela pe care mi l-ai făcut tu e prea mic. (Pierdută). Uneori, când stau de vorbă cu mine, când m'aplec asupra mea să-mi ascult bătăile îndurerate ale inimii, cineva, un demon parcă îmi șoptește : — Marta, tu nu ești ca celelalte femei. Numele tău e Durerea, așa cum suferința e sărbătoarea inimii tale. Tu faci parte dintr'o altă familie — dintr'o familie în care surorile tale se numesc Nora, Desdemona, Emma Bovary, Ana Karenina... patru ființe la fel de nenorocite, dar care sacrificându-se au plătit cu propria lor viață toate greșelile femeilor dela Eva încoace".

CRISTOBALD : Dar acestea nu sunt decât simboluri, Marta... ele n'au trăit în realitate.

MARTA : Au trăit în închipuirea autorilor și pentru mine asta e deajuns.

CRISTOBALD : Viața n'are nici o legătură cu arta.

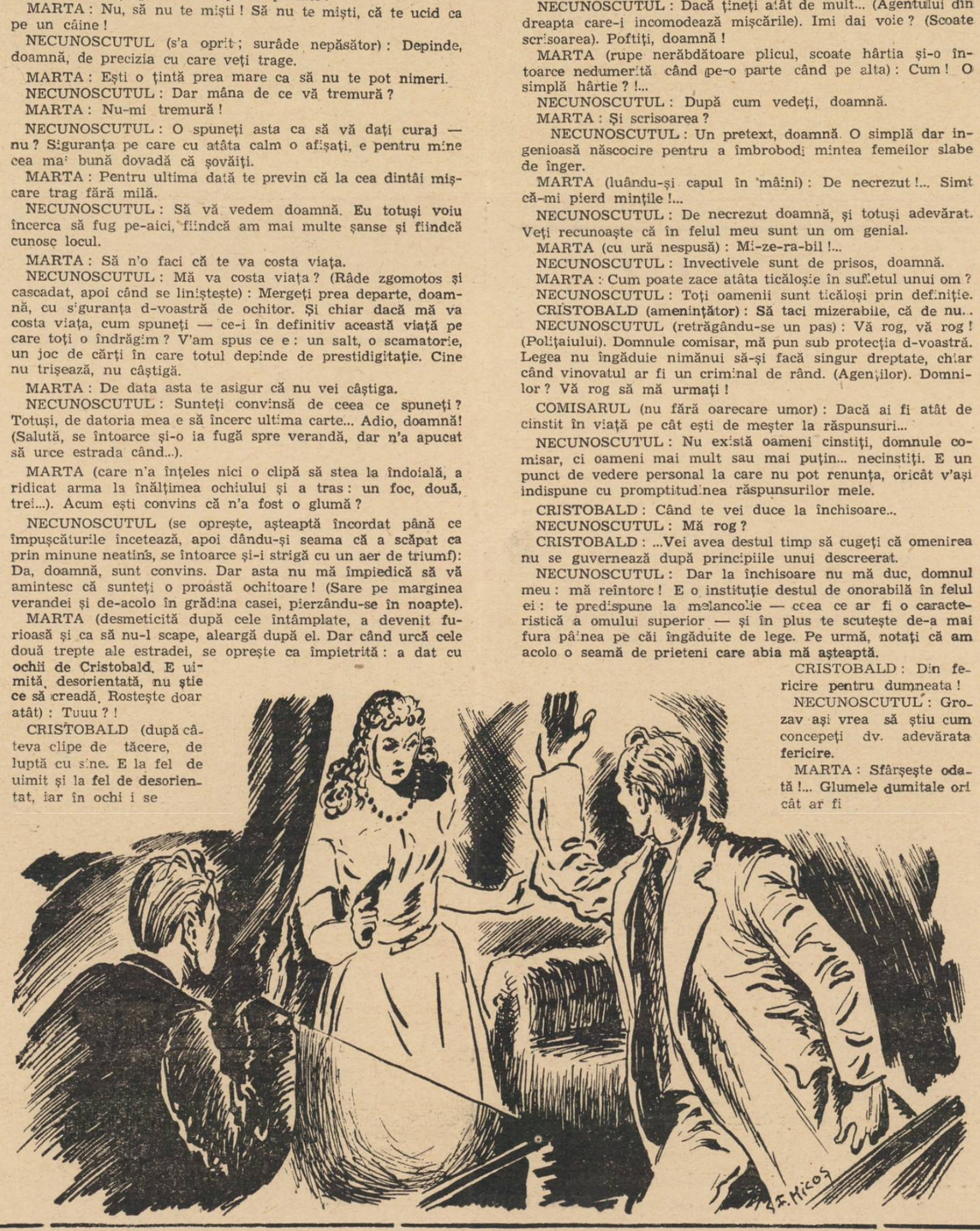

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 4
Joi 10 Februarie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

„ASOCIAȚIUNII" SIBIU

BANATUL IN LITERATURĂ

de DUMITRU IMBRESCU

Banatul, deși s'a vorbit atât de puțin de el, în legătură cu mișcarea literară, are dreptul de a se mândri cu câteva izbânzi răsunătoare, încât prezenarea lor n'ar face decât să reactualizeze, în conștiința opiniei publice, o serie de strădanii creatoare, cari au luminat, în întunerecul vremurilor de altădată, drumul spre cultură al bănățenilor. Chiar dacă sub raport individual, Banatul nu se poate prezenta cu un număr impresionant de scriitori, ei rămâne însă pe o treaptă superioară de apreciere, prin altceva cu mult mai prețios și anume prin faptul că a reușit să creieze și să întrețină în permanență o atmosferă literară prielnică realizărilor. Aceasta nu s'a răsfrânt numai asupra unei pături restrânse de profesioniști, ci a format preocuparea dominantă a întregii colectivități bănățene, din vechime și până în clipele actuale. Și e, credem, mult mai important să ai întotdeauna la îndemână o ambianță favorabilă unor înfăptuiri, garantând, prin prezența ei, deplina lor reușită, în fața unor realizări izolate și întâmplătoare, al căror aport devine minim, dacă nu nimerește pe un teren fertil.

Banatul literar nu a strălucit prin afirmări individuale. Exponenții săi au făcut o figură mai modestă în ansamblul realizărilor literare și poate ca acest fapt să se explice și prin aceea, că nimeni nu s'a lăsat preocupat de punerea lor în lumină și valoare. Realizările lor, deși dovedesc un real talent și o strălucită probă de aderență la postulatele artei, nu s'au putut bucura de beneficiile unei opere publicistice și de propagandă. Cauzele pot fi multe, dar cea mai evidentă trebue căutată în starea de izolare în care s'a sbătut atâta vreme cultura Banatului, în truda ei de afirmare spre culmile progresului și civilizației. Scriitorii pe care i-a dat Banatul nu au putut să rămână numai în slujba altarului artei, ci au trebuit să-l și apere de distrugători. Scrisul lor poartă deci în el pecetea unei atitudini luptătoare, de care trebue să ținem neapărat seama, dacă nu vrem să cădem în erori de apreciere și judecată. Abia după ce au reușit să mențină un climat prielnic unor realizări, și-au putut struni lira și pune talentul în valoare. Producțiile lor sunt rezultatul unor astfel de împrejurări și a nu ține seama de ele, în cântărirea judecății, ar însemna o nesocotire a realităților existente.

Cu toate acestea, dela începutul afirmării noastre culturale, prezența Banatului, prin exponenții săi competenți, pe ogorul atât de spinos al acesteia, este cât se poate de evidentă și în permanentă frecvență. Chiar dela primele tipărituri românești, înfățișând, după moda și necesitățile timpului, traduceri de texte religioase și apocrife, se poate vedea contribuția considerabilă pe care au dat-o bănățenii. La traducerea Paliei dela Orăștie, tipărită în 1583, vedem printre ostenitori și trei cărturari ai Banatului: Ștefan Hera, predicator în Caransebeș, Zacan Efrem, dascăl la Caransebeș și Moise Pestișel, predicator la Lugoj. La această traducere contribuția Ardealului era mai mică, participând numai doi ardeleni la ea (episcopul Mihail Tordaș și Archirie, protopop de Hunedoara). Dar eforturile spre cultură ale bănățenilor nu se opresc aci numai, ci se continuă în tot lungul veacurilor de opreliște pentru neamul nostru. Mai târziu, un Dimitrie Țichindeal „gură de aur" din Epigonii lui Eminescu, avea să dea o luptă înverșunată contra tendințelor de sârbizare, sprijinite de oficialitatea dominatoare. Prin procedeele sale de adaptare a unor scrieri străine, a reușit să facă o operă de redeșteptare românească, fapt care a dus la popularizarea numelui său. Și el face parte din cercul școalei latiniste, luptând pentru unitatea și biruința neamului. Dar tot el mai are și meritul de a fi primul scriitor care a întrebuințat termeni noui în limbă, unii dintre ei împunându-se, astfel că se mai întrebuințează și astăzi. Dar n'am putea fi drepți, dacă nu i l-am alătura, la același loc de cinste, pe Paul Iorgovici, din aceeași tagmă a școalei latiniste, autor al acelei faimoase „Observații de limbă românească" din 1799, lucrare care avea să-i pricinuiască multe suferințe și necazuri, culminând cu temnița. El se gândește la înfrumusețarea limbii, în chip firesc, fără a se recurge la reforme radicale, fapt care-i pune printre cei ce au depășit, prin vederile lor juste, radicalismul exagerat al latiniștilor dela Blaj. Paul Iorgovici a fost un mare cărturar și o personalitate cu vederi largi pentru timpul său. Intenția lui era de a realiza un ziar românesc, de unde să se răspândească binefacerile culturii printre toți Românii. Cultura și formația lui sufletească îl așează printre cei mai de seamă cărturari români ai epocii.

Lui i se adaugă C. Diaconovici-Loga și el cu preocupări de limbă. In „Ortografia sau dreapta scriere", continuă ideile lui Iorgovici, aducând în plus o nouă nomenclatură gramaticală, deziderat care nu s'a putut impune. Și el își consacră întreaga activitate răspândirii cărții prin școli, pornind dela constatarea că am ramas, din acest punct de vedere în urma altor neamuri. Nu poate fi uitat nici Damaschin Bojincă și, mai ales, Eftimie Murgu, un cărturar luminat dublat și de un mare luptător.

In literatura propriu zisă a strălucit numele lui Ion Popovici-Bănățeanu, care a stârnit interesul și prețioasa apreciere a lui Titu Maiorescu și mai târziu Victor Vlad dela Marina. Pe plan ideologic și politic Aurel C. Popovici împrăștie încă din marea-i operă scântei de idei și gânduri temeinice. Lucrările lui vădesc o minte luminată și o judecată limpede și sănătoasă. In proză s'a afirmat, cu multă vigoare, Mihail Gaspar, a cărui operă „Fata Vornicului Oană" marchează, cu toată influența străvezie a sadovenismului, un punct important de realizare epică. E păcat că Banatul, cu un material de experiență istorică și spirituală bogată, nu și-a găsit încă artistul creator care să-i comenteze și să-i valorifice, în opere nemuritoare, comorile de tradiție străveche. Mihail Gaspar a încercat un început și e probabil că dacă ar fi avut un orizont și o perspectivă mai largă, ar fi dat o operă mult mai substanțială, din care să pulseze energia creatoare a Banatului. Așa însă se așteaptă încă vigurosul prozator care să despice profunzimea epică a acestei provincii și să întruchipeze într'o creație demnă de valoarea materialului ce-i stă la bază. Dacă Banatul ar fi avut norocul unui mare romancier, suntem siguri că ar fi putut crea, din bogata lui zestre de comori tradiționale, adevărate monumente de artă, care să rămână mărturia unei vrednice vieți autohtone, toarsă cu multă suferință, pe plaiurile-i cotropite de dușmani asupritori. Și e neîndoelnic că într'o bună zi, din ireșul de tinere talente localnice se va ridica cineva capabil să soarbă din isvorul de nesecate tradiții, zămislind epopeia vredniciei bănățene.

In Banat, nu mult după Unire, a propășit într'o luminoasă fază de realizări, poetul Aron Cotruș, cu publicația lui „Banatul", care a lăsat frumoase urme și impresii. Ea a dat putință câtorva talente tinere locale să prindă aripi și să venereze pe altarele artei. Dar parc'a fost un destin. Intrerupându-și „Banatul" apariția, și-au întrerupt și ei frumoasa pornire, retrânșându-se din ce în ce mai mult după meterezele anonimatului. Cât de multe nădejdi s'au legat de Traian Ieremici și de David Blidariu. Nu exagerăm dacă credem că ar fi ajuns departe în lumea literară dacă și-ar fi continuat activitatea și și-ar fi cultivat talentul. După debuturi mai mult decât promițătoare, s'au lăsat dintr'odată la fund, rupându-și orice contact cu muzele. Dar cam același lucru s'a întâmplat și cu alți tineri bănățeni talentați, care au fost alungați de vraja poeziei în alte direcții de activitate, mai practică.

Poate că dacă Valeriu Cârdu n'ar fi murit prea tânăr,

(Urmare în pag. 2-a)

ALEXANDRU PHOEBUS — Portrete

ARTĂ ȘI PRIETENIE

de LIVIU BRATOLOVEANU

Nu știu dacă greșesc afirmând că civilizația datorează prieteniei mai mult de nouăzeci la sută din valorile sale, însă în materie de artă un lucru e sigur: acela că prietenia este cel mai activ, cel mai puternic stimulent al ei.

Că unii dintre oameni s'au deprins să nu mai creadă de mult în miraculul acestui sentiment de afecțiune reciprocă, este un adevar. Dar nimeni nu s'a gândit să conteste prietenia adevărată, prietenia mare, sfântă, nefalsificată, așa cum noi o înțelegem, ci numai sinceritatea care ar trebui să stea la originea tuturor manifestărilor ei. De aceia lipsa de probitate morală nu trebuie confundată cu însăși atributele prieteniei, nu e o problemă demnă de rezolvat, nici măcar una de idiosincrazie, cum alții ar înclina să creadă.

Când spunem prietenie, nu trebuie să ne însoțim mecanica gândirii cu idei preconcepute ce i-ar denatura sensul, ci trebuie să ne gândim în mod absolut peremptoriu numai la înțelesurile ei înalte, depline, superioare, adică să facem abstracție de tot ceia ce în raporturile noastre cu semenii ar fi constituit cândva o decepție.

Este o manieră cu totul lipsită de ecnitate să judecam lucrurile prin prisma aceluiași sentiment, invocând pretexte ce prin firea lor caducă ar disocia, valoarea noțiunii. Excepția poate oricând să constituie o regulă, un punct de plecare pentru discutarea **în principiu** a unui obiect dat, dar din ea nu trebuie să ne facem un principiu de viață, fiindcă e cunoscut dictonul: nu din excepție se inspiră legea.

Dealtfel, diformarea noțională este numai un aspect al celor ce vreau să spun. Ceia ce mă preocupă acum trece dincolo de interpretarea nuanțelor de ordin morfologic și se referă exclusiv la înrâurirea pe care prietenia, marea prietenie o are asupra artei.

*

Am spus că arta își găsește în prietenie cel mai puternic stimulent al ei și cred că nu mă înșel.

Evident, în intenția mea nu e să contest obiecția că se poate foarte ușor gandi și lucra în singurătate, în acea singurătate prielnică momentului de elaborație artistică, dar omul (care în definitiv este pretutindeni același, netiind limitat decât geograficește) are întotdeauna nevoie de **un altul** cu care să discute, căruia să i se împărtășească și în care (les grands esprits se rencontrent) să-și vadă oglindite propriile-i aspirații.

Fiindcă un bun prieten, după cât ați putut și d-voastră constata, este de cele mai multe ori un foarte bun confident. Așa se explică de ce depindem sufletește unul de altul, și așa se explică de ce marii creatori de artă n'au pierdut aproape deloc contactul cu vechii lor prieteni, informându-i pe cale de corespondență asupra evenimentelor și vieții lor sufletești și ținându-i în curent cu ultimele lor proecte, chiar când împrejurări impuse sau voluntare i-au risipit în alte colțuri de lume.

Un cunoscut proverb românesc spune că prietenul adevărat la nevoie se cunoaște. Foarte justă observația și cu atât mai înțeleaptă cu cât se impune nu atât prin veridicul pe care-l suscită, cât prin **experiența** pe care o include. Căci „ce poate fi mai trist decât să-ți amintești la durere de vremurile ferice", și ce poate fi mai sublim decât să ai în această durere o mână de prieten de care să te poți sprijini, un suflet generos căruia să i te poți spovedi?

Nu afirm, cred, ceva nou

(Urmare în pag. 5-a)

RAINER MARIA RILKE

SAU DESPRE

Dumnezeu—iubire—singurătate

de ION STANCU

A aparținut Boemiei numai ca document biografic Rainer Maria Rilke; un document care denunță o clipă calendaristică nesemnificativă: Praga, 1875.

Nimic din spiritul țării natale nu a rămas instreinatului de mai târziu. Dealtfel, nici un pigment etnic nu-și poate revendica prezența suspectă în paginile rilkiene. Deoarece, pentru omul trăirilor lăuntrice împlinite în cadrul larg al unui infinit timp psihologic, nu puteau căpăta conture valabile decât tot numai realitățile interioare. Și apoi, Boemia, ca teren spiritual, nu ar capăta un aderent prețios chiar dacă și-ar revendica pe acel timid, maladiv, sensibil René, din perioada copilăriei și adolescenței. Fiindcă, tot ce avea copilul extraordinar la acea epocă era de natură negativă și cu greu s'ar fi descoperit în ființa iritabilă slabă, speriosă de atunci, anticipația viitorului Rilke. Credem, deci, că prea puțin țării sale originare și prea puțin altor țări aparține poetul. Rămâne ca un complex ciudat, unic, răsărit întâmplător pe pământ, iar prin condiția sa fiind legat de un domeniu mai înalt, al interferenței cunoscutului cu necunoscutul.

Mai mult poet decât gânditor, mai mult mistic decât poet, existența lui Rilke se suprapune unei vaste drame

RAINER MARIA RILKE

a cunoașterii. Și începutul a fost acela al intuirii necunoscutului: viața ascunsă sub aparențe, foșnetul vag dinapoia sesizabilului, mișcarea adunată în neclintirea lucrurilor, o întreagă serie variată de însuflețiri impresionează finele antere ale sensibilității copilului și, apoi, adolescentului. Este natura însuflețită?... Desigur... Dar lucrurile?

Dacă se înglobează maturii trebue să fie și ele vii...

Cum să le fie surprinsă viața asta, cum? Poate și atât de înspaimântătoare, poate și sublimă...

Și întrebările seaimentate alcătuesc un prim fond de neliniște, de turburare, de spaime. Pentru, se aduna perspectivele așteptărilor crescute din lectură: lumi bizare, pline de neverosimil și ispitind tocmai prin ineditul lor, înfioară aceeași sensibilitate. Sunt atâtea vieți și atâtea adevăruri care se cer știute...

Și Lou apare oportună, relaxându-i înfrigurarea și redându-l lui însuși. (Prin toate jucat succesiv, în existența lui Nie-zsche și Rilke, această Lou Andreas Salome se reînjejează ca o intervenție ciudată, privându-se de credit mereu sau silind să i se acorde cu ezitări).

Lou permite poetului un contact direct cu atmosfera, până atunci numai din cărți respirată, a rusiei pravoslavnice. El iubește în ea mai mult decât prezența individuală; simte cum îi revendică natura al cărei simbol îi e accesibil prin ea. Iar descoperirea asta coincide cu clipa împlinirii, a umplerii a ceva din ființa lui, cu rascrucea unei răsturnări: vrea să se dăruie, pentru a se determina astfel.

Și Lou îi indică drumul: Rusia.

Serile petrecute cu scriitorii ruși îl făcuseră să audă cântecul prelung al clopotelor, îi deschiseseră ochii spre nenumăratele scăpări ale turnurilor aurite, îi evocaseră poesia stepei, a vânturui... 1899... Rilke pleacă.

A întâlnit ceea ce cunoștea teoretic; dar trăirile au fost totuși revelatorii. Pentru misticul poet sosirea aceea a devenit integrare în propriile ordini sufletești: începe căutarea lui Dumnezeu.

...L-a simțit odată: fusese noaptea de Inviere. Pe ulițele Moscovei mulțime de oameni tăcuți, tărându-și umorele sub vechile ziduri de cătări. Un aer încordat pretutindeni, ca în preajma taifei. Anonim, în mulțimea care așteaptă, de undeva, minunea. In biserica, spațiul înunecos aducea miros de tămâe; și jivave licăriri de candelă nu risipeau întunerecul unghiurilor. Deodată, se înălțară semnele marei vestiri: clopotele, răsunând grav, festiv, înmărmurind poporul îngenunchiat cu smerenie.

Atunci, în el se ivesc penumbre: iluminarea...

Sub o icoană afumată, lângă o candelă palpitând, în mijlocul poporului cucernic, Rilke a simțit pe Dumnezeu!

...Așa cum nu-l înțelesese copilul dinainte, privind uimit cum se ruga mama sa.

Totuși, fusese o trăire; realizată nu prin mijloace personale, ci prin catalizа atmosferei înconjurătoare. Deci, nu deajuns valabilă în timp.

Deaceea, reintors din Rusia, poetul va reîncepe o lungă căutare, care se va solda cu îndepărtarea de ceea ce știuse inițial. Uneori Dumnezeu îi va apărea ca o posibilitate a devenirii... Urmează exumarea altor înțelesuri din specificul german Meister Eckhart.

Conștiința inter-dependenței, om-Dumnezeu, aduce prevalența întrebării pline de orgoliu: „de s'ar întâmpla să mor eu, ce-ai deveni Tu Doamne?"

Evident, soluționarea problemei religioase altfel decât prin creștinism se impune aproape firesc.

Un panteism propriu este repede transfigurat; și meneu neliniște, mereu incertitudine...

(Momentul e transcris, într'un recent studiu al d-lui M. Savas, just: „în această căutare frenetica, poetul uită ideea de Dumnezeu, înlocuind-o prin avantul său spre El. Și din acest fapt, o serie întreagă de raporturi vor fi inversate, dând naștere la o deposedare a ființei supreme de atributele ei tradiționale").

„Cartea orelor" și „Povești despre bunul Dumnezeu" conțin prea multe contradicții, pentru a îngădui desprinderea unui sistem de gândire. Remarcabilă e absența lui Iisus. Dar acest Fiu divin a avut reminiscențe umane; poate sunt și oameni capabili de asemenea dăruiri. Și-apoi el a indicat numai calea spre mântuire, ceea ce nu au înțeles oamenii...

Rilke a trecut peste creștinism fiindcă nu credea în adevărurile pentru toți. Trebue să fie ceva mai mult, mai rar, mai tainic. Poziția față de creștinism nu o vom defini, deoarece nu a fost propriu-zis o poziție, ci o succesiune de poziții, sfârșite în atitudinea celui care vede în Dumnezeu o imanență.

Prin urmare, începe o apropiere de tăcerea lucrurilor, de șansa ca ele să devină mobile, de ipostaza vitalității lor. O abandonare orientată către stratul consubstanțial vieții, transformată cu timpul în modalitate existențială.

Alăturarea de natură, de simplitate, de ce e mic în ea, care „deodată devine mare, imens ca infinitul" aduce prin dragostea față de ea o senină simplificare „va părea armonios și mai conciliant", scrie el lui Kappus.

Inapoiat din Rusia, leagă prietenie cu grupul din Worswede, unde îi e prezentată și tânăra sculptoriță Clara Westhopf. E o epocă liniștită, prilejuită de anterioara legătură cu pictorul Vogeler. Calmele singurătăți, îi dovedesc

(Urmare în pag. 4-a)

CERCURI IN APĂ

de ION FRUNZETTI

Ideea unui „fișier" în care citatele să nu poată mărturisi, la asteriscul subsolului, nici o sursă externă, nici un tom găsibil în librării sau biblioteci, nici un incunabul rar și nici măcar localizarea vagă datorată reminiscenței unui titlu fluerat întâmplător de cineva și captat de mecanismul subconștientului, nu e, pe cât mi se pare, acceptabilă decât dacă autorul lui e un om interesant. Când, acum doi ani, dacă-mi aduc exact aminte, propusesem conducerii acestei reviste o rubrică intitulată astfel, nu-mi puteam închipui care are să fie, în fapt, aspectul coloanelor „fișierului": ideea n'a fost realizată și fișele prezentate publicului au început să devină simple „trimiteri" de genul celor academic uzitate: „vezi" sau „confère"; Utilizarea citatului montat în text și asimilat lui se cunoaște rar la noi. Tot atât de rar se întâlnește un citat bine citat ca și un text care să nu fie pretext pentru citate prost citate.

*

Un asemenea „fișier" n'am dori să reeditâm. Dintre prietenii dela revistă, cei care-ar putea să-l scrie cum se cade sunt mai toți plecați: Stefan Tecucianu pe front, Mihai Niculescu pe malurile Senei, Laurențiu Fulga pe cine mai știe unde și așa până la finele pomelnicului. De aceea solilocviile lor rămân, „jurnal de războiu" sau „scrisori din Paris".

Iar numele „fișierului" nostru a ajuns să desemneze, într'un alt săptămânal din Capitală, pagina recenziilor: bibliografie critică.

*

Aș vrea să încep rubrica asta justificând-o. Am însă din ce în ce mai certă, impresia că monologul e un viciu și că, prin urmare, justificările nu mai au ce căuta.

Mi-ar fi plăcut să se înțeleagă, dintr'o prefață pe care i-aș fi putut-o scrie dacă momentul zodiacal al redactării ei ar fi găsit „pana" mea („pana" e o vocabulă metaforică, înnobilată prin aluzia la aripă, înaripare și comp. De fapt e un vulgar toc rezervor cu peniță falsă și cu sistem propulsor de presă hidraulică și canalizare urbană: simplu piston mișcat într'un cilindru fără explozii, nici măcar lirice, și fără cutie de viteze; ceeace nu împiedecă accelerarea debitului grafic, sub presiunea zețarului) altfel de cât e în toate zilele; Mi-ar fi plăcut să se înțeleagă că titlul, **„Cercuri în apă"**, implică asociativ și ideea de „piatră în gârlă" pentru cei 1000 de înțelepți luați în derâdere de șolticul ce-o aruncă, în proverbul românesc, și ecoul vibrant al unui solu de **„reflets dans l'eau"** impresionist. „Cercuri în apă" mai poate ator. E ceva de tehnică herziană cu aplicabilitate universală în imaginea asta, și-i nemărturisit gândul că un nucleu radioactiv ca Logosul originar de pildă, când s'a fost răstit la stihii, dintru'nceput, tot cercurile înfinite ale unduirii cosmice au fost prima structurare a materiei.

Halt!: mergem prea departe, domnule pseudomin; ai început să mi te substitui. Ai impresi că tocul tău rezervor cu peniță falsă și cu piston vulgar ca de cisternă pentru desfundarea canalelor înnămolite (nu de idei, fii sigur!) s'a transformat subit în „pană", cu implicații înaripate, și uiți că de da'a asta **eu** semnez, nu Domnia-ta, care te poți ascunde după piersic, atunci când mă înjură'n pagina a doua a unor cotidiane binevoitorii mei prieteni care mă onorează cu titlul de

(Urmare în pag. 5-a)

MARIUS BUNESCU — Hanul roșu

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL INTIM: „BANII", comedie în trei acte, de OCTAVE MIRBEAU.

Octave Mirbeau!

Un teatru care şi-a avut epoca lui, voga lui.

Ca şi Bataille, ca şi Henri Becque, ca şi Bernstein.

Deşi fiecare din ei reprezintă personalităţi literare deosebite, aparţin totuşi, aceleiaşi epoci.

Desuet şi perimat din unele puncte de vedere, artificial din altele, nu-i mai puţin adevărat că acest teatru constituie o interesantă etapă în evoluţia dramaturgiei vremii noastre şi, privit ca atare, îşi va avea întotdeauna rostul şi importanţa lui, prezentând întotdeauna interes pentru noi.

Şi apoi mai este ceva: chiar când paginile scrise de aceşti autori nu sunt rezultatul unei arderi intense a omului de geniu, chiar când ele nu sunt rezultatul unei călduri autentice sau măcar a unei mari intuiţii naturale, care este un har dat numai adevăraţilor creatori, nu-i mai puţin adevărat că ele reprezintă, totuşi, o deosebită valoare scenică, dovedind din partea acestor autori o deosebit de bună cunoaştere a tehnicei dramatice pe care ştiu s'o mânuiască întotdeauna şi cu abilitate, şi cu talent!

„Banii", explicativă şi discursivă în actul întâiu, capătă interes în actul al doilea pentru ca în actul ultim — mai cu seamă când interpretul principal este un bun actor care umple prin personalitatea lui golurile şi deficienţele piesei, cum se întâmplă şi în cazul de faţă — să realizeze, cu tot facticele şi neverosimilul situaţiilor, din acest act, momente de mare intensitate dramatică.

Ori, în adevăr, eroul piesei, Gabriel Lechat, şi-a găsit în d. G. Ciprian un interpret deosebit de bun, impresionant — aşi zice robust, dacă termenul n'ar prilejui un nepotrivit echivoc în legătură cu aspectul d-sale fizic, deşi trebuie să adaog că în această creaţie chiar şi aspectul acesta este adecuat — în fine, un interpret de valoare, dominând din toate punctele de vedere rolul.

In ce priveşte restul ansamblului, în orice caz destul de distanţat de d-sa, nu se poate spune că nu a făcut totuşi frumoa-

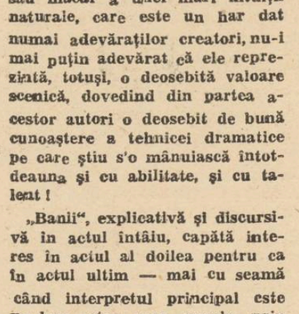

se şi lăudabile eforturi de-a asigura spectacolului o reuşită cât mai deplină.

Interesante între altele apariţiile pe scenă — sau, poate, mai exact, reapariţiile — unor actori ca d-nii A. Atanasescu în Marchizul de Porcelet, destul de convingător şi de bine realizat atât ca joc cât şi ca mască, I. V. Theodoru, în omul de afaceri Gruggh, deasemeni reuşit, precum şi d. M. T. Cosmin în Vicontele de Fontenelle. Bine deasemenea şi d. C. Mihăileanu, în rolul grădinarului, căruia a ştiut să-i împrumute câteva accente sincere, calde.

Deasemeni, urmează a mai fi menţionaţi şi d-nii V. Creţoiu, un actor care în general a avut multe lucruri bune în trecut, dar care, din diverse consideraţiuni, nu cred că era tocmai indicat pentru rolul de îndrăgostit ce i s'a încredinţat în această piesă; Petru Assan, destul de acceptabil şi aşa, dar care ar fi câştigat mult mai mult dacă ar fi muncit puţin şi s'ar fi preocupat cât de cât de realizarea personagiului, căutând de ex. să creieze un mic rol de compoziţie — avea totuşi din ce — iar nu să se mulţumească să ne prezinte în scenă tot pe d. Assan, în loc de Phink (chiar şi ca mască: un om de afaceri, chiar excroc oarecum, care propune puternicului Lechat, nişte mari combinaţii financiare, nu poate avea nu numai vorba, gestul şi atitudinea dar nici măcar chipul unui „băiat" care, şi ca vârstă şi ca fel de-a fi, cel mult s'ar putea ocupa cu vânzarea de mărunţişuri dacă nu chiar să bată mingea); în fine d. Siritinovici care şi d-sa trebuie să recunoască în orice caz că a dat dovadă de intenţii bune, dar care cred că a fost puţin cam prea afectat pentru o convorbire cu un părinte, ceiace, însă, trebuie să atenuez această remarcă, în mare măsură este şi din cauză că la prima vedere aşa ar putea să pară însuşi rolul, printr'o optică înşelătoare, ce-i drept.

Dintre doamne, s'a relevat, cu multă naturaleţe şi cu multă sensibilitate, d-na Virginia Theodoru în rolul d-nei Lechat, al mamei.

In schimb trebue să spun că mi s'a părut a fi fost mai puţin fericită d-ra Virginia Weber în rolul fiicei — Germaine Lechat, — eforturile d-sale şi bunele d-sale intenţii neavând întotdeauna o corespunzătoare rezonanţă în public deşi atât din interpretarea d-sale, cât şi din jocul d-sale am avut tot timpul dovada unei munci şi unei pregătiri conştiincioase, pentru care, în orice caz, merită felicitări.

Şi apoi se poate să fie o impresie numai de premieră, datorită în mare parte inevitabilelor şi bine cunoscutelor stări sufleteşti prin care trec actorii cu această ocazie, ele dispărând în cursul spectacolelor următoare.

Din restul distribuţiei mai fac parte d-ra Anişoara Călinescu, cum şi d-nii D. Missir şi C. Elefterescu.

Luat în totul, acest spectacol reprezintă ca un început care promite şi căruia, — dată fiind personalitatea directorului şi animatorului acestei noui formaţiuni teatrale, care ne este, şi trebuie să ne fie tuturora drag — îi doresc din tot sufletul să reuşească în această iniţiativă şi dela spectacol la spectacol, să poată realiza lucruri din ce în ce mai bune, încât cu timpul să poată, din toate punctele de vedere, atât prin repertoriu, cât şi prin ansamblu şi prin îngrijita prezentare artistică a spectacolelor pe cari le va da, să facă să se situeze teatrul d-sale în rândul teatrelor de înaltă ţinută artistică, în rândul teatrelor de mâna întâia.

ALEXANDRU DRAGHICI

Cronica muzicală

CONCERTELE GEORGE ENESCU

Printre ciclurile de concerte date de maestrul Enescu dealungul uriaşei sale activităţi, acela întreprins în stagiunea actuală este unul din cele mai vaste, mai substanţiale, mai esenţialmente profitabile mediului nostru muzical.

Ne amintim, din trecut, seria probabil unică în analele concertului de vioară, a celor douăsprezece concerte de sonate de acum mai bine de două decenii, în care, având alături pe muzicianul şi pianistul de superioară structură şi excepţională capacitate, Alfred Alessandrescu, George Enescu, acest maestru printre maeştri, desvăluise o întreagă lume de creaţie inovatoare, interpretând revelator belşug de pagini inedite din muzica modernă.

Huré, Magnard, Lekeu, Roussel, Breville, Ropartz, Florent Schmitt, Erlanger, Honegger, atâtea alte avântări precursoare din domeniul sonatei contemporane, ar fi rămas deci cu totul necunoscute la noi, fără aportul atât de amplu şi de binevenit al maestrului.

Printre alte serii de concerte, întotdeauna de proporţiile unor adevărate stagiuni, cele şeasesprezece concerte ale acestui an îmbrăţişează poate cel mai larg câmp de realizare. Literatură violonistică, cuprinzând şi muzică românească, sonate, concerte cu orchestră, în care figurează numărul incredibil de douăsprezece opere, în patru concerte conduse fiecare de un alt dirijor, însfârşit şeapte concerte de muzică de cameră cu felurite colaborări şi mergând dela trio la sextet, cu tot eclectismul pe care universalitatea geniului acestui epocal artist, o permite fără cea mai mică piedică, constituesc programul lor.

Pentru penetraţiunea în înţelegerea şi aprecierea ascultătorilor noştri a muzicii de cameră, această ultimă parte a ciclului va fi o adevărată şcoală, un adevărat îndrumar estetic, un imbold şi o iniţiere extraordinare. Cât despre cele patru concerte cu orchestră, ele vor fi nu numai o înălţătoare mărturie a artei interpretative unice a lui George Enescu, dar în acelaş timp un exemplu monumental şi un stimulent de mari repercusiuni pentru lumea noastră violonistică, un curs academic de interpretare. de neobicinuite proporţii.

Am ascultat până acum trei din primele concerte de vioară.

Compozitorul care edifică, într'o neîntreruptă muncă de atâtea ore pe zi câte n'ar putea un muritor de rând depune nici în cea mai simplă şi mai comodă specialitate, opere muzicale menite să aducă tezaure de veci patrimoniului nostru artistic, dirijorul care a ilustrat, în concertele „Filarmonicei" o întreagă perioadă simfonică de cea mai mare linie, muzicianul care a dat concursul la pian, la pupitru, la vioară, în nenumărate concerte, a descoperit misterul de a găsi vreme şi pentru a apărea în aceste concerte de mare exigenţă instrumentală sub înfăţişarea marelui Enescu al vioarei, pe care l-am aplaudat de atâtea ori la Paris, în alte părţi, la noi, ne găsindu-i egal.

Aceste rânduri aduc de aceea, încă odată, maestrului, un emoţionat omagiu care se adresează nu numai artistului imens, dar şi omului pentru care nu există oboseală în munca închinată unui ideal.

ROMEO ALEXANDRESCU

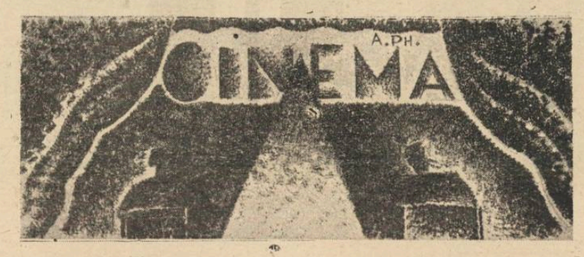

CINEMA EXCELSIOR: „LEGEA INIMEI".

Un cinematograf şi un film care prezintă pe afiş nume de actori mai puţin cunoscuţi decât de mult intraţii în graţiile publicului Fosco Giachetti, Amedeo Nazzari, Alida Valli Maria Denis etc.

Şi totuş. filmul rulează în faţa unor săli arhipline, cu spectatori cărora nu le pasă de proecţia cam defectuoasă a aparatului şi de faptul că filmul se întrerupe din zece în zece minute, amintind de sălile periferice în cari aceste „evenimente" sunt întâmpinate cu fluierături stridente şi bătăi nerovase din picior.

Să căutăm deslegarea „misterului" în mirajul pe care il poate prezenta o nouă sală centrală de premiere. Vrea omul să ştie cum se prezintă noua sală şi vrea, de asemenea, să-şi mai dea seama, dacă în hollul cinematografului nou va avea ocazia să se înghesue la fel de mult ca la Fantasio.

Şi apoi se mai întâmplă ceva. Românul nostru, mai ales pe vreme de războiu, e un om foarte impresionabil. Ii place lui să plângă de orice fleac, şi a şi auzit că la filmul „Legea Inimei" are ocazia să recurgă foarte des la funcţiile glandelor lacrimogene.

Aşa că...

Aşa că o biată melodramă cusută cu aţă albă obţine mai mult succes decât filme mult mai bine realizate, cum ar fi de-o pildă acea excelentă „Romanţă a unui surâs" trecută aproape neobservată de cinefilii noştri.

Filmul dela Excelsior nu merită mai mult decât calificativul „mediocru".

Se pare că mai mulţi domni au colaborat pentru a da la iveală acel scenariu mai dulceag decât un sirop lucrat cu zaharină şi mai neverosimil decât un roman de Rădulescu Niger.

Participarea copilului de cinci ani la mediocra dramă a celor doi părinţi, lucrată pe efecte tari, cu multe prim-planuri în cari asistăm la diverse exhibiţii lacrimogene ale pruncului, nu poate decât impresiona

Pe noi, însă, ne-a lăsat indiferenţi. Şi mai mult chiar, dacă n'ar fi fost regia, lui Vittorio de Sicca şi jocul intradevăr superior al copilului Luciano de Ambrosis, am fi părăsit sala cu mult înainte ca filmul să fi luat sfârşit.

Aşa, însă, am rezistat până la urmă, bucurându-ne, decâteori descopeream — foarte rar, e drept — câte un trouvaille ingenios al lui Vittorio de Sica, un fel de Sacha Guitry mai tânăr al italienilor. Bine înţeles actorul Vittorio de Sicca nu ne displace. Il preferăm însă ne regisorul cu acelaş nume şi suntem mulţumiţi când el nu recurge la actorul de Sicca.

De astă dată, Vittorio de Sicca, dându-şi seama, pe semne, de calitatea inferioară a scenariului ce i s'a oferit, n'a vrut să-l compromită şi pe actor şi a căutat — cât de cât — să salveze onoarea regisorului. A reuşit în câteva scene de amănunt, cum ar fi acelea din localitatea balneară şi mai ales foarte amuzanta scenă a despărţirii din gară

Nu ne împăcăm însă cu faptul că dânsul a ţinut ca prima „mare dramă" a familiei să se petreacă într'o zi de treisprezece.

Ce naiba?

Filmul nu era, doar, o comedie. Scenariştii ar fi dorit ca el să fie o tragedie.

Despre Luciano de Ambrosis, numai lucruri bune. I-a depăşit mult pe camarazii săi mai vârstnici, Adriano Rimoldi şi Isa Pola, pe care în nicio clipă nu ne-am putut-o închipui frumoasă.

Dorim însă ca să-l vedem pe junele copil într'un rol mai potrivit vârstei sale şi în care fermecătoarea sa figură tragică să fie mai bine folosită. In nota justă, interpreta rolului servitoarei bătrâne.

TRIANON: Tonelli

Studioul Teatrului Naţional a prezentat acum câţiva ani o piesă care a dobândit un mare succes. Se numea „Clownul" şi consacra un pe atunci tânăr director de scenă: Ion Şahighian. Piesa se bucura de altfel de o excelentă interpretare, rolurile deţinute de Fintesteanu, Ovid Brădescu şi Fifi Mihailovici rămânând şi astăzi vii în amintirea celor cari au văzut piesa.

Astăzi cinematograful Trianon ne prezintă un film care are multe puncte comune cu piesa sus amintită. Cei trei acrobaţi din piesă sunt de astă dată dansatori pe sârmă.

Mica dramă consumată pe pământ (eternul triunghiu: dansatorul-soţ, dansatoare-soţie şi partenerul-amant) are urmări acolo sus, în aer: un accident de circ. Partenerul cade, rămânând schilod pe viaţă. Soţia il acuză pe soţ că el a provocat accidentul, intenţionat Soţul, cu desăvârşire nevinovat, încearcă să evadeze din atmosfera circului, pentru ca, după ani de zile, să se reîntoarcă sub înfăţişarea unui clown echilibrist.

Cei cari au văzut piesa dela Studio, pot remarca îndată identitatea temelor.

Personagiile secundare ale filmului se deosebesc de acelea alea piesei, nefiind însă nici ele lipsite de pitoresc. De asemenea şi finalul se deosebeşte de acel al piesei, fiind ceva mai „cinematografic", cu o crimă misterioasă şi cu un criminal nebănuit.

Am asistat, putem spune, la un film de succes în care se îmbină de minune scenele duioase, cu acelea tari şi cu acelea comice, fiindu-ne de asemenea prezentate câteva numere de varieteu, de frumos efect.

Regia lui Tourjanski, foarte atentă la amănunte, făcându-ne să uităm câteva filme mai puţin reuşite, realizate de acelaş regisor, în Franţa. Foarte sugestiv, spectacolul prezentat de un biet circ de mâna a treia. Ferdinand Marian este acelaş actor sobru, pe care îl preferăm în roluri „antipatice", dar care izbuteşte să realizeze lucruri bune şi în rolul unui biet om, care încearcă zadarnic să uite un episod trist din viaţă.

Ii mulţumim însă lui Tourjanski că ni l-a readus pe ecran pe Nikolai Kolin (de altfel el a încercat să ni-l mai prezinte şi într'un film francez „Nuit des princes", dar într'un rol de quasifiguraţie).

Vă mai reamintiţi de Kolin, partenerul lui Ioan Mosjoukine din filmele mute? Minunatul comic, atât de uman, atât de duios, din „Casa Misterelor", „Kean" etc. (cititoarelor binevoitoare, cari vor încerca să-mi ghicească vârsta, din aceste rânduri, le servesc amănuntul ca am fost de foarte tânără la cinematograf şi că am o perfectă memorie).

De astă dată, Nikolai Kolin reapare pe ecran, cu aceleaşi calităţi am trecut, cu acelaş chip atât de fotogenic, cu acelaş joc interiorizat şi de loc şarjat. Bătrânul şi bunul clown realizat de el, depăşeşte toate celelalte roluri mai „principale" ale filmului. Nikolai Kolin a rămas acelaş.

In notă, interpretele rolurilor feminine: Mady Rahl şi Winnie Markus.

ADRIANA NICOARĂ

ECOURI teatrale

„DĂNŞII"...

Problema nu e nouă. Am mai scris cândva şi dacă azi iarăşi o facem, nu-i vina noastră.

E vina aceloraşi condee cari se cred alese să îndrepte ceva în ceeace cred „dânşii" că e cevа... strâmb în teatru.

„A scrie teatru sau despre teatru — spunea Caragiale — nu însemnează numai cunoştinţe generale; însemnează ceva mai mult decât atât. Insemnează să ai convingerea propriei tale îndrumări cu e.".

Adică să te naşti cu fărîma aceea de suflet care să te lege de el, ne îngăduim să adăugăm noi.

Numai aşa se obţin şansele unei izbânzi, când temeiul unei piese, al unei critici, al unui articol sau chiar al unei notiţe, e născut din deplina şi verificata legătură curată, cu teatrul.

Vanturând idei, impunând reguli sau decretând succese şi căderi, fără a te simţi legat de răspunderea pe care o ai şi mai a es fără să-ţi verifici, migălos, sprijinul care-ţi susţine calitatea la care te-ai dedat, nu însemnează să faci altceva decât — cel mult — o ispravă de aproximativă

preţuire stilistică, fără vreo aderare la lupta adevărată a promovării artei dramatice.

Şi-atunci?...

Asupra cărei idei noui se poate opri — cu dreaptă şi deplină mulţumire — spectatorul sau cititorul?...

Poate numai asupra constatării că azi aproape toţi scriu teatru şi despre teatru.

Răsfoiască cine vrea, mai întâi registrul de procese verbale al Comitetului de lectură dela Teatrul Naţional ca să constate cate lucrări se respinge. Sunt elevi de liceu, preoţi, ofiţeri, pensionari, funcţionari de bancă, profesori, farmacişti, doctori, etc, cari scriu teatru. La numărul acestora, scriitorii nici nu contează. Pe urmă, să răsfoiască ziarele şi revistele ca să vadă cine scrie şi mai ales cum se scrie despre teatru.

Sunt unele cronici înghebate grăbit — fără răspundere — doar din fraze care — şi acestea — par mai mult luate dintr'un descântec decât dintr'o pricepere.

Şi-apoi articolele din unele reviste de specialitate — reţineţi: de specialitate!... — sunt „perle" de-o îngâmfată eftinătate.

Dar „Dânşii", aceştia, sunt ambiţioşi.

Şi-atunci care ar fi leacul?...

PORTRET...

Cu mult în urmă şi-a stabilit valoarea...

Adică, atunci când la început de carieră spunea cel mai bine versurile lui Rostand.

Şi dela galerie strigam cât puteam:

— Bravo Brancomire... Bravo Brancomire...

Azi, la înălţimea lui de... Foişor, şi-a fixat şi înălţimea rangului în cadrele Teatrului Naţional.

In „Ovidiu", în „Icarii de pe Argeş" şi în atâtea piese pe cari Brancomir le-a botezat cu aghiasma talentului şi dicţiunii lui,

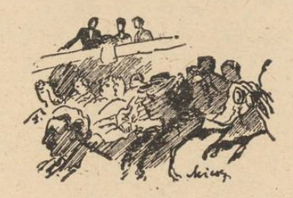

ne-a pus totdeauna în situaţia de-a-i aplauda cu nestăpânită mulţumire, nu ca să-i răsplătim o muncă, ci ca un îndemn, ca o poruncă — aşi putea spune — ca să fie şi să rămâe acelaşi artist de mari calităţi.

In curând îl vom vedea distribuit în „Regele Lear".

Il aşteptăm, ca să-i strigăm ca odinioară dela galerie:

— Bravo Brancomire...

AFIŞ...

Pe scena Teatrului Naţional intră noua lucrare dramatică a d-lui Camil Petrescu, intitulată „Iată femeia pe care o iubesc", în direcţia de scenă a autorului, având ca interpreţi principali pe d-na Elvira Godeanu şi d. G. Vraca.

La „Studio" va fi „Comedia inimii" de d. Soare Z. Soare.

Va urma piesa d-lui Aslan: „Domnişoara nu se mărită".

La Teatrul „Mic" schimbarea de afiş se va face cu piesa „Frenezie".

La celelalte teatre, proecte deja anunţate sau necunoscute.

I. M. LEMLIU

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Mozart şi jurnal de război.
REGAL: Conflict şi jurnal.
VICTORIA: Cuore, jurnal şi balet.
ELYSEE: Căpitan Fracasse şi jurnal.
VOLTA BUZEŞTI: Macario vagabond, jurnal şi revistă.
ROMA: Omul care se joacă cu focul, jurnal şi trupă.
CARMEN SYLVA: Inimă veşnic tânără, jurnal şi trupă.

Banatul în literatură

(Urmare din pag. I-a)

ar fi realizat urcuşul pe culmea cea mai înaltă şi senină a poeziei bănăţene. Puţinele lui încercări au relevat un talent plin de prospeţime şi o sensibilitate cu multe posibilităţi creatoare. In sufletul lui mocneau vechi zăgazuri de lumină şi ascunzişuri străbune, impletind dorul de codru cu chemarea de haiduci. Dacă s'ar fi reţinut dela activitatea de luptă politică şi-ar fi militat exclusiv pe altarul poeziei, pentru care avea o notorie chemare, el ar fi dat poeziei bănăţene acea individualitate creatoare pe care o aşteptăm de mult. Poezia lui Valeriu Cârdu, fără să fie o luare de poziţie faţă de autohtonismul bănăţean, pe care-l speculase, într'o prea mare măsură, unii poeţi de coloratură locală, făcea o operă de integrare a specificului nostru regional în perspectiva actualităţii româneşti. Acesta era elementul de noutate şi originalitate pe care acest temerar stegar al poeziei îl aducea cu sine, într'o scurtă şi sbuciumată experienţă de viaţă. Prin el poezia a pierdut un sacerdot iluminat şi devotat.

Şi dela un alt tânăr talent bănăţean s'au aşteptat lucruri mai mari. Chiar dacă s'a integrat dela început într'o concepţie de coloratură semănătoristă, totuşi, prin manifestările sale de debut, Mihai Novac a lăsat să se întrevadă un real talent, capabil să urmeze o linie de evoluţie, care să-l ducă pe făgaşul propriei sale originalităţi. Şi totuşi s'a oprit din drum, aruncându-şi uneltele de lucru la o parte. „An din patru primăveri", în care s'au putut identifica realizări expresive de o pură noutate şi prospeţime şi un fond de idei de reală valoare, Mihai Novac s'a închis în carapacea altor preocupări, divorţând de literatură. Nu ştiu dacă un reproş l-ar mai putea readuce pe meterezele poetice. Dacă da, suntem mulţumiţi că l-am făcut.

Şi cu aceasta intrăm în stadiul actual al literaturii bănăţene. Tot poezia e sectorul cel mai solicitat, asupra căruia dau asaltul o mulţime de tineri diletanţi, unii din ei, cu mai puţine resurse de talent, căzând înainte de a atinge vârful parapetului, iar alţii reuşind să prindă teren mai sigur. Şi pentru aceştia, în afară de succesul iniţial, se mai ridică şi alte probleme de afrmare şi evoluţie, în căutarea unei originalităţi propri. Dacă dau curs liber virtualităţilor lor înăscute şi nu se lasă înşelaţi de amăgitoare şi efemere succese, determinate de cerinţe conformiste, ei vor reuşi să-şi impună produsul sbaterilor intime, ca adevărate opere de creaţie artistică.

Poezia bănăţeană actuală e plină de dileme. In primul rând predomină un curent antohtonist, în direcţia lui Victor Vlad dela Marina, cu preocupare predilectă pentru expresia bănăţeană. Se urmăreşte valorificarea unor elemente de limbă dialectală şi impunerea lor în concernul limbii literare consacrate. Izul acesta dialectal a fost uneori bine realizat, cu toate că acceptarea unor astfel de poezii construite pe o axură jargonală se face cu destul de multe dificultăţi. In fruntea lor stă C. Miu-Lerca, ca realizări care dovedesc alese calităţi şi o largă şi bogată maturitate. Il urmează, la mică distanţă şi pe o linie mai detaşat tradiţională, Grigore Bugarin. In poezia de peisaj şi interior bănăţean am mai avut prilejul să spunem bune ouvinte de apreciere pentru duioşia lui Romulus Fabian, pe care suntem fericiţi să le menţinem, semn că aprecierile noastre nu şi-au greşit ţinta. Poezia pastorală bănăţeană, cu incursiuni în filoanele tradiţiei istorice şi folkloriului, a fost realizată, pe temeiuri estetice categorice, de Grigore Popiţi. Cu „Cântece de fluier" şi-a câştigat un loc de seamă în lirica bănăţeană actuală.

Dintre cei mai tineri, merită o menţiune specială Pavel P. Bellu, Petre Sfetca, Dorian Grozdan, Tiberiu Vuia. E posibil ca evoluţia viitoare să descopere şi în aceştia adevărate talente creatoare.

Proza are şi ea doui piloni. Primul, în direcţie autohtonă, care a prins bine realităţile şi le-a investmântat în hainele prozei, obţinând remarcabile rezultate, de un tip realist special, este Virgil Birou, un spirit analist extrem de abil, care prinde ineditul şi pitorescul în deplină desfăşurare. El a zugrăvit sufletul bănăţean, aşa cum rezultă din viaţa de fiecare clipă şi ne-a dat o pitorească prezentare, la care se adaugă şi ineditul unei sfătoase fabulaţii ţărăneşti.

Credem că Virgil Birou va ajunge, depăşind actualul stadiu de perspectivă, să realizeze opere epice de mai mare valoare artistică. El are ceva din spiritul de observaţie şi analiză al lui Mihail Sadoveanu, deşi îl realizează independent de faima marelui povestitor moldovean, vădind o linie originală de afirmare. Ii recomandăm însă, cu înţelegere, o mai accentuată detaşare din elementul autohton local şi o mai largă perspectivă de explorare.

Alt pilon al prozei bănăţene Ilie Ienea, se află pe o poziţie cu totul contrarie. Proza lui nu se afundă în obârşia realităţii şi nu urmăreşte să se redea o copie a acesteia, fie ea chiar redusă la valorile simbolice. Domeniul lui de explorare se zămisleşte în propriul câmp de experienţă al conştiinţei creatoare. Pe Ilie Ienea conformismul şi limitele convenţionale care delimitează natura realităţii nu-l pot satisface şi de aceea recurge la ajutorul unei alte substanţe, de astădată cu totul lipsită de eterogenitatea şi banalitatea actualităţii. Şi fiindcă nimeni altcineva nu-i poate oferi o esenţă mai aderentă la propria sa originalitate creatoare, el şi-o creiază singur, printr'o sihastră interiorizare. Lumea l-a înţeles prea puţin pe acest meşter al nuanţei şi al subtilului expresiv, sub care se ascunde o originalitate atât de fecundă. Primul lui volum, cu o fabulaţie, care frizează fantezia şi vârful de piramidă al inteligenţei, „Ard luminele în Vitel", n'a fost înţeles de cetitorii obişnuiţi cu literatura de tipic şi lipsiţi de înţelegere faţă de farmecul ineditului său abundent. Cu toate acestea Ilie Ienea a tras o brazdă adâncă, nu numai în literatura bănăţeană, cu funcţiuni receptive regionale şi limitate, ci a impus un nou stil de concepţie şi creaţie în proza convenţională, bazată pe criteriul dimensionalităţii şi care pune la oprelişte efortul minţii şi al sufletului. Acest tânăr şi talentat scriitor, dublat şi de o rară şi adâncă sensibilitate, cu rezonanţe muzicale, va mai da mult de vorbit criticei româneşti, prin realizările ce ni le va da.

Preocupările de critică şi studii au în Banat o tradiţie destul de veche şi de roditică. Publicaţiile regionale au întreţinut întotdeauna o atmosferă prielnică unor realizări originale. A fost una din marile ambiţii ale cărturarilor bănăţeni de a nu renunţa la prestigiul lor de provincie deţinătoare de străvechi vestigii de bunuri culturale. La orice mari manifestări ei au fluturat întotdeauna steagul unor strădanii luminoase, menite să le consfinţească calitatea de oameni culţi şi iubitori de progres.

Şi astăzi latura aceasta e în plină desvoltare. Institutul Social Român Banat-Crişana, cu sediul la Timişoara, cu publicaţia lui având acelaş titlu, întreprinde de mai mulţi ani o activitate culturală şi socială extrem de importantă. In paginile ei se desbat, cu competenţă şi măsură, cele mai actuale probleme de viaţă bănăţeană. Preocupările de cultură stau pe primul plan. Şi prin „Astra Bănăţeană" se depun serioase sforţări pentru promovarea binelui obştesc. In revista acesteia, — Revista Banatului — semnalăm truda şi munca pricepută de cercetător serios a d-lui prof. Traian Topliceanu, autor de studii şi lucrări de interes literar, care mai este şi un bun organizator de iniţiative culturale.

Aşa se înfăţişează Banatul literar în actualele împrejurări. El e o grădină în care harnicii muncitori îşi acordă uneltele măiastre, invocând harul muzelor asupra sufletelor lor prinse în focul de creaţii al luminei şi adevărului, pentru a sădi cultul artei în conştiinţa bănăţeană.

DUMITRU IMBRESCU

UN EPISOD DIN VIAȚA LUI GOETHE

WEIMAR-CHARLOTTE VON STEIN

Weimar, odată capitală și reședință a marelui ducat de Saxa-Weimar-Eisenach, e și azi un oraș pitoresc așezat pe malul râului Ilm.

Intrând în el esti fără voe ispitit de gândul de a privi cu un veac și jumătate în urmă și de a trăi atmosfera de altădată a acestui oraș.

Căci în tot locul întâlnești aci vestigii evocatoare ale celei mai glorioase epoci de artă și cultură germana și mereu te impresionează cultul cu care poporul german și-a păstrat aceste mărturii.

Punctul culminant al istoriei Weimar-ului este domnia plină de strălucire a lui Karl-August supranumit „Il principe uomo".

In a doua jumătate a secolului al 18-lea, existau în Germania câteva capete încoronate care se întreceau în sprijinirea evoluției culturale și în acest fel se ridicară unele centre ca Wolfenbüttel, Karlsruhe, Darmstadt, Gotha și altele. Cel mai renumit era însă micul Weimar împărțindu-și gloria cu orașul universitar apropiat Jena care și el aparținea marelui ducat de Saxa Weimar. In Jena a stat zece ani Schiller, aici s'a format în jurul lui 1800 Școala Romantică. Renumele său mondial îl datorează însă Univer-

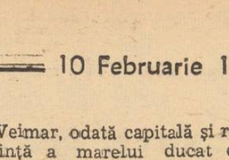

sitatea din Jena filosofiei lui Kant și elevilor acestuia Fichte, Schelling și Hegel.

Incă din timpul minoratului lui Karl August, Curtea din Weimar se arătase binevoitoare față de scriitori și artiști oferindu-le sprijinul, ba făcând chiar eforturi să-i rețină.

Ducesa Mamă Ana-Amalia, nepoată a lui Frederich cel Mare, care rămăsese văduvă încă de tânără, cu toate grijile și nevoile micului ei Stat, a fost nu numai o excelentă regentă, dar și o femeie foarte instruită.

Nu este deci de mirare că tânărul Duce urmând exemplul mamei sale și influențat de marele său dascăl Wieland, se înconjură de cele mai nobile si înflăcărate spirite ale Națiunii Germane, de cei mai renumiți scriitori și artiști, punându-și chiar pentru unii la dispoziție, ca un adevărat Mecena, veniturile sale personale. Contribuind la renasterea adevăratei politici naționale, a făcut în acelaș timp din Ducatul său centrul intelectual al Germaniei, focarul renașterii culturii naționale, strângând în jurul său pe marele Goethe, un an mai târziu pe Herder care contribui cu geniul său la ridicarea bisericii și școalei Germane, și după aceștia pe Schiller și alții. Ce întâlnire mai prețioasă ce colaborare mai rodnică putea fi decât aceasta!

In fruntea tuturor stătea prietenul și omul de stat al Ducelui; un soare nou răsărea răspândidnd lumina și căldura lui peste întreaga Germanie. Era Goethe care urca cu pași gigantici treptele nemuririi.

Străbătând în lung și lat orașul, întâlnești mai în tot locul urma geniului său. Așa de pildă marele Castel ducal Karlsburg, operă arhitectonică de cel mai nobil gust al cărui interior este o alcătuire de minunate realizări artistice, a fost refăcut în urma unui incendiu sub directa supraveghere a poetului. Parcul acestui castel, unde orice colț păstrează parcă ceva din sufletul poetului; de cealaltă parte a Ilm-ului, în apropierea parcului, pavilionul lui Goethe, unde Titanul dela Weimar își va fi odihnit gândurile; ceva mai departe micul castel francez cu biblioteca Ducală, cu tablouri celebre și busturi ale diverșilor artiști și scriitori; locuința prințului Karl August în spatele căreia se afla casa Charlottei von Stein; muzeele, teatrele, locuința lui Goethe, toate vorbesc parcă despre el și despre gloria lui. La o jumătate de oră departe de oraș, pe o colină către care duce o frumoasă alee, se găsește Castelul Belvedere, reședința de vară a marelui Duce, construită în stil italienesc, cu un parc fermecător, la capătul de nord al căruia, stă Castelul Tiefurt pe Ilm, reședința favorită a Ducesei Ana-Amalia. Viața curgea liniștită pe vremea aceia; cei aproape șease mii de locuitori ai Weimar-ului își trăiau fericiți simplitatea lor.

Nobletea era atotputernică și Curtea forma ținta tuturor năzuințelor. Invățăturile lui Rosseau, influența Sturm und Drang-ului, tendința către naturai în toate manifestările vieții pusesera stăpânire pe mica Curte a Weimar-ului. Etichetă nu exista. In locul costumului de Curte era la moda acum cel al lui Werther, viața în aer liber, petrecerile nocturne organizate în parcurile Castelelor, reprezentații teatrale sub cerul liber, dansul la țară cu fiicele de țarani, vânători, iata atmosfera Weimar-ului care avea să-l primească pe Goethe.

Invitația Ducelui Karl August de a veni la Curtea sa, sosit pentru Goethe, tocmai într'un timp când Frankfurt-ul nu-i mai plăcea și profesiunea de avocat impusă de tatăl său nu-i prezenta nimic atrăgător.

Aspirațiile lui Goethe erau de altă natură și principiile severe ale tatălui său păreau că ridică ziduri prea înalte între el și restul omenirii. Dorința de libertate și de noi orizonturi pe deoparte, iar pe de alta necesitatea de a fugi de dragostea pentru Lilli Schönemann pe care nici nu o putea lua de soție, nici nu o putea uita, îl făcu să primească cu bucurie, aceasta surazatoare invitație. Cineva insa avea să se opună. Era bătrânul Goethe care nu privea cu ochi buni intrarea fiului său într'o lume socotită de el plină de intrigi și desfrâu. El încercă să oprească pe tânărul entuziasmat de a se duce la Weimar, oferindu-i în schimb o călătorie în Italia, țară de care gândurile poetului erau de mult ademenite. Dar tocmai când era la Heindelberg îl întâmpină trimisul Ducelui și astfel, schimbându-și direcția Goethe intră în Weimar în ziua de 7 Noembrie 1775. Viața dela Curte, unde tânărul de 26 ani trăi mai întâi ca oaspe, avu o influență favorabilă asupra lui. La începutul șederii lui aci ducea împreună cu ducele o a doua viață studențească; în contact însă cu nobilele Doamne, în fruntea cărora erau Ducesa

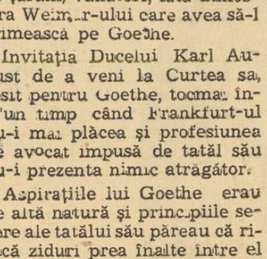

Mamă și Ducesa Luiza, soția Ducelui, învață să prețuiască morala și să urmeze poruncile ei. Goethe s'a bucurat dela început de stima și admirația tuturor: se simțea foarte bine în mijlocul acestei societăți.

Aici la Weimar a trăit el strălucirea unei epoci care a fost și a lui; aici avea să fie cu excepția timpului, petrecut în călătorii, reședința obișnuită a poetului; aici în sfârșit trăi el cel mai frumos episod din viața lui: prietenia cu Charlotte von Stein.

Goethe a iubit și a fost toată viața un răsfățat al femeilor. Dragostea lui nu a avut însă niciodată nimic ipocrit și nimic frivol. El trăia partea ideală a iubirii, latura ei poetică, și avea nevoe de ea așa cum are omul nevoe de aer și lumină. Femeia a fost totdeauna un stimulent pentru poet, iar suferința din dragoste îl purifica. De câteori simțea că legătura îa proporții și că ea ar putea pricinui neplăceri lui sau femeii pe care o iubia, Goethe fugea fără chiar să-și ia rămas bun dela aceea pe care o părăsea, socotind că sufletește nu se depărta întru nimic de dânsa, ba dimpotrivă, purtând-o în mintea lui, pretutindeni o avea lângă el. In puterea iubirii găsea el totul. Cât de neobișnuită este însă dragostea care îl leagă acum pe poet de Charlotte von Stein! Ea a știut să cultive și să desvolte în el tot ce a fost mai bun, mai frumos. Ea a contribuit la desvoltarea armonică a personalității lui Goethe, fiindu-i mai bine de zece ani muză și îngerul care l-a ferit de toate influențele rele.

Charlotte von Stein era soția primului aghiotant al Ducelui: o femeie deschisă și adevărată, nu pasionată, nu entuziastă însă plină de căldură spirituală; o seriozitate blajină îi dădea un aer de superioritate. Bunul ei simț unit cu o fină dorință de a cunoaște totul, o făcea capabilă de a impărtăși orice fel de impresii. Goethe care nu avusese niciodată idei preconcepute în dragoste și care nu ținuse socoteală de calitatea femeii, iubește acum o ființă vrednică de geniul său. Ea este pretutindeni în preajma lui, îl stăpânește cu totul. Exaltatul erou din Werther este acum un îndrăgostit ponderat.

Charlotte von Stein nu era frumoasă. Cu șapte ani mai în vârstă decât Goethe și mamă a șapte copii, avea totuși un farmec și o distincție cu care cucerise întreaga societate a Weimar-ului. Ființa ei întrunea laolaltă modestia cu eleganța, gingășia cu prestanța, bunătatea cu inteligența, sensibilitatea cu sinceritatea, și se desprindea din ea o grație suavă și totuși plină de mister.

Părul ei negru contrastând cu albul feții și cu roșul natural al obrajilor și buzelor, talia subțire marcată de tăeturile totdeauna simple și elegante ale rochilor de preferință albe, care lăsau discret să se ghicească contururile delicate ale trupului, toate acestea la un loc făceau din ea o ființă plină de armonie.

Viața ei se scursese până atunci monotonă, de-o uniformitate exasperantă. Se căsătorise tânără cu un bărbat mult în vârstă, care din pricina multiplelor sale ocupații, o neglija. Soarta nu-i îngăduise nici un fel de iluzie și nici speranțe prea mari nu-i dăduse; dar nu-i mai puțin adevărat că și firea ei prevăzătoare o ferise de desamăgiri. Nu iubise niciodată în viața ei, bucuriile și suferințele dragostei îi erau absolut necunoscute.

Astfel o cunoaște Goethe într'o societate restrânsă din care nu lipseau nici Ducele, nici soțul ei. Apariția tânărului plin de entusiasm, farmecul său viril, încrederea sănătoasă în viitor, violciunea ochilor lui, sunt pentru Charlotte von Stein, zorile unei zile de primăvară; poarta unei alte vieți se deschide larg acum pentru ea. Pentru prima oară se găsesc singuri în Castelul ei la Kochberg. Aici, nestingheriți de nimeni, își desvălue unul altuia taina vieții; fiecare lasă pe celălalt să-i citească în suflet ca într'o carte deschisă și astfel își descoperă afinități sufletești care le arată larg drumul prieteniei, din care avea să se nască cea mai puternică dragoste.

Goethe găsise însfârșit femeia de mult visată, femeia cu suflet, cu bun simț, îngăduitoare și înțelegătoare așa cum își dorise totdeauna o prietenă; și socotind aceasta ca cea mai mare descoperire a vieții lui, lăsă pe biroul doamnei von Stein autograful său și data memorabilă a primei lor întrevederi: 6 Decembrie 1775. De acum începe adevăratul lor roman.

Goethe e fericit. Ei îi încre-

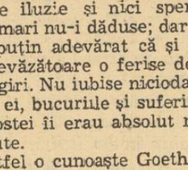

dințează de acum toate ascunzișurile sufletului său. Atâta îngăduință și bunătate găsise el în noua lui confidentă, încât mergea până acolo, că îi citea și scrisorile pe care le schimba cu admiratoarele lui. Charlotte îl înțelesese. Goethe nu-și putea schimba firea. Ea îl iubea pe poet dar poate din pricina cochetăriei lui de care adesea se plângea, sau poate dintr'un sentiment de prudență, nu-i mărturisea. Își ascundea pe cât putea dragostea ei arătându-i numai căldură și înțelegere prietenească. Scrisorile lui în schimb sunt imnuri de slavă aduse iubirii ideale.

„Această iubire este pentru mine — scria el — luceafărul dimineții și al serii; legătura ta cu mine este atât de sfântă încât ea nu poate fi exprimată prin cuvinte". Și adăuga: „Doresc să fiu părtaș bunătății tale, înțelepciunii, cumpătării și răbdării. Mă rog ție în genunchi desăvârșește-ți opera, fă-mă în adevar bun". Toate mărturisirile lui de dragoste însă ea le întâmpina cu mult calm și stăpânire de sine, spunându-i: „Iubirea d-tale e numai o iluzie".

Și cu toate încercările lui de a o convinge, ea se îndoia tot mai mult mai ales că observase că lui Goethe îi plăceau și alte femei. Suferea poate din această pricină și mândria ei îi impunea o atitudine de rezervă.

Ea nu va înțelege niciodată, cum nu au înțeles nici alții, ciudățenia temperamentului poetului a cărui inimă era în stare să bată în acelaș timp pentru mai multe femei. E adevărat că din pricina rezistenței dârze a Charlottei Goethe căuta să-și potolească focul inimei în tovărășia și a altor femei. Cea care îl preocupa mai mult era Coroana Schröter, actriță cu mare talent la Curtea Weimarului, dar care era în același timp și amanta Ducelui. Corona era foarte frumoasă și-l iubea și ea pe Goethe. Au fost multă vreme prieteni și au jucat împreună în reprezentații date la Curte. Goethe nu se sfia să încredințeze Charlottei admirația lui pentru Corona. Charlotte însă nu s'a arătat niciodată stingherită de prezența actriței între ea și prietenul ei; dimpotrivă, cunoscând nestatornicia poetului, se arăta foarte amabilă față de Corona. Situația aceasteia între doi bărbați nu era însă prea comodă; și deși îi plăcea pe amândoi, păstră pentru sine taina sentimentelor ei. Era destul de inteligentă ca să-și dea seama că până la urmă avea să-i piardă pe amândoi. Nici Corona și nici alte femei nu reușiră să îndepărteze pe Goethe de Charlotte von Stein, mai ales că aceasta îi trecea cu vederea orice întocmai ca unui copil.

Vizitele și scrisorile nu înce-

tașeră. Charlotte desbrăcată de orice egoism, continua să-l iubească. Ea nu voia decât un singur lucru: desăvârșirea acestui om pentru care ea nu economisise nici un fel de sacrificiu.

O singură jertfă nu-i îngăduia mândria: cinstea ei de femeie. Cinci ani dură această legătură de curată prietenie și dragoste sufletească.

Păstrând rezervă față de cel pe care îl iubea din ce în ce mai mult, Charlotte suferea și Goethe mai mult, căutând să-și stingă văpaia aiurea.

La un moment dat dragostea lui e atât de puternică încât poetul singur se miră de statornicia lui. La această atitudine de rezervă contribuia și teama de cei din jur Charlotte privea cu regret la zilele acestea frumoase care fugeau și la tinerețea ei care apunea. Nimic nu luase din această viață.

Nemai putând îndura însă amărăciunea care o mistuia și simțind că iubirea în forma ei ideală nu mai putea trăi, după multă luptă cu ea însăși îi dărui lui Goethe fericirea deplinei apropieri. Era însă triumful unei izbânzi prea greu câștigată. Entuziasmul îl părăsește. Intrigile celor din jur, îl fac pe el acum să fie din ce în ce mai rezervat și Charlotte începe să constate că din clipa supremului ei sacrificiu pierduse totul.

Poetul e acum obosit de viața sbuciumată pe care i-o oferise Weimar-ul.

Scrisorile dintre el și Charlotte se răresc și nu mai au puterea și căldura de altădată. Goethe simte din nou nevoia libertății și pentru salvarea amândorora, fără știrea nimănui decât a Ducelui, căruia îi spusese că pleacă pentru a-și vindeca rănile fizice și sufletești, ia în vara anului 1786 drumul Karlsbadului pentru cură. De aci scrie Doamnei von Stein: „Plec mâine. Nimeni nu știe. Rămas bun suflete scump. Sunt al tău". A doua zi după expedierea scrisorii se îndreaptă către Bavaria și Tirol, plecând spre Italia unde spera să-și recâștige puterile creatoare.

Oricine își poate închipui, starea sufletească a femeii părăsite care zece ani fusese pentru Goethe rând pe rând mamă, soră, prietenă și amantă. Luni întregi aștepta ea o scrisoare care să-i aducă cuvinte dragi dela iubitul fugit. Vestea însă întârzia. Charlotte socotindu-se crunt lovită în amorul ei propriu, scrise lui Goethe câteva rânduri pline de reproșuri. Poetul care știa că fără voia lui fusese ingrat cu aceia cărei îi datora totul, îi scrie o foarte frumoasă scrisoare. în urma căreia Charlotte revine. Corespondența este reluată. Dar Goethe e acum un altul.

Natura și comorile culturale ale Italiei, deschid poetului drumurile gloriei. După doi ani Goethe se întoarce la Weimar, dar întrevederile lui cu doamna von Stein au un caracter sobru. Căldura de altădată se transformase acum în ghiață. Charlotte von Stein se îndepărtează definitiv de acela pe care îl iubise atât de mult. Când află de intențiile lui de a se căsători cu Christiane Vulpius, Doamna von Stein se simți umilită de faptul că Goethe o schimba cu o femeie mult inferioară. Ea își manifestă întreaga ei durere în tragedia „Dido" scrisă în 1794. Charlotte von Stein muri la 6 Ianuarie 1827 la Weimar. Ei îi închină Goethe aproape toată opera sa poetică până la plecarea în Italia și-i ridică în acelaș timp un monument în persoana eroinei Iphigenia din Taurida.

LUIZA BOZIANU

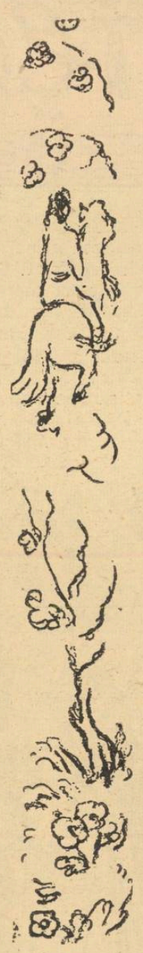

Cântarea lui Iosif

Prunc juruit din vecie — fereastră deschisă
Pentru zborul Celui pretutindeni tăcut.
Lăută a îndurării, glas al nădejdiilor
Tulpină a fecioriei, ram de bunătate,
Ce mână te va primi? Nu ne vom rușina
Cu păcatele noastre târzii, cu nehotărîte cuvinte
In fața Ta ,neînțelepți, știind doar despre somn și [mâncare,
Oh, prunc așteptat de piscul tuturor vremilor
Robul Tău Te așteaptă. Pe Tine cel vestit de [Arhanghel
Născut înainte de veacuri, brațul meu Te va ține
Ca pe-o dulce minune-împlinindu-se 'n apusul
Vieții mele. Maria, roagă-te, iată vântul de seară
Fâlfâie în casa noastră, primenește sălașul
Și celor bine grăitori, deschide-le ușa.
Mulți vor trece pragul casei acesteia și podeaua
Va geme sub picioarele lor; aduce-v'or hulă
Și spaimă, în pacea de azi, dar copilul va sta
Ca o lumină'n amurg, presimțindu-le gândul,
Cu arme 'nțelepte-i va pune pe fugă
Și cei buni în poale la El odihni-vor.
Aceste mâini ce rândeaua mai știu
Sa apese și's aspre de lucru vârtos
Făcut cu răbdare-destul de vânjoase's să țină
Pe împăratul de veci, înfășat în scutecele albe.
Și tu Maria, nu Te 'ntrista, când îți pare
Că'n jur e pustiu și cerul se'nchide
Și șapte lacăte's puse peste tăcerile lumii.
Nădejdea sfărâmă ziduri de fier și chiamă
Necunoscute puteri să-ți ajute și visul Ți-i slobod.

IULIAN VESPER

Cântec pentru sfârșit

Ți-am strâns aici, în pagini albe
Ca 'ntr'o năframă de lumini,
Atâtea stele prinse 'n salbe
Domniță tristă, cu obraji de crini.

Le-am adunat în pumnii mei,
Când se stingeau de piscuri, seara
Și-acum mai simt pe ochi polei,
Iar palmele mă ard ca para.

Pentru tămăduirea lor de jar
Colind pădurea nopții 'n lat și 'n lung,
Dar orice strop de rouă e amar
Și 'n zori arșițele din nou m'ajung.

M. I. COSMA

NOTE românești

VORBIND DESPRE

revuistica Ardealului de ieri, d. *Ion Apostol Popescu* arată (în „Transilvania Noastră", 6 Febr. 1944) că această revuistică „a impus întotdeauna prin gravitate, originalitate și autohtonism. Fiecare revistă ardeleană de prestigiu și-a avut făptura ei proprie, slujind în acelaș timp cele mai veridice imperative ale artei, ale culturii masive în general și ale eternității sufletului etnic.

Revista ardeleană a avut spre deosebire de semenele ei din alte părți ale țării noastre, o ținută bărbătească. Demnitatea a fost, însfârșit, unul dintre cele mai prețioase aspecte ale ei". Mărginindu-se la trecerea în revistă a publicațiilor periodice literare ardelenești dintre 1930 și 1940, d. I. A. Popescu relevează și caracterizează contribuțiile bogate ale unor reviste ca *Abecedar* (Emil Giurgiuca, George Bondea, Mihai Beniuc, Grigore Popa), *Gând Românesc* (Ion Chinezu), *Eu și Europa* (Ion Th. Ilea și N. Rusu), *Lanuri* (Ion Moldoveanu, George Popa, V. Copilu-Cheatră, Dim. Danciu, Silviu Lazăr, I. V. Spiridon, Mihai Axente și George Togan). *Cuțitele dorului* (Ion Maloș-Răpeanu și Radu Stanca) și *Progres și cultură*.

D-NA ELENA FARAGO

a publicat, în colecția „Dor de carte" (Edit. „Ramuri" din Craiova) două admirabile cărți pentru copii: „Patru gâze năzdrăvane" și „Intr'o noapte de Crăciun". Amândouă volumele sunt ilustrate cu desene de d. Sorin Ionescu.

„Patru gaze năzdrăvane" și „Intr'o noapte de Crăciun" rămân cărți hotărîtoare pentru literatura noastră de acest gen. Puritate expresivă, frăgezime, naivitate, fantazie, toate sunt acordate în vederea unei cât mai integrale prize asupra sufletului copiilor. Comparate cu aceste două volume ale d-nei Elena Farago, prea multe din așazisele cărți versificate câte s'au tipărit, la noi, spre a fi desfăcute, cu kilogramele, în ajunul Crăciunurilor și Paștelor, sunt niște sărmane bâiguieli și ineptii lipsite până și de elementara sonoritate a versului corect. D-na Elena Farago a dat dovada că trebuie să fii poet adevărat ca să poți scrie pentru copii. Vom reveni. Aici adăugăm numai că desenele d-lui Sorin Ionescu se integrează cum nu se putea mai just în textul poetei.

FAPTUL CĂ „Introducerea în filosofie" a d-lui Al. Posescu a ajuns la a doua ediție, pledează îndeajuns pentru valoarea masivului volum apărut, de astădată, în Colecția filosofică „Cugetarea". Introducerea în filosofie a d-lui Al. Posescu e o carte clară, sistematică, atrăgătoare și, mai presus de toate, utilă tuturor celor ce cultivă studiul evoluțiilor prin câte a trecut cugetarea omenească.

SCEPTICILOR

ce nu vor să ia act de neobosita muncă socială și cultural-literara a unor instituții ce-și proporționează realizările invers cu zgomotul publicitar, le recomandăm lectura volumului „La optzeci de ani—Istoric și realizări" întocmit de d. Constantin Loghin. E, bineînțeles, vorba de istoricul și realizările „Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina". Cartea d-lui prof. C. Loghin e un adevărat curs de crez, strădanie și nădejde românească.

D-L I. HAȘEGANU,

asistent la Academia de comerț din Cluj-Brașov ne trimite o frumoasă culegere de „Figuri din Mărginime" (Brașov, 1943). E un prim volum în care autorul vorbește despre preoți, învățători, comercianți și meseriași considerați ca îndrumători economici

AM PRIMIT la redacție broșura „Un om: Panait Istrati" (de George D. Rîncu).

RECTIFICĂM:

Placheta de versuri „Scrisori T. B. C." publicată de d-nii Victor Calmuc și Petru Homoceanul nu a apărut în *Martie* 1943, ci în „editura" *Mărțișor*. Despre opera dioscurilor Calmuc-Homoceanul nu am putea vorbi decât într'un seminar de psihopatologie.

AM PRIMIT

Primul număr al Revistei Mazililor și Răzeșilor (Cernăuți, Ianuarie 1944). Rostul revistei e de a sprijini, moralmente, elementul românesc din nordul Bucovinei. Revista Mazililor și Răzeșilor este, astfel, un organ de luptă și afirmare românească. In acest prim număr dăm de colaborări documentare semnate de d-nii: Dr. C. Topa, V. Vitencu, Al. Vitencu, etc.

Revista, adresându-se unei anumite pături de cetitori, e scrisă pe înțelesul tuturor și poate fi consultată, cu folos de cei ce se interesează de realitățile românești din Bucovina de miazănoapte.

DESIGUR CĂ

toate colaborările profesorilor la revista „Aron Pumnul" (anul II, nr. 2) din Cernăuți, sunt excelente, dară nici prestațiunile literare ale colaboratoriloir elevi nu lasă nimic de dorit.

Iată că publicațiile periodice extrașcolare echivalează cu o catedră de educație neprevăzută în nici o programă analitică. Urmărim cu multă dragoste și mult interes scrisul lineresc. Cel al elevilor liceului cernăuțean „Aron Pumnul" e însă demn de toată considerația. Fără îndoială că „Aron Pumnul" e unul din liceele de elită ale țării. Nu putem decât repeta și adăuga: „Revista Aron Pumnul" din Cernăuți se situează printre cele mai bune reviste scrise de viitorii ostenitori în ogoarele culturii și artei noastre. Citâm numele colaboratorilor elevi: Gh. Motorga, M. Balan, Th. Gh. Lauric, M. Drăguşan, S. R. Băițan, M. Bendeschi, Al. Mânecuță, V. Usatâi, Tib. Orheianu și O. Iliese.

DIN „GÂND ȘI SLOVĂ

oltenească", apărută în format nou (1 Februarie 1944) reținem poemele Transhumanță (de Daniel Constantinescu) și Artă (de Preda Savu), schița „Să te ferească Dumnezeu" semnată de d. F. Bossun și „Piratul literar" (de Ovid Feraru). Foarte bun Răbojul. Insemnăm data de Martie 1944 când Gândul și slova oltenească va fi împlinit vârsta de opt ani. Cei mulți și rodnici înainte.

V. JELERU

Elegie

Freamătul frunzișului rărit
Cerne-o tristețe nouă și fină :
Părăsesc parcă ultima violină,
Ultimul cer cu luceferi spuzit.

Amar, firul visului amăgit
Plumbă seva nestinsului suvenir
Incă te mai am, involt trandafir,
De apele iubirii 'ncercuit.

Peste-ale singurătății isvoare
Fluturi de veghe — adierile ;
Iedera mi-aprinde serile
De vreme împlinite cu răcoare. —

Creștetul focului estival,
Umbra de ghiață a 'naltei păduri,
Cântecul gureșei guri
Topit, în trecut, ca un metal...

Numai cearcănul suferinții aproape
De aceiași inimă fugară
Ca pe-un ostrov răsvrătitele ape...

OCTAV SARGEȚIU

Așteptare

Tot nu ne știm ploapele care acopăr plânsul
Nici visul care țâșnește peste brazi,
Ne-am amăgit ochii cu desnădejdea plecărilor,
Limpedea stea nu ne-a surâs până azi.

O știm, trebuie să fie undeva
Peste care noapte, peste care „unde"?
Sufletul o așteaptă gâlgâind de cer
Și mânile ca două cupe rotunde.

ULTIMUL CÂNTEC DE MUNTE

Amurg desfrunzit — ultima seară la munte,
Sufletul se pierde cu svâcnetul crud
Al ierburilor negre lângă frunte.
Ceasul bate undeva spre Sud.

Sorb visul de ozon și de rășină,
Câmpiile albastre întind punți.
Acolo unde ești, noapte sau lumină
Ingenunche și roagă-te pentru munți.

Mâine va fi un răsărit lin ;
Ne vor lega zările cu pânze albe ranele,
Va flutura o batistă de pin
Și ne vor striga îndrăgostite cabanele.

EMIL MANU

Profiluri și medalioane

CHIPURI UITATE

Două schițe de SARMANUL CLOPSTOCK

— Tablourile familiei!

Lixandru cu maică-sa Aglaia trec în revistă ramele din păreți, dezgropând imagini și amintiri. Ochii trec pe rând, înlăcrămați, de la o cadră la alta cu întrebări de o parte și răspunsuri de alta, cari evocă înviind trecutul adormit în cartoanele în cari ființele moarte își trăesc strivite în geamuri gloria sau decăderea!

— Da ăsta?

— Dumitraș, ăl mijlociu — s'a pozat după ce a răușit la *bacaloriat!* Era slab și galben; d'aia a ișit urît în poză. Aia cu mana pă umăru lui e tuși-ta Sița, amurezată după Costescu dela Interne. Tot pă el l-a luat dă bărbat dacă a fost să fie! A amenințat pă maică-sa că fuge la călugărie dacă nu-i dă *simțământu la măritiș!* Colo e Linaș moartă topită după bețivu dă căpitan Costache! Și ea a amenințat-o pă măsa că bea chibrituri dacă nu o dă după bețiv! Resultatu: i-a băut zestrea și i-a mâncat tinerețea! Dincoace e unchi-tu Ghiță, țiitor dă registre la Domenii. A trăit toată viața numai cu un bojog, că p'ălălantul i l-a mâncat beția și tutunu! Da când a fost să moară, tot bă bojog a murit!

— Uite și pă Nenea Fane dă la tipografie!

— I-a mâncat și lu ăsta pieptu otrava literilor — era slab, clăpăug și lingav ca o cucută.

— Da ăsta cu mustăți mari ca un arnăut?

— Unchi-tu Enache tapițeru, a murit cu bojogii mâncați tot dă beție; — erea tapițeru teatrului ăl mare după podu-Mogoșoaii; el a îmbrăcat palatul lui Hâșdeu de la Câmpina și tot el a bătut plușu dă la Ateneu! Meșter mare, dar mare bețivan! Uite și pă prietena lui, legată la cap ca o zarzavagioaică, Coana Vasilica; — meșteră mare în acrit varză și murături — erea vestită în toată mahalaua lu Sperie-Feșe d'așa ceva; — una a fost Coana Sisilica a lui domnu Chivu Cantaragiu! Mai pă urmă, intrase căpitan dă vardiști; — nu-i mai dădea nimenea dă nas Sisilichii — îi băgase și slujnică. Când a rămas văduvă, mă duceam eu ea după pensie la *„comitet"* la Finanțe. A murit de dambla în brațele lui Enache! Da colo, ce mândrețe, Doamne! Tincuța lu madam Fane! E pozată când cu premiile lui Cuza-Vodă, când cu *„Carele"* Domnitorului, pentru frumusețea ei! Ce partide a avut, dar găgăuța, mândră și fandosită le-a 'ntors spatele la toți și la urma urmei cu ce crezi că s'a ales? Actriță în trupa lui Gălușcă la *„Dacia"*.

— Da ăsta cu capu mare rezemat dă babaia cu boccea și cu broșe la piept?

— Ghețu — băiatu Nedulesii, culegător la tipografia lui „Firică" — cu capu adus ca o pepenoaică! Nu i l-a prins bine moașa în palme; a ieșit parc'ar avea două capete. Nu e vorbă, nici n'a dus-o așa mult — a murit de tânăr; — cum era să trăiască așa o pocitanie

dă om?! Colo în colț, în dreptu oglinzii, e tușa-ta Ecaterina, pozată când a avut logodna cu Ștefan, casier la „Societatea Birjarilor". In fund e bunică-ta Tarsița; a mers și ea la pozat cu ei, dă gura lumii, să nu zică că a lăsat-o singură pă fi-sa cu Ștefan abia dă la logodnă! E grabită, stă pă mâracini să termine mai iute cu dandanaua nunții, să n'apuce Ștefan să-și ia seama omu din fi-te ce gânduri proaste!

— Uite și un moș ca un sfânt, în tabloul dă lângă ei!

— Ala e bunică-tu Alecu adus cu ștreangu la pozat, nițel, nițel înainte de împărtășanie, ca să-l puie să se pozeze să-l aibă neamu pozat; ursuz, și pus pe gâlceavă; — parcă l-a adus la moarte! Nu e vorbă, n'a trecut după aia mult și a și murit — parcă a fost un semn!

— Da baba asta cu testimel?

— Mama Safta, Dumnezeu să o ierte; ne-a pus pahare la tot neamu, ne-a dăscântat la tot neamu și s'a urcat cu coliva pă capră la toți morții neamului! Avea dantură falsă dă aur — a lăsat-o cu testament lu Ghiță brutaru ca să-i facă soroacele. Lângă tablia patului, sus în stânga, e Iancu Grecu care i-a dat pă datorie toată viața; la moarte, a rupt catastifu și a iertat-o dă toți banii; Dumnezeu să-l odihnească, că și mie mi-a dat pe datorie mai toată vremea văduviei.

— Da înțepata asta cu o mână în șold și cu degetele dă la mânuși tăiate pă jumătate, cine e?

— Irinița lu Christache Văraru, mama lu Niță nașu-tău, care te-a botezat;—ea mi-a gătit lumânarea ta dă botez. A murit de inimă rea; fi-su, bețivu dă Niță care te-a ținut în brațe i-a mâncat toată averea dă zestre cu chefurile și așa i s'a tras moartea — era ea și cam damblagioaică dă felu ei! Lângă ea, cucoana aia cu malacov e Chiosea, moașa care te-a moșit.

— Stafia asta cu ochelari?

— Mama Ivancioaia care a ținut pă Ivanciu, zapciu pă moșia lu Plaino dă la Cucu; luam apă dă pompă dă la ea din curte, când nu să canalizase bulevardu; o viață întreagă n'a băgat în gură dă cât fasole sleită, ca să facă avere și averea i-a tocat-o Gogu, nepotusău dă la fabrica Bragadiru, cu o franțuzoaică care sta aici în țigănie pă *Egalități!*

— Dar ăștia trântiți toți pă verdeață — cine or mai fi?

— Iancu dă la poșta-mare; Nicopol untdelemgiu dân Șerban-Vodă; Moțuleasa cu Moțulescu cofetaru dă la *„Strugurele dă aur"*; aci în *„Ulița Păduchilor"*; Paraschiva dân Abaci cu fică-sa Petruța, amurezată dă Fănică Venescu omorîtoru dă la *„Scoala Tăbăcarilor"*, — toți cu toții morți, — Dumnezeu să le odihnească sufletele și oscioarele pe acolo pă unde i-o fi răspândit soarta,

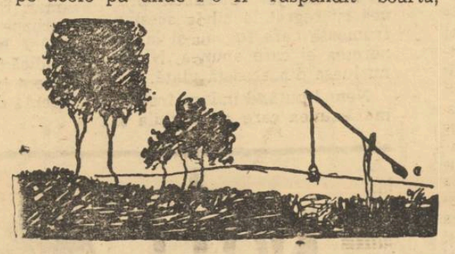

Coana Ifrosina întoarsă dela Vîjîita, unde nepotul înpiciorogat din gălbenarea care o chemase la căpătâiul lui sărise groapa, stă cocoțată în vârful așternuturilor din mijlocul patului, lămurind pe fecioru-său Lixandru despre vioara vameșului mort, — vioara neamului. In care gospodărie patriarhală din vremuri n'a existat o religuă care să lege trecutul casei, amintind de o 'ntâmplare care a pierit, de un episod care s'a stins, de o viață care a apus, — vioara celui

ce și-a legumit aleanul ceasurilor de placidă uitare de sine și de calmă nesinchiseală!

— Ce s'a făcut cu ea mamă? Eu n'am apucat-o — o cunosc din auzite.

— Am vândut-o, maică!

— Păcat! Ce valoare ar fi avut ea în zilele noastre! Un talisman, o avuție, o icoană, mamă!

— Mai auzii și alta! O vioară să fie la fel cu o icoană. Nu carecumva era să mă închin acum la bătrânețe si la o diblă!?

Am dat-o ca pă o dușmancă, ducă-se în pustiu, prea îmi era neagră în ochi!

— Cum neagră? O vioară bate în gălbui roșcat ca o portocală răscoaptă, dă unde o găsiși neagră?

— Neagră, albă, trebuia să o fi pus pă foc ca să-i piară și urma după lume!

— Puteai să o piteșți, să o ascunzi, să o dai la fund, dacă îți făcea rău; — păcat d'așa sculă!

— Pacostea, tirana și cobia dă sculă! Nu mai vreau să o mai simț la temelia casii. Tat-tu și cu vioara lui mi-au mâncat zilele și tinerețea! Și acum, după moartea tă.arului, să-i mai spânzur vioara în cui ca pă o icoană, nu?

— Păcat, mamă!

— Ba a fost mai păcat de suferințele pă care le-am îndurat după urma ei!

— Da ce D-zeu ți-a putut cășuna o biată vioară, ori cât de stricat ar fi fost el tata?

— Ce mi-a cășunat? Chefurile, plimbările și toate bairamurile cu cine le facea? Cu mine? Cu marcoavele și cu vioara, rămâneai-ar dă amintire să-i rămâie, că nu i-a rămas!

— Și cui cânta cu ea în casă?

— Bețivanilor ca d'alde unchi-tău Enache tapițeru!

— Ori cum, dar după moartea lui în ce fel ar mai fi fost ea vinovata vioara?

— Imi da cu ițila din părete cât era ziulica dă mare, dă câte ori mă uitam la ea!

— Eu cred că trebuia păstrată și moștenită din neam în neam.

— Halal d'așa pricopseală dă moștenire! Mai bine vă lăsa niscai-va cocioabe, să'nbătrâniți în ele, nu să colindați cu bocceaua prin toate chițimiile Olympului pline dă praf, dă igrasie și dă chiriași! In casă nu se strivea cap dă ață și el toată ziulica cu vioara sub barbă după ce mânca numai el tot ce-aaucea, în nasul tuturor! La bucurie, vioară, la necaz, vioară-vioara era unde era — eu și cu voi eram niște otrepe! Și în casă săracie cu lustru! Câte o dată, când nu-l încăpea toată casa sau tot Bucureștiu, o lua la suptioară și pleca în haită cu bețivanii la Borde., să se satură mai în tihnă dă chiolhanuri, — la Bordeiu Verde cum îi zicea p'atunci, aci în gura Podului-Mogoșoaii, în dreptul Floreaschi după Izvoru-tamăduirii la Mavrogheni.

— Barem cel puțin cânta bine cu ea mamă?

— Ce să zic? Ce e al omului e al omului — închiega apele! Ii trăgea din arcuș dă să ducea boii dracului! Câte odată, în vipia cântecului, când erea el mai bine tras la măsea, mă lua și pă mine dă tulpan: „hai Frusinico taică, — hai să-ți cânt și ție, taică"! — „la, te rog slăbește-mă cu dragostea la beție"! Mai bine ai pune pingele lu fi-tu că dă băiatu mâine bacaloriatu și n'are ghete în picioare!

— Da dă unde învățase tata să cânte cu vioara?

— Dumnezeu îl știe; după la bețivii lui, după la chefurile cu lăutari de prin birturi— pă unde nu colinda el cu plosca și cu vioara? Mai știu și eu după unde? Știu că dă la mine una n'a învățat!

— Era o artă, mamă!

— Arta băuturii, maică! Cine îl întrecea în așa-ceva? Dar când mai venea pă d'asupra și vioara, apăi să te mai ții cumetrie! Numai ce-l auzeai pă pricopsitu dă unchi-tău Enache, că el îl ațâța la băutură — „Sus vioara nene Tache — către tat-tu, — și tat-tu dă colo ce aștepta? Să-l azmuță cine-va la danț și gata tâmbălău, tocmai a treia zi să spărgea! Și casa să cutremura toată dân țiținși Tache cu ochii scoși afară dân cap, cu barba răsfirată, o parte pă jiletcă și o parte pă vioară, urla dă să cojea tencuiala tavanului:

— „Sus cumnate, sus!"

DIN TRECUTUL FAMILIEI HAȘDEU

Printre nepreținutele și necunoscutele documente ale Hașdeilor, s'a găsit o hârtie pe care era reprodusă stema familiei. Intre altele, este înfățișat strămoșescul semn deosebitor al Moldovei, capul de bour cu o stea între coarne, secera lunii la dreapta și plinul soarelui în stânga; stânga este colorată în verde măsliniu și are între marginile sale un steag așezat oblic pe a cărui flamură vărgată în roșu și aur se vede crucea, simbol medieval de luptă creștină. Deasupra scutului este un coif cu penaj, iar dedesubt stă scrisă în latinește deviza: „Pro fide et Patria".

Din simplitatea austeră a desemnului și din ceea ce înfățișează stema, reese clar că este vorba de blazonul unei familii, la care meșteșugul armelor era în mare cinste. Deaceea, cel ce a pătruns cu pioasă dragoste în trecutul glorios dar umbrit de vremuri și de oameni al familiei, nu poate să se mire îndeajuns dece înaintașii săi nu au pus alături de armele vitejiei lor și pe cele ale îndeletnicirilor cărturărești.

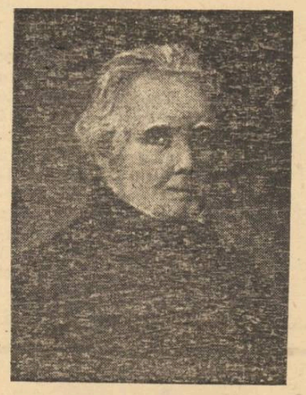

ALEXANDRU HAȘDEU

în care n'au fost niciodată mai prejos. Ostași și condeeri, Hașdeii au luptat cu fapta și cu scrisul întru gloria neamului lor.

In ce privește vechimea familiei Hașdeu, credem că nu este inutilă reproducerea unui fragment de scrisoare a lui Alexandru Hașdeu trimisă fiului său Bogdan, în care este vorba de unele cercetări și constatări ale unui anume Oclapovschi:

a) Că familia Petriceicu se trage din dinastia domnească a lui Dragoș, încă din jumătatea veacului al XIV-lea; b) că familia Hașdeu a fost una din cele mai vechi familii boerești ale Moldovei, fiind cunoscută din anul 1400 în numărul „celor mari" cum n'au fost în acea vreme nici Sturzeștii, nici Balș; c) că neamul Hașdeu, prin înrudire este legat de casele princiare ale lui Movilă, Barnovschi, Brâncoveanu și altele care au intrat în veacul al XVII-lea prin rudenie cu casa lui Petriceico; d) că Sturzeștii și Balșii numai prin înrudirea cu Hașdeu au ajuns în urmă la însemnătate și sub acest motiv, folosindu-se de emigrația familiei Hașdeu în Polonia, și-au însușit moșiile celor din urmă; e) că hatmanul Ion Sobieschi, apoi regele Ioan al III-lea niciodată n'ar fi câștigat slăvita biruință de sub întăriturile Hotinului, dacă nici Petriceicu, nici Hașdeu nu i-ar fi dat ajutor; f) că Domnul Ștefan Petriceicu, fiind însă în Polonia, a înfiat pe Nicolae Hașdeu,

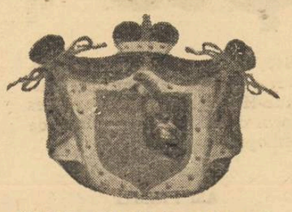

STEMA FAMILIEI HAȘDEU

care după aceea a pierit sub zidurile Vienei.. Mândria faptelor de seamă ale familiei sale, Alexandru Hașdeu o împletește cu preocuparea pasionată a studiului limbii neamului său. Ceva mai jos, în aceiași scrisoare, el scrie: „De ce la voi nu se pomenește nimic despre o carte foarte veche cu titlul: Duret Cl.: „Trésor de l'histoire des langues de l'Univers, hébraique, tartaresque, valachienne ,iuerdan, 1619 în 4"? Părerea europeană despre limba noastră de 250 ani are însemnătatea sa. E cunoscută la voi cartea: „Tezaurul limbii slavone sau dicționarul limbilor slavonă, latină și dacă". Lucrarea iezuitului Iacob Micalia, Loreta 1649 în 8"? Istoria și filosofia, acestea au fost cele două mari pasiuni ale tuturor Hașdeilor. Munca lor neobosită în aceste două direcții, care mai târziu vor alcătui programul de lucru al celei mai înalte instituții de cultură ale noastre, a dat la iveală întâmplări și documente de o importanță deosebită pentru neamul nostru. Alexandru Hașdeu, cu toată stăruința lui neîncetată pe lângă guvernatorul Basarabiei, de a obține pașaport în România, pentru a putea vedea pe fiul său B. P. Hașdeu, a fost împiedicat de autoritățile rusești, în urma informației telegrafice a Consulatului rus din București.

Intre altele, muscalii impuneau lui Alexandru Hașdeu să demisioneze din societatea literară română etc., deoarece nu convenea organelor rusești.

Ca ripostă, Alexandru Hașdeu prezintă guvernatorului campania calomnioasă contra Rusiei, în discursul lui Niculae Oncu „Trei Scrisori" a cavalerului Constantin Stamati în Basarabia, a lui Aron Pumnul în Bucovina și a lui Anastasie Păun în România.

Dizertația poartă în frunte, ca motto, următorul vers al lui Andrei Mureșanu: „Dormiți în pace, umbre, martirii Românimei!"

Astfel fiind, Alexandru Hașdeu nu mai putu pleca în România și a fost aspru persecutat de Rusi, pentru faptul că a fost un luptător naționalist foarte inteligent în scris și idei.

Bogdan P. Hașdeu a venit în România la 1857, în vârstă de 20 ani. Tinerețea și anii formării și-i petrecuse în Rusia unde s'a născut, țară la care pe urmă a renunțat cu desăvârșire și despre care nu vorbea decât cu ură nespusă, cu toate că primele lui încercări de literatură au fost scrise în limba lui Pușkin, Lermontov și Gogol.

Suferind Bogdan Hașdeu de jugul muscalilor și în România, la început bănuită de ruso-filă, era firesc să evite orice amintire din trecutul său rusesc, schimbându-și chiar numele, care pe urmă a folosit foarte mult lui Kogălniceanu, care-a reușit astfel a camufla și a nu extrăda pe Bogdan P. Hașdeu la nenumăratele cereri ale autorităților rusești.

Urcând în ascendența lui Bogdan Petriceicu, întâlnim figura impunătoare a bunicului lui, Tadeu. Tadeu era fiul lui Ioan și știm că s'a născut în anul 1769 și că a murit în anul 1835. A părăsit Polonia în vârstă de 17—18 ani și a intrat în armata austriacă. A luat parte la luptele generalului Landon, pe care acesta

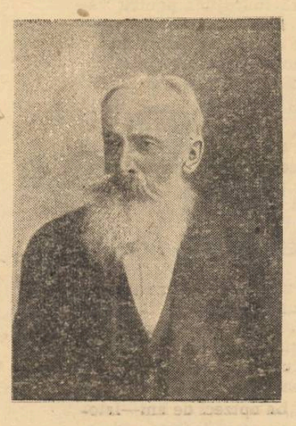

BOGDAN P. HAȘDEU

le-a purtat la Novi-Bazar, unde a fost rănit și apoi a luat parte și la ocuparea Belgradului. A fost decorat și a primit gradul de locotenent. S'a întors apoi în Polonia rusească, unde guvernul l-a recunoscut în anul 1805 ca descendent direct al familiei Hașdeu. In 1812, vine în Basarabia și caută să-și recâștige drepturile și proprietățile din districtul Hotinului. Printre aceste proprietăți, se aflau și Cristineștii. A câștigat procesul și de atunci a trăit la Cristinești, unde a și murit. Din mărturiile contemporanilor, se vede că a fost un om excepțional. Era în toată făptura lui o admirabilă contopire între vechiul boier moldovean iubitor de pământ și neam și aristocratul rafinat și cult. Energia lui, impetuozitatea, generozitatea și cavalerismul, individualismul, spiritul de independență și simțul artistic pronunțat, toate acestea dominate de o inteligență neobișnuită, au fost trăsăturile sale caracteristice. A scris mai mult în limba polonă, scrierile sale fiind apreciate de criticii literari poloni F. Bentkowski și Vladislav Seredinski. Din manuscrisele lui, o parte se găsește la Academia Română.

Am spus mai sus că Tadeu a fost fiul lui Ioan. Pentru a stabili în mod simplu genealogia complectă a familiei, vom spune că Ioan a fost fiul lui Ștefan-Dominic și că acesta era frate cu Gaspar, fii ai lui Gheorghe Lupașcu. Până acum ne-am ocupat de ramura polono-rusă a familiei; cealaltă ramură s'a stabilit, din cauza vicisitudinilor istorice, în fosta monarhie austro-ungară. Urmașul comun al celor două ramuri a fost Gheorghe Lupașcu. Dela el, familia se desparte în două ramuri: cea orientală, cu Ștefan-Dominic și cea occidentală, cu Gaspar Hașdeu (Hîzdeu). In urma primei împărțiri a Poloniei, Galiția a trecut sub stăpânirea Habsburgilor, iar nobilii cari se aflau în acest ținut au trebuit să-și justifice rangul familiei. Gaspar Hizdeu (Hașdeu) și-a dovedit origina nobiliară încă în anul 1782, când Austria i-a și recunoscut toate drepturile.

In această mândră înșiruire de nume, este unul care a strălucit fără egal: Bogdan Petriceicu Hașdeu, marele nostru scriitor.

Acesta este adevărul în privința existenței și continuității unei a din cele mai vechi familii de boieri moldoveni, a căror dragoste de neam nu s'a desmințit în nici o împrejurare dealungul unei istorii de 400 ani și a cărei osârdie cărturărească a purtat faima numelui de Român, prin toate Universitățile vecine din trecut.

ȘTEFAN P. HAȘDEU

A DOUA PLECARE...

Poate ar fi trebuit să despic vremii o stîncă,
Să 'nsemn chipul și uitarea nețărmurit de adâncă;
Poate ruga tristeților ar fi trebuit s'o adun sub ploape
In templul ochilor goi, căzuți sub ape!...

Pentru așteptarea atât de lungă poate-s hulit —
In adăstări noptatece nici-un înger n'a mai murit,
Și nu veți mai simți coborîrea îndurării pe frunte —
Oamenilor, oamenilor, șoaptele au înspăimântări multe...

Robul nu se 'npotrivește risipa vrerii să-i scape —
Poate numai fruntea 'njunghiată să-i crape
Și, frânt, să curgă cu gândul în două;
Cine va plânge?! — Poate cerul când plouă!...

IOAN I. MIREA

Răbojeri de stihuri

Strunim viori și alătue
Pentru dorurile mute.
Ne încopcie cu vântul
Și ne saltă 'n brață vântul.
Hodinim la cruci de vis
Unde e destinul scris.
Brâul versului se leagă,
Peste inima întreagă.
Sboară cântecul pe creste
Pe răboj de stea să'ncreste
Slova gândului curat
In cuvinte strecurat.
Altoim pe trunchiul firii
Vorbele și trandafirii.
Se zidesc din crez și pietre
Podinile pentru vetre.
Inflorim pe șterguri albe
Mărgărit de vers și salbe.
Mânecăm cu zorile.
Și priveghetorile.

VICTOR ILIEȘU

RAINER MARIA RILKE

sau despre Dumnezeu—iubire—singurătate

(Urmare din pag. I-a)

simultan aspectul lor dificil. Rezolvarea o va afla mai târziu dela prietenia cu maestrul său, Rodin. Insă acum trăește experiența cea mai covârșitoare: „...simț; orice viață se face trăită"...

Rilke învață că iubirea poate desvălui minunatul vieții și al morții: Clara devine soția lui.

Dacă acceptă această legalizare a iubirii, o face desigur numai din necesitatea de a nu părea contravenient acolo unde realități afective îi conferau toate drepturile. Căsătoria — ca instituție — e aproape o mutilare a iubirii; taina rezistă însă, păstrându-se întreagă altminteri decât aci. După anotimpul conviețuirii, Rilke ajunge la acea splendidă înțelegere a iubirii: „nu se poate iubi decât în singurătate"... „...două singurătăți proteguindu-se"...

Fiindcă nu putem atinge ultima contopire existând corporal, ci ne vom limita la pregătirea sufletească pentru marea întâlnire finală, în moarte.

Se impune o înlănțuire de renunțări. Va vedea rareori pe soția sa, creindu-și iluzia că-i mereu nouă apariția ei, că-i conservă prospețimea de spirit a primelor întâlniri.

In consecință, poetul și-a stabilizat poziția apreciativă înaintea complexului iubirii: femeea, ca spiritualitate, ca prezență și ca ceea ce poate deveni, cuprinde sâmburii unor mistere care ne solicită admirația. Ambianța feminină dărue solicitudini materne, întregiri sufletești ca iubită, recreeri de spirit ca prietenă...

O latură interesantă a evoluției rilkiene o formează aceea a tangențelor sale cu lumea exterioară.

Neînsemnate de cele mai multe ori, totuși apar ecourile acestor atingeri când se lovesc prea brutal de sensibilitatea lui. Bunăoară, contactul cu Parisul. Nimic din superficiala strălucire, din mondenele satisfacții, din notoriile tentații.

Dimpotrivă, poetul vede un oraș mare în care activitatea are ca efect uzura, nu creația, care mai degrabă amintește moartea decât inepuizabila tinerețe reputată. Ceea ce e contribuție în exodul parisian este prietenia poetului cu Rodin, dela care deprinde mulțumirile muncii și răbdării. Tot prin muncă isbutește, oarecum, împrăștierea spaimelor trecutului, revenite simultan cu descinderea în Paris. Oricât de mare a fost câștigul poetului din prietenia cu maestrul din Meudon, oricât s'ar fi simțit el discipol, găsim inexplicabilă inferioritatea în care el însuși se situează. Diverși specialiști au pretins descifrarea influențelor rodiniene în scrisul poetului.

Totuși...

Ajuns la jumătatea drumului pe parcursul căruia atâtea întrebări l-au torturat, Rilke simte nevoia auto-clarificării. E motivul cu care se justifică scrierea acelei mărturisiri intime (dece să nu interpretăm astfel?) „Insemnările lui Malte Laurids Brigge". Masca travestiului rilkian e tot cea de poet; Malte se identifică cu autorul său ca structură, ca fantezie, ca amintiri... Spaimele chemărilor din necunoscut, cronologia epică și evoluția lăuntrică; moartea înțeleasă ca o magnifică dăruire în cunoaștere. Esența vieții din noi, înlănțuită cu a morții; deci, fiecare ne avem propria viață și moarte.

Prin contemplare, ne ridicăm dincolo de teamă și neliniște.

Fiindcă există în tot ce se întâmplă un început, o prevenire a colorilate începuturi... Și când Malte își închee însemnările, Rilke se regăsește descumpănit, crezând că poetul l-a trădat iremediabil. Lui îi mai rămâne ceva de spus? Indoiala întovărășește peregrinările poetului: Egiptul, Spania, reîntoarceri la luminositatea Sudului italian. Pritenia cu prințesa Tuhiru und Taxis o confesează cu mărturie de scrisori, îndoiala. Il așteaptă singurătatea la castelul Diuno din Adria. Neașteptat, răspunsul e pozitiv: „Elegiile dela Duino", începute. Dar se scurge iar un timp steril, până când Parisul aduce altă deslegare; credința că inspirația nu-i aparținea, ci acelui Graf C. W., probabil creat de imaginația lui, e neverosimilă. Elegiile așteaptă încă în fragment... Și anii dărue fiecare un început, o continuă reinoire prin anii veșnic alții și totuși aceiași. Poate o presimțire obscură îl face să dorească acel mic „Château de Muzot"; soluția materială vine oportună... Și aci — contopirea cu anii nu a fost înfructuoasă — se petrece minunea: „Sonetele lui Orpheu" și sfârșitul Elegiilor duineze. O frenezie spontană creatoare dărue bucuria ultimei împliniri. Malte nu-l trădase definitiv...

ION STANCU

Cronica literară

RADU GYR: BALADE
(Gorjan, 1943)

Anul acesta se vor împlini două decenii dela apariţia volumului de debut al d-lui *Radu Gyr*. In aceşti douăzeci de ani poetul *Liniştilor de Schituri* (1924) a mai publicat, în ordine cronologică unsprezece cărţi: şapte de poezie („Plânge Strâmbălemne", „Cerbul de lumină", „Stele pentru leagăn", „Cununi uscate", „Corabia cu Tufănici", „Poeme de război" şi recentul volum de „Balade"), două studii („Invierea" de Tolstoi — studiu critic — şi „Eposul popular jugoslav" — acesta în colaborare cu A. Balotă) şi două cărţi pentru copii: „Căciuliţa Roşie" (în colaborare cu regretatul N. Milcu) şi „Muţu Cotoşmanul)".

Referindu-ne numai la cele opt volume de poeme, trebuie să concedem că autorul lor este poet fecund şi, în orice caz, prea fecund pentru a fi pe placul tuturor acelora ce cred că orice cantitate se manifestă în dauna calităţii. Este şi în această credinţă o parte de adevăr, nu însă întreg adevărul, căci există incomensurabil mai mulţi oameni cari scriu foarte puţin şi foarte prost. Radu Gyr însă e o prezenţă în ortografia liricei noastre, — un munte cu profil propriu, cu faună proprie şi, mai ales, cu floră proprie. Radu Gyr are calităţi şi scăderi. Scăderile operei lui sunt însă mult prea secundare ca să-i dea cuiva dreptul să-l nege sau să-l bagatelizeze.

Să ne întoarcem însă la poezia lui Radu Gyr „detectându-i „scăderile". Radu Gyr este, mai întâi, un frenetic al imaginei. Fraza lirică pe care o scrie cu predilecţie nu e frază propriu zisă, ci succesiune de imagini, succesiune de cât mai multe, mai fulgurante şi mai colorate imagini.

Acolo unde alt poet s'ar fi limitat la două trei cuvinte aducătoare sau prilejuitoare de emoţie estetică, realizând un întreg poem, Radu Gyr vine cu o avalanşă de podoabe. Fiecare vers al său e încărcat până la refuz cu material imagistic. Nu mai vorbim de strofă şi poem cari, din cauza îngrămădirii acestui material pierd foarte mult din acele spaţii interioare şi intermediare de cari nu trebuie să se dispenseze opera lirică dacă ţine să-şi salveze vibraţia esenţială, singura dăinuitoare şi singura comunicabilă.

Poemele lui Radu Gyr, examinate din acest punct de vedere, fac impresia unor galerii prea ticsite cu tablouri, cu alte cuvinte galerii propriu zise şi nu interioare în cuprinsul cărora să-şi cânte gamele nobile un singur peisaj sau nud. S'ar putea să fiu nedrept sau să nu avem suficiente mijloace de comunicare cu lumea poetică a lui Radu Gyr, socotind însă după felul nostru de a simţi poezia în genere, credem că poetul masivului volum de *Balade*, carte pe care urmează să o prezentăm, este un frenetic al imaginei, are adică o psihologie conform cu indicaţiile căreia trebuie să-l plasăm în categoria oamenilor deschişi către lume asemeni oglinzilor. Acţiunile şi reacţiunile acestui tip uman sunt, înainte de a fi acţiuni şi reacţiuni, reverberaţii.

Numai aşa se explică de ce limbajul acestor oameni, — odată ce sunt scriitori, — e doldora de lucruri împrumutate deadreptul din natură şi „puse în funcţie" fără cine ştie ce prealabilă convertire sau nouă pregnare funcţională. Şi numai aşa se explică dece aceşti scriitori risipesc în jurul lor nenumărate opere fără, totuşi, a da cărţi adâncite dincolo de nivelul talentului sau cărţi diferenţiate odată ce le compari întreolaltă.

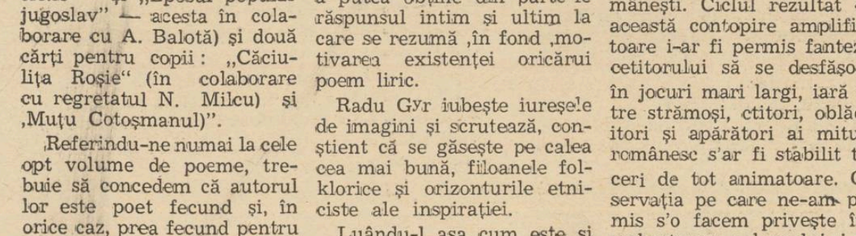

Ii aducem, aşa dară, poeziei lui Radu Gyr două „capete de acuzare": e o poezie prea încărcată cu imagini şi poezie plutind,—poate şi din cauza acestei abundenţe, — pe deasupra multor profunzimi sufleteşti fără a le solicita şi, deci, fără a putea obţine din parte-le răspunsul intim şi ultim la care se rezumă ,în fond ,motivarea existenţei oricărui poem liric.

Radu Gyr iubeşte iureşele de imagini şi scrutează, conştient că se găseşte pe calea cea mai bună, filoanele folklorice şi orizonturile etniciste ale inspiraţiei.

Luându-l aşa cum este şi nepretinzându-i să se acomodeze normelor estetice ale celor ce scriu altfel, să cercetăm, — atât cât ne permit fugarele clipe ale unei cronici, — cari sunt aspectele dominante ale recentelor d-sale *Balade*.

Volumul d-lui Radu Gyr e alcătuit din cinci cicluri: 1. „Fuga Lupului". 2. Cântece", 3. „Ţară", 4. „Mânăstiri" şi 5. „Fântâna cu Pandur". „Fuga Lupului" şi „Cântecele" ,dar mai ales ciclul prim, ies ,oarecum ,din sinfonia ciclurilor trei, patru şi cinci. Autorul le-a situat în fruntea volumului ca pe un fel de preludiu pregătitor de cadru, dară şi fiindcă sunt ciclurile cele mai substanţiale şi mai sugestive ale cărţii.

Intr'adevăr Radu Gyr e aproape inedit ,în raport cu opera-i-i lirică precedentă, când îi citeşti poemele: *Fuga Lupului, Ţigani ursari şi Parângul*. Tustrele ar trebui citate în întregime. Pentru elementara lor forţă de a se impune atenţiei cetitorului şi pentru rara stăpânire, — fenomen aproape neradugyrian,— cu care sunt strunite imaginile.

Din strunirea aceasta rezultă o dinamizare unică a versului care, în orice caz, rezumă registrele cele mai de preţ ale poeziei unor Arghezi, Blaga şi Voiculescu, fără însă a cădea în imitaţie.

Aceste trei mari poeme sunt, fără îndoiala ,un drum nou pentru Radu Gyr şi un drum prin de surprize, căci ele par a coincide cu un start şi început de carieră lirică.

Ciclul „Cântecelor", cu tot melosul popular pe care-l includ cele cincisprezece bucăţi cate-i constituie, e, deasemena, de o nemaipomenită frumuseţe în poezia lui Radu Gyr.

Leitmotivele *„pasăre galbenă n cioc", „cararuie ,carăruie", „ineluş - invarticuş" „frunză, frunză de cucută", „oate vantul Vinerea"* şi *„sus ,pe dealurile Cernii* găsesc o desvoltare aşa de firească şi de artistică în acelaş timp încât ai impresia că poetul le-a găsit, pentru prima dată, tiparele şi întruchipările originare.

De altfel „Cântecele" din noul volum de versuri al fecundului poet oltean dovedesc cât de câştigat, ca intensitate lirică, ar rămâne d. Radu Gyr dacă nu ar uita că imaginea este un mijloc şi un scop al poeziei. Ori, scopurile cele mai cu nobleţe atinse sunt acelea cari nu recurg la nici un mijloc scuzabil. (Repetăm însă şi în acest loc: se prea poate să ne lipsească punţile de comunicare cu universul poetic al autorului celor opt cărţi pomenite la început).

„Ţară" este un început de mare frescă istorică în cuprinsul căreia poetul se simte doar un ciob.

Trecând în revistă figurile de legendă ale istoriei noastre, Radu Gyr brosează chipurile *Dacului, Descălicătorului, Ctitorului de mânăstiri, Tipăritorului de bucoavne, ale voevozilor Ţepeş, Neagoe Basarab, Ştefan Vodă, Petru Rareş, Ioan Vodă*, chipul *Zidarului dela Argeş*, cel al *Cronicarului*, etc. şi coboară până 'n aproape de zilele noastre cu *Moţul, Şincai, Mureşan*, etc.

Dară şi *„Mânăstirile"* trebuie privite ca fiind continuare a motivelor abordate în ciclul Ţară. Autorul a comis poate, — nu ne-ar surprinde să fie aşa, — eroarea de a nu aduna între aceleaşi rame ciclurile *„Ţară"* şi *„Mânăstiri"*, intercalând, spre exemplu, în peisagiul baladistic constituit de mânăstiri toate chipurile legendei româneşti. Ciclul rezultat din această contopire amplificatoare i-ar fi permis fanteziei cetitorului să se desfăşoare în jocuri mari largi, iară între strămoşi, ctitori, oblăduitori şi apărători ai mitului românesc s'ar fi stabilit treceri de tot animatoare. Observaţia pe care ne-am permis s'o facem priveşte însă orchestrarea volumului şi nici de cum calitatea poemelor.

Ciclul care justifică, prin conţinut, titlul de *Balade* al volumului este „Fântâna cu Pandur" care totalizează treizeci de bucăţi dintre cari una, cea mai încărcată de imagini, („Balada fratelui care a murit de ciumă") acoperă nu mai puţin de 28 de pagini. Fiindcă suntem la ea, să folosim prilejul şi să arătăm dece tocmai această baladă, care a provocat admiraţia unui coleg, ni se pare mai puţin realizată.

Baladei fratelui care a murit de ciumă îi lipseşte acel punct solid de centrare tematică, singurul care dă unitate unei balade de proporţii mari şi singurul care-i susţine, asemeni unei chei de boltă arhitecturile niciodată obosite şi nicăieri lipsite de tensiune. Ori, balada aceasta e construită din mai multe motive ,reductibile ,în cele din urmă, la conţinutul a trei balade ce pot sta independente una lângă alta: 1. Balada cântând durerea mamei ce-şi măritată fiica în ţări streine. 2. Balada călăreţului care moare de ciumă şi 3. Balada despre mai marea putere a dragostei. Nu ştim dacă Radu Gyr a pornit dela un anumit model popular sau dacă şi l-a inventat. In orice caz, deşi astfel de modele există în literatura noastră folkloristică, opera lui înfăţişează trei unităţi necontopite într'una nouă şi absolut unitară. In afară de acestea ni se par a fi prea lungi, deoarece nu s'au limitat la strictul necesar, şi descrierile peisagistice intermediare. Varând pe deasupra, (deoarece ştia ca monotonia poate duce la monotonie), ritmurile versurilor dela piesă constitutivă la piesă constitutivă),— aceasta nu numai în cazul baladei acesteia, — Radu Gyr a obţinut, desigur fără să ştie şi fără să o voiască, efecte proprii baladelor slave.

In ultim loc ţinem să mai observăm că descrierea peisajului prea macabru prin care trece fratele sortit să moară de ciumă, ca şi descrierea descompunerii rămăşiţelor pământeşti ale acestui frate care, devenit strigoi nu are nimic comun cu strigoii fantaziei sau halucinaţiei poporului nostru, sunt descrieri prea speculate pentru ele însele şi, în orice caz, descrieri ce trec dincolo de marginile esteticei populare. (Cine nu crede, nu are decât să citească *Balada fratelui mort de ciumă* a d-lui Radu Gyr şi imediat după aceea finalul *Mioriţei*).

Dar să ne oprim aici. Rostul nostru nu este să comentăm ci să prezentăm, ori, în această ordine de idei, „Fântâna cu Pandur" cuprinde cinci balade cu adevărat împlinite: *Corbea, La Drăgăeani odată, Bobotează voivodală, Baladă pentru miez de noapte, Balada haiducului vândut de o muiere*. „Corbea" este aproape o culme de sinteză dintre fondul folkloric dat şi arta unui poet conştient de scrisul său. Ar trebui s'o citâm în întregime şi să o analizăm strofă cu strofă spre a demonstra dece o preţuim aşa de mult. Fiene permis a risca, pe credit, o singură afirmaţie: Balada *Corbea* din noul volum de versuri al lui Radu Gyr, este, ca şi *cântecele* din ciclul cu acelaş nume, o mostră pentru ceeace poate fi opera unui poet român odată ce a intuit tectonica baladei româneşti şi s'a ţinut de severele-i legi.

Radu Gyr este şi nu se sfieşte să fie poet român. Versul lui ,colorat cu *teintele* şi nuanţele tuturor florilor şi plantelor ţării noastre şi vers plin de chiotul încă neamuţit al tinereţii neamului românesc solicită ecourile unei singure inimi: ecourile inimii româneşti:

„Vino şi-ascultă veacurile Ţării cum trec pe drumuri, seara, după oi.

Ascultă, nu bat clopotele zării, inima ţării cântă peste noi".

Scriind o carte de *Balade româneşti* ce comunică direct cu zăcămintele baladelor născute odată cu neamul românesc, Radu Gyr a dat un semnal şi a ridicat o piatră de hotar. Din acest punct de vedere volumul său de versuri, apărut la sfârşitul anului trecut, e mult mai mare decât îl prezintă întinderea paginilor.

TRAIAN CHELARIU

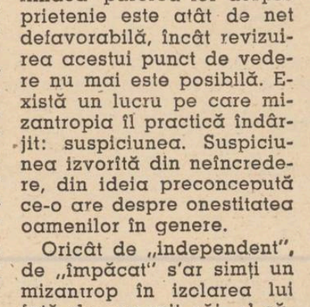

CĂRŢI ŞI REVISTE

EDITURA „PUBLICOM"

a cărei vie activitate s'a făcut remarcată în viaţa noastră literară, va pune în mâinile cetitorilor o întreagă serie de cărţi preţioase, care vor stârni vii discuţii. Menţinându-şi activitatea pe un înalt plan, „Publicom" va fi şi de astă dată o „cutie cu surprize".

Astfel, va apare în curând „Filosofia cului urât" de Tudor Vianu — o carte de mare valoare, — apoi

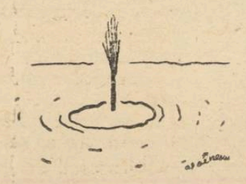

„Jurnal filozofic" de C. Noica, „Naja Tripudians" de Annie Vivant si „Vacanţă sentimentală în Scoţia", un itinerar liric de Olga Caba.

O altă serie de surprize, asupra cărora vom stărui — din bună vreme, — vor întregi într un mod cât se poate de armonic activitatea pluriletară si numai de bun gust a acestei edituri autentic în elemente.

GÂNDIREA nu e o revistă personală a d-lui Nichifor Crainic. Reţinem din „In anul XXIII" următoarele rânduri semnate de d. N. Crainic: „Gândirea e astfel nu o revistă personală, cum fals e numita cateodată, ci expresia unei mişcări contopite din afinităţile unor puteri creatoare ce constituiesc mai mult de jumătate din literatura contimporană... Mai susţinut, mai amplu şi mai tenace decât oricare altă revistă din trecut, ea a reprezentat, într'o epocă de haotică desorientare cum n'a fost alta, puritatea spiritului românesc". Subliniem colaborările semnate de N. Crainic (Ortodoxia ca funcţiune europeană), George Gregorian (Sgomotele dintru început), Olga Caba (Imn), Victor Papilian (Fără titlu), Nic. Bărbulescu (Probabilismul ştiinţific) şi G. Vrabie (Vers şi melodie în poesia noastră populară).

CONVORBIRILE LITERARE au aparut la zi, volumul pe Ianuarie 1944 cuprinzând un bogat material de înaltă valoare literară. D. profesor *I. E. Torouţiu* stăruind pe drumul

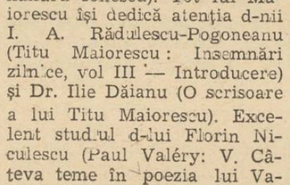

lia (de Mih. D. Ghenescu) şi Noapte de An Nou (de Marta Pavelin). O frumoasă cronică literară despre Elena Farago (Intr'o noapte de Crăciun) şi Coca Farago (Poeme pentru singurătate) scrie C. D. Papastate.

punerii în evidenţă a patrimoniului nostru cultural, publica de tot interesante pagini din ineditele lui Titu Maiorescu (I. „Contesa Olga Coronini" şi II. „Titu Maiorescu: Appendix zu „Ein Fragment aus meiner Jugend" — 1858", — pe care-l traduce d. Alexandru Ionescu). Tot lui Maiorescu îşi dedică atenţia d-nii I. A. Rădulescu-Pogoneanu (Titu Maiorescu: Insemnări zilnice, vol III — Introducere) şi Dr. Ilie Dăianu (O scrisoare a lui Titu Maiorescu). Excelent studiul d-lui Florin Niculescu (Paul Valéry: V. Câteva teme în poezia lui Valéry). Interesantă contribuţia d-lui Ovid Papadima (Mihail Sadoveanu povestitor de sărbători. Dintre colaborări citâm poemele: Intunecare, Păcatul şi Penitenţă (de Emil Giurgiuca), Poetul bolnav (de George Drumur) şi Nelinişti (de Radu Pătrăşcanu). Cronica Revistelor, semnată de d. I. E. Torouţiu, e un model de obiectivitate, preciziune şi concizie.

ŞI RAMURILE

craiovene şi-au încheiat bilanţul pe 1943, împlinind 39 ae ani. Se gisesc, cum s'ar spune, în floarea vârstei. Din sumar reţinem: Câmpie de leagăn (de Elena Farago), Poezia (de Verona Braţeş), Mimunea dela Tismana (de Nicolae Al Lupului), Peisagiu (de Mariana Moisa), Gânduri (de Elena general Manafu), Sarcofag (de Romarda Castro), „Crist în grădina Măslinilor", ae Gérard de Nerval (traducere de M. D. Ioanid), Crocar-

REVISTA SCRIITOARELOR

şi Scriitorilor români (Director: Aida Vrioni) şi-a încheiat zilele acestea anul al XVII-lea de apariţie (1943) înmănunchind 23 de semnături: Marg. Miller Verghi, Ticu Arhip, Ion Ojog, Aida Vrioni, Ioana Postelnicu, Stefania Zottoviceanu, Ana Luca, Ovidiu Constantinescu, Zoe Marinescu, Elena Eftimiu, Ernest Verzea, Const. Stelian, Ion Stancu, Const. Mihail, Verona Braţeş, Olimpia Iosif, Nicolae Jianu, Stere Popescu, Radu Mehedinti, Daniel Constantinescu, Lucian Mănescu, Dinu Racotă şi Mihai Pană. Apariţia Revistei Scriitoarelor şi Scriitorilor Români nedumereşte ca un zbor de goeland rătăcit prea departe de orizonturile sale obicinuite, — căci această revistă apare, mai întâi, de tot rar. Te întrebi: „S'a întâmplat

ceva?" Sau te întrebi: „Să fie semn?" Revista d-nei Aida Vrioni a împlinit şaptesprezece ani. Sperăm că va părăsi pensionatul. E nubilă şi este bine să iasă mai deseori în lume.

REVISTA BUCOVINEI

păşind în cel de al treilea an de apariţie, închină lui George Tofan şi Junimii Literare numărul său pe Ianuarie 1944. Paginile scrise de d-nii C. Loghin şi Dragoş Vitencu sunt documentare şi drepte. Cele semnate de profesorul universitar Leca Morariu lovesc în generaţia de aur a Junimii Literare. Constatăm şi nu contestăm. Modernizată ca aspect exterior, Revista Bucovinei duce înainte frumosul steag în jurul căruia a strâns condeele bucovinene cele mai de valoare. Ca şi până acuma, o asigurăm de toată simpatia noastră preţuitoare. La acest număr pe Ianuarie 1944 colaborează: C. Loghin (Gheorghe Tofan), † G. Tofan (Noi şi ei), Tr. Chelariu (Şapte sonete de

iubire), Dragoş Vitencu (Junimea Literară), Adelina Cârdei (Ascensiune), Ion Cârdei (Mândrie deşartă), Leca Morariu (Un lustru de „Junime Literară"), N. Tcaciuc-Albu (Mondnacht. trad. din Eminescu), Nic. Tăutu (Cântec de aragoste 1944), Tr. Cantemir (Inegurări din senin), Leon Şandru (Salbă de zăpadă), Emil Zegreanu (Şopârlă de fum) şi Pr. Jitariu (Ionel).

„Pe urmele vremii', cronica Revistei Bucovinei, este vie şi bogată. Polemica poate fi dată ae model tuturor acelora ce nu cunosc decât ridicola sau meschina injurie.

D-LUI SERGIU MATEINICA

şi tuturor colaboratorilor „Basarabiei Literare" le transmitem, în loc de mesaiu, acest inaemn: „Să nu vă pese de cei ce vă ponegrsc. Şi nici de cei ce, ponegrindu-vă acum, aveau tot interesul să apere „rostul existenţei" „Basarabiei Literare" câtă vreme apărea în Bucureşti. Munciţi, credeţi, luminaţi. Sunteţi condeie încercate şi nu trebuie să vă bizuiţi decât pe propriile voastre puteri. Numai ele sunt creatoare. Fiţi convinşi că voi cunoaşteţi mai bine rodnicia şi nevoile ogoarelor pe cari le reprezentaţi. Toţi cei ciali cari ce vă înjură de aici sunt fie excrescenţe canceroase ale asfaltului literar, fie oameni ce nu merită nici să vă pro-

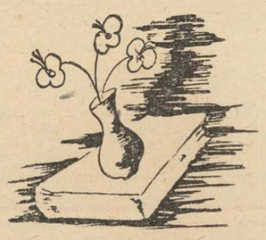

nunţe numele. Mergeţi înainte munciţi, credeţi şi luminaţi".

BUCOVINA LITERARĂ, pe care o detestă cei trei Nimeni, — dintre cari cel mai deştept e un şmecher, al doilea un pirpiriu, iară al treilea lăutar al dorurilor tuciurii, — publică, totuşi, drame cum este „Conştiinţa" (de E. Ar. Zaharia), nuvele, schiţe, esseuri şi poeme cel puţin tot aşa de bune ca şi poemele, esseurile, schiţele şi nuvelele apărute în revistele aplaudate de monovitelinii Ulişi.

REPRODUCEM

din revista *„Oltul"* (anul I, nr. 6), condusă de d-nii I. C. Voiculescu şi Fl. Creţeanu, acest poem semnat de d. Victor George Dumitrescu şi intitulat *Drum spre Ismail:*

Spre'nalte culmi, cum troica sbura Şi zurgălăii răsunau în seară, Trecea alături amintirea ta Cu şoapta'i îngheţată şi amară. Era într'un cătun basarabean Cu uliţe albe — drum spre Ismail — Şi viscolul mă biciuia avan. Cu strigăt greu şi aspru de vechil — Tu încăeri şi totuşi undeva, In inimă sau poate în privire — Pluteai prin zarea fulgilor de nea Aidoma cu-a lor închipuire — Dar când amurgul — pasăre trudită — Pe culmi stinsnere a facut popas, Am înţeles că inima ta tristă, Departe, lângă tine, a rămas. — Remarcabile, deasemenea sunt poemele *Rugăciune* (de I. N. Voiculescu) şi *Cântecul cu trecute* (de Dimitrie Stelaru).

PICTORUL TRAIAN SFINŢESCU

care cu prilejul expoziţiei personale, dela Ministerul Propagandei a repurtat un succes de presă şi de public justificat de talentul său. Afirmat şi în cadrul expozi-

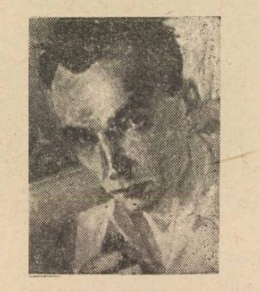

ţiei S. M. P., dela facultatea de arhitectură, Traian Sfinţescu posedă o viziune personală a lumii care-i îndreptăţeşte eforturile către o tehnică adecuată poeziei obsedante desprinse din pânzele sale.

Cliseul de mai sus e un autoportret în ulei

ARTA ŞI PRIETENIE

(Urmare din pag. 1-a)

spunând că suferinţa în doi e mai uşor de suportat. La fel şi bucuria.

Un om se simte cu adevărat fericit, numai când **intuieşte** că fericirea lui e împărtăşită în mod sincer şi de altul.

Toată tragedia mizantropilor (dacă tragedie se poate numi sila pe care le-o inspiră unii oameni sau oamenii în general), constă în faptul că ei nu pot înţelege grandoarea şi influenţa binefăcătoare a cumineciei — probabil fiindcă părerea lor despre prietenie este atât de net defavorabilă, încât revizuirea acestui punct de vedere nu mai este posibilă. Există un lucru pe care mizantropia îl practică îndârjit: suspiciunea. Suspiciunea izvorîtă din neîncredere, din ideia preconcepută ce-o are despre onestitatea oamenilor în genere.

Oricât de „independent", de „împăcat" s'ar simţi un mizantrop în izolarea lui faţă de semenii săi, el rămâne în fond un nefericit Fiindcă o inimă care nu mai simte nostalgia altei inimi, este incapabilă să mai participe la bucuriile vieţii, fie ele chiar iluzorii.

Să ne înţelegem însă: mizantropia nu trebuie confundată cu asceticismul de natură mistică, fiindcă prăpastia ce separă aceste două noţiuni e de domeniul evidenţei: în vreme ce mizantropia reprezintă o **atitudine** fundată pe ură şi dispreţ faţă de oameni, ascetismul, dimpotrivă, găseşte în izolare calea cea mai bună spre penitenţă şi deci spre purificare.

Artistul prin firea lui particulară este şi el un ascet — dar un ascet care trăieşte în mijlocul oamenilor. Oricât de înrădăcinată ar fi nevoia lui de însingurare, el nu uită totuşi că sub mantia-i de rege neîncoronat bate o inimă dornică de mângâiere, o inimă simţitoare făcută într'adins să vibreze la glasul iubirii de oameni.

Dacă n'ar fi prea „literară" comparaţia, m'aşi simţi ispitit să asemui inima artistului cu un potir care culege din aer toată roua şi amărăciunea vieţii. Când acest potir s'a umplut, el e supus aceleiaşi legi implacabile la care sunt supuse apele mănoase ale Nilului: se revarsă, se risipeşte, se dăruie. Şi ce poate fi mai demn de conţesiune în atari împrejurări, decât hârtia şi inima unui bun, unui sincer, unui perfect prieten?

Este un lucru destul de firesc ca în toiul unei discuţii cu un astfel de prieten, când apele sufletului se învolburează şi violina de argint veşnic tânăr a inimii vibrează discret la glasul spovedaniei, artistul să se trezească **pe negândite** stimulat, ba chiar să simtă nevoia **imperioasă** de-a se retrage cât mai neîntârziat în turnul său de fildeş (adică de-a da pur şi simplu fuga acasă), unde în adăpostul celor patru pereţi ai temniţei lui voluntare, bântuit de fantome şi stăpânit de chinurile **facerii** ca orice femeie în pragul naşterii să pună înfrigurat mâna pe condei şi să dea frâu liber ideilor ce-l animă. Câţi dintre adevăraţii artişti n'au trecut prin astfel de momente?

Cred, prin urmare, că singura şi cea dintâi datorie a artistului este să-şi facă un prieten.

Da. Să-şi facă un prieten sincer în care să se încreadă, un prieten pe care să-l iubească, să-l respecte, să şi-l apropie, un prieten cu care să discute dela suflet la suflet şi faţa de care să nu păstreze nici cea mai mica rezervă, nici cea mai mică taină sau umbră de îndoială ce le-ar înnoura fruntea şi le-ar îndolia — chiar pentru un moment — inimile.

Nu ştiu dacă nu fac un abuz repetând afirmaţia că civilizaţia datorează prieteniei mai mult de nouăzeci la sută din valorile sale, însă din cele ciiite un singur lucru vă rog să reţineţi: acela că arta datorează prieteniei aproape totul...

Ingăduiţi-vă răgazul şi deschideţi oricare din istoria literaturilor de pretutindeni şi efortul d-voastră nu va rămâne nerăsplătit. Veţi întâlni acolo atâtea frumoase exemple despre marile prietenii ale scriitorilor preferaţi, încât intenţia mea de-a cita nume ar cădea pe un plan secundar.

LIVIU BRATOLOVEANU

CERCURI IN APA

(Urmare din pag. I-a)

„coleg" şi cărora le rămân adânc îndatorat pentru dragostea cu care mi administrează admonestările adânc regretate, întru cât îi priveşte, şi numai cu tendinţe melioriste. Halt!

„Cercuri în apă" nu înseamnă decât o rubrică în care nici caracterul de eleşteu modern cu ecluze şi maluri betonate nu e vizibil, nici artificialitatea piscinei boereşti cu taxă de intrare şi solarium V stele arhitecturi orizontale ale parterreurilor de apă născocite la Versailles de meşterul Lenôtre, n'au să se recunoască nici ele, geometrice, carteziene şi rigide, în titlul rubricei, după cum nici o raţă mahalagească n'are să se simtă tentată să şi vâre ciocul lat şi flecar, mânjit cu jvarţ la **„Caffé du Pet"**, ca'ntr'o baltă de pe şoseaua Panduri, cu urmele noroiului sculptat de roatele bristei lăptarului, şi cu orzul nedigerat al mărtoage lui.

„Cercuri în apă" se pot provoca, jucăuş, oriunde. Asfaltul marilor artere urbane de circulaţie, inunda poate tot aşa de bine reflecta cerul, ca şi şanţul anticar jumătate astupat de ploi, şi ca şi troaca dospind a tărâţe şi a rât, din care se adapă orătăniile oricărei „bassecour" prozaice ori literare.

Domnule, vezi să nu ţi se fi luat o bucăţică de senin pe galoşi: ai traversat bulevardul şi n'ai băgat de seamă când ţi-a proiectat roata maşinei ce trecea, câţiva stropi pe haină şi pe picioare. Şi dumitale, domnule birocrat: nu ţi se pare mai albastru ochelarul drept? Scoate-ţi mânecările de satin roase în coate, şi ştergeţi-l: s'ar putea să te'mpiedice azurul ăsta din raza vizuală, dela „linia dreaptă" şi asta contează la avansare, căci e contrar statutului funcţionarilor publici.

*

Şi-acuma, hai să ne jucăm, voi, ştrengarilor, haimanalelor ai tuturor malurilor de gârle din ţara asta: cine svârle piatra ca să le facă mai mari şi mai multe?

Mă las bătut uşor, nu vă fie teamă. Numai să nu vă strice socoteliile vreun scufundar sau vre-o raţă sălbatecă, înnotând furiş, la fund, şi ieşind de-odată, cu tot cerul prins pe aripile lor de şuierătoare libere, la suprafaţă, să'nvolbure apa'n cercuri până 'n mal. Mi-e frică şi de pasărea neagră a apocalipsei care se zice că sboară prin preajmă de câte ori miroase a sânge pe pământ, şi care iscă uraganele omeneşti: ce-ar putea să reziste barca noastră, imitaţie miniaturală a Arcei lui Noe, în care n'au intrat perechi, perechi, ci izolate şi triste întruchipările spiritului? Spiritul e o coajă de nucă. Vedeţi să nu se iste valuri prea mari. S'ar putea scufunda, şi nu-i nici un mag pe aproape care să potolească, sub tălpile lui, furtunile [1]).

ION FRUNZETTI

1) Invităm pe cititorii noştri să ne trimită, pentru a sfârni „cercuri în apă", de-acum încolo, orice socot ei că poate merge la rubrica aceasta. Adăogăm, ca singură restricţie, că sunt admise orice fel de „cercuri în apă", afară de cele provocate în apă tulbure.

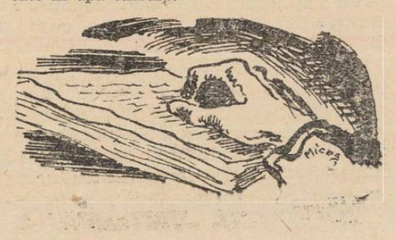

Deşi prins de treburi politice, Iulian Nazarie nu-şi neglija deloc profesiunea avocaţială. Primea bucuros clientela, urmărea atent termenile de judecată, se prezenta regulat în instanţă şi se pasiona tot mai mult de succesul cauzelor juridice ce-i erau încredinţate. Nu lăcomea la onorarii mari, şi nu dispreţuia procesele mărunte, deschise pentru drepte anevoinţe. Biroul lui era mai întotdeauna ocupat de oameni care veneau cu încredere, şi sta deschis tuturor.

Ca om cu judecată, putea să-şi dea seama de vremelnicia situaţiei lui în politică, şi punea tot preţul pe ocupaţiunea de bază, avocatura.

Sosise din vacanţa petrecută în casa socrilor, şi abia apucat să intre pe uşă, se şi văzuse chemat telefonic la club, pentru afaceri urgente. Nemulţumit, urcase în maşină, lăsând vorbă că oricine l-ar fi căutat, să-l aştepte.

Nu după multă vreme se şi prezentă un cetăţean bine cunoscut, Nichifor Sitaru, agent sanitar la spitalul comunal, anunţând că are treabă cu domnul avocat Iulian Nazarie. Minerva îl poftì în sala de aşteptare, oferindu-i un scaun pe care să poată odihni, asigurându-l că soţul său va veni pe curând. După care plecă la treburile casnice, îndeşite dupe urma celor patru zile de absenţă.

Domnul Nichifor Sitaru părea foarte amărît şi obosit. De cum plecă Minerva, se lăsă greu pe scaun, oftă din adânc şi se pipăi în creştetul capului, din care răsăreau, vesele şi roşcate, două cucuie. Zâmbi desgustat şi acru, tăie aerul cu palma, şi văzându-se singur, fu fericit că poate vorbi.

— Nu, asta nu mai merge ! De data asta, divorţez ! Divorţez categoric şi definitiv. Ca să ajung eu, Nichifor Sitaru, agent sanitar definitiv, să fiu bătut de nevastă-mea? Nu există !

Işi duse din nou mâna în creştetul capului, unde simţi că musteşte a sânge. Se trecă binişor, şi se uită pe vârful degetelor. Era sânge. Pufni pe nări, şi-şi strânse scurt pieptii gheroculuì.

— Divorţez, fără discuţie ! Domnul Iulică este avocat de clasa întâia, şi la a doua „strigare", se şi hotărăşte. Madam Coteţ, fosta Sitaru, este destăcută de căsătorie. Şi cum sentinţa are să se dea în favoarea mea, ca fiind partea „lezată", n'am să-i răspund niciun fel de pensie alimentară. Pensie alimentară? Să vezi de altul, madam ! Copii nu sunt la mijloc, în toată de zestre am avut grijă să prevăd că pentru trusou şi mobilă „preţuirea nu face vânzarea", iar cât priveşte mărinimia, avea să aştepte mult şi bine. Cine trage sabia, de sabie va muri ! Aşa după cum cine-mi dă mie în cap, îşi sparge sieşi capul !

Ușurat de această socoteală, adaptată la un precept creştin şi sfânt, Nichifor Sitaru se potrivì mai bine pe scaun, rezemându-se de speteaza facută parcă pentru somn.

— Şi să nu poftească să-mi vină cu ceva neamuri sau prieteni pentru împăcare ! Eu sunt om al dracului, şi când zic odată basta, nu mă mai întoarce nici domnul medic şef al spitalului !

Formulând această ameninţare, Nichifor Sitaru se ridică în picioare, şi bătu cu pumnul în masă. Dupa care işi trase basta din buzunar, ştergându-şi bănculele de sudoare şi, binişor, mustul roşu din leasa părului.

Era, vizibil, obosit de drum, de emoţie, şi poate de bătaia neveste-si. Ciolanele îi aveau un tremur uşor, iar privirile, altădata blegi, se luminau de o răutate drăcească şi vrăjmăşoasa.

— Hm, auzi dumneata ! Eu, slujbaş bugetar de stat, să nu pot să pierd o noapte, la o petrecere cu prietenii ! Unde s'a mai pomenit una ca asta ? Şi dacă mi s'a întâmplat aşa ceva, trebue să-mi dea în cap ca la porc ? Nu există, madam Coteţ, fostă Sitaru ! Cu mine nu merge, aşa că aegeaba stărui ! Am divorţat, madam, aşa să ştii ! Avocat am, „lezat" sunt, tribunale, slavă Domnului, pe toate drumurile ! Umblă dumneta sănătoasă, şi mai caută altul căruia să-i spargi capul !

Se îndesă mai bine pe fotoliu, şi ca să-şi liniştească văjîelile, işi răzimă din nou capul pe spătar. In faţa lui pendula bătea monoton şi calm, urcându-şi anevoie limbile către ora prânzului. Prinsă între geamurile ferestrelor, o muscă bâzâia, făcând volte şi tăind în curmeziş aţele încintate ale soarelui.

Nichifor Sitaru, căutând să profite de timpul acestei adăstări, îşi închise mai întâi un ochi, apoi şi pe celălalt. Şi nu întârzie să adoarmă, legănat de bâzâitul muşiţei şi de bătaia monotonă a discului pendulei.

*

Tocmai terminase de curăţat rana unui ţigan, când pe uşa sălii de pansamente a spitalului îşi vârî capul Mihalache Rogojinaru, agent de urmărire la percepţie.

— Mai ai mult, mă ?

— Să termin pe ţiganul ăsta, fire-ar el al dracului! Nu mai răcni aşa, mă ţigane, că te ia mama dracului ! Nene Mihalache, să-i mai bag puţină tinctură de iod în rana, şi sunt la dispoziţia dumitale ! Zăt... Aşa, acum un pansament şi puţină faşă... Gata, nene Mihalache !...

— Ştii că avem campionatul.

— Ştiu, însă ce mă fac cu nevastă-mea, că parcă vad că iese cu scandal. Ca şi aseară am făcut-o lată.

— Ce vorbeşti prostii, domnule ! Suntem cu zece popice înaintea adversarilor, şi astăseară se hotăraşte. Dacă nu vii tu, se duce dracului cupa.

Nichifor Sitaru a dat să se scarpine pe după ureche, însă văzându-se plin de sânge, a mai tras o înjurătură ţiganului, şi s'a notărît.

— Bine, nene Mihalache, mergem.

— Ei, bravo.

— Am să-i spun nevesti-mi că mă duc să pun ventuze unuia, de are un junghiu intercostal.

— Aşa să-i spui.

— La opt, diseară.

— Adica peste un sfert de ceas.

— Îi trag eu chiulul, n'avea grijă.

— Şi dacă luăm cupa, aci este şi banchetul.

— Numai să nu întârziem prea mult.

S'au despărţit, plecând fiecare la rosturile lor. Nichifor Sitaru şi-a lasat halatul la cuier, a îndesat geanta cu ventuze, şi întrucât locuia chiar în spital, s'a abătut pela nevastă-sa, să-i spună ca se duce la unul de are un junghiu intercostal, şi are nevoie urgentă de ventuze.

— Numai să nu întârziezi prea mult, Nichifore. Că de când l-am văzut pe ala mort şi cu mâţele vârsate, parcă tot mi se arată înaintea ochilor, şi mi-este frică.

— Imi pare rău, dragă! Asta este om sănătos, şi nu are nevoie decât de ventuze. Douăzeci pe spate, şi douazeci pe piept, şi le luăm cupa. Adică, vreau să spun, îi trece omului junghiul.

— Du-te. Că este păcat să nu dai o mână de ajutor, la o astfel de ocazie.

— Păi eu nu spun tot aşa? Când suntem cu zece popice înaintea lor!... Adică, Doamne fereşte, parcă sunt beat! Aşa este când robeşti la serviciu! Te zăpăceşti, şi nu mai vezi înaintea ochilor decât tot ce-ţi lipseşte !

— Mai lasă-le dracului de popice, să nu te mai aud de ele. Că alea au să-ţi tae şalele de tot.

— Imi pare rău ! De popice îmi arde mie! Nu vezi că am geanta cu ventuze ?

— Ei, du-te, şi să vii repede, că te aştept cu mâncarea pe foc.

Nichifor Sitaru şi-a luat, bucuros, pălăria, şi a dat să plece pe uşă.

— Dar geanta cu ventuzele nu o iei ? Nichifore, Nichifore, te-ai zapăcit de toată isprava !

— Slujba, dragă.

— Moaşa aia, arde-o-ar focul.

— După mine, n'are decât s'o facă scrum ! Eu nu mă uit la o diurnistă, oricât ar fi ea de dată dracului ! La revedere, dragă.

*

Nichifor Sitaru a sbughit-o pe poarta spitalului, ţinând drumul peste locurile virane, pline de gropi şi de gunoaie, până la popicărie. Aci echipele erau complecte, şi aşteptau îngrijorate venirea lui.

Şi-a scos haina, punând-o peste geanta cu ventuze, şi-a suflecat mânecile, şi s'a rânduit pe serviciu serios. Chestie de campionat, nu de glumă sau de distracţie.

Bile uruite pe jghiab, popice sărind în tavan sau încăpăţânându-se să stea în picioare, chiăituri de triumf, înjurături înciudate. Şi halbe cu bere, primenite des, cu care echipierii îşi sporeau ambiţia şi forţa.

Echipa lui Nichifor se arăta, net, superioară. Cu fiecare însemnare de tibişir, Nichifor creştea în bucurie şi se uita la ceas, care ca întotdeauna în astfel de ocazii, gonea nebuneşte. Până când, auzind un zornăit de cioburi sparte, se uită înapoi, şi

văzu pe un păcătos de adversar aşezat peste geanta cu ventuzele prefăcute în zob.

— Simte-te, domnule ! Nu vezi că stai pe ventuzele statului ?

— Scuzaţi. De altfel, nici nu avem nevoe de ele.

— Nouă dintr'o bilă. Bravo ! Am învins ! Adu cupa, frate, că a noastră este!

— Banchetul. Să aducă mititeii şi vinul.

Nichifor Sitaru, extenuat la refuz, şi-a şters fruntea cu dosul palmei, după care şi-a luat haina pe el.

— Pe mine să mă scuzaţi, însă trebue să plec acasă. Mă aşteaptă nevastă-mea cu mâncarea pe foc, şi n'aş vrea s'o supăr.

— Nu există ! Tocmai dumneata, capitanul echipei !

— Aşa este. Să vină mititeii şi vinul. Nu slăbi comanda, căpitane !

— Ce-o să zica nevastă-mea, care mă aşteaptă cu mâncarea pe maşină ? !

— Ce vrei să zica, domnule ? Când o auzi că ai ieşit învingator, are să te pupe.

Nichifor s'a scuturat din tot trupul, bântuit de anumite amânturi.

— Să te ferească Dumnezeu de pupatul neveste-mi, în asuet de ocazii!

— Ei, lasă, nene Nichifore, că dacă te-o atinge mai serios, aci şi-este casa, aci şi spitalul. Nu te mai transporta cu birja, ca să te ale tot târgul.

Au râs cu toţii, şi aşa, prosteşte, a râs şi Nichifor. Şi cum începuseră să pice sticlele cu vin şi mititei, s'a aşezat şi el la masă, mâncând cu poftă omului care trăsese mai mult de 60 bile cât capul de om.

*

Banchetul a ţinut până la vremea când s'a auzit gornistul dela regimentul de călăraşi, sunând deşteptarea. Atunci au sărit cu toţii arşi, înţelegând că iar au făcut-o lată. Amestecaţi de entuziasm şi de băutură, au plecat către domiciliile conjugale, unde aveau să-şi bucure soţiile cu rezultatul campionatului. Nichifor şi-a luat şi el cupa, ce i se cuvenea în calitate de căpitan al echipei, şi geanta cu ventuzele făcute zob, şi căutând să ţină poteca drept, s'a aşternut pe drumul spitalului. Aerul era proaspăt şi rece,iar din grănele răsărite de-o palmă, cântau pitpalacii. Ar fi vrut să cânte şi el, ca omul care căpitan de echipă fiind, şi dobândind pe de-asupra atâta succes, simţea acest îndemn. O voce launtrică însă îl ţinea în frâu, dojenindu-l.

— Nichifore, tu eşti agent sanitar bugetar, şi n'ai dreptul să cânţi, ca un diurnist oarecare. Ţine-ţi firea, băiatule, şi ia mai bine seama să nu cazi, cumva, în şanţ.

Nichifor s'a stăpânit să cânte, mai ales că avea şi o coclează la limbă, care-l stânjenea. A mai rupt de câteva ori muchea şanţului de margine, a dat să cadă în nas, şi până la urmă a reuşit să ajungă prin propriile lui forţe, la domiciliu.

Nuvelă
de PAUL CONSTANT

Era încă devreme, şi personalul dormea. Judecând că nu l-ar strica o cafea neagră şi amăruie, a urcat scările, cu gând să-i ceară nevesti-si să pună ibricul la foc Cum, nu şi-a putut da seama, în loc să bată la uşa lui, a bătut alăturea, unde locuia moaşa. Până să-şi scuze eroarea, s'a deschis şi uşa domiciliului veritabil şi legal, apărând în pervaz nevastă-sa, în persoană.

— De unde vii, domnule ?

Nichifor a ridicat cupa la înălţimea gambetii, şi a isbucnit în triumf.

— A noastră este victoria, nevastă ! Am câştigat campionatul, iar cupa stă în mâna căpitanului echipei ! Uraaa. Bucură-te şi tu, şi vino de mă pupă !

— Zău ?

— Pe cinstea şi pe onoarea mea ! Pune ibricul la foc, şi fă-mi o turcească mai amăruie.

Nevastă-sa, zi-i femee şi mai multe nu, ce să înţeleagă ea din măreţia acestui fapt istoric ! L-a lăsat până a intrat pe uşă, şi în momentul în care dibuia cuierul ca să-şi depună gambeta, l-a şi pocnit în cap cu o coadă de mătură.

— Fire-ai tu al dracului de stricat, crezi că nu ţi-am simţit umblătura ?! Acolo ţi-a fost treaba cu ventuzele ? Na, să-ţi fie de învăţătură de minte !

Ca de obiceiu, asemenea lovituri căpiază omul. Pe Nichifor însă l-a desmeticit şi l-a limpezit, de parcă nu pusese strop de vin pe limba lui. S'a uitat la ea urît, şi nu s'a putut stăpâni să nu se indigneze.

— Cum, madam, aşa se primeşte un soţ care luptă pentru gloria lui şi a familiei? Lasă că te aranjez eu !

Şi-a lăsat geanta cu ventuzele şi cupa, şi luându-şi pălăria, a plecat. A plecat năuc, să nu mai stea în apropierea femeii care nu-i putuse înţelege câtuşi de puţin. Din uşă, a apucat să rostească un cuvânt înfricoşetor.

— Divorţez, madam !

— Divorţează, păcătosule !

— Eu nu admit asemenea gesturi !

— Cară-te mai repede, că-ţi pisez capul de tot.

Şi Nichifor a plecat. A luat-o din nou pe poteca trasă peste locurile virane, mergând în neştire către marginea oraşului. Simţea

nevoia să-şi strige indignarea, dar se temea să nu fie auzit de careva bolbărosind, şi luat drept nebun scăpat dela secţia nervoşilor.

*

S'a tot dus aşa, până în marginea unui lan de grâu, unde s'a întâlnit cu doi drumeţi, cu toiage în mână şi bărbi albe şi unghi. Nichifor a simţit cum i se aspreşte pielea pe trup, bănuind să fie Dumnezeu şi cu sfântul Petre. I-a salutat cucernic şi sfios, căutând s'o ia înainte.

Dar sfântul Petre, care altceva parcă nu avea de făcut, i-a tăiat calea şi s'a legat de el cu un cuvânt nepotrivit.

— Incotro te duci, râsul oamenilor ?

Nichifor s'a oprit locului, uitându-se împrejur, ca să vadă dacă nu era vorba de altul. Când se convinse că el era ăla, răspunse, mîorlăit :

— Unde să mă duc, sfinte Petre ? Iacă, să găsesc un tribunal, care să mă despartă de scorpia de nevastă-mea !

Sfântul Petre s'a uitat la Dumnezeu, iar Dumnezeu la sfântul Petre.

— Nu mai spune ! Şi dece vrei să te despartă ?

— Cum dece ? Fiindcă nu mai am trai în casă! Mă bănueşte cu o moaşe diurnistă, mi-a dat în cap cu coada măturii că am întârziat la popice, mă crede pe de-aranaul a stricat şi jumătate. Asta nu mai este trai omenesc, şi pentru cinstea obrazului meu este prea mult !

— Zău ?

— Zău, Doamne !

— Dar de femeia pe care o ţii la mahala, fără cuviinţă şi legătură duhovnicească, ştie ?

Nichifor strâmbă din nas, înghesuit, şi se mărturisi :

— Nu ştie, Doamne.

— Dar că i-ai băut banii de zestre, ţi-a făcut vreodată mustrare ?

— Nu, nu mi-a făcut mustrare. Că a spus că suntem un suflet şi un trup, şi este păcat înaintea sfântului să mă încarce cu vreo ocară sau blestem.

— Recunoştinţă ţi-a cerut fiindcă te-a scos din izâna patimii jocului de cărţi, şi te-a dus pe drumul cinstei ?

— Nu, nu mi-a cerut.

Auzind aceste răspunsuri, amândoi sfinţii şi-au răzimat bărbiile de capetele toiegelor, cufundându-se în judecata păcătosului. După puţin, Dumnezeu şi-a sunat capul, luminat:

— Nichifore, Nichifore, de grele păcate ţi-ai încărcat sufletul, traină ! Şi la judecata vieţii de apoi, în fundul gheenei ai să intri !

Nichifor s'a cutremurat din tot trupul, şi a început a se milogi :

— Milostiveşte-Te, Doamne, că păcătos am fost, dar am să mă îndrept !

Dar Dumnezeu, care pe cât era de bun cu cei nevoiţi însă arepi, tot pe atât de neîndurător cu cei păcătoşi, nu s'a lasat înmuiat.

— Toată vieaţa ai fost un beţiv, un cartofor şi un mueratic. Iar nevasta, cel mai apropiat aproape al tău, numai în urâme şi necazuri ai ţinut-o ! Ţi se cuvine să fii osândit pe loc.

Rostindu-se astfel, nu ştiu ce semn a făcut lui sfântul Petre, că bietul Nichifor s'a şi pomenit ars peste şeale cu toiagul de aiun al sfântului.

— Aoleu, Doamne, iartă-mă, că dacă mai dai odată, mi se fac coastele ţăndări! Aoleu ! Nu mai păcătuesc cu nimic de acum înainte, şi făgăduesc să mă tac om cumsecade ! Aoleu !

*

— Hei, domnule Nichifor, te-ai speriat din vis ? Pentru Dumnezeu, nu mai urla aşa, că-mi pui toată casa în picioare !

Sgâlţiit puternic, Nichifor a ţuştit din fotoliu, şi s'a frecat apăsat la ochi. Dormise somn în regulă, şi petrecuse în vis toata întâmplarea cu judecata sfinţilor.

— Te rog să mă erţi că te-am făcut să adăşti cam mult. Am zăbovit la club, pentru nişte chestiuni urgente.

— Nu face nimic, domn'e Iulică! Eu te rog să mă erţi, că mi-am permis să dorm în casa dumitale ! Se vede că m'a ajuns bătrâneţea şi oboseala.

— Vrei să spui, căldura şi plictiseala, domnule Nichifor ! Mi se întâmplă şi mie câteodată.

— Bine ar fi să fie aşa !

— Ia spune-mi, domnule Nichifor, Ai vre-o nevoie, cu ce te pot sluji? vreun necaz ?.

— Eu? Imi pare rău, domn'e Iulică ! Slujba este bună şi merge strună, sănătos sunt, iar cât despre nevastă, duc un trai pe care-l doresc la toţi prietenii şi cunoscuţii mei.

— Mă bucur.

— Bucură-te, domn'e Iuliçă, fiindcă şi eu mă bucur! Venisem la matale, pentru o chestie. A, o nimica toată ! Ţi-o spun cinstit că am considerat că aşa este bine şi că altfel nu este frumos să procedez. Am venit să-ţi spun Christos a Inviat, şi la mulţi ani, cu cele dorite !

— Mulţumesc. Foarte drăguţ din partea dumitale. Deocamdata însa imi doresc să nu-mi facă nevasta-mea scandal, fiindcă am întârziat deja masă.

— Imposibil, domn'e Iulică! Adică vreau să spun că este imposibil să vă facă scandal! Că doar veniţi pe ziua şi deja trecuţi, nu ca altădată deja băutura şi joc de popice.

— Asta mi-ar mai lipsi! Cred că mi-ar da cu lemnul în cap!

Auzind de una ca asta, Nichifor îşi duse instinctiv, mâna în creştetul capului. Cucuiele sporiseră în înălţime, iar sângele se uscase, lipindu-i firele de pur. Râse prosteşte, plin de o fericire numai de el înţeleasă.

— Nu face nimic, domn'e Iulică! Dacă ai apucat să-ţi pierzi noaptea la popice, este în dreptul dumnealui să-ţi dea şi cu resteul de fier în cap. Este femeia dumitale, cu care ai legătură duhovnicească, nu alta străină, aşa ca să întârzii mânia lui Dumnezeu şi a lui sfântul Petre, şi să te bată cu toegele peste şeale!...

Iulian râse dela inimă, şi-i dădu mâna ca să se poată scăpa de el.

Nichifor o întinse la drum, plănuind cum ar putea dobândi mai lesne erlarea neveste-si, şi juranau-se în gând să nu mai umble decât pe cărările plăcute sfinţilor.

Şi după acest gând bun a isbândit pe deplin şi s'a împăcat cu nevastă-sa, care s'a şi apucat, iubitoare, să-i pună comprese reci peste cucuie...

Odiseu

Apele, munţii, pădurea invoc,
Deslusiţi-mi taina care-o port :
Ţări de neguri, de nisip şi foc,
Au primit în dar umbra de cort,
Insă primul vânt s'a răsgândit...
Apelor, dece-a fost izgonit ?...

Câţi mai răi ca el, necredincioşi,
Adăpost pe ţărm şi-au ridicat,
Iar din frunze mari de chiparoşi,
Pentru vise leagăn au legat !
Odiseu doar singur rătăcea...
Munţilor, găsi-va pacea ?...

Şesuri arzătoare s'au pierdut,
Pasul şovăieşte să mai meargă.
Inapoi privind la ce-a trecut,
Se'nspăimântă trupul ca o vargă.
Şi tot creşte-acuma zvon în mine.
Spunemi, tu pădure, pentru cine ?...

Apele, munţii, pădurea invoc,
Deslusiţi-mi taina ce mă doare :
Ţări de neguri, de nisip şi foc,
Sub loviri de lună sau de soare,
L-au gonit din casă'n altă casă...
Taină, te voiu prinde'n plasă ?...

N. D. MIREA

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23 - 25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 5
Duminică 20 Februarie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

SIBIIU
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BIROU

OLGA GRECEANU — Boerul Amza-Jianu (din „Haiducul" de Bucura Dumbravă)

Privighetoarea oarbă

de RADU GYR

Li se datoresc esteților „artelor poetice", din Renaștere și din cel de-al XVII-lea secol francez anumite precepte morale impuse scriitorilor de altădată. De prețiozitatea de-a oferi norme de conduită etică artistului-om n'au scăpat nici Pierre Ronsard, nici Vauquelin de la Fresnaye, nici — mai ales — Boileau.

Dacă în „Abrégé de l'art poétique français" Ronsard condiționează calitatea inspirației lirice de virtuțile morale ale poetului, socotind „muza" așezată numai într'un suflet „bun, sfânt și virtuos" și mergând până la dictarea comportării artistului față de confrații săi, și dacă Vauquelin de la Fresnaye, în al său tratat de „art poétique en vers", nu admite decât o poezie și o tragedie de esență creștină, cel care ajunge până la legiferarea raporturilor scriitorului cu societatea, intolerant și sever preceptor, este dogmaticul Boileau.

Printre atâtea canoane morale cuprinse în faimosul „Chant IV" — față de care un La Fontaine, un Verlaine, un Rimbaud, un Gauguin sau un Oscar Wilde nu pot rămâne decât etern „damnați" — se întâlnește și celebra lozincă: „Travaillez pour la gloire", atât de ușuratec aruncată scriitorului, de pe estrada unei vieți comode, de către bine întreținutul Nicolas Despréaux.

Pe cât de solemn formulate, pe atât de ridicule în esența lor, versurile unde Boileau impune artistului renunțarea la foloase materiale și travaliul pentru o exclusivă glorie albă, sunt, de mult, ceface și trebue să fie, pentru scriitorul apusean : ipocrite și inutile.

De multă vreme, scriitorul din țările de veche cultură — și chiar scriitorul de peste ocean — își asigură existența prin literatura sa, fără ca nimeni să-i mai arunce în față ipocrizia unor precepte căzute în desuetudine și în grotesc:

„Travaillez pour la gloire, et qu'un sordide gain
Ne soit jamais l'objet d'un illustre écrivain..."

In Franța, în Germania, în Anglia, în țările nordice, relațiile dintre scriitor și editor au vechime de înțelegere armonioasă, iar colaborările la ziare și periodice se așează sub eleganța unor onorarii demne de prestigiul scriitorului.

Ca imorale sunt privite, astăzi, în țările amintite, numai eventualele tentative de a frusta pe scriitor în drepturile și onorariile sale.

Invins și alungat din apus, legiuitorul conduitelor poetului aspirant la imaculații lauri ai gloriei și nu la „câștiguri murdare", și-a aflat adăpost de refugiu la noi, unde mitul „privighetorii oarbe" dăinue încă.

Intr'adevăr, numai aici, la noi, mai poate supraviețui penibila legendă a operei condiționată de aprigă suferință, a cântecului incapabil să se zămislească decât între gratiile coliviei unde tânjește privighetoarea oarbă.

Impropriu și ignobilă zilelor de azi, această legendă circulă încă pe sub nasul subțire al culturii actuale, lăsând să se stingă pe droturile desfundate ale unui pat de spital hoitul putred al poetului, plimbând pe ulițele Capitalei strigoiul lui Artur Enăsescu, ori îmbuibând pe editorul și pe librarul rotofei din cărțile fraudate ale bietului scriitor, care e dator să muncească... pentru glorie și nu pentru ticălosul câștig.

Așa se face că, pe meleagurile privighetorii oarbe, autorul e silit să semneze contracte prin care i se oferă 20%, ba chiar și 18 și 15 la sută, din prețul imprimat pe care, în timp ce librarul primește 30, 35 și, uneori, 40 la sută din același preț. (Când scriitorul tânăr a avut fantezia să-și tipărească opera în „editură proprie", atunci librarul se transformă în veritabil gangster, smulgându-i între 40 și 50 la sută pentru colportaj).

Și tot așa se întâmplă — în ținuturile unde canoanelor morale ale lui Boileau li se acordă încă binevoitor azil — cu jalnicele onorarii, prin care administrațiile cutăror gazete sau periodice ofensează pe colaboratorul-scriitor, invitat (ori numai nevoit) să le urce treptele pentru a le hrăni paginile cu manuscrisele lui.

(Urmare în pag. 2-a)

RENAȘTEREA ITALIANĂ
VĂZUTĂ DE BURCKHARDT ȘI PAPINI

de DOROTHEA CHRISTESCU

„Renașterea și-a asigurat o neobișnuită răspândire, schimbată cu timpul într'o adevărată contagiune, fie că a fost vorba de cultul pentru Artă, de pasiunea pentru Știință, de dragostea pentru glorie, sau de toate celelalte pasiuni care au bântuit-o, în tot felul.

„De aceea, oricât s'a străduit fiecare exponent al Renașterii să înfăptuiască deplin și definitiv acel ideal de armonie interioară despre care vorbeam, nici unul nu s'a putut sustrage unei dramatice crize spirituale, provenită poate tocmai dintr'un dezechilibru între idealuri: între cel estetic și cel spiritual, între cel moral și cel național, între atâtea altele câte a cunoscut o epocă de variate năzuințe ca aceasta. Iar criza a fost exasperată și de disproporția dintre pasiunea cu care a fost urmărit programatic idealul suprem de care s'au lăsat însufleți acești oameni (în primul rând refacerea existenței lor, spre a putea fi la înălțimea vieții marilor străbuni din Antichitate), precum și de contingențele locului și momentului trăit de dânșii". (Alexandru Marcu, Valoarea artei în Renaștere, pp. 13-14).

Astăzi, un secol după apariția cărții elveținului Burckhardt : Die Kultur der Renaissance in Italien, *valoarea acestei epoci, cea mai strălucitoare a artei și a culturii poporului italian, este pe calea unei fundamentale revizuiri și a unei definitive puneri la punct.*

Jacob Burckhardt, cu o înțelepciune și o înțelegere artistică de nediscutat, pusese în lumină toate elementele clasice proclamate și aclamate cu atâta tărie de Renaștere. Astăzi, cercetările făcute în jurul Renașterii tind mai mult la descoperirea originilor religioase și a aspirațiunilor creștine ce îi stau la bază.

In Germania, contrar lui Burckhardt, care considera Renașterea ca o operă a Omului nou, înfăptuită de el și desăvârșită în armonie cu realitatea ce-l înconjoară și-i aparține, Burdach, în aceeași Renaștere vede un curent de origine religioasă, a cărui primă manifestare ar fi de căutat în predicile lui Gioacchino di Fiore și în enunțarea acelei „renovări integrale" îndeplinită sub semnul și ocrotirea Spiritului.

Problema este reluată de Papini, care într'o culegere de studii ce conțin pagini de originalitate și concepții sugestive, se întreabă: întrucât se deosebește Renașterea de Evul-Mediu ?

Răspunsul dat în Memorie di Dio *(1912) este de o luminoasă precizie.*

Evul-Mediu, spune el, a fost domeniul raționaliștilor, al intelectualilor, al doritorilor de tot ce e abstracție și verbalism. Metafizicieni scolastici și contemplativi mistici sunt de acord în a uita și a suprima sensațiile curente sau formele corporale ale lumii vremelnice. Pentru ei, nu contează decât eul logic și eul extatic. Omul, după ce a negat tot ce este pământesc și s'a desprins de el însuși, este redus la o stare de spirit pură; universul, urmându-i pilda, devine — după aceiași scolastici — o mașină spectrală de idei, de esențe și de simboluri verbale.

Atâta vreme cât această puternică domnie a intelectului viețuește și produce capodopere, reacțiunea naturilor poetice și clasice este extrem de moderată și împăciuitoare. Dar când geniul creator se volatilizează, când misterul devine o prolixitate pur cerebrală, ascetismul o predică mecanică și scolastica un interminabil joc de întrecere între călugări mai mult capabili să îndemne la scepticism decât să insufle credință, atunci nouile generații se răzvrătesc în contra acestei „lichidări" a omenirii, în contra sufletelor uscate și a vieței golită de semnificația ei înaltă. Ele se îndreaptă — cum era dealtfel și de așteptat — către virtuțile contrarii, acelea tocmai sacrificate până mai ieri. Intelectul abstract va fi înlocuit de imaginație, observația va ocupa locul dialecticei, arta va detrona neobosita cercetare a divinului. Natura recucerită și transfigurată, acum operă de creație divină, va fi împreună cu inteligența, mijlocul de a se ajunge la Dumnezeu. Astfel — și aceasta este în rezumat teza lui Papini — Renașterea constitue o răscumpărare a poeților asupra adepților abstractului.

(Urmare în pag. 2-a)

L. POPIȚI — Autoportret

Un invins: Traian Demetrescu

de **CONSTANTIN-STELIAN**

Aceia cari au atins vârsta maturității își mai reamintesc poate cu multă plăcere de nostalgica romanță „Călugărul din vechiul schit", cu care ne-am desmierdat primii ani ai tinereții. Puțini, însă, își mai aduc aminte de făuritorul acestor subtile versuri: unii chiar îl vor fi ignorând. Și, pe drept cuvânt: Traian Demetrescu s'a stins din viață încă din 1896 și, odată cu așternerea țărânei peste trupul nefericitului poet, s'a așternul și colbul uitării peste numele său.

Precum singur o constatase și o declara, el a fost un **învins** și destinul său literar nu s'a despărțit cu mult de viața sa pământească. Foarte puțini dintre mânuitorii condeiului a avut o viață atât de asemănătoare cu opera lor. O adâncă duioșie se desprinde din întreaga operă, și o adâncă duioșie încercăm când ne aplecăm asupra scurtei și chinuitei sale vieți.

Născut în ziua de 5 Decembrie 1866 dintr'o familie de oameni modești din Craiova, Traian Demetrescu a fost sortit, încă din primii ani ai copilăriei, suferinței.

Foarte inteligent și cu o sensibilitate excesivă, până la patologie chiar, cei din jurul său cu greu îl puteau înțelege. Tatăl său, fire severă, absorbit de afacerile cârciumei sale de mahala, care îi răpeau și orele de odihnă în timpul nopței; mamă-sa, femee destul de iubitoare, dar harnică, muncind din zori până'n seară să conducă o gospodărie destul de grea și o pusderie de copii — erau părinți cari nu se puteau transpune în situațiile sufletești ale unui exemplar de elită, cum era acest copil, răsărit ca o floare de seră în mijlocul unui ogor arid, bătut de soare și intemperii puternice.

Dacă primii ani ai copilăriei poetului au fost scutiți de nevoile materiale, ei au tânjit, totuși, după o mângâere și o înțelegere mai deosebită, de care precocitatea unei minți ascuțite și sensibilități maladive era setoasă. Cât de mult o cereau cruditatea și luciditatea acestor ani, o putem bănui din rândurile unor pagini intime ale poetului:

„Guvernanta mea din copilărie nu știa englezește, nici clavirul; dar mă iubea. Era o femee dela țară care povestea basme cu farmec neînchipuit și mă adormea sub cântece naive și dulci".

Farmecul acestor desmierdări n'a ținut mult. Odată cu trecerea timpului, realitatea s'a impus imuabilă, încă de timpuriu. Traian Demetrescu urmează, în orașul natal, școala primară și liceul, pe care nu-l termină.

Fire contemplativă și visătoare, ca majoritatea poeților, nu se poate împăca ușor cu învățătura oficială și în deosebi, cu abstracțiunile științelor matematice. Tot din pricina firii sale, înțelegem pentru ce nu poate rămâne amploiat comercial într'o instituție particulară din capitala Olteniei, slujbă pe care a încercat-o încă la vârsta de 15 ani spre a nu-și îngreuna familia cu susținerea sa.

Spirit setos de cultură, de a se instrui și educa artisticește cât mai mult, departe de a se mulțumi cu ceeace îi oferise cele câteva clase de liceu, Traian Demetrescu citește neîntrerupt, fără alegere și fără sistematizare, dar cu o aviditate și pasiune demnă de invidiat de oricare autodidact.

In anul 1882, își ia inima în dinți și fără vreo altă avuție decât aceea a talentului, concretizat în câteva poezii nepublicate, se îndreaptă spre București. Alexandru Macedonschi îl primește cu brațele deschise, punând mari nădejdi într'ânsul. Astfel, Traian Demetrescu devine colaborator și chiar redactor al „Literator"-ului.

Desigur că noua sa situație nu era una dintre acelea care să-i asigure, cel puțin, strictul necesar al unui adăpost și al unei mese. Postul de redactor la o revistă, care deabia înjgheba fonduri să poată apărea, nu putea să-i garanteze existența și cu toată bunăvoința și ospitalitatea directorului său ,tânărul poet oltean nu putea spera mare lucru dela emeritul cântăreț al „Nopților" și „Rondelurilor". Gazetăria, care din depărtatul oraș al Banilor, îi surâdea într'o perspectivă trandafirie, nici ea nu putea contribui mai mult la întremarea situației pecuniare a celui de care ne ocupăm.

Viața de lipsuri, de neajunsuri și, uneori, de excese, pe care poetul a dus-o în acest timp, a făcut din pieptul său făgașul celei de a doua curtezane a poeziei, tuberculoza. Cu o debilitate înăscută și puterile de rezistență diminuate, se vede nevoit a se reîntoarce în orașul natal, la casa părintească.

Dacă la București, viața prezenta necazurile pe care le-am amintit, neajunsuri care priveau în primul rând starea lui sanitară, în schimb în acest oraș avea alte satisfacții de ordin spiritual, care îl făceau să se simtă în elementul său. Casa părintească, afară de un adăpost și o mâncare mai îngrijită, nu-i puteau oferi altceva. Partea sufletească era cu mult stingherită, în mijlocul unui mediu care era departe de a-l înțelege și aprecia.

Simțindu-se mai întremat fizicește, în 1888, scoate cu bunul său prieten, avocatul Pencioiu, **Revista Olteană**, pe care o conduce cu întreruperi până în 1892, când publicația își încetează apariția din lipsă de fonduri.

In tot acest timp, Traian Demetrescu, însă, scrie cu multă febrilitate, publicând versuri și proză prin diferite reviste și ziare și, îndeosebi, în **Literatorul.**

Tot în acești ani, dă la iveală și volumele: **Poezii, Freamăte, Amurgul, Evoluția în literatură, Cartea unei inimi** și **Săracii,** primul cu o prefață semnată de Alex. Macedonschi.

Pe măsură ce reputația sa scriitoricească se mărește, pe atât dezacordul dintre sine și mediul înconjurător se face mai accentuat. In același raport, se desvoltă suferința și sensibilitatea-i caracteristică.

(Urmare în pag. 2-a)

SECRETUL LUI CHARLES MORGAN

de MELANIA LIVADĂ

Am recitit cele trei romane ale lui Charles Morgan („Portret într'o oglindă" — „Fântâna" — „Sparkenbroke") care l-au făcut celebru și care au găsit și în țara noastră cea mai entuziastă primire. Sentimentul cu care am închis ultimele pagini, a fost acela pe care îl resimți atunci când, ascultând o simfonie, ea îți devine familiară, cunoscându-i nu numai factura muzicală, dar putând chiar să urmărești elanul și desăvârșirea de sine a creației. Personalitatea literară a lui Morgan se împletește armonios și crescând — dela „Portret" la „Sparkenbroke" — până la capătul unui drum pe care s'au întâlnit, într'o fericită îmbinare, poetul și filosoful, artistul și gânditorul, sensibilitatea și cugetarea.

Romanele mari cu adevărat dotoresc întotdeauna ceva hotărîtor și ideologiei lor, teoriilor asupra omului, vieții, artei, iubirii, prieteniei, morții, războiului și atâtea alte mari experiențe umane, pe care le fac să trăiască cu emoție și dramatism în discuțiile și meditațiile personagiilor lor. Să ne amintim în treacăt de „Muntele magic" și de „Condiția umană". Acest lucru este chiar la modă și romanul s'a văzut deodată filosofic după ce fusese rând pe rând : eroic, realist, naturalist, social, psihologist etc.

Romanul filosofic este însă genul cel mai dificil. Dacă ideologia lui plutește artificială și moartă deasupra vieții și întâmplărilor, dacă ea nu are aderențe adânci și organice cu personagiile, atunci romanul este fad și lipsit de valoare. Dacă însă ideile, filosofia trăesc ca niște flacări vii în sufletele eroilor, dacă aceștia nu sunt un pretext doar ci, dimpotrivă, luminează de viață și dramatism interior povestea din roman — atunci acesta rămâne cu adevărat roman.

Charles Morgan a ridicat acest gen pe cele mai înalte culmi posibile. Oamenii lui gândesc, sunt ființe vii, caractere bine conturate. Temele sunt acelea obișnuite ale vieții și ale literaturii : iubirea, pasiunea, talentul, prietenii și conflicte între oameni, împrejurări de război, societatea. Ca să dea însă tuturor acestora aureola unei filosofii și ca nume ale uneia idealiste, veracitatea și intensitatea unui crez personal despre viață și despre temele sale preferate : artă, iubire, moarte, — Ch. Morgan le-a hrănit din substanța cugetărilor sale, când platoniciene, când mistic-creștine, când estetice.

Pentru ca toate să respire într'o lume mai potrivită și să scape de pericolul monotoniei sau al sterilității — el și-a ales eroii dintre artiști. Nigel Frew din „Portret într'o oglindă" este pictor, Lew Alison din „Fântâna" — scriitor-filosof, iar Sparkenbroke, un mare poet.

Viața contemplativă, setea omului de-a se regăsi pe sine în orice act important al existenței, extazul trăit sub cele trei forme ale sale : iubire, artă, moarte, fuga de solitudine și veșnica ei regăsire, — sunt drame delicate dar profunde. Dacă romancierul n'ar poseda secretul motivației lor literare, dacă n'ar fi cu adevărat un artist, un poet, un imaginativ, poezia lor literară s'ar înăspri în filosofarea despre ele. Ar deveni iremediabil iluzorii și abstracte prin dialectica lor. Dar la Morgan dramele acestea se sublimează în lumea artei și a iubirii. Gândul și visul sunt atât de puternice, atât de consumator focul lor încât, paradoxal, ele conduc pe eroi la o desăvârșită împăcare cu sine, la o liniște supremă. Deși am vorbit de drame, atmosfera acestor romane nu e nici dinamică, nici clocotitoare, ci calmă, aproape senină și de-o melancolie cu adevărat engleză.

Personagiul cel mai dramatic este ofițerul german, rănit de moarte în război, care-și trăește ultimele clipe descoperind iubirea soției sale adorate pentru Alison. Dar von Narwitz trăește pentru cetitor numai din gând și vis. Din gânduri febrile schimbate cu Alison și din visul frânt al iubirii lui pentru Julie.

Durerea fizică este depășită de cea morală. Chinul acestui om este cumplit dar viziunea morții și a înfrângerii totale, nu-l revoltă, nu-l fac nici să strige, nici să urască, nici să blesteme. Apropierea morții, viziunea ei, îl transfigurează, îi aduc suprema liniște, aceea a renunțării definitive, a singurătății pe care avea s'o continue din viață în marea călătorie pentru care se pregătea.

M. MANOLESCU — Războiul

(Urmare în pag. 3-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL COLORADO: „TUŞCA" comedie localizată de d. TUDOR MUŞATESCU.
TEATRUL MUNICIPAL: „PARAZIŢII", piesă în trei acte de d. IOAN POPOVICI după BARBU DELAVRANCEA.

„Tuşca" este una dintre acele delicioase comedii cari pornesc dela fapte şi observaţii reale dar cari se realizează în pură fantezie, un fel de vis în atingere permanentă cu pământul şi un fel de-a da cu tifla la tot ce-i convenţional sau raţional, şi în viaţă dar chiar şi în teatru, proclamându-se dreptul şi primatul neprevăzutului, farmecul prospeţimei şi a... iraţionalului!

Dacă se mai adaogă că această localizare este deosebit de spiritual făcută, spiritele parcă venind unul după altul sub pana d-lui Tudor Muşatescu, ceiace, la drept vorbind, dă câteodată impresia că printre ele mai scapă şi unele dintre ele cari ar fi trebuit să mai fie şlefuite — se înţelege că avem în „Tuşca" o comedie deosebit de vioae şi de antrenantă. În privinţa subţirimei spiritelor ţin să mai adaog — şi fac această menţiune pentrucă am mai văzut şi oarecari spectatori foarte „sensibili" arătând a nu prea gusta unele „muşatisme" — că între Plaut şi Terenţiu istoria teatrală s'a pronunţat de mult în favoarea celui dintâiu cu toate că (sau poate tocmai de-aceea) glumele acestuia sunt mai puţin pieptănate decât ale celuilalt, mai pline, mai robuste, într'un cuvânt spus, mai „populare". Dar asta, după cum se vede, n'a însemnat nimic. Totul e să ai talent: dacă ai talent poţi să-l depăşeşti pe Plaut poţi să fii mai rabelais-ian decât Rabelais!

TUDOR MUŞATESCU

Autorii mari, fie că s'au numit Aristophanes, fie Shakespeare, nu s'au speriat de cuvintele tari sau chiar impudice şi nici de unele glume prea... „mustoase" sau prea deochiate. Şi slavă Domnului că nu înseamnă că din cauza asta Shakespeare nu mai este mare! Totul numai să fii Shakespeare. Aşa şi cu d. Tudor Muşatescu: este cert că unele glume de-ale d-sale sunt mai „comune" dar dacă e plin de talent! Atât de plin de talent încât, dintr'un anume punct de vedere este regretabil că şi-l iroseşte de prea multe ori pentru ca, datorită spiritului d-sale să dea o haină oricum, de strălucire unor lucrări şi minore, şi străine, la tot felul de localizări, sau, mai exact ,la tot felul de „comenzi" cari au mai mult caracter comercial decât artistic.

„Tuşca", însă, cum am spus mai sus, cu oarecari rezerve deja făcute, are însă calităţi deosebite, care socot că, prin unele rezonanţe artistice, o ridică peste localizările pe cari unele teatre ni le servesc de obicciu.

In ce priveşte interpretarea, menţionăm în rolul principal pe d-na Sereda Sorbul, plină de viaţă şi de vioiciune; pe d. Virgil Vasilescu foarte natural şi cu un comic plin, firesc; foarte bine, d. Gh. Măruţă, un joc frumos dozat, frumos echilibrat, cu măsură şi chiar cu distincţie; bine deasemenea d-nii Marcel Emilian şi Ion Gheorghiu; amuzant d. N. Vulpescu, deşi poate câte odată cam exagerează; foarte potrivită pentru rol d-ra Elena Brătuianu, care, însă, ar trebui să încerce să-şi corijeze defectul d-sale de pronunţie, oricum destul de supărător, lucru care, cu oarecare efort se poate totuşi înlătura; deasemenea destul de bine d-rele şi d-nii Lucica Georgescu, N. Dănescu, Lucica Dumitrescu, Despina Pelin, Anca Surăianu şi Iolanda Copăceanu.

Direcţia de scenă a d-lui Tudor Muşatescu bună: a reuşit să dea întregului spectacol un ritm viu, amuzant, antrenant.

Decorurile şi costumele d-nei Cella Voinescu în general bune şi — unele dintre ele — chiar amuzante şi originale.

In rezumat un spectacol plăcut, mai cu seamă pentru vremurile acestea când veselia şi buna dispoziţie sunt articole destul de rare, un spectacol care mai are meritul că pentru început, reprezintă în orice caz o frumoasă promisiune şi, ca atare, faţă de bunele intenţii şi sacrificiile ce se fac, ar trebui să dorim cu toţii să-i poarte noroc noui formaţii teatrale.

*

Noua premieră dela Teatrul Municipal ar fi să puie câteva probleme în legătură pe deoparte cu literatura dramatică autohtonă şi, pe de altă parte, cu raporturile dintre ea şi cronica dramatică.

Este preferabil, însă, ca aceste notaţii să le folosesc cu alt prilej iar în cronica de faţă să trec direct la piesă şi la spectacol.

Despre lucrarea dramatică în sine, tot ce pot spune, este că se prezintă cu totul slabă deşi se văd în ea nenumărate bune intenţii.

Atât numai că teatralmente ea nu reprezintă nimic; cât despre bunele intenţii, arta de mult este sătulă de ele: încă din timpurile lui Heliade Rădulescu sau ale lui Eugeniu Carada!

Recitalul de dans al lui PETRU BODEUŢ

„...O prefaţă de Monsieur France, 4 franci... Tablouri de Madame Lemaire, 4 franci... Muzică de Reynaldo Hahn, 4 franci... Proză de mine, un franc... Câteva versuri de mine, cincizeci de centime... Total treisprezece franci cincizeci..."

Cuvintele acestea erau ironic atribuite lui Marcel Proust într'un skatch întocmit de „prietenii" lui, după apariţia volumului său de debut, „Les plaisirs et les jours". Acesta costa foarte scump pentru vremea acea (1896) şi se bucura într'adevăr de colaborarea lui Anatole France, Madeleine Lemaire şi R. Hahn.

Debutul de astăzi al lui Petru Bodeuţ ar părea să poată isca asemănătoare reacţii (şi încă mărite căci, păstrând chiar toate proporţiile, Nadia Chebap e o artistă autentică faţă de „mondanitatea" Madeleinei Lemaire). Enervarea e explicabilă, reuşindu-se în recitalul lui Bodeuţ o rară conjuncţie de elemnte exterioare favorabile. Dar, după cum biruinţa lui Proust n'a fost hotărîtă ci doar pusă pe bun drum de numele ce-i întovărăşeau debutul, tot aşa tânărul dansator român prin el însuşi s'a afirmat şi a pus serioasă temelie carierei sale, lăsându-se doar ajutat de muzicienii interpretaţi, de d-ra Chebap şi de d. Tomaziu.

De data asta publicul (neobişnuit de ales, e drept) e acela care şi-a manifestat simţul lui sigur, răspunzând entuziast chemării tot mai convingătoare în cursul programului recitalului lui Bodeuţ. Se pare însă că preferinţele specifice bucureştene merg către nume străine ori măcar spre manifestări minore, când nu e vorba de consacrări indiscutabile (ca admirabila Floria Capsali, cea care a iniţiat primii paşi ai lui Bodeuţ).

Tânărul artist a cucerit prin adânca sa convingere a unei vocaţii imperioase. Poate că tracul inevitabil s'a manifestat la el într'o formă neaşteptată (în loc de nesigur, a fost mai degrabă „figé" în unele stilizări), dar aceasta n'a dăunat demonstraţiei limpezi a felului precis în care a înţeles linia esenţială a fiecărei bucăţi interpretate.

Serioasa pregătire de scenă a debutantului într'un spectacol personal, l-a făcut să înfrângă piedica grea a unei scene mici şi improprii. Şi mai evidente au fost posibilităţile lui Bodeuţ ae a evolua încântător într'un spaţiu ce ar permite realizarea săriturii lui uşoare.

Reuşita deplină a recitalului s'a datorat şi varietăţii de stil în care dansatorul a arătat că nu are necunoscute. Îi sunt deschise drumurile către oricare direcţie de dans, dintre care va alege desigur (incandescenţa flăcării lui lăuntrice este garanţie) aceea care va fi întitulată: Petru Bodeuţ. Până atunci a făcut deplin dovada seriozităţii, bunului gust, forţei şi a stăpânirii prin muncă a tuturor cunoştinţelor tehnice.

Prea rar este atât de fericit un debut, pentruca toate acestea să nu fie spuse răspicat. Iar dansul românesc are numai de câştigat prin manifestări ca aceasta a lui Bodeuţ.

GH. TOMA

In ce priveşte regia şi jocul actorilor — dacă se mai poate vorbi de regie şi de jocul artiştilor în asemenea condiţiuni?.. — au fost destul de bune, dar, nici vorbă că acestea nu pot ridica valoarea spectacolului care, oricum, rămâne întotdeauna legată de calitatea piesei.

Voi menţiona totuşi, pentru munca şi osteneala lor, numele interpreţilor.

In primul rând d-nii şi d-nele: Dinu Macedonschi, care a avut o deosebită sobrietatea şi discreţie în jocul d-sale, foarte potrivite personagiului; Ion Aurel Manolescu, destul de elocvent în unele momente; Dorel Urlăţeanu, prezentând, poate, unul dintre rolurile cele mai realizate ale spectacolului; Puica Stănescu, care a lăsat în câteva rânduri să i se întrevadă frumoase posibilităţi artistice, precum şi d-na Elvira Petreanu care, deasemeenea, s'a situat destul de just pe linia rolului.

In restul distribuţiei d-nele şi d-nii Elena Zaharini, Gheorghe Patrichi, A. Stambuliu, Alfons Brunetti, V. Haşeganu, Jean Tomescu, Stan Iorga, Teodora Mitulescu, Tatiana Grossu, Tutzy Cojocaru, Alexandrina Ioan, Dora Nistria, Pierrette Abegg, Florence Lupescu, Gabriel Florea şi Melania Cernica, cari, deşi în roluri de ansamblu, au făcut adeseaori o figură deosebit de bună.

Direcţia de scenă a d-lui Mihail Zirra, a fost, aşa cum am spus deja mai sus, destul de realizată.

Decorurile d-lui Traian Cornescu, dasemenea bune.

In general un spectacol despre care nu s'ar putea spune că n'a fost suficient de îngrijit. Dacă, însă, textul ar fi fost altul... Căci vorba ceia: şi munca actorilor şi cheltuiala şi timpul pierdut sunt în definitiv aceleaşi şi pentru o piesă bună ca şi pentru una slabă...

ALEXANDRU DRĂGHICI

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Buze însângerate şi jurnal nou.

REGAL: S'au înălnit şi s'au iubit şi jurnal.

VICTORIA: In umbra fericirii şi jurnal.

ELYSEE: Don Quichotte şi jurnal.

VOLTA BUZEŞTI: Haina face pe om, jurnal şi revistă.

ROMA: Prima dragoste, prima durere şi jurnal.

CARMEN SYLVA: Hoţ cu orice preţ, jurnal şi revistă.

Privighetoarea oarbă

(Urmare din pag. I-a)

Şi tot din cauza blestematei legende a privighetorii cu luminile stinse şi a reminiscenţei unor precepte ipocrite, există pensii lunare de 8000 lei, premii ale Academiei, de... 1000, 3000 şi 5000 lei, scriitori mucezind în posturi de simbriaşi periferici, actori înmormântaţi cu dricul primăriei, şi absenţa oricărei largi comprehensiuni oficiale.

Şi, dacă auzim cu toţii chiotul triumfător al editorului şi al librarului, în schimb nu cunoaştem nici un azil, nici o casă de odihnă pentru scriitor, şi nici o posibilitate ca acesta să poată locui un cămin propriu (ah, ce rare excepţii!), necum să dobândească o vilă, undeva, la munte, o măruntă fermă la ţară, ori un petec patriarhal de vie, sub dealurile de purpură ale toamnei...

La Paris, până şi un Maurice Dekobra ducea o viaţă de prinţ în luxoasa şi fantezista lui vilă în formă de pachebot transoceanic; la noi, iniţiativa de a împroprietări pe scriitori în câteva cartiere mărginaşe ale Capitalei s'a oprit, cu ani în urmă, la 3 sau 4 vile oferite privilegiaţilor de atunci, un rudimentar cămin de odihnă la poalele Bucegilor s'a topit, deodată, în aburul fumegând al munţilor, iar bietul Mihail Dragomirescu a fost nevoit, în ultimele luni de viaţă, să-şi vândă şi micul ghioc al vilei sale dela Buşteni (construită, cândva, din economiile carierei lui universitare, nu din cărţi!) după ce, aproape toată viaţa, visase cuminte şi burghez un colţ de vie în preajma Bucureştilor şi o... bicicletă pentru excursii duminecale!...

Este penibil, e din cale afară dureros, de-a mai găsi şi astăzi susţinători, deosebit de solemni, deosebit de îndopaţi cu formule, ai degradantei opinii că scriitorului îi convin de minune rănile necicatrizate, lipsurile şi crâncena mizerie, singurele care... asigură elaborările supreme! Astfel, de dragul mitului privighetorii oarbe, se uită că însuşi Boileau, canonizatorul ipocrit al formulei gloriei albe, a dus o viaţă comodă, deopotrivă servită de averea-i personală şi de solicitudinile regale, prin care a obţinut chiar funcţia de istoriograf monarhic; că Lamartine a fost ministru şi ambasador; că Victor Hugo şi A. de Vigny n'au cunoscut, nicicând, mizeria sau grija existenţii cotidiene; că marele Goethe a fost răsfăţatul ducelui de Weimar, că pentru Gabriele d'Annunzio luxul, vilele somptuoase şi satisfacerea tuturor capriciilor erau ceva curent; că un Valéry, un Claudel, un Montherlant, un Cocteau şi-au asociat şi un prestigiu de viaţă prestigiului lor de scriitori; că un Mistral şi un Francis Jammes au trăit şi elaborat în patriarhalele lor domenii însorite; că romancierii moderni americani culeg venituri fabuloase după operele lor, şi că — în fine — procesul creaţiei artistice e prea puţin germinat de factorii externi, dar că se află în strânsă dependenţă de bogăţia interioară, de arcul voltaic al sufletului scriitorului...

Pentru zilele noastre, dăinuirea legendei privighetorii oarbe e o ruşine. Ea dezonorează cultura actuală.

RADU GYR

Renaşterea italiană văzută de Burckhardt şi Papini

(Urmare din pag. I-a)

Evul-Mediu era teocentric; epoca modernă este ateistă şi egocentrică. Renaşterea, susţine Papini, la o egală distanţă, a cunoscut perfecţiunea pentrucă era „teoandrică". Epocile în care se încearcă suprimarea omului — cum a fost Evul Mediu — sau a Divinităţii, sunt epoci de decadenţă; în timp ce Renaşterea, care a ştiut — cel puţin prin cei mai de seamă reprezentanţi ai săi — să restabilească un echilibru între unitatea divină şi cea pământească, care a fost creştină fără a fi „antiumană" şi modernă fără a fi „titanică", a creat, ajutată tocmai de această înţelegere pământească şi creştină în acelaşi timp, una din civilizaţiile cele mai strălucitoare pe care lumea le-a cunoscut vreodată. Renaşterea — este şi explicaţia titlului dat de Papini cărţii sale — este imaginea Divinităţii văzută prin caleidoscopul artei; imagine deformată dar evanghelică şi înalt-creştină...

Că Papini a apăsat dinadins pe sensul ascuns al distribuţiei rolurilor şi pe natura acestor distribuţii, este adevărat. Nu trebue însă să pretindem că Evul-Mediu văzut astfel ar fi în întregime o lume de iubitori de abstract, nici Renaşterea o lume de contemplaţie artistică! Papini a vrut doar să atragă luarea aminte asupra unui fapt îndelung controlat de el; şi anume că nu departe de o scolastică înghetată, plină de silogisme şi de un ascetism ce îşi pregătea singur sfârşitul, Renaşterea a adus generaţiilor noi revelaţia unei lumi necunoscute şi sublime, ce a făcut să isbucnească dintr'odată din seva înăbuşită a geniului italian, opere de artă şi de frumuseţe tot atâta de înfloritoare ca şi cele din vremea lui Pericle.

DOROTHEA CHRISTESCU

ECOURI teatrale

DOLIU...

De curând ne-au părăsit doi artişti: Ion Livescu şi Getta Kernbach, pornind pe drumuj singurei găsiri cu veşnicia...

In viaţa lor, fiecare şi-a avut rangul cuvenit; pentru noi, însă, n'au reprezentat decât una şi aceeaşi dragoste de teatru, una şi aceeaşi putere de muncă şi — ceeace e atât de rar — una şi aceeaşi calitate — marea calitate — de-a preţui cum se cuvine arta.

Ion Livescu a însemnat un nume şi o viaţă dăruite teatrului românesc.

Din munca şi priceperea lui, s'au ridicat generaţii de actori ca

să completeze cu merit locurile cuvenite.

Aşa cum din talentul lui, o seamă de roluri s'au ridicat, ca să arate contribuţia unui mare actor.

Getta Kernbach a însemnat numai un nume — şi în acelaşi timp — a mai însemnat şi o mare nedreptate în teatru.

Cu un talent pe care şi stângăcia modestiei l-a ţinut — poate — departe de tot ceeace se cerea impus, Getta Kernbach n'a ştiut să facă decât să aştepte şi să sufere, fără să ceară şi fără să abdice dela ceeace îi dicta firea şi caracterul său.

Rolurile Gettei?... Câteva...

A rămas însă în fiecare amprenta unei interprete de mari calităţi.

Azi, pe ce baze de postumă dreptate să i le aşezăm?...

Pentru morţi, doar pe respectul ultimei lor dorinţi: ertarea.

TEATRUL-RADIO...

Nu-i uşoară sarcina celor cari au răspunderea teatrului la microfon.

De unde până acum câtva timp, auditorul se mulţumea cu ceeace putea să se numească o „piesă radiofonică", azi a devenit foarte pretenţios, cerând să i se dea lucrări cât mai valoroase.

Recunoaştem că străduinţa d-lor Mugur, Hodoş, dr. Voiculescu, Victor Ion Popa, Val Mugur şi Psatta, de-a satisface cât mai mult dreptele cereri, programând piese clasice şi moderne semnate de autori străini bine cunoscuţi, e totuşi oarecum paralizată de lipsa lucrărilor originale.

Auditorul apreciază ceeace i se oferă, dar vrea şi texte de autori români.

Şi-atunci, unde sunt autorii noştri?...

Dece nu scriu piese pentru radio d-nii: Tudor Muşatescu, Mircea Ştefănescu, Aslan, Costăchescu, Horia Furtună, „Kiriţeştii", şi atâţia alţii?

Are dreptate d. Hodoş când spune: „Ni se aduc critici că n'avem plăci noi sau că nu dăm la microfon piese originale. Crede însă cineva că înainte de-a ni se spune de alţii, nu ştim şi noi lucrul acesta!... Dar plăcile de unde să le luăm, iar piesele cui să le cerem să le „fabrice", când autorii dramatici români întârzie să răspundă la cererile noastre!"...

Sperăm, totuşi, că dramaturgii noştri se vor conforma în curând.

Dar numai de nu le-ar „fabrica" în serie, aşa cum a început să facă un domn „autor".

„APE"...

Nu înţelegem dece autorii de piese respinse de comitetul de lectură al Teatrului Naţional, îşi îngăduie fantezia de-a publica în revistele de specialitate informaţii că „au fost primite"

Prin sistemul acesta de-a se creea confuzii, nu se face — din păcate — decât un prost serviciu. şi primul care are de suferit este chiar cel care strecoară asemenea notiţe.

Adevărata regulă în informarea publicului nu poate fi alta decât anunţarea sinceră a unui fapt.

Neadevărul, ori cât ar fi clătit în mii şi mii de ape, tot degeaba...

O scadenţă a procesului de împezire vine dela sine...

Dece nu s'ar teme „domnii" aceştia, tocmai de această scadenţă?!...

PORTRET...

Cărui alt chip de om i s'ar fi putut da o asemănare atât de apropiată sufletului, cum i s'a dat doctoru ui, poetului şi dramaturgului VASILE VOICULESCU?

Figura domniei-sale este expresia justă a bunătăţii, a modestiei şi a iubirii aproapelui.

E stema unei culturi la care şi talentul s'a adăogat, ca să existe şi să avem în ţara noastră un poet mare şi un dramaturg de valoare.

Piesa d-lui Dr. Voiculescu, intitulată „Fata ursului" şi jucată acum câtiva ani pe scena Teatrului Naţional, n'a fost o piesă, a fost o realizare venită de dincolo de convenţionalul teatral, şi de unde trebuia să deslusim o mistică nouă în legea creaţiunii dramatice.

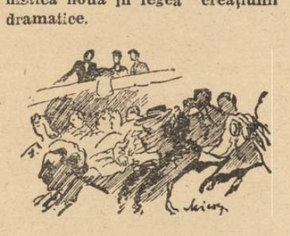

Ca scriitor dramatic, d. Dr. V. Voiculescu ne-a dat în ultima vreme două volume: „Demiurgul" şi „Duhul pământului" pe cari, citindu-le, le socotim de-o biruitoare realizare scenică, demne de-a prilejui oricând un succes categoric de adevărată artă.

Dar despre asta, trebue să se îngrijească numai Teatrul Naţional, căci altfel vom afla că succesul lucrărilor dramatice ale d-lui dr. V. Voculescu vine mai întâi din alte ţări...

AFIŞ...

După piesa d-lui Camil Petrescu, intitulată: „Iată femeia pe care o iubesc", Teatrul Naţional pregăteşte premiera piesei „Fedora", în prelucrarea d-lui Dem. Theodorescu, având pe d-na Marioara Zimniceanu în rolul principal şi NU d-na Marioara Voiculescu, aşa cum s'au grăbit să anunţe unele reviste de specialitate.

La „Studio" va intra — după piesa d-lui Soare Z. Soare, „Comedia inimii"—o nouă piesă originală „Domnişoara nu se mărită", semnată de I. C. Aslan.

Teatrul „Comoedia" face schimbare de afiş cu piesa „Adevărul gol, goluţ..." jucată pe timpuri la „Regina Maria" cu Puiu Iancovescu în rolul principal.

Teatrul „Maria Filotti" a anunţat piesa lui George Mihail Zamfirescu, intitulată „Domnişoara Nastasia..."

La celelalte teatre, un... „camuflaj" perfect în ce priveşte întocmirea afişului viitor.

I. M. LEHLIU

Un invins: Traian Demetrescu

(Urmare din pag. I-a)

Pentru moment, îi surâde o slujbă la Ministerul Instrucţiunii, o ameliorare a stării materiale. Motivul acesta îl determină să se instaleze din nou în Bucureşti. Fatalitatea, însă, nu încetează de a fi neîndurătoare. Protectorului său, cunoscutului om politic Take Ionescu, îi mai fusese prezentat de către un club politic încă un tânăr cu acelaş nume. Fire mai practică, omonimul poetului, fiind mai insistent şi cu mai puţine scrupule decât veritabilul poet Traian Demetrescu, a obţinut numirea, spre îndurerata resemnare a scriitorului oltean şi spre satisfacţia deplină a lui Take Ionescu, care fusese încredinţat că poetul a fost numit şi, în felul acesta, oarecum adăpostit de nevoile imediate ale vieţii.

După reeditarea aceleiaşi ocupaţii de ziarist, care numai pentru un temperament ca al lui nu era potrivită, după întâmpinarea aceloraşi lipsuri şi manifestaţii ale ftiziei, pe care poetul le brava cu o demnă atitudine de stoicism, s'a reîntors, cum era şi de aşteptat, la Craiova.

De astădată, existenţa poetului ne apare şi mai înduioşetoare. In romanul „Insemnările lui Serafim", de curând apărut, N. M. Condiescu descrie într'un mod minunat de plastic şi sugestiv viaţa pe care Traian Demetrescu o duce în aceşti ani în oraşul său natal, întocmai „Albatrosului" din faimoasa poemă a lui Baudelaire:

„Trecea parcă plutind, cu ochii pierduţi în depărtări, înalt şi uscăţiv în largu-i pardesiu, cu faţa de o bolnăvicioasă paliditate, sub pălăria cu borduri neobişnuit de mari. Un pelerin venit de pe alte meleaguri în această cetate de parveniţi, robiţi aurului. Un zâmbet trist flutura pe chipu-i tăiat în linii subţiri. Ceva din Iisus, ceva din Heine".

In răstimpul ultimilor ani ai vieţii, mai încearcă de vre-o câteva ori o stabilire la Bucureşti, fără să se poată fixa; deasemenea face mai multe călătorii prin ţară; între altele, în străinătate, prin Germania şi Austria, şi din nou în ţară prin Bucovina, căutând liniştea şi aerul curat atât de trebuincios şi binefăcător sănătăţii sale istovite.

Abstracţie făcând de modul de viaţă, pe care Traian Demetrescu l-a dus în această vreme, constatăm că poetul dă la iveală încă o mulţime din operele sale. Inregistrăm astfel: **Profile literare, Intim, Sensitive, Iubita, Privelişti din viaţă, Aquarele, Simplu,** la care trebue să mai adăugăm şi operele publicate postum, şi, îndeosebi, romanul **Cum iubim** şi piesele traduse din François Copée, afară de activitatea ziaristică.

Dar ftizia pune stăpânire pe dânsul cu totul. Ultimele puteri îl părăsesc. Deacum înainte, trebue să se strângă definitiv depe drumuri în modesta-i odăiţă de deasupra cârciumei, între pereţii casei părinteşti, „în zdupările spărgătoare de duşumele ale beţivilor", pe care le auzise de atâtea ori, încă din fragedă copilărie. Când forţa cotropitoare a primăverii sosi peste meleagurile oltenesti, să cheme natura şi oamenii la o nouă viaţă, autorul „sensitivelor", trecu în lumea celor drepţi, încă pe când nici nu împlinise 30 de ani.

Dar noaptea de 16 spre 17 Aprilie a anului 1896 nu constituie încă epilogul calvarului inadaptabilului Tradem.

Cu privire la acest fapt, reproducem tot din volumul amintit al lui N. M. Condiescu:

„Câţiva ani mai târziu, un grup de literaţi au hotărît să-i ridice o statuie în oraşul natal. S'a ţinut pentru strângerea fondurilor, şezători în toată ţara. La acea din oraşul lui, asista şi bătrânul Ciupitu (tatăl său), care niciodată nu se lămurise deabinelea cam ce îndeletnicire avusese fiul său, cum nu s'a lămurit nici atunci:

— Nu credeam c'a fost aşa mare pricopseală de el, ca să-l vorbească oamenii în teatru...

Iar când a fost să-i aşeze primăria bustul în mahalaua lui, s'au revoltat băştinaşii; îndeosebi, femeile:

— Auzi bia, ce ruşine pe noi, zice că să pună monament lui feciorul lui Ciupitu, aici la noi...

— Păi vezi, beţivului ăluia, de trebuia patru oameni să-l dea jos din birje, când venea turtă acasă.

Şi municipiul a înapoiat statuia comitetului care i-a găsit loc, apoi, în grădina Ateneului Român din Bucureşti, de unde a fost luată, împreună cu altele, acum câţiva ani.

Dacă ne oprim puţin să încercăm o conturare a personalităţii lui Traian Demetrescu, e cu neputinţă să nu fim surprinşi şi adânc impresionaţi, nu atât de traiul pe care l-a dus acest romantic întârziat, într'un secol de materialism atroce şi într'un mediu cu totul nepotrivit lui atât ca mentalitate, cât şi ca receptivitate afectivă. Raportat la familie, mahalaua, timpul şi toţi ceilalţi factori, din care a eşit cea mai mare sensibilitate poetică oltenă de până acum, sufletul autorului „sensitivelor" ne pare un fenomen aproape enigmatic. Un amestec ciudat de tristeţe calmă şi resemnată, de contemplativitate şi reflexie, de vibrantă sensibilitate şi adâncă duioşie. O ciocnire violentă între viaţa eterică şi cea reală a cotidianului de o puritate feciorelnică şi sensualism, oscilând între dispreţ şi cea mai avidă dragoste şi sete de viaţă.

Tot acest mozaic sufletesc cu o unică şi generală caracteristică de aristocraţie. Insăşi înfăţişarea fizicului său trăda această noblete a unui rar exemplar de elită care era poetul. „Liniile unui trup plăpând, fineţea mâinilor cu degete de femee, făcute parcă pentru desmierdări aproape aeriene şi aşa nostalgică figură, luminată de nişte ochi de o expresivitate impresionantă".

Care era adevăratul suflet al acestui pelerin idealist, trecut prin viaţă ca printr'un vis urît, dintr'o noapte cu un firmament cu totul sublim, numai scrisul lui Traian Demetrescu ne poate face să întrevedem, în care, dacă arta nu-i o realizare de prim ordin, sinceritatea mărturisită e zdrobitoare până la uluire...

CONSTANTIN-STELIAN

PREZENTARE DE VALSURI CELEBRE COMENTATE

Sâmbătă, 26 Februarie, orele 4 p. m., va avea loc în sala Ateneului Român o prezentare de valsuri celebre comentate, organizată de Asociaţia Creştină a Tinerilor. D. Emanoil Ciomac va vorbi despre istoria valsului comentând realizările mai importante.

Exemplificările vor fi făcute după următorul program:

1) D-na Magda Nicolau va executa la pian: a) Liszt-Mephisto-Valse; b) Saint-Säens — studiu în formă de vals; 2) Orchestra A. C. T. dirijată de d. Theodor Rogalski: a) Sibelius-Vals trist; b) Brahms — Vals la bemol major; c) Tschaikowski — Vals din serenade pentru orchestra de coarde; d) Johan Straus — Poveşti din Pădurea Vieneză şi Vals Imperial.

NOTE românești

NE CHEAMA ARDEALUL

„Cântarea pătimirii din urmă", antologia pe care o publică (București, 1944), scriitorul GEORGE TOGAN cuprinde mărturisirea, întru eternitatea românească a Transilvaniei, a 46 de poeți: Elena Ancuța, Vlaicu Bârna, Mihai Beniuc, Emil Botta, Petre Bucșa, Vasile Bucur, Traian Chelariu, Gheorghe M. Ciobanu, Florica Ciura-Ștefănescu, V. Copilu-Cheatră, Aron Cotruș, Dimitrie Danciu, Romeo Dăscălescu, Traian Dragoș, Victor George Dumitrescu, B. Frunte. Emil Giurgiuca, George Gregorian, Radu Gyr, N. I. Herescu, C. D. Ianculescu, Ion Th. Ilea, Iustin Ineșu, D. Iov, A. Mândru, Iosif Moruțan, Teodor Murășanu, Al. Negură, Domnica Oprea, George Pahn, Petre Pandescu, I. D. Pietrari, Mihail Pintea, George Popa, Grigore Popa, A. Rozneanu-Nepos, Traian Rusu-Șirianu, Dumitru Savu, Ion Șiugariu, I. V. Spiridon, I. O. Suceveanu, George Todoran, Lucian Valea, Pan M. Vizirescu, Vasile Voiculescu și Emil Zegreanu.

Alaturi de antologiile alcătuite de poeții Emil Giurgiuca și Matei Alexandrescu, volumul tiparit, în al patrulea an de refugiu, de catre d. George Togan, indeplinește toate condițiile unei antologii valoroase nu numai ca expresie a credinței, nadejdiei și adevărului românesc în ceeace privește etnicitatea Ardealului nostru indivizibil. Antologia d-lui George Togan, — despre care vom mai avea prilejul să vorbim, — este o foarte bună antologie lirică și în ceeace privește prezentarea unor poeți noi. Din acest punct de vedere notele bio-bibliografice, ilustrate de gravurile d-lui Marțel Olinescu, se dovedesc a fi de tot binevenite.

NECULAI V. COBAN

apreciatul autor al culegerilor de versuri „Carte de început" (1936), „Casă pe Prut" (1940), „Cântece de acasă" (1941), a publicat, la editura „Dacia Traiană" din Chișinău (1944), o nouă carte de poeme: „SFÂRȘITUL NORD". In subtitlu d-sa îi spune „Ciclu polar" Volumul însănuchează 21 de piese hiperboreeme asupra cărora ne vom spune părerea intruna din cronicele viitoare

OGOARE ȘI LUCEFERI

se numește prima carte de versuri a d-lui B. Frunte, poetul luminos și suav pe care l-am apreciat din cele publicate in diferite reviste ce au înțeles să-i aprecieze scrisul. Cartea d-lui B. Frunte, apărută, în superioare condiții tehnice, la Cernăuți (1943) echivalează cu o adânc simțită autobiografie lirică a poetului legat de brazda dela care a pornit, purtându-o, cu mare dragoste, în toate fibrele sufletului său sămănător de lumină și me-

lodie bună. Citâm deocamdată acest „motiv eminescian": Când cerul inimilor poartă Covoare-albastre de senin, Pe-a vieții ruginită soartă Trec primăverile și vin... — Și când spre zarea violetă Avide sufletele se'ntrec, Cu înflorită siluetă Vin primăverile și trec... Iar în povestea amintirii Vedem cum pier și cum iar cresc. Cu tinerețea trandafirii, Când primăverile sosesc... Și-un crin de vis dacă ne'mbată, Plutim, salvați, peste destin! Zăpada vieții-i mai curată Când primăveri se duc și vin".

INCHHINATA

M. Sale Regelui Mihai, placheta de versuri *„Aripi de foc"* (București, 1943), pe care ne-o trimite d. *Fane George Pajiște*, conține bucăți patriotice inspirate de actualul razboiu, și poezii lirice propriu zise. Cea mai realizată ni se pare „Toamna" din ciclul *„Cărări sufletești"*. D. Fane George Pajiște se găsește la a treia carte de versuri. Precedentele au fost: „Incătușări" 1937) și „Incrustări în mine" (1940).

REPRODUCEM

din „Album — Versuri — (1933—1943)" volumul d-lui Nie Radu Miriade acest „Sfârșit": „U-hu-hu! Cine căzu? Cântec, tu? — Eu credeam că soarele Și-a vărsat ulcioarele Peste casa De mătase Unde crește 'Impărătește Dragostea; Pacostea de pălărie Vișinie: Scăpătatul logodi Sborul cu tristețile, Peste diminețile Fără de cercei... Unde-o fi Aurora Tuturora? E-he-hei! U-hu-hu! Cine căzu? Cântec, tu? Cântec, tu! U-hu-hu!" (Cuvintele scrise cu majuscule marchează începuturile de vers). Volumul d-lui Nie Radu Miriade a apărut la Statina.

INTALNIREA CU FOCUL

se numește frumosul volum de poeme al d-lui Ion Sofia Manolescu. Prezentată cu mult gust și ornată cu un portret al autorului desenat de pictorul Drăguțescu, cartea d-lui Ion Sofia Manolescu, poetul care s'a intalnit cu focul acolo unde flacarile lui patrund până în cele mai ferite liniști ale sufletului omenesc, — poemele d-lui Ion Sofia Manolescu sunt poeme de război, — aduce o notă personală pe care o vom releva la timpul său.

ALMANAHUL

ziarului Bucovina pe anul 1944 este, orice s'ar spune, o biruință a tuturor acelora ce, muncind cu obnegație în redacțiile ziarului „Bucovina" și revistei „Bucovina Literara" din Cernauți sau pe terenul cultural bucovinean, au înțeles că nimic nu trebuie să tulbure manifestarea solidară a sufletului românesc acolo unde acest suflet este și rămâne solidar cu glia și trecutul ei. La acest Almanah și-au dat ne-

precupețita colaborare cercetatori și literați ca: I. Mandruc, Traian Cantemir, A Dragu, A. Cârdei, I. Munteanu, E. Costea, G. Drumur, A. Tudor, A. Bogaci, N. Bocșa, G. Severin, A. Sanger, I. Suceveanu, N. Tăutu, C. Loghin, I. Diaconescu, S. Reli, A. Vasiliu, M. Șesan, G. Teodoran, A. Bolohan, Sext. Dascalu, O. Buzneanu, E. Av. Zanaria, C Bivolaru, V. Vintilescu, B. Șesan, Silv. Coroamă, Șt. Bidnei, I. V. Daskevici, Al. Bădăuță, S. Anton, Gh. Noveanu, etc. Almanahul are, în loc de prefață, cuvintele d-lui Maresal I. Antonescu adresate bucovinenilor dezrobiți.

DE VOLUMUL

„Am văzut războiul", pe care l-a scos, în editura „Universul", d. Dumitru Smeu, *ne vom ocupa într'una din cronicile cele mai apropiate.*

D. N. TCACIUC-ALBU

a scos, în „Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni" (Cernăuți, 1944), un interesant volum de povestiri scrise în Cernauți, între Septemorie 1941 și August 1942, după intoarcerea autorului din refugiu. Vom reveni. Tot la Cernăuți, și, dacă nu ne înșelăm, în aceeași colecție, a apărut și o culegere de nuvele scrise de d. A. Sânger, poetul Melopeelor. Nu le-am primit la redacție.

SAECULUM

revista de filosofie condusă de marele nostru cugetător și poet Lucian Blaga, a apărut, pe lunile Ianuarie-Februarie 1944 cu următorul sumar: Lucian Blaga (Fenomenul istoric), Victor Iancu (Opera de artă și forma artistica), Nicolae Tatu (Preciziunea în filosofie), I. Negoițescu (Descartes moralistul), George Hanganu (Structura sensibilității lui Paul Verlaine), V. Iancu (Ștefan George și depășirea estetismului), Ștefan George („Lauda femeilor", versiune românească de Lucian Blaga) Recenzii și note semneaza:

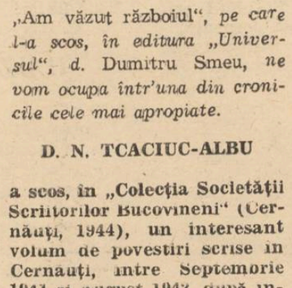

V. Iancu, St. Aug. Doinaș, Delu Petroiu, Radu Stanca, L.(ucian) B.(laga), I. Negoițescu și N. Tatu. Intrând în anul al doilea, revista SAECULUM infruntă, cu demnitatea la care-i dau dreptul seriosele studii și comentarii apărute până acum în densele-i pagini, — toate atacurile cu care a fost primită dela o vreme. Neparticipând principial, la o polemică, oricât de ispititoare ar fi ea, care-i privește exclusiv pe filosofi, ne permitem, totuși, să ne aducem aminte de un adevăr: Nu este om oarecare acela împotriva că-

DESPRE MASCA

și mișcare, — studiul pe care-l publică, în TRANSILVANIA (Anul 75 Ianuarie. Nr. 1—1944—Sibiuș d. I. Negoițescu ne pune în fața unui foarte subtil estet, psiholog și cunoscător al problemei dansului. Il remarcăm cu satisfacție deosebită. Acest număr al Transilvaniei aproape octogenare mai cuprinde colaborările d-lor: Prof I. Lupaș (Preocupări istorice în activitatea literară a lui Horia Teculesc), Șt. Manciulea (Fuga lui Timoteiu Cipariu în Țara Românească în 1849) Ion Berciu (Noile săpături arheologice din Ardeal), P. N. Panaitescu (Satul bătrânesc) și Traian Marcu. (Căi de comunicație în arcul carpatic). Cronicile și Insemnările foarte serioase.

V. JELERU

KALENDE

revista de critică, literatură și istorie literară pe care o conduce d. Vladimir Streinu *se situează în rândul prim al periodicelor noastre de cea mai bună calitate. Caietul pe ianuarie și Februarie 1944 al* Kalende-*lor e deadreptul excepțional. Colaboratorii sunt Basil. Munteanu, Anișoara Odeanu, Const. Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Radu Tudoran, George Dan, Mihail Crama, Ștef. Aug. Doinaș, Aurel H. Goimaș, Ernest Verzea, Mircea Popovici, Ion Vintilă, Barbu Ciocuiescu și Boris Deștiu.* Faptele și comentariile *le semnează: Vladimir Streinu, Apollonius, Barbu Tureanu, etc. Lapidare sunt cele scrise de d. prof. Basil Munteanu despre drama și tragedie în studiu d-sale „Corneille și altruismul grec"; din toate punctele de vedere remarcabil e poemul* Moment *semnat de Anișoara Odeanu; în intregime citabil poemul* Camera *fără ferestre al d-lui Aug. St. Doinaș și la exemplară înălțime lirică versurile cu care au contribuit E. Verzea, Cont. Tonegaru, Ion Vintilă, Dim Stelaru. Noi atitudinile poeților George Dan, Mih. Crama, Mircea Popovici, Barbu Ciocuiescu. Romancierul Radu Tudoran publică o plină de atmosferă nuvelă* (Ospăț cu oameni buni) *care face parte din materialul adăugat la ediția nouă a volumului d-sale de nuvele „Orașul cu fete sărace".*

Solstițiu

Când ai să mă cauți ca într' un răsturnat
Joc de fântâni, din care nu mă vei ghici
—Când vinul nopții 'n cupe pe care l-am turnat,
Curgând pe șoldu-ți tânăr, încă va străluci.

Ca într'un anotimp prea vast ai să-mi colinzi
Cu svonul tău de bronz și primăvară,
Prin viața mea topită cu auru'n oglinzi
Vei fi precum un vânt frumos ce mă 'nconjoară.

Vei răscoli cu brațul oceane-adânci și verzi
Unde lasciv dorm șerpii iubirilor rămase,
In cercuri de tristețe plângând ai să te pierzi
Că nimeni n'o să-ți cânte refluxul de mătase.

Astfel ai să mă cauți să-ți fiu amant și rege
Pe-un continent de vise și alge, însă eu
Voi bate din aripă, lumină să se 'nchege
Și ca un duh deasupră-ți voi stărui mereu.

N. VERONESCU

Cântec de primăvară

Te-aștept cu mugurii mușcați de 'nghеț,
Cu soarele-adormit în peșteri verzi,
Cu iarba cuibărită sub zăpezi,
Lăstar de fag în preajmă de desmăț.

Te-așteaptă fiare fără de stăpân
Și dorul codrului ivit din stânci
Să plângă doar răchitele din lunci
Cu cimitire sure 'n joc păgân.

Te-așteaptă, Primăvara, mândra mea
S'o duc în munți să-i cânt de drag, să-i cânt...
Să spună Ceru 'n versul meu cuvânt,
Că mi-a cioplit izvod vieții : Ea.

GR. POPIȚI

Singurătate

Strunește-ți cântecul, vioară!
Nu vezi? E-atât de trist sub zări.
Din cer argint nu mai coboară:
Doar frunza geme pe cărări...

Strunește-ți cântecul! Mă doare
Melodiosul tău suspin.
Privește: nici un strop de soare
Pe singuratecul anin...

A'ncremenit în goluri clipa
— Petală fragedă'n herbar...
Sufletu-și spânzură aripa
De stinsa zi din calendar.

...Se lasă noaptea, tristă, rece,
Pe-ai lumii ochi de doruri frânți.
O ! nimeni, nimeni nu mai trece
Și tu, vioară, tot mai cânți...

LEONIDA SECREȚEANU

Titlu mic

Prea îndrăgostit
Voi fi fost de zări
Calde 'nsingurări
De m'au prăfuit.

Trist, ca un școlar
Toamna, îți desfoi
Din caete noi
Zâmbetul amar...

Ce s'or fi făcut
Anii noștri buni ?
Fruntea cu minuni
N'am s'o mai sărut.

De prin nopți senine
Cade câte-o stea
Tremură 'n perdea
Și mă ia cu sine !

ȘTEFANIA STĂNCĂ

Secretul lui Charles Morgan

(Urmare din pag. I-a)

Iubirea — marea temă a romanului de totdeauna — este pentru Morgan tot o formă a extazului, o temă mistică : „acel elan către frumusețe, care cufundând pe contemplator în esența eternă a frumuseții pe care o admiră, creiază în dorință o iluzie de nemurire și se numește iubire". Prin ea, ca și prin contemplare și moarte, omul devine clarvăzator. Ele sunt „impăcarea împreună a suferinței și a bucuriei". Sau cum spune Sparkenbroke „un extaz in care diferențele intre ființe se suprimă".

Meditații ca acestea în jurul actului celui mai spiritual dar și mai omenesc al vieții, ar putea degenera în neisfârșite disertații. Dar Morgan este prea artist și imaginația lui, cum am spus, face ușor salturi dela gând la vis și dela vis la viață și oameni. Iubirea adolescentului Nigel pentru Claire din „Portret" are un accent de ficțiune și de supra-spiritualizare, ca și celelalte iubiri ale lui Morgan. Accentul acesta vine dela influența platonică. Dar cât omenesc, cata traire vie în tortura ei, în jocul pe care îl încearcă de când lumea cu tinerețea crudă a inimii !

Lew Alison iubește pe Julie și suferă toată gama sentimentului : tandrețe, adorare, pasiune, gelozie. Dar ceeace este foarte frumos și foarte în nota lui Morgan este că femeile lui, Julie mai ales, dar și Claire și Mary, tind către o dragoste absolută, către spiritualizarea ei și duc cu ele nu știu ce gust amar și melancolic al sfârșitului, al dorinței consumate și al condiției efemere a pasiunii.

Singur spiritul poate triumfa dar și el e surd și orb fără materie. Iubirile lui Morgan au ceva iremediabil, legat de trista condiție umană. Ce ușor ar luneca și aceasta temă în curată și absurdă filosofare! Dar femeile lui Morgan sunt atât de femei, atât de frumoase și atât de vii și de umane, incat sensibilitatea filosofică, face loc cu discreție imaginației și poeziei.

Despre „Sparkenbroke" spuneam odată că este romanța luciferică a omului de geniu. Prin subiect, prin compoziție, prin stil — „Spark" este un roman poetic. Autorul gândește tot timpul ca un mare poet și mistic, preocupat de misterul creației și al transcendentului.

Drama se desfășoară într'o continuă transfigurare artistică. Setea de desavarșire a artistului trăește pentru noi cu o transparență admirabilă, în acest personagiu. Cu atâta intensitate își trăește el destinul creator, încât toate lucrurile pe care le vedea sau le gândea „pierdeau valorile proprii și câștigau altele în raport cu arta, care este o formă a cunoașterii mai aproape decât viața însăși". Dincolo de aparențe, arta prinde adevărata natura a lucrurilor. Ea este „o imagine a lui Dumnezeu, săpată de el în timpul somnului artistului".

Micul tratat de estetică pe care îl cuprinde „Sparkenbroke" trebuia deasemeni cu gingășie desvoltat. Recitiți definiția pe care o dă artei și inspirației și observați încă odată secretul lui Morgan.

Despre romancierul acesta și opera lui s'au scris nenumărate pagini. Scriitorii francezi, în special, i-au închinat pagini entuziaste de critică subtilă și excesiv spiritualizată, cum numai ei știu s'o facă. De altfel, cu cât un roman este mai reflexiv și mai înfiorit de luminișuri filosofice, cu atât critica sa prinde și ea un colorit metafizic mai viu.

Pentru Morgan ea a trebuit însă să fie deosebit de atentă și dibace ca să-i smulgă secretul, pe care și noi ne-am încercat fugar, să-l înțelegem în rândurile de față. El e cuprins ca într'o cupă fermecată a spiritului, în aceste cuvinte pe care Alison le spune Juliei vrând să distingă două luni deosebite, două „fântâni" ale sufletului și două feluri de oameni :

„Acei în care gândirea este o însușire a sentimentului și acei în care sentimentul este o însușire a gândirii. Eu simt pentrucă mi-am închipuit, dumneata îți închipui, pentrucă ai simțit".

MELANIA LIVADĂ

Prietenă, eternă Poesie

Cu fiecare pas pierdut
In timp, în loc și'n mine
Te simt tot mai aproape
Ca pe o grea armură,
Tot mai întreagă și mai pură.

Cu fiecare pas pierdut
Te simt tot mai adevărat
Ca pe-o minune alături de păcat,
Cu semnul amândurora
Pe frunte și'n surâs săpat.

Cu fiecare pas pierdut
Tăcerile sunt mai aproape
Și mai curate,
Ca liniștea întâiei lumi
A primei stele
A celui dintâi cer
A primei deziluzii
Și-a primului mister.

Aeriană plăsmuire
De mâna unui demon
Și-a unui Dumnezeu,
Pentru durerea celor trecătoare,
Tu ești întâiul pas necunoscut
Și ultimul știut
Sub soare.

Purtând acelaș zâmbet de o veșnicie
Care atrage și înșeală,
Arzi focuri mari în ceață
Prietenă, eternă Poesie,
Ce încălzesc sau ne înghiață
In sufletul păgân,
Pe care-l strângi la sân,
Il crești și îl ucizi
Cu-aceeași pătimașă dragoste
Cu care te iubim.

RADU PATRAȘCANU

FRAUENLOB

In legătură cu studiul **„Stefan George și depășirea estetismului"** pe care l-a publicat d. Victor Iancu în revista Saeculum (Ian.-Febr. 1944), dară și în „dorința de a oferi totuși un exemplu de poezie georgiană și cetitorilor, cărora originalul le este inaccesibil", d. Lucian Blaga a ales poemul „FRAUENLOB" (din volumul „Die Bücher der Hirten und Preisgedichte, der Sagen und Sänge und der hängenden Gärten" — Georg Bondi, Berlin — pag. 52—53), dându-i titlul de **„Lauda femeilor"**. D. Lucian Blaga a ales acest poem deoarece, fiind scris în vers liber, i-a îngăduit să fie asimilat modului d-sale poetic. „Avem credința, — spune d-sa, — că am făcut această operație fără de a cobori prea mult nivelul originalului". Iată cum se prezintă originalul: (Il transcriem conform textului georgean care evită scrierea cu majuscule a substantivelor,majusculele servindu-i numai pentru marcarea începuturilor de vers).

„In der stadt mit alten fristen und giebelbildern, Den schneckenbögen an gebälk und tür, Gemalten scheiben, türmen die an die sterne rühren, Mit hohlen gängen und verwischten wappenschildern, Bei den brunnen wann morgen und abend graut Bei der gelächter und der wasser silbernem laut: Ein leben voll zäher bürden Ein ganzes leben dunklen duldertumes War ich der herold eurer würden War ich der sänger eures ruhmes: — Weisse kinder der bittgepränge Mit euren kerzen fahnen bändern, Führerinnen der heitren klänge In farbigen lockeren gewändern. Bleiche freundinnen der abendmahle, Patriziertöchter stolze hochgenannte Die unter heiligem portale Die schweren kleider falten der levante — Und habe meiner töne ganze kunst gepflegt Für euch ihr zierden im fest und jubelsaale, Herrinen mächtig und unbewegt.—Wer von euch aber reichte mir zum grusse Den Becher und den eichenkranz entgegen Und sagte mir dass sie mich würdig wähne Ihr leichtes band gehorsam anzulegen? Weiche träne und welche milde busse Gab antwort je auf meiner leier tränen? Ich fühle friedlich schon des todes fuss. — Bei der glocke klage folgen jungfraun und bräute sacht Einem sarg in düstrer tracht. Nur zarte hände reine und hehre Dürfen ihn zum münster tragen zum gewölb und grab Mit königlicher Den toten priester ihrer schönheit zu verklären. Mädchen und mütter unter den zähren Gemeinsamer witwenschaft giessen edle weine Blumen und edelsteine Fromm in die gruft hinab".

Traducerea d-lui Lucian Blaga sună astfel :

„In orașul cu străvechi și înalte coperișe. Cu'ntortochiate spirale peste uși, sub bârnele piezișe, Cu zugrăvitele ferestre și cu turnuri, ce la stele-ajung, Cu steme spălăcite peste gangul lung, Lângă fântâni, când seara umple-se de svonuri, De râs și de-ale apei argintate tonuri : O vieață suferinței închinată, O vieață 'ntreagă de mucenicie 'ntunecată, Eu fost-am vestitorul demnității voastre de poveste Și cântărețul gloriei ce-a voastră este: — Voi albi copii în lungi procesiuni Cu lumânări și panglice, și steaguri, Și voi fruntașele unor cântări senine In colorat vesmânt pe praguri, Voi palide amice ale neuitatei cine, Voi mândrele patriciene proslăvițe, Care sub sfintele portale Purtați brocate'n falduri grele, levantine.—Și'n arta sunetului m'am deprins prin primăveri și toamne Pentru voi, ce'mpodobiți cu sărbătoare sala, Puternice și nemișcate doamne. — Dar care dintre voi ca un salut mi-a 'ntins Vreodat' pocalul sau cununa de stejar Spunându-mi, spunându-mi înadins Că vrednic eu aș fi să-i leg brățara'n dar? Ce lacrimă, ce blândă ispășire A dat răspuns vreodată lacrimei din lră? Eu simt de-acum Al morții pas pe drum. — Sub dangăt jalnic și târziu Fecioare și mirese aline Urmează sumbrului sicriu. Mâni albe, numai pure, fragede, sublime Făgăduite sunt să-l ducă spre mormânt In catedrală'n cor, Transfigurând cu mută și regească slavă Pe mortul preot al frumuseții lor. Cu lacrime amare Fete și mame, plângându-și părăsirea, Toarnă vinuri scumpe în adânc, Toarnă în criptă Flori și pietre rare Cu evlavie fără cuvânt".

Traducerea d-lui Lucian Blaga este cum nu se poate mai bună odată ce ai în vedere dificultățile textului georgean care cere și din partea cetitorului neamț o apreciabilă sforțare până a i se destăinui. Și este cât se poate mai bună această traducere deoarece poetul Lucian Blaga a reușit să găsească multe corespondențe de sunet, transferând timbrurile textului original în sistemul de ritmuri și sensuri al versiunii d-sale românești. Lucrul acesta este enorm de greu din cauza texturilor intime ale limbii germane altfel structurate decât este țesutul graiului nostru românesc. Tocmai de aceea nu am înțeles dece d. Lucian Blaga și-a intitulat **„Lauda femeilor"** splendida tălmăcire. In afară de faptul că, pe nemțește, echivalentul cuplului de cuvinte **„Lauda femeilor"** i se spune **Lob der Frauen** (—deși **Stefan George**, în calitatea-i de mare înnoitor de limbă germană putea să-i spună și **Frauenlob**—), nimic din conținutul acestui profund omenesc poem stefangeorgean nu justifică titlul de **„Lauda femeilor"**. Dimpotrivă. Știm însă că a existat un **Heinrich von Meissen** supranumit **Frauenlob**, — adică **Lăudătorul femeilor**, sau, mai bine zis: **Lăudătorul Doamnelor**, întrucât el a fost acela care a dat o celebră luptă pentru adoptarea cuvântului **Frau** (femeie, doamnă) și eliminarea celui de **Weib** (muiere, femeie). Acest **Heinrich von Meissen** (1250—1318) este unul din cei doisprezece **Meistersinger-i**. Se spune că, la înmormântare, sicriul lui a fost purtat de femei. Versurile lui **Stefan George** spun acelaș lucru în strofa de încheiere a poemului tradus de d. Lucian Blaga.

Propunem deci schimbarea titlului de **„Lauda femeilor"** și înclinăm a crede că titlul cel mai potrivit rămâne tot cel ales de Stefan George, adică **Frauenlob**. In cazul acesta d. Lucian Blaga nu poate fi obligat să facă nici măcar mențiunea subsidiară cu privire la semnificația numelui de **Frauenlob**, căci poezia lui Stefan George nu este pentru oricine. Ne-am permis să facem această notă pentru a restabili, pe deoparte, un fapt, iar, pe de alta, pentru motive psihologice de tot speciale în ceea ce privește poezia de dragoste a lui Stefan George. Ar fi o gravă eroare să i se atribuie acestui poet ceeace el, — glacialul zeu al versului german celui mai fără lacune închegat,—vede în destinul ciudat al meistersingerului **Heinrich von Meissen**.

TRAIAN CHELARIU

DIN JALE SĂ ÎNTRUPAT-O CARTE

— Reportaj cu aspect de necrolog, scris pe marginea unor speranțe îndoliate de literatură —

S'a mai născut o carte și parcă nici n'ați băgat de seamă. Evenimentul a fost consemnat lapidar și indiferent, sub forma unei notițe, la cronica mărunță a unei gazete de dimineață, ca orice act de stare civilă — pe urmă notița a fost reprodusă de câteva reviste de specialitate, la fel de succint dar însoțită ici-colo de câteva elogii scrise în goana condeiului, și tăcerea care a urmat s'a lăsat grea, crâncenă, apăsătoare, ca uitarea pe lespedea unui mormânt.

Asta în materie de „presă".

In vitrina librăriilor însă, cartea n'a murit „de tot". Stângace și timidă ca o fetiță de școală, continua să îmbie trecătorii. Glasul ei parcă șoptea:

— Nu fii rău, nu mă lăsa pradă uitării. Iamă cu tine și nu vei regreta gestul. Voiu fi a ta, te voiu sluji cu credință, și din tainele pe cari le port în mine îți voiu spune multe lucruri frumoase.

Dar trecătorul n'avea vreme pentru cartea care se ofilea în vitrină. Privirile lui căutau cu totul altceva. Un moment, i s'a părut că se va decide asupra ei. Dar nu. A fost o amăgire. Omul a intrat în librărie, a răsfoit un timp revistele ilustrate atunci sosite cu poșta și a plecat strângând la subțioară un roman polițist.

Și ea, biata, tot acolo a rămas. In vitrina librăriei. Printre cărți cari îi ignorau existența. Sub privirea distrată ori nepăsătoare a trecătorilor grăbiți.

Dar nici acolo n'a stat multă vreme. Îmbătrânise. Se ofilise. Actualitatea ei trecuse. Era o carte oarecare, la fel de anonimă și la fel de inactuală ca în prima zi de apariție.

Când a simțit mâna vânzătorului c'o prinde usurel de mijloc, a crezut că va fi trecută la „secția ambalaj", pentru a fi predată cumpărătorului necunoscut.

Dar nu.

Amăgirea a fost de scurtă durată.

Din vitrina cu frumosul geam de cristal, s'a pomenit aruncată într'un colț de pod, printre hârțoage și tomuri prăfuite, în tovărășia guzganilor și-a negrelor coșmare.

Un singur om, o singură inimă i-a împărtășit durerea. Singur și nefericit în mijlocul unor semeni cari nu-i înțelegeau chemarea, pierduse orice nădejde în spiritul de apreciere al contemporanilor săi.

Era autorul.

Și vai! câte visuri, câte frumoase iluzii nu plămădise el în nopțile de singurătate, la lumina chioară a lămpii cu gaz.

Pentru a-l înțelege mai bine, să facem o scurtă incursiune în viața lui de om veșnic neînțeles, adica să încercam a da contur neconsolatei lui dureri.

LA INCEPUT A FOST IDEIA

Da! La început a fost ideia... Incoltise în el, în noaptea gândurilor lui ca o vagă și sinoasă luminiță. Nu știe cum i s'a năzarit, prin ce proces de iluminare i-a apărut pe ecranul minții, dar a purtat-o în ei luni și ani de-arandul.

— Ei, când ai de gând să me dai cartea promisă? îl iscodeau tovarășii de breasla, seara când se adunau ca niște umbre la masa unei cafenele.

— Aveți răbdare! le răspundea. Cartea e ca și scrisă. Nu aștept decât să se contureze definitiv în minte, ca pe urmă ca-i dau drumul. Dacă n'am scris nici un rând până acum, asta n'are importanță. Principalul este că am ideia.

Da, avea ideia! Capul lui era plin de idei, de visuri care mai de care mai trandafirii și mai irealizabile, dar un singur lucru nu prea avea tânărul autor în devenire: bani.

Or, e știut că fără bani de chirie și pâinea cea de toate compromisurile, viața nu mai prezintă nici un interes.

Măcar de s'ar fi găsit și pentru el un Mecena, un singur om care să-i asigure banii de țigări și laurtul zilnic.

Dar asemenea oameni nu pot fi găsiți într'un oraș unde singura țintă în viață nu este decât lupta pentru găleata cu apă și nutrețul zilnic. Pe cei mai mulți, golul din stomacul tânărului autor îi lăsa indiferenți, fiindcă ei nu știau ce înseamnă să mănânci odată pe zi și nici nu-i interesau artele.

— Regret, n'am nici o posibilitate să te ajut. Vino mâine și poate îți dau o scrisoare de recomandație către prietenul X, care la rându-i te poate recomanda lui Y.

Și zilele treceau. Și nopțile îl apăsau. Și frigul din coaia cu tavanul scund îl chircea ca pe-o arătare pe scaunul beteag de picior, făcând să-i înghețe mâna pe toc.

AH! PROPRIETARESELE...

Intr'o dimineață, stăpâna mansardei i-a bătut energic în ușă.

— Intră! a fost răspunsul chiriașului.

Și a intrat.

El își sufla în pumni ca să se încălzească. Ea l-a fulgerat cu o privire ghețoasă ca vânturile nordului.

— Dacă până mâine seară nu-mi plătești chiria — i-a zis — să-ți iei catrafusele și s'o ștergi.

Firește, răspunsul chiriașului a avut darul s'o mai liniștească. Nu avea de unde să-și procure banii într'un timp atât de scurt, dar peste două săptămâni, cel mult trei, are să-i dea — sigur — pe toți.

Proprietăreasa nu i-a răspuns decât atât: — Bine! Aștept s'o văd și p'asta...

...Și a plecat furioasă, trântind ușa, cu hotărîrea fermă ca la data promisă să nu-i mai facă nici o concesie, să fie — adică — ceva mai energică.

In ziua aceea, parcă mai tristă decât celelalte, autorul și-a părăsit turnul de fildeș și-a luat-o razna pe străzi. Spre seară, s'a întors cu câțiva gologani în buzunarul pardesiului (îi ciupise" dela gazeta unde făcea pe corectorul) și cu dorința năvalnică de-a se așterne pe lucru.

Și cu toate că în cameră era frig, până a doua zi dimineața nu s'a ridicat dela masa de scris. Momentul cel mare sosise. Cartea își cerea dreptul la viață. Romanul primise botezul întâiului capitol.

O CARTE CARE NU SE MAI TERMINA

Săptămâni și luni de zile apoi, autorul a migălit la opera care avea să-l consacre, să-i aducă mult râvnita glorie.

„Va fi o carte cum puține se scriu în zilele noastre!" cântau gazetele unde tânărul autor avea „acces".

Puțin câte puțin, se creiase o legendă. Confrații îl priveau cu respect. Prietenii așteptau cartea cu interes.

Dar cartea întârzia. Și lunile treceau. Și speranțele amicilor deveneau tot mai tulburi.

— Numai să nu fie o poveste! cuteza câte unul să-l iscodească.

Nerăbdarea era firească. Se împliniseră doi ani de când tânărul autor le împărtășise vestea și roadele muncii nu se vedeau.

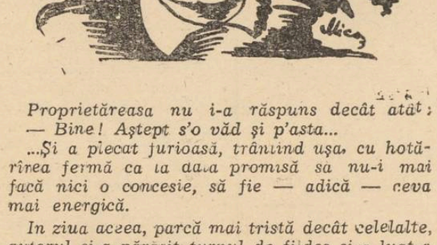

Din cauză că nu putea să-și plătească chiria la timp, proprietareasa i-a facut bagajele și l-a poftit să plece. Zadarnice au fost rugămințile lui, zadarnice promisiunile că odată cartea terminata, se va achita de datorie până la ultimul sfanț și-i va anticipa chiria pe câteva luni. Noaptea următoare, și-a petrecut-o în casa unui prieten poet, iar a doua zi s'a mutat în subsolul unui vast imobil, într'o odăiță nu mai mare decât o carceră, lângă camera calorifer-ului.

Lumină nu prea avea, așa că era silit să lase ușa deschisă pentru a o primi dela gura cuptoarelor. Și în măsura în care nu era silit să facă corecturi la ziarul unde lucra, dădea fuga acasă și scria la romanul care avea să-l consacre — scria cu un îndemn mereu sporit, dela ora unu noaptea până a doua zi dimineața la cinci, lipsit de confort și hărțuit de zgomotul cuptoarelor sub presiune.

Dacă de cele mai multe ori se culca flămând, el avea în schimb o mângâiere. Mângâierea că într'o zi cartea lui va fi un fapt împlinit și atunci... atunci viața îi va surâde într'alt fel, drumuri noui și luminoase i se vor deschide și numele lui va flutura pe toate buzele.

Dar...

...VIAȚA NU-I ATAT DE SIMPLU DE CUCERIT

...Și nu-i atât de simplu de cucerit, pentrucă pe lângă talent și voința de-a învinge, se mai cere și altceva.

In primul rând, se cere ca manuscrisul odată terminat să fie dat la mașina de scris.

Omul nostru terminase cartea, dar îi lipseau banii pentru a o transcrie.

Atunci, printr'un resort firesc al memoriei, și-a amintit că undeva, într'un fund de provincie, avea o palmă de pământ rămasă moștenire dela părinți.

N'a mai stat pe gânduri. A dat fuga acasă, a vândut pământul și cu puținii bani ce i-a luat pe el, s'a întors la București și a dat manuscrisul unui birou de copiat acte.

Lucrul mergea cam greu. Dactilografa era mereu distrată, mânca din cuvinte sau nu punea virgula la locul ei unic și potrivit, așa că romancierul trebuia să-și piardă timpul dictându-i și făcând îndreptări în fiecare pagină nou transcrisă.

Două săptămâni și mai bine a durat calvarul. Când însfârșit manuscrisul a fost bătut, l-a luat la subțioară și plin de încredere a sunat la intrarea unde mai mare decât toate mărimile de pe pământ, era

MARIA SA EDITORUL

— Ce dorești? l-a luat acesta repede în primire, fiind convins că în raporturile cu scriitorii nu trebue să aibă neapărat o atitudine din cale-afară de prietenoasă.

— Un roman! i-a răspuns noul venit, și fiindcă Măria Sa Editorul făcuse o grimasă de nemulțumire, el repede a adăugat: — Știu, aveți toate motivele să vă îndoiți de talentul unui scriitor tânăr, dar romanul pe care l-am scris eu este...

Omul nu l-a lăsat să-și termine vorba.

— Bine, lasă manuscrisul aici, și peste o lună treci pentru răspuns.

Exact peste o lună, scriitorul urca scările editurii. De data aceasta, nu l-a mai întâmpinat, cum se aștepta, Măria Sa Editorul, ci un oarecare funcționăraș cu atribute de secretar, care în orele libere se mai ocupa și cu serviciul.

— Sunt însărcinat din partea domnului director — și-a început acesta funebrul discurs — să vă comunic că manuscrisul dvs. nu e lipsit de calități, ba chiar e foarte bun, însă din lipsă de etc., etc., și dat fiind faptul că programul editurii noastre este așa și pe dincolo, nu-l putem publica.

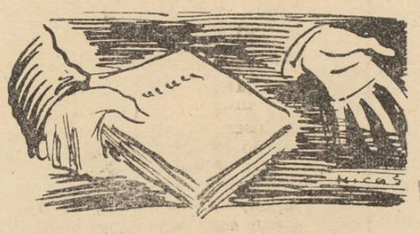

Ultimele cuvinte au fost ca o lovitură de ciocan. Auzise el (și chiar scrisese în nenumărate rânduri) că editorii se feresc ca de ciumă de literatura originală, însă nu și-ar fi închipuit că tocmai el, care în definitiv trecea drept băiat de talent, să fie refuzat, și încă într'un mod atât de neașteptat.

Dar refuzul acesta a fost numai începutul. Rând pe rând, editorii cărora li se adresa nu uitau să-i recomande o lună de așteptare, ca după aceea să treacă din nou pela editură pentru a primi... refuzul.

— Nu-i nimic, și-a zis el ca o consolare, am să vă dovedesc eu cine sunt și ce pot!

Hotărîrea odată luată, a trecut la acțiune. In ziarul la care lucra, a început să arate „negru pe alb" umilința la care sunt supuși scriitorii tineri, cerând în concluzie sprijinul Statului și intervenția Sesere-ului. Dacă faptele acestea ar fi fost expuse într'un singur articol, treagă-meargă. Dar articolele se succedau, înjurăturile nu mai conteneau și campania de „lămurire" amenința să devină interminabilă.

Intr'o zi, unul din cei vizați, hotărît să pună capăt „scandalului" și simțindu-și amenințată „cota" de hârtie, l-a luat binișor deoparte și i-a spus:

— Dar bine, nenișorule, ce ți-a venit de ești așa de pornit împotriva noastră? Dacă ai vreun manuscris și nu găsești editor, vino cu el la mine și ți-l public bucuros. Fiindcă după cum știi, eu întotdeauna am încurajat scriitorii tineri.

De bucurie, omul nostru simțea că i se clatină pământul sub picioare. Și ca să și-o manifeste cât mai „din plin", adică să arle și cafeneaua ce bucurie a dat peste el, în seara aceea a făcut-o „lată" cu câțiva prieteni și cu câteva halbe servite de chelneri în frac.

PRIMUL CONTRACT, PRIMA DECEPȚIE

Ca în orice afacere cu caracter comercial, publicarea unei cărți nu se poate face fără un prealabil angajament scris între cele două părți interesate: autor și editor.

Autorul, fiind o persoană care se ocupă exclusiv cu vânatul fluturilor și care nu se pricepe deloc, sau aproape deloc în materie de aritmetică existențială, era firesc ca să-și pună semnătura cu ochii închiși, fără a ține seamă că stipulațiile din hârtie nu erau câtuși de puțin în favoarea lui, ci însemnau o seamă de obligațiuni cusute — cum se zice — cu ață albă.

Dar ce importanță pot avea lucrurile acestea în ochii unui scriitor grăbit, care vrea să-și vadă tipărită „cu orice preț" întâia operă și care — mai ales! — e tânăr?

Așa se face că din banii luați drept „aconto", scriitorul nostru s'a întors acasă cu o sumă care nu reprezenta nici a doua parte din banii cheltuiți cu transcrierea manuscrisului.

El însă era fericit.

Și era fericit nu pentrucă nu avea ochi să vadă că întâiul lui contract de editură însemna o decepție, ci pentrucă țipa prea violent

de

Liviu Bratoloveanu

bucuria în el ca să se mai simtă și... decepționat.

Știți, desigur, cântecul:

Tinerețe joc de vrei
An din patru primăveri...

Nu știu însă dacă e într'adevăr un cântec, sau l-am citit într'o carte al cărei nume nu mi-l amintesc, dar de un lucru sunt sigur: acela

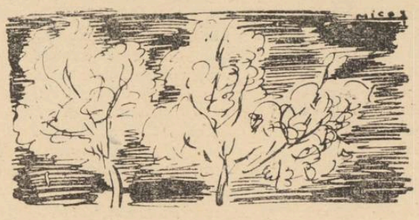

că se potrivește de minune tinereții — aceleiași tinereți care delirează într'un imens „hip! hip! hura!" la meetingurile de foot-ball, sau se irosește deasupra unei coli albe de hârtie, potrivind în taină cuvinte ce din coadă au să sune a jale.

SCRIITORULUI II STA BINE CU INSOMNIA

De când a aflat că i s'a pus cartea sub tipar și editura îi va trimite primele corecturi, nu-și mai găsea astâmpărul.

Număra zilele și le tăia cu câte o linie groasă în calendar, ca să i se pară timpul mai scurt.

O stare de neliniște, frenetică și permanentă ca o obsesie îi alungase toată tihna somnului.

Nu mai putea dormi. Avea insomnie. Se perpelea în așternuturi ca un cartof în spuză. Slăbise ca un ogar.

Spre dimineață, când îl copleșea somnul și închidea pentru un ceas-două ochii, avea coșmare. Se visa că editorul i-a anulat contractul, că din primii nefamurite i se amânase apariția cărții sau că cenzura nu voia să-i dea „bun de imprimat".

Au trecut însă (numai el știe cum!) și nopțile acestea de insomnie și ziua mult așteptată a sosit.

S'a sculat, s'a îmbrăcat le repezeală și a dat fuga la editura. Corecturile încă nu sosiseră. Și decât să aștepte până ce vor veni dela tipografie, s'a oferit să facă el un drum până acolo.

— „E un ridicul, un adevărat om vrednic de milă și ridicul! și-a zis editorul.

Și l-a lăsat să plece.

Dela tipografie, cu corecturile încă umede sub braț, scriitorul a rupt-o la fugă spre casă. Era nerăbdător să le citească, să le întindă pe masă și să simtă gâdilându-i plăcut în nări mirosul proaspăt de cerneală.

Nu era un vicios, dar aerul îmbarcat de esențe tari al subsolurilor tipografice era

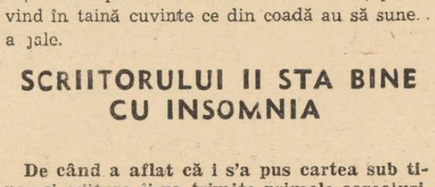

singurul lui viciu. Ar fi stat zile întregi în atelier, în mijlocul lucrătorilor și în zgomotul nemîntrerupt al mașinilor plane. Deși corectura era singurul lucru care-l scârbea peste măsură, probabil unde trăia de pe urma ei, totuși, de data aceasta o făcea cu plăcere.

Două luni n'a mai știut ce înseamnă odihna, masa la timp, somnul la ore fixe.

Mânca ca un cătar. Se istovea ca un hamal. Alerga ca un cal de curse.

La întrebările prietenilor răspundea distrat, fără să-i asculte. Pe el nu-l preocupa decât un singur lucru: cartea.

Cartea care trebuia să apară, cartea în care își pusese toată nădejdea și care avea să-i aducă mult râvnita glorie.

O ZI CA TOATE CELELALTE

Când s'au tras însfârșit ultimele coale și cartea a îmbrăcat — ca pe-o haină — coperta policromă cu numele lui gravat pe ea, a crezut de bucurie că pământul se va opri o clipă în loc, să vadă ce minunăție s'a născut.

Mai mult încă. Era convins că în ziua aceia oamenii vor renunța la ocupațiunile lor, pentru a sărbători cum se cuvine evenimentul.

Dar spre dezolarea lui, nu s'a petrecut nimic din ce și-a închipuit.

Nici pământul nu s'a oprit în loc, nici oamenii n'au renunțat la meschinele lor preocupări diurne.

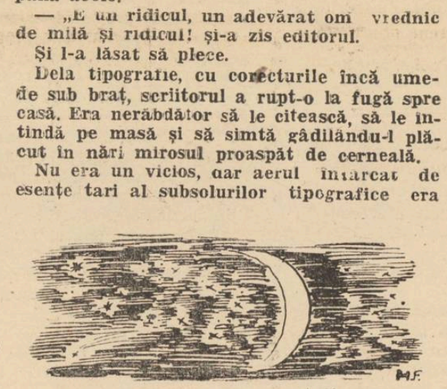

Ziua care trebuia să însemne o dată memorabilă în analele literaturii, a trecut fără a lăsa nici cea mai mică urmă.

Era, cu alte cuvinte, o zi obișnuită, o zi la fel de monotonă și la fel de indiferentă ca toate zilele din calendar.

Dar mâhnirea n'a ținut mult. S'a consolat spunându-și că omenirea nu l-a decretat eroul zilei, pe motivul că volumul nu luase încă drumul librăriilor.

Și e firesc să se întâmple așa: cum poți dumneata, sau eu, sau oricare altul să ne pronunțăm asupra calităților sau defectelor unui scriitor, înainte de-a lua contact cu opera lui?

Din acest punct de vedere autorul nostru putea fi liniștit. Peste două zile cartea lui va fi în vitrina librăriilor — și atunci... atunci întreaga lume intelectuală va sărbători fericitul eveniment.

Fiindcă (dacă ar fi să dăm crezare celor mărturisite într'un grup de prieteni la cafenea), o carte ca a lui nu se scrie decât la o sută de ani odată.

PRIETENII SCRIITORULUI

Mi se pare că de capitolul acesta al prietenici, s'a ocupat (bineînțeles ceva mai pe larg și cu mult mai mult humor decât noi) și Neagu Rădulescu.

Așa, de pildă, cine i-a citit *Turnul Babel*, a avut prilejul să constate că cei mai înverșunați colecționari de cărți noui apărute („pe degratis", bineînțeles), sunt... prietenii scriitorului.

Constituiți în breslă, dar lucrând fiecare pe cont propriu, și înarmați cu îndrăsneala ca unica lor armă de achiziție, ei sunt cei mai constanți furnizori ai anticarilor și răsar când nici nu te aștepți. Și sunt atât de mulți și atât de insistenți, încât dacă ar încerca să-i satisfacă pe toți, bieții autori s'ar vedea nevoiți să tragă în plus, peste ediția obișnuită, câteva mii de exemplare care să fie distribuite direct la domiciliu, printr'un serviciu amenajat în acest scop.

Nici eroul nostru nu s'a putut sustrage unor asemenea plăcute obligațiuni, intrate în tradiție.

Pe stradă, acasă, la cafenea, în tramvai ca și pe sălile redacțiilor, prietenii l-au luat în primire:

— Am auzit că ți-a apărut romanul.

— Da, mi-a apărut.

— Să nu uiți să-mi trimiți un exemplar!

— Fii sigur că n'am să te uit.

— Și mie, că vreau să-ți trântesc o recenzie!

— Și ție, că doar ne cunoaștem de când lumea.

— Dar mie mi-ai rezervat un volum?

Până și frizerul unde se tundea de două ori pe an, a ținut să-l onoreze cu o astfel de cerere.

Pe acesta mai ales nu-l putea refuza. Ii promisese omul că-i va face reclamă, că-i va recomanda cartea tuturor clienților care treceau pe sub briciul lui.

— Va fi un succes, un adevărat succes! l-a asigurat acesta.

— Să dea Dumnezeu! i-a răspuns clientul, fericit de urare și gândindu-se că a doua zi cartea lui își va face intrarea triumfală în vitrina librăriilor.

ILUZII ȘI NIMIC ALT

Socoteala din târg nu se potrivește cu cea de acasă, spune o cunoscută zicală românească. Mai ales când ești scriitor român (și pe deasupra tânăr) și numele tău nu prezintă încă o garanție în ochii cetitorilor pretențioși. (Știți, desigur, și d-voastră cam ce fel de „gusturi" au cetitorii noștri).

A doua zi, așa dar, când s'a dus să-și admire opera, credea că oamenii vor face coadă în fața librăriei. Era, într'adevăr, o forfotă puțin obișnuită, dar nici unul dintre trecători nu și-a îngăduit răgazul să se oprească o singură clipă în fața vitrinei, pentru a se informa (cel puțin după titlu) de ultimele cărți apărute. Și chiar dacă totuși s'au găsit câțiva care să facă un scurt popas în fața vitrinei, aceia erau cu totul străini de intenția pe care le-o atribuise tânărul nostru romancier.

Cel dintâi care s'a oprit (căci timp de-o oră n'a putut număra mai mult de trei persoane), a fost un elev de liceu. Remarcase printre cărți o frumoasă figurină de porțelan, reprezentând o femeie în pielea goală, și se oprise să-i facă... anatomia

Următorul era un june excentric, cu o cravată de toată frumusețea și cu o pereche de pantofi așișderea. Se oprise să-și admire frizura și fața albă, prelungă, osoasă, cu urme de pudră sub nas, aducând foarte mult din profil (cel puțin așa i se părea lui) cu un oarecare... Amedeo Nazzari.

Insfârșit, ultimul din cei trei a fost... o doamnă. Din neglijență sau poate că nu avusese timp să-i întărească cusătura, i se rupsese port-jartierul și se oprise să-și ridice ciorapul care amenința să-i strice... reputația. (Aceasta, ce e drept, ca să nu atragă atenția celorlalți trecători, își mai arunca din când în când privirea asupra cărților din vitrină, dând impresia că e preocupată cu trecerea în revistă a „ultimelor noutăți").

Decepționat de spectacol, scriitorul nostru a făcut stânga împrejur și s'a pierdut în forfota de iarmaroc a străzii.

Din colțișorul ei modest, timidă și sfioasă ca o fetiță de școală, cartea continua să îmbie trecătorul grăbit:

— Nu fii rău, nu mă lăsa pradă disperării. Ia-mă cu tine și nu vei regreta gestul. Voiu fi a ta, te voiu sluji cu credință, și din tainele pe cari le port în mine îți voiu spune multe lucruri frumoase.

Dar trecătorul n'avea vreme pentru cartea nou apărută.

Privirile lui erau vagi, distrate, indiferente, ca și viața care își urma mai departe — la fel de distrată și la fel de indiferentă — cursul ei firesc.

Cronica literară

RONSARDA CASTRO: Marea Impăcare

Cu *„Marea Impăcare“* Ronsarda Castro se găseşte la al treilea volum de versuri. De *„Orchidee Negre“* culegerea d-sale de debut ,editată, în 1935, de „Cartea Românească“ din Cluj, ne aducem aminte ca de o apariţie care sporea, cu încă un nume, numărul scriitoarelor noastre. In acele „Orchidee Negre“ îşi căuta însă formele expresive potrivite o conştiinţă artistică bântuită de ispitele unui cerebralism renitent convertirilor la ceeace, în general, trece drept poezie— deşi nu este decât poezie minoră. Anumite stângăcii, inerente începuturilor, îţi lăsau chiar impresia că pentru Ronsarda Castro alcătuirea unui poem e act de pură voinţă. *„Opal“*, volum apărut, acu doi ani, în „Colecţia *Convorbiri Literare*“ din Bucureşti, situat şi el pe linia căutării, indica anumite direcţii şi predilecţii. In „Opal“ puteam constata prezenţa unui vector, prezenţa unei orientări către teme lirice rare şi prezenţa unei afinităţi speciale pentru cuvântul simţit nu numai ca semn ci, deopotrivă, şi ca sunet desbrăcat de semnificaţie verbală. Ca şi „Orchideele Negre“, „Opolul“ nu impunea încă prin ceva personal, sau, mai bine zis, prin ceva deosebit de personal, ddeşi, comparat cu volumul precedent marca o vădită limpezire în planul resurselor tehnice ale poeziei d-nei Ronsarda Castro.

„Marea Impăcare“, cartea pe care am citit-o cu toată atenţia, păstrează, în cea mai mare parte, totul ce fusese bun în „Orchidee Negre“ şi „Opal“, adăogând o mai amplă rezonanţă şi o mai complet articulată ritmare poemului pe care autoarea l-a căutat şi găsit. Trebuie să mărturisim însă că universul liric în care se găseşte, actualmente, d-na Ronsarda Castro, nu este prea uşor comunicabil, ceeace nu vrea, căutşi de puţin, să însemneze că acest **univers liric** ar fi absolut inaccesibil. Comunicabilitatea facilă le lipseşte multora dintre poeţi, şi chiar unora foarte mari dintre ei. Comunicabilitatea vestitei „La jeune Parque“ sau a celebrului „Cimitir marin“ ale lui Paul Valéry sunt inexistente pentru lectorul superficial sau neprevenit .Poate oare cineva avea dreptul să nege valoarea acestor mari opere ale literaturii franceze moderne ? Sau, în aceeaşi ordine de idei, poate oare fi atât de sigur iubitorul versului clasic că se găseşte exact pe linia sensibilităţii eminesciene autentice oridecâteori recitespte ‚Mortua est“ sau „Luceafărul“?

Constatând pluralitatea universurilor poetice suntem datori să admitem că toate îşi pot avea frumuseţile lor, chiar dacă, la început, ne simţim tentaţi a le nega acolo unde „înţelegerea“ sau, poate mai just, afectivitatea noastră nu se simte solicitată. Şi cu atâta mai datori suntem să admitem acest lucru cu cât trebuie să fim prinpial adversarii hotărâţi ai tuturor tendinţelor de normalizare, adversarii tuturor tendinţelor de îngustare a libertăţii în artă.

D-na Ronsarda Castro are o lume poetică a ei şi conform geometriilor şi calităţilor acestei lumi vom încerca să o înţelegem şi apreciem.

Volumul „Marea Impăcare“ e alcătuit din trei cicluri: 1. *„Poetul cu ochi de anemone“*, 2. *„Missa Solemnis“* şi 3. *„Marea Impăcare“*. Judecând acu după titlurile acestor cicluri ce-şi resfrâng luminile boreale în caratele numirii poemelor în parte, trebuie să concedem că d-nei Ronsarda Castro îi place extraordinarul, îndepărtatul în timp şi spatii, nelimitatul, însfârşit neobicinuitul şi indefinitul. „Hlamida regelui singuratic“, „Numele tău nemuritorul vis din poeme“, „Turnul luminii“, „Poetul cu ochi de anemone“, „Dansul orelor“, „Din nevăzută piatră“, „Curcubeul diminetii eterne“, „Ciuta zărilor“, „Ard închinările“ nu pot fi decât poeme în zarea cărora simti mai mult decât vezi pâlpâirea unor forme şi culori ce sunt mai aproape de tărâmurile visului decât de severa realitate care ne înconjoară nu numai în prejmele familiare ci şi în arta multora dintre poeţi. Ronsarda Castro se găseşte, oridecâteori scrie un poem, într'o stare de transă poetică prea asemănătoare visului. Numai că viziunile ce o copleşesc nu se conturează, nu devin imagini propriu zise, ci, plutind în sunetul cuvintelor, trec pe dinaintea ochilor ca o fugă de făpturi aeriene. Deaceea poezia d-nei Ronsarda Costra câştigă foarte mult când este ascultată şi pierde foarte mult când o cetim cu voce interioară. Pentru demonstrare, iată câteva fraze lirice cari sunt, deadreptul, fraze muzicale:

„Trece marele cântec
Peste penajul ruginiu al zărilor,
Trece singuratecul cântec,
Curcubeu înaripat,
Peste violoncelul singurătăţii,
Al înserărilor“.
(Poetul cu ochi de anemone)

„Iubitule,
Numele tău, superbă aureolă,
Încununâ singurătatea frunţii mele...“
(Numele tău nemuritorul vis din poeme)

„Pe vâsla corăbierului
Lamele vântului cântă valsul
magiei lunare — “
(Dansul orelor)

„Sufletul vânt, vânt înmiresmat,
Să-l aştepţi, iubitul meu, singuratecul meu, pe 'nserat.
Castanii murmura-vor în semn de toamne
Printre frunze sucite pe-ale melcilor coarne“
(Domnul meu)

„Lunarele ape lunecau încet,
Printre spadele întunecatelor plete.
Aripa liliacului mă ducea,
Cum duce o mână pioasă un ciob ulcea
Fumegând — “
(Cea din urmă iubire)

„Cât de adânci sunt înseta'ele tale oceane?
Cât de frumoşi sunt prinţii tăi năieri
Cu vâsla din mărgeanul bogatelor veri?
. . . . . .
Moarte,
Cetate cu ziduri de aspre tăceri,
Cântecul adormirii din urmă,—“
(Missa Solemnis)

Aceasta este *puritatea* către care tinde Ronsarda Castro în poemele d-sale, dară această puritate nu o poţi sesiza decât prin adaptarea lecturii tale la sinuoasa linie a versului d-sale care-l înşală pe cetitorul grăbit printr'un ritm în aparenţă săltăreţ. Poezia d-nei Ronsarda Castro se cere cetită lent, vers cu vers, sau mai bine, ascultată cum citeşte cineva care nu se lasă furat de staccatto-urile la prima impresie prezente ale ritmurilor sau de accentele la prima impresie abrupte ale rimelor.

In fond orice poem trebuie cetit lent dacă ţii să-i guşti toate nuanţele. Că în aceste condiţii de *lexie* o poezie bună poate evoca sau chiar plasticiza în mod aproape halucinat ceeace a vrut să spună poetul o ştiu toţi cunoscătorii farmecului pe care-l produce asupra auditorului cuvântul spus conform adevăratelor lui ponderi expresive. Iară cei ce nu o ştiu, să-şi aducă aminte de sluţirile strigătoare la cer ale poeziilor memorizate pe cari, — dacă nu ei, atunci unu sau doi din colegii lor de curs primar sau secundar, — le debitau cu toată graba în faţa profesorului examinator.

Poezia d-nei Ronsarda Castro i se comunică numai celui ce o citeşte cum trebuie. Astfel cetită, sau, mai bine, spusă cum trebuie, *Missa Solemnis*, piesa centrală şi de rezistenţă a volumului *„Marea împăcare“* devine rugăciune şi spus cum trebuie poemul *Tunarul Asiminei Gheron* o adevărată viziune a sfârşitului unui erou.

Fără îndoială că „Marea împăcare“ prezintă şi lipsuri de împlinire formală, precum şi luciditâţi ce dovedesc că d-na Ronsarda Castro nu s'a eliberat de acuzatul cerebralism şi volitionism din volumele *„Onchidee negre“* şi *„Opal“*. Cerebralismul rezidă, în prima linie, în prea marea diversitate a materialului verbal utilizat ca material plastic.

D-na Ronsarda Castro caută cuvintele şi anume cuvintele rare ca sunet şi rare ca semnificaţie. Iată o serie de astfel de termeni: damasc, rodii, violă, atlazul, violetul, milenii, condurii, opalul, harfă, nestemată, camee, smarald, caratele, tunici, iadul, catapetesme, etc. Am cules la întâmplare. Considerate la fel de sonore, dară abstracţ în parte, aceste substantive nu au nimic apoetic, ba dimpotrivă, privite însă în ansamblul propoziţiei pe care trebuie s'o anime, s'o coloreze sau s'o moduleze, ele pierd şi pericliteză vibraţia vie a versului d-nei Ronsarda Castro, iară aceasta deoarece d-sa le îmbină cu adjective la fel de sonore, dară abstractizante... E, însă, acesta, un aspect care dă totuşi, timbru specific poemelor poetei noastre.

Comparată, spre exemplu cu arta unei Anişoara Odeanu, Coca Farago, Magda Isanos, poezia d-nei Ronsarda Castro se derobează ancorărilor în afectiv, iar aceasta, probabil, chiar împotriva voinţei autoarei. Comparată însă cu arta poetelor mai sus citate, poezia din *„Marea Impăcare“* călăuzeşte înspre regiuni lirice neexplorate încă de scriitoarele noastre de poeme. Aceste regiuni sunt cele ale intelectului care, dacă se manifestă în toată puritatea lui, compensează pe deplin climatul suav al poeziei sentimentale. Nu este încă, bineînţeles, cazul d-nei Ronsarda Castro. D-sa e un suflet în plină zbuciumare şi căutare de liman liniştit. Acest liman poate fi o împlinire a inimii sau a sufletului.

Deaceea poeta cântă cu atâta sete dragostea şi moartea, deaceea le şi confundă şi deaceea universul liric în care îşi poetizează cumpenile sufletului este un univers desmărginit.

Ca volum *„Marea Impăcare“* este o carte foarte bine compusă, ciclurile supunându-se unei simetrii alese în mod savant.

Suntem convinşi că, evoluând către foarte periculosul drum al poeziei rezultate din arderile de tot ale intelectului d-na Ronsarda Castro va fi o poetesă şi originală şi singulară în literatura noastră. Dacă însă o vor tenta mai mult zăvoaiele calde ale poeziei cu dulci şi pure duioşii, căci, în afară de urcuşul către poemul născut asemeni superbei Palas-Atena, numai această altă cale îi este deschisă, dacă, deci, o vor atrage pe d-na Ronsarda Castro mai mult zăvoaiele luminate şi calde ale poeziei sentimentale, îi recomandăm să se ferească, pe cât poate mai mult, de ispitele cuvintelor abstracte, abstractizante sau neîncărcate de binevestitoarele tresăriri ale afectului.

TRAIAN CHELARIU

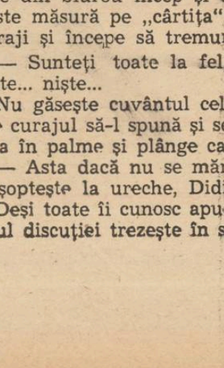

DACA REVISTEI

„Convorbiri Literare“ i s'ar putea aduce „învinuirea“ că, ajunsă în cel de al 77-lea an de apariţie, nu mai are, asupra publicului, priza pe care o avea pe timpul lui Titu Maiorescu, şi nu mai publică poezie şi proză creatoare sau. cel puţin, răsturnătoare de direcţii, nimeni nu-i poate nega valoarea de publicaţie între copertele căreia întâlneşti, întotdeauna, câte ceva ce s'a spus, dar s'a uitat, câte ceva ce fusese flacără, dară a rămas căldură susţinătoare de viaţă, câte ceva, înfine, ce restabileşte anumite adevăruri lămureşte anumite legende şi în orice caz, aruncă lumină asupra trecutului.

Ori, toate acestea nu s'ar putea fără de prezenţa, curiozitatea şi răbdarea de benedictin a d-lui prof. I. E. Torouţiu. *Convorbirile Literare* trăiesc datorită acestui neobosit cercetător şi neadormit scrutător a tot ce este scris românesc. Numărul pe Februarie crt. al venerabilelor Convorbiri Literare cuprinde colaborările alese ale unor S. Mehedinţi (O familie sfântă), Traian Săvulescu (Prof. Ion Simionescu), G. Tutoveanu (Numai tu), Mihai Beniuc (Norul cu o stea lângă sân), T. Al Munteanu (Slovă de toamnă), Elena Rădulescu - Pogoneanu (Mama), Ion Negoi (Cămaşa), Leon Diculescu (Ruggiero

Bonghi şi critica retorică) Nic. Untărescu (Cerul furat), A. Cristescu (Candva), Ioan Micu (Invocaţie), Al. Ionescu (Din mediile lui T. Maiorescu), Teodor Balan (Impământenirea ţăranilor din Bucovina din anul 1048) şi I. E Torouţiu (Insemnări documentare: Ion Pop Reteganul. — J W. Zinkeisen. — Lamuriri istoriografice). Cronicele,— plastică, literară, cronica revistelor, — bine susţinute. Citam „Slova de toamnă“, poemul d-lui Teodor Al. Munteanu „Ne soarbe vremea, uite, pe-amândoi Incet, încet, de par'am fi o navă Uitată'n largul apelor, bolnavă, Sub ceruri joase, cu priveghiu de ploi. — Ascultă cât de straniu şi de ud Şoptesc salcâmii nopţii la fereastră Şi cum se'nnoadă, lin, deasupra noastră, Secate stoluri pentru Polul Sud — Ce cântec tulbur gâlgâie, arzând! Ce vânăt vânt prin steleie răsleţe! Tu nu simţi că-şi iau sbor din tinereţe Toţi şoimii, draga mea, pe rând, pe rând?“

VICTOR PAPILIAN

scriitorul a cărui proză revelează, pe zi ce trece, tot mai multă substanţă şi semnificaţie, a publicat, în „Familia“, revista asociaţiei scriitorilor români din Ardeal — No. 1 (Ianuarie) 1944 — o bucată deosebit de interesantă din punct de vedere literar: „Gânduri crude“. D. Victor Papilian se situiază, în literatura noastră, în rândul puţinilor prozatori cari nu brodează ingenioase nimicuri pentru delectarea sau bătaia de cap a unei specii de cetitori literaturizaţi până în măduva oaselor, ci scriu bărbăteşte, fiindcă au ce scrie.

TOT IN FAMILIA

dl. Al. T. Stamatiad publică o sintetică schiţă biografică şi critică despre Omar Khayyam. Cronica literară a revistei o deţine, în mod conştiincios, dl C-tin Stelian.

BASARABIA LITERARA

a ajuns la cel de al sutălea număr de apariţie. Data de 10 Februarie 1944 marchează, pentru această revistă, un jubileu demn de toată atenţia

CĂRŢI ŞI REVISTE

Reproducem din nota redacţională, întitulată *„Nr. 100“*, aceste pasagii: „Cu numărul de faţă, „Basarabia literară“ împlineşte o sută de săptămâni de apariţie. Acest mic jubileu e un punct de hotărîre pentru mai departe. Strămutată în Chişinău dela 15 Noembrie 1943. „Basarabia literară“ a încetat să fie „europeană“, devenind mai MOLDOVENEASCA, mai aproape de necăjitul destin al norodului basarabean. Credem că nu e o greşală, fiindcă nu fiecare revistă este obligată să devină „pârghie de orientare“ în literatură şi să fie scrisă pentru gurmanzi hipersensibili sau esteţi irizaţi, când „Basarabia literară“ se află într'un pământ unde li se spune lucrurilor pe nume, preferând superficialităţii importate sinceritatea gândului autohton. „Basarabia literară“ n'are dreptul să delireze. Modestă, ferită de pretenţiuni periculoase, ea are o misiune, despre a cărei împlinire mărturisesc cetitorii ei“.

Urăm „Basarabiei literare“ să mai apară de cât mai multe sute de ori situându-se cât mai aproape de necăjitul destin al norodului basarabean. Chemarea ei este să fie ogorul şi plugul şi grâul şi braţul care pregătesc belşugurile cu adevărat hrănitoare. Chemarea „Basarabiei literare“ nu poate fi, în nici un caz, să fabrice kakesuri four-securi sau foi de plăcintă. Din acest al o sutălea număr al „Basarabiei literare“ reţinem poemul *„Intâmplare aleasă“* iscălit de d. Sergiu Matei Nica, *„Iuliu Cezar Săvescu“* de Robert Cahuleanu, *„Scrisoare“* de N. V. Coban, *„Hotinul“* de D. Iov şi de tot interesantul studiu (I) *„Viziunea nunţii, expresie de baştină a morţii“* de Tatiana Găluşcă-Crâşmariu.

TIMOCUL

revista de luptă naţional culturală şi organ al societăţii „Timoc“ a Românilor din vala Timocului şi dreapta Dunării, se menţine la acelaş nivel de obiectivă, demnă şi românească informaţie în legătură cu viaţa fraţilor noştri din dreapta Dunării. Caietul IV

X—1943) aduce colaborările d-lor Fl. Florescu, N. A. Constantinescu, Dr. P. Petrinca, V. V. Haneş, St. Romansky şi A. Andrei. Pagina tradiţiei şi folklorului timocean sunt ilustrate de contribuţii preţioase. Remarcăm: „Poezia populară a Românilor din Valea Timocului“ (N. Cartojan) şi Folklor aromânesc şi timocean (N. Caraiani). Cronicile şi Insemnările sunt bogate şi interesante.

JURNAL FILOSOFIC

lucrarea domnului Constantin Noica acest caloros şi un gânditor, va apare peste nu multă vreme în teascurile editurii „Publicom“. Păstrând o linie de autentică intelectualitate, această tânără editură se impune, pe zi ce trece, în rândul instituţiilor culturale de frunte. „Jurnal filosofic“ va fi o carte de care se va scrie şi se va vorbi mult.

REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE

a apărut cu următorul cuprins pe luna Februarie 1944:

D. Caracostea: *I. Simionescu;* C. Rădulescu-Motru: *Mărturisiri;* Petru Manoliu: *Versuri;* Victor Papilian: *Toaca 'n cer;* Ion Pillat: *Versuri regăsite;* Prof. Dr. Gr. T. Popa: *Despre substanţa vie şi proprietăţile vieţii;* Otilia Cazimir: *Note de drum;* G. Oprescu: *Ceva despre Geneva romantică şi legăturile oraşului cu câţiva dela noi;* Ovid Caledoniu: *Din ciclul „Grădini despletite“;* C. Săndulescu: *Fragmente din legile lui Platon;* Zoe Verbiceanu: *Versuri;* Ion Conea: *Ce este şi ce se chiamă Oltenia;* N. Caranica: *Cântec de iubire;* Lucia Demetrius: *Poveste veche;* C. I. Siclovanu: *Versuri;* Aurel Chirescu: *Cercuri;* D. Caracostea: *Caracter şi critică.*

TEXTE ŞI DOCUMENTE: Ion Sân-Giorgiu: *Lexiconul românesc-nemţesc al lui Ion Budai-Deleanu.*

COMENTARII CRITICE: Petru Comărnescu: *Lucrări de filosofie românească;* Ion Şiugariu: *Viaţa poeziei.*

CRONICI: Anton Dumitru: *Logica Polivalentă de* Fl. Tuţugan; „Filarmonica“ în lumina începuturilor simfonice de *Tudor Ciortan;* Probleme de filosofie a culturii folclorice de *Melania Livadă.*

CRONICA BIBLIOGRAFICA: de *George Baiculescu.*

Autorii şi contribuţiile nu au nevoie de recomandaţii. Nu putem, totuşi, trece cu tăcerea peste frumuseţea poemelor d-lui Petru Manoliu peste frumuseţea Versurilor regăsite, *purtând data prea fericitului an 1910, ale poetului* Ion Pillat, *şi peste prospeţimea poeziilor semnate de* Aurel Chirescu, C. I. Şiclovanu, Ovid Caledoniu, N. Caranica, *peste măestria traducerilor din François Villon făcute de Zoe Verbiceanu şi peste proza d-şoarei Lucia Demetrius şi a d-lui Victor Papilian. Din „Caracter şi Critică“, de d. D. Caracostea, cităm: „Foiletonismul curent nu înţelege de ce un Maiorescu, de pildă, care cunoştea aproape tot ce se publica mai remarcabil în ţara sa, a fost, totuşi, atât de sobru şi măsurat, când a vorbit de poeţii tineri. Iucrederea lui robustă în valoarea ce se impune dela sine îl făcea sceptic asupra criticei care stăruieşte în comentarii destinate publicului larg.*

Şi apoi el reprezenta o reacţiune aristocratică împotriva proclamărilor şi proorocirilor anterioare, mult mai înrudite cu baterile de tobă de azi decât s'ar crede şi ar trebui“. (pg. 389).

„STĂRUINŢĂ“...

Cândva şi-a găsit îndemânarea şi în ale scrisului, apărând în vitrine cu un volumaş intitulat „Imi placi“.

Mai târziu am văzut-o pe scenă alături de Puiu Iancovescu. La început ni s'a părut că promite.

Azi, însă, când am văzut-o într'un rol de cântăreaţă din piesa „Omul care nu crede în nimic“ ne dăm seama, că orice aşteptare din parte-ne e zadarnică.

La rândul nostru refuzăm să mai credem în ceva...

D. A. VASILIU : FOCUL VIU IN DATINILE POPORULUI ROMÂN IN LEGĂTURĂ CU CU ALE ALTOR POPOARE.

Autorul nu de mult apăruţei lucrări : „Sufletul Românului în credinţe, obiceiuri şi datine“, asupra căreia ne-am oprit în aceste pagini, d. D. A. Vasiliu, folclorist priceput şi cercetător harnic ne-a dat acum o nouă lu-

crare plină de largă informaţie asupra unui aspect din folclorul românesc, urmărind legăturile lui multiple în afara spaţiului naţional. Este vorba de lucrarea sa „Focul viu“, publicată în frumoase condiţii grafice în editura Casei Şcoalelor.

Focul viu este focul care se naşte nu în chip — să zicem — ştiinţific, modern, ci prin frecarea a două lemne anume pregătite care aprind o bucăţică de iască, de pildă, sau prin alte mijloace care mai de care mai ingenioase şi mai neaşteptate, după epocă, popor şi regiune. Autorul urmăreşte problema aceasta — aparent ieşind din cadrul unui studiu de folclor, dar cu interesul ei — a producerii focului viu la diferite popoare, pentru a ajunge apoi la partea centrală şi cea mai însemnată a cercetării sale. Focul viu este un obiceiu păstrat încă şi azi. El face parte din anumite tradiţii (cine dintre noi nu-şi aminteşte că în copilăria lui a sărit peste foc, la 1 Martie, chiar dacă nu era un adevărat „foc viu?“), cu anumite rosturi bine stabilite. D. D. A. Vasiliu înfăţişează rezultatul cercetărilor sale, arătându-ne, în legătură cu această tradiţie aproape ieşită din uz, care este motivul ei, care sunt epocile în care se obişnuieşte, pentru ca, apoi, după un capitol consacrat „divinităţilor, genilor şi cultului focului“, să consacre ultimul capitol al lucrării „credinţelor, obiceiurilor şi superstiţiilor despre foc“, unde un bogat material folcloric românesc şi străin îi stătea la dispoziţie.

O preţioasă bibliografie întregeşte lucrarea.

AM CITIT CUVINTE NEDREPTE la adresa „Basarabiei Literare“. Nu are importanţă unde le-am citit. Se spunea acolo că, de când s'a întors acasă, acestei reviste îi lipsesc colaborările scriitorilor bucureşteni ce-i dăduseră prestigiu cât timp apărea în Capitală. Aprecierea e nedreptăţitoare: „Basarabia Literară“, aşa cumapare, este o revistă ce-şi justifică pe deplin rostul de a fi, — chiar dacă „pare a fi stăpânită de o tendinţă de închistare într'un regionalism de strâmt orizont“ — ceea ce, bine înţeles, nu este cazul.

„Basarabia Literară“, „Bucovina Literară“, („Ardealul Literar“, „Banatul Literar“, Moldova..., Muntenia..., Oltenia... şi „Dobrogea Literară“) vor putea fi cu atâta mai bune, cu cât vor ogindi mai fidel sufletul regiunii pe care o reprezintă. Desigur nu din perspectiva broaştei, dar nici din înălţimea zeniturilor streine. Toţi domnii aceştia cari doresc, mai ales azi, altceva, fără a avea curajul să spună ce anume şi, ma ales, fără a putea fi mai mult decât nişte „închistaţi în orizonturi strimte“ la rândul lor, greşesc când cred că numai germanul, francezul, englezul, italianul şi spaniolul sunt europeni şi au orizont larg, iară basarabenii, bucovinenii, moldovenii, muntenii, ardelenii, dobrogenii, olteni, bănăţenii, sau, cu un cuvânt, românii nu. Aşa de puţină geografie cunosc dumnealor? Domnii aceştia sunt domnişori delicaţi. Au gusturi afinate şi rafinate. Oaia nu le mai miroase a oaie ci a „oinonă“, iar de bătătura din palma părinţilor le este deadreptul ruşine. Ei bine, să ştie dumnealor că viitorul nu este nici al celor ce-şi pocesc gurile şi minţile umblând să arate că'n Rhodos săreau mai abitir ca lăcustele, ci viitorul, aici pe malurile Dunării de jos, este al românului muncitor, — al munteanului şi moldoveanului, al ardeleanului şi bănăţeanului, al basarabeanului şi bucovineanului, al provincialului român din toate ţările româneşti. Şi ni-l vom clădi aşa de viguros încât dogorile lui vor arde ca un corp incandescent pojghiţele de obraz pseudocivilizat al pseudoeuropenizanţilor noştri. Până atunci le atragem atenţia că şi în România este Europa.

FATA BĂTRÂNĂ

(Urmare din pag. 6-a)

— Argumentul acesta afirmă indirect că tot ceeace spune aci, despre noi toate, Ţuca Ionescu, este adevărat... rosti cu furie crescândă Tita Constantinescu.

— Trebue să facem deosebire când cineva vorbeşte serios şi când glumeşte... Ţuca Ionescu glumeşte adesea şi voi vă supăraţi...

— Ii iei apărarea. Nici nu se putea altfel. După astfel de femei vi se scurg ochii, muriţi. Acestea vă sucesc gâtul şi fetele cuminţi aşteaptă. Treceţi pe lângă ele cu ochii lipiţi...

Culbecea râde. Ce-ar putea să mai spună? Celelalte fete din biurou încep şi ele să râdă şi asta o înfurie peste măsură pe „cârţiţa“. Tot sângele îi năvăleşte în obraji şi începe să tremure.

— Sunteţi toate la fel, ca Ţuca Ionescu. Sunteţi nişte... nişte...

Nu găseşte cuvântul cel mai rău sau l-a găsit şi nu are curajul să-l spună şi se îneacă în plâns. Işi ascunde faţa în palme şi plânge ca o disperată.

— Asta dacă nu se mărită mai repede, înebuneşte... îi şopteşte la ureche, Didiţei Cristu, Aurelia Vântu.

Deşi toate îi cunosc apucăturile şi nervii, totuşi sfârşitul discuţiei trezeşte în suflete milă şi tristeţe... Oare nu cele mai multe dintre ele au sau vor avea destinul Titei Constantinescu?

Victor Culbecea se simte vinovat. Obrajii parcă i-s pălmuiţi. Priveşte speriat, pe rând, la fetele din birou, parcă s'ar desvinovăţi. In ochii lor citeşte o desaprobare a purtării lui.

— D-ra Constantinescu... o strigă el pe cea care plânge. Nu fii copil. N'am vrut să te supăr.

Ea nu-i răspunde, ci continuă să plângă cu disperare.

— Las-o 'n pace că se linişteşte... îi spun semnele scurte ale fetelor. Dar nu le ascultă. Se ridică, ocoleşte biroul şi se duce lângă ea.

— D-ră Constantinescu... o strigă şi glasul îi freamătă de ruga fierbinte a împăcării şi a iertării. Dar ea pare că nici nu-l aude. Atunci el întinde mâinile, o cuprinde de mâneci, s'apleacă asupra ei, în atinge părul cu obrazul...

— Iartă-mă, D-ra Tita, am fost brutal, o recunosc..

Fetele privesc scena cu uimire, contrariate chiar. E o slăbiciune din partea lui Culbecea, pe care n'o înţeleg în dreapta ei pornire. O socotesc altceva.

...„Poate...“ şi bănuiala se înfiripă la început timidă apoi dârză. „Sigur“... rosteşte acuma gândul lor... „S'a întâmplat sub ochii noştri şi n'am văzut...“ îşi zic.

— Ah şi cum o făcea pe mironosiţa!.. strigă revoltă în banda Neguţ, care, ca şi altele din acel birou, credea că Victor Culbecea îşi oprise privirile, dela început, asupra ei. Ii vine să se repeadă între cei doi, să-i despartă, să-şi înfigă mâinile în părul prefăcutei şi pe el să-l pălmuiască, ca să pedepsească trădarea de neînchipuit.

Tita Constantinescu a auzit, din noaptea în care s'a scufundat, chemarea lui, venită ca din altă lume, dar nu-şi mai dă seama dacă trăeşte aevea suferinţa cumplită sau e numai un vis urît, care nu se mai sfârşeşte, în care se sbate ca'n smârcurile unei mlaştini ucigaşe. Când însă mânile lui i-au atins umerii, soarele a răsărit brusc în sufletul ei alungând noaptea, topind negurile şi gheţurile.

Nu mai plânge şi ascultă înfiorată viaţa care revine într'însa şi creşte ca un clocot în sânge. Răsuflarea lui caldă o vede ca un vânt al tropicelor. Simte strângerea lui ca pe o îmbrăţişare întreagă, ca pe o dăruire.

Atât a fost. Apoi, fără altă vorbă, cu ochii aburiţi de fierbinţeala dintr'însul, Victor Culbecea s'a întors la biroul lui şi s'a aşezat liniştit pe scaun. Ea a rămas cu capul pe braţe, parcă i-ar fi fost somn şi ar fi vrut să doarmă...

In birou era o linişte desăvârşită şi nimeni nu se încumeta s'o strice...

Mihail Şerban

...Victor Culbecea era singurul bărbat în biroul cu nouă fete. Fusese numit odată cu ele și faptul că era unul singur îi crease dela început o situație specială, de favoare și de răsfăț. Intre fete fusese o întrecere generală pentru a-i câștiga prietenia, pentru a și-l însuși parcă, în fața căreia el trebuise să lucreze cu mult tact și multă prudență pentru a nu jigni sentimente și pentru a nu răni inimi.

Își împărți atențiile în mod egal pentru toate, ca să nu provoace gelozii și dușmănii.

— Nu vreau nici să mă iubească, nici să mă urască. Să fim prieteni în limitele camaraderiei...

Din când în când trebuia să se prefacă surd sau orb; ca să nu audă vorbe care spuneau prea mult sau ca să nu vadă priviri care ar fi vrut să spună ceeace vorbele n'aveau curajul.

Fiindcă nu aveau ce face, stăteau mai mult de vorbă. Glumeau, râdeau. Discutau și probleme serioase, din orice domeniu, pe care le ataca Țuca Ionescu. Victor Culbecea le lăsa să discute, până ce se împotmoleau bine, apoi intervenea. El vorbea cu o ironie, care se împrăștia în atmosfera biroului ca un praf de stănutat, care irită și enervează. In discuții, chiar cele care îl simpatizau mai mult și deci sperau mai mult, erau pe poziție cu cele care-l combăteau.

— Femeile întotdeauna sunt solidare în erori... le spunea în fața rezistenței lor gălăgioase, uneori dusă până la îndârjire, pe care n'ar fi putut-o înfrânge cu cele mai puternice argumente. O răsturnă însă foarte ușor cu o glumă. Râdeau și se împăcau.

In aceste discuții, adversarele lui cele mai aprige erau Didița Cristu, cu logica ei sănătoasă, isvorîtă dintr'o judecată clar-văzătoare, ascuțită, — și Țuca Ionescu, care, cu mai puțină logică și uneori fără nici o logică, încerca să-l împotmolească în argumente perfide și în nou sensuri năclăite într'o vorbărie înspăimântătoare. In fața acestei guri-mitralieră, adesea el renunța ca să-și mai susție punctul de vedere, acoperindu-și fața cu un surâs de indulgență și compătimire.

— Vezi că nu mai ai ce spune! îi strigau fetele.

— Aveți dreptate, dar nu contează cât spui ci contează ce spui. La ceea ce am spus, nu mai am nimic de odăogat. O discuție se poartă cu argumente, nu cu vorbe. Una din marile pasiuni ale femeei este să persiste în eroare. Am ajuns la convingerea că femeea a născocit eroarea sau că femeia s'a născut din eroare..

— A... ești deștept... mare deștept... îl ironiza Țuca Ionescu, inciudată.

Din colțul ei, Didița Cristu a și dat tonul și corul începe:

Măi Culbec, Culbec, Culbec
Tare ești prostuț și bleg...

Victor Culbecea nu se supără. Râde cu poftă fiindcă știe că refrenul acesta este expresia neputinței lor de a mai aduce un argument împotriva teoriei lui.

Supărarea lor are însă o durată cu totul efemeră. In clipa următoare, satisfăcute de răzbunare, contaminate de râsul lui, isbucnesc și ele în hohote de râs. Era un semnal de armistițiu.

Explozia râsului lor detună în ziduri și plafoane ca o bubuitură de tun. Pe sală s'aud uși trântindu-se ca în panică. Ușa dela biroul lor se deschide și un cap sbârlit, cu părul căzut pe frunte și peste ochelari, apare în crăpătură. Figura congestionată, cu privirile parcă înspăimântate, cercetează biroul dintr'o ochire. Gura are o mișcare ca într'o sforțare de a rosti o violență, pe care însă n'o poate articula.

In clipa aceasta în birou e o liniște de mormânt. Fiecare are ceva de lucru, un lucru care n'a fost cerut de nimeni, care nu trebuia nimănui, dar care la nevoe ar putea masca inactivitatea...

Sigur la început că aici s'a auzit sgomotul, convins acum că s'a înșelat, capul din ușă, roșu ca para focului, se retrage fără să mai pue vreo întrebare.

— O s'o pățim într'o zi... zice Tita Constantinescu.

— Nu mai cobi și tu... răspundea Țuca Ionescu. Pralea nu-i om rău deși sbiară toată ziua și trântește și izbește... Să vedeți ce ochi dulci îmi face când mă vede!

— Nu mai spune! se miră toate prin glasul „domniței".

— Parole d'honneur, fetelor. N'ați observat, când am vre-un telefon în biroul lui, vine singur și mă cheamă.

— Da, am observat. Pe noi nu ne cheamă niciodată. Pe mine m'a căutat fratele meu la telefon și i-a răspuns că nu este nici o funcționară în Minister cu acest nume.

— Pe mine m'a căutat tăticu la telefon și la fel i-a spus... declară și Florica Leonte, care se întâmplă să fie în birou. Tăticu s'a supărat foarte tare și-o să-l mustruluiască rău dacă o să-l mai mintă.

— Eu îi dau dreptate lui Pralea... intervine Victor Culbecea. Pralea nu-i telefonistul nostru. E cogemitea șeful de serviciu. Dacă vi s'ar potrivi vouă, ar trebui ca ziua întreagă să facă naveta dela ușa lui la a noastră ca să vă cheme la telefon. Omul nu stă toată ziua degeaba, ca noi.

Să-l ia în ghiare, nu alta. Toate au sărit cu gura pe el.

— Se putea să nu-i ții parte! Sigur, corb la corb nu-și scoate ochii. Dacă ați fi puțin mai delicați...

— In cazul acesta delicatețea ar însemna slugărnicie... Și-apoi citiți ce scrie pe toți pereții Ministerului: convorbirile telefonice particulare sunt oprite...

— Fiecare funcționar are dreptul să dea un telefon două pe zi... strigă Didița Cristu. E umilitar să ni se interzică aceasta. Avem pretenția că trăim într'o lume civilizată. Civilizația ne oferă acest beneficiu, peste toate ordinele date de oameni care tocmai ei nu le respectă.

— Punctul acesta de vedere e just... răspunde Culbecea. Un telefon două pe zi, da, și chiar mai multe când sunt absolut necesare. Orice om are un interes și un telefon te scutește de drumuri inutile, cheltuială cu tramvaiul, oboseală, așteptări, întârzieri, ca abea să ți se spue să vii a doua zi. Dar trebue să recunoașteți că femeile abuzează de telefon, ca de toate celelalte.

— N'o mai face pe moralistul... se supără Sanda Neguț.

— N'o fac pe moralistul, fac constatări...

— Lasă-ne cu constatările. Fă-le în tăcere. Și ca să nu le uiți, scrieți-le în notes... îl zeflemește Didița Cristu.

— Pentru toate nimicurile, repede puneți mâna pe telefon... și vorbiți câte un ceas... abea poate să continue Victor Culbecea. N'a fost telefon la început în birou? A fost! Și vi l-a luat tocmai din cauza asta. Toată ziua erați cu telefonul în mână.

— O să cerem directorului să ni-l dea înapoi... strigă Țuca Ionescu.

— Ar trebui să fie nebun ca să vi-l dea... Dacă m'ar întreba, m'aș opune.

— N'ai impresia că te întreci cu gluma, tinere?! întoarce capul, privindu-l cu dispreț, Țuca Ionescu.

— Nu! Am impresia că mă aflu în Capitoliu în noaptea aceea istorică...

Toate s'au ridicat de pe scaune, agitând mâinile, strigând la el, amenințându-l...

Și el iar râde, râsul lui care ar trebui să întărîte și mai tare, dar care lor le strecoară în inimă o îndoială... poate a glumit, poate a vrut numai să le necăjească Incep și ele să râdă și să-i cânte refrenul.

Măi Culbec, Culbec, Culbec
Tare ești prostuț și bleg...

Sub formă de glumă le spune Victor Culbecea cele mai crude adevăruri trase din observațiile lui asupra vieții, care și-a trimis aici atâtea ambasadoare, ca s'o reprezinte. In acest birou, retras în colțul lui, a descoperit Culbecea multe ascunzișuri și cute noui ale sufletului femeii, de care o singură dată, înainte de-a veni aici, se apropiase cu gingășie cu care un fluture s'apropie de floare. Crezuse că-i floare, dar era foc, căci își pârlise aripile...

In primele zile ale prezenței lui în acest birou, își privea colegele mai mult cu ochi critic și observațiile lui erau necruțătoare. Atențiile și prietenia lor îl îmblânziseră. Își găsise aici un reazim existenței lui atât de pustie altădată... Intervenea în discuțiile lor, le contrazicea, le ironiza, dar niciodată nu întindea prea mult coarda, ca să nu plesnească. Nu voia să se certe cu niciuna. Cu timpul începu să le socoată ca pe niște surori; formau într'adevăr o familie omogenă și, în fața oricărei amenințări de dincolo de ușă, ar fi fost perfect solidari. Ușa era o graniță. Biroul lor era ca o insulă necunoscută într'un ocean misterios, înfricoșetor. Oceanul acesta era Ministerul. Câteva luni de zile stătuseră în birou ca între niște ziduri chinezești. Fusese epoca în care trebuiseră să se cunoască ei între ei. Nu-i interesa nimic ce se petrecea dincolo. „Dincolo" era o lume streină, cu misterele ei, haotică, copleșitoare. Nimeni n'ar fi avut curajul să plece în explorarea ei.

Șeful de serviciu Radu Pralea, care-și avea biroul drept în ușa lor, ca o sentinelă, era pentru ei prototipul acestei lumi îngrozitoare, formată de toată ierarhia gradelor superioare, șefi de birou, șefi de serviciu, subdirectori, directori, consilieri, secretari generali, până la ministru...

Uneori pornea câte o șoaptă pe săli, „vine ministrul în inspecție", și svonul trecea din birou în birou dus de o undă nevăzută. Taifasurile se destrămau pe loc, ceștile de cafele negre dispăreau în sertare, siluetele s'aplecau înfrigurate peste mesele de lucru, peste aceleași hârtii de ieri și de alaltăeri și atențiile păndeau încordate ușa. Unele chipuri păleau cum pălesc frunzele când le înfioară vântul înghețat al toamnei... In așteptarea încordată clipele se scurgeau greu, obositoare.

După o oră, două, cineva își spunea părerea...

— Nu mai vine...

Părerea aceasta înviora. Cei din birou răsuflau ușurați și chipurile se luminau. Vorba se lega din nou, la început timidă, apoi sporea, se înădea, se transforma încetul cu încetul în larmă. Dintr'un birou trecea în altul, evada pe săli, se întindea, umplând clădirea ca zumzetul unui stup uriaș...

In biroul nouilor numiți — așa îi spuneau toți și după șase luni dela numire — Lenuța Măgureanu, trezită din somn la anunțarea vizitei ministrului care nu mai venea — își lăsa iar capul pe claviatura mașinei și începea să viseze sau să doarmă deabinelea.

Când era liniște, în biroul lor plutea o pace blândă, melancolică, ca într'un cămin fericit în care nu bat furtuni. Liniștea le învăluia sufletul ca o lumină care întremează și însănătoșește. Conștiința nemărturisită, că sunt acolo într'o luptă comună, pentru a-și asigura existența, îi înduioșa și-i apropia și mai mult unul de altul. Viața biroului înfiripa o poezie care-i urmărea și dincolo de zidurile Ministerului, țesând o legătură care nu s'ar fi putut rupe fără sguduiri ale sufletelor.

In pacea aceasta, ca o primăvară, câte iluzii înfloreau! Uneori din ele începea să curgă un cântec pe care-l cântă una, tărăgănat, cu privirile pierdute în gol, parcă ar fi urmărit întruchiparea în năluci efemere, a unui vis. Celelalte încetau să mai lucreze și ascultau, ca într'o reculegere, cântecul care le tulbura ființa...

*

...Aproape în toate discuțiile ce se legau în birou, Victor Culbacea era în contrazicere cu Țuca Ionescu care avea un fel al ei, prea liber, de a judeca. Nimic nu-i plăcea, totul era prost, rău, numai ea era deșteaptă și bună, numai ea putea să pătrundă lucrurile în miezul lor. Era în felul ei un spirit critic, dar complect subiectiv, subiectivism dus până la patimă. Din această cauză foarte rare ori judecățile ei erau logice .Colegele de birou își dădeau seama mai întotdeauna ce absurdități sustine, dar, din spirit de solidaritate, erau de partea ei. Căci Victor Culbecea, spuneau ele, susținea întotdeauna, înaintea lor, punctul de vedere al bărbaților. Deci, în discuții, îl socoteau rival.

Ceeace admira Victor Culbacea la Țuca Ionescu era sinceritatea și curajul opiniei. Nu se sfia deloc să spue ce avea de spus. Ce avea în suflet avea și pe limbă. Cu această sinceritate, ea spusese pe nume atâtor lucruri, ceeace nimeni din acest birou n'ar fi îndrăznit s'o facă. Pentru aceasta singură Tita Constantinescu o judeca aspru, dar numai când Țuca nu era de față.

*

Tita Constantinescu vedea, în fiecare bărbat pe care-l cunoștea, pe viitorul și atât de mult așteptatul logodnic, care nu mai apărea. Zilele trăite formau un lanț de iluzii și deziluzii, a cărui greutate începuse s'o simtă. Se temea de bătrânețe și se îngrozea la gândul că ar putea să rămâe fată bătrână. Își păzise până acum fecioria cu credința fanatică, nesdruncinată nici o clipă, că slujește un precept de morală într'o lume imorală, decăzută, pe care o disprețuia, o ura. Avea un cult pentru ea însăși, fiindcă rămăsese așa cum credea că puține mai sunt. Își vedea chipul încununat de nimbul eroismului, în noaptea când totuși o va sacrifica în patul căsniciei și cel fericit s'o aibă, va exclama: Tu ai fost așa!... Atunci va fi cea mai mare bucurie a ei... Pentru ea luptă și se chinue, într'o lume în care la fiecare pas apare o ispită și te prinde de mână, chemându-te: Vino!

Nu! Așteaptă chemarea visului:

Vino vin a mea mireasă...

Inchide ochii și aude cântarea corului de heruvimi. Obrajii i s'aprind, inima îi bate mai repede. O flacără sălbatecă îi fuge prin trup odată cu sângele. Toată săptămâna caută prin ziare anunțurile de nunți și, Dumineca, e cea dintâiu la biserică. In atmosfera mistică, ascultând cântările preoților, înfrântă de taina care plutește în aer, visul se suprapune pe realitate și-o estompează. Trăirea ei devine halucinantă în aceste clipe. Ea e mireasa, simte pe obrazi focul tuturor privirilor. Cântarea preoților și a corului vine ca din altă lume... El, mirele, e lângă ea. Nu îndrăznește să ridice pleoapele... E atât de emoționată, că-i tremură picioarele. Peste priviri i s'a lăsat o ceață, o pânză de lacrimi... Cântările s'au terminat demult. Mai aude o larmă care se îndepărtează, apoi se stinge...

-nuvelă-
de Mihail Șerban

— D-ră, nu pleci? Trebue să închidem biserica.

Tresare. Privește fără să înțeleagă ce s'a întâmplat, la omul din fața ei. Își aduce aminte.

— A fost o nuntă aici? șoptesc buzele ei.

— Da, a fost... răspunde omul, dând din cap, cu milă.

Tita Constantinescu coboară repede din strană și iese, aproape în fugă, din biserică.

— Săraca! șoptesc buzele dascălului bătrân.

Aerul din stradă, fără fum de lumânări, fără miros de parfumuri, de busuioc și de oameni, îi face bine. Dar sufletul î-i gol, un gol dureros, ca o cangrenă. Merge pe lângă ziduri, clătinându-se, cu ochii plini de lacrimi încât abea vede pe unde calcă. Și, când ajunge acasă, învârte cheia în ușă, se trânteste cu capul în perne și plânge ca o disperată, ceasuri întregi, până ce se liniștește.

Nimeni nu-i cunoaște suferința. E prea mândră ca s'o poată mărturisi chiar celei mai bune prietene

De când însă e în acest birou, de mai multe ori nu s'a mai putut stăpâni.

Se vorbeau în acest birou de toate, cu o libertate, care adesea producea panică în rândul celor mai tinere. Țuca Ionescu dădea tonul și Aurelia Vântu îi ținea isonul. Se luau la întrecere în a spune năsdrăvăniile. In gura lor, fiecare vorbă avea două înțelesuri. Pândeau cu plăcere diabolică efectul vorbelor lor asupra celoralte fete, care, de rușine, să intre în pământ, nu alta. Fecioara din Orleans se făcea la față stacojie ca postavul de pe masă și-și acoperea ochii cu palmele.

Aceasta se întâmpla la început, căci încetul cu încetul limbile celor mai multe se deslegară. Se arătară că știu și ele destule, chiar dacă nu atâtea câte știau Țuca Ionescu și Aurelia Vântu... Numai Teodora Blându-Fecioara din Orleans, nu deschidea niciodată gura, nu ridica privirile mai sus de marginea mesei rotunde și continua să se înroșească și să-și acopere ochii cu palmele, când celelalte spuneau câte una mai boacănă.

Când biroul exploda în râs, la glumele Țucăi Ionescu, Tita Constantinescu nu râdea. Stătea dreaptă, mândră, cu mâinile la piept, privind ostentativ pe fereastră, afară, sau cu un surâs disprețuitor spre colegele ei.

— D-ra nu râde? Ne disprețuește? o întreba Țuca Ionescu, ironic și fetele râdeau pe înfundate.

Tita Constantinescu nu-i răspundea și întorcea capul.

— Ia'n ascultă, ce-o faci pe nebuna? Sau ai înghițit un par? se stropșea la ea Țuca. Fetele nu se mai puteau stăpâni și râsul curgea ca o răvărsare de ape care a rupt zăgazul întâlnit în cale... Tita își lua geanta și ieșea din birou. Cutreera sălile ministerului, ieșea în stradă, înconjura clădirea ca într'o plimbare liniștită și se întorcea după o oră sau două. Își relua locul, parcă nimic nu s'ar fi întâmplat... In birou era liniște, fiecare își găsise ceva de lucru: una scria o scrisoare, alta croșeta, alta citea o carte, Lenuța Măgureanu cu mâinele și capul peste mașina de scris, dormita. Culbecea citea ziarul, Aurelia Vântu se uita pentru o noua oară la fotografiile fetiței.

Erau însă alte zile, cu furtuni mai mari, care tulburau cu violență adâncurile stătute ale ființei Titei Constantinescu... Avea Țuca Ionescu un dar deosebit, ca prin vorba cu două înțelesuri, să provoace discuții erotice. Nici o discuție nu se lega mai ușor. Vorbele își descărcau în voe otrava, care pătrundea în toate, creind o plăcută stare lascivă. Erau numai urechi. Parcă și porii se deschideau să asculte vorbele și să soarbă minunata otravă. Fecioara din Orleans uita să-și mai ascundă fața în palme, ochii i s'aprindea dela scânteile adâncurilor de iad ale trupului. Nările îi tremurau ușor, trădând înfiorarea cărnii.

In Tita Constantinescu începea arderea cea mare. Ea însă nu mai avea cei optsprezece ani ai Teodorei Blându. Avea treizeci și doi și atâția ani de așteptare în groaza că îmbătrânește cu fiecare clipă și cel mult așteptat nu se mai arată... Nervii i se subțiaseră și se întinseseră, cea mai slabă adiere venită din afară îi făcea să vibreze. Vuetul lor creștea în intensitate până la stridență, fără ca să mai aibă însă acea plenitudine și căldura pe care le simțea într'însa învăluindu-i fiecare cută a sufletului și fiecare celulă a trupului, altă dată. Își analiza cu spaimă simțurile, în față cu spectrul îmbătrânirii premature...

Discuțiile acelea din birou, la care nu lua parte, o încălzeau. Incremenită pe scaunul ei, cu privirile pierdute în gol, parcă n'ar fi văzut și n'ar fi auzit nimic din jur, recepționa totul. La început flăcările bântuiau numai sângele, dar apoi se întindeau și asupra nervilor. O furnicare cumplită îi străbătea atunci întregul corp. Ii venea să țipe, să sară, să muște, să plângă. De rușine, se stăpânea. Vâlvătăile se stingeau brusc într'nsa și rămânea ca un sac de scrum care s'a răcit. Simțea fiori de ghiață în umeri. Privea în jur, toți îi apăreau streini... Ii ura. Pe Țuca Ionescu și pe Aurelia Vântu le ura fiindcă fuseseră măritate, cunoscuseră toate plăcerile vieții; pe Eugenia Banea o ura, fiindcă avea bărbat, își închipuia că vine din pat și când se duce acasă intră în pat; pe celelalte fete, le ura fiindcă unele erau mai tinere decât dânsa, li se vedea tinerețea în priviri, în gesturi, în fiecare mișcare, iar altele, cu vârsta neștiută, fiindcă le credea ca Țuca, deși ascundeau. Țuca nu ascundea nimic...

— Asta-i ceva atât de necesar, ca și apa, ca și hrana, ca și aerul... spunea ea, fără înconjur, când fetele se mirau că-și destăinue aventurile. E rușine să mănânci, e rușine să bei apă?

...Numai pe Victor Culbecea nu-l ura Tita Constantinescu. In prima zi, când intrase în birou și dăduse cu ochii de el, nu-și putuse stăpâni o tresărire. Ii plăcu. Poate... După un „poate" se ascundea destinul ei. Ii veni în gând că s'ar putea să fie însurat și avu o strângere dureroasă de inimă. Dacă n'ar fi!... Poate că Dumnezeu le-a condus pașii unul spre altul... — Mai frumoasă ca mine nu-i niciuna în acest birou... și apoi, le cercetă pe toate, pe rând și ochiul ei confirmă anticiparea gândului.

Intoarse capul spre colțul în care se afla Culbecea. Voia să-i vadă mâinile, dacă avea verighetă. Dar el citea ceva și ținea mâinile după birou. Curiozitatea creștea într'însa. Se ridicau întrebări tot mai numeroase: Poate că avea numai o logodnică? Poate numai o simpatie? S'ar putea să fie vreo fată din acest birou! Rotește iar privirea în jur, mai atentă acum în cercetarea ei și rezultatul o mulțumește și mai mult. Nu, nu-i niciuna vrednică de el. Pare băiat serios. Și pe ea, în privința asta, n'o întrece nimeni. Care bărbat n'ar fi fericit să-și găsească o femee ca dânsa, întreagă!

O mișcare a lui i-a atras privirea. A ridicat mâinile pe masă și scrie ceva. I le vede. Emoția acestei clipe e cutremurătoare. Mâinile lui sunt libere, nu are verighetă pe degete... E clipa iluziei. Succesul i se pare atât de ușor de câștigat...

Din clipa aceea, toate gândurile și toată simțirea Titei Constantinescu au fost la Victor Culbecea. Ii asculta glasul, fermecător, parcă ar fi auzit într'însul chemarea mirelui, de către corul de heruvini:

Vino vin... a mea mireasă...

Ii urmărea fiecare pas, fiecare mișcare. Când el întârzia câteodată, îl aștepta cu înfrigurare, înspăimântată că i s'ar fi întâmplat ceva rău. Ii auzea pașii prin trei-patru uși, când el urca scările. Dacă venea cu ascensorul, îl recunoștea după felul cum izbea ușa.

Il lua cu ea acasă, în gând, în simțuri, în toată ființa ei. Nu mai era singură. Trăia visul cu intensitatea cu care ar fi trăit realitatea.

In birou suspecta toate privirile celorlalte fete, să vadă dacă nu se îndreptau spre el. O revoltau gesturile de intimitate ale Țucăi Ionescu, care-l prindea de gât, îl trăgea de păr. O privea cu dispreț pe Aurelia Vântu, care voia să-i cucerească cu ochii ei... Își dădea seama că dintre toate, cel mai mult îl iubește Sanda Neguț, cămila, spălăcita. Dar de ea nu-i era frică. Culbecea nu-i dădea nici o atenție... Cine s'ar putea uita la o astfel de ființă! își zicea Tita, privind-o cu compătimire pe Sanda, scoasă parcă atunci dintr'o bae de cloroform. O porecliseră cămila, dar mai bine i s'ar potrivi porecla: englezoaica.

Fiindcă nu ia parte la discuții, Tita Constantinescu vorbește puțin cu Victor Culbecea. Simțea însă că nu-i este indiferentă. Câteodată, în timp ce vorbește cu celelalte, privirile li se întâlnesc. Deocamdată nici nu se poate să-i spue prin vorbe Victor Culbecea, mai mult de cât îi spune prin această privire. Nu se îndoește că la prima ocazie, când vor fi singuri, el va vorbi altfel...

Zilele trec... Așteaptă mereu ocazia aceea...

Astăzi de dimineață, în fața oglinzii, Tita a descoperit o strălucire străină în buclele ei. S'a aplecat mai mult, curioasă și speriată de o bănuială care i-a fulgerat prin gând. Degetele au smuls o șuviță din buclele negre, apoi au ales firele albe. Le-a smuls și acum le privește prostită: două fire de păr alb. — Vasăzică au apărut firele albe... șoptesc buzele ei ca în fața unei nenorociri ireparabile. Castelul fermecat, plin de vise, s'a prăbușit dintr'odată la pământ și s'a făcut pulbere

Se privește aiurită în oglindă. Acesta-i chipul ei? Fața i-i plină de creturi. Linia buzelor, plină, arcuită, s'a rupt parcă. Privirile au început să se stingă.

Nu, aceasta nu-i chipul ei, pe care l-a privit ieri în aceeași oglindă. Sau poate s'a schimbat oglinda? Va fi trecut o vrăjitoare pe aici?

— Au îmbătrânit! Cum voi mai ieși între oameni! își spune cu disperare.

Gândul îi zboară la fetele din birou, la Victor Culbecea, care, desigur, e mai tânăr ca ea. S'a isprăvit!

Se îmbracă în silă. Niciodată n'a fost atât de descurajată.

Când intră în birou, i se pare că toți o privesc cu alți ochi. Unii parcă-și stăpânesc râsul. Pe unele chipuri flutură o umbră a compătimirii. Ea deabea astăzi l-a descoperit, dar cei din jur poate știu demult că avea păr alb...

— Fată bătrână!

Poate când nu e de față și vorbesc despre ea, așa-i spune. Parcă o și aude pe Țuca Ionescu. Ridică privirile și n'o vede. Nici nu-i observase lipsa. E ca ametită. O doare capul, o dor ochii. Trebue să facă o sforțare neobișnuită, ca să înțeleagă ce se vorbește.

— Eu o admir pe Țuca pentru sinceritatea ei și curajul opiniei... îl aude pe Victor Culbecea.

Ura îi aprinde sufletul și isbucnește năvalnică.

— Nu-i ea în măsură și nici în drept să judece pe alții, cum îi judecă. Cine-i? Ce-a fost? Și astăzi o face pe moralista. Nimic nu-i place! Nimic nu-i bine! Să ne mai slăbească cu teoriile.

Intervenția ei în discuție i-a surprins pe toți. O privesc mirați. După o mică ezitare, căci bruscarea ei l-a derutat, Culbecea spune:

— N'ai dreptate, d-ră Constantinescu, prin gura celor răi aflăm mai repede adevărul. Adevărul se revelează mai greu celor buni. Oamenii care au trecut prin toate, au o experiență și o perspectivă, mult mai întinse, asupra vieții.

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

6.)

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 6
Marți 29 Februarie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

31 IAN. 1944

LECȚIA LUI GIRAUDOUX

de RAINER BIEMEL

Jean Giraudoux a murit și ne dăm seama cu toții că am pierdut un prieten. In această vreme a morții, când războiul smulge în ficare clipă ființe tinere destinului lor uman, plecarea lui Giraudoux aruncă o umbră asupra tristeții lumii: o făgăduială de fericire dispare.

Era tânăr, în ciuda vârstei legale. Avea aerul că debutează cu fiecare din operele sale și fiecare rând pe care îl scria avea prospețimea, spontaneitatea unui suflet deschizându-se asupra lumii odată cu primăvara. Giraudoux avea gingășia primăverii din Franța, ușurința și grația ei. Fiecare cuvânt devenea sub condeiul său un cuvânt nou. Limba lui are bogăția, strălucirea unui măr înflorit.

Secretul său stă în această descoperire continuă a lucrurilor și a ființelor. O pornire șfioasă îl oprea la marginea poeziei, căci era un suflet numai poezie care șovăia să se dăruiască. Nu descoperise el la vârsta de doisprezece ani că poeziile lui Villon și ale lui Ronsard îi aparțineau într'atât, încât le citea camarazilor săi ca și cum le-ar fi scris el?

Un lucru mi se pare că a hotărît destinul literar al lui Iean Giraudoux — constiinta însusirilor si a boacătiilor civilizației franceze. Își căuta locul în interiorul literaturii franceze, în încăperea cea mai intimă, în care nu mergi decât cu pași înceți.

Fantezia sa îl îndemna să refacă lumea în felul lui Jean Paul, să-și făurească mitul așa cum a făcut Chamisso, dar a știut să renunțe la un destin cu totul personal pentru a se mulțumi cu un loc care nu comporta nici o aventură, care părea că este al său de totdeauna. Ar fi putut să aibă geniu, dar s'a mulțumit să aibă talent știind că geniul nu are nici o putere față de o civilizație care a atins toate culmile.

Dar cu toatecă alegerea sa nu trezește nici o îndoială și că spiritul său îl înrudește cu familia cea mai literară din Franța, rămâne la el umbra unei nostalgii abia mărturisite, urma părerii de rău de a nu-și fi luat sborul ca Nerval, de a nu fi scris „Himerele" sale.

Dar și aici, văd o renunțare voluntară. Visul său rămâne treaz, vreau să spun că a făcut din arta sa un vis minunat.

Luați „Provinciales", prima sa carte. Alegerea este vădită. Toate întâmplările au aureola visului care nu este indicat decât de ritmul alunecos al frazei și de calitatea imaginilor. Nu lui Giraudoux ar fi putut Paul Valéry să-i reproșeze că a spus: **„Un tel ouvrit une porte et entra".** Romancierul Giraudoux nu-i banal niciodată, faptul cel mai neînsemnat este plin de poezie: ușile sunt deschise de razele soarelui.

S'a putut spune despre Jean Giraudoux că a fost întreaga sa viață un profesor fără catedră, și ar rămâne să desprindem lecția sa spre a întări această imagine.

Care a fost această lecție? Nu găsim în opera lui nici o doctrină, nici o teorie, nici o profesiune de credință. N'a făcut parte din nici o școală literară, din niciun salon, n'a aparținut niciunei cafenele. Ideile sale asupra artei, literaturii și teatrului, nu și le-a precizat decât târziu, cu diferite prilejuri care i se ofereau. Volumul care reunește aceste scrieri critice n'a apărut decât în 1942 sub titlul **„Littérature".** Aici se găsesc ideile esențiale care au călăuzit însăși munca sa de scriitor și pe care am putea să le rezumăm spunând: literatura este o lume pe care inima și mintea și le construiesc alături de lumea vizibilă de toate zilele și această lume literară are legile și valorile sale proprii pe care nu putem să le confundăm cu acelea ale vieții. In această calitate Jean Giraudoux n'a vrut să fie decât un om de litere și nimic mai mult; înseamnă că dacă există o lecție, ea se va găsi în însăși opera sa.

(Urmare în pag. 2-a)

CERCURI IN APĂ

GALEȚII

ION FRUNZETTI

Un prieten întors depe front și poposit de curând în casa mea, scotocindu-și rănița supraîncărcată, ca să-i mai reducă volumul, a scos din întâmplare o cutie paralelipipedică de metal, ermetic închisă la amandouă capetele. Nu știu dece vederea acestei stranii cărămizi de tinichea mi-a dat un fior; mi-am revăzut într'o străfulgerare copilăria: cutia era exact așa cum, gângăvind, am încercat să-mi confirm emoționat, o cutie de galeți: pesmeți de războiu, din aluat nedospit, pătrați și tari, care, ronțăiți, dau o pastă albicioasă, mai mult sărată decât dulce, și foarte apropiată de gustul ostiei catolice ori a păștii evreești.

Mi-aduc aminte că, demult, într'o epocă istorică nu prea îndepărtată, dacă încero să număr anii pe calendar, obiectiv, dar localizată în adâncimi geologice de conștiință, laolaltă cu facerea lumii și cu întâile mijiri ale duhului din placiditatea undelor originare ale materiei, cutiile prizmatice de metal jucau un rol în biografia unui copil de o șchioapă, cu rochiță și breton, urcând pe brânci imensul building de 10 trepte al cerdacului, până la depozitul de galeți improvizat. (Nu știe toată lumea, uit, că m'am născut în războiu celălalt, pe la sfârșitul lui, și că în primii ani de pace s'au distribuit pe alocuri populației rezervele alimentare ale armatei). Era, trebuie să fi fost pe undeva și mâna atentă care să taie tinicheaua cutiei, ca să-mi permită regalul neegalat al pepilelor gustative, pentru care prăjitură mai delicioasă decât galetul sfărâmicios și uscat sau tare ca piatra și cu neputință de ros altfel decât muiat, nu putea exista. Peste putință să-mi evoc astăzi, pozitiv, satisfacțiile neînchipuite ale degustării, savoarea împărătească a bietului aluat presat, și necopt bine. E destul că emoția de acum, paralizatoare, mi-arăta cât trebuie să fi fost de puternică plăcerea asta, dăinuind în subconștient mai mult de două decenii, și neizgonită de tot maldărul amărăciunilor înșirate de-alungul unei adolescențe precoce și suportate până — hăt!... în pragul bătrâneței la fel de precoce de astăzi. Cutia de galeți era pentru conștiința mea de-acum, ceeace numele strigat brusc, al personalității reale lepădate de insul în transă hipnotică, poate însemna, la un moment dat, pentru adormitul acesta, o reîntoarcere la luciditate. N'am îndrăznit să-mi explic dece atâta emoție pentru o cutie de galeți...

Era, la Constanța, în 1922 mi se pare, o casă în afară de oraș, terminată numai până la etaj și dărăpănată mai înainte de a fi complet acoperită, căreia toată mahalaua îi spunea „cucurigul lui Malgren". Malgren era fonetizarea autohtonă a numelui proprietarului, care, de va fi având urmași, le cer iertare, astăzi, dacă la patru ani nu mă interesa orthografia, mai ales cea franceză. De-a dreapta și de-a stânga scării de piatră care ducea, prin cerdac, într'un coridor central, erau doi pini prăfuiți, cu fructe mici țepoase și verzi, brumate albăstrui, și lipicioase dacă le rupeai. Mușcate, lăsau un gust agurid și astringent, ca de rășină, și nu știu dece, poate prin asociație cu albastrul lor afumat ca și cerul Constanței veșnic în luptă cu negura și cu fumul vapoarelor, mi se părea că poamele perfide și — fantazam — otrăvite, aveau gust de cer. (Nici nu se putea să fie cerul decât așa: seducător aparent, mușcat cu voluptate și astringent, acid, cauter ca apa tare. Sintezele subconștiente ale copilăriei creeau metafore mai juste decât le-aș dibui, poate, lucid, astăzi).

(Urmare în pag. 5-a)

EUGEN STEC — Pastorală

ORIENT și OCCIDENT

de MIRCEA MATEESCU

Nu constitue, poate, o simplă întâmplare faptul că, de curând, d. Anton Dumitriu, profesor de filozofie și gânditor de reală valoare, a tipărit o lucrare asupra raportului și semnificației pe care le comportă Orientul și Occidentul. Dacă pentru publicistul francez René Guénon, tratarea, sub același titlu, a problemei anunțate, a constituit, în trecut, posibilitatea unei pledoarii ferme în favoarea Orientului, bucuria inițială, prealabilă oricăror considerațiuni critice, pe care ne-au oferit-o metoda și munca intelectuală a cercetătorului de adevăr care este d. Anton Dumitriu — consistă tocmai în lipsa unei aprecieri romantice a tezei și ca atare: în prezentarea ei, fără concluziuni anticipative. D. Anton Dumitriu nu este un apologet al Orientului, după cum nu este un detractor al acestei lumi; nu desnădăjduește și nu infirmă valorile sau energiile spirituale ale Occidentului (Spengler, Guènon), după cum nu ezită a identifica lipsa de organicitate a Occidentului, în raport cu unificarea metafizică a Orientalilor. De aceea, la capătul lucrării d-sle, pe care am citit-o cu un interes particular și indiferent de rezultatele investigațiunilor spirituale, proprii autorului, — următoarea constatare a fost redituită spontan: metoda întrebuințată în prezentarea problemei indică, pe de o parte, o maturitate și o ținută curat intelectuală dar totodată, maturitatea unei epoci, ca aceea actuala, care nu mai îngăduie contestarea subiectivă sau prezentarea intenționat antinomică a termenilor, impunând cu necesitate științifică, culegerea adevărului, de acolo de unde el există și atât cât există, în oricare dintre ungherele unde îl ascundeau imperativele atitudinilor moniste, intransigente. Este, după părerea noastră, în acest fenomen de maturizare și o răsfrângere a experienței sau a rezultatelor la care obligă cumplita interferență a celor două lumi, astăzi în luptă, obligațiune ce se adresează în primul rând spiritului cercetător, dar nu mai puțin înfometat a cunoaște și a concilia dacă este posibil, Orientul și Occidentul. Din acest punct de vedere, repetăm, apariția recentă a lucrării d-lui Anton Dumitriu, s'ar putea să învedereze mai puțin o simplă întâmplare de laborator spiritual, cât conștiința unei intuiții profunde despre posibilitatea de înțelegere și de rejudecare a unor valori, numai aparent desuete.

Este adevărată, este reală criza Occidentului? Intelectualismul Occidentului, să fie adevărat că a sugrumat sufletul din viața continentului nostru, îmbătrânindu-l pretimpuriu? (Spengler). Dar „superioritatea" Orietului în ce rezidă? Sunt civilizațiile orientale superioare aceleia occidentale? Simpla enunțare a problemei invită la prudență în elaborarea răspunsului și totodată la precizarea noțiunilor.

Distingând între civilizație și cultură, d. Anton Dumitriu observă că Occidentul este foarte bătrân, sub raportul civilizației, dar totuși foarte tânăr sub raportul culturii, dacă prin cultură trebue să înțelegem „sistemul de principii" după care are loc întreaga activitate, pe toate laturile, a unei colectivități".

Cultura referindu-se, așa dar, la însăși unitatea și organicitatea „sistemului de principii" care călăuzește (sau nu) o civilizație, se înțelege de ce unitatea și unificarea metafizică a „Orientului încremenit" conferă lumii răsăritului o vârstă culturală înaintată, deși sub raportul civilizației, Răsăritul are încă multe de învățat și este tributar ca atare: Occidentului. Nu se poate vorbi așa dar, sub raportul vârstei culturei de: „apusul Occidentului", întrucât din acest punct de vedere continentul nostru, deși exponent al civilizației, apare totuși ca foarte tânăr. Spre deosebire de cultura orientală „de tip eleat" (tradițională, pornită pe introversiune metafizică, lipsită de neastâmpăr științific, de dinamism, de cercetare dramatică în ordinea fenomenalității), cultura Occidentului este „esențial heracleitică", prin acest termen înțelegând pasiunea și dinamismul europeanului în a descoperi cât mai mult, mereu mai mult și mereu altceva, în ordinea și în devenirea exterioității materiale. Etse, adică, „spiritul științific" al Occidentului și d. Anton Dumitriu indică în această trăsătură elementul specific și totodată tradiția culturei europ ne actuale.

In lumina constatărilor de mai sus, s'ar părea că drama Occidentului (nu criza lui) vine tocmai din acest specific heracleitic al culturei sale, întrucât unificarea și organicitatea orientală, au fost, sunt și vor fi posibile numai întrucât repauzează pe modalitatea existențială orientală, afectată în sensul cunoașterii subiectului (introversiune, izolare de lume) și ca atare în totul desprinsă, dacă nu chiar ostilă cercetării fenomenalității obiective, adică a lumei exterioare. S'ar mai putea deduce de aci concluzia, tristă și totuși măreață, (atât cât poate fi, cumulativ, tristă și măreață: însăși ideia de destin) — că ursita și specificul Occidentului, identificându-se cu „spiritul său științific" particularist — despre o cultură în sensul organicității și al unificării sistemelor, astfel cum a fost definită inițial de d. Dumitriu — nici nu va putea fi vorba vreodată, unificarea orientală fiind tocmai rodul preocupării interioarizante, de eliberare a eului de haosul sau de „răul" material al lumii exterioare. Libertății creatoare, științifice, a Occidentului, Orientul îi opune „eliberarea" prin suferință, adică prin scoaterea individului de sub influența sa din preocuparea legilor materiei.

Intre aceste poziții spirituale, unde se află însă adevărul? Cum vom depăși dilema, cum vom concilia cele două lumi, care dintre ele este mai aproape de absolut? Soluțiunea pe care o oferă d. Dumitriu este reclamată de opera și sistemul d-sale de gândire, cristalizat mai ales în „bazele filosofice ale științei" „Logica nouă" și „Logica polivalentă". Matematician prin formație și structură intelectuală, cercetător profund al celor mai moderne contribuțiuni științifice cu privire la logică — d. Dumitriu a împărtășit cititorilor, nu de mult, rezultatul ultim al acestor cercetări, (Logica polivalentă). Depășind logica bivalentă aristotelică (Adevăr — eroare: tertium non datur) sistemele actuale intuesc posibilitatea unor logice trivalente sau chiar polivalente (I. Lukasievicz, Brouwer-Heyting) în care antinomia adevăr — eroare apare desuetă, atâta v reme cât, pornindu-se dela altfel de premize axiomatice (propoziții tot logice) se verifică coexistența paralelă a mai multor logice, respectiv a mai multor adevăruri, excluzând așa dar credința în unicitatea logică a Adevărului...

(Urmare în pag. 5-a)

GIB. I. MIHĂESCU ȘI DOSTOIEVSKI

de VLADIMIR DOGARU

Gib. I. Mihăescu a fost comparat cu Dostoievski încă dela primele sale încercări literare. Pe măsură ce operele sale se înmulțeau și talentul său se desvolta, atenția criticilor literari era tot mai atrasă de multilateralitatea temelor sale. Ori câte isvoare și modele i se puteau găsi, maestrul său — cum just a observat atunci cineva — rămânea mereu Dostoievski [1]).

Să precizăm însă dela început că între Gib. I. Mihăescu și Dostoievski e o înrudire de structură sufletească și nu una de filiațiune livrească. Intr'o convorbire publicată într'una din revistele literare ale vremii, Gib. Mihăescu spunea că „prin temperamentul meu de moldovean sunt înrudit mai ales cu scriitorii ruși" [2]). Afirmația lui e plină de adevăr. Dincolo de micile împrumuturi —inerente dealtfel oricărui scriitor — stă temperamentul lui de mare scormonitor al sufletului uman, (când se definea ca „moldovean", Gib. Mihăescu se referea desigur mai mult liricmul scrisului său decât la puterea lui de scrutare). Pornind dela temperamentul lui Gib. Mihăescu, ne putem explica nu numai natura operei sale, dar, ca urmare firească, și firele care o apropie ori o îndepărtează de restul câtorva creații universale.

Propunându-ne să-l apropiem pe Gib. I. Mihăescu de Dostoievski, se cere să știm mai dinainte ce sunt în sinea lor sufletul rusesc și sufletul românesc. Tema constitue desigur unul dintre cele mai grele capitole de literatură comparată, cu atât mai mult, cu cât răspunsul nu vine dintr'o singură direcție, ci din mai multe. In cele ce urmează, ne vom strădui să ajungem la o concluzie cât mai acceptabilă. In acest scop, vom fi nevoiți să facem uneori și încercări de filosofie a literaturii.

Sufletul rusesc e asemeni labirintului din poveste. Ori cât te-ai strădui să-l cuprinzi cu mintea, în întregime nu reușești. Nu știi ce cale să apuci, și, odată pătruns în făgașurile ascunzișurilor lui, nu știi pe ce drum să mai ieși. Are infinite fațete, toate egal de atrăgătoare în a fi cercetate. Religios până la bigotism, omul rus e capabil și de cel mai feroce ateism. Pendulând dela o extremitate la alta, despre el s'a zis că de fapt în adâncurile ființei sale nici nu sălășluește vreo religie. Totul ar fi lipsit de lumină, fiindcă totul ar veni din întuneric. Desigur, afirmația din urmă cuprinde exagerări. Ca orice ființă umană, omul rus simte și el pe Dumnezeu încolțind în inima lui. Nu religiozitatea îi lipsește, ci constanța ei. Nicăieri ca în Rusia nu s'au ivit atât de multe erezii religioase și nicăieri ca acolo sufletul uman n'a cunoscut goluri mai sinistre și mai anihilante, urmate după epoci de credință puternică. In măsura în care crede, omul rus și neagă. Această contradicție a fost observată că există nu numai *succesiv* dar și *simultan*. „Rusul poate urî și iubi, crede și se îndoește, neagă și afirmă în acelaș timp. Fiecare din Europeni conține în el atâta contradicție cât e firesc să aibă orice suflet. Contradicția lor e *succesivă*, ea se observă în timp dela un moment la altul. La Ruși contradicția e *simultană*" [3]).

Contradicția simultană a omului rus a fost considerată că ține de *legea participației*, denumită astfel de Levy Bruhl. Se știe că după acest filosof, omul primitiv se deosebește de omul european prin absența simțului logic [4]). Lumea rusă ar fi din acest punct de vedere, tot una cu lumea primitivă. Rușii judecă lucrul după organizarea mintală prelogică. „Pentru ei un lucru poate să existe și să nu existe în acelaș timp; un fenomen se poate întâmpla simultan în două locuri deosebite; un obiect poate ocupa un loc în spațiu împreună cu un altul. Lucrurile *participă* unele la altele, fiindcă ei — Rușii — nu cunosc rațiunea noastră care le explică, le opune, le clasifică" [5]). Plecând de aci ne putem explica multe din componențele sufletului rusesc. Ne fiind ajuns într'un stadiu care să-i permită să se conducă după rațiune, omul rus e un mistic. Misticismul său are însă ceva deosebit de ceeace întâlnim pe acest plan de simțire — în lumea europeană. Iubirea și ura lui sunt infinite, după cum infinite sunt și înclinările sale spre sinucidere ori setea de sacrificiu. In Rusia s'au întâmplat cele mai numeroase drame sentimentale și tot ea a oferit—în ultima sută de ani—și cele mai multe și mai bizare sinucideri. Cât privește setea de sacrificiu, e de ajuns să amintim că Rusia era — înainte de întronarea comunismului — țara cu cei mai mulți martiri și apostoli. Aproape că fiecare mare scriitor rus s'a simțit chemat să se sacrifice pentru „vinovății" semenilor săi. Tipici din acest punct de vedere au rămas, prin opera și exemplul vieții lor, Tolstoi și Dostoievski. Cu toate bunurile pe care i le punea la dispoziție starea sa socială, cu toate bucuriile pe care le găsia în mediul său înconjurător, cu tot felul său vesel de a fi, Tolstoi era, în fond, un mare și incorigibil nefericit. Totdeauna s'a dorit perfect. Incă din tinerețe s'a străduit să găsească un mijloc de îndreptare. In *Jurnalul* său din acea vreme, se pot cit. deseori fraze ca acestea: „Cred într'un singur Dumnezeu, atotputernic și bun, cred în nemurirea sufletului, cred în pedeapsa ori răsplata eternă a faptelor mele, vreau să fiu bun! Doamne, ajută-mi!" [5]). Altădată, pe când se afla în preajma Sevastopolului, unde participa la războiul din Crimeea [7]) notează în toul nopții aceste destăinuitoare rânduri: „Am privit până adineaori cerul. Ce noapte frumoasă! Doamne, iartă-mă: sunt rău. Ajută-mă să devin bun și fericit. Incă odată, Doamne, iartă-mă!" [8]). Conștiința vinovăției îl va urmări pe Tolstoi până la adânci bătrânețe. Infrățită cu dorința mântuirii — la care se va adăoga din ce în ce și teama morții,—ea îl va împinge mai târziu pe octogenarul profet dela Iasnaia-Poliana să fugă în lume, în căutarea unui loc, unde să poată muri nevăzut de nimeni. Torturat de aflarea acestui biblic colț, Tolstoi se stinge într'o gară răzleață, pe băncile colțuroase de lemn, ale unei murdare săli de așteptare.

La Dostoievski, conștiința vinovăției se găsește într'atât de mare măsură, încât în ochii lui, ea capătă valoare de fenomen universal. Ca și Tolstoi, s'a considerat și el toată viața vinovat. „Avea impresia — scrie undeva Henri Troyat — că e vinovat de o crimă teribilă și că nimic nu-l va scăpa de urmările păcatului" [9]). Apăsarea acestei închipuite crime îl va tortura toată viața și din ea s'au născut desigur multe din trăsăturile eroilor săi.

Vinovăția, de care își închipuiau că sunt responsabili Tolstoi și Dostoievski, nu constitue deloc un fapt izolat, și cu atât mai puțin, unul literar. Ea e o caracteristică esențială a omului rus, care după cum se va vedea, lipsește omului român. Izvorul ei trebue pus în legătură cu altă caracteristică a sufletului rus: dualismul. In mod general, Rusul se închină de o potrivă de egal și lui Dumnezeu și Diavolului. Dostoievski descoperă acest adevăr în însăși adâncurile ființei sale. După eliberarea sa din Siberia, într'o scrisoare particulară, el mărturisește fără înconjur următoarele: „Sunt un copil al necredinții și al îndoelii, până acum și până la mormânt. Ce teribile răscoliri îmi provoacă această sete de a crede, care este cu atât mai puternică în sufletul meu, cu cât argumentele contrare sunt mai puternice. Și totuși, Dumnezeu îmi trimite uneori minute de deplină înseninare. In astfel de minute compun în mine o profesiune de credință, în care totul este clar și sfânt" [10]). Minutele de care vorbește Dostoievski, ori cât ar fi fost de înseninătoare, erau menite să-i desvăluie — după cum însuși recunoaște „răscoliri teribile".

(Urmare în pag. 3-a)

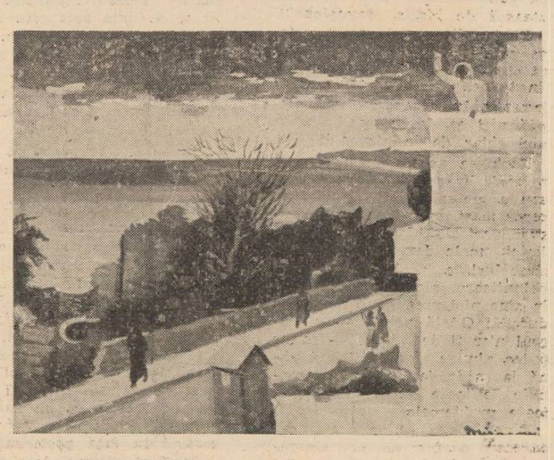

PAUL MIRACOVICI — Mangalia

CRONICA DRAMATICĂ

„TEATRUL NOSTRU". CĂLĂTORIA CEA MARE", piesă în trei acte de SUTTON VANE, în românește de d-nul N. D. COCEA.

TEATRUL MUNICIPAL: „NU SUNT VINOVAT", dramă în trei acte de LUIGI CHIARELLI, traducere de DAN PETRAȘINCU.

Cred că a fost o frumoasă inspirație aceea a Teatrului Nostru de-a inscrie pe afiș această lucrare.

E o piesă și de calitate, dar și de o factură deosebită.

Ea iese din comunul scrierilor de teatru obișnuite atât prin ideia ei de bază cât și prin tratarea ei.

Teatra mente este o grotescă.

Ași putea spune că este o piesă de fantezie, dar ....fără fantezie, în mod voit fără fantezie!

Căci, în definitiv, ce voiți mai straniu decât să materializezi moartea și toate problemele insolubile legate de ea, până într'atât încât să ajungi s'o asemuiești unui pachebot ca orișicare altul, cu lumini roșii și verzi, la babord și la tribord, cu bar și cu barman, cu „wisky and soda", cu „gin" și cu pasageri care se cred în voiaj de afaceri traversând „Canalul", pleacând la Marsilia sau în Indii?!..

O imagine a morții foarte hazardată în orice caz!

Operațiunea logică în asemenea situație este ușor de recunoscut: moartea așa dar este „Călătoria cea mare"!

Autoru', cu alte cuvinte începe prin a o ridica la un rang de simbol pentru ca, după aceea, simbolul, el însuși, să fie rescoborît la cea mai comună, cea mai curentă și mai convențională materializare, complet în cotidian.

Și, pentru a împinge această materializare a morții și a tuturor valorilor transcendente legate de ea, cât mai departe, ridiculizându-le sau banalizându-le, dând cu tifla tuturor concepții or noastre în materie, fie că suntem ancorați într'o credință religioasă, fie că suntem dintre liberii cugetători, înlocuind credințele religioase cu concepte filozofice autorul, până la urmă, cu surâsul pe buze și gluma în colțul gurei, închidează fără multă bătae de cap și problema nemuririi sufletului și judecata din urmă, și viața de dincolo totul, bine'nteles, într'un chip cu totul a' lui și aplicând la toate aceeași tehnică arătată mai sus a materializărilor până la burlesc — unii ar putea să spună: până la blasfemie — a tuturor acestor idei, a credințelor și a simbolurilor ce sunt legate de e'e.

Astfel, „Judecata din urmă" — sau, dacă voiți „Judecata" pur și simplu, pentru că nu ni se mai spune dacă e „cea din urmă" sau dacă e una singură, cea dela început care e și cea din urmă — devine datorită lui Sutton Vane o caricatură și o neașteptat de burlescă parodie asemuită celei mai obișnuite revizii vamale făcută pe un vapor, cunoscută în aspectele ei de toți cei care au călătorit cât de puțin și care, desigur că este în special de un aspect cu totu' familiar anglo-americanilor, turiști și voiajori prin vocație.

Singura deosebire este că în locul funcționarului sau impiegatului vamal, venit pentru verificarea pașapoartelor sau a bagaje'or, Sutton Vane încredințează această misiune unui preot foarte expansiv, vesel, bine hrănit și bine dispus bun prieten cu unul dintre călătorii cu care își dă ghionți și căruia se oferă să-i facă rost de o gazdă bună o căsuță la țărm și cu verdeață în fața casei. Asta, observați, la sosire... pe lumea cealaltă!

Technica nu este nouă și extravagante dintr'acestea sunt destule în istoria teatrului căutând, pentru mai multă originalitate, să se jongleze tocmai cu lucrurile care erau mai mult respectate, adesea chiar cu cele sfinte.

Un „Iuda Iscariotul" — titlul exact, nu-l cunosc — n'a făcut dealtfe! senzație de curând în America și n'a stârnit anumite entuziasme tocmai pentru unele atitudini — e drept originale — dar voit și desigur căutat ireverenioase, pe cari acea piesă le oferea?

Și nu numai acum!

Montherlant, în polemica pe care o are ca să zic așa, „postum" cu Guevara, cu privire la piesa lui, „La Reine Morte", despre care s'ar fi spus că n'ar fi decât o transpunere în franțuzește a piesei acestuia din urmă „Reigner après la mort" nu relatează că Guevara ar fi și autorul unei piese în care îl face pe Isus Christos să se îndrăgostească de Maria Magdalena?!

Pentru Spania de acum câteva secole pentru Spania catolică și — chiar și la acea epocă — încă inchizitorială, desigur că invenția lui Guevara nu-i lipsită nici ea de originalitate, ba nici chiar de îndrăzneală!

Technica aceasta prin urmare a ridiculizării, a bagatelizării sau a materializării unor concepte mari, sau chiar a unor figuri mari ale istoriei sau ale religiei, unele devenite ele însile simboluri, a prob'emelor mari chinuitoare, ale lumii, nu este în sine nici prea nouă nici prea dificilă! Odată prinsă — și lucrul n'ar fi de mirare — ea ar putea ajunge să fie aplicată până la saturație, în toate domeniile, la toate fenomenele și la toate problemele.

Bine înțeles că în acest caz oarecare parfum pe care asemenea încercări acum reușesc să-l aibă, s'ar irosi imediat ce technica ar deveni rutină iar alergarea după noutăți și senzaționalul din „grotesca-montare" s'ar termina până la urmă în „grotesca-calcu".

Cred însă că aceea este o vreme îndepărtata — și anacronică — totodata și improbabilă, întrucât grotesca inclusiva nu va intra complet în gustul publicului, ea fiind marcata dela început cu pecetea sterilității din moment ce prin definiție este o creațiune a spiritului, creațiune intelectuala, adresându-se ca atare tot spiritului, tot intelectu ui.

Ori teatrul autentic, cel viabil, este viața și se adresează vieții, chiar daca nu o reproduce în detaliile ei veridice — până la amănunt și fotografie — așa cum credea necesar mișcarea naturalistă și care, mai presus de orice, mai presus decat detaliul fotografic, trebuie în ori ce caz să-i surprindă esențele! Desigur, însă, ca până la acea data îndepărtata și improbabilă, când asemenea lucrări ar putea să se înmulțească peste măsură, cele cateva realizări teatrale ue această natură — vorbesc ue cele reușite — vor avea întotdeauna un farmec al lor pe care întotdeauna se vor găsi destui intelectuali, destui iubitori ai lucrului fin, ai originalității sau al fanteziei, amuzante chiar când este „a rebours", să le savureze.

De altfel un alt farmec al ei, poate că stă și în faptul că o simțim totuși la limită, mereu la limită, pe o muchie de cuțit, între a fi o aberație pură și simplă, sau un lucru delicios și de a vedea că, cu toate acele elemente care, trebuie să recunoaștem, puteau să-l facă în tot momentul pe autor să compromită această piesă, nu are totuși nici-o scăpare dintr'acelea care să-i strice o anumită grație și armonie pe care o are.

In privința asta Sutton Vane dovedește virtuozități care în ce privește acest gen de jonglerie dintre real și imaginație, între baroc și fantezie fină, îl așează alături de un Cromerlynk sau alături de un Giraudoux, nu cel din „Electra" sau din „Judith" ci, mai cu osebire ce' din „Intermezzo" sau cel din „Noul voiaj al lui Cook".

Iar dacă acum, la meritele, pe cari le are „Călătoria cea mare", mai adăogăm și faptul că la Teatrul Nostru această piesă a fost și deosebit de bine pusă'n scenă și deosebit de bine jucată, se poate spune că suntem în fața unui spectacol în adevăr bun.

Interpreții, aproape toți fără deosebire, s'au prezentat cu totu' remarcabil: în special d-na Marieta Rareș prin jocul d-sale spiritual, întotdeauna originală și interesantă când este nevoie de un joc inteligent; d. Fory Etterle, prezentând, ca de obicei, un rol bine studiat; d. J. Constantinescu care, pe zi ce trece, știe să atragă tot mai mult atentia asupra realizărilor d-sale întotdeauna pe linia cea mai justă a interpretărilor ce-i sunt încredințate; în fine deosebit de bine de data aceasta d-nii Jules Cazaban și Ion Manta și deasemenea frumos prezentat rolul lui William Duke, interpretat de d. Valentin Gustav.

Deasemenea nu trebuie uitată d-na Irina Cazaban, al cărei joc a dat dovadă de o nuntață înțelegere a situțiilor cum și d-ra Lia Șahighian și d. C. Bărbulescu, deasemenea bine, deși poate cu oarecari nesiguranțe.

Ideia de decor a d-lui Ștefan Noris pe cât de simplă pe atât de frumoasă.

Regia d-lui Sahighian, foarte bună, având, în special, meritul să fi dat un ton unitar întregei piese și chiar interpretilor, în afară și peste diversitatea temperamentală a personagiilor, statornicind astfel o anume atmosferă extrem de necesară acestei piese pentrucă trebuie să se recunoască adevărul că orice greșită viziune într'o prezentare a unei lucrări cum este „Călătoria cea mare" — din cele de mai sus se înțelege dece — ar fi putut imediat să-i dăuneze, compromițându-i echilibrul pe care dacă autorul a reușit să i-l asigure, se cerea ca și regisorul să știe să i-l realizeze.

In ce privește traducerea semnată de d. N. D. Cocea, pare a fi, deasemenea foarte bună, independent de ori și ce control, începând de altfel chiar cu titlul — „Călător'a cea mare". — care este o formulă de fericită transpunere în românește.

Din toate cele de mai sus cred că pot spune că, luat în general, acesta este unul dintre spectacolele cele mai interesante în momentul de față și, din punct de vedere artistic, dintre cele mai realizate.

*

In ce privește piesa, deși mai bună ca altele pe care le-a dat uneori „Teatrul Municipal", cred că și de data asta este departe de a avea o va oare apreciabilă.

Nu-i nici dramă cum ar vrea să fie, nu-i nici melodramă cum ar putea să pară. Este una dintre acele piese nerealizate, un fel de „piesă iască".

De a'tfel s'ar părea că este o specialitate a teatrului italian de astăzi.

Și aceasta din cauză că este influențat de prestigiul lui Pirandello, de a urmări o anumită dialectică teatrală care nu întotdeauna și nu pe oricine îl prinde, care nu ori cui îi reușește și care, cine știe dacă nu cumva timpul va dovedi vr'odată că însăși operei dramatice a inițiatoru ui unei astfel de literaturi teatrale îi va fi fatală și-i va atârna ca un balast în procesul pe care va trebui să-l susțină în fața posterității.

Se poate spune dar, că teatrul italian de astăzi pare a fi luat în antrepriză anumite sectoare rezultate ale inovațiunei și incercărilor pirandelliene b'neînțeles spre a fi exp oatate pe cont propriu și după sensibilitatea proprie a fiecăruia dintre autori.

Cât privește pe Luigi Chiarelli, problema nu se pune mai importantă nici în cazul ui: ca și în „Masca și obrazul", Luigi Chiarelli nu este decat un autor artificial, gol, fără nici-o rezonanță în public, ale cărui replici și scene se simte că nu vin organic, prezentându-se întotdeauna — chiar cand sunt susținute de un mare talent — mai mult sub raportul unui interes de pură expunere sau, dacă vreți, a unui interes pur personal pe care un actor îl poate stârni sau întreține prin el insuși.

Și e curios cum acest teatru italian a putut deveni în așa măsură, cerebral, cum aceasta a putut prinde și tocmai la acest popor! Cel puțin dacă ar fi un teatru spiritual, vioi și amuzant, cum este teatrul francez bulevardier, căci și francezii, din când în când, fac și ei piese cari se adresează numai minții, numai inteligenții.

Rețeta franceză obișnuită de teatru modern, așa cum s.a zis, și în alte ocazii, este în principal aceia a unui teatru al inimii, dar, alături de acesta, ei au și un teatru celebral fiindcă, în definitiv, altfel cum s'ar putea numi chiar și ace'e piese specific franțuzești, acele comedii extrem de spirituale și de amuzante, bine scrise, întotdeauna inteligente și inteligent construite, la cari oricând, bineînțeles fără nici-o pretenție, te poți amuza două ore în șir? Desigur că și acestea sunt tot piese cerebrale dar spirituale, în loc să fie cerebrală dar greoaie. Ce să spunem însă atunci când o piesă este și celebrală dar nici măcar nu este amuzantă?!... Sau măcar interesantă? In asemenea condiții impresia care se impune este că un astfel de teatru se găsește pe un drum greșit.

Dar atunci, Luigi Chiarelli și „Nu sunt vinovat"!?... care, după un limbaj folosit uneori, prin presă, „bate un record": de a fi în acelaș timp și melodramă și de a fi în același timp și piesă cerebrală...

De, ori și cum! Una, cel puțin, exclude pe cealaltă!

Spectacolu' însă — așa cum se întâmplă adesea — se poate să meargă!

Dar să nu ne înșelăm: fără îndoială că nu din cauza piesei: ci fiindcă-i d. Ion Manolescu!...

Și, fiindcă, în general, este destul de bine jucată.

Celace de altfel nu poate decât să te facă să reflectezi și la felul cum se stabilesc uneori chiar reputațiile unor piese!

Interpretarea însă, cum am spus, și mai sus, bună.

In primul rând maestrul Ion Manolescu căruia i-am admirat întotdeauna talentul.

Iar reintrarea d-sale în scenă, după o îndelungă lipsă de pe afișu' teatrelor bucureștene, i-a dat ocazie și publicului, și admiratorilor cât și numărului mare de elevi care umpleau sa'a Municipalului, de a-i face o primire deosebit de caldă, echivalând — și pe drept cuvânt — cu o sărbătorire.

In interpretarea lui Daniele Morgante d-sa a dat dovadă de același talent și aceiași virtuozitate de totdeauna.

Menționez în special accentele calde din actul doi și, poate încă și mai mult, cu toate că mai puțin spectacular, jocul d-sale admirabil dozat din actul întâiu, în acea întâlnire dintre Morgante și Profesoru! Apollo Tarquini, un joc deosebit de frumos, admirabil stilizat, admirabil punctat de pauze, prin care a anumită ironie amară a vieții este realizată numai pe mimică și nuanțe, de-o deosebită discreție, o ironie pe care jocul și mimica d-sale o lăsau mai mult să se înțeleagă. D. Ion Manolencu este un artist care are în adevăr instinctul scenic.

Și aș fi chiar ispitit să folosesc o expresie care ar putea constitui un fel de barbarism pentru un limbaj de cronică dramatică: are, poate, mai presus de orice „instinctul textului!"

Căci aceleași fraze și aceleași cuvinte, debitate de altcineva, desigur că n'ar mai fi însemnat nimic.

In ce privește restul distribuției în general bună.

Astfel d-na Lili Popovici dela Teatrul Național a fost o bună interpretă a Giovannei Viali.

D. Cezar Teodoru deasemenea, care a reușit printr'un joc destul de elocvent, să se menție la o înă time cu totul apreciabilă mai cu seamă că avea în față un partener și în scenă o prezentă ca aceea a d-lui Manolescu.

D. George Sion ne-a prezentat deosebit de bine și agreabil nuntață figura profesorului Apollo Tarquini.

Destul de bine de asemenea d-nii: Dinu Macedonschi, Ion Aurel Manolescu, Vasile Hașieganu, Jean Tomescu și d. I. Brătulescu.

In ce privește d-șoara Mia Coca pare să fie în adevăr potrivită — în special prin fizicul și vioiciunea d-sale — pentru a interpreta pe Lida Tarquini. Și, deasemenea, trebuie menționată d-ra Elena Zaharini care — pentru un prim rol de o oarecare întindere — a reușit să se prezinte într'un mod care merită toate încurajerile.

Decorurile d-lui Traian Cornescu în general bune, direcția de scenă a d-lui Mihail Zirra deasemenea.

ALEXANDRU DRĂGHICI

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: „25 ani de fericire" și jurnal.
REGAL: „Femei în lanțuri" și jurnal.
VICTORIA: „Conflict", jurnal și balet.
ELYSEE: „Cavalerul fără nume", jurnal și revistă.
VOLTA BUZEȘTI: „Dreptul la viață, jurnal și revistă.
ROMA: „Hoața de nevastă-mea", revistă și jurnal.
CARMEN SYLVA: „Secretul doamnei în alb", jurnal și revistă.

ECOURI teatrale

LA DATORIE...

Câteva nume cari altădată n'au spus altceva decât împlinirea unei profesiuni în teatru azi s'au legat mai strâns de jertfa unei misiuni cerută de datoria solicitată acolo, unde și iarba își depune sfârcul ei de viață.

Pentru sârguința cu care s'au pus în serviciu comandat, și pentru generositatea cu cari au știut să-și lege sufletul cu datoria ce li se cerea, înscrim aceste nume de artiști pe îndatorirea ce-o avem de-a stabili și sacrificiul lor pentru țară.

PORTRET...

Nu a lăsat multora numai un meșteșug, a lăsat atâtora și sufletul de-a ști cum să se lege cu teatrul.

Și care altul putea să facă asta, decât maestrul PAUL GUSTI, directorul de scenă al Teatrului Național?

Cuvântul meritat de maestru, nu și l-a abătut dela înțelesul lui adevărat deși multora le este drag să-l adreseze și celor cari — luându-i ca o monedă — n'au acoperire.

Azi, la împlinirea vârstei de 85 de ani, nu-i numai o aniversare. E o sărbătorire pentru mulți și mai ales pentru cei cari găsesc încă în mintea și puterile maestrului sfatul, fapta și meșteșugul făcute să folosească desăvârșirii și stabilirii meseriei multor tineri și deci să folosească singurei lui pasiuni: arta dramatică.

Cu o vechime de 65 de ani în teatru, maestrul Paul Gusti n'a știut decât să dăruiască realizări și lucrări de cea mai respectuoasă stimă.

Noi îi suntem recunoscători și îi urăm din suflet: să ne trăești maestre...

AFIȘ...

Am dori să apară pe afișele teatrelor și numele câtorva elemente tinere cari dintr'o socoteală a unora sau dintr'o neglijență a altora, unele sunt uitate, iar altele lăsate laoparte.

Din cele uitate e și numele artistei Pufi Georgescu, fost cândva angajată la Teatrul Național, cu succes stabilit în atâtea piese, ca: „Pierde vară" de Riuleț, „Don Quichotte", „Bolnavul închipuit" „Faust" și altele, care azi stă fără nici un angajament și căreia doar, teatrul-radio îi mai oferă prilejul de-a fi aproape de arta dramatică.

Celelalte nume lăsate laoparte, deși sunt în teatre, rămân însă nefolosite, din motive necunoscute.

I. M. LEHLIU

6. Duminică 28 Mai despre Enescu.

Exemplificările vor fi făcute de d. d.

Lisette Georgescu, Viky Milicescu-Schmied.gen, Arax Savagian, Nella Dimitriu, Arta Florescu, Magda Nicolau, Florence Lupescu, Olivia Nicolae-Nanu, Aurora Șotropa, Eliza Calaigian, Marcela Tomescu, Gerda Schmidt, Constantin Stroescu, Ion Filionescu, Miron Șoarec, Dr. Gaby Popescu, Ionel Fotino, Virgil Gheorghiu, Corneliu Gheorghiu, Miron Constantinescu, G. Avachian, Ionel Geantă, Ion Voicu Radu Aldulescu, Andrei Pencova etc.

6 CONFERINȚE EXPERIMENTALE DE MUZICA

Asociația Creștină a Tinerilor organizează Duminică, la orele 4.30 p. m. în sala I. Dalles un ciclu de 6 conferințe experimentale de muzică, în abonament.

D. Emanoil Ciomac va conferența în acest ciclu:

1. Duminică 12 Martie despre Schubert.
2. Duminică 26 Martie despre Schumman.
3. Duminică 9 Aprilie despre Verdi.
4. Duminică 30 Aprilie despre Debussy.
5. Duminică 14 Mai despre Ravel.

+ STAN IORGA

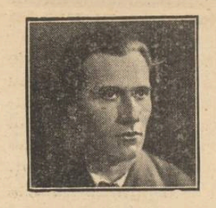

Stan Iorga — apreciatul actor al Teatrului Municipal — a căzut la datorie.

Pildă vie a celor din generația lui, s'a dăruit țării pentru gloria veșnică a neamului.

Minunat om, cu o judecată puternică, Stan Iorga a fost actorul care — în aceste vremuri — a întruchipat conștiința și virtutea adevărate, rămânând pentru generația sa o flacără ce va lumina calea grea a artei pe care a iubit-o atât de mult.

Actor de frunte, înzestrat de Dumnezeu cu o bunătate și distincție sufletească rare, gata întotdeauna să dea tot sprijinul său camaradului în nevoie, trăind într'o exemplară cinste și muncă demne de urmat, Stan Iorga ne lasă în suflete amintirea neștearsă a virtuții.

Și ne va trebui vreme să înțelegem că am pierdut pe unul dintre cei mai buni camarazi, că inima lui nu va mai bate pentru bucuriile și durerile noastre, că nu-l vom mai privi venind — așa cum l-am văzut plecând ultima oară: cu zâmbetul pe buze, cu frunțea de Arhanghel înălțată către Dumnezeu, cu pieptul lui de voinic legendar, pornind cu pași siguri spre a cuceri cea mai înălțătoare glorie dobândită de eroi prin jertfă pentru neam.

Gândind la el, ne amintim că osemintele eroilor sunt temelia indistructibilă a unui neam și că țara clădită pe asemenea temelie va dăinui în veci.

Regina Maria a spus: „Eroii nu se plâng, se preamărese", iar lacrimile care vor picura totuș la amintirea lui, să nu fie decât un pios omagiu pentru el — care a fost unul din cei mai buni dintre noi, pentru Stan Iorga.

G. M.

LECȚIA LUI GIRAUDOUX

(Urmare din pag. I-a)

In momentul în care Giraudoux debuta în literatură în 1907, măreața mișcare literară franceză născută la începutul secolului este pe punctul de a-și preciza contururile. Provincia poetică este puternic stăpânită de Mallarmé și de simboliști, Claudel și Péguy se afirmă, Gide este deja un maestru. Și cu toate acestea, forțele care vor lua locul simbolismului nu s'au scoborît încă în arenă. Moréas la masa sa dela „Café Vachette" dictează legi, Maurras la „Café Flore" predică Felibrii, pe Mistral și neo-clasicismul. Tânăra generație n'are nici școala, nici cafeneaua ei. De fapt, nu va avea nici pe una nici pe alta, va avea mult mai mult decât asta: două case de editură și o revistă.

Intr'o zi Bernard Grasset văzând pe prietenul său Pigal, fost camarad de studii la Montpellier, sosind la Vachette foarte trist, căci își văzuse manuscrisul refuzat de toți editorii îi spune: „Te editez, eu. Din acea zi generația lui Mauriac, Morand, Montherlant a avut nu numai un editor, ci și un apărător care nu se mulțumea să aleagă opere de calitate, dar care avea și tăria să le impună.

Câțiva ani mai târziu, a fost înființată „la Nouvelle Revue Française" de André Gide, Drouin, Jaques Copeau împotriva lui Dreyfus și Gaston Gallimard. Generația tânără avea un al doilea port unde putea să se simtă la ea acasă.

Se poate vorbi de o doctrină Grasset sau de o doctrină Gallimard sau N. R. F.? Da, dacă ne gândim că Bernard Grasset a fost și prieten cu Maurras pe când marii burghezi dela N. R. F., fuseseră mai curând de partea lui. Dar nu trebuie să uităm că în 1907 afacerea era cam dată uitării, că era ideologiilor în literatură pare închisă pentru un moment. Ceeace vrea Grasset ca și Gide, este **calitatea și nimic altceva.** Acest cuvânt — calitate — definește cea mai pură tradiție a literelor franceze. E vorba să creiezi opere în care să trăiască toate bogățiile pe care experiențele ultimilor ani le-au scos la lumină. Simbolismul a redat poeziei drepturile sale regești și a făcut posibilă redescoperirea romanticilor germani, romanul deschide noi perspective, desvăluind toate tainele inimii omenești, filosofia lui Bergson, în sfârșit, a schimbat în chip ciudat însăși cadrul creației literare, afirmând dreptul intangibil al unei forme de cunoaștere la care participă întreaga noastră sensibilitate, instinctul, credința, sensul duratei.

Ieșind din învălmășeala naturalistă și simbolistă, generația care avea douăzeci de ani în 1900, regăsește odată cu **voința calității,** calea regală a literaturii franceze, legea care a dominat secolul XVII și XVIII.

Jean Giraudoux a simțit foarte puternic aceasta și sentimentul de solidaritate cu tradiția franceză a determinat sensul lecției sale care era să apere și să ilustreze civilizația franceză, adică această formă de viață particulară care s'a născut și s'a desfășurat pe pământul Franței în decursul secolelor.

Jean Giraudoux n'a vrut să fie decât un lucrător conștiincios la înălțarea acestui edificiu literar despre care știa că dela Chanson de Roland depășea toate voințele, toate posibilitățile și toate bogățiile pe care cel mai mare geniu ar fi putut să le dăruiască Franței.

Vorbind despre Racine, Giraudoux a definit foarte clar acest sens al lecției sale:

„Pour ceux qui croient encore au génie, ils ont également l'occasion, en contemplant Racine, de constater que dans une civilisation dont tous les faites sont atteints et dont les pratiquants reçoivent une âme également nourrie en totutes ses parts, le génie ne peut rien prétendre contre le talent. C'est cette civilisation qui est elle-même le génie, — quelle soit celle de Périclès ou celle de Louis XIV"—...

Ce vrea să spună dacă nu, că civilizația este o operă care depășește cu mult cele mai mari posibilități individuale și că nu există o mai înaltă misiune pentru un artist decât să se integreze în această civilizație, slujind-o cât poate mai bine.

Giraudoux spune **civilizație** și în românește ar trebui spus **cultură.** Dar, e clar că termenul de civilizație are sensul de cultură și înseamnă **felul de viață al unui popor,** îmbrățișând totalitatea creațiilor sale.

Intreaga operă a lui Giraudoux ilustrează această lecție a măreției, a supremației unei civilizații. Mai întâi ea realizează continuitatea tradiției literare născute în veacul al XVII-lea, afirmă voința calității în căutarea unei forme desăvârșite, obținută printr'o economie exterioară a mijloaceloor. O limbă simplă, cristalină, menită să exprime sentimentele cele mai înalte, toate tainele inimii, toate nuanțele spiritului. Este ceeace e prețios în cel mai bun înțeles al acestui cuvânt.

In sfârșit, Giraudoux optând pentru claritate n'a sacrificiacat misterul. Nu lui i s'ar putea aplica acest cuvânt al lui Voltaire „je suis pareil au ruisseau; je suis clair parce que je suis peu profond". Claritatea lui Giraudoux e aceea a unui peisagiu în plin soare unde la orizont o brumă ușoară lasă să se întrevadă munții inaccesibili ai inimii omenești. El a reușit sinteza unică a prozei și a poeziei, unindu-le prin ritmul și muzica stilului său.

Acest stil este cea mai de seamă creație a sa. Corespunzând exigențelor franceze: **claritate și precizie,** face și el parte din lecția lui Giraudoux.

Această lecție comportă un anumit număr de consecințe din care critica trebuie să tragă folosul ei.

S'a convenit să se vorbească de câtva timp de o criză a criticii. De mult timp nu mai era nici o îndoială că istoria literaturii socotită drept știință așa cum o visase Taine era condamnată unui eșec. Ultima mare încercare, aceea a lui Lanson, a dus deasemenea la un impas, ele nimi nscul izolării unei opere literare. Desigur, opera este altceva decât viața; ea se naște din viață, așa cum gmaița la naștere din apa, dar are legile sale proprii, este o lume închisă. Și nu trebuie să uităm că această lume deosebită totuș, odată desprinsă de creatorul ei, o viață deosebită, că ea nu este posibilă în afara unei civilizații, că această civilizație poartă creațiile literare și arusuce așa cum duce apa, gmaița.

Or, când este vorba de arta franceză și nu mă gândesc numai la literatura, ci și la pictură, sculptură, muzică, este vădit că această artă este în mod inseparabil legată de civilizația franceză.

Și, totul se petrece în Franța ca și cum lucrul esențial nu ar fi să se producă genii universale ca Shakespeare sau Goethe, ca Bacn sau Bethoven, ca Michel Angelo și Danie, ci să se asigure continuitatea permanentă a creației artistice.

Am exprimat aceasta, acum câtva timp, spunând că după epoca Catedralelor, când aceste vaste clădiri erau chiar oglinzile unei civilizații, mari cărți în care fiecare putea să citească, o altă epocă a început, care e și a noastră, și în decursul căreia, dealungul veacurilor, fiecare generație dă echipa sa de oameni de litere, de poeți, de pictori și muzicieni în vederea ridicării vastei catedrale a artei franceze.

Thibaudet pusese deja accentul pe această continuitate, pe această succedare a generațiilor. Lecția lui Giraudoux va îndemna poate critica să cerceteze corespondențele multiple care se stabilesc în cadrul unei civilizații între artă și viață și să găsească acolo un domeniu mai mare și mai bogat pentru studiile sale.

Nu e o întâmplare că moartea lui Giraudoux a avut un atât de adânc răsunet în România. Căci poate nu este o altă țară în Europa în care lecția sa să aibă mai multe șanse de a fi înțeleasă. Nu stabilirea continuității dintre poezia modernă și folklor, imagine a spiritului civilizației românești, este preocuparea tuturor poeților români începând cu Alecsandri? Eminescu izbutise să realizeze această continuitate prin forma, muzica versului său. Semănătoriștii au eșuat pentrucă s'au mărginit la o ideologie, la o formă goală. Un Blaga a reușit pe deplin deoarece în loc să plece dela formă sau dela motiv, a găsit însăși izvoarele care adapă poezia populară.

Astfel, această lecție a unității operei de artă, a continuității creației artistice și a solidarității ei cu civilizația nu se limitează numai la Franța, ci are un sens general a cărui importanță ne va apare pe deplin gândindu-ne la valorile sale spirituale și umane pe care Occidentul le-a moștenit dela genjul grec: **omul, libertatea sa,** condiție a desăvârșirii sale și a virtuților, tăria de a purta tragicul existenței, forța de a da o formă vieții modelând-o după legile frumosului, ale binelui și ale adevărului, iată sensul suprem al lecției lui Jean Giraudoux.

RAINER BIEMEL

DELA PERFECȚIUNE la PICASSO

La Bruxelles, pe lângă toate celelalte muzee ale statului, mai există și muzeul Wiertz. Cetățenii orașului îl vizitează Duminica. Străinii, niciodată, fiindcă nu știu că există. Eu, pentrucă am trăit mai mulți ani în Belgia, am aflat de existența lui și l-am vizitat.

Muzeul A. Wiertz este fosta casă a pictorului Wiertz (1806-1865), transformată în muzeu încă din timpul când el era în viață, pentrucă era plin de orgoliu, convins de însușirile lui geniale, și nu vroia să închidă ochii mainte de a-și fi asigurat un colț unde veșnic să trăiască operile lui. Operile lui respiră în primul rând „colosalul". Ușurința cu care pictează uriași în luptă, pe pânze de dimensiuni gigantice, i-au adus o adevărată celebritate încă de când studia la Roma. Intors în Belgia, a exagerat proporțiile, dimensiunile, greutățile tehnice, declamând cui vroia să-l audă : Voi întrece pe Rubens.

Operile lui Wiertz sunt **monumentale** ca dimensiuni și concepție, **desăvârșite** dacă socotim ca Leonardo da Vinci că „arta este imitația naturii"; **impunătoare** pentru cei ce cred că „arta ar fi numai reprezentarea frumosului"; **solide** pentru cei ce au respectul academismului; **mediocre** pentru cei ce hotărăsc că „arta e un produs al intelectului"; **desprețuite** de toți cei ce caută în artă o valoare morală, un caracter spiritual, o identitate a senzațiilor și sentimentelor superioare; **nule**, pentru cei ce zic că „arta este manifestația cea mai expresivă și cea mai înaltă a acordului

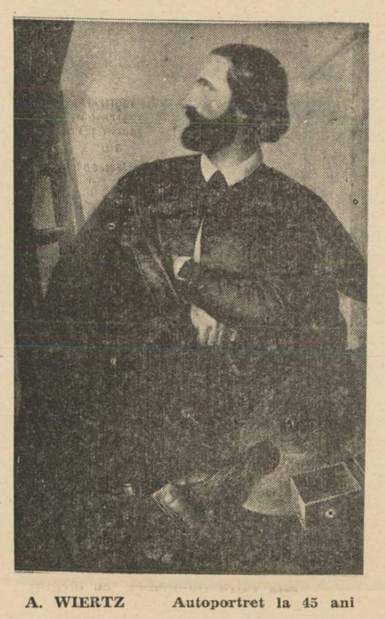

A. WIERTZ Autoportret la 45 ani

între forma materiei și inteligență"; **batjocorite** de toți cei ce au o educație artistică îndreptată spre o emoție estetică imaterială și intelectuală.

Adolf Wiertz, ca și cum ar fi presimțit nedumerirea ce va stârni operile lui, a pictat în prima sală a muzeului, de cum intri, un impunător auto-portret, unde artistul ridică mândru capul și stă cu brațele încrucișate peste piept. Deasupra cadrului a scris în litere enorme : **„In materie de artă, este oare posibilă o critică ?"**

Cât timp ești în muzeu, ești uluit. Poate chiar admiri. Îți place. Te minunezi. Dar după ce părăsești muzeul, în tramvaiul ce te duce spre centrul orașului, ai tot timpul să te trezești

A. WIERTZ „Trandafirul"

din uluială până într'atât încât să te arăți desgustat. Ce s'a întâmplat? Dacă cineva m'ar întreba ce vină găsesc în picturile lui Wiertz, aș răspunde cu naivitate : „Perfecțiunea".

Pentrucă operile lui Adolf Wiertz sunt îngrozitor de perfecte, din toate punctele de vedere ale esteticei și armoniei. Sunt perfecte ca desemn, ca perspectivă, ca natură, ca atmosferă și culoare locală, sunt perfecte ca anatomie, ca draperie, ca mișcare, ca expresie, ca viață. Teribil de perfecte, ca meșteșug. Nici o șovăială, nici o slăbiciune, nimic omenesc ce ar fi atât de plăcut de descoperit. Wiertz pictează „mișcarea" cu spontaneitatea unui aparat fotografic. Oamenii lui cari luptă, se luptă cu adevărat; ei se încordează, atacă, se apără, suflă greu, transpiră, strâng din dinți. Cine ar putea aduce o critică imensei lui compoziții : „Bătălia lui Patroclus"? Ce-i lipsește? Ce ar trebui mai mult? Sau ce ar trebui scos? Nimic. E în adevăr o viziune reală. Și totuși... Dar să pătrundem în muzeu, unde ne sunt rezervate adevăratele surprize.

OLGA GRECEANU

(Va urma)

HOMO

Curgem, înalți și suferinzi, către moarte,
cum cerul peste mări de fosfor triste.
Zilele, din dans, leșină ca niște pale baletiste,
zâmbetul îl învățăm numai din carte.

în ochi cu agonii de pasări bolnave,
în mâini cu scrum de garoafe,
ne prindem pe obraji toamna'n agrafe
și trecem, spoiți cu dezolări, prin orele grave.

Ah, vântul crepuscul de pe față
și steagurile'n piept îndoliate...
Intinde-mi mâna, palid, peste viață,
în plânsul meu duc lacrima ta, frate.

Sub coasta mea, fierbinte și amară,
prieteni, port vermina rănii voastre.
In voi, în toți, mă răstignesc în or'ce seară,
pe trupul vostru-mi pipăi cicatricele albastre.

Știu, în aceiași suferință înveninată
viețile noastre s'au amestecat,
așa cum ne-am privi într'o oglindă blestemată
ce tuturor ne-ar arăta acelaș chip însângerat...

Ne trebue - un zugrav de frunți senine
să scrie peste viermii noastre stele.
Intunecata tâmplă se cuvine
să pară azurată sub văpsele.

De ce să curgem, veștezi, către moarte,
cu lapoviță'n suflet, pe vis cu negre ploi?
Mai bine să desfacem zâmbetul din carte
și să ne tencuim cu el paragina din noi.

Zâmbind, vom ascunde'n sipeturi ne'nțelese
inima veche, plină de sminteală.
In cinstea tristeții și-a morții vom da baluri de gală,
din orice cicatrice vom face reci Kermese.

Zadarnic vor apune în noi pasări bolnave,
în pumni n'o să se vadă, sterp, scrumul de garoafe...
Prinzând pe obraji dimineața'n agrafe,
vom curge, spoiți cu surâs, prin orele grave.

RADU GYR

PEISAJ

Văzduhul se prelinge pe foi de palmieri
Lichefiat ca smoala și curge ca o ploaie.
Dospesc, de pretutindeni, lianele'n tăceri
Și cerul mort, mai puhav, pe'ntinderi se îndoaie

Duhnește ziua calmă a putred și-a deșert
Și timpul risipit e ca fumul gros din pipă —
Incandescent ivoriu, trezit abia pe sfert,
Stă sufletul în carne pleoștit ca o aripă.

Apoi fără de veste un Negru cu un salt
Desfloră peisajul în răcnete profane..
...Adâncurile suie, cu zarea spre înalt
Infierbântate, ruga de alge și mărgeane,

Și descompusă lumea de liniști vegetale,
Prelung se înfioară agonizând absentă,
Când inimii, ce bate secundele'n pedale,
Îi sângeră blazonul de-o greață decadentă...

LUCIAN VALEA

NOTE românești

EMIL BOTTA

autorul „Intunecatului April" (1937), carte cu poeme care l-a situat, dintr'odată, printre stihuitorii noștri tineri cei mai reprezentativi, a apărut, zilele trecute, cu o nouă operă: „PE O GURĂ DE RAIU" (Națională, Gh. Mecu), volum masiv, cuprinzând nu mai puțin de 149 de poeme. Chiar dacă avem în vedere că dela apariția „Intunecatului April" se împlinesc șapte ani, recenta recoltă lirică a d-lui Emil Botta impresionează, iar aceasta cu atât mai mult cu cât poetul Emil Botta nu este un poet oarecare. Nu ne îndoim că „PE O GURĂ DE RAIU" va înregistra succesul cunoscut de **„Intunecatul April"**. Noului volum al d-lui Emil Botta îi rezervăm, pentru o dată cât mai apropiată, coloanele cronicei noastre literare.

RĂZBOIUL NEVĂZUT

al lui Paisie cel Mare" se numește poemul scris în 21 de Cânturi (totalizând unsprezecemiinouăsutășasesprezece terține) pe care l-a publicat în editura Casei Școalelor, d. Paul Sterian.

La sfârșitul volumului de peste 300 de pagini, d-sa ne lămurește: „Lucrarea de față s'a întocmit în credința că nu e izvor de inspirație mai bogat

decât tezaurul bisericii creștine. In viețile sfinților se găsesc atâtea posibilități de poezie cât de pietate. Războiul nevăzut al lui Paisie cel Mare face parte dintr'o serie de lucrări de versuri, teatru, romane, trase din acest nesfârșit tezaur... Prin lucrări de acestea, limba și cultura românească se vor consolida și îmbogăți".

D-l CRISTIAN SÂRBU

a îmbogățit colecția Adonis cu o nouă plachetă de versuri : „Daruri pentru cocioabe". D-l Cristian Sârbu este unul din aceia care au ce spune. Așteptăm din partea d-sale poemul social pentru care, după toate indiciile, pare a fi înzestrat. „Daruri pentru cocioabe" cuprinde bucăți cari, descătușate de anumiți bemoli, ar răsări ca un chiot nou peste poezia tânguitorilor veacului.

VĂZDUH IN VITRALII

poemele d-lui Teodor Zuca surprind prin sonoritatea versurilor scrise în dialectul macedo-român.

RECONSTRUCȚIA FILOZOFICĂ

masivul volum de studii filosofice pe care-l publică, la Casa Școalelor, gânditorul și profesorul Mircea Florian, nu este numai dovada unei extraordinare munci, ci și dovada unei rare probități filosofice.

Va veni vremea în care cugetarea d-lui Mircea Florian se va desprinde ca un stâlp de lumină din norii grei de ploaie mănoasă, dară și rătăcitori, ai filosofării românești din prima jumătate a veacului acestuia. In acele zile gânditorul Mircea Florian va apare ca un timonier credincios convingerii că pe agitatele oceane ale gândirii nu trebuie ascultată decât o singură busolă: cea a rațiunii. Titlul de „Reconstrucție filosofică" vrea să însemneze, după însăși mărturisirea autorului din „Prefață" : „Experiența ca principiu de reconstrucție filosofică".

Volumul d-lui Mircea Florian este alcătuit din articole publicate în decurs de 15 ani (1923—1938) în periodicele Revista română de filosofie, Convorbiri Literare și Viața Românească.

„FLORICA, viea și casa Brătienilor" se intitulează cele două conferințe pe care le-a tipărit poetul Ion Pillat în seria de publicații de sub egida „Așezământului Cultural Ion C. Brătianu".

CERVANTES viața și opera", carte apărută, zilele acestea, în editura Casei Școalelor este prima lucrare românească mai cuprinzătoare des-

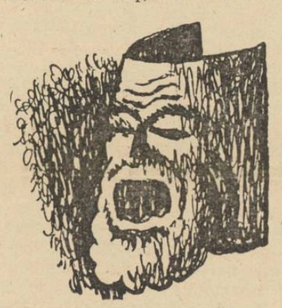

pre genialul creator al hidalgului Don Quijotte. Scriind-o d. **Al. Popescu-Telega**, a împlinit, înfine, golul care stăruia la noi, cu toată deosebita atenție de care se bucură Don Quijotte din partea pletorei de articlieri și esseiști eșuați în fel de fel de considerații unamuno-iste despre rătăcitorul dela Mancha.

GABRIEL ȚEPELEA

ardelean pe care cetitorii revistei noastre l-au putut aprecia în repetate rânduri, a scos, în colecția „Cartea refugiatului ardelean" un volum de Nuvele *nu numai actuale, ci și frumos scrise. Menită lecturii celor ce cred în indivizibilitatea Transilvaniei noastre, cartea d-lui Gabriel Țepelea va cunoaște binemeritatul succes*

NYUSU romanul d-lui D. I. Atanasiu, **a ajuns la ediția a patra.**

D-l ION GOSCHIN a întocmit un „Catalog critic al Picturii Române contemporane". Catalogul d-sale propriu zis este „prefațat de aproape nouă pagini de „Cuvinte despre artă". Nu știm câtă voie bună va fi sfârnit „catalogul" d-lui Goschin în rândurile celor catalogați de d-sa.

DIN CETATEA MOLDOVEI (Febr. crt.) reținem colaborările unor Artur Gorovei (Din amintirile unui elev), Th. Simenschy (Yoga), G. Ursu (Artur Gorovei la optzeci de ani), Magda Isanos (Frumoșii arbori), Eusebiu Camilar (Insemnările lui Zenov), B. Frunte (Orbic), și Gh. A. Cuza (Solstițiu de iarnă).

CRONICAR, îndreptar pentru cultură, literatură și artă (Anul II, Nr. 1, Ianuarie 1944) aduce prețioasele colaborări ale d-lor Const. Noica (Formă, formare, informare), Aurel Vasiliu (Criticism lovinescian), George Dramur (Trecere simplă), E. Ar. Zaharia (Dorul portughez), M. Șesan (Metoda psihologică în istorie), A. Noveanu (Eroii), George Antonescu (Psalm), N. Tăutu (Buruiană de leac), — evocări și cronici bune, dară și o regretabilă notă redacțională la adresa profesorului I. E. Torouțiu care, orice ar gândi alții, a sprijinit, nu odată, manifestările literare ale Bucovinei.

V. JELERU

GIB. I. MIHĂESCU ȘI DOSTOIEVSKI

(Urmare din pag. 1-a)

Aceste răscoliri îl duc pe omul care a greșit (ori numai își închipuie că a greșit), la o aprigă nevoie de ispășire. Cum ispășirea nu-și are niciodată sfârșit, de aici urmează pentru omul rus o și mai mare nevoie de suferință. Ea este așa de înrădăcinată în sufletul său, încât Rusul pare „infectat" de setea de a suferi „din vecie". El e totdeauna nemulțumit de el însuși. „Din adâncurile inimii sale el simte ridicându-se un reproș. In loc să se potolească el se aruncă, cuprins de nebunie, asupra celor ce-l înconjoară. Merge până la cap, luptându-se cu suferința, care scade pe măsură ce crește voluptatea răsbunării. Dacă reușește să se ridice din decădere, el își va lua revanșa față de păcatele anterioare printr'o nouă serie de josnicii, care sunt cu atât mai nelegiuite cu cât, în ridicarea sa, el n'a reușit să împroaște la maximum pe alții cu veninul suferinții sale" [11]). După cum se vede, setea de suferință, în loc să-l ducă pe omul rus la purificare, îl împinge spre o stare de permanentă recădere în păcat.

Considerându-se că *legea participației* a lui Levy Bruhl este sau insuficientă pentru a explica un fapt psihologic atât de complex cum e dualismul sufletului rusesc, sau perimată pentru a mai putea fi luată în seamă, s'a căutat în ultima vreme—mai ales de când ideile lui Hans Günther [12]) au început să aibă tot mai mult răsunet — să se explice fenomenul rusesc și prin prisma *rasială*. In lumina acestei noui concepții, omul rus e un *bastard*. In adâncurile ființei sale se încrucișează trăsături ce vin din lumi deosebite: de o parte Europa, de alta Asia. „Popoarele europene — remarcă un cercetător român — fiind formate din rase cu însușiri apropiate, amestecurile acestor rase nu realizează un antagonism în spirite. Rușii bastarzi asiatici vor prezenta—fiindcă însușirile rasiale ce se transmit urmașilor, conform legilor lui Mendel, sunt independente și nu se influențează deloc între ele — o dualitate de caractere disparate, în antiteză unele cu altele, atunci când ereditatea nu-i dominantă sau recisivă" [13]). Interesant de observat e că deși punctul de vedere rasial pare a fi îndreptat contra vechei legi a participației — rezultatul la care se ajunge nu diferă deloc de cel obținut cu ajutorul ideilor levy-bruhliste : „O discuție cu un bastard rus va putea fi dusă la infinit fără să ajungă la o concluzie : când europeanul va zice da, central-asiaticul de pildă, care se manifestă prin caractere independente de acelea ale primului, va zice nu — și invers, pentrucă și unul și altul reprezintă două tipuri rasiale antinomice, discordante, care nu aderă între ele și trăiesc pe două planuri de viață cu totul deosebite, neputând crea o armonie în spiritul celui ce le exprimă deopotrivă pe amândouă" [14]). Contradicția omului rus de care am vorbit mai înainte, și care am văzut că e simultană, spre deosebire de cea a Europenilor, care e succesivă, se confirmă de cercetările rasiale. Rusul „îngenunche în fața iubitei, îi sărută picioarele, își face cruce jurând că o iubește și în clipa următoare o ucide pentru ca să se bată cu pumnii în cap de durere și apoi să joace căzăceasca de bucurie — în fiecare clipă fiind sincer cu el însuși" [15]).

Așa dar, din orice punct de vedere ai-am judeca, Rușii sunt poporul cu cele mai contradictorii însușiri : fiind credincioși dar și atei, ei neagă ceeace adoră, urăsc ceeace iubesc, disprețuiesc ceeace idealizează ; sunt blânzi și cruzi, cinstiți și hoți, umili și aroganți ; au dispoziție pentru cultură, dar arată și aversiune față de ea ; sunt omenoși și disciplinați, însă și egoiști și înclinați spre haos ; cu atari însușiri, ei par întruchiparea antinomiilor celor mai diverse.

Spre deosebire de sufletul rusesc, sufletul românesc nu închide în sine atât de multe contradicții. Românul e o fire mai echilibrată. Religios până la transfigurare, el nu atinge marginile bigotismului rusesc și nici nu cunoaște ateismul de acolo. Misticismul sufletului său e de altă natură decât este cel al omului rus. Românul prezintă o trecere mai evoluată dela starea de instincte la starea de sentimente superioare. Pentru el, Răul are o existență profund separată de cea a Binelui. Deaceea, omul român nu se va închina nic odată Diavolului cu ardoarea cu care se închină omul rus. El va nega uneori pe Dumnezeu, însă negarea Divinității nu alimentează sentimentul desnădejdei. In concepția metafizică pe care Românul și-a făcut-o despre lume — „firea întreagă poartă pacetea Divinității și în fiecare din făpturile creației omul — român — recunoaște una din trăsăturile Creatorului" [16]).

La Români, Dumnezeu e mereu prezent. Ei n'au trecut prin crize religioase cum au trecut Ruși și nici n'au dat naștere la secte religioase cum au dat aceștia. Religiozitatea lor se dovedește a fi, în felul acesta, constantă.

In domeniul iubirii, omul român prezintă același coeficient de intensitate și infinitate pe care l-am întâlnit și la Rusi. Indrăznim a crede că, dintre Europeni, când e vorba de dragoste, Românul se clasează printre cei dintâi. El iubește cu o pasiune pe care numai la neamurile slave o mai întâlnim. Eminescu este poate cel mai mare poet erotic din lume. Horațiu, cu a sa *Ars amandi*, pălește în fața lui, cum pălesc florile păpânde în fața soarelui. Țăranul român nu-și astâmpără mai niciodată setea de iubire. El consideră dragostea ca pe ceva dela care nu te poți sustrage.

Iubirea românească se deosebește de cea rusească prin aceea că — în sinea ei — ea nu-i atât de demonică cum e cea din urmă. Intr'adevăr, iubind, omul român nu alunecă atât de mult pe panta desechilibrării sufletești cum alunecă omul rus. E aci o diferență de specific național, pe care scrisul lui Gib. I. Mihăescu o ilustrează în chip magistral. Am spus că frumusețea Donnei Albe are — între altele — ceva și din idealul frumuseții feminine grecești. Gib. I. Mihăescu s'a îndreptat spre vechiul cosmos estetic al Grecilor, împins, nu de îndemnuri livrești, ci de un autentic simț autohton. Iubirea românească e mai puțin demonică, nu datorită unui surplus de creștinism, care să fi avut darul să-l îndepărteze pe cel în cauză de rău — ci fiindcă, în conceptul său despre *frumos*, atât de strâns legat cu cel de *dragoste*, Românul se apropie de *frumosul antic* mai mult decât se apropie omul rus. Cercetând folklorul românesc, Ovidiu Papadima, după ce arată, cu argumente bine cântărite, adânca creștinătate a materialului nostru folkloric, îi înseamnă după aceea, și aspectul său păgân. Cosmosul românesc „este etic în măsura în care este estetic, la fel ca și cel antic. Binele în el nu poate fi decât frumos și frumosul nu se poate să nu fie recunoscut în lumea binelui. Fiindcă atât cosmosul nostru folkloric cât și cel al mitologiei grecolatine e o lume de *simetrii* și nu de *individualități*, o lume de perfecțiuni prestabile și nu una care se caută încă pe sine, o lume de armonii și nu de sbuciume" [17]). Dorul de armonii, și nu de sbuciume, a făcut ca dragostea românească să conțină mai puțin demonism. E o deosebire care izvorăște din adâncurile ființei noastre etnice.

Sufletul românesc se mai deosebește de cel rusesc și prin absența conștiinței vinovăției universale. Am văzut cât de înrădăcinat este acest sentiment în adâncurile ființei omului rus. Românul, mai mult ca oricine, pune totul pe seama Destinului. Altcineva, din afara lui e vinovat, și nu el. Omul român își încredințează soarta puterilor de sus, cu o certitudine și desinteresare, ce-l fac aproape unic. Aceste puteri „de sus", fie că sunt Dumnezeul creștin, fie Destinul orb, îl ocrotesc în chip optim. La adăpostul lor, Românul își duce viața în chip liniștit. „Tărâmul de dincolo" este pentru el ceva dovedit mai dinainte. In limba rusă, cea mai mare frecvență o au cuvintele *zacem ?* — „la ce bun ?" și *nicevo* — „nu-i nimic !" [18]). In limba română cuvintele acestea nu-și au o circulație maximă, fiindcă nici gândirea vorbitorului nu-i preocupată în chip maxim de conținutul lor metafizic. Conștiința vinovăției universale a omului rus, omul roman îi opune conștiința că, în marginile inimite ale lumii, *suntem mereu puțini*.

Omul român, fiind lipsit de conștiința vinovăției universale, e lipsit și de relele ce decurg de aci. Dacă nu se recunoaște ca vinovat, urmează că Românul nu are nici de ce să se pedepsească. Sinuciderea din motive metafizice nu este pusă în practică de omul roman. „Gândirea românească — remarcă undeva Lucian Blaga — deși n'a ajuns la mari construcții teoretice — își are totuși „ticurile" ei particulare. Un Rus, când își pune premisele unui silogism, schimbă în concluzie totdeauna macazul spre practica vieții, căm în felul acesta: toți oamenii sunt muritori, Ivan e om, prin urmare lui Ivan nu-i rămâne altceva de făcut decât să se sinucidă [19]). Nu numai țaranul român, dar chiar și omul dela oraș respinge o atare rezolvare funestă a vieții.

Iubind fără margini, omul român cade și el uneori în stăpânirea patimilor. In asemenea momente, uciderile sau sinuciderile ajung să se reducă la minimum. Oricât de frecvente ar fi astfel de uciderи și sinucideri, ele se reduc la minimum, când le comparăm cu ce se întâmplă la Ruși, în situații asemănătoare [20]). „In adâncul conștiinței omului rus — notează cu dreptate Jules Legras — doarme totdeauna câte o beștie; e deajuns o mică sguduitură pentru ca aceasta deșteptată, el să-și piardă orice răspundere" [21]).

In paginile de mai sus, n'am explicat în întregime nici sufletul rusesc, nici sufletul românesc. O atare temă este inepuisabilă prin însăși natura ei. Intenția noastră n'a fost decât să așezăm apropierea lui Gib. I. Mihăescu de Dostoievski într'un cadru cât mai prielnic. Având explicate componentele sufletului rusesc pe de o parte și pe cele ale celui românesc de altă parte, se va putea vedea mai ușor în ce măsură cei doi scriitori sunt sau nu o expresie artistică a specificului lor național, și mai ales, prin ce se aseamănă sau se deosebesc între ei, ca tehnică literară, ca fel de a-și adânci personagiile și ca mod de a concepe lumea.

In lumina numeroaselor studii ce s'au scris până în prezent asupra lui Dostoievski, nu mai încape îndoială că, dintre toți scriitorii ruși, el este, pentru neamul său, cel mai reprezentativ. Vast, complex și profund analizat apare sufletul rusesc și în opera lui Tolstoi, Gogol, Turgheniev, Leonida Andreev ori Maxim Gorki. Nimeni n'a zugrăvit însă mai bine ca Dostoievski demonismul sufletului rusesc, fiindcă nimeni nu l-a surprins pe omul rus în vecinătatea neantului, ca el. „Oswald Spengler — scrie Nichifor Crainic — îl socotește pe Dostoievski bucată din ființa Rusiei. Și tot astfel crede oricine îi aprofundează vasta operă de romancier și de scriitor militant. Tolstoi nu e Rusia toată, ci numai o latură a ei. In Dostoievski e condensat însă un întreg popor cu istoria spiritului complex și cu destinul său. In literatura universală, sub acest raport, poate singur Omer înseamnă Elada în măsura în care Dostoievski înseamnă Rusia" [22]). Atât de strâns este legat scrisul lui Dostoievski de Rusia, încât, fără ea, nici nu-l putem concepe. Berdiaeff îl consideră pe Dostoievski ca pe cel mai mare metafizician al Rusiei. Un metafizician dintre cei mai vii, desigur, ale cărui idei „joacă în opera sa un rol excesiv de preponderent și a cărui admirabilă dialectică ocupă un loc egal cu extraordinara sa psihologie" [23]). Literatura lui Dostoievski poartă imprimată pecetea sufletului rusesc până în cele mai adânci și mai intime fibre ale ei.

Cât privește opera lui Gib. I. Mihăescu, deși, prin caracterul ei de uriașă investigație psihologică, tinește să descifreze, în ultima sa analiză, componentele eterne ale ființei umane, totuși, dat fiind că materialul din care se închiagă este cel românesc, ea servește în cea mai mare măsură și la aflarea componentelor ființei noastre etnice. In direcție psihologică, Gib. Mihăescu întrece cu mult pe Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Panait Istrati ori George Mihail Zamfirescu. Rebreanu se lasă furat prea mult de elementul social, Cezar Petrescu procedează la fel (ba în unele locuri îl și întrece), Hortensia Papadat-Bengescu dă dovadă de o rară putere de analiză — însă lumea eroilor săi poartă prea mult pecetea sufletului său feminin, ceeace face ca realitatea descrisă de ea să capete un caracter aparte —, Camil Petrescu îl surprinde pe om preocupat mai mult de problemele înalte ale vieții, Panait Istrati e înainte de toate un mare și fascinant povestitor, iar George Mihail Zamfirescu — luându-și personagiile exclusiv din grotele mahalalei — zugrăvește și analizează numai un sector de viață românească. Singur Gib. I. Mihăescu este preocupat să surprindă în sufletul omului român *neantul* ființei umane. E drept că și la ceilalți scriitori întâlnim această preocupare, însă la ei ea nu constitue o notă predominantă cum constitue la Gib. Mihăescu, ci rămâne numai un colorit parțial.

Deaceea, păstrând proporțiile cuvenite, punctul de plecare în explicarea operei lui Gib. I. Mihăescu, rămâne, pe plan principal, Dostoievski.

Intr'adevăr, ca și la acesta, viața eroilor lui Gib. Mihăescu ține mai mult de resorturile inconștientului decât ale conștientului. Insă pe când la Dostoievski omul este cuprins de fiorii iubirii, crimei și ai nebuniei, la Gib. I. Mihăescu el este cuprins numai de fiorii iubirii. E aci o diferență în minus, dar și în plus pentru romancierul român. In minus, deoarece, concepându-și eroii stăpâniți de iubire, crimă și nebunie, Dostoievski se găsește — în ce privește materialul de analizat — într'o situație superioară față de Gib. Mihăescu, la care nu apare ca element de desvăluire a străfunzimilor umane, decât iubirea. Eroul dostoievskian este un om mai complex; faptele lui conțin mai multe drumuri de abateri dela norma cea adevărată a vieții decât conțin faptele eroului lui Gib. I. Mihăescu. Deaceea, și șansa de a face observații psihologice e mai mare pentru Dostoievski.

VLADIMIR DOGARU

(Urmare și sfârșit în n-rul viitor)

1) **Vladimir Streinu: Pagini de critică literară**, p. 148, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1938.
2) **Viața literară**, Nr. 32, p. 1, 1926.
3) **Mihail D. Ralea: Rusia și Europa**, în **Gândirea** Anul 1, Nr. 19, 1 Februarie 1922, p. 35-36.
4) In privința aceasta vezi Levy Bruhl: **Les fonctions mentales dans les sociétés primitives**, Paris, Alcan, 1910 și **La Mentalité primitive**, Paris, Alcan, 1922.
5) **Mihail D. Ralea:** articolul citat, **Gândirea**, același an și număr, p. 351.
6) **Léon Tolstoi: Journal intim** (1853-1856), p. 127, traduction du Jean Chuzeville et Wladimir Pozner.
Preface et Notices de T. Polnev Notes de A. Kiriakov.
Tome premier, Paris, Ed. E. Fasquelle, 1926.
7) Din 1855.
8) **Léon Tolstoi:** op. cit. p. 202.
9) **Henri Troyat: Dostoevski**, p. 303, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1940.
10) Henry Troyat: op. cit., p. 235; cf. **Constantin Stan: Rasa și cultura și civilizația**, Cap. VI., p. 174, București, ed. Gorjan, 1943.
11) **F. Dostoievski: Journal d'un écrivain**, p. 88, traduit du russe par Jean Chuzeville, Sixieme edition, Paris, ed Nouvelle revue française, 1938.
12) **Hans Günther: Rassenkunde Europas**, 1929.
13) **Constantin Stan: Rasa, Cultura și Civilizație**, p. 173, București, Ed. Gorjan, 1943.
14) **Constantin Stan :** op. cit. p. 174.
15) **Constantin Stan :** op. cit, p. 175.
16) **Ovidiu Papadima : O viziune românească a lumii**, p. 92, Studii de folklor, București, Colecția „Convorbiri literare", 1942.
17) **Ovidiu Papadima: O viziune românească a lumii**, p. 177—178.
18) **Constantin Stan: Rasa, Cultura și Civilizația**, p. 176.
19) **Lucian Blaga : Despre viitorul filosofiei românești, Saeculum**, Anul I, Ian.—Febr., 1943, p. 13.
20) „Se citează un caz când s'au sinucis deodată în același loc, 20.000 de Ruși" **(Constantin Stan**, op. cit., p. 178).
21) **Jules Legras: L'âme russe**, p. 102, Paris, bibliothèque de Philosophie scientifique, Ed. Ernest Flammarion, 1934.
22) **Nichifor Crainic: Dostoiewski, Gândirea**, Anul XI, Nr. 2, Februarie, p. 49, 1931.
23) **N. Berdiaeff: L'èsprit de Dostoiewski**, p. 9, traduit du russe par Lucienne Julien Cain, 5-a édition, Paris, Ed. Saint Michel, 1909.

DASCALI DE ODINIOARA

de CONSTANTIN A. I. GHICA

Deschizând deunăzi „Scrisorile către Alecsandri“ ale bunicului meu Ion Ghica, m'am oprit mai îndelung asupra uneia din ele intitulată: „Școala din trecut“. Și, pe când mă lăsam furat de vraja gândurilor, mi-am spus: ce-ar fi să completez pe Ion Ghica, vorbind de dascălii de odinioară? Cel puțin de dascălii din vremea mea.

Dar, în același timp, prin asociație de idei, mi-am adus aminte de un vers din „Georgicele“ lui Virgiliu: „Dacă se pot compara lucrurile mari cu cele mici“ (intenționat nu l-am spus pe latinește, fiindcă nu vreau să par nici pedant și nici mai instruit decât sunt în realitate, mai ales că versul original se poate găsi în primul dicționar de citate străine).

...Dacă se pot compara lucrurile mari: „Școala din trecut“ de Ion Ghica, cu cele mici: „Dascălii de odinioară“ de nepotul său. E un risc îndrăzneț, dar totuși, voi încerca să-mi duc opera la bun sfârșit.

Primul profesor important, care a impresionat adânc mintea mea de copil, a fost George Țițeica. Savantul matematician, ginerele lui Thierrin, directorul pensionului cu același nume, a suplinit pentru câtva timp pe profesorul de matematici din clasa III-a. Notele mele la acesta erau atât de slabe, — admirați, vă rog, eufemismul — încât Țițeica m'a chemat într'o zi în cancelarie ca să se edifice asupra mea. I-am explicat cinstit — în alți termeni, firește, — că algebra depășește sfera mea de înțelegere și că nu mă pot împăca de fel cu metodele complicate prin care se rezolvă o ecuație.

Profesorul Țițeica, după ce m'a ascultat atent, cu un zâmbet indulgent în colțul gurii, — mi-a răspuns că fiul său, care era mult mai mic decât mine, prinsese primele noțiuni de aritmetică, așa că trebue să fiu cu totul lipsit de bunăvoință, dacă nu vreau să mă pun la curent cu această știință.

I-am ripostat atunci că, după toate probabilitățile, fiul său se născuse cu o teoremă învățată.

De astă dată, Țițeica a râs de-abinelea și niciodată n'a uitat butada mea pe care mi-a reamintit-o acum câtiva ani, pe malul mării la Constanța.

— Ce să-i fac, domnule profesor, i-am răspuns, „C'était de l'algèbre pour moi“.

*

Un profesor de care-mi amintesc cu multă plăcere, era Constantin Drusgeanu. Științele fizico-chimice nu prezintau nici-o taină pentru el și cursul lui era foarte plăcut din cauza originalității de care dădea dovadă în orice împrejurare. Incepând dela felul lui pitoresc de a se exprima, până la ținuta-i extravagantă, alcătuită din cisme și o redingotă, încheiată mereu până la guler, care ne evoca poezia lui Enăchiță Văcărescu: „La o haină încheiată până sus“, totul era original la acest dascăl bătrân și atât de simpatic. Când se suia pe catedră, Drusgeanu arunca mai întâi o privire circulară în jurul său, ca spre a ne impune tăcere, și după o pauză îndelungată, deschidea catalogul invitându-ne la tablă, cu următoarea invariabilă formulă: „să binevoiască domnii...“

Când nu știam lecția, ne gratifica în glumă cu epitetul de „boule, boule, trei ori boule“.

Odată, în ajunul vacanței de Crăciun, ne-am hotărît să-i spunem că n'am priceput lecția, astfel ca să nu ne dea alta nouă. Când monitorul clasei i-a expus dezideratul nostru, Drusgeanu a bătut de trei ori cu pumnul în catedră și a exclamat îndurerat: „O, voi boilor, eu sunt tatăl vostru“.

Când dădeam înscrisul — acesta era termenul consacrat pe atunci — Drusgeanu se instala tacticos pe catedră și citea fie un ziar, fie o carte, având însă grijă să exclame din când în când: „Văd pe unul care copiază...“

Bine înțeles că nu vedea nimic, totuși era exclus ca unul din elevii care se simțea cu musca pe căciulă, să nu facă vreun semn care să arate profesorului că trucul său izbutise. De cele mai multe ori, școlarul care copia, lăsa să-i cadă, emoționat, cartea și atunci Drusgeanu triumfător, urechia strașnic pe micul vinovat.

*

Tot la Institutul Thierrin am avut ca profesor de română pe defunctul poet și avocat Ion Țimiraș. Foarte elegant, cu eternul lui joben, Țimiraș era tipul profesorului prețios. In timpul lecției ne citea poezii pe cari le ascultam cu mare atenție și câtiva dintre noi, molipsiți de dragostea profesorului pentru poezie, tachinam chiar muza, trimițându-ne operele la revista „Dumineca“, unde publicam versuri naive sub diferite pseudonime. Despre Țimiraș nu pot spune altceva, decât că era un om care n'a cunoscut bătrânețea, fiindcă a avut darul acela suprem între toate de a păstra până la urmă o minte ageră și un suflet entuziast. Om de talent și de omenie, ar fi trebuit să se pună pe mormântul lui acest simplu epitaf al lui Maxime du Camp: „A muncit mult“.

*

Profesorul nostru de franceză, Henry Mayoux, autor a numeroase manuale didactice, avea două slăbiciuni: Anatole France și Racine, a căror operă o cunoștea pe dinafară și pe care o comenta ori de câte ori se ivea ocazia, într'un chip dintre cele mai originale:

„Anatole France“ — ne spunea el — este, pe lângă un scriitor plin de armonie, un poet ceremonios, la care gândirea omenească și limba se împletesc cu aceeaș luciditate și aceeaș perfecție. Anatole France întrunește în opera lui zâmbetul lui Montaigne și ironia tăiasă a lui Voltaire. E un continuator al lui Renan, și totuși acest maestru al prozei este cel mai puțin pretențios dintre esteții lumii. Anatole France este scriitorul care a arătat veacului nostru că limba franceză de toate zilele e suficient de rafinată ca să poată înfățișa cu strălucire toate aspectele vieții“.

In ce privește poezia lui France, Mayoux, care era un admirator fervent al clasicismului, spunea că autorul lui „Crainquebille“ cobora direct din vechii scriitori greci. Mai mult, afirma el, nimeni nu l-a putut egala, afară de Ronsard și Racine.

Când pronunța numele acestuia, Mayoux se transfigura. Pentru nimic în lume n'ar fi admis părerea pe care mai toți și-o fac despre Racine, socotindu-l mai mult un liric duios decât un poet tragic. Dimpotrivă, Mayoux se silea să ne convingă, în timp ce recitam mecanic și fără convingere diferite tirade din „Phedra“ sau „Athalia“, că Racine, în ciuda versurilor sale întraripate și muzicale, era un incisiv, un realist, un demn urmaș al lui Molière și al lui Shakespeare. Căci, spunea Mayoux, nimeni mai bine decât Racine nu știa să îmbine comicul cu tragicul și să treacă senin peste toate lucrurile urîte ale vieții: incestul, adulterul, trădarea și crima.

Pe Mayoux l-am văzut pentru ultima oară în preajma războiului trecut într'o gară de legătură. Concentrat eu însumi, așteptam trenul care să mă ducă la unitatea mea. In răstimp, am zărit pe fostul meu profesor, care pleca în Franța să-și dea tributul de sânge. Ca pentru a preveni o întrebare a mea, Mayoux, în frumoasa uniformă a țării sale, îmi aruncă zâmbind aceste versuri de Racine:

Je vais contre Alexandre éprouver ma valeur...

*

Printre profesorii de dexteritați de cari elevii nu prea se temeau, am cunoscut mai de aproape, deși nu prea frecventam cursul lui de muzică, pe răposatul Nicolae Ghermănescu. Acesta era omul datoriei și nu putea să sufere pe școlarii leneși.

Se spune că unul dintre ei, un elev din cursul inferior, Ionescu Theraponte, mort în războiul trecut pentru întregire, fusese surprins de Ghermănescu citind în ora de muzică un roman senzațional. Ionescu Theraponte, care avea pe-atunci vreo douăzeci de ani, fapt pentru care colegii îi spuneau „bunicul“, fusese aspru admonestat de profesorul de muzică. Intrebându-l ce vârstă are, Ionescu n'a înțeles să și-o ascundă.

— Douăzeci de ani! s'a mirat Ghermănescu; apoi pe un ton ironic:

— Ei bine, află, domnule Ionescu Theraponte, la vârsta dumitale, Alexandru cel Mare cucerise lumea.

— Se poate, dar vedeți dv., i-a replicat imperturbabil Ionescu Theraponte, Alexandru cel Mare a avut ca profesor pe Aristotel.

Evident că bietul Ghermănescu n'a mai ripostat nimic.

*

La sfârșitul anului, după examen, elevii se duceau în corpore la anticari să-și vândă cărțile. Cu toate acestea, în clasa IV-a, am luat-o înaintea colegilor mei, deoarece toți și le mai păstraseră, în vederea examenului de capacitate, care urma să se dea după proclamarea rezultatului de absolvire. Marele meu noroc a fost că am trecut clasa fără corigență; totuș, la capacitate, defunctul I. S. Petrescu, întâlnindu-mă în poarta liceului „Matei Basarab“, fără nici un bagaj intelectual asupra mea, m'a întrebat pe un ton sever, unde mă duc.

După ce i-am satisfăcut cererea:

— Cum, fără nici o carte? a exclamat el uluit. Adineauri am văzut pe colegii dumitale încărcați cu vrafuri mari și îngălbenite de tomuri. Ce fel de ostaș ești, care te duci la război fără pușcă?...

— Păi, să vedeți, domnule profesor, i-am răspuns într'o doară, eu sunt ca și filozoful Bias, despre care ne-ați vorbit. „Port toate ale mele cu mine...“

Și fără să mai aștept ca profesorul să obiecteze ceva, m'am îndreptat în grabă în clasa unde se ținea examenul.

*

Un profesor foarte cumsecade și a cărui bunătate nu era egalată decât de vasta-i erudiție, a fost regretatul Octavian Lugosianu, tatăl fostului nostru ministru la Roma.

Octavian Lugosianu era profesor de latină la „Sf. Sava“ și dirigintele clasei a VI-a. Datorită lui am făcut cunoștință cu Virgiliu și cu suferințele nefericitei Didona, părăsită de viteazul prinț troian Eneea.

In ultimul timp îl întâlneam adesea ori în dreptul Casei Institutorilor de pe strada Anghel Saligny și totdeauna mă oprea să mă întrebe câte ceva. Mi-aduc aminte de ziua când Lugosianu mi-a comunicat moartea pe front a unuia din fiii săi: „Am pierdut tot ce aveam mai scump pe lume...“ mi-a spus el profund îndurerat. Și în fața imensei lui suferințe pentru pierderea acestui fiu, care încă de pe băncile liceului promitea că va juca un rol de seamă în țară, n'am găsit nimic de spus. Ba da, i-am reamintit numeroasele farse pe cari le făceam profesorilor noștri dela liceul „Sf. Sava“, și am avut bucuria,—poate una dintre cele mai mari ale vieții mele, — să văd pe bunul Octavian Lugosianu surâzând ușor. Și în ziua aceea, am înțeles versurile lui Rostand:

Er, riant, nous n'osons nous regarder en face,
De peur qu'en un sanglot le rire ne se casse.

*

Vasile Bogrea, prietenul și colaboratorul marelui și neuitatului nostru Iorga, mi-a fost profesor la Școala militară din Iași. Cursul lui era cu atât mai interesant, cu cât ne preda retorica, silindu-se din răsputeri să ne familiarizeze cu arta lui Demostene. Imi amintesc că odată, în timp ce ne cita câteva perioade inspirate ale oratorilor celebri, profesorul nostru, care era un bărbat mic de statură, se ridicase pe catedră și verbul lui înflăcărat îl făcu să apară deodată foarte înalt. Imi amintesc, în special, entuziasmul cu care ne vorbea despre Bossuet și despre o predică a acestuia în care episcopul din Meaux comenta cele câteva cuvinte adresate de Iisus pe cruce tovarășului Său întru tortură:

— „In adevăr, i-a spus Iisus, vei fi cu mine chiar azi în Paradis.

— In Paradis, ce loc încântător!... chiar azi, câtă grabă... Cu mine!.. Ce mai societate!...“

Și astăzi încă îmi răsună în urechi felul cum Bogrea făcea să reiasă grandilocvența și suflul epic al acestei fraze superbe și după atâția ani revăd, parcă, pe Vasile Bogrea comentând pe urmă, cu o admirație mai potolită, e drept, un studiu despre Mihail Eminescu al elevului Ioanițiu, generalul de mai târziu, mort la începutul actualului război.

Un profesor al cărui curs era deasemeni foarte atrăgător, era acela al d-lui Ionescu Bujor, profesor de latină și română la liceul „Sf. Gheorghe“. Acest profesor avea obiceiul să-și pună regulat ceasornicul pe masă și tot el ne spunea, jumătate în glumă, jumătate serios, că deși nu făcea parte din categoria acelui dascăl descris de Ion Ghica, — dascălul Chiose dela Udricani — care nu se preocupa dacă minutarul trecuse peste oră,— era totuș foarte conștiincios și cu tragere de inimă pentru școală. Ceeace, de altfel, era foarte adevărat.

In cursul războiului trecut l-am întâlnit la Iași într'o cafenea. Era căpitan și eu abia sublocotenent. L-am salutat fără a-l recunoaște și m'am așezat la o masă din apropierea lui, cerând singurul lucru ce se putea consuma pe vremea aceea: un ceai aproximativ dulce și un pesmete dur ca o scândură. In răstimp, căpitanul pe care-l salutasem cu câteva clipe mai înainte, îmi făcu semn să vin la el. Am crezut că ținuta mea nu era reglementară și m'am apropiat de el, rostind formula consacrată: „Am onoarea să mă prezint...“ Dar el, fără să-mi lase timp să sfârșesc, mi-a spus:

— Cum, nu mă mai cunoști, ori barba mea îmi dă aspectul plin de gravitate al unui pater conscriptus — român se înțelege — căci latinii, după cum v'am învățat, nu purtau această podoabă. Sau, asemenea lui Eneea la vederea lui Hector, ai de gând să exclami: „Vai, câtă schimbare!...“

In adevăr, câtă schimbare!..

Pe atunci erau alte timpuri, firește. Toți, sau mai toți profesorii aceștia s'au dus.

„S'au dus tot și s'au dus toate pe o cale ne'nturnată“, — cum a spus atât de frumos Eminescu.

Și totuș, când mă gândesc uneori la ei, îi invidiez, parcă, fiindcă în ciuda greutăților inerente ale vieții, profesorii mei, dascălii de odinioară, au trăit din plin vremuri bogate în idealism și generozitate.

POEZII

CÂNTECUL DE PE URMĂ AL LUPTĂTORULUI

Veniți fetelor să legați
oasele sfărâmate ale luptătorului,
veniți iubitelor, amantelor;
o inimă stinsă-ră plânge
și scâncetul ei se irosește 'n vânt.

Purtați pretutindeni și voi o inimă
în casă, pe stradă, în teatre;
dar unde-i inima voastră cea mai curată
s'audă plânsul desperat
al luptătorului cu oasele sparte
zăcând pe pământuri străine,
dorind o prezență suavă?

Sunt pline văzduhurile de râsul vostru
de cântecul vostru, de geamătul
subțire, frânt, delicat
al orelor supreme;
numai prin oasele sparte ale luptătorului
cântă vântul singurătății,
al desperării,
vântul despărțirii eterne.

Străine rămâneți la sfâșietorul urlet
și la sângele roșu.
In lumina strălucitoare
a inimii voastre
stau astăzi alți tineri, frumoși
suavi flăcăi ai Patriei
— ca la morile de grâu
tremurătoare sub coasa secerătorului —

Prin oasele sparte ale luptătorului
o melodie de pace cântă acuma
MOARTEA.

CÂTEODATĂ SUFLETUL....

Câteodată sufletul e ca o peșteră adâncă
în care o voce strigă, strigă fără alean,
e vocea desperării
care nu se face auzită
și moare între ziduri, tăcere și lacrimi.
Singurătatea-i în dosul zidurilor;
singurătatea-i în dosul ferestrelor negre.

Undeva la etajul opt
o femeie apare în geam,
brațele ei se ridică,
își aranjează părul,
recad și se odihnesc
pe un pervaz prăfuit.

Acolo sus, în singurătate
o femeie, un păr frumos
și două brațe odihnesc
pe margiena unei ferestre.

Desperarea e o mare
de lacrimi ocum.

CEA MAI FRUMOASA CLIPA

Zăvorîți în biblioteci,
mucenicilor, asceți ai gândului,
unde vă este viața?
Pentru voi o himeră
e mai tare ca moartea.
Pentru voi o visare
mai dulce-i ca femeia.

Străzile răsună și'n seara asta
de pași suavi, de versuri înalte.
Pretutindeni aleargă spre fericire
o lume beată.
Sunt mii și mii de femei
sunt mii și mii de sâni
care tremură,
curați
sub delicate comori vestimentare;
sunt mii și mii de oameni
ce-aleargă frenetic spre
dansul etern al vieții.
Torsuri se leagănă blânde,
frumoase tandre, nălucitoare;
ochii zâmbesc pe sub sprâncene;
părul flutură în vântul tuturor libertăților.
Acesta le mângâie, și alții,
tot alții.

Hermetic închiși în camerile voastre
cu zidurile tapetate de cărți
și de cărți,
visați o himeră,
visătorilor,
mai tare ca moartea
mai tare ca viața.

Dar îmi spun:
nici o fericire nu-i mai mare
decât lumina numelui vostru
arzând la capul iubitelor
pe frumoasele coperți ale cărților;
și nici un deliciu mai suprem
decât acela când,
ascunsă într'un fotoliu,
exilată sub o plapumă
acoperind o năprasnică frumusețe,
o dulce femeie a globului
va tresări fremătând de-o suavă visare,
cu ochii pierduți pe copertă
după o nălucă
ce-ai fost,
cândva,
un sărman alhimist,
rătăcit între teancuri de cărți
și imaculate vrafuri de hârtie.
Dar aceea, aceea va fi
clipa cea mai dulce.

MIHAIL CHIRNOAGĂ

RACINE

(fragment)

E mulțumitor să te gândești că cel dintâi scriitor al literaturii franceze nu-i un moralist, nici un savant, nici un general, nici chiar un rege, ci un om de litere. Cei care mai cred încă în geniu, au totodată prilejul, să constate, contemplându-l pe Racine, că într'o civilizație în care toate culmile sunt atinse și ai cărei credincioși primesc un suflet hrănit deopotrivă în toate părțile lui, geniul nu are nici o putere față de talent. Această civilizație întruchipează ea însăși geniul, — fie că e cea a lui Pericle sau a lui Ludovic XIV — ;ea este aceea care, prin însăși densitatea sa, liberează sufletul de acele goluri și de acele greutăți prin care sunt dobândite iluminări mai dramatice poate, sau mai misterioase, dar întotdeauna într'o oarecare măsură amăgitoare; care înalță în liniște și în strălucire scriitorul deasupra jocului sau a confesiunei, și-l face responsabil de o acustică însfârșit perfectă.

Virtutea unei civilizații reușite este atât de mare încât mijloacelor reduse prin care scriitorii, în epocile neîmplinite, capătă experiență: nenorociri, observarea oamenilor, crize cardiace sau conjugale, se substituie atunci, în acele perioade fericite, o cunoaștere congenitală a marilor suflete și a marilor momente. Racine este cea mai frumoasă ilustrare al acestui adevăr. Nici o copilărie n'a fost mai puțin supusă decât a lui legilor și întâmplărilor copilăriei; nu numai că este lipsit de tatăl și de mama sa, dar ne mirăm, văzând personagiile ciudate și vehemente care-l înconjoară, că s'a găsit cel puțin unul printre ele care să-l învețe să meargă. Adolescența sa n'a fost mai puțin teoretică; pentru a-l apăra de lume, un lanț de bătrâni janseniști au făcut zid în jurul peluzei în floare unde tânărul Racine se consacra, între vizitatoare și vizitatori numai greci și latini, îndeletnicirilor cele mai pasionate, dar cele mai imaginare. Studiul și bucuria studiului, au înlocuit la el orice contact cu viața, orice fericire, orice nenorocire, până'n ziua când a pătruns într'o lume și mai lipsită de temelie ca aceea în care trăia, în teatru. N'a cunoscut într'un cuvânt, decât studiul și oameni costumați. Dar, și să nu refuzăm o atare apoteoză scrisului, s'a întâmplat ca din contactul între această tinerețe fără ani tineri și acest mediu de artificii, să se nască dintr'odată, opera cea mai directă și cea mai realistă a secolului. Legile estetice sunt fără îndoială tot atât de rigide ca și legile matematice: descoperirile sale asupra omenilor, Racine le-a deprins cu o indiferență, cu o detașare de umanitate, tot atât de mari ca acelea ale geometrului pentru viața curentă și familială a cifrelor și a figurilor. Nu este niciun sentiment în Racine care să nu fie un sentiment literar. Frumos, plin de judecată, elegant, a trecut în chip strălucit, cu Sofocle, cu Goethe, acest examen de recrutare a marilor oameni de litere; nici corpul, nici spiritul său nu dovedesc vreuna din acele imperfecțiuni sau particularități prin care opera devine mai personală și mai umană. Nu este în el nimic vizionar sau real, frenetic sau descurajat. Amărăciunea sa, când e amar, nu se datorește faptului că este înșelat sau șchiop, bunătatea liniștei sale, vigoarea constituției sale herculeene, — ci faptului că e scriitor. Metoda sa, unica sa metodă, constă în a lua de afară, prin stil și poetică, ca printr'o plasă, adevăruri cărora nu le bănuia el însuși decât prezența, și în a folosi până la limita extremă înclinările firești ale unei culturi și ale unui limbaj ce trebue mlădiat, de îndată ce talentul le atinge. Fermentul însuși al acestui talent este pur literar. Din toate marile probleme pe care evoluția spiritelor, sau împrejurările, sau numai moda le puneau în vremea sa, și a căror urmă o poartă chiar scrisorile Doamnei de Sévigné, nu numai că Racine nu s'a inspirat niciodată, dar nici n'a îngăduit vreuneia din ele să pătrundă până la viața sa interioară.

JEAN GIRAUDOUX

MISIUNEA LITERATURII FRANCEZE

de JEAN GIRAUDOUX

Credeam până acum că studiul unora din autorii noștri, pe care mi-l oferam, nu prezenta alt interes decât dispretul lor de contingențe. Cel puțin fiecare din ele mă făcuse să uit sbuciumul și grijile epocei, ca și pe ale mele proprii. Erau vacanțele mele în înălțime, răsplata pe care o meritau munca și vârsta mea: erau premiile mele. In locul cărților, îmi dăruiam pe Racine, el însuși, pe Laclos, La Fontaine, Ronsard. Această prezență stăruitoare a lor devenea absența mea pentru câteva zile, și când îi părăseam, aveam pretenția că aduc cu mine bine conturate, amintirea și experiența intimității lor. Mă înșelaseră. Tot ce credeam că am obținut dela ei datorită detașării și indiferenței față de timp, hipertrofia anului, catastrofa sau nădejdea inimilor noastre mi-o dictează din nou, fără să schimb o frază. Aceste portrete literare au devenit chipuri, fețe, și ascultă, murmură și clipesc. Sau mai degrabă mă înșelasem, vrând să scot din literatura noastră, din respect pentru ea, umanitatea și existența ei zilnică, vrând să fac din acest etaj al limbii și al spiritului nostru care pluteste la jumătatea căii dintre viața și irealitatea Franței, încăperi de seninătate. Literatura noastră nu-i Champs-Elysées-urile noastre; ea este domeniul intangibil, incoruptibil, activ al adevăratei noastre valori și al destinului francez în această lume. Acei dintre Francezi care s'au încredințat ei, în aceste ultime luni, sunt singurii care cunosc viitorul, și profetia pe care o cuprinde fraza unuia din scriitorii cei mai puțin inspirați, fie chiar a lui Boileau, îi dispenseză de profetii celeste. Nu pentrucă marii și micii noștri autori ar forma deodată, în fața invaziei țării lor, o cohortă disidentă. Dimpotrivă. Ei rămân populația neclintită, și continuă toți să locuiască pe fiecare palmă de pământ a țării. Nu este o situație specială; în orice altă patrie, confrații lor nu emigrează nici ei, și recunoștința noastră vine din altă parte. Ea se datorește revelației că această literatură franceză socotită fericită și practică nu numai că se împacă cu toate timpurile chiar pline de nenorociri, chiar ireale, dar le și prevăzuse, fiind un sprijin împotriva lor, sau explicarea acestora, și tot ceeace socotisem în ea ca fiind injoncțiune, individualitate, raționament, nu este decât răspuns, comunitate și acceptare. Fiecare dintre noi a întâlnit anul acesta în peregrinările sale o ființă a cărei fire, în nenorocire și pentru nenorocire, se schimbase deodată, a cărei eleganță prin însuși faptul condiției sale alese, devenise duioșie, forța devenise gravitate și bunul simț, voie bună.

Dar ca acest fenomen să se fi extins la toți cei care au scris în Franța, ca o răsturnare generală să fi înzestrat dintr'odată pe clasicii noștri cu duioșie, pe romantici cu devotament, pe guralivii Renașterii cu gravitate și conciziune, aici este miracolul, cu atât mai mult cu cât el se manifesta și la toți cei care citeau. Au fost destui acei care au găsit deodată într'un scriitor mângâiere sau răzbunare episoadelor propriei lor vieți. Am cunoscut pe marele funcționar disgrațiat care descoperind într'o zi pe Montesquieu, de seara până dimineața a uitat furia și frământarea sa, căci un rând din capitolul XI din l'Esprit des Lois, înfățișa păcatele șefilor săi, căci numai titlul capitolului VII îi acorda toate posturile și gradele pe care miniștrii săi i le refuzaseră, pentrucă un cuvânt din Lettres Persanes, indica, — fără să indice, ceeace era mult mai bine — statutul perfect al funcționarului, și că Le Temple de Gnide ducea în cele din urmă la plăcerile naturii și ale inimii. Dar de astă dată a fost vorba de o înțelegere și de o corespondență unanimă. Fiecărui francez, stilul francez i-a răspuns, nu abătându-l și detașându-l de soarta sa, ci redându-i onoarea, luxul, grațiile și mai ales responsabilitățile. Nici o lectură care să nu se sfârșească cu o misiune. Responsabil de primăvara franceză cu Charles d'Orléans, de duioșia franceză cu Marivaux, de mânia franceză cu d'Aubigné și, după autor, de minuțiozitatea și de amploarea, de simplitatea și de prețiozitatea, de curiozitatea și de puritatea franceză, orice francez este reașezat prin limba și prin scrisul său într'un corp și într'un post care nu comportă nici încruntarea, nici ura sterilă, nici părăsirea. Fără a relua discuțiile de cenaclu asupra adevăratei sau falsei literaturi franceze, și în loc de a duce mai departe un examen de conștiință fără ieșire, mi se pare deci că toți cei care vor putea să facă lumină în domeniul nostru spiritual, se vor lumina ei înșiși. Fericit, totuși, poporul care, în nesiguranță și slăbiciune n'are nevoe pentru a se vedea limpede și tare, decât să se privească în propria-i oglindă.

Din Prefața la „*Littérature*“ 1942.

Paris, 20 Martie 1941

ISTANBUL ROMANȚAT

ISTANBUL ROMANȚAT

Dorm laolaltă ca'ntr'un țarc
Boturi pe gâturi lângă pod,
Oile blânde, bărcile
De năvodari

Baba Chindia toarce 'n nori
Și cu'n picior de rază'n golf
Leagănă albia de caic
La Carachioi.

Podul închide golf de-amurg.
Gâlgâe marea sub motor:
Firul de-argint și-l deapănă
Către Fanar.

Cine e fata care stă
Mândră la proră 'n port cernit?
N'are nimica sfidător
Totuș: ce vrea?

Cu-ochi de erete, ațintiți,
Vezi-o departe 'n fâlfâit
Cum ciugulește aurul
De pe giamii.

Cum se numesc minunile?
Ne lămurește. Și răsar
Ca 'ntr'un ierbar, sub degetu-i,
Flori de moschei.

Străjue trandafiri, boboci
De minarete în sclipiri,
Floarea 'ntre flori a lui Sinan:
Suleymané.

N'are pereche 'n Istanbul
Alta decât, pe după deal,
Hagia Sophia, „Megali
Icclesia".

Neîntrecută din vechimi,
Hagia Sophia! Ctitorul
Strigă 'n trecut și 'n viitor:
„V'am biruit!"

Hagia Sophia! Când Fatih
O prefăcu 'n moscheie, vezi,
Patriarhia, — sufletu-i —
Îi pribegi.

Către Fanar, din schit în schit,
Și poposi și 'n Vlah Serai
Ca să se nască 'n ieslele-i
Domnul Hristos.

Capuchehaia lui Mihai,
Vodă al Țării Românești,
O găzdui și 'n ea cinsti
Vechiul Bizanț.

Vultur cu două capete
Ca 'ntr'o pecete de hrisov,
Doarme 'n colac de marmură
Pe pardosea.

Raze 'n icoane de argint,
Par'că 'nviază cuvioși
Ctitori, în stranele de lemn,
Chipuri de Domni.

Vezi pe Dimitrie Cantemir
Un băețandru 'n Istambul,
Dat ca ostatec și cirac
La Enderon

Dibue 'n coarde de tambur
Muzica turcă — Incântat,
Dascălul grec l'întâmpină:
„Aftos Ephi!"

Și beizadeaua-cărturar,
Află din hronici că se trag
Moldo-Valahii, din strămoși
Daco-Romani.

Zid milenar cu poarte spre
Adrianopol! Și mai jos
Poarta ce dă în spre Balat:
Ègri Capù!

Roșul moloz, sub mătura
De răschirate pene tari
Ale eretelui crăiesc,
Cade în șanț.

Ce ieniceri și-au agățat
De monoliți, turbanele
Inmărmurite ca 'n cuier,
Sub chiparoși?

Nu joacă table, rași în cap,
In cafenea? Fumează, beau.
Mâni de pistoane zvârlă 'n lemn,
Zarele tari.

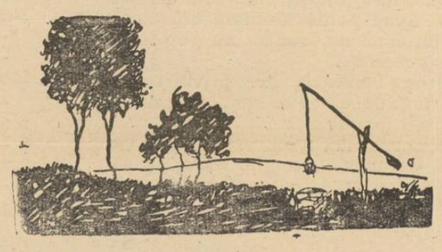

Asia Mică-și tângue
Jalea în radio-difuzor
Tancuri sub poartă urue
Spre Edirné...

...Dacă din praf și larmă vrei
Să te încânte-un loc tăcut,
Intră 'n moscheia Mihrimah.
Vino să-i sorbi

Din înălțimi de-albastre bolți,
Dorul de ochi cu zări de vis
Unde răcoarea-și leagănă
Liniștile.

Visele mândrei Mihrimah
Cântă 'n faiante sinilii
Și pe covoare moi, trezesc
Pașii de dans

De te întorci în arșită
Vezi sub ruini. într'un ungher,
Ca 'n mozaic, un ied sărind.
Două găini

Albe, cotcodăcesc de zor:
Una, desprinsă din zig-zag
De ciguleli, în prag de zid,
Alta 'n cuibar.

EMIL RIEGLER-DINU

Litanie pentru aducere aminte

Când anii își vor scutura, ca frunze moarte,
Crâmpeie de-amintire și de viață, —
Și le vor îngropa cu luare-aminte,
Cum noaptea e'ngropată 'n dimineață,

Când tinerețea va fi doar o violină
Cu coarde rupte și cu cântec mut,
Iar amintirea-o rană sângerândă
Și o mâhnire adâncită 'n lut,

Vei plânge, ca o cristalină vară,
Scăldată'n ploaie de petale
Și nimeni nu va înțelege poate
Mâhnirile și cântecele tale.

Dar eu, un lujer care-a râs în soare,
Alăturea de tine, când râdeau și anii,
Fărâmele durerii le voiu sfărma în tine
Și'n locul uor, îți, voiu ritma litanii..

Cântec de onapte

Va fi o zi de veghe și stelele — ciorchini —,
Vor atârna pe ramuri, ca vișinile coapte,
Trecutul și-amintirea își vor vorbi în șoapte
Și voiu intra în moarte, tăcut, umil, străin.

Din vârf de deal, stejarul se va uita la mine
Și umbra lui, discretă, mă va chema la ea,
Tu vei vedea, de-acolo, căzând pe cer o stea.
Și gându-ți, — o săgeată — se va'mplânta în tine

Dar nu vei ști atuncea că am murit și cum
Cu mâna-ți vei culege flori multe și frumoase,
In raze de lumină cu gesturi mătăsoase,
Le-oi pune... Eu, departe, pluti-voiu pe-alt tărâm...

Te voiu simți, atuncea, aproape, mai aproape.
Și ploapa obosită va tremura discret,
Cu mâinile, cuminte întinse, reci, pe piept
Voiu fi o nouă viață călătorind pe ape..

Văzduhul, lângă mine, îl voiu simți cum suie
Și'n ploaia de lumină mă voiu trezi, curând,
Alăturea cu norul, pe culmile de gând,
Voiu poposi aevea, ca fumul de tămâie..

C. D. PAPASTATE

ORIENTĂRI

revista de preocupări periodice, economice și sociologice are, în ultimu-i caiet, acest sumar: Reflexiuni asupra drepturilor omului în 1944 (de Stroe Botez), Despre opinia publică (de Șerban Văleanu), Efecte neprevăzute (de Victor Popescu), Insemnări (de Stroe Botez, Barbu Niculescu, A Dobrescu, Eugen Trancu-Iași, M. Andreescu și Dinu Vasilescu-Mlugur). Ca în totdeauna revista Orientări *se situiază la acelaș nivel de preocupări serioase și sugestive.*

CAIETE DE FILOSOFIE publică, în numărul 7 al seriei pe anul trecut, de tot valoroase contribuții în jurul temei „Știință și Cunoaștere". Iată cuprinsul: Lege și miracol (de Eugen Angelescu), Individ și ereditate (de Ion Biberi), Cristal și viață (de Ion Zugrăvescu), Libertate și destin (de Anton Dumitriu), Embrion și Cosmos (de Al. Mironescu) și 2 + 2 = 4 (de Gr. C. Moisil).

REVUE DES ETUDES indo-européennes, buletinul publicat sub direcția d-lui conf. univ. Vlad Bănățeanu, aduce, în tomul al III-lea (1943) următoarele contribuții: Debrunner Albert (anteros-alios: Ein indogermanischer Lautwandel?), Pedersen Holger (Tocharische Beiträge), Friedrich Johannes (Zum Namen von Karthago), Dr. A. J. van Windenkans (Note sur deux difficultés de la grammaire comparée armenienne), Peruzzi Emilio (Per una ecologia linguistica), Pisani Vittore (Etyma latina), Peruzzi Emilio (Remarques hittites hieroglyphiques), Brandestein Wilhelm (Zur Frühgeschichte der Tyrahener), Șiadbei Ion (Sur les effets de l'analogie dans le systhème verbal du roumain commun), Coman I. (Quelques traits indo-européens des Scythes selon Herodote), Frenkian Aram (Purușa-Gayomard-Anthropos), Bănățeanu Vlad (Noten zur griechischen Terminologie des Wagens).

SCRIIND

în Bacăul *(22/II crt.) despre Teatrul lui* Camil Petrescu, *d. Ion Șiugariu, după ce creionează câteva juste păreri despre personalismul creator al acestui mare scriitor român, trage următoarea concluzie: „Iată așadar un teatru așezat pe bazele solide ale unei analize sufletești de primul ordin, care fără nicio exagerare constituie una dintre cele mai demne de laudă victorii. Iată un teatru care nu va desminți niciodată marea personalitate literară pe care Camil Petrescu și-o atribuie pe bună credință și pentru care nu se sfiește să aprindă candele de superioară resemnare temerarei singurătăți".*

CÂND IN LITERATURA universală apare un roman cu subiect și cadru din viața rurală", — scrie d. **Theodor Rășcanu** (Acțiunea V, 1040) — „nimeni nu se indignează... Numai la noi, când apare un roman cu țărani, lumea se scandalizează. Criticii și băieții din redacții fac spume la gură. Cum apare un roman cu țărani, toți țipă: „sămănătorism" și se miră că „mai îndrăznește azi să facă cineva sămănătorism". „Sămănătorism" a devenit sinonim cu ruralism. Orice roman ruralist este, în țara noastră, prin definiție „sămănătorist" și, de atare, anatemizat. Cerând din partea scriitorilor noștri mai multă stimă pentru romanul ruralist, d. Theodor Rășcanu pune, întemeiat pe realități evidente, o problemă de prim ordin în ceeace privește romanul românesc. Suntem, întrutotul, alături de d-sa.

„BUCOVINA LITERARĂ"

a împlinit un an de rodnică apariție românească. Reținem din Bilanțul reacțional următoarele:

„Desigur că în decursul acestui an nu vom fi înfăptuit lucruri extraordinar de mari, din punct de vedere al creației artistice, dar ne-am servit colțul nostru de pământ românesc cu toată însuflețirea și cu tot entuziasmul, preferând grandomaniilor unor pigmei atinși prea de curând de carii la creer sinceritatea în expresii și cuvântul curat, cari prepuesc mult mai mult decât bâlbâelile atâtor debili mintali, aciuiați în periferia presei.

Trăim în certitudinea victoriei românești, și nu ne putem aventura în confuzii, interpretări răuvoite sau false a tot ce au creat predecesorii noștri, în spiritualitatea românească, fiindcă lor și numai lor datorim progresul literar și artistic de care ne mândrim azi".

Pe cât ne-a fost posibil, am urmărit cu mult interes activitatea „Bucovinei Literare" al cărei suflet este d. George Drumur poetul apreciat. Se înțelege însă că toate paginile luminoase ale acestei reviste de afirmare spirituală românească în nordul țării se datorează și zelosilor d-sale colaboratori. Felicitându-i pe toți pentru drumul străbătut, îi asigurăm și pentru viitor de toată simpatia noastră prețuitoare.

CĂRȚI ȘI REVISTE

CERCURI IN APĂ

(Urmare din pag. I-a)

Alături, gard în gard cu casa, („gard în gard" e un fel de a vorbi: gardul se părăginise și nimeni nu se mai gândea să-l refacă. Pe o porțiune restrânsă, cât ținea strada, era cârpită sârma cu nuiele dese, vertical dispuse, ca să nu iasă puii cloștilor în stradă. Altminteri, vecinătățile le erau vraiște; niciodată însă vre-o cloșcă n'a uitat să și-i adune până la cel din urmă, pentru culcare. Asta mă enerva, cred, fiindcă eu aveam foarte des impulsul ușarnic de a dormi pe undeva pe-afară, și exemplul lor scos în față de etica didactică a mamei nu mi-o îngăduia), era o vie părăsită. Butucii, groși cât genunchii vitelor scăpate uneori prin spărturile gardurilor, nu mai rodeau de mult. Era jalnic să descoperi cum încercau coardele sclerozate lemnos, să mai înmugurească primăvara. Pe urmă, creștea câte-un vlăstar roșiatic, ici și colo, pe care noi, copiii mahalalei îl condamnam curând, fiindcă vlăstarele tinere de viță, cojite, au un miez fraged, acrișor și picant, numai bun de supt între dinți, ca bețigașele de „sucre d'orge" descoperite mai târziu. Desfigurată și gheboasă, bătrâna viță ne despăgubea de păcăleala fructelor perfide ale pinilor, chipeși și inutili lângă scară.

Aici, în via părăginită, cu țărâna încinsă de soare și scormonită de găini, tolăniți cu ochii la fulgii sburătăciți ai câte vr 'unui nour, stăteam ore întregi, sugând mlădițe, cu sentimentul fermecător că savurăm voluptăți interzise. Câteodată, când vreunuia dintre noi i se făcea foame, cineva număra „cinichi, benichi", și cel ieșit la numărat pornea să facă alpinism pe scară, până'n cerdacul cu galeți. Uneori, stâmpărați în privința stomacului, ne-aventuram pe treptele șubrede ale etajului neterminat, cu ferestre sparte și cercevele desprinse din pervaz, până în podul clădirii. „Cucurigul" avea un acoperiș țuguiat, cu bârne plesnite și afumate, în crăpăturile cărora atârnau ziua, orbi, cu capul în jos, liliecii moi de gutapercă, și roiau împrejurul unor mozaicuri perfecte cu pietrele sărite, sute de viespi galbene și subțiri, cu sborul țiuit feminin, nu gros și bas, ca al bondarilor. Lutul se uscase pe podină, și-l scorojise căldura, plesnindu-l într'o sumedenie de cioburi cu colțurile în sus, care se spărgeau sub tălpile noastre scăpate depe bulevardul grinzilor elastice, pe care țopăiam. Printr'un bageac se vedea cerul, hăt, la depărtarea dincolo de care servanții observatorului din Cucurig nu mai puteau pricepe ce poate fi odată ce marea se sfârșea precis, violetă, la dunga aceea din zare. Câteodată hăulea o geamandură...

Când venea gerul, flueratul sirenelor se rărea. In pod nu mai era voie să mergem, și'n via cu mlădițe roșii, veștejite de brumă, se așternea zăpada. Nici puii nu mai erau pui, pufoși și drăgălași: erau găini banale, greoaie și chiorâind tâmp, cu gâtul răsucit. cu un picior nedecis să se înșurubeze în pământ fixând cerul de plumb, cu ochiul spălăcit prin care treceau ape de somnolență. Mâncam galeți cu nasul lipit de geam și ascultam urletul geamandurelor și-al vântului. Doar pinii erau tot verzi, trufași și inutili lângă scară, și'n poamele lor înșelătoare păstrau gustul albăstrui și taninos al cerului văratec.

*

Așa cum mi le-am așternut aici, amintirile acestea țin, spuse'n cuvinte, măcar atâta cât e necesar să le citești.

La vederea cutiei prizmatice de tinichea, însă, ele s'au declanșat năvalnic, fără să se formuleze, viu, chinuitor, într'o clipită, și'n-tr'o clipită s'au și șters.

N'am îndrăznit să-mi explic dece atâta emoție pentru o cutie de galeți...

*

Mă rușinam, poate, de amintirea copilului cu breton și șorțuleț țăvălit prin țărână? De metaforele lui intuitive dela patru ani? De faptul că nici azi, după douăzeci și doi, nu știm mai bine care-i gustul adevărat al cerului, nici dacă nu cumva-i la fel de înșelătoare poama lui brumată cu azur, și taninoasă, licoare coloidă, otrăvitoare pentru cei ce se căznesc s'o soarbă? Mi-e rușine că nu mă mai pot tolăni sub butuci, în țărna încinsă de soare și scormonită de orătăniile vieții sociale, mai gălăgioase decât cloștile de-atunci; mi-e ciudă că n'am mai urmărit demult pe boltă fulgii sburătăciți ai câte unui nour alb, sau vis, și c'am lăsat nesavurate până și mlădițele cu miez picant și fraged, ale tuturor plăcerilor întinse de clipe, și interzise de veșnicii.

Mi-e rușine și mi-e ciudă. Dela bageacurile cucurigurilor mele succesive, mai de surghiun, mai de răsplată, mi-e rușine că nu m'am mai întrebat cu aceeași tărie, ce poate fi dincolo de linia violetă care 'nchide zarea vieților noastre? Și mi-e ciudă că n'am păstrat, afară de pezmeții tari ai visului ronțăit cu desperare, de care-ți sângerează, în cântec, gingiile și ți se asprește limba până la sudalmă, mi-e rușine că n'am putut păstra, nealterată de dulciurile nici măcar cucerite, venite de-agata, dela viață, savoarea neegalabilă a aluatului învechit, necopt și muced, al galeților copilăriei.

M'am sfiit să-i cer prietenului un pesmet. M'aș fi sfiit și să-l mănânc, de s'ar fi gândit să mi-l dea: mi-ar fi fost teamă să nu verific, constatându-l muced, necopt și învechit, lipsit de orice savoare și de nemâncat, mi-ar fi fost teamă să nu verific cât de definitiv murisem de douăzeci și doi de ani, de când urcam aproape de-a-bușilea buldingul de 10 trepte al cucurigului lui Malgren, până la înălțimea crengilor cu fructe otrăvite, de cer.

ION FRUNZETTI

ORIENT și OCCIDENT

(Urmare din pag. I-a)

Concluzia ce trage, d. Dumitriu, din opera d-sale anterioară, în ce privește problema Orient-Occident este pe cât de prometeică pe atât de sguduitoare: „Gândirea europeană, ajunsă aci, și-a câștigat o libertate absolută; ea își creiază singură chiar și criteriile, în virtutea cărora se mișcă în goana după adevăr. Omul își construește adevărul în întregime, el este măsura tuturor lucrurilor, „a celor ce sunt, cum că sunt, a celor ce nu sunt, cum că nu sunt"...

Vom articula, impreună cu satisfacțiunea intelectuală pe care ne-a format-o iubitorul de adevăr, care este Anton Dumitriu, următoarele întrebări, întru totul proprii constatărilor d-sale atât de originale: sunt aplicabile rezultatele logicei polivalente (obținute din investigațiunea științifică în ordinea materiei, în exterioritate) — ordinei spirituale? Pot ține loc de „Adevăr" (în ordinea spiritului) „adevărurile" verificate sau postulate în ordinea materiei biofizice? Cultura, care tinzând la unificarea sistemelor, repauzează pe „spiritual" poate fi judecată din punctul de vedere al legilor de cunoaștere a materiei, pe care repauzează civilizația, termen distinct, dacă nu chiar opus, aceluia de cultură? Se pare că dificultatea majoră a problemei nu scapă d-lui Dumitriu atunci când constată că „marele merit al lui Aristotel este de a fi pus accentul, în logica lui pe ontologic" (Logica Polivalentă) și totodată că „noi nu cunoaștem natura atunci când o angajăm într'un cadru matematic, dar ne-o putem reprezenta mai bine" (Orient și Occident). Iar aceste constatări finale probează, încăodată, maturitatea cercetătorului dar și prudența la care indică rejudecarea modalității existențiale a continentului nostru, ajuns el însuși la maturitate...

MIRCEA MATEESCU

Viața trebue să fie goală

(Urmare din pag. 6-a)

Pogliani se aplecă și o luă.

— Mulțumesc, spuse fata... Știi, acum am să folosesc desenul dumitale? Nici n'am să mă mai uit la fotografia asta urîtă...

Și deodată ridicând ochii, i se păru că odaia s'a luminat. Ca și cum isbucnirea ei de admirație îi ridicase o greutate de pe inimă, și respira ca într'o beție, bând par'că lumina care intra prin geamul deschis spre încântătorul peisaj al grădinii învăluite în farmecul primăverii. O clipă. Și nu-și putu explica ce i se întâmplase. Avu impresia neprevăzută că este nouă ca toate lucrurile noi din jurul ei. Nouă și liberă, fără coșmarul ce o sufocase până atunci. O adiere, ceva, intrase pe fereastra deschisă și-i zdruncinase tumultuos toate sentimentele, pusese o strălucire în toate acele lucruri din jur, cărora ea le negase viața, lăsându-le neatinse să vegheze cu ea moartea unui vis.

Și auzindu-l pe tânărul acesta așa de elegant lăudând priveliștea, casa, în timp ce vorbea cu mama ei care-i arăta și celelalte camere, îi urmă cuprinsă de o turburare ciudată, ca și cum el, acest strein, era gata să pună stăpânire pe visul ei și să-i dea viață. Și impresia aceasta era așa de nouă, că nu mai putu trece pragul camerei de culcare; și văzând o privire schimbată repede, pe furiș, ca de înțelegere, între mama ei și tânărul acesta, nu se mai putu stăpâni; isbucni în plâns. Și plânse pentru acelaș motiv pentru care mai plânsese de atâtea ori; dar fără să-și dea seama, simți că plânsul era altfel, că sughițurile nu mai deșteptau în sufletul ei ecoul vechei dureri și amintirile de altădată. Și o simți mai ales când maică-sa alergă s'o mângâie cu aceleași cuvinte, cu aceleași sfaturi. Nu mai putu să le rabde; cu o sforțare, încetă plânsul; și fu foarte recunoscătoare tânărului acela care o ruga, ca s'o distreze, să-i arate niște desene ce se găseau pe un scaun.

Laude, laude, măsurate și sincere și corectări și observații, întrebări ce o sileau să explice, să discute, însfârșit sfatul de a studia, de a da curs talentului ei, într'adevăr deosebit. Altfel ar fi fost păcat, mare păcat! Nu încercase niciodată uleiul? niciodată, niciodată? De ce? N'ar fi trebuit multă bătaie de cap, cu pasiunea, cu darul ei....

Costantino Pogliani se oferi s'o îndrumeze, fata primi; și lecțiile începură chiar a doua zi, aici în casa nouă care aștepta și invita par'că.....

*

Peste vreo două luni, în atelierul lui Pogliani plin tot de monumentul uriaș plăsmuit în linii mari, Ciro Colli, lungit pe canapea și cu șorțul lui vechiu strâns ghem între picioare, fuma o pipă și ținea un discurs ciudat scheletului înfipt pe-un scăunel, împrumutat de la un prieten al lui, medic. Îi trântise strâmb pe craniu un fes de hârtie; și scheletul părea un soldat în poziția de drepți, ascultând lecția pe care Ciro Colli, sculptor-caporal i-o dădea, între o pufăitură și alta.

— Și tu, dece te-ai dus la vânătoare? Vezi în ce hal ai ajuns? Urât și cu picioarele astea uscate!... Te-ai uscat din cap până'n picioare..... Spune drept, mai ți se pare că se poate face căsătoria asta? Viața, dragă uite-o ici!... uite ce bujor de fată mi-a eșit în mâini..... Și chiar speri că o să te ia de bărbat? Se apropie de tine timidă și nesigură, plânge cu hohote... dar nu ca să-ți ia ție veregheta... Asta să-ți iasă din cap! Jos, jos punga dragă... I-ai dat-o?.... Și-acum ce vrei dela mine? Degeaba mă mai întrebi de cred... Cine crede e un prost! Viața s'a apucat să studieze pictura; și știi cine-i e profesor? Costantino Pogliani. Ca să fim sinceri, gluma întrece marginile.... Dac'aș fi în locul tău, dragă, l-aș provoca. Ai auzit ce spunea azi dimineață? Ordin: nu vrea, mă o-preș-te să o fac goală! Și totuși el, oricât de prost sculptor ar fi, știe că trebuie să o faci goală mai întâiu, chiar dacă pe urmă o îmbraci..... Dar să-ți explic cum e treaba: el nu vrea să se vadă pe nudul ăsta minunat, chipul domnișoarei lui Consalvi. Ai văzut cum s'a urcat sus? furios și cum cu două lovituri, pac, pac... l-a stricat..... Știi dece dragă?..... I-am strigat: „Los-o! Ți-o îmbrac imediat. Ți-o îmbrac"... Dar ce îmbrăcat? Acum vor să fie goală, Viața, goală și crudă așa cum el... Au revenit la primul meu desen, la simbol... Jos cu portretul! Tu o apuci și ea nu vrea să se lase și se apără... Dar pentru Dumnezeu, dece te-ai dus la vânătoare? Poți să-mi spui?.....

Traducere de **RODICA DAMIAN**

VIAȚA TREBUE SĂ FIE GOALĂ

— nuvelă —

de

Luigi Pirandello

...—Află dragă că un mort, oricât o fi el de mort, vrea să aibă casa lui. Și de e și un mort de neam, o vrea frumoasă; și pe bună dreptate! Vrea să-i fie și bine în ea și să fie și de marmoră, și de se poate chiar decorată. Și dacă-i un mort în stare să cheltuiască, apoi o vrea cu ceva... cum se zice?... a da, cu ceva alegoric! cu o alegorie adâncă, de un sculptor mare ca mine: o inscripție lapidară latinească: hic jacet... cine-a fost, cine n'a fost... o grădiniță frumușică în jur cu salată și tot ce mai trebue, o portiță care să o apere de câini și de...

— M'ai plictisit urlă Costantino Poliani, întorcându-se spre el, aprins la față și transpirat.

Ciro Colli ridică depe piept capul cu bărbuța lui ascuțită pe care o tot frământa; stătu o clipă privindu-și prietenul pe sub pălăria ca o căpățână de zahăr îndesată până peste nas, apoi cu un fel de convingere blajină, dădu drumul cuvântului:

— Măgar!

Atât.

Ședea culcat pe spate, cu picioarele întinse unul ici altul colo pe covorașul bătut bine și așezat cum trebue în fața canapelei. Iar Pogliani pleznea de ciudă văzându-l așa, răsturnat, în timp ce el se omora rânduind atelierul, așezând ghipsurile așa ca să facă cât mai multă impresie, dosind bucățile îngălbenite și prăfuite trimise înapoi de pe la concursuri, ducând cu grijă în față soclurile cu lucrările pe cari le putea arăta, acum acoperite cu cârpe ude. Bombănea.

— Ia ascultă, pleci ori nu?

— Nu.

— Atunci cel puțin nu sta acolo unde am făcut curat, pentru Dumnezeu! Cum să-ți mai spun că aștept niște doamne?

— Nu cred.

— Uite ici scrisoarea. Citește. Am primit-o ieri de la d. Seralli: „Stimate prietene, te anunț că mâine dimineață, pe la unsprezece...

— Acum e unsprezece?

— Trecute.

— Nu cred. Mai departe!

— ...vor veni la d-ta, trimise de mine, d-na Con... ce scrie aici?

— Confucius.

— Cont... sau Consalvi, nu se vede bine și fiica sa care au nevoie de d-ta. Desigur că... etc. etc...

— Nu ți-ai scris-o tu singur? întrebă Ciro Colli sprijinindu-și iar capul în piept.

— Idiotule! exclamă Pogliani ca într'un geamăt, nemaiștiind, de enervare, dacă să plângă sau să râdă.

Colli făcu semn cu degetul că nu.

— Să n'o spui. Mă supăr. Pentrucă dac'așa fi idiot, știi cum aș arăta? M'aș uita la lume cu milă. Bine îmbrăcat, bine încălțat, cu o cravată.... cum se zice... o țipătoare la gât și cu o vestă de catifea ca a ta. Grozav m'aș place cu o vestă de catifea ca a ta, amăritul de mine! Ascultă-mă pentru binele tău. Dacă doamnele acestea, Confucius, vin de-adevărat, să punem atelierul iar în neorânduială, altfel or să-și facă o proastă părere de tine. Și ar fi chiar mai bine să te găsească lucrând în sudoarea.. cum se zice?... cu fruntea... a nu, în sudoarea frunții. Ia o bucată de ghips, arunc-o ici pe soclu și începe-mă pe mine așa cum stau culcat. O să-i spui „Luptând" și să vezi că o să-l cumpere Galeria Națională. Am pantofii... hm, nu prea noi, dar tu dacă vrei poți să-i faci noi de tot, pentrucă tu ca sculptor — nu ți-o spun ca să te lingușesc — dar ești un cizmar grozav.

Dar Costantino Pogliani, ocupat să agațe niște desene pe pereți, nu-l mai asculta.

Il socotea pe Colli un nenorocit, rămășiță încăpățânată a unor timpuri apuse și a unei mode de mult părăsită de artiști; dezordonat, incult, neglijent și leneș până în măduva oaselor. Păcat de el, pentrucă dacă ar avea chef de treabă, se lua la întrecere cu cei mai tari. Și el mai ales știa asta, deoarece chiar aici în atelierul lui, cu câteva atingeri ale degetului mare, pline de un fel de energie disprețuitoare, dăduse de multe ori viață unor bucăți din care el nu mai putea scoate nimic. Dar ar fi trebuit să studieze, măcar puțin istoria artei, să-și fi rânduit viața, să se fi îngrijit nițel: așa în halul de mizerie în care se afla, nu te puteai apropia de el.

El, Pogliani,... ei da, avea doi ani de universitate și apoi... era un domn, avea o situație... se vedea....

Două ciocănituri ușoare în ușă îl făcură să sară de pe scăunașul pe care se suise ca să atârne desenele.

— Sunt ele! Și acum? spuse arătând pumnul.

— Ele intră și eu ies, răspunse Colli fără să se scoale. Faci atâta caz! Dealtfel ai putea să mă prezinți, egoistule!

Costantino Pogliani alergă să deschidă ușa, potrivindu-și bucla blondă, cârlionțată, ce-i cădea pe frunte.

*

Întâiu intră doamna Consalvi, apoi fata; în doliu și cu un văl des pe față, iar în mână cu un sul de hârtie; cealaltă îmbrăcată cu o rochie cenușiu deschis, ca turnată; cenușie rochia, cenușiu părul pieptănat tinerește sub pălărioara grațioasă împodobită cu violete. Doamna Consalvi lăsa să se înțeleagă că se știe încă frumoasă și tânără, în ciuda anilor trecuți. Iar când își ridică vălul, fata apăru și ea la fel de frumoasă, deși puțin cam palidă și ca pierdută în haina de doliu.

Pogliani fu silit să-l prezinte pe Colli, rămas pe loc cu mâinile în buzunar, cu mucul de țigară stins în colțul gurii cu pălăria înfundată pe cap și nedând nici cel mai mic semn că ar avea de gând să plece.

— Sculptorul? întrebă d-ra Consalvi roșindu-se puțin din cauza mirării. Colli? Ciro?

— Chiar el! spuse acesta, devenit deodată atent, scoțându-și pălăria din cap și descoperindu-și sprâncenele sburlite și îmbinate și ochii apropiați de nas. Sculptorul. De ce nu?

— Dar, reluă puțin încurcată fata, mi s'a spus că nu mai stați la Roma.

— Ei da... Eu... cum se zice?... Mă plimb, răspunse Colli. Călătoresc. Mă plimb prin lume. Înainte trândăveam la Roma, pentrucă-mi pusese Dumnezeu mâna în cap: Căminul, apoi...

D-ra Consalvi, privind încurcată pe maică-sa care râdea, zise:

— Atunci ce facem?

— Trebue să plec? întrebă Colli.

— Nu, nu, dimpotrivă, se grăbi să răspundă ea. Chiar vă rog să rămâneți deoarece...

— Ce încurcătură! exclamă doamna. Și apoi către Pogliani: Dar vom face ceva. Dv. sunteți prieteni, nu?

— Foarte buni! se grăbi Pogliani.

Iar Colli:

— Închipuiți-vă că adineaori voia să mă dea afară în brânci.

— Taci din gură! i-o tăie Pogliani. Vă rog d-nelor, luați loc. Ce doriți?

— Uitați ce este, începu d-na Consalvi, fata mea a avut nenorocirea să-și piardă pe neașteptate logodnicul.

— Oh!

— Da, îngrozitor. Închipuiți-vă, chiar în ajunul nunții. Un accident de vânătoare. Poate ați citit în ziare. Giulio Sorini.

— A, Sorini, da! spuse Pogliani. I-a explodat pușca în mână?...

— La începutul lunii trecute... Adică nu... cealaltă... însfârșit acum trei luni. Săracul de el, eram puțin rude, era băiatul unui văr plecat în America după moartea nevesti-si. Și acum Giulietta (știți, și ea se numește tot Giulia, ca el)...

Aci Pogliani făcu o plecăciune.

— Giulietta, urmă d-na Consalvi, vrea să facă în amintirea lui un monument, ceva foarte deosebit, pentrucă să știți, fata mea are o adevărată pasiune pentru desen.

— O, nu, mamă... întrerupse intimidată, cu ochii în jos, fata. Așa, ca distracție...

— Ba te rog. Bietul Giulio, nu vroia să iei lecții de desen?

— Mamă! apăsă ea. Apoi:

Am văzut într'o revistă ilustrată desenul unui monument funerar de d-nul Colli, și mi-a plăcut foarte mult și...

— Exact, sublinie doamna, ca să vină în ajutorul fetei, care pierdea șirul.

— Scuzați, despre ce este vorba? întrebă Colli. Am făcut atâtea desene, sperând că cel puțin morții să mi le comande, dacă nu viii....

— D-ră vă rog, sări Pogliani, supărat că este oarecum lăsat deoparte, ați imaginat Dv. un monument după desenul prietenului meu?

— Nu, chiar la fel nu, iată... Desenul d-lui Colli reprezintă, dacă nu mă înșel, Moartea care atrage Viața...

— Am înțeles! strigă acesta! Un schelet înfășurat într'un giulgiu, nu? se ghicește abia printre cute; și apucă Viața, o fetișcană care nu vrea să se lase. Da, da, foarte frumos! Măreț! Am înțeles!

Doamna Consalvi abia-și mai putea ține râsul în fața isteției personagiului acesta curios.

— Modest, nu? șopti Pogliani. Un tip deosebit.

— Haide Giulia, spuse doamna Consalvi, mai bine arată desenul.

— Așteaptă mamă, se rugă fata. Întâiu să mă înțeleg cu d-nul Pogliani. Când mi-a venit ideea monumentului, mărturisesc că m'am gândit la d. Colli... Știți, desenul lui... Dar mi s'a spus că nu mai e la Roma. Atunci am încercat să transform desenul după gândul și sentimentele mele, adică așa ca să reprezinte cazul meu special, înțelegeți?

— De minune, aprobă Pogliani.

— Am lăsat, continuă ea, cele două figuri, Moartea și Viața, dar am înlăturat violența gestului. Adică Moartea nu mai apucă Viața, ci chiar ea se lasă cu un fel de resemnare în mâinile destinului, și se mărită cu Moartea.

— Se mărită? întrerupse Pogliani uluit.

— Cu Moartea, repetă cu modestie fata. Și am vrut să reprezint limpede simbolul căsătoriei. Scheletul stă rigid, cum l-a desenat d-nul Colli, dar din cutele giulgiului scoate o mână ce întinde o verighetă. Viața se apropie de el modestă și-i întinde mâna ca el să-i pună verigheta.

— Splendid! Măreț! Il văd! isbucni Colli. Asta e o idee nouă! Uluitoare într'adevăr! Altceva, cu totul deosebit! Uluitor! Verigheta... degetul... Măreț!

— Da, recunoscu ea, roșindu-se din nou în fața atâtor laude. Este puțin schimbată. Dar vedeți că m'am folosit de desenul Dv. și...

— Nu vă faceți nici o mustrare, o întrerupse Colli. Ideea dv. e mult mai bună ca a mea, și e a dv. A mea cine știe a cui o fi.

Domnișoara Consalvi ridică din umeri și plecă ochii.

— Ca să spun drept, întrerupse doamna Consalvi, eu o las să vorbească, dar mie nu-mi place deloc ideea asta.

— Mamă, te rog, spuse fata, apoi către Pogliani: am cerut sfatul d-lui Seralli, un bun prieten al nostru...

— Trebuia să fie martor la cununie, adăogă mama suspinând.

— Și deoarece ne-a vorbit de Dv., am venit.

— Nu, nu, se repezi Pogliani, deoarece l-ați găsit la mine pe prietenul meu...

— Ia ascultă, să nu mă plictisești! isbucni Colli ridicându-se furios și pornind spre ușă. Pogliani îl apucă cu forța de braț:

— Iartă-mă, dar uite... dacă d-ra... n'ai auzit? A venit la mine deoarece credea că nu ești la Roma...

— Dar dacă a schimbat totul! se smuci Colli. Lasă-mă. Ce rost mai am eu? A venit la tine. Iertați-mă domnișoară! Iertați-mă doamnă! Respectele mele.

— Să știi, spuse Pogliani hotărît, fără să-i dea drumul. Eu nu-l tac. Nu-l taci tu, dar nu-l fac nici eu...

— Scuzați-mă, dar... împreună, propuse mama. — n'ați putea... împreună?...

— Îmi pare rău că eu sunt de vină, încercă fata.

— Vai nu, sărîră deodată și Colli și Pogliani. Și primul continuă:

— Eu nu mai am nici un rost domnișoară! Și-apoi uitați, nu mai am nici atelier, nu mai sunt în stare de nimic, nu mai sunt bun decât să vorbesc de rău pe toată lumea. Trebue neapărat să siliți pe idiotul ăsta...

— De geaba, i-o reteză acesta, — ori împreună, cum a spus doamna, ori nu primesc.

— Îmi dați voie domnișoară? spuse deodată Colli apucând sulul de hârtie lăsat pe canapea. Mor de curiozitate să-l văd. După aceea...

— O, vă rog să nu credeți că e ceva extraordinar, șopti domnișoara Consalvi, desfăcând sulul cu mâini tremurătoare. Deabia ține creionul în mână. Așa câteva linii, ca să dea ideea... uitați...

— Îmbrăcată? sări ca ars Colli, ca și cum cineva i-ar fi tras o palmă.

— Cum... îmbrăcată? întrebă intimidată și neliniștită fata.

— O, nu, vă rog să mă iertați! reluă Colli cu căldură. Dv. ați făcut Viața în cămașă... adică să zicem, în tunică... Ei bine, nu merge... Goală, goală, goală! Viața trebue să fie goală, dragă domnișoară, altfel nu are nici un rost.

— Vă rog să mă iertați, — spuse cu ochii în jos fata, — vă rog să vă uitați mai bine...

— Văd, văd, — spuse cu repeziciune Colli. Ați vrut să vă faceți autoportretul — și permiteți-mi să vă spun că sunteți mult mai frumoasă... și aici vrea să fie Viața mărităndu-se cu Moartea. Ei bine, dacă scheletul e îmbrăcat, Viața trebue să fie goală, e simplu, goală și mândră, ca să contrabalanseze prin contrast înfățișarea sinistră a dumnealui, așa înfășurat. Nu-i așa Pogliani? Goală, duduie dragă, goală din cap până'n picioare. Altfel, credeți-mă, par'că ar fi o scenă de spital: el cu cearceaful pe el, ea cu capotul... Trebue să facem sculptură, ce Dumnezeu, nu există motive care să reziste!

— Nu, nu, vă rog, spuse hotărît fata, sculându-se odată cu maică-sa. Aveți poate dreptate din punct de vedere artistic, nu spun nu, dar eu nu pot decât așa. Altfel trebue să renunț...

— Dar dece, mă rog? Pentrucă dv. priviți scena și vă vedeți pe dv., iată dece, nu un simbol. Și nu se poate spune că e prea grozav...

— Știu, tocmai deaceea nici n'am vrut să fac un simbol, ci pe mine, cazul meu, scopul meu, nu se poate altfel. Mă gândesc apoi la locul unde va fi pus monumentul... Însfârșit... nu primesc...

Colli ridică din umeri:

— Prejudecăți!

— Sau mai curând, — corectă fata cu un surâs dulce și blând, — un sentiment ce vreau să fie respectat.

Hotărîră ca cei doi prieteni să se înțeleagă cu domnul Seralli, și apoi doamna Consalvi și fata ei în doliu plecară.

Ciro Colli, — doi pași — tralalala lalala — se învârti pe călcâie și își frecă mâinile.

*

După vre-o săptămână, Pogliani se duse la d-na Consalvi, ca să o invite pe domnișoara Giulietta la o ședință de poză pentru capul Vieții.

Aflase dela domnul Seralli, bun prieten al doamnei Consalvi, că Sorini supraviețuise trei zile accidentului și lăsase logodnicei toată averea moștenită dela tatăl său și destul de însemnată; așa că monumentul trebuia făcut fără să se țină seamă de cheltuieli.

Domnul Seralli era „épuisé" de atâtea griji, de atâtea gânduri și plictiseli câte avusese din cauza nenorocirii, mărite de caracterul puțin „emporté", „voilà", al domnișoarei Consalvi, care în fond, săraca de ea, merita toată mila, deși, Doamne, părea că se cam complace în durerea ei. O, desigur un „choc" îngrozitor, cine spune nu? un trăznet din senin! Și era așa de bun, bietul băiat! Și un tânăr așa de bine! Și îndrăgostit la culme! Săraca fată, ar fi făcut-o fericită. Poate și de asta muriše.

Și bietul Sorini părea chiar că fusese așa de bun,

numai și numai ca să mărească grijile d-lui Seralli.

Dar să-și închipue că fata nu a vrut să vândă casa pe care logodnicul ei o mobilase complet: un cuib, „un joli rêve de luxe et de bien être". A dus acolo toată zestrea ei și stă zile întregi, nu plânge, dar se pierde în amintiri și visuri în jurul vieții ei de soție atât de definitiv distrusă, „arrachée".

Într'adevăr Pogliani nu o găsi acasă. Servitoarea îi dădu adresa casei noi, în strada Porta Pinciana. Și pe drum, se gândea la voluptatea amară și chinuitoare a sărmanei logodnice, văduvă înainte de a fi fost soție și hrănindu-se cu visul atât de aproape de înfăptuire al unei vieți pe care însă destinul nu a vrut să i-o dea.

Toate lucrurile alese cine știe cu câtă grije și dragoste de cei doi logodnici, orânduite cu bucurie în casa în care ar fi locuit peste câteva zile, cine știe câte promisiuni închideau în ele!

Inchide o dorință într'o cutie: deschide-o: vei găsi o deziluzie. Dar aici nu: toate lucrurile păstrau ca o desmierdare, dorințele, jurămintele și nădejdile. Cât trebue să fi fost de crude amintirile deșteptate de ele!

— Și timpul ăsta! suspină Pogliani.

In limpezimea proaspătă a aerului se simțea venirea primăverii; și primele raze călduțe ale soarelui te îmbătau. Și în casa cea nouă cu ferestrele deschise în acest soare, sărmana domnișoară Con-

O găsi desenând portretul logodnicului. O făcea cu multă timiditate, mărindu-l după o fotografie mică, în timp ce maică-sa, ca să-i treacă timpul, citea un roman franțuzesc din biblioteca domnului Seralli. De fapt, Giulietta ar fi preferat să rămână singură în cuibul ei gol. Prezența mamei o cam sus-

păra. Iar aceasta stătea mereu acolo, de teamă ca fata într'un moment de exaltare, să nu facă cine știe ce gest de disperare romantică; se chinuia abia stărea ei.

pănindu-și enervarea provocată de încăpățâna-

Rămasă văduvă foarte tânără și fără nici un sprijin, cu un copil mic, doamna Consalvi nu putuse închide ușa în nas vieții, punând durerea de sentinelă, ca fata ei. Nu spunea că Giulietta n'ar trebui să plângă; dar socotea, ca și bunul ei prieten, domnul Seralli, ei bine, socotea că exagerează și că îmbogățită cu averea lăsată moștenire de mort, săracul, își putea permite luxul unui doliu așa de demodat. Și cunoscând din nenorocire greutățile neîndurătoare ale vieții, greutăți pe care trebuise să le suporte încă sdrobită și îndoliată de moartea soțului, ca să-și facă un rost, ei da, găsea cam ușuratic acest doliu al fetei; și experiența ei accentua latura aceasta, scuzabilă desigur, dar cu condiția să nu țină prea mult, „voilà", vorba domnului Seralli.

Femee înțeleaptă și cunoscătoare a vieții, încercase de nenumărate ori s'o facă să înțeleagă, degeaba. Prea visătoare, Giulietta avea mai curând ideea durerii decât sentimentul însuși. Pentrucă sentimentul, cu timpul, în mod normal ar fi slăbit; ideea însă nu, era fixă și o făcea să comită unele extravaganțe ca aceea cu monumentul funerar, cu Viața măritată cu Moartea (frumoasă căsătorie!)... și asta-lalită cu cuibul nupțial păstrat neatins, ca să conserve visul unei vieți netrăite cu adevărat!

Doamna Consalvi fu recunoscătoare lui Pogliani pentru vizita lui neașteptată. Geamurile erau deschise în soare și pinii din grădina Borghese, sub strălucirea orbitoare de lumină ce părea că se răsfrânge pe câmpuri de verdeață, respirau par'că fericiți albastrul dulce al cerului de primăvară.

Imediat domnișoara Consalvi se sculă în picioare, încercând să ascundă desenul; dar Pogliani o opri:

— Dece? nu vrei să mi-l arăți și mie?

— Abia l-am început...

— L-ai început admirabil! spuse aplecându-se să-l studieze. Foarte bine... E el, nu-i așa? Sorini... Da, acum mi-aduc aminte... Da, da, l-am cunoscut... Dar... avea ciocul ăsta?...

— Nu, se grăbi fata, în ultimul timp nu-l mai avea.

— Da, așa mi se părea și mie... Un tânăr bine, foarte bine chiar...

— Nu știu ce să fac, reluă fata, fotografia asta nu mai corespunde cu imaginea pe care i-am păstrat-o.

— Da, recunoscu Pogliani, era mult mai bine, mult... mai viu... da... aș putea spune...

— O făcuse în America, înainte de a se logodi, explică mama.

— Și nu mai am altele! suspină fata. Uite, închid ochii, așa, și-l văd cu precizie, așa cum era, dar abia-i deschid și încep să desenez, nu-l mai văd; mă uit la fotografie și mi se pare așa deodată că-i el, viu, încerc să-l desenez și nu-l mai regăsesc în liniile astea. E îngrozitor!

— Ia uite-te Giulia, spuse deodată doamna Consalvi, cu ochii la Pogliani, — vorbeai adineaori de linia bărbiei, dacă i-ai scoate barba. Nu ți se pare că domnul Pogliani...

Acesta se înroși, surâse. Fără să vrea, ridică bărbia și i-o prezentă, ca și cum fata ar fi trebuit să i-o ia cu mâna și s'o pună acolo, pe portretul lui Sorini.

Ea abia ridică ochii și-l privi intimidată, turburată... (Ce Dumnezeu și mama, nu avea nici un pic de respect pentru doliul ei!)....

— Și mustățile, uite, continuă doamna Consalvi, fără să o facă însă într'adins. Nu ți se pare că și bietul Sorini le avea la fel în ultimul timp?

— Dar mustățile cum vrei să fie? spuse lovită par'că fata. Nu-i mare lucru să le faci...

— Sigur, nu-i mare lucru...

Se apropie de șevalet:

— Uite, dacă-mi dai voie, în câteva trăsături aici... nu te deranja te rog... în colțul hârtiei... apoi ștergem... uite cum mi-l aduc aminte pe bietul Sorini.

Și cu ajutorul fotografiei, începu să-i schițeze capul, în timp ce fata urmărea cu un entuziasm crescând, iar un da... da... da,... din tot sufletul, dădea par'că viață, conducea creionul.....La urmă, nu-și mai putu stăpâni emoția:

— Mamă, uite e chiar el..... O, îți mulțumesc.... Ce fericire, să poți.... așa de bine..... e perfect...

— Obișnuința, spuse ridicându-se Pogliani, cu o umilință sub care se vedea plăcerea provocată de laudele ei. Și apoi mi-l aduc așa de bine aminte pe bietul Sorini....

Domnișoara Consalvi nu se mai sătura privind desenul:

— Bărbia... și aici... ce precizie... O, mulțumesc, mulțumesc.....

In acel moment, fotografia bietului Sorini alunecă de pe șevalet și fata, cufundată în admirarea schiței lui Pogliani, nu se aplecă s'o ridice. Acolo, pe podea, puțin decolorată, părea și mai tristă, ca și cum ar fi înțeles că nu se va mai ridica niciodată.

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.932

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 7
Vineri 10 Martie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Pentru breasla scriitorilor

de RADU GYR

Articolul nostru „Privighetoarea oarbă", apărut de curând în aceste pagini, a avut darul de a interesa confrații și de-a provoca unele comentarii prin ziare și reviste.

Dar, dacă toți confrații sunt solidari în a recunoaște nefasta dăinuire a mitului privighetorii oarbe și condiția umană a scriitorului român, părerile variază în ce privesc cauzele generatoare ale acestei condiții. Astfel, unii dintre colegi, cari ne-au făcut cinstea de-a se ocupa de pomenitul articol, apreciază soarta omenească a scriitorului nostru ca fiind dictată de totala impasibilitate față de problemele scriitorești; altora le place să surprindă răul izvorînd exclusiv din sânul breslei noastre, din care ar lipsi cu totul un front închegat de susținere a intereselor comune; în sfârșit, alții sunt de părere că marii responsabili sunt editorii, cari profitând de absența unui organ cultural de control asupră-le și de zăbava legiferării raporturilor dintre ei și scriitori, frustează pe aceștia în drepturile lor, asigurându-și o domnie liberă și comodă, fără îngrădiri.

La rândul nostru, socotim că toate aceste opinii sunt profund valabile, ele completându-se și acuzând, deopotrivă, indiferentismul central, regimul editorial, de independență și exploatare, în dulcea complicitate a cupidității librarului, — și lipsa unei solidarități scriitorești ce s'ar cuveni manifestată printr'o ofensivă de apărare și susținere a tuturor intereselor de breaslă.

Câteva articole ale noastre asupra existenței umane a scriitorului — apărute în diverse publicații, acum câteva luni — s'au limitat să sublinieze unele aspecte. Să ne fie, astăzi, îngăduit de a veni cu propuneri, vizând direct îmbunătățirea condiției umane a scriitorului român și ameliorarea regimului cărții.

Credem, dela început, că atât apărarea intereselor scriitorești cât și stabilirea unor relații vii și puternice cu oficialitatea în vederea schimbării pernicioasei mentalități de până acum și a impunerii unor soluții și drepturi noui, nu pot reveni decât unui corp organizat al meseriașilor condeiului, deci Societății Scriitorilor Români.

Pentru această Societate noi nu avem decât dragoste, după cum nu păstrăm decât caldă prețuire conducătorilor ei actuali.

Trebue, însă, să recunoaștem că, așa cum se prezintă azi, — adică lipsită de o anumită autoritate, de unele drepturi și puteri cu care să fie legal învestită — Societatea Scriitorilor Români nu poate lua taurul de coarne, rostind un cuvânt energic și făcând față tuturor problemelor ce interesează laolaltă meseria și existența scriitorului.

E absolută nevoie ca S .S. R-eul să pretindă acordarea unor drepturi cum ar fi, de pildă, controlul editurilor, impunerea unor norme privind activitatea acestora, modificarea cotei cuvenită scriitorului din editarea operelor sale...

Pentru susținerea deziderateloг și propunerilor sale, Societatea Scriitorilor Români trebue să beneficieze de larga solicitudine a forurilor culturale. Odată convinsă de-a acorda adâncă înțelegere și nesovăelnic sprijin tuturor problemelor scriitorești, oficialitatea ar putea conveni, în primul rând, la legiferarea raporturilor dintre editori și scriitori.

Printr'un proect de lege, bine susținut, Societatea Scriitorilor ar putea să determine :

a) fixarea unei cote de 30%, reprezentând dreptul de autor la fiecare operă editată, în locul actualei cote redusă la 20%.

Cu alte cuvinte, beneficiul de astăzi al librarului — cota de 30%, ba chiar și 35% ! — să fie acordată scriitorului, care și-a istovit creerul și și-a prăpădit nopțile, încovoiat asupra manuscrisului, migălit săptămâni și luni întregi, — iar lăcomia librarului să fie limitată (așa cum dreptatea și decența o impun) la un câștig de 20%;

b) obligarea editurilor de a limita numărul traducerilor care inundă în prezent, piața, impunându-li-se un anumit procent anual de traduceri la o serie de tipăriri de opere originale. Astfel, se va ajunge la sporirea editărilor de opere originale și la constrângerea editorului de a selecta, la maximum, cartea străină prezentată în traducere;

c) obligația, pentru Casele de Editură, de a încredința traducerile exclusiv scriitorilor de reputație. Prin această obligație, se vor servi, deopotrivă, calitatea traducerilor, cât și interesele materiale ale scriitorului calificat. Evident, rezultă de-aici necesitatea unui control atent asupra traducerilor, pe care ar urma să-l asigure o comisie specială desenată de S. S. R., supraveghiându-se atât respectarea procentului anual de traduceri, cât și calitatea acestora. (Mi s'a întâmplat să-mi cadă în mână traduceri monstruoase, patronate de „numele" unor publiciști cu oarecare circulație, domniile-lor având impudoarea de a acoperi numai cu numele — împrumutat — munca vulgară, de cârpaciu al limbii românești, a cutărui sau cutărui diletant anonim ! Intr'un regim de control legiferat, acest sistem nerușinat ar înceta cu totul...);

d) îndatorirea pentru fiecare editor, de a tipări anual o carte a unui scriitor tânăr, recomandată de S. S. R. în urma unei severe selecții făcută de o comisie specială, desenată de comitet. In vederea selecțiunii, tinerii scriitori vor fi invitați să-și depună manuscrisele la Societate, indiferent dacă sunt sau nu membri ai Societății :

e) numirea unei comisii de scriitori, cari să supravegheze stricta aplicare a timbrului Casei Scriitorilor, prin controluri frecvente și riguroase;

f) obținerea de către Societatea Scriitorilor Români, a dreptului exclusiv de editare a clasicilor noștri.

(Ne îngăduim să ne însușim, aici, propunerea d-lui Mihail Chirnoagă, formulată într'una din notele sale apărute în ziarul „Viața", din 24 Februarie...)

Prin exclusivitatea dreptului de editare a clasicilor români, S .S. R.-eul ar mări considerabil, fondurile Casei Scriitorilor, în favoarea sporirii pensiilor și a creiării unui fond de ajutor, din care să poată fi sprijiniți scriitorii, în cazuri justificate.

Determinând, astfel, legiferarea — absolut necesară — a raporturilor dintre autor și editor și primind învestirea sa cu drepturi și puteri ,Societatea Scriitorilor Români ar putea să închidă unele răni, care sângeră, nevindecate încă, pe întreaga existență umană a scriitorului nostru.

In acelaș timp, S. S. R.-eul ar putea activa — prin augmentarea prestigiului său — pe lângă oficialitatea centrală, căutând s'o intereseze dinamic și în alte probleme și deziderate ale breslei. Așa ar fi de pildă :

a) determinarea autorităților administrative și culturale de a lua imediate măsuri pentru buna întreținere a caselor marilor înaintași ai scrisului românesc. (Casa „Junimei" dela București e o paragină; peste casa lui Creangă, din Humulești, pândește primejdia înstrăinării prin vânzare; din casa lui Anton Pan, în Râmnicu Vâlcii, anii mușcă necruțători, iar în Drăgășani, un magazin de stâmbărie s'a instalat în fosta locuință a marelui Gib. Mihăescu...);

b) identificarea (necesară în mai multe cazuri) și îngrijirea atâtor morminte părăsite ale scriitorilor;

c) trecerea în proprietatea Statului și găzduirea într'un mare muzeu central a unor amintiri și lucruri scumpe, rămase de la marii înaintași. (In casa profesorului I. Găvănescul, dela Iași am văzut acum câțiva ani, o canapea, pe care se odihnise, în tinerețea sa, Mihail Eminescu !).

S. S. R.-eul luase, într'o vreme, frumoasa inițiativă de-a strânge de la marii scriitori în viață, pe lângă datele biografice complete, pagini de manuscrise, obiecte de birou, folosite în anii scrisului, fotografii,, etc. Sistemul s'a întrerupt, însă. O revenire ar fi indicată;

FRED MICOȘ — Scufița roșie

(Urmare în pag. 5-a)

CRITICĂ ȘI CARACTER

de ALEXANDRU CIORĂNESCU

Ca un semn al vremurilor noui, critica literară a evoluat dela sacerdoțiu la pontificat. Nemulțumit cu rostul firesc al glasului care strigă în pustie, criticul minusculul a preferat să devină Criticul, îndrumătorul literaturii și al spiritualității românești pe drumuri pe care le pipăe el însuși cu bățul. Ajutat de adorația universală a patru discipoli, Criticul a sfârșit prin a se autodiviniza, descoperindu-se a fi un fel de Apis sacrosanct, amestec de oracol și de tribunal, de grefier al Muzelor și de vardist.

De aproape trei ani, puntat de-a'ndaratelea în pragul templului, idolul a obstruat intrarea pentru cei chemați ca și pentru cei nechemați. O vreme, părerile lui literare s'au limitat la admirarea poeziei lui Brătescu-Voinești, și la impresia că „dela Maiorescu și până astăzi, critica noastră nu a fost pusă în situația de a lua atitudine mai raspicat într'o controversă de înnoire literară, ca aceea pe care am încercat s'o desleg la 1910, în *Poezia română de astăzi*" (*Revista Fundațiilor Regale*, 1 Martie 1944, pag. 624).

Nu știu câte au fost legate și deslegate de d. Dimitrie Caracostea în literatura română. Nu știu nici dacă va îndrăsni cineva să-i conteste locul, pe care și l-a ales grațios alături de Maiorescu. Dar atacul cu totul nejustificat pe care D-sa mi-l adresează în amintita revistă, mă obligă la o modestă punere la punct.

Recenta mea lucrare despre *Teatrul românesc în versuri și isvoarele lui*, n'a stârnit cine știe ce ecou în presă. Se va înțelege deci bucuria mea când am aflat că *Revista Fundațiilor Regale* îi consacră nu mai puțin de 16 pagini. Bucuria mea a devenit entuziasm când am știut că articolul e semnat de d. Caracostea, și entuziasmul frenetic, când am constatat că D-sa nu e de acord cu niciuna din vederile mele.

Ași fi rămas desigur la aceste fericite dispoziții, dacă eminentul critic nu s'ar fi servit de modestul meu exemplu drept punct de plecare pentru câteva profunde cugetări de ordin general. D-sa nu reține din volumul incriminat decât câteva învățăminte negative pentru uzul generației pe care o conduce de sus. Sunt bucuros că experiența mea a folosit măcar cu atât. Sunt dispus chiar să întregesc pe cât se va putea lecția Criticului, cu puținul pe care s'ar putea să-l mai știu.

De data aceasta, adevărul general pe care l-a descoperit vecinul de etaj al lui Maiorescu, e că nu se poate critică fără caracter. Ori, în lucrarea mea amintită, ași fi siluit adevărul pentru a adula: *verbi gratia*, și cu toate că d-lui Caracostea îi-i place numele propriu, ași fi transformat *O sărutare* de I. Petrovici într'o capodoperă fără egal de-alungul veacurilor, lăsând dinadins într'o discretă penumbră piesele cu mult mai valoroase ale lui Petică, și Iosif și Anghel.

Acuzarea n'ar fi destul de gravă, poate, dacă ar fi vorba de o simplă greșală de gust sau de apreciere. Deaceea d. Caracostea nu uită să sublinieze că ne aflăm în fața unui caz de adulare a mai marilor zilei, și deci, implicit, în fața unui critic fără caracter.

Sunt cu totul de acord cu vederile d-lui Caracostea, și o spun cu atât mai mult, cu cât mi se pare că e prima oară. Lipsa de caracter anulează efortul critic, oricât de lăudabil ar fi el; la caracter ași adăoga chiar, deși sunt lucruri elementare, o bună cunoaștere a limbii și a literaturii, și un număr de idei generale, care toate la un loc fac criticul bun. Pot însă dovedi d-lui Caracostea că și critica are capriciile ei, și că sunt cazuri de critici eminenți, care pot ajunge, mai știu eu, profesori universitari, îndrumători de generație, directori de instituțiuni culturale.

Și pentru a nu da impresia că scormonesc răuvoitor în greșelile trecutului, mă voiu mulțumi să-i scot dovezile numai din amintitul articol publicat în *Revista Fundațiilor Regale*.

I

Pentru cine vrea să se amuze, lectura articolului d-lui Caracostea e, ca de obiceiu, dintre cele mai reconfortante. D-sa are un fel interesant de a maltrata limba română, răsucind-o ca pe un vrej de dovleac din câmpia dunăreană, strângând-o de gât până când o silește să-și țipe răspunsul.

Spicuesc din articolul citat, pentru fișierul viitor al vreunui alt profesor: „să fie", „cerințî", „unul din cele mai *rari zaruri*", „a-și definitiva debuturile *printr'*anumite modificări", „inspirația *ca să*-și revizuiască poezia", „poetul cât și criticul care își *reface* operele", „toți despre care m'am ocupat", „afirmări principiale și proclamații de poeți *începuse* a se ivi", frământarea și poezia orașelor *cerea* un alt spirit, „ca cine" „luându-ți asupra ta", „li *se dă* aproape șapte pagini", „viața noastră dramatică a vremii de atunci".

Cred ca pentru un singur articol e suficient. Dacă am împinge cercetarea mai departe, am afla că d. Caracostea nu știe ce însemnează *a înnuchipa*, devremece în calitatea sa de critic aspiră să-și *întruchipeze* pe Ion al d-lui Rebreanu sărutând pământul. D-sa nu știe ce înseamnă *debut*, căci la pag. 622 vorbește despre „*debutul in spe*" al d-lui P. Dumitriu, care scrie la pag. 502 a revistei. Sau poate că d-sa nu știe ce însemnează *in spe*? D-sa nu știe ce însemnează *a infirma*, căci la pag. 623 scrie: „a lăuda pe un scriitor că e tradiționalist, și a infirma pe altul că e simbolist", confundând întîrmarea cu condamnarea. D-sa nu cunoaște valoarea exactă a cuvântului *a izbucni*, căci vorbește la pag. 630 despre aspecte literare care „izbucnesc deodată". D-sa nu știe ce însemnează și de unde vine expresia „spectacle dans un fauteuil", căci la aceeași pagina vorbește de Lecca, „autorul unor piese de factură realistă și pozitivistă", care e silit „să-și repede substanța aceasta și tesnica „spectacolului într'un fotoliu", pe care mărturisesc că n'o cunoaștem ca o trăsătură distinctivă a lui Haralamb Lecca. D-sa nu știe italienește, și totuși scrie „per combiamento", în loc de *in schimb*, deși expresia italiană, transcrisă greșit, e cu totul inuzitată chiar în italienește. D-sa nu știe ce însemnează *reacțiune*, căci o înfățișează ca pe un „tip" nou luptând împotriva unui „tip" vechiu (pag. 620).

II

Dacă de la formă vom trece la fond, vom da peste o neasemuită gravitate, peste un fel unic de a turna bronzul în tinichea, de a rosti *ex cathedra* adevărurile cele mai lipsite de miez.

Să citam câteva exemple de cugetări ale d-lui Caracostea: „Eroii romanelor și nuvelelor de artist sunt în deosebi pictori și muzicanți" (pag. 609), ca și când ar fi putut să fie și bancheri sau funcționari de minister. „Faza cea mai interesantă a criticului debutant este aceea incipientă" (pag. 623).

Dar să nu se creadă că d. Caracostea nu știe să gândească și la fel cu ceilalți muritori. Uneori i se întâmplă chiar să gândească cu totul la fel cu cei mai mari: „Ceeace ne zice un rând de oameni, deszic urmașii" (pag. 608, vezi Eminescu), sau „cântarea care n'a fost scrisă rămâne mai frumoasă ca oricare" (pag. 617, vezi Petică).

In ceeace privește cunoștințele și criteriile de judecată, voi spune că d. Caracostea nu are nici pic de sensibilitate poetică. Spre a o dovedi, să-mi fie iertat să citez un pasagiu mai întins, din care rezultă entuziasmul D-sale pentru două versuri mai mult decât mediocre ale lui Haraucourt, în care d-sa vede exemple clasice de poezie și de expresie :

(Urmare în pag. 4-a).

Inițiere intru bănățenism

—Note pe marginea unor erori de geografie—

de LIVIU JURCHESCU

— „Tu șie eșci ?" de 'ntrebi, ce-așceaptă. Dela orișe bățan :

— „Bage, io mi-s bănățan !".

O fi vorba lui gireaptă.

(V. Vl. Delamarina)

In Ardeal și Banat, aceste două provincii se numesc de secole: „Ardeal" și „Banat". Cuvântul „Transilvania" este creația de laborator a unor intelectuali, spre a cuprinde simplificator, într'o singură denumire, atât pe ardeleni cât și pe bănățeni. Poporul român din Ardeal și Banat n'a aderat la ea. Acesta este motivul pentru care, de exemplu, gazetarii ardeleni și bănățeni — adică expresiunea luminată a celor două provincii — când s'au constituit într'o organizație de presă, n'au numit-o „Sindicatul Presei din Transilvania" ci „Sindicatul Presei din Ardeal și Banat".

Tot așa s'au petrecut lucrurile când s'au înființat ministere ale Provinciilor. Există un „Minister al Ardealului" și un „Minister al Banatului". Iar când rolul de ministru al ambelor provincii a fost încredințat unei singure persoane, ei s'a chemat nu „al Transilvaniei" ci „al Ardealului și Banatului".

La Est de Carpați, sistematic, nu se face distincțiune în privința Transilvaniei (Ardealul plus Banatul) și Ardealului (Transilvania minus Banatul). Din acest motiv, ambele aceste denumiri — „Transilvania și Ardeal" — nu-i mai exprimă pe bănățeni.

Scopul acestor șiruri este de a contribui la înlăturarea acestui inconvenient.

In numărul dela 1 Decemvrie 1943 al unui ziar din capitală, închinat Unirii dela 1918, am citit această frază : „ardeleanul Mihail Halițiu din Carasebeș, este autorul celei dintâi poesii românești".

Pentru un bănățean sau ardelean, eroarea de geografie de mai sus, este în afara oricărui dubiu. Spre a fi tot atât de evidentă și pentru un Român dela Est de Carpați, eventual mai puțin familiarizat cu geografia Ardealului și Banatului, vom construi o frază cu erori de geografie privind ținuturile vechiului Regat. Ea ar putea fi aceasta: „o magnifică figură a literaturii române, este olteanul Mihail Eminescu din Botoșani"...

Iată de ce, după cum faptul că atât Moldova cât și Oltenia sunt, ambele, dincoace de Carpați, nu justifică nicidecum eroarea de geografie construită de noi, tot astfel nici geografia românească propovăduită de gazeta la care ne referim, nu poate fi îndreptățită de împrejurarea că atât Banatul cât și Ardealul sunt situate, ambele, dincolo de munți.

Nu vom insista asupra faptului că asemenea erori de geografie expropriază de valori unele ținuturi și că un firesc simț de drepate și demnitate sensibilizează în asemenea cazuri, deopotrivă pe expropriați și pe improprietăriți, ca pe unii cari în mod foarte natural, țin să apară în ochii neamului — nu ascunși unul după altul — căci n'au decе — nu mai presus, nu mai prejos, ci cum sunt în realitate. Și totuși, aceasta poate că n'ar îndreptăți aceste observări. S'ar putea spune: mare lucru este să-l socotim ardelean pe Ștefan cel Mare, bănățean pe Mircea cel Bătrân, basarabean pe Tudor, dobrogean pe Murgu, bucovinean pe Horia și oltean pe Iancu? Români fiind, una suntem. Păcat numai că, după cum vom vedea, exproprierile de valori ale unei provincii, nu se fac întotdeauna în favoarea alteia ci uneori în dauna tuturor. Se întâmplă așa dar, câteodată că din exproprieri nu rezultă nicîun împroprietărit ci o mare expropriată: istoria națională.

Dureros de inevitabila deosebire de destin istoric dintre cele două provincii dela Vest de Carpați — deosebire pe care totuși erorile de geografie n'o pot desființa fără a pauperiza patrimoniul de valori al națiunii, motiv pentru care ne și împotrivim lor — o ilustrează mai bine decât orice faptul numai în aparență paradoxal că, aceste două provincii românești, întocmai ca Moldova și Muntenia, erau, contrar dorinței sufletului lor, constrânse de vitregia vremilor, să-și făurească

(Urmare în pag. 4-a).

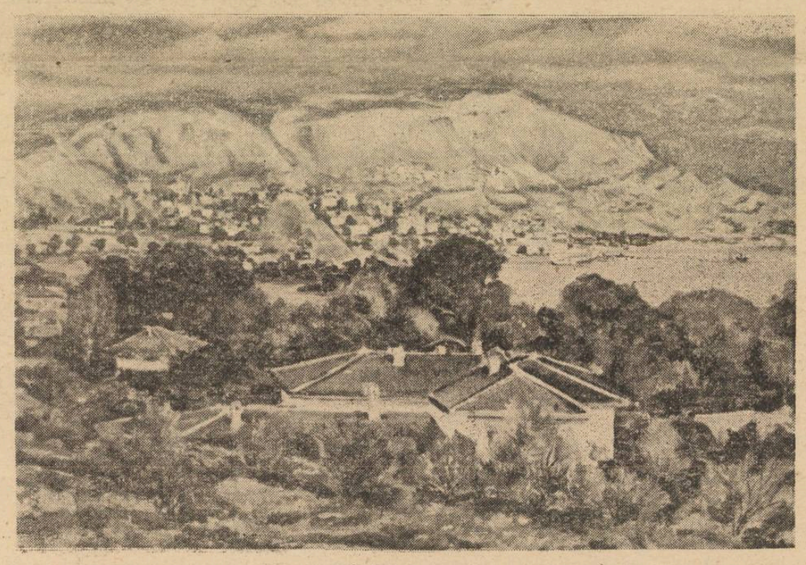

T. CONSTANTINESCU — Balcic

„CHIPUL LUI DUMNEZEU"

de ION FRUNZETTI

E una din sadicele mele bucurii, (încep să mă întreb acum, după ce am scris „sadice" și „bucurii" alături, dacă nu cumvă e un pleonasm: par'că, la urma urmei, orice bucurie e sadică, măcar prin conștiința reflexiunii ei în conștiințele semenilor, care se poate întâmplă să n'aibă nici un motiv a se bucura tocmai atunci), e una din bucuriile mele mai sadice decât pot fi sadice deobicеiu bucuriile, aceea de a urmări să descopăr, pe figurile oamenilor câți îmi trec pe dinainte, urma cât de îndepărtată a „chipului lui Dumnezeu", după care legenda biblică susține că a fost copiat omul. E adevărat, mutrele sunt foarte deosebite una de alta, mai cu seamă într'o gunoiernță cosmopolită ca aceea a aglomerărilor urbane, unde numai de predominanța unui cert tip rasial nu poate fi vorba. Și dacă ceeace le e comun tuturor obrazelor omenești, — rolul fiziologic al fiecărui organ, nas, ochi, gură etc., nu este în acelaș timp și ceeace oamenii pot avea comun cu Dumnezeu, întrucât fiziologia acestui „Absolut Etern" și-a pus capăt după maieutica nașterii Fiului, atunci mai-mai că ne vine a crede într'o intenție glumeață a celui ce-a scornit povestea cu „chipul și asemănarea..". — Haida, de !... Doar n'are să încerce cineva să mă convingă cum că toate caricaturile omenești câte ți se 'nșiră fără să vrei pe ecranul retinei, întâi și 'ntâi au ceva care le apropie unele de altele... Ca să nu mai punem inutil problema asemănării cu un arhetip divin, dependentă de rezultatul primei confruntări comparative ! Ce apropiere poate într'adevăr exista, ca să nu ne referim decât la exemple accesibile oricui, între profilul vulturesc al condottierului Federigo da Montefeltro din cunoscutul portret al lui Piero della Francesca, și chipul la fel de respingător al bunicului din tabloul lui Guirlandajo, cu nasul tumefiat de cancerul secret al bătrânеții și uzurii, ca o holoturie buboasă ? Ce radical pătrat omolog se poate scoate din confruntarea îngerеștei Sfinte Ana a lui Lenardo, cu nu mai puțin îngerеștile chipuri Boticelliene (ca să nu fim acuzați că luăm într'adins tipurile antagoniste), reproducând la infinit figura precis arhitecturată, a Simonettei Cattaneo? Chipul lui Dumnezeu e la fel prezent în nobilul portret hirsut al lui Balthasare Castiglione, rămas pe peretele marei săli dela Luvru la fel de viu ca acum aproape 5 veacuri când l-a fixat pe pânză Rafael, — chip fremătător de viață înaltă, împregnat de valori superior umane, — și figura demonică a sfântului Ioan, superb, pictat cu mâna stângă de patriarhul paralitic dela curtea lui Francisc I? Acestеa sunt totuși chipuri omenești metaforizate de artă, interpretate de conștiința celui prin care s'au eternizat, filtrate subiectiv, produse ale colaborării dintre natură și spirit, și nu fragmente brute de natură, ca mai înde-aproapele nostru care ne calcă în tramvai pe bătături și ne suduie la gazetă..

Oricât de hidoasă, figura lui Iuda din Cina leonardescă nu e numai produsul avariției, cupidității, invidiei și poftelor lumești ale sfinției sale cardinalului X (istoricii serioși de artă, care nu sunt diletanți ca subsemnatul, îi știu și numele, aflător de altfel în orice „Kunstlexikon"), pe care meșterul din Vinci îl întâlnea sâcâitor ae des pe coridoarele mănăstirei în refectoriul căreia schitase pe un perete scena aceasta celebră. Iuda este în acelaș timp și Leonardo, care, ca să și-l poată avea, a trebuit la moment dat să i se substitue,

(Urmare în pag. 3-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL: IATĂ FEMEIA PE CARE O IUBESC", comedie în trei acte, de d. CAMIL PETRESCU.
TEATRUL STUDIO: „TRAGEDIA INIMII" piesă în trei acte de SOARE Z. SOARE.

Față de oarecare nerăbdare cu care a fost așteptată și față de oarecare agitație care întovărășește de obiceiu reprezentațiile și reluările pieselor d-lui Camil Petrescu, și care se știe că nu a lipsit nici de data aceasat, întrebarea normală care se pune este următoarea: ce anume reprezintă această nouă lucrare dramatică? Reprezintă ea, în adevăr, vre'o valoare?

Și de ce natură?

Aduce ceva nou?

Sau este numai un simplu „bluff" — așa cum s'a spus cătcodată — extrem de bine regisat din punctul de vedere al publicității?

Iată ceiace voiu încerca să desprind în rândurile cari urmează

Piesa d-lui Camil Petrescu, „Iată femeia pe care o iubesc", pentru literatura noastră, în orice caz începătoare, reprezintă mult: ea se ridică până la anumite înălțimi și spații oarecum rarefiate și, sub raportul teatrului de preocupări, la un nivel teatral poate încă neatins la noi.

De altfel întregul spectacol — și ca regie, care s'a dovedit a fi foarte bună deși d. Camil Petrescu nu-i un profesionist și ca interpretare — lasă o astfel de impresie, de ceva deosebit, poate chiar excepțional, care te urmărește.

MARIETA SADOVA

In vremea teatrului cerebral, care face astăzi atâtea furori în toată lumea, reprezentat pe toate scenele civilizate, un astfel de teatru devine și admisibil iar pentru noi este și bine venit!

Aceasta înseamnă d. Camil Petrescu cu noua d-sale piesă.

In epoca acestui teatru cerebral, prin opera d-lui Camil Petrescu și în special prin ultima d-sale lucrare, noi suntem prezenți.

Si suntem prezenți într'o formă inteligentă.

Ași putea spune: chiar strălucită!

O piesă care, în orice caz, depășește multe dintre încercările epigonilor post-pirandellieni, de o remarcabilă ținută intelectuală — evident: în special intelectuală — dar pe acest plan, chiar și de o anumită tensiune.

Este de văzut — și aceasta este o problemă care rămâne deschisă — dacă aceasta este și poate fi o formulă ideală de teatru.

Teatrul, cred eu, se poate concepe în două feluri:

— teatru: esență de viață

— teatru: dialectică asupra vieții.

D. Camil Petrescu — de altfel într'o strălucită companie, alături de unii dintre cei mai mari contemporani — ași putea spune că practică, și în special în ultima d-sale piesă, formula cea de-a doua.

Așa că problema se desprinde dela sine.

Iată: ce ideie centrală de teatru — nu ca ideie în sine, deci nu privită ca o teoremă psihologică în legătură cu problemele și transmutările personalității — piesa d-sale se reduce la teza că preferăm întotdeauna o femeie care polarizează privirile și dorințele tuturora, o femeie care ne face să suferim, care nu ne iubește, care ne exploatează, care-și bate joc de noi, etc.

Ei bine, această ideie de teatru a piesei nu este trăită ci, ca să zic așa, este rezolvată sub un aspect de dialectică a vieții!

Ea nu este viața însăși, eroii nu se mișcă, nu trăesc și nu suferă autentic, nu sunt personagii, nu au sânge, nu sunt calzi, nu există: sunt idei îmbrăcate, nu sunt oameni.

Lucrul acesta nu se poate contesta. Așa că, după cum am spus mai sus, toată întrebarea este aici: acesta este sau nu teatru? Teatru în sensul mare, deplin, al cuvântului?

S'ar părea, totuși, că da.

Personal, însă, cred că aceasta e o problemă pe care rămâne să o rezolve viitorul și, se poate ca soluția să difere de așteptările și acceptările noastre de azi.

In orice caz, deocamdată, cel puțin în câteva ocazii în adevăr excepționale, dramaturgia contemporană pare a fi dovedit valabilitatea și a unui astfel de teatru ceiace, logic vorbind, trebue să recunoaștem că odată admis chiar pentru un singur caz ar fi suficient ca un principiu întreg, să fie salvat.

Bineînțeles ar mai rămâne ceva dar acest ceva se cere oricând și se cere oricare ar fi formula de teatru admisă: ca autorul să aibă și talent!

In orice caz piesa d-lui Camil Petrescu, despre care am arătat că se integrează în categoria teatrului cerebral sau, altfel zis, în formula cea de a doua — prima: teatru, esență de viață, a doua: teatru, dialectică asupra vieții — reprezintă, cu siguranță, în cadrul acestei de-a doua modalități, un interesant efort în materie dramatică, de o deosebită importanță pentru teatrul românesc și, totodată, de o deosebită valoare și literară și dramatică.

*

In ce privește interpretarea, aceasta a fost dintre cele mai bune.

In rolul principal femenin: d-ra Elvira Godeanu, pe lângă că strălucitor de frumoasă, fiind ca în totdeauna, o adevărată încântare pentru ochi, a reușit admirabil să delimiteze personalitățile opuse ale celor două surori Anna și Bella, reușind, totodată, să aibă, dealungul întregii piese, una dintre cele mai frumoase interpretări ale d-sale.

In ce-l privește pe d. A. Alexandrescu, a avut și d-sa o prezentare deosebit de reușită în rolul arhitectului Mihail Stăncu-lescu.

Deasemenea bine d-nele Marietta Sadova și Kitty Gheorghiu Mușatescu, veridică, într'atât de veridică încât este sigur că după încă două roluri de-acestea, de femeie bătrână, va deveni la Național... titulara lor!

Deasemenea trebuesc remarcați d-nii Florin Scărlătescu, care se dovedește de fiecare dată a fi, în special pentru un anumit fel de comic, un admirabil artist, N. Bălțățeanu, bine deși de data aceasta oarecum convențional, Niky Atanasiu și S. Gabor.

In restul distribuției, contribuind într'un mod mai mult decât lăudabil la succesul acestui spectacol, d-rele și d-nii: Yarodara Nigrim, Niculina Finț-escu, I. Lucian, N. Cristescu, G. Atanasiu, T. Branea, G. Franga și N. Dumitrescu.

Direcția de scenă a autorului. Așa cum am spus și mai sus deși nu-i profesionist sau, cum s'ar zice, deși „nu-i de meserie", s'a dovedit, totuși, foarte bună.

In general o premieră care din mu'te puncte de vedere depășește cu mult spectacolele și premierele obișnuite.

*

Piesa d-lui Soare Z. Soare este o piesă anume făcută pentru public: toată numai din concesiuni. De, concesiuni, poate că este greșit spus: faci concesiuni atunci când poți mai mult și, temându-te că nu vei fi înțeles, că publicul nu poate fi la înălțimea artei tale sau, câteodată a concepțiilor tale, îi scobori intenționat nivelul. Ori, cu toată buna părere pe care o am de abilitatea și inteligența autorului — sau autorilor... — acestei piese, nu cred că așa s'au petrecut lucrurile ci că, din contra, aceasta este și ce-au voit și ceiace au putut da.

In definitiv, piesa aceasta consistă pe deoparte dintr'un subiect — sau mai exact: dintr'o teză de demonstrat — și, pe de altă parte, ca să zic așa, dintr'o umplutură oarecare, cu bancuri, cu „șuete" curente, și, pe ici pe colo cu unele replici mai mult sau mai puțin paradoxale.

Cred, însă, că spectacolul se poate susține pentru că, oricum, este „adus bine din condeiu".

Autorii s'au dovedit că, oricum, dacă nu știu, să construiască o piesă, știu cel puțin ce anume trebuie dat publicului. In special acestui nublic de războiu care umple, fără nici o alegere, toate sălile de teatru, de cinematograf sau de revistă...

Luată însă așa cum este, fără pretenții mari, piesa este destul de abil construită. Autorii ei se cunoaște că sunt oameni de teatru.

Pe deasupra, cum am arătat, deja, mai are și multe lucruri cari desigur că vor avea trecere la un anumit public, lucruri cari se poate să-i asigure și un oarecare succes.

In definitiv rețeta întrebuințată este, din punctul de vedere nu al „creației" ci al „redactării" dintre cele mai simple și mai comode pentru un autor: tablouri și iar tablouri, lux, eleganță, restaurante mari, palace-uri, Curte de Apel, pledoarii în divorț, foc de revolver cu tragere de cortină, la început, foc de revolver și tragere de cortina la sfârșit, etc. (Căci trebuie să atrag atenția că piesa are un fel de ciclu care de altfel se întrevede chiar dela primele replici și care trebuie să se încheie la sfârșit, cu o morală pe care o dă o anumită formulare, cea din pledoaria lui Răzvan, care, și ea, trebue să se desmintă...).

In fine piesa mai are și bucăți de muzică pentru toate gusturile, adevărate intermezzo-uri muzicale, începând dela foxtrot-uri și rumbe și terminând, dacă nu mă înșel cu Beethoven, cu Saint-Saens „La danse macabre", etc.

In fine, are toalete frumoase, decoruri frumoase, încă prea frumoase, făcute, fără ca să fie absolută nevoie, din plăcaj, ceia ce desigur că reprezintă mai mult decât o înscenare de zile mari! In orice caz costisitoare...

Iar la această muzică, la această eleganță, la această montare frumoasă, se mai adaogă și o distribuție deosebit de bună.

Astfel, în primul rând d-ra Marietta Deculescu, care pe lângă un joc frumos a adus totodată grație, gingășie, o anumită delicatețe, o apariție din toate punctele de vedere, plăcută,

Foarte bine, deasemenea, d. N. Bălțățeanu mergându-i deosebit de bine rolul.

Bine deasemenea și d-nii C. Mitru, G. Baldovin, M. Gingulescu, I. Ulmeni, V. Lăzărescu, A. Alexandrescu, D. Amigdalis, N. Motoc și G. Atanasiu.

Cum și d-rele Carmen Tăutu, Celia Dima și Fifi Mihailovici cari au avut deosebit de bune prezentări în rolurile ce le-au fost încredințate.

In restul distribuției, d-nele și d-nii Corina Constantinescu, Nelly Dordea, Margareta Dumitrescu Săi'can, Valeria Panait, Niculina Finț-escu, I. Lucian, E. Stoiceanu, G. Buliga, D. Ene, N. Cristescu, I. Isaia, și E. Cassian cari au contribuit în largă măsură la reușita spectacolului.

Direcția de scenă bineînțeles, a avut-o însuși d. Soare Z. Soare, și se poate spune că a fost destul de bună: în orice caz corespunzătoare genului piesei.

ALEXANDRU DRĂGHICI

LA CAMINUL ARTEI

pictorul Eugen Profeta expune peisagii, capete de expresie și compoziții din țara Moților.

Expoziția e deschisă până la 20 Martie.

ECOURI teatrale

DE CE?...

Ne mustră vremea că nu-i înțelegem poruncile... Și parcă nimic nu ne-ar atinge. Suntem aceeași. Cu mila, cu invidiile, cu răzbunările și cu râvna de-a dobori pe oricine nu ne place.

Nu măsurăm munca altuia, oricât de onestă, decât printr'un exagerat spirit critic, pentru că găsim că ceeace nu putem face noi, nici altora nu le este îngăduit să facă.

Ne strivește dușmănia și o îndurăm așa, nu ca oameni cu puteri de-a răstigni credințe, ci ca bieți oameni orgolioși hotărîți să reducă totul doar la mendrele părtinirii.

Cu asta stabilim echilibrul de forțe?...

Nu.

Stabilirea echilibrului de forțe se face doar cu dovada muncii adevărate și cu meritul de-a depăși pe cel a cărui casnă nu e decât o simplă agitație, totdeauna cu rezultate negative sau confuze.

Dar nu facem așa...

Știm să pândim momentul când o informație în presă ne vestește o nouă lucrare a domnului cutare, care nu ne este prea pe plac, și înainte de-a ne măsura măcar forțele proprii noastre activități în vreun domeniu, gata!... tăbărîm cu toate mijloacele ca să-i contestăm valoarea.

Și până la urmă, tot veninul se risipește zadarnic.

Pe noi, dela această revistă, care n'am cunoscut niciodată sistemul unei critici anticipate și nici al vreunei părtiniri, ne stânjenește vecinătatea acestor metode și mai ales vecinătatea urii și a răzbunării.

Pe „undeva" domnește înfrățirea și înțelegerea; pe „aici" ură și răzbunare...

De ce, asta?

RELUĂRI...

Poate că la dictarea întocmirii de program dela teatrele particulare să fie și influența stării excepționale de azi, dar, oricât, poate să mai fie și o grabă a directorilor de-a alege, fără să mai caute altceva, tot ceeace a conferit altădată un succes scenelor noastre.

Cu alte cuvinte, să culeagă succese din experiența altora.

E și asta o metodă, care n'ar atinge decât prestigiul celor cari se silesc să pară prețuiți în teatru, dacă el ar exista. Dar la urma urmei, ce importanță are și asta!...

Câți ambițioși nu sunt azi directori de teatru și — la dreptul vorbind — nimeni nu-i deranjează măcar cu o întrebare: scuzați, vă rog, dar cum ați devenit director?..

Priviți afișele: „Sărutări pierdute"; „Fiul meu, domnul ministru"; „Adevărul gol, goluț"; „Băiatul"; „Romanța"; etc.

Dacă n'ar fi existat pe timpuri teatrul „Regina Maria" care a experimentat toate aceste piese pe scena lui, ce s'ar fi făcut azi directorii și directoriețele de teatru?...

Și în timpul acesta, lucrările originale stau grămadă la Teatrul Național, aprobate, fără ca domnii directori să treacă și să aleagă de-acolo, piese cu merituoase elogii obținute din partea membrilor din comitetul de lectură.

Dar și pentru asta se cere ceva, adică încredere și curaj.

Și e tocmai ceeace lipsește mai mult domnilor directori dela teatrele particulare, pe lângă lipsa de discernământ.

Ori, și în teatru, ca și în literatură, tot traducerile sunt mai căutate!...

„POLITEȚE"...

Să ne socotim oameni puțin pretențioși la formu ele de politețe, ca să ne îngrijim mai mult de adevărul care trebue spus privitor la reclama pe care o parte din „vedetele" noastre înțelege să o folosească prin orice fel de mijloace.

De obicei „prețioasele" talente erau mai înainte dispuse la un stadiu de așteptare, pe care numai publicul spectator trebuia să-l verifice.

Și atunci când obțineau aceasta, însemna — în sfârșit — o consacrare.

Astăzi — din păcate — e cu totul altfel.

Bună oară „vedeta" X, nici n'a păsit bine în ceeace teatralicește se mai numește și „examen critic" și hait!... a și fost lansată de anumiți „teatraliști" drept „vedetă".

Acestora suntem dispuși să le recunoaștem doar meritul unei fotogenii pe care domnii teatraliști îl folosesc pentru ca să înfrumusețeze paginile de revistă. Dar ce-are face fotografia cu talentul, atunci când cel din urmă este atât de absent, iar cea dintâi reprezintă — din fericire — numai o calitate tehnică făcută să înalțe doar pe fotografi....

Nu suntem însă dispuși să trecem cu vederea peste greșeala acelor domni — chiar critici teatrali — cari părăsind din anumite socoteli calitatea pe cari o au, înțeleg să devină simpli agenți de publicitate, ai unor așa zise „vedete".

Uneori politețea este singura greșală de-a încuraja un rău.

In cazul acesta noi am renunțat la ea...

CARTE...

Cu o activitate care nu suportă program, fiindcă chiar ea îndeplinește rosturi de lucru și de gândire, d. D. Ionescu Morel, scriitor și autor dramatic, prilejuește totuși literaturii de teatru apariția unei noui cărți.

E vorba de volumul „O poveste adevărată" apărută de curând și ale cărei pagini cuprind piesa d-sale, jucată cu un desăvârșit succes pe prima noastră scenă, de a cărei găzduire, din păcate, s'a bucurat atât de puțin.

De fapt, o carte de teatru n'are o circulație atât de mare cum are romanul sau nuvela.

Și totuși aparițiile lor atât de rare constituesc pentru doritorii unor astfel de lecturi, prilejul de-a verifica — sau numai de-a reține — calitatea textului care a însemnat și pe scenă o reușită.

Volumul d-lui Ionescu Morel, intitulat „O poveste adevărată" ne îndreptățește să-i prevedem o căutare și mai mare, tocmai spre a satisface dorința atâtora al căror ghinion a fost să nu poată vedea spectacolul.

AFIȘ...

Recunoaștem în hotărirea luată de teatrul Național, de-a programa mereu actuala piesă a neuitatului Octavian Goga, intitulată „Domnul Notar", o măsură de legitimă prezență pe afișul primei scene, mai ales pentru timpul de azi, când mormântul luptătorului dela Ciucea e capul de hotar al unei dureroase stăpâniri străine.

*

Și Gemi e repus în actualitate.

Reluarea piesei „Domnișoara Nastasia", — pe scena teatrului „Sărindar" însemnează aplecarea înțelegerii și la drepturile de vie prezență a dramaturgilor morți.

Azi, pe afișul unui teatru, e piesa lui George Mihail Zamfirescu...

Mâine, pe alt afiș, de teatru, să fie „Pavilionul cu umbre" a lui Gib Mihăescu...

Și-așa, reîntâlnind pe programe numele celor cari s'au dus, vom reîntâlni pe autorii cari au dat dramaturgiei noastre munca, priceperea și talentul lor.

I. M. LEHLIU

FANTASIO: „Imbogățiții de azi".

Cu toate infirmitățile simțământului ce ne leagă tradițional de marea și eterna Franță, — simțământ care, fiind aproape religios, e ca și dragostea: surdo-mut sau orb, după imprejurări, — ne descoperim, uneori, copleșiți de stridentele defecte ale filmului francez, mult mai supărătoare decât acelea ale filmelor de alte naționalități, la care ne ducem, nu „alergăm" și la care asistăm, vorba ceia, la mai rece.

Reprezentația dela „Fantasio" se află sub nivelul tuturor spectacolelor din București. Prețiosul gir al cuplului Raimu-Michel Simon, decorat de fatala frumusețe a domnișoarei Bety Stockfeld, nu reușește să umple spațiile — ca să nu zicem: golurile-textului, regiei și restului, constituit în „ansamblu", care concurează fericit la indispunerea și oboseala publicului. Un întreg arsenal de „bombe" alimentează acțiunea perimată și tărăgănată: curse de cai, curse de automobile, lovituri de bursă, căderi în aceste curse precum și în altele, mai puțin sportive și mai „picante", castel atribuit lui Ludovic al XIII-lea, lacrimi de soție grasă și înșelată, masă cu o sută de tacâmuri, orchidee, aluzii greoaie la parvenitismul materialo-moral practicat de societatea actuală, accidente, incidente, condimente frivole; — totul tras de păr și de picioare, fals, enervant. Cu melancolie, ne-am reamintit perfecțiunea celuilalt film construit în jurul bogatelor posibilități ale admirabilului Raimu: „Les inconnus dans la maison".

Ce distanță (și câtă) între aceste numai două metode de a propovădui onestitatea, hărnicia și alte virtuți, oarecum neglijate în favoarea unor adjective nu tocmai asortate cu noțiunea de civilizație. Dacă regizorul Berthomieu ar fi văzut numita înscenare, poate că ar fi învățat să îmbine meșteșugul actorilor cu arta, să pună în justă valoare însușirile fiecăruia, să obțină efecte și nu numai căutarea lor și să nu conteze pe ignoranță, indolență, ori necondiționata simpatie a publicului.

Subiectul prevede numeroase personagii. Doi oameni cumsecade (unul văduv și altul fără copii): Ancelier și Legendre, o „lichea", Martinet, fabricant de automobile și autorul unui fiu care nu-i seamănă, îndrăgostit de fiica lui Ancelier, care seamănă cu tatăl său — văduv ca și viitorul său socru, care i-a ruinat tatăl. Legendre (Raimu) are o soție dar n'are copii și din această cauză își plasează tandrețea și grijile părintești asupra d-rei Ancelier. „Vampa" Bety-star își face apariția la brațul unui fante cu mustăcioară, care o „exploatează", intenționând să-l decidă pe Legendre să finanțeze un film în care dânsa să se producă în chip de vedetă. Din clipa aceasta, (folosită de Martinet — Michel Simon întru excrocheriile-i distrugătoare și evident diabolice și încă mai evident stăvilite la urma urmilor) filmul capătă coloratura lascivă și senzațională, care precipită evenimentele, încâlcindu-le și deslânându-le cum nu se poate mai neîngăduitor, pentru ca „totul să se termine cu bine" și să reintre într'un normal mai normal decât era la început. Sfârșitul coincide cu o partidă de helotă în aer liber, la țară, unde

principalii maturi eroi s'au retras, în tovărășia bătrânului lacheu, cumpărat odată cu istoricul castel, (proprietate a lui Ancelier, amenințată de geniul financiar al lui Martinet), de către — ați ghicit! — Legendre, ca să poată purcede toată tragicomedia rezumată mai sus.

Singurul „bun" cu care ne-am ales din cele două ceasuri „petrecute" în foarte anemic populata instituție de arto-cultură, a fost și este „Decalogul specatorului", tipărit între reclame, pe aripa volantă adăugată programului. Ne permitem să-l reproducem în cadrul acestei dări de seamă:

„1. Să nu vii la cinema cu bilet de favoare.

2. Să nu mănânci ceapă sau usturoi, mai bine renunță să mai vii.

3. Iubește pe aproapele tău și nu-l deranja de o mie de ori până să te așezi.

4. Cinstește pe plasatorul tău.

5. Să nu râvnești la programul altuia.

6. Să nu dormi sau cel puțin să nu sforăi.

7. Nu te lua după critici că nu știu ce spun, decât când laudă. (Hm! N. R.)

8. Să nu iei numele artistului în deșert.

9. Să nu furi un obiect uitat.

10. Să nu vorbești de rău, dacă nu ți-a plăcut. Lasă să se ardă și alții".

E ceva, nu? Rezon!

REGAL: „Femei în lanțuri".

Turburat încă de amintirea principalilor interpreți ai marelui succes „Venera oarbă", publicul s'a bucurat că are ocazia să-i revadă într'un film care a mai vizitat România anul trecut sau acum doi ani. (E vorba de Viviane Romance și Georges Flamant). Rolul de aci — fiind mai facil decât cel de dincolo, unde, pe lângă frumusețe, voce și clătinare în mers, fermecătoarea vedetă avea spre exploatare o respectabilă gamă de stări sufletești —, a convenit cu posibilitățile artistei la ordinea zilei, ca ne confirme părerile asupra valorilor ei și să ne mulțumească.

Viviane Romance are darul de a reduce orice rol la esteticele calități de care dispune. Ea aparține unei „mode" și unui stil, cum e cazul lui Georges Flamant, de pildă, — ai cărui admiratori se numără pe mai puține degete decât adoratorii multora.

Subiectul și dialogurile, însușite dela Fracis Carco, nivelează terenul pe alocuri accidentat de o regie blazată însă intervenția în carne și oase a scriitorului, dăunează corectitudinii ansamblului, deși constituie o „poantă" unică în felul ei și aproape pirandelliană.

Scopul moral afectat de întreaga înscenare, se surprinde ratat, deoarece simpatiile roiesc în jurul ființei fără biografie de orfană și persecutată, care pentru a-și ști iubitul fericit (adică liber) își ia responsabilitatea faptelor lui și primește — cu zâmbetul pe buze — o condamnare de șase ani, ca — pe urmă — să descarce două gloanțe de revolver în Juliette și să revină la închisoare pe viață. Această Juliette, prietena „în lanțuri", introdusă printre deținuțe de o strigătoare la cer eroare judiciară, după ce că-i datorează Reginei (Viviane Romance) până și mariajul în lumea bună, de unde o privește distant, ca să nu-și compromită fericirea, — plătind apașului Dédé (iubitul Reginei) tăcerea despre trecutul ei, se vede luată în brațe de către dânsul și — bineînțeles — surprinsă de fosta sa colegă de suferințe.

Victima e operată, soțul lămurit de Francis Carco iar nenorocita criminală se întoarce să-și ispășească, de astădată, greșeala proprie. Câteva scene, impresionante până la refuz, întrec așteptările dar nu atât prin interpretare cât prin valoarea textului.

Meritul filmului reluat la „Regal" este acela al întregei literaturi a lui Francis Carco: ne obligă să ne fie milă (și dragoste chiar), de oamenii asupriți și necăjiți. Și e destul.

COCA FARAGO

Cronica muzicală

INAMICII CONCERTELOR

Se spune că pe dușman trebue să-l cauți uneori printre prieteni, printre pretinșii prieteni, mai precis exprimat.

Este cazul și în ceeace privește aspectul scenic și public al muzicii, concertul.

Desigur, muzica are mulți adversari. De cei lipsiți de darul binecuvântat au auzului apt să perceapă minunea muzicii, nu intenționăm să ne ocupăm, considerându-i mai degrabă pasivi și fără vină în imposibilitatea lor de a înțelege un grai cu care n'au nimic comun.

Pe cei fără de nici cea mai elementară cultură muzicală și, din păcate, această categorie abundă chiar în pătura noastră intelectuală, de asemeni nu-i vom considera decât ca pe niște simpli neпregătiți într'un anumit domeniu și destul de pedepsiți prin însăși imensa pierdere de ordin sufletesc și spiritual pe care o suferă din această cauză, pentru a-i socoti printre inamicii concertelor, pe unde de altfel n'au motive să fie prezenți.

Unii și alții nu sunt decât niște străini de arta muzicii, aflați în deobște în afară de zidurile sălilor de concert.

Inamicii activi și supărători ai muzicii sunt însă, în genere, în propria ei casă, în interiorul sălilor de concert. Categoriile lor sunt destul de numeroase și de interesante. Să le cercetăm, pe măsură ce ni le amintim.

Iată-i de pildă, pe întârziați. Sosiți după începutul concertului, urcă scările sau parcurg vestibulele în viteză accelerată cu tot sgomotul de trap frenetic ce decurge din acest efort tardiv, plus în deobște exclamațiile și prognosticurile despre momentul la care a ajuns concertul vociferate cu glasuri întretăiate de oboseală.

Ajunși la ușa închisă, pâlcurile se împart în mai multe sub-categorii: una, a celor care ciocănesc pur și simplu în uși, gata să năvălească în sală, dacă prin imposibil dorința egoistă le-ar fi satisfăcută, tulburând întreaga regiune a sălii, enervând și distrăgând pe ascultători, pe executanți, pe dirijori, fără nici un menajament.

Alte grupe se strecoară între două părți de program și își caută cu încăpățânare locul, împiedicând continuarea concertului.

Isprava se completează cu trântiri de scaune basculante, cu prăvăliri de obiecte diverse, cu cumpărarea iarăși desgustătoare de programe în timpul audiției care, ne având încotro, a început și cu larma încă nepotolită.

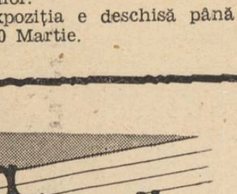

Ni s'a întâmplat să vedem pe George Enescu coborând cu tristețe și resemnare arcușul gata de atac, până la calmarea... spiritelor sau oaspeți muzicali celebri, obicinuiți cu tăcerea religioasă a marilor săli din străinătate, așteptând nedumeriți ambianța care nu vrea să vină!

Dar suntem încă departe de capătul revistei deranjatorilor.

Mai este domnul care tușește, seniorul bronșitei în cascade, care ignorează bomboana calmantă, rămânerea la domiciliu pentru caz de boală sau stăpânirea și atenuarea accesului sau poftei de a tuși.

Aflat în numeroase exemplare prin toate părțile sălii, pornește, de preferință peste „pianissimi" și în cele mai delicate momente expresive artileria lor nemiloasă și distrugătoare de muzică. Iată pe domnul care n'a învățat încă să înăbușe un strănut și care îl face să explodeze cu vuete și prelungiri, împlântându-l în timpanele sfințite de absorbția muzicii, ale auditorilor, cu monstruoasă brutalitate.

Mai sunt și domnul sau doamna care au de spus lucruri mai interesante decât ceeace se petrece sub bagheta lui Karajan sau sub degetele lui Gieseking, deoarece simt imperioasa necesitate de a-i comunica în timpul concertului vecinului de alături, din față sau alt sector sau domnul care fredonează, cu tremolo-uri, pasiune și... falsuri, concurând cu bunăvoință pe bietul mare artist din scenă și vânând cu privirea admirația vecinilor, fără a bănui că dacă printre ei se află un om de gust sau orice auditor cu bun simț, i-ar inspira mai curând gânduri asasine.

S'ar putea crede, privite cu ușurință, că toate acestea și destule altele de acelaș gen, sunt bagatele. Nu este totuși nicidecum astfel experiențe îndelungi și variate arătând că distragerea atențiunei, întreruperea și stânjenirea artistului, îi provoacă întotdeauna goluri în concentrare, rea dispoziție și convingerea că își risipește arta pentru prea mulți nechemați, ceace poate contribui mult la scăderea intensității în realizarea sa artistică, care nu poate atinge niciodată un maximum în rele condițiuni înconjurătoare. In acelaș timp, se frânge și în sală toată acea receptivă reculegere, toată acea atmosferă bună conducătoare de muzică și fecundă inspirării interpretului.

Iată pentru ce trebue să considerăm drept dușmani ai concertului pe acei ce se comportă în felul arătat.

Dispariția lor, trecerea lor treptată în rândurile ascultătorilor ce știu să fie întru totul adepți ai frumosului muzical și, prieteni ai concertului, va fi de aceea un semn de progres în educația elementară a publicului de concert, în a cărei așteptare sperăm să nu mai întârziem prea mult.

ROMEO ALEXANDRESCU

MEMENTO

CINEMATOGRAFE

SCALA: 25 ani de fericire și jurnal.

REGAL: Femei în lanțuri și jurnal.

VICTORIA: Uraganul vieții, jurnal și balet.

ELYSEE: Venera oarbă, jurnal și revistă.

VOLTA BUZEȘTI: Inimă veșnic tânără, jurnal și revistă.

ROMA: Noaptea amintirilor, jurnal și revistă.

CARMEN SYLVA: Hanul groazei,,,, jurnal și trupă.

DELA PERFECȚIUNE la PICASSO

II

...De cum pătrunzi în interiorul Muzeului Wiertz, încep să se arate farsele omului prea stăpân pe meserie. Excelează în perspectivă până la înșelăciune. Iată pe un perete, între un toblou și altul, o fereastră deschisă, peste pervazul căreia o femee, mai mult goală decât îmbrăcată, se pregătește tocmai să se aplece, dar surprinsă de lumea din Muzeu, se dă îndărăt cu un gest de spaimă. Nu există spectator care să nu se lase înșelat de imaginația artistului. In primul moment noi, cei care pătrundem în sală, facem un pas înapoi. Dar alții, veniți înaintea noastră încep să râdă. Atunci înțelegi farsa. Fereastra e pictată direct în zid, fără cadru, de aceea te înșeli. Dacă arta adevărată este **imitarea naturii,** nu cunosc nici un artist mai desăvârșit ca Wiertz, nici un artist care ar merita mai mult

PICASSO Portret

decât el calificativul de „genial". Câtă știință a pus Wiertz în aplicare ca să ajungă la rezultatul la care a ajuns! Câtă observație, câtă trudă în tehnică, câtă pasiune pentru executare! Gestul, mișcarea, expresia de spaimă a femeei, culoarea transparentă a geamului toate sunt redate ca un dublu al realului.

Ajuns în sala a patra, găsești printr'o deschizătură de ușă, sala a cincea, cu un șir de compoziții pe pereți. Dar când vrei să treci prin ușe, te oprești puțin căci paznicul a adormit în fotoliul lui, și cum ține picioarele întinse peste prag, nu poți trece. E și aci o înșelăciune. Paznicul ce doarme, ușa pe jumătate deschisă și tablourile ce se zăresc în sala a cincea, sunt doar o compoziție de 1.30 m. pe 2.80. O înșelăciune pentru public. E desigur perfect. Prea perfect, groaznic de perfect. Nimeni nu a ajuns ca Wiertz la atâta acrobație în perspectivă, cea mai grea problemă din câte a avut legile picturii să rezolve. Și cu toate astea, tocmai perfecțiunea la care a ajuns, face din arta lui Wiertz, o artă cu desăvârșire seacă, inutilă, negativă. Dacă scopul artei e imitarea naturii până la confuzie, atunci ultimul cuvânt în artă a fost spus de Wiertz. Și totuși, arta lui nu înflăcărează pe nimeni. Abia începi să-l admiri, că imediat te desmeticești, îți pierzi entuziasmul până într'atât că te lași chiar cuprins de un sentiment de tristețe. Iată o muncă uriașă, o știință solidă, o excelentă aplicare a valorilor și ce rezultat mic! Ce negație! Intocmai ca sculptura în ceară în montările panoramice.

Cred că din toți profesorii mei din Belgia, nici unul nu mi-a fost un atât de bun sfătuitor ca Muzeul Wiertz. Părăsindu-l, mi-am zis ca un fel de jurământ pentru mine: „Ori-ce, numai **nu** imitarea naturii". Mai bine un desemn mai prost decât perfect, mai bine o simplă armonie o perspectivă răsturnată ca la bizantini, decât o perspectivă fără păcat ca la Wiertz.

După vizitarea Muzeului Wiertz, m'am trezit parcă dintr'un somn cu vise impuse de anii Academiei. In acea Luni de dimineață, intrând în clasă, m'am declarat revoluționară. Nu mai vroiam să știu mai multă carte în pictură decât până atunci. Mi-era teamă că nu voi putea să mă scutur nici de ce învățasem până atunci în trei ani. Nu mai vroiam să urmăresc forma obiectului în precizia lui, nici clar-obscurul, nici „culoarea locală", nu mai vroiam să măsor cu compasul proporțiile capului, și nici „adevărul" care mă ținea sclavă. Atunci, pentru prima oară, am întors capul spre Picasso. Ce recreație! Ce libertate! Toată lumea e de acum a ta! Poți ridica vocea. Poți veni cu albul-alb, cu negrul-negru, poți alătura albastru de verde și roșu de cenușiu, poți face abstracție de volum sau de „adevăr", poți să nu te mai bazezi pe realitate, ci numai pe imaginație, poți să uiți ce există în natură și să nu cultivi decât un produs al intelectului, poți în sfârșit să nu ceri decât inteligenței tale, elementele de compoziție.

Drum nou. Ferice de artistul al cărui talent și inteligență e dublată de cultură, căci va ajunge să realizeze o operă dumnezeiască, în care am vedea spiritul obiectului ce reprezintă nu o formă și un contur, un caracter spiritual, nu numai o realizare plastică.

Abia acum începe munca: să uiți într'o măsură oarecare ce ai învățat.

OLGA GRECEANU

(va urma)

Generații

Se adună noaptea albastră,
La pândă'n fereastră,
Dintr'un colț de grădină.
Sfâșiind tăcerea deplină,

Umbra se întinde în pripă,
Dar curând o lumină,
Izvorăște senină,
Ca un fâlfâit de aripă.

Semne noui dovedesc,
Prin liniștea care pogoară...
Iar minunea ușoară,
Pe trunchiul bătrân altoesc.

Și flacăra trece din mână,
Clipele curg nesfârșit...
Din fereastră, azi, răsărit
Mâine vom strânge țărână!

Doar lumina pribeagă,
Chiar bătută în cuie,
Spre creste se suie
Și rămâne întreagă!...

N. D. MIREA

CERCURI ÎN APĂ

(Urmare din pag. I-a)

spiritual. Dar caricaturile obișnuite ale maestrului, pasionat vânător de chipuri expresive, care-și alcătuise un indice numeric, un soiu de progresie de coeficienți aritmetici, pentru a nota cu ajutorul lor, inginerește, trăsăturile celor ce-i cădeau sub ochi: fruntea: — 2, nastul: + 3, bărbia: + 1, gura: 0, etc., caricaturile acestea, hidoase exemple de decreptitudine a cărnii, de bestializare a umanității, nu sunt ele tot atâtea „chipuri ale lui Dumnezeu"? Tot atâtea chipuri de ar fi ale unui Dumnezeu care a creeat oamenii din panică? Din groaza de a rămâne exterior, necunoscut unei naturi care nu-i răsfrângea destul de distinct chipul, deși, opera sa fiind, îi purta sigiliul?

Ce curios să încerci a spune că într'un număr oarecare, 2 sau 5 sau — 1, reprezentând coeficientul diagnostic al unei frunți sau bărbii, se poate descoperi coeficientul de + sau — infinit, al trăsăturilor Dumnezeirii...

Dar, fără glumă: urmăriți oamenii în grup, pe străzi, în restaurante, în tramvaie sau chiar la plimbare. Duminicile, și încercați să luați literal vorbele citate. Nu cred să fie cineva care să nu-și dea seama că, la originea lor, se ascunde un mic truc de redacție: oamenii sunt aceia cari l-au făcut pe Dumnezeu după chipul și asemănarea lor!

Bineînțeles, o caricatură idealizată. Adică, mai precis: un chip caricaturizat prin idealizare. Căci, ce înseamnă idealizare, în materie de iconografie, de cât ștergerea oricărei trăsături particulare? Oricărei urme de viață autentică, bestială, carnală, cum o fi, dar viață! Chipul lui Dumnezeu, afară de iconografia artiștilor geniali, care nu l-au idealizat și l-au realizat, dimpotrivă, obiectivându-și experienta durerii este deobiceiu redat șters, benign, insignifiant, anodin. Un Dumnezeu blând: de asta au nevoie oamenii, ca să aibă cine-i ierta oridecâteori vor greși, — și vor greși mereu, fiindcă cine-i prost să se sileaseă a fi fără greșeală, când există o instituție creată tocmai pentru contabilitatea aceasta, care ar șoma în cazul universalei infailibilități!

Un Dumnezeu blând, bătrân, (deci nu tocmai în posesia tuturor mijloacelor sale de înregistrare a faptelor omenirii și cam distrat — ca să-i mai scape pe ici pe colo și câte-o iertare pe degeaba.

Inconografia banală a unui Cer populat cu exemplare ideale de blândețe (și implicatele) trădează arrière-pensé-uri de băieți de prăvălie, al căror vis e un patron bătrân, distrat și blajin.

Ca să poată trișa la înregistrare, da mancuri la escompt și dosi marfă, fără să piardă dreptul la sporirea salariului și la încrederea stăpânului, totuși...

S'ar putea parafrază o vorbă populară, proclamând: „spune-ne ce fel de Dumnezeu ai, ca să-ți spun cine ești".

Fiindcă, într'adevăr, anthropomorfismul nu e o particularitate a primitivilor și sălbaticilor, numai. Și ceeace e mai grav, cum se desprinde și din exemplul divinității imaginate pe măsura unei profesiuni, unei ocupații sau unui gen social de viață, este sociomorfismul.

Există un primitivism al societăților organizate. Dacă etica la modă e a băieților de prăvălie, dece să fie altfel surogatul ce înlocuiește inlăuntrul lor credința?

ION FRUNZETTI

Imn

Slavă ție, dragoste curată,
Flacără ce'n inimi te aprinzi
Și'n lumina visului cuprinzi
Sufletul și viața noastră toată.

Dragoste curată, slavă ție!
Pentru oameni tu vei fi, deapururi,
Sub aceleași neguri și azururi,
Un izvor adânc de apă vie.

Dorurile noastre n'au hotar,
Toate ard sub flacăra ta sfântă.
Sufletul spre ceruri se avântă,
Când cobori într'însul, ca un har.

Slavă ție, tainică lumină
Ce ne porți, în vis, spre altă lume.
Vraja ta, adâncă, fără nume,
Dorul și tristețile alină.

Dragoste curată, slavă ție!
Raza ta, prin vremi, călăuzește
Viața noastră, care își găsește
Drumul ei deschis spre veșnicie.

Slavă ție, dragoste curată,
Răsărită din nemărginire,
Ca o stea, a cărei strălucire,
In azur, e veșnic nesecată.

DIMITRIE ALBOTA

„SCRIITORI CĂZUȚI PE FRONT"

volumul (I) în care poetul Teodor Al. Munteanu adună o serie de „prezentări bibliografice și critice de către diferiți autori — cu 20 portrete de pictorul N. Ștefănescu", — este, înainte de toate, opera de adâncă reculegere românească întru jertfa tuturor visătorilor noștri morți pentru preamărirea sfintelor legi ale Patriei. Intrebuințând cuvântul acesta eliminăm din înțelesurile lui totul ce poate fi nuanță, răstălmăcire sau insinuare patriotardă. Cuvântul **Patrie** îl înțelegem așa cum a fost el pregnat, lapidar și pentru toate timpurile, în sobra clară cutremurătoarea inscripție dela Termopile. Ascultând legile acestei Patrii eterne s'au jertfit, — alături de camarazii lor plugari și muncitori, sau alături de camarazii străduitori în vreunul dintre domeniile muncii românești intelectuale, — și cei douăzeci de scriitori cărora scriitorii rămași în viață le-au închinat pagini de pioasă pomenire și prețuire. Dară prăznuirile menite a fi un prim paraclis arătat trecătorilor ar fi rămas prea împrăștiate dacă poetul Teodor Al. Munteanu, ca unul care a luat parte la luptă, — nu le-ar fi strâns între copertele unei cărți accesibile tuturor cetitorilor. Cei de bună credință se vor convinge că „prin participarea lor totală în încleștarea apocaliptică de astăzi, purtătorii de condei ai generației din jurul vârstei de treizeci de ani dau noțiunii de scriitor un sens

mai larg, mai dinamic, cu alte cuvinte sensul ei deplin. Sfârșitul eroic, pe front, al celor hărăziți să fie expresia colectivității căreia aparțin, este un act pe cât de sguduitor omenește și de simțitor în urmările lui, pe atâta de firesc, totuși, în ceeace privește apoteozarea unei misiuni. Ostaș al cuvântului în versuri de pace, în momentele de grea cumpănă pentru țară scriitorul a continuat lupta cu acelaș avânt, schimbând numai uneltele și sectorul". (Cuvânt înainte pg. 7—8). Înțeleasă în lumina acestor adevăruri, opera alcătuită de poetul Teodor Al. Munteanu este, fără îndoială, cea mai cutremurătoare din câte au fost publicate în legătură cu războiul nostru actual. Simplul fapt că douăzeci de scriitori tineri au murit pe front pentru tânăra noastră literatură, e un punct de plecare mult mai important decât orice luare de atitudine limitată la sfera valorilor pur estetice. Se va putea întreba cineva:

Ce are una cu alta? Ce legătură poate fi între moartea pe front a unui scriitor și tablele de legi astetice ale unei epoci literare?! O, desigur, niciuna pentru cei ce nu vor înțelege niciodată de ce Socrate a preferat să bea cucută când putea, foarte bine, evada, recurgând la ajutorul oferit de prieteni. Cei douăzeci de scriitori căzuți pe front sunt: Constantin Almăjanu, Alexandru Baiculescu, Dan Alexandru Boureanu, Ion Chiriuc, Gheorghe Coatu, Marius Dumitrescu Ion N. Istrăteanu, Sergiu Ludescu (Mircea Tiriung), Nicolae Mureșanu, Florin Niculescu, Dumitru Olariu, Dem. Păsărescu, Alexandru Pogonat, Leonida C. Pop, Stoian Gh. Tudor, Ion Țurcan, George Vaida, Gheorghe Vasilescu, Constantin Ștefan Voiculescu și Emanuel Voinescu (Vornicul Boldur). Cei ce i-au prezentat sunt: Dan Bălteanu, Vasile Netea, Mihail Chirnoagă, V. Spiridonică, I. E. Toroțiu, P. P. Ionescu, N. Cartojan, St. Ciucireanu, Teodor Al. Munteanu, Dan Simionescu, Octav Ungureanu, M. Sânzianu, Augustin Z. N. Pop, Ladmiss Andreescu, Vasile Damaschin, Ion Berbeceanu, Alexandru Ionescu, Matei Alexandrescu, Nichifor Crainic, N. Mihăescu, Ion Potopin, B. Jordan, George Acsinteanu, Ovidiu Papadima, Ștefan Marinescu, Ion Mihail, Lică Negru, Petre Paulescu, Teodor Scarlat, George Drumur și Iulian Vesper.

PRELUDII

se numește frumoasa carte de poeme a d-lui Mircea Florentin *(Tip. Cărților Bisericești, București, 1944). Cel mai bun dintre poemele „Preludii"-lor d-lui Mircea Florentin este, fără îndoială,* Trup.

DIN „GEORGE TAVALA"

noua culegere de poeme a deosebit de fecundului Virgil Treboniu **citâm această** Comedie: **„Cât de mult ascult seara coaptă Ce-și leagă roibul de cumpăna fântânii, Umbra joacă de chin aprinsă, Și vie ca filigrana de albină, Intinsă mână mai palpită apoi, In adânca prăpastie a tăcerii, Cum ar suna pe întinsul destin, Nedeslipindu-și aripile de căldură. Și eu mă întorc dela câmp singur, Lângă brațele de argint ale serii, Cu ziua călătorind în vis, Cu noaptea încă topită în legendă. O să mă desfac odată de voce, Ivit după o ramură uscată, Așa așteptând strigoiul va urla, Spre alba și imaculata față". Cele nouăsprezece poeme cuprinse în placheta „George Tăvală", a n-zecea în cariera de poet a d-lui Virgil Treboniu aparțin aceleași stranii virtualități lirice din atmosfera cărora autorul nu a reușit încă să izbucnească**

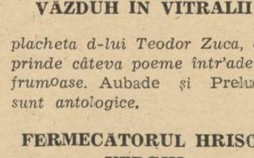

stăpân pe melodia și cuvântul liberator. Ca și zecile de culegeri precedente, „George Tăvală" se caracterizează prin cunoscuta și, deseori, obsedanta, rostire de cuvinte indefinite și indefinit.

DE „CANTECUL ARGONAUȚILOR

volumul de debut al poetului Radu Pătrășcanu, ne-am mai ocupat. Citâm de astădată **Moartea Cerbului:** „In ochii lui mai arde o lumină, In care suride tot mai stins viața. Sângele căzut în praf pare rugină, De pe munți coboară ca o rugină dimineața. — In păduri de liniști se mai aude, Ecoul împușcăturii din urmă, Vântul prin frunzele galbene și ude, Aduce tremurul celor rămași în turmă. Pădurarul fumează liniștit, Pe grumazul unui trunchiu de stejar, Câinele gâfâie la picioare obosit, Cu ochi aprinși. Scheaună rar. Pușca fumegă lângă trunchiu. Prin ierburi umblă târâtoare. Pădurarul cu pumnii pe genunchi, Privește ziua cântând pe cărare".

VĂZDUH IN VITRALII

placheta d-lui Teodor Zuca, cuprinde câteva poeme într'adevăr frumoase. Aubade *și* Preludiu *sunt antologice.*

FERMECATORUL HRISOVERGHI

romanul recent apărut al d-lui Th. Răscanu, departe de a fi o „viață romantată", este un roman istoric. In „Explicația preliminară", d-l Th. Răscanu spune textual: „Cred de cuviință să-i înștiințez din capul locului (pe cetitori) că această compunere epică e mai puțin o biografie romantată, cum s'au scris atâtea în zilele noastre, decât un autentic roman, un roman, însă, construit din fantezie și imaginație pe temelia de realitate și document; horbota ficțiunii a fost aplicată pe

pergamentul faptului veridic. Ar putea să fie numai un roman, pur și simplu, un roman ca oricare altul dacă atât anectodica lui cât și lumea înfățișată în el n'ar fi riguros autentice. Cartea d-lui Th. Răscanu merită, din plin, atenția cetitorului român, chiar dacă romanul, — ceeace nu este cazul — nu ar avea decât rara calitate de a fi profund omenesc și larg evocator. Un parfum deosebit îi dă și limba moldovenească în care e scris.

APARUTA

la „Universul", în ediția a doua „REGINA ELISABETA — CARMEN SYLVA", duioasa carte biografică scrisă de **Lucreția Carandino Platamona** este, neîndoios, unul dintre cele mai pioase omagii aduse memoriei blândei regine și poete. Succesul de librărie al volumului confirmă, de altfel, unica valoare literară și documentară a operei d-nei Lucreția Carandino Platamona.

MICA PUBLICITATE

romanul d-lui Tudor Mușatescu, *înregistrează, la a doua ediție („Universul") succesul tuturor cărților acestui mare humorist român.*

PUTERNICE

și de foarte bună calitate sunt nuvelele cu cari romancierul Radu Tudoran **își îmbogățește ediția a doua a volumului „Orașul cu fete sărace". „Hingherul", nuvela cu care se încheie cartea este o capodoperă în genul ei. Vom reveni.**

DRAGOSTE ȘI MOARTE

culegerea de schițe și nuvele cu care poetul Aurel Vasiliu debutează în proză e o carte de bun augur. L-am dori pe d. Aurel Vasiliu pe deplin afirmat în acest domeniu literar pentru care e

NOTE românești

înzestrat din belșug. Inregistrăm, cu acest prilej o altă lucrare, de astădată a eminescologului Aurel Vasiliu: „INTELECTUALISMUL LUI EMINESCU". Cu toată modestia d-lui A. Vasiliu care nu vrea să facă decât „niște simple notații conduse de bunul simț", d-sa abordează și limpezește un întreg șir de probleme pe cari alți cercetători mai mult le-au încurcat decât lămurit. Admirăm hărnicia și tenacitatea acestui cercetător dublat de un fin poet și prozator.

ORAȘUL DIN AMINTIRE

cartea pe care d-l George Dorul Dumitrescu *o închină Chișinăului. Volumul a apărut, în condiții tehnice superioare, la „Națională Gh. Mecu".*

INTOARCEREA LA BRAZDA

volumul de teatru sătesc pe care-l publică, în edit Ministerului Propagandei Naționale d. At. Mitric, cuprinde șase piese: „Intoarcerea la brazdă", „Coifui de aur", „Șase și cu a voastră șapte", „Să fii fericită fata talei", „Retevei-iul și traista cu pricina" și „Pietrarii din Munce". Scrise pe înțelesul plugarilor noștri, piesele scriitorului și actorului Atanasie Mitric, **se remarcă printr'o pefectă înțelegere a sufletului sătesc. Foarte juste sunt, în această privință, cuvintele introductive ale**

d-lui Gh. D. Mugur care prezintă frumosul volum: Teatrul lui Atanasie Mitric nu e didactic, ci artistic. Rupt din sufletul poporului și cu vorbele lui pe buze, Atanasie Mitric ridică teatrul pentru săteni, la artă. Școalele, Cămitele Culturale, secțiile active ale Astrei, Casele Naționale și micile organizații de cultură sătească, primesc prin cartea aceasta un dar de înviorare și luminare pentru lumea trudită, nevăzută și neauzită, de la sate". Subscriem întru totul aprecierile d-lui Gh. D. Mugur.

DIN RAPORTUL GENERAL

pe anii 1942—1943 al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, reținem măcar următoarele date: **Universitatea Liberă** a Societății a organizat 37 de conferințe; cele peste 20 de secții au activat intens în frunte cu secția **„Societatea Scriitorilor Bucovineni"** (societate care numără, până în prezent, 45 de membri); **„Revista Bucovinei"** — revistă a Societ. pt. cultura și lit. română în Bucovina, — a înregistrat prețioase colaborări și a apărut cu o regularitate demnă de urmat. **Internatul** societății a găzduit anual în medie, peste 200 de elevi ro-

mâni, dintre cari majoritate fii de plugari; numărul membrilor activi ai societ. pt. cult. se ridică la 864; tipăriturile apărute în Editura „Mitropolitul Silvestru", proprietate a Societății, se ridică la peste patruzeci. Și când te gândești că „Societatea pentru Cultură" din Cernăuți trăiește fără să recurgă la nicio subvenție din partea statului, ba, dimpotrivă, împărțind la ajutoare bănești. Iată că românismul bucovinean băstinaș nu-și desminte vigoarea.

GANDIREA

(Februarie 1944) a apărut cu următorul sumar: D. Stăniloae *(Contemplație și asceză),* Ion Pillat *(Versuri regăsite),* V. Voiculescu *(Poesii),* Olga Coba *(Istorie ciudată),* N. Crevedia *(Pastorală),* Nicolae Lazăr *(Ochitorul),* Claudia Bucșan *(Poesii),* D. C. Amzăr *(România și Germania în primul război mondial),* C. Amărăscu *(Trei poeme),* I. Coman *(Lactanțiu despre înțelepciune și religie);* St. Zissulescu, Tod. Gostynski, N. Roșu *(Idei, oameni, fapte; Cronica Literară),* I. Marin Sadoveanu *(Cronica dramatică),* N. Crainic *(Cronica mărunță). Relevăm, în mod special contribuțiile iscălite de I. Pillat, V. Voiculescu, O. Caba și N. Crevedia.*

TRAIAN CANTEMIR

este unul dintre prozatorii bucovineni cei mai maturi. Ii urmărim întotdeauna nuvelele publicate în „Bucovina Literară". Știm că e autorul unui roman studențesc din care a apărut doar o primă parte („Mensa academica"). Așteptăm cel puțin volumul de nuvele pe care d-l Traian Cantemir ni l-ar fi putut da până acum dacă-și aduna paginile risipite în diferitele reviste bucovinene al cărora asiduu colaborator a fost. Din numărul 27 Febr. crt. al „Bucovinei Literare" reținem colaborările d-lor George Todoian, Traian Cantemir, N. Tăutu, N. Istrati și G. Drumur.

CURIER IEȘAN

a apărut în format nou Revista d-lor N. Stelian Beldie și Gh. Chiper pare a-și fi reorganizat cadrele și revizuit atitudinile. Nu ne putem pronunța până nu vedem negrul pe alb.

STRADANII CULTURALE

In Periferia Capitalei" se intitulează broșura publicată de Căminul Cultural „Rahova" din București. Reținem următoarele din referatul de activitate al d-lui Valerian Jingoiu *(președintele Căminului):*

„Prieteni, confidenți și îndrumători sinceri ai celor ce, înțelegându-ne, primesc prisositoarea noastră trudă, ne-am deslipit, în schimb, fără șovăire dela remorca acelei false intelectualități locale care, retranșată în meterezele ei înguste, rămâne mereu surdă în fața postulatelor vremii și întărită aristocratic murmurul de sub ziduri, rumegându-și, egoistă și mioapă, tainul primit dela prea generoasa colectivitate. Arătând un complect desinteres față de orice cârteală din acest lagăr, noi păsim pașnici mai departe".

LITERATURA PENTRU COPII

a format totdeauna o preocupare din cele mai cu atenție luată în considerație de editura „Universul". Se poate afirma, fără riscul de a greși, că încă de acum zececincisprezece ani, când literatura special imprimată pentru copii și tineret nu-și găsea prea multă căutare, tiparnița „Universului" făcea onorabile eforturi spre a difuza în rândul tinerilor gustul cititului. Această nobilă strădanie, dusă cu perseverență și de multe ori cu sacrificii bănești, a dat roade. Căutarea acestor fel de tipărituri, marcată astăzi, se datorește în foarte bună parte și eforturilor editurii „Universul", care, mergând pe-acelaș drum, a scos de curând un număr de lucrări apărute în condiții technice ireproșabile.

Intre altele, citâm nu de mult apărutele: TUȘ-TUȘ, ROMANUL UNUI MĂGĂRUȘ, prelucrare după P. I. Stahl de d. D. Ionescu-Morel, autorul atâtor cărți de mare succes în rândurile tineretului. Textul, prezentat într'un stil atrăgător și marele număr de sugestive ilustrații care-l însoțesc fac din această carte un incontestabil succes, lucrarea fiind aproape epuisată.

REGE 'N ȚARA DINTRE STELE se intitulează o altă carte scrisă cu dragoste pentru cei mici, de d-na Margareta Speranția. Bogata fantezie a autoarei și-a găsit câmp fertil în volumul de mai sus, brodând o serie de aventuri încântătoare.

Insfârșit, **GHEORGHIȚĂ CÂNTĂREȚUL GRĂDINILOR** se intitulează o frumoasă carte de povestiri cu un accentuat scop moral, de d. G. Crassu. Antiteza bun-rău, frumos-urît este desvoltată cu talent de autor, în cadrul unor întâmplări succesive care vor duce la întoarcerea pe calea cea bună a copilului răutăcios.

Am prezentat aci, pe scurt, numai trei din cele mai recente cărți pentru copii și tineret din multele apărute în editura „Universul".

AM PRIMIT

la redacție numerele 3—4 (A. II) din „Transnistria creștină" **revista misiunei ortodoxe române".**

MUNCITORUL ROMAN

revista pe care o conduce, cu multă înțelegere, d-l **Pan M. Vizirescu** cultivă o bună literatură pe înțelesul muncitorimii. Din numărul 9 (Febr.-Martie) al revistei reținem cele patru poezii iscălite de poeții muncitori Gh. Popescu **(Vitejia rănitului, Portretul mamei mele),** Stamate Constantin **(O noapte de iarnă 'n sat)** și Luca Burmaz **(Glumă de iarn).** Cu literatură mai contribuie d-nii Pan M. Vizirescu, Paul Cosmulescu, Magda Raiu, Cristofor Vitencu și P. Colița.

V. JELERU

Cântec pentru tine

Ți-aș culege făptura din brizele zării,
Din meri și din clinchetul lunii la geam.
Poate și astăzi cântecul mării
In tine-și mai suie mărturia ce-o vream.

Iubito, nu-i nimeni ca luceafăru'n seri
Să-l mai culce sub fruntea pământenelor vise,
Mai albă te-aș strânge din clipa de ieri
Și din anii ce-acum au porțile'nchise.

Fiecare din noi cuprins e d'un semn
Și-un ram de lumină ți-am pus azi în mine.
Te-aș culege, iubito, din al păsării 'ndemn
Și-amiezile-ogrăzii le'ntrebasem de tine.

Eu cerul prin mine mai pur îl îndoi,
Vino, iubito, s'ascultăm lângă viață
Freamătul verde-al iubirii din noi;
Vino cât încă nu coboară vreo ceață.

ION APOSTOL POPESCU

Cântare

Drum pătat de cenușă
De umbre, de stele frânte,
De suflete prinse'n cătușă,
De-alungul râpilor strîmte

Dorurile moarte, văile încarcă.
Nu e nici o punte, nu e nici o barcă,
Să răzbată la noua primăvară!
Printre sulfină și cicoară

Pe cine am căutat odinioară?
Candelă palidă, chip stins,
Din ce noapte te-ai ridicat învins
Dar drept zugrăvit pe neguri?

. . . . . .

Tăiați amintirile, firul lor
Să lunece de a întregul, să se piardă,
Neastâmpărul viu, în foc trecător
Mătasa gingașă să ardă.

Pustiul tăcerii se cerne încet
Pe plaiuri de fum și zăpadă,
Și caut în zadar un tainic profet
Prin negura rece să vadă.

Flori albe, flori rupte din soare și viață,
Deschideți o clipă lăcatele grele,
Să nu mai cutreier prin beznă și ceață,
Pe drumuri umbrite de frântele stele.

LETIȚIA PAPU

Gib I. Mihăescu și Dostoievski

de VLADIMIR DOGARU

Intre Gib. I. Mihăescu și Dostoievski e însă și o deosebire în plus, care revine în favoarea celui dintâi. Nefiind cuprinși de fiorii nebuniei și ai crimei, eroii lui Gib. Mihăescu nu întunecă prin nimic cerul plăsmuirilor sale. Viziunea despre lume a lui Gib. Mihăescu e mai luminoasă decât a lui Dostoievski.

In cadrul acestor explicații, diferența de viziune despre lume a celor doi scriitori se clarifică dela sine. Dostoievski n'a adăugat nimic dela el în crearea personagiilor sale. El știe să observe lucrurile cu o precizie uluitoare, înfigându-și privirile până în amănuntele lor infinitesimale. Oricât de apolinică ar fi până la urmă literatura lui Dostoievski, ea mai păstrează în adâncurile sale, și trăsături dionisiace. Așa se explică eroii săi dubli: pe cât de puri rămân unii din ei, pe atât de înrăutățiți devin alții. Opera lui Dostoievski ogândește fiică cu fiică, întreg dualismul sufletului rusesc. Izvorîtă din altfel de străfunduri etnice, literatura lui Gib. Mihăescu este plină de mai multă vigoare morală. La romancierul român se simte de departe prezența unui suflet sănătos, care, în ciuda excesului de lirism, are puterea să rămână mereu egal cu sine.

Iubirea și femeea nu au la G.b. I. Mihăescu atributele pe care le au la Dostoievski. E adevărat că și la Gib. Mihăescu întâlnim dragoste-pasiune, care „coboară sau ridică sufletele din mocirlă"[24] — însă, între romancierul român și cel rus e o mare deosebire. La Dostoievski, dragostea-pasiune duce în genere la dedublarea personalității, la Gib. I. Mihăescu, din contră, ea contribue la consolidarea ei. „Stavroghin — observă cu dreptate Berdiaef — devine fără forță în fața Lisei. Versilov devine fără forță în fața Caterinei Nicolaevna. Myskin deasemeni devine fără forță în fața Nastasiei Filipovna și a Aglaiei. Mitia Karamazov, la fel, e lipsit și el de puteri în fața Grușenkăi"[25]. La Gib. I. Mihăescu, bărbatul predomină femeea. Mihai Aspru ajunge să-și realizeze scopul până în cele mai mici amănunte.

Spre deosebire de Dostoievski — la care iubirea apare sub toate laturile ei — Gib. I. Mihăescu nu zăgrăvește mai niciodată dragostea întovărășită de milă. In literatura universală, acest sentiment rămâne un motiv aproape exclusiv dostoievskian. Nicăieri dragostea-milă nu și-a găsit o realizare mai profund creștină ca în persoana prințului Myskin și a angelicului Alioșa, din romanele *Idiotul* și *Frații Karamazov*. Myskin iubește pe Nastasia Filipovna într'altfel decât o iubește Rogojin. Amorul lui nu are nimic senzual într'însul. Myskin simte pentru Nastasia Filipovna o compătimire infinită. Compătimirea aceasta — care e simultană cu dragostea pe care Myskin o poartă cu altfel de fiori față de ingenua Agalia — este pentru el o dovadă că în adâncul ființei sale sălășluesc două feluri de porniri: una, de natură pură, care îl îndreaptă spre ridicarea aproapelui, se transformă în compătimire pentru Nastasia Filipovna, și alta, de natură telurică, care, deși îl împinge spre Aglaia, rămâne totuși datorită voinții lui de a o înfrânge, nerealizată.

Constatarea lui Myskin că în adâncurile ființei sale își dau întâlnire două lumi diferite, coincide cu începutul dedublării personalității sale. Oricât ar părea de rezistent în fața crudei boli — de care suferă personagiile lui Dostoievski: dedublarea — Myskin nu scapă nici el de ea. „Preocupat prea mult de ridicarea Nastasiei Filipovna, Myskin își uită de datoriile pe care trebue să le îndeplinească față de propria sa personalitate"[26]. Mila pe care o simte față de Nastasia Filipovna nu-l duce la o plenitudine morală completă. Concomitent cu compătimirea pe care o are față de Nastasia Filipovna, Myskin continuă să iubească pe Aglaia; însă, firește, cu un altfel de amor. Acest altfel de amor — de care se simte din ce în ce mai cuprins — îl face să-și dea seama de arbitrarul faptelor sale. Dar nu se mai poate salva, fiindcă abisul milei sale, punând stăpânire din prima clipă pe el, a reușit să facă dintr'însul un posedat, ceea ce, în limbaj dostoievskian, înseamnă un pierdut.

Dedublarea personalității lui Myskin dispare când o punem alături de aceea a unui Kirilov sau Ivan Karamazov. Față de Rogojin și celelalte personagii ale romanului *Idiotul*, Myskin întruchipează desigur puritatea și mila. In crainicii eroilor dostoievskieni, aceste sentimente își găsesc însă realizarea completă abia în Alioșa, din *Frații Karamazov*. Fără să ignoreze viața terestră, Alioșa reușește să învingă dedublarea personalității sale și să se îndrepte spre lumină. Alioșa simbolizează coborîrea lui Isus printre oameni și reîncarnarea lui într'un Făt Frumos rusesc[27].

Dragostea-milă capătă la Dostoievski, după cum se vede, atribute speciale. Ea nu mai păstrează aproape nimic din componentele amorului obșinuit. Acesta este înlocuit cu un profund sentiment de compătimire. Myskin o compătimește întrătât de mult pe Nastasia Filipovna încât, la un moment dat, deși știe că este o desfrânată, ajunge să-și impună străina hotărîre de a se căsători cu ea. Dar Nastasia Filipovna nu înțelege evanghelica lui jertfire și se îndreaptă tot mai mult spre demonicul Rogojin, care, până la urmă, o și ucide.

Apare dragostea-milă și în opera lui Gib. I. Mihăescu?

Am spus mai înainte că nu. Ocupându-se de această problemă, G. Vrabie e de părere că „dragostea — acest principiu de viață al literaturii lui Gib. I. Mihăescu — are mult din aspectele dragostei dostoievskiene. Și la prozatorul român vom găsi aceleași aspecte: *dragoste-pasiune, voluptate, sensualism*, ca și *dragoste-milă*, ce ating întotdeauna extremitățile. Niciodată nu vom întâlni la Gib. I. Mihăescu dragostea moderată, ar fi și fără valoare, plată"[28]. Afirmația că la Gib. I. Mihăescu apare — pe lângă dragoste-pasiune și dragoste-milă — ni se pare neîntemeiată. Niciunul din personagii le romancierului român nu poartă în adâncurile sufletului lui ceva din sfințenia lui Myskin și Alioșa, după cum nici unul nu poartă în el ceva din demonismul neantizant al lui Kirilov sau Rogojin. Cel mult Mihnea Bălatu, din *Zilele și nopțile unui student întârziat*, să arate oarecare milă și tendință de ridicare din păcat față de Arina Velovan, ori Zina Cornoiu, din *Brațul Andromedei*, să arate și ea, pe lângă simpatie și puțină doză de milă pentru plăpândul și înamoratul de himere Andrei Lazăr. Insă atât Mihnea Bălatu, cât și Zina Cornoiu, sunt ei înșiși impuri—și deci nedemni pentru a mai putea salva pe alții de un rău (pe Andrei Lazăr numai dela nebunie), ceeace face de altfel ca acțiunea lor—oricum de redusă ca perseverare—să rămână *fără efect*: Ana Velovan moare din avort (la care a mers ajutată chiar de Mihnea Bălatu) iar Andrei Lazăr înebunește în noaptea când frumoasa Zina Cornoiu se dă ușuratecului Nae Ionescu. E drept că și străduința lui Myskin de a salva-o pe Nastasia Filipovna din ghiarele păcatului dă greș, dar el este și rămâne un om pur. In Alioșa, dragostea-milă — luată în sensul de compătimire și salvare dela rău — apare întruchipată în toată integritatea și plinătatea ei. El readuce pe calea cea bună pe toți cei din jurul său — nebunia lui Ivan Karamazov trebue considerată ca o pedeapsă dela care n'avea cum să fie salvat (în dialectica moralei dostoievskiene salvarea lui ar fi echivalat cu o abatere dela legile divine); deasemeni, puterea de jertfă a lui Alioșa nu cunoaște margini. In procesul fratelui său Mitia, el își ia asupra sa crima, de care era acuzat acesta, dar pe care, în realitate, o comisese Smerdiakov.

Un argument în plus că la Gib. I. Mihăescu nu apare dragoste-milă e că personagiile la care ar trebui s'o găsim nu sunt înzestrate cu darul de a ghici enigma din sufletele celor din jurul lor, dar pe care îl au Myskin și Alioșa (Myskin prevede că Rogojin va ucide pe Nastasia Filipovna; Alioșa, deasemeni, prevede și el sfârșitul celor trei frați ai săi)[29].

Tot neîntemeiată ni se pare și afirmația că pe G.b. I. Mihăescu l-ar fi pasionat *natura demonică a dragostei*: „Mergând mai departe, întrucât n'ar putea urmări senzualismul și dragostea-voluptate în opera prozatorului nostru în toate meandrele ei, vom mai observa că ceeace pasionează încă pe creator este natura demonică a acestei dragoste. Demonismul feminin, care angajează și pe cel al bărbatului, este neîntâlnit în literatura noastră"[30]. Nu e adevărat că la Gib. I. Mihăescu dragostea e de natură demonică. Această poate constitue o notă caracteristică, valabilă pentru amorul zugrăvit de Dostoievski, nu și pentru cel descris de Gib. I. Mihăescu. La romancierul român, bărbatul se lasă angajat de idealismul iubirii, nu de demonismul ei. Dacă n'ar fi așa, ar însemna să-i vedem pe eroii lui Gib. I. Mihăescu sau sinucigându-se, sau omorînd pe alții, sau înebunind, ceeace nu se întâmplă, pe când la Dostoievski lucrurile acestea au loc cu o regularitate aproape matematică. Eroii lui Gib. I. Mihăescu sunt ființe mai echilibrate. Pe ei, dragostea nu-i împinge spre neant, cum îi împinge pe cei ai lui Dostoievski, ci, din contră, îi face mai activi, dându-le puteri noui. Excepție dela această regulă fac doar Manaru din *La Grandiflora* (care ucide din gelozie) și eroul din *Uriașul* (care se răsbună, vărsându-l la pușcărie pe Vasilescu). Dar și aceștia în acțiunile lor, dau dovadă de o rară dârzenie, care nu e nici pe departe egală cu starea de dedublare a personalității, care precede la Dostoievski actul sinuciderii, crimei sau al nebuniei.

Drama eroilor lui Gib. I. Mihăescu are alte cauze. Dostoievski își împarte eroii în două categorii, bine distincte: puri și impuri. Astfel, Myskin și Alioșa reprezintă gradul de sus al purității: sfințenia; Fedia Karamazov și Mitia Karamazov reprezintă gradul de jos al impurității: sensualitatea. Dintre eroine, Nastasia Filipovna încarnează demonicul, pe când Aglaia, angelicul. După cum se vede, puritatea și impuritatea își au la Dostoievski sectoarele lor separate, fiecare încarnându-se în protótipuri distincte.

Spre deosebire de ce întâlnim la Dostoievski, eroii lui Gib. I. Mihăescu nu se pot împărți în puri și impuri. La scriitorul român, puritatea și impuritatea apar într'unul și același personagiu, fără ca prin aceasta să fim îndreptățiți a crede că ne aflăm în fața unei contradicții *simultane*, care e, după cum am văzut, o trăsătură a sufletului rusesc.

Eroii lui Gib. I. Mihăescu — oricât ar părea de paradoxal — sunt impuri în măsura în care sunt puri. Firește, afirmația nu trebue luată în sens absolut. Ragaiac — din *Rusoaica* — Mihnea Bălatu — din *Zilele și Nopțile unui student întârziat*—și Mihai Aspru — din *Donna Alba* — sunt ființe senzuale. Senzualismul lor nu e însă de același grad cu senzualismul eroilor dostoievskieni. Teluricul eroilor lui Gib. I. Mihăescu este temperat de idealismul sufletului lor. Acest idealism are însă un rol dublu: în măsura în care temperează, el și aprinde. Cauza primordială a teluricului eroilor lui Gib. I. Mihăescu nu stă desigur în idealismul sufletului lor. Fără el însă, atât Ragaiac, Mihnea Bălatu cât și Mihai Aspru, n'ar fi atât de setoși după viață josnică. Neputându-se menține permanent pe piscurile luminoase ale spiritului, unde-i transportă idealismul, eroii lui Gib. I. Mihăescu se lasă din când în când târîți de voe spre văile întunecoase ale plăcerilor. Alunecarea aceasta e cu atât mai bogat ăîn cunoașterea și experimentarea Răului, cu cât șederea pe piscuri a fost la rându-i mai bogată în cunoașterea Binelui. Idealismul eroilor lui Gib. I. Mihăescu dă îmbold imaginație, iar aceasta atâță simțurile. Fără prezența idealismului, imaginația n'ar lucra atât de mult asupra simțurilor lui Ragaiac, Mihnea Bălatu și Mihai Aspru, și ca atare, ființa lor n'ar crește atât de puternic în direcția telurică.

Fiind alimentat de reverie, răul din opera lui Gib. I. Mihăescu se deosebește profund de răul întâlnit la Dostoievski. La acesta, răul crește numai din rău, după cum — în natură — unele plante otrăvitoare cresc numai din pământuri otrăvitoare.

Prin felul cum lasă să ia naștere răul, Gib. Mihăescu ne apropie mai de grabă de Gustave Flaubert. Emma Bovary e tot și ea o idealistă. Trăind în atmosfera plictisitoare a provinciei, nefericita femeie visează situații, care nu se potrivesc cu starea de viață la care căsătoria a condamnat-o pe timp nelimitat. Fiind o imaginativă, ea se mulțumește la început cu ceeace îi procură visurile. Insă — după cum observă Alfred Colling — cel care trăește cu visurile trebue sau să le transforme în frumusețe — adică să le prefacă în artă — sau să le proiecteze în așa fel peste realitate, încât aceasta să se schimbe la față. Cum lucrul din urmă nu-i cu putință — realitatea refuză totdeauna suprapunerea visului, degradându-l — și cum Emma Bovary este o muritoare de rând — cade dintâi aparținând poeților — eroina ajunge să vadă, la început în Leon, după aceea în Rudolf, tipul ideal de *amant*. In fond, ea le încearcă de fiecare dată, mânată fiind spre aceste fantome de imaginație, care îi aprinde simțurile. Pe bună dreptate Faguet vede în Emma Bovary „une romanesque" iar Brunetière „une sensuelle". Intre aceste denumiri nu e nicio incompatibilitate. Doamna Bovary este „o femee idalistă, pe care însă simțurile o cheamă permanent în jos". Drama ei de aci purcede.

Procesul sufletesc al eroilor lui Gib. I. Mihăescu se asamănă întrucâtva cu procesul sufletesc al Emmei Bovary. Idealismul și imaginația, care o conduc pe Emma Bovary la adulter, îi împing pe Ragaiac, Mihnea Bălatu și Mihai Aspru la aventură. La romancierul român, romanescul și senzualismul — de care vorbesc Faguet și Brunetière — apar ca măsaturi ale bărbatului, nu ca trăsături ale femeii. Ragaiac, Mihnea Bălatu și Mihai Aspru — cu tot energicul ființei lor — se înrudesc mai mult cu Emma Bovary decât se înrudește Donna Alba. Ca și eroina lui Flaubert, ei sunt niște visători iremediabili. Sub impulsul reverie, sensualismul lor crește, împingându-i spre păcat. Nu se prăbușesc însă în neant ca Emma Bovary, care neputând supraviețui rușinii decăderii, se otrăvește — ci, sau se mulțumesc cu plăcerile unirii totale — ca Mihai Aspru — sau așteaptă ca visul să reapară altfel — cum așteaptă Mihnea Bălatu — sau cred la infinit în himere, cum crede don-quijotescul Ragaiac.

Prezența idealismului în procesul răului — care pe de o parte îl temperează, pe de alta îl mărește — nu înseamnă de loc o influență a lui Flaubert asupra lui Gib. I. Mihăescu. Scriitorul român se aseamănă cu cel francez fiindcă și la unul și la altul — materialul analizat — sufletul cuprins de iubire — are, pe lângă note deosebite, și note comune.

Dostoievski, în analizele psihologice pe care le face, pleacă, cum era de așteptat, dela componențele sufletului omului rus. La rândul său, Gib. I. Mihăescu pleacă dela componențele sufletului omului român. Intre omul rus și omul român am văzut că sunt, în ce privește existența răului, mari deosebiri. Omul român, chiar dacă se apropie prin intensitatea și infinitatea iubirii de omul rus, se deosebește totuși de el prin absența demonismului. Dragostea demonică, oricât de răspândită ar fi și la alte popoare, rămâne o realitate strict rusească. Literatura lui Dostoievski, garantată de geniala lui putere de pătrundere, confirmă din plin susținerea aceasta. Eroii lui Dostoievski ucid, se sinucid sau înebunesc din dragoste. E drept că și în literatura altor popoare găsim eroi care ucid, se sinucid sau înebunesc sub înrâurirea amorului, dar actele lor nu sunt determinate de demonismul iubirii, ci de alt fel de îndemnuri ale ei. Cel mult teatrul lui Shakespeare să prezinte oarecari asemănări de crime. Insă între gelozia din teatrul lui Shakespeare și gelozia din romanele lui Dostoievski găsim, nu o deosebire de grad, ci una de natură: gelozia eroilor lui Shakespeare, oricât ar fi de pu ernică, nu devine demonică, cum devine gelozia eroilor lui Dostoievski, ci rămâne în cadrele umanului.

In concepția lui Dostoievski, iubirea — vorbim de cea erotică — e un rău dela care omul nu se poate sustrage. Demonul ei nu poate fi înfrânt prin nimic. De aceea, cei în contact cu ea, devin posedați.

Gib. I. Mihăescu are o altfel de concepție despre iubire. Pentru el, dragostea agită, dar și înalță. Ea e o nevoe spirituală, fără de care omul n'ar putea trăi. Ragaiac, Mihnea Bălatu și Mihai Aspru, cu tot greul teluricului din ei, își îndreaptă necontenit sufletul spre cerul iubirii. Sesizând acest dor ascuns al românului, Gib. I. Mihăescu a știut să aleagă din multiplele trăsături ale ființei noastre etnice, una din caracteristicele de bază ale sufletului românesc. Intr'adevăr, prin nimic altceva nu se deosebește mai bine omul român de omul rus decât prin această putere de înălțare a amorului. Pe Rusi, dragostea nu reușește să-i ridice prea mult din stadiul întunecos al instinctelor. Amorul omului rus — așa cum reese din romanele lui. Dostoievski — care nu s'a lăsat influențat de modelele occidentale — cum s'au lăsat influențați Turghenieff și Tolstoi — nu are nimic european în el. Dostoievski n'a idealizat niciodată femeea, în chipul cum au idealizat-o Dante, Petrarca, Lamartine, Schiller ori Goethe. La el, femeea e eternul măr de discordie, care poartă în sânile frumuseții sale răsfrângerile demonicului. La Gib. I. Mihăescu, din contră, femeea e pură ca o floare de irumusețe purificatoare. Intocmai ca și Eminescu, care asvârle peste chipul femeii întinată de corupție „vălul alb al poeziei", Gib I. Mihăescu asvârle și el peste teluricul femeei aurul înobilator al visurilor. La scriitorul român, femeea nu-i pură decât în ochii bărbaților. Ea *în ea* e de o impuritate vulgară. Puritatea femeii la Gib. I. Mihăescu decurge din iubire, după cum strălucirea lucrurilor din natură decurg din razele soarelui.

Punându-și eroii să acționeze sub înrâurirea amorului pur, Gib. I. Mihăescu se dovedește a fi un perfect descifrator al sufletului românesc. Când e cuprins de iubire, în loc să vadă totul în rău, omul român ajunge să considere bun ceeace în realitate de multe ori e rău.

Literatura lui Gib. I. Mihăescu isvorăște dintr'o realitate, care e alta decât cea a lui Dostoievski. Romancierul român n'a împrumutat de la autorul *Fraților Karamazov* decât amănunte de tehnică. Puterea de a diseca sufletul personagiilor, pentru a găsi ceeace este etern uman în el, cum și viziunea despre lume, îi aparțin. Originalitatea lui e indiscutabilă.

24) **G. Vrabie: Gândirismul**, Istorie, doctrină, realizări, p. 73, București, Ed. Cugetarea, 1942.
25) **Berdiaeff**: op. cit. p. 138.
26) N. Berdiaeff: op. cit. p. 139.
27) Iată cum descrie Dostoievski pe Alioșa: „Alioșa era un tânăr voinic, având obrajii rumeni, ochii cenușii, mari și limpezi, plin de sănătate, foarte frumos și de statură mai înalt decât cele ob snuite; părul îi era castaniu, căzând pe o figură ovală și regulată (**Dostoievski**: Les Frères Karamazov, traduit du russe par Jean Cuzeville, p. 30, Paris, Ed. N. R. F., Gallimard, 1936).
28) **G. Vrabie: Gândirismul**, p. 272.
29) Vd. N. Bardiaeff: **L'ésprit de Dostoïewski** (cap. II (L'homme), p. 45.
30) **G. Vrabie, Gândirismul**, p. 274-275.

CRITICA ȘI CARACTER

(Urmare din pag. I-a)

„Când corul bărbaților cere Mariei îngăduința de a-i atinge mantaua, Sfânta Fecioară invocând binecuvântarea de sus, are un vers larg de șapte cuvinte, acolo unde vorbește Dumnezeu, și unul de douăsprezece monosilabe, ca o monedă mărunță, când este vorba de ea:

Sa faveur cherchera quiconque en reste digne,
Mais moi qui ne suis rien, je ne peux rien pour toi.

Este un exemplu dintre cele mai fericite, pentru a ilustra cât de expresivă poate să fie poziția dintre versurile alcătuite din cuvinte lungi și versurile alcătuite din cuvinte scurte. Fiind un acompaniament al ideii: de o parte dumnezeiasca grandcare, de alta modestia Sfintei Fecioare, ar merita să intre în studiile de versificare ca un exemplu clasic".

Orice cititor își va da seama de lipsa de interes a versului lui Haraucourt, care a scris totuși mult mai frumoase lucruri. Dar obsedat de măsurătorile de precizie, pe care crede a le fi introdus în poezie, d. Caracostea nu se poate împiedica să admire lucruri inexistente, dând dovada că nu vede în poezie nimic altceva decât elementul material, potrivit decimetrului linguistic din buzunarul d-sale.

D. Caracostea confundă idealismul cu simbolismul: „In chip firesc, reacțiunea contra realismului are un caracter simbolist: Ibsen, Maeterlinck, Hauptmann uneori" (pag 628). Dar atunci ce e Hauptmann *uneori*? E drept că d. Caracostea avea nevoie de această confuzie, pentru nevoile cauzei pe care le apăra. Pentru aceleași nevoi a confundat și critica de valori cu istoria literară, introducând biata mea lucrare dintr'un compartiment în celalt, pentru a putea s'o hărțuiască mai bine. In această privință însă, părerile d-lui Caracostea sunt de mult destul de confuze, D-sa aplicând nu odată critica istorică lui Eminescu și critica de valori lui Asachi sau lui Conachi.

III

Să mai citâm odată: „In accepțiunea estetică a cuvântului caracter, valoarea e condiționată de orizontul, reliefu, adâncimea și semnificația expresiei". Dacă e așa, ce mai rămâne din „caracterul estetic" al d-lui Caracostea? Cât pentru cel moral, în care „valoarea vine din raportarea la bine și la rău", să-l examinăm mai de aproape.

D. Caracostea mă acuză că în lucrarea mea despre *Teatrul în versuri*, ași fi împărțit capitolele în mod arbitrar, „când după criteriul materialului, când după al școlii literare, când după al speciei". Cred că ar fi fost destul de încurcat, dacă ar fi trebuit să citeze exemple. Dar, pentru D-sa arbitrarul are o explicație: Ceeace am urmărit, a fost inventarea *ad hoc* a unui capitol despre *Teatrul idealist*, pentru a-l începe cu piesa *O sărutare*. Am văzut că d. Caracostea confundă idealismul cu simbolismul; e drept că dacă ași fi făcut la fel, ași fi fost foarte încurcat să găsesc locul atât al acestei drame, cât și al celor treipatru care-i urmează în acel capitol. In această privință, cer sfatul profesorului universitar: dacă teatru idealist nu există, ce să facem cu teatrul idealist?

Acuzarea devine mai gravă, când d. Caracostea afirmă că autorul piesei *O sărutare* a fost adulat, probabil de mine, „ca semănător de stele și începător de drumuri". In schimb, spune d-sa, Ștefan Petică, „apariție singulară, de însemnătatea *căreia* suntem încă departe de a ne da deplin seama", a fost nedreptățit de mine, pentrucă a fost lăsat la sfârșitul capitolului. și pentrucă nu i-am acordat decât șapte pagini.

Liber d. Caracostea să nu aprecieze piesa *O sărutare*. Poate totuși că această judecată ar fi trebuit argumentată altfel decât prin metoda puțin universitară a falsificării de texte. Versurile pe care d-sa le citează „ca atmosferă eminesciană" sunt o grosolană contrafacere a textului meu. Cele „cinci pagini" închinate piesei *O sărutare* nu sunt în realitate decât trei. D-lui Ion Petrovici i-am recunoscut, în temeiul criticii istorice, și-i recunosc și astăzi, meritul de a fi început la noi formula teatrului idealist, formulă „tipică și exemplară", cum citează d. Caracostea. Dacă d-sa ar cunoaște lucrările amintite mai jos, ale lui Mora, Brăescu și A. de Herz, ar fi recunoscut că formula d-lui Petrovici era într'adevăr „tipică și exemplară". Bineînțeles că nu mai e „tipică și exmplară" dacă d. Caracostea va continua să confunde idealismul cu simbolismul. Cât despre semănarea de stele, probabil că d. Caracostea a întrezărit-o „într'unul din acele zeniturі din cari un cunoscător poate descifra amurgul", așa cum atât de frumos se exprimă d-sa la pag. 624.

Dar nedreptățirea lui Ștefan Petică? Are dreptate d. Caracostea să mărturisească deschis că de însemnătatea acestuia nu-și dă încă seama îndeajuns. Cum să și-o dea, când a început așa de târziu? Pare-mi-se că admirația D-sale pentru Petică ar data de la o anumită lucrare de seminar, pe care i-așI putea-o arăta din nou, în care Petică avea rolul cel mai important, și care a fost un fel de revelație pentru d. Caracostea. Din 1932 până astăzi, d. Caracostea n'a avut încă timpul să se dumirească îndeajuns. Dar cum de nu s'a putut dumiri măcar că nu e chiar singur în admirația lui Petică?

Deschid cartea mea la pag. 170: „Drama idealistă nu și-a regăsit adevărata expresie decât în două opere, de dimensiuni și de interes cu totul neegal, în *Solii Păcii* de Ștefan Petică și în *Legenda Funigeilor* de Anghel și Iosif". La pag. 174: „Pentru prima oară teatrul nostru se ridică prin această piesă spre orizonturi de gândire și idealuri mai vaste, spre marile probleme ale existenței..." La pag. 180: „Ștefan Petică a dat cea mai amplă și cea mai serios construită dintre piesele noastre ideaiste". Să fi fost deci scopul meu a pune în umbră pe „sărmanul Petică?" Sau sărmanul Petică n'a fost decât un pretext pentru intențiunile răuvoitoare ale d-lui Caracostea?

Pentruce totuși l-am lăsat la sfârșitul capitolului? Pentrucă, deși aproximativ contemporan cu *O sărutare*, piesa lui a rămas îngropată în paginile unei reviste, fără a fi fost reprezentată și fără niciun fel de acțiune asupra literaturii. Pentrucă nimic din ceeace făcea în mod firesc materia acestui capitol, nu se lega de Petică, acesta rămânând un izolat. Pentrucă lucrarea mea nu are caracterul unei înlănțuiri cronologice, după cum foarte bine s'ar fi putut vedea din alte exemple, ea tinzând la anumite grupări în care *Solii Păcii* nu aveau cum intra. Pentrucă, însfârșit, nicăieri decât la d. Caracostea, ceeace rămâne la urmă, nu e neapărat ce e mai slab. D-sa ar fi putut desigur să facă proces de intenții, dacă aruncarea lui Petică la sfârșit de capitol ar fi corespuns cu ceeace d-sa numește o „infirmare". Cum lucrurile nu se prezintă astfel, care e adevăratul scop al d-lui Caracostea?

Cealaltă acuzare a d-sale, că am aruncat pe nedrept pe Lecca în capitolul *Intre realism și idealism*, în loc să-l situez în plin idealism, e la fel de nepotrivită. Drama religioasă *INRI* a lui Lecca e departe de a fi o apariție atât de extraordinară în teatrul românesc: ar putea s o dovedească, dacă ar fi nevoie, Radu Rosetti, Constantin Nutzescu, Nicolae Iorga și Ștefan Nenițescu. Locul lui Lecca nu era în capitolul închinat idealismului, pentrucă idealismul lui sună fals, și se înecă în proză, așa cum se întâmplă cu sforțările tuturor celor de care e vorba în capitolul lui. Cât despre afirmația d-lui Caracostea, că lucrarea mea „bagatelizează pe H. Lecca fără să-și dea seama că bagatelizează o însemnată operă străină, pe care scriitorul român a plagiat-o și a căutat s'o tăinuiască", las pe cititor s'o judece în toată adâncimea ei, și să aprecieze cine „bagatelizează" mai mult.

E clar deci că lucrarea despre *Teatrul românesc în versuri* n'a interesat pe ilustrul mag al artei fără muză, pentru calitățile ei intrinsece. D. Caracostea a vrut să dea celor patru discipoli o lecție de morală și de bună cuviință literară. Cum însă d-sa n'a înfățișat toate piesele procesului, mi-am îngăduit această revenire, lăsând procesul pe seama altor judecători, dar subscriind de pe acum la concluziunea anticolului d-lui Caracostea: *Critica este o formă a caracterului*. Și caracterul, la rândul lui, e așa cum îl are fiecare de-acasă.

ALEXANDRU CIORĂNESCU

Inițiere întru bănățenism

(Urmare din pag. I-a)

istoria lor, uneori una împotriva celeilalte. Ne gândim la evenimentele dela 1848, când bănățenii lui Murgu, având acasă ca adversari pe sârbii panslaviști din Banat—iar ardelenii lui Iancu, pe ungurii din Ardeal ai lui Kossuth, bănățenii și ardelenii se vor angrena în sisteme de alianțe deosebite.

Și va trebui să spunem aci că generozitatea concepției lui Murgu domină, luminoasă, firmamentul istoriei naționale a timpului. Murgu — care nu își poate imagina o răscoală cu caracter local ci numai acea revoluție panromânească de dragul căreia va renunța la cinstea pe care i-o face Simion Bărnuțiu, ofernidu-i să prezideze Adunarea de pe câmpia Blajului — plătește curajul național sale, cu șapte ani de temniță. Nu va regreta însă că părăsise catedra sa de filosofie dela universitatea germană din Iena, venind s'o ocupe pe cea dela Academia Mihăileană a Iașilor. Nu va regreta că va deveni apoi un indezirabil în capitala Moldovei, pentru ideile sale, cum nu-i va părea rău că mai apoi, și din București va fi expuzat. Atașamentul elevilor săi N. Bălcescu și C. A. Rosetti cari după ce va pleca el, vor cultiva sămânța aruncată de dascăl — căci ca și el, aceștia auziseră pașii de tunet cu care se apropia revoluția — va constitui pentru el un puternic suport moral.

Noblețea acțiunii lui Murgu este subliniată deopotrivă de adeziunea Principatelor pentru crearea Dacoromaniei și de roșul râurilor de sânge al miliților bănățene, căzute sub stindardul lui Murgu, în lupta contra trupelor imperiale austriace, pe care tabăra în care se găsește Murgu, le asvârlă peste Carpați, până în preajma Galaților. Murgu calculase bine țăria austriacilor cari nu se vor putea salva decât cu ajutorul unei armate rusе de două sute mii de oameni.

Regretăm că trebue s'o spunem, dar noi credem că procedează cel puțin nestiințific și autorii cărților de istorie cari, din cauza erorilor de geografie, confundând fără vreun temei istorie cele două provincii românești dela Vest de Carpați, trec mereu cu vederea acest capitol fără de care Istoria Românilor își pierde unele din valoroasele ei înțelesuri.

Dar erorf de geografie ca cele recente, arătate — repetabila absență a bănățenilor din lupta națională și din cultura românească. Și cum n'ar vedea așa lucrurile o provincie care este cu atât mai prezentă la praznicul din fiecare an al Unirii cu cât de douăzeci și cinci de ani — adică mai mult decât oricare alta — vine acolo șontâcăind pe cărjele amputării? Este oare, acest din urmă amănunt, un argument ca prin erori de geografie să contribuim la eliminarea din conștiința publică a realității pe care o constitue existența ei și concretă a unei provincii românești? Până într'atâta să cădem noi în struna nenorocului fratern?

Nu vedem cum ar putea pleda în acest sens faptul că regiunea extrem de conștientă că servește liniștea restului unit, interesele superioare de Stat, a suportat fără murmur — și cu anestezia unei abnegațiuni pe rare numai teroarea demonului lucidității bănățene o poate determina — dureroasa hemoragie încetată pe masa de operație a anului 1919.

Altă publicație bucureșteană lunară în numărul închinat Unirii dela 1918, nu se lasă mai prejos decât Dicționarul Enciclopedic și ziarul amintit. In articolul său „Ardealul în configurația noastră spirituală", autorul constată, printre altele, că „Ardealul a furnizat o seamă de figuri din cele mai preponderente în literatura noastră. Ardeleni sunt Ion Popovici Bănățeanu și Victor Vlad Delamarina. Ardelean este și pedagogul și învățatul Diaconovici Loga".

Adevărul e că aceștia sunt bănățeni, în frunte cu Diaconovici Loga, a cărui gramatică Gheorghe Lazăr are meritul incontestabil de a o fi propăvăduit. E tot atât de cert acest fapt pe cât acela că ardelenii posedă în adevăr o impunătoare listă de mari figuri. Dacă nu ne oprim asupra lor este pe de o parte că sunt cunoscute, iar pe de altă parte pentru că spre a arăta (prin corectarea greșelilor de geografie) care dintre ele sunt bănățene, ar trebui să facem considerațiuni paralele asupra istoriei Ardealului și Banatului, un fel de istorie a lor comparată — o stabilire a inferiorităților, depășirilor și echivalențelor bănățene ale valorilor ardelene — ceeace oricât de util este ar trece mult peste cadrul îndcat de titlul acestor însemnări.

Ca încheere, vom reține însă acest amănunt pe care marele Titu Maiorescu îl fixează în interesantele sale „Insemnări zilnice": pe Barbu Catargiu l-au împușcat ziariștii bănățean Julian Grozescu și unul Duncat, tot bănățean".

E prin urmare clar că Grozescu și Duncan, erau nu „de dincolo", nu „dela Vest de Carpați", nu „ardeleni" sau „transilvăneni", ci pur și simplu bănățeni. Și ce ar putea face bănățenii, decât să susporte cu numele lor povara acestui asasinat? Tocmai de aceea credem încă că e natural, chiar obligator și cavaleresc, să convenim că nu e drept ca bănățeni să suporte numai asemenea sarcini. Dânșii — prin evitarea de către toți a erorilor de geografie — trebue numiți cu numele lor adevărat și atunci când li se cuvin laurii meritului.

LIVIU JURCHESCU

Cronica literară

Nicolae Roșu: Destinul ideilor
Aurel Chirescu: Stinsa oglindire

In „Cuvântul Lămuritor" la noua d-sale carte, autorul dârz al volumelor **Dialectica orientări în veac** (1937) și **Critică și proză** (1939), mărturisește printre altele: „Ideea este o armă, care, încredințată omului, îi procură voluptatea și siguranța de a se amplifica în perspectiva cosmică... Aceasta a fost destinul secolului al 19-lea. Dar în loc să se ridice la metafizică, omul secolului al 19-lea a fost robit de știința materialistă...

Filosofia căzuse în cea mai neagră mizerie... Către sfârșitul secolului se arată însă zorile unei renașteri...

Apare o nouă idee: biologia rasei și a culturii. Omul se reîntoarce la structura naturii sale telurice.

Din spațiile dumnezeești ale firii sclipesc luceferii izbăvirilor. Destinul ideilor se împlinește sub judecata implacabilă a naturii".

„Cuvântul Lămuritor" al d-lui N. Roșu, — redus chiar la citatele de mai sus, — trasează clar limitele pozițiilor pe care d-sa le ocupă cu tenacitate nezdruncinată în esseistica noastră. D-l N. Roșu e un combativ și, ca atare, un ancorat în cotidian.

Pentru d-sa ideile devin interesante și, vrând nevrând, valoroase numai din momentul în care se sustrag considerațiilor sub specie aeternitatis. O astfel de perspectivă nu poate duce, de bună seamă, la speculații pure. „Problemele de idei" ale d-lui N. Roșu nu au nimic platonic în ele. „Intenția noastră primă, — zice autorul în cel dintâiu esseu al cărții d-sale, — ar fi fost să scrim o cronică a ideilor fără nicio idee, să nu se folosim nici de teorii, nici de vreun sistem ideologic, nici să dăm frâu liber unei dialectici, și cu atât mai puțin să promovăm o doctrină sau să consfințim o dogmă. Dar nu putem proceda astfel, pentrucă ne este cu neputință să ne zmulgem din urzeala propriului nostru destin, să fim altfel de cum suntem, să credem cel puțin că am ajuns să fim altfel, și să convingem și pe alții de acest adevăr". Rândurile sunt atât de explicite încât a le mai comenta ar însemna să le diluăm înțelesul.

D-l Roșu a scris așadară o cronică a ideilor plină de idei personale, — adică idei pornite din clocotul temperamentului d-sale, — s'a folosit de anumite teorii și de anumite sisteme ideologice, — ceeace îl așează în rândul tuturor acelora dintre cugetători care nu iubesc compromisurile căldicele. D-sa a dat frâu liber unei înclinări dialectice netemătoare de rătăcire și a promovat o doctrină. La consfințirea unei dogme nu a putut ajunge fiindcă nu a urmărit-o și nici nu ar fi putut-o urmări cu setea de schemă caracteristică iubitorilor de absolut în filisofie.

Ce cuprinde **„Destinul Ideilor"** noua d-sale carte doldora de cugetare și atitudine?

Deși e mai facil, găsim că, în cadrul unei cronici, este mai util să înșirăm titlurile din tabla de materii. Diversitatea preocupărilor d-lui N. Roșu, devenind astfel mai evidentă, va deștepta în sufletul cetitorului mai multă curiozitate decât o pot trezi două-trei rânduri vag concluzive. Iată deci despre ce ne întreține **„Destinul Ideilor"** d-lui N. Roșu: 1. Despre viața oamenilor și a ideilor. 2. Biologia civilizațiilor; 3. Intre sat și oraș; 4. Despre o anumită ambianță specifică; 5. Știință, invenție și metodă; 6. Despre îngâmfarea erudiției; 7. Efemeridele spiritului; 8. Astrologie rațională; 9. Intre astrologie și știință; 10. Cauză, principiu și unitate; 11. Centenarul ereziilor transformiste; 12. Creaționismul în știință și N. C. Paulescu. 13. Lucrătorul și sufletul mașinii. (Aceste treisprezece bucăți constituie prima din cele trei părți ale volumului, parte intitulată **„Probleme de idei"**). 14. Un pamfletar al crucii: Dmitri Merejkowsky. 15. Raskolnikov, erou al lumii moderne. 16 Satanism și dumnezeire. 17. Don Quijote, tovarăș de călătorie. 18. Fața omenească a lui Iisus. 19. Intelectualul Miguel de Unamuno. 20. Medicină și literatură: Anton Cehov. 21 Disocieri critice. 22. Giovanni Papini, pamfletar în literatură. 23. H. Bergson, epigon marxist. 24. Destinul lui Marcel Proust. 25. Burghezul în lumea modernă. 26. Melancolia. 27. Perspectiva romantică. (Până aici ține partea a doua, intitulată **„Atitudini"**). 28. Ereditări spirituale. 29. Destine pecetluite de mediu. 30. **Pe urmele lui Ion Creangă.** 31. Ceva despre poezie. 32. Ideea de rasă la doi gânditori români. 33. Războiul în literatură. 34. Tinerețe și înfăptuire și, 35. Rasă și cultură. (Partea ultimă: **„Perspective românești"**).

Chiar fără s'o fi cetit în „Cuvântul lămuritor" al d-lui N. Roșu, oricine, cercetând fie și numai tabla de materii a recentei culegeri de esseuri ale autorului nostru, își poate da seama că problemele puse de d. N. Roșu „privesc destinul ideilor aflate în circulație în ultimii douăzeci de ani". Și, mai precis, aceste probleme privesc destinul ideilor aflate în circulație **la noi** în decursul ultimelor două decenii. Din acest punct de vedere, — ținând însă cont de faptul că d. N. Roșu reprezintă, cu nedesmințită statornicie, un anumit climat de cugetare românească — cartea d-sale este o foarte vie cronică de idei, putând fi consultată de toți cei ce ar vrea să ne cunoască pulsul și temperatura înregistrate în respectivul laps de timp. Dacă deci nu poate fi vorba de gândire sistematică în acest de tot colorat și polimorf volum al cronicarului credincios Gândirii—și nu ne referim numai la revista condusă de d. N. Crainic, — cetitorul se alege cu o infinitate de prilejuri de a trebui să ia atitudine alături sau împotriva autorului — cu o infinitate de îmbolduri la cugetare, la cea mai ispititoare și mai profitabilă dintre posibilitățile noastre de a cugeta: la posibilitatea de a cugeta pe măsură și răspundere proprie. D. N. Roșu, acolo unde îl putem urma, este un admirabil Cicerone în labirintul ideilor „la ordinea zilei". Până și filosofemele cele mai îndoelnice beneficiază de palpitul limbii în care le îmbracă d-sa agitându-și flăcările și comunicându-se aproape direct cetitorului, de oricât de mare doză de dubiu metodic ar dispune acesta. E dela sine înțeles că în această formă ideile prezentate de d. N. Roșu modelează după chipul și voia lor spiritele neprevenite, — iar aceasta cu atâta mai vârtos cu cât însuși autorul face oficiul foarte abil al prevenitorului. Afirmând acestea o facem pentru a sublinia că nu împărtășim toate soluțiile date de d. N. Roșu problemelor discutate în **„Destinul Ideilor"**. In această privință însuși autorul trădează un scepticism subteran de tot interesant pentru ansamblul preocupărilor, atitudinilor și perspectivelor domniei-sale.

Oricum, d. N. Roșu e însă un cugetător prea informat și totuși prea reactiv față de această informație ca să nu poată fi aproape de viața însăși.

Paginile d-sale cele mai prețioase sunt acelea unde, nesupusă livrescului, viața aceasta, niciodată închistabilă în formule sau recete trecător științifice, izbucnește mai frenetic și mai personal sub pana plinului de temperament N. Roșu.

Cât adevăr, câtă iluzie și, mai ales, câtă dorință se cuprinde în „Destinul Ideilor" este o altă întrebare. A o deslega în cadrul unei cronici de dimensiunile acesteia ar fi și nelaloc și inoportun. Fapt e că noua carte a d-lui N. Roșu nu are nevoie de recomandări savante sau mai abile decât arta cuprinsă în paginile ei. Cele treizeci și cinci de titluri de „capitole" citate sunt și elocvente și concludente în majoritatea cazurilor. Impărtășindu-le cetitorilor noștri fără de aparatul altor ingresiuni sau digresiuni, credem că le-am împărtășit mai obiectiv decât dacă le treceam prin focarele diverselor lentile critice. In fond fiecare vedem lumea în felul nostru, deși o vedem cam la fel. D. N. Roșu are netăgăduitul merit de a o fi văzut proiectată conform structurilor intime ale sufletului d-sale scrutător și combativ. Ori, aici zace și întreg farmecul noii d-sale opere, operă care-i delimitează și mai lămurit locul în rândul luptătorilor noștri cu arma cea mai de temut: ideea.

2. **„Stinsa Oglindire"**, cel de al doilea volum de poeme, — primul, încununat cu „Premiul scriitorilor tineri" a fost **„Finister"** (1939) — al d-lui **Aurel Chirescu** destăinuie un liric eliberat și mai mult de lesturile materiei. Dacă ar fi să caracterizăm printr'un singur cuvânt poezia d-lui **Aurel Chirescu**, nu i-am putea spune mai potrivit decât **limpezime**. Intr'adevăr, cu toată pierderea în vag a ecourilor sale semantice, versul acestui poet e melodie aeriană. Chiar dela început, — în poemul **Stinsa oglindire**, — poetul se găsește „lângă limpezile fântâni" pe cari „nici întunericul nu le-a tulburat". Un proces de ciudată dematerializare se petrece în lumea pe care o înfățișează d. Aurel Chirescu, — iar aceasta împotriva chiar a tendinței de a prezenta perspective în peisaj adresat văzului, căci „Duhul tăcutelor pajiști" care ocrotește „somnul mieilor cuminți", — **(Imprimăvărare)**, — „viclenele peșteri" ce „pândesc pedelături",—„purele omături" **(Haiduc de vis)**, — „luminile line-ale visului" **(Singur)**, — acel „lac de lumină cu linii line" **(Sol stins)**, — „imensele dune de apus" **(Doina)** și aproape toate versurile d-lui Aurel Chirescu sunt menite rafinatelor delicii ale auzului. Deaceea „pastelurile" d-sale devin cântec:

Ușor, ușor, s'a lăsat seara
Peste toate neliniștile din jur.
Cântecul a rămas singur și pur,
Ca o candelă i s'a stins vioara.
Cine l-ar fi crezut de i-ar fi spus
Că, odată, din negre unghere
Se va întinde, încet, o tăcere
Inaltă și rece ca un apus?
Nici stelele plăpânde nu mai încearcă
Să-și pâlpâie veghea de sus,
Ușor, ușor, toate-au apus...
Undeva, totuși, e o lumină parcă".

(Cântecele singurătății, IV)

Muzică sunt și versurile asemănătoare acestora:

„Simt cum te-apropii, înaltă ca lumina,
Tu, singura mea sete de senin".

(Ibidem X)

sau asemănătoare acestei încheeri, pe care poetul și-o adresează, după toate indicațiile din volum, sieși:

„Tu, cavalerul linei lumi, curate
Du-i, neajunse, zorile, de Furii".

(Ibid. XIV).

Evident, Aurel Chirescu e un narcisist și încă de origine paulvaléryană. A te mărgini la repetarea acestei constatări, — pe care însuși poetul **„Stinsei oglindiri"** o înscrie la începutul volumului său, —ar fi prea multă mărginire căci d. Aurel Chirescu aduce, odată cu limba românească, — pe care o mlădiază cu multă cunoaștere a timbrurilor fiecărui cuvânt în parte — atâta nobilă originalitate încât ar trebui să fii de rea credință căutând, cu totdinadinsul să-i reduci valoarea la proporțiile „imitatelor" după P. Valéry, Rilke, Blaga, etc...

Tehnicește, poetul Aurel Chirescu e un mare artist, — ceace înseamnă că nici o silabă nu-i scapă necântărită de balanțele deseori foarte capricioase ale sunetului și semnului. Pentru a realiza poemul pe care, inițial, **îl simte sentimentalmente**, Aurel Chirescu recurge la toate mijloacele de combustiune a **sentimentului**, la toate alambicările preliminare purificării auditive a acestui sentiment odată ce i-a găsit expresia verbală potrivită. Dară demonul „limpezimii" nu-l uită nici aici. Cuvintele nu trăiesc izolate, iar înlănțuirea lor, în mod necesar logică, duce la noui materiali zări, deci la noui turburări a limpezimii care nu trebuie să aibe pondere. Deci frazele lirice trebuie purificate și ele la rândul lor. Ori, acest țel nu poate fi atins decât prin îndeplinirea vechiului deziderat al tuturor poeților cari, dela Verlaine încoace, fie că s'au numit decadenți sau hermetici, au preferat să aleagă albastra neprecizie acolo unde, cu tot atâta inspirație, dară cu mai puțină artă, ar fi putut scrie poezii clasice, clare intelectului dar obscure dacă nu chiar opace auzului.

Poetul **„Stinsei oglindiri"** e deci un pur.

Realizându-se în această direcție, Aurel Chirescu nu s'a abătut, totuși, de pe duioasele cline ale sentimentului, Ori, tocmai acest fapt îl distinge net de pletora hermetiștilor cerebrali, reci și actualmente depășiți. „Limpezimea" lucrată și muzicalitatea savantă a versurilor sale câștigă așa de mult grație izvorîrii din sursele blânde ale inimii, încât ieșe de sub controlul contingențelor timpului,—de sub controlul sistemelor de referințe concretizate în ceeace se numește epocă, atmosferă sau modă literară,—rămânând deadreptul în durată și fiind, așadară, deschisă tuturor epocilor, sau mai just, rămânând deschise tuturor iubitorilor de poezie înzestrați cu inimă limpezită și auz purificat.

TRAIAN CHELARIU

Eu sunt viața care a rămas

(Urmare din pag. 6-a)

Gabriel n'avea nimic din toate acestea. Măicuța însăși era alarmată de viitorul lui. In mintea ei, Gabriel rămăsese copilul de cincisprezece ani, sfios în fața vieții, slab și temător în fața răzbunărilor ei. De aceea, pe măsură ce teama că nu-și va găsi un mijloc de existență, sporia, creștea și o dragoste desnădăjduită pentru acest fiu mai mic, căruia nu-i mai putea fi de folos.

Gabriel se întoarse în casă, pradă unei mari amărăciuni. Se prăbuși într'un fotoliu și deschise o carte.

Literile fugeau, se amestecau, șerpuiau într'o ceață de nepătruns.

„Nu, viața nu constă în cele 10 sau 12 examene dintr'o sesiune, nici în faptul că voiu fi sau nu secretarul lui Marc Stoenescu, îi trecu prin cap. Nimeni nu se întreabă dacă nu sunt lucruri cu mult mai importante decât toate aceste copilării. Și eu știu că sunt..."

Se îmbrăcă și o porni ca deobiceiu, spre centru.

Deodată îi veni în minte că făcuse lucrul acesta de o mie de ori, că datoria lui era să înceapă ceva, indiferent ce.

Se întoarse din drum, înfrigurat. Moartea îi apărea ca o supremă salvare, ca o voluptate neasemuită, care-l aștepta de mult.

— Nu mă va avea Marc, surâse luminat de descoperirea aceasta. Nu voiu servi vieții, o voiu stăpâni...

Acasă nu găsi pe nimeni. In birou, portretul Magdei îl întâmpină surâzător. Se opri în fața lui, se descoperi:

„Ne despărțim. Ce soartă, Magda, să fii o viață întreagă la discreția unui Marc oarecare, cu bani, rotative și mașină la scară...

Deschise sertarul unde tatăl său își ținea revolverul, un Steyer III, vechiu cu șase încărcături. Mânerul de metal negru strălucea. Cartușele erau în cutia triunghiulară de tablă; își luă numai trei.

„Tata s'ar supăra, dac'ar afla că n'am respectat nici aici principiul economiei".

Își controlă banii, avea suficienți. Cu pardesiul pe braț, Gabriel părăsi tiptil camera. „Prefer să nu le dau de pe acum adresa. Vor avea timp s'o găsească ei singuri".

In stradă, Gabriel își pipăi a doua oară revolverul. Il simți masiv, întunecat, în buzunarul stâng al hainei. Alerga mai mult, fără să-și dea seama unde. Deodată în față i se năzări un chip de femeie, care venia spre el, îl privea țintă cu ochii mari, ce ardeau ciudat. Ca prin vis, îi părea că o cunoștea pe această fetiță zveltă, care-și încetinea pașii:

— Gabriel, îi strigă, o clipă... Trebue să-ți spun...

Tânărul salută și păși mai departe. Lidia Arămescu...

Putea să se întoarcă, dar voința lui răzbea mereu, îl purta cu o tărie de neclintit. Pentru întâia oară își dădea seama că mergea drumul lui, că nimeni n'ar fi cutezat să facă ceeace săvârșea el acum. Era cu adevărat un marș glorios, un marș al celor tari.

Pe neașteptate, se trezi în fața gării de Nord.

Clădirea cenușie îi aminti că trebuia să plece neîntârziat, că mersul lui cu adevărat nu putea fi oprit.

Consultă plecarea trenurilor. Mai avea cinci ore până la acceleratul de Cernăuți, de la orele 10.

Se plimbă de trei ori în josul și susul holului larg; pe nesimțite, își ducea mâna spre revolver și-l mângâia cu o nepotolită dragoste. Surâdea uneori fetelor frumoase.

„Trebuie să fiu vesel, își spunea. E călătoria mea de logodnă, drumul care nu se va opri niciodată".

Ii trecu prin cap că aici putea fi lesne descoperit.

Georges sau Sandu, Eugeniu Zale ori Damian Șerbu, l-ar fi putut împiedeca ușor, dacă l-ar fi întâlnit. Ieși din clădire, trecu strada și se găsi în fața unui șir de bodegi deràpânate, vopsite în galben. Prin geamurile murdare se vedeau capete pletoase de muncitori, fețe bărboase de șoferi pe jumătate adormiți în fața unei sticle de vin, oameni de la țară cu obicinuitele șarafane de lână groasă, vorbind și gesticulând cu femeile lor în jurul unor măsuțe rotunde; cerșetori zdrențăroși cinstindu-și cinzeaca de țuică din banul câștigat cu câteva clipe înainte.

Erau mărunți funcționărași comerciali, cu gulerele groase de pânză de la țară, frizeri dela prăvăliile din apropiere veniți să dea peste cap un țap cu berea leșietică, grea, ce se servea în astfel de localuri și să înfulice în grabă un debrețin pipărat.

O scursoare de oameni din mahalalele mizere, împinși de viață spre centru și care seara târziu se întorceau spre casele lor tupilate în pământ, își băteau nevestele și copiii, apoi doborîți de somn își găseau odihnă până dimineața în zori...

Gabriel intră într'o crâșmă turtită, cu ușa larg deschisă, unde se sporovăiau în fund, pe întuneric, un grup de doi, trei muncitori.

Ceru o litră de vin și se așeză la o masă aproape de ei. Infățișarea lui surprinse, căci își mai domoliră vorba. Apoi unul din ei, cel mai bătrân, se ridică împleticindu-se, apucă un pahar, turnă cu sticla până se umplu, apoi păși cu brațul întins spre Gabriel:

— Nu te supăra domnișorule, da uite, mi-a venit așa să ciocnesc cu dumneata...

— Cu plăcere, spuse Gabriel, ridicând paharul... Dacă cumva ți-au mers bine treburile pe ziua de azi, atunci mult noroc și sănătate...

Muncitorul se sprijini de speteaza scaunului și chihoti de râs. Tovarășii dela masă îi făceau semn să vie la ei; Gabriel sorbi prelung cu ochii la musafir și trânti paharul pe masă. Muncitorul bătrân se prăpădea, râzând.

— Ce-ai spus, dacă mi-au mers bine treburile... Ah, ah... Auzi, Lungule... dacă mi-au mers bine treburile... Ia te uită... De unde știi domnișorule... Cum nu știi? Apoi mi-a născut azi nevasta un zvârlog de băiat... un dolofan... Zece am... Uite-i așa de mare... Și nevasta muncește și ea la fabrică, zi și noapte, alături de mine... Și avem zece de toți... Fete mari ce muncesc și ele la fabrică... așa ne-am ridicat, domnișorule. La noi sunt guri multe... Uite ce-am cumpărat pentru nevastă-mea... material pentru o rochie de stambă... Se cade să-i fac și ei o bucurie, nu-i așa, domnișorule?... Și nevasta-i om, cum se zice și pe dânsa o doare și ea știe ce-i o bucurie... Azi m'am dus la directorul meu și i-am spus: „Domnule director, azi în casa mea e sărbătoare... Așa i-am spus domnișorule... Și el m'a întrebat ce sărbătoare-i și i-am spus că avem un băiat... un dolofan... M'a bătut pe umeri, mi-a strâns mâna și m'a chemat în cancelarie. Mi-a întins condeiul și mi-a spus: iscălește... Am iscălit și mi-a întins șase mii de lei, leafa pe o lună, înțelegi domnișorule... Și eu n'am vrut să m'ating de bani și el mi-a spus că-i mare lucru să aibă cineva zece copii — mi-a numărat banii și i-am luat. Și nevasta nu știe nimic; poate o fi plângând, Doamne, Doamne...

— Și câți bani ți-au mai rămas, întrebă Gabriel cu spaimă.

Muncitorul scoase un șomotoc de bancnote și-l întinse pe masă. Erau hârtii de câte-o sută murdare, bani de metal care zângăniră ascuțit. Gabriel le numără și le împături; monedele rotunde le așeză de o parte. Nu erau nici două mii.

— Ce-ai făcut cu ceilalți, întrebă înfuriat tânărul.

— Apoi i-am... bătrânul făcu un semn că-i băuse, că-i dăduse peste cap.

Gabriel se ridică și-l întrebă de adresă. Chemă chelnerul și ceru plata...

— Cinci sute cinci zeci...

— Cine plătește? întrebă pe cei doi dela masă.

— Ne-ai stricat cheful, scrâșni unul, de ce te amesteci?

Celalt se ridică, apucă scaunul și-l învârti peste cap, dar în acelaș timp bătrânul îi prinse brațul și-l îndoi cu putere.

— Măi Neagule, fii om, domnișorul nu ți-a făcut nimic...

Bătăușul se prăbuși pe scaun, gemând. Gabriel îi văzu ochii injectați ce-l țineau neclintiți. Chemă chelnerul, care se ivi înjurând; făcu plata; îl apucă pe bătrânul muncitor de braț și-l scoase afară. Mirosea a rachiu; se vedea că băuse de dimineață. Aerul rece, de seară, îl trezi.

— Of, of, se tânguia bătrânul. Și i-am spus Mărioții că merg numai până la fabrică și's îndărăt. Ce-o fi făcut săraca, ce-o fi făcut...

Gabriel opri un taxi și-l invită înăuntru. Bătrânul se urcă și-și făcu loc pe perna moale. Motorul zmuci și porni apoi cu putere. Gabriel se văzu purtat pe uliți noroioase de mahala, pe lângă locuri virane, unde necurățeniile zăceau în grămezi. Fața bătrânului luase o expresie de mare fericire. Tinea sub braț pachetul cu stamba pentru rochie; cu cealaltă mână îl cuprinsese de spate pe Gabriel.

— Am două fete frumoase... Și cumințI... Domnișorule, eu sunt adică de la țară... Și știu că fetele mele o să-ți placă... Ileana și Sofia... Să ai grijă de ele... Hei, când ai zece copii, nu-i ușor, dragul meu... Se'ntâmplă să mai tragi o dușcă, două... Așa, să treacă necazul... Da, dumneata ești un om de ispravă... Ai să-mi vezi copiii și ai să spui... și bătrânul a fost un om de isprăvă... Când am venit în București, aveam două mâini zdravene și atât... Cu astea am răzbit... Mi-am făcut o căsuță mititică și apoi au venit copiii...

Mașina se opri în fața unei curți largi; în fund se vedea, printre pomi rotunzi, acoperișul de tablă și peretele alb al unei case modeste. Gabriel plăti șoferul și-i ajută bătrânului să se coboare.

— Aici stau, domnișorule... Uite căsuța... Curtea și grădina le-am luat cu nevastămea... Dacă nu te superi, aștepți o clipă aici, să văd ce-i în casă...

Gabriel observă grija cu care era cultivată grădina; strături cu garoafe și busuioc, întretăiate de poteci cu stânjinei, se reliefau în forme aproape geometrice. Iarba era plivită fir cu fir; tufișul cu liliac era rotunjit ca și corciurile cu iasmin. Căsuța părea să fie destul de încăpătoare; pe hugeagul subțire, ieșia fum.

Gabriel se uită la ceas; mai avea două ore până la plecare. Ușa se deschise și o fată destul de zveltă, cu fruntea frumos arcuită, îi zâmbi și-i făcu semn să intre:

— Tata a cam uitat de dumneavoastră...

Gabriel o urmă și se găsi într'o odaie spațioasă, cu plita încinsă, pe lângă care se înghesuiau o mulțime de capete mirate; în fund era patul în care zăcea lehuza. Bătrânul îl duse până acolo și-l arătă soției.

Tânărul văzu o femee încă voinică, plină la față, învelită în cearceaf alb; alături scâncea copilașul cu fața curată, albă ca laptele.

Ea nu putea vorbi; îi zâmbi însă așa de frumos lui Gabriel, încât el roși de plăcere. Se retrase încet, de teamă să nu deranjeze ceva din minunata alcătuire dinăuntrul casei. Băețașii aveau părul cârlionți și zulufi blonzi. Gabriel îi mângâie și-și trecu degetele prin pletele încâlcite. Bătrânul muncitor îl petrecu până'n prag.

— Când mai poți, mai treci pe la noi... Am povestit în casă întâmplarea din crâșmă și la toți ni ești drag.

Gabriel nu răspunse, dar la despărțire strânse mâna bătrânului muncitor, îi ură sănătate și porni pe străzi întortochiate să caute prima stație de tramvaiu. După un sfert de oră nimeri linia și se urcă pe platforma unei remorci, care-l ducea parcă la capătul lumii... Din când în când pipăia revolverul și privea înfrigurat afară.

Gara de Nord apăru ca un port cenușiu, la țărmul unei mări necunoscute. Gabriel o apucă prin mulțime și se pomeni în fața ghișeelor cl. III.

— Un bilet întreg, Rădăuți...

— Trenul se pune 'n mișcare... spuse o domnișoară cu un păr frumos ondulat, dela ghișeu...

— Perfect, strigă el, zărind privirea mirată a domnișoarei.

Ieși în hall și alergă pe peron. Vroia să fie de față cel puțin în ultimul moment. Trenul pornise și nu se vedea decât trupul imens, strâns în copcile de oțel șerpuind pe linii îndepărtate. Ridică mâna ca pentru a face semn unei ființe ce plecase pentru totdeauna. El rămase mult pe peron; ființa aceasta pornise mult mai repede decât ar fi putut el s'o facă și aleargă acum către o altă destinație, în necunoscut.

Scoase revolverul și-l schimbă în alt buzunar. L-ar fi putut arunca, dac'ar fi vrut; nu-i mai putea ajuta la nimic. Cartușele mărunte, i se păreau neverosimil de mici, fără însemnătate. Le plimba printre degete; plumbul rece îi răcorea parcă inima. Pe neașteptate, își dădea seama că cel ce pleca se în locul lui, nu-i fusese un prieten adevărat, că toate rătăcirile porniseră de la el.

Gabriel își cunoștea drumul său care era al luminii și al ordinei. Își aminti de căsuța muncitorului, ascunsă între copacii rotunzi. „Ași vrea la bătrânețe să mă uit și eu la o căsuță ca asta; la un lucru făcut de mine, la o muncă stăruitoare de ani îndelungați".

— Știți, eu nu mai sunt cel ce am fost, îi venia să spuie trecătorilor. Acela a plecat într'o lungă călătorie a morții; a plecat deși trenul pornise din gară, deoarece voința lui de nimicire îl ducea neclintit într'acolo. Eu sunt viața care a rămas și care n'a putut să moară. Eu continui lumina, care nu mult și era să fie cuprinsă de întuneric... Sunt o inteligență în mers; nu mai presus de cea a muncitorului, dar nici mai prejos ca a lui.

L-am scos dintr'o mare încurcătură pe el; bătrânul mi-a răsplătit înmiit... Suntem împăcați și împăcați vom fi până la moarte.

IULIAN VESPER

Pentru breasla scriitorilor

(Urmare din pag. I-a)

d) stăruința, pe lângă Municipiul București, de a se continua împroprietărirea modestă a unui număr de scriitori, anual, — așa cum se începuse prin 1936, îmi pare. Citesc, recent, într'o revistă teatrală, că ar fi vorba să se creieze, în Capitală, un mic cartier al artiștilor dramatici... Numai breasla scriitoricească să fie, oare, atât de năpăstuită?

e) Reînființarea, prin sprijinul Statului, a unui cămin pentru odihnă estivală, la munte, — așa cum exista, până acum vre-o patru ani, un căminal, la Bușteni, pus la dispoziția scriitorilor pe tot timpul vacanței de vară;

f) sporirea numărului de permise de călătorie pe căile ferate, pentru a se da posibilitate cât mai multor scriitori — și în special scriitorilor tineri — să viziteze și să cunoască regiunile țării cu specificul și sufletul lor;

g) în sfârșit, pentru anii limpezi de pace, după liniștirea frământărilor actuale, determinarea Statului de-a acorda, anual, trei, patru burse de călătorie în străinătate scriitorilor tineri de mare merit, recomandați de S. S. R. Vis minunat de frumos, pentru noi, care ar putea provoca zâmbetul unora, dar care, în alte țări apusene, a fost, până la izbucnirea războiului actual, o practică obișnuită...

Iată, așa dar, o serie de propuneri și deziderate interesând ameliorarea existenții tuturor camarazilor de breaslă.

Societatea noastră și le-ar putea însuși, susținându-le cu energie.

Nu trebue nici să surâdem sceptici, nici să ne înfricoșem de ele ca în fața unor tentative temerare și inutile.

Scriitorul român — timorat, uneori, până la lașitate — se cuvine să aibă conștiința menirii lui și simțul ferm al solidarității, pentru o dârză ofensivă a intereselor de breaslă, în loc de a se manifesta printr'un minor suspin elegiac oridecâteori e vorba de mizera noastră condiție umană.

RADU GYR

EU SUNT VIAȚA CARE A RĂMAS

— nuvelă —

de

Iulian Vesper

După trei zile de petrecere la Brașov, Magda începu să se plictisească. Marc o însoțea în plimbările de dimineață, îi făcea cu care-i întâlnea, organizau mici escapade, urnoștinț cu prieteni ziariști și scriitori pe caseră Tâmpa și băuseră acolo sus, în restaurant, bere Czell.

— N ai vrea, Marc, să plecăm... Parcă prea multe ne așteaptă la București. Când ne ne vom face răgaz mai lung, vom petrece altfel...

— Cum vrei, spuse Marc. Putem pleca și mâine... Era obicinuit să creadă în sinceritatea spuselor ei, deaceia n'o mai întrebase pentruce ținea să grăbească întoarcerea. De altfel el singur își dădea seama că pierdea un timp prețios la Brașov.

— Dacă am pleca chiar acum, zise Magda bătând din palme.

— Să telefonez...

— Fără telefon... Să se trezească, așa pe neașteptate, cu noi...

— Bine, Magda... Să facem bagajele.

După jumătate oră, mașina aștepta în fața hotelului. Kammerdinerii ajutau la transportul bagajelor. Magda privea cu duioșie coastele verzi ale Tâmpei. Era singurul lucru de care se despărțea cu părere de rău. Soarele iriza o lumină scânteietoare peste talazurile ca smaraldul ce izbeau cu putere dealul, fremătau și rămâneau acolo, pedepsite parcă de mândra lor cutezanță.

— O telegramă, auzi Magda și tresări.

Marc o deschise și o ceti. Văzu lămurit cum chipul lui se înegri, mâna îi tremura, apoi își reveni. Pe față îi mai rămase o umbră, care se stinse, după ce vârî telegrama în buzunar.

— Plecăm. Urcă-te, Magda.

Magda se supuse automat, închise bine ușa și-și înveli picioarele cu pledul. Marc trecu la volan. Șoferul luă loc la dreapta, privindu-l cu un fel de neliniște. Mașina zmuci și Magda simți un fior în tot trupul. Zări un grup de copii în piață, o țărancă în port ardelenesc, câțiva flăcăi chipeși lângă o căruță. Case, case, erau la marginea Brașovului.

— Mai încet, auzi glasul șoferului.

Acum Magda își dădu seama că alergau într'o goană nebunească. Mirişti roșcate, arături proaspete se perindau fulgerător.

Albastrul proaspăt al munților licărea în față ca o fantastică arătare. Asfaltul șoselei se depăna cenușiu ca după un ghem invizibil și îndepărtat. Intrară în munți ca o vijelie. Magda își ținea răsuflarea. Verdele brazilor îi făcea rău.

— Marc, mă tem, gemu ea.

Marc nu întoarse fața. Ii vedea pielea galbenă întinsă pe pometii obrajilor. Prin față li se perindau cascade, vârfuri masive și văi, iar vârtejuri de verdeață treceau ca mânate de vânt.

Ajungea mașini, sclipiri jucăușe pe care le lăsa îndărăt. Degetele groase strângeau volanul și-i imprimau voința, aceia de a fi cât mai repede la București. Sinaia, Breaza, Comarnicul trecură într'o melodie de culor în care verdele țipa cu o stridență tulburătoare. Câmpia se deschide largă și soarele răbufnea peste tot. Un cârd de gâște licărea pe șosea ca o pată de zăpadă, o fetiță cât un ghemotoc cu vărguța în mână se apropia de vârtej.

— Oprește, strigă Magda, oprește...

In acelaș timp un țipăt îi tăie urechile, mașina trecu înainte, câmpurile veniau, veniau. Simți deodată un întuneric greu apăsându-i pleoapele, apoi totul se scufundă în valuri fremătătoare.

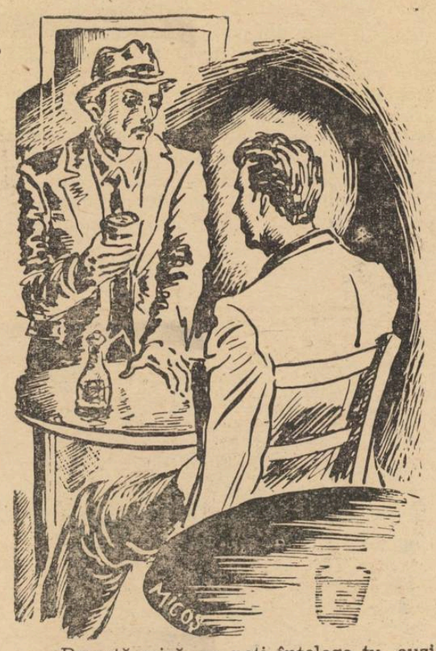

— Proastă mică, ce poți înțelege tu, auzi deodată glasul mângaietor al lui Marc, aplecat asupra-i. Magda strânse dinții și privi în juru-i. Șoferul conducea. Erau la marginea Bucureștilor. Cât timp trecuse de când auzise țipătul sfâșietor al fetiței ; dece nu oprise Marc când îl rugase ? Ce însemna paloarea lui și ochii care-ar fi vrut să străpungă spațiile ? Ceva deosebit se întâmplase și ea nu știa nimic: Marc îi ascundea; cu siguranță era ceva rău și ținea să n'o întristeze.

— Marc, spune-mi : o nenorocire ?

— După jumătate de oră vei afla, răspunse Marc. Acum mergem acasă...

Șoferul o luă spre stânga pe străzi întortochiate, traversă bulevarde, pătrunse prin mulțimi de oameni ce se plimbau fără griji, și se opri în fața casei lor cu grilaj de fier. Ieliseiu le deschise poarta și Magda văzu după fața lui speriată că ceva neplăcut îi aștepta, o veste care nici într'un caz nu putea să-i bucure. Marc îi dădu brațul, urcară scările și holul larg, odăile spațioase cu draperii grele, îi întâmpinară. Baba Fira veni târîndu-și cipicii de pâslă.

— Bine că v'ați întors, conașule, c'atâta lume a întrebat de domniavoastră. Și dela poliție au venit și au întrebat... Și n'a vrut nimeni să-mi spue pentruce... C'am întrebat și eu că era de mirare...

— Bine, Fira,lasă-ne acum singuri...

Marc începu să se plimbe enervat ; aprinse o țigară, apoi încă una. Ochii îi sclipeau sub lentilele fumurii. O vedea pe Magda desbrăcându-se : umerii albi ; talia subțire și vraja adâncă și răscolitoare ce-o exercita asupra lui îl încordau ca o băutură puternică. Se opri în fața ei, îngenunche și-i cuprinse mâinile.

— Magda, știi tu, suntem săraci...

O văzu înfiorându-se ca și cum un curent de aer ar fi străbătut odăile ; fața-i era calmă, numai buzele se subțiară cu un aer de nepăsare și dispreț. Nu știa dacă avea să plângă sau să râdă ; Marc se simți deodată îmbunat și se hotări să-i spună adevărul.

— Leone Ruben a fugit cu toți banii... Sper să-l prindă înainte de a trece granița... Magda își aminti ca într'o fulgerare chipul uscativ și frumos al acestui evreu, amabilitatea și curtenitoarea atenție ce i-o arătase la nuntă. Suferea văzându-l pe Marc copleșit. Ar fi vrut să-l vadă înfuriat ca o mare agitată, punând totul în mișcare, nu atât pentru paguba în sine, cât pentru lipsa de prevedere, pentru încrederea prea mare ce i se acordase, fără ca antecedentele ce i se cunoșteau, să fi fost măcar luate în considerare. Marc se ridică pe nisimțite și încrucișă brațele :

— Am încredere că agenții mei... N'a bănuit un minut că era înconjurat de oamenii mei credincioși... Nu făcea un pas, fără să nu-mi dea de știre... Telegrama dela ei am primit-o... Sunt încredințat că la ora asta e prins ; întârzie cu formalitățile...

— Va să zică ai agenți, întrebă Magda.

— Mi-a plăcut să fiu bine informat...

Marc văzu pe chipul ei un surâs ironic, care se schimbă într'un râs sgomotos. Dinții albi sclipiră în semi-întunericul din odaie. Pieptul pe jumătate desvelit îl privea obraznic. Aerul devenise uscat ; cu răsuflarea oprită, Marc urmărea mișcările ei.

— Și pentru asta ai ucis fetița ?

— Ajunge, Magda...

— Mi-o amintesc. Avea un băț în mână și mâna cârdul de gâște... Avea o fustuliță roșie...

— Magda, taci !

Ea păși spre bărbatul palid și se opri în fața lui. Chipul femeii se înăsprise. O privire tulbure și răutăcioasă îl țintuia pe Marc, îl înfășura în răceala ei de ghiață.

— Marc, n'am știut că ții totdeauna să fii bine cu agenții... Auzi, Marc, n'am putut să-mi închipui... Iar odată ce știu că ai, sunt sigură că i-ai pus și pe urmele mele... Și dacă nu le-ai dat drumul până acum, o să ai deacum grijă să nu mă slăbească de loc... Marc, dacă procedai cinstit, preferam să trăesc cu tine oricum, în sărăcie chiar...

— Asta-i o chestiune de ordin tehnic și regret că ți-am divulgat-o...

— Dar să ucizi pe șosea numai pentru graba ta nebunească, e tot o chestiune de ordin tehnic ? Ar trebui să te denunț Poliției, dar n'am s'o fac. Ar fi un loc prea comod, să-ți ispășești păcatele și-apoi știi... Imi dau seama c'am alunecat... E groaznic să constat lucrul ăsta, dar așa-i...

Vom face o convenție Marc... îmi vei da mână liberă... Ești puțin nervos și vitezele prea mari te fac să-ți pierzi cumpătul... Sper să am eu o șansă mai bună.

— Nu înțeleg, îngână Marc, pierdut.

Magda aprinse lumina. Fața lui o înspăimântă. Se răzimase de soba înaltă, de teracotă, și o privea tăcut ca și cum n'ar fi cunoscut-o vreodată.

— Recunosc că sistemul cu agenții e bun, dar îl vom întrebuința împreună... Ruben Leone va fi prins... Am toată încrederea... Dar ce va urma ? Firma va trebui reorganizată... Eu i-aș lăsa conducerea tot lui Ruben; însă mult mai bine supraveghiat... Te-ai gândit de pildă că domnul Ioachim Varga ne-ar fi de cel mai ajutor? Că tata, cu trecuul lui ireproșabil, ar fi un admirabil președinte al Consiliului de administrație? Că Georges chiar sau Sandu ar fi conducători de secții demni de toată încrederea, că Gabriel chiar cu lipsa lui de experien ă ar putea fi pregătit pentru un post de răspundere... Cât despre mine, îmi vei permite și mi-ai promis să iau conducerea ziarului... Voi reorganiza tot... Ziarul meu trebue să fie o pepinieră de viitori miniștri. Trebue să cultivăm talente, să relevăm tinere energii... Nu fii supărat, Marc... Ai impresia că ți se deșartă hambarele... Nimeni nu-ți ia nimic din ce-i al tău... Meritul va fi al pionerului care-a deschis drumurile și eu singură știu cât îți voi fi de recunoscătoare... Dar trebue să admiți că ți-ai ieșit puțintel din fire.... Ei bine, eu pot să-ți fiu o tovarășă potrivită; n'ai încredere în mine, Marc?

Telefonul sfărâmă tăcerea ce urmă cuvintelor Magdei. Marc se deslipi de lângă sobă și apucă receptorul.

— Eu sunt. N'a fugit ? L-ați dibuit la Călimănești ? Frumos. Cum de l-ați descoperit ? Perfect. Mâine dimineață. Marc închise telefonul și se depărtă cu un zâmbet amar.

— Ruben n'a fugit. A profitat de absența mea din București și s'a refugiat cu o funcționară la Călimănești. N'a spus la nimeni; a luat măsuri să nu i se afle de urmă. Agenții mei l-au descoperit... Sunt admirabili. Ruben nu-și dă seama cu cine lucrează...

— Și fetița ucisă ? întrebă Magda.

— Voi trimite oamenii mei, vor colinda satele și vor găsi părinții fetiței. Ii vor umplea cu aur, fără să știe de unde vine; apoi vor afla locul unde a fost omorîtă; voi cumpăra la marginea drumului pământ pentru o capelă; o voi zidi și-o voi înzestra cu toate cele necesare. Ești mulțumită Magda?

— Și ție Marc ți-ar fi cugetul împăcat?

— Pe jumătate, da. Și pentru cealaltă jumătate, am încredere în tine.

— Marc, te voi ajuta, spuse Magda, și-i întinse mâna ca unui bun camarad.

*

Gabriel intră în biroul somptuos și Magda își aminti de sfiiciunea lui copilărească ce nu-l părăsise nici acum. Era înalt, împlinit și fața lui subțire, prelungă, putea fi admirată de fetele de școală pentru puritatea trăsăturilor, pentru aerul sportiv și în acelaș timp învăluit de-o tristețe abia simțită.

Luă loc în fotoliu și'ntr'o privire cuprinse interiorul elegant de unde Magda conducea cu o nedesmințită energie ziarul. Fotografia lui Marc, destul de tânăr, bronzat, era atârnată pe peretele din dreapta. Rastul, tablouri de Steriadi și Tonitza. Pe masă, teancuri de ziare, cărți proaspăt apărute.

— Ce-i nou, cum se simte tata? Intrebă Magda, după ce făcu atent ușierul să nu primească pe nimeni. Gabriel remarcă aerul de siguranță și autoritate ce se desprindea de pe chipul surorii. O sănătate puternică, țărănească ce o impresiona.

— Magda, eu am o conștiință și-am venit să-ți vorbesc cinstit. Ceeace faci tu, e o crimă...

— Mic puritan ce ești, pentru ce e o crimă ceeace fac, râse Magda. Te-am chemat să vii să ne dai o mână de ajutor; ai refuzat cu o îndărătnicie de zeu... Puah, ce să mă înham eu la munca d-voastră comună și brutală. Eu am onsiderațiile mele de ordin moral și mai mult, drumul meu, care nu-mi permite să mă alătur semenilor mei. N'am zis nimic. Am tăcut. Tata și Georges, cred că nu regretă pasul făcut.. Tata va fi un președinte al Consiliului de administrație și deocamdată se inițiază în lucrări, iar Georges se va simți bine la noi. Tu poți să începi oricând, la ziar sau la Universala, să-ți creiezi o carieră. Imi amintesc când a venit la tata Eugen Zale să-i caute un post pe măsura preocupărilor lui intelectua'e și tata a fost nevoit să-l refuze și azi e printre redactorii noștri prețioși, bine plătit și perfect mulțumit din punct de vedere moral... Vino la noi în redacție... Sau termină-ți studiile... Te-om ajuta să devii un bun avocat. N'avem presa la îndemână? Spune-mi ca unei surori : ești cumva îndrăgostit ? Știu o fetiță care ți s'ar potrivi de minune. Iți mai reamintești de Relia, îngerul cela dela nuntă, care te privea mereu și mi se pare că abia-i aruncai câte-o ochiadă... Spune-mi Gabriel. dece nu ești vesel, nu-ți place viața noastră de muncă, îți închipui că m'am îndepărtat prea mult de felul meu de trai? Te înșeli Il ador pe Marc și-l respect pentrucă mi-a dat posibilitatea să înaintez în viață și să am o situație care convine temperamentului meu. Am vrut să-l ajut pe tata și pe frații mei. Mă bucur că le-am putut fi de folos, măcar că n'aveau nevoe de sprijinul meu... Ai venit să mă vezi?

Gabriel se ridică:

— Il urăsc pe Marc pentrucă te-a prins în mrejele lui pe tine întâiu și apoi pe tata și pe Georges... Spui că ești mulțumită în conștiința ta, c'ai ajutat în dreapta și stânga și ți-ai croit și tu un drum în viață... Crezi că viața înseamnă să faci daruri cu avutul altuia? Trebuia să muncești să-ți crești copii, Magda. Cât aș fi vrut să văd un copil de-al tău. Unul sănătos și rotofei, negricios ca un țigănuș... Pe tata nu-l mai văd pe acasă, de când e la Universala. Vine târziu, e mereu ocupat și abia schimbă cu noi două vorbe. Mama se istovește singură și-o văd plânsă de multe ori... Asta e biruința ta, asta e bucuria ce ni-ai adus-o?

— Ce vrei să spui?

— Magda, lasă totul și începe din nou o viață curată. Iți trebue putină voință, dar am încredere, Magda. Cred că te-ai putea desprinde... Nu e locul tău aici. Nici în casa lui Marc. Magda îl privea cu ochii scăpărători. O hotărîre de neclintit i se citea pe față.

— Ești prea tânăr să judeci, Gabriel. Mai târziu o să înțelegi și ai să-mi dai dreptate...

— Mai târziu... Mai târziu... zise Gabriel. Sunt sătul de vorbe. Te-ai întrebat, dacă mai pot trăi în mocirla asta... Nu vedeți că mă înăbuș... Am să mor, Magda, pentru că-mi lipsește aerul... Nu pot trăi...

— Copilării... Cred că n'ai cunoscut dragostea... O dragoste care să înalțe...

— Care să înalțe, rânji tânărul... Ehei.... Asta-i poveste frumoasă... Parcă i-ați spune unui copil... Nici tu, nici tata, nici Georges, nimeni cred că nu mai sunt amatori de pasiuni care să înalțe... Atunci de ce-mi recomanzi mie ? Crezi că sunt bolnav... Ei bine, sunt... Viața mă doare, mă înebunește... Mi-ar trebui o zonă unde să pot trăi... Crezi că în moarte aș putea-o găsi?

— Ai febră Gabriel? Hai acasă la mine... Am să te îngrijesc... Magda se ridicase și alerga spre cuer.

— Acasă la Marc, vrei să spui... Nu te mai ostenî. Am o febră, e adevărat, dar o să-mi treacă. Toate febrele trec. Mai curând sau mai târziu.

Gabriel părăsi biroul, clătinându-se. O clipă avu impresia că fluviul vieții îl împingea pe țărmuri streine, fără voia lui și că el nu făcea de fapt decât să asculte porunci ce veniau din afară, să se supună unor semne cărora nu le pricepea înțelesul.

— Ce prilej pentru alții să facă o carieră. Dumnezeule, oare lumea Ta se scaldă în lumina adevărată? Va trebui să trăesc *oricum* între oamenii Tăi și să aștept până Tu mă vei chema? Dar dacă nu e posibil? Dacă atmosfera care mă sufocă e mai puternică decât voința mea ? Dumnezeule, nu mă pedepsi...

Trecea printre valurile străzii ca un vâslaș, fără nădejde că va găsi drumul adevărat. Deodată printre oamenii ce înaintau spre el, printre fețele lor luminoase și vestmintele lor colorate, zări figuri cunoscute, Ioachim Varga cu Relia. Ieșeau dintr'un mare magazin de ștofe, traversară strada către mașina ce-i aștepta lângă trotuar. Relia? Ce minunat de frumoasă era! — „Ea singură mă poate salva. Lângă frumusețea ei pot trăi"... O văzu ascunzându-și spatele ca să intre în mașină, zâmbi soarelui, trecătorilor și lumii întregi.

— Ea e o făptură a lui Dumnezeu... O recunosc... Ca și cum am fi locuit împreună... Ea singură m'ar putea înțelege...

Gabriel rămase răzimat de zid, iar sufletu-i alerga după năluca de-o clipă, după această ființă a cerului, care dispăruse fulgerător, vestindu-i zările altei lumi. O, Relia nu era Magda, nu putea fi Magda. Poate totuși se putea trăi în această lume.

— Frumușelule, îngerașule, auzi strigându-l o voce pițigăiată.

Intoarse capul și zări fața unei femei de stradă urmărindu-l cu ochii aprinși. Era sigur că mai mult frumusețea lui o făcuse să strige decât lăcomia după câștig. Se gândi că același lucru îl atrăgea spre Relia și se simți ispitit să dea ascultare femeii. Dar alt val de mulțime îl luă, gânduri încă nelămurite îi veniau în minte, dar peste toate se ridica chipul calm și luminos al Reliei.

*

O mașină se opri la poartă și Gabriel zări forma strălucitoare a „Buick"-ului lui Marc. Magda coborî, apoi soțul ei.

— Vin, strigă fără să-și dea seama, Gabriel.

Șerban lăsă ziarul ; Măicuța le ieși întru întâmpinare. Intrară în birou. Gabriel observă eleganța lui Marc și-o neașteptată sfiiciune îl cuprinse.

— Doar n'or fi venit pentru mine, își spuse el, amintindu-și discuția violentă de acum trei zile cu Magda.

La masă, Marc se înflăcără și-și expuse pe larg planul unei campanii de construcții pentru meseriași și funcționari. Șerban ascultă tăcut ; din când în când, aproba cu o mișcare din cap. Măicuța se întreținea cu Magda. Gabriel mânca rar; planurile lui Marc păreau interesante.

— Câtă vitalitate în scheletul acesta, îi veni în gând tânărului.

Pe măsură ce Marc vorbia, ideile căpătau consistență, un fel de fantastică realitate. Se perindau cartiere noui, străzi geometric încrucișate, case aliniate în nesfârșite serii. Maidanele din jurul Capitalei dispăreau ca într'un vifor uriaș, cocioabele mărunte de mizerie și boli, se risipeau în fața târnăcopului. Marc desena în aer parcuri rotunde, unde copii vlăguiți se puteau juca toată ziua în soare, își puteau întări oasele, alei prelungi se deschideau pentru împrospătarea aerului infect; aici o școală, dincolo un spital; un cinematograf spațios, o bae imensă.

Apoi în vorbele lui Marc se amestecară cifrele... Gabriel înțelese că trebuiau capitaluri de milioane: că investiții de proporții necunoscute trebuiau întreprinse. Șerban s'ar fi putut ocupa de latura aprobărilor legale, din partea autorităților de Stat și Comună; participarea cu sume oricât de mari era binevenită; beneficiile se ridicau în câțiva ani considerabil pentru acționari. Din consorțiu ar fi urmat să facă parte Ioachim Varga, ministru, Daniel Weisfeld industriaș, Ruben Leon, directorul „Universalei", Anton Balica, inginer și mare antreprenor, Neculai Coman, arhitect și alții. O suprafață de 9000 m. p. le stătea de pe acum la dispoziție la periferie ; la primăvară vor începe parcelările. Intre timp se proecta achiziționarea unor noui terenuri; secarea unor suprafețe întinse de mlaștini și păpuriș.

— De Ruben Leon ești mulțumit, întrebă Șerban.

— Hm, perfect mulțumit nu, dar în general lucrează expeditiv și e energic. Știe că-i încolțit de oamenii mei și-și dă toată silința. Societatea de construcții cere o contabilitate mai variată; în privința aceasta nu mi-ar putea fi de folos... Dar aș vrea să-l am totuși aproape... Are multă inițiativă și uneori idei foarte îndrăznețe...

Marc se pierdu apoi într'o serie de considerații cu privire la situația socială și morală a muncitorilor. Din lefurile lor de mizerie, s'a calculat o cotă minimă pentru locuințe, plătibilă lunar pe un interval de 30 de ani. Cei împovărați de familii grele ar putea fi scutiți și de plata acestei cote, sau în cel mai bun caz, ar putea să cadă în sarcina patronului.

— La mijloc nu trebue să stea ideia de îmbogățire; altfel totul e amenințat cu prăbușirea... Am calculat că în cinci ani, capitalul poate fi recuperat din plata chiriilor lunare... După cinci ani, se face fructificarea...

Gabriel simțea tonul de sinceritate cu care vorbia Marc și asta-l impresiona. Intelegea vastitatea perspectivelor ce le deschidea cu o uimitoare ușurință. „Tata se descurajează prea repede și e prea calculat" își spuse el amintindu-și de ziarul plănuit. „In viață e mai bine să riști, decât să fii prea chibzuit".

Observă că Marc băuse foarte puțin; părea mai vioiu ca altădată și ceeace era într'adevăr surprinzător, fața-i se rumenise neașteptat în timpul vorbirii, ca și când o nouă viață îl însuflețise și-i dădea tărie.

— Acum să vorbim despre Gabriel, spuse deodată Marc, cu o răceală în glas, ca și cum ar fi discutat despre o mare afacere, la care n'ar fi vrut să pară că e interesat. Măicuța lăsă deodată șervetul, mână îi tremură și se uita la Șerban, care-și trecea palma peste fruntea asudată. Magda se uită, distrată, la Gabriel.

Marc făcu în câteva cuvinte elogiul tânărului „distins și de o înaltă probitate". Nu ocoli adevărul că Gabriel îl privea poate destul de ironic, pentru activitatea sa mai puțin spirituală; în ochii lui, faptul părea perfect explicabil și s'ar fi mirat dacă nu era așa. Sunt perioade normale la adolescenți, explică mai departe, când înfăptuirile uneori gigantice ale înaintașilor par în ochii celor următori simple jucării de hârtie; e un truc de care nu suntem noi răspunzători, ci natura, care-și urmează astfel calea spre progres și perfecțiune. Cât despre Gabriel, cu adânca sensibilitate și cu respectul aproape exagerat pentru adevăr, n'avea nici o îndoială că părea ales să ducă mai departe intențiile naturii...

— E un vânător de rasă, întinde lațul cu destulă măestrie, gândia Gabriel. Totuși laudele exagerate îi făcură plăcere. Ascultă cu destulă curiozitate vorbindu-i despre viitorul ce-l aștepta dacă se hotăra să iasă din starea de inactivitate, de somnolență în care căzuse. „Sunt epoci fecunde, auzi el, și sunt perioade sterpe în viața unui om și mai ales în anii tinereții. Perioadele sterpe pregătesc epocile fecunde; după cari urmează iarăși răstimpuri de moleșeală și somnolență... In aceste răstimpuri, spiritul e mereu activ; el pregătește, alimentează sufletul nostru, cu provizii noui... Sunt sigur că Gabriel va intra într'o epocă de strălucitoare activitate... Multe din preocupările lui de ordin moral vor dispare și vor rămâne doar câteva comandamente puternice pe care le va păstra cu strictețe...

— Gabriel, vrei să fii secretarul meu, omul meu de încredere...

Marc îl privea surâzător.

— Nu m'am gândit la asta, răspunse el cu o neașteptată mânie.

Își dădea seama atunci că îl ura pe Marc din toată ființa lui. Il ura pe dânsul, banii lui, spiritul îngust, mercantil, la nivelul unui vânzător de tarabă.

— Gândește-te Gabriel... spuse Magda, cu o voce sugrumată.

Il văzu pe tatăl său vânât de mânie, neștiind ce să spună. Măicuța avea lacrimi în ochi. Intelese că toți așteptau să revie, că refuzul lui ar fi fost o nenorocire pentru ei. O milă neașteptată îl cuprinse. Marc împietrise nemișcat și masca lui palidă îi ascundea iarăși chipul adevărat.

„Vor să-mi asigure viitorul", îi trecu prin cap lui Gabriel. Sunt peste măsură de îngrijorați că voiu ajunge o haimana, un pierde-vară și vor trebui să mă întreție. Își aminti privirile înlăcrimate ale Măicuței, dojenile ei dulci de teamă să nu-l supere; observațiile mai aspre ale tatălui.

„N'ar fi mai preferabil o moarte fulgerătoare?" îi trecu prin gând. Revăzu colții de brazi încremenit în tăcere; munții învăluiți în albastru, acolo în Bucovina. Să închidă ochii în neclintirea pădurii străvechi; să doarmă mereu, fără trezire.

— E ultimul răspuns, întrebă Marc, cu o rece nepăsare în glas, uitându-se la Șerban.

— Trebue să mă gândesc, răspunse Gabriel liniștit. Dacă binevoiți, peste trei zile vă voiu da un răspuns definitiv.

Marc îl învălui într'o privire de neașteptată blândețe.

„Suflet curat, părea să zică; viața-i mai grea decât îți închipui. Renunțările vin una după alta". Apoi iar se posomorî, se ridică dela masă și mulțumi Măicuții. Magda îl luă la o parte pe Gabriel:

— Nu înțelegi că Marc are nevoie de tine... De ce nu i-ai dat un răspuns?

— Poate n'am eu nevoie de Gabriel .. Poatemi place să mă mai gândesc... De altfel, nu înțeleg, pe toți din familie vrea să ne facă oamenii lui de încredere... E înjositor...

Magda îi apucă brațul și-l strânse cu putere :

— Peste trei zile te așteptăm, Gabrile... Suntem înconjurați de străini... Ne trebue oameni de ai noștri. Dac'ar putea, ne-ar strânge de gât...

— Nu cred, râse Gabriel, o ideie fixă... Suferi și tu, Magda... Asta-i teama celor bogați...

— Peste trei zile, îi șopti și plecă după Marc.

Schimbarea ce-o ceti în privirile și trăsăturile Magdei, îl puse pe gânduri... Ieși cu Măicuța și Șerban până la poartă, zări semnul ei de despărțire, mașina se puse'n mișcare și dispăru numai decât. Măicuța rămase o clipă cu ochii pierduți, apoi se întoarseră. Șerban era mereu posomorît; refuzul lui Gabriel îi întăria convingerea că Gabriel nu era destul de înzestrat în lupta cu viața. Asemenea oameni, credea el, erau sortiți să îngroașe rândurile funcționarilor, să fie mereu în subordine, să suporte sărăcia și mizeriile celor de rând. Personal, disprețuia pe acești indivizi; cu atât mai rău că se întâmplase să aibă și un fiu în categoria acestora.

In concepția lui, un ticălos ca Radu Frangulea valora de o mie de ori mai mult ca Gabriel; acolo era voință, personalitate și o inteligență de a se adapta la împrejurări.

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 300 „
3 luni 250 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 20 LEI

ANUL LIII No. 8
LUNI 20 Martie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Un prinţ al spiritului: JEAN GIRAUDOUX

de MIHAI NICULESCU

Jean Giraudoux a murit în dimineaţa zilei de 31 Ianuarie, la locuinţa sa pe Quai d'Orsay, în urma unei crize de uremie. Cu o săptămână înainte îl văzusem la repetiţia generală a operei lirice „Amphitryon 38" de Marcel Bertrand, inspirată după propria-i piesă de teatru. Am căutat să-i surprind privirea îndărătul ochelarilor cu ramă groasă. O clipă s'a oprit asupra mea, sau poate că mi s'a părut numai, o clipă sau mai puţin ch'ar, după care am simţit-o trecând par'că prin mine, dincolo de mine. Dar amintirea acelei clipe însezizabile pentru oricine altul, eu am păstrat-o. Giraudoux corespundea ideal autorului aparent pe care mi-l închipuisem citindu-i cărţile. La 62 de ani, părea de 40. Era el însuşi.

Faima de autor dificil şi preţios a lui Giraudoux se întemeiază, ca de cele mai multe ori în cazul unor personalităţi prea complexe ca să poată fi cuprinse într'o formulă, pe o judecată sumară şi grăbită. El a definit odată preţiozitatea, ca urmare a unei atenţii îndreptată fără preferinţă asupra lucrurilor şi făpturilor — însufleţite, asupra zeilor şi oamenilor deopotrivă—ca pe un rău pe care l-ar pricinui, nu viaţa în biblioteci, ci relaţiile personale cu anotimpurile şi animalele mărunte, un panteism excesiv şi pointeţa faţă de creaţie (Juliette au pays des hommes). Rareori mărturie care să îl restitue mai întreg şi de mai aproape, din intimitatea lui chiar, ca această „politeţă faţă de creaţie". Politeţa este o formă a loialismului, o eleganţă morală. Alcmène (în Amphitryon 38) refuză nemurirea dintr'o nevoie de consecvenţă interioară, din lealitate cu sine şi faţă de condiţia ei omenească: „De vreme ce Jupiter, pe drept sau pe nedrept, a creat moartea pe pământ, eu mă solidarizez cu steaua mea".

Politeţa faţă de creaţie presupune ceeace Giraudoux numeşte altundeva (Intermezzo), „viaţă conştiincioasă", atentă fără preferinţă la spectacolul divers şi nesfârşit schimbător al vieţii unanime: „Morţii ne pretind numai să nu-i ajungem din urmă decât după o viaţă conştiincioasă. Numai despre asta ne cer ei socoteală... Eu, n'am să mă tem de vreo mustrare. Câte ocoluri voiu fi făcut în drumul meu, omagiindu-i astfel pe nevăzuţii spectatori, ca să mângâi o pisică la fereastră sau ca să ridic masca unui copil, în carnaval!".

Discreţia lui Giraudoux era notorie. Nu e de mirare că omul inspira o încredere desăvârşită, provocând fără voia lui, mărturisirile cele mai indiscrete. Este, în Adorable Clio, un portret al lui Giraudoux schiţat de un prieten imaginar care evoacă anii petrecuţi împreună la Muenchen. Adică, Giraudoux văzut de el însuşi: „Mă irita să te văd că primeşti fără alegere toate aceste depozite;

(Urmare în pag. 4-a).

LITERATURĂ de SENS şi LITERATURĂ „REALISTĂ"

Antagonismul dintre scriitorii „realişti" şi ceşi care cultivă o literatură de sensuri este deseori foarte ciudat, în aspectele lui imediate, caşi în cele permanente. Fiindcă de fapt realişti sunt şi unii şi alţii, numai că cei din urmă lărgesc sfera realităţii şi o adâncesc, nemulţumindu-se su fotografierea sau chiar cu interpretarea directă, exterioară, a vieţii. Ei riscă să alunece deseori în fantastic, aşa cum se întâmplă cu cel mai strălucit reprezentant al realismului fantastic — Dostoiewski. Iar realiştii „puri" — care în fond dovedesc o măsură medie a structurii lor — îi acuză pur şi simplu că... n'au talent! Lipsa de înţelegere a realiştilor simpli (vom numi, pentru o facilitare a discuţiei, pe cei dintâi „realişti simpli", iar pe cei din urma „realişti", compuşi") porneşte din faptul că ei se află pe o treaptă inferioară a creaţiei şi a inteligenţei; şi întotdeasuna cei de jos nu-i pot pricepe pe cei de sus, lipsindu-le perspectiva amplă, deplină, a realităţii umane, adică spirituale.

Pentrucă, ce este realismul în literatură, în artă? Nu e vorbă — în această ordine de idei — de marele conflict din literatura europeană, dintre simbolism, mitologism, idealism, etc. şi Realism; e vorba de o simplă delimitare înăuntrul prozei, ca tehnică şi ca viziune creatoare, pe bază de structurare umană. Tema suficient desbătută aiurea şi rezolvată, care numai pentru cei sortiţi să n'o înţeleagă rămâne neclară. Fiindcă realiştii mărunţi care nu recunosc o altă literatură decât a lor, se trag de fapt din sensul comun cotidian, din experenţele de nivel minor, cu o anume strălucire şi foarte mare priză la public — al căror reprezentant, cel mai valoros, rămâne Zola. Dar la ce ne foloseşte „realismul" (adică naturalismul) lui Zola, când avem realismul lui Balzac, al lui Stendhal, al lui Flaubert, al lui Tolstoi şi al lui Dostoewski- spirite cuprinzătoare, care nu limitează experienţa lor la datele imediate şi în căror proză îşi găsesc expresia — fie direct, fie prin sugestie — toate celelalte genuri de manifestare a spiritului uman, de la ştiinţă până la metafizică pură?!

Literatura este, în genere, oglinda omului care o face. Ea nu reprezintă numai „stilul vremii", numai realităţile înconjurătoare şi de mentalitate ale omului, ci şi acele permanenţe ale naturii omeneşti care sunt de natura esenţelor, iar nu de natura realismului comun, exterior. Interesează îndeosebi, într'o creaţie, tensiunea de experienţă spirituală, adică totală a omului şi mai puţin reprezentările de ordin formal. Deosebirea dintre cele două tipuri de scriitori (fiindcă de tipuri e vorba) constă de fapt într'o diferenţă — de unde şi antagonismul — de bogăţie a personalităţii; iată cum ea devine o deosebire pe cale ierarhică. Intre realismul simplu şi cel compus, antagonismul — repet — se produce din pricina inferiorităţii celui dintai. Vedeţi, de exemplu, antagonismul dintre Dostoiewski şi Turgheniefi. Este Turgheniefi un „mare" scriitor? Fără îndoială. Dar de altă substanţă, fiindcă el, în scrisul sau, nu face decât să „dea glas" viziunii comune a realităţii. In timpul lor, Dostoiewski şi Turgheniefi erau consideraţi scriitori tot atât de mari. La noi, îi putem pomeni pe Alecsandri şi pe Eminescu. Alecsandri „luminos", „echilibrat", „sănătos" — Eminescu „chinuit", turmentat de sensuri, „nesănătos", „stricător de limbă" pentru contemporani... De aceea un „realist simplu" e primit cu mai multă simpatie de către cititorii vremii sale; şi ca scriitor, el are o viaţă fericită, o glorie rapidă şi unanimitatea aplauzelor. Cât de greu se impun scriitorii „sumbri", de categoria a doua! De ce? Fiindcă „talentul" lor nu corespunde sensului comun imediat, gustului general pentru „lumină", „fericire", distracţie, document, etc... El contrazice, indignează, revoluţionează şi în fond e un mare pedagog al gustului şi al spiritului comun. Structura lui e în conflict cu structura majorităţii; mai târziu, când va fi descoperit, adică acceptat, mulţimea îşi va face din experienţele acestui fel de scriitor un bun propriu, uitând că l-a repudiat înainte.

Dar aici nu e nimic de făcut, fiindcă e vorba de o lege care funcţionează implacabil. Toţi scriitorii realişti „simpli", au avut o viaţă fericită, armonioasă, o glorie „binemeritată" şi luminoasă, dar imediat după moarte, steaua lui se stinge, mulţimea nu mai găseşte nimic la ei, simţindu-se trădată...

Scriitorul „compus" pare celuia „simplu" lipsit de stil (fiindcă la el limba nu e un scop în sine, ci un mijloc), artificios, cerebral, morbid, etc. Mai există şi acuzarea — opacă — de „psihologism", de câno Bourget. Neînţelegând viziunea şi complexul unei personalităţi, ei reduc totul la psihologie. Pentru realistul compus, însă, psihologismul — el însuşi — nu e decât o treaptă. Să ne amintim că multă vreme Dostoiewski a fost tratat drept un „psihologist morbid".

Este, de exemplu, Gib. Mihăescu numai un psiholog? Nu, e şi un vizionar, adică un idealist, un creator care pune accent pe totalitatea substanţială a omului. Iar păcatul, decisiv, al realişitilor simpli stă tocmai în recunoscutele lor calităţi: în preciziunea stilului, în „strălucirea" talentului, a formei, în liniaritatea inspiraţiei şi superficialitatea de viziune. (Vezi cazul lui Anatole France).

Dacă literatura ne este dată ca să ne amuze, atunci da, realiştii simpli au dreptate; dar dacă integrăm literatura în necesitatea noastră de revelaţie şi de cunoaştere a omului — fie că e vorba de ordinea poetică sau cea ştiinţifică — atunci scriitorii din a doua categorie au dreptate. De fapt, dilema e şi rezolvată: fiindcă cine nu ştie că opera literară nu devine, chiar ca valoare estetică, de suprafaţă, decât în măsura în care ne descoperă noui regiuni în realitatea complexă a omului?

DAN PETRAŞINCU

Despre invingători şi invinşi, despre ingâmfare şi altceva...

de LIVIU BRATOLOVEANU

Fereşte-mă Doamne de omul care are dreptate, căci el toată viaţa îmi va aminti acest lucru

Nimic nu mi se pare mai trist, mai iremediabil trist şi mai demn de compasiune, decât ca într'o discuţie oarecare unul dintre preopinenţi să-şi dea la un moment dat seama că are dreptate, că are multă dreptate, că are foarte multă dreptate — şi să se mentină, intransigent, pe această poziţie.

S'ar părea ridiculă afirmaţia pe care o fac, dar după mine omul care are întreg adevărul de partea lui, este un învingător pe jumătate învins. Fiindcă acel om, ros de emfizema eului şi îmbătat de succes, nu va mai admite nici o împotrivire, nu va mai recunoaşte ca valabil nici un alt punct de vedere în afară de cel susţinut de el şi nu va încerca să facă nici o concesie adversarului său, pentru a-i da posibilitatea să-şi pună în valoare acele toate elemente atât de palpitante într'o discuţie: libertatea de-a argumenta, de-a demonstra, de-a devia dela subiect şi de-a reveni asupra lui, de-a se pierde în amănunte şi de-a se regăsi pe marginea de cuţit a problemei desbătute.

A avea dreptate, cum se spune, până în pânzele albe, înseamnă a împinge discuţia spre un punct mort, unde opoziţia nu mai este posibilă; înseamnă a răpi disputei elanurile ei dinamice, ajective, procedurale,— fiindcă din punct de vedere artistic nu concluzia contează, ci forma, accidentele, contrastele cari au dus la statornicirea ei.

Un adevăr e palpitant în măsura în care nu-l găseşti, în măsura în care te încăpăţânezi să-l descoperi. Odată găsit, el nu mai prezintă nici un interes. Capătă, cu alte cuvinte, valoarea inanimată a unei piese de muzeu, sortită a rămâne pentru totdeauna ca un simbol a unor epoci şi fapte ţinând de perfectul compus.

Fiindcă după mine (fără ca prin aceasta să-mi dau aerul că spun ceva extraordinar), un adevar elucidat este un adevăr mort. Nu te mai pasionează. Nu te mai rascoleşte. Nu te mai „uimeşte". Il primeşti ca atare, nepăsător şi „depurat" de acea serie de curiozităţi a lucrurior noui (cărora noi îi spunem curiozitate), cum ai asista la pronunţarea unei sentinţe al cărei verdict îl ştii mai dinainte — şi conţinutul unui astfel de adevăr devine regulă, maximă, dicton, proverb, atribut, principiu elementar de viaţă ori simplă cugetare.

La fel şi discuţia.

Marea biruinţă într'o dispută cralâ nu constă în a răpi adversarului orice putinţă de apărare, invocând argumente ce prin firea lor diatribică ar stânjeni libertatea de opiniune a celuilalt, ci în abilitatea cu care ştii să laşi întredeschisă portiţa controlacuţiei, şi mai ales în faptul de-a nu da impresia că urmăreşti triumful cu orice preţ.

E stranie şi deadreptul deplorabilă încăpăţânarea anumitor oameni (ca să nu spun a oamenilor în general), de-a avea dreptate, de-a avea întotdeauna dreptate. Dorinţa de supremaţie (fără ca prin aceasta să se subînţeleagă dreptul la opinie), este una din tarele noastre originare, poate isvorul tuturor conflictelor sociale, începând dela constituirea oamenilor în clanuri şi până în zilele noastre.

Un proverb de pe malurile fluviului galben care merită a fi reţinut, şi chiar încetăţenit de toate popoarele lumii, spune că omenirea nu va putea fi fericită decât atunci când va creşte iarbă pe drumurile tribunalelor.

Exact.

Inseamnă că în acea eră de probabilă înscăunare, pe care însă noi cei de azi n'avem deocamdată nici un motiv s'o sperăm, conflictele şi oarba luptă după întâietate vor dispare, neînţelegerile vor fi înlăturate, avocaţii vor ajunge să şomeze, iar pacea şi asistenţa între popoare vor fi blazoanele unei noui aristocraţii a spiritului.

(Urmare în pagina 3-a)

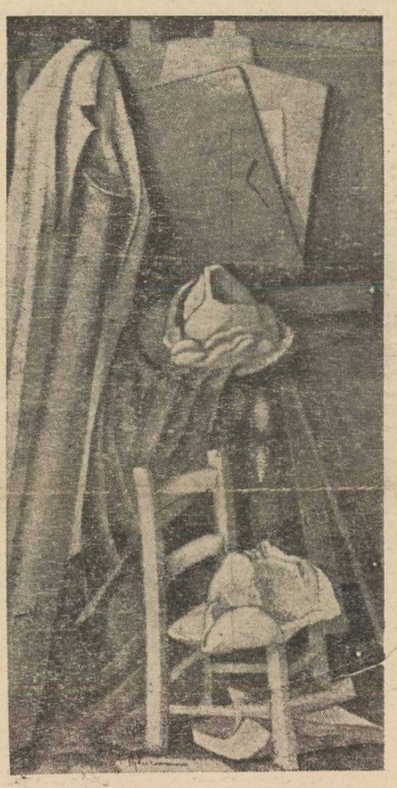

OLGA GRECEANU — In atelier

MARIUS BUNESCU — Peisaj bucureştean

CERCURI IN APĂ

„Egoismul" şi valorile

de ION FRUNZETTI

Una din acuzaţiile cele mai adesea adresate inşilor pentru cari viaţa contează doar în măsura în care ea depăşeşte simpla, firească existenţă, postulând un plus, materializat într'o activitate întemeiată pe credinţa în anume valori, este, — dintr'o inversunată încapăţânare a „Societarilor", alterată ca umanitate de morbul cetăţenesc al conformismului, — învinuirea de „egoism".

Nu există nici o putinţă să te scuturi de asemenea calomnie. Cel atins de sfichiul ei, care învineţeşte galben frunţile biciuite, trebuie neapărat să-şi dovedească illico aderenţa la idolii tribului: prejudecăţile. Când Bacon le enumera printre factorii reacţionari, printre elementele care împiedecă sau ţin în loc putinţa de a cunoaşte, el nu se gandea decat la necesităţile unei epistemologii, dorite cât mai scutită de subiectivisme. In fond, aceste „idola tribus" împiedecă mai mult decât aflarea adevărului ştiinţific: funcţionarea însăşi a numitor celule vitale pentru dăinuirea societăţii. Intre valorile existenţei şi valorile dăinuirii unei colectivităţi, există raporturi de interdependenţă, fără îndoială. O societate există, întâi şi 'ntâi prin faptul că înlăuntrul ei şi prin organizaţia ei internă, se desfăşoară o activitate economică, constitutivă, şi una politico-juridico-poliţienească, regulatoare. Dar o societate va fi existat, considerată din perspectiva secolilor, prin faptul că înlăuntrul ei s'a făcut deobiceiu mai mult, şi uneori mai puţin, decât atâta.

Dupâ depăşită durata existenţei ei materiale, societatea omenească respectivă intră în (sau se şterge din) istorie după cum a ştiut sau nu să-şi permanentizeze vremelnica activitate, punând-o în slujba veşniciei (citeşte: valorilor).

Sunt lucruri ştiute şi de copii, şi numai faptului că uneori suntem în regres faţă de atotpricepătoarea copilărie (fiindcă are facultatea de a se minuna, pierdută de adulţi), se datoreşte această didactică înşiruire de truisme, la care ni se poate obiecta că ne-am dedat.

Există, într'o societate în stare normală, adică nu într'o societate silită să se apere, ameninţată în fiinţa ei, există indivizi care refuză să-şi închine forţele şi timpul, achiziţionării de forţă şi de timp, necesare cheltuirii lor pentru achiziţionarea altor forţe şi altui timp, la rândul lor necesare... şi aşa mai departe (piatra de Sisiph a muncii omeneşti). Indivizi care, dacă s'ar fi putut rosti înainte de a se naşte, întrebaţi dacă acceptă să se nască, ar fi preferat neantul condamnării acesteia la viaţă silnică. Cercul vitios al „pânei celei de toate zilele", câştigată trudnic pentru a-ţi spori zilele necesare câştigării pânii, dă condiţiei umane o perspectivă de zădărnicie, sub unghiul căreia sinuciderea e deplin justificată. (Ea se manifestă şi sub forma furibundă a desperării în massă, oferindu-şi un catharsis în jocul războinic de-a viaţa şi de-a moartea, uneori). „La guerre est maintenant", scria apologetul deliciilor lui Eleuthère, Julien Benda, „entre ceux qui se veulent grands et ceux qui se veulent heureux". Fericirea aceasta nu e a puterii de a-ţi menaja forţele şi timpul impunând altora să şi le cheltuiască pentru tine. „Ceux qui se veulent grands", aderenţi la planul existenţei, şi amanţi ai satisfacţiilor ei, sunt luptătorii pentru o împărăţie care n'are nimic de-face cu regatul divin al valorilor, şi din praful căreia, odată prăbuşită, nici un ciob n'are să poată culege istoria. Oameni ai imediatului, ai concretului, ai clipei, „ceux qui se veulent grands" nu-şi pot realiza arta decât cu sacrificiul domeniului spiritual, impalpabil, veşnic. Valori şi lumea lor, binele, adevărul, justul, frumosul, sfinţenia, faţete variate ale cristalului unic care e sâmburele veşnic al lumii, sunt ceeace face preţul existenţei, pentru cei care nu o preţuesc pentru ea însăşi, ci pentru oropsitul plus care face ca ea să fie suportabilă...

Imaginaţi-vă un ins care nu găseşte prea multe motive să mai accepte viaţa, dacă ea se reduce doar la existenţă, la lupta pentru dobândirea mijloacelor de a şi-o întreţine; imaginaţi-vă un sfânt smuls din tête-à-tête-ul său obişnuit cu sâmburele primordial al fiinţei, şi silit să-şi justifice social existenţa, prin participare activă la producţia economică. Imaginaţi-vă un artist dintre acei care valorifică fiecare clipă, fiind convins că nici o viaţă de 100 de ani nu i-ar fi indeajuns ca să poată făuri oglinda obiectivă a frumuseţii, întrevăzute de el în scafandrerille sale interioare, şi închipuiţi-vă viaţa acestui individ, după interdicţia de a se mai ocupa cu asemenea inutilităţi: sau un savant ros de o problemă ştiinţifică, pentru soluţionarea căreia

(Urmare în pag. 5-a)

Gerard de Nerval şi Jenny Colon

de DOROTHEA CHRISTESCU

El este Gérard Labrunie de Nerval, misterios şi neliniştit, imaginativ până la exasperare, virtuos magician al unei lumi întregi de fantezie cunoscută numai lui, întruchipare dureroasă a nostalgiei şi a plânsului, a chemărei, a rătăcirei, a nebuniei:

„C'était bien lui, ce fou, cet insensé
sublime...
(Le Christ aux oliviers)

Ea, Jenny Colon, debutează la teatrul Feydeau în Deux petits Savoyards *şi în scurtă vreme urcă treptele renumelui — şi ale Operei Comice — într'un mod ameţitor de repede. Talent? Poate. Un fel de a fi extrem de plăcut? E posibil. Ironia surâsului şi maliţiozitatea privirei? Foarte probabil. Fapt cert este că pictori ca Gavarni, Maurin şi Maleuvre îi imortalizează silueta, iar Alexandre Dumas îi închină opera sa* Piquillo.

Piquillo, „operă comică în trei acte cu muzică de Monpou şi cuvinte de Dumas în colaborare cu Gérard de Nerval" era scrisă în întregime sub calda influenţă a frumoasei cântăreţe. Eroina, Silvia, este întruchiparea graţiei şi a feminităţei. Pentru a satisface cerinţele romantice, în personagiul Silviei actriţa adulată va fi rând pe rând „Venus, cea mai frumoasă dintre stele", „Perlă a Orientului", „sublimul diamant al Spaniei". Pentru a satisface gustul modernismului— suntem în 1835 doară, — Jenny-Silvia, asemenea amazoanelor din vânătorile lui Wouvermans, va călări pe armăsari lucioşi ca satenul şi-şi va lăsa buclele blonde să-i fluture în vântul dimineţei.

Iată se scrie Théophile Gautier despre succesul frumoasei Jenny Colon în rolul Silviei: „actriţa este desăvârşită şi cântăreaţa minunată... vocea ei „este clară şi proaspătă, timbrul limpede ca de argint urcă şi coboară cu o „uşurinţă uimitoare, firul de voce la „început diafan şi prelung, se ridică „asemenea unei rachete luminoase „pentru a se risipi apoi într'o adevă„rată ploae de note sclipitoare".

Jenny Colon nu este însă numai o voce: femeea din ea nu are nimic de invidiat actriţei. „Blonda e grassota" ea seamănă mult cu nimfele lui Giorgione. „Pielita obrazului îi este albă „şi catifelată ca petalele de camelie — „spune bine înţeles Théophile Gau„tier—; nasul subţire şi bine format, „de un contur aquilin, aproape re„gesc; ochiul strălucitor şi viorıu sub „sprânceana palidă — cum vedea bine „pe vremea aceea unei sprâncene fru„moase—; gura de o formă perfectă, „uşor surâzătoare şi oarecum ironică, „mai ales când buza inferioară făcea „o anumită mişcare..." Acesta era încântătorul portret al frumoasei Jenny Colon, portret ale cărui calităţi coloristice şi lineare ar fi trebuit să facă să îngălbenească de gelozie pe Déveria sau pe Nanteuil.

Gérard de Nerval o cunoaşte pe Jenny Colon la începutul carierei sale de cântăreaţă, şi se îndrăgosteşte imediat, într'un mod absolut şi vehement, de chipul ei surâzător:

Vive et preste comme un oiseau:
A la main une fleur qui brille,
A la bouche un refrain nouveau.
(Une allée du Luxembourg).

Pe imaginea fiinţei adorate, romanticul nostru începe să-şi clădească o lume nouă. Iar cum îndrăgostitul este un poet, el îşi aşterne sentimentele în versuri, în scrisori, în bileţele chiar.

Arzătoare de dorinţi nebune sau discrete şi naive, întunecate de sălbăticia pasiunei sau scrise parcă de un penel albastru ca cerul Mediteranei, scrisorile lui Gérard de Nerval sunt, împreună cu extravaganta poveste a celebrului pat monumental cumpărat din Touraine şi împodobit cu salamandrele lui François I, — pat în care rezistenţa frumoasei Jenny ar fi trebuit să fie înfrântă, dar care rămâne un simplu simbol deoarece îngăduitoarea actriţă găseşte mai propice ambianţa cochetei sale cabine din rue Marivaux — scrisorile lui Gérard de Nerval sunt mărturia cea mai de netăgăduit a caracterului său romantic şi cavaleresc.

Dacă Théophile Gautier aceste scrisori sunt numai exerciţii de stil, — supape de siguranţă, am spune noi astăzi—, şi Jenny Colon deşi bănuind existenţa lor, nu le-ar fi citit niciodată. Dimpotrivă, după Nerval el însuşi, ele erau încredinţate adesea ori curierului, sau profitând de mulţimea adunată în jurul răsfăţatei se strecurau direct în mânuşiţa ei divină, sau în zile de mare timiditate erau ascunse în vre-un buchet trimes din florăria ţinută de văduva Prévost.

„Dragostea noastră este alcătuită din vecinicie şi din divinitate", exclamă poetul când este mulţumit de soarta sa. Altădată se tânguieşte: „Aşi vrea să pot striga: Doamne, Tu care mi-ai „dat un suflet pentru suferinţă, dece „nu-mi dai unul şi pentru bucurie?"

Nerval ar vrea ca scrisorile sale să fie perfecte. „Am scris pentru ea scri„sorile cele mai calde, cele mai sincere „pe care vre-o femee le poate primi", spune el unui prieten. Inainte de a-şi lua pana, el se întreabă îndelung ce îi va scrie şi cum îi va scrie. Aluziile sunt gradate cu luare aminte, astfel

JENNY COLON (lit. Maurin, 1841)

ca ansamblul să fie armonios, mărturisirile sunt meşteşugit nuanţate şi devin fiecare o mică dar preţioasă operă de bun-gust. „Cum se face că nu „rup scrisoarea aceasta şi totuşi o tri„met? Când scriu una sinceră, spon„tană, adevărată şi trăită, mă tem să „nu vă supere prin violenţa ei... Ur„mează apoi alta calculată şi gândită

(Urmare în pag. 4-a).

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL ALHAMBRA: „STEAUA FĂRĂ NUME", piesă în trei acte de d. VICTOR MINCU.

TEATRUL „MARIA FILOTTI": „DOMNIŞOARA NASTASIA", comedie tragică în trei acte de GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU.

TEATRUL COMEDIA: „O ZI FĂRĂ MINCIUNI", comedie în trei acte de PIERRE VEBER, adaptare de SICĂ ALEXANDRESCU.

Anunţată de mult şi într'o oarecare măsură aşteptată cu nerăbdare, piesa d-lui Victor Mincu a văzut, în fine, lumina rampei.

Cineva maliţios ar putea spune:

„Era pe când nu s'a zărit
„Azi o vedem şi nu e"...

dar nu este cazul.

Şi, în special, pentru nimic în lume n'aşi dori ca „Steaua fără nume" să fie o... stea fără noroc.

Din contră.

Mai cu seamă că e o piesă cu multe lucruri bune, în special cu multe lucruri bune de detaliu, cu un stil de-o agreabilă cursivitate, ba, aşi putea spune chiar cu un fel de „facilitate".

Pe liniile mari, însă, este oricum, destul de superficială, cu situaţii neverosimile, cu personagii destul de inconsistente, cu câteva şarje şi glume la adresa vieţii de provincie de mult auzite, de mult cunoscute, de mult banalizate.

Ideia autorului, sau, mai exact, subiectul, este însă destul de amuzant aşa că, luată în totul, pentru un autor începător, piesa aceasta constitue oricum un debut lăudabil care, în orice caz, merită încurajări şi, considerată ca o simplă glumă teatrală, ea poate fi socotită destul de realizată.

Această comedie are însă meritul de-a readuce pe o scenă de centru pe d-na Maria Mohor şi, în general, de a ne pune în faţa unui grup de actori tineri, deosebit de interesanţi chiar dacă nu sunt prea potriviţi pentru această piesă.

Ca joc, însă, fiecare a jucat frumos.

Cum e şi natural, voiu începe cu d-na Maria Mohor.

D-sa a adus în scenă — şi în privinţa aceasta d-sa se potriveşte cel mai mult rolului — pe lângă calităţile d-sale fizice pe cari cu toţii i le cunoaştem, totodată şi o anumită distincţie pe care, oricând este nevoie, ştie s'o arboreze.

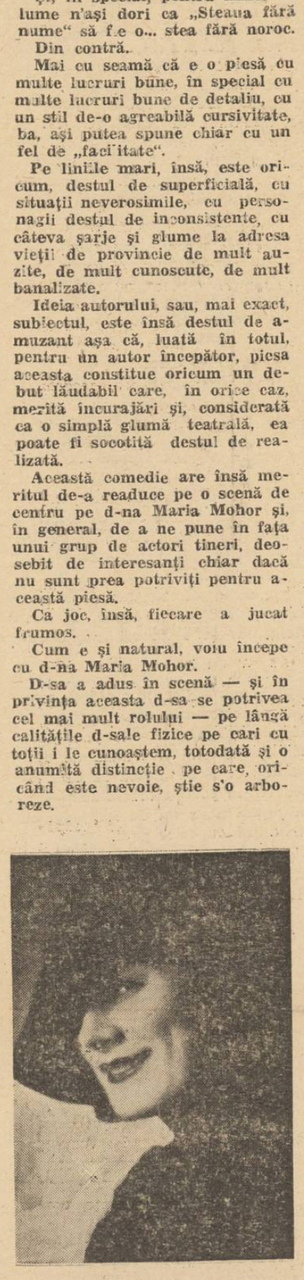

MARIA MOHOR

Mai mult, a reuşit să împrumute personajului ceva din acea bunătate, acea graţie şi acel omenesc al d-sale, aşa de necesare în acest rol pentru a se putea admite că o femeie atât de rasată trăită în lumea restaurantelor de lux, a saloanelor şi a eleganţei bucureştene, femeie căreia viaţa aceasta a trebuit să-i deformeze sufletul a putut fi în stare să găsească înnăuntrul ei acea undă de romantism, acea coardă a sensibilităţii care să vibreze în faţa cerului înstelat şi a poeziei unei stele îndepărtate şi necunoscute.

In ce-l priveşte pe d. Radu Beligan, d-sa s'a dovedit şi de data aceasta a fi un bun actor, deşi cred că rolul cerea aici un alt interpret, reuşind totuşi admirabile lucruri de detaliu.

In privinţa aceasta d-na Nineta Gusti a fost admirabilă, din câteva momente, o simplă frază sau o pronunţare începută, schiţează un rol, — schiţează un personagiu!

Are talent!...

In rolul şefului de gară, bine, amuzant, d. Marcel Anghelescu şi cu deosebită priză în public; deasemenea bine d. Vasile Brezeanu, a cărui reapariţie pe scenă ne bucură întotdeauna; în fine, d. Mircea Septilici, plăcut şi întotdeauna prezentabil, d-na Nora Piacentini cum şi d-nii M. Corbu, Gh. Iordănescu, N. Tomazoglu şi I. Basmagian.

Decorurile d-lui Mircea Septilici adecuate.

Efectele sonore, d. inginer G. Buican: bune.

Direcţia de scenă, deşi semnată de d. Soare Z. Soare, cam incertă, cam nehotărîtă.

Cred că această piesă, aşa cum este ea, cu o regie mai bună s'ar fi prezentat altfel.

In general, un spectacol care merită să fie văzut dacă nu pentru alta, măcar pentru distribuţia pe care i-am arătat-o.

Evident, însă, că ar fi de dorit ca o companie care în definitiv numără câţiva actori tineri deosebit de buni — şi pe cari în mod normal trebuie să-i presupunem îndrăgostiţi de artă adevărată — care, în fine, au de data aceasta în mijlocul lor şi o artistă cum este d-na Maria Mohor, graţie căreia nivelul spectacolelor se poate ridica şi la altceva decât obicinuitele mărunţişuri teatrale cu care cam de prea multă vreme — inutil şi nesemnificativ — sunt ocupate multe dintre scenele noastre, ar trebui să se gândească la un repertoriu din ce în ce mai bun.

O schimbare trebuie să se producă şi, la aceasta, trebuie să contribuie toţi, spre a nu fi înăbuşite orice aspiraţii spre o artă teatrală sănătoasă, degradându-se prin supralicitare mereu şi mereu gustul publicului.

E un lucru contra căruia — şi eu şi odată cu mine şi alţii — m'am ridicat din capul locului până într'atât încât unor teatre şi unor piese nici nu le-am mai făcut cronică dramatică.

Astăzi, când după atâta timp, o fac din nou Teatrului Alhambra, ţin să felicit acest mănunchi de actori tineri, să le spun că ar fi de dorit să dea lucruri din ce în ce mai bune, că însuşi publicul aşteaptă lucrul acesta şi că piesa actuală, chiar dacă nu e ceiace trebuia să fie, constituie totuşi un început bun, presupune o intenţie, o orientare şi o preocupare nouă, poate de mult aşteptată...

*

După destul de multă vreme dela prima ei reprezentare, un alt teatru, tot particular, acel al d-nei Maria Filotti, înscrie din nou pe afişul ei piesa lui George Mihail Zamfirescu.

In felul acesta d-na Maria Filotti face un act de pioasă aducere aminte pentru un autor dintre cei mai interesanţi, căruia altfel, putem s'o spunem, viaţa nu întotdeauna i-a surâs. Şi nici gloria şi, poate, nici bunăvoinţa contemporanilor!...

Aceasta, însă, este o poveste atât de veche încât nu mai ştii dacă trebuie să mai învinovăţeşti pe cineva sau, din contra, să consideri că totul face parte din „condiţia însăşi a scriitorului": a lucra şi a exista — şi, deasemeni, a suferi!... — deşi contimporan, totuşi în afara mediului, vieţii şi epocii lui...

In lumina acestor consideraţiuni se cuvine ca Teatrul Sărindar să fie felicitat pentru această frumoasă iniţiativă, cu atât mai mult cu cât şi aşa s'a spus de prea de multe ori — şi uneori cu drept cuvânt, deşi din motive uşor explicabile, — că teatrele particulare au ca primă preocupare realizările materiale. Ori este ştiut că în general piesele din repertoriul original, mai cu seamă când aduc şi altceva decât glume ieftine, nu sunt chiar dintre acelea cari să satisfacă întru totul asemenea aşteptări, publicul — şi poate din vina tot a aceloraşi teatre!... — cerând „altceva".

Nu mă voiu ocupa de piesa în sine a lui G. M. Zamfirescu: este prea cunoscută şi a fost destul discutată la timpul ei, pentru a mai insista asupra unor lucruri cari deja s'au spus.

Se cuvine, doar, să insist asupra faptului că pe lângă multiplele ei calităţi dramatice această piesă are meritul că prezintă pentru literatura noastră teatrală o importanţă deosebită, constituind un efort cu totul interesant de-a introduce în această literatură o lume nouă, cu viaţa ei, cu miturile şi valorile ei, cu tipurile, acţiunile şi reacţiunile ei, cu atmosfera ei — poate, întrucâtva prea mult influenţată de romanul rus — în fine, cu un cuvânt o lume a „mahalalei", o lume până atunci cu totul necunoscută, asupra căreia G. M. Zamfirescu, proectează o altfel de lumină decât cea cu care fusesem până atunci obicinuiţi şi din care încă nu se făcuse la noi în mod valabil, materie plastică de teatru.

Ori tocmai această este unul dintre marile merite cari vor trebui să-i fie întotdeauna ţinute în seamă, pe lângă valoarea intrinsecă a piesei, aşa cum am spus mai sus, pe lângă viziunea lui interesantă, pe lângă o bună construcţie teatrală şi — în felul în care au fost voite de autor — pe lângă toate acele trăsături puternice imprimate principalelor lui personagii.

In ce priveşte interpretarea — cu prea puţine rezerve — a fost bună.

In rolul principal: d-ra Eliza Petrăchescu, dela Teatrul Naţional care cred că este, în momentul de faţă cea mai indicată actriţă pentru a interpreta pe d-ra Nastasia.

A avut deosebite accente dramatice, a avut un joc intuitiv deosebit de frumos, a fost în multe momente în adevăr impresionantă.

Dar — fiindcă vreau să fac o cronică cinstită — voiu adăoga că... mai trebuia ceva. Cred că G. M. Zamfirescu, care se ştie din însăşi mărturisirile lui scrise cât de exigent şi de minuţios era, i-ar fi cerut şi el, mai cu seamă într'o piesă care-i esenţial de atmosferă — pentrucă-i justifică şi existenţa şi veracitatea însăşi a personagilor, a acţiunilor şi reacţiunilor lor — probabil că i-ar fi cerut, zic, acest lucru, care cred eu că i-a cam lipsit: să fie cu adevărat un produs al mahalalei bucureştene!

Mi se va răspunde, poate, că această Domnişoară Nastasia se deosebeşte totuşi de celelalte „domnişoare" din mahala, că ea este dintre cele cari aspiră la o altă viaţă, etc.

— Nu.

Nu, pentrucă, cu toate astea — şi poate tocmai deaceia — ea nu este decât mai autentică. Cel mult are o personalitate mai desvoltată, dar ea este tot un produs al mahalalei, care nu stă mult la gând să-şi „chelfănească" rivalele, a cărei viaţă şi acţiuni sunt total şi tot timpul întreţesute cu ale întregului mediu înconjurător!

Ori, în privinţa asta d-ra Elisa Petrăchescu mai cu seamă, ca să zic aşa, între scenele tari ale piesei, are atât în vorbire cât şi în mişcare şi în jocul d-sale de scenă ceva tărăgănat, ceva mai puţin de rol de mahala bucureşteană şi de d-ră Nastasia, tip încă şi mai accentuat al ei, tip dinamic, energic, hotărât, care nu ştie mulţe, care trăeşte normal, nestânjenit între declasaţii vieţii între vecine pomanagioaice, între beţivi şi chiar cuţitari, fără ca totuşi să se impresioneze de ei cu una cu două!

Ori d-ra, în momentele la cari m'am referit, pare mai degrabă într'un rol de provincială, — până la un punct chiar romantică — cu mers, vorbire, încetineală de gândire şi de reacţiune patriarhală, pe care numai aşa, din senin, inexplicabil, pe fiinţa asta cuminte şi aşezată o apucă la un **moment dat pofta** să pălmuiască un cogeamitea vlăjgan, puternic şi periculos, cum este Vulpoşin, „spaima a şapte mahalale!".

Aşi crede că G. M. Zamfirescu, a văzut-o oarecum altfel pe d-ra Nastasia: oricum, o femeie deosebită, o femeie de care „se ştie" în mahala şi de care se teme — şi de ea, ca şi de Vulpoşin — o mahala întreagă, de care, cum vedem, se teme în primul rând tatăl ei care aproape nu îndrăzneşte să-i vorbească, se teme Vulpoşin, care este bătut fără să riposteze, etc.!

Deci, cum spun, în orice caz o fiinţă dintr'o materie deosebită, o fiinţă tare, care desigur că în sufletul ei are totuşi un colţ mai uman, mai femenin, colţ vulnerabil faţă de lume: dragostea ei, slăbiciunea ei, cerul ei de lumină, care, însă, odată Luca dispărut, se va transforma şi acela aşa ca şi ceiace era singura ei slăbiciune, până la urmă se va transforma într'o dorinţă de răsbunare lucidă, premeditată, fără un moment de şovăială, aspră, inumană!

Schiţată astfel şi, în ce mă priveşte, caracterizând astfel personagiul aşa cum cred că a fost văzut de autor, desigur că s'ar putea spune că, în mare măsură, ar fi, deci, o altă Domnişoară Nastasia aceia care ne-a fost reprezentată, deşi, încăodată, — cum am arătat mai sus — nu i se pot contesta d-rei Eliza Petrăchescu deosebitele merite pe cari le are în această frumoasă creaţie.

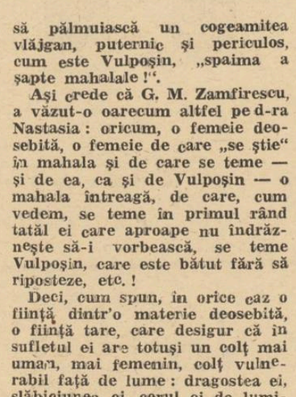

MAXIMILIAN

Un alt rol: acela al lui Luca Lacrimă. Pot spune că am avut o deosebită bucurie — şi în adevăr că lucrul nu-i lipsit de emoţie, iar dacă cumva este la mijloc şi un gest de delicateţe din partea cuiva, el trebuie subliniat — de a o fi văzut în acest rol chiar pe d-ra Raluca Zamfirescu, căreia, astfel, i s'a dat prilejul să repurteze un frumos succes într'o piesă care nu poate decât să-i fie neasemuit de scumpă, piesa chiar a tatălui ei.

Trebuie să spun că datorită şi talentului pe care-l are şi, desigur că în acelaşi timp şi dragostei cu care fără îndoială că a jucat în această piesă, Luca Lacrimă al d-sale a constituit unul dintre momentele frumoase ale spectacolului, iar convorbirea din noapte cu Ion Sorcovă a avut atâtea accente de taină şi de nelinişte, de căldură tot odată, încât se ajungea până la înduioşare!

Sunt bucuros că, fără a-mi călca pe conştiinţă, pot să-i aduc aceste felicitări sincere.

In ce priveşte rolurile de bărbaţi, în acela principal masculin piesa la avut pe d. N. Şireteanu.

D-sa ne-a dat un bun Vulpoşin, masiv, cinstit, drept sufleteşte — „nu pot bate o femeie"... — pe care ni l-a prezentat cu o deosebită putere de evocare.

Deasemenea şi ca joc de scenă bine.

D. V. Maximilian, bun ca întotdeauna, deşi de data aceasta şi pentru o piesă ca aceasta, poate chiar cu o... prea mare „experienţă" a scenei — cred că se înţelege ce vreau să spun — şi totodată, poate şi puţin cam prea dulceag pentru Ion Sorcovă: acesta poate fi un slab — sau, dacă vreţi un declasat cu mult omenesc — dar nu un dulceag.

In ce-l priveşte pe d. Romulus, Luca, de care se îndrăgosteşte Nastasia, a fost puţin cam prea „amorez", puţin cam prea convenţional.

In celelalte roluri, toate episodice şi de atmosferă, d-nele Cella Marian, potrivită şi destul de bine pentru rol, deşi pare a avea păreri contrarii. Nana Teodorescu, Virginia Stoicescu şi Irina Negrescu, cum şi d-nii Traian Vărăşteanu — deosebit de bine deşi într'un rol mic — M. Cioală, Tr. Dănescu, Caracaş, N. Velculescu, Titu Veuea şi Jean Voinescu cari, cu toţii, au deosebite merite în închegarea frumoasă a spectacolului.

Regia d-lui V. Maximilian, ca orice regie de actor care joacă în piesă: cu inevitabile scăderi.

In orice caz, însă, Domnişoara Nastasia prin deosebita ei valoare dramatică, prin interesul pe care-l prezintă pentru literatura noastră teatrală — şi pe care l'am arătat mai sus — în fine prin actorii pe care-i prezintă cât şi prin interpretarea şi jocul de scenă pe care-l prilejueşte constitue, fără îndoială, unul dintre spectacolele cari, oricum trebuiesc văzute. Nu de alta dar, între atâtea şi atâtea gimbuşlucuri cu cari cei mai mulţi s'au învăţat în ultimul timp, nu-i strică nimănui să mai vadă şi câte o „piesă"...

*

Comedia lui Pierre Veber este amuzantă, vioae, de factura cunoscută a multora dintre comediile bulevardiere parisiene, a căror primă caractestică este aceea de-a fi inteligente şi spirituale chiar atunci când temele serioase abordate sunt luate în glumă şi superficial presentate.

Noua premieră de la Comedia de fapt aduce — pe un ton de farsă — o problemă mult prea mare şi prea gravă: aceea a minciunilor convenţionale şi, dacă vrem să mergem mai adânc, chiar şi problema mai complexă, a minciunei sociale.

Ideia piesei fără îndoială că este absolut fericită şi ingenioasă: un pariu pe care-l face unul dintre personagii ca timp de 24 de ore să spuie numai şi numai adevărul ceiace, se înţelege dela sine, va aduce tot felul de încurcături cari fac amuzamentul acestei farse-comedii.

Ideia, după cum se vede, este aşa de abilă şi de ingenioasă — ca ideie de bază pentru o comedie — încât, deşi piesa lui Pierre Veber este fără îndoială foarte amuzantă, încă s'ar putea spune că ai uneori impresia că tot n'au fost exploatate toate posibilităţile ei şi că încă nu s'au scos toate efectele comice, toate încurcăturile şi tot hazul la care ar fi trebuit să dea naştere o astfel de obligaţie de-a nu spune în societate decât adevărul.

Mă gândesc, vr'un alt autor, cu şi mai multă vervă, ce-ar fi putut obţine din asta!...

Dar, în fine, piesa este aceasta care este şi nici, vorbă că ea chiar aşa cum se prezintă, este o comedie deosebit de inteligentă, de spirituală şi de amuzantă.

In ce priveşte interpretarea, a fost cea corespunzătoare pentru o astfel de comedie.

In orice vaz, bună: Vasilu Birlic, Mişu Fotino, Coty Hoclung, Marcel Enescu, Ion Talianu, cu alte cuvinte tot ce trebuia...

Deasemenea d-na Si'via Fulda. La care, evident, trebuiesc adăogaţi şi ceilalţi interpreţi: în primul rând d-ra Paula Tudor, apoi d-rele Eugenia Bamné, Angela Mateescu, Mimi Udrea, Anca Balaban şi d. C. Irod.

Regia: Sică Alexandrescu, deasemenea bună şi adecuată.

Decorurile d-lor Cella Voinescu şi Vasiliu Folti, la fel, cu menţiunea, poate, că pentru un birou de întreprindere — vorbesc de actul întâiu — decorul par'că prea e... „modernist", prea stilizat în chip de bar, pentru a semăna a sediu de bancă sau ce este.

Altfel, însă, decorurile frumoase.

In concluzie, luat în totul, spectacolul este uşor, dar plăcut şi amuzant.

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECOURI teatrale

A. DE HERZ

Doar opt ani de zile au trecut de'a moartea lui A. de Herz şi uitarea a biruit până şi inimile celor cari se legase să nu-l uite niciodată.

Parcă îi aud: „Uitarea ta şi a operei tale va fi străină de noi, iubite Herz"...

Erau „bunii prieteni" ai „baronului" cari plângeau la groapa proaspăt deschisă a autorului „Omului de Zăpadă"..., nu atât pierderea unui om, ci mai ales pierderea unui sprijin sau — şi mai mult — pierderea unei prietenii generoase.

Dar, ce vreţi?... „grijile" vieţii au stabilit la aceşti „buni prieteni" ai dispărutului, cu totul alte porunci, încât pentru dragostea gospodăriei „casselor" de bilete sau alte asemănătoare gospodării „teatrale" au uitat şi pe Herz, au uitat şi de obligaţia de-a reactualiza ceva, ceva, din ceeace Herz a dăruit artei dramatice.

Să sperăm că dacă cei „apropiaţi" l-au uitat pe autorul „Paianjenului", să-l regăsească totuşi în respectul unei lumi care cere o întâlnire pe afişele de teatru a numelui de A. de Herz...

„SPAIMĂ"...

Uneori, „vedetele" capătă obişnuinţa de a-şi „zdruncina" sănătatea la momente prielnice oricărui răsfăţ, ca să obţină un interes de public pe care până atunci „talentul" nu l-a putut determina.

E în sistemul acesta nu numai un curaj de-a inventa boala pe care alt leac decât indiferenţa generală, nu-l tămăduieşte, dar mai este şi altceva. E un mijloc comod de-a se lepăda de obligaţiunile unui contract, pe care — până atunci — l-a „vânat" pur şi simplu.

Dar cum în toate cele scrise reazimul oricărei afirmaţii e precizarea, să respectăm deci această obligaţie şi să fim precişi:

Interpreta principală din „Romanţa', sfătuită — sau nu — de doctori, a trebuit să întrerupă seria de spectacole.

Era doar în interesul unei legitime cauze, pentru care chiar şi intenţia de-a fi altceva pălea ruşinată.

Ori ce se întâmplă?!...

Spectacolului din Capitală îi urma turneul în toată ţara. Şi tocmai acesta era ameninţat să rateze.

Atunci directorul teatrului şi-a luat măsuri, intervenind cu toată căldura pe lângă una din actriţele de mare talent ale primei scene, care solicitată cu atâta insistenţă a acceptat.

Ba, se obţinuse şi aprobarea oficială.

Când a auzit însă „vedeta" de această schimbare, care pentru domnia sa însemna — cu drept cuvânt — o desminţire a afirmaţiilor celor cari o socoteau Sarah Bernard, nimic nu i-a lipsit să-şi găsească în ascunsa sa sănătate o rezistenţă de... prestigiu, şi a plecat în turneu.

Spaima pe care o provoacă azi elementele Teatrului Naţional, celor dela teatrele particulare care se abat dela îndatoriri, constitue temeiul unei apropiate schimbări de obiceiuri în viaţa teatrală, şi ca atare un drept motiv de a-l menţiona aici.

„STEAUA"...

Aţi văzut?... Un nume a atras alte 4—5, cu stabilită identitate, şi —parte din ele — cu veche circulaţie în ale scrisului, încât confuzia ce lăsa să persiste, tindea să împartă meritul cuvenit doar unuia, la patru-cinci inşi.

Păi, asta e dreptate?...

Bine că a venit autorul adevărat şi a spus: „eu sunt tatăl stelei fără nume". Şi deabea atunci ceilalţi s'au „grăbit" să spună: „nu suntem noi cei cu steaua"

Dar fiindcă echivocul ăsta a luat sfârşit, ne întrebăm: dece această nejustificată prudenţă la autor?...

O piesă de teatru nu capătă totdeauna garanţia unui succes dacă numele autorului se ascunde discusit într'o meşteşugită publicitate şi nu-şi menţine nici prestigiul ca valoare artistică — dacă piesa o are — când e semnată cu nume de împrumutat.

Numele adevărat la o piesă de teatru e ca giru pe o poliţă: cu riscuri.

E bună, merge; nu e bună, cade şi atunci tragi consecinţele.

Dar le tragi pe faţă; înfruntând riscurile.

Nu aşa, ca să te dai la o parte spunând că e... semnătura falsă.

PORTRET...

Să nu ni-i închipuim altfel decât aşa: tineri cu faţa suptă, cu sau fără ochelari, blazaţi, purtând în mâna stângă un vraf de reviste iar între buze o scobitoare drept vârf de... „spadă".

Aceştia sunt aşa zişii „autori dramatici".

Cu piese scrise sau nu, n'au decât mărturia propriei lor valori că sunt mai talentaţi decât Mihai Sorbul şi Camil Petrescu, încât auzindu-i păcătuesti prin a nu-i opri să-ţi mai vorbească.

In fiecare dimineaţă se scoală cu un subiect mare de piesă şi până la prânz are grija să treacă pela prietenii din redacţiile unor ziare ca să-i roage: „anunţă-mă" la rubrica teatrală că am terminat o piesă cu titlul: „Imbroboditul" şi că mi-a şi primit-o directorul cutare".

Şi în adevăr, a doua zi apare informaţia.

De multe ori se anunţă că s'a fixat şi premiera, când piesa nici măcar nu e scrisă.

Cunoşteam până acum trei categorii de autori dramatici: autori jucaţi, autori primiţi şi nejucaţi şi autori respinşi.

Azi s'a născut a patra categorie: „autori dramatici" închipuiţi...

Şi trebue să recunoaşteţi că e cea mai numeroasă categorie.

AFIŞ...

Teatrul Naţional are ca viitoare premiere: „Regele Lear" şi piesa lui Octavian Goga, întitulată: „Domnul Notar".

Studio-ul are piesa d-lui Bodin, intitulată „O păpuşe şi alte jucării", având ca interpreţi principali pe d-na Natasa Alexandra şi d. Stroe Athanasiu, după care va urma „Fedora" în prelucrarea d-lui Dem. Theodorescu, având în rolul titular pe d-na Maria Zimniceanu.

Teatrul Radio a programat în mod excepţional pentru Duminică 26 cor., la ora 7 seara, comedia „Conu Leonida Vânătorul", având ca interpreţi principali pe d-na Sonia Cluceru şi d-nii: Coco Demetrescu şi C Antoniu, dela Teatrul Naţional.

Comedia aceasta are originalitatea unei construcţii alăturată cunoscutei farse a lui Caragiale, „Conu Leonida faţă cu reacţiunea".

I. M. LEHLIU

MEMENTO

CINEMATOGRAFE

SCALA: *Intre două femei şi jurnal.*
REGAL: *Conte şi chelner, şi jurnal.*
VICTORIA: *Buze însângerate, jurnal şi balet.*
ELYSEE: *Venera oarbă, jurnal şi trupă.*
VOLTA BUZEŞTI: *Friedman Bach, jurnal şi revistă.*
ROMA: *Noaptea fantastică, jurnal şi trupă.*
CARMEN SYLVA: *Contele de Monte Cristo (II), jurnal şi trupă.*

Cronica muzicală

Manifestări viitoare. Bogăţia şi varietatea extraordinară ale actualei stagiuni muzicale sunt departe de a-şi fi spus ultimul cuvânt. In afară de ultimele cinci concerte de muzică de cameră ale maestrului George Enescu, adevărate evenimente în lumea românească a concertului atât prin însăşi esenţa lor cât şi prin ceace reprezintă în acţiunea de educare a marelui public, pe lângă concertul simfonic de muzică franceză, cu orchestra „Radio", sub conducerea d-lui Mircea Bârsan, cunoscutul muzician ieşan, pe lângă însemnatele concerte Hans von Benda — Victoria Milicescu — orchestra de cameră din Berlin şi mult aşteptatul recital Viorica Ursuleac-Klemens Krauss interesante proecte muzicale sunt în curs de realizare, făgăduind un sfârşit de stagiune demn de desfăşurarea ei de până acum.

„Filarmonica" va mai da încă o serie de concerte în abonament, de această dată probabil un grup de şeapte concerte, ultimul sub bagheta lui Hermann Abendroth.

Marele violonist german Schneiderhann, aşteptat tot la „Filarmonica" şi în recital, virtuosul român al vioarei Virgil Pop, ale cărui recente mari succese în Suedia, Finlanda şi Germania l-au impus drept unul din cei mai buni tineri violonişti europeni.

D-nii Alfred Alessandrescu, Rogalski, Silvestri, dirijori, d-na Victoria Milicescu-Schmiedigen, d-ra Madeleine Cocorăscu, d-nii Jianu şi Nistor, care va interpreta concertul pentru corn şi orchestră de Richard Strauss vor figura, alături de alţi dirijori şi solişti, în cele şeapte concerte ale „Filarmonicei".

Se studiază şi posibilitatea, în urma triumfului excepţional obţinut, de noi concerte simfonice cu Herbert von Karajan, chiar în decursul acestei stagiuni.

Un concert simfonic extraordinar va fi dat în curând şi de noua şi destoinica orchestră a „Operei Române" care va executa sub bagheta maestrului Perlea, o considerabilă lucrare românească, „Patimile Domnului" mare oratoriu de Paul Constantinescu.

Este aşteptată şi interpretarea în primă audiţie a concertului pentru vioară şi orchestră de Ionel Perlea, compoziţie aflată astăzi afât în mâinile maestrului George Enescu cât şi în ale d-lui Sandu Albu.

In sfârşit, atât „Opera Română" cât şi orchestra „Filarmonica" vor întreprinde către sfârşitul stagiunii turnee de o neobicinuit de largă extensiune prin ţară, răspunzând unei acute cerinţe culturale româneşti şi eventual şi în străinătate.

Sunt câteva din datele ce încep a se fixa în domeniul certitudinii şi care dovedesc împreună cu manifestările de până acum ale anului intensificarea şi adâncirea mişcării noastre muzicale şi croirea tot mai temeinică a unui drum către o viaţă şi cultură muzicală de însemnătate europeană.

ROMEO ALEXANDRESCU

SCALA: „25 DE ANI DE FERICIRE".

Dacă stă pe loc, racul poate fi numai, ca să zicem aşa, interesant. Dar dacă merge, devine ridicol, fiindcă nu ne-am deprins încă să adâncim înţelepciunea şi deci valoarea înaintării îndărăt. Aşa şi cu filmul francez. Nu e mai puţin adevărat că majoritatea sus numitelor animale avansează normal, ca toată lumea, adică înainte — însă excepţiile au lansat regula, ceiace, spre magnificul cât şi zadarnicul nostru regret, nu s'a petrecut şi în cealaltă grupă... E din ce în ce mai de neînţeles cum, cu atât capital artistic şi atâta risipă de fonduri, nu se realizează nimic mai mult decât pretexte de pierdut vreme şi de cheltuit bani (ambele aparţinând bietului public). Montări costisitoare, personal numeros, conflicte „senzaţionale", pe ici pe colo câte un americanism, femei frumoase, linjerii, servicii de masă parcă extrase din muzee, câte un pahărel de porto, câte o sticlă cu şampanie, căţeluşi, pisici, sticleţi şi privighetori, salate de boeuf, trenuri, telefoane, automobile, — mii şi mii de sforţări, toate, contra lei numai una sută şi treizeci. E un chilipir, trebuie să recunoaştem. O pereche de ciorapi e de 7 sau de 7×3 mai scumpă, o litră de unt preţuieşte mai pipărat iar pachetul cu ţigări fumabile, idem. Şi apoi, încălţându-ne, îmbucând pâine garnisită sau epatându-ne, la zile mari, prietenii care „obijnuiesc" naţionale, nu reuşim să-l vedem nici pe maestrul Jean Tissier, *nu izbutim s'o*

zărim nici pe Denise Grey... *Aşa dar, ne ducem la cinematograf, unde rulează o comedie cu titlu cifrat şi atrăgător, festonată împrejurul unui miez semi-sentimental, semi-juridic, semi-monden, semi-fabulistic, semi-distractiv, semi- parisian, etc.*

Şi vedem şi auzim că o pereche de provinciali cumsecade îşi aniversează un sfert de veac de căsătorie, (care, în vocabularul dânşilor se traduce cu fericire, deoarece d-na n'a aflat că iubita fiului ei este fiica botanică a d-lui şi d-l nu ştie că fiul său legitim şi unic nu este decât reminiscenţa vie a popasului d-nei într'o staţiune balneară oarecare), dăruindu-şi câini mari, cât viţeii şi oferind amicilor o masă cu discursuri. Drama o deslănţuie avocatul casei, tinerii coboară de pe acoperiş (unde, ca şi mâţele, se întâlneau de predilecţie), se sinucid, pe urmă pleacă la Paris, împreună cu aniversanţii, ca să-şi verifice fraternitatea în prezenţa uşuratecei Margueritte, (autoarea junei copile), o surprind pe aceasta pozând à la M-me Récamier, unui pictor expozant la Salonul Oficial, se agită şi înfine, lămuriţi asupra trecutului părinţilor lor, se îmbrăţişează cu elanul logodnicilor şi (tout est bien qui finit bien) *la acelaşi gest se dedau şi soţii, mulţumiţi că nora lor are, pe lângă un fizic plăcut, o zestre considerabilă. Intervenţiile muzicale ale lui* Louis Sedrat, *anunţate în fruntea pomelniculuI — cortină, sunt gâtuite dela primele afirmări, astfel încât, când să ne spunem: „uite-le", ia-le de unde nu-s. (Regizorul filmului de mai deunăzi, „Bolero", a fost mult mai abil: a proptit întreaga demonstraţie pe melodia lui Ravel, spre a constrânge spectatorii întâi la neadormire, apoi la ţinere de minte şi însfârşit la minimum de comentarii neplăcute. Râsul, provocat pe alocuri de hazul altora, mărturisim să ne fi fost mai mult milos decât sincer.*

REGAL: „CONTE ŞI CHELNER".

O înscenare îngrijită, valorează cât două şi scuză mijloacele dramatice ale actorilor nevoiţi să dialogheze mai mult decât ar fi reclamat ocazia ori să-şi prelungească surâsurile până la urechi. Afişul n'are dreptate: Robert Wendler (interpretat de distinsul şi decorativul Albert Matterstock), nu este conte, ci neam din neamul unui mare şi cumsecade hotelier. Meseria de chelner o îmbrăţişează ca exerciţiu pentru viitoarele-i răspunderi şi îl scade în frumoşii ochi ai Carolei Höhn, (o domnişoară luxoasă şi o leacă înfumurată), care se înamorase de el din prima clipă a neaşteptatei lor întâlniri în ploaie şi noapte. După nenumărate peripeţii, reconsimte să se mărite cu el dar continuă să-l păstreze la o respectabilă distanţă, până când îi descopere veritabila ocupaţie de proprietar şi rentier. Şi de o parte şi de cealaltă: fizic plăcut, siluetă impecabilă, inteligenţă suficientă.

Ceiace a tulburat armonia spectacolului s'a redus la nevălirea fanfarei, din fericire, suprapusă pe sfârşit şi la apariţia unui pekinez, care a ocupat exclusiv şi neîntemeiat, ecranul, vreme de câteva peiteloase momente. Fiindcă se ştia venit la „comedie", publicul s'a distrat şi acum, din toată inima, hohotind ca la Stan şi Bran.

Privirea generală a înregistrat o realizare izbutită şi — ceiace se întâmplă rar în cercul cinematografiilor germane, — agreabilă.

COCA FARAGO

Despre invingători şi invinşi, despre ingâmfare şi altceva...

(Urmare din pag. I-a)

Faptul că într'o dispută ne vedem siliţi a ne recunoaşte înfrângerea, nu trebuie să ne dispere. Adversarului îi revine meritul argumentaţiei. Nouă ne rămâne superioritatea caracterului. Sau mai precis: umanitatea concesiei.

Dăinuie printre noi o falsă credinţă că omul care s'a grăbit „a închide gura celuilalt", prin o seamă de procedee şi „lovituri" ce nu mai îngăduie „replică", este un om deadreptul superior. In ce constă această „superioritate"? mă întreb.

Şti azi îmi e trează în amintire „allura" de cocoş invincibil cu care un oarecare ins şi-a bravat prietenul, la sfârşitul unei dispute verbale: — „Ei! mai spune ceva dacă poţi. Mai zii ceva dacă te ţin curelele"... Firește, amicul nu mai avea ce să zică. S'a resemnat recunoscându-şi înfrângerea, neputinţa de-a continua o discuţie care până la un anumit punct începuse să-l pasioneze, dar pe chipul lui am surprins ceva ce n'am putut observa pe figura celuilalt: un surâs. Un fin surâs de convenienţă şi discretă compasiune, care însă pentru mine mărturisea o netă superioritate de caracter.

Dacă ni s'a demonstrat că există o mediocritate a culmilor spirituale — de ce n'ar exista şi una a învingătorilor? Căci nimeni, nici chiar logica nu ne învaţă că adevărul nu poate fi de mai multe feluri. Depinde de punctul de vedere din care îl priveşti, de felul cum vrei „să-l iei".

Cei care cred că adevărurile se creiază, fac o eroare. Advărurile nu se creiază, ci numai se descopere. De ce n'am admite, prin urmare, că fiecare om are dreptate în felul lui?

In ce mă priveşte, n'am ţinut niciodată să fiu un apologet al credinţei că „opinia este de partea celui tare", deşi aceasta şi numai acesta pare a fi adevărul. Faţă de un învingător, indiferent în ce domenii de activitate şi-ar dovedi preponderanţa, nu pot avea de cât admiraţie, respect sau cel mult teamă. De cel învins mă simt însă atașat. Dar nu pentrucă i-aşi împărtăşi într'un fel sau altul punctul de vedere pe care l-a susţinut, şi care l-a obligat să închine steagul, ci pentrucă aşa îmi dictează mie inima.

Veţi obiecta însă: aceasta dovedeşte slăbiciune, abstenţiune, mobilitate în aprecieri... Ei şi?

Prefer de o mie de ori să mi se spună că sunt un mediocru, dar un mediocru cumsecade, decât un mare îngâmfat. Mediocritatea prin voinţă şi persuasiune se poate remedia. Ingâmfarea însă e organică.

Poate că unul din motivele cari mă fac să trec adesea de partea celor învinşi, este tocmai acesta : că supremaţia, sau conştiinţa acestei supremaţii include în mod fatal şi o oarecare cantitate de îngâmfare.

Din fira mea sunt un om potolit, modest şi cuviincios, dar asta nu mă împiedică să devin un om irascibil, violent şi cătător de ceartă. Mobilitate de caracter? Spirit negativist? Inconsecvenţă? Nu ştiu, n'aşi îndrăsni să-mi fac radiografia sufletului. Doar un lucru nu-mi pot refuza: că acolo unde simt bătând vântul unei cât de mici înfumurări, eu devin duşmanul ei din oficiu. Şi ies în arenă. Provoc, lovesc, devin meschin şi rup cu dinţii, cu riscul de-a mi se cresta în obraz însemnele inconsecvenţei sau ale carenţei de caracter.

Când deunăzi, pe neaşteptate, la un ceas nepotrivit confesiunilor, prietenul P. mi-a deschis uşa să-mi spună că se simte revoltat din pricina unei campanii de presă ce se duce în mod sistematic şi nedrept împotriva lui, i-am răspuns: — „Dacă eşti convins că această campanie este nedreaptă, faptul nu trebue să te mâhnească, ci dimpotrivă: să te bucure, să-ţi dea conştiinţa superiorităţii tale". Nu m'a înţeles imediat, probabil fiindcă mi-a luat vorbele în glumă. Dar după două zile a revenit să-mi spună că aveam dreptate. Şi de atunci, parcă, am devenit mai intimi de cum eram în realitate.

*

Incontestabil că scopul acestor rânduri nu este de-a vă convinge să renunţaţi, în viitor, la ambiţia de-a vă şti un învingător. Ar fi împotriva legilor nescrise ale naturii şi mi-ar atrage, pe bună dreptate, hula tuturor acelora ce susţin teoria „inegalităţii oamenilor" pe pământ. Intenţia mea, nevinovată în fond, este doar să vă fac a înţelege că nu este îngăduit a ne culca pe laurii victoriei, că nu este omenesc — şi mai ales creştinesc — să ne aplecăm asupra noastră pentru a ne autoiluziona, pentru a ne nutri în tot momentul din voluptatea izbânzilor repurtate în dauna semenilor noştri.

Ştiu că îngâmfarea şi metoda intimidării sunt cheile cele mai sigure ale succesului în viaţă, dar din respect faţă de comandamentele superioare ale spiritului, acestor „metode" eu le opun înţelegerea, modestia, buna cuviinţă şi duhul blândeţii.

La ce-mi foloseşte mie să mă ştiu un îngâmfat, să-mi văd oglindită această îngâmfare în câţiva practicieni ai lipsei de obraz, cari — evident! — tocmai prin faptul că mă consideră rupt din aceiaşi „stofă" cu ei, mă vor „aprecia" şi „susţine" în orice împrejurare a vieţii (şi doar e atât de uşor — bineînţeles dacă vrei — să-ţi întocmeşti o astfel de „linie"!) când milioane de oameni mă vor dispreţui în sinea lor — dar fără să mi-o spună?

Adevărata tragedie a îngâmfaţilor nu constă în faptul că se socot „superiori" celor din jurul lor — ci în acela că ei îşi fac păreri cu totul greşite despre judecata celor cari vin în contact — şi anume că oamenii de bun simţ sunt inofensivi, sunt făcuţi dintr'un metal inferior şi sunt prea orbi (sau mai de grabă prea bine crescuţi) ca să le vadă această „eclatantă" îngâmfare.

Nu voiu arăta în ce constă „superioritatea" celor câţiva pe care nici cu prăjina nu le poţi ajunge la nas — dar voiu spune în schimb că în faţa nebunului (respectiv a infatuării agresive) şi Dumnezeu s'a dat la o parte. Găsind deci calea liberă, grandomanul are toate motivele să se socoată un „invincibil". (Oare câinele care latră nu-şi închipue că automobilul fuge de frica lui?).

Firește, în toată această poveste numai natura este de vină. Din lene ori poate distrată, ea a pierdut din vedere să-i facă pe toţi oamenii egali unul faţă de altul. Şi dacă n'a reuşit să statornicească acea lege a egalităţii, ea are totuşi o scuză: scuza de-a fi născocit evoluţia speciilor. Adică posibilitatea pe care a dat-o tuturor vieţuitoarelor de pe pământ (între cari, fatal, intră şi animalul abia ridicat în două labe) de-a se organiza, de-a se desăvârşi prin scurgerea firească a marelui Cronos.

Dar acum o întrebare: ce s'ar fi ales din instinctul de conservare a speciilor — dacă natura n'ar fi dat Prostiei îngâmfarea şi ambiţia de-a parveni cu orice preţ — ca unicele ei arme de luptă şi apărare? Fiindcă omul de bun simţ, omul evoluat, omul cu adevărat superior n'are nevoie de astfel de arme. Inteligenţa îi ajunge să se strecoare în viaţă, să-şi facă un loc sub soare — şi prin aceasta să-şi asigure conservarea şi — deci — perpetuarea speciei.

Să recunoaştem, însă, că cei cari profită mai mult de bunurile vieţii, sunt tocmai înfumuraţii despre care vorbeam. Dar ce importanţă pot avea aceste aşa zise „bunuri" în ochii unui „nebun înţelept" ca Diogene? Mi se pare că el este acel smintit, acel mare cinic care trecând odată printr'o piaţă publică unde se aflau mai multe odoare şi scule de preţ, s'a oprit să exclame plin de-o compătimitoare admiraţie: „Ah! iată ce lucruri frumoase care mie nu-mi trebuesc"...

*

Oricât de nesemnificative, de superficiale ar părea cuvintele de mai sus, ele au totuşi un merit: acela de-a fi fost scrise după îndemnurile inimii.

Cât priveşte problema învingătorilor pe jumătate învinşi, consider că o revenire asupra ei nu şi-ar mai avea rost. Imi place (şi de ce mi-aşi face din asta o taină?) să mă ridic până la fruntea „zeilor", pentru a le căuta în creştetul capului şi a le pătrunde taina celor patru fire de aur care le întreţine — vremelnic — nimbul de mari învingători, dar nu uit că inima mea a rămas ceva mai jos, ceva mult mai jos decât mărul lui Adam, lângă inima şi tristeţea celor învinşi...

...Spune-mi tu pasăre care sbori, şi tu şarpe veninos care te târăşti, şi tu cerbule care te împiedici în trufia coarnelor tale, de ce nu poate ochiul meu să vă îndrăgească deopotrivă?

LIVIU BRATOLOVEANU

NOTE românești

COPILARIA CU UMBRE

se numeşte ediţia a treia a romanului MONSTRUL pe care d. **Dan Petraşincu** o publică la „Cultura Românească" (1944).

„Acest roman, — scrie d. Dan Petraşincu la pagina 7 a volumului, — a apărut, în prima şi a doua ediţie, cu titlul: MONSTRUL. Intâia ediţie, apărută în Decembrie 1937, la ed. „Naţională-Ciornei", s'a epuizat în trei săptămâni. A doua ediţie, revăzută, apare la începutul 1938, în aceeaşi editură. Ediţia a treia, de faţă, cu titlul COPILARIA CU UMBRE — care este şi rămâne cel definitiv — e o versiune absolut nouă, în cadrul acţiunii de revizuire a stilului începută odată cu volumul de nuvele O-MUL ŞI FIARA. Vaţa lui Emil Dinescu, cititorul o va găsi continuată în al treilea volum al ciclului în pregătire: OAMENI SUB VREMURI („Viaţa ne-a trădat").

Proza literară cu care ne-a obicinuit nuvelistul şi romancierul Dan Petraşincu se găseşte, fără îndoială, la nivelul prozei literare româneşti actuale celei mai bune. Şi, totuşi, d. Dan Pe-

traşincu nu s'a împiedicat niciodată de meandrele stilistice ale scrisului. Ceeace i-a interesat, au fost, înainte de toate, cadenţele vieţii. Faptul că autorul se revizuieşte dând, — „în cadrul acţiunii de revizuire a stilului" — versuni absolut noi ale volumelor d-sale, constituie, de astădată, o aplecare asupra calităţilor propriu zise ale scrisului. Ori, acest lucru e semnul unei maturităţi pe care prea puţini o cunosc cu adevărat.

PRESA

Institutul de arte grafice şi Editură al d-lor Profesor Dan Smântânescu şi Dumitru Andreescu a înţeles să-şi înceapă activitatea tipărind opere inspirate din viaţa marilor personalităţi ale omenirii care, prin însuşirile şi puterea caracterului lor, au învins în viaţă, contribuind la progresul umanităţii. Editura Presa e o realizare românească, stăpânită de ideia de a spori patrimoniul cultural al ţării. Prima carte pe care o lansează Presa este SAVONAROLA PROFETUL DESARMAT AL RENAŞTERII de d. N. Vlădulescu. E o carte de credinţă şi eroism cum numai puţine au fost scrise la noi în ultima vreme. D. Vlădulescu e un deplin stăpânitor al documentului istoric şi un scriitor dotat cu rare calităţi.

In Editura Presa vor mai apare, în curând: Magre, Messalina (trad. de I. Gr. Periețeanu), H. Corne, Richelieu, Eminența cenușie trad. de prof. D. Smântânescu) şi Dan Smântânescu, Cinstita viață a cronicarului Ion Neculce.

CREPUSCUL INTIM

culegerea postumă de poeme ale mult regretatului Dumitru Olariu cuprinde numai cincisprezece bucăţi, dară fiecare o culme de simţire umană şi împlinire formală. Desigur Dumitru Olariu nu a scris nici un rând ca să fie pe placul cutărei sau cutărei alteia dintre şcoli literare. Cântecul lui e cântec autentic, cald, viu, visător, romantic, cântecul de totdeauna al tuturor cântăreţilor născuţi. CREPUSCUL INTIM, cartea cu poeme apărut, postum, în Colecţia „Litoral" din Constanţa (1943) e împodobită cu gravuri de C. Grosu şi prefaţată cu „o înfăţişare a poetului" de Ioan Micu.

D-l C. D. PAPASTATE,

publică, — (Craiova, 1944) — un impozant volum de versuri cu titlu oarecum blagian TREPTE. Apărută în condiţii tehnice excepţionale, TREPTE-le dlui C. D. Papastate cuceresc atenţia cetitorului prin simetriile clasicizante ale versului clar şi însorit. Vom reveni.

EMINESCU POETA DI NOI TUTTI

se numeşte conferinţa d-lui Pietro Gerbore ţinută la Facultatea de Teologie din Cernăuţi în ziua de 25 Mai 1943 şi apărută apoi în Bucureşti dimpreună cu traducerea în limba italiană a Epigonilor, a Cugetărilor Sărmanului Dionis şi a Scrisorilor întâia şi a patra.

MELANIA LIVADĂ

entuziasta cunoscătoare a filosofiei d-lui Lucian Blaga, ne trimite un studiu care, până a fi văzut lumina tiparului, a trecut prin tot felul de vămi. Studiul se intitulează „Lucian Blaga. comentari la o discuţie filo-

sofică" (Sibiu, Edi. „Dacia Traiană" 1944). Melania Livadă intervine, prin acest studiu, într'o discuţie la care noi nu am putut participa.

REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE

a apărut cu următorul sumar pe luna Martie 1944: Ovidiu Papadima, *Romanul oraşului românesc;* Lucian Blaga, *Mitul creaţiunii (traducere);* Petru Dumitriu, *Niobe;* V. Voiculescu, *Oracole;* Th. Capidan, *Christea Geagea;* Gr. Tăuşan, *Un om modern în sec. XVI: Erasm din Rotterdam;* Ion Frunzetti, *Din ciclul Dianei;* Gg. R. Schultze, *Date vechi şi noi asupra petrolului;* † Jean Bart, *Mărturisiri;* Marg. Miller-Verghi, *Altă lumină;* Virgil Huzum, *Versuri;* Al. T. Stamatiad, *Viziuni şi imagini;* C. Noica, *Idealism contra idealismului;* Iulian Vesper, *Aglaia;*

D. Caracostea, *Forme de critică;* V. Mihordea, *Poetul Grigore Alexandrescu la comisia centrală din Focşani;* Petru Comarnescu, *Lucrări româneşti de filosofie;* Octav Şuluţiu, *Pe margini de cărţi;* Adrian Marino, *Paul Morand şi o problemă modernă;* Al. Piru, *Octav Botez;*

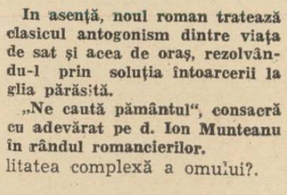

Teodor Ionescu, *Fişe pentru o istorie a Literaturii din Dobrogea;* George Baiculescu, *Cronica Bibliografică; Note semnate de: Gh. Bulgăr, C. Săndulescu, I. C. Chiţimia, Aug. N. Pop, Florea Stănculescu, I. Şiugariu, Nic. Albu, Nestor Cumarino, Vasile Vasilache, I. D. Mirea, Radu Voiculescu, I. Zugrăvescu şi N. Şanta.*

D. ION MUNTEANU

semnează al doilea roman, intitulat „Ne caută pământul", apărut în editura „Cugetarea".

Numai pe jumătate acţiunea din noul roman evadează din mediul zbuciumat al metropolei, pentru ca, apoi, să fie plasată, în bună parte, într'un cadru rural.

Autorul se dovedeşte a fi un perfect cunoscător al vieţii de toate zilele a satului, şi, mai mult, noua lucrare cuprinde pagini descriptive şi de analiză cu adevărat minunate.

In asenţă, noul roman tratează clasicul antogonism dintre viaţa de sat şi acea de oraş, rezolvându-l prin soluţia întoarcerii la glia părăsită.

„Ne caută pământul", consacră cu adevărat pe d. Ion Munteanu în rândul romancierilor.

litatea complexă a omului?.

ROMANUL „OLIVER TWIST"...

...al autorului lui **David Copperfield,** a apărut — zilele acestea — într'o admirabilă traducere, în editura Gorjan.

Oliver Twist egalează romanul **David Cooperfield** în frumuseţea istorisirii şi a împrejurărilor înfăţişate, ca şi în măestria povestirii.

Oliver Twist însă, este şi un roman care răsfrânge mult humor, acel humor sănătos, pe care numai cititorii **Clubului Pickwick** l-au putut gusta, cu adevărat.

SUFLETUL TRANSILVAN..

...îşi află adânc ecou în romanul tinerei scriitoare Galia Henegariu, **apărut de curând, în editura Gorjan şi intitulat: Alexă A. Boldaşului.**

Dintr'o complexă prchestrare interioară, care nu stânjeneşte însă în niciun chip, autorul durează inedite decoruri, de o plastică luminoasă, care aminteşte de tablourile lui Traian Bilţiu-Dăncuş, maramureşanul şi de încrustările în lemn ale lui Nicolae Brană. Satul Lancrăm se închipue în paginile romanului, cu o putere de evocare deosebită.

Personajele din Alexă A. Boldaşului sunt vii, mai ales din pricina sevei cu puteri magice care le animă: sufletul firii ardelene. Sufletul ardelean e surprins în cartea Galiei Henegariu.

ELEGIE

Plouă mărunt de şapte zile
Şi nu ştim, suflete, ce vrem.
Sunt reci, prea reci azi, gândurile,
Ca să 'mpletim un cald poem.

Cad întrebările şi ploaia
Izbindu-se ca un blestem.
Ci visul, frânt, în veşted strai
Incremenit pe-al vieţii ghem.

De-am şti din care zări venim
Şi unde paşii ni s'or frânge,
N'am mai simţi cum ne zidim
In omenescul nostru sânge?

Ne-ar fi tristeţea mai uşoară
Şi ochii sbor de heruvim?
Nu ploaia, dragă, ne doboară,
Ci gândul că îmbătrânim...

LEONIDA SECREŢEANU

Barcarolă

Marea e calmă. In larg numai vântul
Aduce miresme cu iarbă şi sare
Răcoare pe ţărmuri şi linişti, iar cântul
Indrăgostiţilor duce sub vreme
Arii vibrând ancorate în zare.

Aproape de ţărm portocalii
Flutură mâini şi lumina o schimbă,
Rămaşi departe dansează coralii,
E vremea în care iubiţii îşi plimbă
Madone cu faţa din ev şi vitralii.

RADU PĂTRĂŞCANU

Alături de tine

Şi'n tăcerea ce mă 'nconjoară multe 'nţeleg,
Şi-mi ţes mereu din el, mulţimea mea de visuri.

Cu tine-alături în murmur tainic de izvor
Iţi împletesc poveste de dragoste şi dor,
In poala mea să-ţi plec capul drag cu păr de-argint
Privindu-te 'n ochi să-mi oglindesc sufletul meu
Vulcan aprins de tine, vulcan sbucnind mereu
Să uit pentru 'ntodeauna c'am ştiut să mint.

Şi 'ntr'un abis, de-ar fi să fiu cu tine doară,
In bezna rece unde nici gândul nu mai zboară
Acolo 'n noapte prin tine-aş vedea lumină,
Şi dragostea noastră nestingheritâ-ar creşte.
Iluzia-mi fierbinte visul o hrăneşte,
Cum aştept dela tine, primul pas să vină.

EMILIA GHEORGHIU

NUŞA APREOTESEI, iată **o scriitoare necunoscută încă, dară scriitoare care, judecând după materialul, — versuri şi proză, — pe care ni l-a trimis, are toate şansele să figureze în rândul celor mai talentate dintre poetesele şi prozatoarele noastre. Manuscrisul de versuri se intitulează** „Poem biblic", **iară cel de proză** „Credinţa Ecaterinei".

D. CRISTIAN SĂRBU

publică în colecţia „Adonis" o nouă plachetă de versuri intitulată „Daruri pentru cocioabe", din care — pe lângă multe frumoase bucăţi cari îi dau atestatul de veritabil poet — reţinem această „Elegie" în care dominant e sentimentul de resemnare în faţa morţii închipuită sub umbra unei galante vânătoare:

Doamne, s'a mutat de astă vară
La mine fără sgomot într'o seară.
Când raza lunii mirosea a floare
O umbră de femee străvezie
O veche şi galantă vânătoare
De liniște de cruci şi de sicrie.
Am căutat-o peste tot dar nu ştiu
In ce ungher i-o fi plăcut mai bine
Să-şi pună geamantanele şi patul
Şi catastivul celor luaţi cu sine.
O simt prezentă 'n fiecare clipă
Şi ca o nevăzută 'nfricoşare
Se ţine scai de cugetele mele
Şi-mi bagă versuri triste'n buzunare.
— Femeea nepoftită de-astă vară
Ce-a'mprăştiat mireasmă funerară
De smirnă şi tămâie 'n casa mea
Presimt că o să-mi facă o'ntrebare
Cândva, când poate voiu uita de ea:
— Nu vrei să mergi, iubite, la plimbare?
Şi'n ceasul când m'o lua uşor de mână

De-o fi să dorm, să plâng sau să petrec,
Supus şi palid ca turnat în ceară
Va trebui cu ea la drum să plec.
Atunci un clopot va suna departe
Intâmpinând cu glasul lui un dric —
Iar eu trecut de mult de vama zării
Nu voiu şti — nici auzi nimic.

Restul celorlalte bucăţi din placheta d-lui Cristian Sârbu se menţine pe, linia unei calde şi comunicative sinceriţăţi.

V. JELERU

Melodia umbrelor

In mine arde soarele trecut,
Cu zâmbet vechiu, de palidă magie...
Svâcnind prin răni cu-aprinderea pustie
Acorduri grave, anii m'au durut,

Convulsii vaste, cu miraj sublim,
Mă 'mping măreţ, spre lumi însingurate.
O, cine ştie cât o să iubim
Tăcerile atât de'nfrigurate!

Şi cine ştie, ochi deschişi de seri,
De-oiu mai purta spre stele ostenite..
Mă'ncurc pe creste, printre adieri
Şi tremur lung, pe raze nesfârşite...

Şi cine ştie umerii de vis,
De vor mai şti, trecute mâini să-i prindă.
Doar umbra vieţii care m'a trimis,
S'o strecura ca fumul prin oglindă.
Se şterg în aburi albe tresăriri
Şi mâini subţiri de-atingere felină.
Un fir de muzici, dus de împletiri,
Prin orele ce nu se mai anină.

N'or mai rămâne prin sbătute vremi,
Nici scame dulci de vis şi amintire.
Nici glas cu svonuri, noaptea să mă chemi,
Nici şolduri moi, cu basme de iubire

Tot ceru-albastru va muri pierdut
In ochii reci ca besnele jilave.
Luceferi limpezi, fărâmaţi în lut,
Vor putrezi prin bălţile puhave.

Il adun în treacăt, iar seara stau să-l desleg
Din inimi frânte, care-or înegri
Iar zâmbetu-ţi discret cu mii de înţelesuri
Privirea mea cu drag în ochii tăi se scaldă.
Prin frunze vechi şi vreascuri de tristeţe,
Când te'ntâlnesc adesea pe 'nsorita stradă,
Doar toamnele, cu ploi vor despleti
Noroaie dragi de râs şi tinereţe.

FLORIN DUMITRANA

ION DRAGOSLAV

Eram student când l-am cunoscut. Căutam de zor o cameră mobilată în Bucureşti-ul de atunci şi într'una din zile, un tramvai cu cai s'a oprit la staţia terminus depe Calea Călăraşi. M'am dat jos la Roata Lumii.

Casele prin partea locului erau modeste ca şi oamenii, iar punga unui student ţinea strâns legat în băerile ei un modic peculiu, cu care plecăsem de acasă, ca să-l am de cheltuială şi să plătesc gazda pe o lună.

Cu un frate al meu, azi decedat, şi un prieten al lui care sta peste drum, am descins la Coana Siţa Filipeanu, la Nr. 182. O bătrână evlavioasă, cu care am tocmit îndată odaia, pe văzute şi pe plăcute. Făcea poate Coana Siţa parte din rândul oamenilor de ispravă ca şi chiriaşul găsit aici, scriitorul Ion Dragolsav, încât nu a mai fost nevoe de alte mărunţişuri de vorbe, datorite unor asemenea împrejurări.

Povestitorul moldovean locuia o cameră la mijloc, între o marchiză şi odaia mea. Trecerea prin aceste încăperi a fost la început, destul de timidă, dar cu vremea se transformase într'un plăcut popas, căci prietenia noastră se legase pe temeiul tinereţii idealiste cu maturitatea chibzuită a omului bun şi blajin, dela care am învăţat foarte mult ce însemnează viaţa şi lupta pentru existenţă.

Era un om sărac, sărac de tot, dar... optimist. Se citea însă, adeseori în sufletul său, un soi de blazare şi de neîmpăcare asupra aşezării lucrurilor omeneşti. Il nemulţumea răutatea şi cumpăna care se apleca pentru el de cealaltă parte a meritului şi a dreptăţii. Era un scriitor de vaste resurse populare şi poate că peregrinările dese, lipsurile şi singurătatea în care se afla, să fi ajutat la alcătuirea unui trai de permanentă boemă în care se complăcea. Când l-ai fi căutat în Bucureşti, zadarnic sperai să soseasca dela Fălticeni, oraşul lui de naştere şi de tradiţie; nici chiar Coana Siţa nu ştia multe să-ţi spună: când vine, cât lipseşte, când pleacă şi unde se află. Doar o bănuială vagă alerga spre Fălticeni. Sta locului numai câteva zile atât cât îi trebuia ca să poarte o servietă doldura cu duh popular, pela diferite reviste, apoi să se întoarcă să facă corecturile şi îndată să plece.

Rareori l-am simţit prin camera mea când scria şi aceasta se întâmpla noaptea, când ceasornicul lui de masă urma în cadenţă, alături de tocul neobosit. Il auzeam răsfoind sau rupând hârtii, poate manuscrise socotite de nici un folos. Orele dimineţii îl găseau dormind ca pe un copil, care îşi aşeza căpătâiul unde se nimerea.

Avea o fire mai ales sociabilă, însă condusă de bună cuviinţă şi de acel sentiment politicos de a stima pe convorbitor. Era potolit în discuţii şi aş putea spune că în acele cu caracter literar, tenace şi neînduplecat, când părerile nu se potriveau. Avea un cult pentru posteritate. Eminescu era pentru literatura şi neamul românesc,

geniul strălucitor peste veacuri. Dintre contemporani, se simţea atras de Nicolae Iorga, de lumina acestui far călăuzitor, jăuritor de adevărată doctrină naţionalistă.

Când se întâmpla să-l întâlnesc pe stradă, Ion Dragoslav îmi apărea într'un cadru din alte vremi. Cu lavaliera şi pălăria lui garibaldiană, cu părul în plete negre şi faţa smeadă de copil îmbătrânit, aveam impresia că omul acesta purta în servietă cine ştie ce documente hieratice, — o operă de ispăşire proprie, ca Gheorghe Şincai, rătăcitor pe meleaguri care târziu l-au înţeles.

Am stat amândoi la Coana Siţa Filipeanu trei ani de zile încheiaţi, apoi ne-am despărţit fiecare cu drumul şi cu idealurile lui. Din când în când, citeam prin gazete sau reviste slova sa sugestivă de povestitor autentic, neinfluenţat de nici o cultură sau şcoală străină.

Privesc, azi, unul din volumele lui tipărit în ediţie populară, cu dedicaţia de sensibilă prietenie şi încerc să întorc înapoi anii de altă dată... Sed interea fugit irreparabile tempus!...

Amintirile îmi înfăţişează un Ion Dragoslav cu totul apocrif pentru vremurile noastre. Zadarnic vreau să-l actualizez! Povestitorul blând şi blajin a plecat de mult dintre noi cu opera sa undeva spre Moldova, — anonim şi modest — de unde nu s'a mai întors.

VALERIU PETRESCU

DOUĂ SCRISORI

de TANA MUGUREL

Prietena mea dragă,

Am căpătat cu mare bucurie și mai repede ca oricând legătura telefonică și am fost așa de încântat de cele ce mi-ai spus, că tot drumul, până acasă n'am răspuns niciunui salut, niciunei vorbe cu care m'au întâmpinat cunoscuții. Mă gândesc acum, dorind să reconstituesc calea pe care am ajuns aici la masa de scris și nu pot fixa în minte decât două puncte precise: locul de plecare și cel în care mă aflu în clipa asta.

Ciudat...

Abia acum, o mărturisesc cu uimire, îmi dau seama cât de nemărginită e partea automatismelor în reacțiunile omului celui mai inteligent, mai... conștient.

Foarte ciudat!

Chiar atunci, când avem evidența unor convingeri de nedintit, lucrăm ori sub ordinul porniriior înnăscute sau ne îndoim, fără știrea noastră, puterii de oțel a resortului obișnuințelor!

Mă gândesc deci: care e adevărata realitate și în cazul acesta?

Căci nu-mi vine deloc a crede că cele ce am auzit azi la capătul firului sunt vorbele unei farse, după încredințarea solemnă ce mi-ai dat-o când nevoind să cred, ai stăruit în seriositatea celor spuse.

E adevărat că astăzi sunt mai rare, tot mai rare și mai bănuite de o anumită surescitare nervoasă, ființele vizionare; iar „intuiția mistică" e lăsată pe seama sfinților medievali, cu o existență legendară.

Totuși, tonul cu care m'ai asigurat, sinceritatea plină de emoție a glasului și interesul nespus al dorinței de a mă face să înțeleg acea întâmplare miraculoasă mă neliniștesc într'atât încât simt nevoia să te rog și pe calea scrisului să-mi confirmi într'o epistolă cele spuse prin fir.

Nu mă lăsa să aștept prea mult!

Nu e vorba aici numai de curiositatea explicabilă la această depărtare, dar și de liniștea sufletească de care am nevoe.

Sunt cu nerăbdare în așteptarea unui răspuns neîntârziat.

Cu prietenie,
BASIL

Bunul meu prieten,

Precum vezi, răspunsul meu n'a întârziat prea mult. Vei înțelege, la sfârșitul acestor șire, pentruce a întârziat, totuși!

In veacul nostru, în secolul marilor descoperiri ale tehnicei microscopice și a marilor realizări destructive ale tehnicei războiului, e foarte greu să vorbim de supranatural și de miraculos... Cei mai mulți oameni culți jură, fără nicio rezervă și cu mai puțină ezitare încă, în principiul lui Lavoisier „nimic nu se pierde, nimic nu se creează". Cu alte cuvinte, în desfășurarea tuturor întâmplărilor lumii nu lasă niciun strop hazardului miraculosului; totul este strict determinat într'o legătură de neînfrânt a acelor inele bine ferecate pe lanțul cauzalității mecanice. „Oamenii de știință" sunt convinși că știința lor nu înfățișează posibilități ideale de tălmăcire a lucrurilor și întâmplărilor lumii, ci e traducerea realității însăși, a realității în sine.

E drept că Filosofia, cercetând critic rezultatele și procedeele științelor „pozitive" ne-a cam învățat să socotim, această încredere oarbă în abstracțiile rațiunii prea amorezate de absolut, ca un vis puțin cam dogmatic, în orice caz cel puțin naiv... Dar, totuși, spiritul pozitiv interzice credința în vedenii. Numai un talent excepțional ca E. T. A. Hoffmann ar putea să ne sburlească puțin părul din cap cu creații fantastice ca în „Der goldene Topf".

Și totuși îți confirm, cum ai cerut, întâmplarea ce ți s'a părut miraculoasă, încântătoare ca o poveste pentru copii, un basm de Crăciun...

Când mi-a vorbit la telefon, în seara de Réveillon, fratele meu pe care îl știam pe frontul îndepărtat,—dela cel dintâiu „allo, allo!" a început să-mi apară chipul lui înainte. Și nu sub forma diafamă a unui spectru! Nu! Din ce în ce mai consistent, aevea, ca și cum ar fi stat lângă mine.

Imi spunea, ținu minte fiece cuvânt, aidoma: Dragă Tiana, am sosit din linia I la Nicolajew, acum cinci ore. Prin bunăvoința șefului meu, cu care am venit aici spre a mi se înmâna „Mihai Viteazul" și o altă decorație, am obținut să-ți vorbesc 10 minute la telefon, ție, acasă. Timpul e scurt... Sunt sănătos. Am fost eroul unei mari vitejii în Cotul Niprului. Fii mândră. Trăiască Țara care se va mări! Iți doresc an nou fericit!...".

L-am întrebat:

— Grig, tu ai în cap cască etă fumurie?

— Da, dar de unde știi?

— Grig, tu ții în mâna stângă o havană? Și... havana e stinsă?

— Da, Tiana, curios, cum vezi asta?

Incepusem a tremura ca varga de emoție; dar eram fericită de cele ce vedeam și simțiam.

— Grig, tu ai băut de curând, înainte de a-mi vorbi, vermuth?

— Ei, drace, n'ăi fi mirosind prin telefon... Știi că mă pui pe gânduri!

— Grig, Grig, Grig, ești încins cu o centură de lac negru și ai la șoldul stâng o baionetă nichelată...

— Ascultă, Tiana, când te-ai făcut vrăjitoare? Ia spune-mi: când se va sfârși războiul?

Am râs amândoi... Am râs cu poftă, mai mult Grig, desigur, decât mine! Eu nu trecusem încă peste fiorii emoției, care mă strangulau acum.

Ne-am felicitat din nou, și-am închis telefonul.

Omul din fața mea s'a întors spre dreapta, a fluerat puțin către cineva. N'am înțeles ce-a spus, de cât că am prins, ca prin vis, strigătul cu ton de ordin:

— Ascultă, camarade!...

Apoi... s'a șters, a dispărut din fața ochilor mei...

N'aș putea spune că mi-a fost teamă: vorbisem doar cu fratele meu, mă bucurasem că-l aud, că-l știu întors sănătos de pe front.

Dar acum, când îmi dau seama, după întrebările prin care-i verificam înfățișarea, realitatea „aparției" să zicem, — îmi fierbe creerul. Am văzut, aevea, pe frate-meu Grig, care-mi vorbea la telefon din Nicolajew, și totuși, venise lângă mine. Imi pare rău că n'am avut inspirația să-i întind mâna. Oare m'aș fi înspăimântat? Nu putea să aibă o mână rece, de mort! Era el, viu, vorbea el, el Grig, fratele meu!...

Gândindu-mă mai amănunțit la întâmplarea asta, am căzut în panică. Poate am avut o halucinație. Poate am visat. Poate...

Doamne, simt că mi se 'ntunecă rațiunea! Am cerut imediat la telefon: 03.

— D-ră, te rog! Da, cu dv.. Informațiile!... S'a vorbit acum o ½ de oră dela Nicolajew aici, cu nr. 5.85.79? Da?

— Desigur, d-ră, chiar dv. — vă cunosc glasul, ați răspuns, când am verificat durata convorbirii cu Nicolajewul: „vorbiți?"... „Da, da, lasă-ne, d-ră, te rog, vorbim! Vorbesc cu fratemeu de pe front", ați răspuns dv.!".

Va să zică nu fusese o închipuire, — convorbirea. Dar putea fi oare o halucinație apariția lui Grig? E posibil? Glasul, îl vedeam cum pornește din gura lui... Ii vedeam strălucirea ochilor, hainele, casceta de aviator, centura, baioneta, havana...

Prietene drag, asta e întâmplarea. Nu vreau să generalizez cazul care, oricât l-aș fi intuit, nu-l înțeleg deplin, fiindcă nu mi-l explic prin judecățile determinismului științei pozitive. Am însă credința, da, ăstar-i cuvântul, că, dincolo de verigile legate năprasnic ale lanțului cauzalității mecanice, se află și alte înfățișeri ale existenții pe care, poate sub imboldul unei mari emoții, — în trăirile de înaltă tensiune psihică, — „necunoscutul" ni le revelează. Nu e nevoe pentru asta de „sfințenie" medievală, nici de halucinații sau viziuni „mistice". Poate că e nevoe de o mai mare libertate de spirit decât aceea ce ne-o răpesc formulele admirabile, foarte utile tehnicește și pentru progresul științific, formulele explicației matematice, ale lumiii moarte!

Prietene, atunci, în noaptea de Réveillon, am vorbit cu Grig la telefon, la Nicolajew. Și Grig era lângă mine. Iată de ce-ți spuneam că, atunci când mi-ai telefonat, te qud foarte bine, dar nu te pot vedea cum ești îmbrăcat și că minunea asta mi se întâmplase totuși, cu fratele meu, în seara Sfânului Vasile.

Iți dai seama că întâmplarea asta readuce în discuție și o problemă de care spuneai că ești frământat și nemulțumit de mult: timpul. Dar spațiul?... Hm! Formele intuiției noastre aprioriice zicea Kant... Și Eminescu le idealizase tât că trăia, „à rebours", prin 1400...

Ce să-ți mai spun: nu mai înțeleg acum lucrurile prea limpede. Mă gândesc numai că, după obișnuința veche, mi se pare că noi oamenii avem prea mare încredere în lucrurile ce se petrec totdeauna la fel — documente pe care istoria le crede mai verosimile cu cât se repetă!

Și cât de neatenți trecem pe lângă întâmplările neobișnuite, unice, adesea lăsându-le nebăgate în seamă!

...Prietene, nu uita: în noaptea de Réveillon, am trăit o minune adevărată!...

Cu dragul întreg,

TIANA

p. conf. *Romulus Demetrescu.*

Da... parfumul acela de brad, care seara devenea mai tare ca o băutură, îl simțeam cum intră în sânge, cum ne destinde mădularele, apoi pe nesimțite, pleoapele se închideau și o oboseală plăcută ne îmbăia mușchii.

Mihai își revărsa moale brațele pe jâlțul de paie, își lăsa capul pe spătar și aspira cu nări dilatate și flămânde:

— „Ce zici Cristian? Mă întreba mulțumit. Te-am adus într'un loc frumos? Bucovina asta are totdeauna frumusețí așa de proaspete, că venind din aerul îmbâcsit al capitalei, par'că te trezești într'o lume mai tânără. Culoarea fagului o frăgezește așa.

— „Cristiane, m'a apucat el de mânecă într'o seară. Știi că am pus capăt așa zilelor mele aventuri? Am găsit pe femeia necesară artistului.

— „Lasă că era și timpul. Biata nevastăta, numai ea știe cât a suferit".

— Totuși n'am înșelat-o nici odată. Pot să jur".

I-am râs în față, crezând că vrea să-și bată joc de mine. Cine nu cunoștea metresele prietenului meu? Dintr'o discretă delicatețe însă, nici odată n'am atacat acest subiect.

— „Poți să râzi dragul meu, dar paradoxul pentru un scriitor, e acesta: cu cât are o căsnicie mai fericită, cu atât trebue să fie sufletește mai... bigam.

Ce te uiți așa? Da, două neveste: a omului și a artistului", a continuat el.

— „Și care e diferența între ele? l-am întrebat.

— „Aceia, că femeia artistului poate deveni a omului, după ce l-a consumat în cea mai înaltă inspirație, pe când femeia omului, nu poate deveni niciodată, a adevăratului artist".

— „Tot n'am înțeles", am dat eu nedumerit din cap.

— „E simplu de tot. Inchipuește-ți o căsnicie perfect realizată, sau chiar doar o viață în felul acesta. De mic, părinții îți satisfac orice dorință: vrei să călătorești, o faci; vrei să ai cutare sau cutare lucru, îl ai; ai vrut să te căsătorești cu femeia iubită, te-ai căsătorit.

Nu crezi, tu, că toate aceste împliniri fără efort, în loc să-ți dea mulțumire, termină prin a te abrutiza?

Când ai ajuns să ai conștiința realizării tuturor dorințelor în viață, cu alte cuvinte, să nu mai dorești nimic, e ca și cum ai păși pragul morții, spre cealaltă realizare, singura care ți-a mai rămas.

Mai poftim acum și creiază, când creiația e sbucium, clocot înăbușit. Prin soția iubitoare, cuminte, copiii frumoși ce-i ai, funcția înaltă ce o ocupi, omul pe pământ s'a realizat.

Dar artistul? Crezi tu că pe acest al doilea eu al tău îl mulțumește deplin viața ce-o duci? Te asgur, că'n loc de mesele tale copioase, aduse de-agata, ar fi preferat măcar două zile din viață, să fie hamal într'un port, să-și câștige din greu pâinea; în loc de acest pat cu somieră, să doarmă cel puțin o noapte, într'o șură, pe strujeni de păpușoi.

Și toate astea, pentruca să aibă ce dori, pentru ce se frământa. Cât despre femeie, în loc de această păpușă, care ți se dă cu docilitatea călduță, a celei ce-și face datoria, să fie o femeie exasperantă, o femeie cu scrupul. Soția nu poate avea scrupule față de bărbatul ei.

O femeie, să zicem c'un scrupul religios, ca cea pe care o iubesc eu, dorința ei neavând frâu liber, ajunge la o profunzime incomparabilă, cu cea care știe că se'ndeplinește. Aceasta din urmă, dă siguranța tuturor facultăților, cealaltă te'nlănțue atât de puternic, încât orice atingere, care dincolo nu mai are efect, aici e senzație zguduitoare. Când luptă sufletul cu propriul tău trup, ambii capătă sensibilități, necunoscute celor ce se mulțumesc doar cu victorii ușoare.

Intr'o pasiune ce cunoaște o piedică, în care sufletul se sbate în ghiarele pierzării și trupul triumfă în eroism, făcând saltul, deadreptul, din cea mai adâncă lașitate, slăbiciune, țelul vieții obține victoria cu tine însuți. Abea când nu mai poți rezista, cazi.

Dar prea rară-i femeia care să lupte cu ea până la ultima'nălțime".

— „Ce spui tu, se găsește doar în romanele tolstoiene".

Acestea toate și le amintește Cristian Cantuniari, acuma, când de-o jumătate de oră, așteaptă să-i vie rândul, ca cel mai principal martor, în procesul care a înfiorat o țară întreagă:

„Cunoscutul scriitor Mihail Negură s'a'npușcat în tâmplă, cu trei gloanțe de revolver".

Mintea lui Cantuniari, vâjâe: ce să spună el acestor oameni? Ce-ar înțelege ei, din sufletul profund al lui Negură?

Glasul președintelui răsună:

„Domnilor, ședința este deschisă. Martorul: Cristian Cantuniari".

Cristian pășește ca un somnambul. Sala pare că se'nvârte cu el.

Aura, nevasta lui Mihai, îl privește cu ochii măriți de spaimă. Din toată sala, are în minte, numai ochii ei mari, care par'că s'au desprins și se'nvârt în orbite, în fața lui, însângerați și rugători: spune adevărul, hai, spune-l, căci Mihai nimic nu mi-a spus. Cristian înțelege chinul ei, căci el singur știe, cât de fericită era căsnicia soților Negură, ce liniște armonioasă domnea totdeauna în casa lor.

Glasul președintelui străbate sala: „Jură!" Cristian ridică două degete:

„Jur, că voi spune adevărul și nimic altceva, decât adevărul".

Broboane de sudoare îi brăzdează fruntea. Ochii Aurei îi joacă în față.

Adevărul?! Cum să-l spună în fața acestei femei, — pentru care Mihai a fost un sfânt — că la mijloc e o altă femeie, cealaltă, care a scris cartea lui de glorie, femeia artistului?!

Femeia omului nu va putea înțelege pe cea a artistului; se va crede înșelată și așa fel va păta imaginea celui mai scump prieten și a celei mai curate căsnicii.

Negură nu și-a înșelat nevasta, dar s'a întâmplat ceea ce se'ntâmplă foarte rar în viață: de astădată, artistul când a ajuns la cea mai mare înălțime, a ucis omul, pentruca să nu-l împingă jos.

Tăcerea din sală îi taie respirația. Se uită în dreapta și în stânga.

Toți aceștia vor dela el deslegarea.

In urechi îi ticăe jurământul: jur că voi spune adevărul.

Adunându-și puterile, vorbește ca pentru sine:

„Cartea lui Mihail Negură, este adevărată".

„Cum?", se țesc toți dela mese.

„Da", se reculege el. N'am de spus în legătură cu sinuciderea prietenului meu, decât că ultimul lui roman este realitatea trăită oră cu oră, zi cu zi".

Toți se uită nedumeriți unul la altul. Nimeni din cei ce judecă n'a citit cartea, gândind să descopere ceva în legătură cu procesul; cărțile se cred de obicei, în afară de viața scriitorului.

Aura se și scoală să plece.

E mai palidă ca o moartă.

Simte că i se'nfierbântă creerii și nu mai poate judeca nimic.

Prin față, îi sboară fragmente, din romanul lui Mihai:

„Sunt cel mai nevrednic, Maică Teofania. Unii siluesc fecioarele, alții răpesc nevestele altora, eu vreau să fur însăși mireasa lui Cristos. Dumnezeu mă va pedepsi.....".

. . . . . .

In câteva zile s'a epuizat ultima ediție a romanului.

Procesul scriitorului Negură se judecase.

Gerard de Nerval și Jenny Colon

(Urmare din pag. I-a)

„îndelung, în care încerc să par răb-
„dător și cuminte... Și nu vă trimet
„nici prima, nici a doua scrisoare, ci o
„a treia scrisă în grabă și de mântuia-
„lă, cu resturi decolorate din primele două".

Cum primește Jenny Colon aceste pioase ex-voto-uri închinate frumuseței după moda spaniolă, aceste selam-uri înflăcărate oferite pasiunei după moda arabă? Cu mare plăcere

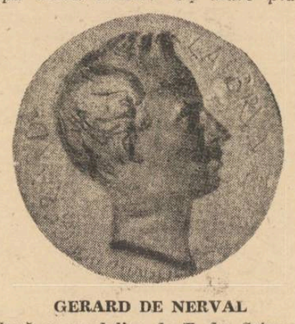

GERARD DE NERVAL
(după un medalion de T. du Seigneur)

dar cu o oarecare reținere, cu multă bunăvoință dar cu acea inevitabilă și încântătoare mișcare a buzei inferioare ce denotă surpriza, ironia, poate chiar plictiseala în fața adoratorului prea insistent și incomodând cu prezența sa indiscretă.

Uneori, atunci când pasiunea îi lasă un grăunte de luciditate, Gérard de Nerval își dă seama de această situație: „Actrițele nu sunt ca toate fe-
„meile, scrie el în Sylvie; natura a
„uitat să le înzestreze cu o inimă". De cele mai multe ori însă, îndrăgostitul este complect orbit și spune lucruri ce par cam obscure marei Colon dar micuței Jenny. Cum ar putea ea crede sau înțelege când el îi scrie: „Viața mea este dragostea ce îți port"? Sunt oare acestea lucruri la cari un om serios se poate gândi fie doar o clipă? Desigur că nu! Iar cum sublima este un om serios, ea se va decide într'un mod cam brusc dar practic pentru un flaut-solo din orchestra Operei. Jenny Colon și Gabriel Leplus se căsătoresc în 1838.

Patru ani mai târziu, micuța Jenny iubită acum în taină dar nu mai puțin vehement, micuța Jenny doritoare de viață și de succes, moare plânsă de romanticul ei îndrăgostit, de mediocrul ei soț și de Parisul întreg...

„Où sont nos amoureuses?
Elles sont au tombeau!
„Elles sont plus heureuses
„Dans un séjour plus beau.
(Les Cydalises).

Nimic nu-l va mai putea consola pe Gérard de Nerval, văduvit acum de marea lui iubire, singur și părăsit, lăsat uitării și disperării, apoi nebuniei și mai târziu — în 1850 — tragicei sinucideri din rue de la Vieille-Lanterne.

„Je suis le ténébreux, le veuf,
l'inconsolé...
(El Desdichado)

DOROTHEA CHRISTESCU

Un prinț al spiritului: Jean Giraudoux

(Urmare din pag. I-a)

să te văd vorbind cu bunăvoință unor imbecili, unor necunoscuți, ca și cum presupuneai că actele lor vulgare aveau vreo rațiune. In fiecare indiferent, în fiecare mediocru respectai un secret posibil...".

Pudoarea în expresia sentimentelor e una din trăsăturile încântătoare ale operei lui Giraudoux. Prea mulți scriitori și dintre cei mai mari, cochetează cu un răsfăț cabotin dinaintea oglinzii măgulitoare a frumusețílor stârnite prin expresia artei lor. Un fel vulgar de a face cu ochiul, peste umăr, cititorului: „Ai văzut? Ce spui?" Generoși, dar cu socoteală. Generozitatea în partidă dublă, de contabil. Dar pe Giraudoux nu-l vei surprinde nici odată privind îndărăt, ca să vadă efectul. Fără să apese și fără să întârzie asupra înțelesurilor stârnite, el dăruiește: cu o dărnicie uitucă, mai bine zis nepăsătoare. Nimic mai vulgar uneori, decât memoria. Adevărata generozitate nu își aduce aminte. Giraudoux are pudoarea uitării, el o ia mereu înaintea „scriitorului" Giraudoux și a „reputației" lui Giraudoux, înaintea lui însuși, sprinten, cu o grație sportivă și un surâs zeflemitor, ca să-și ascundă mai bine tandrețea, abătându-se din drum oriunde, la întâmplarea propriei fantezii: o viață fără ocoluri n'ar mai fi „conștiincioasă".

Niciun scriitor francez, dela Racine, n'a folosit ca el, o claviatură atât de uimitor bogată în nuanțele cele mai delicate, atât de muzical mozartiană. Vă amintiți acea pagină, între atâtea alte admirabile, din Suzanne et le Pacifique, în care eroina romanului îi scrie d-lui Daragnès despre Dumnezeu: „Dacă Dumnezeu există, scumpe Domnule Daragnès, cât poate să-i pese ce gândesc oamenii despre El? Nu preferă El să fie taină, decât să fie destăinuire? Niciodată nu i-aș mărturisi lui Dumnezeu, că Dumnezeu există. Credința în Dumnezeu e începutul etern al unei iubiri, adică o tăcere... Imi place de altfel să mi-l ascund chiar mie însămi. Nici Dumnezeu nu se gândește fără încetare la Dumnezeu. Pentru noi ca și pentru El, este cu putință să trăim dumnezeește viața noastră obișnuită, tot astfel cum se poate trăi sportiv o viață casnică, în felul ușor de a-ți pune pașii pe scară și de a ridica furculița la masă. Ceeace se chiamă echilibru, este echilibrul dăruit omului când îi ține cumpănă acest Dumnezeu pe care nu-L discută și nu-L destăinuește".

Pentru străinii cari cunosc și iubesc Franța — ceeace este aproape un pleonasm— Giraudoux e una din cele mai pure încarnări ale spiritului ei, mai reprezentative, alături de La Fontaine și Racine, de Marivaux și Nerval. Dar, străini și francezi deopotrivă se întâlnesc în această apreciere. Omagiile îndoliate ale scriitorilor francezi, publicate în săptămânalul „Comoedia" dela 5 Februarie, sunt impresionante prin acordul lor: „Dispariția atât de neașteptată a lui Jean Giraudoux — spunea Paul Valéry — impune o pierdere din cele mai simțite literelor noastre. Ele sunt izbite în producția lor cea mai delicată și cea mai franceză". Lui Giraudoux, ca și lui Ravel, Leon-Paul Fargue le recunoaște un geniu „deosebit de francez", iar Alexandre Arnoux îl socotește „cu adevărat cel mai francez dintre autorii noștri". Edouard Bourdet notează că, „Franța, pe care Jean Giraudoux o fermeca, îi datorează de a fi înțeles despre ea însăși multe lucruri pe care le ignora încă". In sfârșit, Marcel Arland: „El era fără îndoială figura cea mai franceză din literatura contemporană; franceză până la simbol și paradox, aproape până la sfidare".

Giraudoux a fost cu siguranță scriitorul cel mai iubit, ceeace s'a putut vedea din mărturiile celor cari l-au cunoscut sau îl știau numai din cărți și dela teatru, ale scriitorilor și nescriitorilor deopotrivă. Dar gloria lui abia începe.

Paris, Februarie 1944

MIHAI NICULESCU

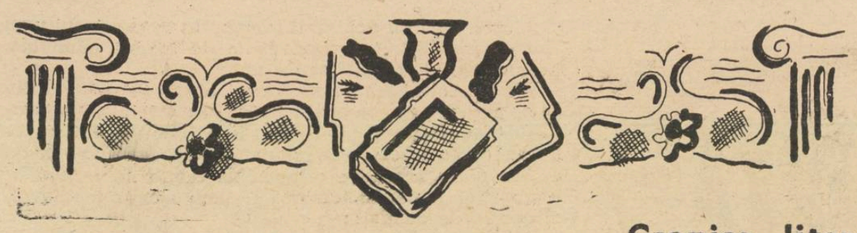

Cronica literară

MIHAI CONSTANTINESCU: Mormântul Urieşilor
DUMITRU SMEU: Am văzut războiul

1. Scriitorul cu adevărat mare este o apariţie în orice caz excepţională. Deci nu după numărul scriitorilor mari trebuie judecată literatura unui popor. Scriitorul cu adevărat mare depăşeşte toate măsurile obicinuite de apreciere. In afara de acestea, îl întâlnim foarte rar. Uneori nici măcar o singură dată în decursul unui veac. Un Sofocle este unic, la fel este unic un Virgiliu, un Dante, un Cervantes, un Shakespeare, un Racine, un Goethe, un Dostoievschi, un Eminescu, etc. Nu din opera scriitorilor numai mari se articulează comorile literare ale diferitelor neamuri şi graiuri. Opera acestor uriaşi e, oarecum, întâmplătoare. Intâmplătoare prin faptul că, precum există, tot aşa s'ar fi putut întâmpla să nu existe. Nu există previzibilitate în această privinţă. Nu putem recurge la nici un calcul al probabilităţilor, la nici o indicaţie statistică spre a spune că, aproximativ odată în decurs de un secol sau două sau trei vom avea un alt poet sau dramaturg, sau romancier de talia cutăruia. In afară de acestea, scriitorii cu adevărat mari sunt aşa de indiferenţi faţă de ceeace se numeşte curent literar încât este notoriu dispreţul sau completa lor desinteresare faţă de diferitele direcţii sau doctrine ai cărora contemporani se întâmplă să fie.

Dacă aceasta e situaţia în cazul creatorilor singulari, nu tot aşa stau lucrurile cu scriitorul propriu zis, cu scriitorul pentru care scrisul e, cel mult, o artă şi, cel puţin, o meserie de care este dator să se achite în mod onorabil, aşa cum se achită un pictor decorator conştient, sau un conştient făuritor de instrumente de precizie de comandă ce i se face. Literatura are, în zilele noastre, şi o funcţie social estetică: funcţia de a îndestula, cu hrană potrivită, foamea de frumos, plăcut sau, cel puţin, distractiv a maselor cetitoare. Cine crede numai în dramaturgul răscolitor de destine umane, sau în romancierul răscolitor de probleme, sau în poetul vates, dă dovadă că nu cunoaşte sau nu vrea să cunoască realitatea imediată. Cine crede aşa este ca şi acela care, arzând biblioteca alexandrină, afirma sentenţios că totul ce este mai mult decât în Coran e sau superfluu sau neadevărat. Literatura deci trebuie examinată mai puţin drept ceva ce ar trebui să fie şi mai mult drept ceva ce este.

Afirmând cele ce urmează, ne punem pe acest punct de vedere fără, totuşi, a ne coborî până la nivelul de pretenţii neliterare care justifică existenţa unui univers de opere imprimate gen Wallace.

Mihai Constantinescu e un scriitor moldovean din cei mai cinstiţi. Cu tot titlul coborît parcă dintr'un „amurg al zeilor", *Mormântul Urieşilor*, frumosul d-sale volum de povestiri e o carte scrisă după toate regulile bune ale artei. Fantezie, expresie, căldură comunicativă, lipsă de orgoliu, atmosferă, toate acestea le întâlnim dozate normal în cele şapte bucăţi prezentate pe întinderea a peste treisute de pagini plăcute cetitorului obosit de labirinturile textelor procustiene sau proteice. D. Mihai Constantinescu e un bonhomme moldovean înzestrat, asemenea tuturor fiilor Moldovei, cu darul povestirii.

Scrisul d-sale e ca o plasă: cuprinde pe nesimţite, şi, în orice caz, fără a le sonda, fiinţele pe care le scoate la iveală. Un scris cinstit. D. Mihai Constantinescu nu-şi pune probleme formale. Procesul de creaţie e, pentru d-sa, o curgere firească de cuvinte domoale, cuminţi, întâlnite pretutindeni. Dialogul la care recurge d-sa e cel obicinuit, chiar şi acolo unde se pare că ar trebui să se adune nourii. Terminând lectura *Mormântului Urieşilor* a *Smarandei lui Ştefan*, a *Minunei Sfântului Andrei*, a *Trenului Numărul 42*, a *Maicii Evdochia*, a *lui Badea Ion Damian sau* a *Unei nopţi fără somn*, ai impresia că ai mai cunoscut situaţii asemănătoare, — şi impresia că lucrurile se găseau mai aproape de realitatea lumii de toate zilele decât de cea creată prin scris.

D. Mihai Constantinescu nici nu are intenţii ascunse cu cetitorii operei d-sale. Nu le spune, indirect: Iată ce am fost în stare să spun şi iată cum am fost în stare să o născocesc. Limbajul din volumul d-sale de proză e cel limitat la frazări indicatoare: Aceasta este aceasta, acest alt lucru e aşa. Atitudinea scriitorului faţă de opera sa e, pe alocuri, naivă atitudine a omului care, scriind, uită că scrie şi se lasă dus de şivoaiele propoziţiilor asemenea tuturor acelora ce nu le abat din cursul normal. Intuind just situaţiile şi exprimându-şi fără ocoliri intuiţia, d. Mihai Constantinescu se rânduieşte printre scriitorii cinstiţi ai paginilor de cari îţi aduci aminte ca de o plăcută zăbavă.

Ori, tocmai acest fel de pagini, fără a fi reprezentative, dară şi fără a fi lipsite de semnificaţie pentru o epocă literară, — în cazul volumului *Mormântul Urieşilor* epoca nu prea e contemporană cu apetiturile noastre — constituie elementul din care se înjghebează orografia unei literaturi. Stelele sunt frumoase şi deseori, le constelăm numai după legile formei optime pe care o iau pe firmament. Putinţa de constelare presupune însă, întotdeauna, un fond neutru, fond gol. Nu e eroare faptul că-l apropii pe Goethe de Sofocle, căci amândoi sunt apariţii urjaşe. Dară profilul orografic al unui spaţiu geografic nu se poate ridica fără să ţii socoteală de dealurile vecine. Literatura rezultă din orografie şi nu din constelare. Şi, în cazul acesta, datori suntem să cinstim prezenţa fiecărui scriitor, mai ales când această prezenţă se armonizează cu peisajul inconjurător. D. Mihai Constantinescu e un scriitor. Şi încă unul care se găseşte în ascensiune.

2. Când se vor limpezi apele şi războiul actual va putea fi privit cu suficientă obiectivitate istorică, volumele de vers şi proză inspirate de el vor constitui, negreşit, un interesant rezervor de date. Dintre toate, desigur cărţile cu însemnări neliteraturizate vor fi cele mai preţioase. Din păcate avem, azi, mult prea multe culegeri de poeme războinice şi mult prea puţine pagini de notare zilnică din viaţa depe front a luptătorilor. (Cel mai interesant, din punct de vedere omenesc, carnet de război, pe care l-am citit, eliminând bineînţeles stereotipele pentru care autorul nu poate fi acuzat, de oarece, nu este scriitor, ci un biet sergent fără stagiu la cafenea, — se găseşte încă în manuscris. Sergentul respectiv nici nu s'a gândit că asemenea însemnări ar putea fi publicate.

Numele lui nu interesează deocamdată).

Dară şi printre profesioniştii condeiului am dat de însemnări cu valoare de document pentru ziua de mâine. Un astfel de profesionist al condeiului este şi d. *Dumitru Smeu*. Luând parte la campania din răsărit, d-sa s'a întors şi cu o carte pe care a publicat-o, în Editura „Universul", sub titlul *„Am văzut războiul"*.

Cartea e, în felul ei, o odissee. D. Dumitru Smeu străbate imensele spaţii dintre gurile Dunării şi Stalingrad şi notează, cu hărnicia şi precizia jurnalistului pasionat, totul ce i se pare demn de aducere aminte. Şi totuşi, *„Am văzut războiul"* nu este un reportaj ci jurnal de bord. Evenimentele, deplasările, impresiile, misiunile, eforturile, gândurile şi sentimentele sunt prinse *sur le vif*. Viaţa nu e trucata. Monotonă unde a fost monotonie, colorată unde abundă culoarea, obositoare unde o ajunge oboseala. *Viaţa petrecută pe front* (titlul aparţine eroului soldat Oltean Traian contingentul 1938 la crucea căruia se opreşte d. D. Smeu) pe care o redă autorul cărţii *„Am văzut războiul"* e viaţa de toate zilele a oşteanului aflat în campanie. Şi, totuşi, câtă lumină aruncă această viaţă de campanie asupra vieţii pe care au dus-o până a ne zmulge dintre ai noştri. Ceeace, acasă, ne-ar fi sunat ca o banalitate oarecare, pe front capătă adâncime de revelaţie: „Azi, 29 Aprilie, primesc prima scrisoare de acasă. E dela mama. Mama! Pot oare vreodată copiii să înţeleagă sufletul unei mame?" (pg. 123).

D. *Dumitru Smeu* presărându-şi însemnările cu astfel de aplecări peste trecut, le dă relief şi vivacitate stereoscopică.

„Am văzut războiul" e o carte a tuturor luptătorilor şi, ca atare, un document uman de valoare netăgăduită şi *„Am văzut războiul"* mai este, în orice caz, una dintre acele cărţi de însemnări pe care se va întemeia, odată şi odată, Războiul şi Pacea scrise de vreun Tolstoi de al nostru.

TRAIAN CHELARIU

Şezătoare literară

O MARE ŞEZATOARE LITERARA LA TEATRUL NAŢIONAL DIN BUCUREŞTI PENTRU RIDICAREA STATUEI LUI EMINESCU

Duminică 2 Aprilie la ore 11 dim. Cercul „BUCOVINA LITERARA", din Cernăuţi, organizează la Teatrul Naţional din Bucureşti, o mare şezătoare literară, al cărei venit este destinat măririi fondurilor, necesare ridicării unui bust poetului Mihai Eminescu, la Cernăuţi.

Programul acestei şezători îl vor susţine următorii scriitori: Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Mihai Sadoveanu, N. I. Herescu, Nichifor Crainic şi Ionel Teodoreanu.

D-na Lilly Popovici şi V. Valentineanu vor ceti din operele lui Mihai Eminescu.

Astfel iniţiativa cercului „BUCOVINA LITERARĂ", de-a ridica bustul lui Mihai Eminescu, capătă prin această şezătoare, la care contribuie cele mai reprezentative figuri ale literaturii româneşti, o însemnătate deosebită pentru a caracteriza în chipul acesta o solidaritate spirituală de înaltă ţinută românească.

Fenomenul Eminescu reprezintă, fără îndoială, cea mai mare culme a lirismului naţional. Toate preocupările criticei contemporane se străduiesc să explice geniul eminescian în lumina celor mai recente cercetări literare.

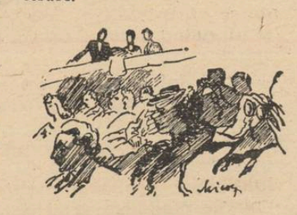

Momentul acesta, deci, nu poate fi trecut cu vederea de nimeni. Ansamblul literar al şezătorii de la 2 Aprilie simbolizează, în acelaş timp, o totală preţuire a celui ce a dat literaturii române o interpretare nedepăşită şi o dovadă că operele adevăratelor valori spirituale sunt preţuite la justa lor valoare.

De altă parte gestul cercului „BUCOVINA LITERARA" de a turna în bronz chipul aceluia care şi-a depănat cea dintâi tinereţe în Bucovina, constitue o evidentă dovadă a cultului mistic pentru creatorul acelei „DOINE", mereu actuală şi mereu lângă inima tuturor...

Şezătoarea dela 2 Aprilie, a cercului „BUCOVINA LITERARA", constitue o adevărată invitaţie la românism.

Ridicând un bust lui Eminescu în Cernăuţi, dovedim legătura noastră sufletească cu toate plaiurile româneşti, legate prin gropniţe voevodale şi prin amintiri ce rezumă românismul de totdeauna acolo unde a bătut şi mai bate o inimă de frate.

Post scriptum

Peste belşugul pârguit de vreme
Va fi o iarnă cât un somn trudit...
Doar semnele pe care le-am iubit
Din noapte în zadar au să mă cheme.

O să-mi rămână sufletul în carte
Ca un sărut furat prin cimitire
Şi dragostea s'o face aminitire
S'o troienească viaţa mai departe.

ŞTEFANIA STĂNCĂ

Toamnă

Pustie adoarme grădina
Cu veştede flori la urechi,
Departe doar schitul se'nchină,
Departe doar vântul suspină
Şi bate în porţile-i vechi.

Câmpia adoarme, pustie
De greeri, de cântec şi flori:
Ascultă cum schitul doar ţie
Iţi toacă şi jalnic te 'nbie
Din ceru-ţi de plâns să cobori.

Adoarme pustie cărarea
De mână cu codrul de brad,
Iar plopii uitându-şi cântarea
Işi scutură 'n frunze visarea
Şi frunzele veştede cad.

Pustiu îmi adoarme şi gândul;
Şi gândul, de plâns se destramă,
Ascultă cum vântul frângându-
Cu frunze spre codru ducându-l
Il fluieră 'n zbucium de-aramă.

H. MOISESCU

Idilă

Azi ţi-am iubit sângele — prelins
Prin vene albastre, subţiri,
Apă pe care au nins
Roşii petale de trandafiri.

Păsări de pradă roteau
Peste grădini, înseratele,
In timp ce ardeau
De rugină monocotiledonatele.

Toamna era provincială.
Agitat, pulsul bătea în tâmple:
Cuvintele ca o mare greşeală

Ne-am ferit să se 'ntâmple.
Eram simpli ca o 'nţelepciune —
Mâinile, recile tale mâini de faţă,
Odihneau — rugăciune

Spusă cu fruntea plecată.
Azi ţi-am iubit sângele-prelins
Prin vene albastre, subţiri,
Apă pe care au nins
Roşii petale de trandafiri.

ROMEO DĂSCĂLESCU

Pe drum de ape

Pe drum de ape te-am voit cu mine,
Să vezi logodna cerului cu marea,
S'asculţi cum prora-şi taie'n cânt cărarea
Prin valuri cu sclipiri diamantine.

Ceas după ceas sporeşte depărtarea
De portul prăbuşirilor din tine
Şi'n ochi îţi înfloresc priviri senine
Când obosită-l pierde'n urmă-i zarea...

Azi oamenii nu ne mai stau în cale,
Nici cresc din vreme amintiri cernite —
Din jocuri de safire şi opale

Ne-o ţese ziua clipe fericite.
Iar noaptea, când zefiri doinesc în vele,
Pe punte vom dormi veghiaţi de stele.

TRAIAN MUTAŞCU

A APĂRUT

AVENTURILE POETULUI MAZĂRE

Un volum elegant de George Voinescu

DELA PERFECŢIUNE la PICASSO

III

de OLGA GRECEANU

Mă întreb cu un fel de pasiune de descoperitor dacă este adevărat că Picasso a studiat întâi pe El Greco, apoi formele geometrice din compoziţiile lui Cézanne, mai pe urmă coloritul lui Matisse şi măştile negrilor din Africa, şi dacă nu cumva în anul 1906, Picasso văzuse şi el la Bruxelles „perfecţiunile" lui Wiertz, cari l-au făcut să-şi transforme dintr'odată arta lui cuminte de până atunci, în acele compoziţii ce păreau opera unui dement. Cum a putut de la lucrarea cu deosebire sentimentală, burgheză, romantică, intitulată „Acrobaţii" să treacă deodată la compoziţia „Les Demoiselles d'Avignon", pictură pentru care cuvântul cel mai dulce ar fi: *bizar*. „Acrobaţii", în care a reuşit să introducă sensibilitatea în technică, a fost expus în 1905, iar „Les Demoiselles d'Avignon" în 1906.

Fără îndoială că anul 1905—1906 a fost pentru Picasso, an de încercări la el în atelier, an de dibueli, de frământări, dar publicul nu i-a cunoscut nici una din operile de tranziţie, de aceea, mirat, a privit fără să înţeleagă „Les Demoiselles d'Avignon". Cum putea vedea în acele urâţenii o operă de artă? Unde forma academică, sau cel puţin forma îndoelnică a impresionismului? Unde concretul? Mişcarea? Frumosul? Unde atmosfera şi realitatea? Unde adevărul? Proporţia? Graţia femeei? Ce sunt acele obrazuri chinuite? Acele nasuri monstruoase? Acei genunchi colţuraţi?

Publicul, întâi, a râs. Pe urmă s'a revoltat, pentrucă o astfel de operă a socotit-o ca o batjocură, o insultă pentru ei, cei chemaţi s'o vadă.

Dar dintr'odată, publicul care a râs, a auzit pronunţându-se în jurul lui, cuvântul de „genial".

Prin urmare „Les Demoiselles d'Avignon" nu e monstruozitate? Nu e o caricatură? S'au găsit trei intelectuali: *André Salmon*, *Maurice Raynal* şi *Waldemar George*, cari să explice publicului ce n'a putut el înţelege: că până la Picasso, artiştii nu mai ofereau în Saloane decât o artă coruptă, o estetică mediocră, în care neştiinţa formei expresive mergea mână în mână cu inutila gimnastică a perspectivei, iar anatomia mână în mână cu o dulcegărie sentimentală; că pictura şi-a pierdut toată vitalitatea, că strălucea printr'o sterilitate morală, şi că prin geniul lui Picasso, o lume necunoscută va lua viaţă; o lume unde asimilaţia adevărurilor clasice merge alături cu nuoile descoperiri: cu soliditatea formei, corporalitatea volumelor, echilibrul între greutatea atmosferică şi substanţele solide; că o nouă linie va fi introdusă în tablou, că acel clar-obscur slăvit de impresionişti va fi de-acum înlocuit printr'o accentuare a profilului, a planurilor, compuse şi ele după necesităţi plastice; că prezentarea unui subiect se va face de acum pe o suprafaţă plană cu elemente constructive luate din forma organică; că obiectul „real" va dispărea faţă de noul sens al materiei şi că va pierde valoarea sa de „document", ce va fi socotit de acum înainte ca element dezorganizarea în compoziţia generală, şi că, în fine, de acum nu ne va mai vorbi decât de o perspectivă de „exteriorizare".

Explicaţia operei lui Picasso era savantă, prea savantă pentru massa publicului: ...„echilibru între greutatea atmosferică şi substanţele solide; ...„elemente constructive luate din forma organică; ..asimilaţie de adevăruri clasice..."; erau, *şi sunt încă*, cuvinte închise, cuvinte negre şi neînţelese pentru cei ce nu sunt special pregătiţi prin studiu şi cultură să guste o emoţie în domeniul abstract şi cerebral. Cu drept cuvânt se spunea că: „arta nouă nu se adresează decât unui număr restrâns de cunoscători".

Noi, din Academia de la Liège, *nu* făceam de sigur parte din numărul restrâns de cunoscători. Noi ne zbăteam în anul 1919, să pricepem şi să realizăm tot ceeace ironizau şi despreţuiau cubiştii. Din biblioteca Academiei noastre, ca dintr'o mânăstire bine păzită, toate revistele cu tendinţele ultra-moderne, ne erau refuzate.

Dar toate se vor schimba pe la sfârşitul anului din pricina vizitei ce ne-a făcut odată în clasă, un fost elev al Academiei din Liège.

(Va urma)

CERCURI IN APĂ

(Urmare din pag. I-a)

şi-a ruinat sănătatea şi şi-a irosit confortul omenesc, obligat însfârşit să se îndeletnicească necontenit cu câştigarea puţinei pâini care-i trebuie, lui şi celor faţă de care are îndatoriri. O existenţă redusă la tautologie... O etică deterministă la absurd, eliminând până şi bruma de libertate izvorită juridic, din consensul societarilor...

Eleuthère ar deveni Euthanasius... Problema cea mai importantă a omenirii nu e, cum se crede actual, eugenia: selecţia indivizilor reproductibili şi crearea de tipuri umane optime, biologic vorbind. Numai dintr'o perspectivă tehnicistă este posibil un asemenea ideal. Cea mai importantă problemă a omenirii este, dinlăuntrul viziunii umaniste, spiritualiste a lumii şi vieţii, euthanasia. Putinţa de a muri frumos, de a muri, nu în sensul literal (de a sfârşi cu viaţa) ci de a trece prin viaţă fără ca, la capătul ei, să nu-ţi poţi răspunde dece ai trăit. Murim cu fiecare zi, murim cu fiecare clipă. Dece să ne încăpăţânăm a ne minţi? Dece să încercăm a socoti că tot ce avem de făcut aici e să ne organizăm viaţa ca şi cum ea ar trebui să nu se sfârşească niciodată? Să trăim pentru a ne câştiga mijloacele de a trăi,... de a trăi pentru ce?

„Enrichissez-vous", era deviza unui eon trecut, şi după norma aceasta s'au constituit prejudecăţile societarilor cetăţii moderne.

Imbogăţiţi-vă ca să fiţi bogaţi, şi nimic altceva. (Ceux qui se veulent grands!). Dar într'o societate primejduită în însăşi existenţa şi rosturile ei, o viaţă organizată individual după sistemul acesta, ce mai preţueşte?

Cineva povestea cum într'o ţară europeană în care bună-starea economică era o lege pentru fiecare cetăţean, bună-starea n'a mai folosit la un moment dat prea mult, datorită diverselor zguduiri sociale: războiu, crize, etc. Infloritoare şi prosperă, societatea acelei ţări nu consumase niciodată atâta artă, atâta literatură, atâta muzică şi atâtea spectacole, că în epoca sumbră în care o altă îmbogăţire decât cea spirituală nu mai era posibilă. Foamea de valori nu e totuşi, niciodecum un paleativ al foamei de bunuri: nedresându-se aceloraşi sectoare sufleteşti şi neîmplinind aceleaşi funcţii, cu greu s'ar putea crede în banala teză a „mângâierilor artei..." Fenomenul e altul: nevoia de artă nu se putea manifesta, atâta timp cât orizontul în care se sbăteau vieţile celor cu deviză „enrichissez-vous", nu îngăduia reflexul niciunei valori, azurul niciunei biruinţe spirituale. Sporirea standardului de viaţă, necesară unei societăţi pentru asigurarea unei libertăţi modice membrilor ei, când e exagerată are efectul tocmai opus celui scontat. Un standard prea ridicat de viaţă, permiţând capitalizarea bunurilor achiziţionate, reduce la o viaţă standard pe nenorocitul robit gândului îmbogăţirii, — întocmai cum un standard de viaţă mizerabil sileşte la o crâncenă nelibertate spirituală, pe osânditul la muncă pentru pâine.

Foamea de valori nu-şi poate găsi prilej de manifestare decât în momentul în care echilibrul între trebuinţe şi bunuri este o realitate. Existenţa poate obţine nimbul unui preţ abia în momentul în care ea e, ca existenţă, asigurată. Echilibrul se realizează fie printr'o reducere a trebuinţelor, (şi asta duce la ascetism, de care puţini oameni sunt capabili şi pe care societatea n'are niciun motiv să-i vadă cu ochi buni, de vreme ce, generalizată, norma lui duce la insingurarea existenţelor, şi la negarea societăţii însăşi) fie prin repartizarea justă a mijloacelor de existenţă; (şi asta iarăşi n'o poate admite întotdeauna societatea, pentrucă înseamnă un sacrificiu impus generaţiei prezente de indivizi cu drepturi câştigate, în favoarea bunului mers „în futurum" al societăţii). Dacă fiecare ins ar realiza ideea că o societate nu dăinuieşte decât prin cultură, care nu e posibilă decât prin situarea individului într'un orizont al valorilor, irevelabil conştiinţelor altfel decât în momentul echilibrului dintre trebuinţe şi mijloace, dacă fiecare ins ar avea limpede în conştiinţă ideea că existenţa sa, chiar cu satisfacţii, este zădarnică în cazul în care ea nu sporeşte aparatura dăinuirii societăţii, poate... poate s'ar realiza, între lupta pentru existenţă şi lupta pentru valorificarea existenţei, printr'un plus care s'o umanizeze, făcând-o vrednică de permanentizare, armistiţiul. Atunci nimeni n'ar mai putea acuza de egoism, pe insul ancorat într'o lume a valorilor, şi care nu înţelege dece să-şi risipească vremea — insuficientă pentru realizarea operei căreia i se dedică — conformându-se prejudecăţilor sociale, fiind „în rând cu oamenii", „cum se cade", „disciplinat" etc., când singura obedienţă pe care şi-o îngăduie este cea faţă de imperativele spiritului.

Legea morală a individului creator este: „lucrează aşa fel, încât norma acţiunii tale, generalizată, să nu stânjenească, dacă nu poate prii, vieţii spirituale".

Dacă refuzul de a lucra altfel înseamnă egoism, trăiască egoismul!

ION FRUNZETTI

LECŢIA LUI MEFISTO

(Urmare din pag. 6-a)

Oare pentru această ofrandă nu făcea să-i cedăm în schimb sufletul?

Noi i l-am dăruit atunci în întregime cu tot elanul adolescenţii ce ne mai rămăsese nefosilizat de programele didactice.

...Vor trece mulţi ani, dar impresia din ora aceea de germană va rămâne neştearsă în cadrul amintirii. In visele noastre, vom sta de multe ori la sfat cu umbrele din „Dedicaţie", recitând strofele din memorie. Iar când, răzleţiţi de pe băncile liceului, viaţa ne va fi prins în jocul ei de iluzii şi întâmplarea va face să ne întâlnim cu vr'un coleg ajuns om grav în societate, va tresări când îl vom chema cu primul vers din „Faust", rămas ca lozincă pentru promoţia noastră:

„Ihr naht euch wieder schwankende Gestalten!"

...Profesorul terminase de câteva clipe şi acum privea în gol. Ni s'a părut că în explorarea ultimelor versuri, glasul de abia mai vâslea pe valurile emoţiei. Acolo unde autorul mărturiseşte bucuria creaţiei prin lacrimile ce-i inundă sufletul, pleoapele lectorului parcă se umeziră.

Ecoul ultimelor cuvinte mai pluti un răstimp în încăpere, mângâindu-ne auzul, ca un svon de legendă. Apoi ochii lui fluturară cercetători pe faţa fiecăruia, arătându-se satisfăcuţi de impresia constatată şi zâmbind ne învălui într'o privire bună ca o îmbrăţişare.

Soarele, scăpătând de sub streaşina unui nor, ne împroşcă prin fereastră cu un duş violent de raze, enervat că timp de o oră nu-l învrednicisem cu nicio atenţie.

De pe coridor, se auzi deodată soneria electrică, vestind recreaţia. Dar nu se auzi niciun caiet svârlit în pupitru, nicio privire nerăbdătoare nu căută spre uşă.

Tot profesorul fu acela care rupse tăcerea:

— Iată, domnilor, de ce ne străduim să ne apropiem o limbă străină; ca să putem pătrunde în comoara operelor universale, ca să ne lărgim lumea cea mică din noi peste hotarele altor popoare. Gândiţi-vă, ce uşor putem avea azi la îndemână atâtea capodopere la care autorii s'au muncit ani de zile, iar nouă nu ne trebuie decât străduinţa câtorva ore ca să ni le însuşim. Nădăjduiesc că până la sfârşitul anului să facem întreg „Faust". V'aş ruga să vi-l procuraţi dela librărie, nu costă mult şi face să-l aveţi în bibliotecă. Bineînţeles, înfrângem niţel regulamentul, dar cu bunăvoinţa Domniilor Voastre vom considera aceasta, aşa, ca o delectare a sufletului.

Apoi ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva ce nu-i tihnea, se umbri la faţă, vocea se forţă să-şi recapete tonul autoritar.

— Mai înainte de toate, însă, din nefericire trebuie să învăţăm gramatica pe care n'o posedaţi de fel. Fără ea, orice muncă a noastră este ca o zidire făcută pe nisip. Deci rămânem bine înţeleşi, pe acest trimestru, odată cu literatura germană, vom trece în revistă şi regulile gramaticale din clasele inferioare. Bună ziua!

Cu o scurtă înclinare a capului, profesorul, luându-şi catalogul la subţioară, dispăru repede din faţa noastră ca o vedenie faustiană. De abia avurăm timpul să sărim în picioare, rămânând o clipă ca nişte manechine svârlite de un resort.

După ce uşa fu închisă voiniceşte, clasa îşi reluă freamătul obişnuit, fantomele fură alungate sgomotos, pe fereastră, părerile se deslănţuiră într'o febră crescândă.

In mijlocul cascadei de glasuri, se auzi, tunând, vocea nebunaticului Mitu, cocoţat pe catedră:

— Băieţi, a fost straşnic, pe onoarea mea! De-acu, gata, m'am hotărît... Profesor de germană mă fac!

I. VALERIAN

– nuvelă inedită –
de I. VALERIAN

Un vânt aducător de febră se abătuse de câtva timp peste zidurile roșii ale liceului din portul dunărean. Venerabilul nostru dascăl de germană, domnul Mitran, urma să se retragă la pensie. Nu-i vorbă, cam demult trebuia el să-și primească meritata odihnă după îndelungata-i activitate petrecută pe catedră, dar nu știu cum se făcea că la fiecare început de an noi regăseam la întoarcere în ora de germană aceiași ochelari cu lentile duble, lucind deasupra catedrei, încadrând nasul borcănat și barba de bunic, îngălbenită de tutun. Nu-l lăsa inima să se despartă pentru totdeauna de atmosfera colbăită a școlii, de acei copii, în aparență atât de smeriți, care-i făceau o sumedenie de șotii; îl rețineau amintirile tinereții, înșiruite pe drumul dintre casă și poarta liceului, ca niște straturi luminoase de flori, udate în fiecare zi din prinosul sufletului său de om al școlii.

Dar acum era lucru hotărît.

De câteva zile, la ora de germană, scaunul de pe catedră la cursul superior rămânea mereu pustiu și noi eram în așteptare. Telegraful clasei sbârnâia cu înfrigurare, aducând fel de fel de vești despre necunoscutul ce trebuia să ocupe postul vacant.

In mica republică a școlarilor, sosirea unui nou profesor reprezintă un eveniment de primul ordin, așa ca o schimbare de guvern sau un cutremur de pământ. De persoana acestuia sunt legate felurite ecuații cu multe necunoscute, cari necesită timp și trudă pentru rezolvarea lor. De aici se naște o mare bătaie de cap, o pândă necurmată din partea clasei pentru a pătrunde, nu numai firea omenească, blândă, sau cârcotașă, ci, mai ales ticurile didactice și procedeele de lucru în fața cărora trebue să se opună platoșe invulnerabile.

Se svonea că ne va veni un ardelean „teribil".

Rețeaua de informoații se învolbura din ce în ce mai amenințător, pe măsură ce se apropia juruita destinului.

— A venit?

— N'a venit.

Curioasă invenție și acest telegraf al elevilor, circulând cu viteza glonțului, dela clasă la clasă, dela școală la școală. Nu are nevoie de fir electric, nici de alfabetul „Morse", nici de aparate speciale de radio. Asemenea tobelor dintre triburile africane, el propagă tam-tamul, prevestind la timp primejdia, ridicând temperatura în sângele elevilor.

De altfel, lumea cea mică a școlarilor ascunde multe ciudățenii nebănuite de cei mari, semnale tainice prin gesturi sau sunete, trnsmise cu sfințenie din generație în generație.

Bunăoară, la noi, apropierea profesorului de gimnastică se făcea simțită de ani întregi printr'un vers caracteristic, psalmodiat pe două note monotone, repetate desarmonic:

„Of! Ooof!...
„Vine Tumbacof!...

In modul acesta, se prevestea tot programul de sărituri și gimnastică suedeză; plămâni rasuflau în țipete pițigăiate, care, deși se vădeau cam răutăcioase, nu mărturiseau, poate, decât destinderea nervilor tineri după încordatele ceasuri de cursuri.

In lipsa unui coudian care să alimenteze suverana curiozitate a acestor viitori cetățeni ai țării, izvoarele de informație erau de natură destul de variată, începând dela „Moș Nae", portarul liceului sau fata din casă a lui „don director" și sfârșind cu colegii găzduiți pe la profesori. Agenții cei mai demni de crezare erau mai ales tecioni de dascăl.

Intr'o dimineață, șușotelile luară înfățișarea gravă a unei certitudini neîndoelnice. Chipurile colegilor se ținguiară ca într'o oglindă convexă, privirile se căutau năuce ca la izbucnirea unui incendiu.

— A venit, — rosti sec Mitu, fiul profesorului de desen. Este unul înalt și cu părul roșu.

— Ba e mărunțel și cu cioc, adaugă chestorul clasei. L-am zărit intrând în cancelarie.

Prin ferestrele maiestoase, primăvara ne trimitea salutul matinal, încercând să spulbere cu un pumn de raze miasmele din străfundul cugetelor. Din port, o sirenă de vapor își fluiera chemarea până în urechea noastră. Dar semnalul acesta, care altădată ne încălzea sufletul cu îndemnul de ducă, îl simțeam acum de ghiață, ca un strigăt de alarmă. Pe frunțile noastre încrețite era întiparită convingerea că nicio putere din lume nu putea să oprească soarta ce venea să se împlinească.

— Dar părul? cum ai spus că-i părul? continuarăm noi investigațiile pe lângă Mitu.

— Roșu!

— Esu sigur?

— Absolut sigur, răspunse răspicat Mitu. Acest coleg de obiceiu cel mai nebunatic, afișa pentru prima oară de când îl cunoșteam un aer grav.

O atmosferă apăsătoare se lăsa peste bănci, prevestind „taifunul".

— Auziți băieți, are părul roșu! Ne-a văzut sfântul!

— „Rote Haare, Gott bewahre" exclamă încremenit chestorul, ce o rupea nițel pe nemțește, ca unul ce crescuse cu guvernantă în familie.

Zarva creștea cu fiecare minut ce ne apropia de ora de germană. Gândurile tuturor erau îndreptate spre aceeași nebuloasă ce se tot lăsa, de undeva, din haos luând înfățișarea unui balaur de foc sau a smeului neîndurător. Unii își aminteau cum în povestea lui „Harap Alb", apărea mereu omul cu părul roșu, semn că din vechime era prea bine dovedită legătura dintre părul roșcat și caracterul diabolic. Alții își făceau cruce cu limba în cerul gurii, boscorodeau ceva, plănuind anumite șiretlicuri inventate de mintea lor atotscotocitoare.

„Dar bine, neiculiță, veți exclama Domniile Voastre pe bună dreptate, de ce atâta prăpădanie pentru nimica toată, — doar noul profesor n'avea să mănânce carne de om?!"

De sigur, n'avea să se întâmple o astfel de grozăvie, Doamne ferește, dar și temerea noastră nu era iscată așa din senin. Profesori noui mai apăruseră în decursul anilor și îi primisem cu destulă stăpânire de sine și pe unii chiar cu simpatie.

Dar de data asta, nu ședeam de loc pe roze, ci de-adreptul pe ghimpi. Adevărul era că în materie de limba germană, noi eram eminamente „chinezi".

Pesemne, așa a lăsat Dumnezeul școalelor și al programelor analitice să se ivească și câte o oază nebănuită în calea celor colbăiți de cosinusuri și oxidrili, iar acolo unde la fiecare oră câte un domn savant te înhață pe nerăsuflate, ținând să te decreteze doctor în specialitate, să fie și câte o oră binecuvântată se nimerise să fie cea de limba germană și asta cam de pe vremea când începuse să încărunțească barba bunului nostru profesor Mitran.

Se spunea că odinioară fusese varga lui Dumnezeu, dar cu timpul o blândețe fără seamăn se așternuse pe duhul său, încât frica de pedeapsă sau de catalog se evaporase cu totul. Poate se gândea bătrânul magistru că vieața reală de mai târziu avea să ne pretindă ceva mai mult decât niște simple conjugări sau declinări.

Elevii interpretaseră în felul lor blestemat această îngăduință oferită ca o pronie cerească, acordându-și prin tradiție drepturi absolute. La ora de germană se dispunea de un fel de liber arbitru, se alegeau prin rotație cei cari veneau la rând la notarea trimestrială pentru a întreține pe bătrânul dascăl cu lungi digresiuni în legătură cu lecția preparată aproximativ, ne revedeam materia pentru lecțiunile următoare, făceam lecturi „particulare" sau o ștergeam pur și simplu de-a-buș'le prin ușa întredeschisă, afară la aer și libertate. Nu rar se întâmpla ca la mijlocul orei, băncile din fund să rămâie aproape goale pentru a se umplea ca prin farmec la apropierea recreației. Ba, câteodată se putea observa cum se ridicau spre tavan spirale diafane care prea semănau a fum de țigară, făcându-l pe profesor să întrebe bănuielnic:

— Ce-i cu fumăraia asta?

— Nu-i fum domnule Mitran, e praful din razele soarelui, răspundea prompt chestorul clasei, dându'un precaut spirit de solidaritate.

— Deschideți ferestrele să nu vă intre razele pe gât, se mulțumea să adauge grijuliu venerabilul dascăl.

Dacă n'ar fi fost teama de rondul directorului, cine știe ce ne-ar mai fi trăsnit prin cap. Dar nicio faptă nu scapă fără răsplată, spune un proverb. Iată, în sfârșit că venise și ziua judecății de apoi, când aveam să dăm socoteală de toate păcatele făptuite cu voie sau fără de voie. In zadar ne mustra conștiința, cerând iertare amintirii fostului profesor; acum era prea târziu.

Câțiva deschiseră în panică manualele de limba germană, încercând să descifreze taina unor hieroglife asupra cărora nu se gândiseră nicicând să zăboviască. Dar nu reușeau decât să stârnească glumele desarmante ale colegilor:

— Ei, băiete, nu se îngrașă porcul în ziua de Ignat!

Soneria de pe coridor întrerupse deodată comentariile. Sbârnia de intrare, violent și lung, înfiorător de lung, ca o trâmbiță în preajma unui greu atac.

Clasa se învălui într'un zăbranic de tăcere. După un răstimp de câteva minute, cari ni se părură ani întregi, ușa se deschise energic și intră directorul, urmat de un domn ce purta la subțioară chiar catalogul clasei noastre.

Recomandația se făcu protocolar, în câteva cuvinte grăbite și uscate, apoi directorul o șterse fru-

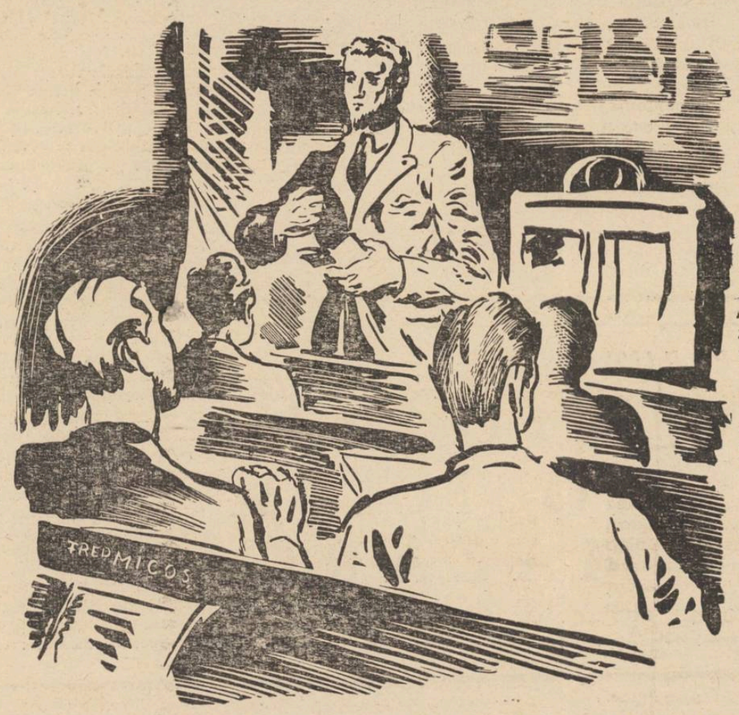

mușel pe ușă, fără a mai arunca vreo ochire înapoi. Ni se păru tare curios că în împrejurarea aceasta atât de importantă, el nu trădase nici cea mai mică emoție în glas; ba, observând înmărmurirea noastră, schițase chiar un zâmbet ironic, ca un om căruia îi reușise o farsă îndelung pregătită. Ii dădea mâna să se poarte astfel, doar nu era în pielea noastră de elev. Plecase indiferent, lăsându-ne fără apărare în ghiara leului. Asta nu se făcea.

Noul venit, cu umeri largi, cu pieptul puternic bombat în haina-i croită elegant, sub care se ghicea o musculatură de atlet, se deosebea în totul de statura gârbovită a înaintașului său. Cu mișcări sigure de stăpân, înfipt ca un uriaș pe postamentul catedrei, credeai că de când lumea era acolo. Privirea lui de șoim stărui câteva clipe deasupra capetelor plecate și păru că dintr'o ochire ne băgase în buzunar.

— Domnilor, ședeți, vă rog.

Urmară câteva clipe de încordată pândă. Cu sprinteneală de cerb, din câțiva pași ajunse la geam, deschise larg ferestrele dintr'o singură smucitură, adulmecând cu nesaț'u aerul primăvăratec, cu privirile în azur. Probabil, se știa spionat de ochii clasei, de aceea prelungea la nesfârșit această stare de beatitudine, prefăcându-se că se pierde cu totul în limpezimea cerului, dar noi îi descopeream totuși un rânjet vag în colțul buzelor, ce nu prevestea nimic bun.

Era înalt și svelt, așa cum ni-l descrisese Mitu și avea cu adevărat părul roșu, fără nici un fir argintiu. Și mai avea o bărbuță ascuțită, destul de turburătoare.

— Domnilor, înainte de a trece la lecția de astăzi, țin să vă spun că sunt perfect edificat asupra cunoștințelor a-voastre. Voiu aștepta câtva timp, fără să vă notez, până vă puneți la curent cu materia.

Apoi făcu o pauză semnificativă, țintindu-ne în ochi, fără să clipească:

— Țin să mai aflați un lucru, care poate vă interesează: cine nu știe la mine, nu trece, orice-ar fi.

Vorbise... Glasul lui metalic, cu un ușor accent ardelenesc, sunase ca o sentință fără apel. Lupta începuse cu arme neegale, arătându-se plină de neprevăzut. Nesiguranța chinuitoare a așteptărilor dispăru, făcând loc unei apariții de apocalips. Intruchiparea realității era acolo, pe catedră, expusă zecilor de săgeți, ce țâșneau din ochii clasei. Deocamdată armura se arăta de nepătruns, totuși el era unul singur, noi mai mulți și ne găseam la noi acasă.

Care pe care?

Era de sigur un descălaș, fără prea multă experiență, care dorea să se impună dela început, printr'o ținută dârză, să ne ia piuitul. Este cea mai comodă metodă pentru cei nedreptinși cu mulțimea, ca să-și păstreze demnitatea sub pavăza autorității suverane. Felul acesta de introducere îl mai văzusem noi și la alții și nu prea ne intimidasem. Dar chipul acela statuar, cu obrazul mat, rigid, fără urmă de blândețe, ne arată că nu exista dincolo nicio indulgență, ne încredința că nu știia de glumă. Cu toată vârsta tânără, o chelie savantă se rostâța pe calota superioară a capului, mărginită de coroana arămie a părului care din față aducea a cornițe de ied. Două luminițe verzui jucau neastâmpărate sub sprâncenele stufoase și când se opreau iscoditoare asupra ta, atunci întreaga figură parcă se învăluia în aburi, nerămânând decât o imagine de coșmar, un barbișon ascuțit și luciul fosforescent al părului, contrastând cu albul din creștetul capului.

Câteva oftaturi, de abia reținute, se auziră în liniștea clasei, iar umerii se aplecară în bănci apăsați de o mână nevăzută. Din instinct, simțeam că ne venise un imbiatzhor de rasă în fața căruia orice opunere era de prisos. De acum încolo, va trebui să jucăm cum ne va cânta el, să ne dăm tumba dacă o va cere, vom sări și prin cercuri aprinse numai să-l mulțumim.

Vai! Frumoasele clipe de visare, Heidelbergul profesorului Mitran și întreg cortegiul de amintiri erau cu desăvârșire apuse! Ora de germană devenise un lucru grav, crescuse asemenea unui munte ce trebuia urcat cu ultimele sforțări.

Gândurile nu mai aveau putința să o ia razna pe fereastră. Oriunde întorceam capul, scânteile din ochii lui ne găseau ușor, clopotul vocii alungă brutal visurile, stera de fiideș a capului, asemenea unei antene vii, își transmitea fără întrerupere vibrațiile, electrizându-ne.

— Curat Mefisto, — șopti cineva din spatele meu.

— Taci mă, că te-aude.

Această remarcă întâmplătoare, sugerată poate de manualul deschis pe bancă la opera lui Goethe, făcu repede înconjurul clasei, cu drăcească plăcere, fiind prima replică surdă a poporului. Ea ne limpezea dintr'odată o imagine care începuse să se înfiripeze în minte, tot uitându-ne la chipul omului de pe catedră. Porecla era găsită, corespundea unei impresii generale și așa avea să-i rămâie în vecii vecilor.

— Și acum să trecem la lecția de astăzi. Aveți, după cate știu, analiza unui fragment din Faust. Așa e?

— Așa e, așa e! murmura clasa cu o intonație semnificativă.

Profesorul își urmă firul gândurilor, fără a observa rumoarea exagerată, fără să-i ueacă prin gând că noi îi hărăzisem din primul moment rolul necuratului în drama ce urma s'o studiem.

— M'am gândit că n'ar fi rău să aruncați o privire asupra întregei opere, ca să vă alegeți cu ceva. Ori ce s'ar zice, tot e mai bine s'o luăm de la inceput. Nu?

— ?

Clasa păstra acum o tăcere prudentă. Nu știam unde vrea să ajungă. Profesorul își continuă preambulul, scoțând din buzunar un volumaș cu scoarțe galbene.

— Iată v'am adus această cărțulie, cuprinzând tot „Faust". Va voi citi eu din prolog — nemuritoarea dedicație către lumea amintirilor: Zueignung: Inchinare!

„Ihr naht euch wieder schwankende Gestalten!
„Die früh sich einst dem trüben Blickgezeigt...

Incepu lectura domol, nuanțat, aruncându-și doar de formă ochii pe carte. Se cunoștea că textul îi era încrustat în minte ca un diamant într'o montură prețioasă. Pe măsură ce pătrundea în poesia lui Goethe, glasul i se încălzea de cadența versurilor, vocea i se transforma într'un descântec. Timbrul acela metalic, autoritar, devenise un arcuș de vioară ce se modula la infinit pe vocalele rimelor. Nu era propriu zis o declamație, așa cum eram obișnuiți, ci el căuta prin gesturi, prin privire, prin sunete, să dea contur imaginilor, să le facă să umble în jurul nostru. Oricât de vagi erau cunoștințele noastre în hățișul acestei limbi trebuia să mărturisim că avea totuși o muzicalitate, o sută de note neștiute, ce de abia acum căpătau rezonanță prin descifrarea iscusită a unui cântăreț înzestrat cu har deosebit.

Sub vraja tonurilor ce se revărsau din glasul profesorului ca dintr'un flaut fermecat, începură să ne muștre părerile de rău că nu posedăm și noi cheia pentru a pătrunde în înțelesul acelor fraze atât de inspirate, că am lăsat să treacă atâția ani furându-ne căciula de sub căpătâi în pierdutele ore de germană. Ce n'am fi dat, în clipa aceea, să fim mai puțin opaci la minte, să simțim și noi măcar în parte fiorul acelei delectări suprapământești ce-l străbătea pe lectorul nostru, îl transporta în cuprinsul unui castel vrăjit, cu o sumedenie de lucruri minunate, interzise nevrednicilor de noi.

Deodată însă lumina atotbiruitoare se revarsă din belșug și peste oropsitele noastre creștete. Profesorul trecuse pe gândite la tălmăcirea în limba română. Cu măestrie de magician, aruncase o punte de aur peste șanțurile adânci, ne invita să intrăm în castelul fermecat, cu gestul unui senior medieval, dornic de oaspeți:

„Din nou vă apropiați, voi umbre șovăitoare!
„Și prea de timpuriu din besnă năpădiți.
„Să vă rețin, mai face să 'ncerc eu oare?
„Să mai îmi las eu inima în vis s'o ispitiți?
„Vă strângeți tot mereu! Ei bine, fiți biruitoare
„Din negură și aburi vă suiți
„Simt tinerețea cum în piept s'aprinde
„Iar din alaiul vostru vrajă grea se'ntinde.

Traducerea se desfășura liber, fără șovăeli, fără întunecimi, ca un izvor limpede susurând din coasta unui deal înflorit, croindu-și albia în pajiștea sufletelor noastre sub soarele primăverii.

De sigur, era el însuși un dăruit al muzelor, altfel nu se putea închipui cum de ieșea tălmăcirea atât de natural, vers după vers, strofă după strofă, în ritmul original, cu rimele îngemănându-se dela sine ca niște clopoței de cleștar.

Dar mai presus de toate, era un mare vrăjitor. Sub bacheta lui vedeam cum reînvie din cenușa veacului trecut ființe de altădată, cum în plină zi ne împresoară un alaiu nesfârșit de siluete vaporoase.

Iată, din manualul de limba germană, se ridică din jilț bătrânul poet dela Weimar; purtându-și profilul său clasic, pășește în mijlocul mulțimii de umbre, ca pe o scenă imaginară. Lumea îi face loc, se aud șoapte admirative.

„Vine domnul Wolfgang von Goethe!"

Lumea dela curtea ducelui de Weimar a prins să plutească în pas de menuet, după ritmul unei muzici de poveste. Cavalerii se înclină ceremonioși în fața doamnelor, în ochii lor se aprind dorurile după idilele apuse, regretele după bucuriile care i-au frământat o vieață întreagă. Alaiul sărbătoresc se învârtește vesel în foșnet de mătăsuri, în amestec de crinoline și peruci pudrate. Din rafturi prăfuite, puterea vrăjii a adus personajii cunoscute nouă. Stingherit, într'un colț, s'a ivit silueta tânărului Werther, cu privirile mistuite de romantismul epocii sale și mai încolo, însuși mișneagul Faust a ținut să vie la petrecere, așteptând, poate, clipa întâlnirii.

Și acolo, pe catedră, dominând adunarea, Mefisto! El singur e cel mai impresionant, cel mai plin de vieață; prin puterea lui i-a adus pe toți aici. El deține doar taina tinereții fără bătrânețe și va sufla peste pulberea anilor, făcând din unchiașul Faust un flăcău de douăzeci de ani.

Cu ce preț? Cu prețul sufletului său.

Oare era în deajuns plătită această supremă fericire? Și de ce tocmai acest alchimist, Faust, să fie ales? Nu cumva în năzuința acestui erou se ascundea însuși Goethe ale cărui preocupări savante ne umesc cu și poezia lui?

Versurile din „Dedicație" ne adeveream că dorul după tinerețe era viu în sufletul poetului. După o lungă vieață plină de zădărnicii, vroia să învingă vremea, să reînceapă povestea. De aceea și-a închinat el zeci de ani lui „Faust", opera capitală ce trebuia să-i răscumpere nemurirea.

E drept că în inima noastră de optsprezece ani capriciul bătrânului autor ne apărea cam ciudat. Ce făceam cu tinerețea noastră? Ședeam chircîți în bănci și lumea cea largă era cucerită de alții. Vorbele lui ne transmiteau totuși o vie emoție pentrucă evocau, mai presus de orice, prietenia și dragostea. Eram la vârsta când începeam să înțelegem sensul acestor două noțiuni, să trăim pentru ele.

Prietenia-dragostea!

Câte năluciri nu deșteptau în noi versurile lui Goethe, câte visuri nu depăna fantezia noastră! Acolo, în ceața umbrelor, ochii ni se opreau mai ales asupra unui chip dumnezeesc de fată, blonda Gretchen pentru care Faust ceruse tinerețea, așa cum eram gata să i-o închinăm pe-a noastră.

Cuvintele rostite de omul acela de pe catedră ne deschideau o poartă luminoasă în vieață, ne făceau să pricepem că peste glume și sburdălnicii mai existiă un țel mai înalt către care trebuie să tindem. El credea în duhul nepieritor al poeziei, al cărților, era un preot fanatic, oficiind la altarul unei noui religii.

Puteam noi să nu-l ascultăm, să nu-l urmăm?

Trăsăturile i se îmblânziseră, fața întreagă îi era iluminată. Niciun alt dascăl nu ne îmbrăcase sufletele într'o haină atât de sărbătorească, nu ne vorbise într'o limbă atât de aleasă.

Mai semăna oare cu Mefisto?

Fără îndoială că barbișonul roșcat era la locul lui, ochii de foc se vădeau tot așa de dogoritori, dar nu mai era același Mefisto. Ne gândeam: dacă astfel se va fi înfățișat cândva acel personaj legendar, el nu putea fi decât un sol al luminii, un mesager inspirat al artei.

Acolo între cei patru pereți ai clasei, în răstimpul unei singure ore, se petrecuse cea mai ciudată întâmplare din vieața noastră de școlari. Un om nou știuse să coboare pe treptele paiajenite din noi, ne apucase cu încredere de mână, ne călăuzise prin labirinturi, ocolisem prăpăstii, urcasem pe culmi. Oricâte pledoarii ar fi ținut profesorul pentru obiectul lui, n'ar fi isbutit mai bine decât această împărtășanie oferită cu bună credință din anafura sufletului său.

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.932

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 20 LEI

ANUL LIII Nr 9
JOI 30 Martie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

VECHI LEGĂTURI ARTISTICE INTRE BANAT ŞI ŢARA ROMÂNEASCĂ

de ŞTEFAN GOMBOŞIU

Asprimea vremurilor n'a permis provinciilor româneşti să fie cuprinse dela înecput în hotarele lor firesti. Dar acest lucru n'a putut totuşi împiedica legătura spirituală şi contactul pe motive de cultură, credinţă şi artă.

Raportând aceste legături la provinciile din sudul ţării: Banatul şi Ţara Românească (Oltenia şi Muntenia), trebuie să constatăm că, pentru întâlnirea spirituală a provinciilor şi pentru manifestările artistice bănăţene începe o epocă nouă, prin stingerea dinastiei arpadiene.

Odată cu venirea lui Carol Robert pe tronul Ungariei (1311) viaţa spirituală a provinciei primeşte un nou plus. Datorită acestui *napolitan catolic* Banatul câştigă în importanţă. In primul rând prin faptul că acest rege, stabilindu-şi reşedinţa la Timişoara, aduce aci şi *influenţa occidentală a culturii şi artei italiene*. In al doilea rând înfrângerea suferită de acest rege în lupta cu principele Alexandru Basarab îi impune mai mult respect faţă de principii români, cedând din fanatismul său catolic şi fiind deci mai îngăduitor faţă de creştinii de rit grecesc. *Faptul acesta creează o situaţie favorabilă românilor bănăţeni, permiţând o legătură mai accentuată cu Ţara Românească, în privinţa manifestărilor artistice legate de biserică.*

Motiv pentru a susţine acest lucru ni-l oferă fondarea mănăstirii „Vodiţa" (1342) pe locul vechei aşezări creştineşti *Ad Aquas*. Această aşezare monahală, datorită deselor schimbări de graniţă a Banatului de Severin, o vedem când sub oblăduirea principelui Mircea care se ocupă de podoabele ei de artă, când sub regele Sigismund care îi acordă anumite concesiuni. Adevărul e că această aşezare se găsea în părţile ungurene ale Banatului de Severin, căci altfel (datorită schimburilor din acel timp între regii unguri şi despoţii sârbi ea n'ar fi putut fi trecută în drepturile predecesorilor despotului Ştefan Lazarevici, pe care la 1407 îl vedem recunoscând mănăstirii dreptul de proprietate asupra unor bunuri.

Aci, la Vodiţa, se stabileşte pe la 1370 reşedinţa Mitropoliei de Severin. O Mitropolie, mai cu seamă în acele vremuri, înseamnă mai mult decât îndrumarea în credinţă, înseamnă *un centru de cultură şi artă şi mai ales puntea de legătură spirituală între cele două provincii.*

Intâlnim şi mai târziu dovezi cari să confirme aceste vechi legături. Francisc Griselini, de pildă, spune în istoria sa despre români:... „se află mulţi dintre ei cari se îndeletnicesc cu artele frumoase... Ei pictează bineînţeles în felul lor bizantin şi sculptează atât în lemn cât şi în piatră".

Pentru Griselini, caracterul bizantin al picturii din Banat, e privit ca o notă minoră, în orice caz nu de nivelul artei apusene. Pentru noi însă are o importanţă deosebită fiindcă, *faptul acesta mărturiseşte legătura artistică a Banatului cu Ţara Românească, prin mijlocirea aşezărilor bisericeşti ca centre de cultură şi artă.* Insuşi Griselini constată pe lângă această legătură artistică, şi pe aceea a învăţăturii tiparului, deci prezenţa cărţilor aduse din Ţara Românească pe timpul lui Şerban Cantacuzino şi a renumitului mitropolit Antim.

Dacă pe Griselini îl surprinde această factură bizantină a artelor din Banat, înseamnă că el a văzut, probabil, lucrări mai puţin importante şi n'a putut constata şi înrâurirea apuseană, înrâurire care începând cu epoca lui Carol Robert, are să se facă simţită tot mai mult, până la manifestările dela sfârşitul veacului trecut.

Nu e, desigur, cazul să ne lăsăm surprinşi de înrâuririle apusene şi mai ales privind arta bănăţeană, pentrucă şi de o parte şi de alta a Carpaţilor împrumutul acesta şi-a făcut loc în manifestările plastice.

Noi ne-am găsit la punctul unde adierile din apus se întâlneau cu cele din răsărit şi poate că ciocnirea acestora n'a fost un stimulent pentru spiritele noastre creatoare. Totdeauna s'au găsit motive precumpănitoare cari să împiedice aceste spirite de a se manifesta după o formulă personală, încât credem că arta românească aşezată la încrucişarea acestor două curente de gândire diametral opuse, n'a avut o situaţie fericită.

In plastica bănăţeană, întâlnirea acestor două curente se simte deasemeni: întâi prevalând influenţa oriental-bizantină, ca de altfel pretutindeni, pe urmă făcându-şi loc influenţa apuseană. Inceputul acestei perioade de trecere se pare că începe cu pictura dela „Mânăstirea Săracă", pornind dela grupul de pictori cari îşi stabilesc aci atelierul-şcoală.

Această aşezare bisericască din preajma Şemlingului, a existat de bună seamă pe timpul domniei lui Sigismund. Burgul acesta (Şemling) unde Sigismund îşi avea curtea şi unde convoca dieta, nu ne putem închipui să nu fi avut nici o aşezare creştinească. Tot atât de firesc este ca biserica de aci (Mânăstirea Săracă) să fi fost de rit grecesc, adică o veche biserică ortodoxă română, căci altfel n'ar fi trecut, fără schimbări, în proprietatea despotului sârb George Brancovici (1428).

Date precise nu avem cu privire la zidirea ei, cine au fost ctitorii nu putem şti, dar un lucru neîndoelnic este: că această biserică e una din cele mai vechi din Banat. Ea trebuie să fi fost zidită după înfrângerea lui Carol Robert de către Alexandru Basarab, după care regii unguri şi-au schimbat atitudinea faţă de principii munteni şi îndeosebi în ceeace priveşte încercarea de a câştiga pe români pentru biserica apuseană.

Mai era pe urmă şi pericolul turcesc care obliga pe unguri să câştige buna prietenie a Ţării Româneşti. De bună seamă că de această împrejurare, Domnitorii şi vlădicii munteni s'au folosit şi legătura pe tărâm bisericesc între Banat şi Ţara Românească a fost mai intensă. Dealtfel, această legătură *prin deseîe treceri de călugări-grămătici* se continuă până sub Carol al VI-lea, a cărui suzeranitate se întindea până pe malurile Oltului.

Pe timpul acestui suveran, a fost repictată Mânăstirea Săracă (1730). Deosebit de însemnat este, că în acelaş timp găsim pe malul Oltului la Străjeştii de Jos, pictându-se biserica Buzeştilor (1733). O surprinzătoare asemănare găsim între podoabele murale ale acestor două biserici. Nu e desigur cazul să se stabilească vreo legătură între aceste două aşezări; doar atât că *meşterii acestora pornesc dela aceeaşi şcoală, au aceeaşi îndrumare* şi chiar una din cele mai alese. Căci nu e vorba numai de factura bizantină a acestei picturi, care e aceeaşi peste tot, ci de anumite libertăţi, de anumite valori noui pe cari artiştii le exprimă în realizările lor. Iată ce spune d-na Olga Greceanu, în legătură cu pictura bisericii din Străjeştii de Jos: „Artistul care a zugrăvit această biserică era cu siguranţă nu numai un bun cunoscător al meseriei lui, dar trebuie să fi fost şi un artist cu personalitate şi cu ştiinţă dobândită dela meşteri mari".

Cari au fost şi în care anume localitate îşi vor fi avut şcoala aceşti meşteri mari, dela cari cu siguranţă au învăţat pictorii din Oltenia şi cei din Banat, nu putem şti. Un lucru rămâne însă de neîndoelnică certitudine: că legătura între cele două provincii a existat pe tărâm de învăţătură şi artă.

Nu prea departe de Mânăstirea Săracă, la Srediştea, a existat în acelaş timp o altă aşezare de artă. Pe la anul 1736 găsim aci pe Ierodiaconul Vasile Loga (bunicul marelui dascăl Constantin Diaconovici Loga), care vine dela Tismana şi se aşează aci unde deschide o *şcoală de dăscălie şi zugrăvit.*

(Urmare în pag. 2-a)

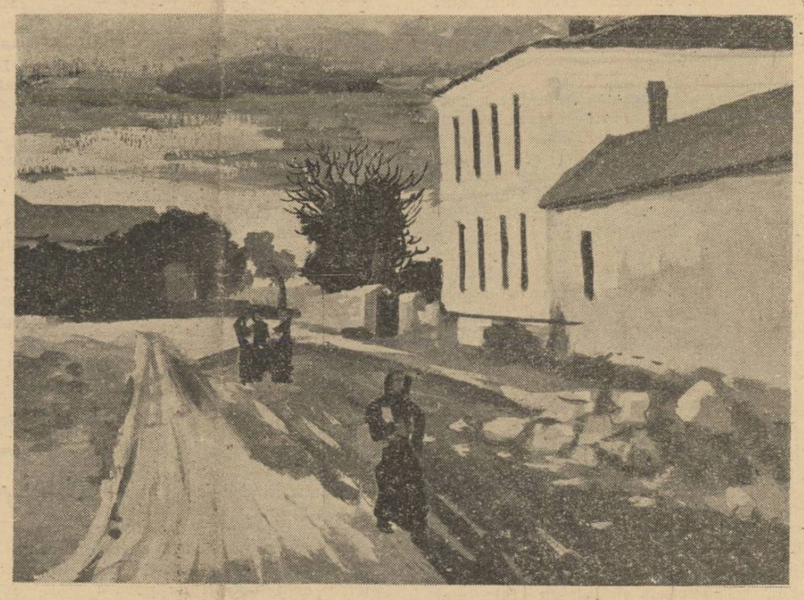

PAUL MIRACOVICI — Mangalia

AMINTIREA lui CHARLES GOUNOD

de MIHAI NICULESCU

Manifestările muzicale pentru comemorarea lui Charles Gounod, cu prilejul împlinirii unei jumătăţi de veac dela moartea compozitorului, în Octombrie trecut, s'au prelungit şi în acest început de an. Opera Mare a reluat abia la 28 Ianuarie **„Romeo şi Julietta"**, înscrisă deopotrivă cu **„Faust"** în repertoriul permanent al instituţiei. Opera Comică a dat câteva reprezentaţii cu **„Philemon et Baucis"** şi **„l'Amour médecin"**, iar în biserica Madeleine am ascultat **Requiemul,** operă de tinereţă, interesantă mai ales ca mărturie despre fervoarea religioasă a lui Gounod, care simţise îndemnul să îmbrace haina preoţească încinte de a se hotărî pentru cariera artistică.

Toţi cei cari au scris cu acest prilej comemorativ au recunoscut în compozitorul lui **„Faust"**, una din expresiile cele mai pure ale geniului muzical francez. Totuşi, i se mai reproşează lui Gounod prea larga lui popularitate, că sintaxa lui muzicală este pe înţelesul tuturor şi că limbajul afectiv al operilor sale este accesibil unui public prea întins ca să fie şi ales. Obiecţia nu este nouă. N'am auzit spunându-se de atâtea ori că poezia lui Eminescu e limpede, adică reductibilă la o proză echivalentă al cărei grafic afectiv se poate înscrie la întâmplare, pe sensibilitatea oricărui cititor?

Innoirile cele mai îndrăzneţe ajung cu timpul adevăruri familiare, păsunea preferată de locuri comune a bunului simţ. Că este asa, iată doar câteva aprecieri uimitoare despre **„Faust"**, datorite unor critici muzicali contemporani, cari încredinţau posterităţii neantul competenţei lor posomorâte şi grave (gavitatea care e scutul proştilor, cum spune Montesquieu):

„Muzica d-lui Gounod e prea savantă şi complicată. Muzică de simfonist, dar nu şi de teatru, plină de îndemânare la fiece moment, dar lipsită de inspiraţie. D-nul Gounod a îmbrăţişat doctrina melopeei continui dar nu are darul melodic. Muzica lui nu cântă fiindcă nu ne mişcă". Negaţii pe care posteritatea le-a schimbat în tot atâtea afirmaţii, ajunse locuri comune.

Dar cu siguranţă că atunci ca şi în zilele noastre, mulţimea anonimă de ascultători nepreveniţi şi necompetenţi ai lui **„Faust"**, a fost sensibilă la poezia mişcătoare a unor pagini muzicale ca acelea din grădina Margaretei sau din scena balconului (Romeo şi Julieta), pe care le va fi recunoscut şi numit admirabile, cu bucuria descoperitorilor de ţinuturi noui.

Este în firea omului — sau poate că a ajuns să fie, prin deprindere maimuţărită şi îndătinată, — să admiri **împotriva** cuiva, pe Wagner împotriva lui Verdi, sau pe amândoi împotriva lui Gounod. Intre fanatismul admiraţiei exclusive şi eclectismul aceleia care se împrăştie bătută de toate vânturile întâmplării, pe o întindere prea largă ca să exprime altceva decât nehotărârea diletantă, există o alegere posibilă, îndrumată de sensul unei plenitudini necesare. In sensul acestei plenitudini, la care aspiră un suflet sensibil la felurile deosebite dar nu contradictorii al limbajului muzical, Wagner şi Gounod se completează, nu se exclud.

(Urmare în pag. 2-a)

PORTRET

ALEXANDRU VLAHUŢĂ

de DUMITRU IMBRESCU

După Eminescu, care a revoluţionat cu geniul său literatura românească, producţiile originale s'au resimţit mult de influenţa pe care-a exercitat-o cu o rară putere. Toată activitatea desfăşurată purta pecetea pesimismului şi a atmosferii de turburare ce se răspândise cu o rară uşurinţă pe întreg ogorul literar. Tineretul care avea talent şi vroia să se afirme stătea vădit sub dependenţa spiritului eminescian. Toate resorturile literaturii se găsesc încleştate într'o stare de amorţire, de atmosferă grea şi apăsătoare. Literatura îşi croise un drum propriu, un făgaş specific, o orientare nouă, încât cei ce veneau se simţeau atât de mult atraşi de vârtejul noilor orânduieli, că nu făceau decât să se încadreze în el, fără să-şi pună la încercare uneltele originale ale talentului lor. Ei se mulţumeau să militeze pe un drum croit de alţii, fără să caute a-şi descoperi alte cărări. Aproape toată poezia dela sfârşitul veacului trecut se înscrie în categoria creaţiilor artistice cari poartă pecetia pesimismului lui Eminescu adânc întipărită în structura ei.

Sub aceleaşi auspicii apare în literatură şi Alexandru Vlahuţă, acea figură visătoare de moldovean, tocmai când steaua destinului lui Eminescu strălucea pe bolta actualităţii româneşti. Intrarea lui în literatură s'a făcut cu paşi timizi, neîndrăsnind să turbure atmosfera de linişte adâncă ce se degaja din prodigioasa activitate a marelui său înaintaş. A pornit şi el, ca şi alţii, pe făgaşul statornicit de Eminescu, dovedind însă, în afară de concepţia originală, care-i lipsea, alese însuşiri personale. El reuşea să aducă în atmosfera de realizări plate un drum de lumină, un mănunchi de gânduri, ghirlande de idei şi alese simţăminte de înţelegere. Dominat de pesimismul eminescian la început, încetul cu încetul reuşeşte să se elibereze din strânsoarea lui, luându-şi sborul prin propriile sale aripi. Astfel ajunge la o fază evolutivă nouă, de deplină stăpânire a mijloacelor de afirmare, luând chiar poziţie făţişe împotriva atmosferii de desnădejde decadentă, ale cărei victime au fost primele sale încercări de afirmare. In locul tristeţii şi suferinţei el propagă optimismul şi bunăvoia, increderea în soartă şi în posibilităţile omeneşti de afirmare. Am ţinut să schiţăm această introducere în mediul literar existent, pentruca să înţelegem şi să preţuim mai bine activitatea lui originală, care se desprinde hotărît de sub dependenţa lui Eminescu.

Dintr'o familie de răzeşi din Pleseştii Tutovei, aplecată spre cele bisericeşti, Alexandru Vlahuţă s'a născut în anul 1859, anul Unirei, deci într'un curat mediu ţărăesc, împrejurare care va avea un cuvânt de spus şi în ceeace priveşte orientarea sa de mai târziu. Părinţii săi fiind extrem de evlavioşi, s'au călugărit la bătrâneţe. Poetul fiind o fire debilă şi permanent bolnăvicioasă, a avut o copilărie tristă şi chinuită. A urmat şcoala elementară în sat şi apoi pe cea secundară la Bârlad şi Bucureşti. A fost un timp oarecare învăţător şi a intrat apoi profesor la şcoalele secundare particulare. O meserie pentru care avea un cult deosebit a fost gazetăria, această îndeletnicire teoretic uşoară. Şi Eminescu a făcut gazetărie, dar nu s'a ales de pe urma ei decât cu dezamăgiri şi amărăciuni. Intr'un timp şi până la sfârşitul vieţii, împreună cu Gh. Coşbuc, a ocupat postul de consilier literar şi revizor al manuscriselor ce se dădeau pentru editat la Casa Şcoalelor, îndeletnicire nobilă dar cu insuficiente resurse de existenţă. Nu i-a plăcut niciodată să fie subordonat în ierarhia funcţionarilor publici, preţuind mult viaţa independentă, oricât de grea a fost. Viaţa nu i-a fost nici ea liniştită. Străbătută de nevoi continui, ea s'a scurs tristă şi lipsită de marile satisfacţii. Războiul mondial îl surprinde la bătrâneţe. A trebuit să-i suporte greutăţile refugiindu-se în Moldova, pe un car cu boi. La sfârşitul războiului, când ţara refăcută, era în căutarea noilor orânduieli, scriitorul se stinge stingher şi discret, cu seninătatea care i-a încununat fruntea o viaţă întreagă. A avut măcar satisfacţia de a trăi visul milenar cu ochii, văzând închegarea naţiei într'o singură şi puternică aşezare politică şi socială. Multă vreme după moarte, opera sa a rămas în uitare, datorită vântului nou de reforme, specifce de altfel marilor evenimente, dar îndată ce acestea s'au dovedit ineficace, spiritul sănătos al cercetătorilor s'a reîntors la operile de sănătoasă construcţie ale lui Vlahuţă. Curente şi reformiste au nutrit un divorţ, faţă de literatura noastră tradiţionalistă, fără ca să aducă altceva în loc. In atari condiţiuni, era fatal ca ele să nu poată deţine prioritatea şi să facă loc realizărilor temeinice şi de adevărată valoare artistică. Aşa se face că puzderia de curente literare de după războiu s'au risipit, după o efemeră existenţă, în bătaia vântului şi s'a produs o restaurare a vechilor valori în drepturile lor firesti. Vlahuţă face şi el parte dintre aceşti detronaţi şi apoi reabilitaţi.

Activitatea sa literară este bogată şi felurită. Intrând în literatură pe poarta poeziei, unde trona spiritul dominant al lui Eminescu, s'a resimţit la început de influenţa acestuia, dar mai târziu, când în conştiinţa sa artistică se produce o clarificare, el nu ezită să facă un gest hotărît de eliberare şi de afirmare pe cont propriu. Este momentul crucial al carierii sale literare, fără de care ar fi rămas toată vremea un simplu pigmeu, un imitator mărunt şi lipsit de valoare. A ţi tovarăşi de breasla nu s'au simţit în stare să-şi afirme propria personalitate şi-au rămas definitiv excluşi din cadrele actualităţii. Omagiul faţă de Eminescu n'a scăzut la Vlahuţă. In poezia Lui Eminescu el trăeşte întreg şi intens. Actul de afirmare în cadrele propriei sale originalităţi, n'a schimbat nimic din simţămintele sale de preţuire a marelui cântăreţ al durerii şi singurătăţii. Şi el ia poziţie faţă de viaţă şi rostul ei. In Pnag e momentul în care natura birue asupra sentimentelor de tristeţe. E prea frumoasă viaţa, ca omul să fugă din faţa ei, spre a se ascunde între scândurile sicriului. Această poezie şi multe altele se înscriu în categoria Poeziilor filozofice, cari, spre deosebire de ale lui Eminescu, unde predomină nota de depresiune lăuntrică, marchează un optimism robust şi sănătos.

Poezia lui de dragoste cuprinde accente de adânci emoţii. Apoi fiind ieşit dintr'o familie cu vădite predispoziţii religioase, o parte din e e s'au refugiat şi în sufletul poetului, reflectându-se, destul de des, în unele din poeziile sale. Sentimentul său religios este întreţinut de imensitatea frumuseţilor naturii. Şi când întâlnim note pesimiste la Vlahuţă, ele n'au nimic negativ în felul lor, având un caracter mai conciliant în ansamblul complexităţii actuale.

Vlahuţă este însă, nu numai un filozof, care se îmbată în mijlocul naturii, ci şi un luptător distins pentru ordinea şi dreptatea socială. Poezia lui se alătura de lipsurile, suferinţele şi durerile celor mulţi şi umili, a celor săraci şi nevoiaşi şi la proporţie faţă de societatea înaltă, plină de belşug şi cu sufletul încleştat în indiferenţă şi lipsă de înţelegere. El e convins că instinctele josnice biruesc, pornirile bune şi cinstite, asupra spiritului de omenie şi dreptate. In Delendum şi 1907 se cuprind accente de biciuire a unor dureroase stări de lucruri dela noi. Cât priveşte concepţia lui despre artă, în Cuvântul, ea îi apare într'o purpură de pură existenţă neumbrită de niciuna din păcatele vieţii. Ca atitudine naţionalistă, în activitatea-i publicistică, se arată un continuator demn al lui Eminescu, păstrând aceiaşi dârză opoziţie faţă de pătura supra-pusă.

In proză, talentul lui Vahuţă s'a manifestat cu aceiaşi stăruinţă şi intensitate, dând la iveală adevărate mostre de nuvele. Pentru el nuvela era piatra de încredere a unui talent de prozator. Cine nu isbuteşte să realizeze, în condiţiuni optime o schiţă sau o nuvelă, acela degeaba se repede spre proza cu acţiune complicată, spre roman bunăoară. Obiectul relizărilor sale în proză este lumea celor mici şi mulţi. Chiar dacă ele nu-şi înscriu numele în cartea marilor biruinţe, au o structură interesantă, prin portretele prezentate. Figuri de ţărani, în pitorescul lor plăcut şi atrăgător, păcate omeneşti,

(Urmare în pag. 2-a)

AMINTIRI DESPRE GEORGE BOLDEA

de CONSTANTIN STELIAN

Sunt mai bine de douăzeci de ani din toamna aceea...

Imprejurările mă aduseseră la Dumbrăveni — pe atunci Ibaşfalău sau Elisabetopol. După întreruprea studiilor secundare — în urma unui surmenaj crunt — venisem să-mi însdrăvenesc sănătatea în liniştitul oraşel ardelean, unde mă înscrisesem ca elev în clasa V-a liceală.

Cam la jumătatea anului, într'o după-amiază de mijiri primăvăratice, aud pe cineva ciocănind la uşa odăii mele. Un tinerel de aceiaşi vârstă şi statură cu mine.

M'a impresionat mult capul său expresiv: vâlvoiul de păr castaniu, abundent şi ondulat, ochii mici, dar scânteietori, străjuiţi de un nas aristocratic, susţinut de o gură mică. Faţa-i albă, delicată, presărată de pistrui i se înroşi, când mi-se recomandă: Gheorghe Boldea, din clasa VI-a". Nu puţin emoţionat, începu să-mi ceară scuze pentru „deranjul" pe care mi-l face, vizitându-mă pe neaşteptate.

Jenat de respectul şi, totodată de timiditatea vizitatorului meu, de simplicitatea odăiei care n'avea decât un pat, o laviţă, o masă şi un scaun, îl poftii să ia loc.

Trupul lui subţire, înveşmântat cu un palton de şiac, lung până la pământ, ca un anteriu de preot de ţară sau de călugăr, mi-a dat impresia siluetei lui Ieronim din Cezara lui Eminescu.

După ce-i strânsei mâna delicată, găsii de cuviinţă să-l întreb ce l-a determinat să mă viziteze. Scoase trei foi de caet din buzunarul drept al paltonului şi mi-le întinse.

— Fac şi eu versuri... Vreau să ştiu şi părerea d-tale.

— Atunci să le citim împreună. Şi începui:

De sub gene somnoroase
Ochiul soarelui aprins
Se deşteaptă şi'n lucioase
Raze haru-i şi-a întins.

Firea plină de vigoare
Vue'ntr'un sonor ecou
Şi în gingaşă canoaare
Işi înală imnu'n hău.

Lanuri galbne îngână
Ruga bietului plugar
Fire sfinte le'ncunună
In al aurului dar.

Oarecum uluit de versurile, care pentru un începător mi-se păreau — în postura mea critică — destul de bune, îi arătai surpriza mea plăcută, cu rezerva că strofa treia trebue revăzută.

— Poate o s'o corectezi d-ta, dacă nu te superi.

— Nu, Domnule Boldea, e mai bine să faci tot D-ta acest lucru. Amestecându-mă şi eu, poezia s'ar depărta de înţelesul ei iniţial.

Am citit şi celelalte poezii, cu care s'a întâmplat acelaş lucru, dar pe care noul meu prieten mi le-a lăsat, motivând că are copii acasă.

L-am încredinţat că una i-o voi publica la Foaia Tinerimii... Recomandarea... mai vechiului colaborator a fost luată în consideraţie de tânărul director, depe atunci (Vladimir Donescu), şi nu mult după aceasta Boldea şi-a văzut poezia publicată. A fost una din cele mai frumoase clipe din viaţa lui. I-am câştigat încrederea. Şi prietenia s'a legat dela sine, sincer şi cald.

Imi dăruise sufletul său candid cu totul. Atât de mult câştigasem în faţa ochilor lui, încât simţea nevoia de-a se indentifica pe cât mai mult cu mine. Mânca la aceiaşi pensiune, citea aceleaşi cărţi, îşi făcuse acelaş program zilnic. Până şi medicamentele pe care le luam eu, era dispus să le urmeze.

Apropierea atât de mare şi necondiţionată faţă de mine îi aducea multe neplăceri, din cauza micilor răutăţi ale colegilor, ce-l necăjau cu epitete diferite. Se irita, fără ripostă, se înroşa până în vârful urechilor ca o fată, zâmbea dispreţuitor, iertător şi demn totdeodată; nu ţinea ură nimănui.

Vara anului 1923 mi-a dat prilej să-i devin şi coleg de clasă. Câtă bucurie radiau ochii lui vioi, copilăreşti, văzându-mă alături în aceiaşi bancă. Lucrul acesta îl observaseră şi profesorii în deosebi d. Eugen Munteanu, de germană:

— Ce-ţi este, mă, „încreţitule"? Te bucuri că stai lângă „geamgiu"?

„Increţitul" era Boldea; „geamgiul" eram eu (purtam ochelari).

Toamna înainte de venirea mea la Dumbrăveni, a închiriat odaia pe care o deţinusem anul precedent, de teamă să n'o închirieze altcineva. Eu mutându-mă în alt loc, dânsul a rămas nou chiriaş al Lelii Saveta, depe „scarpa" Târnavei.

In vacanţa de Paşti (1924), fu oaspetele meu la Câmpina, pentruca, în vacanţa de vară din acelaş an, să fiu la rându-mi oaspetele lui, la Mateiaş. Dacă la Câmpina nu l-au impresionat plăcut pădurile de sonde şi rezervoare petrolifere, de care se mira cum le găsesc eu atâta poezie, în schimb, la Mateiaş, se simţea în largul său.

Parcă-l văd înotând şi bălăcind în Olt, voinicească, surâzând mereu pentru a-şi arăta perlele unei frumoase şi îngrijite danturi.

(Urmare în pag. 3-a)

ROMAN GRECU

„Inapoierea prizonierului"
(Tablou premiat de gruparea pictorilor montmartrezi)

HYPERION

SAU DESPRE MODALITĂȚILE MARII ARTE

Artistul de teatru nu trebuie să vie cu indiosincrasii și inhibiții de fată de pension, față de anumite cuvinte, pentru perfecțiuni formale, etc.

Teatrul nu se împacă cu așa ceva. Un stil pieptănat nu se împacă cu viața.

Un asfel de artist poate să fie cel mult bun să joace roluri de teatru școlar.

Sau teatru cu subiecte luate din „Livres Roses".

Deci: viață!

Intâiu și'ntâiu viața!

Cu toate urâciunile, mizeriile, dramele, trivialitățile, bucuriile, cu toate scăderile, adâncimile sau înălțimile, uneori amețitoare, pe care le prezintă sufletul omenesc.

Cine nu înțelege acest complex extraordinar, făcut din umbre și lumini, nu înțelege ce e viața și nici nu poate fi artist.

Asemenea slujitori ai teatrului riscă să se asemene la un moment dat cu „passeiștii" din literatură, care văd poetic numai trecutul și se simt jigniți de orice contact cu prezentul. Acesta îi revoltă, îi indispune, îi supără, îi face să vadă peste tot numai urâtul, nu-i găsesc nici-o poezie, ci numai vulgaritate, nedreptate, lipsă de gust.

Desigur că aceștia constituie, în felul lor, un fel de romantici.

Ei nu pot înțelege poezia marilor orașe pentrucă au rămas încă — și continuă să trăiască mai departe în acest climat sufletesc — la poezia minoră și domestică a unui colț de târg provincial, a unei grădini publice cu muzică militară întrevăzută pe când erau mici într'o stație climatérică de munte, unde au fost cu părinții într'o vară „la băi" și — mă rog matale — le-a plăcut!

Sau, în fine, la vr'un mic peisagiu de la țară, insignifiant prin el însuși, dar pe care primele impresii din copilărie și amintirile trandafirii ale unor asemenea vremuri întotdeauna le poetizează!...

Dar cum poți compara toate astea cu viața care clocotește în marile orașe, cu miile de aspecte variate, cu uriașa forță pe care o simți mișcând acea imensă mașinărie omenească?

Numai ochi să ai ca să vezi și suflet să înțelegi, să poți cuprinde totul!... Omul întreg desigur că păstrează și el în colțul sufletului lui un locușor pentru asemenea peisagii de frăgezime si pentru asemenea amintiri din copilărie dar, om în toată accepțiunea cuvântului, om întreg și complect și puternic el nu trăește numai cu ele și în ele!

El se mulțumește cu parfumul lor! La el viața își capătă de fiecare dată și în fiecare loc, valențele ei, corespunzătoare vârstei lui, seriozității momentului, evoluției lui spirituale și culturale: el nu va rămâne mereu și mereu la acel romantism de pension călduț și ușurel, care la unii se prelungește până mult dincolo de copilărie.

Care, uneori,... chiar se permanentizează.

El va ști desigur să revină câteodată și la melancolicele amintiri ale unor asemenea zile senine, ale formării primelor impresii, dar va putea totdeodată să trăiască și măreția catedralelor pe care i le prezintă marile orașe, și umultul vieții din metropole și pitorescul altor peisagii, poate mult mai frumoase, mult mai depline, mai luxuriante sau, din contră, mai aspre, mai impresionante, mai adânci și mai covârșitoare, pe care alte locuri sau alte țări le pot oferi.

In fine, el va avea sufletul larg deschis pentru a putea înțelege și trăi nu numai alte frumuseți dar și alte epoci, a putea întui de ex. marea forță creatoare artistică înfruntând milenii și constituind ceiace s'a numit „miracolul grec" — ași zice „insoritul" miracol grec. atunci când se găsește în fața poate a unor biete rămășițe de coloane și lespezi împrăștiate la întâmplare, pe care nu le înțelegi ori nu le simți în toată splendoarea lor decât dacă sufletul tău este în stare să transfigureze acel loc, să repopuleze peisagiul și chiar să retrăiască în închipuire o altă lume și o altă viață ce s'a desfășurat înăuntrul lor, în jurul lor și prin ele.

Deci o forță de gândire, de cugetare, de înțelegere, de îmbrățișare generală a lumii și a vieții, nelăsând nimic deoparte, nedesconsiderând nimic nedisprețuindu-i nimic, nici din trecut nici din prezent! Iar nu o comodă, abandonată și continuă repliere narcisistă asupra ta însuți, asupra gândurilor tale, a plăcerilor tale și a propriei și anemicei tale experiențe de viață! Mai cu seamă când mai e și redusă numai la câteva nesemnificative, fugare și de mult trecute impresii care nici nu se mai pot repeta, cari nici nu mai pot fi trăite încăodată și care, poate, tocmai din cauza asta, tocmai din cauza acestei conștiințe a imposibilității de a mai putea fi retrăite — la fel, în aceleași condiții, în aceleași locuri și cu aceleași forme, mai exact: cu același suflet, — sunt cu atât mai mult regretate, amintiri care, așa cum am spus mai sus, evident că, întrucât se alcătuiau tocmai în epoca formări primelor impresiuni, sunt întotdeauna mai dragi, mai puternice, mai înrădăcinate, mai ancorate în suflet, în adâncul lui.

Actor mare — și cu asta formulez primul mare principiu —nu poate fi prin urmare acela care-și are într'atât și numai la aceasta limitată înțelegerea lui și într'atât și numai așa, mărginită sensibilitatea lui, care rămâne astfel obtuz față de înțelegerea cea mare a vieții adevărate, întregi, puternice și complexe, la care nu te pot ajuta decât o frumoasă și atot-cuprinzătoare sensibilitate care săți deschidă prin puterea de intuiție a sufletului înțelegerea tuturor fenomenelor de viață unită, tot odată și cu o cât mai complectă cultură care, la rândul ei, dar pe altă cale, aceia a inteligenței, să cantribuie și ea la aceasta, deschizându-ți, cu ajutorul minții, marile perspective pe care numai o seamă de cunoștințe cât mai variate și mai întinse ți le pot oferi!

*

Al doilea mare principiu și care pare tocmai contrariul— și de altfel chiar așa și trebuie să fie, pentrucă tot de este artă, ca și tot ce este viață, mai întotdeauna nu-i decât un echilibru între forțe contrarii, între caracteristice cantrare, chiar între exagerări și extreme — zic, al doilea mare principiu, deși pare tocmai contrariu celui dintâiu, este de-a nu căuta, pentru a face concesii contigentelor și aspectelor vieții, să scobori arta!

Asta niciodată!

Mai mult, ele nici măcar nu trebue să te impresioneze! Nu trebue niciodată, din cauza lor, să intri în panică.

Dacă tu, actor, în contra oricăror asemenea asalturi, te vei ține, totuși, la înălțimile la care arta trebue întotdeauna să se ție — și nici arta dramatică nu face excepție deși este arta care mai mult ca ori care alta reprezintă și are, totuși, și contingențe mai mari cu viața — fii sigur că nu vei avea niciodată ce pierde, ci din contră, numai tu vei putea da, chiar dacă va fi cu întârziere, măsura adevăratelor tale puteri și a calității adevărate, fiindcă arta este în primul rând calitate!

Vei da astfel măsura întregului și puternicului talent pe care tu, ca actor, îl poți avea.

Altfel, însă, îl vei purta prin praf și prin noroiu și, chiar dacă vei putea ajunge mai repede ca alții în gustul unui public, niciodată nu vei putea să te ridici, senin puternic, impresionant, până la adevărata mare artă, care tronează, totuși, sus numai sus, și care tulbură și transfigurează. Pentru că, în fața adevăratei arte chiar și muritorul de rând — ca în fața regilor și împăraților, în definitiv și ei oameni, dar îmbrăcați în mantie regală, cu coroană și instalați în tronuri de lumină — se tulbură: arta, regală și ea, îi tulbură și îi impresionează și îi transfigurează!

Chiar când nu-i de înțelegerea lui, chiar când pentru el se situează, poate, prea sus, în zonele senine și eterate, el însuși simte că este ceva deosebit: e o seninătate și o măreție care îl va face să simtă că se găsește în fața unui fenomen de altă natură, de altă însemnătate și de-o deosebită frumusețe.

Deci arta trebue servită — și acesta ar fi cel de al doi-lea principiu — într'un mod regal!...

*

Acestea ar fi, după mine, cele două principii mari — ca să zic așa: cardinale — cele două mari modalități ale artei ca și ale vieței.

Ele străjuesc și pe una și pe alta într'atât în cât cei care parvin să le înțeleagă — și să se observe că nici-un moment n'am zis să le trăiască ci să le înțeleagă: a înțelege viața e una și a o trăi este alta, a trăi viața, de cele mai multe ori, dacă lucrul nu-i bine înțeles, este nu numai dăunător, dar, uneori, înseamnă pur și simplu a trăda arta, a o înmormânta, a o aservi căci după cum în Cartea Cărților se spune că nu poți servi și lui Mamona și lui Dumnezeu, tot așa cred că s'ar putea spune și atunci când este vorba despre artă!... — prin urmare, așa cum arătam mai sus, acei cari parvin să le înțeleagă, acei cari sunt înzestrați cu harul de a avea amândouă aceste facultăți, aceștia sunt în adevăr marii actori, creiatorii predestinați!..

Ei vor putea face, datorită acestor două însușiri — cu o sintetizare care este mai mult formulă — ca arta să trăiască, să aibă viață după cum la rândul ei viața să fie trăită cu artă!

Ori această îmbinare a contrariilor este marele secret: și cred că se poate obține și prin educație deși am pronunțat mai sus cuvântul „har".

Insă repet, de fapt cuvântul adevărat acesta este: „har!"

Numai că — așa ca în atâtea alte ocazii — acesta de multe ori este ascuns și închis ca într'o capsulă și, ca să ajungi la el, ca să-l dai la iveală, trebuie să ridici rând pe rând, diverse învelișuri.

Operația asta de decorticare, până se ajunge la piatra de preț, de lumină și strălucire, se face de foarte multe ori cu greu și, de multe ori, nu se mai face deloc: atunci strălucirea celui mai frumos briliant moare în fundul bulgărelui informe de piatră sau de țărână!

*

Și acum să încerc să fiu mai explicit și, într'un fel, mai pragmatic — deși pragmatic în materia asta nu poate fi nimeni.

Ei bine, voi spune că atunci când e vorba de sufletul omenesc, de artă, de viață, singurele metode sunt: observația și auto-observația, educarea și supunerea — cu voința de a triumfa! — la cura sau regimul de desinhibare sau desintoxicare sufletească! Sau, din contră, la unul de constrângeri și rezistență în contra a tot ceeace, superflu și neesențial, tentațiile și viața îți oferă, atunci când fie unele fie celelalte dintre aceste metode sunt necesare și dictate de acele două mari principii puse mai sus, prin unul trebuind să se surprindă și să se ție seamă de esența Vieții, prin cel de-al doilea să se surprindă și să se ție seamă de esența Artei!

Evident că precizări mai mari — și e ușor de înțeles pentruce — nu se pot face căci, din păcate, aceasta nu este materie de învățat, cu reguli și regulamente, ci materie de intuiție.

Un final — desigur nu prea nou dar poate mai plin de adevăr decât oricare altul — ar fi: „A bon entandeur salut!".

Banal desigur, dar dintre altele, poate tot cel mai just.

Sau: „cei ce au urechi de auzit să audă" și „cei ce au ochi de văzut să vadă".

Acestea însă, ca... „flori de stil" sau ca formule.

Adevărul însă, este că aceste lucruri trebuiesc „înțelese". Revelate! Căci, altfel, sau artistul, deși cu talent, nu se realizează și trăește o viață întreagă în marginea artei, mulțumindu-se la un moment dat să fie „ceva", fără să fie „totul" sau va intra în panică pe degeaba, ba chiar ași zice: pe nedrept, și va începe să se îndoiască de el, lucru care se poate întâmpla adesea fie din cauza neînțelegerei celor din jur, fie alte ori chiar și din aceia a publicului — atunci când încă nu ți-ai găsit publicul tău sau nu ți l-ai format, sau nu ți s'a format. In materia asta, trebue să știi ce vrei și ce ești și să nu faci concesii și — fără a cădea în altă extremă, aceea a proștilor încrezuți, plini de ei, a tuturor cabotinilor fie de duzină, unii, fie cu pretenții alții, care se proclamă genii la tot pasul — să nu ai niciodată încredere decât în tine și în arta ta și în permanențele ei! Și să nu ai decât un singur îndreptar și un singur judecător: conștiința ta artistică!

Dar o înaltă conștiință artistică: nu oricare!

Clară, dreaptă, luminată!

In raport însă de aceasta, în raport de o astfel de înaltă conștiință artistică, nu trebuie însă niciodată să cedezi!...

ALEXANDRU DRĂGHICI

CINEMA EXCELSIOR: CARTACALHA

Se pare că noul cinematograf Excelsior a realizat sume importante în urma prezentării filmului Cartacalha.

Nu însă și acel succes de stimă care-ar trebui să fie țelul conducătorilor unui cinematograf de curând inaugurat pentru al cărui bun renume ar fi fost de dorit să se renunțe la succesele ieftine, cel puțin în prima stagiune...

„Cartacalha" nu-i decât un pretext cinegrafic menit să prilejuiască Viviannei Romance lansarea unei chansonete melancolice pe care-o cântă cu aceiași lipsă de convingere și expresivitate cu care-și joacă rolul dela începutul până la sfârșitul filmului. Gurile rele pretind că cele de mai sus se datoresc faptului de-a fi fost silită să suporte apreciabilul strat de fard care urma să-i dea aer de țigancă (după speranțele regisorului).

Ori, cum genele false pe care le punta fiind nu numai incomode, dar întrecând în lungime pe cele ale colegelor ei vampele din Holywood, Vivianne Romance fiind o femeie inteligentă, și-a dat seama că acest film nu-i va aduce numai inconvenientul unui ten stricat de stratul gros de fard și-a unor ochi obosiți de povara genelor triple și, zâmbetul ironic al colegelor de peste ocean cari își compun rolurile de țigancă prin alte mijloace, ca de exemplu un joc interiorizat...

Dându-și seama de toate cele enunțate, fiindcă Viviane Romance semnase contractul (pentru care luase un apreciabil avans pe care-l cheltuise între timp înainte de a o vedea scenariul, a acceptat să joace în Cartacalha.

Sesizând „situația" și-a interpretat rolul, paralizată de presimțirile pe care era natural să le aibă o actriță înzestrată cu recunoscuta și necontestata-i feminitate.

Pe urmă, dece am fi pretins regisorului strădania redării „culorii locale" cerută de scenariu, când încă din primele scene Vivianne Romance (Cartacalha) dansează, dimineața, (mai grațioasă decât oricând), încălțată într'o impecabilă pereche de pantofi „escarpin" argintii cu tocurile de rigoare.

Cum corespondența din Paris nu ne-a lămurit niciodată pe deplin asupra numărului perechilor de pantofi permise de cartele, elegantelor orașului lumină, înclin să cred că escarpinii Viviannei Romance sunt aceiași pe care-i purta într'unul din filmele-i anterioare când se potriveau impecabilei rochii de seară cerută de rolul în care, într'acel film mai de demult, credea...

ADRIANA NICOARA

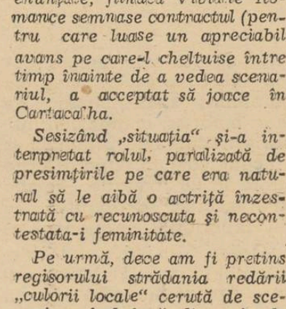

ECOURI teatrale.

„INTERVIEW-URI"...

Nu ne socotim atrași de notițele anumitor ziare sau reviste de specialitate, fiindcă notițele acestea — după noi — nu constitue totdeauna o sursă tocmai fericită de luat în seamă.

Pe noi ne atrage numai adevăratul obiectiv aflat acolo unde prezența lui naște un interes și nimic mai mult.

Iată dece, ca orice fapt care stabilește însemnătatea reținerii noastre și care — firește — atinge interesul acestei rubrici, interview-ul interpretei principale din „Domnișoara Nastasia" apărut într'o revistă de specialitate, capătă atenția cuvenită.

Ne oprim la prima constatare: interview-ul nu e un interview. Și nici ceva care să fi respectat regulile lui. E un articol scris și nesemnat de fosta actriță a Teatrului Național din Iași, — dar pe care — mărturisim cinstit — nu l-a ridicat la interesul general calitatea frazelor sau altceva, ci duritatea cu care împlinește „Spovedania" autoarea lui.

Astfel fiind, deschid drum întrebărilor:

La atâta nevoe de „pâine și de muncă" meritul de-a se fi împlinit mai târziu cu prisosință, n'a făcut să îmbuneze răutatea?...

Și-apoi „gătea'a" frazelor n'a putut să fie mai de calitate, încât să ascundă toată vrăjmașa pornire pe camarade?!...

Uite, din cauza asta găsim fără rost interview-urile acestea cari în loc să capete un interes, obțin — pur și simplu — altceva...

PREMIU...

„Minuni se mai întâmplă și în vremile noastre"...

Ca să se mai gândească cineva azi și la încurajarea operelor dramatice, însemnează că membrii societății din strada Izvor, nu sunt tocmai lipsiți de noroc.

Mai ales când „minunea" asta se lasă împlinită de cineva care nu vrea nici măcar să fie cunoscut.

Curioasă făptură!...

Să dăruiască o sută de mii de lei pentru cea mai bună piesă de teatru și să nu se arate, însemnează că ori vrea omul să știe până la ce preț se poate ridica valoarea unui secret, ori vrea mai mult să verifice cumpănirea unei opere, atunci când premiul vine chiar de a un interesat.

Dar până la urmă, să nu fie și altceva: să nu fie decât provocarea unei silinți a autorilor dramatici de-a mai scrie ceva. Fiindcă — să recunoaștem — că dela un timp încoace, care autor a mai scris vreo piesă cu meritul de-a fi întrecut „Patima [illegible]", „Ciuta", „Titanic vals" sau Omul cu mărțoaga"?!...

GEST...

Să nu ne mire faptul că unii autori dramatici, ale căror lucrări au fost respinse, recurg la gesturi pentru salvarea orgoliului, retrăgând ostentativ lucrarea, gest menit a-l face cunoscut, printr'un sistem de publicitate rău inspirat.

Să nu ne mire, fiindcă autorii aceștia dramatici, „botezați" așa nu din meritul că au făcut o piesă bună, ci din norocul că au fost jucați, râvnind la o altă șansă; ne amenință cu alte piese.

Bine că nu le-a mai mers, rămânându-le ca singură satisfacție calea publicitară că „au retras piesa".

PORTRET...

Spectatorul de azi trăește sub semnul unei cuviințe pe care n'o desminte nici când.

Răbdător până la limita rangului de „sfânt", el nu vrea să creadă sau să simtă altceva decât ceeace pofta lui îl dictează: distracția.

Și pentru asta se duce și unde trebue și unde nu trebue.

Uneori din greșeală — sau nu — se întâmplă să vadă și teatru. Teatru adevărat.

Dar stăpân pe-o „intuiție" care „nu-l înșeală", spune la ieșire:

— „Am spus că nu-i ispravă să vedem piesa asta".

Și a doua seară, dă fuga la „Intim", „Colorado" sau...

Cât e de convins de „educația" lui ca și de „cuviința" de-a suplini cunoștințele „ne dovedește splendida lui poftă de... distracție".

Face coadă la „Electra", nu că a ajuns să-l înțeleagă pe O'Neill, ci că e ceva nou: spectacol luuung de peste cinci ore și mai cu seamă că se servesc sandwich-uri și sprițuri...

Și la ieșire auzi ce-am spus mai sus...

Spectatorul de azi îndeplinește însă o mare calitate: aceea de-a fi prezent la toate spectacole.

Și astfel satisface tocmai pe cei cari urmăresc asta.

Nu-i cunoașteți?

Urmăriți-i la „indexul teatral" ca să știți cât de mulți sunt.

AFIȘ...

Teatrul Național va programa în curând piesa d-lui Anton Bibescu, intitulată „Ana".

Tatrul „Studio", are premieră cu piesa d-lui Bodin „O păpușă și alte jucării".

Teatrul „Municipal" a fixat premiera cu „Rața sălbatecă" de Ibsen, la 1 Aprilie.

D-nii Costache Antoniu și Toma Dimitriu dela Teatrul Național sunt „în reprezentație".

I. M. LEHLIU

Vechi legături artistice între Banat și Țara Românească

(Urmare din pag. I-a)

Iată că de data aceasta ne găsim în fața unei indiscutabile dovezi a legăturilor cu Țara Românească. Fără îndoială că venirea Ierodiaconului Vasile, continuă o veche tradiție, încă de pe vremea Basarabilor și a mitropolitului Nicodim.

Iată cât de strânse au fost legăturile acestor provincii din sudul țării. Cât de frecvente au fost trecerile dintr'o parte în cealaltă a Carpaților, ne-o dovedește și faptul că această tradiție a fost păstrată până către sfârșitul veacului trecut, când găsim pe Nicolae Popescu, unul din cei mai proeminenți ariști bănățeni, pictând (împreună cu Zaharia Achimescu din Caransebeș) biserica din Târgu Jiu.

Un fapt este învederat: că bănățenii n'au încetat să păstreze legături strânse cu Principatele Române, conștienți că numai prin aceste legături e posibilă unitatea națională.

Oricât de aspră a fost lupta, în decursul veacurilor de dominație străină, Banatul, poate mai mult decât oricare provincie, a fost legat de manifestările culturale ale Țării Românești.

ȘTEFAN GOMBOȘIU

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

(Urmare din pag. I-a)

ființe lipsite de conținuturi morale, orășeni pervertiți, cu dispreț nejustificat față de sat, trăesc într'o bună armonie. Poetul pune înțelegere și simțire în creionarea lor, astfel că ei reușesc să se impună, cu o bună impresie, atenției noastre. Deasemenea, în acele lucrări se cuprind și aprecieri asupra stărilor și ordinei sociale, din toate reflectându-se cultul nedesmințit pentru țărani și rosturile vieții lor tradiționale. Nuvelele și proza lui Vlahuță sunt cuprinse în mai multe volume, cari s'au bucurat de o frumoasă primire din partea publicului: Din goana vieții, In vâltoare, La gura sobei, Dreptate, Clipe de liniște, File rupte. Pe Vlahuță l-a atras și romanul, dându-ne Dan, cu multe și copleșitoare elemente autobiografice, de nuanță psihologică.

Intr'o vreme, îndemnat de Spiru Haret, pe atunci ministru al școalelor, Vlahuță a întreprins o călătorie de cunoaștere a frumseților naturale ale țării, consemnându-și constatările într'un admirabil album de omagiu, adus genialui creator al naturii românești și intitulat „Romănia pitorească". E cea dintâi lucrare de acest gen, menită să înfățișeze integral peisagiul autohton, cu șesurile, bălțile, Delta, râurile, marea, munții, codrii, poenile și întregul cortegiu de vestigii naturale. Lucrarea s'a bucurat de un meritat răsunet la apariție și își menține și astăzi neștirbit prestigiu, cu toate că s'au mai făcut și alte întreprinderi similare și încă cu mijloace tehnice extrem de perfecționate. O altă lucrare de valoare e comentariul la picturile lui N. Grigorescu, în care Vlahuță, pe marginea realizărilor plastice ale prietenului său, ne redă concepția sa proprie despre lume și despre frumusețile țării.

Ultima lui lucrare e „Amurg de zori", în care se cuprinde ultima fază a activității sale publicistice din timpul războiului și până la moarte. Ea poartă pecetea demnității și a resemnării. Cu ea se încheie activitatea lui Vlahuță, o figură dintre cele mai interesante ale culturii și literaturii românești, într'o epocă de popas crucial al destinului nostru.

DUMITRU IMBRESCU

AMINTIREA lui CHARLES GOUNOD

(Urmare din pag. I-a)

Cum scria Camille Bellaigue în monografia dedicată acestuia din urmă, cu o propoziție care-i conturează admirabil înțelesul: „Il faut de la musique qui fende le coeur, il en faut aussi qui la fonde".

Câteva scrisori inedite sau puțin cunoscute, publicate în săptămânalul **„Comoedia"**, sub titlul: Gounod explicat de el însuși", au arătat în acelaș timp cât a fost de completă personalitatea compozitorului, primitoare pentru sugestiile pe care le puteau da artei lui, celelalte manifestări ale spiritului și geneoasă în acelaș timp, prin orizontul larg al meditațiilor proprii.

Vocația artistică a lui Gounod, timpurie ca aspirație sufletească — ceea ce nu este un lucru rar în biografia oamenilor excepționali — se definea cu o surprinzătoare precocitate formală, conștientă de sine. La 15 ani, școlar fiind, el nu era numai posedatul vocației muzicale, dar o poseda la rândul lui printr'o înțelegere superioară, o domina cu o precizie remarcabilă în expresie, cum reiese din această scrisoare trimisă mamei lui: „Este o vârstă la care, fără să te abați dela regula de supunere și ascultare, începi să gândești tu însuți și să nu mai lași părinților, printr'o șovăială crudă, toată grija viitorului unui fiu. In situația asta mă găsesc eu acum. Nu aș ști să judec, printre diferitele cariere, folosul și avantajele fiecăreia: lipsa mea de experiență nu mi-o îngădue. Dar spun că un gust foarte pronunțat s'a arătat în mine pentru cariera artelor. Cred că în această carieră există o fericire reală, statornică, o mângâiere intimă, care trebue să compenseze întâmplările mai puțin fericite. După mine, acela care singur cu aria lui, știința și gândirea lui, poate fi fericit, este omul a cărui soartă o socotesc de invidiat... De ce nu s'ar putea prefera gloria artelor, unei situații care nu și-ar primi strălucirea de cât din avere? Un om ce se lasă atins de o melodie frumoasă, care îi vorbește până adânc în suflet, câștigă mult în ochii mei. Nimic mai mișcător decât o frumoasă creație muzicală. Muzica pentru mine e o tovarășă atât de dulce că mi-ar lipsi o mare fericire dacă, aș fi împiedicat să o simt. Fericit cine poate înțelege acest limbaj dumnezeesc! E o comoară pe care nu aș da-o pentru multe altele, o bucurie de care sper că se vor umple toate clipele vieței mele".

Nerăbdarea și graba creației au dat naștere mitului primejdios al fecundității, ceeace face că artistul nu mai găsește îndemn și satisfacție decât în publicitate. Dar lucrul bine făcut se coace încet, în liniște și singurătate. N'are nici o importanță **când** și nici **cât** realizezi pentru alții. In artă suntem cu totul, pe viață și pe vecinicie — sau nu mai suntem. La 50 de ani, Hokusai — „nebunul după desen" — spunea: „Dacă ajung până la 70 de ani am să știu atunci să desenez o linie". Iar Michel Angelo, puțin înainte de a muri: „Tocmai când începeam să întrevăd arta **mea**". Gounod, în sfârșit, în timp ce scria opera postumă **„Maître Pierre"**, rămasă neterminată, însemna aceste reflexiuni: „Lucrez și nădăjduesc că opera de care m'am apucat mă va despăgubi prin soliditatea ei, de străsnicia singurătății pe care mi-am impus-o. Am prilejul, în subiectul pe care îl tratez acum, să produc anumite calități de caracter și desen care țin anume de felul muzicii dramatice și datorită cărora simțirea iese din generalitate, ca să devină personală... Cred că o stăpânire mai mare a artei mele m'a făcut în stare să exprim astăzi mai limpede gândul meu. Imi cunosc mai bine **limbajul meu**, dar asta nu e de folos decât pentru folosul ideii și al cugetării și nicăeri nu cugeți mai bine decât în singurătate...

„Cu cât înaintez în viață, cu atât sunt mai uimit de **unitatea** și, ca urmare, de limpezimea pe care singurătatea o răspândește în spirit. Cât e de adevărat ce spune Sfânta Scriptură, că Dumnezeu nu este în ceeace se agită".

Un artist care a putut avea bucuria să trăiască momentul în care „simțirea iese din generalitate, ca să devină personală", cred că nu-și mai poate dori nimic decât singurătatea. Gândurile lui Gounod mi le închipui meditate în liniștea unei mânăstiri.

Paris, Februarie 1944.

MIHAI NICULESCU

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Femeea neînțeleasă și jurnal.

REGAL: Prizonierele destinului și jurnal.

VICTORIA: Buze însângerate și balet.

ELYSÉE: Venera oarbă și jurnal.

VOLTA BUZEȘTI: Imbogățiții de azi și revistă.

ROMA: S'au întâlnit și s'au iubit și revistă.

CARMEN SYLVA: Soția, jurnal și revistă.

DELA PERFECŢIUNE la PICASSO

IV

de OLGA GRECEANU

J. Goossens, un fost elev al şcoalei din Liège, atunci în plină celebritate la Paris, un fel de scamator în culoare, care construia o lume întreagă pe o bucăţică de pânză, fără nici un contur şi numai prin pete de culori în contrast, se strecura în clasa noastră ca un Apostol pregătit să ne convertească, şi în câteva cuvinte, cu superioritatea ce-i dădea Parisul, ne dărâma tot ce clădisem timp de o săptămână. El nu cerea „formă", nici „atmosferă", nici „mişcare". El nu spunea: „proporţia corpului omenesc", dar spunea „analiza raporturilor". El ne dărâma desemnul văzut dintr'un unghiu anume, şi în schimb ne convertea pentru afirmarea volumelor care să devină ca materiale ce se pot muta din loc în loc. Numai astfel — spunea Goossens — ajungi să reprezinţi un tot plin de unitate şi deodată în toate aspectele obiectului. De planuri succesive în paysage, nici vorbă nu mai era. Abia dacă planurile erau permise după teoria lui Gleizes, dar încă şi asupra lor oricine îşi putea lua încă libertatea ce credea de cuviinţă.

După plecarea lui Goossens, rămâneam doar cu impresia că ne chinuim de geaba, în clasă, că oricât de bine am reproduce modelul ce aveam în faţa ochilor, nu vom realiza nimic, că teoria culorilor lui Chevreuil rămâne pur şi simplu ridiculă, că analizele lui Charles Blanc le putem socoti doar bucăţi de lectură, că vom lua peste câteva luni o diplomă şi că în definitiv nu vom fi priceput nici măcar atât că pentru studenţii din aceeaşi generaţie ca a noastră, — dar dela Paris — intersecţia a două planuri le dădea o bucurie cu totul diferită de bucuria ce ne-o dădea nouă. Pentru ei, bucuria era de aceeaşi calitate ca modulaţia unui verde cald lângă violet pentru neoimpresionişti. Sensibilitatea noastră, rămăsese provincială, a lor în schimb se formase la umbra creaţiilor haotice ale lui Picasso şi Apollinaire. Nu ştiam destulă carte ca să ne permitem răsturnări de teorii. Noi de continuam Academia cu sentimentul că înaintam spre o prăpastie, ameţiţi de entuziasmul lui Goossens, dar complet ignoranţi de ce ar putea fi arta nouă. Am înţeles doar că ce facem noi, ce învăţăm noi, ce ştim noi, e de puţin folos.

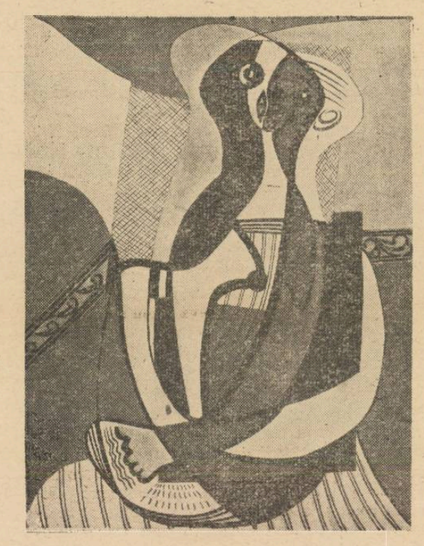

PICASSO — Femeea în alb (interpretată după teoria cubistă)

Peste câteva luni, cu o inutilă diplomă în buzunar, am plecat la Paris. Picasso, Matisse, Gauguin, Vitry, Van Dongen, Klee, Delaunay, Laprade, Laurencin, Braque, Juan Gris, Van Gogh, Zadkine, Fernand Léger, erau mii şi mii de kilometri, ce se aşterneau între ceeace credeam eu că e artă şi ceeace este artă.

Cum puteam să-mi fac o idee adevărată, justă, limitată de ce e arta, când Fernand Léger, proaspăt întors din Italia, ne spunea: **Am putut judeca opera Italienilor în ansamblul ei. Cred că este timpul să urîm, să dispreţuim din toată inima tot ce atinge de departe sau de aproape Renaşterea. Toţi acei „mari făuritori" cari încurcă omenirea cu începere din veacul al XV-lea, ne-au fost nefaşti".**

Iar Georges Braque, în conferinţa ţinută la sediul Suprarealiştilor, a spus: **„Pentru mine, cubismul e un mijloc pe care l-am creat pentru folosinţa mea cu scopul de a potrivi pictura pe măsura talentului meu".**

In fine, m'am luminat. M'am lămurit pe deplin din cele câteva cuvinte

PICASSO — Femeea în alb (1923)

spuse de Braque. Fiecare puteam de acum, să inventăm un fel de a ne exprima, un fel care să corespundă talentului nostru? Talentul poate fi uriaş sau mititel... E posibil şi pentru unul şi pentru altul să se exprime prin aceleaşi mijloace? Arta este mai presus de orice o chestiune de temperament, de sensibilitate. Nu-l văd de loc pe Michel Ange pictând o aquarelă, şi nici pe Carrière făcând un mozaic. Când arta e şi un „act social", atunci se creiază şi un stil care e propriu generaţii întregi. In adâncul sufletului lui Picasso, a existat o noţiune care i-a afirmat personalitatea, care a impus generaţiei lui o anume mentalitate, de unde s'a revărsat asupra întregului nostru secol, un fel anumit de a judeca oamenii, lucrurile şi arta, un fel anumit de a ne comporta cu artiştii şi chiar un fel anumit de a ne stabili o viziune de artă, dând însă şi toată libertatea tuturor celor ce întârziază de a se înscrie în noua fază, sau celor ce o depăşesc prin altă viziune, prin alte mijloace.

Cum rămâne cu critica de artă? Cine s'o facă? Din care categorie să facă parte criticul de artă, pentruca să-i recunoaştem autoritatea, că înţelege şi Renaşterea şi veacul al XX-lea?

Vom zice ca Jacsues Villon: „Nu fiţi ridiculi când vă asumaţi critica de artă. Nu sunteţi decât un biet om, ce priviţi zbuciumul artistului. Ce ştiţi voi de cercetările lui, de mijloacele lui alese pentru a împăca concepţia lui de artă, simţirea lui, pasiunea lui pentru ceeace-i trezeşte dorinţa unei exprimări plastice? Ce ştiinţă aveţi voi de binele şi de răul artistic? De ce căutaţi perspectivă acolo unde artistul n'a voit s'o introducă, de ce căutaţi desemnul acolo unde nu trebue să trăiască decât o pată de culoare, de ce căutaţi o formă, acolo unde nu trebue să fie decât o vibraţie? Plecând dela natură, se poate merge liber, după dorinţa artistului, spre imitarea ei sau spre abstract. Când abstracţia pură nu te satisface, ştii unde să te opreşti?".

Poem pentru fata dela ţară

Adîncimi din visul plin de-odinioară
Lin se-adună 'n faguri, străvăzând icoană, —
Văl de tinereţe care înconjoară
Tresăriri şi nume, podoabă şoimană.

Fata dela ţar'avea cosiţa plină
Cu foşniri de codru şi'nfloriri bogate,
Dar noi nu'nzilirăm, chipuri de verbină,
Din văpăi de inimi altare curate.

Şi-azi se'ntoarnă gîndul în cer plin de trudă,
Urmărit de-aprinse-amurguri dintr'o vară,
Netrunchiat în iarba inimilor, crudă
Ca făptura vie-a fetii dela ţară.

Satul avusese tainiţe-poene —,
Horă 'nfierbântată, chipuri însorite.
Intre muguri fragezi desprinsesem gene,
Şoapta de mătase 'n cînt îndoruite.

Ochii de cu seară dobândeau lucire
De citeau în suflet slova grea de carte;
Şi-au pornit nădejde, făurind ziare. —
...Bruma toamnei triste ne părea departe.

Dar... temeiu de trestii... soarta se'năsprise,
Fără de'ncetare, fără de'ncetare!
Dorul de-altă viaţă prea curînd albise,
Bătrînind în cale murmur de hotare.

Pe poteci de suflet purcedea prea slabă
Toată 'nfiorarea (crinul nu'nflorise!)
Culmile plecate şi-astăzi se întreabă
Cît de aspru toamna visul ne'nvrăjbise.

Prăbuşire-adâncă, prea ameţitoare,
Săgetări de pară, necurmat purtară...
Azi rămâne urma, rumenă în soare:
Un amurg de August... fata dela ţară.

Neubreisach, Ianuarie 1944.

MIHU PRAVAŢ

Surorile de vrej

Liane, liane — ţâşnire
Dela mâl şi putregai către înalt.
Vrejurile, braţe spre nemărginire,
Toată frunza inimă, salt.

Liane, curmee de vis,
Frânghii amare de gând,
Spre ceruri de zodii — hău fumegând —
Ceruri bogate, cu lacătu'nchis.

Şerpi de adânc, tristeţi depănând...
Gropare, cu sapa unde te duci?
Nu le stârpi, cu ele, pe rând,
Cuprindem trupchina eternelor cruci.

I. CALBOREANU

Poemul tinereţii

Tinereţe, cu inima înşelată,
Pentru tine n'au plâns cerurile niciodată;
Numai tu simţi fiorii florilor,
Când trece prin ele harul dumnezeesc
Al viitoarelor plăzmuiri.
(Ce tainice glăsuiri!).

Tinereţe, în apele tale pure cum a fremătat,
In nopţile de aur, visul promis al viitoarelor voluptăţi,
Când treceai peste somn de plante!
Numai tu ştii tâlhări mistere,
Numai agonia ta e albă.

Tinereţe, calmă pătrundere în secretele tristeţi
[ale lucrurilor
Numai tu ştii să culegi sargasele minunilor.

OCTAV BOIANGIU

O exegeză a dorului românesc

Visez de mulţi ani o carte cuprinzătoare a specificului românesc, cu descrierea, în cadrul peisajului carpatin şi dunărean, a tot ce ne deosebeşte de vecini şi de Latini.

O carte esenţială în care psihologia să-şi expună rezultatele, deci o psihologie a neamului românesc cum numai d. Rădulescu-Motru sau d. Lucian Blaga ar putea da; sociologia, filosofia culturii, etc. să-şi exprime şi ele un punct de vedere substanţial.

Fragmentar, astfel de încercări s'au făcut şi se mai fac. Dar nu avem o Biblie comentată a caracteristicului românesc, savantă şi atractivă, ca pentru noi şi pentru Apusenii ce trebue să ne cunoască, în felul în care e „Spaţiul mioritic" al d-lui L. Blaga.

Mi s'a părut că tot specificul românesc se cuprinde cel mai bine în sentimentele dorului şi al jalei, corespunzătoare desigur planului fizic deal-urcuş, vale-coboriş, care sentimente se recunosc în cântecul, în arta, în literatura poporului român, în mersul istoric al evenimentelor.

Spuneam altădată că dorul este cel mai generator sentiment. Literatura română, lirică şi epică, este o expresie, uneori cam voalată, a acestui dor continuu alimentat de circumstanţe istorice şi personale. Dorul nu este un rezervor de nuanţe numai pentru poetul popular anonim, cu reversul său tot atât de valoros: jalea românească, ci e suflul care face să crească operele mari ale literaturii şi artei. Eminescu este cotropit de sentimentul tumultuos al dorului, Brâncuşi este expresia sublimată a aceluiaş ancestral dor, Enescu este dorul concretizat în bogăţia sunetelor divine. Tot ce e mai reprezentativ în arta şi spiritul românesc e străbătut de acest curent extraordinar al dorului şi al jalei, ca fundamente sufleteşti de netăgăduit. E o înclinare firească a neamului nostru, iar artiştii, ca produs pur al rasei, nu au putut fi desintegraţi de anumite orbite sufleteşti imponderabile, dela Văcăreşti la cei mai tineri poeţi, dela zugravi la Ion Vlasiu.

Dorul românesc este cel mai de seamă sentiment generator de artă. O vor spune anii ce vin cât de esenţial este el pentru configurarea spiritualităţii române în spaţiul carpato-dunărean. Căci afirm cu tărie că popoarele nelatine din jurul nostru nu cunosc sentimentul acesta atât de caracteristic romanic, încât capodopere italiene, franţuzeşti, spaniole şi portugheze sunt străbătute de acel fior de pornire spre necunoscut, de nostalgia trecutului pierdut, de veşnica aspirare spre ceva, fără de care nu este viaţa destul de bogată.

Dar ce este în definitiv dorul? Multă lume crede a şti, şi nu tăgăduesc că aşa o fi. Dacă mai lucra Hasdeu la marele dicţionar, ar fi ajuns desigur şi la cuvântul „dor" şi ne-ar fi dat probabil un studiu măcar tot atât de interesant ca acela despre basm. Dar asta nu s'a întâmplat şi despre dor s'a scris în diferite chipuri, din când în când, dar insuficient.

Cartea pe care o visez ar cuprinde însă toate studiile, eseurile şi articolele scrise în legătură cu dorul şi jalea; ar fi un fel de antologie despre dor, dar nu în sens de inventar, ci de idei. Fiindcă multe comparaţii s'au făcut şi se mai fac în legătură cu ele, cu dorul şi cu jalea. Unii îl derivă just din îndepărtatul latin dolus, *alţii îl pun în legătură cu melancolia lamartiniană, un alt grup îl consideră o puternică nostalgie caracteristică popoarelor îndepărtate de matca lor originală, iar un francez care a trăit în Romînia câţiva ani îl învecineză cu un sentiment rusesc. Toate aceste lucruri sunt deosebit de interesante, dar nu se pot găsi la îndemână, într'o bibliotecă.*

Pentrucă însă s'a scris prea puţin despre dor, mă gândesc ce operă s'ar realiza invitând cele mai pătrunzătoare spirite să contribue la descifrarea acestei rune româneşti. Eruditi, academicieni, profesori universitari, filosofi şi artişti şi-ar spune cuvântul în legătură cu sentimentul dorului ca expresie de suflet caracteristică neamului nostru. Astfel s'ar vedea mai adânc şi mai limpede în noi înşine. Ar fi aşa dar interpretările lui Ovid Densuşianu în legătură cu nomadismul, cu viaţa păstorească şi cu starea de suflet a Românilor sud-dunăreni. Densuşianu era un spirit larg cuprinzător şi avea mult din cutezanţa lui Hasdeu în privinţa teoriilor. Nu poate să lipsească studiul d-lui Ernest Bernea despre dor, nici comentariile d-lui Leca Morariu. Dar asta e prea puţin. Intr'o încercare de bibliografie am arătat cât de sumar e prezentat dorul.

Şi alţii mulţi ar putea scrie dens şi cu idei despre dor. Insă mai cu seamă, aş pune întrebarea dacă dorul este un sentiment constitutiv în operele lor unor somităţi artistice ca d-nii G. Enescu, Mihail Sadoveanu, C. Brâncuşi, Liviu Rebreanu, G. Baconia, T Arghezi, V. Voiculescu, d-na Nina Arbore, d. Radu Gyr, etc. Răspunsurile lor afirmative ar fi de mare însemnătate, deşi este de aşteptat că unii s'ar eschiva în a se recunoaşte aşa de puţin europeni şi şi aşa de mult Români.

Criticii G. Călinescu, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Petru Comarnescu, Mihail Chirnoagă, Octav Şuluţiu, I. Şiugariu şi Perpessicius ar putea da fiecare câte un articol esenţial.

Artiştii în genere ar trebui să răspundă unei anchete în acest sens.

Dar cu aceasta nu se termină.

Pentru a vedea just limitele şi valoarea dorului românesc, ar trebui puse la contribuţie minţile luminate străine care ne cunosc sufletul şi arta. Astfel, pe lângă cele publicate de d-nii H. Grégoire, J. Voilquin, Luigi Sabini, etc., aş invita la această discuţie, si fas est dicere, pe d. Al. Popescu-Telega, care cunoaşte fenomenele sufleteşti identice ale Portughezilor (s'ar publica şi cele constatate de C. M. de Vasconcellos, Teixera de Pascoaes, etc.) şi chiar pe d. Damaso Alonso, autorul unei excelente antologii de poesie spaniolă. Aş invita şi Italieni care ne cunosc. Pe lângă Arturo Graf şi alţii, ar putea spune cuvinte valabile şi Giovanni Papini.

Din Franţa aş solicita un articol de la d. Mario Roques şi altul de la Jean Bontière, căci ei ne cunosc bine. Şi dela Lucian Bădescu aş cere.

In legătură cu vestitul Sehnsucht *al Germanilor, d. prof. Gamillscheg desigur că ar stabili oarecare limite precise, fiindcă deseori e pus în legătură cu o serie de sentimente asemănătoare ale poporului german. In domeniul acesta aş vedea exprimată şi opinia d-lor I. E. Torouţiu, Victor Morariu şi V. Pătrăşcanu.*

Astfel dorul ar fi analizat în tot complexul lui şi în raport cu fenomene sufleteşti europene apropiate sau identice.

E. AR. ZAHARIA

Cărţi noi

VIRGINIA GHEORGHIU: BORANGIC.

Printre cele câteva poete care s'au afirmat în ultima vreme în câmpul literaturii noastre, aducând în scrisul lor o notă de fină şi caldă intimitate sufletească, va trebui să amintim şi numele d-nei **Virginia Gheorghiu.**

Volumul d-sale intitulat **„Borangic"** (Bucureşti, 1943) cuprinde o serie de poesii pline de armonie şi sensibilitate. Mânuind cu îndemânare un vers graţios şi muzical, poeta izbuteşte deseori să ne dea frumoase realizări.

„Borangic" nu este numai afirmarea unor frumoase posibilităţi, ci şi cartea de vizită a unui nume despre care, suntem siguri, se va mai vorbi şi să mărturisim însă sincer, că în recolta foarte bogată de volume de versuri, apărute în ultimele luni, acest **„Borangic"** este o carte care se desprinde net din numărul celorlalte.

Şi ca o subliniere a afirmaţiilor de mai sus, relevăm poesii ca: „Lene", „Pan", „Gâza" — altele încă, bucăţi care se remarcă atât prin valoare, cât şi prin posibilităţile de viitor ce le ascund.

CORABIA LUI TATA NOE

se intitulează noua carte pentru tineret şi copii, pe care iscusitul povestitor d. Ionescu Morel a scos-o zilele acestea în editura „Universul".

Lucrarea aceasta, — o reuşită prelucrare după Perrault — se adaugă cu folos activităţii extrem de bogate a scriitorului şi în domeniu mai sus amintit. Stilul curgător, cu grije cizelat de autorul lui „Goangă şi Tirlică", reproducerile, multe la număr şi excelent executate, fac din cartea aceasta una care se poate citi deopotrivă de oameni de toate vârstele şi va cunoaşte, desigur, un succes ce va egala pe cel cu care au fost întâmpinate şi celelalte cărţi ale d-lui Ionescu Morel.

WALTER SCOTT: LOGODNICA DIN LAMERMOOR

Scriitorul de mare prestigiu mondial, Walter Scott, apare în traducere românească cu un nou roman: Logodnica din Lamermoor. Volumul acesta a apărut nu de mult în editura Contemporana şi marchează o alegere din cele mai fericite din partea editorului.

AMINTIRI DESPRE GEORGE BOLDEA

(Urmare din pag. I-a)

Schimba uneori costumul „nemţesc" cu cel dela ţară; luând coasa la spinare, mă îmbia să merg la fâneaţă, să-l văd cum se pricepe de bine să tundă otava. Nu rezista mult: obosea — dar se simţea foarte fericit că, prin aceasta, arată fraţilor şi consătenilor săi că nu se diferenţiază de dânşii. Apoi plimbările cu cinul pe Olt. Boldea era mare meşter în vâslitul acestui soi de barcă primtivă. Cu o prăjină lungă de vre-o 3-4 metri, opintea din când în când în fundul apei şi în câteva minute înconjuram satul cu chiote şi veselie de răsuna pădurea udată de râul cântat de Goga, ale cărui versuri prietenul meu le ştia pe de rost.

La Mercheaşa n'am dormit decât o noapte. Ţinea mult să-mi procure farmecul unei nopţi, cum numai satul lui natal mi-ar fi putut da. Ne-am culcat pe fân, în podul cel mare al grajdului. De-acolo mi-a arătat un minunat răsărit de lună. De-acolo am putut vedea păduricea de brazi care sub aurul satelitului nostru, unduia un cânt plin de suplete tainică de care fratele Ghiţă îmi vorbise de multe ori cu dragoste, entuziasm şi nostalgie.

„Frumoase şi nepreţuite sunt meleagurile astea. Şi când te gândeşti că duşmanii noştri de veacuri ni le-au stăpânit, ca şi noi, atâtea sute de ani", îmi spunea el cu melancolie.

Nu odată mi-a povestit neajunsurile pe care le-a suferit, ca elev în clasa I-a, la liceul de Stat din Braşov, unde profesorii unguri îl pedepseau dacă scria sau primea scrisori în limba română. Apoi, sălbăticia maghiară, din timpul războiului, după retragerea oştilor române, în 1916. Din cei mai fragezi ani trăise tragedia naţională a transilvăneanului integru. Dacă printre puţinele sale poezii nu se găseşte nici una patriotică, lucrul se explică prin teama lui de dictatism. In schimb, însă, mai mult de jumătate din ele, sunt cu factură rustică, patriarhală, în care dragostea şi identificarea cu sufletul ţăranului, lasă să se întrevadă simţămintele lui adânci pentru mediul din care a ieşit şi în care a trăit o parte din scurta lui viaţă.

In chipul lui de domnişoară delicată se ascundea atâta entuziasm, atâta intensitate de simţire!

Câtă voinţă şi putere de muncă a dovedit în vara anului 1924, când am pregătit împreună clasa 8-a! Pe fermecătoarele tărmuri ale Târnavei, ziua citeam şi ne explicam unul altuia materiile de studii, seara ne plimbam pe subt arini şi sălcii printre care luna se furişa senină.

Câte evocări din poezia lui Eminescu, Cerna, Traian Demetrescu, Baudelaire nu ne veneau în minte! După ce am luat examenul, ne gândeam la o mică petrecere colegială pe care dealtfel o proectasem de mult.

Ne-am adunat vre-o 4-5 colegi, la prietenul şi colegul Răhăianu.

Ne-am mulţumit numai să cântăm, să „tragem din pipă". De băut, buzunarele nu ne-au permis decât un singur litru de vin! Boldea, care era dispus mai mult de fluerul doinitor al unuia din colegi, începu să fredoneze cântecul favorit la vreme de necaz sau bucurie:

„Nene Bacus ce mai faci?
„Ce stai pe butoi şi taci?
„Dă-ne şi nouă să bem,
„Căci parale nu avem!"

Bacalaureatul l-am dat la Sibiu. Victorioşi şi acolo, hotărîsem o excursie pe Dunăre, o excursie care n'a mai avut loc.

Ne-am mai întâlnit cu luni mai târziu la Bucureşti, la Universitate, unde amândoi ne-am înscris la aceleaşi specialităţi: filosofie şi drept. Pentruca de cea de pe urmă să ne lăsăm păgubaşi. Vedeam şi unul şi altul, dreptul numai prin prisma avocaturei. Pentru moment, din primul an de studenţie, Boldea capătă post de custode la Biblioteca Facultăţii de Litere şi Filosofie, prin recomandarea d-lui Constantin Beldie, unde rămân timp de patru ani.

Aici avea prilejul ca, pe lângă asigurarea părţii materiale, să-şi poată însuşi multe cunoştinţe în legătură cu filosofia şi literatura, care îl pasionase atât de mult.

Făcu însă imprudenţa să-şi dea demisia din acest post, pentru o suplinire la catedra de română, la Liceul Militar dela Mânăstirea Dealului. Lipsa de experienţă profesională şi timiditatea lui excesivă, fu interpretată drept nepregătire. Neştiind că nu va mai căpăta nici o catedră, în vară plecă pentru o lună la Paris, de unde se întoarce cu bogate impresii şi amintiri, dar rămânând cu regretul de a nu se putea plasa undeva.

Făcu serviciul militar, pentru ca după terminarea acestuia să capete o suplinire la Brad, unde întemeie „Abecedar" împreună cu poetul Emil Giurgiuca. Aici, pare-se că a dovedit începutul maturizării poeticei sale.

Ultima dată l-am văzut în vara lui 1934, bine legat, voinic, cu veşnicul lui zâmbet.

— Bine te-am găsit Stelo...

— Bine-ai venit, măi Ghiţă...

Şi am început să facem glume şi aluzii la faptul că s'a îngrăşat şi arată atât de bine.

— Mi-ai luat-o înainte. Eu tot firav am rămas...

— Apoi, dacă eşti de post... De... îmi replică blând şi răzător.

Şi nu bănuiam în ruptul capului, că mândreţea de flăcău, cât un brad, creşte pentru pământ.

Cu vreo câteva luni mai târziu, o carte poştală dela un prieten, îmi vesti laconic, moartea celui a cărui voinicie şi dispoziţie o invidiam...

Am rămas nedumerit cum nedumerit sunt şi astăzi.

Atâta viaţă, atâta îndreptăţită speranţă, nu numai pentru literatură, prieteni şi societate, dar, mai ales, pentru modesta lui familie, s'a stins aşa stupid şi fulgerător!

Absurd şi ciudat capriciu al naturii!...

CONSTANTIN STELIAN

LUCRURI MICI DESPRE UN OM MARE

de CONSTANTIN A. I. GHICA

In cursul anilor trecuți, cu ocazia împlinirii a patruzeci de ani dela moartea lui Ion Ghica, o parte a presei noastre i-a consacrat câteva rânduri ocazionale, cari afară de banalele elogii de circumstanță cuprindeau o constatare dureroasă, indiferența și uitarea tuturor față de acest mare suflet de român, cum l-a caracterizat cândva celalt mare și luminat cărturar al Neamului : Nicolae Iorga.

Citind aceste articole, m'am întrebat nedumerit, datorită cărui fapt Ion Ghica este atât de nedreptățit, fiind uitat nu numai de cei cari scriu cărți, dar chiar și de cei cari le citesc.

Și indiferența aceasta e cu atât mai curioasă, cu cât Ion Ghica a deținut cu cinste demnități importante. A fost profesor la Academia Mihăileană, a fost ministru și prim ministru, ambasador la Constantinople și la Londra, guvernator (bey) al insulei Samos, cu titlul de prinț, membru și președinte al Academiei Române și director general al Teatrului Național.

Nedumerirea mea a fost însă de scurtă durată, căci chiar a doua zi după apariția acestor articole, directorul unei mari reviste mi-a cerut să-i scriu ceva despre bunicul meu. Înțelegând să nu dau un articol sec, în care să mă măriginesc să anunț numai anul nașterii și al morții și să înșir lucrările lui, am relatat câteva întâmplări din viața lui, printre cari și aceasta povestită de Alexandru Obedenaru :

In timpul unui antract din drama „Despot Vodă", în seara deschiderii stagiunii din 1879—1880, străbătând scena Teatrului Național și însoțit de Grigore Manolescu, marele actor comic Matei Millo s'a apropiat de loja directorială, care se afla atunci între cortină și prima culisă din stânga. Millo, semeț și acoperit în mantia nebunului Ciubăr, se adresă către Ion Ghica —pe atunci director al Teatrului Național — arătându-i pe Manolescu :

— Măria Ta, Măria sa Iacob Eraclide cumpărându-și astăzi de dimineață o pereche de cisme de căprioară, a fost constrâns, fără nici o sugestie medicală, să-și suprime 24 de ore și dejunul și dineul.

Splendidul și neuitatul Grigore Manolescu întrupase, în adevăr, cu mare succes rolul titular din drama Bardului dela Mircești.

Atunci, fostul bey de Samos scoase din buzunarul negrei și groasei sale jachete, cinci napoleoni cu barbișon și-i puse în mâna acelui prinț al teatrului, care-ți făcea impresia că se reînturnase de peste secolele spulberate, ca să convingă mulțimea că există sub soare și nemurire și artă românească.

Abia dădusem însă acest articol, că am fost chemat să-i fac unele modificări, deoarece mi s'a comunicat că nu era destul de clar.

Interesându-mă asupra părților cari puteau părea încurcate, spre marea mea uimire, secretarul de redacție al acelei importante publicații mi-a spus pe un ton superior :

— Ne vorbești aici de vizita pe care Grigore Manolescu a făcut-o lui Ion Ghica, după reprezentația lui „Despot Vodă" ca peste câteva rânduri să ne spui că era vorba de altă piesă: „Beyul de Samos".

Vă închipuiți cât de greu mi-a fost să explic acestui domn, — prins în flagrant delict de ignoranță — că Beyul de Samos nu era o piesă de teatru, ci titlul pe care-l purtase Ion Ghica pe vremea când fusese guvernator al insulei Samos, patria lui Pythagora și unde mai târziu, în zilele noastre, inginerul român Zane a trasat primele șosele.

Și pe când dădeam secretarului de redacție aceste lămuriri, mi-am spus cu melancolie cât de mult greșise, în liceu, defunctul nostru profesor de română, Ion Timiraș, care pretindea la cursul său că numele lui Ion Ghica va trăi deapururi ca literat și om politic și că generațiile viitoare nu-l vor uita niciodată...

Dar lăsând gluma deoparte, mi-aduc aminte că acum câțiva ani, un vechi politician, fost ministru, mai mult bibliloman de cât bibliofil, refuza cu îndărătnicie să plătească trei sute de lei unui anticar care-i oferise broșura aceea rară a lui Ion Ghica, intitulată : „Dernière occupation des principautés danubiennes par la Russie" și semnată G. Chainoi.

Politicianul nostru nu voi în ruptul capului să admită lămuririle anticarului, care în desperare de cauză, — văzând că zâmbeam, mi se adresă, rugându-mă să confirm fostei Excelențe că broșura era în adevăr a lui Ion Ghica. Abia după ce am explicat în delung că există chiar o mărturisire scrisă a bunicului meu, mărturisire ce înlătură orice contestație, politicianul nu s'a lăsat convins decât atunci când i-am spus și i-am dovedit că G. Chainoi era în realitate o anagramă a numelui Ion Ghica.

Inainte de a vorbi de activitatea literară, care constitue cea mai frumoasă pagină din viața lui Ion Ghica, voi menționa, în treacăt și pe cât îmi îngăduie spațiul, rolul politic pe care l-a jucat.

Delegat, în 1848, al revoluționarilor români la Constantinopol, Ion Ghica a luat parte activă la pregătirea revoluției ; însă fiindcă aceasta a fost înăbușită, Ghica a rămas în capitala Turciei, iar în 1854, la propunerea ambasadorului englez la Constantinopole, lordul Reedclife, a primit să guverneze insula Samos. Calitățile administrative desfășurate aci timp de cinci ani, au făcut obiectul admirației tuturor, în frunte cu Sultanul, care îl numește chiar prinț de Samos.

Departe, printre străini, Ion Ghica nu-și uită patria, iar când Principatele Române își făuriseră alte baze, se reîntoarce în țară, unde de astă dată îl așteaptă mari neplăceri, deoarece i se contestă drepturile politice, pe motivul că ocupase un post oficial în insula Samos. I-a trebuit o luptă grea, până când i s'a recunoscut în sfârșit dreptatea.

Președinte de Consiliu, ministru de interne și de externe în repetate rânduri, sub Cuza și Carol I, după 1871, Ion Ghica n'a mai dus o viață politică activă.

La 13 August 1874 a fost ales membru al Academiei Române și la 18 Septembrie 1877 președinte al acestei înaltei instituții.

Aci, în discursul său de recepție, a vorbit despre unchiul său, Ion Câmpineanu, descriind viața și rolul însemnat jucat de acesta în politica și cultura României. I-a răspuns Bogdan Petriceicu Hașdeu, care și-a încheiat cuvântarea prin lapidarele cuvinte :

„Locul dumitale era acolo unde universalitatea cunoștiințelor și-au dat mâna".

In 1877, Ion Ghica a fost numit director general al Teatrelor unde, ca și la Academie, a depus o rodnică activitate, el fiind chiar autorul Legii Teatrelor.

Ultima demnitate politică a fost aceea de ministru plenipotențiar la Londra, post pe care l-a deținut din 1881 până la 1889 când s'a retras definitiv la moșia sa Ghergani din județul Dâmbovița.

Cu ocazia sosirii lui în țară se situează și următoarea întâmplare : Printre persoanele cari veniseră să-l întâmpine la gară se afla și regretatul avocat și om politic Petre Sfetescu.

Ion Ghica văzându-l și cunoscându-l din teatru, — Sfetescu urmase și un curs de dicțiune — îl întrebă ce mai face.

— Mulțumesc Excelență, sunt procuror acum.

— A, foarte bine, și în ce piesă?...

Și tot în legătură cu șederea lui la Londra, iată și câteva rânduri ale unei scrisori datată din 22 Aprilie 1884 și adresată lui Ion Bianu.

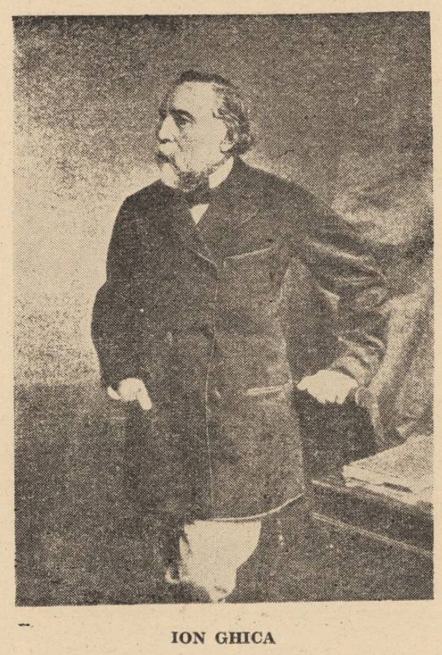

ION GHICA

„Această epistolă ți se va da de fiul meu Alexandru, care vine să-și facă datoria de cetățean. Ași fi foarte fericit să știu că-l vezi câteodată. Iți alătur și un răvaș către arendașul moșiei Ghergani, dela care vei primi cu ce să satisfaci pe tipograful Ispirescu, căci obrazul subțire se ține cu cheltuială, după cum spune povestea vorbei".

Am insistat asupra acestei scrisori, ca să arăt că Ion Ghica nu și-a tipărit niciodată lucrările pe seama statului, el având un deosebit respect pentru banul public.

Activitatea literară a lui Ion Ghica este complexă, iar scrierile lui se pot împărți în trei categorii : studii economice, studii științifice și scrieri literare propriu zise.

Studiile economice, cunoscute sub titlul de „Convorbiri Economice", sunt scrise în formă de dialog și deși cuprind o serie de chestiuni aride, sunt prezentate sub un aspect dintre cele mai atrăgătoare, datorită unor digresiuni ce constitue câteva foarte interesante povestiri.

Studiile științifice sunt „Pământul și omul" în care expune într'un stil limpede și accesibil tutror origina globului și vechimea omului, precum și diferite probleme de filozofie și metafizică ; „Vademecum al inginerului", în colaborare cu Dimitrie Sturdza ; „Omul fizic și intelectual" și „Ochire asupra științelor".

Dar opera lui de seamă o constitue, fără îndoială, „Scrisorile către Alecsandri", în cari Ion Ghica a scos în evidență desăvârșitele lui calități de povestitor. Fără a mai vorbi de limba minunată în care sunt scrise și de vigoarea și coloritul stilului, trebue să spunem că e atâta natural în ele, atâta umor fin și mai ales atâta grijă în a prezenta lucrurile și oamenii, încât lectura lor devine tot mai plăcută, pe măsură ce facem cunoștință cu o epocă de mult dispărută, dar care prin pana lui reînvie sub ochii noștri.

Ca o urmare a „Scrisorilor" trebue socotite și „Amintirile din pribegie" cari cuprind pagini de bogată inspirație și caldă evocare a trecutului nostru atât de frământat.

Credem că nu-i lipsit de interes să amintim aci că Ion Ghica începuse să scrie un roman de moravuri, „Don Juanii din București", din care o parte a apărut în ziarul „Independența"; afară de aceasta a mai tradus „Prețioasele ridicule" de Molière și a scris împreună cu Olănescu-Ascanio, câteva scene dintr'o comedie al cărei titlu nu fusese hotărît încă.

In ultimii ani Ion Ghica a colaborat la „Revista Nouă" de sub direcția lui Hașdeu și scoasă de acel fin și distins intelectual, Victor Bilciurescu, pe care mai avem fericirea să-l numărăm printre noi. D-sa mi-a arătat textul original al telegramei prin care Ion Ghica a fost proclamat redactor la această revistă și al cărei text e următorul :

Ion Ghica

Gara Ghergani

„Fiind aclamați redactori ai „Revistei Noui" domnia voastră și domnul Sturdza, suntem mândri a vă avea în fruntea noastră, viu recunoscători pentru concursul ce ne-ați dat până acum.

„La mulți ani!

„Semnați : Hașdeu, Sturdza, Socec, Mirea, Șeineanu, Banu, Speranția, Gion, Victor Bilciurescu, Lugoșianu, Pitiș, C. Ghionis".

La 1889, Ion Ghica s'a înapoiat în țară, la Ghergani, unde a rămas până la moarte. Și astăzi, după atâția ani, am culeș în grădina amintirilor o jerbă proaspătă și aceste fiori de vise, umede încă de rouă, le-am oferit în dar memoriei lui, căci aci, în casa lui dela Ghergani, mi-am petrecut copilăria și o parte a adolescenței.

Retrasă într'un parc imens, înconjurată de alei umbroase, se află casa, iar ceva mai departe, biserica ridicată în 1889 de Ion Ghica și de soția lui Alexandrina.

Nu știu de ce, dar ori de câte ori mă duceam la Ghergani sau treceam numai, în peregrinările mele, prin fața acelei stații situată la jumătatea drumului între București și Pitești, îmi revenea în minte versul lui Sainte Beuve:

„Naître, vivre et mourir dans le même maison".

Fără a întruni în el o muzicalitate desăvârșită, sau măcar o deosebită sonoritate, versul acesta îmi evocă o sumedenie de icoane. Și amintirile se adunau totdeauna cu grămada, chiar atunci când reveneam, din fuga trenului, cupola capelei sau casa ascunsă printre copacii parcului.

Și fiindcă amintirile nu ne părăsesc niciodată, revedeam pe bunicul meu, stând țintuit într'un fotoliu, sau îmi venea în minte nenumărate mici întâmplări în legătură cu viața lui atât de tristă în zilele-i din urmă.

Căci autorul „Scrisorilor către Alecsandri" era paralizat acum și aștepta moartea ca pe o supremă eliberare.

Și într'o după amiază de primăvară, în timp ce ploaia nu mai contenea, Ion Ghica a fost dus la lăcașul de veci și înmormântat în cavoul capelei, pe frontonul căreia strălucește în litere de aur, următoarea inscripție:

„Aceasta este odihna mea în veacul veacului"

Simplu și modest, — cine mai mult decât el și-a bătut joc de grandomănia demnă de râs a acelor cari abuzează de titlurile de nobleță ? — Ion Ghica a trecut în lumea umbrelor după o viață închinată binelui obștesc și scrisului, pe care l-a onorat ca să fie uitat apoi chiar de acei cari cred util să-i pomenească numele din când în când.

Dintr'un „Carnet de războiu"

PRETEXTE

Astăzi când îmi aranjam în adăpost, pe o măsuță improvizată din cile mele nimicuri dragi cărora singurătatea și depărtările m'au făcut să le încnin un cult aproape fetișist, am dat peste o reproducere în culori a celebrului tablou al lui Repin, „Ivan cel Groaznic și fiul său Ivan", dăruită printre alte reproduceri după Surikov și Makovski, de un învățător de origină greacă, dintr'un oarecare sat ascuns și pierdut la poalele unui nesfârșit orizont de stepă. Reproducerea, foarte reușită de altfel, cu toate tonurile ei nuanțate de un roșu abundent pe care n'am putut să nu-l apropii de însăși istoria slavă și sângele rus, mi-a inspirat groază și nu știu ce atmosferă halucinantă, de delir, încă din ziua în care întâmplătorul meu amfitrion de o noapte, mi-o dăruise ca o răzbunare ascunsă pentru neîncrederea mea ignorantă în virtuțile plastice ale poporului rus. A fost în acea seară de Octombrie o lecție neașteptată dată de un dascăl a cărui școală numără numai 14 elevi și triumful acestui dascăl sihastru pe care timpul și vitregiile soartei îl uscaseră ca pe o gutapercă, n'a fost deloc mic.

Atunci totuș, îmi amintesc, nu știu de ce am fost stăpânit numai de acea încântare amestecată cu groază la care te subjugă frumusețea și expresia armonică a tuturor subiectelor posedate de porniri necontrolate și diabolice. In asasinarea fiului său Ivan și în remușcările care îl încolțiseră pe Ivan cel Groaznic până la nebunie, într'o îmbrățișare de expiere imposibilă ce încerca zadarnic să zăgăzuiască șiroaiele de sânge ce se scurgeau pe tâmpla lividă și fața crispată a victimei imperiale, am văzut atunci numai o expansiune criminală a demenței și o expresie artistică (O ! cât reușiseră culorile lui Repin să desăvârșească această demență !) obsedantă și copleșitoare.

Acum însă, când stau la numai câteva sute de metri în fața svârcolirilor și spasmelor liniei ruse, reproducerea lui Repin și crima patologică a lui Ivan cel Groaznic, îmi par altfel sau în orice caz îmi par și altfel decât la început. Acum, ea îmi amintește, n'aș ști precis de ce, incoherența și strania debandadă sufletească din „Râsul roșu" al lui L. Andreev și nu pot s'o privesc fără ca în locul lui Ivan cel Groaznic, să văd milioane și milioane de ruși. Ivan cel Groaznic nu mai este numai Ivan cel Groaznic. El este toată linia asta rusă, tot frontul ăsta de valuri care cad și valuri cari vin, este goana utopică după fericirea universală a dureroasei nebunii a lui Ivan Karamazov, este în sfârșit anarhismul exclusivist al lui Bakunin („Să dărâmăm, să dărâmăm totul ; nu e treaba noastră să construim") sau al lui Raskolnicov sau, dacă vreți, este într'un cuvânt, istoria rusă de totdeauna. Mii, zeci de mii, sute de mii, milioane de ruși, înfierbântați ca într'o orgie bachică și alergând după o fericire pe care întotdeauna au fost și vor fi ultimii care s'o găsească, iată ceeace văd acum în magistrala pânză a lui Repin. Puhoiul ăsta vine din toate părțile și strigă și urlă și vrea cu tot dinadinsul ceva.

Dar ce vrea în definitiv acest puhoiu și ce vor toate aceste apariții a căror furie te face să te gândești la apocaliptica fiară cu șapte capete și zece coarne? O ! Mai nimcia toată. Au auzit numai pe Raskolnicov că „totul e permis" și cum fiecare simte în el sângele și magia meditațiilor acestui solitar „cuceritor", vor să împlinească acum în fapt, pentru... fericirea universală, dialectica posedatului teoretician al forței cu ori ce preț. Fericirea, da fericirea înain-

te de orice și câștigată oricum. Ce importanță mai poate avea prejudecata neserioasă a justiției, când însăși justiția imanentă e privită ca o superstiție pentru oameni săraci cu duhul și slăbănogi din fire ?!... Ehei ! Faza reveriilor platonice și a iluziilor șubrede cu temeiuri în irealități îndepărtate, și-a suspinat de mult aminul ei... N'a spus cândva Lermontov, acel nefericit părinte al lui Peciorin, „un erou al timpului nostru", pentru toată Rusia și toți rușii ? : „timpul viselor mele a trecut : timpul lui crede nu mai este ; de acum îmi trebuesc plăceri materiale și o fericire palpabilă, o fericire care se cumpără cu aur, o fericire pe care poți s'o porți în buzunare ca pe o tabachere". Cine ar fi putut rezista dar acestei profesii de credință care a izbucnit mai întâi în istoria literară ca un vetto romantic adus lumii vechi, iar mai apoi în istorie, când ea era plină de atâtea inedite făgăduințe ? Rușii, în orice caz, nu. Ei au rezistat doar întotdeauna atât de timid în fața tentațiilor de tot felul și au fost chinuiți atât de constant de mirajul desechilibrului, că nu se putea ca până la sfârșit, alarma lui Lermontov să nu-i facă să-și repudieze un trecut rușinos de incertitudini, pentru a umbla nu după himere, ci după „o fericire materială, palpabilă, după o fericire pe care poți s'o porți în buzunar ca pe o tabachere". Totuși, cum a dori o fericire „palpabilă" pentru tine și pentru toți e una și a avea-o chiar, e alta, era nevoe de o trambulină și de un impuls fie și de logică bolnavă, care să entuziasmeze și să fanatizeze întreg acest „popor al hazardului", cum l-a numit Dostoiewski.

Și atunci, a apărut, nu ca un accident sau ca o figură literară, ci ca o consecință necesară a hereditații slave, sofistica lui Raskolnikov (poate prea puțini știu că în Rusia contemporană „Crimă și pedeapsă" e special recomandată pentru „pedagogia" mulțimii, în timp ce „Posedații"— care prin asasinarea lui Șatov prefigurează procesul și condamnările în massă ale elitelor în 1936 — e o carte interzisă) : Justiția ? Dar ce poate însemna justiția pentru genii ca Napoleon și pentru oameni puternici ?... Geniile sunt doar în afară de legi și în omnipotența lor, ele își pot îngădui orice, pentru că ele înșile sunt un fel de Dumnezei. Așa dar, erika, erika, va striga tânărul Raskolnikov încălzit de febra falșelor sale silogisme. Sunt un Napoleon și cum nu cunosc nimic care să-mi stea împotrivă și nimic care să nu-mi fie îngăduit, mâine voi omorî pe maniaca asta bătrână, chiabură și avară, îi voi lua banii și voi fi de acum dacă nu chiar un Dumnezeu, cel puțin un om care își poartă fericirea în buzunar „ca pe o tabachere"... Și tânărul Raskolnikov, pe cât a putut, s'a ținut de cuvânt : a omorît pe bătrână, i-a luat banii, a scăpat până nu l-au prins remușcările până și de justiție, dar până la urmă, până la urmă n'a reușit să câștige vre-o altă fericire, în afară de cea pe care i-o va mai putea aduce penitența, într'o închisoare de undeva din Siberia.

Discursul lui fusese însă atât de elocvent și fascinant pentru o rasă a tuturor aventurilor, că cu tot epilogul soartei lui Raskolnikov, el a făcut, mai târziu din toți rușii, dacă nu o țară de genii și Napoleoni, o țară plină de contagioși Raskolnikovi. Se pare chiar că în Rusia zilelor noastre, nu mai e nimeni care să nu freamăte dinainte de bucuria de a sugruma această bătrână, chiabură și avară Europă pentru a împărți mai apoi fericirea în dreapta și în stânga (am găsit într'o librărie un gânditor Ivan Karamazov jucat de nu știu ce actor, care, cu mâna la bărbie și privirea în nemărginire, căuta desigur formula de a împărți fericirea universală cu cartelă) și pentru a o purta fiecare la butonieră sau cum a spus Lermontov, „în buzunar ca pe o tabachere". E un blestem sau poate cine știe, cum ar spune Byron, rușii s'au născut prea repede după cădere, căci atât i-a muncit tot timpul problema fericirii universale (pe cine a mai frământat atâta această piatră filosofală metafizică ?) și atât de puțin au cunoscut fericirea, că nu pot să-i privesc, să-i ascult și să le văd furia cea fără de margini, ca a fiarei apocaliptice cu 7 capete și 10 coarne, fără să mă prindă mila, pentru acest efort nesăbuit de a fi Napoleoni sau genii.

De aceia poate, astăzi când privesc din nou demența asasină a lui Ivan cel Groaznic, îmi pare că în halucinantul tablou al lui Repin, văd nu numai pe Ivan cel Groaznic și pe fiul său, ci și milioane și milioane de ruși, care odată și odată vor călca pe pașii din urmă ai lui Raskolnikov și-și vor mistui remușcarea implacabilă, într'o penitență care le va fi și ultimă consolare și ultimă salvare.

STELIAN TECUCIANU

DOUĂ POEME

de DINO CAMPANA

GEAMUL

— Seara fumurie de vară,
De după geamul înnalt amestecă luminile în umbră
Punându-mi pe suflet pecetea lor fierbinte.
Dar cine (pe malul fluviului se aprinde o candelă) cine
Fecioarei Apărătoare a podului, cine e, cine e, cel care
[a aprins candela — e
In odaie un iz de putreziciune : e
In odaie o rană trandafirie care coace.
Stelele sunt nasturi de perlă și seara se îmbracă
[în catifea :
Și tremură seara, ușurateca: e ușurateca seara
[și tremură, dar e
In inima serii e,
Mereu o rană trandafirie care coace.

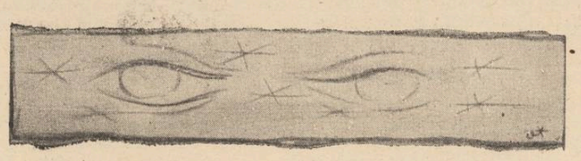

SEARA DE ORGIE

Mi-a spus inima în seara asta : nu știi ?
Alba-brună, neasemuita,
Cea cu părul mai bălai decât aurul :
Cea cu ochii scânteietor negri, cea de viță regească,
Cea care înflorea roza
Răcoare a dimineților :
Și tu urmăreai în zare
Incarnarea fantasmei visului tău matutin :
Cea care rătăcea când visul
Și miresmele învăluiau stelele
(Pe care-ți plăcea să le privești din dosul gratiilor
Stelele, palidele, noptaticele):
Cea care trecea tăcută
Și albă ca un sbor de porumbi,
A murit : nu știi ?

Era noaptea
Orgiilor din perfidul Babilon,
Izbucneau către cer în fâșii și mănunchiuri un paradis
[de flăcări,
In lubrice șuerături groteși,
Și sunete de angelice clopote,
Și stirgăte și glasuri de prostituate,
Și pantomime de Ofelii
Distilate de umilul plâns al becurilor electrice.
. . . . . .
Murise ultima gâlgâire a unui cântec vulgar
Și-mi lăsase sufletul cufundat în durere,
Iar eu rătăceam singur, fără dragoste
Lăsându-mi sufletul pela fiece poartă :
Cu Ea, care nu se născuse încă dar murise
Lăsându-mi sufletul fără dragoste :
Și sufletul îmi era cufundat în durere :
Iar eu îmi lăsam sufletul pe la fiece poartă.

traduse de CONSTANȚA TUDOR

Călătorie printre hotare

La început a fost drumul ca un stins curcubeu
Apoi s'a despletit domol pasul meu.

N'am iubit niciodată cetățile ;
Zidurile înalte de var
Mi-au otrăvit luminile ce-mi jucau în pahar
Și mi-au sugrumat cu mâinile lor de piatră singurătățile.

M'am visat totdeauna la sânul câmpiilor
Podidit de laptele cucului.
— Vezi, frate, mi-a plăcut somnul haiducului
Și nunta de argint a păpădiilor.

Dar eu n'am avut cismele ce săreau șapte poște.
O!... și cât ași fi vrut... cât ași fi vrut...
N'ar mai fi fost mlaștini de necaz să mă'mproște
Nu mi-ar fi fost greu, lună, să te sărut !...

Nu mi-s'a deschis nici un drum neted.
Când plecam primăvara ajungeam când suna clopotul
[frunzișului veșted.
Oricât porneam de vreme ajungeam prea târziu
Parcă mi-ar fi ieșit pașii nu din viață ci din sicriu.

Am lăsat din mine peste tot sdrențe
C'am strâns la piept atâtea crânguri de măceși
O... de-ai fi văzut cum făceau veveriețele reverențe
Nu m'ai fi blestemat că n'am fost dintre aleși.
Eu atât am știut să fac
Să mă îmbrac și să nu mă desbrac
Hainele prin hățișuri să mi-le rup
Dar mi-a rămas în câmp și-o parte bună din trup.
Poate cea mai bună
Voiu plăti — face ! — pribegiei din urmă, arvună
Cred că acolo-mi va fi mai ușor
Cu fulgere nevindecate'n picior !...

ION POTOPIN

Cronica literară

V. PAVELCU: Perspective

Sub titlul de **Perspective,** dl. prof. V. Pavelcu, titularul catedrei de psihologie dela Universitatea din Iaşi a adunat zece studii publicate în revista „Cuget Moldovenesc", unul inedit şi două conferinţe ţinute la postul de radio „Moldova". Studiile se intitulează: **Variaţii pe tema inteligenţii** (1942), **Timpul şi spaţiul în lumea rurală** (1941), **Chemarea visului** (1942), **Substituiri** (1940). **Lumea festivă** (1942), **Metamorfoza** (1942), **Rătăciri** (1941), **Schimb, In lumea lui Narcis** (1940), **Cutremure** (1940), **Elitele în faţa istoriei** (1941), iară conferinţele **Cunoaşterea de sine** (1942) şi **Cultul trecutului.**

Cu toate că sunt scrise de un specialist, studiile şi conferinţele cuprinse în volumul **Perspective** se adresează omului cult în genere fără a pierde, căutaşi de puţin, din valoarea lor ştiinţifică. Faptul este de două ori îmbucurător şi de două ori semnificativ. Să ne explicăm:

Dl. Prof. V. Pavelcu este psiholog şi pe deasupra, psiholog român tânăr format în şcolile celei mai severe observanţe a metodelor ştiinţifice care şi-au făcut un punct de onoare din evitarea oricărei presupuneri sau ghiciri în materie de exploatare a proceselor psihice. Scoasă aproape cu desăvârşire din arsenalul de teste, chestionare, aparate şi procedee experimentale, filosofarea în psihologie a făcut loc statisticei. Cetitorul neiniţiat închide cu neascunsă deziluzie tratatele în paginile cărora încearcă să dea de urma cel puţin a unui început de lămurire a tainelor psihice simţite concret şi, deseori, vehement. Profilele şi diagramele nu-i vorbesc. Constatările omului de ştiinţă nu-i sunt evidente. Problemele puse de acest om de ştiinţă nu i se par a fi cele adevărate. Psihologia modernă ia în ochii cetitorului neiniţiat, aspectul unei geometrii analitice reci ca un schelet. Desigur că nu a specialistului este vina incomprehesiunii de care vorbim. Există totuşi, o diferenţă de perspectivă între el şi intelectualul profan în materie de psihologie modernă experimentală. Diferenţa e aşa de hotărîtoare încât, nu rareori, se ridică paravane opace chiar între specialist şi specialist. Ce vor să zică toate acestea? Cel puţin un lucru: Psihologia actuală, abordând cu unelte geometrice incomensurabile regiuni ale sufletului, se găseşte în plină delimitare a lor, în plină aruncare de graniţe, nemaiavând timp pentru **înţelegerea** fenomenelor câte le constituie. Şi aşa se explică dece dăm peste psihologii si mai ales, peste psihologi care îţi vorbesc ceasuri întregi despre inteligenţă fără a o fi sezizat măcar o singură dată în mod cert, sau îţi vorbesc ore întregi despre cutare efect fără a-ţi fi putut comunica fie şi numai o sărmană singură undă din bogatele lui radiaţii. Nu mai vorbim de toţi acei **scholari** şi **famuli** ai disciplinei în capul cărora sutele şi mii de recete ştiinţifice bâzâie încurcate în vârtejul steril al propriului lor balast.

Faptul nu ar avea consecinţe dacă lucrările şi agitaţiile acestora din urmă nu ar reclama perpetua luare în consideraţie din partea oamenilor diriguitori şi dacă nu ar reclama, mai ales, dreptul de amestec decisiv în anumite compartimente foarte sensibile şi deloc iertătoare ale vieţii publice.

Dar lăsând la o parte gravele urmări câte pot deriva dintr'o greşită psihotehnicizare a vieţii, reţinem constatarea că în „comerţul" moral cotidian dintre oameni majoritatea covârşitoare de „atingeri" este de ordin psihologic. Departe de noi orice psihologism. Realitatea nu e psihologism. In contactul lor de toate zilele, oamenii **fac** mai multă psihologie decât toate laboratoarele de pe glob la un loc. Ori, faptul nu poate fi trecut cu vederea. Nu este bine să fie trecut cu vederea, — iar aceasta cu atât mai mult cu cât, în literatură, în presă, în discuţii, în reclame, în manifestaţii colective şi peste tot unde există un rudiment de obedienţă sau receptare pasivă a unor interpretări sau soluţii venite din partea cuiva ridicat peste nivelul de pretenţii normal al masselor, este necesar ca atât ascultătorul cât şi cel ce dă anumite sugestii să fie lămuriţi, măcar în linii generale, asupra mecanismelor pe cari se întemeiază şi din cari se încheagă respectivele sugestii, interpretări sau soluţii. Este necesar deoarece altfel amândouă părţile riscă să cadă în erezie. Ştim prea bine cât de dureroase pot fi ereziile.

Deaccea o care **de psihologie** cum este volumul de **Perspective** al d-lui profesor V. Pavelcu rămâne un adevărat dar făcut cetitorului din partea unui specialist întemeiat nu numai pe aparatul d-sale ştiinţific foarte riguros, ci stăpân, ceeace nu putem sublinia cu destulă relevare, pe admirabile mijloace comunicative. D. profesor V. Pavelcu se situiază, inspre folosul şi mulţumirea tuturora, în rândul acelor oameni de ştiinţă cari ştiu că sunt datori să-şi împărtăşească luminile şi dincolo de zidurile severe ale sălii de curs şi să-şi comunice cu vorba pe înţelesul tuturora convingerile dobândite în laborator. Iată dece spuneam că faptul de a se fi adresat, prin **Perspective-le** d-sale, omului cult în genere fără a fi pierdut din temeinicia ştiinţifică, este de două ori îmbucurător şi de două ori semnificativ.

Dar nimic nu este mai în măsură a pune în evidenţă valoarea sau frumuseţea unui lucru decât ilustrarea acestei valori sau frumuseţi prin prezentarea lucrului însuşi. Ne permitem deaceea să citâm câteva fragmente din cartea profesorului iesan, cu nădejdea de a nu ne fi înşelat în alegerea lor şi cu convingerea că, azi mai mult ca oricând, aceste citate pot fi punct de plecare pentru multe gândiri şi răsgândiri. Iată-le:

„Inteligenţa nu se poate defini prin reuşită şi nici reuşita nu se poate reduce numai la factorul inteligenţii. Nu toţi oamenii inteligenţi reuşesc." (pag. 7). „Un act intelectual se desfăşoară pe o rază de acţiune mintală. Cu cât această rază este mare mare, cu atât inteligenţa este mai viguroasă". (pg. 14). „Omul inteligent nu este ultima şi cea mai desăvârsită formă de evoluţie. Inteligenţa ajunge la maximum de intensitate în momentul când omul începe să-şi făurească din sufletul lui, încă amorf, o personalitate". (pg. 21).

„Problema ridicării satelor este una dintre cele mai dificile şi mulţi n'o înţeleg, încercând s'o rezolve în spirit orăşănesc, logic, abstract, după modelul instituţiilor urbane... Ridicarea satului nu se poate face decât ţinându-se seama de structura morală specifică, de nivelul de evolutie, de timpul şi spaţiul ţăranului". (pg. 33).

„Mistica vorbei poate degenera în beţie de cuvinte. Instrument delicat şi preţios, cuvântul nu poate fi lăsat pe seama copiilor. Un cuvânt adresat multimii poate răscoli dintr'odată mii de suflete; puterea lui devine puterea a mii de conştiinţe, a mii de braţe; flacăra lui aprinde nenumărate patimi. Porţile **visului** politic sunt deschise". (pg. 42).

„Dacă tendinţele noastre nu s'ar satisface decât printr'un număr limitat de obiecte, sau printr'un număr restrâns de mijloace, viaţa noastră ar fi prea chinuitoare şi echilibrarea fiinţei noastre ar fi adesea imposibilă... Substituirile psihologice ne permit canalizări paşnice ale energiei, extinderi normale sau quasi-normale, cu efect de uşurare. Astfel himerele şi utopiile îşi au rostul lor. A le înlătura este primejdios, căci ele ne alină suferinţele şi ne purifică sufletul". (pg. 50).

„Adevărata cultură merge paralel cu o distribuţie sănătoasă a energiei sufleteşti, cu o politică raţională a economiei psihologice". (pg. 57).

„O minune în ordinea fizică a fost invenţia pârghiei, o altă minune, în ordinea sufletească, a fost primul ordin." (p. 62).

„Conduitele noastre se califică de către societate. Opinia publică fixează, pentru anumite împrejurări, calitatea şi intensitatea sentimentelor în circulaţie... Serviciile reciproce se traduc în cantităţi, evaluându-se astfel raporturile sociale de schimb. Înţelegerea balanţei sociale ne permite să vedem mai clar în labirintul sentimentelor omeneşti. Din excedentele de simpatie sau antipatie, de iubire sau ură, resentimentele, recunoştinţele, ura, invidiile, cu toată varietatea de acţiuni şi reacţiuni, prin care ele se traduc şi se consumă". (pg. 77).

„Naţiunea nu există înainte de a exista conştiinţa despre ea. Anumite împrejurări istorice pregătesc apariţia conştiinţei etnice". (pg. 92).

„Marile prefaceri şi revoluţii sociale sunt crize şi transformări de credinţe. In anumite epoci, societatea devine conştientă de ele, prin luarea atitudinii de opoziţie şi ostilitate faţă de unele, prin îmbrăţişarea entuziastă a altora. Cele vechi se prăbuşesc, altele noi se nasc. Omul se adaptează la noile crezuri, construind din ele noi realităţi sociale. Odată cu credinţele se schimbă ordinea socială, precum şi poziţia socială a multora dintre membrii societăţii". (pg. 107).

„Numai prin marile încercări se poate măsura tăria morală a unei elite; la răscrucile istorice se separă intelectualul de pseudo-intelectual, adevărata elită de cea aparentă". (pg. 118).

„Aşadar, cultul trecutului corespunde unei aspiraţii adânci de nemurire, unei nevoi de evaziune din actual şi unei trebuinţe desinteresate de contemplaţie. El este o reacţie faţă de influenţa distructivă a timpului, o încercare de negare a acestuia. Astfel omenirea se legă de umbrele trecutului cu aceeaşi putere cu care tinde spre noi forme de viitor". (pg. 126).

Am citat mult pentru o cronică **literară,** prea puţin însă pentru a ilustra din toate punctele de vedere **Perspective-le** d-lui profesor V. Pavelcu.

Menită cetitorului de toate profesiunile intelectuale, cartea d-sale e reconfortantă şi limpezitoare ca un cer matinal. D. profesor V. Pavelcu, dotat şi cu un mare talent de scriitor nu este psihologul pur şi simplu, adică „numai psihologul" unui sector de investigaţie ştiinţifică. D-sa este psihologul viu, în lumina sufletească a cărula fenomenele psihice vibrează vii, împărtăşindu-se şi altora.

Alături de **„Intre două lumi"** cartea d-lui profesor M. Ralea, — şi d-sa coborîtor din linia psihologilor vii de mare clasă, — **Perspective-le** d-lui **V. Pavelcu** sunt o lectură orientatoare, prilej de adâncă pătrundere a lucrurilor şi faptelor şi prilej de nobilă bucurie estetică în acelaş timp.

TRAIAN CHELARIU

=TALISMANUL=

Ne-a fost plăcută tovărăşia înfiripată la un pahar de vin, între cei trei colegi de altădată, regăsiţi în oraşul amintirilor tinereşti. La restaurantul elegant „Corso", pe terasa întinsă larg, ca o plajă binefăcătoare, la masa din colţul străjuit de flori, noi de mult înnecam clipele timpului în paharele golite, fără cumpăt.

Pe masă aştepta onoarea cuvenită, încă o garafă cu vin, ce se rânjea la noi, ispititoare; alături o sticlă cu sifon, ca o fântână arteziană, îşi sonoriza prezenţa, ca o mie de viespi neadormite.

— Mititei, nu mai doriţi? ne întreabă chelnerul, ce se plimba pe la mese, serviabil şi politicos, ca o fată mare.

— Nu 'ntreba Ionică, ci serveşte-ne, ordonă Răduţ, prietenul nostru cel mai în vârstă, avocat de profesiune. Şi fiindcă în arta culinară, ospătăria locală se distingea prin varietatea apreciată a mititeilor, noi clienţii ne-am arătat la înălţime, înconjuraţi fiind deopotrivă de simpatia şi admiraţia chelnerilor ca şi a proprietarului.

La o vreme, numai noi formam obiectul atenţiei generale, căci mesele vecine şi-au rărit rândurile, ca la o reuşită tragere prin intervale. Fiecare se simţea degajat de grijile prezentului şi liber ca într'un întins adânc de ape. Numai luna, asistenta solitară, furişându-se printre scamele norilor, se uita la noi „cu ochii galbeni", râvnind parcă la fericirea terestră. Prin sita vremii, tăcerea-şi cerne clipele încremenite, rar, tot mai rar...

Gândul, hoinarul copil, pribegeşte mereu şi tot mai departe... Pe panta amintirii noastre lunecă scene trăite, neostoite... O cucuvaie spintecă văzduhul, cu două note stridente, funebre. Fără voie, pe aripa gândului, ni se aşează amintiri sinistre, negre ca păcatul.

— Măi, fraţilor, măi, e greu războiul! oftă Conu Iancu, colegul de facultate, cu gândul împrăştiat în cine ştie ce ţară, împotmolit în apele trecutului. Ca să-şi demonstreze părerea, îşi răsuci odată gâtul, probând urma rănilor câştigate. Apoi, ca o supremă vitejie dovedită, satisfăcut, îşi mângâie cu mâna butoniera în care stătea înfiptă insigna virtuţii militare.

— Bine Iancule, dar cum ai scăpat din iadul în care ai fost? îl întrebai eu. Răduţ oftă fără să spună un cuvânt, îşi făcu cruce, furat de cine ştie ce amintire înduioşată, apoi, inaugură solemn clipa altei libaţii:

— Noroc fraţilor!...

— Noroc!

Muzica tumultuoasă de ţigani cânta frenetic un marş. Entusiasmat, în gesticulări aprinse Răduţ ordona energic:

— Cântă lăutare! Se ridică apoi dela masă şi silindu-se să ia o poziţie militară, demnă, se îndreptă spre şeful orhestrei, căruia-i lipi pe frunte o hârtie, de-o valoare monetară apreciată cu extremă satisfacţie, în partea interesată. Când reveni, Conu Iancu îşi continuă povestirea scenei, trăită pe câmpul de luptă.

...„Şi-n ziua fatală, am pornit la atac general, cum spun, împotriva monştrilor de beton, ale căror pântece gemeau de proiectilele dătătoare de moarte. Deasupra noastră, şueratul morţii era sinistru. Intunecimi de iad, de nopţi veşnice. Prin perdeaua grea de fum, vedeam abia cum ţâşniau în sus cozile grenadelor ce explodau. Ai noştri, învăţaţi cu greul, atacă violent, respingând pe inamic. Dar în toiul luptei o schijă de obuz reteză viaţa căpitanului Pop, comandantul companiei noastre. Observând aceasta, m'am repezit într'acolo. L-am ridicat, agitat, pe braţe, ca pe un copil drag. Mihai, soldatul meu credincios, strigă din răsputeri:

— Lăsaţi-l don' locotenent, feriţi-vă! îmi arătă el, disperat, prăpădul unei explozii întâmplată lângă mine, aproape în aceeaşi clipă. L-am mai dus câţiva paşi. Un clănţănit vijelios în pliscuri de mitralieră, urletul unui tun, l-am distins, apoi o cortină grea mi s'a lăsat pe suflet ca o lespede de piatră.

Nu ştiu ce s'a mai petrecut. Intr'un târziu, cred, am lunecat în împărăţia viselor. Parcă le retrăiesc, acum: Două umbre, două forme inconsistente se plimbau în mişcări diafane, pe deasupra mea. Una reprezenta moartea, cealaltă viaţa. Vorbeau împreună, lămurit. Parcă-mi sună şi acum în urechi cuvintele limpezi.

— Il iau cu mine, zice moartea.

— Ba, nu, lasă-l să-şi ducă viaţa mai departe, nu vezi cât este de tânăr. Are încă să-şi împlinească misiunea pentru care a fost creat.

— Dar îl urmăresc mari nenorociri în viaţă! îngăimă moartea, cu un oftat bizar, cavernos.

— Ce nenorociri? întrebă, simplu, viaţa, cu o mină de optimism vădit, cu prisosinţă.

— Va fi bolnav în urma rănilor câştigate şi-şi va blestema destinul.

— Boala nu este o nenorocire, ea doar călăreşte pe om, îi purifică sufletul şi-l va duce la mântuirea viitoare.

— In viaţa viitoare, nu pot crede căci eu drept să-ţi spun, n'am văzut-o, iar în viaţa asta pământească va fi un nenorocit, căci de societate nu va fi acceptat, femeia chiar nu-l va iubi pentru chipul său muşcat de urmele războiului...

Eu îl voiu duce deci în casa de lut a nimicniciei...

— Ar fi cel mai mare păcat, căci aşa cum este el de urît la faţă, pe atât este de frumos la suflet şi el va rămâne un om ce va străbate uşor, cu fruntea sus, prin valurile vieţii.

Moartea n'a adăugat niciun cuvânt, convinsă oarecum de argumentele aduse de viaţă. Viaţa-şi scutură aripa uriaşă, presărând peste mine un praf fin, de stele măcinate.

— Credinţa face minuni, ea mută chiar munţii! Viaţa şi făcu cruce, iar moartea ferindu-şi coasa, dispăru într'o clipă haotic, în spaţii nemăsurate. Şi eu m'am deşteptat din fericirea visului, vesel, ca după un cor de îngeri nevăzuţi, ca după un clopot de vecernie ce varsă în suflet sunete calme, prelungi, binefăcătoare, încheia Conu Iancu un episod trăit.

— Şi acum te vedem în mijlocul nostru, ca prin minune! am introdus eu o notă aderentă, în miezul reflecţiilor, la care ajunse prietenul.

— Da, dragă, dar numai mulţumită acestei cruciuliţe ce-o voiu purta toată viaţa la piept, căci ea m'a scăpat dela primejdie... afirmă, categoric, Conu Iancu, uitându-se recunoscător la semnul sfânt ce degaja în jur o atmosferă de spiritualitate impresionantă.

Poate nici împăratul Constantin nu se uitase cu mai multă recunoştinţă picurată de evlavie, la semnul salvator, apărut pe cer, ca prietenul meu, care-şi vede unica salvare, concretă şi mereu prezentă. Uşor ne-a fost să demonstrăm valoarea elementului mistic, religios, în alte situaţii asemănătoare. Am accentuat importanţa cărţilor de rugăciuni şi a chipurilor sfinte.

Răduţ, scuturând scamele uitării aşternute pe covorul trecutului, desvălui şi el o scenă trăită pe câmpul de luptă.

— Eheu, fortunate senex! mi se adresă el.

Prologul, venit cu astfel de exclamaţii anticipa importanţa celor ce avea să spună. Şi depe ghemul amintirii răsuci firul întâmplării.

Povestirea lui era presărată cu note grave, de pedală...

...„In ziua de 8 Septembrie, în ziua Sfintei Marii, noi Românii, cu unitatea în care mă aflam, trebuia printr'un puternic contraatac să zădărnicim acţiunea duşmană şi să-l alungăm pe duşman dincolo de fluviu. Sub întretăierea focurilor care se schimbă incontinuu între cei doi potrivnici, eu cu un pluton de mitralieră aveam ordin să trec apa. Bărci şi şalupe au fost aruncate în grabă peste pânza apei. Toţi lucrau febril; material şi muniţii au fost luate cu zor, pe puntea de salvare.

Iată-ne ajunşi la celălalt mal!

Trupa s'a postat pe liziera malului. Soldaţii erau răspândiţi în trăgători. Eu le supravegheam, dela început, orice mişcare. Atent la acţiunea lor, printr'un pas greşit, împreună cu barca ce mă purta furtunos, am făcut cunoştinţă cu adâncul apei.

Necazul mare mi-a fost că din buzunarele transformate în veritabile pungi cu apă, au plecat la plimbare în voia valurilor, toate actele ce le aveam la mine. Un singur lucru mă preocupa îndeosebi: era chipul mamei pe care-l luasem ca obiect drag, ca mică mângâiere şi sprijin în ceasuri grele. In ruptul capului, nu voiam să-l pierd. Utilizând toate resursele de energie, după o vreme îndelungată, am aflat imaginea sfântă a mamei. Poate niciodată, în viaţă, n'am avut o emoţie mai puternică decât atunci!

O bucurie nemărginită m'a cuprins apoi, nu peste mult, când am simţit supremul beneficiu ce mi l-a adus icoana mamei, a cărei căutare a însemnat o zăbovire fericită dela ultima scadenţă a vieţii.

Iată dece pentru mine chipul mamei e supremul talisman pe care-l port mereu, la piept, ca o continuă prezenţă şi o necontenită iubire.

— Fraţilor, nu pot uita tabloul înfăţişat ochilor, în acele locuri sinistre, unde în jurul mitralierei, zăceau fără viaţă camarazii mei, prietenii mei... Un plâns de copil înecă ultimele cuvinte ale lui Răduţ, transportat cu totul în realitatea crunt trăită.

Ca să alung norii mâhnirii sale prezente, am umplut o serie de pahare, îndemnându-l:

— Viii cu viii şi morţii cu morţii, dragă!

— Da,... da,... însă dacă nu aveam talismanul acesta şi eu eram de mult pe tărâmul celălalt, cu soldaţii mei, cu camarazii mei...

Furat de-un gând străin, mă uitam la luna ce se plimba ca o suveică pe pânza de leşie a cerului. Dar clipele de tăcere încremenită ne-au vânzolit fiecăruia lumea dinăuntru, uitându-ne pasiv la cele din afară.

Deodată, o cucuvaie cocoţată pe undeva prin apropiere îşi anunţa prezenţa prin prevestiri sinistre, făcându-ne pe toţi să ne răsucim privirea într'acolo. Apoi spaima îşi plimba icoanele sale divers colorate pe feţele noastre văruite de lună. Incet şi fără cuvânt, ne-am ridicat dela masă cu înfiorarea ce ţi-o produce 'n suflet lampa amintirii, stinsă de suflarea morţii, abătută din nou pe aceste locuri, în vreme târzie de noapte.

AL. MUNTEANU

=NOTE=

CAETUL 1 - 2

al revistei ieşene „Luminătorii" pe Ian. - Febr. 1944, se prezintă cu un bogat sumar beletristic şi social. Articolele cele mai însemnate atât prin conţinutul cât şi prin ţinuta lor scriptică sunt acelea ale d-lor: George Juvara: „Misiunea lui Petre Carp la Viena", în care Petre Carp este prezintat ca exponentul programului junimiştilor cu privire la politica externă a ţării din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea; Gh. Iftimie: „Lucian Blaga şi creştinismul românesc" în care autorul, pe lângă alte multe consideraţiuni metafizice, încearcă o situare a filosofiei blagiene în perspectiva ortodoxismului, reluând pe un ton laic disputa Dimitrie Stăniloae; E. Irion: „Socrate", în care se încearcă o schiţă asupra profilului dialectic şi etic al înţeleptului antic; etc. In partea finală consacrată polemicei, face figură distinsă d. I. Gheorghiu care înfierează cu vigoare şi talent două „critici nedrepte".

PIESA „ZALMOXE"

a colaboratorului nostru Romulus Vulcănescu, a fost premiată de comitetul de direcţie al Teatrului Naţional din Cluj-Timişcara cu premiul anului 1944.

După „misterul păgân" cu acelaş nume al d-lui Lucian Blaga, „poemul filosofic" al d-lui Romulus Vulcănescu vine să întregească figura singurului reformator religios antecreştin pe care l-a dat cultura europeană Viaţa lui Zalmoxe, în această ultimă lucrare teatrală, nu este urmărită epizodic, în lumina unui eveniment dramatic, ca în cazul „misterului" d-lui Lucian Blaga, ci în perspectiva crepusculară a iscodirilor şi a revelaţiilor — ideii religioase zalmoxiste.

Preocuparea d-lui Romulus Vulcănescu de-a prinde şi dramatiza istoria, întrece râvna de-a lăsa liberă fantezia creatoare. Interesul pentru reconstrucţie, în sensul adânc al cuvântului, urmăreşte pas cu pas pe autorul poemului filosofic. De aceea, din acest punct de vedere, s'ar putea spune că cel de-al doilea Zalmoxe, aduce o contribuţie nouă, demnă de relevat publicului cititor.

DINCOLO DE VIS

(Urmare din pag. 6-a)

E o profanare, cred, să condiţionezi elucubraţia unui artist de frământările sale lăuntrice, frământări pe care nici el singur nu le poate depăna pe vârtejul momentului creator. De ce oare noi prietenii, nu păstrăm acel patos al distanţei faţă de comorile estetice şi uneltirile creatoare ale unui artist? Nelegiuită făptură e omul!...

— Bravo Veruşca; ai vorbit ca din carte, dar nu-i aşa, intervenî Alexandru cu o postură ce aştepta să-şi spună cuvântul. Meşteşugul unui artist nu trebue să rămână un secret pentru posteritate. El trebue desvăluit, împărtăşit, condiţionat şi suspectat în perspectiva lui justă. Cazul lui Ovid Cristache reprezintă cea mai elocventă dovadă că, prietenii lui nu pot sta indiferenţi faţă de intimitatea lui sbuciumată, adevărată şi sdrobitoare.

Incurcat şi jenat parcă de întorsătura discuţiei, a cărei axă mobilă îl sfredelea şi mai adânc, Ovid săgeta contorsiunea părerilor cu o preferinţă lirică, ce venea ca o sentinţă subiectivă faţă de aprecierile estetice.

— Ascultaţi, dragii mei, din temperament şi din structură poate, prefer fiintele cu vocaţie instinctivă, fără să mă gândesc că ele sunt cele mai cochete şi mai fatale. Experienţa de acum m'a făcut să simt că talentul cade victimă tocmai acestor fiinţe, ca şi cum visul treaz ar fi un descântec în care se complac temperamentele afective.

—Adevărat, se ridică Alexandru: ademenirea acestor fiinţe instinctive, operează magic ca o apă lentă, mută şi nepătrunsă. Iubirea ţâşneşte de acolo, ca dintr'un izvor negăsit, după cum din ochii unei femei cu văpăi negre şi fantomatice, pot izbucni în privirea celui ce-i admiră, scântei orbitoare.

Ovid păru profund mişcat de argumentele prietenului său. Simţind că durerea lui se materializează din nou în nostalgii, Alexandru puse stavilă discuţiei, încredinţat că prelungirea ei l-ar înăbuşi ca un pumnal rămas în rană. De aceea reîntremă atmosfera cadrului de bună dispoziţie cu optimismul ce nu se lăsa niciodată încins în amintiri dureroase, şi nici pironit în rezolvarea problemelor fără soluţii.

—Ascultă, Ovid, nu fii om pe jumătate şi lasă raţiunea să încalce slăbiciunile noastre sentimentale, care ne înjosesc. Natura cere omului să pătrundă şi să consume nu numai suferinţă, dar şi satisfacţii. Privi o clipă spre lumina becurilor, apoi rosti din nou:

— Nu-ţi clădi suferinţa pe iluzii... Mai bine să lăsăm pe Veruşca să ne povestească ceva din frenezia dragostei ruseşti.

Ca să apere aluzia acestuia de orice umbră de bănuială, Vera Timofeev ironiză interesul ce-l purta Alexandru pentru acest sentiment, scuturându-şi răspunsul într'un râs palpitant ca nişte bătăi de aripi, ca şi cum s'ar fi trezit în ea, sborul învăluit al pornirilor atavice.

Râsul îl gâlgâia în piept ca o băutură caldă de cruşon, împurpurându-i obrajii de caisă coaptă şi desvelindu-i albeaţa sânilor, sălţaţi sub mătasa larg desfăcută a rochiei.

Privirile ei întâlniră pe ale lui Alexandru, ca într'o intimitate regăsită şi mărturisiră un înţeles adânc şi fără reticenţa pasiunii ce atingea paroxismul însufleţirii.

Obosit şi adunat în sine, Ovid căzu într'o somnolenţă plăcută. Prietenii trecură tăcuţi în odaia de alături, ca să privească tabloul început.

Adormind, Ovid simţi cum unguroaica Erji îi intră în somn, o desbrăcă cu gândul şi o aşternu în pat cu el. Buzele o pipăiau din ce în ce mai apăsat şi mai sălbatec, iar braţele o apropiau să o strângă, închizând pleoapele cu putere.

Dar din momentul ce eliberă pe Erji somnului adânc, apăru dincolo de vis, din înălţimea inaccesibilă şi candidă a purităţii lui sufleteşti, făptura Veruşcăi, purtată pe dinaintea ochilor lui decoloraţi de oboseală.

Umilit parcă de profanarea gândului premergător visului, Ovid Cristache se deşteptă din somn, şi prin desişul reveriilor auzi cum se strecoară din odaia vecină nişte foşnituri dese şi grăbite, ca o adiere în desfrunzirea toamnei...

Simţi deodată o destrămare până în măduva gândirii, o uitare bizară ce-i consuma orice dâră de lumină sufletească, lăsându-l într'o existenţă ternă şi neînsemnată.

Incercă să se analizeze cu cruzime, dar în clipa aceea fiinţa îi coborî ca într'un punct vid, fără vârtejul sensibilităţii de mai înainte...

SEBASTIAN POPOVICI

—Nuvelă—

de

SEBASTIAN POPOVICI

Ovid Cristache, liberat de gândul examenului de bacalaureat pe care îl dăduse în sesiunea de toamnă, se întoarse acasă, la părinții săi, cu un sentiment de completa emancipare.

Mai avea o lună de zile până să meargă la Academie și găsise potrivit să-și facă repaosul lângă ai săi, oameni muncitori, răzeși înstăriți și gospodari în partea locului. Era pe vremea culesului, cu dimineți reci, cu brumă groasă ș încălcită în miriștea ogoarelor, cu drumurile treze de carele încărcate cu porumb sau altă recoltă de toamnă.

Soarele pârguia din ceață, cu raze blânde, grele, desprinzând frunzele de aramă ce se rostogoleau în așternutul cu foșnet metalic, îngroșând salteaua aleelor lărgite ale parcului din coasta satului.

Curtea părăsită, în urma schimbărilor de după războiul cel mare, stătea acum pustiită și înăbușită de vița sălbatecă ce-și încolăcise vrejul de stâlpii strășinilor largi. Straturile cu flori, cărările întortochiate care purtaseră înainte contururi ferme și cu chenaruri dure de cărămidă, chioșcurile împletite ca un coviltir, ca și pavilionul ridicat pe o miniatură de stâncă improvizată, căpătaseră acum aspecte misterioase, invadate de bălării și tufe sălbatece.

Rămăsese ca o mărturie a vremurilor apuse, un bătrân pădurar, într'un bordeiu descoperit, cu stufuł ros de ploi, care deținea memoria amintirilor mărețe, fărămițate de traiul sleit în greutăți vârstnice.

Pe poarta conacului ,agitată în balamalele-i ruginite, Ovid Cristache intră mânat de un sentiment ancestral, depus în straturi nedeslușite de seria generațiilor răzețești ale strămbunilor lui. In fiece vacanță își găsea refugiul gândurilor și iluziilor în parcul acesta bătrân, răboj al vremurilor trecute, săpat și înmormântat în pașii aleelor.

Era fiul mai mare al lui Conu Costache, un bătrân sfătos și voinic, nedespărțit de locul nașterii și de bucata întinsă de pământ, pe care o frământase an cu an, cu picioarele încălțate în carâmbii căputați de atâtea ori.

Il dăduse la carte mai multă numai pe Ovid, oprind pe ceilalți la munca și alergătura câmpului. De aceea, ori de câte ori Ovid se'ntorcea în vacanță, era așteptat și aranjat în odaia rezervată pentru el, ca pentru oaspeți de cinste.

Ziua când a trebuit să plece și să se despartă de ai săi, era o zi mocnită și ploioasă, ca acelea ce pregătesc lapoviță și primii fulgi de zăpadă. Il conduse până la gara apropiată, pe un drum desfundat și moale, Ion Tânjală cu mârțoaga lui, ce șlompăta prin noroiu, suptă de oboseală și sudoare. Cerul, cu norii plumburii și coborîți, cernea picături mărunte, biciundu-i obrajii de catifea înfundați în gulerul păros al sumanului.

In lenevia acestui drum, Ovid ducea o nouă coloratură sufletească, care îi cerea să-și refuze sensibilitățile-i candide și să accepte pretextele logice impuse de maturitatea lui conștientă. Purta în gând rândurile vărului său, Alexandru Vasiliade, student mai vechi, la Academia de Arte Frumoase, unde vroia să se înscrie, și care se oferise să-i caute o gazdă și să-l inițieze în noua vieață ce începea. Știa că îl așteaptă la sosire.

La gară, ajunse cu mult înainte de a se anunța trenul. Coborî geamantanul, își desbrăcă sumanul ud de ploaie și se adăposti în spatele zidurilor roșii. Târâia încă mărunt și sticlos. Ion Tânjală înveli gloaba cu o pătură ,luă un șomoiog de paie din fundul căruții și-l trecu de câteva ori pe sub pântecele stropit de glod, îi dădu dinainte o porție bună de fân și veni să se îndosească lângă Ovid.

Nu stătură mult și trenul se auzi fluierând la cotitura podului de cale ferată.

Ovid Cristache își luă geamantanul din mâna lui Ion și urcă treptele vagonului de clasa a treia, lăsându-și mintea să oscileze pe încetul, fără să bănuiască divagațiile în care aveau să i se împleticească pașii.

*

Vărul său îl aștepta în gara Cetății Universitare, plină de muze, artă și de femei frumoase. Incepuse să ningă, cu o fluturare înceată de fulgi, ce jucau în jurul lămpilor aprinse din stradă, ca albinele în fața unui stup. Săniuțe cu un cal se'ncrucișau, alergând prin forfoteala albă.

— Ce zici, Ovidule; luăm o săniuță? opinti Alexandru întâlnirea lor radioasă, întârziată în îmbrățișări.

— Cum zici tu, dragul meu. Eu viu în necunoscut, se dărui Ovid poftei vărului său.

— Birjar ! țipă Alexandru, spărgând aerul rece ca o cupă de cleștar.

Muscalul ațipit în blana de catifea și cu cingătoarea strânsă în jurul trupului, tresări în picioare, frânând calul. Urcară amândoi, înghesuiți în scăunelul strâmt din fundul săniuței.

— Mână la deal, porunci Alexandru, satisfăcut în glas. Apoi, adresându-se lui Ovid :

— Mergem întâi acasă, să lăsăm bagajele, și după aceea ne întoarcem la un restaurant, ca să facem botezul intrării tale în vieața de student și să vezi de unde recrutăm noi modele pentru pictură.

Ajunși în deal, lăsară bagajul în noua locuință, și apoi muscalul întoarse sania. Struni din nou, îndemnând cu vocea pițigăiată și subțire, calul, ce galopa neobosit prin forfota fulgilor îndesiți ca o năvală de muște asupra trupului plin, încordat în ham.

In cartierul din strada Muzelor, câteva crâșme la rând zâmbesc noaptea de cântecele leșinate ale lăutarilor, cu haine soioase și lucii. In atmosfera acră și fumegândă, mesuțele înghesuite strâng în jurul lor, lume de tot felul, împestrițată din loc în loc de silueta eftin îmbrăcată a unor femei, cu trupul larg desgolit la piept și cu zâmbete sulemenite proaspăt.

In văicăreala și stridența saxofonului, vocea acestora accentuiază refrenurile în care, cuvântul „iubire" îmbracă formele și înțelesurile îmbătate ale amorului.

Câteva uși răspund în separeurile cu pereți de scândură, îmbrăcați în hârtie colorată și ornamentați cu fotografii donate sau furate dela clienți.

Din dans, perechile se desfac să se strecoare după paravanele unde plăcerile simulează extazele cele mai desmierdătoare...

Alexandru opri sania în fața localului „La Rebeca".

Coborîră, desmorțindu-se din înghesuiala strâmtă, îmbujorați la obraji și fulguiți pe gulerele paltoanelor, de parcă purtau blăni albe.

Prin deschizătura ușii, un zumzet gălăgios înfășurat în nouri de fum năvăli afară, ca dintr'un balon desumflat.

O atmosferă învăluită îi lovi în față. Prospețimea aerului de afară resipra din hainele lor, lăsând o dâră răcoroasă și binefăcătoare, până'n fundul localului.

„Incă un boboc" ! surprinse Ovid, șoapta unei femei dela o masă.

Această strictă apreciere îl derută brusc, grăbindu-se să găsească și să se instaleze confortabil în primul scaun ce l-ar afla liber,

Un chelner îi întâmpină printre mesele ocupate, aplecându-se invitativ.

In strecurarea lor prin lumea localului, Alexandru salutase cu zâmbetul întâmpinarea privirilor îmbucurătoare a câtorva fete.

Ovid înțelese că tovarășul său era un client cunoscut, și se simți pălmuit parcă de atenția mulțimii ce scontase în mersu-i, șovăelnic, un debutant naiv.

Cu o neprihănită complicitate, Alexandru apostrofă chelnerul ca pe o cunoștință veche ce-i cunoaște toate gusturile.

— Ascultă, Grigore : Natașa e aici ?

— Cum să nu! Clipi el șiret.

— Adu-ne niște vin bun, și poftește-o aici.

Chelnerul răspunse cu o respectuoasă înclinare, netezind mesuța învelită cu o față neîntinată încă de urmele altor pahare.

Alexandru întoarse apoi privirea către Ovid, ca și cum ar fi vrut să capete confirmarea satisfăcutului său orgoliu în această experiență, orânduită cu discreție.

Copleșit de noutatea situației în care nu se simțea în largul său, Ovid încercă totuși să se familiarizeze cu privirile celorlalți, scrutând configurația încăperii și vieața dinlăuntrul ei, cu o curiozitate încă neîncercată.

Se simțea introdus într'o ambianță, în care făcea eforturi copleșitoare ca să dovedească cel puțin o adaptare aparentă.

Pereții galbeni de fum, ferestrele înfundate cu ziarele decolorate, cadrul îngust dintre mesele în care un grup de dansatori se legănau în ritmul unei muzici cu sunete leșinate de saxofon, țipate în larma mocnită și înăbușitoare, îl speriase ca pe o ființă mică introdusă proaspăt într'o menajerie cu jivine.

Alexandru bănui simțămintele contrariate ale vărului său, și încercă să-i facă toate menajamentele posibile.

După câteva momente, Natașa veni între dânșii, cu o ținută eftin prietenoasă. Le dădu mâna zâmbind. Era patroana localului.

— Am ceva fain ! își anunță ea marfa.

— Vrem să vedem, i se adresă Alexandru, încântat.

Nu trecu mult, și Natașa coborî, din garsoniera aflată la etaj, cu unguroaica Erji, o fată cu carnația și silueta sveltă, cu o figură osoasă și trasă, punctată discret de o gură mică, scurt arcuită cu un roșu de vișină putredă, prin deschizătura căreia scânteia, în zâmbet, șirul de mărgele al dințișorilor prea mici.

Ochii mari, de culoare căprui sălbatec, pluteau într'un luciu umed, încondeiați pe deasupra de un fir de sprânceană, arcuit către tâmple.

Vorbind stricat românește, Erji era guralivă și neobosită, reușind să deștelenească sufletele amicilor săi, care nu puteau rezista orgoliului ei de a se face plăcută. Simțeau cum își împăunează dispoziția, desfășurând-o lunecos în ritmul crizelor ei de sinceritate profesională. Alexandru urmări cu o strașnică compensație momentele gradate ale conversației, și de unde la început avea teamă de neîncercatul său tovarăș, recolta acum răsplata încântării înscrisă pe figura acestuia. Deși cunoștea că cele spuse de Erji pot fi lucruri pe care le mai repetase tuturor clienților ei, era încredințat că pentru Ovidiu ele erau cu totul noui și demne de ascultat. De aceea nu căuta nici să controleze veriditatea spuselor ei și se mulțumea doar să zâmbească cu cinism, ori de câte ori fata voia să sublinieze mărturisirile-i făcute cu o evidentă încântare de propria-i imagine.

Nu puteau să sdruncine aparența de certitudine din povestea vieții ei de victimă, ascultând-o cufundați în reflexii. Suspectând această atitudine salutară a lui Ovidiu, ca pe un efect remediabil, Alexandru aștepta parcă să i se deștepte reveriile absorbite de făptura unguroaicei, ce respira o îmbiere caldă și mângâietoare.

Ovidiu simțea cum otrava dulce și plăcută îi creștea nesimțit în vine, deșteptându-i o luptă aprig de violentă.

In acele clipe, el n'ar fi putut defini categoric, cărei stări s'ar fi lăsat pradă : aceleia din ochii unguroaicei, sau puternicei lui îndârjiri, care nu se supunea înfrântă...

Intors acasă, luptă cu patima ce se desvoltase ametitor în preajma femeiei aceleia, eliberându-i fără voie focul simțurilor.

Lupta îi făcu însă, pe încetul, o adevărată disciplină sufletească, și cu toate că forța amintirii acestei femei era destul de puternică, el reuși în cele din urmă să-și statornicească neastâmpărul, eliminând impresiile înfrigurate ce i le lăsase.

Nu-i intrase în vieață încă nicio femeie și sufletul său căuta cu totul altă ființă care să-i astâmpere setea de iubire, dincolo de simțuri și de voluptate. Și n'o întâlnise.

Ședințele pe care le frecventa acum la Academia de Artă, îi oferise atâtea modele vii, prezentându-i femei ușoare, culese de prin localurile de noapte sau angajate de pe stradă.

Dar, într'o zi, veni să pozeze o studentă a clasei de sculptură, o tânără de o frumusețe corporală cu adevărat remarcabilă. In singura ședință ce a avut-o în față, studentul Ovid Cristache o închisese parcă întreagă în ochii lui, pentruca liniile ce le arcuise într'o schiță, să-și găsească substanța lor vie în munca atelierului de acasă.

Atât o văzuse, o primă și ultimă ședință. In prima zi când veni dela școală, se simți biciuit de privirile ei, se plimbă prin odaie, frecându-și mâinile, și aștepta cu înfrigurare momentele trudnicei sale lucrări, ca și cum acestea ar fi suplinit îndestulător, splendoarea modelului său.

Amintirea acestei ființe îl ținuia în orele libere de acasă, căutând cu un efort suprauman, să-i determine conturul rămas ca într'un vis. Visul acesta îi dădea o altă voluptate, ce-i inunda gândul, cu puterea talazurilor. Mișcările lui din lăuntru, mânate de un fascinant orgoliu al meșteșugului, se trudeau să dea surâsul și armonia ei nostalgică.

Croise liniile cele mai perfecte ale trupului femenin și totuși parcă se temea de arzătoarea lui claritate, ce-i domina sufletul ca lumina unei nopți cu lună.

Amintirea ei îl subjugase nevoiei de introspecție și, în fața tabloului început, se simțea alături de ea, cu puteri creatoare gigantice.

Nu știa cine a adus-o să pozeze în ochii colegilor dela Academie, dar auzise că prietenul și vărul său Alexandru, o numea Verușca.

Se înamorase de ea, cu o iubire ce ce relaxează orice dorință de posesiune și devine ritul creației.

Tabloul se forma și creștea din iubirea lui, simțea că ea fusese întruparea ideală a puterilor lui creatoare. Fiecare trăsătură a figuri, era legată de o emoție, iar în ochii ei clari și incandescenți, studentul se simțea atras ca de o vrajă cu adâncuri nepătrunse.

Privea schița începută, cu ochii mari și întredeschiși, în lumina lămpii și'n semiobscuritatea odăii, ca să se convingă dacă privirile ei îl urmăresc în toate direcțiile, de aproape sau de departe. Și îl obsedau.

La școală, între colegi, vorba îi deveni exclamație laconică, monosilabică, iar râsul — sinistru. Intra direct în sala atelierului în care pozau iarăși femei ușoare, angajate cu plată, de prin localurile de noapte.

Ovid Cristache avea mișcările plictisite, scârbite, și mintea deschisă întrebărilor. Se oprea cu privirea la geam, întoarsă în memoria lui, spre amintirea modelului pe care îl purta în gând, ca pe o plăcere estetică, și cădea într'o completă reverie.

Puterea concentrării, cuprinsă de o fascinantă aducere-aminte, îl făcea absent, nu atât la preocupările colegilor, cât mai ales față de temele expuse în timpul odios strijit. Mâhnit și scârbit de poziția acestor exemplare, el găsea nepotrivită măsura direcțiunii școlii, ce le impunea ca modele, socotind-o chiar un atentat la puritatea artei.

„Ingrozitor, gândea el, să aduci subiecte de artă, dintre exemplarele azilurilor de noapte. Trupuri bat,ocoritoare, mânjite și tarate în lingoarea canalului, cu carnea abia desprinsă din ventuza plăcerilor, să fie aduse aici, în atelierul elaborărilor de artă, unde trebue să se săvârșească o adevărată procesiune de completă absorbire a poftelor.

Arta trebue să fie spirit, amintirea pură, atitudine de exaltare a vieții. Artistul trebue să îndeplinească un refugiu, să plutească pe o undă de sensibilitate absolută, tăuritoare de visuri și de contact mistic.

Ori, promiscuitatea acestor femei, colectate din periferia vieții, nu poate reprezenta subiecte de delectare sufletească și de elan creator. Pictorul trebue să fie înamorat de model, să-i dea o formă de vis, iar nu scârbit, căci numai iubirea e capabilă să-ți aducă stările sufletești favorabile creației"...

Aceste gânduri îi dădeau o trufie artistică, ce nu putea să-și găsească inspirație în femeile ușoare, aduse în atelierul școalei. Lucra mai mult acasă. Cum ieșea dela cursuri, se întorcea în odaia lui unde îl aștepta evocarea demonică a modelului mintal, ce-l exalta peste măsură.

In fața acestei evocări, timpul i se pulveriza în clipe din ce în ce mai neliniștite, subjugate plăcerilor articulate de enigmateca femeie.

Dar această svârcolire interioară începu pe încetul, să-i umple sufletul până la obsesie, căutând o ieșire, o supapă de izbucnire. Căută să-și dea seama de starea tulburătoare, și încercă să fugă din umbra ce-i urmărea gândul, plimbându-se în marșuri neobosite prin odaie sau apucându-se cu un zel nebun de lucru, în speranța că-și va alunga viziunile. In unele momente, i se părea chiar că privirile ei s'au înfipt ca niște ace în ochii lui, și rămân proniți în jocul de lumină năucitoare, prinși în adevărate inele de culori, ca apele curcubeului spălat de ploiae.

Intr'o seară, lucrând așa cu o persistență halucinantă, simți o negură ușoară pe deschizătura pleoapelor, în țesătura căreia plutea o gază, umbra modelului său.

Bănui imediat un surmenaj.

Își îndreptă privirile spre geam, și văzu casele de pe stradă ca prin pomoroacă. Un fior de ghiață îi patină șira spinării. La gândul că e rece în odaie, sună servitoarea să aducă lemne.

Orbitele-i părea zăbrelite de funigei în ceață și îi barau orizontul cel mai apropiat. Ingrozit la teama că un surmenaj crescând l-ar putea împiedeca să-și treacă ultimele probe ale examenului anunțat curând, se așeză în pat, într'o amorțire de trunchiu răsturnat.

„Ce vrajă blestemată exercită asupra mea femeia aceasta ?", gândi disperat.

Dar imaginația-i otrăvită se opri împotmolită în aceleași scormoniri bolnăvicioase, răpindu-i seninătatea sufletului și a gândului.

*

A doua zi, medicul școalei îl găsi cu înfățișarea schimbată și sidefiu de palidă, îi surprinse zig-zag-ul privirilor în refugiu, și-i recomandă o liniște perfectă, repaos desăvârșit și o îndepărtare dela preocupările-i obsedante.

Rămas singur, Ovid Cristache asculta cu suflarea reținută sfârâiala mohorîtă a lemnelor din sobă, asmuțind somnolența odăii așternută cald peste tăcerea grea, materială, ca de plumb. Își simțea trupul frânt ca după un drum prea lung.

După câteva săptămâni de concediu și de suspendare a oricărei activități, simți din nou o încetă pendulare a vieții, declanșată ca din amorțirea unui mecanism cu axa subredă și din sensația unei oboseli, ce-i curgea lent prin toate articulațiile.

Privi iarăși tabloul. O tristețe își înseilase firele vagi de contur, ca o pânză de paianjen, lăsând să plutească rotocoalele de lumină convalescentă ale imaginelor neuitate.

Furat încă de încordările interioare și înverșunat de gândul debilității generale, desvăluia plasa otrăvitoare a nopților de insomnie, prinsă din nou în zănatecele obsesiuni.

Colegii dela Academie veneau intermitent ca să-l vadă. Intr'o după amiază cu înserarea lenește, prietenul său Alexandru Vasiliade a întârziat mai mult la dânsul. Stăteau de vorbă.

Vigoarea intelectuală a acestuia, dar și ferocitatea lui prefăcut misoghină, îi dădeau o elocvență convingătoare.

Voind să-l aducă la realitate, Alexandru căuta să scoată din sufletul amicului său, toată greutatea ce-i apăsa gândurile, sfidând cu violență efectele ce au decurs din toată dragostea lui.

Copleșit de gânduri, Ovid Cristache rămase umilit ca de ocară.

— O femee nu trăiește decât pentru carne și instinct, pentru ispită, izbucni Alexandru. Din sentimentele care par la ele serioase și trainice, scânteiază cele mai îndrăznețe capricii.

Iubirea la o femeie e numai un pretext sub care se pregătește freamătul ascuns al simțurilor.

Trăim sub amenințarea primejdiei lor și nu găsim niciun argument să le disprețuim. Știm noi de câtă slăbiciune suntem capabili în fața femeei frumoase. Și cel mai inteligent bărbat se prostește în asemenea cazuri.

—Nu cred că e cazul, răspunse Ovid cu un sarcasm în zâmbet.

Reîntremat oarecum de vorbele prietenului său, el vru să pară mai exuberant și capabil de dispreț față de amintirile-i nostalgice, înghețate ușor sub răceala acestei concepții de vieață pe care lăsă ca să alunece patina unor gânduri mai sprintene. Alexandru povestea, acum, cu elanul său neastâmpărat, erotismul temperamentelor orientale, chiuitoare în cântecele și în dansurile lor viforoase.

— Caracterul lor de rasă, spunea el, apare nealterat și inevitabil în orice izbucnire. Mersul, zâmbetul, conformația statuarii, lumina ochilor nedeslușiți, evidențiază până la surprindere, firea lor mistică, fără mărgini și însetată ca o plantă de stepă.

Dragostea cu ele, dragă Ovid, e un contact cu natura deșteaptă în străfundurile ei, descleștată și darnică.

Să vezi ce mi se întâmplă mie, acum câteva luni.

Mă îndrăgostesc de o rusoaică, studentă la clasa de sculptură, Vera Timofeev. Intâlnirile și dragostea cu ea îmi scurmă și acum amintirile. Ne întorceam odată dela masă, pe o vreme de iarnă, cu o noapte neasemănător de revelatoare, și ne întâlnisem amândoi în dorința de a face o plimbare cu sania.

Dragă Ovid ! nu-ți închipui ce adâncă răscolire mi-a lăsat în suflet virtejul și îmbrățișările ei calde.

Numai momentele acelea mă făcură să cred în sufletul de cazac, cu dragostea lui sălbatecă și viforoasă ca fulgii de stepă, dragoste abundentă ca misterul și neliniștită ca întinderea peisagiilor rusești.

Cântecul zurgălăului rostogolit hain, în văzduhul spart de viteza săniei, îmi fredonează parcă și acum în minte, armonizat cu pornirile mele haiducești, ce se încinseră cu îmbrățișările ei.

Am invitat-o mai târziu să pozeze și în atelierul școalei.

Nu știu dacă-ți mai aduce aminte !...

In timp ce vorbea astfel, niște pași se oprira la ușă. Ovid tresări cu o mină palidă, bolnăvicioasă. Urmară câteva clipe de tăcere, cu pulsul grăbit în vine.

Alexandru sări în picioare, înaintând spre ușă. Ascultă. O gâfâială înăbușită pompa prin gura cheii. După câteva clipe, urmă o ciocănitură măruntă și sfioasă. Alexandru deschise.

De pe divan, privirile lui Ovid umplură cadrul ușii, ca 'n așteptarea unei fantome !

Verușca apăru din întunericul sălii, cu obrajii îmbujorați și ochii fosforescenți.

Alexandru privi spre Ovid, cu o mină nedumerită, apoi veni s'o întâmpine, cu o exaltare însoțită de un gest invitativ, larg și ospitalier.

Ovid rămase într'o răceală de ghiață, mumifiat.

— Nu mă cunoști ?... Am venit să te văd, se scuză ea, cu toate că ora întârziată nu mi-ar fi permis aceasta.

— Nu e nimic, domnișoară ; foarte drăguț din partea matale că te-ai ostenit să vii și fără scrupule. Fă-te comod.

Alexandru o ajută să-și desbrace paltonul, așezându-i blana cu parfumul răcoros, pe scaunul de lângă ușă.

— Cum te mai simți ? întrebă ea. Am auzit că ești bolnav și nu știu ce m'a îndemnat să viu. Poate portretul... cercetă ea întrebătoare, netezindu-și apoi rochia întinsă pe trupul țipător de plin și arcuit.

Se vede că amintirile D-tale au culori, întocmai cum gândurile unui scriitor capătă slovă, vorbi ea, cu un accent întins și cu o lene grea în privire.

— In adevăr, confirmă Alexandru, toate lucrările lui mărturisesc un meșteșug dar și o confesiune intenioară.

— Cred că nu e cazul să căutăm noi proveniența drumului ascuns din creația sa, corectă Vera Timofeev. Am citit astăzi într'o gazetă locală, un articol al unui anonim profan, ce se străduia să sesizeze mișcarea personagiilor dintr'o expoziție, și să absoarbă până la destrămare, viziunea artistică a pictorului.

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR SI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

NUMĂR DE PAŞTI

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 10
Luni 10 Aprilie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

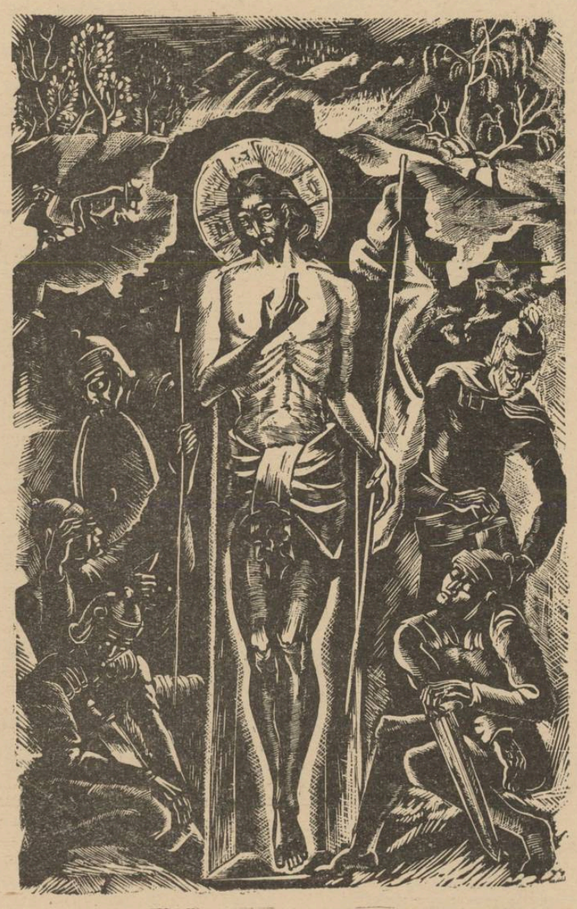

FRED MICOŞ — Invierea

IN PREAJMA GOLGOTEI

de GEORGE PUTNEANU

Asistăm la agonia unei lumi care, în furia ei muribundă, distruge tot ce a produs geniul omenesc dela începuturi până astăzi. Mă cutremur când mă gândesc la judecata istoriei. Ne va condamna posteritatea, socotindu-ne drept cei mai cumpliţi barbari din cursul istoriei universale. Ne vor blestema generaţiile viitoare pentru că suntem autorii distrugerii marilor creaţiuni de artă, care nu se mai pot înlocui. În loc să adăugăm şi noi ceva la patrimoniul cultural şi artistic primit dela înaintaşi, am inventat maşini pentru distrugerea lui. Mi-e ruşine că trăesc în epoca în care s'au distrus Mânăstirea dela Monte Cassino, domurile italiene şi catedralele gotice. Mă simt vinovat că sunt contemporan cu cei ce îndrăsnesc să bombardeze Roma. Oare ce simt piloţii în momentul când apasă pe buton pentru a descărca bombele ucigătoare asupra oraşului etern, cu tradiţie şi cultură de două ori milenare, în care şi străzile au gloria lor în istoria artelor şi culturii universale? Se gândesc măcar că distrug o operă de artă ce valorează mai mult decât tot aurul şi toţi sgârie-norii continentului nou la un loc?

Cine şi-ar fi putut închipui vreodată că omul ar putea ajunge într'o asemenea sălbătecie, că ar fi capabil de atâta ură? Şi totuşi, autorul groaznicei distrugeri de azi e omul creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, omul care a fost în stare să se ridice până la autorul creaţiunii, scriind Divina Commedia, sculptând pe Venus din Millo, pictând Gioconda şi Cina cea de taină, înălţând catedralele şi domurile, creind pe Faust şi Hamlet, sau melodiind epopeea Niebelungilor. Iată unde a ajuns omul pe care l-a salvat odinioară Iisus.

Toate aceste fapte dovedesc că lumea se găseşte astăzi într'o mare rătăcire. Omul vremurilor noastre este rău, egoist, lacom, sălbatec, diabolic. In furia sa de distrugere, nu cruţă nici biserica, nici căminul, nici opera de artă.

Cred că în omul de azi a adormit conştiinţa artistică şi morală. In vreme ce se distrug marile monumente artistice, nici un strigăt de alarmă nu se aude de nicăeri. Unde sunt aleşii naţiunilor, elitele, marii artişti ai lumii, care să protesteze împotriva barbariei şi distrugerii, cerând, în numele moralei şi artei, umanizarea războiului şi cruţarea monumentelor istorice şi artistice? Asupra lor apasă o parte din povara grea a răspunderii distrugerilor ce se săvârşesc sub ochii lor. Toţi s'au retras de pe baricade, la adăpost de orice riscuri şi răspunderi momentane, dar s'au împovărat cu răspunderea în faţa istoriei de a nu fi protestat împotriva barbariei. Marii artişti şi creatori de stiluri de viaţă şi-au trădat chemarea. Omul diabolic de astăzi este creaţiunea lor. Căci, în opera lor, pentru a fi mai originali,

(Urmare în pag. 2-a)

„ALTERNATIVA"

Aud spunându-se în jurul meu că trebue să trăieşti, pentrucă n'ai dreptul să-ţi iei viaţa atâta timp cât n'a stat în puterea ta să ţi-o dai. C'est que les hommes se veulent grands! Ca în teatrul lui Racine... Nu e mai cinstit: trebue să accepţi să trăieşti, atâta timp cât simţi încă dorul de viaţă?...

*

De câtăva vreme toată lumea se crede obligată să repete sloganul „speranţei". Mi-aduc aminte de un tânăr scriitor italian, Carlo Michelstaedter, care s'a sinucis în Octombrie 1910, fără altă justificare decât cea — exaustivă de altfel, pentru un spirit — a consecvenţei faţă de convingerile sale teoretice.

Carlo Michelstaedter n'a fost un „sătul de viaţă", un „obosit", un „disperat". Nu s'a sinucis din mizerie sau din pricina vreunei decepţii. Propoziţiunile sale sunt simple. Teza pe care o includ, aşişderea. „Cei mai mulţi (scrie ei în „Dialogul asupra Mântuirii") acceptă viaţa ca pe un FAPT, când de fapt ea e o PROBLEMĂ".

Aproape toată viaţa noastră, observă Michelstaedter, constă în dorinţa şi aşteptarea viitorului; asta vrasăzică, la urma urmei, că nu posedăm cu adevărat viaţa niciodată, şi nici pe noi înşine. Şi tocmai pentrucă nu ne posedăm niciodată pe noi înşine, nu putem nimic. Giovanni Papini, care s'a ocupat de suicidul fundamental teoretic, socoteşte că pentru Carlo M., singura clipă care valorează să fie trăită, pe care o putem adică trăi autentic, în calitate de noi înşine, fără să fim traşi pe sfoară de nici-o lege de gravitaţie a mecanismului psihic, este clipa care nu mai are viitor, căreia nu-i urmează nimic: momentul morţii. Dar nu al oricărei morţi: clipa premergătoare unei morţi oarecare, întâmplătoare, este o clipă la fel de ternă, de neinsemnată, ca oricare alta, de vreme ce ea nu e act şi pătanie a subiectului, de vreme ce subiectul e pasiv, cu alte cuvinte, faţă de moarte. Clipa deplinei posesiuni a propriei noastre fiinţe este clipa premergătoare morţii consimţite, prin convingere. Viaţa a rezultanta unor legi precise, infaibile; asemeni căderei, care e efectul legii gravitaţiei. Omul însă, în măsura în care e ins, adică entitate spirituală, poate obţine ca viaţa sa să nu fie cădere. Piatra nu poate fi convinsă de necesitatea renunţării la cădere, pentrucă stringenţa determinismului mecanic aplicat lumii materiale nu-i permite să aleagă. Spiritul poate însă alege. Renunţarea voluntară la viaţă oferă spiritului satisfacţia împărătească a unui singur, mare moment în care insul s'a avut pe sine: eternitatea înseamnă clipa-unicat: aceea căreia nu-i mai urmează nimic.

Carlo Michelstaedter, spirit de o rară libertate, datorită poate faptului că încarcerarea cărnii nu poate fi, în cazul lui, atât de perfectă, de vreme ce, biologic, scriitorul acesta provenit dintr'un amestec de rase, mediteranian şi nordic, oriental-contemplativ şi occidental-pragmatic, nu era un animal perfect rotunjit în organicitatea sa. Svârlit în viaţă fără să fie total viabil, solicitat de ispitele spiritului fără să se poată desprinde cu totul de viaţă, desbinat între dorul de a trăi, cenzurat şi valorificat de spirit, şi dorul de a se salva, contrariat zi de zi de carnea centaureşte legată de lut, Carlo M. este arhetipul artistului: omul alternativ.

Modern, în sensul tragic al cuvântului, modern până la identificare simbolică aproape, cu vremea sa, (începutul acesta sbuciumat de secol, în care haosul se luptă să-şi aleagă apele de uscat) Carlo Michelstaedter este un Iov à rebours: închinător al ideei de responsabilitate umană, anthropocentric până la idolatrie, orgolios ca un zeu, pe cât era Iovul antichităţii biblice de umil, de iresponsabil, de theocentrist: „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat", s'a transformat în această nouă perspectivă, în: „Omul a acceptat (fiindcă nu ştia ce), Omul a repudiat (când şi-a dat seama ce primise), fie numele Omului nedesonorat".

*

Poate părea o idee anarhică, dostoiewskiană, suicidul — concluzie a unui silogism.

Suicidul — consecvenţă logică. Suicidul — raţionament. Judecat din afară, dintr'un alt cuget, aşa apare poate. Dar dinlăuntrul cugetului celui ce-şi cumpăneşte dreptul la o clipă de conştiinţă a responsabilităţii sale, a demnităţii sale omeneşti, faţă de univers, opunându-i datoria de a se supune, pe de altă parte, legilor universului fizic din care se simte parte, sinuciderea — raţionament nu mai poate fi socotită gest nihilist: pentrucă fără conştiinţa libertăţii, demnităţii şi responsabilităţii persoanei umane în cosmos, viaţa omului este o ruşine, o mârşăvie. Din nefericire, ea încetează să mai fie astfel, abia în momentul când încetează să mai fie oricum, pentrucă singurul fel de a-ţi demonstra responsabilitatea, împotriva necesităţii, deci împotriva legilor vieţii fizice: suicidul.

Viaţa se salvează dela umilinţă abia în momentul când se auto-spulberă.

Intre: a trăi umilit şi a muri mândru, scriitorul amintit a ales într'un fel, foarte conform felului de a fi al secolului XIX, secolul intelectualist.

Problema se complică însă azi cu un termen exterior: veacul nostru a descoperit psihologia abisală, al cărei prim coral scos la suprafaţă este dorul de viaţă. A acţiona conform comandamentelor cerebrale când funcţionează încă latura instinctuală, e poate o dovadă de orgoliu, dar nu e una de înţelepciune. Endocrinologia are logica ei, pe când Logica, ştiinţă a gândirii formulate, independent de suportul ei vital, n'are endocrinologie.

*

Mi-aduc aminte, „a propósito" finalul unui film italian regisat de Bragaglia: „Milioane în vânt" cu Umberto Melnatti, acest mare filosof al ridicolului, de un humor sec, dureros, sarcastic: ruinat, eroul întruchipat de Melnatti se retrage pe terasa clădirei, decis să se împuşte. Jos însă, în direcţia privirilor sale tragice, fâlfâie drapelul vieţii: rochia unei tinere posesoare a unor splendide gambe desgolite de vânt. Cu un gest din cele mai calme, de un firesc care convinge, necesar, irezistibil, Melnatti vâră brusc revolverul în buzunar şi porneşte în fugă pe scări, înspre femeia zărită.

Se cheamă că n'a luat destul de serios hotărirea sinuciderii? Deloc! Numai că, în momentul în care s'a decis, termenul străin nu intervenise: logica raţionamentului său era perfectă, renunţarea la viaţă motivată perfect, teoretic. Justificarea organică nu fusese însă încercată. Dorul de viaţă exista încă, puternic. Logica uitase endocrinologia.

Renunţând să se sinucidă, personajul întruchipat de Umberto Melnatti n'a fost erou; n'a fost însă mai puţin uman, pentrucă n'a fost mai puţin autentic: cinstit, cine doreşte, are dreptul să se deteste, dar dorinţa îl obligă să renunţe a da curs desgustului de sine. Dacă numai un deget tremură, pe trăgaci, sinuciderea nu mai e un act autentic. Renunţând să se suprime, Melnatti a fost cinstit. A demonstrat adică responsabilitatea conştiinţei umane, şi faţă de realitatea endocrină, nu numai faţă de logică.

E o ecuaţie care cu foarte mare greutate poate fi soluţionată fără erori de calcul.

Michelstaedter spunea: „Mă sinucid, deci nu sper, deci trăesc prezentul, dispensându-mă de viitor, deci sunt în posesia vieţii mele, mă am, sunt autentic".

Personajul lui Bragaglia poate raţiona: renunţ la sinucidere, cu toate că pot să nu renunţ, dacă vreau. Dar, renunţ pentrucă nu pot să nu ţin, responsabil fiind şi liber, seamă de faptul că sângele nu poate încă să nu renunţe. Sângele doreşte viaţa, şi el are logica lui, la fel de îndreptăţită".

Dovadă că viaţa e: sau viaţă pur şi simplu, sau nu e de fel; şi că ideea de „viaţă spirituală" în sensul în care electismul nostru poltron vrea să o desemneze, împăcată cu viaţa biologică, nu poate fi luată în serios. Trăieşti — şi atunci mori pentru spirit — sau mori pentru viaţă ca să poţi trăi spiritual. „Alternativa"... Ştia şi Kierkegaard ceva...

P. S. — Bibliografia scrierilor lui Carlo Michelstaedter, pentru cei pe care-i interesează, este: „Il Dialogo della Salute" (disputa intorno alla vita e alla morte, di sapare platonico e leopardiano, notează Papini) apărut la Formiggini, Genova, şi un al doilea volum, conţinând „La Persuasione" şi „La Rettorica", în aceeaş editură. Despre în Papini: „Gli amanti di Sofia", Vallecchi, Firenze.

ION FRUNZETTI

IN AŞTEPTAREA INVIERII

de I. VALERIAN

Acum în preajma Paştelui, încercând să ne adunăm gândurile răvăşite de suflul atâtor vânturi protivnice, ne-am surprins inima bătând în ritmul unor versuri ce ne-au desfătat zilele fără griji ale copilăriei; imagini însorite se deapănă ca într'un film de basm, roiuri de păsări ciripesc în sate inundate de răset şi voie bună, hore de flăcăi şi fete se învârtesc în sunet de cobze şi viori, iar în peisajul sărbătoresc lucesc la soare căsuţele proaspăt văruite

„pe care cocostârcii, înfipţi într'un picior
„dau gâtul peste aripi, tocând din ciocul lor".

Ce departe suntem astăzi de pastelurile lui Alecsandri, cu cerurile lor atât de senine, cu primăveri aducătoare de noui nădejdi şi îndemnuri la muncă, cu bucuria patriarhală a unor vremuri de pace şi siguranţă!

Vestitorii primăverii de anul acesta se lasă aşteptaţi de înfrigurarea noastră. Poate mai cred că văzduhul nu şi-a scuturat toate cojoacele de zăpezi rămase din iarnă, poate se tem de bubuitul tot mai înteţit al tunurilor.

Şi, totuşi, peste plaiurile noastre sbuciumate vor pluti într'o zi cocorii. Pe firmamentul cenuşiu vom vedea vâslind unghiuri întraripate, în aceeaşi formaţie tactică, devenită astăzi obsesie.

De sigur, primul gând al celor de jos va fi ca să se ascundă în săpăturile pământului, şi numai dacă sirenele de pe înaltele acoperişuri vor rămâne mute, oamenii vor afla că sunt cocori adevăraţi, că a venit primăvara.

Iată într'adevăr pentru blazarea secolului nostru emoţii inedite, recorduri de progres negândite! Contemporanii se pot felicita că au atins culmea perfecţiunii, că stăpânesc cu desăvârşire văzduhul, întrecând sburătoarele cerului.

După aproape două mii de ani dela învierea Mântuitorului, nu se poate spune că mintea scotocitoare a omului a rămas inactivă în tendinţa de a ferici speţa umană. Confortul modern nu lasă nimic de dorit; ne plimbăm cu uşurinţă pe apă, pe sub apă şi în aer; în laboratoare se descoperă leacuri pentru toate bolile trupului; dragă Doamne, o vieaţă de om e un dar preţios, care merită toate strădaniile savanţilor.

S'ar părea că astăzi am atins fericirea absolută, ne-am apropiat la un pas de dumnezeire.

De ce oare, acum în ajunul Paştelui, un oftat uriaş învăluie pământul? El vine de undeva, din strana unui schit uitat de munte; acolo, doborît şi singur suspină Iisus. Plânsul lui dumnezeesc, pornit pentru împăciuirea lumii, este copleşit de huetul avioanelor, de sgomotul exploziilor, de undele radiofonice care în toate limbile îndeamnă popoarele la învrăjbire.

Secolul nostru de aur a isbutit în fine să provoace o încăierare cu adevărat mondială. Milioanele de vieţi sunt nimicuri, populaţia nevinovată este terciuită în oraşe, operele de artă păstrate de veacuri, sunt distruse în câteva minute.

Incearcă unii filozofi mistici să lămurească pricinile actualului conflict, în cuvinte mustind de erudiţie, ca şi când erupţia unui vulcan s'ar putea potoli cu vorbe savante şi explicaţii ştiinţifice. După ei, societatea de astăzi este obosită de civilizaţie, măcinată de acţiunea corosivă a raţionalismului. O prăpastie s'ar fi deschis între spirit şi materie, între religie şi ştiinţă. Un nou „ev mediu" va să vie peste epoca noastră, un uragan de foc va sufla, îngropându-ne în besnă, asemenea cetăţilor înnisipate ale pustiului.

Cei cari au avut datoria şi putinţa n'au aruncat la vreme punţi de înţelegere între golurile ivite între oameni, ei au acumulat doar bunuri materiale, cu mult peste trebuinţele lor, socotind că lumea începe şi sfârşeşte cu ei. Astfel au luat naştere cele două tabere duşmane, a flămânzilor şi a sătuilor. Astăzi, războaiele nu se mai pornesc dintr'un capriciu de alcov imperial, ci dintr'o nevoie de existenţă categorică. De aceea şi sguduirea este mai puternică, asemenea straturilor ce pornesc spre stabilizare în cataclismele seismice.

(Urmare în pag. 2-a)

MANDIA ULEA

Invierea

CARNET

de DAN PETRAŞINCU

BENEDETTO CROCE, în a sa **„La storia come pensiero e come azione"** observă că: „...istoria se scrie cu lucrurile pozitive şi nu cu cele negative, adică cu ceeace omul construeşte şi nu cu ceeace dărâmă". Desigur, adaogă Croce, negativul e în corelaţie cu pozitivul — în Istorie — dar el nu există decât ca un pendant al pozitivului.

Cu alte cuvinte, istoria e construită din civilizaţie şi cultură, şi nu din faptele care distrug cultura şi civilizaţia. Deoarece, cum poate deveni „istorie" o acţiune care duce la neant?

Iată cum un latin ne învaţă că istoria înseamnă mai ales **prezenţă**, adică act de conştiinţă. Fiindcă orice act de civilizaţie sau de cultură deşi ne îngrădeşte metafizic, cimentează prezenţa şi conştiinţa noastră istorică, pe pământ.

„Limitând", el circumscrie prezenţa noastră în concret. E marea lecţie de optimism pe care ne-o dă o minte occidentală...

*

A CRITICA înseamnă a nega? Aceste două noţiuni au fost prea mult confundate în epoca noastră. Există o voluptate a criticii dusă până în pânzele albe. Dar spiritul critic nu trăeşte dintr'un permanent **nu** opus valorilor şi non-valorilor; într'o lume de relaţii armonioase, spiritul critic nu e altceva decât spiritul de discernământ; şi marii critici nu sunt aceia care neagă, ci aceia care neagă **pentru a afirma**. Iată decе nu trebue să fii negativ decât în măsura în care crezi în ceva...

*

DESIGUR că numai o critică minoră purcede dela ideea de a **judeca** o operă de artă, un creator; cealaltă, ia fiinţă din actul de **dragoste** pentru valoarea lor umană şi spirituală.

Iată o frază din **Goethe** al lui Friedrich Gundolf, pentru criticii prea pedanţi:

„Să nu uităm niciodată că toate metodele noastre **(de critică, n. n.)** nu sunt decât mijloace şi că în domeniul istoriei literare chiar, ceeace este mai bun e tot veneraţia şi entuziasmul..."

*

IN „Drumul vieţii", Emerson — elevul lui Carlyle — are curajul să afirme cele de mai jos: „Cheia epocii prezente poate fi una, poate fi alta, cum pretind tinerii oratori; dar adevărata chee a tututror epocilor este Imbecilitatea; imbecilitatea, în marea majoritate a oamenilor, în toate vremurile; toţi sunt victima forţei sale de gravitaţie, aşa cum sunt victima prejudecăţilor şi a fricii. Ea, imbecilitatea, dă putere celor puternici — deoarece mulţimea n'are nici o încredere în ea însăşi şi în propria ei activitate".

*

SUNT probleme esenţiale pe care umanitatea le uită în fericire. De aceea, epocile de nenorocire par date omului ca pentru o re-echilibrare în esenţial. Omul devine prea superficial când şi-a realizat micul lui „bienêtre".

In astfel de epoci, de „fericire", rolul tuturor acelora care au o conştiinţă este, după cum spune André Gide, să **reamintească** masselor adevărurile uitate. Scriitorul trebue să fie un om „incomod", care loveşte în crusta de indiferenţă a omului mijlociu. Iar în epocile de „nenorocire", el devine, tocmai dimpotrivă, omul calm, îndrumătorul echilibrat, fratele înţelegător care atenuiază efectele cumplitului reviriment al... esenţialului. El trebue să arate omului simplu, înebunit de frică, depăşit de evenimente, că „esenţialul", — adică tragicul din noi — nu e tocmai atât de negru pe cât se arată şi că, în definitiv, orice suferinţă este o faţă a bucuriei — aceea de a exista.

*

PENTRU clipele de descurajare, pentru zilele când te simţi mic, neputincios — cu refrenul viclean „vii prea târziu, totul a fost spus" — iată un sprijin, din cartea **„Ideile trăesc"**, a lui Gonzaque Truc:

„Fără încetare se petrec generaţiile sub privirea veşnică a stelelor; dar prin mulţimea de generaţii care s'au ridicat pentru a se topi la fel în cenuşa timpului, din ziua când cea dintâi celulă de viaţă a tresărit în sânul lumii născânde, niciodată raza soarelui n'a lăsat două urme identice pe acest pământ, niciodată n'au fost două emoţii exact la fel, nici două idei, nici două întâmplări asemănătoare. Iar viaţa sub aparenţa ei de invarіabilitate, realizează astfel miracolul unei perpetue înnoiri".

(Urmare în pag 4-a)

Opera dramatică și rolul regisorului

Nici actorul, nici regisorul, ajutați de oricâți mașiniști, tehnicieni de tot felul, pictori decoratori, etc., oricât de buni ar fi ei, în fața unui text prost nu au ce face, nu pot scoate nimic din el.

Dovadă: toate piesele slabe puse de diversele teatre în trecuta și actuala stagiune.

Ele ilustrează încă odată cât de greșiți au fost aceia care la un moment dat voiseră să inițieze acea mișcare — a cărei durată nu a fost totuși prea mare, cum era și natural, ea fiind dela început greșită — mișcare ce se accentuase oarecum după război, în vremea tuturor încercărilor și inovațiunilor, urmărind să pună opera dramatică, deci autorul, pe planul al doilea. Se urmărea, cu alte cuvinte, scoborîrea valorii textului la importanța unui pretext teatral făcând astfel să-i treacă înainte autorului când interpretul, deci actorul, când regisorul. Mai cu seamă regisorul.

Regisorul devenea tot.

Ori iată că nu-i așa.

Și nici nu putea fi astfel.

Adevărul este că textul este totul.

Dacă ești servit de un text bun, dela care să pornești, atunci poți scoate un spectacol mare, de mare artă, care să transfigureze actori și spectatori, care să dea pe plan estetic acea înaltă emoție de artă adevărată pe care numai adevăratele opere de teatru le pot da.

In caz contrariu nu.

De altfel, la înțelegerea asta, s'au întors cei mulți dintre regisorii mari, chiar și cei de felul lui Gaston Batty, care cochetaseră oarecum cu ideile contrare.

Și altfel, dela formula „regisorul creiază spectacolul" s'a ajuns din nou, cum era și normal, la primatul textului.

*

Argumentul că teatrul este spectacol și că spectacolul este creiat de regisor, se dovedise — chiar și în practică, pe terenul pe care regisorii se simțeau mai la largul lor să discute — a fi cel mult un simplu sofism, dacă nu chiar o palissadă.

Raționamentul de bază al unui astfel de sofism, anume că aceiași piesă capătă altă valoare și devine alt spectacol într'o direcție de scenă și cu totul altul când intră pe mâinile altor regisori, nu putea fi un argument care să arate că textul nu are importanță și că regisorul este totul.

Se spunea aceasta datorită constatării ce se făcea în felul acesta că textul n'ar reprezenta decât aceia ce „poate" sau „vrea" sau „înțelege" să realizeze regisorul dintr'acel text.

Și cum ar putea să fie altfel — se spunea — din moment ce teatrul nu-i o operă literară, poezie, nuvelă, roman, etc., care trăește prin ea însăși, ci este aceia ce actorul face dintr'însa, aceia ce decoratorul face dintr'insa, aceia ce mașinistul face din ea, aceia ce reflectoarele fac din ea, cu alte cuvinte aceia ce el, regisorul, care comandă și distribue toate acestea, vrea sau știe să facă din acea piesă.

Ori, dacă nu este decât ceiace vrea el să facă din ea, înseamnă că spectacolul și piesa sunt două lucruri diferite, înseamnă că spectacolul este ceva deosebit și în afară de piesă, este o creație a lui și nu a autorului care nu rămâne a fi decât creiatorul textului ceiace, prin el însuși, n'ar fi decât o simplă abstracție!...

Dacă argumentul în aparență pare logic, nu-i greu de văzut că, în realitate, așa cum spuneam mai sus, el nu-i decât un simplu sofism, ceeace și explică falimentul lui chiar și pe teren practic, unde anumite încercări de a se înlocui un adevărat text de teatru prin ceeace s'ar putea numi mai de grabă pretexte de teatru, altfel admirabil inventate pentru a da prilej regisorului să facă cele mai interesante și complete exerciții — și chiar exhibiții de regie — au fost departe de-a corespunde speranțelor puse în ele de inițiatorii lor. Că acest fel de a gândi în realitate este un argument nevalabil, îl constitue și faptul că el nu se poate aplica nici altor manifestări intelectuale asemănătoare.

Căci, în adevăr, cu mai mult cuvânt el ar trebui să se aplice de exemplu în muzică, modalitatea realizărilor muzicale fiind aceeași: un text deoparte și execuția de altă parte. Și atunci ar trebui să spui că textul este un element de sine stătător și abstract, iar execuția, că ar fi elementul principal. Dar se vede ușor unde s'ar ajunge.

In cazul acesta, evident că nici simfoniile lui Beethoven n'ar mai însemna mare lucru.

Ori, numai o simplă asemenea enunțare este aberantă.

Totuși, dacă argumentul în sine privitor la regisor ar fi bun, el ar trebui să fie tot așa de valabil și în materie de muzică, fiind complet analog: simfoniile lui Beethoven în definitiv nu se reduc și ele tot la niște semne pe hârtie? Cu alte cuvinte abstracțiuni?

Și nu s'ar putea spune, deasemenea, că muzica de fapt nu sunt aceste semne ci îmbinările de sunete, de viori și de viole, de harpe și tromboane, de tot felul de alte instrumente de coarde, alămuri și suflători, pian, orgă, celestă, xilofon, etc.?

Și concertul n'ar fi tocmai realizarea aceasta, îmbinarea lor, ritmul lor, căldura pe care dirijorul și executanții știu să i-o dea?

Și atunci n'ar trebui să se poată spune — repetând limbajul regisorilor cari pretind că ei sunt aceia care creiază spectacolul — că în adevăr așa și este în realitate, din moment ce un concert, dacă este dirijat de George Enescu, de Weingartner sau de Furtwängler este una iar dacă este executat de cine știe ce șef de muzică militară este altceva?

Sau, spre a lua un exemplu care să sară și mai mult în ochi, nu avem decât să ne gândim că același concert poate fi executat de vre-un taraf de lăutari, care s'ar putea să mai aibă și fantezia de a cânta după ureche atunci chiar va fi cu totul altceva, ceva de nepriceput, o parodie sau o mizerie!

Și atunci ar mai putea spune cineva că este același lucru?

Evident că nu.

Iată prin urmare, se va spune, dovada că șeful de orchestră este totul și că de el depinde admirabila sau proasta execuție a unui concert!

Că dintr'un concert splendid se poate face o batjocură și că șeful de orchestră este acela care îi imprimă concertului o culoare sau alta, o mișcare sau alta.

Dar întrebarea este: o poate, face el cum vrea?

Sunt unii lăutari care cunosc — asta mai de mult, dar cred că din aceștia trebuie să mai fie și acuma, pe la țară prin târgurile mici, etc. — câte un singur dans modern, pe care la câte vre-o nuntă îl cântă în toate felurile, după trebuință: și „valse lente" și „slow și „tango" și „fox-trot".

Și poate că nu le-ar fi greu să-l transforme la nevoie și'n marș militar sau chiar într'un imn sau marș de procesiune

Dar nici asta nu dovedește nimic.

Faptul că un dirijor de orchestră — asemeni regisorului — poate imprima în ritm și nu altul unei lucrări, o anumită culoare și nu alta nu dovedește decât un lucru prea banal: numai atât, o variațiune în posibilitățile de execuție, dar nu și faptul că el ar fi un factor mai important decât creiatorul însuși al operei respective; pretențiune care, luându-se un exemplu cu un titan ca Beethoven, — sau în teatru cu un Shakespeare — nu poate decât să apară în tot ridicolul ei.

Nu, șeful de orhestră — ca și regisorul — nu intră decât în rândul elementelor de execuție!

In felul acesta, răsturnând ierarhia, aproape că s'ar putea spune în logică pură că locul lui este alături de instrumentele propriu zise ale unei orhestre, care și ele sunt tot elemente de execuție.

*

Adevărul este că orice simfonie include, ca să zic așa, o potențialitate de execuție care este ideală și care, trebuie să concedem, este sortită să rămână ideală, pentru că nu există nici auz absolut — sau în orice caz este destul de rar — și nu există nici instrument acordat absolut, nu există nici sală cu acustică perfectă, nu există nici dozaj de emisiune de sunete și amplasament de instrumente absolut în nici-o orchestră, și desigur că tot așa nu există nici o interpretare care să atingă perfecția absolută, interpretare care altfel, teoretic, nu poate fi în acest caz decât una singură, unică, și care, tocmai deaceea, omenește nu poate fi atinsă.

Deci în orice realizare pe teren a unei opere muzicale vei întâlni tara unei serii de imperfecțiuni datorite fie organelor noastre, fie sensibilității și înțelegerii noastre, fie chiar condițiilor de realizare arătate: instrumente, acustica sălii, virtuozitatea sau lipsa de virtuozitate a executanților, etc.

Deaceia, precizând astfel situațiile, va trebui să spunem că un dirijor și o orchestră nu creiază o bucată într'un fel și că un alt dirijor sau o altă orchestră o creiază altfel, de unde să se deducă că dirijorul este totul, ci putem spune doar că o execuție s'a apropiat mai mult și o alta s'a apropiat mai puțin de ceeace conține, ca valoarea absolută, acea operă.

Ori aceasta este ceiace se întâmplă cu toate creațiunile ce trebuiesc executate.

Și toate astea sunt valabile nu numai în muzică ci și în teatru, în care d. regisor nu-i altceva, — nu poate și nici nu trebuie să fie altceva — decât un element de execuție, mai bun sau mai slăbuț, mai strălucit sau mai anost.

Din cauza asta, de altfel, chiar și cele mai bune opere de teatru — și nu mă refer la o anumită beletristică teatrală fără nici-o valoare de reprezentare ci la adevăratele opere de teatru — întotdeauna dau mai multe satisfacții atunci când sunt citite decât atunci când sunt văzute, lucru pe care l-am mai spus și în alte ocazii.

Și cu drept cuvânt, mai cu seamă dacă cel care citește este totodată un om de gust, un iubitor de lectură, dotat în acelaș timp cu o frumoasă imaginație: el va vedea personagiile apărând și dispărând, mișcându-se, dând replici, într'un cadru mult mai viu, mult mai colorat, mult mai real sau, din contră, mult mai feeric, decât poate da mucavaua, panourile de culise, decorurile trucate, pânza și cartonul vopsit, perucile false, bărbile lipite cu eter mastic, fețele date cu cârmâz și chinoroz, vocea prea aspră a unuia, prea pițigăiată a alteia și o evoluare pe scenă a altora lipsită de distincție sau de veridic.

De altfel, fiindcă mereu m'am servit de exemplul muzicei ca fiind ca cel mai adecuat și cel mai limpede în cauză, voi spune un lucru care în general nu-i cunoscut de marele public și care dovedește și aici cât de mare este concordanța între aceste două în ce privește regisorul și șeful de orchestră și anume că același lucru se întâmplă și cu marii muzicanți care, spre mirarea poate a multora, în mod obicinuit nu ascultă marile opere muzicale ci le citesc, tot așa cum cei mai mulți dintre noi nu ascultăm versurile ci le citim.

Sunt mulți cari pot mărturisi că în materie de versuri au mai multă satisfacție cetindu-le. Intr'un anumit fel poezia este și ea un fel de bucată muzicală, ca să zic așa, oarecum la jumătatea drumului dintre proza propriu zisă și muzica propriu zisă.

Dacă la început poezia n'a fost făcută pentru a fi cântată, în orice caz a fost făcută pentru a fi recitată, ori astăzi — fenomen de abstractizare sau poate chiar de degenerare — plăcerile cele mai mari le are cineva citind poezia „în minte" iar nu auzind-o declamată, fie chiar și de cei mai buni interpreți.

Plăcerea cea mai adevărată, cea mai pură a poeziei n'o va simți decât citind-o singur fără ca s'o audă sub nici-o formă.

Știm, sunt actori mari cari declamă minunat sau citesc minunat versurile dar... dacă totuși unele recitări excepționale — am auzit unele imprimări pe plăci, cum ar fi de Alexander Moisi de exemplu, care sunt cu adevărat extraordinare — zic, dacă unele asemenea recitări ne impresionează, admirația noastră este de altă natură: ea nu se va îndrepta propriu zis către poezia în sine a versurilor ci către căutațile excepționale ale interpreților.

Ori aceștia lucru cred că se petrece și cu marii muzicanți: ei „gustă mai autentic muzica citind-o".

Și poate că și noi, dacă am învăța în mod obișnuit să scrim și să citim notele tot așa după cum scrim și citim celelalte semne grafice, — literile, — desigur că cei mai mulți dintre noi, nu numai muzicanții, ne-am mulțumi să citim partiturile iar nu să le auzim!

S'ar petrece același fenomen care s'a petrecut și cu poezia, astfel că și muzica, dintr'o artă auditivă ar deveni o artă intelectuală, caci nu trebuie uitat, că un astfel de fenomen s'a petrecut efectiv și că poezia la început a fost în adevar o artă numai auditiva, arta bardzilor, a trubadurilor și a rapsozilor, ca să devie acum în urmă, cum am spus, aproape numai intelectuală.

La lectură o poezie de Baudelaire sau de Verlaine, de Mallarme sau de Apolinaire, pierde cel puțin jumătate din farmecul ei.

E surprinzător, dar așa este: poezia pierde astăzi recitată, ea care așa a început!...

Deaceia spuneam că la fel ar putea fi cu muzica.

Dece toate astea?

Pentrucă mijloacele de execuție pe care natura nu le poate pune la îndemâna, nu pot fi perfecte, pentrucă ele nu pot decât cel mult sa se apropie de valoarea ideală pe care o reprezinta opera în sine și de realizare ei ideală, dar nu pot să o atingă!

Mai mult, nu pot să atingă în foarte dese cazuri nici măcar — dacă se poate spune așa — „idealul" pe care fiecare dintre noi, în mod particular și relativ, ni l-am putut face.

Și atunci, în asemenea condiții, care este locul real al regisorului, ce poate să mai reprezinte el și restul executanților — regisorul luat deci ca șef al unei armate de executanți, sau, dacă voiți, ca primul dintre ei — decât un instrument, mai mult sau mai puțin perfect prin care se încearcă cât mai mult realizarea ideală a textului?!

Și ca să se vadă că atât regisorul cât și dirijorul nu au decât această valoare, a unui instrument, n'avem decât să ne imaginăm — și nu se știe dacă știința viitorului nu va realiza și o invenție ca asta, acum, când vedem că se conduc vapoarele pe mări și aeroplanele prin aer, numai prin unde, — o invenție grație căreia să se poată pune orice note dintr'o lucrare muzicală, sub cine știe ce aparat, așa cum se pun astăzi plăcile de patefon, și care să execute el bucata, cu intensitățile, ritmul și celelalte indicațiuni notate pe ea de compozitor, astfel că bucata muzicală să reprezinte astfel, automat și cât mai autentic, mai veridic și mai total, intențiile, gândurile și inspirația acestuia fără să mai treacă astfel prin sensibilitatea unui al treilea, care, în mod firesc, va denatura aceste intenții în concordanță cu felul și personalitatea lui. O astfel de execuție ideală — luata ipotetic — ne dovedește indirect, printr'un exemplu mecanic, presupunând o operă dispensându-se total de un dirijor, adevărata lui valoare și adevăratul lui rol: acela al unui instrument omenesc — inevitabil imperfect — care, este necesar spre a se putea executa o lucrare... până la descoperirea unor instrumente propriu zise în stare să reproducă aidoma — așa cum numai instrumentele pot realiza aceasta — o perfectă execuție a indicațiunilor autorului.

Cu alte cuvinte un rău necesar pe care încă mașinile și instrumentele n'au putut să-l înlocuiască...

Și pe care poate că... nici nu-l vor înlocui, dar care, până atunci, execută el — atât cât poate, — ceiace o mașină ideală ar trebui să execute totul și perfect și integral!

AL. I. DRĂGHICI

ECOURI teatrale

„MOMENT"...

Nu ne grăbim să fim prezenți în tabăra revistelor de specialitate, cari găsesc iar un „moment" neprielnic teatrelor, încât să fie nevoe de-a adăoga și noi acelaș îndemn către publicul spectator pentru revenirea la păstrarea aceluiaș contact de până acum cu teatrul.

Și nu ne grăbim să fim pentru că — mai întâi — înțelegem să stabilim un adevăr:

In primul rând, că nu există acest „moment", decât în judecata grăbită a câtorva.

In al doilea rând, declarația acelui „director de teatru" care pretinde că numărul spectatorilor s'a micșorat cu 30—40%, nu reprezintă altceva decât situația dela acele teatre cu un afiș stabilit sub aprecierea criticei dramatice.

Nu același lucru ar putea spune domnul „director de teatru" dacă ar vedea sălile cu: „Electra", „Domnișoara Nastasia", „Strigoii" și „Călătoria cea mare".

Așa că nu-i timpul să socotim potrivit un îndemn de natură să readucă spectatorii la teatre.

Atunci — însă — când va exista, vom înțelege să fim altfel de cum sunt alții acum.

Adică, să ne păstrăm cumințenia de totdeauna a marilor momente din viață, când nevoia de-a făcea tăcută o grije puternică, întrece interesul de teatru, pe care oricând îl mai poți găsi.

„PRICEPUȚI"...

Rubrica aceasta, de-atâta timp de când trăește, n'a avut alt rost decât să îndeplinească tot ceeace i se cade interesului ei și — firește — și a celor din sfera preocupărilor ei.

N'am crezut însă că ea poate ajuta „inspirației" unor „teatraliști", încât pentru unii titlul de „Ecouri teatrale" să se găsească potrivit și coloanelor altor reviste, iar pentru alții, „portretele" ce le facem, să se găsească nimerite — cu mici modificări — pentru alte capete de artiști, mai puțin sau chiar deloc potriviți caracterizării acordată de noi.

Mărturisim că metoda aceasta, departe de-a ne supăra, ne impune satisfacția de-a ne situa peste posibilitățile de stil și de cunoștințe ale celor cari o practică, rămânându-ne doar amărăciunea constatării că totuși a-

ceștia „pricepuți" — în ciuda flagrantei lor nepriceperi — sunt în serviciul unor gazete ca „pregătiți și inițiați în ale teatrului".

ELEMENTE...

Ne oprim azi cu aprecierea și asupra elementelor de teatru din provincie, fiindcă în favoarea lor pledează următoarele:

Dacă artiștii scenelor Capitalei obțin, în general, elogii de presă, mai mult sau mai puțin meritate, apoi artiștii teatrelor din provincie — cu tot necunoscutul lor succes — cu greu pot obține dela această presă învestirea cu titlul biruinții muncii depusă în cine știe ce colț de țară.

Doar presa locală le mai dă putința să se găsească apreciați de condee...

Dar, din păcate, ce condee „autorizate" sunt în această presă?...

Iată dece găsim atât de legitim să scrim și despre actorii din provincie.

Și vom începe cu actorul Petre Ștefănescu, unul din elementele de seamă ale Teatrului Național din Craiova, — care în rolul „Primarului" din „Nunta

LILLY CARANDINO

talentata actriță a Teatrului Național obține un succes deosebit în nouile-i apariții pe scena primului nostru teatru.

pe datorie" ca și în „Sacrificatorul" din „Oedipus Rege" sau în „Prezidentul" din „Intrigă și amor" a reunit elogiile de public cu aprecierea direcției teatrului, manifestată prin acordarea unui premiu de creație.

Actorul acesta, care a slujit opt ani pe prima noastră scenă și nu știu câți alți ani pe scena fostului Teatru Cultural, a interpretat totdeauna roluri cari au măsurat nu numai talia unei posibilități, ci aceea a unui adevărat talent. Și în toate n'a cucerit decât ceea ce i se cădea: succesul.

Azi este unul din principalii actori ai Teatrului Național din Craiova.

Mâine, cine știe?... poate să fie un actor care să refie iar nu numai atenția publicului spectator

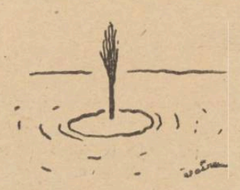

al Capitalei, dar și atenția adevăraților oameni de teatru cari știu să recunoască un talent

PORTRET...

Stăruе atâtea câștigate succese, datorite numai talentului și marei intuiții de-a pătrunde rolurile, încât numele Natașei Alexandra reprezintă azi girul unui afiș făcut să inscrie totdeauna o izbândă.

La a te artiste, succesul poate să fie de multe ori în funcție de mișcare sau de acele registate gesturi cu game care să înțeleagă rolul, să îndeplinească reguli, ca — însfârșit — să se obție acel „ceva" care să însemne reușită.

La Natașa Alexandra e cu totul altfel...

La Natașa Alexandra e mai întâi acea vie și neimitabilă expresie a ochilor, care singură reprezintă un însemnat aport de interpretare; și apoi e și acel atât de personal mod de a fraza textul, de a doza ironia și, mai cu seamă, de a servi replicile printr'o meșteșugită manieră aplicată acordării cu posibilitățile partenerului, încât, toate la un loc, ne fac să credem că doar inteligența și talentul domnicisale dictează la perfecta însușire a rolului și nu indicațiile venite dela altcineva.

La Natașa Aexandra, credem, că tocmai lipsa de prea vie mișcare, am putea spune: lipsa de agitație pe scenă — ne-o arată ca pe-o artistă cu perfectă intuiție în ale teatrului, având un gen aparte care, apreciat de mulți sau de puțini, e prețuit însă de ceva care însemnează artă.

Și numai prețuirea aceasta face să stabilească valoarea adevărată a unei artiste.

Restul e simplă profesie, ca toate obișnuitele profesii...

Să nu uităm categoria rolurilor pe cari le-a interpretat, și mai ales să nu uităm greutatea lor născută din variația rolurilor.

Fiindcă trebuе să se știe că Natașa Alexandra a jucat cele mai variate roluri, ca nimeni altcineva.

Noutatea e că Natașa Alexandra, care n'a mai fost distribuită în ultima vreme, să reapară în curând la „Studio" în piesa „O păpușe și alte jucării" de Bodin, când talentul său va cuceri iar entuziasmul publicului.

Și poate în aceeași măsură și scena „Municipalului" unde d-na Natașa Alexandra joacă în reprezentație, în piesa „O familie trăsnită" va cunoaște același succes.

AFIȘ

Un nou nume de autor dramatic va fi în curând găzduit de afișul scenei anexe a Naționalului.

E vorba de domnul Bodin, a cărui piesă intitulată „O păpușe și alte jucării" are în fruntea interpretării pe d-nele: Natașa Aleaxndra, Migry Avram Nicolau, Tilda Radovici și alții, în direcția artistică a d-lui N. Massim.

I. M. LEHLIU

IN AȘTEPTAREA INVIERII

(Urmare din pag. I-a)

Nu știm cât adevăr cuprind aceste teorii ale misticilor contemporani. Un lucru pare să iasă în evidență anume că egoismul neînfrânat al epocii noastre și setea arzătoare după satisfacții materiale ne-au îndepărtat de propriul suflet, de sufletul fratelui de lângă noi și de sufletul divin al Celui crucificat pentru împăcarea omenirii.

Constatarea aceasta, destul de banală, ne tulbură conștiințele, acum în preajma Invierii, când forțele urii se găsesc mai deslănțuite ca oricând și fără niciun simptom de aplanare.

Dacă oamenii ar fi urmat sfaturile lui Iisus, nu ajungeau la încleștarea de astăzi. I-au răstălmăcit pe dos învățăturile, au uitat sensul dăruirii Lui pentru înfrățirea celor zămisliți după chipul și asemănarea Tatălui ceresc. In scurta Lui viețuire, s'a dat drept pildă de simplitate și umilință, dar urmașii au cultivat un nemăsurat orgoliu. La ce ne-au folosit toate descoperirile științei dacă n'am fost în stre să îmblânzim nici cu o iotă sufletul pitecantropului din noi?

In ajunul acestor Paști, când nu se vede nici o zare de lumină pe pământ, ochii se îndreaptă mai arzători către Crucea Mântuirii, brațele se ridică pădure către cer, implorând pe Iisus ca pe supremul reazem al sufletelor bântuite de furtună. El este chemat ca prin puterea sa dumnezeiască să poarte către liman corabia lăsată în voia valurilor. Il strigă cu tărie copiii nevinovați, tremurând sub ploaia de bombe venite din cer, îl roagă femeile și bătrânii porniți pe lungul drum al bejeniilor și El trebuie să vină.

In așteptarea sfintei Invieri, mulțimea înfricoșată se leapădă de născocirile semănătoare de nimicire și își întoarce fața către icoana blândă a Mântuitorului, cu o ultimă speranță.

Iată, simțim în aer trista împrimăvărare, ascultăm trezirea la vieață din sânul pământului și ne spunem că vieața biruitoare a colectivității merge înainte „cu moartea pre moarte călcând" că avem datoria să credem în zilele de mâine.

Vom avea un Paște de purificare prin suferință, o revizuire adâncă a raportului dintre om și dumnezeire, cum nu a mai fost de veacuri. Numai așa vom isbuti să trecem întremați greaua cumpănă de astăzi.

Cel puțin, dacă l-am înțelege și iubi pe Iisus în ceasul al douăsprezecelea! Altfel, în zadar vom aștepta clipa mântuirii.

I. VALERIAN

IN PREAJMA GOLGOTEI

(Urmare din pag. I-a)

au exploatat și stimulat tot ce e ascuns, primitiv și brutal în ființa omenească, toate acele instincte animalice care n'au putut fi adormite în cursul celor șapte mii de ani de istorie, cultură și civilizație.

Nu ne vom opri aici asupra cauzelor care l-au împins pe drumul rătăcirii. Ele sunt multiple. O consecință a lor — și cea mai tristă — este pierderea posibilităților de mântuire.

In avântul său spre cuceriri, descoperiri și invenții tehnice, omul s'a substituit divinității, socotindu-se în același timp om și Dumnezeu. A mers atât de departe, încât a crezut că nici o forță nu mai e în stare să-i rezistе, că prin forțele sale poate cuceri și cerul cu toate minunile lui. Dar s'a înșelat amarnic. Impotriva lui s'au întors propriile-i invenții. Golgota pe care o suportă azi e rezultatul acestei nesăbuite îndrăsneli.

Din înălțimea lui de cuceriri, ametitoare, omul s'a văzut aruncat în prăpastie. Strigătul său sfâșietor nu-l aude nimeni, căci n'are cine să-l audă. Divinitatea l-a părăsit, sau mai de grabă a părăsit-o el. Dumnezeu e azi un basm mitologic. Astfel că el a pierdut dreptul la salvare, a pierdut paradisul. Pentru el nu există nici un Iisus care să accepte calvarul Golgotei. Nu-i rămâne decât să se salveze prin el însuși. Va reuși?

Omul de azi se găsește mai singur ca oricând. L-au părăsit și divinitatea și societatea. O melancolie de sfârșit, ucigătoare, a pus stăpânire pe sufletul său. In jurul lui e singurătate, moarte și îngheț. Zadarnic visează o lume liberată de jugul codurilor sociale și de conflicte între popoare, în care omul să devină el însuși: mai sincer, mai bun, mai curat. Există undeva acea lume, dar pe calea pe care a apucat-o se depărtează de ea. El, distrugătorul domurilor și catedralelor, nu o va putea descoperi niciodată.

Suntem în preajma Golgotei. Cum se prezintă lumea în fața măreței minuni a Invierii? Plină de sânge, ruine, moloz și cenușă. Această înviere ne găsește mai răi, mai seci, mai disperați ca oricând, în drum spre moarte. „Toate Golgotele din lume sfârșesc prin lumina Invierii", spunea cândva un ortodox. La capătul suferințelor omului de azi stă îngerul morții. Pentru el Iisus nu va învia niciodată.

GEORGE PUTNEANU

O poveste din anul 1883

de OLGA GRECEANU

Alexandru Dumas fiul nu era privit de publicul parizian numai ca un excelent romancier, dar și ca un cunoscător de artă și un foarte interesant colecționar de artă. Era tot așa de des văzut în Galeriile negustorului de tablouri Georges Petit, cât și în sala Drouot, la vânzările prin licitație, cunoscute prin cinstea experților ei. Un obiect cumpărat prin strigările dela Sala Drouot, era un maximum de garanție pentru valoarea declarată.

Pe Alexandru Dumas îl cunoșteau toți: înalt, volnic cu mustăți dar fără barbă, cu părul lung dat pe spate, stătea ceasuri întregi la Drouot, examinând cu deamănuntul obiectele — în special tablourile — ce aveau să fie vândute a doua zi.

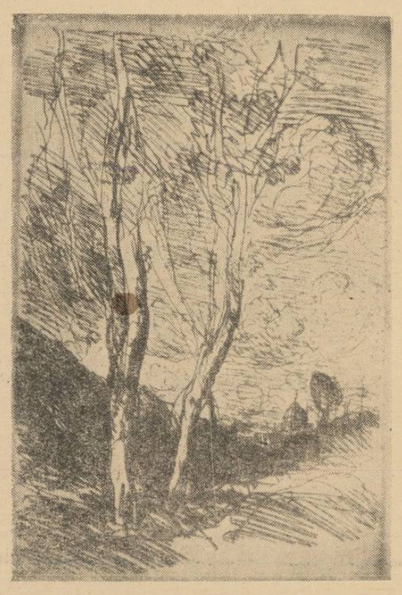

COROT Peisaj

Când licita asupra unui tablou, impunea respect. Incepeau șoapte în public. Fiecare rămânea încredințat că pânza prezentată avea valoare, deoarece Dumas dorea s'o achiziționeze pentru colecția lui și din moment ce o dorea, va merge de sigur până la capăt cu licitația și deci ar fi fost nepotrivit să-i stea cineva în cale, supralicitându-l. Din două motive: întâi, că el, Dumas, era simpatic; al doilea, pentru că se temeau de el, de influența lui, de puterea lui.

La rândul lui, Dumas avea încredere nelimitată în propriile lui lumini, și tot atât de nelimitată, în tot ce venea dela Sala Drouot sau Galeriile Georges Petit.

Alexandru Dumas a văzut într'o zi la Georges Petit o pânză de Corot și deși i s'a părut exagerat prețul de 12.000 franci (ceeace ar face azi aproape 12.000.000 lei) o cumpără pentru colecția lui. Primul invitat să admire pânza a fost Meissonier, care a găsit că e cel mai frumos Corot din toate câte le cunoștea el și că prețul de 12.000 e gratuit pentru un asemenea Corot.

Alexandre Dumas era fericit.

Dar se găsește întotdeauna cineva neașteptat care să turbure fericirea oamenilor. Un vizitator, într'una din zilele de primire ale romancierului, uitându-se la noul Corot declară:

— Aveți aci un bun Trouillebert.

— Vreți să spuneți un Corot?

— Nu, vreau să spun un Trouillebert.

— Dar e semnat Corot...

— Luați informații precise, domnule Dumas, eu vă spun că e de Trouillebert.

Deși Dumas nu vroia să creadă în cele spuse de severul și intransigentul vizitator, totuși a început să-l roadă bănuiala.

In pragul ușii, petrecându-și mosafirul, Dumas l-a întrebat oarecum în treacăt, dacă nu cumva știe unde locuește acel Trouillebert?

— De sigur. Strada Navarin 20, în cartierul Bréda.

A doua zi, când abia eșiau lucrătorii la muncă, Dumas suna la ușa pictorului. Trouillebert era îmbrăcat, pentrucă sosise cu câteva minute înainte dela gară, venind din Olanda. Vizita celebrului romancier îl flata tot atât de mult pe cât îl surprindea.

In mai puțin de două minute a fost însă lămurit, mai ales că lângă ușă. Dumas descoperise un fel de tablou „pendant" cu cel ce cumpărase drept un Corot, și l-a putut întreba direct dacă el e autorul.

— In adevăr, tabloul ce vedeți aci e de mine și aveam odată un altul destul de asemănător, dar nu mai știu ce a devenit.

Aflând unde e pânza și aflând și de iscălitura lui Corot, nu s'a mirat prea mult; ba chiar a dat oarecari explicații, cum de exemplu că știe că cele mai multe lucrări ale lui odată vândute dispar pentru câtăva vreme, pentru a apărea apoi sub numele lui Corot, că deși ar fi trebuit să depună plângere, nu a făcut-o pentru că e sărac și nu poate cheltui cu un proces în care nu cunoaște pe vinovat. Asigură că el n'are nici o vină... că e dezolat...

Dumas l-a rugat să-l întovărășească până acasă să-și recunoască opera. Falsul Corot atârna pe cel mai luminos perete din sala de biliard a iubitului academician.

— Da. E peisagiul meu. Eu însă îl semnasem cu numele meu: **Trouillebert,** și nici de cum Corot. Iscălitua mea a fost probabil zgâriată... Iată, se văd urmele primului T... apoi aci un L... Operația a fost superficial executată... Domnule Dumas, cred că nu vă îndoiți de buna mea credință; dacă pe deoparte eroarea în care ați căzut mă flatează, pe de altă parte, mă simt jignit de manoperele capabile să atragă asupra mea bănueli nedrepte.

Touillebert avea atunci 50 de ani, și era un pictor experimentat. Ca fizic, capul unui om de treabă: rotund, cu ochelari. Muncea fără întrerupere. N'a fost elevul lui Corot, dar a adoptat, ca mulți alții, maniera lui. Un Trouillebert cu iscălitura lui Corot se vindea 10.000 franci, pe când un Trouillebert cu adevărata lui iscălitură nu se vindea decât cu 300 franci.

Dumas, convins de cinstea pictorului, a luat alt drum: la Georges Petit, cel ce i-a vândut tabloul. Altă nedumerire! Și Petit a fost de bună credință. El a crezut cu adevărat că a cumpărat și a vândut un Corot veritabil. Dacă fi avut cea mai mică bănuială, cum ar fi compromis autoritatea numelui lui și cum ar fi îndrăznit să-l vândă tocmai lui Dumas?

Față de asigurările date de negustor, Alexandru Dumas s'a mai calmat. In definitiv, umilința de a se fi înșelat nu putea să-l atingă mai mult pe el, decât pe artistul Meissonier care s'a înșelat tot așa de profund. Georges Petit a luat tabloul îndărăt, a restituit banii, spre mâhnirea lui Trouillebert care a constatat că nu valoarea operei se cumpără, ci prestigiul unei nume. Calitățile plastice au încetat să atragă de cum s'a știut că nu e un Corot? La aprecierea unei opere nu intervine decât sugestia? Dumas ar fi rămas un mare animator al artei, dacă, cunoscând numele adevărat al autorului, ar fi menținut **și aprecierea și prețul.** Ar fi ridicat un pictor modest la rangul înalt la care i-ar fi dat dreptul talentul și viziunea lui de peisagist, și ar fi trecut drept un sincer iubitor de artă, nu numai drept un colecționar de fațadă.

Dumas și Petit și-au dat cuvântul, unui altuia, de a nu povesti aventura care nu face cinste niciunuia din ei.

Dar, contrar dorinței lor, aventura **Corot-Trouillebert** va izbucni, o săptămână mai târziu, cu mult sgomot.

(Va urma)

=Pădurea=

Nu am de gând să fac o odă pădurii sau o descriere cu altă armătură lirică și nici s'o înfățișez prin prisma imaginației unui citadin cu rucksacul în spate sau cu pușca de vânătoare hoinară.

Nu-mi trece prin minte nici să scriu un studiu forestier de câtă bogăție cuprind regiunile împădurite: deasemeni, mărturisesc că nu am nici o ideie de raționalizarea tăierii copacilor pe parchete sau de replantarea pădurilor. Sunt în măsură să fac aceasta inginerii silvici sau alți technicieni.

Gândul meu sboară acum, undeva, într'o pădure dela câmpie, spre baltă, lângă luciul apei. Acolo unde sălciile se privesc în oglindă când vin apele mari ale primăverii, care înecă grindurile și vitele oamenilor.

Plutesc în ambianța pădurii cu versurile simple și pastorale ale lui Pierre Dupont, din veselul cântec normand al veacului trecut:

„J'ai deux grands boeufs dans mon étable,
„Deux grands boeuf blancs tachés de roux.
„La charrue est en bois d'érable
„L'aiguillon en branche de houx.

Aceste versuri se asociază în minte cu o istorisire adevărată, culeasă dela isvor, la marginea de pădure, cu oi care pasc și dulăi ce le apără de jur împrejur.

Lemnul pădurii întotdeauna a constituit o ispită pentru oamenii dela țară, care l-au folosit la toate nevoile lor. Și la noi ca și în Franța, plugul, până mai acum vreo șapte decenii, a fost făcut tot din lemn de corn. Deasemeni, osiile căruțelor și multe alte obiecte. A fost o epocă de întrebuințare a lui la fabricarea multor unelte agricole, care a durat până la desvoltarea celeilalte industrii, care i-a luat locul, a fierului și a oțelului.

Odată cu dispariția poștalionului cu cai și atrăsurilor cu zurgălăi, care purtau în legănarea lor și în înfrigurarea orelor ce abia se scurgeau, pe boerii de altădată sau pe călătorii străini ca abatele de Marenne din Zodia Cancerului, a dispărut și plugul și osia de lemn din ograda țăranului.

Istorisirea tragică culeasă într'un popas de voie bună, într'o dimineață de Iunie, când raze de soare pătrundeau jucăușe printre ramuri de salcii și poleiau cu un nimb de aur duba pescărească în care mă aflam, a fost încropită de o convorbire simplă cu un pădurar oarecare, întâlnit la marginea pădurii.

Peisagiul era fermecător, iar vorba lui domoală făcea și ea parte din eufonia ciripiturilor și chemărilor de păsări, de pe limpeziș.

Pădurarul bătrân care fusese cu mult timp înaintea lui, era un om sfătos, dar aprig la mânie. N'ar fi îngăduit pentru nimic în lume să se jefuiască pădurea sau să fie păscută de oi și alte vite ale sătenilor. Pe loc încheia procesul verbal și delicvenții prinși erau înaintați autorităților. Nu înțelegea să facă nici un soi de tocmeală. „Nu sta de lemn Tănase" — după cum se exprima plastic povestitorul.

Intr'o toamnă, — știi d-ta pădurea cea adâncă dela Prundul Morii, — a fost găsit tăind lemne, un lipovean, de către Moș Stănei. L-o fi amenințat cu vorba și poate și cu arma, dar cele ce s'or fi petrecut n'a putut afla nimeni. Numai că Moș Stănei a pierit de atunci de pe fața pământului.

— Cum așa? îl întreb eu mirat.

— Până acum vreo doi, trei ani, când s'a descoperit crima.

— L-a ucis lipoveanul?!

— L-a tras una cu toporul în cap, apoi i-a săpat groapa pe loc și despre Moș Stănei nu s'a aflat de cât din gura tot a lipoveanului, după nouă ani.

— Tocmai după nouă ani!..

— A mai fost prins de alt pădurar la lemne și banditul cu barbă, l-a înștiințat că dacă îi va face proces, îl va trimite după Moș Stănei... Reclamat la jandar și anunțat Parchetul, lipoveanul a mărturisit tot și după aceia, bietul pădurar a fost desgropat. S'au găsit la locul cu pricina doar niște oase și scăfârlia.

— S'a identificat victima și s'a dovedit că era chiar Moș Stănei? îl întrerupsei eu dintr'o vană curiozitate.

— El era. S'a cunoscut după geanta de piele, putrezită și ea. Au urmat apoi cercetări la Instrucție, tot felul de interogatorii și însfârșit judecata.

După aceia, lipoveanul cu barbă a îmbrățișat ocna, — termină pădurarul cu indiferență, convorbirea noastră.

VALERIAN PETRESCU

Se topesc zăpezi pe glasuri din popor

Ingânări de ape mari au unit
spade răsucite'n răbufnire
și ochii satelor privesc spre-un mit
turnat în bronz fără vestire.

Pe șesuri valahe de doine lăcrimate,
credința lângă o troiță a'ngenunchiat,
iar apostolii cu tămâe'n cuvânt de frate,
desgrădesc pământ aureolat.

Se topesc zăpezi pe glasuri din popor,
cucernic se'nchină păduri cu brazi și fagi,
începe plugul să tae brazdă nouă în ogor
și satele cuprind trupul țării dragi.

ION TH. ILEA

Maria

Nimeni nu știe ce soarta aduce, pe cine ridică în slavă
Ci numai Tu, prunc nenăscut, ce'n pântec mi-adormi
Și trezindu-te'n noapte asculți parcă durerile lumii.
Tu, singur, vestit de Arhanghel, dai glas tăcerii'nțelepte
Și ca un cântec îmi suni la urechi nespusa minune.
Mă'ndemni spre cer să privesc și albastrul aleargă
Dor și lumină țesând spre alte întinderi, departe
Cum vei fi, prunc nevisat, lumină ce-mi sfâșie carnea
Tu, creangă aplecată din cer, peste noaptea nădejdiilor [mele
Iată, mamă îți sunt eu și'n brațele mele adormi-vei,
Dar cugetul mi-i încă drept și trupu-mi ca roua tresare
Doamne, iată vasul ales; în cuvinte de slavă
Cântă sângele meu pentru Tine, Tu, ce aflându-mă vred- [nică Ție
Mamă să-ți fiu, pogorîndu-te în mine cu puterile tale de [sus
Mărire-ți aduc, eu, roaba neștiutoare
Cântecul negrăit al făpturii mele sărace, Ție-l înalt.
Tu Cel ce neamuri trufașe în praf le'ngropi cerbicia,

Tu, Cel ce tronuri și regi îi faci ca firul de iarbă
Și smeriților arme le dai și-i chemi în rând lângă Tine
Din nouri îi ridici și schiptrul luminei l'întinzi drept [răsplată
Lasă pruncul Tău să mă doară, ca să-ți mulțumesc
Fără vorbe, ci doar trăind pentru Tine,
Imbrăcându-mă în umbra Ta, ca'ntr'un vestmânt de [mătasă.

IULIAN VESPER

Genoveva de Brabant

Pădurile auziră trompetele sunând
Și glasul vânătorilor cu cisme mari, — în grabă, —
De mamă și de fiu-i întrebând
Așa cum doar de morți demult se 'ntreabă.

La toți zâmbind, ca soarele din brume,
Străin privea copilul, cu sfială,
— Ca la ființe dintr'o altă lume —
Căci codrii i-au fost leagăn, scut și fală
Și chipul mamei și-al ei singur nume!

Și-acum, deodată, mândrul senior
In fața cărui ciuda lui se frânge
Că-i turbură din sihăstria lor,
Când îl ridică și la piept îl strânge...

Sărmana mamă cumpătul își pierde
Căci tatăl uriaș e-atât de mare!
Peruca lui de aur sclipește 'n umbra verde
Și pe obraji din suflet vin lacrimi dulci și-amare.

In mii de ani i-o clipă când plânsetul durerii
Cu-al bucuriei pentru toți se 'mbină:
Ca 'n veac să nu se uite, tabloul revederii
Il zugrăvi destinul cu mâna lui divină.

In el și azi curtenii la inimi duc, uimiți,
Minunea vânătoarei, câștig duios, de toarte,
In timp ce câinii lor se gudură 'mblânziți
De visul căprioarei ce rumegă de-oparte...

ȘTEFAN STĂNESCU

Psalm

De Tine, lutul putred de patimi, ne desparte,
Și crește peste inimi miasmă grea de moarte
Aceleași bălți stătute în suflete rămân,
Aceleași umbre grele, acelaș dor păgân.

Orbi, căutăm în humă izvorul fericirii.
Din florile credinței, nădejdii și iubirii,
Petale reci și moarte, prin ani, s'au scuturat
In lutul vieții noastre cu mlaștini de păcat.

Ce suflet amintindu-și de ceruri mai suspină,
Cu inima înfrântă, chemând a Ta lumină,
Să-și spele în căință și'n lacrimi nesecate
Simțiri nelegiuite și gânduri vinovate?

DIMITRIE ALBOTA

Cântec

Nu mai plânge, vinovat copil,
Nu te mustre cugetul, — nu-nu!
Floarea lilieciior de-April
Pentru totdeauna se pierdu...

Pentruce te-ai despletit așa?
Cine oare te-a'nvățat să cazi
Cu genunchii frânți în fața mea,
Vifor cu ochii negri și nomazi?

Pentru cine plângi așa?... Auzi!
Cineva te strigă din pridvor:
Poți să pleci de-acum... De ochii uzi
Niciodată n'ar' să-mi fie dor...

Floare albă-albă de cireș,
Arșiță de-adolescent buimac,
Crengi pustii cu țepi de măcieș,
Scuturat parfum de liliac...

Și m'oiu duce mai daparte iar,
Fericit pe lume călător...
De surâsul buzelor — amar —
Niciodată n'ar ' să-mi fie dor...

D. FLOREA—RARIȘTE

ABATELE GALIANI

de DOROTHEA CHRISTESCU

Două literaturi, cea italiană și cea franceză, consideră că abatele Ferdinando Galiani le aparține într'o măsură egală.

Puțin importă numărul și valoarea intrinsecă a lucrărilor scrise de el în limba franceză sau în cea italiană: principalele calități ale acestor opere: brio-ul napolitan și verva pariziană, carura juridică romană și eleganța rafinată franceză, se contopesc într'un tot, propriu scriitorului, și imposibil de disociat. De un spirit tipic meridional și specific italian, gândirea lui Galiani este fecundată de climatul Enciclopediei, și aparține de drept echipei de renovatori economiști ce dominau Franța la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea. Școala conversației ce devenise o artă numai la Paris, complectează cu grația și rafinamentul ei vâna satirică pe care spiritualul abate o moștenise, gălăgioasă și dârză, dela strămoșii din Chieti și Neapole.

Ferdinando Galiani face parte din elita de scriitori străini de limbă franceză, cu care Franța din vremea lui Voltaire și a lui Diderot se mândrește.

Economist și literat, el devine cunoscut în 1751 cu primul său tratat: Della moneta. *Nouăsprezece ani mai târziu* Dialogues sur le commerce des blés, *publicat sub îngrijirea lui Diderot și lăudat de Voltaire, îl clasează printre marii economiști ai secolului. Lucrarea aceasta, opera lui capitală, demodată și uitată astăzi, răsfoită poate doar de vre-un erudit economist pasionat de texte vechi, se găsea în 1770 la locul de onoare în toate saloanele literare și era comentată la Curte mai aprig decât un eveniment politic. Explicația este că această lucrare era într'adevăr un eveniment politic pentru secolul al XVIII-lea: ea punea bazele agriculturei corporative, pregătea liberul schimb european, prevedea exploatarea, capitalismul și comunismul.*

Astăzi însă nu pentru această lucrare de specialitate este el citat în antologii, ci pentru verva și brio-ul desfășurate în abundența sa corespondență pe care, reîntors în Italia după o ședere de zece ani la Paris, o ține cu prietenii săi francezi: Diderot, M-me d'Epinay și M-me Necker.

Galiani își împarte locul de frunte de strein scriitor francez cu principele de Ligne și cu Frederic al II-lea regele Prusiei. Mai profund, am putea spune mai serios format decât nobilii săi rivali, el întrunește daruri naturale de o mare valoare: erudiție aleasă, gândire filozofică, artă a paradoxului mânuită cu multă vervă, luciditate ascuțită și fină, uneori chiar spirit profetic.

Nu este el oare acela care, primul în acest secol tradițional, anunță știința istoriei moderne? Și nu tot el atrage atenția asupra neajunsurilor pricinuite de absolutismul educației negative aplaudată în 1762 de adepții lui Jean-Jacques Rousseau dar recunoscută ca pernicioasă de educatorii secolului al XIX-lea? Înlăturarea manualelor școlare, suprimarea autorității paterne și a ideei de datorie, metoda de a lăsa copilul într'o completă necunoaștere de tot ce e disciplină până la vârsta de doisprezece ani, ca și cum inteligența ar putea să se desvolte într'un mod natural fără ajutorul exercițiilor și ar putea să rămână curată fără cunoașterea unui amumit număr de adevăruri, sunt teorii ce neliniștesc și nemulțumesc profund pe abatele Galiani. „Emile al lui Jean-„Jacques este fals — spune acest premergător „al dogmaticilor pedagogi ce aveau să trăiască „o sută de ani după el — pentrucă nu pregă-„tește la viață. Ce este viața? Efort și grije. „Să muncești, iar nu să te înveselești! Să mun-„cești nu când vrei tu, ci când vor cei de cari „depinzi, sau când vrea hazardul: aceasta este „viața! Educația trebue deci să ne învețe supunerea la o muncă ce nu ne place"...

1759 este o dată decisivă din viața lui Ferdinando Galiani: data numirei sale ca secretar al Ambasadei Neapolelui la Paris.

Paris! Orașul miracol, capitala lumei, cetatea gândirei, pe care cu o afectuoasă și admirativă impertinență abatele italian îl numea „cafeneaua Europei".

Prezentarea la Curte a noului și tânărului secretar — avea treizeci și unu de ani — ar fi trebuit să treacă neobservată; dar lucrurile s'au petrecut altfel. Galiani era foarte mic de statură; mic, negru și vioiu; un adevărat grăunte de piper. Când apăru la Curte, împodobit cu penele ce păreau imense pe micuțul lui bicorn de diplomat, pierdut în strălucitorul

costum de gală și strivit de greutatea decorațiilor și de mulțimea galoanelor, curtizanii — acești nemiloși căutători de ridicol — isbucniră în hohote de râs. Abatele nu se lăsă intimidat:

— „Sire, — spuse el ajungând în fața regelui — Vă prezint mostra secretarului Neapolelui. Secretarul vine pe urmă".

Regele făcu mare haz de această spirituală aluzie, Curtea aplaudă lecția bine meritată, dar tânărul secretar ținu minte vreme lungă acest usturător prim contact.

Debuturile sale pariziene cunoscură curând alte neajunsuri. Nimic nu-i plăcea în capitala Franței: aerul era greu, apa rea, lumea neînțelegătoare. Cunoscut în Italia, lăudat de Academia de Crusca și cea din Herculanum, sărbătorit la Neapole și la Roma, Parisul rece și rezervat nu-i dădea decât gânduri negre. „Am „fost prezentat Marți ducelui de Choiseul — „scrie el unui prieten italian —; a binevoit „să mă privească o clipă. Cred că dacă exami-„nează tot astfel și treburile statului, exame-„nul este cam superficial". In altă scrisoare găsim această frază ce l-a făcut să surâdă compătimitor mai târziu: „Parisul este orașul oamenilor ce vor să ducă o viață obscură și anonimă".

Un an întreg abatele Galiani cere necontenit să fie rechemat în Italia, cu aceiași stăruință și cu aceleași argumente sincere și convingătoare scoase din adâncul inimei cu care zece ani mai târziu — trimis acum în țară — se va strădui să fie numit din nou la Paris, singurul oraș unde se simte într'adevăr la el acasă...

Micuțul dar spiritualul abate nu rămâne multă vreme necunoscut în Franța, patria cuvântului de spirit. Baronii Cleichen și Grimm sunt primii lui prieteni și admiratori. Il introduc în saloanele D-nei d'Epinay și D-nei Geoffrin, la ducesa de Choiseul, la baroana de Holbach. Galiani devine în scurt timp prețiosul ornament al reuniunilor cele mai alese.

Toți contimporanii vorbesc despre el cu accente atât de entuziaste și de sincere încât nu ne îndoim nici o clipă de uimitoarea lui ascensiune. Marmontel, Grimm și Saint-Lambert îl descriu în culorile cele mai frumoase. Marele pontif al secolului, Voltaire el însuși, îl arată ca pe un discipol al lui Platon și Molière. Diderot îl laudă în termeni ce ni se par bizari când ne gândim că este vorba de un abate, dar cu cari ne împăcăm aducându-ne aminte de esența particulară din care erau creați mondenii prelați ai secolului al XVIII-lea: „Când „abatele Galiani intră într'o reuniune, intră „cu el veselia, imaginația, spiritul, fantezia, „ironia, gluma, nebunia, însfârșit tot ce te face „să uiți durerile și meschinăriile vieței".

de ŞERBANA H. TARTEA

Cu mânile încrucişate peste pântecul acoperit cu pestelc-a-i ţesută în in; cu capul aplecat pe piept şi buzele strânse într'o durere înfrântă, îşi târăşte picioarle tăbăcit, în faţa Precistei, ca în fiecare seară înainte de culcare.

Se opreşte privind straniu, la icoana de lemn învechit şi mâncat de cari unde chipul Fecioarei cu Pruncul în braţe, înegrit de timp, a dispărut cu totul în umbra ştergarului din borangic, pe care doar câte o frântură de rază a candelei — singura luminiţă ca un opaiţ din odae — îi mai dă iluzia c'ar fi o icoană, pata aceea neagră. Mănunchiul de busuioc proptit între icoană şi perete, îşi amestecă mirosul vechi cu pământul lipit proapăt pe jos, plămădit cu zăduful cald din grajd, şi cu mirosul proaspăt al cozonacilor scoşi atunci din vatră, printre cari, cel mai mare, stă ca un sceptru, şi ouăle roşii din strachina mare înfloratâ, de pe măsuţa de sub oglinda încadrată şi ea c'un ştergar înnodat pe rama ei.

Mirosul cald al cozonacilor, îi gâdilă plăcut nările şi o făcu să-şi întoarcă capul ca la o chemare. Îi priveşte c'un sentiment pios şi-o uşoară mângâere a ochilor obosiţi, adulmecând aroma lor. „Au crescut frumos... numai de s'or fi copt bine...".

Şi 'ndreaptă paşii către masă: ia unul în mână şi-l duce la nas... Aspiră adânc cu satisfacţie, apoi îl pune la loc peste pânza albă aşternută anume pe masă. Il mai priveşte cu ochii îndureraţi... „Ionică mamă, o mai avea mama parte să facă Paştele cu tine?..." Işi trecu dosul mânei peste ochi, şi-şi târşi iar picioarele în faţa icoanei. Şi iar rămâne mută... Nu mai are putere să se roage. S'a rugat mereu şi... Ce i-a folosit? Priveşte în întunericul icoanei ca'n grota unei stânci de granit.... O ia cu frig şi mâna-i pare paralizată... Nu-şi mai poate face semnul crucii. Incearcă să zică: „Tatăl nostru..." Şi rămâne îngânând... „fie voia ta..." O îngrozeşte ceva dureros: Il vede pe Ion mort, în locul icoanei... Se scutură şi-i tremură bărbia. „Nu, Doamne, să nu-ţi faci pe voe rău cu mine. Nu eşti Tu atât de crud să vrei moartea fiului meu..." Simţi o sfârşeală dureroasă în inimă şi strângea amar din buzele al căror tremur nu putea să-l stăpânească. Apăsă ruga pe buze: „fă-mi Doamne parte de copilaşul meu!.. Sfânta Inviere!.. Şi de-odată căzu bătând mătănii, sărutând pământul cu gura plină.

Untdelemnul din candelă era pe sfârşite; dădu de apă şi începu să sfârâe aruncând câteva scântei, şi lelea Tudora, cum i se spunea în sat, se văzu prăbuşită în întunericul odăii, ca'n sufletul ei. Intinse mâna pe patul de lângă fereastră, şi dete în lături perdelele de pânză albă călcate proaspăt, proptindu-le de cuiul bătut anume în perete. Prin geamul ferestrei, veni năvală lumina lunei, ca o apă cristalină revărsată dintr'un isvor de argint, înveselind sărăcăcioasa încăpere, în care bătrâna îşi rotea ochii după cutia cu chibrituri şi sticla cu untdelemn.

Puse un genunchi pe lada de sub icoane ce se afla la capătul patului în rând cu uşa şi întinse mâna de luă paharul-candelă de pe mica policioară; îl puse pe masă, îl umplu cu untdelemn, schimbă fasca şi o aprinse cu o duioşie ce-i încălzea inima. Işi făcul semnul crucii, şi o puse la loc cu o mulţumire tainică plină de umilinţă şi evlavie.

Astrul nopţii lumina camera ca ziua, şi-i pătrunse sufletul deschizându-l ca o floare la razele lui. Mai roti ochii pe masa cu ouă şi cozonaci, şi o clipă se pierdu în gând cu câţiva ani înapoi, turburând-o amintirea unei fericiri din plin cu o bucurie caldă, sfioasă: bucuria Invierii; o bucurie letargică, în faţa sfintei zile ce o închina, cu contradicţia inimii îndurerată, ca muribundul în lumina amăgitoare de speranţă, în ultima clipă a vieţii...

„Să fie şi Ion acas..." Şi ghimpele îi sângera inima.

Se îndreptă către celălalt pat, dela peretele din fund, unde dormea copilul, şi trase plapoma mai sus pe spate de-l înveli bine. „Să nu răcească". Făcu semnul crucii peste el. Tot aşa îi făcea şi lui Ion, când în războiul trecut, bărbatul ei a plecat pe front de unde nu s'a mai întors, şi a lăsat-o cu copilul la aceeaşi etate: patru anişori... Atunci îşi închina copilul, acum îşi închină nepotul... „Parcă a fost ieri...". Işi şterge ochii cu poala pestelcei şi se îndreaptă către lada unde-şi păstra ce avea mai bun pentru îmbrăcăminte, până şi cele de înmormântare. Desface capacul şi scoate afară: rochia castanie de caşmir, şorţul negru de saten cu dantelă pe poale, o cămaşe de pânză cu poale lungi, polcuţa, caşmirul negru cu ciucuri şi batista în care e înfăşurat un colac de lumânare. Inchide capacul lăsând în cameră adieri cu miros de sulfină. Să fie gata pentru a merge la sfânta Inviere, atunci când va auzi că se trag clopotele la biserică.

Nu ştia ce să facă: să se culce, nu-i venea, şi o agitare nervoasă îi frământa inima. Se aşează pe marginea patului unde se strânse în ea, ca într'o tăcere de prăpastie, ce-i scormonea talazurile suferinţei. Prea era singură. Se făcu mică; se aplecă, învinsă, încovoind spatele, şi cu o privire năucă, sfredeli pământul din mijlocul camerei, unde sburdau razele luminoase în largul lor, rătăcind cu gândul ca un tovarăş cu suflet pe meandrele unor drumuri din pustiul vieţii lui...

...Atât avea pe lume: Ion, unica ei bucurie rămasă ca sprijin de bătrâneţe. Singură şi văduvă cu el la patru ani; săracă fără nici o palmă de pământ, muncind pe la străini, şi-a luat copilul de mână şi bocceluţa pe băţ proptită pe umăr; coborî şi urcă dealurile şi munţii Sibiului; văile şi vâlcelele, pentru a ajunge pe Bărăganul unde Statul i-a dat câteva pogoane s'o despăgubească de răposat. A muncit cu copilaşul ei, până şi-a făcut un rost în rândul lumii. Băiatul s'a făcut mare şi era fruntea satului: frumos şi iubit de toată lumea, că era vrednic şi săritor la nevoile altora.

Cumpărase pe Busuioc la bâlciul din Călăraşi. Dăduse pe el bani mulţi şi era aşa de fericit că-l are. Il iubea ca ochii lui din cap, şi ce-l mai ţesăla şi-l spăla. De dragul lui dormea noptea cu el în grajd. Când călărea pe bălanul lui ca neaua, voinic şi neastâmpărat, ai fi zis că-i Făt-Frumos din poveşti. Cu pălăria sau căciula dată pe spate, la care nu-i lipsea muşcata sau groafa vara sau iarna, lăsând smocul de păr să-i cadă pe frunte, cântând sau fluerând, el cutreera satele cu zâmbetul pe buze, să servească cu căruţa lui pe oricine: pe mult, pe puţin, şi de multe ori pentru un „să trăeşti, taică", sau „să-ţi dea Dumnezeu sănătate Ionică mamă". Sau pentru un zâmbet de fată: „Iţi mulţumesc, Ioane..." S'a însurat şi n'a avut parte de nevastă. A murit la facerea lui Mihăiţă. Acum e plecat cătană de doi ani... De câteva luni, nu mai ştie nimic de el...

Lelea Tudora se strânse mai tare în ea, cutremurându-se, revăzând visul ei din noaptea trecută. Dacă ar fi să se întâmple aşa cum visezi, s'ar fi bucurat, dar ştie ea: e tocmai contrariu. Se făcea că venise Ion acasă, şi Doamne... cât s'a bucurat! Apoi îl mai visase şi pe Busuioc că sboară... „Asta-i veste rea..." Işi întoarse capul pe fereastră... „I-o mai fi pus iar gând rău, te pomeneşti, să-l fure ca în noaptea de Paşti anul trecut..."

De când a plecat Ion, ea nu doarme noaptea cum se cade. Grija ei: să nu se furişeze cineva să-l fure. Cu cât foc i l-a lăsat Ion în grije: „Mamă... Busuioc şi Mihăiţă!...

Au încercat ei hoţii în două rânduri să-l fure. Dar el nu se lasă furat. Pe unul l-a lovit în stomac de l-a lăsat mort pe loc, iar pe Gheorghe al Gherghinei, s'a lăsat încălecat de el până a eşit pe poartă afară. A rupt-o în goană, l-a trântit de l-a lăsat mai mult mort şi s'a întors mândru la grajd să-şi aştepte stăpânul. „Iacă e anul în noaptea aceasta. Gheorghe umblă şi acum în băţ după urma scrântelei..."

Se teme... „de... nu i-ar da păcatul iar în gând să fure pe Busuioc?..." In noaptea aceasta, toată lumea e la biserică. Cum să plece ea de-acasă?... Visul ei: Busuioc sburând... Dar cum să-l scape ea?... Dacă-i dă una în cap?... Mai rămâne Mihăiţă bietul copilaş singur pe lume... Şi ea, cum o să se apere?.. Gândul îi sboară la securea din tindă ce-o ţinea după uşe. Se scutură, îşi făcu semnul crucii. „Azi, în noaptea de Inviere... fereşte-mă Doamne!...

— Mamă male, mamă male!

— Ce e mamă? Işi reveni bătrâna brusc ca dintr'un somn cu coşmar.

— A venit tăticul, e în glajd la Busuioc doalme acolo.

— N'a venit, băiatul bunicăi, suspină bătrâna, venind spre copil: culcă-te şi dormi cu bunica.

— Ba da, a venit. L-am văzut eu.

— N'a venit, bunico. Are să vie dacă o vrea Dumnezeu.

După ce îl mulcomi pe copil, şi văzu c'a adormit, se depărtă îngânând: „Visează şi el ca şi mine... cineştie ce durere mă aşteaptă..." Şi totuşi, inima începu să-i bată cuprinsă într'un val de căldură; privirile îi deveniră mai clare, şi o sfârşeală dulce i se lăsă în picioare.

Să mai iasă pe afară... Nu, doar, c'ar putea crede în visul copilului... dar numai aşa... să mai dea o raită prin curte.

Cu paşi lini, se strecură pe la capătul prispei, spre dosul grajdului. Işi stăpânea un zâmbet şi mergea pe lângă zidul proaspăt văruit, unde-şi lăsă papucii, atingând pământul în vârful picioarelor. Se dădu în umbra luminei albe, ce scălda ograda cu şira de pae în mijlocul ei, într'o bae lăptoasă. Apropiindu-se de scândurile învechite, abia le atingea cu mânile tremurânde şi cu o sfială pioasă. Işi stăpâni pornirea să nu răbufnească : „Ionică mamă, ai venit?.." De câte ori n'a făcut ea drumul acesta cu aceeaşi speranţă, sculându-se brusc din pat, cu nălucirea că poate-l va găsi dormind lângă Busuioc, sau ţesălându-l în şoapte dragi.

Işi prelungea umbra în bătătură, şi nu ştia cum s'o ascundă, cum să se strângă mai mult să nu o dea de gol mai înainte. Se apropie de gura mare a grajdului, şi sta ca un hoţ lipită de scândură ascultând. Dar nu auzi nici foşnete de pae... nici şoapte, nimic, decât spaima inimii ce-i ciocănea sufletul prea mult încercat... Cum? n'aude şoapte adresate lui Busuioc de bun venit?...

Cu acelaşi tremur şi teama ascunsă sufletului de a nu-l înşela, îşi întinde puţin capul sfios, atât cât poate vedea cu ochii în lăuntrul grajdului, de unde aerul cald o isbi în nas... Intâlneşte prunele mari şi negre ale lui Busuioc, care o priveşte mirat.

Işi întinde corpul spre intrare, şi la lumina brumată, cercetează restul gol. Sfârşită, cade rezemată de cadrul de lemn privind buclele de argint şi zâmbetul lunei ce o priveşte nepăsătoare; oglindindu-se pe obrazul ei, pe ale cărei încrustări îşi fac loc râurile calde prelingându-se pe colţul buzelor, coborând la vale, înodându-se pe bărbie, şi deacolo picurând pe nodul basmalei.

Busuioc se uită cu milă la ea. Apoi, vrând parcă s'o încurajeze, începe a necheza ca atunci când se apropie stăpânul lui de el : desface nările nervos, face pas de galop şi-şi scutură coama stufoasă.

Zadarnice sunt încercările lui s'o înveioreze: inima i s'a strâns fricoasă să plângă închisă în ghimirlia ei. Ca bătută de soartă cu pumnii în cap, lelea Tudora, cu grumazul aplecat din ce în ce mai mult, obidită, cu ultima-i nădejde spulberată, îşi târşeşte papucii, pe cari îi luă umilă dela capul prispei une-i lăsase, prin curtea măturată frumos, în care luna rădea din plin. Se aşează pe prispa ce mirosea a lipitură proaspătă, şi-şi dădu drumul durerei...

Se auzeau clopotele la biserica din sat. Incepea slujba. Lelea Tudora, se ridică în picioare, îşi făcu semnul crucii, dar nu mai privea în sus. Luminile ochilor ei pătrundeau lutul bătătorit.

Intră în casă, cum ar fi intrat într'o celulă la închisoare. Totuşi.... să se îmbrace de sfânta mare zi. Să meargă şi ea la Inviere. Molatec, îşi schimbă îmbrăcămintea, înodă cimberul de bărbie, ia colacul de lumânare înfăşurat în batistă, şi rămâne cu el în mână şi cu ochii rătăciţi... Dar dacă în urma ei vine cineva să fure pe Busuioc?...

— Mamă male! a venit tăticu?...

— N'a venit. Culcă-te şi dormi. Ce-ai şi tu astăseară de nu te odihneşti liniştit? Se îndurere ea mai rău.

— Nu mai mi-e somn. Aştept pe tăticu.

— Lasă, că dacă o veni, te scoală el. Haide, dormi. Iată: mă culc şi eu aci lângă tine.

Se aşează pe marginea patului punând capul lângă copil, pentru a-l adormi. A stat aşa... nu ştie cât. Poate a adormit puţin... sau mai mult... Cântecul cocoşului a sculat-o brusc din pat. Năucită, cu inima ce se svârcolea în piept, ieşe repede afară şi fuga la grajd. Dacă în timp cât ea a dormit, au venit şi l-au furat pe Busuioc...

Calul era la locul lui şi nici urmă de om prin curte. Respiră uşor, liniştită. Ca o apă după furtună, se duse spre poartă. O deschide, ieşe un pas mai departe, şi-şi întinde privirea pe cărarea albă ca laptele.

Pe uliţa îngustă, un om se anină din depărtare. Nu o interesează: un oarecare. Dar mai apoi, îi vede băţul în care proptişte pasul. Il tresare inima şi se 'nfăşură într'o panică sufletească: „E el: Gheorghe, cel mai rău om din sat. Nu l-o aduce păcatul încoace, crezând că eu sunt la biserică?..."

Acela îşi întinde paşii... „El este..." O doare în capul pieptului... Cum o să se lupte ea femeie singură mică şi slabă, cu atâta namila de om?... Cum se va apăra ea de el când se va opune?.... Mai poate să-i dea şi una'n cap. E singură aci. Casa lor e răsleţită de sat, pusă la o răspântie... Şi apoi, în noaptea aceasta, chiar în sat, aproape că nici copiii nu-s pe-acasă. Toată lumea e la Inviere.

Cel cu băţul grăbea în pasul lui, răsfrângându-şi umbra pe uluci, pe pomi, pe fântână, apoi îşi lăsă umbra în urmă şi se pierdu pe uliţa ce duce spre biserică. Ea respiră din adânc şi rămase cu privirea jinduită pe aceeaşi cale.

„Poate n'a fost el... şi chiar dacă a fost... dă-l păcatelor că s'o fi săturat de ce-a păţit an..."

Se aşează pe scândura de lemn dela poartă, bătută în patru pari, plină de mâhnire că nu-i şi ea la biserică. A stat aşa alungând gândurile din toate colţurile durerii, până îi apăru în faţă nişte luminiţe jucând printre zaplazurile caselor, umplându-o de fiorii credinţei. Luminiţele se întindeau pe uliţi şi clipeau pline de viaţă, ca stelele cu umbre lungi într'o apă limpede şi curgătoare. „Vine lumea dela biserică..."

Mâhnită, se mai pierdu puţin cu ochii prin ploaia de stele căzute pe pământ, şi intră şi ea în casă să se culce. Puse cârligul la poartă, deşi nu e în mare siguranţă că şi un copil poate s'o deschidă; se urcă cu paşi grei pe prispă, intră în casă oftând şi închise uşa cu zăvorul.

După ce s'a desbrăcat, şi-a aşezat rochia şi celelalte pe ladă, să pună puţin capul pe pernă să se odihnească ca să poată lua sfânta împărtăşanie mâine de dimineaţă. Dar... n'apucă bine să aşeze mâna sub căpătâi, când... pocnituri de ciomag proptind prin bătătură, îi răsună în urechi cu ecou de spaimă în suflet. I-a îngheţat inima, încetând să mai bată, strângându-se în ea ca de o mare primejdie.

„A venit!... tot nu s'a lăsat hoţul!... Asta e noaptea lui !... Sări repede din pat şi se uită pe fereastră: o umbră de voinic se rupse peste poartă, împreunându-se cu cea dela casă doar dela brâu în jos, iar restul se lungea cu... parcă o lumânare aprinsă?... sau ce?... Umbra tindea spre grajd.

Cu nodul ce-i sufoca respiraţia şi bătăi puternice în piept, se năpusti la uşe.

— Mamă male... sare copilul din pat agăţându-se de poalele cămăşii ei. A venit tăticu. Mă duc la el la glajd.

— Fugi măiculiţă din calea mea, ce-i mai fi având şi tu de tot aiurezi? Dând copilul la o parte: fugi că nu e ta'tu! se mânie bătrâna. E blestematul de Gheorghe, a venit cu farmece să ameţească calul să-l fure.

— Să-l fule pă Busuioc? Stai că-i dau eu lui.

Iar lelea Tudora, plină de mânie, împinse copilul înlăuntru, închise uşa după ea strigând: „Să nu eşi afară! Sue-te în pat!

Uită şi de Dumnezeu şi de Inviere... să salveze calul şi la nevoe să se apere... Răbufni pe uşe afară cu securea de-asupra capului, năpustindu-se spre grajd.

Razele lunii jucau vesele pe spatele militarului ce ţinea cu o mână capul lui Busuioc ce necheza, sărutându-l, iar în cealaltă mână, ţinea lumânarea aprinsă cu care a venit dela biserică.

Tremurând din tot corpul, bătâna scăpă securea jos privind uluită şi mută.

La sgomotul greutăţii căzute pe pământul tare, acesta întoarse capul, şi cu o bucurie ce-i lumină faţa, ridică lumânarea în sus, strigând vesel:

— Christos a înviat, mamă!

— A... a... Şi fără să mai poată lega cuvintele, ea căzu jos învinsă de emoţiile succesive. Dar în urma ei, se auzi un ciripit vesel ce răspundea din plin cu braţele ridicate, ale copilului care cu toate protestările bunicii, o sbuchi pe uşe afară:

— Adevălat a înviat tăticuţule! Şi se repezi de-i încercui genunchii sărutându-i vestmintele pe unde apuca.

Imbrăţişaţi, tatăl şi fiul luară pe bunicuţa de braţ, în care nu mai încăpea bucuria sărutând şi ea cu duioşie vestonul după fiul său în care-şi înfundă capul într'un plâns ce-i uşură sufletul încărcat. Apoi, câteşi trei intrară veseli în casă, bunica ştergându-şi ochii cu pestelca într'un zâmbet fericit, iar Ion stinse lumânarea cu o cruce în cadrul uşii de sus.

CARNET

(Urmare din pag. I-a)

SCRIITORUL se află prea de multe ori în faţa unor astfel de întrebări : „E greu să scrii un roman?" „Crezi că eu n'aş putea să fac o poezie, o nuvelă — tot atât de bune ?".

Dintre toate artele, literatura este — în faţa sensului comun — cea mai nefericită, copilul vitreg al artei. Deoarece omul depe stradă nu se gândeşte niciodată să pună astfel de întrebări muzicianului, pictorului, arhitectului, sculptorului. In aceste arte, **technica** e un dar concret, ireversibil. Muzica are notele; pictura, sculptura şi arhitectura au desenul şi geometria. Dar arta cuvântului? Toată lumea vorbeşte şi scrie. „Technica" scriitorului e prea imponderabilă pentru a impune respect omului de pe stradă, materialist. Literatura se reduce — biata de ea — la **a scrie**. Eu scriu, tu scrii, noi scriem...

De aceea literatura suportă cele mai multe mediocrităţi.

*

NU ŞTIM să ne apreciem îndeajuns între noi — ca oameni şi ca talente. In goana vieţii zilnice, în măruntele griji ale existenţei cotidiane, imaginea pe care ne-o facem despre un prieten sau despre un camarad de talent e ea însăşi grăbită, minimalizată, prozaică, adică fără miracol. „Moartea fixează valoarea omului" spune Valéry undeva. Sau chiar despărţirea, **distanţarea**. Abia după ce au trecut ani, sau abia când omul a trecut în lumea fără vanităţi şi fără invidii, căpătăm orizontul just asupra lui. Memoria noastră capătă o funcţiune mitologică şi-l **reconstituim** din elemente disparate; regretul — care este reflexul înfricoşat al propriei noastre precarităţi — ne ajută să-l îmbrăcăm cu acea aură pe care, de fapt, o merita şi în vremea când se afla lângă noi, în proza vieţii de toate zilele.

Retrospectivul — cunoaşteţi o tristeţe mai mare decât a lui? Fericiţi acela care n'au nevoe de **distanţă** sau de **moarte** ca să fie receptivi la miracolul din vecinul de toate zilele.

*

VREMURILE de tranziţie sunt, prin fatalitate, la cheremul nechemaţilor. Incompetenţa bântue cu furie, din clipa în care consensul ordinei spirituale cedează. Se produc lasităţi şi nedreptăţi strigătoare la cer. Cârma culturii e în voia valurilor, valorile plutesc la întâmplare...

Incompetenţă înseamnă în primul rând lipsă de respect pentru ceeace nu poţi face tu. Există în cultură un fel de complicitate nobilă, subînţeleasă, a distribuţiei valorilor. Ea e imponderabilă. Dar tocmai această calitate a ei devine, în mâna incompetenţilor, o armă teribilă. Ei profită de faptul că niciodată nu poţi ajunge să **defineşti exact** pe ce se sprijină ierarhia valorilor. Lucrurile acestea **se simt** (simţire intelectuală) şi nu se teoretizează. Dece, în vremuri normale, acordăm cutărui scriitor, cutărui filosof sau cutărui moralist stima noastră, considerându-l un **spiritus rector?** Nu ştim dar simţim — tocmai prin ceeace corespunde — din el — cu necesitatea noastră de cultură, de echilibru, de adevăr. Pe ce se bazează, cu alte cuvinte — şi în ultima analiză — „competenţa" sa? Pe un imponderabil — care este pentru toţi „iniţiaţii", o certitudine, o realitate de nediscutat.

Când se ridică un incompetent să ne întrebe, întotdeauna violent, dece îl admirăm, noi nu putem găsi cuvinte adequate ca să răspundem direct. Negăsind competenţa, incompetentul vorbeşte întotdeauna în numele unor lucruri „concrete", „directe" „simple". Fiindcă incompetentul nu poate şi nu vrea să participe la consensul imponderabil al valorilor. Incompetentul strigă şi insultă cu atât mai tare, cu cât simte că n'are ce căuta în aria de valori pe care şi-a propus să le amestece. Mediocritatea lui are o anume forţă demonică, un anumit patetism (inferior) în felul în care întoarce pe dos sensul noţiunilor. Cum să-l readuci la ordine pe un incompetent ? Cum l-ai putea convinge că n'are ce căuta într'o lume care-l refuză organic ?

Incompetenţa devine uneori tot atât de inexorabilă cât şi o lege. Prin ea spiritul negativ al mediocrităţii îşi realizează cel mai sumbru triumf : dintr'o irealitate, dintr'un nimic, dintr'o minciună sfruntată, incompetenţa se proectează pe ecranul epocii ca o fatalitate istorică.

*

UN EROU. Ceeace îl înspăimânta uneori era această **înstreinare totală**, dela om la om, de la suflet la suflet şi dela spirit la spirit pe care o constata pretutindeni în jurul său...

Deosebirea **de nivel** dintre oameni devenea un spectacol insuportabil. Un turn Babel psihologic, intelectual, moral şi sentimental. Lumi şi limbi diferite, epoci şi mentalităţi diferite se manifestă în jurul său, în acelaş timp.

Şi fiecare îl acuză pe celălalt că nu-l înţelege ! Fiecare are ceva de spus, hotărît, definitiv, în dispreţul vecinului ; fiecare se crede — numai el — deţinând adevărul absolut, fiecare e gata să-şi ucidă vecinul, convins că numai el merită să trăiască.

Iată cum Apocalipsul poate deveni şi o problemă de psihologie : cea a diferenţei „structurilor"...

*

ALT EROU. „N'am timp să trăesc ! Intensitatea, conştiinţa „esenţială" a vieţii, reduce **întinderea** existenţei. Ziua e ca o clipă, săptămâna ca un ceas, luna ca o zi ! Anii se condensează şi te vezi îmbătrânind fără a-ţi fi trăit viaţa în extensiune. Primejdia oamenilor „prea adânci". Ai vrea să trăeşti mai multe vieţi, regreţi atâtea lucruri pe care n'ai avut timpul sau polibilitatea să le faci. Te obsedează sentimentul **proteic** al existenţei....

Şi de multe ori nu trăeşti nici ceea ce-ţi e dat, din lăcomia de a trăi mai multe vieţi de odată.

Neştiind să alegi, nu trăeşti nimic...

*

INCEPE să scrii ceva — roman, poezie, esseu — numai în clipa când ai simţit că în tine s'a produs **sinteza**. Ea este capătul ori cărui fenomen de gestaţie. De altfel, actul de creaţie înseamnă — dela sine — sinteză; după aceasta şi cunoşti valoarea sau nonvaloarea unei pagini : dacă ea porneşte din sinteză sau nu. După cum, pe nivelul natural, orice percepţie este n fond o sinteză, tot astfel — pe nivelul spiritual — orice act de creaţie decurge dela un fenomen de sinteză interioară — de gând, de simţire, de observaţie. O idee, o impresie sau o observaţie nu sunt valabile decât **ca un început** — pornind dela punctul în care **ceva s'a încheiat** în tine.

*

COMPLICITATEA CULTURILOR MICI. Există o complicitate a intelectualilor, în culturile minore. Intocmai ca fiinţele de „petite nature", culturile minore au repulsii născute dintr'o sensibilitate inferioară, prea exagerată. Ele nu suportă adevărurile mari, esenţiale, care nu sunt „delicate", ci aspre, nepăsătoare, atroce chiar. Ele se complac într'o atmosferă de adulări reciproce, de mediocritate care-şi ajunge sieşi. Cultura minoră se **apără**, în limitele ei, de culturile majore, printr'un fenomen specific, de falsă pudiciţie asupra propriilor sale slăbiciuni. Prejudecata „autohtonului" este creaţia culturilor mici. Culturile majore n'au nevoe de autohtonism din potrivă, condiţia lor le impune să stea cu toate porţile larg deschise, ca să nimicească toate „influenţele" de-afară. Forţa lor se manifestă tocmai în această nepăsare cu care primesc orice imixtiune streină. Exemplu : cultura franceză. Că la un moment dat, ele însele decad? Dar aceasta nu mai ţine de cauzalitatea „influenţelor", a cosmopolitismelor, ci de aceea a marilor cicluri biologice, din fatalitatea cărora nici culturile majore nu pot scăpa.

In faţa marilor culturi, culturile „autohtone" rămân simple ciudăţenii, ale unor categorii umane întârziate. Romantismul, exasperând valorie „specifice" până la a le reda

*

din nou valoarea pierdută de mit, rămâne un simplu capitol pe drumul regal al civilizaţiei unificatoare.

de DAN PETRAŞINCU

„Plecările“ lui Gide

de ION STANCU

Notaţii directe, ca într'un jurnal de călătorie sau de literatură subiectivă, exaltările din „Les nourritures terrestres“, amintesc de acele mărturisiri sincere, precipitate, făcute cu glasul întretăiat şi pornite din nevoia de a comunica un prisos de plenitudine. Şi dacă momentul scrierii acelor notaţii era numai rezultatul intuirii viitoarelor frenezii, desigur prin „Les nouvelles nourritures“ se împlinea culegerea fructelor pârguite prin împărtăşania cu trăitele experienţe. Sunt atât de entuziaste îndemnurile către hranele pentru viaţă, pline de atâta comunicativă tinereţe, încât ne pare explicabilă pasiunea cu care „Nathanaël“, după lectura catehismului gidian, a plecat, a plecat fără să privească înapoi. Greşeala sa a fost că anumite pagini i-au rămas prea adânc imprimate în memorie şi că, deci, părea uneori livresc...

Adică, uitase tocmai ceea ce Gide îi recomandase mai stăruitor:... jette mon livre.

Emancipe-t'en... Ne t'attache en toi, qu'à ce que tu sens qui n'est nulle part ailleurs qu'en toi-même et crée de toi“...

Ceea ce Henri Massis imputa lui Gide, prin urmare, se revendică mai degrabă unei nedreptăţi; anarhisme, pericole publice, ispite la rău, (expresiile aparţin vocabularului lui Massis în tendenţioasa critică din „L'influence de M. André Gide“) dacă îşi merită aceste calificative, vina o poartă nu Gide, care a insistat asupra adevărului propriu, ci... memoria „prea bună“ şi lipsa de personalitate a lui „Nathanaël“.

Acest comun „Nathanaël“ (de ce şi-a ales Gide un confident atât de mediocru şi banal?) nu a înţeles că invitaţia prietenului său este alegorică; nu a înţeles că fiecare element anecdotic ascunde un sens, într'un cuvânt că i se adresa un om care nu prozator, ci filosof putea fi. Indignarea lui Mass's e aceea a unui Nathanaël desamăgit că plecările nu au însemnat nimic pentru el, fiindcă nu erau plecările „lui însuşi“, nu erau ochii lui să vadă, nu erau simţurile sale care să tresară înfiorate.

Şi totuşi, chemarea gidiană, pentru adevăraţii „Nathanaël“-i era simultan descoperirea lumii autentice şi a propriului destin împletit cu tot specificul lui. Şi aceştia au devenit valori neinsumabile criteriilor sociale existente; au devenit non-conformişti, deoarece îşi căutau propriul destin şi renunţau la etalonul comun, nesemnificativ, lipsit de viaţă.

Din acest punct de vedere, opera lui André Gide se poate considera prin două perspective: teoretică (evident, un teoretic costumat liric, pentru carnavalul aparenţelor simbolice) şi ateoretică sau exemplificativă.

Prima categorie închide esenţial cele două volume amintite, iar a doua romanele, cu personagii care-şi trăesc complet existenţele, cum ar fi realizat-o Nathanaël-ii adevăraţi: „l'Immoraliste“, „Les caves du Vatican“, „La symphonie pastorale“, „L'ecole des femmes“ şi, într'un fel, „La porte étroite“, etc.

Pentru o perfectă orientare în gândirea gidiană, ne pare că în „Les nourritures terrestres“ aflăm cea mai sigură călăuză. Nu vom insinua ipoteza că André Gide rezolvă probleme filosofice printr'un sistem personal; însă mai mult decât un romancier, preocupat exclusiv de fenomenul artei sale. De aceea, conciliând termenii contrarii, vom conveni să acordăm prevalenţă gândirii gidiene, manifestată în promulgarea acelui eclectism filosofic.

Controversa crescută în jurul problemei de existenţă la Gide, a îngăduit întâlnirea unui sens nietzsche-ian cu simplitatea naturii calme, specific rousseauiană; şi a permis voltaire-ianismului modernizat să se interfe-

reze cu impresii interpretate ca în Barrès... Un panteism, vag nuanţat, dar ingenios împletit cu hedonismul, plantat în el ca într'un cadru natural...

Sunt câteva aspecte care justifică afirmarea eclectismului gidian; fiecare element caracteristic semnalat se suprapune unei formule de existenţă diferită: Nietzsche, Rousseau, Voltaire, Spinozza, etc.

Şi André Gide, înţeles astfel, încă nu e numai un teoretician al propriei gândiri; prin urmare, nu speculaţii sterile sunt în paginile entuziaştelor plecări, ci experienţe intuitive şi trăite. Deci, încă un motiv pledând pentru atributul confesional aplicabil acelei gândiri, erupte închegat retrospectiv. Repetăm, în concluzie, că „Les nourritures terrestres“ constitue rodul copt prin colaborarea a trei factori subiectivi: intuiţie, trăire (o contribuţie conturată deabia vag) şi gândire.

E dificilă încercarea de a expune manifestul gidian în noţiuni uscate, cum include acest procedeu al esseului. Fiindcă o invitaţie la viaţă trebue făcută aşa cum a înţeles autorul gustatului „Paludes“ să facă, adică întrebuinţând mijloacele înseşi ale vieţii, dăruirea necondiţionată în arbitrarul ei, pasionata căutare a ceva nedefinit, setea de inedit, plecările ori unde şi ori când, abandonarea în lirismul, frenezia, chemarea din afară sau din străfunduri sufleteşti iscată. Într'un fel, ceeace constata undeva Dostoiewsky: „...cât mai puţină gândire; întregul proces misterios al vieţii se rezumă la două pagini de tipar“. Sau cum s'a oferit vieţii nedeliberate acel „Nathanaël“ descins din adâncuri nordice: Peer Gynt, acceptând numai imperativul hazardului şi al bunului său plac, non-conformist (conduitei comune) şi iraţional (logicei perimate).

La Peer Gynt, aceeaşi dorinţă de a se realiza subiectiv, de a deveni el însuşi, ca în personagiile romanelor gidiene.

S'a vorbit despre o literatură— apărută, relativ, recent — abordând şi punând în circulaţie gustul de aventură. Şi numele a doi scriitori francezi sunt alăturate prin acest criteriu: André Gide şi Alain Fournier. Asimilând fenomenul în întregime, în generalitatea sensurilor sale, într-adevăr aventura şi-a căpătat cetăţi literari în cele două personalităţi. Dar aventura implica prezenţa unui decor, a imponderabilului şi, ca orice realitate-efect, solicita însumarea ei în complexul realităţilor-cauze. Cu alte cuvinte, analizând fenomenul ne vor întâmpina surprize: obiectul aventurii la Gide este eu-l însuşi, acaparat de dorinţa propriei împliniri şi regăsiri proteice, pe când la Fournier o anumită pasiune angrenează nu unul, ci mai multe personagii.

Formula gidiană este atunci: subiectivul pur — adâncirea în prezent. Aceea a aventurii la Fournier este alta: obiectivul (în sens restrâns) — trecutul pierdut ori goana spre eventuala aflare a paradisului. Şi-apoi, lumea lui Fournier, de adolescenţi romantici şi visători, pasionaţi, se apropie mai mult de o latură a lui Cocteau. Sau căutând aderenţa la o altă epocă, lumea aceasta ar fi putut încadra firesc şi perfect aventura lui Don Quijote.

Pe când André Gide pactizează cu şansele de împlinire ale unei existenţe frenetice:

„...je t'enseignerai la ferveur“..

Inuemnul isvorește din dorința de a împărtăşi tuturor bucuria pe care nu a mai oferit-o nimeni; prin dăruire în iubire, prin eliberarea în tot-ce ascunde viaţa, pentru ca moartea să soseacă oportună în momentul când nu mai e posibilă nici o cunoaştere inedită; poate, moartea să culmineze suma trăirilor.

„Satisfactions! je vous cherche“...

O patetică şi neistovită anihilare în certitudini momentane, de prezenţe netăgăduite prin nelinişti.

O decupare succesivă de imagini, de senzaţii, de percepţii, de noutăţi care farmecă. Nu s'ar putea desprinde urma vagă a unui scepticism? Spaima faţă de eventuala ne-împlinire, solicitând crisparea de fiecare moment satisfăcător?

„Hier j'étais ici — aujourd'hui je suis là...

Proectând în afară aparenţa boemiei, se extrag alte intensităţi din realitatea interioară. Hoinăreala fără scop sau actul gratuit, repetate, ar monotoniza atmosfera, dacă variaţia nu ar germina din permanenţa fondului sufletesc.

Şi dacă totul ispiteşte, totul poate fi cules şi savurat, dar fără preferinţe. Înaintea oricărei stabilizări, Gide ezită neîncrezător: „choisir, c'est renoncer pour toujours, pour jamais, à tout le reste“.

E un donjuanism intelectual, o beţie de fluture pretutindeni fugar, zăbovind clipe scurte şi plecând mereu...

Pare-se, o lege naturală ordonează această atitudine, metaforizată în tot ceea ce se întâmplă în univers; o vastă armonie concertând la entuziasta simfonie a voluptăţii care atrage şi coordonează implicit. Bucuria aceasta de a trăi rămâne motorul acţiunilor şi cauza efectelor, diferenţiată de fericirea individuală. Pentru că fericirea e însoţită de o stranie obiectivitate, în sensul că nu ne suntem suficienţi ca să devenim fericiţi, ci totdeauna prin intermediul altei fericiri, altor fericiri ,atingem conştienţa propriei noastre plenitudini.

Bucuria de a trăi conduce numai la satisfacţiile auto-depăşirilor, până la identificare cu natura:

„...le plus simple assouvissement me fut une ivresse, tant, avant, j'étais ivre déja de désirs“.

Contactul simţurilor cu natura se soldează uneori deficitar; rămân însă alte mijloace de penetraţie, mai subtile, care revelează intimităţile lucrurilor sau fiinţelor:

„Chaque créature indique Dieu, aucune ne le révèle“.. Şi o confesiune faustică, solicitată de neechilibrul lăuntric:

„Commandements de Dieu, vous avez endolori mon âme“... „...vous avez rendu malade mon âme“. (Citatele din „Les nourritures terrestres“!)

Astfel, Dumnezeu se manifestă prezent pretutindeni, prin ceea ce se creează necontenit. O imanenţă în multiple personificări alegorice, în variate forme, dar aceeaşi în esenţe; nuanţa unui panteism este sesizabilă. Sinteza forţelor creatoare în Dumnezeu apare la Gide nu ca o negaţie a creştinismului. În definitiv, Iisus nu a preconizat apoteozarea vieţii plenare, a adevărurilor nude, a ceeace există sincer şi viu?

Desigur, aderenţa gidiană la creştinism este liberă şi nerestricţionată, îngăduind gândirea şi trăirea nelimitată, ţintind către viaţa nefalsificată.

Ceea ce coexistă teoretic naturii strict umane, serveşte acelaşi scop de patrundere în entităţi: ştiinţa şi arta, bunăoară, sunt pretexte de investigaţii în necunoscut. Raportul celor două valori se stabileşte subteran: ştiinţa vizează relaţiile directe şi, oarecum, aparente, pe când arta acţionează mitologic. Concluziile ştiinţei sunt limitate în ele însele; adevărurile artei sunt repetări microcosmice, simbolice.

Putem considera opera gidiană şi o superbă actualizare a autenticului; s'a vorbit sentenţios despre eroii „originali“ din romanele lui Gide. Eroarea porneşte dela o lipsă de proprietate a termenilor ori neînţelegerea concepţiei romancierului. Aceşti eroi nu sunt niciodată originali din snobism, din fantezie, din ceea ce e denumit comun „trăsnae“; însă totdeauna autentic; după cum singularizarea în destin le-a permis. Adică o lume de Nathanaël-i lucizi şi inteligenţi, înzestraţi cu suficient spirit comprehensiv; Nathanaël-i cum şi-a dorit Gide, care i-au înţeles ultimul sfat, spus în interesul lor: „...jette mon livre; ne t'y satisfais point. Ne crois pas que ta vérité puisse être trouvée par quelque autre“..

Şi-apoi, pleacă, n'are importanţă unde, pleacă din trecut şi nu gândi spre care viitor. Plecând, ascultă numai chemarea clipei, prezenţa...

„Intre două lumi“

de ROMULUS VULCĂNESCU

Ultima lucrare a d-lui prof. Mihail Ralea „Intre două lumi“, este o carte care cere oricând o revenire şi o discuţie în plus. Cartea reprezintă, după înseşi mărturisirile autorului, problematica zbuciumată a „unor generaţii suspendate în vidul cuprins între două evuri“; tematica „timpului de tranziţie, a unei epoci tulburi şi în plină devenire“. Mărturisirea autorului antrenează d'acapo curiozitatea cetitorului în acest sens. Căci într'adevăr, deşi cartea este compusă din studii şi eseuri care în parte au mai fost publicate, totuşi regrupate de astădată, arată că au fost scrise la aceeaşi temperatură intelectuală şi sub sugestia aceleeaş viziuni de ansamblu a vieţii şi culturii. Studiile şi eseurile acestui ultim volum, deşi suficiente în economia lor plastică şi autonome în structura lor ideatorie, totuşi conlucrează între ele într'un mod perfect, ca şi cum ar alcătui încrengăturile firesti, concepute în prealabil ca atare, ale aceleeaşi unităţi literare indestructibile. Reconstrucţia din fragmente de atitudini şi idei, gândite şi scrise la intervale de timp destul de mari, nu apare vizibilă în articulaţiile ei decât cronicarului cu memorie fidelă şi cititorului deprins cu revenirea comparativă asupra textelor aceluiasi autor.

Viziunea despre viaţă şi cultură, a acestei vremi de tranziţie, încă viabilă, între lumea care alunecă vertiginos în besna trecutului şi aceea care năvăleşte spasmodic în conştiinţa prezentului, cu toate defectele ei inerente, cu toate erorile ei intrinsece, apare cu şi în fiecare studiu şi eseu, tot mai evidentă, tot mai pregnantă.

Din acest punct de vedere, s'ar putea spune că lucrarea d-lui prof. Mihail Ralea e o intuiţie integrantă şi o descriere complectă, a crizei care străbate fulgerător dela un capăt la altul organismul şi spiritul nostru cultural. E o intuiţie întreagă, crescută din elaborarea tuturor satisfacţiilor şi tragismelor viziunilor parţiale ale culturii. In ea se împletesc cu necesitate stringentă, datele religiei cu ale politicei, metafizicei cu ale artei, esteticei cu ale eticei. Nici unul din aspectele esenţiale ale culturii în descompunere, necesare alcătuirii unui tablou sumbru, unei panorame brăzdate de neguri şi fulgere, nu lipseşte. Şi e o descriere completă în sensul istovirii materialului şi temelor crizei culturale a vremii noastre.

Originele şi aspectele acestui impas sunt trecute în revistă, atât pe cât cere puterea noastră de convingere, pentruca prin enunţul lor autorul să caute o îndreptare, o soluţie de viitor. De aceea în ansamblul ei lucrarea d-lui prof. Mihail Ralea se prezintă ca un rechizitoriu cu premize pesimiste şi concluzie optimistă. Descrierea tuturor fazelor crizei culturale nu-l zdruncină pe cititor decât atât cât îi trebue pentruca să se reculeagă şi odată cu autorul să găsească scăpărea în reconstrucţie. In „Intre două lumi“, d. prof. Mihail Ralea manifestă un viguros optimism în forţele de redresare şi reconstrucţie spirituală ale omului. Criza aceasta culturală nu e nici prima, şi probabil nici ultima, pe care o străbate omenirea în istoria ei multimilenară; nu e nici cea mai grea şi nici cea mai de durată. După ea, cultura va apare şi mai strălucitoare ca până acum şi viaţa omului mai împlinită în limitele şi ţelurile ei.

Şi, înainte de-a trece la expunerea succintă a cuceririlor şi poziţiilor optime ale cărţii, ceea ce este mai interesant, viziunea integrală a culturii actuale descompuse, care totuşi păstrează în imagina ei spirituală sâmburele reconstrucţiei viitoare, interferenţelor unei ochiri care sondează au raccourci trecutul şi aruncă profeţii în viitor, nu este lipsită de ceea ce în limbaj comun am numi reacţia ei specifică, transpunerea ei stilistică. D. prof. Mihail Ralea urmăreşte cu tenacitatea omului de ştiinţă şi prinde cu elocvenţa artistului, contururile largi însă precise ale marasmului stilistic specific vremii noastre. Unei viziuni descompuse de forţele antinomice şi negative care se ciocnesc violent şi se pulverizează în acte incoherente, nu-i poate corespunde decât un stil dezarticulat şi haotic, plin de inadvertenţe şi şovăeli, bizar şi fastidios până la caricatură.

După această prezentare de ansamblu a poziţiei cărţii faţă de problematica crizei culturale, să încercăm în puţine cuvinte o selectare a aspectelor esenţiale ale crizei şi totdodată a soluţiilor optimiste.

„Lumea de azi, care s'a născut rapid şi prematur în douăzeci de ani“ trăeşte pe plan religios şi metafizic, politic şi artistic, etic şi estetic, în plin tragism. Religiozitatea omului îşi caută alte soluţii decât acelea religioase. Religiozitatea tinde să-şi deplaseze centrul interesului ei vital din domeniul religiei propriu zise în acela al mitului social şi artistic. Omul vremilor noastre crede mai puţin în forţele care transced lumea, decât în acelea care o străbat. Concepţia omului total care este înprumutată de doctrina politică din filosofia culturii, îşi are ecoul şi'n religie. Omul total coboară pe Dumnezeu din ceruri pe pământ, îi dă chip omenesc şi i se închină. Totalitarismul religios este lupta tragică între credinţa în divinitatea care domină omenirea şi aceea care o străbate, adică între vechiul teism şi un fel de panteism transfigurat. De aici, toate atitudinile şi negaţiile religioase, toate inconsecvenţele şi perplexităţile de credinţă, toate acele forme care contravin ideii de mântuire.

Din punct de vedere metafizic, omul şi-a pierdut de asemeni echilibrul certitudinilor iniţiale. Nu-l mai interesează valorile spirituale, nu mai crede în puterile minţii lui, ci numai în moarte, descompunere, neant. El a pierdut certitudinea în puterea absolută de discernământ a spiritului, crede în relativitate şi'n existenţă. Omul vremilor noastre este un dezaxat, un dezadaptat, pentru care valorile culturii nu contează decât în subsidiar. Concepţia lui de viaţă subminează puterile vieţii însăşi. El vrea mai mult decât poate, aleargă după fantome. Această comă metafizică, descrisă de atâţia filosofi ai culturii europene, îşi găseşte expresia maximă pe plan politic şi social. Tipul de om creiat de societatea noastră este „mutilat şi parţial“. El luptă nu numai cu sine, pentru că în structura lui „omul e multiplu şi adesea chiar discontinuu“, ci şi cu societatea din care face parte, care-l constrânge şi limitează şi pe care el vrea s'o corecteze şi domine. Fiecare om din vremea noastră se crede capabil şi câteodată, vai! chiar chemat să participe la treburile publice. Intre această dorinţă şi neputinţa de-a o pune în practică, între visurile reformatoare şi bruscările realităţii, există o necontenită dramă. Dăruirea totală a omului modern către societate este

un act disperat, de axare şi regăsire de sine, care încă nu şi-a găsit soluţia salvării. In această dăruire prejudecăţile de rasă, de clasă şi sex cad la pământ şi le ia locul sentimentul necesităţii scăpării din impas pe orice cale posibilă. O aplicaţie interesantă în acest sens o schiţează capitolul „feminism şi prostituţie“. Sub raportul etic şi estetic, lucrurile nu stau deloc mai prejos. Nu a existat vreme mai complexă în problematica perversiunilor şi totdeodată a conversiunilor morale şi estetice ca aceasta pe care-o străbatem. Toate insanităţile morale încearcă o justificare estetică în artă şi invers. Tragicul sub toate formele posibile de închipuit abundă tematica etică şi estetică a vremii noastre. Literaturile de specialitate nu mai contenesc cu experienţele morale şi estetice. Iar arta, în care autorul vede mijlocul cel mai propice al salvării, lupta cu expresii, forme şi teme obosite, turmentate, anchilozate de gust, caduce şi desuete. Arta de senzaţii a vremii noastre e negativă atât în substanţa ei plastică, cât şi'n ideologia ei.

In capitolul „Consideraţii asupra epocii noastre“ d. prof. Mihail Ralea rezumă parcă atitudinea critică, retrospectivă a cărţii sale, care e pesimismul şi nu aceea profetică, prospectivă care e optimismul. „Viaţa e prea colectivă, prea socială, ca individul să mai poată întreprinde ceva cu forţe proprii. Temeritatea a devenit ridicolă în această viaţă de masse, de mulţimi, de sancţiuni publice“. „Colectivismul, biologismul şi inestetismul“ acestea sunt notele dominante ale pesimismului contimporan al cărui ecou îl preia cartea d. prof. Mihail Ralea pentru a-l amplifica la maximum.

Totuşi, deşi autorul nu consacră un capitol special profeţiilor optimiste, de ieşire din criza culturală contimporană, acestea reies din majoritatea studiilor şi a eseurilor, cu evidenţă incontestabilă. Pe alocuri, cum este în cazul esteticei şi al artei din care autorul îşi face o profesie de credinţă, anticipează în pagini de înaltă ţinută prospectivă, reconstrucţia culturală. Acolo însă unde lipsesc sugestiile reconstructoare, se poate ceti printre rânduri şi având în vedere ansamblul, se pot bănui ideile particulare. Spre pildă, în domeniul religios — revenirea la credinţa în forţele transcendente ale lumii, în domeniul metafizic restabilirea certitudinei dintre cunoaştere şi adevăr; în domeniul social şi politic echilibrarea individualismului în cadrul colectivismului; în domeniul estetic trăirea sub zodia categoriei humorului; în domeniu artistic, împăcarea artei cu trebuinţele spirituale de ieri şi astăzi. E un mod hegelian de a privi reconstrucţia culturală prin luminile „sintezei“ creatoare între teza clasică de ieri şi antiteza revoluţionară de astăzi.

Dacă din punctul de vedere al unei filosofii generale a culturii, cartea d-lui prof. Mihail Ralea prezintă o valoare incontestabilă de îndreptar teoretic, nu se poate spune că şi din punctul de vedere al filosofiei culturii românе este lipsită de utilitate. Autorul urmăreşte efectele „crizei culturale“ şi la noi, care de data aceasta iau aspectele unei crize de creştere culturală, cum de altfel e normal să se 'ntâmple cu un popor care abea a dat cu nasul de istorie, şi nu al unei crize de maturitate creatoare. Devierile şi ratările începuturilor noastre culturale sunt efectul moştenirii şi pedagogiei culturale care ni s'a aplicat. Una din notele dominante ale culturii române este estetismul exagerat şi ultrarafinat. Noi suntem mai preţioşi şi mai pedanţi în toate compartimentele culturii decât chiar francezii. E un fel de parvenitism şi superficialitate spirituală în acest hiperestetism, de care, s'o recunoaştem, trebue să ne lecuim cât nu va fi prea târziu.

Noaptea Invierii

(Urmare din pag. 6-a)

O vecină de vis-à-vis, îmi şopti, misterios, într'una din seri pentru ca... să nu ne vadă nimeni, că o nepoată de a suveranei fusese vândută unui tăbăcar, pe un preţ sălbatec de înfim, prin intermediul... suveranei, pentru ca, la rândul ei, să poată cuceri graţiile pecuniare ale tăbăcarului îmbrăcat şi despre care se vorbea că şi-ar aprinde ţigaretele cu bancnotele dela 100 lei în sus!

Satisfăcut, tăbăcarul trimise la plimbare pe suverană şi cu ea şi pe pajul ei!

Şi povestea acestei escapade de misitie carnivoră, mă lăsă destul de rece: — neomenia... oamenilor neputându-mă înlătura din drumul dragostei ce mi-am ales!

La... „curtea suveranei“ se pripăşise, fără să-i cerceteze cineva rostul, o femee.

O femee uricioasă, suspectă şi indecisă, cu părul scurt şi vopsit. Vopsea proastă... incoloră, infectă şi respingătoare — un cap lăeţ de hoţ de drumul mare, ciut, aspru şi respingător, arareori înviorat de un zâmbet căsnit, poruncit, deghizat — un zâmbet prevestitor de rău, un zâmbet ghinionist, de cobe care cântă in apropierea oamenilor cari mor, sau în preajma unui cataclism! Femeea cea dubioasă se înfrupta din dumicaţii de după chefuri ai suveranei şi purta îmbrăcămintea şi încălţămintea pătată de sosurile şi de şampania deboşeriilor ei. Unghiile îi erau, deasemenea vopsite, cu carminul vrăjitoarelor turcoaice, iar în chica ei de paracliser feminin, luciau piepteni ştirbiţi ai suveranei!

Proprietăreasa vorbea că i-ar fi intermediar negocierilor ei dubioase, trupeşti, în vreme ce suverana mi-o trecea drept femeea ei de companie, — mai târziu, sora ei de lapte, — mult mai în urmă... sora ei vitregă şi în sfârşit, mai în urmă de tot, la o închinare a paharelor onomasticei ei oculte, sora ei de sânge!

Calitatea sub raportul de înrudire al acestei otrepe cu cap de femee, în casa suveranei îmi era tot atât de indiferentă precum proprietăresei căreia i se înumăra punctual chiria prin femeea cea suspectă, îi era indiferent dacă gologanii i se aduceau de codoaşe, de femeea de companie, de mâna dreaptă a ei, de sora de lapte, de sora vitregă, sau de sora „pur sânge“ a suveranei — numai chirie să fie!

Toate Margaretele Gauthier îşi apropie anturajului lor maladiv o „Prudence“ a cărei jecmăneală pe faţă, îi procură o voluptate de straniе superioritate, şi la rândul lor, toţi chibiţii aceloraşi Margarethe Gauthier, îşi fac mână bună pe lângă astfel de hiene omeneşti, îngăduite să-şi devoreze victima în apropiere alcovului stăpânei cu încredinţarea că, din ele îşi creiază o punte prin care pot ajunge mai uşor în graţiile trândavei amfitrioane!

— Mult oare ai să mă mai fierbi până să ajungi la fapt? urlă judecătorul de instrucţie, lovind biroul cu toată greutatea colecţiei lui Hamangiu.

*

Intr'una din zile a bătut la poarta mea părinteasca cineva. Am eşit afară. Un domn se recomandă, contrariat, în întuneric. Suansohn Zulufunbruck, „Agentură şi Comision“.

Apoi întrebându-mă dacă nimerise numele meu, ceru să-mi vorbească neîntârziat.

Dar, domnule, ce s'a întâmplat de mă deranjezi la ora asta?!

— Nimic grav şi totuşi foarte grav! Eu şi cu doamna Beatrice Zulufunbruck, soţia mea, vă plângem!

— !!!

— O doamnă imediat vecină nouă, printr'o singură despărţitură a ulucii, insultă trivial zi cu zi, ceas cu ceas, cadou cu cadou, ce-i trimeteţi, în compania unei vrăjitoare care trăeşte din produsul comerţului corpului ei însuşi, adică al doamnei care vă înjură, — vrăjitoare, care, când îi este soră, când îi este misită, — o misită care nu este nici soră şi nici misită — o parazită care îşi râde de toţi boerii carî îi vin în casă şi din punga cărora se hrăneşte, în cap cu ea, cu aceeaşi doamnă care vă ultragiază, culegând gologani de pe la toţi şi dela ea — doamna care vă stropeşte zilnic cu noroiul ocărilor ei şi pe care totuşi o adoraţi atâta!

Năduful din creer şi ciocanul din şale pe cari le-am simţit în înserarea despărţirii din sărbătoarea Rusaliilor, se repetă mai aprig, înfigându-mi de data asta, în tâmplele aprinse, un tăiş!

— Şi care este interesul d-tale în această cruciadă?

— Omenia!

— Dovezi?

— Astăzi chiar i-ai trimis o toaletă. Este adevărat?

— Este adevărat!

— Vai ce mai toaletă! Am să o îmbrac numai decât şi am să ies la plimbare cu... Mişulică al meu! striga suverana în curte, cât o lua gura! Mişulică al ei e un şofeur, postat la chioşcul de ziare de vis-à-vis şi care o aduce noaptea acasă, beată... pe gratis! Intr'o zi i-ai trimis piersici altoite?

— I-am trimis!

— Şi cine crezi că le-a devorat? Femeea cu chica de lăeţ şi cu unghiile boite, în vreme ce suverana, muşcând în silă din carnea însângerată a fructului gustos, svârlea pe fereastră poamele bombănind insulte la adresa d-tale, socotind o deriziune pentru trebuinţele casei — de a i se fi trimis în loc de parale piersici!

— Un sfeşnic i-ai trimis!

— I-am trimis! Era sfeşnicul în lumina căruia mama îşi răzimase nădejdea, 108 ani! I l-am trimis ei, să se roage ca şi mama, să-i ajungă anii!

— Sfeşnicul mai era însoţit de o scrisoare extrem de mişcătoare în care, cuvintele de sus erau intercalate într'ânsa, ceea ce făcu pe vrăjitoare să-şi înalţe în dreptul ochilor, prin prefăcătoria ei învinsă, şorţul, pentru a-şi ascunde câteva lacrimi, în vreme ce suverana căreia i se adresa sfeşnicul şi scrisoarea, te blestema de aşa ursită cu care îi gratificai tinereţea, adăugând către vrăjitoare care se ismenise o vreme cu ochii în şorţ, că ei nu-i trebuesc asemenea ofrande ci chiria care bătea la uşe! Şi apoi ce vrei să mai cunoşti dumneata? Noi care suntem destul de departe de prefăcătoria ei, vedem totuşi ceeace d-ta nu poţi vedea sau nu voieşti să vezi, când îi stai cu capul între genunchi, atât de aproape! Acuma când o alinţi, se ismeneşte că e bolnavă şi când pleci râde că ai fost atât de nătâng şi ai crezut-o! Beatrice a mea şi cu mine, ne tăvălim de râs, dar când ne trece cheful ne întristăm profund şi te compătimim îndelung!

De aceea am venit destul de târziu, dar destul de revoltat, la d-ta!

Am tras înebunit zăvorul.

*

Trecuse anul de la Rusaliile celei dintâi întrevederi.

Suansohn Zulufunbruck venise cronometric în seara zilei anului încheiat, de la aceleaşi Rusalii. Pretextul inaugurării era dar prilejuit. Poarta curţii suveranei se lipi într'o icnitură seacă de ulucă şi furtuna indignării mă împinse în mijlocul odăii.

Suverana visa!

Vrăjitoarea era tunsă scurt şi cu unghiile înmuiate în oala cu băcan, mă asigură că suverana visa... la mine.

Ovreiul Suansohn Zulufunbruck se pierdu în întuneric pentru a fi la adăpostul consecinţelor cataclismului vreunei răfueli.

Pieptul suveranei era desgolit, profund turburat de planuri negre în perspectivă, fără îndoială!

Rusaliile mă protejau — prea o adorasem ca un smintit — şi de aceea îmi oferea acum locul unde trebuia să ţintesc.

Dintr'un colţ, lumina sfeşnicului mamei — sfeşnicul ultragiat pe nedrept, îi aşternea, precis, în dreptul inimii, locul unde avea să i se sape rana îndurerării mele.

Am strigat-o pe nume.

Instinctiv, palmele-i înfierbântate de patimi îmi încleştau pumnii în pumnii ei.

Dar stiletul pe care-l visam la coapsa-i de suverană, fu mai grăbit decât apărarea ei târzie!

O aţă de sânge se prelinse din corşaj, dealungul podoabelor şi spre satisfacerea familiei Beatrice şi Suansohn Zulufunbruck, suverana îşi dete duhul în braţele pe care o ridicasem din strada în care o cunoscusem!

Urmează semnătura judecătorului de instrucţie, rezumatul dezbaterilor şi „verdictul de achitare“ al juraţilor.

Deciziunea curţii a fost dată după miezul nopţii, exact tot la un an după Rusaliile cari au urmat asasinatului.

Mai urmează, apoi, semnătura pusă în frica lui Dumnezeu şi a oamenilor pe onoare, conştiinţă şi răspundere, a primului jurat!

Şi mai jos, la dreapta: „Noaptea Invierii“!

SĂRMANUL KLOPŞTOCK

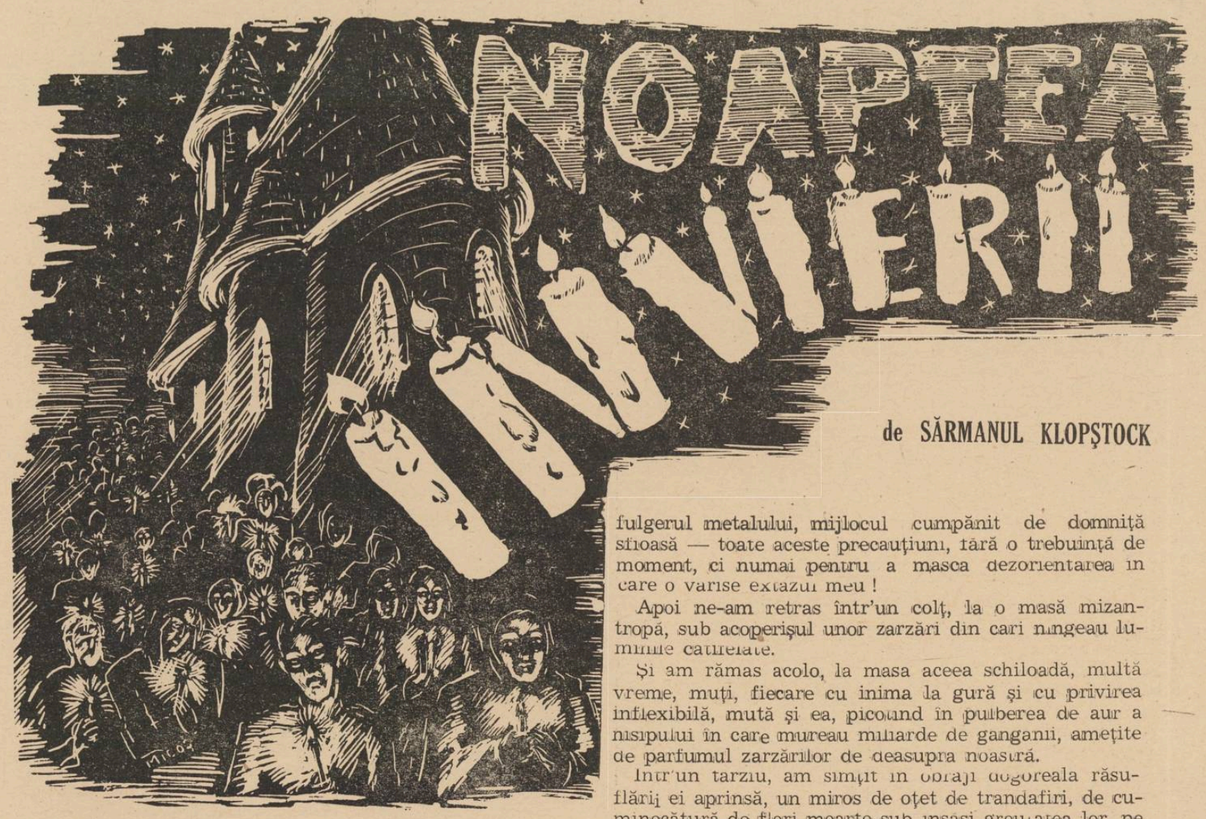

de SĂRMANUL KLOPȘTOCK

...mai departe...

(Intrebări și răspunsuri între judecătorul de instrucție și criminal).

— Așa dar zici că nu iubiseși încă până atunci ?

— Nici prin gând !

Cunoșteam dragostea din romane, din liceu și din întâlnirile colegilor — dragostea ideală, spirituală, suprapământească, — dragostea care face dintr'un cuminte un nebun, dintr'un geniu un descreerat și dintr'un ateu un sfânt !

Cunoșteam însă dragostea cealaltă... dragostea care se cumpără din târg, dragostea soldătească, fiziologică, — dragostea care vinde grații, fard și maladii pe niște parale care nu au miros. Dar pe aceea, temperamentul meu cinstit nu și-a putut-o alipi nici când !

Eram însetoșat însă de cea dintâi dragoste — dragostea care a inspirat pânzele lui Raphael, dragostea care a făcut dintr'un dulgher din Nazaret, un Dumnezeu, dragostea care justifică în sfârșit, sensul umbrei omului pe pământ ! Voiam să mă cheltuesc ei, să mă răstignesc sacrificiilor ei, să mă pierd pentru ea, ca un erou, ca un inventator, sau ca un mistic, care avea să ducă în mormânt o pasiune mult prea uriașă pentru toată încăperea lumii !

— Revino la victimă !

— Trăiam însă, în schimb, un soi de dragoste bizară, intuitivă, ascunsă, — dragostea cu care ne naștem, instinctivă, fatală și irealizabilă — acel orgoliu congenital de a fi agreabil unei femei, cu orice preț, de a primi scrisorile ei colorate și de a ne mândri cu bucuria durerii eventualului ei insucces doborîtor !

Pregătit astfel, am așteptat-o 44 de ani !

Mi-a apărut, palid conturată, sporadic, nelămurită și foarte dispusă a nu mă înțelege ! Câteva întâlniri, banale plantări la colțurile obscure ale străzilor și mai obscure, cu ceasornicul în mână, un ceasornic care niciodată nu s'a potrivit cu al ei, cu o floare oarecare, strivită în palmele înfrigurate de așteptare și cu senzația unei sufocări în piept care se înalță automat, deacurmezișul gâtlejului, de îndată ce ultimele minute ale orei de întâlnire treceau de partea cealaltă a cadranului, fără ca la orizont să apară umbreluța, mantoul sau pantofii care trebuiau s'o aducă !

A doua zi, cu o scrisoare violentă de despărțire, cu un jurământ de revanșă în ea și cu ultima fotografie a eroinei, purtând pe dosul cartonului un vers de catastrofală și iremediabilă ruptură !

Apoi o nouă năzuință, alte așteptări în umbră care nu se mai arată reducând toată însetoșarea iubirii la o... umbră !

Dar sufletul pe care l-am așteptat în pragul tinereței ținut să nu mai îmbătrânească pe treapta pe care-i așternusem ca să calce peste ea cea mai înverșunată dintre pasiuni, întârzia !

— Te poftesc din nou să revii la eroină !

— Întârzia pentru ca așteptarea să fie mai ucigătoare, întârzia pentru ca avântul să mă sufoce cu ardoarea lui înverșunată, întârzia pentru ca fericirea să mă îndrepte mai curând spre... prăbușirea de apoi !

Și totuși mă complăceam satanic în această amăgire mai satanică — himera celor ce aveau să mă sosească procurându-mi un fel de voluptate demonică, în sensul de a fi eroul unei căderi în ghiarele căreia aveam să mor într'altfel decât ar fi murit un pușcăriaș de rând, un cerșetor încremenit de ger sau un orb călcat de tramvai.

O așteptam așa dar !

— Pentru a treia și cea din urmă oară îți cer să revii la victimă.

— Revin — n'am încotro — pentrucă ea însăși revine !

Și a venit !

A venit așa cum a visat-o, în cei 44 de ani, închipuirea mea aprinsă, a venit așa cum au conturat-o visurile adolescenței mele... literare, a venit așa cum biblia a încrustat la picioarele lui Crist dragostea de oameni, îndumnezeită de dragostea Magdalenei pentru Dumnezeul dragostei de oameni ! Probabil, deoarece în clipa aceea tot sângele cerebral trecuse în torentul circulator, iar pometele le simțeam reci și albe, arătarea mi se părea și ea rece și albă.

Un zâmbet fin îi sfâșia în două purpura buzelor și lumina lui făcu din ea un soare.

Zâmbea, — îmi zâmbea, — zâmbea dragostei pe care i-o risipisem de pe ferestrele sufletului — ochii — toată dealungul, în fața ei, în drumul picioarelor ei împodobite cu catarămi și funde și cu care începuse să calce pe ea, venind spre mine, în colțul în care zâmbetul ei alb mă fixase ca într'o elegie de preamărire și pe care o înălțam cerurilor atotisbăvitoare.

Bastonul de palisandru al umbrelei, purtând în plafon miezul de atlas al unui pepene focos și din luminile căruia se coborau văpăile de fildeș ale zâmbetului care nu înceta, scoțându-mă din minți, iar în coadă, o coroană de agate, stropite cu lacrimile de opal ale cineștie cărei regine detronate, îi așeza în holdele de dantelă ale bustului, petale parfumate din toate soiurile de flori și cari se rostogolea într'o intersectie amețitoare de tonuri, culori și umbre, alcătuind din exotismul iradierei lor fantastice, un buchet care umbla !

Un fluid straniu de împăienjenită rememorare fiziologică par'că, ne apropia. Umbrela se închise brusc și zâmbetul muri în dosul horbotelor ei împreunate.

O mână egală, palidă, fermă, pătată de luminile bijuteriilor, se înălță felin ca o tulpină înfrigurată de trandafiri, în dreptul inimii mele, pentru a așterne pe ea, cea dintâi apăsătoare sărutare — prefața romanului care începea !

Apoi o retrase martial, pentru a-și îndrepta cu ea o garnitură rebelă a îmbrăcămintei, o mănușă scumpă care zâmbea într'o subsoară sau cordonul taliei ghiftuit cu ochi de argint strălucitor, care-i împresura cu fulgerul metalului, mijlocul cumpănit de domniță sfioasă — toate aceste precauțiuni, fără o trebuință de moment, ci numai pentru a masca dezorientarea în care o varsise extazul meu !

Apoi ne-am retras într'un colț, la o masă mizantropă, sub acoperișul unor zarzări din cari ningeau luminile catifelate.

Și am rămas acolo, la masa aceea schiloadă, multă vreme, muți, fiecare cu inima la gură și cu privirea inflexibilă, mută și ea, picoind în pulberea de aur a nisipului în care mureau miliarde de ganganii, ametite de parfumul zarzărilor de deasupra noastră.

Într'un târziu, am simțit în obrajii dogoreala răsuflării ei aprinsă, un miros de oțet de trandafiri, de cuminecătură de flori moarte sub însași greutatea lor, pe pieptul îmbolnit de suspinele cari le mărta, le desmorțea și apoi le cuibărea la loc, deasupra inimii înăbușindu-le odată cu oftările cari nu erau înțelese — un amestec de mirosuri amețitoare, hipnotice, covârșitoare, care se degaja dent din arsenalul ingredientelor de toaletă, pentru a ramane multa vreme infiltrate în figura, în trupul și în respirația femeii.

Bănuind că se hotărîse să-mi vorbească, am înălțat aiene privirea în sus.

Zâmbetul de dinainte umplu de lumină toată umbrela zarzărilor apoi privirea apiecata grabnic in jos, la loc în pietriș, o întunecă.

Bastonul umbrelei sugrumat între rotulele egale ale unor genunchi în încheetura cărora se sfâșia convexitatea unor gambe ideale și peste care lucea revărsarea reguiata a piseurilor de atlas, de un negru demonic, se smulse discret din prețioasa ascunzatoare, pentru a cerceta cuvântul în neștire, în boabele de nisip de jos, înlocuind astfel mărturisirile pe care le așteptam, deopotrivă de înmărmuriți, unul de altul.

Dar oricum, stângăcia asta apăsătoare nu avea să dăinuiască !

Lumea care forfotea în trecere pe lângă noi, radioasă, cosmopolită, și impestrițată — habotnicu purtand pe brațe foi solzoase de nuc — erau Rusaliile — înamorați mințindu-și inamoratele — era primăvară — iar prostimea etalându-și vestmintele și îmbrăcămintea asimetric croite — era sărbătoare — asimetric purtate și mai asimetric ajustate, proeminențele formelor grosoiane de sub ele, puțin le pasa de stangacia noastră !

Și indiferența asta pudică, logică și foarte la locul ei, ne desnădăjduia în ideia că, toți laolaltă, nu ne-ar fi putut da nici o mană de ajutor, că nici pe departe nu ar fi fost... de partea noastră și că în schimb, le-am fi părut foarte ridicoli și obraznici dacă ne-am fi plâns lor solicitându-le îndrumarea de care aveam atâta nevoie !

Și desorientarea asta ambulantă, rigidă și declamatorie, ne împietrea !

Atunci, într'un moment de spontană hotărîre, ne-am privit solemn drept în față !

Era mai frumoasă !

Zâmbetul complect dispărut de pe figură, era acum înlocuit cu o gravitate spirituală care îi așternea pe frunte mitul suveranei adorațiuni, transformând pe însoțitoarea de ocazie, într'un idol înaripat și plin de făgăduinți !

O iubiam !

Dar chiar clipa aceea, îmi dam bine seama că o iubiam !

O iubiam cu furie — îmi amintesc lămurit !

Sau mai bine zis, îi iubiam frumusețea, severitatea îmbrăcată în mătase, sau liniamentul întregei ei ființe, căreia îi lipsea doar un stilet arborat la una din coapse pentru a mă prăbuși la picioarele ei perfecte și a mă închina ca unei domnițe — deaceea mai târziu, în vorbirea de toate zilele și în scris, nu o mai chemam pe nume: îi ziceam mai scurt și mai rațional: „Suverana mea". Îi iubeam zâmbetul, palmele și mersul.

Îi iubeam podoaba fizică care înfrumusețează stârvul omenesc, iar nu stârvul omenesc care, ademenind podoaba, coboară dragostea la îndeletnicirea prostituției !

Iubiam ficțiunea din femee, care justifică rațiunea ei de a fi prin vraja dragostei, iar nu femeea — individ care falsificând rațiunea dragostei cu ajutorul grațiilor ei fiziologice, umilește idealul din femee !

Cel puțin, așa o iubeam în clipa aceea a Rusaliilor !

Și repet: privită drept în față, era amețitor de frumoasă !

O șuviță de păr strecurându-se din greutatea pieptănăturii, învălmășită într'o tocă de velour bordeaux, stropită cu mici nasturi de aur, se prelingea ostenită printre sprâncenele suple și moi ca beteala de porumb, într'o limbă de aur roșcat, aprinzându-i irisul din priviri și făcându-i frumusețea mai înfiorătoare !

In despicătura tremurătoare a buzelor fierbinți, fulgera necontenit pieptenele de fildeș al danturei, într'un zâmbet pieziș, mistic, dureros de seducător — de o trivialitate turburătoare, cu subînțelesuri și ademeniri mai turburătoare ca un zâmbet cald și cumpătat, incert, plămădit dintr'un amestec de bunătate aparentă și de perversitate înmânușată, un zâmbet anume pregătit pentru a aprinde mai aprig cele două pete de măr domnesc pârguit din obraji și în care se topreau luminile dinților excesiv de albi și de egali, accentuând seducător, privirea unui ochi înadins înjumătățită, pentru a mări farmecul celeilalte jumătăți de privire a celuilalt ochi și a cărui lumină se întâlnea cu a celui dintâi, într'o complectare de cochetărie amănunțit și intenționat studiată.

Minunea mergea mai departe, cu o înzestrare din cale afară de luxuriantă.

Brațele pline, asemenea unui pântec de șarpe îmbuibat peste măsura rapacității lui bestiale, se congestionau dealungul mânecilor, a căror urzeală scânteia de greutatea plenitudinei lor neîncăpătoare, înghesuindu-le treptat, spre apropierea palmelor rose, pentru a se sufoca apoi brusc, în menghinea brățărilor, așezând astfel la fiecare încheetură a palmelor câte o enormă rozetă de aur.

Ne-am ridicat.

Pentru întâia oară iubiam !

Durerea imposibilității unei dovezi din parte-mi, mă cutremura.

Ce valoare ar fi putut să aibă facticitatea unui jurământ de circumstanță, pentru a dărâma această superbă intransigență sufletească cu care debuta, guvernată de atâtea neasemuite găteli și cari îi măreau profund orgoliul ei de curtezană, pentru a mă depărta cât mai în grabă cu jurământul meu ridicol cu tot, de niște grații care mă înebuniau ? !

Am suspinat și eu, la fel cu ea, dar în locul unui buchet de flori care nu și-ar fi avut sensul pe pieptul meu, am simțit profund cum se mișca inima din loc.

Ne-am depărtat.

Rusaliile apuneau cu înserarea și cele din urmă foi de nuc se oriieau în palmele credincioșilor întârziați.

Inoptase.

Zâmbetul se înălbea mai vârtos între buzele întredeschise de răcoarea nopții, pe măsură ce întunericul îi transforma ființa într'o apoteoză de făgăduinți.

Am lăsat-o în poartă.

Apoi, întunericul din curte, pătat de enorme discuri galbene de floarea soarelui și care părea mai dens decât cel din stradă, mărit de întunericul pe care mi-l lăsase în suflet despărțirea ei, înghiți această de preț întovărășire.

O scrisoare de dragoste ?

Dar cui i-ar fi putut trece prin minte că această suverană a amorului, a frumuseții și a cumpătului, s'ar fi putut preta la o nouă minciună trasată pe versetul unui madrigal de iubire, din parte-mi, pe o hârtie agresiv parfumată și ticluit acoperită într'un plic și mai parfumat, când, probabil, în sertarul ei de pension își trăia tragedia vreunei iremediabile despărțiri, sarcofagul plin cu scrisorile de dragoste ale trecutului și pe pântecul căruia se încrucișa, fără îndoială, funest, tradiționala fundă rose ?

Și cu cât oare comparațiunile pe cari le-aș fi cheltuit pentru ca să-i încadrez într'o scrisoare, nemurirea frumuseții ei vestită, ar fi întrecut autentica ei splendoare și mai vestită, și fără acele comparații ?

O scrisoare de dragoste ? de nouă dragoste ?

Dar câte iubiri se pot concepe oare ?

Dar dragostea nu este un sport ! Dragostea este un accident, o însușire, o fatalitate — numai una din toate acestea — una, ca și geniul, ca și arta, ca și viținl și care moare odată cu viața, cu geniul, cu arta și cu vițiul îndrăgostitului sau al îndrăgostitei !

Riscam dar să o pierd înainte de a o fi câștigat !

Atunci m'am întrebat, cu ce altceva aș fi putut duce mai departe amintirea frumuseții Rusaliilor, din parfumul cărora ne-am îmbătat împreună și în ce chip aș fi putut transmite în crezul ei cel de pe urmă, decăderea morală, pasiunea ucigătoare și făuritoare unui vis pentru înfăptuirea caruia eram hotărît să mor, cu ochii în ochii ei, fără o prealabilă și primă scrisoare de dragoste, fără dobândirea unei banale întalniri, fără disgrațioasa uvertură a preludiului tuturor iubirilor de rând:, te iubesc"!

Constrâs, m'am coborît hotărîtor în mine și am lăsat totul în voia întâmplării !

O întâlnire accidentală a avut ca prim rezultat, evitarea de a-mi primi salutul convențional al trecătorilor, cel puțin!

Reflectând la un lapsus de optică al ei, i-am pândit calea într'o zi, pentru a-i adresa fățiș plecăciunea mea.

Dar am rămas cu pălăria în mână!

Senzația unui năduf la creer, s'a repetrecut grabnic, ca o lovitură de măciucă în șale !

La cea de a treia tentativă, m'am pregătit a-i cere explicații în vederea unui eventual refuz, ceeace s'a și întâmplat !

— Știți, suverana mea, că și Vodă are îndatorirea de a răspunde salutului supușilor săi !

— Dar eu nu sunt Vodă și nici nu am supuși !

— Eu îți sunt supusul !

— Dar, dacă răspunzând salutului D-tale, uraganul unei pasiuni ce ți-aș nutri, rostogolindu-mă până la picioarele d-tale, durerea acestei prăbușiri va putea oare fi răscumpărată de răspunsul meu la salutul d-tale, oricât plin de grații ar fi el ?!

— Te vei rezema de prăbușirea mea !

Aci acuzatul se înează, tușește congestionat, cere un pahar cu apă, își șterge ochii de lacrimi, apoi continuă cu o voce mai scăzută, îngroșată de șocul amintirilor apăsătoare, în vreme ce judecătorul de instrucție fredonează romanța lui Mario din Tosca, privind vag pe fereastra care dă în curtea unei fabrici de săpun și dela balconul căreia, îi surâd un pluton de lucrătoare în șorțuri stacojii.

— Mai departe...

*

Intr'o zi o doamnă a leșinat în stradă!

Ingrămădirea oamenilor făcea cu neputință o mână de ajutor care îi trebuia neîntârziat întinsă.

— E o femee distinsă, se auzea din șoșotelile celor îmbulziți în jurul întâmplărei.

— Se vede că trebue să fie de familie, continuau alte șoșoteli mai „în măsură" să se rostească.

— Vai, ce frumoasă e biata de ea, încheiau alți curioși, depărtându-se, resemnați, de eroina accidentului !

—„Suverana"! întrerupse aferat judecătorul de instrucție pe asasin, printr'o subită asociație de idei între imaginea partenerei lui Cavaradossi, a cărui arie o întretăie brusc și eroina procesului instrumentat, renunțând astfel la grațiile fabricantelor de săpun, din curtea vecină!

— Suverana ! întări... criminalul, fără a privi undeva. Am ridicat-o în brațe din învălmășeala rochiilor prăfuite, deschizând drumul cu superbele ei gambe prin mulțimea bleagă și avidă de voluptate a răului altuia și care, pe ea, pentru un moment, nu o atinge cu nimic !

Când și-a revenit în simțiri, ne găseam pe patul proaspăt primenit, într'o rezervă de spital, potrivindu-i precaut, între pernele stropite cu acid, capul brodat cu aurul părului.

Așa că, prăbușirea de care se temea, venise mai curând decât s'a așteptat, iar eu, la rândul meu, o rezemam de a mea, împlinind astfel împreună, capriciul întâmplării, în grija căreia, în ziua „Rusaliilor" lăsasem sarcina unei dragoste vestite !

Administrația spitalului semnă o hârtie prin care mi se permitea accesul în rezervă, de două ori pe zi, la ore fixe, 9 și 7 înainte și după amiază, și la care mă înfățișasem cu o promptitudine exasperantă pentru d-na supraveghetoare, încărcat cu câte un pachet de trufandale, un buchet de flori inalte, frumoase și surâzătoare, cari păstrează în indolența lor meditată, ceva din convalescența unei suferinți care trece odată cu gingășia lor — și cu o scrisoare de îmbărbătare, în fundul legăturei cu merinde.

Infirmierul mă informa în poartă, de starea suveranei, iar eu mă retrăgeam înfrânt, dezorientat și plâns, pentru a apare la ora următoare, încărcat cu aceleași târgueli, cu aceleași buchete și consolări, poetizate de durerea dinăuntru !

*

Intr'o zi însă, autopsierul Budacke mă duse misterios sub un castan sălbatec din curtea spitalului, al cărui acoperiș îmi amintea, dureros, zarzării din ziua Rusaliilor și sub umbra căruia continuam să-mi șterg lacrimile pentru îndurerata întemnițată.

— Știi, domnule dragă, la patul „cucoanei dumitalc" mai plânge zilnic un militar cu galoane multe, de aur, un țivil tânăr, dar cu mustața albă și un inginer frumos, cu părul lins peste cap !

Eșită din spital și dusă tot pe brațele mele, pe patul ei de acasă am întrebat-o, pentru a desminți informațiunile hidosului Budacke :

— Mă iubești ?

— Te ador !

— Cum ?

— Ca pe un zeu !

— Și mai cum ?

— Ca pe un idol !

— Și încă și mai cum ?

— Ca pe un Dumnezeu !

— Cu ce m'ai putea încredința ?

— Cu recunoștința mea nepieritoare !

— Până când ?

— Până în ceasul morții !

— Și dacă până în ceasul morții, un altul ar încerca să-mi ocupe locul, în sufletul tău ?

— L-aș fărama !

— Jură-mi !

— Jur pe capul copilului meu ! (copilul era al... nimănuia !).

Apoi suverana mi-a lămurit că galoanele cele multe erau ale unui vechi pretendent de mâna ei — militar, pe care l-a refuzat fără nici o explicație, dar care o iubea încă : că domnul cu mustața albă dar totuși tânăr, era un logodnic ratat, respins pentru defectul precocității mustății sale dar care o adoră neintrerupt ; că, în sfârșit, inginerul cu părul lins, pe spate, era cel mai notarit dintre toți pretendenții a-i da numele și rangul său social, dar pe care, deasemenea l-a respins pentru bărbiereasca și prea mult ticluita lui frizură, dar care totuși, cu tot afrontul acestei argumentări a refuzului, a rămas îndrăgostitul ei până la... moarte !

Dar nici pe departe aceste informațiuni tipice și pentru care nu aveam nici un drept a-i cere socoteala, nu-mi știrbeau ceva din neclintita mea îndrăgostire

Mai târziu, proprietăreasa mă puse în curent cu noi antecedente și anume : Suverana primise concubinajul unui bogătaș care se grăbi să-i cumpere mobilă nouă și scumpă, și ca apoi, după câteva zile de traiu comun, în lipsa înamoratului de acasă, concubina încărcă totul, dispărând și că, bogătașul reîntors, i-ar fi tras o sfântă de bătae, soră cu moartea, de a rămas femeea cu leșinul care o imobilizase din strada din care am ridicat-o și am dus-o la spital ; ca apoi, cuminția, preparând — de ochii lumii — o căsătorie cu un vestit om de afaceri, inlamia nu întârzia să se repete, iar vestitul om de afaceri să se prăpădească într'un acces de cord în fața eroinei îngrozită în vreme ce, în dulapul lui de lingerie genunchii... amantului intrus, loveau ușile șifonerului în frigurile unei eventuale percheziții care putea să-l piardă ; că în fine, ceva mai târziu și mai mult cuminția, cedă insistențelor unui negustor burdușit de acțiuni, făcând „CASA NOUA" casa în care se mai strecura tiptil, în lipsa ghiftuitului de acțiuni... un sublocotenent care îi era frate, un locotenent care îi era văr... și un căpitan care îi era... cumnat !

Negustorul cel încărcat cu acțiuni, prinzând de veste că această trinitate.. genealogică nu este decât o înjosire a lui degnizată, isgonise pe suverană din casă, alungând-o pe străzile în cari i-am cunoscut frumusețea și am preamărit-o sub zarzări, în sărbătoarea Rusaliilor, adică în ziua pogorârii pe pământ a „Sfântului Duh" și a dragostei ce așteptam de 44 de ani !

Și totuși și aceste lămuriri neîndreptățindu-mă la nici un fel de răfuială, ca unele ce se raportau la o epocă în care suverana era mult departe de evenimentul întâlnirei cu mine, continuam să o zeific la infinit.

Ca divertisment de mahala, băcanul din colț mă puse în curent cu existența unui copil, de o frumusețe rară, a cărui fotografie era încrustată în poșeta suveranei, de al cărui tată nu se știe nimic, dar care era în schimb atribuit, pentru informarea celui dintâi amant, unuia din sumedenia predecesorilor.

Dar copilul nu era cu nimic vinovat !

Il adoram ca și pe maică-sa... Suverana — fructul frumuseții lui inocente fiind fructul tulpinei celei mai dezastroase dintre frumusețe.

Și apoi de ce nu ar fi fost și ea însetoșată de firească veleitate de a se fi numit și ea, mamă de copil !

O pianină își înăbușea gloria pântecului ei mlădios sub greutatea unei cuverturi încărcate de fotografii anoste și de vase asimetrice.

— Cântă-mi ceva... cântă-mi dansul Villagoise !

— Nu pot — am unghii și nu mă îndur să le tai pentru capriciul unui menuett — vreau să-mi păstrez manecura !

Pianina era însă a fetei proprietăresei și aflai curând, de la ea, că suverana nu știe să cânte.

Dar în schimbul totalei ei lipse de cunoștințe muzicale, îmi trebuia iubirea ei mai departe !

Intr'o zi, umblând prin sertare, am dat peste un buletin de suspectă identificare a proprietarului lui, în care era trecut un alt nume decât cel al posesorului firesc, buletin pe care totuși îl purta ea.

Pentru înflăcărarea mea dârză n'avea nici o importanță dureroasa ei decădere... clandestină !

Dragostea nu are scrupule, dragostea este imorală, infinită și desbrăcată de orice abnegație, ca și prostituția — în mirajul ei oameni prostituându-și sufletul — ceeace e mai de preț decât trupul care se vinde !

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 11
JOI 20 Aprilie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

FILOSOFIE ȘI CRITICĂ

de OVIDIU DRIMBA

Problema culturii filosofice a criticului, precum și a raportului însuși dintre filosofie și creația critică a fost un subiect prea rar discutat la noi. Iar când totuși această problemă s'a pus, a fost pentru a se declara, apodictic, că un critic fără o specială pregătire filosofică, e nul.

Problema e însă ceva mai complexă decât pare, și nu poate fi rezolvată printr'o sentință grăbită.

Rezistența care s'a manifestat față de ideea necesității acestei rutine filosofice a unui critic, s'a exprimat în astfel de termeni: pregătirea filosofică specială nu e deloc indispensabilă, căci ea dă naștere la critica de sistem; iar „sistemul" periclitează judecata justă, periclitează criteriile de apreciere, — criterii care în realitate trebue să se acomodeze cazului respectiv iar nu să fie fixate rigid într'un sistem.

Replica — oroarea de sistem — e explicabilă; ea își are precedentul său de aplicație în filosofie. Își are poate inițierea, în orice caz se bazează pe autoritatea notoriului profesor de filosofie, care conchidea că „sistemul e piatra de mormânt a unui filosof". Acceptă adică instabilitatea punctelor cardinale, receptivitatea momentului, variația „vitală" a judecății.

❖

Privite din punctul de vedere al acestui raport, lineamentele criticei europene se desemnează astfel: dacă critica engleză, perfect socială, deloc filosofică, a fost critica raporturilor operei cu socialul, până la a deveni o „critică morală", dacă critica franceză a preferat întotdeauna să caute artistul-om, — iar impresionismul lor să figureze pe cititorul-om — dacă e nevoie chiar în implicatele lui sociale, — atunci critica italiană, cea mai impunătoare, deși lipsită de favorurile unei inteligențe scânteietoare, a fost singura care a rămas în operă, înăuntrul operei; filosofică în măsura în care ea emitea principii, — și le plasează însă în cercul operei, criticul rămânând a fi un colaborator al artistului, a cărui producție va căuta s'o completeze.

Critica germană, mai tentată de evadările metafizice, dela idealismul romanticilor până la un altfel de idealism, modern, a privit problematica critică dela altitudinea unor atitudini filosofice; astfel că un Gundolf va vedea o operă prin prisma și în funcție de ideea de scriitor respectiv, în sens platonic, va căuta în ce măsură o operă a sa îi realizează această „idee".

Operând în abstract, putem spune că această metodă riscă să accepte în apreciere niște criterii prea relative; însăși „ideea de scriitor respectiv", departe de absolutul unui punct arhimedic, nu va putea fi luată ca punct de reper decât pentru o vedere explicativă, dar nu de valorificare. Noi, în locul acestei idei, am propune ideea (tot în sens platonic) de genul de artă respectiv: o poezie să fie văzută în funcție de ideea de Poezie, un portret în funcție de ideea de Portret, un roman în funcția de ideea de Roman, etc. Dar asta e altceva, nu interesează).

❖

Problema raportului dintre filosofie și critică, — implicit aceea dintre pregătirea filosofică a criticului și funcția sa — trebue pusă pe alte baze. Să procedăm prin analiza unui caz revelator: Albert Thibaudet. In Thibaudet, criticul literar cu o foarte solidă cultură filosofică, se pot vedea avantagiile ce le oferă această rutină, — dar și inutilitățile ei, provenite din exagerare.

Avantagii, firește, considerabile. Thibaudet are acel instinct analitic, acel instinct de sesizare și de exploatare a faptului semnificativ, a detaliului semnificativ, — instinct ce, dacă nu îți-l naște, dar în orice caz dialectica filosofică îți-l rafinează. Simplul impresionism estetic nu sesizează decât inefabilul, nuanța, imponderabilul, — toate însă de o valoare personală. Oricât de inteligent, impresionismul riscă să devină, într'un anume sens, liric, — adică să se limiteze la sensul valorilor mai particular valabile, la un sens subiectiv. Dialectica filosofică îți rafinează instinctul de sesizare a semnificativului de valoare generală.

In acelaș timp însă, Thibaudet are și instinctul abstractizării, singurul mijloc prin care se poate construi o sinteză, adică singurul mijloc de a ajunge la masivul unei construcții. Căci numai când zici „a sintetiza" zici și „a construi". Ori, ca și instinctul analitic, instinctul de sinteză e un avantaj pe care îl furnizează, îl rafinează aceeași dialectică filosofică.

Din acest instinct izvorește și aplicația spre sistematizare. Sistemul (filosofic sau critic) nu e numai — în ordine ontică — tendința omului de a se lămuri; un sistem mai e și un mijloc de justificare a unei afirmări, garanția de valabilitate generală a unei convingeri. Convingere căreia, trecând-o din forma subiectivă a unui impresionism în forma obiectivă a unui principiu, îi asiguri o circulație mai largă. Un sistem se întemeiază pe puncte de vedere solide, îndelung meditate. Un sistem e rezultatul unei experiențe și garanția unei convingeri, — așa după cum fuga de sistem poate însemna diletantism, improvizație, impresionism, subiectivism instabil, și altele.

In fine, fuga de sistem prea denotă un spirit de sportivitate (chiar dacă genială), de amatorism, gen: „îmi place", „prefer", „nu-mi place". — Verbul impresionist „mi-a plăcut" e mult prea feminin pentru a putea figura cu cinste în terminologia unui critic.

❖

In afară de amploarea pe care o dă criticei acea putere de a re-crea (deastădată pe planul conceptului) acea nu „viziune" despre lume, cum prea adesea se vorbește citându-se, bineînțeles, și corespondentul german al cuvântului, — ci însăși lumea pe care și-a creat-o artistul, în care trăește el cu intensitate, și din care se alimentează; — înafară de aceasta, poate că cel mai de seamă aport al formației filosofice — deci și a unui spirit maleabilizat în acest sens — este aplicația spiritului critic spre permanenta căutare a unei explicații, a unui dece. Dela acest „dece" încolo, s'a isprăvit cu impresionismul și începe critica de principii.

Spiritul format filosofic, aplecat spre căutarea veșnicului „dece", va tinde să reducă lucrurile la principiile lor, va tinde să fixeze câteva prime principia. Iată dece, în mod fatal, critica unui spirit de rutină filosofică va fi o critică de principii (și asta nu numaidecât în strâmtul sens al unui pat procustian), deci o critică majoră.

Căci orice s'ar spune, critica de principii — îngura care justifică și garantează o oarecare obiectivitate, deci e de valoare mai generală — e forma înaltă a genului. Superioară criticei „de gust". Pentrucă principiul stabilizează „gustul". In definitiv, un principiu e o codificare teoretică a acestui „gust", — dar codificare în procesul teoretic al căreia intră și convingerea intelectuală a unei experiențe estetice. Ori, asta e cu totul altceva decât sentimentalul unui „gust". E, dacă vreți, sentimentalul trecut prin cenzura spiritului.

❖

Critică de principii nu înseamnă critică dogmatică. A crede că critica de principii e dogmatică în mod necesar, înseamnă a face o confuzie de finalități: eșafodajul de principii e finalitatea implicită a criticei; dogmaticul e finalitatea sa explicită, profesoral retorizată și cu intenții de politică culturală. Critica de principii însă, suficientă sieși, se dispensează de ambițiile de a dogmatiza.

❖

Și revenind la Thibaudet.

Nu e mai puțin adevărat că acest pasionat al simetriilor și al turnurilor vecine cu ca amburul, face uneori excese filosofarde. Dacă solida sa cultură filosofică se putea manifesta în studiul despre bergsonism, în schimb n'avea niciun motiv să fie lipsită de discreție atunci când studia pe Valéry și, mai ales pe Mallarmé.

Cu libertatea discursivă ce caracterizează pe toți criticii francezi — critica franceză păstrând nu numai tonul oral al unui spirit ce discută, dar și mersul unei logici angajată într'o discuție — paranteze filosofice, deplasate, înfloresc adesea la Thibaudet, iar inoportunitatea lor e destul de neplăcută. Chiar când Thibaudet ar vrea să stabilească o simetrie între o temă, o intenție, o situație, un moment mallarmean, și un mai mult sau mai puțin adecvat corespondent luat din istoria metafizicei sau epistemologie, — această eterogenitate de planuri, această violentare a limitelor dintre ordinul poeticului de-o parte, și cel

(Urmare în pag. 2-a)

MARIA CHELSOI CRISTEA — Flori la icoană

Alexandru Mocioni filosof creștin

de CORNELIU RUNCAN

Se știe că raportul dintre religie și știință, dintre credință și rațiune, este una din cele mai însemnate probleme ale filosofiei religiei, nu numai prin faptul că ea apare, putem spune cu acel „scio cui credidi" al Sf. Apostol Pavel, dar și prin faptul că soluționarea ei într'un fel sau altul, are consecințe importante în religie, în teoria cunoștinței și în metafizică.

Cu toate că această problemă e atât de veche, ea e mereu actuală. Ultimul congres tomist ținut în 1936 a avut în programul său desbaterea acestei probleme, la care au luat parte cei mai însemnați neotomiști contemporani.

Pentru tomiști și catolici în general, problema prezintă deosebită importanță deși ea este rezolvată de Sf. Toma, așa că și ultimului congres tomist nu i-a mai rămas decât să adapteze problema împrejurărilor actuale, și să răspundă atacurilor contemporane.

Problema cunoașterii lui Dumnezeu pe calea rațiunii naturale e pur adevăr stabilit de Sf. Toma și acceptat de catolici. Deaceea, congresul tomist a și luat atitudine față de raționalismul lui Brunschvig, care neagă și originea divină a revoluției sau o supune total rațiunii.

Pentru ortodoxie, problema se prezintă altfel. Gnozeologia nici nu e o problemă atât de ortodoxă. Omul nu poate ajunge la cunoașterea lui D-zeu pe calea rațiunii naturale, ci numai credința este aceea care-l duce la adevăr. Vom vedea mai jos că și Alexandru Mocioni nu face altceva în studiul său „Religiune și Știință" decât să apere temelia credinței ortodoxe.

Istoria cunoaște pe Alexandru Mocioni din Banat, ca om politic și luptător naționalist. Aceasta pe drept cuvânt. Căci bogata sa activitate se desfășoară în cea mai mare parte în domeniul politic. Aici și-a câștigat desigur Mocioni numele său care a rămas în istorie. Puțini știu însă că activitatea lui Mocioni pe teren religios e tot așa de importantă ca pe cel politic. Tot așa de importantă, zicem, pentrucă dacă activitatea sa în acest domeniu nu e atât de bogată, ca în cel politic, ea este însă esențială, căci Mocioni *se ridică aici până la concepția unei filosofii creștine.*

(Urmare în pag. 2-a)

Simbolul lui Don Quichotte

de FLORIAN NICOLAU

Despre Evul-Mediu s'au spus desigur foarte multe lucruri, așa încât fără a ști cineva prea multă istorie, poate să supraprețuiască sau să subestimeze această epocă după propriile sale înclinări.

Ceeace se poate însă afirma în mod sigur despre această perioadă a evoluției umanității este că, mai mult decât oricare alta, ea este caracterizată prin acțiuni de mare amploare, determinate întotdeauna de un ideal.

Povestea acelor cavaleri care plecau la luptă pentru Dumnezeu sau pentru dragoste, nu este desigur numai o poveste. Este viața reală a acelor oameni pe care proza vremurilor noastre n'o mai poate concepe decât sub formă de legendă.

S'ar putea spune însă că fiecare epocă are idealurile ei specifice și că deci nu se poate afirma că o epocă este mai idealistă decât alta. O asemenea aserțiune este desigur justă; există însă o mare deosebire ce poate fi subliniată: idealul celorlalte epoci nu este atât un ideal de viață, țâșnit din acțiune, ci din contemplație sau meditație abstractă.

Pentru Ev-Mediu, idealul era mobilul aproape unic al acțiunei omului. Idealul abstract sau centemplativ are totuși un aspect oarecum indirect și ipocrit și sunt puțini cei care reușesc să se convingă de necesitatea lui, fie ea chiar realitate „spirituală". Idealul epocilor civilizate este un termen, sau în cel mai bun caz un simbol al aspirațiilor mai nobile, pe când în Ev-Mediu nevoia de ideal nu era o doctrină, ci un instinct. Deaceia el era și o forță politică și socială, nu numai una culturală sau morală.

Istoria totuși a nivelat treptat aceste acțiuni, reducându-le la un aspect ce nu mai poate stârni decât curiozitatea.

Există totuși un erou care a depășit istoria și al cărui triumf asupra celorlalți este evident: Cavalerul Don-Quichotte dela Mancha.

Desigur că au existat cavaleri mai puțin susceptibili de a fi ironizați decât Don Quichotte; și au existat asedii mai puțin iluzorii decât morile de vânt. Toți însă au pierit în anonimat, iar pe unii dintre ei istoria i-a îngropat în tomuri savante, înregistrându-le data nașterii și isprăvile mai importante.

Cavalerul Don-Quichotte a avut însă un destin triumfal: el a trecut în patrimoniul istoriei adevărate, în istoria culturii omenești, caracterizând poate cel mai nobil aspect al omenescului: idealul.

De unde acest triumf al cavalerului lui Cervantes? Cultură și cavalerism-rătăcitor, iată o apropiere ce depășește valoarea unei simple și relativ justificabile analogii.

Alegoria morilor de vânt poate avea aspecte deosebite, dar mereu același substrat: unde n'au existat cavaleri-rătăcitori în cultură?

Istoria filozofiei ar putea fi privită de un alt Cervantes altfel? Absolutul nu este oare cea mai veritabilă variantă a alegoriei morilor de vânt? Și filosofii nu sunt ei înșiși cei mai autentici cavaleri-rătăcitori de mentalitatea cavalerului dela Mancha?

Sunt poate poeții mai puțin feriți de aspectul unei asemenea analogii? Poesia, această veșnică Dulcinea de Toboso, nu este ea oare mirajul propriei noastre subiectivități?

Și nu desfide oare Sancho-Pansa, sau alegoria bunului simț și morile de vânt si frumusețea Dulcinea de Toboso? Omul normal, omul din noi și de toate zilele, atunci când e sincer, n'are oare aceiaș atitudine față de absolut sau de poetic?

O asemenea analogie nu este numai un simplu joc, ci poate servi drept pretext pentru a sesiza unele aspecte permanente ale noțiunei de ideal în înțelesul său cel mai autentic.

Don Quichotte ca un purtător de ideal, este mânat numai de forțele spiritului, ce se manifestă în primul rând printr'o permanentă posibilitate a iluziilor. Spre deosebire de iluziile optico-geometrice, produse fatale ale defectelor noastre fiziologice, ele sunt opera conștientă și voluntară a spiritului. O astfel de continuă posibilitate a iluziilor cere și o detașare, cere și o radicală detașare de obiecte și de sensul lor concret. Don Quichotte are o putere magică asupra morilor de vânt și turmelor de oi atunci când le transformă în cetăți sau trupe de războinici, numai fiindcă simțul concretului este complet anihilat la un astfel de idealist înverșunat.

Forța spirituală a lui Don Quichotte apare și sub un alt aspect: Dorințele și aspirațiile sale nu au nevoe de suportul material al satisfacției, al împlinirii concrete.

Acest fantomatic cavaler al idealului nu simte nevoia unei victorii concrete asupra morilor de vânt și nici în dragostea lui față de Dulcineea de Toboso nu simte nevoia acelor clipe concrete, acelor satisfacții ce implinesc fiziologic sborurile avântate ale fanteziei erotice. Aspirațiile idealului sunt gratuite și pure, fiindcă realizarea lui concretă presupune o degradare inițială. Dorințele și aspirațiile lui Don-Quichotte se satisfac prin ele însile, prin enorma lor forță spirituală. Cine a simțit din plin toată gama de sugestii a unui tablou, mai simte oare nevoia regăsirei lui în natură? In măsura în care receptivitatea este sau nu dependentă de nevoia aceasta de concretizare materială, în aceiaș măsură este sau nu un sincer amator al artei. Căci un astfel de amator de artă sau literatură este el însuși un Don-Quichotte posedat numai de forța spirituală a iluziilor și apt acelor aspirații gratuite ce se numesc estetice.

(Urmare în pag. 2-a)

ION VLASIU — Cap

O TRAGEDIE MODERNĂ: Fiul nimănui

de MIHAI NICULESCU

Nu cunosc o piesă de teatru care să se desfășoare, ca „Fiul nimănui", atât de puțin pe dimensiunea acțiunii dramatice, în afara și în disprețul aparent al oricărei meșteșugiri pentru obținerea efectului scenic. In „Regina moartă", personajele se desprindeau din perspectiva unei realități istorice bogată în fapte ale căror consecințe sporeau autoritatea covârșitoare de semnificație a regelui Portugaliei, don Ferrante. De astă dată, totul se petrece pe un singur plan, perfect orizontal: protagoniștii se despart la sfârșitul ultimului act, fără ca nimic din afară să determine acest sfârșit pe care îl socotim de neînlăturat, cu un destin. Ei nu pot rămâne mai departe împreună, eroii aceleiași drame, din punct de vedere teatral, pentrucă, omenește vorbind, ei nu pot comunica printr'o acțiune comună. Felurile lor exclusive nu pot participa la un fel intermediar al cărui climat de îngăduiri și remunțări reciproce, de acomodări, într'un cuvânt, să le poată fi deopotrivă respirabil, — tot astfel cum între absolut și relativ nu există mijlocie posibilă.

Dealtfel, aceasta și este drama pe care o înfățișează Montherlant în „Fiul nimănui": izolarea morală a unui tată posedat de cea mai neîndurată fatalitate, care e demonul absolutului.

Imprejurările de fapt care au adunat personajele din piesa lui Montherlant sub același acoperiș aparțin trecutului. Când cortina se ridică, suntem numaidecât sensibili la atmosfera de tragică nepotrivire pe care o secretează traiul împreună al unor ființi prea desperechiați sufletește ca să poată comunica. Faptele s'au petrecut așa: avocatul Georges Carrion, pizonier din ultimul război, isbutește să evadeze și, în trecere prin Paris, întâlnește într'o stație de metrou, pe femeia cu care trăise în urmă cu doisprezece ani. Băiatul care o întovărășea era copilul lor de odinioară, părăsit și uitat poate, deopotrivă cu maică-sa. Regăsindu-l acum, adolescent de paisprezece ani, tatăl e cuprins de o bruscă dorință de paternitate. Ca să se poată ocupa el, deacum înainte, de creșterea băiatului, o determină pe mama acestuia să vină în zona liberă, unde vor trăi câteșitrei din avocatura pe care urmează să o practice acolo.

Cortina primului act se ridică deasupra interiorului unei vile la Cannes (iarna anului 1940—1941), unde avocatul Carrion vine să-și petreacă sfârșitul săptămânii împreună cu băiatul lui natural, Gillou și — inevitabil — cu mama acestuia. Dar curând, Gillou îl decepționează, cu toate că la învățătură e foarte bine notat, iar maică-sa îl găsește „adorabil". E una din acele larve răsfățate și capricioase, cu inteligență șuplă și impertinentă, care fac orgoliul familiilor burgheze. Nici mai bun nici mai rău decât majoritatea băieților dilor de seama lui. Mediocru, cum îi reprosează Georges, care adaogă: „luciu și plat cum îi este părul".

Poate părea nefiresc și monstruos ca un tată care s'a dezinteresat timp de 14 ani de copilul lui, să-i pretindă în numele afecțiunii părintești, aceeași seriozitate și coerență în gândire și purtări, ca unui vârstnic cu o experiență bogată a vieții. Autorul a prevăzut această obiecție posibilă, precizând că „Fiul nimănui" nu apără o teză, ci expune un caz. (Cine se interesează de partea realității, a faptului divers în geneza piesei lui Montherlant, îl poate găsi povestit pe larg, în paginile intitulate „Paternité et patrie", din La Nouvelle Revue Française, numărul pe Aprilie 1941).

— O regulă elementară de pedagogie modernă este să nu ceri copilului o sforțare disproporționată cu puterile intelectuale și ale sensibilității corespunzătoare vârstei. Dar cu toate reflexiunile „montherlanești" pe alocurea, ale lui Georges Carrion, — „prefer o natie de canalii, uneia de nătăfleți (benêts)" — acesta nu-mi pare să fie avocatul presupusei teze a unei exigențe educative ci în posedat al nevoii de absolut, un „caz" în afara lui Montherlant, cu afinități incontestabile, pe care însă autorul dramatic l-a putut observa și înfățișa ca atare, din afară. Ceeace era Fatalitatea pentru destinul eroilor tragici ai antichității, este demonul absolutului pentru Georges Carrion. Dar acesta nu mai apare ca victima neputincioasă a unor hotărîri sortite din afara lui. Fatalitatea lui este lăuntrică, el și-o recunoaște și o confirmă necontenit, prin fiecare din actele vieții proprii. Copilul este martorul sensibil și uneori emoționat chiar, al exigenței absolute a tatălui său, dar numai în manifestările aparente și excesive, nu însă și în adânca ei permanență de soartă — tragică pentrucă nu poate fi altfel, nu se poate acomoda. Gillou întreabă dacă Balzac e „bun", așa cum ar întreba, îi indoarce disprețuitor Georges, dacă „e bun camembert-ul". El admiră vedetele de cinematograf cu o încredere totală în publicitate, răsfoiește atent magazinele ilustrate și cască distrat dar sincer, când Georges îi propune, cu o speranță absurdă, ca unui egal pe care și l-ar dori superior chiar, idealul unei vieți de mândrie și demnitate bărbătească; zadarnic însă, pentru că vorbele lui dogoritoare de exigență alunecă fără urme pe suprafața „lucie și plată" a mediocrității adolescentului distrat, incoerent și versatil.

S'a căutat să se explice cruzimea inumană a părintelui, insinuându-se că ar exista și în biografia lui Montherlant un fiu natural, față de care tatăl absent dela îndeplinirea îndatoririlor paterne încearcă să se justifice prin egoismul artistului dedicat fără nici o rezervă sentimentală, operei sale. Dar nu e mai mare păcat decât să judeci un artist — și Montherlant cred că este tipul artistului integral — cu măsura comună omului obișnuit. Când

(Urmare în pag. 2-a)

ALEXANDRU PHOBUS — Chip din Făgăraș

O veche poveste din anul 1883

II

de **OLGA GRECEANU**

Un prieten al lui Trouillebert a răspândit prin ziare ştirea de neplăcerea avută de marele academician Alexandru Dumas cu cumpărarea unui tablou, luat drept un Corot. Ştirea era dată sub forma unei scrisori anonime publicată în ziarul **„Phare de la Loire"**. Anonimatul a fost însă descoperit : era Dreyfus, pe atunci secretarul lui Daniel Wilson, fostul subsecretar dela finanţe şi ginerele preşedintelui de Republică.

Dreyfus nu a avut altă intenţie decât să atragă atenţia publicului şi a intelectualilor asupra nepregătirii experţilor, cunoscătorilor şi colecţionarilor. Ce se supra-licitează ? Valoarea artistică ? Iscălitura ? Admiraţia nu e sinceră ? Nu interesează **numai** opera ? Incântarea lui Meissonier a fost numai o chestie de sugestie ? Aprecierea superlativă a durat numai atâta vreme cât a durat convingerea că pictura era opera lui Corot ? Dumas ar fi rămas un cunoscător de elită dacă şi după ce a aflat pe autorul pânzei ar fi declarat că o păstrează în colecţie. Ar fi fost gestul unui sincer iubitor de frumos, pe când imprudenţa de a-l restitui, l-a clasat printre snobi (cuvânt de recentă proveniență în Franţa). In acest caz, ce se decide cu pictorul Trouillebert ? Este el un mare pictor sau o nulitate, de oare ce n'a putut rezista în colecţia marelui romancier şi critic de artă ? Are pictorul aceleaşi însuşiri ca celebrul Corot ? E un fel de dublu al genialului peisagist? Atunci de ce nu se bucură şi el de aplauzele publicului ? Franţa nu mai vrea să recunoască un al doilea Corot decât dacă e cu falsă iscălitură ?

Alexandru Dumas nu a răspuns nimic, dar Georges Petit care s'a văzut ameninţat în comerţul lui, **s'a turburat** şi s'a grăbit să răspunză în jurnalul „Figaro".

Paris, 29 Iunie 1883.

„Domnule Redactor,

„Pânza Corot pentru care domnul Trouillebert îşi atribue paternitatea a fost vândută de mine domnului Alexandru Dumas. Recunosc. Dar această pânză mi-a fost mie vândută de fraţii Tedesco. Fiind date raporturile cunoscute între domnii Tedesco şi Corot, am cumpărat tabloul cu toată încrederea : la rândul meu l-am vândut, dar acum l-am luat înapoi de la domnul Dumas şi l-am redat domnilor Tedesco. Pânza Corot-Trouillebert s'a întors la primii proprietari cari afirmă că pot proba autenticitatea.

„In ceea-ce mă priveşte pe mine, sunt complect dezinteresat în chestiunea care este de-acum pendinte între domnii Tedesco şi Trouillebert.

Georges Petit".

Ziarele au început să atace pe fraţii italieni Tedesco, scriind : **„Dacă domnul Georges Petit nu e de vină, atunci cine e de vină ? Nu cumva dv. ?"** La rândul lor, fraţii Tedesco au aruncat vina asupra lui Cordeil, prin următoarea scrisoare :

Paris, 2 Iulie 1883.

„Domnule Redactor,

„In Figaro din 30 Iunie s'a publicat o scrisoare semnată Georges Petit, în care onorabilul expert ne pune pe noi în cauză, în legătură cu tabloul lui Corot vândut, prin el, d-lui Alexandru Dumas.

„Nu suntem de loc, noi, cei dintâi proprietari ai acelui Corot a cărui proprietate o revendică d. Trouillebert. Nouă ne-a fost vândut de d. Cordeil, negustor de tablouri în b-dul Malesherbes 72.

„Acest tablou a fost văzut de un mare număr de pictori printre cari şi de domnul Meissonier. Autenticitatea a fost admisă de toţi, nici o contestaţie nu s'a făcut în legătură cu valoarea sa artistică : dar, noi, **am cumpărat şi am vândut tabloul în toată confienţa.**

„Domnul Georges Petit a cumpărat tabloul de la un amator, nu direct de la noi cum pare să insinueze.

„Noi suntem complect desinteresaţi de chestiune care este pendinte între domnii Cordeil şi „Trouillebert".

Fraţii Tedesco"

Acum intră în scenă Cordeil, restaurator de tablouri...

Atins şi el în demnitatea lui profesională, cu toată durerea de a divulga numele clientului său, s'a văzut silit s'o facă.

El scrie redactorului ziarului „Figaro" :

„Paris, 3 Iulie 1883.

„Domnule Redactor,

„Am citit în ziarul „Figaro", cu data din 3 Iulie, scrisoarea domnilor Tedesco relativ la incidentul **„Corot-Trouillebert,** care lasă să se înţeleagă că eu aşi fi autorul sau complicele d-lui Trouillebert, cu care aşi fi înţeles.

„Această scrisoare conţine mai multe greşeli.

„Intâi, n'am onoarea să cunosc pe domnul Trouillebert, cu care nu pot deci să fiu acuzat că aşi avea vreun comerţ.

„Al doilea, în momentul vânzării acestui tablou în 1880, nu eram negustor de tablouri, şi nu locuiam în b-dul Malesherbes 72, ci în strada Beaux-arts 15, unde aveam un atelier de restaurare a tablourilor vechi, ne voind în nici un fel să mă ocup cu tablouri moderne, cari nu erau de competenţa mea.

„Peisagiul ce se discută mi-a fost încredinţat de **domnul de Reum,** care locueşte în trada du Bac 81. Am vorbit de acest tablou d-lui Kiewert, care se ocupă cu repararea tablourilor, şi care are atelierul în Quai des Grands Augustins 17, care a venit apoi la mine cu domnul Tedesco. Domnul Tedesco mi-a cumpărat tabloul cu preţul dorit de proprietar, adică 4000 fr., dându-mi atât mie cât şi d-lui Kiewert un comision de câte 200 de franci.

„Azi, acest tablou contestat, domnii Petit şi Tedesco—experţi de meserie şi mari negustori de tablouri moderne,—cari au revândut tabloul cu 12.000 fr., (cumpărat cu 4000 fr.), găsesc foarte comod să arunce vine asupra mea, tocmai asupra mea care m'am adresat lor, având în vedere competenţa lor în această materie.

Cordeil,
restaurator de tablouri".

Acel domn de Reum nu s'a apărat în nici un fel. N'a răspuns nimănui. N'a publicat nimic nici în „Figaro", nici în alt ziar. Tăcerea lui a pus capăt unei polemici care se anunţa fără sfârşit. La rândul lor, Fraţii Tedesco, reintraţi în posesia pânzei devenită celebră din pricina zgomotului făcut în jurul ei, au tăcut şi ei.

Acum s'a trezit însă autorul adevărat : **pictorul Trouillebert.** El a cerut punerea sub sechestru a pânzei intrată în posesia fraţilor Tedesco, până se va hotărî o expertiză.

Preşedintele a numit sechestri pe fraţii Tedesco, dar a decis că nu e locul unei expertizări, decât dacă Trouillebert sesizează Tribunaul pentru acest litigiu, în termen de opt zile.

Restul nu mai interesează.

...Câteva luni mai târziu, la sala Drouot se vindea un peisaj de Corot.

Funcţionarul, însărcinat cu strigările, anunţă :

— Vă prezentăm acum, domnilor, un Corot.

O voce din public glumeşte :

— Poate vreţi să spuneţi un Trouillebert ?

Publicul a râs...

Comisarul, glumeţ, se apără :

— Tot ce pot să spun e că pânza e semnată Corot. Puteţi singuri să vă încredinţaţi... La urma urmei, nu garantez nimic...

Rezultatul a fost că acel Corot, original, ce apărea acum dubios, s'a vândut **cu cincizeci de franci,** preţul primei strigări. Nici o supralicitaţie. Talentul lui Trouillebert a compromis pe Corot, fără ca bietul Trouillebert să fi câştigat ceva de pe urma atâtor fierberi.

Cum rămâne cu **personalitatea în artă şi cu valoarea artistică a operei?**

(Va urma)

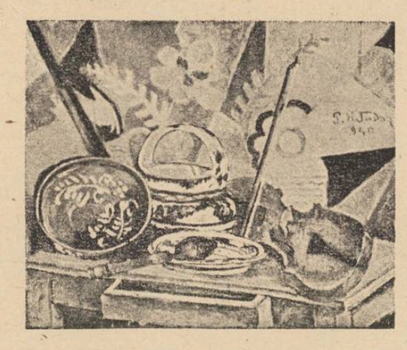

Cronica dramatică

TEATRUL NAŢIONAL : „REGELE LEAR", tragedie în cinci acte de W. SHAKESPEARE în româneşte de d. DRAGOS PROTOPOPESCU.

Wiliam Shakespeare nu mai are nevoie de comentarii. S'a scris atât, a fost comentat şi discutat atât, încât este greu de presupus că s'ar mai putea adăoga ceva.

Ştim cu toţii că Shakespeare este un geniu şi că „Regele Lear" este una dintre cele mai mari opere a lui. Şi ştim deasemenea că este, tot odată şi una dintre cele mai puternice şi mai impresionante lucrări ale dramaturgiei universale. Deci, fără alte comentarii.

Ar fi un pedantism inutil care nu m'a atras niciodată şi pe care-l las pe seama celor de meserie...

Am aşteptat „Regele Lear" cu mare nerăbdare pentru că, poate mai mult decât alte opere tot aşa de mari ale marelui Will, aceasta m'a atras întotdeauna în mod deosebit. Mă aşteptam să fie ceva mare, ceva copleşitor.

A fost şi totuşi n'a fost.

D. G. Calboreanu, un bun, un foarte bun actor al nostru — şi în orice caz unul dintre cei mai mari pe cari-i avem — a fost oricum un Rege Lear impresionant dar n'a fost, totuşi, chiar „Regele Lear", acela care la un moment dat pare să se întegreze tragicului asemeni destinului şi catastrofelor naturei !

De fapt aceasta este o constatare tristă care priveşte mai puţin pe d. G. Calboreanu cât teatrul românesc actual luat în totalitatea lui şi în adevăr: dacă nici d. Calboreanu nu poate fi un Regele Lear cu adevărat mare, înseamnă că nu putem avea, actualmente, nici un actor pe dimensiunile cerute de acest personagiu. Cum de altfel — cu toate că buni şi, luaţi în parte, cu multe calităţi — s'a dovedit că nu putem avea nici un Hamlet cu adevărat bun. Şi asta spre a da numai un exemplu pentru că, desigur, s'ar putea înşira destul de multe altele.

Ar fi, deci, vorba în ceasul de faţă de actori cari nu merg decât numai până la un anumit plafon...

Şi vorbesc numai de cei mari, şi în primul rând de cei ai Naţionalului, căci dacă ar fi să mă gândesc şi la toţi falsii buni actori de pe la atatea alte teatre — mai mult sau mai puţin modeşti dar toţi convinşi că au geniu — constatarea ar fi încă şi mai tristă.

Revenind, însă, la interpretare şi recunoscând că actorul în adevăr mare, genial, pentru cele câteva roluri în adevăr mari ale dramaturgiei universale, nu se naşte decât — poate ! — la o generaţie dacă nu chiar odată la o sută de ani, voiu spune că judecând astfel lucrurile, va trebui totuşi să-i fim recunoscători d-lui G. Calboreanu, pentru că, d-sa cu toate rezervele făcute, a realizat totuşi, una dintre marile d-sale creaţii şi una din marile biruinţe teatrale din ultima vreme.

In celelalte roluri, bine deasemenea d-nii Toma Dimitriu — întotdeauna un bun actor de dramă în rolul contelui de Glocester, Dragomir în contele de Kent, N. Brancomir în Edmund, M. Giuculescu în Edgar.

D. Finteşteanu, pe care-l apreciez totuşi ca un bun actor, ne-a dat de data aceasta — cu mijloace de mult repetate dar de data aceasta nepotrivite rolului — un bufon mult prea greoi.

In restul distribuţiei — în ordinea programului — d-nii : N. Pereanu, A. Alexandrescu, E. Botta, C. Mitru, I. Radu, G. Atanasiu, D. Ene, C. Economu, N. Cristescu, G. Holban, I. Lucian, D. Nasta, T. Branco, C. Niculescu, P. Pătraşcu şi G. Buliga.

In ce priveşte personagiile feminine ale piesei — Goneril, Regana şi Cordelia — e e ne-au fost prezentate de d-nele Agepsina Macri-Eftimiu, Cleo Pann-Cernăţeanu şi Anca Sahighian, cari, au adus aportul unor cunoscute şi frumoase calităţi şi, caracteristic pentru toate trei interpretele, au făcut şi de data aceasta în primul rând dovada unor frumoase calităţi de tehnică scenică.

Muzica de scenă a d-lui Ion Dimitrescu, bună, adecuată.

Regia d-lui Sahighian foarte inegală: lucruri foarte bune, alături de altele cu totul nepotrivite, începând cu unele distribuţii care cred a fi fost greşite şi terminând cu detalii vestimentare sau de lumină nu totdeauna indicate.

In ce priveşte chestiunea unor interpreţi nepotriviţi, pentru a nu mai atinge în mod inutil anumite susceptibilităţi, nu mă voiu mai ocupa cu atât mai mult cu cât îmi dau seama că atunci când e nevoie de o distribuţie aşa de mare, în care trebuiesc mobilizaţi atâţia actori, este inevitabil să se facă şi oarecari erori, ba, uneori, ele devin şi obligatorii fiindcă o piesă se joacă şi cu ce ai nu numai cu ce ai dori...

Voiu nota în schimb câteva lucruri de detaliu : nepotrivirea unor lumini — de ex. lumina roşie, ca în unele scene din Faust, atunci când Lear în castelul Glocester este înconjurat de cei câţiva prieteni ce i-au mai rămas, într'o scenă care, poate, mai puţin ca altele, n'are în ea nimic mefistofelic — apoi aceea îmbăcăminte cu o pălărie potrivită poate mai degrabă pentru un Cyrano de Bergerac sau pentru cei „Trei Muşchetari" pe care o poartă batranul rege după ce trece puterea asupra fiicelor şi ginerilor lui; în fine costumul cu totul fantezist, de operetă sau de balet, sau de Arlequin din Comedia dell' Arte, în care-l îmbracat bufonul — în verde buratec daca nu mă înşel — cu acea tichie nemaivăzută în cap, totul stilizat, cu purie, dupa nu mai ştie nimeni ce regie şi ce decoraţiune expresionista.

Arhitectonicul decorurilor şi el, când potrivit când neadecuat şi în contradicţie cu sentimentul şi atmosmera dominanta a scenei respective.

In afară de aceasta, decoruri neunitare, căutând uneori linia stilizata şi mergand alteori pe linia decorului tradiţional.

Din toate cele de mai sus cred că a rezultat şi un alt neajuns care influenţează şi din alt punct de vedere spectacolul : toate aceste decoruri, multe, mari şi destul de greoaie, necesitând timp mai indelung pentru montare şi schimbare, se înţelege că — fiind şi aşa fracţionat spectacolul: 22 de tablouri! — creau hiatusuri prea mari în stabilirea, legarea şi continuarea emoţiei artistice pe care la un moment dat trebuie s'o prezinte orice spectacol.

Totuşi, deşi am menţionat mai sus câteva rezerve, trebuie să recunosc că sarcina montării „Regelui Lear" este în orice caz o sarcină foarte grea, aşa că munca d-lui Sahighian trebuieşte privită şi prin această prizmă. Ori, astfel judecând lucrurile prezentarea d-sale constitue în orice caz un mare efort în domeniul artei teatrale şi o frumoasă realizare artistică pentru care, oricum, trebuie să-i fim recunoscători şi să-l felicităm şi pe d-sa şi pe toţi interpreţii şi colaboratorii d-sale, pentrucă, oricum, suntem în faţa unui mare spectacol.

ALEXANDRU DRĂGHICI

Alexandru Mocioni filosof creştin

(Urmare din pag. I-a)

Politica şi religia sunt, desigur, activităţi de natură deosebită. Dar ortodoxia, în viaţa românilor bănăţeni, este un factor organizator şi în cazurile de suspendare a vieţii politice, viaţa lor se desfăşoară strâns în comunitatea bisericească ortodoxă. Organizarea comunitară în biserica ortodoxă este singura unitate care înlocueşte viaţa politica a românilor bănăţeni. Se pare că şi Mocioni, în momentele acestea de suspendare a vieţii politice mai ales, când nu mai putea activa în parlamentul ungar, îşi îndreaptă activitatea sa pe teren bisericesc.

In cadrul restrâns al însemnărilor de faţă nu ne vom putea ocupa amănunţit cu această activitate a lui Mocioni. Aceasta poate forma obiectul unui viitor studiu mai larg.

Vom arăta aici pe scurt numai ideile sale de filozofia religiei. Inainte de toate trebue să amintim că ideile lui Mocioni de filozofia religiei fac obiectul atenţiunei cercurilor catolice din Germania. Mocioni va avea ocazia să-şi apere poziţia sa faţă de critica filozofului catolic F. Savicki.

Ceeace îl izbeşte în primul rând pe Mocioni, după ce analizează cu o erudiţie surprinzatoare raportul dintre ştiinţă şi religie deaiungul cugetării europene, începand dela medievali până în epoca moderna, este discrepanţa din ce în ce mai accentuată a ştiinţei şi credinţei care duce până la disoluţia lor.

Raţionalismul modern consideră raţiunea, ca singurul izvor al cunoaşterei şi pentru religie. Filozofia religiei nu are aut scop decat de a construi o religie raţionala, care cercetează critic şi izvoarele istorice ale creştinismului. Acest curent îl începe Reimarus, care influenţează multe şcoli protestante şi câteva catolice din sec. 19-lea până la modernism. Religia raţională este o apariţie bolnavă a spiritului modern, constată Mocioni.

Constatarea lui Mocioni se va evidenţia şi în polemica sa cu filozoful Savicki, care cu mici deosebiri reprezintă şi el această concepţie intelectualist-raţionalistă probabil din şcolile influenţate de Reimarus. Socotim caracteristice pentru concepţia raţionalistă ideile lui Savicki. Iată cum concepe Savicki raportul dintre ştiinţă şi credinţă : Credinţa creştină conţine în parte adevăruri naturale cari se pot cuprinde de raţiune (existenţa lui D-zeu, nemurirea sufletului). Credinţa creştină însă, afară de adevărurile naturale, conţine şi adevăruri supranaturale. Totuş, se poate ajunge şi aici la o certitudine raţională căci credinţa nu este lipsită de temeiuri raţionale. O evidenţă internă logică este imposibilă în cazul acestora, dar una exterioară se poate obţine.

Religiunea poate dovedi întâi că misterele de credinţă nu conţin contraziceri şi prin aceasta să arate posibilitatea lor internă. Apoi, poate dovedi faptul revelaţiunei, care este a se cerceta ca fapt istoric şi dovedi că o asemenea revelaţiune merită absolută credinţă. Odată adusă această dovadă, credinţa încetează a mai fi o încredere oarbă şi devine o certitudine raţională.

Credinţa are deci o evidenţă logică, dar numai exterioară.

Savicki admite că baza credinţei este autoritatea lui Dumnezeu revelat, dar nu admite deplina deosebire dintre credinţă şi ştiinţă şi mai ales imposibilitatea dovedirii raţionale a credinţei. Căci, spune Savicki, credinţa se bazează pe faptul revelaţiei şi autorităţii lui Dumnezeu. Cine garantează însă acestea? Iarăş credinţa ? Şi pe ce are să se întemeieze acest nou act de credinţă ? Deaceea, credinţa trebue să fie întemeiată în mod raţional cel puţin prin aceea ca existenţa lui Dumnezeu şi faptul revelaţiei să fie dovedite. Conţinutul revelaţiei poate fi mister, dar faptul ei trebue să se poată cunoaşte. Mai departe Savicki declară: îmi e cu neputinţă a renunţa la raţiune în viaţa religioasă. Căci raţiunea vrea să controleze şi credinţa în privinţa valorii sale interne şi solidarităţii sale. Dacă e a se recunoaşte certitudine credinţei, apoi trebue să i-se facă raţiunei cu putinţă a cuprinde, că credinţa stă pe temelii sigure. Autoritatea lui Dumnezeu e o asemenea temelie dar trebue dovedit că de fapt a avut loc o revelaţiune divină. Dar, se poate dovedi în mod ştiinţific faptul unei revelaţiuni supranaturale? Savicki crede că da, dat fiind că revelaţia e un fapt istoric care ca oricare altul poate fi cercetat după regulile criticei istorice. Dar, nu numai faptul revelaţiei, ca sprijin al credinţei, trebue garantat. Şi garanţia dată de biserică trebue să fie legitimată faţă de raţiune.

Care este poziţia lui Mocioni faţă de această concepţie? Ea se poate, credem, rezuma în următoarele puncte :

— Intregul teren religios e domeniul exclusiv al credinţei ;

— Adevărul obiectiv al dogmelor de credinţă nu se poate, ştiinţific, nici proba nici contesta ;

— A face pendent adevărul dogmelor de credinţă de certitudinea lor teoretică, adică de evidenţa lor logică, e a distruge dogmele ;

— Nu ştiinţa este aceea care hotărăşte în chestiunile de credinţă, ci biserica, în virtutea autorităţii sale inspirate de spiritul divin.

Adevărul obiectiv, nu numai al dogmelor de credinţă ci şi al oricărei propoziţii, nu depinde de certitudinea ştiinţifică a acelora. Adevărul este concordanţa cugetării cu realitatea; certitudinea e convingerea despre această concordanţă.

Aceste două acte ale cugetării nu trebue să coincidă totdeauna, ba foarte adesea avem un adevăr fără certitudinea lui. Lipsa certitudinei ştiinţifice nu atinge adevărul obiectiv al dogmelor de credinţă, cum pretinde Savicki. Dar dacă distingem credinţă şi ştiinţă, tot aşa putem distinge între certitudinea credinţei şi certitudinea ştiinţifică. Baza ambelor feluri de certitudine o formează faptele, dar baza ştiinţei o constitue faptele naturale, iar pe ale credinţei, cele supranaturale (cari depăşesc ordinea naturală) şi sunt revelaţiuni divine, hotărîte prin autoritatea divină. Deci faptele naturale sunt baza certitudinei ştiinţifice, iar faptele supranaturale şi autoritatea divina, fundamentul certitudinei credinţei.

Nici o ştiinţă însă nu poate da răspuns la întrebarea dacă există o ordine supranaturală a lucrurilor în afară de cea naturală.

Incomprehensibilitatea dogmelor de credinţă este nota caracteristică a fiecărei religiuni deci şi a celei creştine, căci esenţa ei zace tocmai în misterul care nu poate fi înţeles de raţiune. A lega dogmele de posibilitatea raţiunii noastre de a le înţelege, înseamnă a le abandona, cum spune Mocioni.

Existenţa lui Dumnezeu se poate dovedi ştiinţific; ceeace nu poate stabili ştiinţa e faptul supranatural al revelaţiunii divine. Numai autoritatea bisericii are a hotărî aici. Ca urmare, biserica stabileşte şi criteriile formale şi conţinutul acelor revelaţii cari sunt supranaturale şi divine. Deci biserica este aceea care stabileşte temeliile credinţei, adică faptele revelaţiunei, nu ştiinţa „după regulele criticei istorice".

Analiza conceptelor credinţei, dogmei revelaţiei etc., precum şi cercetarea gnoseologice a acestora, nu este, ca să spunem aşa, ortodoxă. Aceasta se întâmplă mai mult în protestantism şi în catolicism. Dacă totuş găsim asemenea analize la Mocioni, e pentrucă el e silit a-şi apăra poziţia. Adevărata religie pentru Mocioni nu stă atât în cunoaşterea lui D-zeu, pe care o lasă mai mult pe seama ştiinţei, ci este în primul rând trăirea lui D-zeu. Căci religia izvorăşte, după Mocioni, dintr'o „adâncă trebuinţă a inimii". Fiinţa ştiinţei consistă din cunoştinţa obiectivă, cea a religiei dintr'un raport subiectiv mistic al inimei cu cauza primordială mistică a lumei". Dumnezeul raţiunii este un obiect pur teoretic; pentru conştiinţa religioasă însă, D-zeu e mai mult decât un simplu obiect de cunoştinţă : e un „obiect al afecţiunii, al iubirii şi preamăririi, al doririi şi închinării".

CORNELIU RUNCAN

Brise marine

Mi-e trupul frânt şi cartea cetită pân' la urmă, —
Să fug ! Să fug departe ! Simt pasări ameţite
De sborul ce-l vor face între genuni şi spumă !
Nici tristele grădini, de ochii-mi oglindite,
Nu pot opri un suflet ce'n ape se scufundă !
O noapte; nici lucirea înceat'a lămpii mele
Prelinsă pe hârtia tăcută şi profundă !
Nici tânăra femee purtând mistere grele !
Să plec acum ! O navă, cu vârfuri legănate
Desprinde-te spre ţărmuri de-a pururea streine !
Cutremurat într'una de gânduri destrămate,
Aştept şi azi batiste, din vârfuri să se 'ncline !
Aştept şi azi furtuna, catargele chemând
Şi vânturile ample venind să le doboare !
Pierdut făr' de catarge departe de-un pământ,
Ascult, sfâşietoarea năierilor cântatre :

ION I. MITILINEU

Simbolul lui Don Quichotte

(Urmare din pag. I-a)

Aşa dar, iată un prim aspect al acestei analogii între un simbol viu şi o noţiune: forţa spirituală a idealului se manifestă printr'o permanentă şi neistovită posibilitate a iluziilor, printr'o detaşare faţă de sensul concret al obiectelor şi prin acea gratuitate dârză şi înfocată a aspiraţiilor.

Don Quichotte nu aderă niciodată la real; **de aici şi conflictul său cu Sancho Panza, acest neobosit teoretician al bunului simţ. Ceeace îl face pe Panza să nu-l înţeleagă şi să nu-l admită pe Don-Quichotte este în primul rând această stranie şi iluzorie folosire a obiectelor: desigur că el nu înţelege la ce altceva poate servi o moară de vânt decât la măcinatul făinei. Ilusiile lui Don-Quichotte sunt pentru pozitivistul Sancho Panza fie deformări optico-geometrice, sau acte de nebunie pur şi simplu. El nu are organ pentru a repera transfigurările spirituale pe care fantomaticul său stăpân le impune despotic obiectelor.**

Tendinţa spre ideal în acţiunile lui Don-Quichotte pare dela început ancorată în comic şi în absurd. Luptele lui Don-Quichotte împotriva turmelor de oi, ca şi atacurile dialecticei împotriva lucrului în sine sunt desigur susceptibile de comic.

Comicul lui Don-Quichotte ca şi comicul idealului este numai aparent şi mai ales nu îngădue ironia decât din partea unor oameni de mentalitatea scutierului său.

Pentru a ne convinge, să presupunem prin convenţie două lucruri: că turmele de oi ar fi fost armate autentice şi că Dulcineea de Toboso ar fi fost într'adevăr cea mai frumoasă femeie din lume.

Avântul războinic al lui Don-Quichotte egalează în acest caz pe acela al cavalerilor cei mai furtunoşi iar devotamentul lui faţă de Dulcineea de Toboso întru nimic mai prejos decât devotamentul lui Dante faţă de Beatrice.

Astfel de acţiuni sunt prin ele însile sublime şi nu sunt susceptibile de comic decât numai pentru că totdeauna realitatea e mai prejos de ele.

Figura lui Don-Quichotte astfel înţeleasă şi simplificată prin simbol devine tragică. **Divorţul între realitate şi aspiraţie în orice ideal autentic este radical şi iremediabil. Aceste aspiraţii nu pot fi susceptibile de ironie decât privite prin prisma realizării lor concrete, materiale.**

Vor exista aşa dar două atitudini faţă de ideal: cea care concepe idealul prin prizma acestei realizări concrete şi idealul ca tendinţă, ca postulat al neîmplinirei concrete, dar al împlinirei sale spirituale care deci comportă două atribute: acela de tragic — în sensul iremediabilei neîmpliniri concrete — şi acela de sublim în sensul împlinirei spirituale.

Oamenii de cultură, oamenii purtaţi de un ideal, sunt îndrăgostiţi sau războinici de genul lui Don Quichotte: dincolo de avântul liric al lui Dante, Beatrice se confundă cu Dulcineea de Toboso, iar dincolo de schelăria dialectică, absolutul pare a fi o simplă moară de vânt.

Tovărăşia lui Don-Quichotte cu aceia a scutierului Sancha-Panza, este iarăşi o alegorie plină de tâlc, ea exprimă foarte sugestiv raportul între creator şi omul normal, obişnuit. Uneori Sancho îşi ceartă sfătos stăpânul şi-l dojeneşte, căutând să-i potolească avântul; alteori se amuză şi-i ironizează isprăvile; dar uneori este sguduit de această forţă şi o admiră, şi în sfârşit îl urmează pe Cavalerul iluzoriu şi fantomatic prin toate peregrinările sale, părăsindu-l numai atunci când spinarea îi este în joc...

Tovărăşia omului de toate zilele din noi cu aceia a purtătorului de ideal şi de cultură nu este oare aceiaş ?

Iată desigur o analogie banală, dar ale cărei consecinţe sunt poate sugestive pentru cei care au simţit adânc în ei dragostea şi avântul lui Don-Quichotte persiflate dar niciodată învinse de teoriile realiste al lui Sancho-Panza.

FLORIAN NICOLAU

O TRAGEDIE MODERNA: Fiul nimănui

(Urmare din pag. I-a)

Georges îi spune mamei lui Gillou: „L'homme s'engouffre dans la femme et tous les deux dans l'enfant", *cruzimea observaţiei lui va indigna cu siguranţă pe toţi binegânditorii, cari repetă pe întrecute că „familia e celula de bază a societăţii". Dar cu condiţia ca această celulă să fie sănătoasă, condiţie care e din ce în ce mai puţin satisfăcută în societatea zilelor noastre. Prăpastia care poate fi pentru bărbat, femeia conjugală şi pentru amândoi soţii, copilul, este aceea a mediocrizării vieţii conjugale şi de familie, apăsătoare pentru artistul posedat de absolutul vocaţiei sale.*

Lucrul cel mai rar într'o operă artistică e ţipătul pur, neauzit, al înţelesului suprem care se dăruieşte dincolo de vorbele mistuite în propria lor văpaie. Şi acest ţipăt pe care nici o interpretare anecdotică nu-l poate răstălmăci sau altera ţâşneşte în auzul lăuntric al conştiinţei, ca un adevăr dincolo de orice contingenţe, din opera dramatică a lui Montherlant. E libertatea gândului răscumpărat din materie, lucrul cel mai de preţ pe care şi-l pot dărui oamenii.

Paris, Martie 1944.

MIHAI NICULESCU

Filosofie şi critică

(Urmare din pag. I-a)

filosofic de alta, nu contribue decât să facă mai sensibilă această divagaţie, care în realitate nu e lipsită de un aer de savanterie: inutilă.

❖

In formaţia intelectuală a criticului, pregătirea sa filosofică trebue să aibă un rol funcţional, nu discursiv, (De Sanctis nu face caz de idealiştii germani, pe care atât de bine îi cunoştea; şi nici cel mai inteligent critic francez al veacului său, Baudelaire), de a forma cel mai intim mecanism al unui spirit critic, nu de a garnisi un studiu, de a-l decora, şi nici chiar de a-l încadra ; şi nici măcar de a trece — de dragul unei comparaţii care adesea în loc să e'ucidece, întunecă, — din ordinul literar (care se constitue prin sensibilizare pe plan de imaginaţie) în cel filosofic (speculaţie pe plan de concepte).

E aici ceva din adevărul ce-l exprima Ed. Herriot în definiţia pe care o dă culturii (cultură, în accepţia expresiei de „om cult"): „La culture, c'est ce que nous reste après avoir tout oublié..." Comparaţia e elocventă pentru chestiunea ce ne-a preocupat.

OVIDIU DRIMBA

MEMENTO

CINEMATOGRAFE

SCALA : Immensee şi jurnal de război.

REGAL : Don Cesare de Bazan şi jurnal.

VICTORIA : Bătălia şi baletul Pasărea albastră.

ELYSEE : Titanic, jurnal şi revistă.

ROMA : Femei în lanţuri, jurnal şi revistă.

CARMEN : Cenuşereasa şi jurnal.

Dintr'un carnet de război

PRETEXTE

de STELIAN TECUCIANU

Mi-am făcut mai acum câteva luni o convalescență într'un sanatoriu improvizat, dintr'un oraș distrus de pe malul mării. Era un oraș-port așezat dealungul unui golf ce părea un nesfârșit semn de întrebare și atât de mult avusese grije războiul să nu mai lase în el piatră pe piatră,că n'aș ști dacă în afară de albastrul insinuant și calm al mării, mai rămăsese ceva care să amintească silueta lui aproape languroasă întinsă pe plaja mării și renumele lui de altădată. Odinioară, se stranseseră aci, pentru sezonul de vară ,în vilele ce se înșirau pe litoral ca un cârd frumos de lebede, destine bolnave din cine știe ce depărtări uitate ale Rusiei. Dar acum, frumosul cârd de lebede era fără duh (e drept că lebedele sunt frumoase și moarte) și atmosfera de descompunere în care mai simțeai încă mirosul sulfului și al explosivelor, era atât de dezolantă, că decorul numai îndemn pentru viață nu-ți putea da. Rușii puteau fi așa dar, mândri: descoperiseră mijlocul de a nu se mai obosi să meargă mii de kilometri până în Grecia, ca să vadă ruine și fragmente de antichitate și cu puțin sulf și cu mai mult trotil, își confecționaseră singuri atât de bine ruinele și antichitatea lor, că nici o imaginație arhitectonică n'ar mai fi reușit să reconstitue monumentalismul grotesc și disprețul față de orice stil și simetrie, din care se inspiră atât de adeseori, „constructivismul" slav și viața rusă. Cine și-ar mai fi închipuit atunci că în acest oraș în care mergând, aveai impresia nu numai că mergi printre morminte ,dar că tu însuți ai murit, ar mai putea fi ceva viu și ar mai putea trăi și altceva decât fantomele ? Poate că nimeni.

...Și totuși ,totuși într'o zi, lucru de necrezut, în acest oraș desfigurat în care și aerul parcă era mai puțin, am descoperit singurul lucru viu și intact: statuia lui Pușkin. Prin ce miracol rămăsese neatinsă această întruchipare de piatră a celui mai mare poet al Rusiei, atunci când toate casele din jur erau numai moloz și fiare, n'aș putea ști, dar așa cum era așezat pe un soclu imens, la intrarea într'un parc în care ecoul ultimei promenade se stinsese de mult, Pușkin părea de două ori nemuritor. Fruntea lui mată încadrată de neasemuitul lui păr, ochii lui mari și buzele lui orientale care aminteau rubedenia cu celebrul arab Ibrahim Hanibal dela Curtea lui Petru cel Mare ,scăpaseră acum de urgia a mii de gloanțe și proectile, când altă dată, într'o oarecare zi de Ianuarie, un singur glonț fusese de ajuns pentru a-i îngheța pentru totdeauna și duhul și strunele. Parcă soarta încercase de astădată să repare greșala de a fi ingăduit cândva, cea mai mare crimă ce s'a făcut vreodată în Rusia. Pușkin însă, privea nepăsător acest favor și în privirea lui aruncată peste timpuri, parcă stăruia încă acea absență tristă din clipa morții, care trebue să fi dat atâtea coșmare ucigașului său. Sculptorul prinsese bine expresia acestei tristeți și cred că rușii n'au putut-o privi niciodată fără să simtă doliul pe care moartea poetului-mușchetar l-a lăsat în inima lor și fetișismul amintirii lui care i-a ridicat de atunci statui în toate inimile. De altfel, datorită acestei priviri muribunde cu care Pușkin murise altădată pentruca tot ea să trăiască acum, când m'am despărțit într'un tarziu de statue, am avut sentimentul că singurul om care trăia în acest oraș al ruinelor și morții era Pușkin.

*

Într'un magazin cu obiecte de ocazie dintr'un oraș în mizerie, peste care a mai trecut și războiul, găsești orice. Negustorul unui asemenea magazin în care se vînd amintirile la mezat, are de toate, știe multe și meseria nu-l deosebește prea mult de un antreprenor de pompe funebre. Bine înțeles că nu s'ar putea gandi nimeni să-l condamne că pe el îl interesează prea puțin ca un tolstoiu, de pildă, a mobilat un colț de cameră poate mai bine de un sfert de secol, că un medalion a fost purtat de mai multe generații sau că dintr'o vioară sau pian s'au înlanțuit altădată ghirlânzi de sunete care au alinat dureri și au făcut lumea asta uitată. Cineva trebue să aibă și meseria asta, după cum iarăși e adevărat că cineva trebue să înmormânteze și „regretele eterne" și morții. Dar asta nu te poate împiedica totuși, să nu încerci o naturală și instinctivă repulsie pentru asemeni oameni ce trăesc din onorariul regretelor altora și pentru acest gen de comerț. Intrați numai într'un asemenea magazin pitoresc în care mizeria a adunat tot ce poate da și văzînd cât sunt de umezite de durere, sufletele celor ce-și vând amintirile pe câteva monede, veți înțelege că nici o răscumpărare n'ar putea fi mai prețioasă, de cât cea a întâmplătoarelor obiecte de ocazie.

Eu am fost cândva într'un asemenea magazin și ieșind cu impresia că ies dintr'un cimitir, n'am avut decât regretul că n'am avut atâția bani, cât să pot răscumpăra pentru cei strimtorați, toate obiectele de „ocazie". Am luat însă la plecare o adresă oarecare pentru un covor persan (îmi amintesc că vinzătoarea se numea Sonia Feodorovna și sta pe str. Sadovaia) dintr'un opis în care negustorul are trecute adresele celor care ezită să-și aducă „ocaziile" în dugheana lui, dar care nu ezită să le vîndă la domiciliu și am plecat cu recomandația să nu-i încurc comerțul și să-l înștiințez dacă am făcut târgul pentru a-și încasa comisionul. Spre seară, cum n'aveam altceva mai bun de făcut, am căutat nr. 148 al strazii Sadovaia, care nu era prea departe de centru și am văzut covorul. Când am ajuns și am sunat la o ușe pe care în alte timpuri trebue să fi intrat desigur și bucurii, mi-a deschis o femeie de vre-o 30 de ani. Deloc surprinsă că un necunoscut bătuse la ușa ei, ea m'a poftit cu gestul curtenitor cu care se primesc altfel de musafiri și m'a condus prin alte două camere, în cea în care se afla covorul.. Intr'una din camere, un bătrîn citea un ziar, iar un copil se juca cu câteva figuri de carton. Tot interiorul avea o înfățișare de sărăcie demnă și covorul părea singurul lucru prețios ce mai rămăsese în aceste încăperi, în care, se vede, cândva fusese totuși altfel. Femeia fu atât de mișcată când mi-l arătă, mângâindu-l ca pe un copil, că regretul de a fi venit și de a fi mărit prin prezența mea nefericirea și mizeria unei familii, mă

împiedică să-l privesc. Vrusei atunci să-mi cer scuze pentru vizita mea inoportună care nu era decât o eroare și să dispar cât mai repede, dar nu mai avusei timpul, căci femeia începu:

— L-am cumpărat acum cinci ani dintr' un port, într'o calatorie făcută cu soțul meu în Orient, dela un armean care s'a ținut scaiu de noi și nu s'a lăsat până nu i l-am luat. Armeanul a vrut să ne facă să credem, ca un strămoș al lui primise covorul dela un eunuc căzut în disgrația unui pașe și că fusese luat chiar din camera uneia din favoritele pașei. Până la sfârșit însă, armeanul putea să ne spună că podoaba lui de covor, îi fusese dăruit de unul din cei 40 de bandiți din „O mie și una de nopți" sau putea să nu ne spună nimic, noi tot îl luam. Pe atunci și eu și soțul meu eram atât de entuziasmați de ciudățenia orientului, că ne-am întors acasă cu o colecție întreagă de curiozități ce se găsesc numai pe acolo. Dar asta e o altă poveste sau o poveste care nu mai interesează acum. Iertați-mă dar, că v'am obosit, fără rost, cu acest „a fost odată" cu care ne începem toate poveștile și toate amintirile. El n'are desigur nici o importanță pentru nimeni și poate că e numai o consolare cu care ne alinăm regretul, când ne despărțim de lucruri ce ne-au fost dragi sau cand prezentul nu mai are nimic din strălucirea de altădată. Știu sigur însă, că soțul meu va fi și mai nemângâiat că trebue să ne despărțim de această bucată de Orient, dar vedeți, de când a fost accidentat și de când stă într'un spital pentru paralizia unei jumătăți a corpului, am făcut datorii peste datorii...

Tăcând, femeia oftă și tăcerea ei făcu scena și mai penibilă. Nu știam dacă trebue să spun vre-un cuvânt și dacă trebuia, nu știam ce. De aceia, pentru a nu mai prelungi atmosfera apasătoare a acestei scene dureroase pe care numai eu o provocasem, mă ridicai de pe scaun, achitai covorul (O ! Ce prețuri derizorii îndrăznesc să ceară oamenii în suferință, pentru amintirile lor) și adaogai, încercând să plec, că voi trimite mai târziu un om să mi-l aducă. Inainte de a pleca însă, cineva bătu la ușe: un factor poștal aducea o telegramă. Femeia o luă, o desfăcu cu șovăială și când termină de citit cele câteva cuvinte, mai mult căzu decât se așeză pe scaun. Fața îi era palidă, buzele îi tremurau și pentrucă încercă să vorbească și nu reuși, îmi întinse, ca pentru a completa povestea cu covorul, telegrama. O clipă, m'a stăpânit atunci o revoltă insuportabilă și contra negustorului cu obiecte de ocazie și contra mea și am ezitat s'o primesc. Totuși, până la urmă am citit-o: telegrama era dela spital și vestea pe Sonia Feodorovna, că soțul ei e în agonie. Ea nu spunea însă ceeace aveam de făcut eu și nu-mi da nici un sfat. Cred însă că ori și ce cuvânt ar fi fost de prisos și că n'aveam nimic de făcut. Și chiar nici n'am făcut: am lăsat pe Sonia Feodorovna care nici nu știu dacă își mai dedea seama că sunt acolo, singură, m'am furișat tiptil până la ușe ca un hoț sau ca și când m'aș fi temut să nu deștept pe cineva, am deschis-o încet și am plecat fără să mai spun nici un cuvânt. Și înapoi nu m'am mai întors niciodată. Și nici n'am mai trimis pe cineva să-mi ia covorul.

Pe la negustor am trecut însă chiar a doua zi. I-am spus că am ridicat covorul și mi-am mai notat și alte câteva adrese. N'am fost însă la niciuna și nici n'am de gând să mă mai duc vreodată. Totuși, ca să mă răzbun pe negustorul cu obiecte de ocazie și ca să-i încurc socotelile, am trecut iarăși pe la el a doua zi și i-am spus că am făcut targul cu toate adresele. O ! Cât aș fi vrut să-i văd mutra când se va fi dus să-și încaseze comisionul și când va fi văzut că totul n'a fost decât o farsă !

Cu asta însă, ce am făcut mai mult decât că i-am încurcat lui puțin socotelile și că am întârziat cu puțin regretele celor a căror singur mijloc de traiu e vânzarea amintirilor lor ?...

*

Un cronicar teatral ar scri cam astfel despre drama tătărască „Haremul din Bacciseray", văzută într'o seară pe o estradă cu pretenție de scenă de un public pestriț cu pretenție de spectatori : „Haremul din Bacciseray", e o dramă ușoară care încearcă o evocare timidă a obiceiurilor curții și haremului hanatului tătărăsc din Bacciseray, fosta capitală a tătarilor. Anecdota ei e simplă și programul tipărit în rusă, germană și tătară pentru un public din care nu lipseau nici francezii (da, da, nici francezii), mă scutește de riscul de a mai adăoga sau omite ceva : „O rusoaică din Moscova cade prizonieră împreună cu tatăl ei în mâna tătarilor și hanul, fermecat de frumusețea ei stranie, vrea cu orice preț s'o facă favorită. Rusoaica, foarte puțin impresionată de privilegiul acestei legături morganatice, imploră la început și mai apoi amenință. Ea nu dorește decât un singur lucru: să se înapoieze la Moscova. Un han însă e han și voia lui nu poate cunoaște împotriviri. El nu poate totuși nimic peste ceeace hotărăște *destinul* și blonda rusoaică n'ajunge niciodată favorita lui. Dar nici la Moscova nu mai ajunge vreodată, căci ultima favorită a hanului o otrăvește prin intermediul unui eunuc".

Drama, ar mai adăoga cronicarul teatral, n'a fost jucată nici mai bine nici mai prost decât era și o pretindea textul. Totuși, deși spectacolul nu reușește să satisfacă exigențele unui amator familiarizat cu teatrul, captivează într'o oarecare măsură, prin dansurile și șalvarii cadânelor și prin pitorescul plângăreț al unei muzici care realizează culoarea timpului și locului.

Pe mine însă, care n'am fost niciodată pasionat, nici de șalvari, nici de dansurile lipsite de pudoare ale Orientului, prea puțin mă interesează și ceeace ar spune cronicarul dramatic și drama. Dar dacă totuși ar trebui neapărat, să spun și eu ceva despre spectacol și... calitatea lui, n'aș adăoga la plictiseala serii, decât atât: după o jumătate de oră dela spectacol, am întâlnit tot haremul pe stradă. Cadânele nici nu dansau, nici nu erau în șalvari și nici nu erau escortate de eunuci. Toate însă, inclusiv favoritele, uitând protocolul haremului, mâncau cu o dexteritate uimitoare, semințe de floarea soarelui. Știu, altcineva mai neavizat și mai imprudent, s'ar fi mirat de această metamorfoză care compromitea și prestigiul și prestanța unei curți, fie ea și numai tătărască. Eu însă nu. Căci eu știu că în viața lor, rușii nu fac decât două lucruri cu vocație și cu pasiune: sau fac revoluții sau mănâncă semințe de floarea soarelui.

Și cum acum nu fac nici o revoluție, n'am nici un drept să mă mir că frumoasele blonde ale haremului din Bacciseray, uitând blazonul și obiceiurile curții, mănâncă și ele ca toată lumea rusa, semințe de floarea soarelui.

Înălțarea poetului

Poala cerului a prins-o'n coarne luna,
Mătanie bărâna de jar proptită'n boltă
Și cârca de mistere a stelelor într'una
De teama'mpunsăturii tremură-a revoltă.

Imi înstrun chitara sufletului, nouă,
Din colțul inimii, aprins de Promotheu,
Crăiță, îmi ating penița în azur și rouă
Și'n vers de Melopee mă'nalț la Dumnezeu.

Pe Calea Laptelui mă pierd cu ceru'n palme
Și cu grădina Domnului pe gând de Heruvim...
Din sân îmi cad pometele'nmuiate'n aur, calme,
Cum cad clipitele pe cruci de țintirim...

DUMITRU SAVU

Thanatos

In coasta unui munte se împlântă,
Ca un pumnal cu lama ruginită,
Prăpastia de vremuri osândită...
Iar îngerul cel negru se frământă,
In pragul ei cu spada ridicată,
Să taie în două viața fermecată !

La cap, simbol, se leagănă o pană
Și îndoiala stranie plutește...
De câte ori, neîmblânzit lovește,
Cu ochii reci, pândindu-și vechea rană...
Din cer atunci coboară îndurarea,
Thanatos și-a'mplinit însărcinarea !

Dar zi de zi o altă clipă așteaptă,
Când aripele sale într'un sbor,
S'ar frânge de vreun colț de nor,
Căzând de sus ca depe treaptă...
Insă dorința Zeul n'o primește
Și îngerului spada-i strălucește !...

N. D. MIREA

Oameni la pândă

(Urmare din pag. 4-a)

Morarul, întărâtat puțin din pricina discuției care se prelungea, îl întrerupse nervos:

— Ți-ai închipuit atuci?... Nu, băiete, să-ți muți gândul dela Salomia, că ea nu-i de nasul tău!... N'am sa-mi pierd eu mintile acum la bătrânețe, sa-mi aau fata după o slugă.

Apasă într'adins pe ultimul cuvânt, ca să-l facă a înțelege că de-acum orice discuție o socotea de prisos.

Dar Simeon nu se dădu înfrânt :

— Apoi dacă numai asta e pricina de te opui unirii noastre, află că nici eu nu sunt cu degetul în gură. Am avere, ași putea spune, să dau și la alții. Chiar mă ganeam sa-ți propun a face unele îmbunătățiri la moara, tiinaca in starea in care e acum...

Lui Onufrie parcă i-ar fi tras cineva o palmă, într'atât îl iritara vorbele astea.

— Ce-ai zis, mă? ce-ai zis?!... Să faci tu îmbunătățiri la moara mea, să te amesteci tu în treburile mele?

Simeon înlemni. Orice nădejde de înțelegere pentru el era pierdută. Propunerea în loc să-i înmoaie pe bătran, cum în zadar sperase, nu tăcuse altceva decat să toarne gaz peste foc. Murmură totuși:

— De ce te superi? Eu n'am venit aici cu gând să mă amestec în treburile dumitale, ci numai să...

Onufrie nu-i dadu ragaz să sfârșească :

— Ei, dar la una ca asta nu mă așteptam !... Până acuma credeam că glumești, sau ca poate n'am auzit eu bine, dar văd că tu îi dai înainte.

Apoi brusc înveselit, ca și cum s'ar fi adresat cuiva de pe lături :

— Auzi cine-mi vine mie cu astfel de propuneri... cine vrea să-mi facă mie îmbunătățiri la moară ! O slugă... un om de nimic... un copil care până mai ieri își trăgea nasul !

Nu se mai putu abține. Incepu să râdă zgomotos, un râs chinuit și nervos, înnecat în lacrimi, care în încăperea jumătate goală tăcea să clănțăne geamurile în cercevele. Pe urmă când se liniști, scoase batista să-și șteargă ochii mujați în lacrimi și se lăsă biruit pe un scaun, semn că vorbele lui Simeon îl destătaseră peste măsură.

Urmară câteva clipe de tăcere. Se auzea deslușit în odaie bâzâitul unei muște lovindu-se de geam. Atară glasurile țăranilor strigându-și vorbe nelămurite. Prin ziduri, huruitul îndepărtat și greoiu al zdrobitoarelor de piatră.

Inecat de atâta râs, Onufrie, tuși în pumn să-și dreagă glasul. Pături batista punând-o cu grijă la loc în buzunar... Reluă vorba întreruptă:

— Și zi așa, hai ?... Nici n'ai apucat bine să-mi treci pragul și vrei să mă dai la oparte ? (Își mută privirea dela Simeon, urmând îndată mai mult pentru sine). Auzi, cu ce propuneri îmi vine dumnealui !.. Ca și cum eu ași fi de prisos aici !... Ca și cum moara mea a ajuns un lucru de nimic, o dărăpănătură bună de dat pe gârlă !...

Simeon, întunecat, sfrijenit, tras la față ca o lehuză, îl privea din ce în ce mai neliniștit și cu gura puțin întredeschisă ca și cum ar fi vrut să-l întrerupă la fiecare cuvânt. Fața lui aspră și totuși plăcută, rumenită de soare, cu fruntea ușor bombată, cu dinți albi și puternici de om sănătos, împrumutase pe încetul o expresie ciudată în încăpățânarea lui îndărătnică, prin care se restrângeau indemnurile unui elan zăvorît. Și cu toate că bătrânul nu dovedise nici pic de înțelegere, el încearcă totuși, prelungă de tăcerea care se iscă, să-l convingă de bunele-i intenții.

De prisos însă. Privirea lui Onofrie, domoală și încă însuflețită de râs, se întuneca brusc. Incăpățânarea cu care fosta slugă îi vorbea despre foloasele ce le-ar avea de pe urma unei mori sistematice, o socotea mai mult decat o îndrăzneală. O socotea ca pe scrintelala unei tinereți nerușinate, care vine să se amestece obraznic în treburi ce n'o privesc, cu aere de reformator și stăpân.

— Destul ! zise el ridicându-se, și ca să pună capăt acestei sporovăieli care-l sâcaia, adăugă aproape numaidecat : — Ai stricat prea multe vorbe fără ca cineva să te fi tras de limbă — și mie vorbele fără socoteală nu-mi plac. N'o să mă apuc eu acum, la bătrânețe, să-mi stric bunătate de moară, numai pentrucă așa ți-a venit ție bâzdâcul.

Simeon stătea în cumpănă, căutând în ochii morarului cu un început de scârbă amestecată cu ură. Privirea aceasta îl înfurie pe bătrân. I se părea că aduce foarte mult cu privirea unui alt țăran, a țăranului care-l înfruntase cu câteva zile mai înainte în curtea morii, strigându-i vorbe grele. O simțise cum îl pipăia din creștet până în tălpi, plină de batjocură. Toți țăranii, dealtfel, îl măsurau în chipul acesta, de la o vreme încoace. Uitătura lor avea ceva lacom și aprins, aproape sălbatec, de fiare în așteptarea prăzii, sau mai degrabă de oameni la pândă. Nu era atât de prost să nu-și dea seama ce se petrece în jurul lui, să nu simtă ce vroiau să însemne acele priviri lacome. Oamenii îl urau. Îi pizmuiau. Îi jinduiau averea. Uneori i se păruse chiar că surprinde și șoapte. Dacă le-ar sta cumva în putință, nu s'ar mira auzind că într'o bună zi s'au ridicat cu toți împotriva lui, cu gândul să-l omoare ori să-i ia averea. De aceia, în fiecare noapte, spre mai bună siguranță, când se ducea la culcare, după ce zăvora bine toate ușile, nu uita să controleze arma spânzurată deasupra patului. Era una din ciudățeniile lui. Il apăra împotriva oamenilor, a poftelor pe care le simțea rânjindu-i fioros în jur, parcă să-l sfâșie.

La fel și acum.

Privirea obraznică și încărcată de ură, a fostei slugi, i se păru atât de provocătoare, încât nu se mai putu stăpâni.

— Ei, ce mai aștepți ? Ce mai vrei acum dela mine ? îi strigă el plin de o ciocotitoare mânie, și îndată după aceia adaugă parca mai potolit : — Fă bunătate și lasă-mă în pace, ca acum n'am nici o poftă sa-mi pierd vremea basmuind cu tine !

Simeon însă nu se îndura să plece. Senin și parcă mai provocator în neclintirea-i de piatră, aștepta doar prilejul să-i poată vorbi din nou.

Pe Onufrie însă, tăcerea asta plină de încăpățânare mai mult îl îndârji.

— N'auzi odată, să pleci și să mă lași în pace ? Haide, numaidecat să pleci !... Destul ți-am ascultat trancănelile tale de slugă aiurisită...

Din nou se făcu tăcere și din nou privirea lui Simeon se înfipse în ochii bătrânului, parcă mai îndrasneață, mai încărcată de ură.

De data asta însă Onufrie nu se mai putu înfrâna. Incepu să răcnească, să sfrige, să agite brațele ca scos din minți :

— Să ieși afară, tâlharule !... Numaidecât să ieși din casa mea, c'altfel te dau pe mâna jandarmilor ca pe un ticalos nemernic și razvrătit ce ești !...

Picioarele începură să-i tremure. Fața i se învăpăiase. Vinele de la gât i se umflasera de parcă să plesnească, groase și pamantii ca niște rame după o ploaie trecătoare de vară.

Simeon însă nu clintea. Drept și liniștit ca un copac în preajma furtunii, aștepta să se însenineze cerul.

Dar Onufrie continua să gesticuleze și să strige cu glasu-i răgușit :

— Ce, tâlharule, nici acum nu vrei să pleci ? Indrăznești să-mi stai împotrivă, să mă înfrunți cu privirea ta de slugă nerușinată ?... Stai atunci, că am eu ac de cojocul tău !...

Se întoarse brusc ca pentru a lua arma din cui, dar zărind biciul spânzurat alături, îl smulse cu o singură mișcare și năpustindu-se orb de mânie asupra lui Simeon, începu să-l lovească în neștire peste față, peste mâini, peste piept, oriunde nimerea.

Lovea înverșunat și cu sete, urlând, parcă să-și răzbune pe toate umilințele îndurate până atunci dela țărani.

— Așa, tâlharule, să te înveți minte !... Să vă învățați minte și nu vă mai amestecați în treburi ce nu vă privesc !... Și dacă nu-ți ajunge, mai na !... Și mai na !... Și mai na !...

Când o clipă mai târziu, atrasă de răcnetele bărbatului său, Anisia sări între ei să-i despartă, furia moralului încă nu trecuse.

Era tot numai un tremur și striga arătând într'una cu biciul spre ușă :

— Afară, tâlharule, afară din casa mea !... Să nu te mai prind pe-aici că-ți frâng picioarele !...

Desmeticit după cele întâmplate și cu durerea loviturilor stăruind încă în carne, Simeon se opri o clipă în capul scărilor de piatră, să-și scoată batista... O șuviță de sânge i se prelingea încet într'o spărtură a frunții, împânzindu-i vederea.

LIVIU BRATOLOVEANU

OAMENI LA PÂNDA

Când după întâiul zvon al dimineții, Simeon ieși în tinda casei sale cu gândul de-a da o raită pe la grajduri, se miră văzând că afară nu se luminase încă de ziuă.

Era cu ochii grei de nesomn. Se perpelise vreme de patru ceasuri în așternut, ca un vierme ce nu-și mai găsește astâmpărul, chibzuind în fel și chip cum ar face să ajungă la o înțelegere cu morarul, când se va duce să-i ceară mâna Salomiei.

Știa că Onufrie Gânj nu-l prea avea la stomac, dar se bizuia pe faptul că era bătrân și că avea nevoie pe lângă dânsul de unul mai tânăr care să-i fie într'un fel tovarăș și ajutor. Intru aceasta, dacă bătrânul i-ar da încuviințarea, el ca viitor ginere ar fi cel mai potrivit. Nu că s'ar gândi să tragă vreun folos din asta, dar cu banii pe care îi avea ar fi putut face unele îmbunătățiri simțitoare la moară — și țăranii care veneau de prin împrejurimi cu carele la măcinat, n'ar mai avea de ce să se plângă că făina e prea zgrunțuroasă la pipăit, sau că până să le vină rândul la descărcatul poverilor, trebuiau să aștepte ceasuri și chiar zile întregi. Mai mult încă: Onufrie n'ar avea nimic împotrivă, ar putea pune moara pe temeiuri noui, sporind numărul zdrobitoarelor și înzestrând-o cu valțuri din cele sistematice, potrivit cerințelor vremii.

Se pomenise vorbind singur; făcând planuri și scrutând viitorul, încredințat că propunerea lui n'avea decât să-l încânte pe bătrân. Dar puțin câte puțin apoi, pe măsură ce se încăpățâna să vadă numai partea frumoasă a lucrurilor, planul i se părea năstrușnic și din cale afară de îndrăzneț — și cu toate că aseară, înainte de-a se despărți, făgăduise Salomiei că nu va pregeta o singură clipă să-l convingă pe bătrân de taina inimii lor, totuși încumetarea îi apărea încărcată de cele mai negre presimțiri.

— Măcar de m'ar asculta până la capăt, de mi-ar cântări cum se cuvine propunerea! își zise Simeon întunecându-se deodată la chip, și ca să-și risipească negrele gânduri, se răsuci aruncându-și privirea devale.

Cu toate că întunericul nopții încă nu se destrămase, sub lumina de var a lunii ce spânzura ca un înger de aramă deasupra dealului din față, moara lui Onufrie Gânj se desena limpede, jos, în vale, aproape de cotul cel mare al fluviului, pe apa îngustă cât un fir de ață a Jidoștiței, între salcâmii de pe marginea iazului.

Simțindu-și însă capul greu ca de plumb, Simeon coborî de pe prispă în ogradă și se duse să scoată apă din tantână. Se răcori, spălându-se îndelung și turnându-și pe cap și piept restul apei din găleată, pe urmă se șterse, puse șervetul pe gard să se usuce și intră în grajd. Era parcă alt om acum.

— Mi se pare că în noaptea asta n'am prea închis ochii! zise el vesel omului care îngrijea caii.

— Ba chiar că nu i-ai închis deloc! răspunse acesta clipind repede din ochi și oprindu-se o clipă din țesălat.

— Cum?... Ce vrei să spui?!

— Am văzut lumină în odaie de cum m'am sculat și mi-am închipuit eu că nu-i de-a bună.

— Va să zică știai că nu dorm? stărui în glumă Simeon, mirat ca și cum rândașul i-ar fi desvăluit cine știe ce taină.

— D'apoi cum să nu știu?... Mi-am zis că ești bolnav sau că ai uitat cumva lampa aprinsă, dar m'am apropiat de fereastră și nu mi-a fost greu să mă dumiresc că alta trebuie să fie pricina de n'ai închis ochii toată noaptea. Era în odaie un fum de țigară de puteai să-l tai cu palma!...

Simeon tăcu haz de vorbele rândașului, pe urmă îl bătu prietenește pe umăr și-i spuse să-i pregătească în grabă unul din cai, că are de făcut un drum ocolit și nu știe dacă se întoarce acasă înainte de vremea prânzului...

După un ceas încălecă și porni. Era prea de vreme ca să-și tacă drum la moară (soarele abia dacă începuse a sângera pe după dealuri), așa că o luă încet, la pas, pe ulița satului, lăsând calul în voia lui.

Dar de cum ieși pe poartă și trecu prin fața casei șefului de post, se pomeni cu nevasta plutonierului Stamate că-i trece fără veste pe dinainte, în mâini cu două găleți goale.

— Semn rău! își zise el aruncând o privire dușmănoasă femeii, dar pentruca nu era omul care să se lase robit de asemenea besmete superstiții, adău pintenii calului și cotind prin spatele gardului cel nou al bisericii, se avântă în goană nebună pe drumul ce cobora spre râu.

Fiindcă era încă de vreme și nu voia să-l ia pe morar din așternut, gândul de-a schimba o vorbă cu cineva îl ispitea acum. Găsi tocmai nimerit prilejul să dea o raită pe locurile unde țăranii pescuiau în arendă, — astfel că după o bucată de drum, tăind deacurmezișul câmpia scăldată în soarele amineții, se alungi pe povarnișul hlisos împins mult în îmbucătura sorbului cel mare. Descălecă, se scutură de prat și lăsând calul slobod, începu a coborî în salturi repezi malul abrupt.

— Bună amineața! strigă el vesel unuia dintre țăranii care tocmai scoteau ostrețele din uscători.

Cu spatele către bărcile cătrănite, pescarul, un țăran între două vârste, scurt, slab, pricăjit, purtând între umeri un cojoc trențuros fără mâneci și pe cap o pălărie mare de pai împletit, se întoarse iară nici o grabă spre el, parcă supărat de urare.

— Bună amineața! îi răspunse.

Se făcu tăcere. Simeon, care nu putea înțelege cerul încruntat de pe figura țăranului, întrebă mai mult ca să zică ceva:

— Ei, cum merge cu pescuitul?

— Mulțumesc, bine! răspunse pescarul. Ar merge el și mai bine, dacă pe lângă ostrețele astea putrede de stoară am avea altele noui cu care să ne împlinim nevoile... Ne-am dus aseară la alde Onufrie Gânj să ne rugăm de-un împrumut, dar nici n'a vrut să audă de așa ceva. Zicea că nu dă el bani pentru o treabă care o zi merge, și zece nu.

— O fi având poate dreptate morarul! îi întoarse Simeon vorba, zâmbind fiindcă nu vedea din asta un motiv de supărare. Nimeni nu-i nebun să bage bani în ostrețele voastre.

Și pentrucă pescarul întoarse mai încruntat privirea spre el, adaugă repede:

— Dacă veneai la mine cu astfel de propuneri, cred că găseai mai multă înțelegere.

— Cum adică? Ce vor să însemne vorbele astea? făcu omul descreștind fruntea și privindu-l cu interes.

— Iacă bine!... Dacă mă primiți ca tovarăș, vă dau eu toți banii de care aveți nevoie. Am putea la adicătelea să sporim numărul ostreților și să arendăm tot locul dela îmbucătura Jidoștiței până în dreptul ostroavelor și chiar mai departe, până la revenicul cel mare. Pentru asta va trebui însă să sporim și numărul bărcilor.

Atrași de vorbele lui Simeon, ceilalți se făcură roată în jurul lui.

— Nu zău, că ar fi prea de tot!... Cine-i nebunul care să bage atâta bănet într'o daraveră ca asta?

— Nu ți-am spus, mă creștine? Nebunul acela eu sunt... eu și nimeni altul! Rămâne doar să chibzuiți cum e mai bine și să-mi dați răspunsul cât mai de grabă.

Se produse un murmur nelămurit printre țărani ca și cum propunerea consăteanului lor le-ar fi ridicat o mare piatră de pe suflet. Cel mai bătrân dintre ei interveni glumeț:

— Stai, nenișorule, ia stai, că doar nu suntem copii să ne duci de nas!... Nu tot tu ești nebunul despre care vorbesc oamenii între ei că vrei să le faci o moară care s'o lase de căruță și pe-a lui Onufrie Gânj?

— Apoi dacă așa vorbesc oamenii — îi răspunse Simeon privindu-l drept în lumina ochilor — înseamnă că știu ei ce știu și că adevărul nu-i prea departe. Cunoști doar proverbul: până nu faci foc, nu iese fum...

— Asta chiar că-l curată nebunie! se amestecă cineva de alături.

— De, mai știi? ridică Simeon din umeri. Poate că ai dreptate. Dar eu atâta te întreb: cel care a făcut moara pe care o stăpânește azi Onufrie Gânj, n'a fost și el tot un nebun ca mine?

Cuvintele acestea îl cam puseră în încurcătură pe bătrân. Profitând de prilej, țăranul cel cu cojocul fără mâneci ridică glasul:

— Ia tăceți din gură, măi fraților, că doar nu câștigați nimic băsmuind! Eu mă întreb în fel și chip cum am face să înlocuim ale ostrețe, și vouă vă arde de glumă...

— Că doar n'ai fi vrând să pui temei pe vorbele lui! stărui bătrânul, dar parcă ceva mai domolit.

Simeon îi zâmbi împăciuitor.

— Adică de ce să nu mi le ia, moș Savule? Destul de limpede i-am vorbit: dacă mă primiți ca tovarăș, sunt gata să vă dau eu toți banii de care aveți nevoe.

Țăranii schimbară între ei priviri pline de înțelegere. Dacă Simeon și-ar ține într'adevăr făgăduiala, asta ar înlătura dintr'odată toate neajunsurile care-i frământă pe toți, de câteva luni încoace.

Dar pentrucă nici unul din cei de față nu cuteză să mai spună o vorbă, Simeon găsi cu cale să întrebe:

— Ei, ce mai stați: care vi-i răspunsul?

— Păi care să fie, nenișorule? Bate mâna încoace și să fie într'un ceas bun!...

După ce se mai sfătuiră între ei, hotărînd ziua când să se ducă după bani, Simeon le dete ziua bună și se depărtă. Era bucuros de afacere, fiindcă învoiala cu țăranii adăuga planurilor lui noui veniturl.

Urcă suflând din greu malul abrupt al povârnișului și se opri o clipă sus să respire. Calul lăsat în voia lui, păștea liniștit pe miriște. Îl fluieră. Animalul rupând cu dinții ciumpii uscați de grâu, tresări ciulind urechile.

— Haide, bălanule, că de-acum s'a luminat deabinelea și peste o jumătate de ceas trebuie să fim la moară.

Îi potrivi frâul pe după gât, încălecă și porniră la pas, agale, pe buza înclinată a povârnișului.

La picioarele lor fluviul se rostogolea leneș, greoiu, făcând să-i lucească undele în soarele dimineții. Plutea o adiere caldă peste ape și din adâncuri, nu departe de coliba pescarilor, se ridica neguros botul unui șlep înecat. Dimineața era limpede și curată ca un pahar, dar într'o parte a cerului dinspre ostroave, se destrăma leneș fumul unui remorcher ce cobora pe fluviu.

Om și cal înaintau astfel în pocnetul sec al copitelor. Se încălecau zvonuri nelămurite. Svâcneau spre cer în zbor forfecat, mierle din lăstărișuri.

Privirile lui Simeon căutau acum lacome la capătul mâlos al intrândului. Se găsea mult pește acolo, mult și de toate soiurile, atras de scorbura bogată în aluviuni, dar pentru a-l prinde în zăcătoare trebuiau negreșit brațe de muncă și ostrețe din cele încăpătoare, care puse unul lângă altul să strângă prada ca într'un clește.

Gândul că banii dobândiți din noua întreprindere ar putea să-i înlesnească în oarecare măsură împlinirea visului de-a clădi pe acele locuri o moară sistematică așa cum el o dorea (și asta, bineînțeles, numai în cazul când Onufrie Gânj i-ar respinge propunerea), dădea înfățișării sale o strălucire ciudată, răsfrântă pe șuvițele părului negru, adâncită în ochii tăiați în piatră de cremene.

Se mira chiar cum de nu-i venise până acum în minte gândul de a se uni cu pescarii, pentru a exploata mai cu folos bogăția apelor. Fiindcă pescuitul nu era o treabă de lepădat. O spunea adesea, mai de mult, bătrânul lui tată, când se întorcea seara frânt de oboseală, cu coșurile încărcate plumb de crăpciori și plătici:

— Ehei, dacă ai fi tu ceva mai răsărit și dacă așl mai fi eu odată tânăr!.... Meșteșugul de pescar e uneori mai bănos și de cât pământul, așa să știi!...

Bătrânul murise, supărat că-l lăsa pe el încurcat. Rudele din partea nevestei se porniseră cu proces împotriva lui. Judecata ținea de zece ani. Voiau să pună cu orice preț mâna pe averea băiatului (pământul din Ponoarele, cu via și pădurlcea de pe el), ridicând pricini nelămurite și punând martori. Nici după ce se întorsese dela armată, dihonia nu se stinsese. Mereu alte amânări, mereu alte înfățișări. Rudele veneau cu tot felul de chițibușuri, care mai de care mai năstrușnice și mai neîntemeiate. El avea în schimb actele de proprietate.

Merseseră atât de departe cu ura împotriva lui, încât nu pregetaseră ca într'o seară, când se întorcea singur spre casă, să tabere cu parii asupra lui. Noroc că se aflau câțiva săteni prin apropiere, altfel cine știe ce se mai întâmpla.

Se afla pe atunci în slujbă la Onufrie Gânj, unde învăța morăritul. Muncea pe te miri ce. Se scula cu noaptea în cap, robotea prin ogradă, ajuta la descărcatul poverilor. Uneori nici somnul nu-i era îngăduit, fiindcă trebuia să stea la ferecatul pietrelor. Se chinuia prea mult pentru cei optsprezece ani ai lui, dar nu pentrucă era nevoit să muncească (acasă, slavă Domnului, avea de toate și din belșug), ci pentrucă îi era drag meșteșugul, și pentrucă îi era lehamite să trândăvească.

Bucuria lui cea mai de căpetenie era ca îndată ce trecea podețul de lemn, să dea singur drumul stăvilarului cel mare, pentru a se îndrepta cursul apelor spre roata scărțâitoare. Visul lui dintotdeauna: să ajungă și el stăpân, să aibă și el moara lui (o moară mult mai falnică și din cele cu valțuri așa cum văzuse el la oraș), unde să vină oamenii să-și macine bucatele.

Cum era băiat isteț, încă de pe atunci începuse a trimite scrisori frumos ticluite la cele fabrici din străinătăți, în care cerea lămuriri asupra cutărei sau cutărei mașini ce i se părea lui a fi mai de soiu, și asupra căreia avea să chibzuiască îndelung. Ajunsese să primească o sumedenie de prospecte. Unele mai frumoase decât altele, tipărite anume parcă pentru desfătarea ochiului, pe hârtie lucioasă, cu scoarțe în toate culorile și cu numeroase figuri în text. Nu se mai sătura privindu-le. Le întindea pe masă cu bucuria de slovă a cărturarului, mereu mai avid și mereu mai robit de frumusețea lor, făcând socoteli și adunând șiruri întregi de cifre.

Nici după ce-și făcuse datoria de ostaș, gândul de-a ridica o moară sistematică nu-l părăsise. Se întorsese în sat ros de vechea dorință, plin de-o nouă înțelegere a lucrurilor, — dar banii pe care-i avea nu i-ar fi ajutat decât cel mult să dureze clădirea. Mai rămâneau mașinile, piesele, zdrobitoarele de piatră, o seamă de alte lucruri greu de dobândit.

Singura nădejde ce-i mai ogoia îndoința, nu era decât la pământul pentru care se afla în proces. Dacă judecata i-ar da dreptate, atunci piedicele ar fi ca și înlăturate. Fiindcă patruzeci de pogoane, cu vie pe rod și cu pădurlcea numai frasin și corn, nu erau puțin lucru.

EPISOD

de

LIVIU BRATOLOVEANU

— Dacă nu găsesc un cumpărător cu care să mă înțeleg asupra prețului, la urma urmei n'am decât să le dau în dijmă! își zise el parcă mai însuflețit, atent la valurile stârnite de trecerea remorcherului.

Lăsă în urmă povarnișul și se înfundă într'o viroagă îngustă și adâncă. Totul dispăru în jurul lui. Mergea acum ca printr'un tunel lipsit de acoperământ, tăiat de ploi în pământul moale. Curana însă scăpă și de acest impas, găsindu-se din nou pe drumul bătătorit și drept, plin de prat, desfășurându-se înaintea lui, în vale, ca un imens covor de asbest.

Peste un sfert de ceas însă, alte viroage se iviră, fără ca el să priceapă cum de țăranii care se necăjeau în fiecare zi din pricina lor, nu se învredniciseră să le astupe cu câteva care de pământ, când treaba asta nu cerea nici un sacrificiu bănesc, decât numai puțină bunăvoință și înțelegere. Deodată la o cotitură a drumului altă privelițte îi atrase privirea. Era moara lui Onufrie Gânj, durată ca o cetate pe colina înaltă de pământ, mare și lată cât un ostrov, între salcâmii de pe marginea iazului. Care încărcate vârf și vite dejugate se aflau în fața porții și cinci sau șase țărani tocmai se ajutau între ei descărcând poverile cu grâu. Și din această forfotă și larmă de oameni opintindu-se din greu, un singur glas îi răsună lui plăcut în auz: scărțâitul prelung și molatec, parcă obosit, al roții mânate neîntrerupt de șuvoiul apei din jghiab.

Îndoială: la ce folos? morarul tot n'are să-l asculte. Descălecă și în loc de-a intra cu calul în ogradă, îl

lăsă afară legat de un stâlp. Câțiva dintre țărani tocmai sfârșiseră cu măcinatul, căci coborau din moară gâfâind din greu sub povara sacilor și cu ge-

Atunci Simeon înțelese că ajunse. Fu cuprins de nele albite de făină. Acum deslușea glasurile celor din lăuntru și huruitul greoiu al zdrobitoarelor de piatră.

— Bună vreme! strigă el vesel, intrând pe neașteptate în bucătărioara scundă mirosind a ceapă și-a pește prăjit.

Cu spatele întoarsă către el, nevasta morarului, rumenă la obraji din pricina focului din vatră și purtând pe cap o basma înflorată, se întoarse tresărind la glasul străin și totuși cunoscut.

— Bună să-ți fie inima, Simeoane! zise ea recunoscându-l. Dar ce-i cu tine? Ce s'a întâmplat de ți-ai mai adus aminte de noi?

Simeon nu-i putu răspunde imediat. Un nod i se așezase în gât. In cele din urmă își birui sfiala, zâmbi și zise:

— Ași vrea să vorbesc într'o anume privință cu bărbatul dumitale, bineînțeles dacă o vrea să mă asculte.

— Da... bine... îndată îl chem! Mă tem însă c'a urcat în odaia de sus, c'avea nuș' ce socoteli de făcut... N'ai vrea mai bine să urcăm împreună?

— Bucuros!... Voiam chiar să-i vorbesc mai pe îndelete, între patru ochi...

Anisia se șterse în grabă, de grăsimea ce-i pătase mâinile, își puse un șorț vechiu, din pânză de in, cel mai curat al ei, pe urmă îi făcu semn zicând:

— Să mergem, poate îl mai prindem încă sus!...

Străbătură ograda și când să urce scările de piatră, se întâlniră față în față cu Salomia. Mirată ca și cum nu se aștepta să-l vadă, fata se opri în fața lui Simeon tresărind, cu un strigăt abia înăbușit. „A venit, a venit să mă ceară de nevastă!" îi trecu ei îi răspunse bolborosind cuvinte neînțelese. Anisia deodată prin minte, și fiindcă nu putea să-i vorbească față de mamă-sa, la urarea lui de bun găsit văzându-i tremurul și aerul speriat din priviri, se întoarse brusc spre Simeon căutând deslegare. Salomia se folosi de prilej și coborî în grabă scările, mai-mai să se împiedice.

Simeon roși. Nu știa cum să iasă din încurcătură. Privirile Anisiei îl frigeau ca doi tăciuni aprinși.

Era tulburat, din cale afară de stânjenit și tulburat, dar apariția Salomiei dăduse inimii lui bătăile unui nou îndemn, înseninându-i fruntea, risipind îndoiala. Se temea de firea ursuză a morarului, dar era hotărît să-l înfrunte.

Urcară și bătură însfârșit la ușa lui. Anisia nu se înșelase: bărbatu-său era acolo, în odaia dinspre iaz, unde scria ceva într'un catastiv cu scoarțe negre de mucava.

Simeon îi dete ziua bună și tocmai voia să-și ceară iertare că-l tulbură din socoteli, când deodată, cercetându-l mai cu luare aminte, zări pe morar că-i aruncă pe sub sprâncene o privire răstită care nu prevestea nimic bun. Pricepu îndată despre ce era vorba, căci uitătura aceia înveninată prea adesea o simțise îndreptată asupra lui, ca să nu-i trezească neliniștea.

— Aha, va să zică tu erai! se mișcă Onufrie Gânj dând deslegare glasului său dogit.

Pe Simeon vorbele acestea îl zăpăciră. A fost mereu cu inima îndoită, de când s'a întâlnit aseară în taină cu Salomia, să nu-l găsească pe morar în toane rele. I-a spus și iată că temerea s'a adeverit. Se gândi însă că poate mânia lui Onufrie era trecătoare. Răspunse încuviințând:

— Da, eu eram!... Am venit să-ți vorbesc într'o privință care ne-ar interesa deopotrivă pe amândoi.

Anisia rămase lângă ușă, cu privirile mari ațintite asupra bărbatului său. Știa că ea era de prisos acum, după răspunsul pe care-l dete Simeon, dar nu se îndura să plece. Atentă și curioasă la cele ce-și vor spune, aștepta nemișcată în picioare, abia respirând.

Pe morar însă prezența femeii sale îl stingherea. Se întoarse dar spre nevastă-sa și silindu-se să dea glasului său un ton mai puțin aspru, îi zise:

— Dumneata dacă n'ai terminat încă cu gătitul, fă bunătatea și lasă-ne o clipă singuri.

Anisia nu mai stărui. Făcu o mișcare nelămurită din cap și ieși numai decât pe ușă, închizând-o cu băgare de seamă în urma ei. Dar în loc să coboare la bucătărie, unde mai avea încă de trebăluit, rămase pe sală să tragă cu urechea. Nu era curioasă din fire, însă inima ei de femeie îi spunea că Simeon nu putuse veni decât în privința fetei. Când îl văzuse intrând (dădea atât de rar pe la moară!) cu aerul lui încurcat de copil sfios, primul ei gând fugise la Salomia...

Morarul aflându-se acum singur cu Simeon, îi zise învăluindu-l într'o privire rece de ghiață:

— Bine, te-ascult!.... Dar înainte de a lămuri pricina care te aduce cu noaptea în cap la mine, vreau eu să te întreb ceva.

— Bucuros! zâmbi Simeon cilpind repede din ochi, fiindcă nu vedea ce întrebare avea să-i pună morarul.

Onufrie se ridică de pe scaun, înalt și spătos cum era, puse cu grijă plaivazul pe un colț al catastivului, tuși să-și dreagă vocea și zise:

— Mai întâi aș vrea să știu de când o slugă își îngăduie nerușinarea să sucească mințile fetei mele.

Simeon îl privi speriat, simțind cum de rușine tot sângele i se ridică de la inimă în obraji, tăindu-i respirația. Era uimit, încurcat, făstâcit. La o asemenea întrebare nu se aștepta. Cuvintele morarului, tăioase și cu meșteșug alese, căzură asupra lui grele ca o lovitură de ciocan.

— Mde, știu eu ce să răspund? făcu Simeon coborând privirea rușinată în pământ, și după o scurtă tăcere adăugă din nou stăpân pe sine: — Poate unde ne suntem dragi unul altuia și nu putem trăi fără a ne vedea.

— Cum așa?!... De când vă vedeți? Se miră Onufrie încruntând sprinceana, dar silindu-se să dea chipului său un aer liniștit.

Urmă o clipă de tăcere, în timpul căreia gândurile lui Simeon se frământau fără folos, în căutarea răspunsului. Morarul continua să-l stredelească cu privirea.

— Ei, ce ai de zis? Cred că nu aștepți să-ți trag vorba cu cleștele, acuma când am atâtea treburi de făcut.

— Desigur... firește... de bună seamă! tresări Simeon. Am venit să ne înțelegem ca oamenii și-ți cer iertare de supărarea pe care ți-o fac. Nu mai puteam însă să-ți ascund taina noastră. Ne-am făgăduit unul altuia, din prima săptămână când m'am tocmit aici ca slugă.

— Așa, va să zică? De-atunci v'ați făgăduit? întrebă Onufrie întunecându-se deodată la chip. Eil află că asta n'o știam... n'a avut cine să mi-o spună!.... Te pomenești că după ce aseară v'ați întâlnit în taină, acum vii să mi-o ceri de nevastă.

— Da, pentru asta am venit! răspunse Simeon prinzând curaj. Mi-e dragă și de-aceia te-aș ruga să ne dai încuviințarea dumitale de părinte, ca să ne cununăm.

Morarul îl fixă cu un zâmbet de batjocură amestecată cu milă. Întrebă:

— Să vă cununați, dacă n'am auzit eu bine?

— Da, să ne cununăm.

— Stai, că tot n'am priceput!... Cine vrea să se cunune cu fata mea: — tu?

— Da, eu!

— Hm! asta-i bună... Și cu a cui voie să vă cununați, dacă nu te superi?

— Cu voia dumitale, firește.

— Cu a mea, zici?!

— Da, cu voia dumitale...

— Ce ți-e mă, glumești? Nu ești întreg la minte? Te-ai gândit bine la vorbele pe care mi le spui?

— M'am gândit destul de bine, sigur că m'am gândit! Altfel n'avea nici un rost să mai vin până aici să te tulbur.... Poate că dumitale îți vine să râzi, dar eu atâta te rog: să fii înțelegător! Să chibzuești cum se cuvine vorbele pe care ți le-am spus... Fiindcă de răspunsul dumitale, atârnă viața mea și-a Salomiei.

— Ce spui, mă?... Așa crezi tu — că viața Salomiei atârnă de răspunsul pe care îl aștepți tu de la mine?.... Ei! dar asta le întrece pe toate... Nu mă așteptam... E mai mult decât mi-așl fi închipuit și-mi vine să râd, zău așa!... Și cum se face de ți-ai pus ochii tocmai pe fata mea?

— Nu ți-am spus?... Ne suntem dragi de când ne-am văzut și nu putem trăi departe umul de altul. Dragostea când se cuibărește în inima omului, nu-l întreabă de-i pregătit ori nu. Il ia așa pe negândite, ca pe o frunză în bătaia vântului...

— Strașnic, ce să zic! Ajunsei s'o aud și pe asta, și încă din gura fostei mele slugi... Ce-ar trebui să-ți răspund?

(Urmare în pag. 3-a)

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII"

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 12
Duminică 30 Aprilie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

ION MINULESCU

Pentru inimile noastre copleșite sub vitregia acestor vremuri, pierderea lui Ion Minulescu a venit ca o nouă încercare; a lovit în afecțiunea prietenilor ca un dangăt de clopot neașteptat al cărui ecou străbate prin vacarmul exploziilor, înzăbrenind și mai mult această primăvară tristă.

A murit poetul ce ne-a desfătat tinerețea cu viziunea largă a unei lumi de vis și calde plăsmuiri. Doliul aparține deopotrivă literelor române ca și întregului neam, pentrucă Ion Minulescu a fost dintre puținii scriitori cari nu s'au complăcut în poza unei atitudini solemne și sforăitoare, ci s'a coborît în mijlocul mulțimii, și-a însușit bucuriile și slăbiciunile ei, purtând cu simplitate magia cuvântului într'aripat, în căsuțele umile ca și în palate. In câte prilejuri muritorii comuni nu s'au adresat iubitelor cu indulgența expresie a poetului, ajunsă lozincă: „Eu știu c'ai să mă 'nșeli chiar mâine..."

Epicurian convins, desfășurând o vitalitate puțin obișnuită, a frământat sub toate aspectele aluatul eternelor pasiuni omenești cu intenționea de a aduce în mizera existență cotidiană un picur de amăgire prin harul talentului adevărat.

Nu-i locul aici să amintim lungul pomelnic al operelor lui Ion Minulescu, fructul unei activități statornice și fecunde. S'a manifestat în toate genurile literare și orice pagină, fie de versuri, fie de proză, poartă aceeași pecetie a personalității sale, aceeași râvnă după frumos. Iată numai câteva titluri caracteristice: „Strofe pentru toată lumea", „Manechinul sentimental", „Allegro ma non troppo", „Roșu, galben și albastru", „Citiți-le noaptea", „Măști de bronz și lampioane de porțelon" etc.

Creator al simbolismului integral în poezia românească, talentul lui domină cu exuberanță mișcarea literară a ultimelor trei decenii.

Explorator neastâmpărat, mereu în goană după noui orizonturi, cu toate aversiunile întâlnite în cale și-a urmat cu perseverență idealul său estetic, considerând poezia unica preocupare a vieții. De aceea a izbutit să devie Ion Minulescu poetul ce-l cunoaștem.

Poate dela Eminescu și până astăzi nici o școală literară n'a fost mai contagioasă ca simbolismul minulescian. Venită la succesiune grea după genialul înaintaș, într'o epocă rigidă care mai de grabă accepta semănătorismul decat opera lui Macedonski, poezia lui Ion Minulescu fu la început ostracizată, fiind socotită de-a-dreptul revoluționară și primind aspră condamnare după pravilele tradiționaliste.

Dar spiritul de frondă, importat din Parisul uceniciei sale, convenea minunat structurii lui Ion Minulescu. Înălțând steagul simbolismului pe tărâmul dela gurile Dunării el porni lupta încrezător în steaua victoriei. In jurul lui s'au strâns tinerii confrați, dornici de noui formule și, fenomen rar în literatura noastră, s'a alăturat și un public entusiast, care, ignorând subtilitățile de expresie, și-a regăsit în confesiunile melodice proprile lui frământări.

Poezia lui Ion Minulescu respingea meditațiile maladive, ajunse la modă, răsturnand regulile clasice ale formei și pleda pentru libertatea absolută a inspirației, dovedind că faptul divers, întâmplările mărunte ale vieții, înfățișate cu sinceritate, sunt demne de poezie la fel ca și problemele de înaltă cugetare.

Criticii, scandalizați de apariția noului eretic, au anatemizat pe tânărul grandilocvent, care înarmat cu lavaliera pariziană bătea insolent la poarta Parnasului bucureștean.

„Eu vin din lumea creată dincolo de zare...
„Din lumea celor patru vânturi
„Și patru puncte cardinale..."

Divorțul cu trecutul era evident. Versurile sale libere, cu rezonanțe bizare, respectau totuși legile armoniei interioare, grija pentru vocabularul colorat. Printr'o lanternă magică autorul proecta imagini din țări necunoscute, peisagii exotice, simboluri din lumea ireală a viselor. Cuvintele cântate răspândeau un parfum ciudat. Cetitorii îmbarcați în ychturi erau furați spre porturi exotice, vedeau țărmuri și porturi noui, trăiau viziuni ne mai întâlnite, evadând din realitatea imediată.

După publicarea „Romanțelor pentru mai târziu", Ion Minulescu deveni poetul favorit al mulțimii, mai repede decât proorocise. Cu fiecare nou volum autorul urca treptele celebrității, impunându-se în cele din urmă și criticei oficiale prin acordarea marelui premiu național de poezie. Chipul lui fu popularizat în ziare și reviste; nelipsita havană, ochelarii, fularul tricolor luară proporții de simbol. La „Terasă", la cafeneaua „Capșa", Ion Minulescu însuflețea masa confraților prin verva lui nesecată, prin dragostea nemăsurată ce o avea pentru toți. Astfel deveni copilul răsfățat al tuturor acelor cari în proza cotidiană mai păstrau un dram de romantism.

Poetul a răsplătit simpatia cititorilor, colindând neobosit țara până în ultimele zile, declamându-și versul ca nimeni altul în aplauzele publicului recunoscător.

Ne obișnuisem să-l credem pe Ion Minulescu pornit să înfrângă măcinarea vârstei. Destinul, care a adus de curând urgia asupra frumoasei noastre Capitale i-a încercat crunt inima. Ne mai putând suporta ororile recente, ne-a părăsit în plină putere de creație, consternat de tragicul faliment al civilizației moderne. Sufletul lui bun s'a îmbarcat în yahtul plin de neguri, trecând în celălalt țărm.

Moartea lui îndoliază profund poezia românească și mai ales în mijlocul scriitorilor tineri, pentru cari „nenea Minu" a fost în totdeauna ca un adevărat părinte, lasă un mare gol ce nu va putea fi umplut niciodată.

I. VALERIAN

PIERO BARGELLINI
ȘI SPIRITUL UMANIST AL FLORENȚEI

de MARIELLA COANDA

Florența e cetatea Renașterii și leagănul Umanismului. In „piazza della Signoria", în firidele cu statui ce împodobesc zidurile bisericii Orsanmichele, în palate și galerii unice pe lume, pretutindeni întâlnim Renașterea. O aflăm întipărită și în zarea împăcată a orașului, domol tivită, pe margini, cu deal uri, în spiritul aristocratic al Florentinilor, cu vorbirea atât de melodioasă. Pe străzile înguste, mărginite de vechi case impunătoare, par a se profila și acum umbra lui Dante în căutarea unei luminoase Beatrice și aceea a lui Giuliano de' Medici urmărind o suavă Simonetta.

Gânditorii cetății răsfrâng astăzi același spirit umanist din vremurile apuse. Un Giovanni Papini încă speră într'o reînviere a armoniei rinascimentale, drept normă de conduită pentru toată Italia și pentru întreaga lume civilizată; Ardengo Soffici, pictor și literat, actualizează formele relurite ale activității umaniste: Guido Manacorda contemplă universul în miniaturile Medalioanelor sale, sau în acordul unei melodii; în timp ce Enrico Barfucci scrie, în cinstea cetății lui, prețuitoare pagini.

Poate mai mult decât toți acești demni reprezentanți ai Florenței, Piero Bargellini e întruparea umanistă a minunatului oraș de cultură, fără pereche în felul său. Mai mult decat alții, el se străduí și isbuti să scuture pulberea de pe lucruri și făpturi de mult timp uitate, să unească acea năzuință clasică pentru Frumos cu înțelesul adânc și aproape religios al adevărului, pe scurt, **idealismul formal cu realismul de conținut.**

Se născu la Florența, în anul 1897. Copilăria și adolescența i se desfășurară dealungul unei căi ce purtase odinioară un alt nume, după cum află el mai târziu: Via Larga, bătrâna cale bătătorită de pașii artiștilor și ai umaniștilor epocii lui Lorenzo Magnificul.. E strada care duce dela palatul medicean la mânăstirea San Marco. E strada întâlnirilor din adolescență. Aci el își dură prieteniile cele mai trainice și, tot aci, primii fiori ai iubirii îl ademeniră.

Când noaptea se îngâna cu ziua, el cobora treptele bisericii, în timp ce palatul lui Michelozzo se colora cu purpura unor zări nouă. Pe înserat, cu tovarăși din școală, bătătorea din nou aceeași cale, pierzându-se în convorbiri fără sfârșit. Iar ultimele cuvinte, în adancul nopții, se rosteau sub fereastra lui Fra Girolamo Savonarola. Iată cât de simplu lămurește Piero Bargellini neliniștea firească a adolescenței care nu poate fi încătușată între pereții căminului părintesc și tinde spre noua lume a străzii: „Este o vreme în care, unui tânăr îi e greu să trăiască în casă. Strada îl chiamă și trotuarul îi pare un fel de piatră de unghiu pentru caractere și prieteni. Aci se irosesc orele și răstimpurile mai anevoioase și răsvrătite. Se trăiește dorul primelor turburări". Și scriitorul încheie: „Mai apoi luăm seama că toată viața păstrează pasul și simțul acelor pași străbătuți prin cari s'au măsurat puterile anilor tinerești".

Iată, deci, pentru ce am stăruit asupra însemnatății acelei străzi, cu pecetea Renașterii. Via Larga, în care se răsfrânge întregul înțeles umanist al începutului unei ere noui, a pătruns și a înmiadiat sufletul lui Piero Bargellini. Toate operele sale nu sunt decât dialectica acestui spirit umanist. Formațiunea lui intelectuală închide acest conținut de transcendență în obișnuitele frontarii ale literaturii. Cursurile de filosofie ținute de Armando Carlini la Pisa, precum și erudiția istoriei Universale a lui Cantu îl îndreptară spre o viziune filosofică a formelor culturale. Sensibilitatea lui Bargellini s'a îmbogățit cu contribuția războiului trăit efectiv. In legatura cu bătălia dela Grappa în războiul trecut, a fost decorat cu Medalia Virtuții Militare și cu Crucea de Războiu. Totuși, dacă războiul a lărgit conținutul umanitar al sufletului său, nu a lăsat nici o urmă vie în scrierile sale, ca, de pildă, în opera literară a pictorului Soffici, în neatarnare față de intuiția imediată. Bergellini e mai reflexiv și mai contemplativ. Aceasta nu înseamnă că, în cariera sa de scriitor, nu a fost preocupat de vreo inițiativă. Dimpotrivă, pe lângă numeroasele lucrări originale, Bargellini a căutat și caută să intensifice activitatea culturală. Astfel, în 1923, a întemeiat și condus revista **Il Calendario dei pensieri e della pratiche**

(Urmare în pag. 2-a)

FR. ȘIRATO — Stradă la Balcic

Literatura românească, atât de lipsită de individualități creatoare, de o notorie originalitate, a avut totuși posibilitatea să primească în rândurile ei, deși destul de târziu, o figură cu totul ieșită din comun, un mag desprins din lumea eternităților, un troglodit înfășurat în zarea reveriei. El și-a cerut drepturile la odihnă în rândurile ostenitorilor pentru frumos, printr'o activitate, care, cel puțin până la el, nu se bucura decât de o relativă prețuire. Drumeția, — consemnarea amănunțită a tot ceeace a impresionat sufletul și a îmbogățit cămările minții, era o îndeletnicire care avea faima de a aparține firilor ciudate, cari ocolesc sgomotul vieții, spre a se ascunde în tainițele adânci și tăcute ale îndepărtărilor. Abia când interesul drumeției s'a alipit și a colaborat cu descoperirea valorilor de artă poporană, a putut să-și facă loc de-abinelea în rândurile celorlalte genuri literare. Intr'adevăr, bogăția comorilor de viață autohtonă nu poate fi bine sezisată decât prin contactul direct cu terenul unde acestea zac. Numai cine se afundă cu atenție în făgașurile originare ale zăcămintelor de tradiții străvechi, poate avea satisfacția de a găsi în ele esența unei vieți colective de reală calitate. Prea puțini din scriitorii noștri s'au lăsat ispitiți de tainele călătoriei, spre a desprinde din complexul realității românești valoarea deosebită a naturii, cu elementele ei variate aflate în raport de strânsă armonie. Sunt atât de puțini, încât am putea spune că interesul pentru drumeție apare destul de târziu.

Printre ostenitorii cari și-au pus mintea și sufletul la dispoziția comorilor de tradiții ascunse în tainițele îndepartărilor, respirând atmosfera proaspătă și curată a urcușului pe munte și a popasului prin păduri ,se cuvine a fi socotit, la loc de frunte, dascalul Calistrat Hogaș, una din figurile cele mai originale ale literaturii noastre. La acest scriitor a fost mai mult indemnul și neastâmpărul de a se pierde în zarea necunoscutului, consemnând cele întâmplate și creionând figurile întâlnite, decât intenția inițială de a deveni scriitor. Tot ce-a făcut pornește din străfundurile originale ale unei individualități specifice, fara prea multa aderență cu manifestările sgomotoase ale unei societăți neadisciplinate. Fire singurită, i-a plăcut mai mult viața trăită cât mai departe de aspectele ei false, în mijlocul naturii, în tovarășia Pisicuții lui atat de dragi, a câtorva prieteni ghiaușari și a țăranilor isteți și cuvincioși. Pe aceștia îi prinde el în trasaturile lor esențiale, imbogățind literatura cu câteva portrete bine reușite.

Calistrat Hogaș și-a dobândit faima de scriitor destul de târziu. Ceeace însemnase el pe fiie răsfețite nu indica o intenție de a valorifica. Abia mai târziu, când alți oameni cu competență au dat peste ele și-au putut să guste visul lor cu totul diferit de tot ce s'a scris și la îndemnul lor, mai ales al lui G. Ibrăileanu, s'a apucat să-și refacă și organizeze materialul și să-l dea la lumină. Dar, pe măsură ce materialul a apărut în actualitate, faima scriitorului a dobândit noui lauri. Astăzi, literatura de călătorii, în mijlocul naturii românești, a lui C. Hogaș, stă la un adevărat loc de cinste, prin sinceritatea descrierii și prin naturaleța cu care-și portretizează ființele întâlnite. Pune în toată lectura o bogată risipă de sensibilitate, un adânc spirit analitic și critic, un ușor simț al humorului.

Despre viața lui se știu destul de puține lucruri. S'a născut în anul 1847, în Tecuci, dintr'o familie de preoți! Se pare că familia sa nu se numea Hogaș și că acest nume scriitorul l-a adoptat mai tarziu, în urma unor cercetări ale sale, din cari a aflat că cineva de mult, din neamul său, ar fi avut acest nume. A făcut studii secundare și a urmat apoi Universitatea la Iași, devenind profesor. Obligațiile meseriei l-au purtat prin mai multe orașe, ca: Alexandria, Iași, Roman, Tecuci. In sfarșit, se stabilește la Piatra-Neamț, perfect impacat, căci peisajul alpin îi oferea exact ceeace-i lipsea: liniștea și retragerea din sgomotul asurzitor al vieții ciudate. Acolo a stat cea mai mare parte a vieții sale, servind școala cu credință și abnegație. Prin călătoriile lui și descrierea meșteșugită pe care le-o face, el a adus în stima și prețuirea opiniei noastre publice, una dintre cele mai pitorești regiuni alpine ale țării. Pentru el muntele, cu podoaba lui de verdeață și cu svonul lui de tainică chemare, a avut o mare și puternică atracție. Sufletul nu se simțea liniștit și împăcat decât sub acoperișul de frunze ocrotit de razele blânde ale soarelui, în pasul lin al Pisicuții, care-i purta greutatea corpului și a gândurilor pe covorul îngălbenit de vremuri, în liniștea desăvârșită, întreruptă doar de ecoul frunzelor bătute de vânt, susurul izvoarelor, ori plânsul rățăcit al vre-unui pui de căprior. Acesta e cadrul de viață pe care și l-a creiat Calistrat Hogaș, în discreta lui existență pământească. L-am semnalat, ca să putem înțelege mai ușor caracterul specific al operii sale. Tot la P. Neamț, după ce a răscolit toate împrejurimile de frumusețile lor naturale, scriitorul avea să se stingă, în 1917, în plină dramă națională, odihnindu-și trupul plin de neastâmpăr o viață întreagă, sub umbra pădurii lui dragi.

AUREL IACOBESCU — Flori

PORTRET

CALISTRAT HOGAȘ

de DUMITRU IMBRESCU

Calistrat Hogaș se afirmă târziu în literatură. Abia în 1881 începe să publice. Abia însă cu inceperea colaborării la „Viața Românească", sub îndrumarea părintească a lui G. Ibrăileanu, avea să însemne punctul de plecare al consacrării. Figurile pe cari el le descrie aduc o notă de originalitate puternică, iar filmul povestirii peripețiilor călătoriilor subliniază elementul de gingășie și duioșie, peste cari se lasă unda ușoară a unui humorism fin și plăcut. Din opera lui se desprinde o puternică înțelegere și dragoste pentru pătura țărănească. Nu are destule cuvinte pentru noțiunile ce-ar trebui să înfățișeze calitățile bogate ale acestor oameni, adânc legați, prin destinul lor legendar, de glia românească. Jocul lor din sărbători, contrastând puternic cu truda muncii din timpul săptămânii, îl fac să-și reverse, în cuvinte alese și simțite, întreaga lui admirație și, în acelaș timp, nu se poate opri să nu biciuiască, cu o aspră judecată, pe acei intelectuali cari s'au desprins dela obârșia satului și nu mai nutresc niciun fel de interes pentru ea, înstrăinându-se.

CALISTRAT HOGAȘ

(Urmare în pag. 2-a)

RUINE și PESCĂRUȘI

M'am întors dintr'un oraș plin de ruine și pescăruși. Nu este vorba, însă, de romanticele ruine pline de iederă despre a căror poezie vorbesc volumele de estetică la capitolul: „Frumosul ruinelor". Peisagiile cu care a trebuit să mă obișnuesc, cuprindeau altfel de ruine: ale secolului nostru, toate ușor de găsit pe întreg continentul. Unde am fost eu se aflau din cele mai interesante — vreau să mă abțin de a le spune pitorești —, desigur fiindcă parte din ele se profilau pe albastrul capricios al mării. Deși orașul era alcătuit mai mult din minunate castele medievale, perfect conservate până la cataclismul ce le-a modificat conturele într'o clipită, ruinele lui nu păstrau nimic din frumusețea recunoscută a altor ruine. Niciodată nu mă interesase altceva decât frumosul și de aceea, un timp, am căutat să evit întâlnirile cu noui rânjete de piatră gălbue, întinzându-mă, zile de-arândul, pe plaja al cărei farmec rămăsese neștirbit.

Treceau pe deasupra mea fel de fel de pasări și mai ales pescărui cari întorceau distrați capetele — ca niște îngeri explorând infernul — spre trupurile răbunite în bolgiile de nisip. Poate căutau să afle prin picurii amari ce se prelingeau pe cărnurile obosite de înot, culorile pânzelor cu răstigniri ale lui Rubens, sau cine știe? Mereu mă întrebam ce vor pescărușii de mă privesc ca pe un cunoscut față de care tresăreau aducându-și-l vag aminte din alte lumi. Ei, pasionații valurilor, a căror viață n'am conceput-o niciodată desfășurându-se dincoace de liziera pădurilor de alge și meduze, traversau în sbor o parte de uscat! De ce? Era un început timid, al unei adaptări, al unei domesticiri ori o confuzie?...

O vecină de însorire, care, de prea mult înotat câștiga încet, încet, netezimea și simetria suveicilor metalice din abisurile verzi, părea că prelungește în ochii ei marea, dincoace de limita de isbire a valurilor. Am crezut că faptul acesta derutează instinctul de permanentă situare marină a pescărușilor.

Negreșit, mă înșelasem.

Pasările amintite nu priveau — cum am constatat în urmă, numai la noi oamenii, dar întorceau mărgelele negre, cu căpșor cu tot și spre hâdele ruine de sus, de pe dealul cetății.

Tipătul pescărușilor care umple atâtea legende, îmi spunea că fugisem de cele mai nelocuite ruine de care nici timpul cu patina lui măiastră nu voește să se atingă și să le înfrumusețeze, cum a făcut cu ruinele de odinioară, cântate de poeți și discutate 'n academii. Nici bufnițele nu voiau să intre 'n jumătățile de cupole, tivgi și leagăne, ale noilor dărâmături care imprimau secolului **un nou rău,** ca un un Stix ce ar răspunde în lumea adevărată, nepregătită pentru bitumurile sale corozive.

Am invocat, precum în delirul unei insolații, toate îmbarcațiile albe ale trecutului ca să mă smulgă din obsesia orașului ce clătinase traectoria divină a pescărușilor dinspre marea senină, spre rânjetul lui magnetic. Voiam o îmbarcație albă, foarte albă, de supremă liniștire, dar care ar fi putut fi mai albă decât aripile ce ce înstrăinau de azurul matern?...

Intr'o zi — cum presimțirile animalelor nu erau a bine — văzui pescărușii pălind și — în chip oribil — despărțindu-se de-a binelea de mare. Găseau ceva ostil în infinitul ce-i legănase? Suiau ca niște hereți discumpăniți deasupra nuilor ruine creindu-le, în panică, o sinistră apoteză.

SIMION STOLNICU

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL MUNICIPAL: „RAȚA SĂLBATICĂ" dramă în cinci acte, de H. IBSEN.

Ca întotdeauna, marele dramaturg scandinav nu ia pana să scrie o dramă fără să aibă ceva de spus. Același lucru și de data asta cu „Rața sălbatică".

Tema acestei piese, cu toate că apare cu totul paradoxală față de atitudinea de totdeauna a scriitorului care se arătase a fi fost în toate celelalte scrieri ale lui un mare luptător pentru adevăr și libertate s'ar părea de data aceasta a fi tocmai contrarie și anume că nu adevărul trebuie preferat minciunei, ci minciuna adevărului.

Minciuna este aceia care întreține viața, minciuna este aceia care întreține fericirea sau, cel puțin, este aceia care dă iluzia acestei fericiri, în timp ce adevărul o distruge, distruge totul, natură totul înaintea lui !...

Din partea lui Ibsen o asemenea temă desigur că este surprinzătoare !

Ce oare a putut să-l facă să se prezinte acum ca un propovăduitor al unor astfel de idei ?

A simțit cumva nevoia să arate, el singur, că dacă adevărul trebuie să fie — și cu drept cuvânt — condiția ideală a omului, aceasta este, totuși, o imposibilitate ? Și că trebue să fim atenți întotdeauna când este vorba de aplicarea pe teren a unui principiu așa de periculos ? Ca să nu cauzam și noi, voind, poate, să facem bine, nenorocirea tuturor celor din jur, distrugându-le fericirea și, poate, și viața ?

In orice caz autorul, cu toate că simpatizează și ne face să înțelegem că totuși Gregers, unul din eroii piesei, ar trebui să aibă dreptate, până la urmă, însă, Henrik Ibsen îl lasă tot pe doctorul Relling să aibă ultimul cuvânt, cel ce va spune că adevărul în societate este o himeră, că o viață întemeiată numai pe adevăr este o utopie și că nu trebuie să se facă nimănui binele cu sila, ci să-l lași pe fiecare să-și trăiască viața lui așa cum și-a creiat-o ! Sau, dacă vreți, să trăiască în minciuna vieții lui, fără a-i strica iluzia de fericire care s'a țesut în jurul lui.

Cum Ibsen în afară de teoreticianul prin teatru al unor anumite principii de morală, atât socială cât și individuală, este în primul rând un mare autor dramatic, un mare creator, piesele lui nu ne apar, cum s'ar putea eventual bănui, ca niște simple exposeuri de principii ci, din contra, ele reprezintă — și încă în cel mai înalt grad — adevărate opere de teatru, întotdeauna puternice, întotdeauna impresionante.

Iar printre ele, desigur că „Rața sălbatecă" este una dintre cele mai valabile.

In ce privește interpretarea și regia, foarte inegale, ca să nu spun altfel.

Totuși d-na Telly Barbu, când nu ne dă prea mult impresia că-și „joacă" rolul de fetiță ci, din contră, când se lasă în voia unor atitudini mai naturale, mai puțin căutate — și are destule resurse de gingășie firească în această privință — reușește să fie caldă și să aibă reale, necăutate și cu totul nimerite momente de duioșie.

In ce privește pe d-na Atena Marcopol în general destul de bine, de corectă.

D-na Florence Lupescu, într'un rol secundar, și-a subliniat totuși prezența printr'o oarecare stăpânire scenică, firească și degajată.

In rolul principal bărbătesc, d. Aurel Rogalschi care, fie din vina d-sale, fie, după cum pare mai probabil, din vina regiei, ne-a dat un cu totul alt Ialmar decat cel ce trebuia : un Ialmar personaj comic, care părea că nu se ia în serios cu nimic, care nu crede nici în ce spune, nici în ce face, care glumește și râde de ceiace ar vrea să ne arate a fi un ideal al lui, care se autoironizează, etc., deci neautentic și, ca atare neconvingător.

Ori, cred eu, Ialmar trebuia înțeles ca un tip slab și credul, un tip mediocru în fond, care se agață de unele proecte ale lui ca de o ultimă scândură de salvare, iar nu ca un ratat erou de farsă care-și bate joc de interlocutori vorbindu-le despre castele în lună și de mari invenții vinitoare în raport de care până la urmă să fim lăsați cu gura căscată spunându-ni-se că „nici nu s'a apucat de ele" și „că le are în cap !".

Lucrul acesta poate fi și glumă dar aici nu de așa ceva este vorba ci din contra : Ialmar ne face milă când ne spune asta pentrucă noi știm că Ialmar acesta nu-i decât un om slab, prizonier și victimă mediocră a cine știe cărei himere de care, el, totuși, are nevoie ca să poată să creadă într'ânsul.

Ori este tocmai ceiace se pare că n'au înțeles suficient nici interpreții și nici regisorul.

D. Sergiu Dumitrescu destul de bine, dar fără să fie nici d-sa omul stăpânit de acel ideal moral, fără să fie omul fanatizat de o ideie, care își propune să curețe, să purifice societatea, s'o înnoiască : în prezentarea d-lui Sergiu Dumitrescu, Gregers pare mai degrabă un meschin, un monoman meschin și oarecum sadic, care urmărește, parcă fără nici un rost, poate chiar dintr'un fel de răutate, dintr'un fel de perversiune, să facă cu tot dinadinsul rău în jurul lui, în cazul de față unor oameni liniștiți. Ba, s'ar părea, ceva mai mult, că la un moment dat, cu o bolnavă perseverență, el e acela

care împinge la sinucidere pe biata fetiță, Hedviga, aproape sugestionand-o. Sau cel puțin așa pare, jocul d-sale nemarcând decât aceste momente dar nu și adevăratele resorturi ale întregii lui mentalități și comportări.

D. Cezar Theodoru în general destul de bine și, dacă ar șarja mai puțin, cred că ar putea fi mai bine, fiindcă socot că nu-i numaidecât nevoie ca Redding să râdă tot timpul și să-și ia aere cinice forțate : doctorul Redding nu-i decât un pozitivist convins dar altfel om întreg, pe care atât doar, că îl irită vorbele mari și așa zisele idealuri în numele cărora vorbește Gregers, el cunoscând și înțelegând mai bine ca oricine realitatea sufletului omenesc.

Destul de bine deasemeni și d. Dinu Macedonschi.

In restul distribuției și în ordinea programului : d-nii George Sion, Aurel Stambuliu, V. Hașeganu, V. Pascu, I. Tomescu, J. Patrichi, R. Hangu și Tn. Urlățeanu, care, cu toții, au pus toată bunăvoința spre a se realiza un spectacol destul de convenabil.

De altfel aceasta și este caracteristica lui generală. Căci, vorba ceia, putea fi și mai rău !...

Decorul d-lui Traian Cornescu destul de bun și de potrivit.

Direcția de scenă, d. Val Mugur.

Cred că, din toate cele spuse mai sus, se înțelege că nu prea așa avea motivul să fiu entuziasmat de ea.

Și e păcat, pentrucă socot că d. Val Mugur, dacă nu s'ar mulțumi, după obiceiul multora dintre regisorii noștri, numai să citească piesa și s'o aducă oarecum „după ureche" ci ar mai studia câte puțin în legătură cu ea și cu problemele de interpretare și chiar de regie pe care ea le pune, ar fi putut da lucru mult mai bun, mai just și mai bine pus la punct.

Comentatori pentru prostii bulevardiere desigur ca nu s'or fi găsind, dar un dramaturg ca H. Ibsen slavă Domnului ca a fost discutat și comentat și s'au scris nu carți, ci biblioteci în legătură cu el.

Astfel că acolo unde intuiția proprie câteodată ar mai putea să greșească sau să te tradeze, ai oricând posibilitatea să te orientezi, ea putând oricând să fie controlată cu un studiu serios.

Dacă toți regisorii noștri, atunci când vor avea lucrări de valoare de pus în scena vor proceda cu o astfel de seriozitate, desigur că nu o să mai avem spectacole în fața cărora să te întrebi dacă directorul de scenă, deci cel dintâi care trebuie să aibă o ideie justă asupra piesei, a înțeles ceva din ea !...

Personal cred că d. Val Mugur, judecand și după alte lucruri în care l-am văzut, s'ar părea că are destulă înțelepciune să se ocupe de regie, dar pentru aceasta ar trebui să nu uite că e o meserie în care nu trebuie să te lași numai pe intuiție, ci o meserie în care, ca să ajungi la rezultate frumoase, definitive, este necesar să se muncească, să fie luată cât mai în serios.

Dacă nu chiar întotdeauna, dar măcar atunci când operele ce se pun în scenă merită această osteneală. Căci, de, Ibsen nu-i un Sacha Guitry, sau un Pierre Weber, etc., iar „Rața Sălbatecă" nu-i chiar „Prostul din baie" și nici „Arde nevastă-mea", pe cari la nevoie le poți lăsa tot așa de bine pe mâna unui regisor și a unei trupe din centru ca și pe mâna unei trupe care joacă în pauze la Cinema Gloria sau Marconi, sau mai știu eu care, chiar și fără regisor și fără actori „capete de afiș".

Cu Ibsen, însă, este altceva, cu Ibsen te găsești în teatru, și încă în teatru mare, în teatru autentic. Aceasta de altfel m'a și făcut să-mi trec oarecum peste inimă și să notez aceste mici remarce cu privire la o punere în scenă care pare să fi lăsat lucrurile să meargă prea mult la întâmplare — prin această întâmpare înțelegându-se... fie regisor fie actor — fără ca să se fi simțit vreo adâncire, vreo înțelegere deosebită, vreo cizelare, ceva, în fine, care să prezinte totul sub aspectul unei valori teatrale, realizate durabil.

De, rog pe prietemul meu Val Mugur să mă ierte, dar...

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECOURI teatrale

DOLIU...

Poate mai încercați ca niciodată, în timpul acesta de negru întins sălbatic peste atâtea suflete nevinovate, moartea lui **VASILE VASILACHE** ne-a prins în tămâia atâtor anonime cortegii mortuare, încât străbatem și azi calea îndoelii definitivei lui pierderi.

Parcă până și figura lui de pe afișele ultimei comedii „Piccolo", prezente încă pe ziduri, ne îndeamnă la negarea plecării lui Vasilache pe drumul veșniciei.

Fiindcă de-acolo de pe afiș, zâmbetul atât de viu al lui ne îndreaptă în starul de unde de atâtea ori i-am aplaudat cu dreaptă răsplată veselia cu care ne desfăta.

V. VASILACHE

Și totuși Vasilache nu mai este...

Și nu mai este, fiindcă „eroii" aerului de peste Ocean au găsit de cuviință în „ocrotitoarea lor civilizație" să-l omoare pe un mai talentat Stan Laurel al nostru.

Doar cu câteva zile înainte de împlinirea tragicei lui soarte, proectasem colaborarea la o lucrare căreia numai el putea să-i îndeplinească succesul.

De-altfel, așa cum mai făcuse la posturile de radio cu „Accelleratul 139" și „Costici și Lenuțe".

Mai târziu avea să se întâmple năprasnica plecare dintre noi...

Ne va fi oare cândva vindecată durerea acestei definitive plecări ?...

Ne vom putea amăgi oare că genul lui Vasilache va putea fi continuat de altcineva ?...

Ne vom mai bucura, încântați că în cuprinsul țării noastre avem un actor cu marele talent de-a lega atât de natural lacrima și râsul ?...

Nu.

Și în acest nu, drastic și hotărâtor este marea și nevindecata noastră durere...

*

Cu ce altă dureroasă alegere trebuia să ne mai încerce vremurile de astăzi, decât cu moartea poetului și autorului dramatic **ION MINULESCU** ?...

In nici o altă tovărășie de drum lung și veșnic o mai potrivită plecare nu s'a pomenit : omul slovei, autorul dramatic Ion Minulescu, cu omul veseliei, actorul V. Vasilache.

Apropierea și tovărășia aceasta de ultimă călătorie a fost parcă rostuită de destin după aceleași reguli de teatru : autor și actor.

Ca autor dramatic, Ion Minulescu a prins în miezul unei târzii deslușiri, comedii de un gen care — ca și în poezie — a însemnat ceva nou și îndrăsneț urmat apoi de destule atrageri spre împrumutare din acest inedit.

Nu cu „Manechinul sentimental" și nici cu „Alegro ma non troppo", Ion Minulescu și-a ales un meșteșug în ale artei dramatice care să dărâme legi vechi, ci cu acel simplu pretext de piesă „Pleacă berzele" care a întrunit elogiile de presă și de public.

Dar Ion Minulescu a fost și președintele societății autorilor dramatici. Și în această calitate a știut să creeze tot cu acea inspirație a ineditului o atragere mai merituoasă spre artă a celor cu talent, prin premierea și tipărirea de către societate a unor lucrări dramatice originale.

Prin pierderea lui Ion Minulescu, arta dramatică simte lipsa unui mare autor.

Iar noi un colaborator, un îndrumător și un prieten tot atât de mare ca și bucuria ce-o aveai de-a te fi primt ca prieten...

ABSENȚE...

Nu de mult directorii de teatre particulare își propuseseră o prezență dârză la datorie în orice critic moment, încât viața teatrală să aibă un curs normal care să dăruiască oricând publicului o destindere prielnică și chiar necesară stării de azi.

Și cu directorii la un loc, toți actorii teatrelor particulare asiguraseră prezența lor la datorie.

Și a fost nevoe doar de-o zi...

E drept, o zi tristă, întunecată și grozavă, urmată apoi de altele, care să încerce toate posibilitățile noastre de dârză răbdare.

Și în timpul acesta, actorii cu asigurări date de prezența la datorie, au plecat care încotro a vrut iar unii directori la fel.

Pe străzile triste ale Capitalei vezi doar silueta a celui pe care toată lumea îl credea nestatornic : Puiu Iancovescu.

Și în Puiu Iancovescu vezi lecția ce o dă marele nostru actor celor plecați, de-a fi prezent, chiar și-atunci când nu e legat de nici un angajament.

Și la fel cu Puiu Iancovescu, prezent la datorie e și Ghița Caboreanu.

„DISTRACȚII"...

In timp ce stărue încă o legitimă îngrijorare a momentului, unii actori și unele actrițe plecate „în provincie" se dedau la exhibiții și la unele „distracții" cari în viața tihnită de până atunci a satelor sau a orașelor de provincie, apar cam îndrăznețe.

Înțeleagă cine o vrea altfel viața decât pe aceea pe care această îngrijorare de azi o dictează, dar în orice caz se cere — și chiar se impune — ca „viața artistică" așezată temporar în vadul satelor și a micilor orașe să ia aspectul cel mai discrete și mai decente trăiri.

Astfel e inutil să fie ferită.

AFIS...

Nu o schimbare de afiș avem de menționat aici, fiindcă azi, mai puțin ca oricând, apare foarte rar sau de loc, ci o schimbare provizorie în scaunul directorial al primei noastre scene.

E vorba de venirea d-lui Corneliu Moldovanu, cunoscutul autor dramatic și scritor, care prin calitatea ce-o ocupă și în comitetul de lectură, ca cel mai vechi membru, a fost chemat să îndeplinească funcțiunea de director, prin delegație, al teatrului Național, până la completa restabilire a d-lui Liviu Rebreanu.

I. M. LEHLIU

AGATHA BÂRSESCU

Născută în București la anul 1866, ca fiica mai mare a unui colonel, aceia care avea să devină celebra tragediană Agatha Bârsescu, a avut o copilărie liniștită, așezată, fără ca nimeni să întrevadă — nici chiar ea, în visurile cele mai roze — că va deveni odată societară de onoare al faimosului templu de artă din Viena, „Hofburg-Theater".

Soarta — aș spune — capricioasă, a făcut să se afle la vârsta de patrusprezece ani la Viena.

Aici, în tovărășia mamei sale și a celor două verișoare, mergea deseori la reprezentațiile „Burgtheater-ului", până când, furată de irezistibila chemare a artei scenice, se înscrie la Conservator.

Până aici, nimic extraordinar, nimic de precocitate senzațională, dar, modul cum a absolvit Conservatorul merită relevat.

Intrată la clasa de dramă, a celebrului actor dupe vremea aceia, Bernhard Baumeister, și având profesori la estetică, istoria literaturii dramatice și a psihologiei pe vestiții Fritz Krastel, Ioseph von Weiler și Ioseph Altmann, absolvește acest Conservator după doi ani, primind premiul întâiu cu medalia de aur !

Este angajată imediat la „Dewisches-Theater" având camarazi pe August Förster, Ioseph Keintz, Max Reinhardt, Aaele Sandrok, etc... Debutează în rolul „Doamnei în doliu" din piesa lui Lessing, Mina von Barnhelm.

In acelaș stagiune — 1883—1884 — trece la „Hofburg-Theater", încredințându-i-se rolul titular din celebra piesă a lui Frantz Grillparzer „Hero și Leandru".

Succesul a fost desăvârșit — un adevărat delir — rolul a consacrat-o.

Interpretează apoi personagiile principale ale „Esther", „Deborah", „Viața e un vis", „Iuna", „Romeo și Julieta" unde are ca parteneri direcți pe Fritz Krastel, Karl Wagner și Emerich Robert.

Alte creațiuni : „Isabelle" din judecătorul din Zalameea, „Margareta" din Faust, „Ofelia", „Desdemona, „Maria Magdalena", „Denise" de Sardou, „Sapho" și „Medeea" de Grillparzer.

Pentru un scurt timp joacă la Hamburg, la „Stadis-Theater" pentru ca apoi, să facă turnee strălucite prin Austria, Ungaria, Rusia și România. La noi, întreaga Curte Regală a asistat la spectacolele pe care le-a dat.

La Dorohoi, a jucat de zece ori consecutiv „Deborah"!

Se reîntoarce la Hamburg, unde creiază „Maria Stuart", „Sclava" și „Sfânta ipocrită" de Ludwig Fulda.

Un rol în care a fost — dupe părerea criticilor vremii — magistrală, a fost acela al „Evei" din Tragedia Omului, lucrarea lui Emeric Madach — în această piesă jucând 12 personagii diferite!

La Viena, la „Reimund-Theater" joacă „Magda" lui Sudermann, „Elisabeth și Essex", „Turandot" și „Phaon" interpretare pe care o face imediat dupe Charlotte Wolter, egalând-o!

Pleacă iarăși într'un turneu internațional și, în urma „triumfului delirant" obținut cu „Magda" la București, este reținută și înălțată societară clasa I la „National".

Joacă cu Aristide Demetriad „Romeo și Julietta", „Elisabeth și Essex", „Mesalina" și „Therese Raquin" având ca parteneri pe maestrul Nottara, Iancu Petrescu, Ștefan Vellescu, Vasile Leonescu, etc.

In 1906, în urma invitației lui Heinrich Conrid, directorul vestitei instituții „Metropolitan Opera-House" și al teatrului „Irving-Palace" din America, ne părăsește și joacă vechiul succes „Medea", urmând tot triumful: „Sapho", „Magda" și „Maria Stuart".

După un an, neîntoarsă în țară joacă la „Național" din Craiova „Strigoii", „Sapho", „Magda", „Medeea" etc.. cu marele talent și frumosul bărbat, C. Kalopici cu care se și căsătorește.

După alternative plecări la Viena și reveniri, face la încheierea păcii din 1919, un ultim turneu prin România-Mare, fiind sărbătorită mareț în toate orașele unde marea ei artă a oficiat.

In ultimii ani ai vieții — până în 1938, când a murit — a fost profesoară la Conservatorul din Iași, făurind talente, dând suflet din sufletul ei, — har divin, cu care a fost înzestrată.

Dintre elevii ei, azi, recunoaștem un mare talent: Eliza Petrăchescu.

Unde sunt neuitatele, marele ei, Maria Stuart, Fhedra, Dama cu Camelii ?..

Fala artei românești și aiurea — Agatha Bârsescu: gloria ei, gloria noastră...

AUREL A. STAMBULIU

PIERO BARGELLINI
ȘI SPIRITUL UMANIST AL FLORENȚEI

(Urmare din pag. I-a)

solari. Dela 1929 până la 1939, el a întemeiat și condus, împreună cu Giovanni Papini și Ardengo Soffici **Il Frontespizio**, revistă florentină atât de interesantă, care și-a întrerupt apariția numai din pricina greutăților pricinuite de războiu. Bargellini a întocmit o minunată antologie a literaturii contimporane italiene pentru școala secundară, purtând poeticul titlu, **Centostelle**.

Dar să desprindem câteva principii ce călăuzesc ideologia umanistă și estetica lui Piero Bargellini. Din cercetarea trecutului, el induce trei concepte, punându-le drept frontispiciu oricărei creațiuni de artă: **Sinceritate, Puritate** și **Frumusețe**. Iată textual cuvintele sale: „Sinceritatea și puritatea s'au născut surori și, în vechile texte ale limbii, se pot ceti mereu numele celor două însușiri gemene, protivnice amestecului și impurității. El continuă argumentarea, observând că prezentul a pierdut simțul inițial de înrudire între cele două noțiuni, care au deviat și s'au pervertit. Simțul trecutului le regăsește asociate cu noțiunea Frumuseții, plămădită de Artă.

Bargellini a descoperit acest trinom spiritual, desvăluind trecutul Florenței sale, a acelei „Citta di Pittori", a orașului unde o stradă poseda amintiri ce nu pot pieri: Via Larga. Așa se închegară cele două volume literare, evocând arta celor dintâi vremuri rinascimentale, **Citta di Pittori** și **Via Larga**. Scriitorul, totuși, nu a încheiat ciclul, pentrucă el ne-a mărturisit că îl va continua cu un al treilea volum.

Dar Piero Bargellini nu se mulțumește numai de a reînsuflețl alaiul pictorilor trecentiști și quattrocentiști. El caută ceva mai mult. Cele trei noțiuni, atât de necesare unei culturi solide, sunt puse în relief fără încetare de către neobositul scriitor prin mijlocul original al așa zisului „portret bărbătesc", expresie, care, într'adevăr, servește drept titlu unei cărți a sa, tipărită spre sfârșitul anului 1939: **Ritratto virile**. In prefața acestei cărți, el observa cu melancolie: „Atitudinea față de noi înșine și a imboldurilor noastre este aceea apatică a nepăsării. Curiozitate și nepăsare. Se studiază conștiința și făptura noastră ne e necunoscută. Se observă, se analizează păcatul și nu simțim nici rușine, nici căință". In această critică negativă a literaturii contemporane, Bargellini se referă la aceeași lipsă de sinceritate și de puritate a scriitorilor de astăzi. Ipocritului lor mod de a scri, el opune conceptul plastic al portretelor pictate în afrescuri cu donatori și donatoare, atât de omenești în simplitatea lor, atât de sincer zugrăvită. Intr'un ungher, într'o măsură miniaturală față de adevărata temă a tabloului religios, un bărbat și o femeie împreună mâinile în rugă și prinos de dăruire. Această notă din tablourile pictorilor primitivi deveni pentru Bargellini un simbol al sincerității și al purității unei opere artistice. El invoacă o stare de adevărată religiozitate care, asemenea unei torțe nestinse luminează opera artistului. Scriitorul florentin afirmă că acesta „iubește întotdeauna subiectele artei sale; nu le părăsește și nu le disprețuiește niciodată. E Dumnezeu, mai mult decât artist, plăsmuitor; mai mult decât plăsmuitor, părinte, chiar când arată omului cea mai nesăbuită imagine nedemnă, încredințează oglinzii conștiinței lumina neștearsă a dragostei sale".

Cu această ținută morală se înfățișează Piero Bargellini în fața tuturor făuritorilor de Frumusețe spirituală și, pe această temelie trainică, studiile sale se realizează.

In actualele intenții ale scriitorului, în același mediu ideologic, se afla în pregătire o carte care se va intitula **Caffé Michelangelo**. Scritorul se gândise mai înainte, după cum ne-a mărturisit, să-și numească altfel lucrarea: **Pena dell' Ottocento**. Ne-a lămurit înțelesul viitoarei sale cărți: „Va fi menită poeților minori, adică celor cari nu au știut să-și ardă pana lor de scris într'o operă de artă". Iată, deci, cum îl ademenesc subiectele cu conținut mai smerit, unde știe însă să desvăluie raza luminoasă a unei umanități neprihănite.

Piero Bargellini s'a ocupat în ultimul timp, în deosebi, de arhitectură. El imprimă acestei arte aceeași concepție ca în pictură și literatură, adică cea umanistă. Nu intuițiile unilaterale de arhitectură călăuzesc pe scriitorul florentin: aceea a lui Vitruvio, susținând că arhitectura răsfrânge umanitatea numai în fătura sa fisică; nici aceea a esteților moderni cari invocă motivul religios. Bargellini descoperă ceva mai mult în contururile edificiilor. Cât de interesant închipuie el omul în centrul primei sale clădiri: „Ii era teamă cu adevărat de frig și de cald, de întuneric și de fulgere, dar, mai ales, îi era teamă de a nu fi om. Simțea nevoia de a fi om, adică de a fi creator.

Omul voi ca și arhitectura să-i vorbească în limbajul său, a simțămintelor sale, a patimilor sale, a năzuințelor, sale. Iată în ce sens — încheie Bargellini lămurirea lui — și arhitectura e o artă, adică o expresiune directă a omului, care se exprimă în ea".

In legătură cu această concepție,

Piero Bargellini și-a întocmit o carte de arhitectură care e considerată ca revelatoare de civilizație. Fiecare capitol e închinat unei opere de artă tipice unei anumite epoci. „Orice monument e un capitol de istorie, o visiune sintetică fantastică" ne explicase autorul, puțin înainte ca lucrarea lui să vadă lumina tiparului.

Și cartea făgăduită, născută dintr'o destăinuire a monumentelor, s'a închegat într'un chenar obiectiv : **Volti di pietra**. Chipuri de piatră. Bargellini nu a voit să introducă între mărturisiri și plăsmuirile contemporane ale arhitecturii, căci, fără de dorință, ar fi fost poate atras către povârnișul subiectivismului, el însuși, în concordanță cu întreaga sa concepție — considerându-se ca participator al unei unice lumi spirituale, din care s'a întrupat noul chip al arhitecturii. Cu intenții critice, obiective, deci, numai în ceeace privește gustul său, el a cercetat arhitectura timpului său și al nostru al tuturora într'o altă carte, anume întocmită și împodobită cu o friză polemică.

In **Volti di pietra**, Bargellini a pornit, poate fără să-și dea seama, dela o confidență a lui Paul Valéry cu templul elin care, la chemare, aidoma a răspuns, în armonie cântată, atât Francezului poet, cât și Florentinului care medita pe malurile Arnului. Dar, în afară de acea chemare antică, în apele râului acela nu s'au răsfrunt decât chipuri arhitectonice ale Italiei sale, ale Italiei lumii, leagăn al clasicismului plastic, după Elada străveche. Căci numai o astfel de arhitectură **latină** îi putea vorbi: **ca dela om la om.**

Fruntea largă de umanist a lui Piero Bargellini ascunde neîncetat gânduri pe care condeiul lui le desvăluie, încetul cu încetul, fiindcă, ne mărturisește scriitorul însuși: „...eu continui să lucrez cu credință, ba chiar cu entuziasm pentru acelea ce sunt principiile civilizației noastre".

Noi, amici latini, meniți să participăm la această civilizație, numim substratul principiilor lui Piero Bargellini **spirit umanist**, duh ce călăuzește de veacuri viața armonioasă a Florenței.

MARIELLA COANDĂ

CALISTRAT HOGAȘ

(Urmare din pag. I-a)

Scriitorul nu are, cantitativ, o activitate bogată. Fire modestă și discretă, s'a mulțumit cu puțin. In schimb, în opera care ne-a rămas dela el, a pus atâta aleasă simțire, încât ia în săpânire sufletul cetitorului pentru foarte multă vreme. Volumele : Pe drumuri de munte (1914), Floricica (1916), și In munții Neamțului, sunt adevărate modele, în care profunzimea fondului, ascuțimea minții și profunziunile sufletului, într'o armonică însoțire, vădesc în acelaș timp o formă plină de calități estetice. In anul 1921, deci după trecerea lui discretă din viață, revista „Viața Românească", al cărei prețios colaborator a fost, i-a retipărit opera, în două volume, iar nu de mult a mai apărut un volum postum: Cuconul Ioniță Hrisanti. *Din tot ce a lăsat, se desprinde un rar dar în a prinde, din desfășurarea vieții, notele ei esențiale, redate chiar și prin amănunt și, mai presus de toate, un meșteșug desăvârșit în a prinde oamenii, în culorile lor cele mai pitorești. Pentru natură are însă un adevărat cult. Bucata „Spre Nichit" ne desvălue pe un idolatru în fața frumuseților eterne ale naturii. Prin integrarea spiritului său în panteismul naturii ajunge să se elibereze complect și definitiv de sub tutela elementelor de cultură, cari creiază stări de îndoială în suflet. In fața ei el se simte stăpân pe sine și se orientează potrivit acestei libertăți lăuntrice.*

Dascăl isteț, călător nedesmințit, fire de boem, visător și meditativ, o ipostasă romantică într'un cadru de crud realism, Calistrat Hogaș înseamnă, pe orizontul literaturii românești o apariție originală și ciudată. Aducând un imn solemn naturii, el o impune, cu stăruință, atenției noastre obosite.

DUMITRU IMBRESCU

In legătură cu o veche poveste din 1883

III

de OLGA GRECEANU

Scandalul provocat de tabloul Corot-Trouillebert nu e fără învățăminte. Învățământ de altfel trist pentru toate trei categoriile: colecționari, critici sau experți de artă și artiști. Colecționarul, — în persoana rafinatului Alexandre Dumas — ne arată doar un *snob*, nu un *iubitor de artă*, fiindcă dacă ar fi iubit *opera*, nu *iscălitura*, ar fi păstrat tabloul lui Trouillebert. Criticul și expertul de artă — în persoana lui Meissonier, Georges Petit, Tedesco, — ne arată doar niște sugestionați, nu niște amatori convinși.

Iar artiștii...

Meissonier a declarat tabloul Corot-Trouillebert, cel mai bun dintre toate pesagiile lui Corot. Prin urmare, Trouillebert era superior lui Corot, pentrucă având același spirit și aceleași însușiri, l-a putut depăși plastic. Și în loc să i se recunoască superioritatea, sau cel puțin să fie socotit egal cu Corot, pânza lui Trouillebert e scoasă cu indignare din colecția lui Dumas. Prin urmare aprecierea, entuziasmul, lauda se adresau iscăliturei Corot, nu operei? Dovedită a fi a lui Trouillebert, a pierdut calitățile artistice? Nu mai prezintă magia culorilor, echivalentul intensității lor, pe un fond ușor cenușiu? Nu mai e muzicalitatea „intimă" recunoscută de Meissonier?

Modulația care umple orizontul, mobilitatea atmosferei care creează senzația spațiului? Trouillebert adoptase — nu șum dacă din instinct sau din imitație — aceeași technică de „frottis" vaporos îmbinat cu trăsături pastuoase. Pentru el, ca și pentru Corot, lumina era poezia naturală. El, ca și Corot, prin noțiunea largă și vaporoasa a înțelegerii peisagiului a pregătit Impresionismul. Erau din aceeași generație. Totuși Corot e marele Corot și cea mai mică operă a lui e desăvârșită, pe când sărmanul Trouillebert a trăit și a murit necunoscut. Nici un dicționar și nici un manual de artă nu-l pomenește. Alexandre Dumas, care în neștiința lui plătise opera 12.000 fr., ar fi putut în câteva ceasuri să-l facă celebru, dar n'a avut curajul să piardă 12.000 fr., păstrându-i opera, pe care totuși, până în ajun atât de mult și de călduros o admirase. Snob?

Că nu trebue să punem preț pe aprecierile așa zise ale „criticilor de artă" — cei mai superficiali și mai pretențioși dintre toți judecătorii pământului — ne arată și cazul *Anguissola-Titian*. Până acum câteva decenii, la Muzeul Doria din Roma figura un dublu portret al lui Titian, pus în loc de mare cinste. In toate manualele dinainte de 1880, în toate introducerile cataloagelor din Muzee, în toate biografile lui Titian se remarca cu deosebire „dublul portret" în care criticii vedeau chiar autoportretul maestrului și al soției lui. S'au sugestionat până și pentru asemănarea chipului. Un an mai târziu, în 1881, pânza prinsese un fel de ceață. Luată la laboratorul Muzeului, scoasă din ramă, spălata și curățată, a dat la iveală numele artistei, în întregime scris: *Sofonisba Anguissola*, și anul, când Titian nici nu mai era în viață, deci nici nu putea fi vorba de un autoportret. A fost așadar o pictură „*de mare valoare*" menționată în prefața catalogului, o pictură în care se recunoșteau „*calitățile unice*" ale „*maestrului neîntrecut*" a cărui „personalitate" a pus în umbră o întreagă pleiadă de artiști de merit timp de un secol (M. Hubert-Days. Vie et oeuvres du Titien, Ed. Leherte).

Indată ce numele Sofonisbei a fost descoperit, pânza a rămas ce e drept tot în sala a IV-a din Muzeul Doria, dar pe un perete cu mult mai puțin însemnat lângă ușă, în așa fel că atunci când ușa era deschisă, — cum de ex. Duminica când era mai mare afluență — pictura nu mai era de nimeni văzută. In cataloagele recente, pânza e menționată ca fiind de Sofonisba Anguissola, iar Fournier-Salvareze, — sugestionat și el că nu mai e decât opera unei femei — o recomandă ca fiind lucrarea... „*d'un gentil talent d'amateur*". Din calitățile unice, neîntrecute, proprii unui geniu, s'a ajuns la un talent gentil de amator.

Toate elogiile au căzut. Opera schimbându-și numele a schimbat și calitățile? Titian rămâne artist mare. La fel Sofonisba Anguissola, Corot, Trouillebert. Dar cum rămâne cu criticii de artă? Ce știință au ei? Ce încredere ne pot inspira ei? Ce bază putem pune pe o afirmație a lor? Cum judecă ei? Cu un entuziasm dinainte poruncit? Elogiile lor să nu fie decât cuvinte ocazionale împrumutate pentru a meșteșugi o idee, departe sau indiferent de adevăr? Când opera nu e Corot dar e Trouillebert, când nu e Titian dar e Anguissola, unde se arată știința lor? Cum de găsesc îndată alte cuvinte, alte păreri, cu care să dărâme pe cele dintâi? Unde e convingerea? In scrierile lor, cuvântul „personalitate" revine din obișnuință sau din dorința politeții. Nu-l aprofundează, nu-i dă greutatea ce i se cuvine, nu-l întrebuințează numai la zile mari. Dar în continuu și în orice ocazie. Chiar la noi în țară, orice expoziție ce se anunță, chiar a unui pictor ce abia se ridică peste mediocritate — e anunțată cu „technică personală". Toți au personalitate afară de Leonardo da Vinci?

In vara anului 1939, s'a deschis la Milano o expoziție ce cuprindea întreaga activitate a lui Leonardo da Vinci ca pictor, sculptor, architect, inginer, chimist. Tablouri puține, poate vreo douăzeci cu totul. Cinci din ele, purtau eticheta asigurătoare că sunt de Leonardo. Restul erau doar „atribuite" lui da Vinci. Dacă cele cincisprezece picturi sunt numai „*atribuite*" înseamnă că *au* și că *n'au* calitățile plastice ale genialului da Vinci. Poate tot așa de bine să fie și operile elevilor lui Leonardo da Vinci. Unul sau mai mulți. Cu atât mai rău dacă sunt mai mulți, pentrucă ar însemna că în afară de Leonardo s'au mai găsit alți 15 care să picteze identic cu un geniu.

Nu putem spune că Leonardo da Vinci n'a fost cercetat cu deamănuntul de toți cei ce-și zic critici de artă. Amănunte peste amănunte. Păreri subtile și categorice și totuși dintr'un lot de cincisprezece picturi asemănătoare ca technică, ei nu pot afirma cu tot studiul îndelung făcut, dacă sunt sau nu de Leonardo? Un geniu!

Confuzii se vor mai face. Răsturnări de nume în cataloagele Muzeelor se vor mai ivi. Ele nu vor face decât să micșoreze importanța ce-și dau și ce se dă criticilor și experților și să hotărească pe colecționari să fie sinceri. Dacă în colecția lor ar intra și o operă mai slabă ei vor avea cel puțin mângâerea de a fi fost sinceri:

„*Tant vaut l'amateur, tant vaut l'oeuvre*".

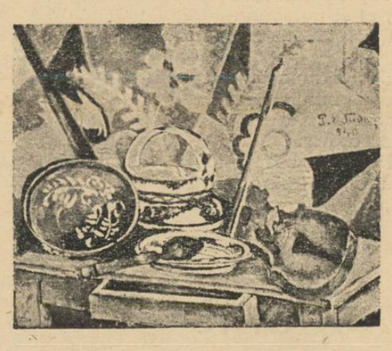

Orașe in război

NELINIȘTI

Lâncedă, bolnav de dulce,
această zi miroase a flori mortuare.
In suflet, primăvara ca un ulcer
coace'n afund de presimțiri amare.

Livizi, pe trotuare, visăm încă,
spre golfuri verzi fluide navigații.
Prin curți, duzi triști, pe care omizile-i mănâncă,
își moaie, noaptea, vârfu'n constelații.

De orice pas atârnă-o rană. Gestul
se macină în aer putregai.
Sub coasta stângă pipăim doar restul
unui defunct vagabondaj prin rai.

Sunt seri târzii de sânge și gangrene
cu luna veștejită sus pe tije.
Neliniștile — țăndări cotidiene —
ne intră'n carne-adânc ca niște schije.

Ce soare inutil pe străzi exultă!...
ah, umbrele se țin de noi postume...
In mantii roșii febrele ascultă
un uruit de tancuri peste lume.

Mecanic, traversăm lumina-amară,
„Mâine" și'ntinde șbilțul de hingher,
și în orașul care-așteaptă să dispară
tramvaiele se spânzură de cer.

RADU GYR

VIS

Vis al depărtărilor,
Vis al întristărilor!
Te-ai plămădit din sângele meu
Pe melodia dorului adânc și greu.

Te-am îmbrăcat în haină de aur,
Pe tine cel mai minunat faur.
Cu întinsurile pustii te-am botezat,
Te-am contopit cu lacrima zâmbetului nesecat.

Vis al visărilor, te-am întâlnit
In basmul ursitelor pururea nerostit
Și te-am așternut în cale lungă și grea
Ce brăzdează în lung și în lat viața mea.

Sufletul meu era singur când te-a cunoscut
Nu știu, tristețile mele te vor fi durut?
Dar știu că mi-ai rămas în dureri căpătâi,
Pentru că șoaptele arse te-au rugat să rămâi.

Ești leagăn în care rostogolesc luceferi
Ce m'adună în haina cu care mă acoperi.
Și zâmbetului pururi ai rămas, și ești
Cântec pentru taină, dor pentru povești!...

In adâncul singurătăți de cremene,
Am rămas doar noi, două lacrimi gemene.
Tu ești păstor, iar fluierul tău mă cunoaște,
Eu în târziu m'adun pe-aceleași nesecate moaște.

Vis al depărtărilor,
Vis al întristărilor!
Te-ai plămădit din sângele meu
Pe melodia dorului adânc și greu!...

MARIA CONSTANTINESCU-PITEȘTI

ORAȘ MARE

– Fragment de jurnal –

9 Decembrie — în tren.

Când s'a făcut dimineață? Eram deprins cu întunerecul compartimentului, luminat doar uneori în stații. Zău, ce ciudat mi se pare: compartimentul acesta în care-am intrat aseară, plecând din orașul de provincie, se va opri peste câteva ceasuri în Gara de Nord.

Am reușit să dorm câteva ceasuri și am visat că plecam în India. Trebue să fie frumos la Calcuta sau în Rajputana.

Eri a plouat groaznic în orașul de provincie și noroaele păreau vii peste tot. E ora 7 dimineața. Scriu de pe culoar. Zorile nu s'au limpezit încă. Inspre apus, mai stăruiesc umbrele nopții, ce se trag din ce în ce după dealuri. Spre răsărit, cerul e roșu, cu câteva sdrențe de nori. In compartimente se deșteaptă oamenii. Unii dorm încă în poziții ridicole. E oribil să fii privit când dormi. (Nu înțeleg ce-am scris mai departe. Cred că e cel mai incomod lucru să încerci să scrii pe culoarul unui vagon de tren, scuturat incontinuu).

Ora 9. Soarele strălucește pe cerul senin. Câmpiile se succed mereu. Peisajul e mai degrabă de primăvară timpurie, decât de toamnă târzie (în niciun caz de iarnă). Copacii și-au pierdut frunzișul, dar iarba supraviețuiește. Iarba trăește și sub zăpadă, la fel de verde. Jean Giono spunea că zăpada se topește totdeauna pe firul ierbii.

In câteva minute voiu fi în București. Incep să se vadă primele case dela margine. Ce vreme minunată. Anul trecut, de Bobotează, pe Calea Victoriei, țigăncile vindeau boboci de ghiocei. In orașul de unde-am plecat, trebue să ningă. Imi pare rău că n'am putut vedea unde se sfârșește iarna.

Aceeași zi — 9 seara.

Calea Victoriei era feerică — întâi cu toate vitrinele luminate (ce orgii de lumină erau odinioară), apoi sclipind sub lună plină.

Ceeace m'a isbit din prima clipă în dimineața aceasta a revenirii, au fost bogăția, frumusețea și belșugul pe care le afli răspândite peste tot cu risipă. Toate vitrinele te ispitesc, te cheamă să te oprești, te face să dorești ceva din ce e în dosul geamului; aproape toate femeile sunt tinere, foarte multe sunt frumoase, absolut toate sunt bine îmbrăcate (astfel că și pe cele urâte nu le poți compătimi); bărbații sunt tineri, frumoși, sănătoși și eleganți. Rareori vezi bătrâni și aproape niciodată oameni în mizerie. Mă desobișnuisem un timp de lucrurile acestea și mi se pare curios că le regăsesc.

Orașul ăsta mare e mai arid, mai abstract, mai puțin uman. Lucrurile nu se mai oferă de la sine ca în orașul de provincie. Le găsești. Dar trebue să le cauți.

Sgomote noi. Din apartamentul de alături, se aude un robinet curgând. De departe, vine sgomotul tramvaiului care înconjoară blocul. Se aude de-afară o voce care strigă: *Lumina!* Și în totul e un vuet surd, pe care-l simți mereu; vuetul străzilor cu circulația mare, care străbate până aici, la al 3-lea etaj al blocului.

Mă simt obosit, fără să fi făcut nimic deosebit. Observ abea aici, că timpul se materializează; trebue să-l utilizezi cât mai cu folos, căci altfel simți cum se scurge inutil.

*

10 Decembrie. Primul meu contact cu Bucureștiul a fost răsfoind cărți și reviste într'o librărie. Atâtea hârtii mirosind a tipar proaspăt... Am cumpărat o cărțulie franțuzească, despre Balzac. Dar erau atâtea ce te chemau. A trebuit să fug aproape.

In orașul provincial, cărțile dela librării — nu mă atrăgeau. Mereu mă gândeam la cărțile noi dela „Cartea Românească", la cei ce le răsfoesc și le cumpără. In schimb, acolo, așteptam avid în fiecare zi, ora când soseau ziarele și revistele. Aici însă, nu m'atrag deloc revistele. Le privesc pe la chioșcuri și nu simt nevoie să le citesc — fiindcă mi se pare că ele nu fac altceva, decât să reproducă lumea aceasta pe care-o cunosc, fiindcă o trăesc.

De când n'am mai practicat jocul meu naiv în tramvae? Mă urc în vagonul plin și-mi caut un loc, sau mai bine zis — eventualitatea unui loc. Caut adică, să ghicesc care din călătorii de pe scaune se vor da jos mai repede. După calcule și raționamente, aleg un scaun lângă care mă postez. Deobiceiu însă, se ridică o mulțime de călători din jurul meu, și alții le iau locurile, pe când cel ales se dă jos unde mă dau și eu. Când însă reușesc (și asta, evident, foarte rar) mă simt foarte satisfăcut.

Scriind acestea, observ cât de mult îmi lipseau tramvaele acestea bucureștene. Huruitul lor mecanic, graba cu care merg la curbe, zguduirile și scrâșnetul frânelor la opriri și chiar groaznica înghesuială la prânz și seara.

Uneori, iarna, când din cauza viscolelor se înzăpezeau liniile, orașul era în situația unui sgârie-nori cu zeci de etaje, căruia i s'au stricat ascensoarele.

Pe stradă, oamenii trec prea grăbiți prea paraleli. In tramvai însă, pentru câteva minute citești pe la spate ziarul celui din fața ta, asculți conversații banale între necunoscuți, ori privești fără sfială — femeile.

Azi, până în Piața Victoriei, în 26, am privit o fată cu ochi imenși, căprui. Nu era frumoasă. Avea fața prea lată, buzele cam groase, nasul de o formă disgrațioasă, părul de o culoare banală. Și totuși ochii ei căprui erau admirabili și (deși nu erau albaștri) m'au făcut să mă gândesc la cerul de vară. Știa c'o privesc, și din când în când ridica privirile spre mine.

Se citește atât de mult, aici. Cam fără alegere și puțin ceeace merită, dar oricum mult. Ziare, reviste, cărți. In special romane. Dimineața și la prânz: ziare. La colțuri de stradă, în tramvae și la stații. Chiar și băeții cu ziare, dosiți după colțuri, ori pe treptele tipografiei de pe Sărindar, citesc gazeta pe care-o vând, ținând-o cu grijă să n'o boțească. De mult, când am venit pentru prima oară aici în București, mi se părea atât de neobicinuit să văd oamenii citind în tramvai, agățați de o curea, legănați, smunciți la curbe, asvârliți înainte la oprire, presați de cei din jur. Eram deprins cu un anumit ritual al cititului.

Eram deprins să citesc în orele de liniște, singur, întins pe un divan sau înfundat într'un fotoliu.

Acuma, m'am deprins și eu să citesc în tramvae. Astăvară așa l-am citit pe Kierkegaard și pe Giraudeux, pe Keyserling și pe Saint-Exupèry. Azi, în tramvaiul 14, am recitit „India" lui Mircea Eliade (am reținut o frază de-acolo: *Viețuiesc cu o spasmodică atașare de prezent, ca și cum ar fi ultimul an ce mi-e hărăzit*").

Eram în liceu, când am citit pentru prima oară „India" lui Mircea Eliade. Practicam cu entuziasm lectura cărților de călătorie, și m'a atras faptul că un român se întorsese de curând din India.

Abia acuma însă pot vedea cât de deosebită e „India" de „Santier" (*Aventura a fost sistematic evitată în această carte. Am înlocuit aventura cu reportajul și reportajul cu povestirea*). Dar nu e de mirare: Mircea Eliade e atât de neconformist cu el însuși. Exclude aventura și totuși toată opera sa e o mare și minunată aventură.

Cât aș vrea să pot pleca acum, în clipa aceasta chiar, în India. Autorul povestea despre drumul lipitorilor în junglă. Cred c'ar fi fost totuși o moarte ciudată, aceea — de-a fi devorat de milioane de lipitori, al căror mers se aude ca un uriaș foșnet, ca un cutremur surd — din depărtări.

*

13 Decembrie. Aseară trebue să fi nins, fiindcă dimineață în zori, pe acoperișuri era zăpadă. In ultimele zile a plouat și a fost ceață de toamnă. Peste două săptămâni însă va fi Crăciunul.

In lipsă de altceva, un critic literar releva scrupulozitatea cu care Maiorescu în „Insemnările zilnice" nota minuțios orice schimbare de temperatură, mergând până la gradele de termometru.

Dacă rândurile acestea ar supraviețui în vreun fel anilor, cred că urmașii mei vor găsi cel puțin în ele exacte... observații meteorologice.

*

16 Decembrie — seara. Scurgerea timpului e materializată doar prin tic-tacul monoton și uniform al ceasului de la mână (pe care-l aud când scriu acestea). Din când în când doar, străbat de-afară sgomote de tramvae și mașini.

Așa cum stau în odaia aceasta luminată de becul din tavan, îmi dau seama de scurgerea inertă a timpului. Ca să poți folosi neantul acesta ce se chiamă timp, trebue mereu să te smulgi, să spargi o inerție. Nu ne dăm seama însă de fenomenul acesta pe care-l practicăm ca pe un instinct (de pildă așa cum respirăm). Dar uite: în clipa aceasta, mă gândesc c'așa putea rămâne inert în fotoliul acesta dela birou, integrat cu totul în moartea lentă a timpului, agonizând doar prin tic-tacul uniform și monoton al ceasului. Mă gândesc c'așa putea rămâne așa mereu. Ceasurile s'ar scurge mereu, de la sine; afară s'ar împlini ciclul minor al zilei și al nopții și cel major a anotimpurilor, s'ar naște oameni și-ar muri, ar seca ape, munți s'ar preface 'n pulbere și din adâncuri ar răsări noi munți. Până când?

Nu știu. Nu există decât o unitate de măsură arbitrară: *infinitul* — și moartea ar fi doar o trecere lină 'n timp.

Ințeleg cât e de bine că nu percepem sforțarea — în fond dureroasă — a acomodării în timp.

18 Decembrie. — Știu că ceeace spun e foarte banal: aici în orașul acesta mare, se poate vedea în mic lupta groaznică umană, pentru existență. Pentru un blid de mâncare, un culcuș și alte lucruri minore — *homo homini lupus*...

Peste tot oamenii aleargă, se sbat, dau coate, caută s'o ia unul înaintea altuia, nu mai țin seamă de nimic, nu se sfiesc să se arate 'n toată goliciunea sufletească.

Toate acestea se văd pe străzi, în magazine, în tramvae, în sălile de spectacol. Realitatea aceasta crudă te isbește la început, cât nu ești deprins cu ea. Pe urmă o accepți, i te integrezi în cele din urmă și cauți să ajungi tu cel dintâi, dai coate, te împingi, nu mai ții seamă de nici o convenință și sfârșești prin a călca — imposibil — peste tine însuți. Repet: ceeace spun eu, știu că e foarte banal. Dar și puțin melancolic.

Printr'o obscură asociație de idei, mi-amintesc de paginele pe care le scria Keyserling în „Spectrums Europas", despre București. Vedea România și Capitala, prin prizma *bizantinismului*, formulă ce făcea legătura cu trecutul și exprima viitorul. Există din nefericire mult bizantinism încă, în București, dar după cum releva Paul Morand (în cartea tot despre București) aceasta e doar o crustă exterem de superficială față de țara și poporul în sine. Bizantinismul e un trecut destul de palid pentru noi și un viitor ce nu e de dorit, fiindcă noi nu trebue să ne integrăm în nici un fel destinului balcanic — oricâtă strălucire ar fi avut în trecut, și oricât de atrăgător ar fi pentru viitor. Ii prefer Bucureștiului aureola superficială de „Mic Paris" și „oraș al contrastelor". Fiindcă la bază stă adevărata sevă a *românismului*.

21 Decembrie. Eri din tramvai, am văzut un om care mâna un porc spre Obor. Animalul era obez, blând și când mergea, fluiura comic din urechi. Mi-am amintit că eri era sfântul cela meschin al porcilor, sărbătoare umilă care prevestește Crăciunul apropiat.

Pentru prima oară voi fi de Crăciun aici, în București.

Mă gândesc numai la colindători și urători, care trebue să urce trei etaje și să sune la ușa mea ca să'ntrebe de-i primesc. Inainte-mi veneau la fereastră. In odaie focul pâlpâia festiv în sobă, și peste tot erau ziare și reviste de Crăciun pe care le citeam, știind că ninge-afară și e ajun de Crăciun ori de An nou. Din când în când lătra câinele din lanț și auzeam pași scârțâind pe zăpadă.

Pe urmă isbucnea caldă, copilărească — colinda. La prânzul de Crăciun poposea Steaua la geam, de Anul nou, Sorcova și Vicleimul. Toate le-am trăit până acum an cu an, umblând eu însumi cât am fost copil, sau primindu-i.

Nu știu dac'o să pot simți Crăciunul cu adevărat, fără toate acestea. Imi plac vitrinele bogat împodobite, aspir cu nesaț aerul rece prevestitor de ninsori și geruri, mă bucur de parada zecilor de brazi verzi — dar fără colinde, stea și plugușor...

Recitesc însemnările acestea. Le-am scris pe un culoar de tren, în tramvae, pe o bancă'n Cișmigiu, în odaia călduroasă de iarnă, ori pe o balustradă 'n marea rotondă a Palatului de Justiție.

DINU STEGĂRESCU

CTITORII EPISCOPALE

Mânăstirile: Turnu și Stânișoara - Argeș

Călătorul care pornește pe valea Oltului, abia de poate să-și desprindă ochii de pe frumoasa ctitorie a lui Mircea, Mânăstirea Cozia, pentru a se urca în susul apei, spre alte așezăminte și ctitorii. Turnul acela sprijinit pe bolțile bisericii măestrit întărite prin arcuri puternice, arcadele ce dau pereților un farmec deosebit, ornamentațiile de piatră, alternanțele între cărămida roșie și zid, precum și rozetele în diferite forme dela ferestre, forma în cruce a bisericii Cozia, toate într'o desăvârșită armonie încântă ochiul și-ți înalță sufletul. Văjâitul puternic al furtunosului Olt te rupe totuși de subt vraja bătrânei ctitorii, pentru a te afunda în frumosul naturii. Dela Cozia, poarta de Sud a defileului Oltului, drumul te duce prin Cârligе, pe urmele lui Traian. Cârligele, cum le numesc oamenii locului, sunt stâncile înalte și prăpăstioase, care cu ciocurile lor agresive stăpânesc întreaga vale până la Lotru, ca niște sentinele credincioase, gârbovite de vreme. Piciorul de munte sub formă de masă, de pe stânca apei, ceva mai sus de mânăstire, ne aduce aminte prin numele ce-l poartă, Masa lui Traian, de ostașii marelui împărat, care acum aproape două mii de ani își făceau drum prin hățișurile Oltului, în spre cetatea capitală a vitejilor Daci. Dar până la Masa lui Traian, treci prin locul zis azi Bivălari, unde au fost odată băi termale. Aci veneau să petreacă patricienii romani și să se însănătoșeze cu apa caldă, tămăduitoare pe care o dădeau isvoarele. Se păstrează încă legenda în satele învecinate, că pe timpul unor grele lupte între Turci și creștini, un bun cunoscător al acestor isvoare, dușman al creștinilor, le-a îndreptat firul ca'd al apei în spre apa rece a Oltului și astfel isvoarele termale s'au pierdut. Mai sus de Masa lui Traian se vede peștera lui Mircea, o adâncă scorbură în stânca muntelui. Vâlcenii povestesc cu mândrie, că aci se adăpostea Mircea pe timp de războaie, trecând printr'un tunel ce ducea dela biserica cea veche a Coziei, pe subt apa Oltului, la peșteră. In stânga șoselei care urcă spre Turnu Roșu, poarta de Nord a defileului, străjuește de veacuri muntele Basarab. In acest îngust cuprins, între Olt-Lotru și munții înalți ai masivului Făgăraș, ca într'o cetate s'au strâns și trăit părinții noștri, după ce împăratul Aurelian și-a retras oștile și administrația, formând astfel primul stat valah independent, acel ținut al lui Litovoi, țara Loviștei.

Din rariștea de după peștera lui Mircea îți apar în față, ca o binecuvântare, turnurile albe ale Schitului Turnu. Acest modest și curat schit este ridicat la poalele muntelui Turnu de către Varlaam, Mitropolitul țării, în anul 1636, pe timpul lui Ion Duca Voevod, după cum arată pisania „intru cinstea și lauda aducerii în Biserică prea sfintei și prea s'ăvitei stăpânei noastre și de Dumnezeu Născătoarei Maria".

In frumoasă și trainică pictură, la intrarea în pronaos, Mitropolitul întemeietor, cu toiagul în mână, își ctitorește mereu biserica. Alături, în stânga ușii, se vede și un grec în costum bogat, cu fesul roșu pe cap și șalvarii cei largi ai vremii. Este bogătașul Ene Lipscanul, care a ajutat cu bani ridicarea acestei ctitorii. In aceste părți se încredințează din tată în fiu povestea unui clopot, ca un ecou al vremii când călugării greci adunau tot venitul bisericilor noastre. Să ascultăm povestea. Mai sus de Turnu, la un cot al Oltului, se află un adânc hârtop, numit „balta clopotului". Niște călugări greci, care au primit să vină la răslățita biserică, au obținut și dreptul să aibă atâta pământ în jur, cât va intra în raza sunetelor clopotului bisericii. In lăcomia lor, călugării greci au voit să aducă pentru clopotnița sfântului locaș un mare clopot, ca astfel sunetele lui să străbată cât mai departe. Dumnezeu însă nu le-a ajutat, căci coborînd ei cu clopotul în căruțe, pe Olt în jos, deodată apele vin mari și-i îneacă. De atunci, locului cu pricina i se spune Balta Clopotului.

Paraclisul schitului, locașul în care se roagă călugării pe timp de iarnă, zidit în corpul de case în care se află și chiliile de locuit ale călugărilor, te reține prin curățenia și pictura sa conștiincioasă, de manieră modernă. Intreg acest corp de case este zidit de episcopul de Argeș, Gherasim Timuși, sub domnia Regelui Carol I. Se înțelege, că înțeleptul rege și episcopul ctitor își au locul lor de cinste în iconografia bisericii-paraclis. Intreaga pictură este făcută pe pânză, deci trainică, scutită de măcinarea zidului. In fața ctitoriei harnicului episcop Gherasim, înfruntă vremea două urme de chilii săpate adânc în stâncă. Aci în stâncă, departe de tot ce poate fi lumesc, la lumina unui sărac opaiț și sub icoana Mântuitorului lumii, își citeau rugăciunile și își făceau mătăniile bietele mâini de lut în care abia de mai pâlpâia lumina sufletului. Viața era comprimată în ultima formulă: închinare puterii divine. Micile scoici din stâncă prezintă astăzi simbolul disprețul total față de materia brută, care ne amărăște atâta și totodată lupta de descătușare a spiritului, care în marele și divinul său avânt, aleargă către tot ce este frumos, măreț și desăvârșit.

Poteca în spirală ce duce în munte sus, spre mânăstirea Stânișoara, te prinde în vraja ei, sub imaginea devoțiunii primilor întemeietori ai vieții dusă în pustnicie și sub reflexiunea modernă dar cu tâlc adânc a lui Walt Whitmann: „Să înaintăm cu fiece olipă, chiar de ar fi să murim. O, pionieri, pionieri!"

Mânăstirea Stânișoara este ctitoria a doi boieri din Pitești: Clucerul Gheorghe și fiul său Andrei. Datează din anul 1747,.. „fiind ispravnic și igumen Ghenadie arhimandrit Cozii, în zilele prea luminatului Domn Constantin Mavrocordat". Zidită de meșterul italian, Apolono de Bonna, biserica nu prezintă un stil deosebit, tradițional, asemănător minunatelor biserici ale Basarabilor. Are forma dreptunghiulară Pe ușa gotică, inspirația meșterului catolic, intri în interiorul spațios al bisericii, cu pictură modernă executată cu multă grije. Biserica este refăcută în anii 1904—1908, de către starețul Nicandru Manu, prin colectă publică. Pictura este executată de preotul Damian din Iași. Pomenim aceste modeste nume, întrucât ele se știu numai din cele povestite din rând în rând de frați călugări, nefiind reținute în scris. Or, știm că vremea în mersul ei încetinit, macină fărâmă cu fărâmă din tot ce a fost odată trudă și zăbovire întru cele bune. Mormintele atâtor frați întru Domnul nu se mai cunosc unde și ale cui sunt. Paragina începe să fie la ea acasă. Credem că ar fi de mult folos, dacă s'ar păstra în mânăstiri tabele cu faptele și numele tuturor fraților, care au primit de a lor bună voie să se supună celor trei voturi: fecioria, sărăcia și rugăciunea. Un registru istoric al fiecărei mânăstiri este cerut imperios, dintr'o puternică trebuință de ordin cultural și bisericesc. Alături de marea biserică, micul paraclis, nou zidit, te îndeamnă să-i deschizi ușa pentru a te închina frumoasei icoane bizantine, care reprezintă chipul Maicii Domnului. Datează din sec. al XVIII-lea. Probabil că este păstrată din vechea biserică. Asemenea vechi și de artă iconițe împodobesc și pereții vechi ai stăreției.

Pe trei laturi, în jurul bisericii, se află clădirile sf. mânăstiri: trapeza cea mare (sala de mese a călugărilor, cu Cina cea de taină pictată pe perete), stăreția cea veche și cea nouă, chiliile modeste, curate și odihnitoare ale fraților călugări, toate pline de sare și arhondaricul cu camere primitoare pentru drumeții cu suflet al lui Dumnezeu spre a se închina în acest sfânt locaș atât de afundat în munți. Părintele arhondar Damaschin, tute ca o suveică, mereu cu zâmbetul pe buze și suplu ca o libelulă, nu te lasă până nu-ți răsplătește oboseala de a veni să vezi sihăstria dela Stânișoara. O mămăliguță caldă, o bucățică de brânză și o ulcică de vin bun te rețin la masa curată din minunatul ceardac al arhondaricului. In spre chindie, sună toaca de vecernie, iar clopotul scoate călugării de prin chilii. Adâncile văi ale masivului Cozia și pădurile de fag în spre toamnă, împing ecoul din creastă în creastă, până peste tot cuprinsul. Aci, departe de lume, în inima frumosului divin al țării noastre dragi, te simți parcă în comuniune sfântă cu toți martirii neamului nostru românesc. Cunoști prin contact spiritual direct tot dreptul sfânt de a trăi, de a fi liber și de a putea să te rogi lui Dumnezeu în limba ta și după sufletul tău.

Pe vârful „Piatra rea", te simți tot mai mult lângă Dumnezeu. Lași în urmă Mânăstirea Stânișoara, albă ca o prescure adusă jertfă Mântuitorului, adăpostită sub poalele muntelui Cozia. „Ciuha Neamțului", vârful muntelui, stăpân absolut al văzduhurilor, sparge și risipește toate vânturile ce se abat asupra casei Domnului. In jos, apa Păușii, limpede ca lacrima, oglindește în stropii ei de cristal vârfurile de munți, care dintr'o parte și alta se succed întro desăvârșită alternanță. Crestele lor acoperite de păduri masive de fag, prezintă ochiului toată frumusețea dăruită omului de Dumnezeu.

Copleșit, te retragi în cămara sufletului tău reîmprospătat și te rogi cu poetul:

„Și în marea mea neștiință, Te caut (Doamne) prin antene de extaz".

N. VLĂDULESCU

Stenograful

— nuvelă —

de IONEL NEAMTZU

Intr'o dimineață apăru un tip nou în biroul E. Se spunea că e stenograf. Conu Georgică, șeful, avea o adevărată manie de a strânge tot felul de oameni în jurul său. Acum numai acest stenograf mai lipsea. Era privit cu neîncredere, dar el reuși repede să se facă remarcat.

Era înalt, subțire, cu ochii albaștri și părul cărunt. Nu avea decât treizeci și patru de ani. Viclenia țâșnea însă din lucirea ochilor, din încrețiturile feței și chiar din orânduirea dinților săi de șoarece prin care străbătea sâsâitul unui râs pițigăiat.

— Iată încă un învârtit! zise unul dintre colegi când noul venit fu prezentat șefului. Unde dracu l-a pescuit și pe ăsta, Bizu?

Mierloiu, căci așa se numea, fu adus de colegul Bizu, pe care știuse să-l încânte cu calitățile sale de stenograf. Bizu făcu propunerea șefului și acesta, deținând o mare autoritate în întreaga instituție, isbuti să-l mute la Biroul E. Ideea de a avea un stenograf cu care să se poată lăuda față de ceilalți șefi ce nu aveau o astfel de jucărie, îi surâdea. Era tocmai ceeace îi lipsea pentru complectarea galeriei sale bizare. Totuși, nu se poate spune că un stenograf nu i-ar fi fost de folos. Conu Georgică era omul cel mai activ din instituție. Lucra neîntrerupt până noaptea târziu. Puterea lui de muncă era nemăsurată. Avea o inteligență fină și ascuțită și o mare capacitate de organizare. Energic, autoritar, el conducea birourile cu un simplu gest, întocmai ca un șef de orchestră care cu bagheta lui magică scoate armonii superioare.

Din momentul instalării sale, Mierloiu începu să-și dea în vileag însușirile. Avea mult tupeu. Oricâte observații i se făceau, el le primea cu calm și indiferență și avea aerul că el e cel care le face. Nu reușeai să-l impresionezi prin nimic. Fiind omul șefului, abuza de această calitate a lui și nu primea dela nimeni de lucru. Dacă cineva insista, el răspundea imperturbabil:

— Pardon, eu îmi am atribuția mea precisă: sunt stenograf. Dați-mi să stenografiez, dacă vreți să fac ceva. Șeful a spus că sunt la dispoziția lui exclusivă.

Toată activitatea lui se reducea la o jumătate de oră de mâzgălire de hieroglife pe un carnețel, care cuprindea într'un spațiu minim corespondența pe o zi dictată de șef.

Restul timpului îl pierdea plimbându-se dela un birou la altul, ținându-se de glume și împiedecând pe alții să lucreze; de multe ori stătea ceasuri întregi fără să facă nimic, iscălindu-și doar numele de sute de ori pe orice hârtie apucată la întâmplare, fie chiar pe un act oficial. Nu se plictisea niciodată. Inactivitatea îi prii și îl vedeai cum se îngrașe zi de zi. Era inteligent, însă toată inteligența lui și-o întrebuința pentru a face planuri imaginare cum să vâneze ușor o partidă bogată sau cum să cucerească o nouă femee. Căci Mierloiu schimba femeile fără niciun scrupul și le părăsea cu tot atâta ușurință.

Deobiceiu dimineața, înainte de a începe lucrul, băeții se așezau la taifas. Majoritatea dintre ei fiind tineri și necăsătoriți, subiectul de predilecție erau femeile. In fiecare zi, își istoriseau aventurile avute în seara precedentă, cu mare lux de amănunte. Aceste conversații erau câteodată întrerupte de ivirea inopinată a Conului Georgică, care făcea inspecție. Lumea se împrăștia, atunci, alergând fie-

care la locul său, prefăcându-se că lucrează. Vizitele Conului Georgică nu durau decât foarte puțin. Dădea o raită prin birou, își plimba privirea ageră prin toate colțurile și dacă descoperea vreun fir de praf, făcea observație. Deși această curățenie era făcută de cameriști, observația o primeau totdeauna funcționarii. Când îl vedeau apărând, mic și vioiu, fără veston (Conu Georgică umbla în cămașe atât iarna cât și vara) lumea din birou arunca o privire la parchet. Dacă era lustruit, respira ușurată, iar dacă se vedeau urme de murdărie, atunci fiecare se străduia în ultimul moment să le facă să dispară.

De câte ori venea Conu Georgică, îi găsea adunați ca de obiceiu la masa lui Bizu, care nu mai tăcea din gură. El era cel care ținea de vorbă pe toată lumea. Avea mâncărime de limbă continuă. Se vorbea prea mult în biroul E, ceeace a determinat pe unii răutăcioși din birourile vecine să schimbe tabla atârnată de perete pe care era inscripția: **Nu ne țineți de vorbă, avem de lucru!** cu una nouă, având următorul text: **Nu ne dați de lucru, avem de vorbit!** Biroul acesta era biroul tuturor trăsnăilor. In fiecare zi era inventată o poznă nouă căreia îi cădeam toți victimă. Numai Mierloiu era atât de șiret, încât scăpa întotdeauna.

Mierloiu venise astăzi plin de râvnă la birou, ferm decis să muncească. Această hotărîre care nu era un fenomen obișnuit la el, era anunțată tuturor în gura mare. Intinse o sumedenie de registre pe masă și cu aer foarte aferat, făcând mai mult gălăgie decât ispravă, se răsti la fiecare:

— Lăsați-mă să lucrez, domnilor!

Colegii făceau haz. Pregătirile preliminare erau atât de multe, încât puteai fi sigur că nu iese nimic din toată strădania lui. Neputându-se concentra mult timp, se adresă prietenului său Teodor:

— Aseară am întâlnit o fetiță foarte nostimă, plină și grăsuță.

Mierloiu era amator de femei grase și această predilecție a lui era cunoscută de toți. Când colegii îl invitau la câte o agapă la ei acasă, își dădeau toată silința să aducă și o femeie grasă pentru ca să-i satisfacă gustul. El era încântat și deși se găseau printre invitate o mulțime de fete drăguțe, el nu avea ochi decât pentru grasă, cântărind cu satisfacție cantitatea de carne ce avea în fața sa. Era materialist; iubea materia sub orice aspect s'ar fi prezentat și mai ales sub formă de carne omenească. Natural că echivalentul monetar nu-l disprețuia deloc și atunci când își punea problema unei eventuale căsătorii, el și-o înfățișa prin aportul material cât mai mare al viitoarei soții. Singur profitul real îl putea stimula la o activitate. Dacă avea vreun obiect cumpărat, el îl licita și îl vindea printre colegi cu supra-preț. Își vânduse ceasul, creioanele, briceagul, cu toate că nu ducea niciodată lipsă de parale, având o leafă destul de bună. Dacă putea trage pe cineva pe sfoară, era fericit. Pentru el, șmecheria era arma omului inteligent și nicidecum o abatere dela preceptele morale.

Teodor își înălță capul și privirea lui, de obiceiu absentă, se însufleți. De câte ori i se vorbea de femei se înviora. Aventurile pe care le povestea Mierloiu, el le retrăia în imaginație. Nu vedea în ele decât partea de neprevăzut și nicidecum realitatea prozaică. Faptul că prietenul său avea gust pentru femei grase, îl cam decepționa. Totuși în mintea lui el reușia să le subțieze într'atât, încât deveneau eroine de roman.

— Și ce ai făcut? întrebă el curios.

— M'am luat după ea și când am fost aproape, i-am vorbit. Ea întorcea mereu capul, grăbea pasul și mă măsura cu severitate. Dar știi că eu nu mă dau bătut niciodată. I-am spus că sunt animat de cele mai sincere sentimente, că în definitiv nu e nici un rău să-i vorbești unei femei pe stradă.

— La toate femeile le debitezi aceste fraze?

— De ce nu? Scopul scuză mijloacele. N'am să-mi pun creierul la bătaie să inventez mereu ceva nou. După multă discuție, am ajuns la rezultat. Ea a zâmbit. Acesta este semnul capitulării femeii. Astă seară am întâlnire cu ea în fața Liceului „Lazăr". Vino și tu să o vezi, dar te prefaci că nu mă cunoști.

Mierloiu, pierzând deodată interesul pentru subiect și nefiind în stare să-și concentreze prea mult spiritul asupra unui subiect, se apucă să mâzgălească din nou hârtia fără rost, iar din când în când scotea din gâtlej pe voce nazală și pițigăiată sunetele unui început de cântec ce constituiau melodia **Niciodată.** Acest „niciodată" îl pronunța de mai multe ori, intermitent, fără să reușească să continue. Era ca un refren de flașnetă, care se repetă cu regularitate mecanică.

Cineva anunță vizita conului Georgică. Funcționarii nu avură timpul să se împrăștie la locul lor, căci statura lui mică se ivi în ușe, iar figura lui rotundă și autoritară, se încreți:

— Iară vă găsesc grămadă? Cine nu are de lucru, să plece, căci aici nu e pepinieră de ambuscați. Să nu vă mai prind că ardeți gazul de geaba!

Mânia îi trecea repede și după primele explozii cobora tonul. Se plimbă prin biroul spațios, cercetând curățenia, apoi se opri în fața mesei lui Mierloiu, care cu multă prezență de spirit închise hârtia mâzgălită cu o adresă oficială și făcea pe omul ocupat.

— Ce lucrezi acolo?

— Un răspuns la o adresă.

Conu Georgică nu binevoi să cerceteze adevărul celor spuse. Intrebă pe ton ironic, adresându-se cu D-voastră:

— Ați spus că vă luați doctoratul, deaceea v'am dat 10 zile concediu. Ați terminat?

— Da, pe jumătate...

Mierloiu nu era nici înscris la doctorat, nici nu avea chef de studiu. Se servise însă de acest pretext pentru a smulge șefului cele 10 zile, căci celelalte pretexte: botezul, căsătoria și moartea în familie se perimaseră.

— Cum pe jumătate? N'am văzut încă jumătăți de doctori. Cealaltă jumătate mă va costa desigur alte 10 zile, ca să umbli iar pe drumuri.

Conu Georgică se îndreptă spre ușe cu pas elastic și legănat. Când dispăru, funcționarii se năpustiră la Mierloiu, apostrofându-l:

— Bine, domnule doctor, să nu ne spui nimic că ești promovat, fie chiar pe jumătate. Ești bun de cinste astăzi. Trăiască doctorul Mierloiu.

— Ura, țipară colegii.

Unul dintre ei se ridică pe scaun și cu aer funebru, ținu următoarea cuvântare:

— Fraților, adânc îndurerați și cu inima întristată, constatăm că unul dintre cei mai buni fii ai neamului, camarad neprețuit, tată de familie **in spe,** amator de femei grase, ne-a părăsit. S'a făcut doctor. Cei ce intră în această tagmă, părăsi-vor toate bunurile pământești, spune înțelepciunea antică. Mierloiu le va părăsi și el sau le va transmite prietenului său Teodor.

— Ia lăsați-mă în pace, domnilor, protestă Mierloiu încercând să facă pe supăratul, dar nu reuși decât să provoace și mai multă ilaritate.

Mierloiu avea mare respect pentru titluri, ceeace îl și făcuse să invoace pretextul că se prezintă la examenul de doctorat. Visul lui fusese, după luarea licenței, să-și dea doctoratul; nu era însă capabil de efort. Persoanele cari dețineau acest titlu, îi impuneau însă respect. Posesoarea unui astfel de titlu care nu făcea parte deloc din genul de femei pe care el le prefera și despre care nu voia să creadă că e doctoriță, crescu foarte mult în ochii săi când îi prezentă o diplomă de doctorat în latinește. A doua zi el îi trimise un bilet prin care o invită la teatru, prinzând deodată mult interes pentru femeia pe care înainte abia o băgase în seamă.

Toată ziua se făcu haz pe socoteala doctorului. Acesta, după primele protestări, nu se mai sinchisi deloc de ei, ci își reluă ocupația obișnuită de a nu face nimic. Când veni ora de plecare, el se ridică automat cel dintâiu. Intotdeauna era cel dintâiu care pleca și cel din urmă care venea.

— Ești gata, Teodor? întrebă el cu vioiciune. Mergem să luăm untdelemnul.

— Ce untdelemn?

— Acela pe care mi l-a promis servitoarea la care am fost ieri.

Era criză de untdelemn pe piață. Mierloiu, având treabă la o mare firmă industrială, descoperi o servitoare grăsuță, căreia conform obiceiului, îi zâmbi. El nu făcea nicio diferență de clasă socială la femei. Servitoarea răspunse la zâmbet și el începu imediat manevra. Fiindcă din ori ce lucru știa să se aleagă cu un profit, se alese și acum cu zece sticle de untdelemn pe care servitoarea se obligase să le obțină dela stăpânul ei, fără cartelă. Din a-

ceste sticle Mierloiu făgădui și lui Teodor două. Acesta însă nu fu deloc încantat când auzi că trebuie să facă curte unei servitoare pentru ele.

— Nu prea am gust să merg, răspunse acesta.

— Mergem cu mașina. Luăm pe fată, o plimbăm nițel și la urmă îi dăm un rendez-vous la care nu ne ducem. Important este ca scoatem untdelemnul.

*

In fața **Liceului Lazăr** găsești la o anumită oră foarte multă lume, care așteaptă. Obiectul așteptării nu este numai tramvaiul, ci și persoana careia s'a dat întâlnire, fiindcă aici e locul unde se dau de obiceiu întâlnirile.

In acest loc Mierloiu opera totdeauna cu succes. Atunci când nu avea vreo combinație și căuta o femeie, se posta la **Liceul Lazăr** și fixa pe femeea care se uita mereu la ceas, arătând semne de nerăbdare. In momentul când orice speranță de sosire a celui așteptat era pierdută, el apărea în fața victimei ca un salvator al situației. Ii vorbea cu o voce caldă, în care părea că mijește o emoție reținută:

— Așteptați de mult, duduie? Ce rău când omul nu se ține de cuvânt! Eu am fost totdeauna parolist, dar poftim, aștept și eu acum degeaba.

Femeea tăcea, dar zidurile rezistenței sale interioare începeau să se prăbușească. Mierloiu continua pe acelaș ton. El știa că cetatea trebue să cadă. La urmă venea cu argumentul deciziv:

— Dudue, de ce să nu unim cele două singurătăți ale noastre? Nu sunteți amatoare de un cinematograf, sau teatru?

Femeea prinsă de acest ultim argument, ceda. Mai târziu avea tot timpul să se căiască pentru această ușurință, căci Mierloiu la al doilea sau al treilea rendez-vous nu se mai ducea.

Mierloiu venise cu un sfert de oră înainte de întâlnire la **Liceul Lazăr.** Se înserase; totuși era încă destulă lumină ca să poată fi recunoscute siluetele de pe trotuar. Se așeză la locul cel mai potrivit și aruncă priviri de recunoaștere în toate direcțiile. Descoperi repede într'un colț o siluetă feminină nerăbdătoare, pe care puse imediat ochii. Inaltă, elegantă, ea părea a face parte dintr'o clasă puțin accesibilă cuceririlor ușoare. Greutatea obstacolului stimulă pe Mierloiu; deși lipsea unul dintre elementele care făcea pe o femee atractivă în ochii săi, deoarece femeea din fața lui era subțire și slabă, aerul de distincție ce îl degaja, îl cuceri. Incepu imediat manevra și când apăru Teodor îl întâmpină aferat:

— Imi pare bine că ai venit. Vrei să-mi faci un serviciu?

— Ce serviciu?

— Să te prezinți tu în locul meu la tipesa căreia i-am dat întâlnire și să-i spui că nu pot veni. Du-te cu ea la **Gambrinus** și dacă pot, vin și eu mai târziu.

— Dar ce s'a întâmplat? întrebă Teodor mirat.

— Am ceva mai bun în perspectivă, zise el arătând discret femeea ce se uita într'una la ceasornicul ei de mână.

— Bine, s'a făcut, zise Teodor. Dar cum recunosc eu persoana pe lângă care trebue să te reprezint?

— Foarte bine. E mică de statură, brunetă și grăsuță.

Mierloiu se duse foarte liniștit să înceapă ofensiva.

Teodor, rămas singur, căută să distingă printre trecători o siluetă mai voluminoasă. Nu-i convenea deloc că e obligat să facă cunoștință cu o femee care nu era slabă. O femee grasă strică tot farmecul. Se resemnă totuși și fu mulțumit când reuși să identifice persoana pe care o aștepta. Se apropie de ea și-i vorbi. Ea îl ascultă surprinsă, neînțelegând ce voia, dar după ce o lămuri cum stau lucrurile, ea primi propunerea de-a-l aștepta pe Mierloiu la „Gambrinus". Teodor o urmă mut, fără să poată lega o conversație antrenantă. Se așezară la o masă foarte stânjeniți, și Teodor comandă două halbe. Deodată văzu pe Mierloiu venind triumfător și satisfăcut, însoțit de femeea pe care o acostase. Fiindu-i frică ca Teodor să nu pună mâna pe grăsună, spre care îl duceau toate pornirile, el alergă la **Gambrinus,** decis să predea femeea slabă lui Teodor, el optând pentru cea grasă. Se opri în fața mesei și spuse fără nici o turburare:

— Scuzați, dudue, că v'am făcut să așteptați, dar am fost reținut la birou. Prietenul meu cred că v'a spus acest lucru. Vă prezint pe verișoara mea, pe care am întâlnit-o aici la intrare.

Femeia cu care venise, îl fulgeră cu privirea, dar el nu se sinchisi deloc.

— Cred că n'are să-ți facă imputări bărbatul, dragă verișoară, dacă vei lua cu noi o halbă, continua el pe ton liniștit.

— Să-ți fie rușine, ești o secătură, răspunse aceasta indignată, apoi părăsi restaurantul.

Mierloiu, foarte liniștit, cu oarecare cinism, spuse lui Teodor:

— Du-te repede după ea. O femee nemulțumită cade ușor. Profită de ocazie.

Teodor, căruia i se făcu milă de femeea sacrificată, îi urmă sfatul. După plecarea lui, Mierloiu își privi grăsuna, sorbi o înghițitură de bere și exclamă cu satisfacție:

— Ați văzut, domnișoară, că totul s'a aranjat? Dar mi se pare că deși mi-ați spus cum vă cheamă în rândul trecut, eu nu m'am prezentat încă. Imi dați voie, sunt doctorul Mierloiu.

Spital de campanie

Trei zile... trei zile.. a căzut zăpadă...
Fiorii cărunți smulg neliniști din viață.
Șoapta care 'ncepe alt țărm să străvadă
Infiripă'n gânduri doliu 'n dimineață.

Candela din inimi arde obosită, —
Trist opaiț, seara, în bordeiu de vise
Fruntea 'nourată... pe mâna'nfrigurată
Plâng bobi de măceșe, răni din nou deschise.

Pașii tot mai rar trec, Sora nu-i aproape
Să-i auzi frântura rugii care crește.
Toaca agoniei toarnă bronz pe ploape,
Gura-tufănică vorba-și ofilește.

Prundul de nădejde, înecat de trudă,
Fără chip și doruri, alt meleag s'apuce...
Brazii-și plâng podoaba lor de ceață udă.
Cade amintirea, stâlp gârbov de cruce.

In trecut se'ntinde stingheră icoană:
Un asalt. Un glonte. Jerat.c. Apusul!
Freamătă'n nări moartea năpraznică goană
Smulgând viaga crudă, frângând vieții fusul.

Iarna din ferestre se topește 'neată...
In negru de suflet, raze.e nu scurmă,
Pândind altă pradă. Un rănit de vată
De trei zile-adastă ziua cea din urmă.

MIHU PRAVAȚ

=MÂȚA=

Când soarele era în toi, își înfoia aripioarele și cu ciocul în sus, parcă ar fi implorat ceva, scotea fel de fel de note, după înzestrarea glasului dăruită de Dumnezeu graurului.

Treceam pe aproape de el, dar nici că-i păsa. Sta acolo sus, pe stinghia unei bolte de vie și numai când găsea de cuviință, își lua sborul. Credeam că așa e pasărea aceasta; se așează unde vrea și sboară când îi place.

In aceeași zi, spre seară, a venit iarăși în același loc, cu o pereche. Au cântat împreună, au alergat în aer după musculițe și tot împreună s'au făcut nevăzute.

Priveam așa într'o doară prin geamul ferestrei și mă bucram de prietenia lor cu casa și cu grădina. Afară de mulțimea de vrăbii, care poposeau gureșe, pe gardul viu, mai auzeam uneori și glasul de metal al unui grangur, prin fundul caișilor. Speram ca în curând să fiu desfătat și de trilurile vreunei privighetori.

Deși era vară și destul de frumos în livadă, totuși alte cântătoare nu s'au mai abătut pe aici.

Am rămas, dar, cu cei doi graur prieten și cu sperioasele vrăbii.

Flueratul lor des și du-te-vino mereu, mi-au dat de bănuit, că la mijloc era și altceva de cât îndrăgirea boltei de viță. Mai ales că, uneori, îi vedem cu câte un gândac în cioc sau pufușoare de fulgi.

„Unde le-o fi cuibul cu puii", mă întrebam iscodind cu privirea prin desișul frunzelor.

Odată, când oaspeții înaripați se aflau în plimbare, m'am apropiat de bolta cu pricina. Am privit în sus, am privit în jos, dar n'am zărit nimic. Auzeam, totuși, ușoare chemări: piu, piu, piu...

Iar m'am învârtit, iar m'am răsucit pe loc, dar pace! Cuibul, nicăieri!...

Atunci mi-am ascuțit auzul, încercând această metodă: am făcut un pas înainte, apoi altul la dreapta, dar țipetele se auzeau din ce în ce mai încet. Am schimbat direcția. Cu siguranță că puișorii se aflau mai spre stânga.

Acum îi auzeam bine, însă nu știam de unde să-i iau. Aveam în față unul din stâlpii bolții, pe care sta spânzurată într'un piron o amforă romană, cu formă prelungă, în gâtlejul căreia de-abia întra mâna. Aici, în Dobrogea, se găsesc multe cioburi de oale și amfore știrbe!

Mi-am lipit urechea de vas. Aici sunt puișorii! Evrika!

Apoi m'am depărtat în vârful picioarelor și m'am refugiat stând la pândă, la geamul ferestrei. Perechea de graur pe dată a sosit, cu mâncare în cioc, fluerând și dispărând o clipă, fiecare pe rând. După aceea, iar și-a luat sborul.

Eram mulțumit că în acea zi, tot descoperisem ceva la prietenii mei, graurii, care îmi făcuseră dovada de marea încredere ce aveau în casa și în livada mea de caiși.

Zilele de acum se scurgeau în tihnă ca și mai înainte, pentru oaspeții amforei, eu rămânând doar cu un vag regret că frumosul Moment muzical al unei privighetori dintr'o disdedimineață cu boare, nu mai mi-a fost dat să-l aud.

A mai trecut apoi și alt timp cu soare, după care au sosit zile cu nori și ușoară ceață.

Mă aflam în casă și afară ploua, când am auzit larmă în curte și plânsete sfâșietoare de mâță. Turcul meu din grădină, dobrogean din Zibilu, croia de zor cu o coadă de sapă pe unde nimerea un cotoi strein, cât o vulpe.

— Ce faci Cadîr, bre, nu ți-e milă? am sărit eu la el, să-i potolesc mânia.

— La mine, nu este milă. Pisica asta a vrut să mănânce *ala graure... Na, na, graure!* Și Cadâr tot i-a mai dat câteva, în timp ce cotoiul icnea și se sbătea de ceasul morții, pe o grămadă de gunoi.

VALERIAN PETRESCU

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr 13

„ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI 1 Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 13
MIERCURI 10 MAI 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Individualitatea Banatului

de LIVIU JURCHESCU

Arătam în câteva însemnări nu de mult apărute — intitulate „Inițiere întru bănățenism" și cu un motto menit a dovedi că individualitatea bănățeană nu este inventată de intelectuali ci istorică, intelectualii doar exprimând o stare de spirit existentă în popor — că din cauza confuziei ce se face la Est de Carpați între Transilvania și Ardeal, niciuna din aceste două denumiri ne mai exprimându-i pe bănățeni, aceștia, nu din exagerările vreunui meschin patriotism local, ci dintr'o respectare a adevărului istoric pe care o reclamă interese superioare de Stat, țin să li se spună întotdeauna pe numele lor adevărat, adică bănățeni, nu ardeleni sau transilvăneni. Pornind dela articolul nostru amintit, un cititor ne întreabă:

— De ce numai Bănatul nu face parte din Ardeal, în vreme ce țara Moților, Crișana, țara Bârsei, Marmației, țara Hațegului și țara Oașului, sunt părți componente ale aceluiaș tot pe care-l numim indiscutabil Ardeal?

Pentru că de când lumea, Ardeal — care este în primul rând o unitate geografică! — se cheamă în geografie numai teritoriul dela Nord de Mureș, iar Bănat, cel dela Sudul acestui râu. Deci **Bănatul nu este în Ardeal**, cum nu este Moldova în Muntenia, cum nu este Craiova în Turnu-Severin.

Faptul că timp de câteva decenii Bănatul a format un organism politic cu Ardealul, n'a deposedat de nume nici Bănatul, nici Ardealul, după cum Unirea Principatelor n'a confiscat numele Moldovei în favoarea aceluia al Munteniei sau Olteniei, chiar dacă acestor două din urmă li se spunea și Țara Românească. Și se mai poate adăuga că un singur organism politic, Bănatul a mai constituit și cu Timocul și cu Oltenia, ceeace n'a expropriat de nume nici Oltenia, nici Timocul, nici Bănatul, ele păstrându-și numele întocmai ca Bucovina, Basarabia sau Dobrogea, deși primele două au format trup comun cu Moldova, mai îndelungată vreme decât Banatul și Ardealul.

Conștient de acesta, Xenopol, în „Istoria Românilor", va înțelege prin Transilvania exclusiv Ardealul iar nu și Bănatul, repetând în opera sa, de nenumărate ori „Ardealul și Bănatul" / sau „Transilvania și Bănatul".

Rămâne deci stabilit că un singur nume poate deposeda despersonalizator în favoarea sa, denumirile specifice, istorice sau geografice sau și geografice și istorice, ale provinciilor: **România.** Atât.

In privința Crișanei trebue să precizăm că:

— Românii ortodocși din Crișana, ca și cei din Bănat, aparțin, într'o vreme, aceleiaș mitropolii sârbe din Karlowitz;

— în revoluția dela 1848, Crișenii și Bănățenii îl urmează pe tribunul bănățean Eutimie Murgu;

— în Senatul Imperial din Viena, prezidat de Arhiducele Reiner, Andrei Mocioni, exponentul oficial al Bănatului, reprezintă și Crișana, alături de Șaguna, reprezentantul Ardealului și alături de Petrino, reprezentantul Bucovinei.

Totuși credem că s'a procedat aistoric și apolitic după Unire, înființându-se Directoratul Ministerial VII care cuprindea Bănatul și Crișana. La fel s'a procedat și mai târziu când în locul „Directoratelor au luat naștere „Ținuturile" Bănatului spunându-i-se „Ținutul Timiș".

Aceste două greșeli au fost posibile pentru că au fost precedate de altă eroare, aceasta catastrofală, în alegerile din 1919, când lipsa de maturitate politică a unor elemente electorale a îndemnat țărănimea bănățeană să voteze nu cu Ionel I. C. Brătianu — care în chiar acele momente lupta în conferința păcii pentru integritatea Banatului — căci fiind el dela Est de Carpați ar cunoaște mai puțin nevoile celor dela apusul munților, prea prosaspăt alipiți, ca dezideratele lor să fie familiare în capitală.

Se uitase atunci că Bănatul nu este o proprietate particulară a bănățenilor spre a li se putea cere lor voturile pe cutare considerente — pe cari, azi, nu-i momentul să le precizăm, dar binecunoscute celor cari au asistat la spectacolul vieții noastre publice dinaintea actualului război — ci un Sector al Națiunii, încredințat bănățenilor de către națiune, spre permanent neadormita veghe. Se pierduse din vedere ca dacă bănățenii s'ar fi solidarizat atunci cu Ion I. C. Brătianu, ei nu se situau căutați de puțin antagonic față de Ardeal, ci rămâneau alături de majoritatea națiunii și implicit alături de Ardeal, în ceeace el are în adevăr reprezentativ ardelenesc.

Căderea lui Ionel I. C. Brătianu în alegeri — considerată în Paris ca un protest al națiunii române împotriva punctului de vedere al lui Ionel I. C. Brătianu în privința integrității Banatului — a avut în conferință un ecou care a fost decisiv pentru desprinderea unor importante teritorii bănățene din trupul țării.

Ce bine era să fi avut bănățenii măcar în 1919—spre a se putea servi însă de o armă ce în momentul oportun e necesar să o ai întotdeauna, ca să nu-ți lipsească tocmai când ai cea mai mare nevoe de ea — acea exagerată mândrie locală pe care le-o constată față de Ardeal versul acela „Bănatu-i fruncea", mult trâmbițat de nebănățeni, prezentat ca și cum s'ar adresa țării întregi iar în fond necaracteristic sensibilității regiunii. Un asemenea exagerat orgoliu, dacă ar fi adevărat că el există, ar fi putut ține loc atunci de conștiință națională întregei țări. Ionel I. C. Brătianu triumfa în alegeri iar țara se împlinea și în sectorul ei bănățenesc.

Necesitatea existenței unei conștiințe bănățene, sau a încurajării ei dacă ea există, noi o desprindem deci în special din dureroasa experiență a anului 1919, când, după cum am arătat, lipsa acelei conștiințe, într'o măsură cerută de momentul istoric, a fost dăunătoare națiunii, și din împrejurarea că istoria neterminându-se nici azi, nici mâine, iar conferințe de pace urmând să mai fie multe—una poate chiar foarte curând — e bine ca în special bănățenii, în ceeace privește provincia lor, să fie cât mai bine pregătiți pentru ca, spre a nu mai pierde țara și din ceeace a rămas al ei.

*

Provincia care poartă azi numele de „Bănat", are acest nume dela 1200. Cu mai mult de un veac înaintea acestei date, fusese independentă, poate ca o consecință a faptului că specificul ei de unitate geografică coincidea cu — sau determinase — specificul unei organizări proprii, de esență românească străveche. Armatele din Roma, cu un mileniu înainte, defalcă din restul Daciei, această provincie în care sălășluesc sanctuarul lui Zalmoxis și Arcidava lui Boerebista, numind-o „Dacia Ripensis".

Pe la 1200, din motive strategice, se creează între Dunăre, Tisa, Mureș și Carpați, o „marcă", după modelul statelor din Apus, în frunte cu un demnitar denumit „Ban". Așa ia naștere „Bănatul de Severin", care cuprindea însă nu numai Bănatul de azi ci și părți din Mehedinți și Gorj.

In erarhia Statului „banul" era, după Rege, al doilea demnitar alături de „Palatinul" țării. „Banii" Bănatului — Luca, Laurențiu, Voicu, Ciorna, Iacob de Gârliște, Danciu etc. etc. — erau exact ceeace reprezentau în Ardeal, voevozii.

Bănățenii, scrie d. Traian Simu în „Organizarea politică a Bănatului în Evul Mediu", ca apărători ai granițelor, alcătuind miliția, și-au creat o situație superioară, stăpânind pământul strămoșesc în deplină libertate, o situație cu totul aparte față de ceilalți Români dela Vest de Carpați.

In „Revoluția lui Horia în Transilvania", N. Densușeanu arată apoi că „la anul 1457 regele Ladislau confirmă vechile libertăți ale Românilor din Bănat, în semn de gratitudine pentru meritele ce le-au câștigat Românii aceștia, păzind și apărînd vadurile Dunării, contra deselor incursiuni turcești, și regele adaugă cu această ocazie că militarismul Românilor din Bănat era consuetudinar, adică nu era impus nici prin lege și nici prin relațiuni de vasalitate".

Serviciul militar al Românilor bănățeni, adaugă d. Traian Simu, n'a schimbat întru nimic vechile lor organizații, doar atât că cnezatele Mehadiei, Sebeșului, Lugojului, Comiatului, Bârzovei, Carașului, Ilidiei și Almăjului, primiră numirea de „districte".

In lucrarea sa în trei volume, intitulată „Din istoria Banatului Severin", istoricul Patriciu Drăgălina, precizează că „**asupra părților ungurene ale Banatului Severin, aruncă lumină unele diplome ale regelui Ludovic cel Mare. Dintr'însele câștigăm convingerea despre existența unor stări separatiste, cu totul deosebite de cele ce erau în vigoare pentru ocârmuirea altor ținuturi românești dela Vest de Carpați**".

La 1407, regele Sigismund de Luxemburg făcând donațiuni Românilor bănățeni, pentru fapte de vitejie, subliniază că moșiile vor fi stăpânite de Români, după uzul cnezilor: „**quam ut fertur ipsi et eorum progenitores more Keneziatus, hactenus tenuissent et possedissent**".

In privința sentințelor judecătorești pronunțate asupra Românilor bănățeni, deasemeni se respectau chiar pe la 1478, vechile legi românești: „**juxta ant'quam et approbatam legem districtuum valachicalium universorum**".

Mai merită să fie reținute următoarele concluzii ale d-lui Traian Simu, care își bazează lucrarea pe serioase documente, aparținând fie lui Pesti Frigyyes, fie lui Milleker, I. Lupaș:

a) cnezatele de pe vremuri, adică districtele românești, au existat în Bănat ca o corporațiune organică cu prerogative și jurisdicțiune independentă față de statul maghiar;

(Urmare în pag. 2-a)

N. GRIGORESCU-VASILOVICI — Fetiță din Ardeal

ZECE MAI

In viața popoarelor ca și a oamenilor se găsesc culmi și coborâșuri, sunt răsărituri și apusuri, se ivesc zile de sgură și zile de aur.

Neamul românesc își are și el, printre numeroasele zile neguroase și zile de sărbătoare, când omul, copleșit de încercările prezentului, își trimite gândul în trecutul istoric, contopindu-se cu duhul strămoșilor.

In zile de pace, 10 Mai sosea în marș de fanfară cu vesel alaiu de parăzi și fireturi. Astăzi, vine în atmosferă de bejenie, în vacarmul exploziilor, găsindu-ne încleștați în grea luptă pentru apărarea Patriei. De aceea sosirea sa este așteptată ca un isvor de apă vie, de sufletul nostru însetat de lumină și dreptate.

Povestea zilei de 10 Mai revine prin vreme atât de vie și adevărată, ca și aerul ce-l respirăm, ca și pământul pentru care sângerăm. O zână bună, să-i zicem Providența, apare la răstimpuri, oferind daruri de preț prea încercatului popor Român.

Iată, suntem în anul 1866. Zeița Providența ne aduce într'o caleașcă trasă de o duzină de cai pe Principele Carol de Hohenzollern. Surugii mână telegarii năpraznic chiuind peste dealurile însorite, iar din sate și orașe apar țăranii și târgoveții cu pâine și sare, urând bun sosit tânărului prinț apusean care ia, astfel, cunoștință cu tânărul popor dela gurile Dunării. Entusiasmat de primirea înflăcărată a supușilor, glăsuește el, printre altele, adresându-se țării:

„Români, sunt al vostru din toată inima și din tot sufletul. Puteți să vă întemeiați pe mine în orice timp, precum eu mă întemeiez pe voi".

Se năștea în ceasul acela România modernă și era într'o zi de 10 Mai, primul și norocosul 10 Mai, fundatorul tradiției.

Au urmat apoi ani de muncă și înfăptuiri, de lupte grele purtate pentru consolidarea națiunii iar, mai presus de toate greutățile, Domnitorul Carol a fost o pildă de îndeplinire a datoriei și a cuvântului dat. Intr'o bună zi, se ivește zeița protectoare a Neamului, aducând ofranda pentru sângele vărsat de ostașii români pe câmpiile bulgare.

Era în ziua de 10 Mai 1877 și ne aducea ca dar „Independența".

Calea de ascensiune a României era deschisă. Când în 1881 se înălța la rangul de regat, faptul era dela sine înțeles. Atunci a așezat zâna cea bună pe fruntea gloriosului rege coroana de oțel și acest dar fu considerat cel mai de preț, pentrucă era plămădit din sângele dorobanților și oțelul tunurilor dușmane.

Se potrivise să fie tot o frumoasă zi de 10 Mai. In sala tronului, șaizeci de drapele sfâșiate de gloanțe au salutat într'un singur fâlfâit pe Regele Carol I, deschizându-i drum în istorie. Cuvintele lui de atunci și astăzi înfățișează lozinca de foc a românismului:

„Să ne unim toți înaintea acestor drapele care au strălucit pe câmpul de onoare — înaintea acestei coroane care e semnul regalității și în jurul căreia întreaga națiune trebuie să se strângă ca niște soldați în jurul drapelului. Să ne unim cu acest strigăt scump inimilor noastre: „Trăiască România noastră mult iubită, încoronată astăzi prin virtuțile ei civice și militare".

Anii au trecut și țara a mers înainte pe calea destinului său. Și iarăși, tot după un război, ne-am înfăptuit visul milenar de unire. Când într'o zi de 10 Mai, Ferdinand I s'a încoronat ca Rege al tuturor Românilor, se părea că neamul nostru terminase cu grelele încercări și o nouă epocă de pace și prosperitate se deschidea într'un viitor de lungă durată.

Prin lupte ne-am câștigat neatârnarea, prin răbdare de secole ne-am făurit cultura și arta noastră. In timp ce noi țineam piept hoardelor ce tindeau spre Europa, dădeam răgaz statelor apusene să-și desvolte în liniște știința și artele. Ce le ardeau stăpânitorilor străini de graiul nostru, de cartea noastră?

Și totuși într'o zi am ieșit din negură, am făcut legătura cu trecutul voevodal și am reușit să ne punem în pas cu civilizația europeană. Sunt acestea adevăruri evidente care trebue strigate până la cer, pentru dreptatea cauzei noastre, pentru jertfa eroică ce-o oducem în acest război.

I. VALERIAN

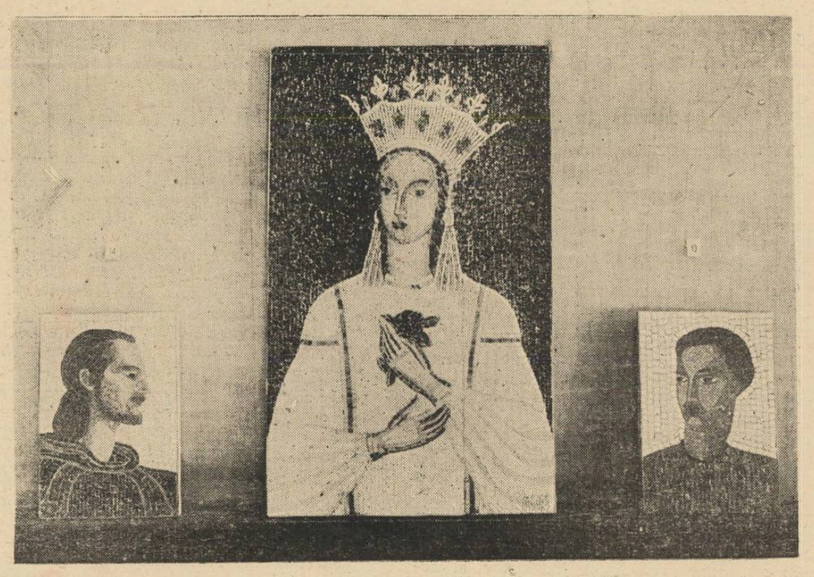

MIOARA MINULESCU — Domnița (mozaic)

MÂNA MOARTĂ

Hulubii se opreau pe vârful unui fel de minaret și acolo se bucurau cu rândul de aerul lactescent al amurgului. In adevăr, seninul părea clătit pentru ei cu puțin lapte în care nouri mici se rumeneau ca niște pesmeciori de colivie, puși de un mare păsărar.

Ramurile, de asemenea, cinau în grabă din lumina descrescândă. Abia înverzite în ziua aceea, frunzele descoperiseră, precoce, hrana solară de care nu voiau să se mai despartă acum, spre seară, când aveau să încerce primul regret al înstreinării de lumină.

Ce tristă avea să fie noaptea pentru aceste viețuitoare și vegetale cărora lumina le da mai mult decât grăunțele și seva! Omul poate face ziuă din întunerecul asemănător mormântului, dar ființele inferioare ce nu se pot potrivi regelui creațiunii?

Nu pentru om ci pentru o pasăre ori o creangă noaptea-i noapte.

Noaptea-i regret desăvârșit în a cărui bae albastră, ca și în turburătoarea neființă, pomii înfloriți și aripile par lucruri mai frumoase fiindcă au trecut prin marele regret.

Cine-a scris doina înstreinării micilor făpturi și lucruri, de ultimele raze ale asfințitului?...

Cred că, odată, în iscoditoarea adolescență, am aflat cu totul ceiace abia am întrezărit în denii și anume, ce este substanța îngerilor, noaptea, în inflorescențe și cântec de ramuri încrustate în frumusețea despărțirii este materia pălită de marele regret.

Cine mai cunoaște noaptea integră așa cum o cunosc hulubii și pomii? Cine mai știe regretul luminii, precum îl știu cei care-și dorm proaspăt îngropați sub pământ prima lor noapte?

Poate numai cei cari, fără a muri cum se moare, pleacă din lume la ceasul primei lor poeme adevărate.

In actul poetic ei sunt aidoma cu hulubii, pomii și îngerii în noapte. Comparația aceasta a ajuns, dealtfel un groasnic loc comun. S'a vorbit de miloane de ori despre transfigurări, transformări ale poetului, despre înflorita mană care conduce peana pe hârtie. Neinsistându-se asupra adevărului ce-l conțin asemenea comparații, ele și-au pierdut valoarea în ochii tuturor ca niște mediocre calambure.

In ziua când am văzut cerul lactescent al acelui amurg din care cinau hulubii și ramurile crude, m'am gândit la o reabilitare a mâinii înflorite.

Mi-am amintit că mai văzusem undeva, în calătorii, același cer de culori murinde, poate că resfrant în mare. Bărci noduroase, cărora le scuipasem smoala când se deschiolau uitate pe faleză, fără supraveghere, fără eșarpe, după cum sunt poeții fără lavatieră, lunecau pe stinsa mătase, dematerializate de contactul cu ea.

Simțeam în plutirile acelea sensul autentucei despărțiri de toate ce le nutrea, încă vreo câteva clipe, colosul de jeratec.

El își aduna ghemul orelor de aur din lucruri și din inimi. Atunci, știindu-mă cedat umbrei, mi-am imaginat că mor ,așa cum face tot muritorul ce se iubește. Am încercat să mă autosugestionez, să mă văd în gând, plâns de cei mai dragi, trezind avane remușcări celor cari m'au urgisit, și pozând olimpic, astral, pe catafalc: cunoscutul proces al autocompătimirii...

Dar ciudat! Orbit de albul în creștere (odată cu degradarea zilei) al unei coli albe pentru vers, am avut un sentiment invers, de compasiune pentru cei rămași, pentru cei pe care, la învestirea lui poetică, un om îi părăsea.

De-atunci am iubit oamenii răi și buni, întru reabilitarea mâinii înflorite, și întru durerea că mâna aceea nu are să mai poată mângâia niciodată, deaproape, frunțile aspre și parcă mult prea singure luminând.

SIMION STOLNICU

Cazania Mitropolitului Varlaam
după treisute de ani

de AUGUSTIN Z. N. POP

Implinirea a trei sute de ani dela apariția celei dintâi cărți moldovenești este un prilej amintitor de îndoită însemnătate: pe deoparte semnul trainic sub care rămâne deslușit de veacuri cuvântul Cazaniei lui Varlaam, dar și pentru alt fapt cultural, al literei — tipografia fiind un element esențial în comunicarea textului către spiritualizare. Și, deși cronologic cu mult în urma celorlalte voevodate locuite de Români (Țara Românească o avusese, în editări slave, încă din 1508; Ardealul tot din această vreme, socotindu-și însă prima lucrare în românește din 1544), tiparnița lui Vasile Lupu a fost cea dintâi în Moldova.

Atestări vechi, cum este aceea a lui Wolfgang Schreiber, subliniază râvna lui Ieraclid Despotul de a-și statornici imprimeria la Cotnari, în jur de care ambiționa să glorifice cultura protestantă prin creearea condițiilor umaniste; dar ajungerea gândului nu-i fu dată.

In ce împrejurări s'a ajuns la ființarea tipografiei din Iași?

Răspunsul îl dă însăși colaborarea dintre Vasile Vodă Lupu, Mitropolitul Varlaam și marele Vlădic din lavra Pecerscăi: Petru Movilă.

Binecuvântați să slujească ortodoxia — spre care Voevodul a ostenit și închinat fără cătare la baiera pungii până'n Stânca Athosului și, aiurea, la chinoviile Bosniei, voindu-se, prin cuget, cum s'a mai spus de către Neculai Iorga, urmaș al Bazileilor din Răsărit, neîmpăcat în singure hotarele domniatului său, iar Mitropolitul de Suceava, Varlaam acesta, ridicat din răzeșie, dârz apărător creștinismului moldovan, pe care-l trăia popular, apărându-l în numele sfintelor mistere, învățat și bun monah că, oarecând, rămăsese între cei trei ierarhi din care s'a ales în 1639 Patriarhul Constantinopolului; pe deasupra măestru grăitor pe duhul țăranilor — și lângă credința lor întâlnindu-se reformatorul canoanelor rusești: prințișorul din Moldova Petru Movilă — au așezat, câte și trei, cu neostenită faptă, cartea la locul întâi al evlaviei.

Din 1637, ni s'a păstrat epistola prin care Varlaam înștiința pe Vlădica dela Kiev, că a mântuit de tradus românește omiliile patriarhului Calist II, dar, neavând în sprijin nici buchi, nici meșteri, îi cere dărnicia trimiterilor de acest soi, pe care le știa cu prisos lăudat în eparhia lui. Insuși văzuse instituțiile lui Petru Movilă, când, opt ani în urmă, pe drumul Moscovei, ca sol al Domnului Miron Movilă Barnovschi, poposise câteva zile la Pecersca: școala, tipografia, cunoscuse spiritul cult din care înflorise noua predanie răsăriteană.

Lui i se adresă și răspunsul nu întârzie, pe cum singură glăsuește predoslovia cazaniei:

„Măriia sa, ca unu Domnu creștinu și blagocestivu și iubitoriu de besearici, grijind ca unu ștăpânu bunu de folosul oiloru lui Hr.; nu numai pentru ceale trupești ce și pentru ceale sufletești, de unde sânguru Dumnezău cu mâna sa cea puternică au arătat Măriei sale spre acest lucru îndreptătoriu, preaosventitulu părinte Petru Moghila, fecioru de Domnu de Moldova, Arhiepiscopu și mitropolitu Kievului Haliciului și a toată Rosiia, carele pre pofta Măriei sale au trimis tiparulu cu toate meșteșugurile câte trebuescu".

Se aduseră tot atunci gravuri în lemn cu motive iconografice, vignete, podoabe grafice mai mici și inițiale dintre cele care se întâlnesc pe tipăriturile rutenești — iar pentru ce nu se ajungea sau nu întrunea căutarea domnească, se făcură comenzi speciale dela xilograful Ilia.

Este de precizat că așezarea matrițelor s'a făcut în aceiași vreme când la Trei-Ierarhi s'a început organizarea vieții mânăstirești și funcționarea școalei vasiliene — preocupările de tipar împlinindu-se într'ales cu canonul smereniei și cu învățătura primului c legiu duhovnicesc din Moldova.

Lucrul cazaniei începu în 1640 și se poate vedea mai întâi din imprimarea AHMA (= 1641) pe unele exemplare și, în al doilea, din dispunerea rândurilor, că litera groasă dela Kiev se sfârși degrab, astfel că fu nevoie să se intervină la stavropighia ortodoxă din Lwow unde Barnovschi Vodă, neamul lui după trup și Vasile Lupu se pomeneau dăruitori, pentru literă măruntă cum însemnă, sub anul 1641, analele respectivei frății, întocmite documentar de Dionisie Zubrycki:

„La dorința Domnului Moldovei Vasile, Frăția a turnat pentru el în tipografia ei litere de tipar cu caracter slav. După litere a trimis pre un preot și un funcționar; Domnitorul în scrisoarea din 12 Ianuarie a rugat să i se dea ajutor când ar avea lipsă de bani și ca să i se trimeată o însemnare a lucrurilor de care biserica are nevoie" — după care imprimarea continuă. Intr'unul din cele două drumuri speciale pentru litere s'a adus și a doua „poartă" a Cazaniei, cu care și apărură majoritatea exemplarelor păstrate până astăzi — cea dintâi având un chenar de stâlpi înfloriți grosolan după modelul tipăriturilor răsăritene, iar aceasta de a doua purtând între căsuțele bogatului legendar hagiografic și icoana Sf. Parascheva, ceeace denotă o executare mai târzie față de cea dintâi.

(Urmare în pag. 3-a)

DESPRE TEATRU, TEATRU-ROMAN, TEATRU-LITERATURĂ ŞI DESPRE MĂSURA IN TEATRU

I

Stagiunea anului acesta a adus o surpriza pentru lumea teatrală: o piesă de lungimi neobişnuite.

De fapt, dacă vom privi distinct cele trei piese din care este constituită „Din jale s'a născut Electra", nici una nu depăşeşte dimensiunile pieselor obişnuite.

Mai mult, dacă — aşa cum uneori s'a procedat şi în alte părţi — ele s'ar fi dat în mod separat în trei spectacole diferite, poate că nici nu s'ar mai fi vorbit de „lungimea" acestei opere şi, cine ştie, poate că nici n'ar fi stârnit atâta vâlvă, tot aşa după cum n'ar putea stârni nici piesele istorice ale lui Delavrancea dela noi sau ale oricărui alt scriitor străin.

Luată, însă, în total şi reprezentată ca atare, această Trilogie, care, bineînţeles, însumează 13 acte şi durează peste cinci ore şi jumătate de spectacol, pune în lumină câteva aspecte legate de opera dramatică în genere.

*

Şi fiindcă pornim dela „Din jale s'a întrupat Electra", deşi lungă, trebue dela început să se recunoască o caracteristică a acestei lucrări — fapt care de altfel nu infirmă problemele pe care le pune şi nici concluziile la cari voiu ajunge — şi anume că, spre deosebire de alte opere asemănătoare, cele trei piese din „Trilogia" lui O'Neill nu presintă numai o simplă şi uneori vagă continuitate între ele, cu o nu întotdeauna necesară legătură, ci totul ni se înfăţişează într'o unitate arhitectonică, pezintă nu simple drame diferite, în continuare, oarecum juxtapuse, ci se prezintă cu o unitate structurală a ei, organizată.

Ea îţi apare ca desfăşurarea oarecum unică a unei singure şi mari drame în care, până la un punct şi văzute lucrurile în mare, s'ar putea spune că fiecare dintre cele trei piese poate fi privită ca un simplu act din „Trilogie", sprijinindu-se, ca în orice dramă bine construită, unul pe altul.

Ori, în alte opere, aceasta nu se întâmplă şi, în orice caz, nu se întâmplă în acelaşi grad. Această puternică unitate se învederează din primul moment, chiar dela lectură, fapt care cred că a şi determinat — şi din acest punct de vedere desigur că a fost justificată — măsura luată de Direcţiunea Teatrului Naţional din Bucureşti, îndrăzneaţă în sine dar prezentând şi mari avantagii, de-a se reprezenta deodată toată Trilogia, într'un singur spectacol.

Şi desigur că tot din acelaşi punct de vedere — al păstrării unităţii acestei opere, a unei unităţi în acelaşi timp de „atmosferă" şi, aşi zice, chiar şi a unei unităţi „de familie" — tot foarte bună a fost, cel puţin principial, ideea ca în cele trei roluri principale, al lui Ezra Manon, al Căpitanului Grant şi al lui Orin, să apară unul şi acelaşi actor, după cum se ştie d. George Vraca.

Dar, cum am spus deja, chiar recunoscând acestei „trilogii" şi unitatea pe care o prezintă — deşi asta-i altă chestiune — recunoscând totodată şi realele resurse dramatice ale acestui în orice caz mare autor american, de origine irlandeză, nu-i mai puţin adevărat că problemele pe care le pune rămân aceleaşi, ele fiind mult mai importante şi depăşind astfel opera lui O'Neill în sine, despre care, se poate spune că, prin reprezentarea ei, atât doar că le ocoziona, ea urmând să fie socotită cel mult ca un punct de plecare pentru oarecari consideraţiuni de un ordin mult mai general.

Voiu ajunge astfel să discut şi câteva aspecte şi probleme teatrale actuale: acelea ale teatrului-teatru, ale teatrului-roman, ale teatrului-literatură şi, în orice caz şi mai presus de orice, a „măsurei" în teatru!

*

Dar să pornesc iarăşi dela „Din jale s'a întrupat Electra" şi să menţionez dela început un fenomen care se pare că se întâmplă în totdeauna cu astfel de piese care sunt prin ceva neobişnuite: încep să devie senzaţionale... înainte de-a fi cunoscute!

Ceiace, cred, nu se va mai întâmpla atunci când curioziatatea publicului va fi fost satisfăcută. Atunci, bineînţeles, lucrurile vor începe să reintre în ordinea lor normală, iar opera, ca operă dramatică în sine, va putea fi judecată — abia atunci — cu toată obiectivitatea...

Fiindcă, în adevăr, numai în asemenea condiţii trebue să fie judecată iar nu sub impresia fie a momentului, fie a cine ştie căror altor consideraţii sau influenţe.

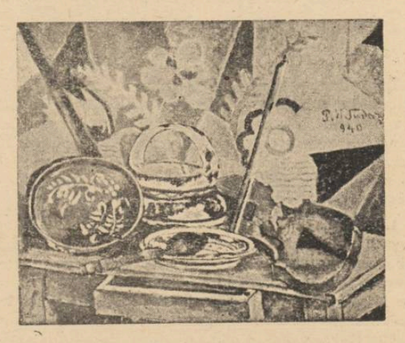

Fiindcă destui au fost aceia, în special la primele spectacole, cari se grabeau mai mult decat trebue să ridice în slava Cerului această operă, fără ca să se poată spune, după felul cum emiteau anumite judecăţi sau după felul în care îşi manifestau admiraţia, dacă o făceau cu adevărat sincer sau dacă, din contra, o făceau numai spre a se convinge pe ei înşişi că în adevăr le-a plăcut!...

Nu de alta, dar pe cei mai mulţi pe cari i-am auzit, nu ştiu dece dar, ca să spun drept, mi-au făcut impresia mai mult că voiau să-şi justifice în ochii lor proprii efortul pe care-l făcuseră fie de a-şi fi procurat biletele — fiindcă la un moment dat aceasta era o problemă, dovedind abilitate, relaţii, etc. — fie un act de eroism, de a fi făcut coadă la casa teatrului, în fine, de a fi renunţat la cine ştie ce alte programe, de a-şi fi sacrificat o după amiază şi o seară întreagă spre a putea fi încă dela ora cinci la spectacol şi a sta până noaptea! Nu mai vorbesc de faptul că mai erau şi alţii cari îşi manifestau această admiraţie şi numai din grija de-a nu lăsa cumva impresia că nu-şi dau seama de ce-i aceia, mă rog, o mare operă dramatică, o „trilogie"!

Pe de altă parte, însă, trebue să spun că printre spectatori erau şi mulţi dintre aceia cari, fie pe faţă, fie numai în adâncul lor, dar trădându-se îndeajuns, erau şi tare „necăjiţi" pe O'Nneill, pentrucă i-a venit să scrie o operă aşa de lungă!

Aceştia, interesaţi şi mulţumiţi de spectacol până pe la actul al patrulea sau al cincilea — dimensiunea „normală" a oricărei drame obicinuite — începeau de pe la actul al 7-lea sau al 8-lea, ba chiar şi mai devreme, deci abia pe la jumătate, să se frământe disperaţi în fotolii, prinşi de un fel de panică, gândindu-se cu groază la cât le mai rămâne până la sfârşit şi începând să numere actele pe măsură ce trec...

Ca să zic astfel „emoţia estetică" ceda în faţa... bietei noastre „condiţiuni umane"!

*

Şi încă O'Neill este un autor care realizează lucruri puternice, impesionante. Ştie să fie dramatic. Se poate spune, chiar, că are scene tari. Şi, unele, chiar îndrăzneţe!

Deşi poate că aici este şi un defect: sunt toate tari!

Tari, tari, tari! Toate se succed tari!

Şi Shakespeare are — şi unele chiar i-au şi fost reproşate şi, pot să adaog, cu drept cuvânt — dar, par'că tot, e altfel!

Ei, secretul mare al lui Shakespeare! Căruia geniul lui şi intuiţia lui de mare creator dramatic îi arătau instinctiv calea: alternanţa! Tocmai amestecul acela pe care nu voiau să i-l admită adepţii principiilor aristotelice, dar care este omenesc şi caracteristic vieţii, aceasta nefiind nici uniform comică, nefiind nici uniform tragică!

In momentele cele mai intens dramatice — şi asta aproape în toate dramele lui — vei găsi această alternanţă.

In Macbeth, când crima se săvârşeşte în contra regelui, Shakespeare, acest „barbar lipsit de gust", cum s'au găsit unii să-i spuie, nu se sfieşte să rupă firul şi al acţiunei şi chiar al atmosferei tragice ca să ne dea, aşa, absolut fără nici-o transiţie, una dintre scenele cele mai burleşti cu putinţă, cu glume, cu spirite groteşti, cu paznici beţi bâlbâindu-se, sughiţând şi clătinându-se pe picioare!... Şi cu toate acestea nu i se poate reproşa acest lucru nici ca o lipsă de gust şi nici ca o nepricepere — atât ar mai trebui!... — a meşteşugului dramatic.

Din contra!

Aceasta dovedeşte tocmai — aşa cum am mai spus-o şi mai sus — că intuiţia lui în materie de teatru îl făcea în fiecare moment să ştie ce să facă.

De altfel chiar în lumea senzorială, o senzaţie tare sau o durere, dacă începe să fie prelungită nu se mai poate suporta, ajungi să ţipi, să urli, începe să te lase inima, în fine, sau faci ceva sau se întâmplă ceva!

Iar dacă cumva mai durează, dacă se mai prelungeşte şi peste unele limite, se întâmplă un fenomen curios: începi să n'o mai simţi!

Până şi durerea se cloroformizează şi, dela un grad în sus, dacă ea ţi s'ar mai adăoga, nu va mai putea cu nimic să-ţi impresioneze simţurile.

Ori, din chiar aceste obsevaţii se pot trage primele şi cele mai interesante învăţăminte — sau „reguli", dacă voiţi — de cari întotdeauna trebue să se ţie seamă când este vorba de teatru.

Şi fiindcă vorbesc în general — deoarece acum m'am îndepărtat de O'Neill: după cum am spus încă dela început, piesa lui nu constitue decât un punct de plecare pentru aceste discuţii — se poate afirma, aproape ca o axiomă, că cele mai proaste piese, cele întotdeauna de un gust literar şi dramatic cu totul îndoelnic, sunt acelea în care autorii au voit să puie şi mult şi multe, fie că-i vorba de intensitate, de momente dramatice, fie că-i vorba de complicaţii, acţiuni episodice, etc.

Dacă într'o piesă ai avea, să zicem, în fiecare act sau în fiecare tablou şi în fiecare scenă, ba escaladări, ba otrăviri, jurăminte solemne, răzbunări siciliene, încrucişeri de spadă, etc., etc., şi dacă, fiind vorba, de ex. de o dramă în patru acte, vei mai avea şi vr'o patru sinucideri sau asasinate — ca să zic aşa, câte unul pentru fiecare final de act — s'ar întrece şi ceiace se putea vedea la „Grand Guignol", iar podium-ul acela în loc să mai fie un podium de teatru s'ar transforma într'un fel de măcelărie!...

Ori aceasta nu mai e artă.

*

Cum din cele de mai sus am văzut ce poate să însemne „mult" sub aspectul conţinutului şi a intensităţii — sau, mai exact, a... „intensităţilor" — să vedem acum acest „mult", adică lipsa de măsură şi sub aspectul lungimii, a dimensiunilor permise operei teatrale.

Dacă lui O'Neill, de ex. nu-i lipseşte nici verbul şi nici instinctul dramatic, în schimb nu s'ar putea spune că în privinţa întinderii are întotdeauna simţul proporţiilor.

Ori, poate că una din caracteristicile artei — şi care, poate, o şi diferenţiază de frumosul din natură — este şi acea ordine, acea măsură, acea armonie, oarecum impusă, oarecum artificială.

Mai mult chiar decât o ordine: o ordonare, o arhitecturizare a materialului, cu linii şi proporţii bine realizate. Ori, acest simţimânt de ordine, de bun simţ, de armonie, s'ar părea că, în adâncul fiecăruia din noi, instinctiv, refuză operei de teatru — deci operei care devine spectacol, şi care, în consecinţă, îşi are legile lui, legi pe cari le-aşi putea numi „ale reprezentării", şi cari prin urmare trebue să ţie seamă de o serie de consideraţiuni în legătură şi cu spectacolul, deci cu omul şi cu ale lui omeneşti vicisitudini, cu elanurile lui, dar şi cu forţa lui de rezistenţă, cu răbdarea lui, chiar şi foamea, setea şi somnul!... (dece nu?!...) — zic, un anumit sentiment de ordine, măsură şi armonie, refuză spectacolului de teatru, operei dramatice, ceiace i se poate permite cinematografului şi filmelor „în serii" sau romanului „foileton"!

Evident, însă, că şi operele lungi sunt de două feluri: unele, ce-i dreptul, cari sunt de tipul acesta, al filmelor în serii şi al romanului în fascicole, după cum altele, în schimb, deşi lungi, sunt totuşi lucrări de valoare.

Deaceia n'aşi vrea să rămâie vr'o confuzie în privinţa asta. Se ştie — şi deaceia atrag atenţiunea asupra acestui punct — ce este un roman foileton şi ce este un astfel de film.

Intr'o anumită vreme şi de o anumită categorie de public se citea foarte mult o asemenea literatură după cum, deasemenea, într'o anumită vreme, imediat după celălalt mare războiu, începuseră să cam fie la modă şi astfel de filme.

Ele se numeau ba „Mâna care nimiceşte", ba „Judex", ba „Homunculus" — interesant, nu? chiar şi ca titluri?!... — şi ajungeau unele să fie în câte 20 de serii, în câte 30, iar unul, îmi aduc aminte, avea 35!

Vă puteţi închipui ce se întâmplă de ex. în oraşele de provincie, cari, în special pe acea vreme — lasă că şi acum — nu aveau decât, poate, câte un singur cinematograf care, şi acela, dacă schimba filmul odată sau de două ori pe săptămână!

In asemenea condiţii se înţelege că un astfel de cinematograf putea tocmai bine ca, într'un an de zile, să nu ruleze decât cel mult un film sau două dintr'acestea!

Iar bieţii oameni, mai de voie mai de nevoie, neavând altceva cu care să-şi treacă vremea ajungeau să-l vadă întreg...

Mai mult, cu timpul, până şi intelectualitatea unui oraş ajungea să accepte, drept hrană sufletească şi spectacol, toate acele stupidităţi cu o din ce în ce mai tembelă şi, când te gândeşti, cu o din ce în ce mai sinistră resemnare!

Ori, ceiace în principal caracterizează şi romanul foileton propriu zis cât şi corespondentul lui cinematografic — filmul în serii — este lipsa unei unităţi organice necesare, părţile lor componente neexistând necesarmente, nu sunt, cu alte cuvinte, structural necesare şi nu participă la închegarea unei idei de roman sau a unei idei teatrale, spre a realiza astfel ceva viu, ceva întreg, ceva rotund, care să topească totul în el însuşi, să facă să fuzioneze elementele eterogene, realizând finalmente, în toată armonia şi perfecţia ei, în toată vigoarea ei, opera de artă!

In asemenea lucrări toate sunt numai ca să fie, un fel de umplutură, putându-se oricând şi uşor detaşa fără ca întregul, el însuşi inconsistent şi inform, să sufere câtuşi de puţin

ALEXANDRU DRAGHICI

ECOURI teatrale

DECE?...

La fiecare apariţie a unui nou număr dintr'un săptămânal de specialitate se naşte întrebarea: dece are un material informativ totdeauna necorespunzător adevărului?...

Ultimele numere ne vorbesc ba de ajungerea numelui d-nei Eugenia Zaharia pe afişul unui concert de jazz la... Pucioasa, ba de numele d-nei Marioara Voiculescu pe afişul unei serbări şcolare la Domneşti, ba de „isprava" unui tânăr actor fotogenic, ridicată până la rangul unei „fapte de arme", că şi-a găsit în timpul liber posibilităţi de a hotărî pe unii directori de teatre să reînceapă activitatea teatrală.

Pentru Dumnezeu, timpurile astea grele prin care trecem, nu impun tuturor o mai multă seriozitate, care să înlăture nimicurile ajunse pe coloane de gazete?...

Problema teatrului în ziua de azi, este atât de importantă, încât atâtea articole s'ar putea scrie cu competenţa cerută însă de seriozitatea problemei, încât paginile acestor săptămânale ar lua altă însemnătate în faţa cetitorului decât cea de azi...

GOSPODĂRIE...

Activitatea d-lui Corneliu Moldovanu, în postul de director al Teatrului Naţional, este în cumpănă până zilelor acestea una din cele mai grele.

D-sa, în afara întocmirii viitorului repertoriu, mai are grija asigurării tezaurului primei noastre scene, prin evacuarea în diferite localităţi.

Fiindcă la valoarea de azi a costumelor şi a unui mobilier ca cel de care dispune scena oficială, constitue un adevărat tezaur, de a cărui siguranţă d. Corneliu Moldovanu trebuia să ţie seama în primul rând.

Vedeţi dar, cum uneori îndeplinirea unei calităţi oficiale, chiar într'un scurt timp, e mai spornică dacă e cu rost şi cu pricepere îndeplinită, ca atunci când ani în şir nu serveşte decât experienţii altora. Da, dar domnul Corneliu Moldovanu a mai fost director...

PUIU...

In ciuda atâtor „serioase" asociaţii dramatice proectate în vatra anumitor localităţi ferite de groaza „nouii civilizaţii", asociaţii cuprinzând nume cunoscute sau necunoscute din viaţa noastră teatrală, Puiu Iancovescu a păşit la organizarea unui nou teatru în Capitală.

Cu ce măsură am putea cântări „proectul" unora cu fapta altuia?...

In asta am vedea-o doar pe aceea de a ne feri să-l situăm pe Puiu Iancovescu alături de aceste „asociaţii".

SOARTĂ...

Un cunoscut autor dramatic, beneficiarul recent al unui procent ridicat de tantieme depe urma unei uşoare piese jucată pe prima noastră scenă, a mărturisit că „manuscrisul nouei sale piese aprobată de comitetul de lectură" a fost la un moment dat pierdut şi găsit într'o... ladă cu gunoi".

Inchipuiţi-vă de ce „botez" s'a bucurat această nouă operă a cunoscutului autor, încât n'ar fi exclus să cunoască totuşi aceeaşi „glorie" ca şi cealaltă.

AFIŞ...

Singurul teatru care până în momentul de faţă va putea deschide porţile, în urma stăruitoarei voinţi a directorului său, d. Al. Ciorănescu, e „Teatrul Municipal".

Afişul cu „Raţa sălbatecă" de Ibsen, care din nefericire a găsit doar câteva seri potrivite spectacolelor, va continua — probabil — în curând, cu mici schimbări în distribuţia dela premieră.

Celelalte, afară de viitorul „Teatru Iancovescu", unesc scuzele cu singurul motiv: lipsă directorii, lipsă actorii...

I. M. LEHLIU

Individualitatea Banatului

(Urmare din pag. I-a)

b) până în prima jumătate a veacului XVI, Bănatul, din punct de vedere politic şi administrativ, nu era o parte integrantă a coroanei regilor maghiari.

Concluziile acestea ale d-lui Traian Simu, îşi găsesc în mare măsură explicaţia în constatările făcute mai târziu, la 1768, de către istoricul maghiar Ladislau Thuróczy care ocupându-se de Bănatul de Severin, scrie că **„limba obştească a poporului, atât aici cât şi în ţinuturile timişene, este cea valahică. De nu cumva, eventual, la unii, a străbătut şi cea ungurească".**

Iar acum să-l ascultăm şi pe acel geniu al intuiţiei istorice, care a fost Bogdan Petriceicu Haşdeu. Iată ce spune acesta la 1896, în opera sa „Românii bănăţeni din punctul de vedere al conservatismului dialectal şi teritorial":

„Din toate regiunile locuite astăzi de Români la Nord de Dunăre, Bănatul şi Oltenia, cu prelungirea lor cea comună în ţara Haţegului, sunt singurele cari reprezintă o continuitate neîntreruptă geografico-istorică a neamului românesc, — un cuib românesc de unde se românizau treptat ţările spre apus, spre crivăţ şi spre răsărit, ba indirect şi cele de peste Dunăre, cuibul mereu descărcându-şi prisosul, dar rămânând totdeauna plin.

„Şi nici nu se putea să fi fost un alt cuib, întrucât Bănatul şi Oltenia au fost cele dintâiu porţiuni pe cari le cuceriseră în Dacia legionarii Romei şi fără menţinerea cărora ei nu puteau stăpâni restul Provinciei Traiane. Ar fi o curată absurditate de a crede cineva că colonizarea romană a fost mai compactă şi mai solidă în Transilvania sau pe aiurea, unde ea era mai depărtată de Italia şi totodată mai apropiată de lumea cea barbară din Orient.

„Deşi învecinate, totuşi Banatul şi Oltenia nu se confundă întrucâtva decât numai pe la Orşova şi pe la Mehadia, având o linie de demarcaţiune firească prea bine determinată prin acel creştet al Carpaţilor, care tocmai între ele se lasă jos şi trece Dunărea, pentru a se uni dincolo cu Balcanii. Din această cauză expansiunea elementului românesc din Banat se opera în special spre Panonia iar a elementului românesc din Oltenia tindea mai cu seamă spre Nistru.

Migraţiuni dela Olt spre Timiş şi vice-versa, firească s'au întâmplat nu odată şi una din ele bunăoară în timpii moderni, a dat naştere în Banat unei poporaţiuni oltenesti, aşa numiţilor Bufani, cari nici până azi nu s'au confundat cu Frăţuţii sau Bănăţenii propriu zişi. Tocmai aceasta dovedeşte însă că Oltenia şi Banatul, deşi se întâriau din când în când reciproc prin revărsarea prisosului poporaţiunii într'o parte sau în cealaltă, totuşi îşi păstrau fiecare câte o individualitate deosebită".

„Din cele două cuiburi ale Românismului, unul la Olt şi celalt la Timiş, Oltenia a fost scutită aproape cu desăvârşire de invasiuni străine şi totuşi nu se poate zice că ea şi-a păstrat individualitatea mai bine ca Bănatul, unde Românul a fost necontenit în contact cu tot felul de neamuri barbare. Cei mai plugari dintre toţi Românii, prin însăşi natura unui pământ roditor peste măsură, Bănăţenii se împăcau cu Hunii, cu Gepizii, cu Avarii, cu Slavii, cu Ungurii, hrănindu-i pe toţi rânduri-rânduri şi lăsându-i apoi pe toţi să piece înainte, pe când Românul rămânea pe loc, adevăratul **auson** al ţării, dela Attila şi până astăzi. Neîntrerupta atingere cu străinii l-a făcut pe de o parte mai gelos de propria sa naţionalitate şi mai conservator, de frică de a nu o pierde; dar totodată pe de alta parte memoria acelei atingeri s'a petrificat pe nesimţite, ca nişte straturi suprapuse în graiul şi legenda Românilor din Banat. Astfel că numai la dânşii noi mai găsim unele tradiţiuni etnice medievale, pe care în deşert le-am căuta în Oltenia, şi cu atât mai puţin în Ardeal".

Acestea sunt blazoane româneşti la cari bănăţenii nu pot renunţa fără a micşora patrimoniul de valori al naţiunii şi din acest motiv ei ţin la numele lor, de care se leagă aceste blazoane, nume fără de care ele ar fi ameninţate cu primejdia imposibilităţii de identificare, cu o uitare echivalentă pieirii.

Iată de ce Românii bănăţeni se apără de desfiinţarea teoretică pe care li-o aplică erorile de geografie. Iată de ce dânşii ţin să se ia act că o valoare bănăţenească, spre a fi o valoare românească, nu este obligată să se afirme într'un sens caracteristic Ardealului ci sieşi, atât specificul bănăţean cât şi cel ardelean fiind valori deopotrivă româneşti — desigur în măsura în care ele dau valori general valabile pe întinsul ţării sau al lumii, căci numai în acea măsură ne găsim în faţa unui specific care merită acest nume.

Existenţa specificelor celor două provincii româneşti dela Vest de Carpaţi o explică imprejurarea că drumul istoriei Românilor ardeleni şi drumul istoriei Românilor bănăţeni, mai mult au mers paralel decât s'au întâlnit, aceste două provincii neînţelegând să renunţe la canonul personalităţii nici chiar din considerentul că pentru a ajunge ambele la acelaşi Unire din 1918, au trebuit să facă sacrificiul de a abandona confortul unui singur drum, înfruntând spinoasele întortocheli a două drumuri deosebite.

O conştiinţă naţională românească neexistând dela începuturi, căile istoriei celor două provincii n'au putut fi împletite după pofta inimilor bănăţene şi ardelene, ci şi-au urmat, cu sacrificii, direcţia voită de Dumnezeu, care stă la temelia rânduelii româneşti de peste tot şi care nu e totdeauna uşor de descifrat de oameni.

Că uneori, în trecut, adversarii deosebiţi ai Ardealului şi Banatului, constrângeau cele două provincii să se orienteze deosebit, faptul nu situează pe vreuna din ele pe plan de inferioritate faţă de cealaltă. Un singur criteriu poate fi valabil pentru a decide valoarea acestor acţiuni deosebite ale celor două provincii: generozitatea unei acţiuni în raport cu cealaltă acţiune, generozitatea mai mare fiind a acţiunii aceleia dintre provincii care (acţiune) îmbrăţişează soarta mai multor Români.

Scoaterea aceasta dela naftalină o blazoanelor bănăţene trebue considerată ca un refuz de compiacere în lăncezirea la care constitue o invitaţie — ca să nu-i spunem condamnare — erorile de geografie. Greşit s'ar numi regionalistă — în sens peiorativ — o asemenea acţiune, de vreme ce ea nu este o tendinţă de a eclipsa pe cineva ci de a apare la orizontul existenţei sau conştiinţei publice.

Regionalism de i s'ar spune însă, pentru atâta lucru, motive de timiditate nu sunt, regionalismul, în înţelesul înalt, constructiv, al acestui cuvânt — înţeles care este singurul ce ne poate interesa — fiind aplicarea, pe cuprinsul naţiunii, a principiului de diviziune a muncii, ei este stimularea iniţiativei particulare a Provinciilor, de a nu aştepta ele totul dela Stat ci de a-i uşura acestuia obligaţiunile şi micşora răspunderea, împărţindu-le cu ei; este acţiunea datorită căreia Statul devine mai puţin abstract, mai concret, prin mai imediata şi mai evidenta putinţă de participare activă a individului la rosturile Statului, şi de a-l face pe Stat, tot atât de prezent în toate Provinciile, deci în întreaga ţară, pe cât ar fi de absent din ea dacă s'ar singulariza la centru.

Simţul de răspundere colectivă este mai eficace când ea nu se anemiază diluându-se prin răspândire pe suprafaţa mare a întregei ţări, exclusiv dela centru ca dintr'o unică şi unilaterală sursă, ci când se cultivă şi se desvoltă viguros în adâncime, pe sectoarele Provinciilor, revărsându-se apoi concentric spre capitală, împrospătat cu încărcătura conţinutului diversităţii deziderateloe întregului complex naţional, de care îmbibându-se centrul, el poate constitui în adevăr, şi radia, o reală sinteză românească.

LIVIU JURCHESCU

Cazania Mitropolitului Varlaam după treisute de ani

(Urmare din pag. I-a)

„Cartea românească de învăţătură dumenecele preste an şi la prasnice împărăteşti şi la svenţi Mari" **sau, cum s'a mai numit,** Cazania Mitropolitului Varlaam **reprezintă o adaptare a explicărilor Patriarhului Calist (editate pe aproape de Moldova, la începutul secolului XVII în trei ediţii: 1606 la Crîl; 1616 la Lwow şi 1637 la Kiev), explicări duminicale şi la praznicile împărăteşti întregite cu povestea aurită a Sfintei Parascheva, ale cărei oseminte fuseseră aduse la Iaşi şi cu legenda mucenicească a Sf. Ioan dela Cetatea-Albă, al cărui panegiric îl scrisese, cu mai bine de două veacuri în urmă, la Suceava, Grigore Ţamblac în număr de şaptezeci şi două cazanii, dispuse în perfectă ordine omiletică: pretext, fragment evanghelic, exegeză, generalizare spre ortodoxismul practic, într'o limbă de adâncimi curate şi armonii ce-i dau prestigiul compoziţiei de stil, care o deosebesc de cele două cazanii coresiene, precum şi de alte texte similare din Ţara-Românească şi Ardeal.**

Pornit din părţile de jos ale Moldovei, din Putna, acolo unde graiul rămâne aliaj al perfectei vorbiri din cele două „ţări" vechi, Varlaam a scris, ca unul ce copilărise cu poporenii Bolotelilor, în semnul celei mai cuprinzătoare înţelegeri româneşti, „cătră toată semenţia românească de pretutinderea ce se află pravoslavnici într'această limbă", adevărat „dar limbei româneşti".

Tipăritura pe care o cinstim în acest cuvânt aminitor s'a răspândit ca nicio altă carte veche românească. Ea a trecut matca moldovenească, rămânând bun teologal şi de verb românesc din Maramureş şi Bucovina până'n Severin, şi'n raze de cruce din Banat, peste bisericile Bârsei şi ale Trei-Scaunelor, unde s'au găsit douăsprezece exemplare, deşi demult nu mai sunt chinovii ortodoxe într'acolo, până'n Cornova Basarabiei pe Nistru.

Cazania ieşană din 1641/1643 (în acest al doilea an a fost terminată), prin îndelungă circulaţie, a înfrânt hotarele despărţitoare politic în veacul ei şi-a făcut, pe marginea citirei, unificarea întregului neam căruia i-s'a adresat, pretutindeni căutată şi păstrată, peste vitregii.

„Carte românească de învăţătură" a rămas până astăzi cazania oficială a Sfântului Sinod, în a 14-a reeditare, bine înţeles modernizată lexical şi ca atare se înscrie bun naţional fără de moarte, peste oameni şi peste veacurile lor pământeşti.

AUGUSTIN Z. N. POP

CINA

Trec clipele vijelioasei vieți
Frunzișuri reci în palidă înserare
Frunți ale dimineților luminați-mi
Încă o ușoară și tăcută plimbare.

Un lucefăr doar să-mi scînteie
Un vers sau o stea să 'nflorească
Ani, ce pe oameni din zbor îi răpuneți
N'ascultați chemarea lumească.

Și, prieteni cu cei ce moartea o 'nfruntă
Împărțiți zărilor trista mea cină
Aici un cântec de stele
Schimbați-l în dor și lumină.

Să n'audă nimeni pe lume
Cum geme aprinsul meu cânt.
Și cei ce'n adânc presimți-vor
Să creadă că-i umbră și vânt.

IULIAN VESPER

Croazieră

Alunecăm spre Suduri cu șerpii moi pe mână,
Cu-o inimă aprinsă la fiece cataarg,
Alunecăm și seara pe ape verzi ne mână
Spre locul unde albe mor păsările'n larg.

Mai dorm la proră crabii cu-antene de emai
— Și melcii'n seara asta ca un acord căzură —
La ceasul 8, iubito, odată te plimbai
Pe străzile din mine de aur și de sgură.

Plutim și Capricornul se-apleacă peste punți
Să ne sărute-amurgul acuatic pe retină
— Presimți înfiorarea albastrei mele frunți
Vibrând în pânza nopții ce are să mai vină ?

Coboară tinerețea din pure altitudini
Înfășurată'n bronz și'n steaguri lungi de moarte,
Cu inimile arse întrecem latitudini
Și stelele se-aud căzând tot mai departe...

N. VERONESCU

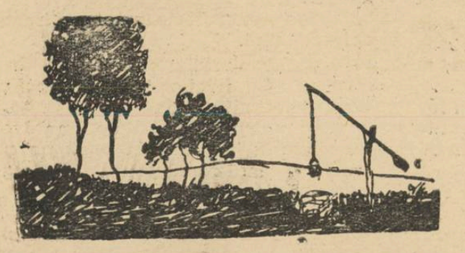

Hai suru-suru

Hai suru-suru, ploile subțiri
Se rătăcesc amarnic, ostenite...
Prin crengi atârnă zdrențe de iubiri
Și frunți de morți și stele prăbușite...

Hai suru-suru, ploile se-aud,
Sbătându-se ca niște muribunde.
Toți anii dragi au zâmbetul prea crud
Și frigul alb pe toți ne tot pătrunde.

Cenușile-amintirilor pe vânt,
Hai susu-suru, sboară mai pribege...
Sfărâmătura de azur și cânt
Nu va putea nimic să o mai lege.

Hai suru-suru, zările-au topit
Orașele și munții, într'o clipă...
Hai suru-suru, nimeni n'a iubit
Atâta întuneric și risipă...

Drumeți de fum, aevea trec greoi
Și cad pierduți în cântec, pe-o vioară...
Hai suru-suru, peste inimi, bateți ploi,
Drumeții toți să cânte și să moară !

FLORIN DUMITRANA

Zare mică

In mine dorm îngropate comori
Se bat aripi pentru zări ce nu-s.
Cineva geme în mine, că vrea
Soare lunecând pe orizont mai sus.

In mine dorm înnoptate comori...
Soarele de pământ cum le-ar putea ști ?
Țarini de praf cum le-ar putea'ncăpea ?
Inimi de pământ cum le-ar putea ghici ?

I. CALBOREANU

Presimțire

Știu eu bine — lasă — știu eu că mă minți.
Gura ta 'nflorită ca o micșunea
Mâne, gura asta n'o mai fi a mea
Și, cu 'ntreg norocul îngropat în ei,
Mâne, ochii iștea n'or mai fi ai mei,
N'or mai fi, iubito, n'or mai fi, știu bine...

Nu-ți mai râdă plânsul de dureri străine,
Ci-mi ascultă astăzi cântecul pribeag,
Că'n curândă vreme nu-ți voiu mai fi drag...

D. FLOREA-RARIȘTE

SCRISORILE unui FONDATOR de IMPERIU

de EMANUEL VOINESCU

Am citit pentru a doua oară cele patru volume compacte, care cuprind scrisorile mareșalului Lyautey, omul de geniu căruia Franța îi datorește Marocul. Sunt scrisorile de tinerețe și de maturitate, documente care mărturisesc etapele unei cariere miraculoase. Cred că sunt foarte puțini aceia cari știu în adevăr ce înseamnă numele acesta pentru Franța de astăzi și pentru imperiul ei colonial. O vedetă de cinema, sau un boxeur bunăoară, se bucură adesea de o mai mare celebritate în luma așazișilor „intelectuali".

Și totuși, numele acesta pe care tineretul românesc — în special — ar trebui să-l cunoască bine, a însemnat și continuă să însemneze, nu numai pentru țara sa, dar pentru întreaga omenire, un simbol viu de virtuți constructive, în toate domeniile activității omenești.

Lyautey a fost un mare constructor ! El n'a fost numai un om de arme așa cum am fi tentați să-l considerăm după „titlu" și după eticheta obișnuită pe care o pune deobiceiu istoria, la căpătâiul celor ce ocupă un loc oarecare, în marele raft al veșniciei.

După locul pe care l-a ocupat cu cinste în viață, Lyautey a fost desigur „mareșal". Dar după opera imensă înfăptuită acolo unde i-a fost dat să-și desvolte activitatea, a fost unul din acei mari făurari de destine. Dacă am spune despre el ceiace scria prințesa Bibescu care l-a cunoscut în retragerea sa dela Thorey spre amurgul vieții — „că a fost un legitimist care-a dat un imperiu Republicii..." nu știu dacă am spune prea mare lucru...

A fost omul care-a creat o doctrină nouă de viață pentru tinerele energii franceze — doctrina colonială — a creat Marocul mândru și înfloritor de astăzi, numai prin forța idealului care-i încălzea sufletul său mare și generos de adevărat loren...

Cine vrea să cunoască într'adevăr personalitatea aceasta despre care Louis Barthou spunea undeva că *„a intrat de viu în Panteonul istoriei..."* ar trebui să citească numeroasele scrisori pe care le-a lăsat prietenilor săi. Și prietenii aceștia, sunt destul de numeroși și din toate clasele sociale : tineri și necunoscuți sublocotenenți din legiunea străină sau din vânătorii africani, oameni de litere, savanți, etc.

Tuturora le scria, tuturora își dăruia sufletul în impresionante și calde accente de sinceritate.

Fără scrisorile acestea, ar fi imposibil să cuprinzi și să înțelegi în toată complexitatea ei, această figură pe care istoria și-a luat sarcina s'o contureze din ce în ce mai viu, în lumina evenimentelor pe care le trăim... Decepțiile provocate de biurocratismul și funcționarismul care însemna pentru Lyautey unul din cele mai grave defecte ale vieții de stat franceze, bucuriile pe care i-le provoca reușita acțiunilor întreprinse pe propria sa răspundere, plăcerea pe care i-o provoca o operă de artă o carte bună sau un peisagiu — căci Lyautey era un mare și pasionat călător ! — pe toate le-a notat în scrisorile sale, care constituesc un adevărat jurnal, variat și plin de pitoresc.

Scrisorile acestea au fost strânse și publicate în patru mari volume, cele mai multe dintre ele, de însuși autorul lor. Trei volume au apărut înainte de moartea mareșalului, iar ultimul *„Vers le Maroc Lettres du Sud-Oranais"* (Armand-Colin Paris) la trei ani după moartea sa, adică în 1937.

Conștient parcă de rolul pe care avea să-l joace cândva, Lyautey a păstrat în dosarele sale meticulos aranjate și catalogate pe epoci, sute din aceste scrisori — adeseori rapoarte trimise șefilor săi — și care fac și astăzi bucuria tineretului francez, veșnic în căutarea unui nou ideal de viață.

Iată spre exemplu acele minunate scrisori din tinerețe... *„Lettres de jeunesse Italie 1883, Danube, Grèce, Italie 1893* (Bernard Grasset) în care, tânăr ofițer mărturisește impresiile unei călătorii de câteva luni în Orient și în Italia. Departe de Franța, Lyautey scrie prietenilor rămași în țară. Din aceste scrisori, cunoaștem o mulțime de amănunte interesante și pitorești asupra ținuturilor pe care le vizita și asupra oamenilor cu care avea prilejul să vină în contact.

Ca tot ceia ce așternea pe hârtie, scrisorile sale sunt pline de viață. Oamenii trăesc aevea, peisagiile te încântă prin farmecul cu care Lyautey știe să le rețină și să le descrie, diversele observații sau anecdote presărate ici, colo, reține și pasionează pe cel care le citește.

A scrie numeroșilor săi prieteni, era pentru Lyautey una din rarile sale plăceri. Sub condeiul său agitat, nervos — ca și temperamentul său — retrăește o lume plină de întâmplări, care e departe de a fi banală. Știa să concentreze în câteva cuvinte, linii sau schițe, ceia ce era esențial. Natura îl încânta și-i deschidea sufletul. Orizonturile vaste, împurpurate de superbe asfințituri, crestele dantelate ale munților înecați în ceață, albastrele ceruri mediteraniene „de o finețe fermecătoare", sau insulele mărilor din Sud populate cu ființe misterioase, îl transportă ore întregi pe aripile visului. Un maestru al penelului ar putea reconstitui după scrisorile lui, tablouri fermecătoare, din care n'ar lipsi nici un detaliu de coloare sau de nuanță, oricât de neînsemnată ar fi... Avea un gust înăscut pentru tot ce era frumos și nobil, pentru tot ceia ce în orele lui de desgust și plictiseală — prilejuite de viața de cazarmă — putea să-l înalțe și să-i recreeze sufletul.

Peisagiile sale sunt inundate de o lumină aproape dumnezeiască. Munților fără soare, cu orizonturi închise, preferă orizonturile vaste, deschise, unde privirea rătăcește în voe, unde sufletul se scaldă în azur și'n infinit. „Ca în Africa acum zece ani, nu vreau decât lumină și culoare, ea mă îmbată, mă satură... Alpilor fără soare, eu prefer îmbătătoarea Sahară îmbrățișată...". (Lettres de jeunesse) ...Soarele arzător al Africei, nisipurile fierbinți, grupurile îndepărtate de palmieri, forturile crenelate care se desenează precis pe orizonturi vaste, turburătoare, străbătute când și când de patrule singuratice de mehariști înveștmântați în albul strălucitor al burnuzurilor, iată un climat în care sufletul lui Lyautey se simte liberat de amărăciunile unei existențe strict încadrate în legile și regulamentele militare.

Ore neuitate de vis și de frumos absolut, retrăesc și astăzi în scrisorile sale din tinerețe, când dorul de evadare și de aventură pune stăpânire pe suflet, îl frământă și-l împinge înainte pe căile necunoscutului.

Peste aproape douăzeci de ani, omul acesta avea să devină stăpânul necontestat al orizonturilor care-i turburaseră tinerețea !

*

Când întâmplarea avea să-l ducă pe meleagurile îndepărtate ale Tonkin-ului și Madagascar-ului, scrisorile lui aveau să capete un aer de maturitate care se potrivea funcțiunilor importante ce le îndeplinea acolo. Scrisorile sale sunt mai viguroase, mai pline de ideile care aveau să-i schimbe fundamental întreg rostul vieții. Lumea în care avea să trăiască de acum înainte, e nouă pentru el. Oamenii, ținuturile și mările pe care le străbătea îl încântă prin ineditul care i-se descopere la fiecare pas Orizonturile pe care le visase și le bănuise mai mult în ale sale *„Lettres de jeunesse"*, îi apar acum în toată splendoarea lor. In *„Lettres de Tonkin et de Madagascar"*, care cuprind nu numai epoca de răscruce a două secole mari, dar și perioada de orientare a vieții sale, Lyautey se întreabă nu odată, ce va rezerva viitorul patriei sale ! Prietenilor depărtați le trimite scrisori în care colțurile acelea de lume sunt descrise cu aceiași putere și în aceleași culori vii și pitorești. Dar peisagiul este acum mai animat. El valorează mai ales prin conștiința și prin puterea de muncă și de patriotism a celor chemați să deschidă Franței porți spre o nouă viață. Figuri politice, militare — ca a generalului Gallieni —, pionieri ai comerțului, ai industriei, exploratori, misionari din toate părțile pământului, crâmpee de viață prinse cu măestrie, trăesc și astăzi în scrisorile din Tonkin și din Madagascar, ca într'un roman pasionant Și ca unul ce înțelegea să trăiască din plin viața nouă ce i-se deschisese într'un mod nesperat, intră direct în scenă, trăește alături de personagiile pe care le-a nemurit

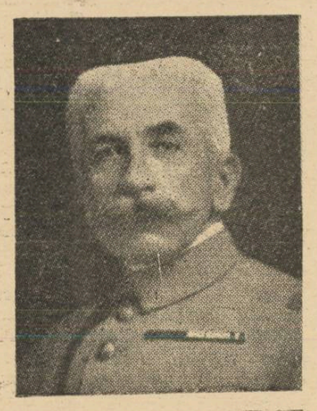

Mareșalul LYAUTEY

în minunatele sale scrisori, le însuflețește și adesea le imprimă felul său de a gândi și de a simți. Nimeni n'a fixat mai bine ca el figura „funcționarului colonial englez" bunăoară, omul sobru, bine pregătit și conștient de rolul pe care-l îndeplinește. Sau a misionarului care cucerește pământuri în numele lui Isus, le face să rodească, tămăduind suferințele corpului și alinând rănile sufletului, așa cum, la câțiva ani după aceasta, avea să scrie cuvinte de caldă și profundă înțelegere pentru opera de apostol a acelui ciudat și mare pustnic al Saharei, părintele Charles de Foucauld.

Dar nu odată scrisorile sale sunt străbătute de o notă de ironie la adresa celor cari nu înțelegeau să se adapteze vremurilor noui, pe care el, printre cei dintâi, le presimțea. Astfel, vizitând o bază navală franceză, nu poate să înțeleagă pentru ce un ofițer superior francez critica cu vehemență faptul că un adjutant de marină „își permisese" să scrie o carte despre anumite stări din armată.

„Concluzia este — scrie Lyautey — *că literatura ar trebui să fie monopolul generalilor de divizie".*

Și ironie, dar și amărăciune la un om care știa cât de greu pătrunde spiritul înoitor în armată, pe care el ar fi dorit-o altfel, nu cum era atunci. De câte ori — mai târziu chiar, când era cineva ! — nu-și exprimă regretul că soarta nu-i dă posibilitate să introducă reforme care să schimbe fundamental structura acestei importante instituții în viața unui stat.

„Controlul și inspecția distrug orice activitate — scria el unui prieten. Omul de acțiune n'are niciodată dreptate. El este în postura unui etern acuzat... Armata deasemenea trebue întinerită. Ea rămâne citadela tuturor rutinelor și a tuturor piedicilor. Ah, cât de mult regret că nu am posibilitatea unei acțiuni mai eficace de ansamblu; niciodată nu m'am simțit mai sigur de mine și mai capabil să sfărâm rezistențele care împiedică desvoltarea minunatei tinerețe militare..." (Lettres du Sud-Oranais).

Tinerețea! Lyautey credea statornic și cu adevărat în rolul pe care este chemat să-l îndeplinească tineretul în viața unui stat și a unei armate mai ales.

In scrisorile cuprinse într'un alt volum „Vers le Maroc. Lettres de Sud-Oranais" (Armand Colin, Paris 1937), nu este pasagiu mai important în care acest abil mânuitor de suflete să nu pomenească de această *„minunată tinerețe"* care-l seconda cu un elan și cu o dragoste oemne de cea mai nobilă cauză. Era omul care știa să se adreseze tineretului și să se facă iubit de acesta. Căci în tineret, vedea Lyautey viitorul Franței care trebuia să impună odată lumii, valorile sale spirituale. Despre tinerii ofițeri cari-l secondau tot timpul cu un devotament impresionant, spunea într'una din scrisorile sale: *„ei reiau radiția legionarilor romani, fondatori de orașe, dar totdeauna gata să meargă la inamic, mâine, așa cum au mers astăzi..."*

Scriind surorii sale, contesa de Ponton d'Amécaurt — confidenta celor mai intime gânduri ale mareșalului — Lyautey se exprima în cuvinte care ne arată mai bine decât orice altă mărturie, sentimentele care animau pe acest mare om, față de tineret... *„Ah, bravii băeți, îmi vine să-i îmbrățișez. Cât de neputincios sunt că nu pot să-i răsplătesc. Tot ce pot să fac pentru ei, este să-i interesez și reușesc; îi adun la fiecare etapă, le explic pe hartă politica zilei, rezultatul obținut, rațiunea fiecărei mișcări — practică neîntrebuințată și cu atât mai apreciată..."* Cum s'ar explica altfel succesul operei întreprinse de Lyautey în ținuturile care aveau să formeze „imperiul african" de mai târziu ?

*

Tot din scrisorile sale, putem să ne dăm seama de criza morală prin care trecea Franța la începutul sec. XX. In legătură neîntreruptă cu oamenii politici din vremea aceia, sau cu prietenii cari dețineau posturi de răspundere în stat, Lyautey se informează neîncetat despre starea de spirit a metropolei și veștejește în cuvinte — adesea tari — acțiunea nefastă a acelora care transformaseră Franța în câmp de intrigi și de meschine lupte politice. Astfel, într'o scrisoare adresată ministrului de război de pe atunci (1906) — Eugène Etienne, unul din bunii săi prieteni — Lyautey se plângea de măsurile aspre luate contra unor ofițeri cari refuzaseră să execute ordinul de evacuare cu forța al bisericilor catolice. Era în vremea când se votase legea „separațiunii..." ...*„Inainte de a închide această scrisoare* — spunea Lyautey — *trebue să vă spun cu toată sinceritatea că m'am fixat asupra unui punct. Există într'o regiune a Franței biserici de care se leagă pentru mine amintirile cele mai scumpe. In ziua în care voiu afla că oameni cari poartă uniforma mea, vor fi fost constrânși să le violeze sunt hotărît să cer punerea mea în retragere — aceasta poate chiar mâine, căci mi-s'ar părea, trecând în uniformă prin fața lor, că strămoșii mei s'ar ridica din morminte înaintea mea... Aceasta n'ar fi o nesupunere, ar fi să părăsesc cu inima sfâșiată o uniformă pe care n'aș mai putea s'o port fără dezonoare..."*

*

Dar lăsând la o parte scrisorile acestea în care tonul grav și hotărît, răspundea adesea stării de spirit prin care trecea Franța, trebue să relevăm scrisorile în care Lyautey se arată un artist și un scriitor de mare valoare. Sunt cu atât mai surprinzătoare aceste scrisori, cu cât ele nu erau deloc scrise cu intenția de a fi cunoscute de marele public.

Ultimul volum de scrisori — acelea trimise din Sudul Oranez (Algeria) — s'au publicat tocmai în 1937, adică la vre-o treizeci de ani dela data când fuseseră trimise diverșilor prieteni din Franța. Și cu toate acestea, ele au constituit o adevărată revelație pentru marele public. Ceia ce isbutește în primul rând, este sinceritatea cu care au fost scrise. Despre scrisorile acestea spunea Louis Barthou, că „elles rendaient le son de sa vie. Rien, ni pour le fond, ni pour la forme, n'y avait été changé ou attenué. Celui qui le signait n'était pas un auteur: il était un homme. Et quel homme! Frémissant, passionne, impatient, enthousiaste, avec le sens aigu du pittoresque, le goût de l'action, enfin trouvé et un rare don de jugement et de chairvoyance..." (Prefață la volumul „Paroles d'action"). Nu știu dacă în toată literatura universală există un ciclu de scrisori mai interesante prin spontaneitatea și prin bogăția lor ca acelea pe care le scrise Lyautey surorii sale, în anii când comanda brigada dela Ain Sefra (Sudul Oranez). Citind aceste scrisori, ai impresia că retrăești aevea într'un decor minunat din poveștile arabe, care ne încântau copilăria. Rar se mai poate găsi în vre-o capod'operă a literaturii universale o mai mare bogăție de imagini, de culori, o mai pitorească și vie descriere de peisagii și de mulțimi în sărbătoare. Ele amintesc întrucâtva tablourile cu subiecte sahariene ale unor Fromentin, Descamp sau Guillaumet. Iată spre exemplu descrierea unui bivuac sub o fermecătoare noapte algeriană : „noaptea, lună splendidă, palmierii au reflexe de argint, umbrele violete ale caselor de pământ roșu „Kuba" lăptoasă, focurile unde se frig berbecii în mijlocul unui cerc de bărbi lungi, doi arabi în rugăciune, spahiii noștri cari veghează, sunetele asurzitoare de flaute și tamburine și marele ecran al munților cu umbre profunde și dulci, iată marea feerie.. Dormi cu pumnii închiși..."

Sau ...„In seara aceasta, dinăm pe terasa Biuroului arab. Este de o grandoare și de o tristețe de nespus, ce noapte ! Cele douăsprezece Kuba (morminte) strălucesc ca o constelație, câteva focuri luminează zidurile mihorâte ale „Ksurei" (fortăreață), deșertul doarme; la picioarele noastre bivuacul vesel și sclipitor și unde burmuzurile fac umbre chinezești... Te afli aici în plin islam, fără nici o notă falsă; la o mie de leghe de orice și la un grad de izolare așa de mare în timp și'n spațiu, cum n'am mai încercat niciodată până acum. Printr'o stranie coincidență, curierul îmi aduce chiar aici ultima carte a lui Paul Desjardins „Catholicisme et critique..," operă de cea mai liberă gândire, de cel mai evolutiv și mai larg spirit... Căzând aici în plină nemișcare, aici, unde mormintele, deșertul, oamenii, par învăluiți în același lințoliu, disprețuind viața, mișcarea, gândirea..." (Lettres du Sud Oranais).

Sau acest cortegiu măreț care trece printr'un decor cum numai Lyautey știa să-l evoce și pe care-l socotește demn de penelul unui Delacroix...

„Cortegiul s'a format ; bivuacul se apropie; este ora 7 și este nespus de frumos. Eșim dintr'un defileu; pereții roșii împodobiți la picioare cu dafini, trandafiri și jujubieri, încadrează grupul nostru. Mari umbre calde ne învăluie și răsucindu-ne în șeile noastre, scoatem același trigăt de uimire înaintea splendorii ceasului și a spectacolului. Tabloul este compus ca un Delacroix. In primul rând, o linie de nouă ofițeri cari mă însoțesc, în fel de fel de uniforme, toți cu capul învăluit în „haik" alb, fanionul meu, linia șefilor și caizilor, simfonie de catifele, de purpură, de mătase și aur, apoi spahiii, gumii, caii noștri la mână și în fine, închizând marșul și dominându-l, înaltele siluete ale meharițtilor. Inaintea mea, grupe se încrucișează și se întretae în galop; ecourile defileului pârâe de împușcături. Inapoia noastră, un cântăreț al agăi, cântă:

„Văd muntele îmbrățișat, înapoia căruia [apune soarele,
„Dar e acolo un munte pe care-l caut [și nu-l văd.
„Văd muntele pe care luna aruncă [un burmuz de argint,
„Dar este acolo un munte pe care-l [caut și nu-l văd,
„Este acela unde locuește Keïra, Keïra [prea iubita mea..."

„Am ajuns. Corturile sunt în fața noastră, nu un monoton și rigid campament militar, ci corturile de stăpâni pe care le-au ridicat caizii la fiecare etapă, oferite, scumpitoare, așezate fara simetrie, ridicate în verande care lasă să se zărească adâncimea covoarelor și a pernelor, impodobite cu pene de struț negru, care deosebesc cartuțiile șefilor, impodobite cu mari drapele bătute de vânt. Focurile la care se pregătește „diffa" (masa) aruncă nota lor roșie sub blândețea lunii care se ridică. E sosirea, odihna, destinderea, după ziua toridă. Fiul lui aga, pajii mei, au descălecat; îmi țin scara și-mi sărută mâinile; întinși cu coatele pe covoare, așteptăm să vină masa, somnul, visele..." (Lettres du Sud Oranais).

Scrisorile acestea publicate în volumul „Lettres du Sud Oranais (1937) ar putea fi trecute sub titlul de „„Bivuacuri, nopți... sau turnee algeriene..." în cea mai pretențioasă antologie a scrisorilor celebre. Trimise surorii sale contesa d'Amécourt care locuia la Paris, ele nu întârziară să facă ocolul celor mai alese și mai cunoscute saloane parisiene. Aceasta ne-o dovedesc dealtfel următoarele randuri adresate contesei Mélanie de Fourtales : „Am primit din Strasbourg, dela D. Doumer, o scrisoare care evocă amintirea dumitale și mă duce înapoi la orele prea rare în care viața mea rătăcitoare îmi dă fericită ocazie de a te întâlni. Mă gândesc la primirea de neuitat pe care o făceai primavara trecută la M-me Jeanne de Castellane istorioarelor mele despre bivuacurile algeriene. Deasemenea, nu pot rezista dorinței, puțin pretențioase — dar indulgența dumitale o să mă scuze — de a-ți trimite două mici caețele. Unul care cuprinde povestirea acelei frumoase cavalcade a tinerilor mei ofițeri și care făcu să vibreze viteaza dumitale inimă de franceză ; celălalt, este reproducerea a cinci din scrisorile de anul trecut trimise surorii mele. Să fii indulgentă... Ai sa vezi numai că pe aici, departe de mizeriile metropolei, există încă, o generație care crede încă în lucrurile nobile pe care le-ai cunoscut și iubit în timpurile glorioase. Și ai să vezi mai ales că există aici cineva care este așa de fericit să prindă o asemenea ocazie spre a depune la picioarele dumitale omagiul celui mai respectuos și profund devotament..."

Vorbind despre scrisorile acestea — poate cele mai frumoase din câte-a scris Lyautey — scriitorul Robert Garrie spunea că sunt „largi, somptuoase, mărețe prin eleganță și viziune. Scrisori de mare senior..." (Le Message de Lyautey).

*

Dar ne oprim aici, fiindcă ar însemna să citâm pagini întregi din scrisorile acestea care-au constituit o revelație pentru publicul francez. Nu există biograf mai de seamă al mareșalului — începând cu A. Maurois sau cu englezoaica Sonia Howe și cu atâția alții — care să nu fi extras din aceste scrisori adevărul asupra acestei complexe personalități. Căci mai mult decât oricare alte documente istorice, scrisorile mareșalului Lyautey aruncă o lumină din cele mai vii nu numai asupra uneia din cele mai turburi perioade din istoria Franței și a Europei, dar și asupra omului de geniu care a știut să deschidă țării sale, porți largi spre alte orizonturi și idealuri.

ORBII

După BAUDELAIRE

O, suflete, privește-i și plângi de mila lor,
Cum trec ca somnambulii cu mersul lor ciudat,
Cu ochii triști în care lumina a secat,
Aspectul lor e jalnic și înspăimântător.

Cu ochii stinși și turburi spre ceruri ridicați,
Ei par'că, fără țintă, privesc în depărtări.
In inimi nu mai poartă nici doruri nici visări,
De veșnica povară a nopții apăsați.

Prin bezna fără margini, prin negurile reci,
Ei par'că merg spre locul tăcerilor de veci,
Și'n jurul lor, orașul, cu viața lui, se sbate.

Târît și eu ca dânșii, de-al vieții val cumplit,
Mergând fără vreo țintă, îmi zic, nedumerit :
Ce caută ei, orbii, în ceruri luminate ?

DIMITRIE ALBOTA

Zâna și Războinicul

de RENE BARJAVEL

Dumnezeu se aplecă pe marginea cerului, privi pământul și oamenii.

— Ce neam! se mânie părintele ceresc și, furios, se sculă întrebându-se ce noi măsuri ar trebui să ia.

Pentru a zecea mia oară seminţiile pământului ridicaseră armele. Continentele nu mai formau decât un nemărginit câmp de luptă. Războinicii conduceau tot felul de maşini ucigătoare: unele ce sburau, altele ce se târau, sau pluteau, sau sfredeleau. Sgomotul era asurzitor... atâta de asurzitor încât ar fi atras atenţia oricui.

Tatăl ceresc oftă. Cine mă puse să le dau viaţă! Aşa-mi trebue! Că nu m'am mulţumit cu ce aveam aci sus! Nu am încotro: acum sau mai târziu tot trebue să termin cu viermii aceştia netrebnici!... Şi ridică piciorul să-i strivească pe toţi dintr'odată sub călcâiul său atotputernic şi mare, când un stol de îngeraşi se abătu asupra lui, care pe genunchi, care pe umeri, pe mâini şi chiar pe faţă, cu sufletul la gură de atâta grabă şi piuind de spaimă:

— Tată, tată, opreşte-o! Zâna Pivette! Iar fuge dupe noi...

Iar şăgalnica zână, dusă de aripi strălucitoare şi curate cum e cristalul, sbura în jurul cerescului cap, asemeni unei libelule.

Dumnezeu întinse palma, şi ea, supusă şi pocăită, veni în mana lui.

— Nu ne-a fost parcă vorba că te laşi de prostii! Vrei cu tot dinadinsul să fi pedepsită?

Cu capul plecat, Pivette îşi recunoscu greşala şi ceru iertare.

Părăsise pământul în plină tinereţă, în vârsta numai de două mii şapte sute trei ani, atunci când oamenii goniră zânele din păduri şi de prin isvoare. Trăia de atunci în Raiu, într'o foarte dragută şi comfortabilă căsuţă de lemn din cerul al cincilea, cerul fecioarelor, unde nu creşteau decât crini. Adesea însă o cuprindea un dor nebun de florile câmpului... Încercase ea de nenumărate ori să transforme crinii în maci sau lăcrămioare, dar puterea nuelei sale fermecate rămânea zadarnică în faţa seninătăţei corolelor imaculate.

Într'o zi, un înger se aşeză pe streaşina căsuţei sale. Era bine acolo sus la soare! Şi îngeraşul, uşor, uşurel îşi netezea aripile ciufulite. Un puf uleţ alb ca neaua sbură alene şi intră pe fereastră. Pivette îl atinse cu nuelusa de fildeş, şi puf uleţul înflori în părăluţă... De atunci zâna fugărea toţi îngerii raiului şi le culegea penele pierdute în vânt. Avu astfel gnivece cu muşcate în ferestre, cârciumărese, lalele, bujori, şi în curând o grădiniţă întreagă. Apoi îşi dori un colţ de pădure cu multă umbră şi un izvor.

Nerăbdarea o făcu să întreacă măsura. Ea prinse un îngeraş de o aripă, şi începu să-l jumulească. Iar cum îngeraşul ţipa, se apăra din mâini şi o lovea cu picioarele, Pivette, nici una nici două, cu o lovitură de nuia îl făcu să tacă. El deveni pe loc o salcie plângătoare nespus de graţioasă, cu trunchiul acoperit de muşchiu moale, şi cu o familie întreagă de ciupercuţe pitulate împrejur, cum numai în vis zâna ar fi dorit.

Pivette era încântată de extraordinara şi neaşteptata reuşită... Pesemne Dumnezeu nu se gândise că stolurile sale de îngeri ar deveni victimele unor asemenea atacuri.

Zâna continuă năzdrăvăniile până într'o bună zi când una din victime îi scăpă printre degete şi sbură drept la Dumnezeu, cu aripile pe jumătate înflorite. Plânsul îi ieşi din gură în chip de margaretă. Dumnezeu o readuse la forma de înger şi cunoscu însfârşit posnele zânei Pivette.

Fu foarte supărat. O ameninţă cu şase secole de Purgatoriu, sau cu o osândă pe viaţă în cerul fecioarelor bătrâne. Până la urmă însă tot o iertă, pentrucă el cunoştea cu deamănuntul inima zânişoarei, mai bine decât şi-o cunoştea ea însăşi.

Pivette promisese să fie cuminte, şi iată că acum, din cauza primăverei probabil, reîncepea vânătoarea. Dumnezeu aruncă o privire spre grădina cu pricina, şi fără multă greutate găsi că verzişoarele semănau într'un mod ciudat cu anumite părţi cărnoase din spatele îngeraşilor săi. Alături, într'un nor diafan, erau împlântate chiar — oroare şi scandal! — trei rânduri de sparanghel.

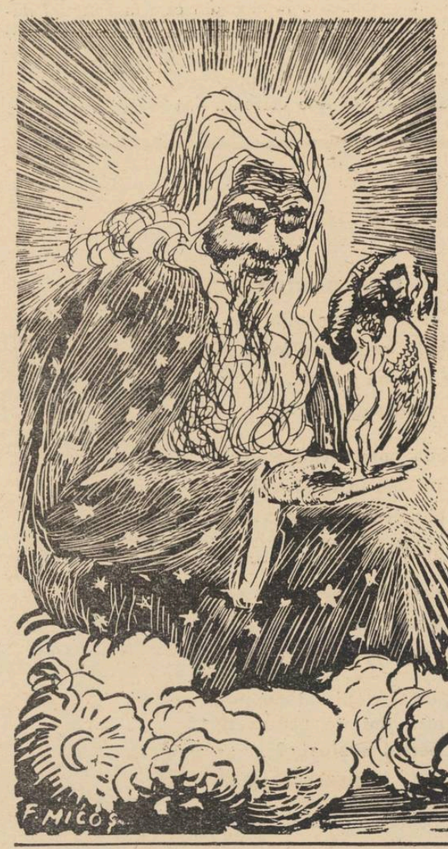

Aceasta le întrecea pe toate!...

— Pentrucă jinduieşti atâta pământul, se înfurie Dumnezeu, du-te înapoi! Şi să nu te întorci decât atunci când din fată vei fi devenit femee.

Zâna căzu pe pământ într'o noapte de lunie, sub formă de rouă.

Vru să revadă locurile copilăriei sale, o pădure din munţii Ardeni cu fiare sălbatice şi vânători blonzi. De câte ori nu salvase ea vre-un cerb încolţit de haita rea de câini. Trecea doar uşor mâna pe spatele animalului obosit, şi animalul dispărea, în timp ce câinii urlau de ciudă şi oamenii blestemau zânele posnaşe şi episcopul care nu era în stare să-i scape de ele.

Pivette nu îşi regăsi pădurea. In locul ei se întindea o platformă imensă de ciment, cu coşuri mari ca de fabrică din loc în loc. La o adâncime de o sută de metri, sub stratul de beton, trăia ferit de bombe, un conglomerat de uzine ce fabricau o mie de tancuri, două mii de avioane şi trei sute de submarine pe minut.

Submarinele ajungeau direct în mare prin canale subterane. Tuneluri adânci duceau carele de luptă până la locul bătăliei. Coşurile fabricilor scuipau nori de cerneală în care se ascundeau vuind şi trosnind mii de avioane.

In zadar căută Pivette un colţ liniştit de natură. Trei flote de război se certau pentru guvernarea ultimului recif polinezian neexploatat. Vase sfredelitoare îşi croiau, asemenea cârtiţelor, drumuri necunoscute sub ghiaţa polilor. La ecuator, se încrucişau autostrade pe care goneau opt rânduri de maşini ucigătoare. In vârful Himalaiei un post anti-aerian lătra ziua şi noaptea.

Pivette se văzu nevoită să-şi aleagă locuinţă într'un oraş. Se hotărî pentru un piedestal a cărui statue de bronz fusese recuperată de Ministerul Armamentului. Incepu să observe viaţa oamenilor, şi inima i se umplu de milă şi de jale.

Populaţia civilă se compunea din bătrâni şi din femei slabe. Cei bogaţi plăteau pâinea şi slănina cu preţ de aur. Cei săraci se hrăneau cu napi aţoşi şi păpădie. Toţi umblau cu picioarele goale şi erau îmbrăcaţi în aceiaşi ştofă kaky, croită strâmt pe corpurile lor nevoiaşe. Femeile lipsite de bărbaţi slăbeau din cauza singurătăţei şi a privaţiunilor. La fiecare optsprezece luni un oarecare număr din ele, după severe reguli eugenice, era însemânţat cu germeni masculini. Aceşti fii fără tată, ridicaţi de crescătoriile naţionale unde maturizarea lor se grăbea pe cale ştiinţifică, deveneau băieţi mărişori în zece luni, soldaţi în cinci ani.

Oraşul de deasupra pământului nu mai era decât dărâmături. Din când în când sosea o escadră aeriană, lăsa să cadă o ploae de bombe ce scormoneau molozul pentru a mia oară, şi ridica nouri grei de praf. Unele din aceste bombe atingeau al doilea sau al treilea subsol şi omorau acolo, în locuinţele lor, pe imprudenţii ce nu se coborau în adăposturi.

In restaurante clandestine se serveau păsări, cărnuri şi fructe sosite te miri pe ce cale misterioasă. Clienţii acestor taverne îmbelşugate plăteau un prânz cu un preţ pentru care la chimericul tarif maximal, douăzeci de persoane ar fi trebuit să trăiască un an de zile. Femeile din poliţia specială pentru combaterea speculei închideau ochii, iar drept recompensă aveau voe să sugă oasele la bucătărie.

Zâna Pivette trăi mulţi ani în mijlocul acestor smintiţi. Trăi în mai multe oraşe, se duse dintr'o emisferă într'alta: pretutindeni aceiaşi grozăvie.

Intr'o zi, după o alarmă, văzu formându-se o coadă în faţa unei lăptării blindate. Se împărţea pe bonuri, două grame de grăsime de cremene de persoană. Pivette nu se mai abţinu. Umplu cu rărămizi un coş, le transformă în bucăţi de unt, şi se duse să le împartă nevoiaşilor.

— Unt? Ce mai e şi asta? spuse o femee.

— Incă un erzatz!

— Nu ştie ce porcărie să mai născocească Nerusinaţii!

— E bun! Gustaţi! le îndemna Pivette cu lacrimile în ochi.

— De unde l-ai luat?

— Dă-mi două bucăţi!

— Mie dă-mi trei!

— Hoaţo!

— Speculanto!

— Ba eu mai întâi, că sunt însărcinată!

— Minte! O cunosc eu! Îşi ascunde o pernă sub fuste ca să ne-o ia înainte. Nu-i da!

— Dacă nu-mi dai două bucăţi, mi le dau singură.

— Profitoareo!

— Ţăranco!

Intr'o clipită Pivette fu răsturnată, călcată, ruptă, de valul înfometaţilor care rânjeau cu ură şi ciudă din dinţii lor descărnaţi şi galbeni. Un bătrânel alb la păr şi curăţel îmbrăcat o săvârşi cu lovituri de umbrelă în ochi. Din fericire zâna sburase din corpul omenesc şi sub picioarele furioşilor nu rămăsese decât de trei ori nimic: un petec de cârpă, un ziar, mototolit, o mână de frunze uscate.

Abia acum Pivette înţelese câtă dreptate a avut Tatăl ceresc atunci când a permis ca zânele să fie izgonite de pe pământ. Nu mai era loc pentru ele în acest iad. Magia albastră a pădurilor şi a isvoarelor fusese înlocuită cu magia neagră a laboratoarelor. Savanţii transformau copacul înflorit în praf de puşcă.

Cum ar fi dorit acum Pivette să se întoarcă în Raiu! Dar pentru aceasta trebuia mai întâiu să-şi găsească un bărbat.

*

Zâna căută în zadar un bărbat în tot oraşul. Adolescenţii plecau la război mai înnainte de a fi învăţat ce e dragostea, Se strecură în culcuşul unui bătrân ce părea încă destul de verde, dar el refuza: nu lua destule vitamine. Un altul căruia i se arătă sub trăsăturile unei fetiţe de cincisprezece ani recăpătă o tinereţe trecătoare; dar nu trecu mult şi sirenele dădură alarma. Bătrânul îşi uită şi de tinereţe şi de tot... Sări drept în papuci, o sbughi pe scară şi nu se mai opri decât în adăpost.

Postul de radio rămăsese deschis şi revărsa valuri de cântece de dragoste. O voce bărbătească murmura: „Te iubesc, dragoste, mereu te aştept, sărut, a mea, îmbrăţişare, pasiune, iubire." Pe aripile undelor zâna zbură către vocea minunată ce o chema. Se găsi în faţa unui **speacker** obez, hidos şi decolorat care chelălăi văzând-o: „Pe unde a intrat nebuna asta? Daţi-o afară! afară!"

Guvernul se servea de vocea lui mieroasă pentru a condensa sentimentalitatea neîntrebuinţată a femeilor neamului. In momentele de odihnă ele ascultau vocea lui dulceagă. De disdedimineaţă până la apusul soarelui şi chiar o parte din noapte el le făcea la ureche declaraţii de dragoste, jurăminte sincopate, şi descria neliniştea sufletului său neînţeles şi îndrăgostit. Aceleaşi cuvinte reveneau necontenit pe câte-va arii neschimbate în trei note. Femeile îl ascultau mereu şi nu se săturau niciodată. Fiecare din ele da vocei un fizic pe placul ei, fiecare credea că ei îi sunt destinate aceste discursuri dulcege adresate mulţimei. Primea tone de scrisori pe zi. Un regiment de secretare triau, cu ajutorul unui aparat special cele ce conţineau mandate sau bilete de bancă. Celelalte erau aruncate direct într'un canal colector.

Era un bărbat căruia nu-i plăceau femeile. Alungă pe zână cu batista, aşa cum ai alunga o muscă supărătoare.

Pivette se decise să caute bărbaţii acolo unde erau ei duşi: pe câmpurile de luptă. Ea alese pe un tânăr cu ochii ca cerul, ce conducea un car de asalt de şapte sute de tone. Singur în această uzină a morţei, el punea în mişcare cu ajutorul butoanelor de comandă, motoarele sale, cele patruzeci de tunuri, mitralierele şi aruncătoarele de flăcări. Numit cu şase luni înainte colonel al acestui regiment de oţel, el nu-l părăsise de atunci.

Şedea sus într'un turn dinaintea monstrului şi se hrănea cu pilule. Când era obosit, adormea timp de câte-va minute, sau chiar o oră, pe speteaza cu basculă a fotoliului de comandă. Carul său de asalt trecuse din victorie în victorie, decimase divizii întregi, străpunsese sute de care inamice, abătuse nenumărate escadrile de avioane. Trăia într'un sgomot îngrozitor, într'o lume de flăcări. Pielea sa devenise cenuşie şi lucie ca metalul din care era construit carul infernal. Ochii însă îi rămăseseră albaştri şi limpezi ca atunci când era copil încă. Dupe luptă, în mijlocul cadavrelor de oţel fumegând, el se gândea la dreptatea cauzei pentru care lupta şi pentru care acceptase să-şi dea viaţa. Era un veteran. Avea şaisprezece ani.

Pivette îl însoţi, invizibilă, o zi întreagă. Il privi cum, frumos şi teribil, el împărţea moartea. Chipul său era asemenea unei statui de bronz. Se arunca în luptă cu o temeritate de adolescent flămând. Degetele sale atingeau butoanele de comanaă, cântând o simfonie infernală.

Seara se lăsă domoală pe victorie. Un soare roşu picta cu sânge tierăriile rupte şi încovoiate. Acesta fu momentul ales de Pivette **pentru a se arăta** eroului său. El dormea. Visa ca era copil încă şi că alerga pe un câmp de Maiu, acoperit cu flori. Mirosul lor tare îl deşteptă. O femee era în braţele lui iar corpul ei mirosea a primăvară. Goală şi rotunjoară, rozâ şi aurie, ea se cuibărise la pieptul lui şi ţinea foarte puţin loc. Carnea ei era dulce, catifelată şi bună de mângâiat. Obrazul abia i se vedea, dar părea a fi frumos ca într'un vis. El îşi plimbă mâinile pe şoldurile ei plinuţe, **pe coapsele ei de mătase...**

O femee! Abia şiua ce era o femee! Avusese el o familie. Îşi aducea aminte de o mamă şi de o soră. Le părăsise însă de atâta îndelungată vreme! Câte odată, în scurtele sale visuri, vedea un chip dulce, straniu de dulce, aplecându-se asupra lui. Chipul lor? Sau poate alt chip? Visurile sale nu se precizau niciodată, dar întotdeauna se deşteptau cu un dor nebun de a avea lângă el, vie, această fiinţă ce i se părea miraculoasă. Şi iată că ea era acum aci în braţele sale, mai frumoasă decât şi-o închipuise vreodată. Se gândi că Dumnezeu i-a trimes probabil aceastâ femee drept răsplată pentru vitejiile îndeplinite. Dar nu ştia cum să se poarte cu ea. Samanţa o depunea, după cum cerea statutul armatei, într'un tub sterilizat, numerotat cu matriculul său. O ştafetă motociclistă din serviciul special al perpetuărei rasei, trecea să o ridice odată pe săptămână.

Pentrucă nu ştia ce să facă, viteazul strânse foarte tare în braţe corpul micuţ şi parfumat al zânei. Inchise ochii şi suspină de bucurie. Se gândi că niciodată nu va fi mai fericit. Pivette era mişcată până în adâncul sufletului de atâta neştiinţă. Roşi de ruşine şi de încântare în acelaş timp, la gândul că va trebui să-l înveţe tot. Nu era însă deloc grăbită; iar dorinţa ei de a se reîntoarce în Paradis se mai domolise.

A doua zi, exaltat şi triumfător el se aruncă asupra adversarului său cu atâta vitejie încât soarta bătăliei părea hotărâtă. Cum veni seara, zânişoara fu lângă el. De data aceasta era acoperită cu o mătase uşoară ce o învelea ca într'o lumină.

Seri multe trecură. De îndată ce o pauză întrerupea gigantica luptă, o regăsea în braţele lui. Ii trebui puţină vreme naturei ca să-i arate drumul ce trebue urmat. Dar Pivette se refuza mereu. Dela o zi la alta hainele ei erau tot mai severe. Se lăsa desbrăcată încetul cu încetul. Cu suflul din ce în ce mai scurt, carnea mai arzătoare, dragostea şi dorinţa lor creştea în fiecare clipă. Când pasiunea trebuia să-i unească, zânişoara găsea curajul de a se rupe din braţele lui: ştia ea bine că însuşi minutul fericirei va însemna şi despărţirea lor.

Era îndeajuns să-şi treacă mânuţa ei de zână pe uniforma de oţel, pe casca împunsă de antene, pe obrazul ars de uleiuri, ca tânărul să-i apară în nuditatea lui de adolescent, cu şalele bine prinse în muşchii prelungi, cu coapsele fine şi obrajii imberbi. Se arăta din ce în ce mai nerăbdător. De îndată ce o vedea, o strângea în braţe să o rupă, o săruta pe tot corpul, o răsturna pe speteaza cu basculă a fotoliului de comandă. Dar dacă încerca ceva mai mult, se găsea dintr'odată singur. Apariţia miraculoasă nu rămânea decât atunci când el îi promitea, pe onoarea lui de războinic, să se potolească.

Astfel zânişoara şi eroul sufereau de însăşi pasiunea lor. Pentru a-l liniş,ti, ea îi vorbea de primăvară, de flori, de păsări, de arbori şi de o iubire mai curată şi mai limpede decât bruma dimineţei. „Aşa trebue să mă iubeşti, spunea ea. Pentrucă aşa te iubesc şi eu".

O credea. Cine nu ştie să mintă, crede orişice. Se gândea că este urât să o dorească aşa cum o dorea. Ii părea rău de elanurile sale. Sângele îi fierbea în vine. Se arunca în luptă cu puteri înzecite. Fortăreaţa de oţel se frământa cum se frământau tâmplele sale. Tunurile scuipau tone întregi cu obuze. Cu fiecare car inamic străpuns, se simţea mai uşurat.

Cuvintele de mângâiere cu care ea ar fi vrut să domolească jeratecul aprins în corpul luptătorului nu potoleau nici flăcările lui, nici ale ei. Trupul de treizeci de ani pe care zânişoara şi-l alesese pentru a seduce mai bine pe adolescent, se exapera de prezenţa lui, de frumuseţea lui, de virilitatea lui minunată şi minunat de periculoasă.

Dacă i se întâmpla să se arate brutal, el cerea iertare plângând. Ea îl săruta, îi legăna capul în braţe. Cunoştea bine, zânişoara, suferinţa lui; o măsurase cu însăşi cruzimea propriei ei dureri.

Intr'o seară Pivette îngenunchie printre măruntaele monstrului de oţel şi se rugă. Lacrimile alunecau uşor pe obrajii ei catifelaţi şi înfloreau în diamante pe sânii ce tremurau încă de mângâierile din care se **smulsese.**

— Tată! Tată! suspină ea, dă-mi voe să iubesc pe cel pe care îl iubesc; nu mă despărţi pe vecie de el. Aibi milă de copila ta îndurerată!

Işi şterse ochii cu podul palmei, îşi reţinu plânsul, ascultă. Nu se auzi decât zgomotul maşinelor ce se odihneau, palpitarea domoală a motoarelor, torsul ventilatoarelor, tic-tac-ul roţilor libere, cântul vântului de noapte în sufletul tunurilor.

Nimic nu i se arătă ce ar fi însemnat că ruga ei a fost auzită. Resemnată, Pivette suspină. Ştia ea bine că Dumnezeu nu revine asupra hotărârilor sale.

*

Războiul îşi urma cursul. Cele două armate îşi strânseseră puterile pentru un atac decisiv. Odată cu zorile, din toate părţile orizontului apărură cohorte de maşini infernale. Sub roţile de oţel câmpia tremura până în măruntaele pământului. Cerul se întunecă de valuri necontenite de avioane. Bătălia începu. Bombele, obuzele şi gloanţele ţeseau un joc fantastic şi necruţător în mijlocul căruia palpitau câte-va bieţi inimi omeneşti. Era atâta umbră, atâta întunecare, atâta jale, încât lumina soarelui nu mai atingea pământul. Departe, prin oraşe, mulţimea înspăimântată îşi astupa urechile, se arunca la pământ şi se ruga pentru armate. Un vulcan, cutremurat de atâta grozăvie, tuşi, scuipă, se înfurie şi se trezi, turbat, dintr'un somn de zece secole. De cealaltă parte a lumei apele basinelor se încreţeau de spaimă.

Pivette era lângă eroul ei. El nu o vedea, dar ştia că e alături. Inghetată de spaimă, ea făcea nenumărate cruci pe fruntea adolescentului.

Fură înconjuraţi de douăzeci de care inamice. Cu fălcile încleştate şi ochiul dârz, viteazul semăna foc şi moarte în jurul său: distruse jumătate din adversari, iar cealaltă jumătate fu pusă pe goană. Puţinul ce mai rămăsese din armata duşmană părăsea lupta. Victorie!

Zânişoara entuziasmată, îmbătată de vacarm şi de luptă, se aruncă în braţele lui. Erau mai fierbinţi decât chiar tunurile ce-l ascultau. Cu o mână de fier îi înconjură mijlocul. Ea închise ochii: „Întâmplă-se Doamne, ce s'o întâmplă"!...

Treizeci de care duşmane se reântoarseră dintr'o singură mişcare şi veniră asupra eroului ce nu mai era la postul de comandă. Pe acoperişul de oţel se abătură trăsnetele lui Jupiter. El nu auzea însă decât melodia dulce şi suavă pe care trupşorul zânei îl cânta în braţele lui.

O escadrilă se aruncă asupra ţintei nemişcate ce nu se mai apăra. O jerbă de bombe de douăsprezece tone. Apoi încă una. O explozie formidabilă aruncă bucăţi din citadela de oţel până în albastrul cerului. Un tun de şase mii de kilograme ateriză pe o insulă din mijlocul oceanului. Din luptător, din armele sale, din orgolioasa lui maşină de luptă nu mai rămase absolut nimic.

Şi zâna Pivette ştiu că bunul Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea în clipa când, dintr'un singur avânt, se văzu transportată cu eroul ei în al şaptelea cer...

In românește de DOROTHEA CHRISTESCU

Seară la câmp

Molcom botezând zarea
C'un vrej de busuioc,
Coboară înserarea
Prin cumpene de foc.

Ţărani, femei şi care
Pe drumuri lungi de lan.
Şi-o fată'n praf de soare
Ce mână un juncan.

La puţuri înegrite,
Din jghiabul de nămol,
Se-adapă-un cârd de vite
Şi-un om cu capul gol.

Şi-amurgu'n văi departe,
Prin clăile de grâu,
Işi eară snopii'n spate
Şi îi deşartă'n râu.

MARIANA MOISA

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

14

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 14
SAMBATA 20 MAI 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

RACINE și PAUL VALERY

Actul de clasicism este un act de dominație. Clasicismul presupune un neîntrerupt control, o deplină stăpânire a materialului dat. Sensibilitatea și totalitatea dramelor sufletești constituesc esența operei clasice. Un spirit autoritar care, plutind peste aceste evenimente spirituale, pentru a le formula geometria și structurile, trebuiește să se ridice, întocmai ca Monime a lui Racine, peste mările pe care le domina:

„Souveraine des mers qui vous doivent porter".

Epocile de fructuoasă înflorire artistică, Antichitatea și Renașterea, sunt caracteristice tocmai datorită acestui spirit de măestrie ordonată a producțiilor de artă. Ceeace alcătuiește „restul", acel nor — „Schaudern-ul" goethean — vine dela sine. Criteriul acesta al măestriei, care ignoră idealul de expresie originală și sensațiile inedite ale subconștientului, a dat naștere miracolului Antichității grecești și acele nobile clarviziuni a Renașterii. Arta este generală și banală; ea cere neapărat observarea severă a regulilor lui Apolon, „Si ce n'est que la gloire ardente du métier", spune Mallarmé. Ne întoarcem așa dar privirile spre poetica de măestrie, a cărei admirabilă expresie e Racine. El aducea pe altarul rațiunii mai totdeauna bogate jertfe de armonii confuze și mii de gânduri care nu mulțumeau armonia. Din acest act de continuă sacrificare, de permanentă autolimitare, Racine a creiat acele opere care miră prin structura lor adamantină.

Ca și Racine, Valery e clasicul unui extrem clasicism, pe care dorul de acea clarviziune, sau cum îi spunea el însuși — demonul lucidității îl copleșea, coborând de pe culmile rațiunii. Amanaoi, încoronați ca nimeni asupra tăcerilor de așteptare a metodei de lucru, desavarșiți tehnicieni ai artei, dar lipsiți de cutremurul horbului creației și incomparabil de sterili, în supremația lor formală.

O disciplină riguroasă prezidă la Racine bătălia lăuntrică a rațiunii, haosul creației. Din aceeași multiplicitate de forțe anunomice, ce curi în permanentă izbire, se plămădește picătura cu picătura și cristalul personalității lui Paul Valéry.

Flagelle-toi! Paraís l'impatient martyr
Qui soi-meme s'ecorche
Et dispute a la nuimme impuissante à partir
Les retours vers la torche".

Ca și Anaxagora altădată, și Racine mai târziu, Valéry creae ca la inceput a fost haosul, iar ordinea totală se va stabili numai odată cu dominația intelectului. Realizarea izbânzii acesteia însă cere o disciplină clasică și o supunere la prescripțiile inteligenței. Astfel, fără să voiască, Valery își întoarce privirile prin Racine la Malherbes și mai ales la Descartes. Pentru Paul Valery, poemul este exercițiu. Totuși — ca și la antecesorul său, Racine, de altfel — observarea riguroasă a condițiilor exterioare ale artei nu exclude actul de creație, ne ei chiar în stare lucidă. Inspirația — nu în sensul ei peiorativ, ironic — e o stare de supremă clarviziune, e rezultatul unor nespus de îndelungate meditări. Momentul acesta poetic se obține printr'o grație:

Patience, patience,
Patience dans l'Azur!
Chaque atome de silence
Est la chance d'un fruit mur!
Viendra l'heureuse surprise:
Une colombe, la brise,
L'ébranlement le plus doux,
Une femme qui s'appuie,
Feront tomber cette pluie
Ou l'on se jette à genoux!

Paul Valéry pornește în alcătuirea poeticei sale reluând firul poeziei pure, cu un succes neașteptat, uluitor, dezolant la o poezie esoterică. Dar poezia e și ea o formă a cunoașterii. Legile ei sunt identice legilor matematice. Forma de exprimare a unor asemenea poeme trebuește să se supună disciplinei clasice, prin care să-și poată determina locul geometric și arhitectura noțiunilor întrebuințate. Paul Valéry se menține astfel și prin aceasta pe tradiția liniei lui Racine: intelectualism și clasicism. Forma de sintetizare a acestor două atitudini e raționalismul derivând direct din metoda științelor matematice și care a dus la filiațiune literară cu Maurice Scève, Racine, Poë și Mallarmé.

Această extremă supunere acordată perfecției formelor duce în mod fatal la o deformație, la un viciu rafinat, cu un cuvânt spus: hermetism. Paul Valéry, după ce reluase tehnica vrăjitorului dela Valvins, este acela care cere „le travail de l'esprit sur le chemin de ses voluptés".

„Poezia lui Paul Valéry — cum o definește d. Ion Pillat — e tangentă deci, pe de o parte cu muzica, prin care caută să exprime neexprimabilul, și de partea cealaltă cu armonia matematicii superioare, în sensul că se încearcă să creeze, bazat pe date pure, un univers nou, în care legile rațiunii utilitariste sau retoricei graiului obișnuit nu sunt valabile".

Aici stă prodigiosul interes și noutatea poeticei lui Valéry față de modul de comprehensiune a lui Racine.

Imaginația și sensibilitatea sunt fondul poeziei raciniene, întocmai ca voința întreptată împotriva pasiunilor lui Corneille. Lirismul la Racine, care reproduce impresia provocată spiritului său de către spiritul eroilor, este excepțional. Măreția și energia biblică se infiltrează în versurile sale făurite pentru a fi cântate, creind astfel uriașa nepotrivire, esențialul desacord dintre elanul lirismului său și perfecția posesiunii de sine-însuși. Am afirmat că Racine e liric excepțional pentru că dramatic este prin definiție. Opera racciniană, așa cum o analizează Emile Faguet — este de o nețărmurită forță și finețe de observație; este pe scurt opera unui mare artist.

Cum să evocăm așa dară cosmosul de cristal al poeticei lui Racine mai bine decât aducându-ne aminte că Valéry e acela care din aliajul rar, de pur clasicism francez și de poezie pură, modernă, de simplicitate și rafinament duse până la marginile extreme, de gândire simțită intuitiv și de pasiune transpusă pe plan rațional, a creiat o algebră poetică nouă, „o arhitectură muzicală a sensibilității omului modern", pe bazele logicei extremului clasicism.

MIRCEA BOGDAN

MARIUS BUNESCU — Faleze la Constanța

INSINUARE LA MOARTE ȘI ALTCEVA...

de ION STANCU

Pentru mentalitatea primitivă tot ceea ce se refuză înțelegerii devine act mistérics, înlănțuit cu forțe obscure, care, eventual, ar putea periclita existența. Adică se transformă într'un complex straniu, suscitând spaima.

(Aplicând mentalității primitive noțiunea **frică** sau **spaimă** riscăm, poate, eroarea. Fiindcă acel sentiment capătă structură eterogenă, nativă.

Acceptate în natura lor genuină, **frica** are un obiectiv biologic, iar **spaima** unul metafizic).

Și, evident, tot ceeace are valoare de act misterios, animat obscur, devine înaintea aceloraș mentalități act venerabil. Religiile primitive sunt fundamentate astfel, isvorând inițial din spaima de necunoscut. Erijarea morții la altitudinea veneratiei o dovedește aparitia animismului, a tabu-ului și a diverselor practici corelate cultului morților. Evoluția istorică mărturisește felurite interpretări a morții în epoci....

Ca leit-motiv în arte, moartea își află nenumărate expresii, germinând tot din spaima care-i aureolează apariția.

Pentru moderni, moartea a încetat de a fi în conștiință o imanență asemănătoare vieții.

De oarece variația rapidă cotidiană, necesități sau pseudo-necesități implicând epuizanta goană de fiecare zi, de satisfacții sau pseudo-satisfacții artificiale, în sfârșit întregul angrenaj social modern e un pretext nesecat de rămânere la suprafețe, de abandonare în superficial. Și spiritualitatea contemporană se anesteziază atribuindu-și calificativul „faustic", cu sens general. E vorba de neliniștea insilor sociali, cu alte cuvinte, epoca noastră aparține colectivului și nu existențelor individuale. Rămânem însă sceptici în fața fenomenului „colectiv" și înclinăm în favoarea altei explicații. Sensibilitatea acută a spiritelor ordonă teama și evitarea ori cărui conflict derivat din eventuale „crize"; contactul cu imanențele provoacă dezordini lăuntrice....

Deci, s'a impus, firesc, o postulare a realităților imediate, adică o îndepărtare de tot ce oferă existența esențial: viața autentică și moartea proprie; (viața să fie numai a noastră și moartea deasemeni, oportună și unică).

Este și motivul care justifică de ce azi nu se mai plămădesc religii, curente ocultе, discreditarea magiei și a metafizicii. Prin urmare, încercând un studiu comparativ, înregistrând moartea ca eveniment cu răsunet în stratul social, yom întâlni diversitatea cea mai arbitrară a interpretărilor. Limitându-ne la prezența ei înlăuntrul individului, ne va întâmpina tot o diversitate, rezultând din interdependența socialului cu individualul.

O altă perspectivă ne îngădue înglobarea vieții și morții în cadrul aceleiași realități. Ori și asocierea e prezentată just de d. Biberi în „Thanatos": „...pe plan sublectiv moartea apare față de viață nu numai distinctă, dar oarecum opusă... ....în același timp, moartea și viața se integrează aceleiași realități cosmice" (Documentata carte amintită conține multe limpezimi științifice; dar moartea este numai un fenomen biologic?)

*

Atitudinile înaintea morții, cum am menționat, sunt diferite: **ignorarea** ei, observabilă analizând psihologia modernă. Este ignorarea morții nu ca fapt în sine, ca permanență biologică ci este ignorarea semnificațiilor morții, a simbolului ei, care, în definitiv, ar trebui acceptate aprioric, așa cum inexorabilă este acceptarea existenței.

Refuzul morții, închegat din spaima unanimă și, desigur, nejustifiată, este atitudinea cea mai generală în spațiul omenesc orizontal, geografic și în spațiul istoric, vertical.

Refuzul devine reculul ignorării inițiale.

Și **aderența** la moarte, atitudine rară și întemeiată pe anumite credințe metafizice sau experiențe pasionale. O strălucită exemplificare a primei cauze este însemnătatea păstorului Mioriței. „Baciul moldovan" din balada poporană rămâne un simbol și o mărturie a fondului metafizic, adânc, din care derivă anteic majoritatea sensurilor folclorului românesc; aceeași seninătate de zeu în Meșterul Manole acceptând moartea soției iubite și apoi moartea sa oportună pentru împlinirea dezideratului înalt = creația, prin sacrificiul iubirii.

Aderența la moarte prin experiență pasională e sublim realizată în povestea de iubire și moarte a lui Tristan și a Isoldei; legenda bretonă și-a aflat în Iosephe Bédier autenticul tălmăcitor. Citâm pasagiul acestei aderențe: Iseut: „...emméne-moi au pays fortuné dont tu parlais jadis: au pays dont nul ne retourne"...

Tristan: „...Amie, je t'emmenerai au pays fortuné des vivants. Le temps approche; n'avons-nous pas bu déjà toute misère et toute joie? Le temps approche; quand il sera tout accompli, si je t'appelle, Iseut, viendras tu?"

Iseut: „... Ami, appelle-moi! Tu le sais que je viendrai!..."

Acceptarea morții este voită și senină; după așteptarea ei, după pregătirea interioară pentru ca moartea să vină la timp, abandonarea..... „tu le sais"...

Desigur, există și alte diferențieri, dar ele se păstrează pe un plan minor, însumabile fiind într'una din cele trei atitudini relevate. Asta în ceea ce privește

(Urmare în pag 2-a)

AUREL IACOBESCU — Roma—San Sebastiano

Creangă și posteritatea sa

In cursul verii trecute au fost date admirației publicului atât la București cât și la Iași busturile acelora care au săpat în veșnicia neamului românesc sufletul nației. Nemuritorii artelor noastre au început să-și aibă chipurile lor cioplite în piatră, așezate la loc de cinste, înconjurate, în marile grădini publice, de culorile florilor, așa cum apar ele în timp.

Cetățeanul în trecere pe aci sau pensionarul, care vine să-și petreacă în liniștea miresmată a gădinii câteva ore din zi, cu ziarul sub ochelari sau cu bastoul bătrâneților tovarăș, poate să admire fruntea gânditoare a unui poet sau ironia ce radiază pe figura unui distins scriitor român, care a prins în vârful condeiului său gama sufletului românesc, cu toate pasiunile lui ce constitue eternul omenesc.

Intotdeauna cititorul, consumator de literatură, în liniștea adâncă a căminului, când înfrigurat soarbe rândurile cărții, fără vrerea lui, imaginația atotcuprinzătoare, nu-l pierde din cercul ei luminos pe autor, mai ales dacă asupra lui are și ceva cunoștințe biografice. Așa este cazul cu scriitorii noștri, pe care, pe cei mai mulți, îi cunoaște și cetățeanul cu patru clase primare. De exemplu Eminescu, Creangă, Coșbuc, — ca să nu mai pomenim de alții, — au intrat de mult în conștiința publică. Cu scrierile lor, cu verbul lor cald și convingător, și-au făcut educația literară generații după generații. Nu există om care să fie trecut printr'o școală, fie ea chiar cea primară, să nu fi savurat, cu acea emoție ce-i este dată omului în genere, o poezie de-a lui Eminescu, un fragment din Amintirile lui Creangă, sau Nunta Zamfirei a lui Coșbuc.

Prin pana acestor trei figuri ale literelor românești, autohtonia noastră a câștigat în prestanță și adâncime. Scrisul lor l-am pătruns adesea în copilăria noastră, cu acea sete care caracterizează această frumoasă epocă din viața omului; dar nu e mai puțin adevărat că și acum în epoca maturității gândite, scrisul acestor făuritori de limbă românească în care au turnat simțirea nației, ne înalță sufletele, ne mângâie sensibilitatea și ne încântă simțul de frumos.

Cine oare nu gustă și acum, când ghioceii atâtor primăveri trecute apar la tâmplele noastre, Amintirile lui Creangă?

De câte ori în cursul vieții noastre nu ne întoarcem toți la Creangă! Strengăriile evocate de scriitor, hazul unor scene din viața de școlar, în care se împletesc nevinovăția, copilărescul și naivul, ne întorc în propriul nostru trecut. Prin scrierile lui, Creangă a adus „o adevărată îmbogățire literaturii noastre", cum susținea Maiorescu.

Prin *Amintiri din copilărie* Creangă și-a câpătat cel mai strălucit loc în literatura noastră.

Evident, că în rândurile acestea nu vom face noi analiza operelor lui Creangă. Au făcut-o alții. De altfel, despre Ion Creangă s'a scris aproape tot atât de mult, ca și despre Eminescu.

S'au făcut studii peste studii, s'a analizat cu deamănuntul creația artistică a autorului nostru în atâtea articole și studii, încât o parafrazare a acestora e inutilă.

Junimea, dacă trăește și acum în conștiința publică — de ce n'am recunoaște-o — trăește prin Eminescu și Creangă, care datorită înțelegerii afective dintre ei de atunci, a continuat și acum, după moarte, prin fenomenul artistic ce emană din operele lor.

Dacă ar fi să alegem doi mari scriitori din literatura noastră, întâiul ar fi Eminescu, iar al doilea ar fi, fără îndoială, Creangă. Suntem siguri că punând în discuția cititorilor de literatură românească, acest lucru, alegerea n'ar putea fi alta decât aceasta.

Numele lui Creangă se bucură de atâta circulație, iar Amintirile lui sunt gustate cu aceiași intensitate atât de lumea intelectuală dela noi, cât și de cea cu mai puțină pretenție în privința aceasta. Acest lucru înseamnă, de bună seamă, că scrierile lui Creangă au efect literar asupra imaginației cititorului, îndeplinind cu prisosință condițiunile ce se cer unei opere de artă, pentru ca vremea să n'o acopere de praful uitării.

Ne surprinde însă că din galeria busturilor scriitorilor români ce-au fost înfipte în grădina Cișmigiu din București, cât și în grădina Iașului, chipul lui Creangă lipsește. Să fie oare aceasta o omitere cu voie sau fără voie?

Care a fost rațiunea, în baza căreia Creangă să fi fost lăsat la o parte? El nu e mare scriitor? Nu poate sta alături de N. Gane, de V. Pogor, de P. Carp, de Duiliu Zamfirescu! Ce ironie! De bună seamă că și aceștia își au meritele lor... literare, dar nu înaintea lui Creangă. Cu siguranță că dacă aceste personalități literare ar fi acum în vieață și-ar da singuri calificativul ierarhizării lor pe scara literelor românești, din care în rândul al doilea după Eminescu l-ar pune pe Ionică dela Humulești.

Că și Creangă își va avea locșorul lui într'o „grădiniță" din cuprinsul Bucureștiului, Iașului sau oricărui alt oraș de provincie este tot ce se poate. Dar noi, publicul, care vedem cum sunt apreciați unii scriitori dăltuitori de limbă și suflet românesc, ne dăm seama de nedreptățile ce se fac. Căci nedrept este că cel care ne-a fericit copilăria și ne-a crescut în lumea fantasmelor lui, să nu se bucure de aceeași egală prețuire măcar cu ceilalți confrați mai puțin literari. Ori, dacă este așa, să-l dăm afară pe Creangă din literatură, din manualele școlarilor noștri, din educația literară și artistică a tineretului.

Ce caută țăranul Ion Creangă în literatură?

N. OANA

ALEXANDRU ODOBESCU

de DUMITRU IMBRESCU

I-a fost dat culturii românești ca în epoca ei de afirmare și consolidare să beneficieze de aportul bogat al celor mai de seamă din personalitățile ei creatoare. O coincidență fericită a făcut ca recrutarea elitelor să se facă într'un ritm regulat și intens, astfel că nici-o lacună n'a putut să rămână neîmplinită. Pe de-asupra, aceste elite s'au dovedit de o largă multiplicitate de preocupări și un bogat debit de activitate. Veacul trecut este faza de împlinire și realizare a patrimoniului nostru de cultură, brăzdată de aportul bogat al celor mai de seamă realizatori. El ne-a învrednicit de statornicirea unui edificiu de prestigiu și valoare în ansamblul celorlalte civilizații, prin apariția unor înfăptuitori de mari dimensiuni în toate ramurile de activitate.

Acest veac românesc de înfăptuiri colective a fost străbătut și de existența și activitatea prodigioasă a literatului și savantului Alexandru Odobescu, om de preocupări multiple și de realizări mari, care și-a lăsat înfiptă figura pe frontispiciul vremii. Având, din pricina firii sale ciudate, o viață agitată și frământată de felurite întâmplări și nenorociri, el a lăsat totuși în urmă-i o activitate bogată și multiplă, care nici astăzi nu e îndeajuns de cunoscută, cercetată și studiată. Ca liteat și om de știință — arheolog și istoric — a dovedit o muncă aleasă și bine organizată.

Ca fiu de militar, colonel, tatăl său jucase un rol care a fost condamnat de opinia publică pentru atitudinea sa anti-revoluționară dela 1848, Alexandru Odobescu s'a născut în București, în anul 1834. Studiază în acelaș oraș la Sf. Sava și apoi la un institut francez, iar studiile universitare le urmează la Facultatea de Litere din Paris, unde câștigă, prin muncă stăruitoare și interes susținut, o cultură științifică aleasă și bogată. In timpul șederii sale în capitala Franței, împreună cu un grup de studenți, face să ia naștere o mișcare culturală și patriotică „Junimea Română", cu un organ de presă bine scris, care descindea din ideile mișcării revoluționare dela 1848. Publicația n'a apărut, din păcate, decât de trei ori, dar societatea a dăinuit mai mulți ani, ținând ședințe săptămânale regulat, în cursul cărora se discutau aprins cele mai actuale probleme naționale. Intr'unul din numerele „Junimei Române" s'a publicat studiul lui Alexandru Odobescu despre „Muncitorul Român". Tonul publicației tinerilor era mai aspru, față de cel adoptat de bătrânii revoluționari în revista lor „România viitoare". Se pare că această notă se datora mai ales temperamentului aprins al tânărului Alex. Odobescu. El era un înfocat patriot și credea cu sinceritate în ideia de unitate a tuturor

Românilor. El însă nu se împăca cu sistemul gălăgios al bătrânilor, ridicând valorile culturale deasupra retorismului și a fanfaronadei, dovedindu-se un conservator discret și măsurat. Nu s'a putut împăca nici cu ideile liberalilor, nici cu acelea ale junimiștilor, și mai ales în chestia exproprierii averilor înstrăinate către mânăstirile orientale. Nu s'a bucurat de o înțelegere pe care, prin valoarea sa personală, ar fi meritat-o. Toți oamenii partidelor l-au privit ca pe un trădător al ideilor lor politice, dar nici el nu s'a grăbit să li-se arunce în brațe, izolându-se în lumea cercetărilor sale științifice. Alexandru Odobescu avea o obârșie autohtonă nobilă cu o pregătire intelectuală aleasă. Ele i-au asigurat un prestigiu nelimitat în toate manifestările vieții.

Ajuns ministru, în 1863, la vârsta de abia 29 de ani, conducând cu prestigiu și competență destinele învățământului românesc, în perioada lui de formare și consolidare, el n'a putut să rămână prea multă vreme în guvern, deosebindu-se radical de vederile Domnitorului Cuza, ale lui Kogălniceanu și celorlalți miniștri și parlamentari. Punctul său de vedere cu privire la această chestiune l-a formulat judicios în expunerea „Etudes sur les droits et les obligations des monastéres". Din timpul cât a fost ministru al școalelor a prins o dragoste nespus de mare față de documentele vechi și monumentele noastre istorice. In 1867 e numit comisar al Pavilionului Român la Expoziția Internațională dela Paris, unde a depus o râvnă deosebită și un spirit de organizare unanim recunoscut. Mai târziu, prin

(Urmare în pag. 2-a)

DESPRE TEATRU, TEATRU-ROMAN, TEATRU-LITERATURĂ ŞI DESPRE MĂSURA IN TEATRU

II

Dar din cele de mai sus, după cum se vede nu m'am referit decât la prima categorie.

Alături de aceasta există şi o a doua: piese de teatru, romane, etc., cari, deşi lungi, sunt totuşi de valoare.

Cum?

Simplu: chiar cele spuse mai sus şi criteriul acelo adoptat, ne vor da şi explicaţia şi justificarea.

Iată, să zicem că un autor dramatic mare, cu alte cuvinte nu un improvizat oarecare, îşi propune să ne reprezinte — ca în „Din jale s'a întrupat Electra" — destinul unei întregi familii.

Evident că într'un astfel de caz va fi cu totul explicabil să nu-i mai ajungă tradiţionalele patru sau cinci acte!

Lungimea în acest caz nu mai este, ca în categoria precedentă, datorită unor aglomerări indistincte de situaţii şi episoade şi capitole nesemnificative, ea nu mai este împinsă din simpla voinţă a autorului peste limitele obicinuite, ci de însăşi opera de artă, de ea însăşi: este cerută de ea!

Prin urmare, sub acest raport, nu li se poate face unor astfel de autori nici-un fel de învinuire, după cum, deasemeni, nici nu poate fi vr'o asemănare între ei şi anumiţi angrosişti de literatură cari, dacă se întind câte odată aşa de mult o fac mai întotdeauna din motive cu totul străine de orice preocupare estetică, de multe ori chiar din motive pur comerciale.

Dar chiar unui autor adevărat, căruia nu poţi să nu-i recunoşti valoarea şi probitatea artistică, încă — dat fiind că teatrul înainte de toate este spectacol — i se poate pune o întrebare: de ce numai decât trebue ca un autor dramatic să-şi asume sarcini dintr'acestea de-a prezenta în faţa spectatorilor o existenţă întreagă?

Fie ea a unui om, fie a unei familii?

Şi încă în desfăşurarea ei?

Când rostul artei dramatice este a surprinde viaţa în esenţele ei, în ceeace are ea general uman, concentrând omenescul şi redându-l prin câte-o anumită trăsătură, uneori într'o singură scenă sau, poate chiar printr'o singură replică?!

Evident, că dacă nu se va merge pe drumul acesta al artei-sinteză de viaţă ci al etalărilor complecte, al notării de detalii mai mult sau mai puţin esenţiale, atunci nu mai poate şti nimeni unde se va mai putea opri arta dramatică odată intrată pe această cale.

Se poate ajunge astfel şi în teatru ca, dela existenţa unui individ şi apoi la aceia a unei familii întregi, să se meargă pe urmele romanului, ca în Zola, de ex. care-şi propune să realizeze prezentarea nu numai a unei familii dar şi a tuturor urmaşilor ei, cu diversele ei ramificaţii, în toate activităţile şi mediile în care diverşii ei membri au ajuns: „Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire" — „Les Rougon Macquart" — care are nu mai puţin de douăzeci de volume!

Sau, deasemenea, să se încerce să ne presinte chiar şi o epocă întreagă aşa cum a încercat Balzac în a lui „Comédie humaine", iarăşi în nu mai ştiu câte zeci de volume iar acum recent Proust, în „A la réchérche du temps perdu" — optsprezece volume! — pentru a nu pomeni decât operile, dintr'un motiv sau altul, în adevăr reprezentative.

S'ar putea, zic — şi să nu se creadă că-i o simplă glumă sau un argument „prin reducere la absurd: se va vedea mai jos că s'ar putea să nu fim tocmai departe de

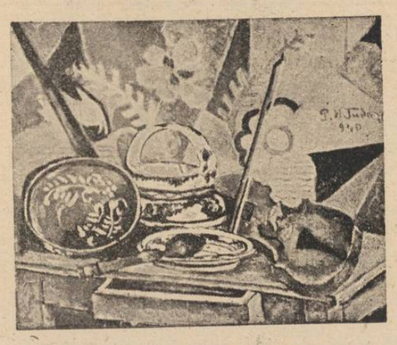

asta!... — ca teatrul s'o ia cândva şi el pe un astfel de drum.

Toată întrebarea este: acesta s'ar mai putea numi „teatru"?

Eu aşi înclina să spun că nu: socot că însăşi tehnica şi destinaţia lui o exclude.

In roman aşa ceva se mai poate, dar în teatru nu.

Ar începe să devie cu timpul în loc de teatru teatru, teatru-roman sau, împietând asupra tehnicei unei alte arte, ar începe să devie un fel de teatru cinematografic!

Până ce va veni reacţiunea!...

Dar până atunci aşa se va întâmpla: drumul acesta odată apucat, te duce singur la rezultatele aătate mai sus.

Iată-l pe O'Neill, altfel un mare autor dramatic: odată pornit dela piesele lui, cari, oricum, şi aşa erau deosebit de încărcate şi de evenimente şi de preocupări, piese cum ar fi de ex. „Patima de sub ulmi", cu timpul s'a văzut trecând — nu interesează succesiunea strict cronologică deloc — la piese excesiv de lungi cum ar fi „Straniul interludiu" pentruca, în definitiv, nici asta să nu-i ajungă ci să simtă nevoia să recurgă în cele din urmă la trilogii — această „Familie Mannon" sau, pe numele întreg „Din jale s'a întrupat Electro".

Şi iată că tot nu i-a fost suficient căci, lucru şi mai interesant, care confirmă în mare măsură evoluţia pe care am schiţat-o deja, O'Neill, aşa cum se arată în însăşi porgramul Teatrului Naţional, acum s'a apucat să lucreze la o octologie!

Da, nu mai puţin decât la o octologie teatrală.

(Şi ca să nu fie îndoială, precizez: o lucrare formată din opt piese de teatru distincte! Dac'ar mai fi şi drame toate!...)

Iar nota explică: lucrarea aceasta va trebui să cuprindă „viaţa unei familii americane — cum spuneam!... — în timp de 125 de ani, desfăşurată în diferite regiuni ale patriei sale".

Se poate, citind aşa ceva, să nu surâzi?

Totuşi cineva ar putea spune — şi cu drept cuvânt: „Ca să vedeţi ce ne aşteaptă!"...

In orice caz nu suntem în plin Zolă?!

Ori, cred că în felul acesta se păşeşte categoric pe urmele romanului: se creiază ceiace eu aşi numi „teatru-roman".

*

Dar confuziile în teatru sunt mai multe şi mai variate.

Iată „Chemarea Codrului". „Poveste" vitejească.

In adevăr, aşa îi zice însuşi autorul: „poveste".

Şi iată, nici una, nici două, fiindcă este prezentată dialogat, hai cu ea pe scenă: e teatru!

Poftim: „Rigă, două dame şi-un valet! Sau chiar şi „Casa Harwey", o lucrare altfel bună, dar care nu-i decât o simplă cronică domestică a unei familii englezeşti, care, iarăşi, este prezentată dialogat, este adusă pe scenă şi gata, este teatru!

Cum am spus, e o lucrare bună în felul ei, iar succesul pe care l'a avut atât la noi cât mai cu osebire în Anglia, este în felul lui îndreptăţit. El, însă, nu se poate spune că se bazează pe calităţile teatrale propriu zise ale acestei lucrări, cât mai degrabă pe interesul niciodată desmintit al publicului mijlociu pentru mediul de înaltă aristocraţie engleză, pentru culoarea locală şi atmosfera epocii victoriene cât şi pentru acel sentimentalism pudrat de care este îmbibată.

Dar piesele lui Claudel?

Trilogia lui, de ex.: „L'Otage", „Le pain dur", „Le père humilié"? Asta-i teatru? Poezie şi încă poezie admirabilă, poezie de zonă înaltă, da, însă nu teatru!

Poezie catolică deasemeni, ca şi în „L'Annonce faite à Marie"!

Dar să scoborîm dela un Paul Claudel.

Iată, în „Jean de la Lune": se imaginează o destul de neverosimilă şi de dulceagă — altfel bine nuanţată — istorioară duioasă, sentimentală, cu un anumit tâlc al ei, asezonată cu un fel de morgă la sfârşit, dialogată şi aceasta, secţionată mai mult sau mai puţin arbitrar în tablouri sau în acte şi astfel, intitulată comedie, devine şi ea teatru!

Exemplele, de altfel, s'ar putea înmulţi...

Ori, acesta nu mai e teatru propriu zis ci, cum cel de care m'am ocupat mai înainte era „teatru-roman", acesta începe să fie „teatru-literatură".

Numai că, în felul acesta, îmbrăţişând prea mult, teatrul, după cum se vede, riscă să nu mai fie teatru, să nu mai aibă un domeniu al lui care să-i fie propriu, să nu mai fie el însuşi!

Când începi existenţe şi faci trilogii şi octologii, când faci cronică de epocă numai de dragul cronicei, povestiri sentimentale sau vitejeşti, încercări psihologico-literare în legătură cu dedublarea personalităţii, cum şi alte.. esseuri asemănătoare, desigur că nu mai poţi să spui, chiar succes având, că eşti pe linia teatrului, ci pe aceia fie a romanului, fie a literaturei propriu zise, cari, dintr'o întâmplare, capriciu sau cel mult o ambiţie a autorului, au îmbrăcat forma pieselor de teatru!

❖

Şi acum, păşind la o concluzie a tuturor celor de mai sus, voiu spune că:

= Teatrul nu trebue să fie încărcat.

Fără a cădea în unele exagerări ale trecutului şi a pretinde numai decât „unitatea de acţiune" cerută de cei vechi sau de clasicismul francez, nu-i mai puţin adevărat, totuşi, că nu are nici-un sens ca într'o singură piesă de teatru să fie atâtea fapte şi evenimente de tot felul încât ar fi putut furniza material şi subiecte pentru zece piese nu pentru una!

= Teatrul nu trebue să fie excesiv de lung pentrucă el trebue reprezentat, trebue să fie spectacol.

Ori, trebue, din această cauză, să se ţie seamă de toate contingenţele de ordin material cari se leagă de aceasta.

Altfel, cei cari ar voi să joace asemenea piese se vor vedea obligaţi sau să adopte o soluţie ca aceia a Teatrului Naţional, spre a putea realiza şi păstra unitatea acelei opere dramatice, dar atunci se precipită şi se suprapun prea multe deodată în capul spectatorului, prea multe fapte, conflicte sufleteşti, etc., sau, invers, vor fi nevoiţi ca astfel de piese să le dea „în serii", în care caz sunt alte desavantagii: li se sacrifică unitatea, sunt legaţi spectatorii zile întregi de un acelaşi spectacol, plus că se acaparează un teatru în tot acest răstimp cu o singură piesă şi cu un singur autor.

= In fine, teatrul nu trebue să prezinte existenţe, setintimente în devenire şi vieţi în devenire.

Acestea pot şi trebue să facă parte din domeniul romanului care are la dispoziţie mult mai multe şi mai adecuate mijloace: introspecţiunea psihologică, analiza, comentariile şi reflecţiile de tot felul ale autorului, posibilitatea deschiderii tuturor parantezelor, descrierile, naraţiunile, etc., cu tot felul de artificii de retorică şi de stilistică (stil direct, indirect, etc.)

Desigur că în acest caz unii pot să se întrebe: dar ce-i mai rămâne atunci teatrului?

Îi rămâne destul!

Îi rămâne viaţa, dar nu-ca în nişte capsule rezumând în ele forţe maxime, cari uneori fac explozie — viaţă concentrată în gest, acţiune şi conflict.

Teatrul trebue să prezinte momente şi conflicte, iar nu existenţe!

Chiar atunci când, ca în „Orestia" lui Eschil, ni se prezintă destinul unei întregi familii şi toate nenorocirile şi tragediile cari o urmăresc şi se abat asupra ei — Eumenidele răzbunătoare!... — aceasta încă nu se face pe desfăşurări largi, pe etalări de viaţă, cum, deasemenea, nu se face nici prin obişnuitele disecări psihologice a personagiilor; efectuate sub ochii spectatorilor, cărora le

sunt prezentate şi nici prin notarea amănunţită, analitică, a tot felul de manifestări secundare, al căror singur rost este de-a complecta acestor personagii adevărate fişe biografice şi psihologice, ci tot pe momente şi tot pe conflicte!

Deci:

— evitarea oricăror excesive aglomerări de material scenic, episodic sau nesemnificativ, care ar îngreuia prea mult acţiunea şi ar compromite însăşi unitatea şi intensitatea piesei;

— dimensiuni normale pentru ca teatrul să poată rămâne în rosturile lui de spectacol;

— conţinut dramatic.

Ori, aceste cerinţe, cari sunt şi cele mai simple, la care te conduce însuşi bunul simţ, au toate şansele de-a fi şi cele mai importante, deci şi cele mai valabile, cari reprezintă pentru opera de artă tot odată şi garanţia cea mai serioasă de dăinuire altfel decât ca o curiozitate dramatică.

Sau altfel decât acele flori de sezon cari înfloresc câteva zile şi se ofilesc repede, piese cari — trăind numai printr'o îngăduinţă sau un capriciu efemer al publicului sau, uneori, prin personalitatea unui mare interpret care le-a susţinut — mor odată cu acel public şi cu epoca lor, dacă nu chiar cu stagiunea în care au fost jucate!..

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECOURI teatrale.

ATUNCI...

De-atunci, nu-i mult...

Doar câteva săptămâni. Şi asta — în definitiv — ce contează, când poţi să-ţi stabileşti totuşi o părere...

Parcă era o nebunie.

Teatrele pline şi cinematografele la fel.

Nicăeri însă o muncă şi un folos care să însemneze şi altceva decât pofta de câştig.

Arta era paralizată, ba chiar nimicită, de treburi cu totul altfel aranjate decât ca să fie — dacă nu promovată, dar cel puţin menţinută la înţelesul strict al cuvântului.

Reamintiţi-vă...

George Radomir la „Intim"; Sereda Sorbul la „Colorado"; iar un oarecare Ionescu, la „Lipscani"... Şi pe lângă aceste nume, legate de teatru ca focul de apă,

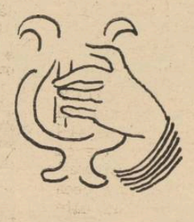

erau şi alte nume de „mari directori" cari la fel cu cei trei nu făceau decât să strice gustul publicului şi să batjocorească arta.

Până azi nu le-am pomenit numele, fiindcă pe-atunci orice rând era pentru ei o reclamă.

Azi, însă îi pomenim ca să reamintim tuturor la ce nivel coborîse teatrul şi cât de vinovaţi au fost toţi cari au îngăduit asemenea teatre cu directori negustori..

CLIMAT...

Notiţe strecurate cu dibăcie în unele ziare anunţă că unii „autori dramatici", în refugiul lor ales cu deosebită grije, nu stau degeaba şi că „îl folosesc pentru darea la iveală a unor noui opere dramatice, cari vor vedea lumina rampei în viitoarea stagiune"...

Fireşte că notiţele acestea nu pomenesc de numele d-lui Camil Petrescu şi nici de-al d-lor Victor Ion Popa şi Mircea Ştefănescu.

Notiţele acestea pomenesc de cu totul alţi „mari" autori dramatici, cari în ultimul timp au fost favorizaţi, până într'atâta,

încât operele lor au fost jucate şi acolo unde n'ar fi trebuit.

Să-i mai numim?...

E doar atât de evidentă prezenţa lor în aceste rânduri, încât nu ne sperie nedibăcia cu care i-am ocolit, ci ne sperie venirea „operelor" lucrate în refugiu, iar pe prima noastră scenă sau pe anexă, fiindcă domnii aceştia, din păcate, ştiu să beneficieze de toate timpurile...

CURAJ...

A fost un timp când numele câtorva artiste figurau regulat în coloanele unor reviste de specialitate, indicându-le „prezente la datorie" în spitale sau în alte diferite servicii de ocrotitoare asistenţă, încât din fiecare mic pansament făcea un curaj teribil, iar din fiecare servire a unei căni cu ceai o „eroică" iniţiativă.

Azi, însă, când se cere tuturor o efectivă prezenţă la datorie,

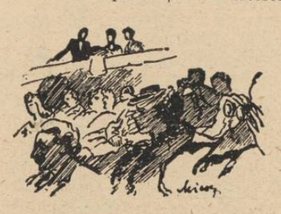

artistele noastre s'au risipit în fugă prin sate şi cătune, iar coloanele revistelor de specialitate s'au dedicat nu unei severe chemări, ci interesului de agrement pe care fiecare „vedetă" îl preferă în vruta lor împrăştiere, încât sportul cu bicicleta sau jocul cu mingea le arată mai îngreunate de griji, decât apăsătoarea mustrare a lipsei lor dintr'un spital sau din alte servicii.

TALENTUL...

Calitatea talentului la o artistă nu se desminte chiar şi-atunci când — constrânsă de împrejurări — artista e pusă să joace real un fragment din propria ei viaţă.

Şi talentul acesta e cu atât mai de rasă, cu cât fără regie sau alte indicaţii se lasă ademenit peste voia lui de farsa unor împrejurări ca să-şi recolteze hazul chiar în momentele cele mai critice.

Bunăoară, marea noastră comediană dela Teatrul Naţional, d-na N. A., din grija agoniselii sale, şi-a adunat ce are mai de preţ într'o casetă.

Şi regulat când coboară în adăpost, nu uită să ia acest mic „tezaur".

Intr'o noapte, însă, când a fost trezită din somn de prealarmă, d-na N. A. a fost mai grăbită ca de obiceiu.

Asta a dat prilej colocatarilor din adăpost să se amuze copios de încurcătura făcută de d-na N. A., reuşind să risipească îngrijorarea tuturor.

Ce se întâmplase?...

In graba aceea, a alarmei, d-na N. A. în loc să-şi ia obişnuita casetă, reuşise să ia... maşina electrică de călcat pe care o ţinea senină — fără să-şi dea seama —în braţe, cu toată ţăria unei ferite întâmplări.

I. M. LEHLIU

Alexandra Odobescu

(Urmare din pag. I-a)

1874, e chemat să ţină cursuri de arheologie la Facultatea de Litere din Bucureşti, fiind apoi numit titularul nouii catedre. Ca funcţiuni publice, a mai îndeplinit, timp de şase ani, misiunea de secretar dela înjiinţarea reprezentanţei noastre diplomatice din Paris, pe timpul ministeriatului lui V. Alecsandri. A mai fost membru în consiliul permanent al instrucţiei publice şi director al Şcoalei Normale Superioare. El nu s'a încadrat nici chiar în curentul celor dela „Junimea", fără însă ca să ia o poziţie de împotrivire. Cu prilejul isbucnirii războiului de neatârnare dela 1877 şi-a revărsat întregul elan patriotic, susţinând, cu tărie, intrarea noastră în războiu, în contradicţie cu susţinerile lui Ion Ghica, care credea că e bine să ne menţinem în neutralitate. Odobescu a fost şi un mare suflet, cu o rară înţelegere, apreciind şi ajutând efectiv pe cei merituoşi. Nu trebue să uităm ajutorul pe care i l-a dat, pe când era ministru al şcoalelor, lui B. P. Hajdeu, chemându-l la Bucureşti unde-l numeşte membru în comisiunea istorică pentru cercetarea documentelor mânăstireşti, care deţineau averi din pământul ţării. A fost un strălucit membru al Academiei Române şi un neîntrecut cercetător arheolog.

Spre sfârşitul vieţii, a avut de suportat nenumărate lovituri ale soartei şi îşi dă sufletul în chip tragic, în anul 1895. Scrisorile sale din ultima etapă a vieţii către soţia sa Saşa sunt rari documente de adâncă sensibilitate şi romantism. Această fire de savant ciudat avea revărsări de nostalgii copleşitoare, lăsându-se deseori pradă visului. Dar, întotdeauna, e un destin vitreg ca tocmai aceste individualităţi puternice să îndure loviturile necruţătoare ale vieţii şi neînţelegerii oamenilor.

In urma vieţii lui sbuciumate rămâne însă o activitate extrem de felurită şi bogată. Mintea lui a cercetat cu de-amănuntul toate tainiţele trecutului, scoţând la iveală comori întregi de adevăr şi lumină, îmbogăţind cu ele patrimoniul de valori culturale autohtone. Alexandru Odobescu, nu s'a rezumat numai la un anumit

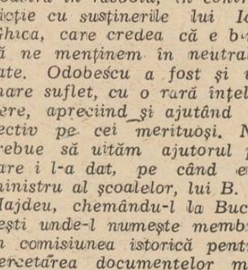

fel de activitate intelectuală. Literatul cu spirit romantic este dublat de un om de ştiinţă bine format. Colaborarea dintre ei se face în modul cel mai fericit, înlesnind opere de o reală şi trainică valoare. L-au preocupat deasemenea şi călătoriile, manifestând o vie

preţuire pentru frumuseţea peisagiului românesc, dând la iveală lucrările: Câteva ore la Snagov, Călătoria din Paris la Londra, etc. Nici istoria nu i-a fost străină, îndeosebi în episoadele ei revoluţionare istoria, războiul independenţei, etc.).

Dar mai presus de toate Al. Odobescu este cel ce pune, în Muntenia, bazele nuvelei istorice, servindu-se de materialul de cronică şi de tradiţia orală. Chiar dacă n'a reuşit să atingă culmile de realizare ale lui C. Negruzzi, cu al său „Alexandu Lăpuşneanu", nuvele-

le sale „Doamna Chiajna" şi „Mihnea Vodă cel rău" sunt două dintre cele mai reuşite realizări ale nuvelei istorice din Muntenia. El dă dovadă de o mai mare putere de amplificare a amănuntului, creindu-i trăsături romantice, făcând pe lector să savureze o atmosferă plăcută şi atrăgătoare, pe câtă vreme C. Negruzzi e mai realist, punând accentul pe pregătirea şi întreţinerea elementelor cari duc la desnodământul fatal, la conflictul dramatic. Tot ca operă literară avem dela Odobescu acel celebru tratat enciclopedic „Pseudokineghetikos", prilejuit de un pretext hasliu şi pitoresc. In această lucrare se află un bogat şi variat material, reflectând peocupări din toate ramurile de activitate. Este una din lecturile cele mai atrăgătoare, menţinând o atmosferă plăcută, vie şi un ritm de mişcare permanentă. Rămâi uimit de bogăţia informaţiilor,

de trecerea bruscă dela un subiect la altul, de dinamismul expunerii, de tăria argumentelor, de ambianţa specială, de suflul de viaţă nouă, desprinsă dintr'o ideală realitate.

S'a ocupat deasemenea de istoria literară, scriind studii serioase şi bine îngrijite, de clasicismul greco-roman, semnalând traducerile prin rapoartele făcute Academiei Române. L-a preocupat şi folklorul nostru, oprindu-se cu atenţia sporită la diferitele aspecte ale vieţii autohtone, în studii calde şi bine documentate. In acelaş timp a sprijinit pe cei ce se ocupau de culegerile de material poporan. Din contactul cu materialul de literatură poporană şi-a îmbogăţit limba cu valori expresive alese şi bogate. In filologie se declară împotriva curentului latinist.

In cercetările arheologice este iniţiator. Având o bogată cultură de specialitate dela Paris, a pus în valoare monumentele noastre străvechi. Lucrarea de specialitate cea mai de seamă este scrisă în limba franceză şi ea se referă la „Tesaurul dela Pietroasa". Din lucrarea aceasta nu a apărut decât un singur volum, deşi intenţia autorului era s'o redacteze în trei volume.

A avut roluri însemnate şi în şcoală, fiind director al Şcolii Normale Superioare şi membru în consiliul superior al instrucţiei. Nici teatrul nu i-a fost străin de preocupări, ocupând postul de director al Teatrului Naţional, unde-a lăsat urme de vrednică activitate. Chiar a încercat să compună piese de teatru, cu subiect istoric, dar nu ni s'a păstrat nici una din ele.

Iată, deci, cât de complex şi bogat este rolul lui Al. Odobescu în ansamblul literaturii noastre din veacul trecut, veacul formării şi consolidării piedestalului nostru cultural.

DUMITRU IMBRESCU

INSINUARE LA MOARTE ŞI ALTCEVA...

(Urmare din pag. I-a)

considerarea morţii din afară, din prisma exterioară, a lipsei contactului verificabil cu ea.

*

Imposibilitatea trăirii morţii, infirmă orice tentativă de iniţiere retrospectivă. Oarecari analogii se pot stabili experimentând ştiinţific, dar nu sunt satisfătoare decât teoretic. Ori, iminenţa morţii anulează teoreticul, impunându-se exclusiv trăirii unice. Experienţe verosimile sunt într'o măsură cele intuitive; însă moartea nu se poate identifica îndubitabil cu o cunoaştere, decât în limita în care intuiţia este cunoaştere. Şi intuiţia nu-i un mijloc investigativ infailibil, după cum nu e cunoaştere în întregime. (Afirmăm asta, considerând oarecum parţială frumoasa pledoarie bergsoniană pentru intuiţie).

Pare-se, moartea e precedată de unele structuri fiziologice de un pre-contact; ştiinţa a demonstrat că uneori ritmul biologic emite apartenenţe la moarte.

Credem că asemenea naturi sunt mai permeabile sentimentului morţii, acelui suflu care pluteşte atât de semnificativ în arta poporană. O dovadă în plus că ateoreticul permite nativ intuirea morţii şi favorizează pre-asimilarea ei.

Totuşi, certitudini despre moarte în sine, nu putem avea; câteodată, nici până în momentul ultimei luciditâţi nu sesizăm; de aceea cuvintele muribunzilor sunt semnificative, dacă am încerca desprinderea unor destăinuiri extraordinare. Ele, de obiceiu, exprimă stări de circumstanţă, neinteresante.

*

Tangenţa imediată cu moartea creiază, în general, un flux al spaimei, o desvăluire a străfundurilor conştiinţei, o alunecare în tragic. Spaima? Ceva care se opune definirii, comparată cu senzaţia unei suspensii dureroase, a apăsării, certitudinea deficienţii... Spaima aceea trebue să fie o sinceritate nudă şi brutală a neînsemnătăţii omeneşti, faţă de inexorabilul imperativ cosmic.

Urmează clipa de inerţie fugară a forţelor opuse şi interferate. Apoi, agonia... Etimologic, agonia indică lupta, sfârşitul organismului. Mai mult?....

*

Experimentul ştiinţei arată că într'un interior de celulă, sistemele moleculare sunt în necontenită preschimbare; uzura unora aduce naşterea celorlalte, succesiv sau alternativ. Asistăm la un proces care localizează, apoi sincronizează viaţa şi moartea.

Această repetiţie — epuizare şi regenerare — implică un ritm organic care poate deveni unitate de timp biologic. E aici un criteriu de valorificare şi clasificare: timp social, datând calendaristic; timp psihologic, neutralizând timpul social şi biologic, nedeliberat în conştiinţă. In toate însă factorul euritmic are preponderenţă; poate, cauza să fie depărtată, impusă de acel echilibru cosmic semnalat în cunoscuta perifrază a lui J. Gasquet: „.....Le rythme est la perception dans notre sang, du sang universel".

Dar ritm nu însemnează uniformitate; timpul psihologic neagă pe cel social şi biologic tocmai prin neparticiparea la uniform. Controversarea corelaţiei timp-materie implică divagaţii inutile aci.

Dificultatea interpretării morţii rezidă şi din neputinţa aducerii contribuţiilor clarificatoare. Moarte şi cunoaştere e o ipoteză; ne asociem acestui criteriu fiindcă şi-a asimilat sublimul experienţelor metafizice şi al trăirilor pasionale. Dar poate fi şi relaţia moarte — noncunoaştere; adică, prefigurarea morţii prin somn, cum o vedeau anticii sau aneantizarea din hinduism, sau paradisiaca recompensă creştină.

ION STANCU

INTRODUCERE LA POEZIA LUI LUCIAN BLAGA

de MIHAIL CHIRNOAGA

Fratelui meu Constantin, mort pentru Patrie

Fragmentul pe care-l publicăm mai jos face parte dintr'un studiu critic mai întins în care, pentru prima parte, am utilizat metoda psihologică a urmăririi diverselor etape ale evoluției conștiinței morale a scriitorului, pe care ni le revelează opera poetică. Am deosebit, astfel, șase stadii de conștiință la Blaga: euforia timereții, drama metafizic-creștină, împăcarea cu destinul, lauda destinului, satul și umanitatea senină. Publicăm: lauda destinului și satul. Pentru partea a 2-a, dedicată artei lui Blaga, considerațiile sunt mai restrânse, dat fiind scopul pe care această lucrare și l-a propus, și-anume, acela de a interpreta poezia lui Blaga pentru marele public, în așa fel încât să i se pătrundă bogatele, dar ermeticele sale înțelesuri. Ieșind, în aceste tragice vremuri, când spiritul este tulburat de amenințări imprevizibile, în arena literară abandonată trecător, simt profunda nevoie de a închina acest prim fragment celui mai scump frate al meu, mort între timp, pe câmpul de luptă dela Iași.

AL PATRULEA STADIU DE CONȘTIINȚA: LAUDA DESTINULUI

Sfâșiată de tendințe antagonice, conștiința poetului este dominată în precedentul stadiu de nevoia acceptării condiției umane. Universul metafizic și-a micșorat întinderea, înlocuindu-se zonele morale cu cele ale vieții, cu datele ce ne vin prin simțuri și sunt palpabile. Poetul se instalează între oameni deși nu renunță la evadările metafizice. Pe acestea le vom mai găsi, dar convertit la modalitatea nouă a poetului, adică în legătură strânsă cu imaginea, iarăși nouă, pe care acesta și-o face acum despre lume.

Iată o asemenea poemă, unde se pune în evidență noua imagine despre univers în poezia lui Blaga:

„Noapte întreagă. Dănțuiesc stele în iarbă.
Se retrag în pădure și peșteri potecile
Gornicul nu mai vorbește.
Buhe sure se-așează ca urne pe brazi,
În întunericul fără de martori
se liniștesc păsări, sânge, țară
și aventuri în care veșnic recazi
Dăinuie un suflet în adieri
fără ieri, fără azi.
Cu svonuri surde prin arbori
se ridică veacuri fierbinți.
În somn sângele meu ca un vol
se trage din mine
înapoi în părinți". („Somn", 194)

E vorba aici de o noapte totală, — n'are martori, — ce cuprinde întreg pamântul. Poetul utilizează un limbaj figurativ de un hermetism care trebuie strapuns: potecile care se retrag în peșteri sau în păduri sunt, de fapt, drumurile pe care el nădăjduise să aibă acces la Dumnezeu. Acum, acestea s'au ridicat ca o punte sau mai multe ale unei cetăți destinată a rămâne în singurătate. Rămas fără posibilitate de evadare în metafizic, la Dumnezeu, agitația poetului se va potoli, ceea ce se exprimă clar în liniștirea pasarilor, sângelui, țării și mai ales a acelor „aventuri în care veșnic recazi" cu înțeles atat de sibilic. După ce aceste lucruri s'au săvârșit, pătrundem, deodată, într'un termen de mare însemnătate în vocabularul poetului și care este *somnul*. Noaptea care a învăluit pământul și'n care potecile s'au ridicat încat nici o aventură de evadare nu mai e posibilă, aduce somnul. In acest somn un singur element nu-și găsește liniștea, și-aceia este sângele; el procedează la o stranie operație: se trage până în părinții depărtați. Veacurile fierbinți ridicate cu sgomote surde printre arbori sunt veacurile părinților și strămoșilor pe care le aude urechea poetului.

E momentul să ne mai oprim odată.

Dumnezeu necoborând între noi ca să ne lumineze calea, întreg universul zace într'un întunerec al neștiinței, dormind un somn etern. Atunci când mintea și trupul obosit al ființei cad în uitarea și totala neștiință a somnului, când trupul se odihnește în impasibilitate, în nemișcare, numai sângele continuă o activitate neobosită. Numai moartea odihnește sângele. Vom înțelege în curând însemnătatea sângelui în poezia lui Blaga, ca un aspect al aspirației sale metafizice, a acelei aspirații ce-l îndeamnă către ieșirea din cadrele materiale ale vieții. Deocamdată, să întărim prin cuvintele poetului, teoria somnului universal:

„Noapte. Subt sfere, subt marile,
monadele dorm.
Lumi comprimate,
lacrimi fără de sunet în spațiu
monadele dorm.
Mișcarea lor, lauda somnului".
(„Perspectivă", 222).

Poezia, îngreunată la înțelegere de prezența termenului filozofic de *monadă*, se desleagă ușor dacă îl vom explica. După Leibniz, monada este cea mai simplă ființă, sau atomul metafizic. Acastă ființa simplă sau atom metafizic este condiția de existență a oricărui compus, aflându-se în centrul existenței, întreaga lume fiind un agregat de monade. Ele sunt ale regnului uman, ca și ale celui mineral, sau vegetal, după cum mai sunt ale pământului ca și ale universurilor interastrale.

Poezia ne arată, inițial, aceiași tutelară noapte ca și în „Somn". Apoi ni se spune că monadele dorm subt niște mari sfere, ce par a fi acele ale dumnezeirii. Mișcarea lor, dela cele care compun regnul mineral, la cele care însuflețesc omul sau mișcă rotitoarele universuri interplanetare, precisă, limpede, predestinată, această mișcare ca de ac de ceasornic, ce nu suferă nici un fel de abatere, este însăși frumusețea în care s'a născut, există și va dura *somnul universal*. Și ca în ori ce frumusețe, și'n aceasta se implică lauda ei. Poetul fiind între monade, în mijlocul frumosului somn universal va aduce prinosul de laudă acestuia, sau, cum am spune noi, prinos de laudă destinului omenesc, destinul acestuia fiind însuși somnul neștiutor al naturii.

Iată dar că poetul declară singur existența somnului universal, spre lauda căruia se simte acum chemat. Părăsind speculația filozofică (cuvântul monadă este un accident), și întorcându-ne în pragul figurativ din poema „Somn", sub eternul somn al omenirii, se-afirmă vitalitatea neadormită a sângelui. Acesta constituie substanța universală care ca un ocean scaldă pe dinăuntru ființele. Când poetul proclamă retragerea sângelui în părinți, se afirmă un reflux și un fel de refugiu. Expresia ascunde, în realitate, dorința autorului de a se retrage din condiția sa fizică, într'o lume care fiind aceea a părinților nu mai există fizicește, dar există spiritualicește; când sângele *„fuge în părinți"*, se cade a ceti aici o convertire a cunoscutelor aspirații metafizice, a căror neisbutire de a se ridica până la Dumnezeu din precedentele încercări, le limitează, de data aceasta, la zone mult mai restrânse. Plasma aspirațiilor metafizice persistând, își caută, acum, o altă scăpare, fixându-se pe trunchiurile umanității ieșite din cadrele fizice și care sunt strămoșii. Cine, când universul și deci și omul este adormit, mai poate vehicula aspirațiile metafizice, decât substanța care și'n somn seagită, și care-i sângele?:

„Închis în cercul aceleiași vetre
Fac schimb de taine cu strămoșii.
Norodul spălat de ape subt pietre,
Seara se'ntâmplă mulcom s'asculț
In mine cum se tot revarsă
Poveștile sângelui uitat de demult".
(„Biografie". 195)

„Aceiași vatră" semnifică o aceiași condiție, care e cea umană, acum acceptată. In cadrul ei, schimbul pe care altădată poetul dorea să-l facă cu Dumnezeu, de data aceasta îl face cu strămoșii, *„norodul spălat de ape subt pietre"*. *„Poveștile sângelui uitat de demult"*, sunt ceea ce mai înainte fuseseră veacurile fierbinți care sunau surd prin arbori.

Ca toate modurile esențiale ce compun poezia lui Lucian Blaga, și-acesta de față poate fi recunoscut, cu o înfățișare embrionară, în poeziile dinainte. Nimic nu e întâmplător, nimic nu e accidental la Blaga. Pe când poetul era în starea euforică a tinereții în care fizicul și metafizicul se amestecau nediferențiate, el a cântat cea mai îndepărtată copilărie, — pruncia. — Intr'un colț al casei, poetul găsește un leagăn:

„Păianjenii-și țeseau în el măruntele lor lumi,
iar carii măcinau tăcerea".

Apropiindu-se, el pipăie cu „degetele amintirii" trecutul peste care se prăbușește într'un hohot de plâns:

„Eram așa de obosit
de primăveri
de tinerețe
și de râs.
Aiurind mă căutam în leagănul bătrân
cu mâinile pe mine însumi —
ca prunc".

Oboseala îi provine dintr'o prea puternică sbuciumare în viața comună; primăverile, tinerețea, râsul, nu convin adevăratei vocații a poetului. Neștiutor — pe-atunci — de acea vocație (metafizicul) scriitorul se refugiază într'o zonă foarte îndepărtată care, deși merge până la a ieși aproape din cadrele fizice, fiind vorba de pruncie, rămâne totuși în ea, la limitele-i. Intr'o altă poezie, „In marea trecere", 192, acea oarbă intuiție care-l împinge necontenit să-și găsească o scăpare din condițiile fizice, se exprimă astfel:

„Numai sângele meu strigă prin păduri
după îndepărtata-i copilărie,
ca un cerb bătrân
după ciuta lui pierdută în moarte".

După copilărie strigă acum *sângele*. Acesta constituie elementul nouii stări care se formează: imaginea ce reprezintă portița de scăpare din cadrele propriei materialități este găsită. De aici și până la a căuta contactul cu strămoșii ca și refluxul sângelui către părinți punct terminus al acestui stadiu, nu mai e decât un singur pas.

In stadiul de față, Blaga afirmă somnul universal, a cărui impunătoare frumusețe merită laudele omenești. In cadrul acestui stadiu, sângele reprezintă ceea ce rămâne din cunoscuta aspirație metafizică, obligată la restrângerea treptată a limitelor sale.

AL CINCILEA STADIU DE CONȘTIINȚA SATUL.

O creștere subcutanată, în felul celei de mai sus oferă și descrierea noului stadiu. Această „Indemnuri le viață", 179, este cuprinsă în culegerea „In marea trecere", care exprimă la maximă plenitudine drama metafizică a poetului. Ea este puțin favorabilă altor teme. Sunt acolo deci, poemele desnădejdilor, a tăgăduirilor vieții pe care le-am văzut, și, printre ele, ciudat, această poezie a elanurilor, în care, nici mai mult nici mai puțin, poetul cântă munca dură a lucrătorului, adică acea muncă care se desfășoară în mediul cel mai refractar al materiei:

„Din fântâni sfredelițe'n osia planetei
îți scoți gălețile de foc.
Nu te cunosc, nu mă cunoști,
dar o lumină alunecă
depe fața ta pe fața mea,
fără să vreau mă alătur bunei tale vestiri
și-o strig în sfintele vânturi."

E mai mult un imn de slavă, ridicat lucrătorului în uzină, prototip al aspectului mecanicist din lumea modernă. Parcă, sătul de tribulațiile metafizice și de sbaterea sa în gol, poetul ar simți nevoia să se ataşeze lucrurilor concrete, teribile, reale. O altă semnificativă poemă se găsește către sfârșitul aceleiași culegeri. Ea mai poartă și titlul cu înțeles de „Semne", 188. Scriitorul vizionează un timp mitic, când oamenii, în procesiuni solemne, vor părăsi orașele, îndreptându-se către pădurile seculare neatinse de spurcata lor mână ca și spre viața simplă a naturii, ca să mai învețe odată *„poveștile uitate ale sângelui"*. Atunci, din munți și din păduri vor coborî spre orașele părăsite animalele sălbatice:

„Din depărtatele sălbăticii cu stele mari
doar căprioare vor pătrunde în orașe
să pască iarba rară din cenușă.
Cerbi cu ochii uriași și blânzi
intra-vor în bisericile vechi
cu porțile deschise,
uitându-se mirați în jur."

Cerbul este și simbolul naivității simple, a celei mai curate naturi. Poetul sfătuește aceste animale curate și naive să părăsească locurile blestemate, unde „casele au încercat cândva să ucidă pe copiii omului". Descifrăm în poezia de față o intensă năzuire după simplitățile naturii, după realitățile idilice, și după basmele vieții aflate prin păduri și prin peșteri. Viața omului în case fiind otrăvită, adevărata viață este în codri și munți. Aceasta ar fi concluzia logică pe care poezia o impune.

In poezia „Veac", 232, după o trecere fugară în revistă a tuturor aspectelor apocaliptice din veacurile moderne, făcută într'un ritm de goană sălbatecă, se evocă, la sfârșit puterea măreață a naturii, cea etern deschizătoare de izvoare, cu alte cuvinte de viață.

Peste turnuri se transmit „intercontinentale svonuri electrice", antenele de radio „fantomatice, „pipăie spațiile cu alte graiuri și alte vești", orașele sunt pline de tot felul de lumini și semnale, aceleași lumini țipă orbitoare în teatre, și chiar arhanghelii trimiși să pedepsească satanismul modern al oamenilor se rătăcesc și ei prin „baruri", unde o dansatoare „le trece prin sânge râzând".

Eternitatea vieții curate și simple este apoi evocată antitetic:

„Dar sus la o mie de metri'nălțime, spre răsărit
stelele își spun povești prin cetini de brazi
și'n miez de noapte râtul mistreților
deschide isvoarele."

In liniștea eternă a ținuturilor de departe, mistreți care dau drumul șipotelor pământului, simbolizează singura isvorîre de viață adevărată.

Natura din „Semne" și „Veac", este așa dar idilică, senină și cu înfățișare străveche. Adevărat că idilică, senină este natura din aceasta doua poezie, dar trebuie să subliniem că ea are o posibilă desfășurare în domeniul concret și real. Nu mai suntem acum în plan metafizic, luptându-ne cu cerul pentru a-l poseda, nici în cel restrictiv metafizic, făcând „schimb de taine cu strămoșii" într'un univers prăbușit în somn prin voința supra naturală a Ascunsului; acum universul se luminează. Noaptea a dispărut. Se proclamă deliciile naturii idilice, care deși îndepărtată, este totuși posibilă. Spre ea se vor îndrepta oamenii în procesiuni sfinte. S'ar zice că procesul de conștiință al poetului tinde spre dezintoxicare, ca și spre vindecare, ieșind din bolnavele preocupări metafizice „ca dintr'un râu blestemat". Poetul începe să apară înseninat, mai firesc și mai bun. Poetul privește cu ochi curați, natura.

Răstimpul de elaborare a unei astfel de poezii ca acea remarcată acum, nu are o durată lungă. Natura idilică și paradiziacă începe să se populeze cu oameni și alte viețuitoare creindu-se atmosferă nouă, în care joacă un rol principal unele obiceiuri foarte ciudate. Poema „In munți", 206, ne descrie o seamă de întâmplări năstrușnice. Vrăji stranii și întâmplări nemaiintâlnite domină și configurează un astfel de univers: „duhul mușchiului umed umblă prin văgăuni"; „ciobanii îngroapă la rădăcina brazilor" pe acei miei uciși „de puterile codrului", iar — semnificativ —, Dumnezeu se face mic sub copaci:

„să aibă loc ciupercile roșii
să crească sub spatele lui".

Stăpân al acestui univers nou în poezia lui Lucian Blaga, este un balaur, — de fapt balaurul din poveștile românești —, care visează și el lucruri cu totul ciudate „lapte albastru furat din stâni", având „ochii întorși spre steaua polară". Așa dar, oameni, vrăji, obiceiuri păgâne, un balaur, iată ce populează universul cel nou al poeziei. Prin aceasta se precizează direcția spiritului ce tinde să-și asimileze o nouă realitate și care este aceea a satului românesc.

Să dăm și câteva lemnite noui, oarecum adiacente, colecționate în trecere, de către noul mod al conștiinței poetului, pe care o surprindem crescând mereu și mereu în alte chipuri.

Stadiul acesta oarecum real asimilează acum și alte posibile universuri reale, ce se introduc în aceiași constelație de preocupări. In poezia „In jocul întoarcerii", 210, poetul se visează cronicar român plecat în exil cu Voevodul său, cam cu o mie de ani mai înainte, pe malurile Vistulei. Desigur, poeții se pot visa cum vor, dar numai anumite stări de conștiință determină anumitele chipuri cum ei se visează. Altădată, poetul se visa în preajma lui Dumnezeu luându-se la luptă cu ascunsa lui îndărătnicie. Mai târziu se întorcea, nedefinit, către strămoșii cu care comunica prin spirit. Acum, distanțele evaziunilor sale metafizice se scurtează și mai mult, poetul visându-se în lumi și mai apropiate, intrate în domeniul posibilului. Aspirația metafizică fiind în regres, locul părăsit este luat de mediile lumii reale. Observația că mediile reale sau posibile se vor înmulți din ce în ce mai mult, înlocuitoare ale mediului metafizic, intrat în declin, trebuie avută mereu în vedere.

Un mediu real este iubirea. Sentimentul aproape că dispăruse dela primele două culegeri din conștiința poetului. Evident, el nu mai are amploarea veche, dar este prezent.

„Se revarsă în mine drumurile
toate pe care ai umblat.

și

„Un vecin prin zidul meu aude
răbdarea neagră a aceluiași pas"
„Elegie", 218.

Distihuri care configurează profilul etern al dragostei. Dacă aici este numai o evocare generică a sentimentului, în „Drumuri", 221, accentul este mai real, poezia apărându-ne ca născând dintr'o întâmplare efectiv petrecută:

„Sub bolți, de nicăieri nici un ecou.
Părul tău joacă în vântul
pe care l-am întâlnit ieri în alt oraș
și care me-a ajuns din nou".

Acestea-s sumare evenimente amoroase, dar suficiente pentru cadrele noului stadiu de conștiință ce avem a determina.

Multe poezii ne vorbesc acum de cetăți, de turnuri, de ziduri, de castele. Altele ne descriu credințele sătești, ceeace indică pătrunderea în miezul noului stadiu de conștiință. Poezia „Drumul sfântului", 223, se bizuie pe un motiv de poveste: *fetele au îndrăgit balaurul*, acelaș balaur al poveștilor românești, pe care l-am mai întâlnit. Motivul e pus ca motto.

Din ce în ce mai mult credințele populare își fac loc în poezia acestui stadiu. „Intrebări către o stea", 267, se fundează pe credința la sate, că fiecare om își are steaua sa ocrotitoare

„De ești a mea, păzindu-mi anul și vatra
n'aruncă nimenea după tine cu piatra?",

întreabă poetul amintindu-și de starea de blestem și boală, atât de frecvente mai de mult între preocupările sale. Un obiceiu popular este ca ursul să treacă din sat în sat ca să calce pe oamenii cu dureri de șale:

„Bolnavii de oase din cele o mie de sate
în cale-i s'așternu. El îi calcă de rău. Și de bine
el joacă, vorbe uitate spunând lângă umerii lor.
Spre seară boala iese din casă, din gând și din
vine".

Doctorul popular, vindecătorul de dureri și boli, este văzut în continuare, într'o măreție, care împrumută ceva din măreția lui Dumnezeu, marele vindecător al tuturor durerilor:

„Are un mers larg, când purcede, ca de'mpărat.
Chihlimbar — miez galben — poartă sub
fruntea'n apus.
Cu mâinile — în stânga și'n dreapta — pare
că veșnic
și-ar împărți pădurile ce le are în țara de sus".
„Ursul cu crin", 280

Va mai întocmi poetul și o colindă pentru pruncușorul ceresc, Domnul Isus. „fără tată" („Colindă", 278), iar în poezia „Rune", ne va vorbi de semnele unei oarbe fatalități sub care zăcem cu toții, poezie care ar putea purta ca motto credința populară a zicerii: ce ți-e scris în frunte ți-e pus. Toate fărturile lumii poartă un semn: păsările subt aripi, luna pe față. Până și stanele de piatră, jivinile, cucuta au această semnătură a destinului:

„Rune, pretutindeni rune,
cine vă'nseamnă, cine vă pune?
Fărturile toate, știute și neștiute
poartă-o semnătură — cine s'o 'nfrunte?".

Mai mult ca alții, poetul se poate întreba pe drept cuvânt, cine să înfrunte destinul, el care înfruntându-l, a căzut învins și umilit. Din acea încercare semeață, mai trist și mai mohorît s'a'ntors să-și treacă „povara de pe un umăr pe alul".

Cu poezia „Arhanghel spre vatră", 272, ne găsim în posesia mărturisirilor directe ale poetului, ce-și recunoaște, astfel, miezul stadiului nou de conștiință:

„Mă'ntorc de-acum ca
albina spre stup
cu harul subt aripi
cu-amurgul în trup

Pe cumpăna lumii
o zi se închină
plină de fapte
și fără de vină

De câte ori calc
prin brazda bătută
buzele humii
pe tălpi mă sărută

Mă'ntorc de acum spre
vatra'n lumină.
Adâncile mele
orzuri se'nchină"

Se înțelege, desigur, că „vatra'n lumină", are alt înțeles acum, decât l-a avut „cercul aceleiași vetre", expresie întâlnită în precedență. In vreme ce ultima zace sub somnul nopții universale, cea dintâi răsare în lumină. Atunci vatra erau strămoșii, neamul, acum este satul, brazda luminată. Ba într'o altă poezie, satul este chiar satul natal, la care, pocăit, poetul revine:

„Nimeni nu mă cunoaște. Vântul. el singur,
sau plopul
de aur. Plop înălțat de-un fir neväzut asemenea
fusului.
Nedumirit turnul se va uita două ore în urma
mea
până m'oiu pierde din nou subt dunga
apusului".
„Sat natal", 244.

Fie că este vorba de satul natal, fie că se vorbește, generic, de satul românesc, de pretutindeni, conștiința poetului se pătrunde plenar de noul univers căruia îi imoracă hainele. Poeziile sunt adesea distihuri, așa cum pot fi privite majoritatea poeziilor populare. Poetul cântă credințele populare; face până și o colindă, iar la 284 se cântă „Haiducul", care este una din realitățile codrilor românești, etc., etc.

Dar este satul acesta o realitate materială? Noua figurație lirică, nu ascunde ea oare o cunoscută constantă a spiritului blagian?

Noi știm că procesul de conștiință al poetului s'a desfășurat totdeauna prin complementarea a două planuri: fizic și spiritual, materie și suflet, vocație terestră și aspirație metafizică. Știm cum a renunțat la Dumnezeu, revenind la o împăcare cu destinul, dar aspirația metafizică subsistă în tot ce se mai plămădește în conștiința sa. Ea s'a întins atunci pe urmele strămoșilor, restrângându-se din spațiile siderale, investigațiile nefructuoase. Planul metafizic restrângându-se a dat prilej celui material, vital, să se extindă, și am văzut cum, șovăitor dar neîntrerupt, poetul renaște la viață, împăcându-se cu propriul său destin. In stadiul de conștiință la care ne găsim, procesul său de reintegrare în viață și-a anexat domenii noui, sau, dacă nu noi, ieșite pentru un anumit timp din preocupările sale: iubirea și, oarecum, moartea. Dar aspirația metafizică a dispărut ea complect? Cântarea lumilor idilice, paradiziace, a naturii elementare, foarte îndepărtată ca existență, reprezintă de fapt, transpunerea aspirației metafizice din planul strămoșilor, unde o lăsasem, pe un plan mai scăzut și restrâns. Deposedată din drepturile ei, aspirația metafizică, treptat, treptat, este înlocuită de o stare umană, pură, vindecată de răni, boală și blesteme. Satul lui Blaga, la întocmirea căruia colaborează tendințe idilice dar și stranii elemente de vrajă ca și elemente de poveste, situându-se cu foarte puțin în afara peisagiului real și existent, indică ceeace mai rămâne din cunoscuta aspirație metafizică, ce, în alte culegeri a fost tutelară. După acest stadiu, poetul intră în umanitatea de tipul comun.

Cataclism

Un fulger peste veac ne e cuvântul
Și unda urii 'nvălue pământul.
Din înălțimi cad ploi de foc și fier
Și îngerii tărâmului ne pier.

Victoriile smulse din destine,
Stau pe ruini ghirlânzi de intestine.
Spre cumpene de cer și de blestem
Sub cataclisme mâna Ta o chem.

Rămâne omul pironit în gol.
In jurul lui e moarte și pârjol.
Din vatra stinsă mulcom și fierbinte
Ne răscolesc părinții din morminte.

Un ochi veghează, celălalt adoarme.
Ni-s visele 'mpânzite de alarme.
Curg ape negre noaptea prin cetăți,
Tresar sub lespezi vechi pustietăți.

De secoli înviem și iar murim.
De secoli om pe om ne cucerim.
Iar pentru Dumnezeul care nu-i
Ne sfârtecăm în fiecare cui.

ION SOFIA MANOLESCU

CALDERON
— Teatrul său —

Don Pedro Calderon dela Barca Barreda Gonzales de Henao Ruiz de Blasco y Riano, contemporan cu Lope de Vega și cu Don Diego Velasques de Silva, acela care avea să scrie o sută opt veritabile comedii, a văzut lumina zilei la Madrid în anul 1601, în casa părintească din „Calle de las Fuentes".

Tatăl său, Don Diego — secretar al ministerului de finanțe al regatului — nu a fost prea bucuros de nașterea celui de-al doilea fiu al său, care îi stingherea oarecum viața puțin ușuratecă și plină de neprevăzut ce o ducea.

Până la vârsta de patrusprezece ani, a fost crescut în casa părintească de mama sa vitregă, — o ființă ciudată — care își dorea cu pasiune „tămăduirea sufletului". După această vârstă, este trimes la Toledo ca să se dedice studiului teologiei.

Aici stă foarte puțin, fugind la Salamanca unde urmează cursurile liceale, absolvite relativ mediocru.

Trece bacalaureatul și se consacră studiului Dreptului.

Furat de o tinerețe necoaptă, duce o viață ușuratecă, plină de destrăbălări și compromisuri, până când, nevoia de bani — și vocația — îl face să scrie versuri.

Fire schimbătoare — de adevărat „Hidalgo" — cochetând cu muzele, scrie când versuri, când proză.

La un concurs poetic organizat în cinstea Sf. Isidorius, scrie poezii de o oarecare valoare, fapt ce-l face câștigătorul acelui concurs — fiind încurajat și premiat de însuși Lope de Vega.

Dupe aceste prime succese, scrie zeci de piese și poezii care-l fac cunoscut, lucrările lui dramatice fiind reprezentate cu mari succese în toate orașele Spaniei.

Duce mai departe o viață de boem, și, în acel mediu de comedieni, poeți și rataţi ai timpului său, scrie lucrarea lui cea mai de seamă, aceia care-l va face nemuritor, aceia care va străbate veacurile: „La Vida es sueno — viața este un vis". După părerile marilor critici Max Krenkel, Massimo Bontempelli și Menendes y Gelayo, această capodoperă a sa ar fi fost inspirată din romanul popular: „Barlaam y Iosafat".

Urmează alte zeci de piese, dintre care „El Alcade de Zalameea — Judecătorul din Zalameea", reprezintă o mare valoare literară, „Vraciul îndrăsneț" care a servit ca motiv de inspirație lui D'Ouville, pentru comedia eroică „L'Esprit follet".

Mai departe hoinar, și cu un copil dupe el, străbate frumoasele ținuturi ale Spaniei, până când ajunge „Seful grajdurilor" temutului duce de Alba. Aici stă iarăși puțin, pentru ca să-l găsim mai târziu luptător al ducelui de Olivarez, în războiul din Catalonia.

Revine iar în teatru și îndeplinește funcția de regisor al „Teatrului Reale" din Madrid.

Incearcă să intre în slujba Curții — dupe cererea adresată de el — pentru „a compune o „fiesta" sau o „grande opera" care să onoreze Curtea, sau propria măreție a sublimului nostru Rege Filip IV".

Se călugărește un timp — și, spre sfârșitul vieții — tot fără o existență temeinic asigurată, dar având patru servitori, respectând deci ceeace el numea „grandezza", — scrie „No hay burlas con el amor — cu dragostea nu-i de glumit" și „Prințul statornic", una din dramele preferate ale lui Goethe.

Punând capăt unei vieți aventuroase, moare în primăvara anului 1681, sfârșind o existență, — cum a spus-o — o viață rea în marele teatru al lumii reale.

In limba noastră, domnul Al. Popescu-Telega, membru corespondent al Academiei Spaniole, a tâlmăcit cu perfecțiunea unui virtuos „Viața e un vis".

Marele savant Ovid Densușianul, a tradus drama „Judecătorul din Zalameea", jucată la „Teatrul Național" din București în 1911.

Și azi, din opera nemuritorului Calderon, țâșnesc lumini în infinit, lărgind orizontul fără sfârșit al culturii, punând făptura în legătură cu Dumnezeu.

AUREL A. STAMBULIU

PAZNICUL FARULUI

—NUVELĂ—

Traducere din polonă de MARIAN ZBASKI

Se întâmplă, cândva, ca paznicul farului din Aspinwall, nu departe de Panama, să dispară fără veste. Cum faptul se petrecuse în timpul furtunei, se presupunea că nenorocitul, găsindu-se probabil, prin cine ştie ce întâmplare, chiar pe marginea insuliţei stâncoase pe care se înalţă farul, a fost luat de talazurile oceanului. Presupunerea aceasta părea cu atât mai îndreptăţită, cu cât se constată, a doua zi, şi lipsa bărcii sale, adăpostită de obiceiu într'o scorbură a stâncii. Era vacant aşa dar postul de paznic al farului — vacanţă ce nu putea dăinui însă mult timp, avându-se în vedere deosebita însemnătate a acestui far atât pentru navigaţia locală, cât şi mai ales pentru cursele vapoarelor care circulă între New-York şi Panama. Golful Mosquito abundă în bancuri şi dune, care, dacă în plină zi îngreunează navigaţia, apoi în timpul nopţii — mai ales când de pe apele încălzite de soarele tropical se înalţă ceaţa — o fac aproape imposibilă. Singura călăuză a numeroaselor vase este atunci: lumina farului.

Grija de a găsi un nou paznic reveni consulului Statelor-Unite, care-şi avea reşedinţa în Panama. Era o sarcină destul de grea, cunoscând că: pe de o parte, urmaşul trebuia să fie găsit neapărat în termen de douăsprezece ore; se cerea, pe de altă parte, ca acest urmaş să fie un om foarte conştiincios — primirea deci oricui era cu desăvârşire exclusă; lipseau, în sfârşit, candidaţii pentru postul oferit.

Traiul în singurătatea turnului este, fără doar şi poate, excepţional de greu şi nu surâde câtuşi de puţin fiilor Sudului, obişnuiţi cu trândăvia şi preferând libertatea şi vagabondajul. A fi paznic de far, e tot una cu robia. Cu excepţia Duminicilor, el nu poate părăsi de loc insuliţa-i stâncoasă. O luntre din Aspinwall îi aduce, odată pe zi, provizii de alimente şi apă proaspătă; luntraşii se îndepărtează apoi numaidecât şi — întreaga insuliţă, având o întindere doar de un pogon, rămâne iar pustie. Locuinţa unui lampagiu este însuşi farul, pe care el e îndatorat a-l întreţine în ordine; ziua, el trebue să semnaleze cu ajutorul unor fanioane de diferite culori, variind după indicaţiunile barometrului; seara — să aprindă lumina. N'ar fi cine ştie ce osteneală, dacă, pentru a ajunge de jos la focarele lentilelor din vârful turnului, n'ai fi fost nevoit să urci cele patru sute şi mai bine de trepte — peste măsură de înalte — ale unei scări în spirală, ba să mai faci această călătorie de câteva ori pe zi. E o viaţă într'adevăr monahală, ba mai mult — o viaţă de sihastru.

Că Mr. Izaak Falconbridge se găsea aşa dar într'un impas cum n'a mai pomenit de mult, — neştiind unde să găsească un nou şi statornic urmaş al răposatului, — nu era lucru de mirare. Vă puteţi închipui deci bucuria lui, când mult jinduitul urmaş se ivi, nitam-nisam, chiar în aceeaşi zi... Era un moşneag, nu-i vorbă, — să fi avut vreo şaptezeci de ani sau poate şi mai mult, — dar vioiu, drept ca o lumânare, cu mişcări şi ţinută de ostaş. Avea părul alb, ca neaua, — tenul bronzat, ca la creoli; în schimb — ochi albaştri, care tăgăduiau orice legătură cu oamenii Sudului. Un chip trist şi abătut, dar inspirând cu toate acestea încredere şi onestitate. Dela prima vedere, el plăcu lui Falconbridge. Nu mai rămânea decât să-l examineze; ca urmare se începu între amândoi următoarea convorbire:

— De unde eşti?
— Sunt Polonez.
— Cu ce te-ai îndeletnicit până acum?
— Am rătăcit prin lume.
— Unui lampagiu trebue să-i placă a şedea locului.
— Am nevoie de odihnă.
— Slujit-ai undeva? Ai certificate doveditoare a unui conştiincios serviciu la stat?

Unchiaşul scoase din sân un sul de mătase decolorată, semănând cu sdreanţa unui vechiu drapel, îl desfăcu şi zise:

— Iată certificatele mele. Crucea aceasta am dobândit-o la treizeci [1]). Cea de-a doua e spaniolă — o am dela războiul carlist; cea de-a treia e legiunea franceză; aceasta, a patra, am primit-o în Ungaria. Am mai luptat şi'n Statele de Nord împotriva sudiştilor [2]), dar acolo nu se dau cruci — iată în schimb această hârtie.

Falconbridge luă documentul şi începu să citească:

— Hm! Skawinski? Acesta e numele dumitale?... Hm!... Două drapele cucerite cu mâna proprie într'un atac la baionete... Ai fost soldat viteaz!

— Voiu şti să fiu şi un conştiincios lampagiu.

— Vei trebui să te urci zilnic, de câteva ori, în turn. Ai picioare sdravene?

— Am străbătut doar pe jos plenele [3]) cele nemărginite.

— All right! Dar cu serviciul maritim eşti familiarizat?

— Am servit trei ani ca balenar.

— Incercat-ai cumva diferite meserii?

— Da, dar tihnă n'am găsit în niciuna.

— De ce?

Bătrânul ridică din umeri.

— Aşa mi-i soarta se vede...

— Oricum, îmi pari prea bătrân pentru un paznic de far.

— Sir! — izbucni deodată candidatul, cu glas emoţionat, — sunt foarte trudit şi necăjit. Am trecut, precum vedeţi, prin multe. Postul acesta e unul din acelea, pe care le-am râvnit cel mai mult. Sunt bătrân, am nevoie de linişte! Cât n'aş da să-mi spun acum: aici vei poposi de-abinelea, aici ţi-e portul. O, Sir! numai de dumneavoastră depinde aceasta. Poate nu se va mai ivi, a doua oară, ocazia unui astfel de serviciu. Ce noroc, c'am fost în Panama... Vă implor... Iau pe Dumnezeu martor, că sunt aidoma unui vapor care, dacă nu intră'n port, se scufundă... Dacă doriţi să fericiţi un om bătrân... Vă jur că sunt cinstit, dar... mi-e lehamete de atâta pribegie...

Ochii albaştri ai unchiaşului exprimau atâta implorare, încât Falconbridge, care avea inimă bună, deschisă, se simţi mişcat.

— Well! — zise el. — Te primesc. Eşti lampagiu

Faţa moşului se lumină de o negrăită bucurie.

— Vă mulţumesc.

— Poţi pleca azi la turn?

— De sigur.

— Atunci good bye!... Dar un lucru încă: să ştii, că pentru orice neglijenţă în serviciu vei fi concediat îndată.

— All right!

Chiar în seara aceleiaşi zile, după ce soarele asfinţise de cealaltă parte a istmului şi o noapte fără crepuscul urmă zilei însorite, noul paznic al farului se şi găsea la postul său, căci suluri de lumină vie, proiectate de fanal, mângâiau — ca şi'n alte seri — undele călătoare. Noaptea, tăcută şi calmă, ca o adevărată noapte din ţinuturile tropicelor, era învăluită de o ceaţă luminoasă şi diafană care împrumuta lunei o enormă cunună de curcubeu, cu conture moi şi neprecise. Singură marea se învolbura, — apropriindu-se fluxul.

Skawinski stătea pe balcon; cum acesta venea chiar în dreptul uriaşelor lentile, chipul lampagiului, privit de jos, părea un punct mic, negru. Incerca, bietul om, să-şi adune gândurile şi să priceapă noua-i situaţie. Dar mintea îi era încă prea copleşită de năvala evenimentelor, pentru a putea cugeta în voie. El simţea acum ceea ce simte o fiară hăituită, atunci când, reuşind să scape de urmăritori, se odihneşte pe colţul vreunei stânci inaccesibile sau în adăpostul vreunei văgăuni. Venit-au şi pentru dânsul, în sfârşit, zile de linişte şi de reculegere. Conştiinţa siguranţei îi umplea sufletul de o mulţumire fără margini. Ici, de pe această stâncă, el putea acum să-şi râdă de pribegia-i de odinioară, de trecutele năpaste şi insuccese. Era într'adevăr ca şi corăbia aceea, căreia furtuna îi frângea catargele, îi rupea odgoanele şi-i smulgea vântrelele, aruncând-o din înaltul norilor către fundul genunei, pălmuind-o cu talazuri şi sculpând-o cu spume — dar care a reuşit, în cele din urmă, să intre totuşi în port. Imaginile acestei furtuni se perindau acum cu iuţeală pe dinaintea ochilor săi, în contrast cu paşnicul viitor pe cale de înfiripare. Ceea ce povestise el lui Falconbridge, era o părticică doar din viaţa-i sbuciumată — rămăseseră nedestăinuite însă mii de alte întâmplări. Avea ghinionul, astă biată fiinţă, că ori de câte ori îşi întindea undeva cortul şi aprindea focul, cu gând de statornicire, un vânt hain îi smulgea ţăruşii cortului, îi spulbera vatra şi-l mâna, vijelios, şi pe dânsul către pieire. Privind deci acum, de pe balconul turnului, legănarea valurilor luminoase, el îşi depăna în minte, pe îndelete, tot şirul tristelor sale păţanii.

Luptase vitejeşte în cele patru colţuri ale lumii — şi încercase, în lunga-i pribegie, apropape toate meşteşugurile. Muncitor şi cinstit, agonisise nu arareori ceva bănişori — pentru a-i iroşi mai apoi, în ciuda oricăror prevederi şi a celei mai înţelepte chiverniseli. Fusese săpător de aur în Australia, căutător de diamante în Africa, vânător al struţului în Indiile Orientale. Când apucase să-şi întemeieze o fermă în California, veni seceta şi-l ruină. Abia începuse o brumă de negoţ, cu sălbaticele triburi ce sălăşluiau în inima Braziliei, şi i se sfărâmă pluta pe Amazon, iar el, desarmat şi aproape gol, rătăci, timp de câteva săptămâni, — prin păduri, — hrănindu-se doar cu fructe sălbatice, putând cădea în orice clipă pradă fiarelor răpitoare. Injghebase o făurişte în Helena, în Arkansas, şi o mistuiră flăcările marelui incendiu ce cuprinsese întreg oraşul. Cutreierând Munţii Stâncoşi, încăpu într'o zi pe mâna Indienilor; numai graţie unor vânători canadieni, putu să scape ca prin urechile acului. Servise ca marinar pe un vapor ce făcea curse între Bahia şi Bordeaux, — apoi ca aruncător de cange pe o balenieră: amândouă aceste vase naufragiară. Avusese o fabrică de ţigări în Havana — fu prădat însă de către asociatul său, pe când zăcea bolnav de „vomito". Dar iată-l în cele din urmă în Aspinwall — şi aici păreau a lua sfârşit nenorocirile sale. Căci ce putea oare să-l mai ameninţe pe această insuliţă stâncoasă? De bună seamă nici apa, nici focul, nici oamenii. Din partea oamenilor, de altfel, Skawinski nu cunoscuse prea multă răutate: i-a fost dat să întâlnească mai mult semeni buni, decât răi.

Părea, totuşi, că-l persecută toate cele patru elemente. Cei, care-l cunoscuseră, spuneau că n'are noroc — şi cu aceasta lămureau totul. El însuşi devenise în cele din urmă maniac, într'o măsură oarecare. Credea anume că o mână viguroasă şi răzbunătoare îl urmăreşte pretutindeni, pe uscat şi pe apă. Nu-i plăcea însă să vorbească despre aceasta; câteodată numai, când îl întrebai a cui e mâna aceea, el îţi arăta, misterios, steaua polară şi răspundea că vine de acolo...

Intr'adevăr, nenorocirile sale erau atât de constante, încât îţi dădeau de gândit şi puteau fi lesne cuiu la inima aceluia, asupra căruia se abăteau. El avea în schimb răbdarea unui Indian şi o mare şi calmă putere de rezistenţă, izvorînd din lealitatea inimii sale. Pe vremuri căpătase, în Ungaria, mai multe lovituri de baionetă, şi aceasta numai pentru faptul că nu voise să apuce căpăstrul ce i se oferea, drept unicul mijloc de scăpare, şi să strige: pardon. Tot atât de îndărătnic era şi în nenorociri. Suia calvarul său, cu aceeaşi încăpăţânare şi dârzenie cu care o furnică urcă muşuroiul. Prăvălit de o sută de ori, el îşi reîncepea liniştit călătoria — pentru a suta una oară. Era, în felul său, un bizar cu totul deosebit. Veteran, trecut prin Dumnezeu ştie câte focuri, otelit în nevoi şi necazuri, dârz şi tenace, — avea totuşi o inimă de copil. In timpul molimei din Cuba, el însuşi se'mbolnăvise, fiindcă dăruise bolnavilor, din rezerva-i destul de însemnată de chinină, întreaga cantitate de care dispunea, fără să-şi lase pentru sine nici măcar un gram.

Mai avea şi o altă ciudăţenie: deşi pătit, prin câte pătimise, era pururea plin de încredere şi de nădejdea că toate se vor îndrepta. Iarna, se însufleţea întotdeauna şi prevestea mari evenimente. Le aştepta nerăbdător, şi, tot cu gândul la ele, anii îi treceau... Dar iernile se succedau, una după alta, şi Skawinski nu s'a mai ales, din toată aşteptarea-i, decât cu cărunţeala, la fel de albă ca neaua iernilor trecute... Imbătrânise în sfârşit — începu a-şi pierde energia. Răbdarea-i devenea din ce în ce mai asemănătoare resemnării. Calmul şi tenacitatea-i de odinioară făceau loc, încetul cu încetul, predispoziţiei pentru sentimentalism — încât din militarul impasibil de altă dată, nu mai rămase, cu trecerea anilor, decât un plângăreţ, gata a vărsa lacrimi pentru nimica toată.

In afară de aceasta, îl chinuia din când în când cea mai cumplită nostalgie, aţâţată prin te miri ce împrejurare: vederea rândunicelor, a unor păsări sure, aducând cu vrăbiile, a zăpezii de pe munţi, sau adierea vreunei melodii, semănând cu aceea auzită cândva... In cele din urmă însă, doar un singur gând puse stăpânire pe întreaga-i fiinţă: gândul odihnei. Acesta îl copleşi pe de-a'ntregul pe bătrân, înnăbuşind într'însul orice dorinţă şi speranţă. Nimic, care să fie râvnit cu mai multă ardoare, nimic mai nepreţuit nu putea găsi acum imaginaţia acestui veşnic rătăcitor, în afară de un paşnic ungher, în care să se poată odihni şi aştepta, liniştit, sfârşitul. Poate tocmai datorită faptului, că un ciudat capriciu al soartei îl făcuse să vânture ţări şi mări şi nu-i dase nici măcar răgazul să răsufle puţin, îşi închipuia sărmanul că maximul fericirii omeneşti nu poate fi altul decât acela — de a nu mai pribegi. Nu-i vorbă, i se cuvenea de fapt o astfel de fericire modestă, dar se obişnuise pasă-mi-te cu necazurile atât de mult, încât, gândind la acea nenorocire, el părea aidoma pământenilor în genere, atunci când visează lucruri inaccesibile. Nu mai îndrăznea să nădăjduiască. Cu toate acestea, pe neaşteptate, numai în răstimp de douăsprezece ceasuri, — el căpătase un serviciu care părea ca ales tocmai pentru dânsul, dintre toate serviciile de pe lume. Nu era deci de mirare, că, ori de câte ori aprindea seara lanterna, era atât de uluit, încât se întreba singur, de-s aievea toate acestea, şi nu cuteza să răspundă: da.

Dar între timp realitatea începea să-l dumirească, prin dovezi învederate. Zăbovind aşa dar pe balcon, orele i se scurgeau pe nesimţite. Contempla, îşi îndestula sufletul, se convingea... S'ar fi părut că vede marea pentru prima oară'n viaţa lui, căci ceasornicele din Aspinwall vestiseră demult miezul nopţii — şi el tot nu se îndura să-şi părăsească postul culminant de observaţie, privind mereu... Jos, la picioarele sale, sburda marea. Lentilele lanternei străfulgerau întunerecul, subt un uriaş unghiu ascuţit de lumină, dincolo de care privirile unchiaşului se pierdeau în depărtarea tenebrelor nepătrunse, tainice şi înspăimântătoare. Dar depărtarea aceea părea a goni către lumină. Valuri lungi, de sute de verste, purcedeau din adâncurile beznei şi mânau, vuind, până către coastele insuliţei, iar coamele lor spumegânde se vedeau atunci licărind trandafiriu în lumina farului. Fluxul creştea văzând cu ochii şi inunda bancurile nisipoase.

Graiul misterios al oceanului clocotea din străfunduri, din ce în ce mai furtunos şi puternic, semănând uneori cu bubuitul tunurilor, aducând alteori ba cu foşnetul unor păduri uriaşe, ba cu îndepărtatul şi confuzul tumult al vocilor omeneşti. Erau clipe când totul părea cufundat în tăcere; peste puţin însă auzul bătrânului putea deosebi: nişte oftări prelungi, urmate de un fel de plâns în suspine — apoi iarăşi reluarea groaznicelor izbucniri de odinioară. In cele din urmă vântul împrăştiă ceaţa, dar aduse în schimb nouri negri, sdrenţuiţi, care întunecară luna. Din spre apus, bătaia lui sporea din clipă'n clipă. Talazurile săltau cu furie în spre rocile stâncii, prelingându-şi de astă dată spuma de-a-lungul temeliei farului. In depărtare gemea furtuna. Pe întunecatul şi'nvolburatul necuprins licărira, deodată, câteva din acele verzi felinare ce atârnă pe catargele vapoarelor: mici puncte verzi, aci săltând sus de tot, aci lunecând în jos, aci oscilând când spre dreapta, când spre stânga. Skawinski coborî în camera sa. Furtuna îşi întetea urletul. Acolo, afară, oamenii de pe acele vapoare se luptau cu noaptea, cu bezna, cu valurile; — în odăiţa lui însă era linişte şi tăcere... Chiar ecourile uraganului pătrundeau foarte slab prin zidul cel gros al farului, şi numai ritmicul tic-tac al ceasornicului îl legăna pe unchiaşul trudit — îmbiindu-l la somn.

II

Incepură a se scurge ore, zile şi săptămâni....

Marinarii susţin că uneori, când marea e foarte învîrcorată, un glas îi chiamă pe nume, în puterea nopţii şi a beznei. Dacă necuprinsul apei e în stare a chema astfel, e cu putinţă deasemenea ca, atunci când omul se găseşte pe pragul bătrâneţei, să-l cheme şi o altă nemărginire, mai întunecată şi mai tainică încă, — şi cu cât e mai obosit de viaţă, cu atât mai plăcute îi sunt aceste glasuri. Dar pentru a le putea asculta în voie, îi trebue linişte şi singurătate. Pe aceasta din urmă mai ales — izolarea deplină, cerută parcă de presimţirea mormântului — o îndrăgeşte bătrâneţea.

Farul era de acum un astfel de semi-mormânt pentru Skawinski. Nimic mai monoton, ca viaţa într'un asemenea turn. Tinerii, dacă o acceptă, părăsesc serviciul după câtva timp. Iată de ce lampagiul este de obiceiu un bărbat mai în vârstă, posac şi taciturn. Când întâmplarea îl face să descindă din turn şi să iasă în lume, el merge ca un om trezit dintr'un somn adânc. Pustniciei din far îi lipsesc toate acele impresii mărunte, care în viaţa obştească te învaţă a adapta totul propriei tale fiinţe. Orice părticică din lumea înconjurătoare a lampagiului este o imensitate şi nu are forme închegate, precise. Cerul este un univers, apa — un al doilea, iar între aceste două nemărginiri pâlpâe singuraticul suflet omenesc! E o viaţă în care orice crâmpeiu de gând este de fapt o continuă meditare, iar din această meditare, nimic nu-l poate trezi pe lampagiu — nici chiar îndeletnicirile sale. O zi e aidoma celeilalte, întocmai ca două mărgele dintr'un fir de mătănii, şi poate doar schimbările vremii constitue unica variaţie.

Skawinski se simţea totuşi nespus de fericit — atât de fericit, cum nu fusese niciodată în viaţă. Se scula odată cu revărsatul zorilor, — dejuna, — ştergea lentilele lanternei, — apoi, aşezându-se pe balcon, îşi desfăta ochii contemplând depărtarea mării. Era o neostoită perindare de tablouri, ce nu putea sătura niciodată privirile lacome ale solitarului spectator. Pe fondul imens, de peruzea, se vedeau de obiceiu nesfârşite stoluri de vântrele umflate, strălucind în bătaia soarelui atât de puternic, încât îţi luau vederile; câteodată corăbiile folosind vânturile numite alizee, pluteau în şir întins, una după alta, semănând astfel cu un lanţ de pescăruşi sau de albatroşi. Butoiele roşii ale geamandurelor, indicând calea, se legănau pe valuri, în joc uşor, domol. Printre poporul de pânze, îşi făcea loc în fiecare zi, pe la amiază, un enorm panaş de fum cenuşiu. Era vaporul care aducea la Aspinwall pasageri şi mărfuri dela New-York, lăsând în urma sa o brazdă de clăbuci, lungă şi spumoasă.

De cealaltă parte a balconului, vedea Skawinski, ca în palmă, Aspinwallul şi portul său plin de viaţă, cu pădurea-i de catarge deasupra roiurilor de luntri şi de bărci, iar ceva mai departe — casele albe şi turnuleţele oraşului. Dela înălţimea farului, căsuţele păreau nişte cuiburi de pescăruşi, luntrile — puzderii de geotrupi, iar oamenii, în forfoteala lor — punctuleţe pe cheiul alb, pietruit. Dimineaţa, aura uşoară din spre răsărit aducea cu sine freamătul confuz al vieţii omeneşti, predominat de şuierul vapoarelor. La prânz, urma ora siestei. In port înceta orice mişcare; pescăruşii se pitulau în scorburile stâncilor; valurile îşi potoleau legănarea şi deveneau lenevoase; — şi atunci, pe uscat, pe mare şi în tot farul, planau clipe de desăvârşită linişte, neturburată prin nimic. Nisipurile galbene, desvelite prin retragerea unduirii, străluceau ca nişte pete de aur pe oglinda apei. Columna farului se reliefa viguros pe albastrul zării. Soarele revărsa torente de raze peste unde, nisipuri şi recife. Şi tot atunci o dulce toropeală îl cuprindea pe bătrânul paznic. El savura din plin deliciul acestei odihne, iar când se gândea că ea va fi imanentă — nu-i mai lipsea nimic.

Skawinski se încânta cu propria-i fericire. Fiinţa omenească se obişnueşte pe nesimţite cu o soartă mai bună; cu aceeaşi uşurinţă prindea şi dânsul din ce în ce mai multă credinţă şi încredere în sine. Işi zicea anume că, de vreme ce oamenii durează palate pentru invalizi, pentru ce Dumnezeu n'ar purta de grijă în sfârşit şi invalidului său? Pe măsură ce timpul trecea, bătrânul stăruia tot mai mult în această convingere. Se familiarizase deabinelea cu turnul, cu lanterna, cu stânca, cu bancurile de nisip şi cu singurătatea. Făcuse cunoştinţă deasemenea şi cu pescăruşi, care îşi depuneau ouăle prin coclaure şi ţineau, seara, sfat pe acoperişul farului. Tot aruncându-le rămăşiţe din mâncarea sa, păsările se domesticiră în curând atât de mult, încât, de îndată ce cădeau primele fărâmituri, o adevărată furtună de aripi albe îl împresura din toate părţile, iar moşneagul se plimba prin mijlocul sburătoarelor ca un păstor printre oi. In timpul refluxului, el pornea în spre bancurile joase de nisip, de pe care culegea melci gustoşi şi splendide scoici perliere de nautili, ce presărau limbile uscatului după retragerea apelor. Noaptea, la lumina lunei şi a farului, se ducea la pescuit — vârtoapele stâncoase roiau de peşti. Indrăgise deopotrivă şi stânca solitară şi insulita-i râpoasă, a cărei singură vegetaţie erau doar niste plante pitice, uleioase, secretând un fel de răşină vâscoasă.

Sărăcia insulei îi era recompensată în schimb prin privelişti mai îndepărtate. In orele nămiezii, când atmosfera devenea foarte diafană, se putea vedea întreg istmul, până la Pacific, acoperit de o vegetaţie extrem de abundentă. I se părea atunci lui Skawinski, că vede o singură grădină grandioasă. Mănunchiurile de cocotieri şi de banani uriaşi alcătuiau parcă superbe buchete învolte, chiar în spatele caselor Aspinwallului. Mai departe, între Aspinwall şi Panama, se zărea o pădure imensă, pe deasupra căreia plutea, în fiecare dimineaţă şi către seară, o pâclă roşie de exalaţii — o pădure într'adevăr tropicală, înundată de ape stătătoare, încâlcită de liane, urzind un singur şi infinit foşnet de orchidee colosale, de palmieri, de arbori de lapte, de fier şi de cauciuc.

Prin luneta sa de paznic, unchiaşul putea deosebi nu numai arborii, nu numai foile late ale bananilor, ci şi cetele de maimuţe, cârdurile de marabuţi enormi şi de papagali, care toate, în amalgamul şi sburdarea lor, păreau uneori un imens nour de curcubeu pe deasupra pădurii. Skawinski cunoştea de aproape astfel de păduri, căci după naufragiul său de pe Amazon, rătăcise săptămâni întregi prin asemenea desişuri şi bolţi de verdeaţă. Văzuse, câtă primejdie şi moarte se ascunde subt un chip minunat şi surâzător. In atâtea nopţi petrecute acolo, el auzise, de foarte aproape, chemările mormântale ale maimuţelor urlătoare şi răcnetele jaguarilor, — văzuse şerpii giganţici, legănându-se aidoma unor liane pe arbori. Cunoştea prea bine acele somnoroase lăcuri pădureţe, abundând în torpile şi roind de crocodili; ştia mai bine ca oricare altul sub ce jug trăieşte pământeanul în acel haos de nepătrunsă sălbăticie, în care orice frunză întrece de zeci de ori mărimea lui, în care mişună acele mosquitos [4]) însetate de sânge, lipitori de arbori şi uriaşi păianjeni veninoşi.

Trecuse prin toate, încercase şi pătimise atâtea, încât cu atât mai mare îi era acum plăcerea ce i-o pricinuia contemplarea de sus a acelor matos [5]) admirarea frumuseţii lor, şi cu atât mai fericit se simţea, ştiindu-se scutit de trădări. Turnul său îl ferea de orice rău. Moşneagul îl părăsea doar arareori, în dimineţi de Duminică. Işi punea atunci mantaua albastră de paznic, cu nasturi de argint, îşi prindea la piept crucile sale, — şi ori de câte ori, ieşind din biserică, auzea pe creoli spunând între dânşii: „Avem un lampagiu foarte cumsecade". — „Şi luaţi seama că nu este eretic, deşi e Yankee!" — îşi înălţa, cu mândrie, capul alb ca laptele. Se înapoia însă la insula sa, îndată după sfânta liturghie — şi era fericit atunci, deoarece nu dădea crezământ încă uscatului. Tot Dumineca era rezervată cetirii ziarului spaniol, pe care şi-l cumpăra în oraş, sau a „Herald-ului" new-yorkez, împrumutat dela Falconbridge. Căuta în ele — cu înfrigurare — ştiri din Europa...

Sărmana inimă bătrână! Din acest turn solitar şi de pe această a doua emisferă, ea tot mai bătea pentru ţară... Câteodată, când luntrea care îi aducea zilnic alimente şi apă, trăgea la mal, el cobora deasemea din turn, ca să mai stea de vorbă cu epistatul Johns. Dar cu trecerea timpului se sălbăticise parcă. Incetă a se mai duce în oraş, a citi ziare şi a asculta discuţiile politice ale lui Johns. Treceau astfel săptămâni de-a rândul, fără ca el să fi văzut pe cineva, şi nici pe dânsul nimeni. Singurele mărturii ale fiinţei sale erau doar dispariţia alimentelor, lăsate pe mal, şi lumina farului, aprinsă în fiecare seară, cu aceeaşi regularitate cu care aurora, purceasă din apă, vestea de cealaltă parte a mării faptul zilei. Părea că unchiaşul devenise indiferent pentru lume — şi nu era mostalgia, pricina, ci faptul că şi aceea trecuse în resemnare.

De acum, lumea lui toată începea şi se sfârşea pe insuliţă. Se obişnuise cu gândul că nu va mai părăsi turnul decât în clipa morţii şi uita cu desăvârşire că, în afară de el, mai există ceva... De altfel devenise şi mistic. Privirile ochilor săi — albaştri şi pururi blânzi, ca ai unui copil — zăboveau tot mai mult în atintirea zării, pierdute parcă în depărtări nemărginite. In izolarea-i continuă, în prezenţa unei lumi pe cât de simple, pe atât de măreţe, bătrânul începea să piardă tot mai mult din conştiinţa eului său, înceta de a mai exista ca fiinţă şi se contopea din ce în ce mai intim cu mediul înconjurător. El însuşi simţea aceasta, dar nu cu ajutorul raţiunii, ci doar instinctiv. In cele din urmă rămase la credinţa, că cerul — apă — stânca şi turnul — dauritele bancuri de nisip — vântrelele umflate şi pescăruşii — fluxul şi refluxul — nu sunt, laolaltă, decât o perfectă monadă — un singur suflet, imens şi tainic; — că el însuşi se adânceşte în acest mister şi simte acel suflet care se sbuciumă şi se potoleşte. S'a pierdut în neant..., în legănarea iluziilor, în uitarea de sine — şi în această limitare a propriei sale existenţe, — atât de izolate, — în această semi-veghere, dormitare, el şi-a găsit pacea atât de mult râvnită — o pace atât de deplină, încât părea aidoma letargiei.

1) E vorba de răscoala din anul 1830 a Polonezilor împotriva Rusiei.
2) Războiul de Secesiune (1860).
3) Stepe în California.
4) Un fel de ţânţari care produc, prin înţepătura lor, malarie, friguri galbene şi alte boale.
5) Păduri uriaşe.

(Urmare şi sfârşit în N-rul viitor)

HOMO

O, Tatăl meu, din adâncimi Te chem
Nu Te cunosc, vederile-mi sunt oarbe
Un negru vis nădejdile îmi soarbe
In vechi cătuşe de durere gem.

Mi-i pasul stins în mâluri şi pământ
Din beznă vin şi nopţile mă chiamă
Aud ca'n freamăt glasu-ţi de aramă
Dar gându-mi stă în pulbere, înfrânt.

Mi-i fruntea grea de-a morţii sărutare
Ce văd măreţ e lacrimi şi părere
Ce ştiu adânc e umbră şi tăcere
Incet păşesc, cu cât alerg mai tare.

Cuprind o zare, cerul mă alungă
Mă strigă'n humă sumbre aurore
Pe faţă-mi trec abia 'nviate ore
Şi ţărmul morţii stă să mă ajungă.

IULIAN VESPER

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

15

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 15
MARȚI 30 MAI 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

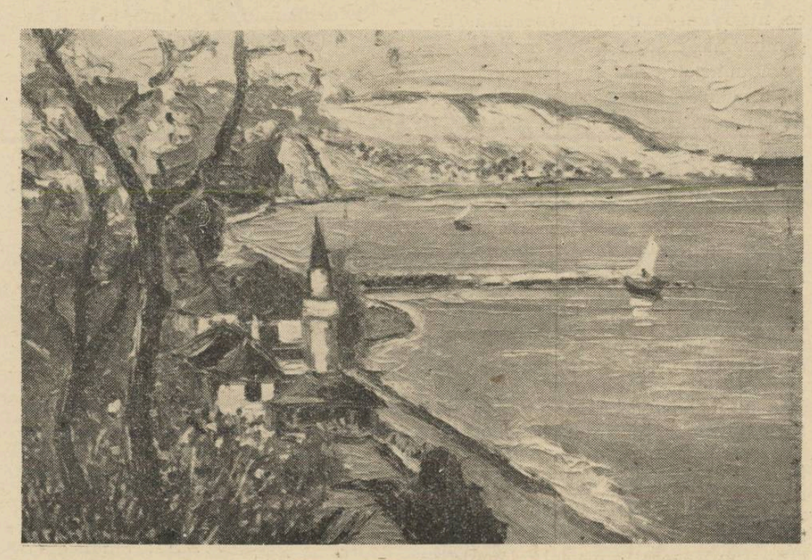

HENRY VINTILESCU — Balcic

Dintr'un „Carnet de război"

ZILE DE FRONT...

de STELIAN TECUCIANU

De două zile și de două nopți stăm fiecare în câte-o groapă cu câte o foaie de cort în spate și de două zile și de două nopți plouă într'una. Cele câteva săpături pe care le-am făcut două nopți la rând, pentru adăpost, au dat de apă la un metru numai adâncime și cu o deziluzie mai mare decât a celor care scormonesc pământul în zadar în căutarea vinelor de aur, a trebuit să renunțăm la ele. Ciuda noastră nu este desigur mică (ea mă face, cu ironie ,să-mi amintesc de acea legendă sau superstiție nordică populară care pretinde că vracii sau inițiații descoperă isvoarele cu o nuia cu două ramuri și să mă compătimesc și pe mine și pe ceilalți, că tocmai aci în Sud, fără nuia și fără alte rituale, suntem niște nefericiți vraci), dar nu pierdem speranța; odată și odată tot va trebui să descoperim pe o mică înălțime sau aiurea, un pământ mai prietenos și mai ospitalier în care să ne putem aciui și adăposti de ploaie și de reumatisme. O! Dacă n'ar fi apa asta murdară care se împrăștie în limane nesfârșite ca o caracatiță, ochiurile astea de apă moartă ale unei mări degenerate și ridicole, adâncă numai de câțiva centimetri, uitată aici de indolența de altădată a mării Sarmatice, marea asta cu nume fetid de „mare putredă"!... Și dacă ploaia asta care cade în gropile noastre și pe noi, dușmănos ca un tic-tac insidios și inutil pentru a face și mai tristă stepa asta nesfârșită ar mai fi cum ar mai fi!... Așa, cu apă în dreapta, apă în stânga, apă de sus și apă pe pământ și sub pământ, aproape că am uitat că în față avem vrăjmășia vicleană a dușmanului și că dela ea, moartea poate poposi oricând la noi. Rușii dealtfel, cu toate gloanțele și cursele lor ,nu înseamnă aproape nimic pe lângă ploaia asta insinuantă, pe lângă marea asta putredă răsfirată peste tot pe sub pământ și pe lângă udătura asta nemiloasă și fără sfârșit a pământului. Stau și ei, casi noi, ascunși în pământ ca niște cârtițe, poate mai bine ca noi sau poate căutând ca și noi un adăpost care să nu fie fântână și când nu trag, uitând că altădată vremea rea era vremea bună a atacurilor lor, socotesc mai util să ne facă, la megafon, strigături de tandrețe sau invitații de... etichetă, ca la horele și jocurile noastre dela țară. Discursurile și muzica sunt doar pasiunea lor și nu mă mir dacă uneori socotesc mai eficace megafonul decât arma și dacă odată cu lăsatul amurgului, pe ploaie sau altcum, transformă tranșea în tribună.

De sărbători însă, au căutat să-și varieze „programul" și și-au completat obișnuitele lor șuete de propagandă, cu o audiție de muzică românească pe care au ținut să o încheie cu câteva motive populare rusești. (Din groapa mea, ascultând cântecile rusești, nu m'am putut opri să nu notez aceste atribute care mi s'au părut relevante pentru muzica slavă: exuberanța plină de viață a omului care uită că va muri vreodată și melancolia dizolvantă a omului care parcă nici nu mai trăește; ascultând „Do svidania" (La revedere) bunăoară, mi s'a părut că n'am auzit niciodată mai trist și mai dureros, melodia tuturor despărțirilor). Când însă au încercat să închidă audiția cu marșul lui Voroșilov, marșul fanatismului și imperialismului rusesc, armele noastre automate și brandurile și-au arătat gratitudinea printr'o reverență de foc foarte puțin plină de curtuazie pentru această oră muzicală care voia să fie probabil un *dar* și cum ei n'au ținut să răspundă la fel, totul a intrat în normal.

Peste două ore însă, visa-vii noștri au trecut la atac și atunci m'am gândit, așa cum acest războiu cu întâmplările lui ciudate m'a făcut să mă gândesc de multe ori, la povestea cu „mă tem de Greci chiar când aduc daruri" și la războiul Troiei. Artileria noastră și-a început atunci, ca la un semnal de baghetă deabia așteptat, partitura sa gravă, și focul celor o sută de tunuri concentrat pe o zonă de numai câțiva kilometri, a imobilizat până într'atâta inițiativele rusești, că focul infanteriei noastre a devenit aproape de prisos. Imensele jerbe de foc și fum care se ridicau din liniile inamice ca din nenumărate cratere (cu ce s'ar putea compara însuflețirea violentă, de amok, pe care focul artileriei o dă mai ales infanteriștilor, n'aș putea ști) au înlemnit pe loc atacul rușilor și i-a convins, sunt sigur, că muzica adoarme numai șerpii.

Acum, când îmi amintesc acest atac și când mă gândesc și la multe altele ce au fost sau vor veni, îmi dau bine seama că e cu neputință cuiva, să încerce să comunice și să facă prezentă altora, atmosfera sufletească a unui atac. Tot ceeace se poate spune, cred, și tot ceeace poate fi înțeles până la urmă tot numai de cei de aici, e acea beție dionisiacă (pe care o vor presimți numai indienii în Nirvana lor) care îți topește ființa parcă, într'un paradis regăsit și acel sublim de început sau de sfârșit al tuturor lucrurilor, care încercându-te ca un viciu al unor lumi necunoscute, te face să nu ai decât o singură tristețe (L. Bloy credea că această tristețe e de a nu fi sfânt): aceia de a nu fi erou.

*

Slavă Domnului! După multe căutări și după tot atâtea săpături inutile, am reușit să descoperim pe o moviliță, un pământ mai ospitalier și mai puțin umed și după trei nopți de săpături, la lumina palidă a unei semilune care dispărea prea repede la orizont pentru ca veghea ei să ne fie prea mult timp ajutor, am izbutit să avem, în fine, un adăpost.

La drept vorbind, cum l-am făcut numai din ce am avut, nu e un adăpost ca toate adăposturile, ci mai de grabă o vizuină la doi metri sub pământ acoperită cu raiuri de cale ferată și tapetată peste tot ca o cameră mortuară sau ca un laborator fotografic, cu carton negru gofrat, care, se zice, e bun pentru a stăvili fluxurile subpământene ale acestei mări puturoase pe care generozitatea geografilor a botezat-o... mare. O! Ce ireală și cuprinsă de duhul morții pare o existență înconjurată numai și numai de decorul unui negru mat lipsit de orice iradiere de reflexe vii și de viață!

(Urmare în pag. 2-a)

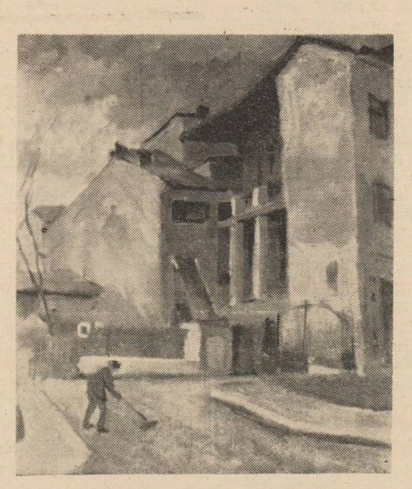

TRAIAN SFINȚESCU — Ora măturatului

PE MARGINEA DRAMEI EUROPEI DE AZI

de RADU GYR

PASIVITATE...

Asistăm, uluiți, însângerați, la devastarea tragică a Europei.

Se surpă arcadele aureliene, antichitatea e sgâlțâită și fulgerată, amintirile evului mediu sar în țăndări, minunile Renașterii crapă din temelii ori ard, pe ziduri, bibliotecile își risipesc în vânt cenușa tomurilor, spinări uriașe de moloz se înalță în locul catedralelor și universităților.

Tehnica împotriva culturii. Poate lichidarea completă a formelor artei europene de către pustiitoarea civilizație de peste ocean.

Ceeace e, însă, cu totul deprimant în această dramă a continentului nostru, este valul de lașitate care a înnecat conștiințele elitelor europene. O groasnică pasivitate față de tot dezastrul care amenință fundamentele culturii noastre a amuțit vocile cărturarilor, a stins condeele scriitorilor, a înghețat protestul artiștilor.

Se despică, sub trăznetul bombelor, domul din Milano și nici un glas autorizat nu înfierează, în numele marei arte devastate, barbaria secolului.

Minunea Renașterii — Florența — începe să fie linsă de flăcări, și nici un om de mare cultură europeană nu se ridică să protesteze. Ard bibliotecile și scriitorii tac în bârloguri. Se prăbușesc în vuet sinistru, clinicile și școlile continentului, iar cavalerii științei, de larg prestigiu, nu văd și nu aud nimic.

In cumplita lașitate sub care se cufundă intelectualii Europei, un glas temerar, precum, la noi, al cărturarului George Brătianu, înseamnă, desigur, o nobilă atitudine și un act de curaj... Dar sună atât de dezolant în tristețile singurătății lui, se sfâșie atât de inutil generos peste semnul elitelor lumii acest glas de izolată împotrivire!

Numai cu câțiva ani în urmă, din aceiași Europă — unde, astăzi, conștiințele intelectualilor dorm, — și în numele unor „elite" vii și combative, se înălțau proteste violente pe marginea unor procese politice. Nu se năruiau, atunci, catedrale, și nu se mistuiau în năpraznice incendii, capodopere ale umanității sau sute de tomuri doldora de știință; se judecau doar, în fața unor instanțe superioare, procese de spionaj ori acțiuni dezagregante ale Internaționalei a treia

Părea, atunci, că întregul continent fierbe de indignare și se revarsă de umanitate. In apărarea invinuiților erau prezente bresle și asociații, în numele libertății omului sunau răspicat, cuvinte de cărturari, de scriitori, de artiști,de oameni politici.

Protestau „Liga antifascistă", „Liga pentru apărarea drepturilor omului", cutare grupare scriitoricească, „maestrul" Henri Barbusse, cutare grup plastic, ori prietenii lui Léon Blum.

Europa era fierbinte, energică, protestatară.

Astăzi, în fața apocalipticului crepuscul al Europei, încremensc, într'o dezonorantă tăcere, toate organizațiile scriitoricești din țările apusene. Veacuri întregi de cultură și artă se prefac, treptat, în ruine, sub privirile timorate ale membrilor Pen-clubului. Nici un condeiu de mare prestigiu nu fulgeră adevărul într'o frază virilă și întreagă. Niciun grup plastic nu isbucnește în nobilă revoltă lângă madonele renașterii sfâșiate de schije, lângă columnele latine spulberate în aer...

Elitele Europei abia răsuflă, sgâlțâite de panică, în vizuini adânci. Fiecare adoptă eschiva, fiecare se „menajează", sustrăgându-se răspunderii clipei actuale fofilat pe sub evenimente și voindu-se cât mai obscur.

E tot ce poate fi mai deprimant în drama Europei prezente...

TRADIȚIE ȘI DISTRUGERE

Rămâne încă, pentru unii, inexplicabilă opera de distrugere a civilizației europene, — operă întreprinsă cu atâta luciditate de tehnica americană. — Pretextul „obiectivelor militare", confundate cu basilici, domuri și instituții de știință, e tot mai palid susținut de rezidiile inocenței ,iar actul crâncen al devastării Europei apare limpede în tot conturul lui de calcul rece și precis, de intenție lucidă și fără reticențe.

Ar fi din cale-afară de absurdă pretenția de a smulge americanilor comprehesiune și stimă pentru tradițiile și valorile europene. Venerație sau pietate față de monumentele vechiului continent? Le-au moștenit ei, oare, le-au cunoscut, le-au prețuit?

Nu putem cere bombardierilor americani, cărora nu li s'a transmis, prin generații, cultul capodoperilor europene, să cruțe antichitatea, să stimeze horbotele de piatră ale catedralelor medievale, să se înfioare înnaintea geniului lui Leonardo da Vinci.

America a păsit, de-a dreptul, din aventura lacomă a migrărilor, din ogradele fermierilor și din spațiile Far-West-ului, într'o civilizație tehnică lipsită de tradiția artei și a culturii, lipsită de fundamentele unei adevărate spiritualități.

America n'a avut ev mediu. Și nici renaștere.

Neavând ev mediu, America n'a cunoscut cavalerismul, gestul eroic gratuit, spiritul paladin, noblețea atitudinii, blazonul sângelui.

Neavând renaștere, sportivii americani n'au putut iubi antichitatea, n'au învățat stima artei, n'au cunoscut umanismul.

Tradiție directă din cabanele de bârne în sgârienorii New-York-ului, America n'a avut timpul de-a primi lecția arhitecturii medievale, după cum n'a avut seninătatea de a contempla majestatea clară a formelor eline sau latine.

Strânsă în jurul ringurilor de box, America s'a emoționat înaintea virtuozității Knok-out-ului, dar nu și-a educat gustul prin adâncirea unui Tizian, a unui Donatello, a unui Velasquez, prin răscolirea bibliotecilor europene.

In escapadele somptuoase prin Europa, setea de artă a miliardarilor Chicago-ului s'a satisfăcut prin spectacolele dela „Casino de Paris", iar supremul lor atașament artistic s'a tradus prin ambiția de-a transfera peste ocean castele cu strigoi, achiziționate în Scoția, sau câte-o „pânză" cumpărată la Florența, pe prețuri fantastice, și așezată de noul proprietar în cabinetul său de lucru, dela al 45-lea etaj, între portretul lui Joe, campionul negru, și fotografia cu autograf a languroasei Bette Davis.

(Urmare din pag. 2-a)

SPIRITUL MEFISTOFELIC

de VLADIMIR DOGARU

Spiritul mefistofelic se reduce, în esența lui, la pornirea de negare și setea de chinuire. Atât negarea cât și chinuirea sunt îndreptate în contra omului și nu a lui Dumnezeu.

Dintre cele două însușiri de căpetenie ale lui Mefistofeles, pornirea de negare a fost mai des subliniată, pe când setea de chinuire a rămas aproape neobservată. Goethe însuș pare să fi fost isbit mai mult de pornirea de negare a eroului său decât de setea de chinuire. Iată cum îl pune pe Mefistofeles să se definească:

Ich bin der Geist, der steht verneint!
Und das mit Recht; denn alles entsteht,
Ist vert, das es Zugrunde geht;
Drum besser wär's, das nicht entstünde,
So ist denn alles, was ihr Sünde,
Zerstörung, Kurz das Böse nent
Mein eigenttliches Element [1])

(Sunt spiritul ce veșnic neagă
Și asta doar cu drept cuvânt,
Căci toate-s vrednice să piară,
Ca fumul să dispară'n vânt
Astfel, că ce numiți păcat,
Distrugere, cu un cuvânt Rău.
Numește-l ori cum vei voi,
Dar este elementul meu! [2])

După cum se vede, versurile lui Goethe pun accentul principal pe pornirea de negare. Mefistofeles e, întâi de toate, „spiritul care veșnic neagă". Setea de chinuire nu e nicăieri definită. Ea apare ca o rezultantă a pornirii de negare. In adâncurile ființei, lui Mefistofeles, setea de chinuire și pornirea de negare formează însă un tot indestructibil. Pornirea de negare ar echivala cu o atitudine oarecare, dacă n'ar fi susținută de setea de chinuire.

Acest al doilea element constitutiv al ființei lui Mefistofeles — setea de chinuire — apare sub diferite grade de intensitate și la alți scriitori. Dintre ei, Chamisso și Dostoievski se apropie cel mai mult de Goetthe.

Omul cu jacheta cenușie — cel care-l ademenește pe Peter Schlemihl—eroul lui Chamisso — să-și vândă umbra, pentru ca apoi să-l tortureze la infinit—și Boernașul, apariția demonică, care, în timpul nebuniei, îl chinuie pe Ivan Karamazov, eroul lui Dostoievski, pentru rătăcirile lui nihiliste — sunt creați amândoi din aceeaș plamadă mefistofelică.

Faptul că o parte din trăsăturile spirituale ale lui Mefistofeles apar și la personagiile altor scriitori, e o dovadă că eroul lui Goethe, înainte de a fi o creație a acestuia, e o atitudine demonică, ce își are de veacuri o răspândire universală. Dintre toți cei care au încercat să dea acestei atitudini demonice o exprimare literară, Goethe se clasează, desigur, în fruntea tuturor. Mefistofeles al său este așa de reușit, încât, se crede de obiceiu, că el este unicul personagiu de acest gen. Goethe a știut să aleagă numele cel mai nimerit, indiferent că el a circulat în legendele medievale germane. Ar fi însă o greșeală să se creadă că spiritul mefistofelic (denumirea e legată pe de-a'ntregul de eroul lui Goethe) se reduce exclusiv la atitudinea demonicului tovarăș al lui Faust. Goethe a reușit să realizeze — cum am spus — cea mai bună întruchipare literară a motivului de care vorbim, dar el nu este și unicul scriitor, care și-a încercat puterile în această direcție.

Așa cum îl vom discuta noi, spiritul mefistofelic nu numai că nu-și va pierde din semnificația ce se desprinde din piesa lui Goethe, dar, până la urmă, el va apare învăluit în mai multă lumină.

La prima vedere, se pare că atât la Goethe, Chamisso și Dostoievski, omul este chinuit pentru propriile sale greșeli. Examinând lucrurile mai în de aproape, constatăm că numai la Dostoievski poate fi vorba de o adevărată greșeală. Vina lui Ivan Karamazov se situiază pe o treaptă cu mult mai sus decât aceea a lui Faust ori a lui Peter Schlemihl. Eroul lui Dostoievski a păcătuit cumplit contra Creatorului lumii. El a compus în tinerețe un poem filosofic, intitulat „Marele Inchizitor", în care se ridică nu numai contra lui Dumnezeu, considerat ca ființă supremă în Univers, ci și contra „ideii de Dumnezeu" în om. Am arătat cu altă ocazie că Ivan Karamazov e preocupat de problema existenței, pe care o rezolvă negativ: „nu există Dumnezeu, nu există Univers: totul e închipuire. Cel dintâi lucru pe care l-ar dori înfăptuit Ivan Karamazov, ar fi distrugerea ideii de Dumnezeu. Atunci omul ar putea deveni el însuș Dumnezeu! In locul existenței, în locul ordinei, Ivan pune legea descoperită de el: Totul e permis" [3]). Stăpânit de astfel de idei nihiliste, Ivan Karamazov va greși la maximum față de Divinitate. Gândurile lui — care se transformă prin Smerdiakov în fapte — constituie un păcat care, în concepția lui Dostoievski, trebuie să fie neapărat pedepsit. „Boernașul" nu este altcineva decât Ivan Karamazov de odinioară. El nu este un personagiu cu o existență a parte, ca Mefistofeles al lui Goethe ori Omul cu jacheta cenușie al lui Chamisso. In roman, „Boernașul" este o închipuire, pe care Ivan o are în culmea nebuniei sale.

Cu tot caracterul său a parte, „Boernașul" lui Dostoievski se întâlnește, în ce privește setea de chinuire, cu Mefistofeles al lui Goethe. Și unul și altul pun în fața ochilor — lui Faust și a lui Ivan Karamazov — trecutul plin de rele. Mefistofeles reproșează lui Faust că „a îndrăznit să se creadă cu zeii de o seamă", că l-a negat pe Dumnezeu, că a vrut să să se sinucidă — într'un cuvânt, ori de câte ori Faust este pe cale de a deveni fericit (după pactul făcut cu Mefistofeles), acesta îi spulberă fericirea cu amintirea greșelilor din trecut, pe care i le trece nemilos în revistă. Când Ivan Karamazov înebunește, este și el chinuit de „Boernaș": „Ascultă, îi zice acesta (de fapt este Ivan Karamazov însuși, care, în urma dedublării personalității, vorbește cu sine), cunosc un încântător boernaș, foarte tânăr, un cugetător, un iubitor de literatură și de artă. A scris un poem, nu fără merite, intitulat „Marele Inchizitor". [4]). Ivan Karamazov își dă seama că e vorba de el și suferă. Suferința lui este în raport direct cu liciditatea nebunici.

Intre chinuirea lui Faust și chinuirea lui Ivan Karamazov e o deosebire de fond. La eroul lui Dostoievski, chinuirea se transformă în pedepsire, la Faust ea se traduce în ispășire. Faust nu este atât de vinovat față de divinitate cum este Ivan Karamazov. Până la urmă, vinovăția lui Faust — adică tendința de a găsi și gusta fericirea pe pământ — își pierde din gravitate. Demn de reținut este faptul că în Urfaust — variantă ce datează din 1774-1775, adică din vremea tinereții poetului — Goethe îl concepuse pe Faust încărcat de păcate. „Comparată cu toate fragmentele anterioare — observă Tudor Vianu — forma definitivă a poemei aduce o idee nouă: Faust nu mai merge către pieire, ci către mântuirea lui. Pactul cu Mephisto se precizează de asemeni: Faust consimte să-și piardă sufletul, dacă noua lui călăuză prin viață îl va procura o clipă încărcată de atâta plăcere, încât acel care a râvnit-o și nu a putut-o găsi nici în studiul zadarnic al științelor, nici în evocarea magică a spiritelor superioare, să-i spună: întârzie puțin, ești atât de frumoasă" [5]).

(Urmare în pagina 3-a)

MARGUERITE LAVRILLIER-COSSACEANU — Victoria

Goldoni și Comedia Franceză

de DOROTHEA CHRISTESCU

In 1793 murea la Paris un om ce va avea întotdeauna un loc aparte în istoria literaturei europene: italianul Carlo Goldoni, care a scris cu atâta brio în limba sa maternă și în cea franceză.

Doi sunt scriitorii italieni de calitate care au strălucit cu aceeași putere și în același timp în cele două țări: Franța și Italia. Dacă gloria lui d'Annunzio, poetul sublim care a știut să-și întregească talentul literar cu un eroism de mare patriot și o energie de conducător, întrece în celebritate faima lui Goldoni, trebue totuși să amintim că amândoi au iubit într'o egală măsură literatura franceză, și că piesele unuia ca și ale celuilalt au fost jucate cu un deosebit succes pe scena teatrului Comediei Franceze din Paris.

In strălucitoarea Veneție din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, timp de treizeci de ani fără întrerupere — dela 1732 la 1762 — Goldoni dădu scenei, cu o facilitate extraordinară, operele cele mai variate. S'au numărat astfel o sută nouăzecișipatru de piese de teatru formând cincizecișipatru de volume: tragedii, comedii, tragi-comedii, în versuri, în proză, în cuplete. Uneori fecundul autor scotea șaisprezece piese noi într'un singur sezon teatral. Multe din ele sunt astăzi uitate; altele au devenit clasice, ca spirituala La Locandiera, sau La Bottega del Caffé, atâta de curioasă prin realismul ei.

Comediograful nostru era un mare admirator al Franței și adesea dușmanii patriotarzi îl acuzau de galicism. El studiase pe Molière cu pasiune și îi consacrase chiar o piesă: Il Moliere, *operă curioasă și plină de merit, închinată gloriei autorului lui* Tartuffe *și descriind tocmai lupta sa în contra ipocriziei. Goldoni era în Franța când Il Moliere fu reprezentată la Paris, la vechea Comedie, într'o adaptare a lui Sébastien Mercier.*

Carlo Goldoni

(Urmare în pag. 2-a)

La mormintele lor...

A murit George !
L-am pierdut și pe el..
Am ajuns că aproape în fiecare zi aud câte altceva !..
In fiecare zi mi-i dat să aflu evenimente și vești așa de noui, de tulburătoare, sau de triste încât aproape că nu le mai pot prinde înțelesul, nu le mai pot simți.
Ajung până acolo că mi se pare că în mine nimic nu mai reacționează...
Uneori, în legătură cu cele ce mi se spun, mi se pare doar atât că aud, dar că nu le pot prinde toată însemnătatea lor — toată grozăvia !.. — că nu le „recepționez", ca să spun așa. Ajung să știu că s'a întâmplat cutare lucru, dar, în adâncul meu par'că sălășluește ceva care ar spune că nu-i cu putință, că nu-i nimic adevărat !
Și totuși așa este ! In toate casele, în toate familiile ! Este, da, este !
Moartea și-a pus semnul peste tot : în cea mai umilă casă ca și în palatele celor invidiați, în dosul jaluzelelor ca și a ferestrelor modeste, găsești, pretutindeni, o tragedie.
Morții se înregistrează statistic, dar tragediile și le simt — ei singuri — numai cei dinăuntru !
Câte cunosc numai eu și câte, asemănătoare, nu vor mai fi fiind căci fiecare dintre noi le știm — așa cum trebuesc știute ! — numai pe ale noastre...
Și, Doamne, câți — buni și fără vină față de toate astea — au trebuit să plătească ! Și câți — dar ce, ce anume ?..—vor mai plăti !..,
Doamne, când se vor termina astea toate !...
Când ? Când ?
Căci, deocamdată, nu văd decât durere și jale și moarte ! Și toate se înmulțesc ! Și în jurul nostru, cercul se strânge.. se strânge tot mai mult...
Iată, m'au părăsit atâția prieteni — prieteni sau din familie, tot una : și unii și alții prieteni dragi — și de ce ?
Cu cari n'am să mă mai văd.
Niciodată !
De cari este păcat !...
De cari mă doare atât numai când mă gândesc și cărora — ca ieri.. — le văd chipurile în minte...
Prietenești, bune, afectuoase.
Iată surâsul acela cald, suârsul acela bun și drag al celui dintâi căzut, al lui George Neamțu, dragul nostru George, drag tuturora.. Erou al datoriei, al onoarei și al abnegațiunei, trecut deja în legendă și în pagini de cărți !..
Iată figura limpede, delicată și totuși vie, a celui atât de doritor de viață și îndrăgostit de frumos, a bietului Aurel, savantul tânăr Aurel Vrancea, dela Institutul Cantacuzino, martir al muncii, care aștepta să-și vadă — în fine ! — roadele atâtor strădanii și dela care, cu îndreptățire, așteptau de altfel toți cei cari îl cunoșteau și aștepta, poate, și țara și poate și știința, atâta !...
Și apoi sărmanii Georgică și Vlăducu Jurist, doi frați, morți năpraznic într'un adăpost, așa putea spune sub ochii înebuniți de durere ai tatălui lor, colonelul medic Jurist, care-și vedea, deodată, ambii lui copii, toată lumina și dragostea vieții lui, stinse, Stinse într'o clipă, coborîte într'o singură clipă în neant și întuneric.
Fără să mai vorbesc de durerea mamei lor, plecate, căreia îi era dat să afle, pe acolo pe unde era, din ziare sau altfel, că la întoarcere nu va mai fi mama a doi băeți minunați, cari trebuiau să-i fie marea ei mândrie... ci va găsi casa goală, pustie și îndoliată !
Iar acum George.
Bunul și dragul meu prieten, aproape un frate, George Serdaru, chinuitul, a cărui sănătate fragilă era asemeni fragilității florilor și care, totuși, mai găsea încă în trupul lui atâta putere de a iubi, a suferi și a se sacrifica—și pentru el și pentru alții—și de a duce, el singur, povara atâtor griji, răspunderi și suferințe care, altfel, ar fi covârșit puterile oricăruia dintre noi ! Și care, sărmanul, în viața asta n'a avut parte decât de înfățișarea ei, cea rea, cea dușmănoasă, de toate încercările și de toate amărăciunile ei, de muncă și de istoviri, cari toate, au reușit să-i umple cupa cea amară, până peste margini, dar căruia, în schimb, poate că niciodată nu i-a fost dat să guste și din ceeace ea avea ca sănătate, lumină și bucurie de viață !...
Dar să guste așa, din plin, neîngrijorat, liber și tinerește, fără să plătească după aceia imediat cu o nouă suferință...
Decât poate, în puținii ani petrecuți la Paris—poate de aceia îi erau și cei mai dragi !... Deși chiar și atunci — mai cu seamă că era așa de conștiincios și așa de bun și se gândea tot timpul la sacrificiile celor din țară, ale fraților lui, ale surorei lui, etc. — el încă trebuia să fie cu mintea tot timpul la examene, să studieze mult, să muncească nopțile pe tratate groase, plus atâtea și atâtea alte greutăți pe cari numai noi cei de acolo le știam..
Dar oricum... au fost, poate, singurii lui ani mai frumoși !
Restul : muncă, sacrificiu și suferință...
Biet suflet chinuit, „George Indureratul" ! Tu, cel hărăzit vieții sub o zodie neprielnică... Cu adevărat bietul tău suflet chinuit poate că doarme acum prima dată în liniște... Și, cine știe, poate, pe lumea cealaltă, aceia care-i acum a ta, ți se vor ține și ție în socoteală toate, toată suferința ta din lumea asta !
Frate George drag, ultimul în serie, frații mei ceilalți dragi, îmi iau rămas bun cu lacrimi în ochi dela voi !
Dragii mei..
De fiecare în parte și, deși mai tineri, chiar și de voi Georgică și Vlăducu, iar în special de voi ceilalți, de tine George al nostru, George al nostru drag, primul în serie, de tine Aurel și, acum în urmă, de tine George, prietenul meu vechiu—de cari, cum e și drept, și prin vârstă și altfel eram oricum mai legat, mai apropiat — dacă ați ști cât mă doare inima și cât de mult vă simt lipsa.
Și desigur că în toată viața am să v'o simt de acum ! Și o să mi se pară mereu, de-acum încolo că tot n'am fost deajuns împreună, că n'am fost atât cât ar fi trebuit, că nu ne-am apropiat și mai mult unul de altul și căldura sufletelor noastre să ne-o fi simțit și mai mult...
Dragii mei !...
Dac'ați putea și voi cum îmi este inima în momentele astea !.. Poate, de-acolo de unde sunteți, poate că da, poate că vedeți și înțelegeți...
Atunci desigur că veți dea, veți și vă veți bucura : v'am iubit mult, mult.. Mi-ați fost dragi... Poate că uneori n'am arătat-o suficient — și poate că e o vină a mea : „teama de slăbiciune", pe care o avem mai toți (ce prostie !.. și poate și un păcat : al mâncării !) — și în felul acesta, deși voi îmi știați sufletul, nearătându-mi toată afecțiunea pe care v'o purtam, iată eu, oricum, poate, că v'am lipsit de mai multă căldură și dragoste la care ați fi avut dreptul...
Când dragostea și afecțiunea adevărată oricât de multă ar fi, niciodată nu strică..
In timp ce voi, cu cât ați fi meritat mai multă !
Mai multă și decât v'am dat și desigur mai multă și decât aș fi putut să vă dau... Căci eu vă cunosc și știu: voi erați dintre acele suflete cari, ca atâția alții dintre noi, chiar dacă n'o mărturiseați, aveați, însă, întotdeauna nevoie de afecțiune și de dragoste !..
Atâta nevoie de afecțiune și de dragoste...
Și acum ?!..
Acum ?!..
Tot mai gol în jurul meu..
Și ce curios : cum mi se părea mereu, de fiecare dată, ca și cum nimic n'ar fi adevărat !...
Și cum mi se pare și acum fără conținut gândul că nu mai existați ! Că nu mai sunteți vii ! Că n'am să mai pot vorbi cu voi ! Nici azi, nici mâine, nici poimaine, niciodată !
Nu știu, dar în clipele astea par'că mi-i mai ușor să cred că nici nu ați fost cândva cu adevărat decât să cred că ați fost realmente cândva, că erați vii, că ne-am vorbit și că v'am simțit gândurile în vibrarea sufletului vostru dar că acum nu mai sunteți...
Și totuși, așa este : duși pentru totdeauna, MORȚI !.. Da, MORȚI !..,
Doamne, nu vreau să îndrăsnesc nimic : Tu singur știi ce faci !
Și știu că tot ce-mi este îngăduit e atâta: să spun „fie-le țărâna ușoară și iartă-le, Doamne, păcatele dacă au greșit !"...
Și iartă-mi-le și mie, Doamne !
Și iartă-mi-le și pe cele de acuma : ...vorbele.. poate indoiala, poate.., revolta !
Căci vei înțelege și Tu, Doamne, Cel care ești puternic și vezi toate și toate le înțelegi: mi-erau dragi și erau tineri și erau — cu adevărat, nu numai așa cum se spune — și buni și drepți...
Doamne, sigur, nu-Ți știu, nu-Ți cunosc legile Tale, dar.. par'că e păcat !
Nu mi-o lua în nume de rău căci nu Te judec dar zic și eu așa,după mintea și înțelegerea mea cea omenească.
Bieții băeți, bieții de ei !..
Dragii mei !...
Din tot ce-au fost nu-mi mai rămâne de cât amintirea lor..
Această aducere aminte și această imagine îmi va rămâne, însă, întotdeauna bună și caldă și luminoasă.
In multe momente, cum nu se poate mai duioasă și mai mângâietoare și totuși, adânc dureroasă, ca înfiptă adânc în însăși carnea mea, pierdere și lipsă ce nu se poate judeca și cântări și pe care desigur o voiu simți întotdeauna.
Dragii mei dragi, buni și neuitați prieteni și frați ai mei asta-i tot ce vă mai poate aduce vouă și memoriei voastre cel care — unora până mai zilele trecute — v'a fost vouă în viața asta pământească.

PUIU DRAGHICI

PE MARGINEA DRAMEI EUROPEI DE AZI

(Urmare din pag. I-a)

Fără fundamentul unui ev mediu și al unei renașteri creștine, la capătul unei hereditați cu viduri interioare și al unei evoluții exclusiv tehnice, de unde absentează tradiția culturii și profunziunea unei spiritualități — „fortărețele" americane s'au putut aduce în spațiul Europei nici blazonul cavalerismului, nici respectul artei, nici iubirea amintirilor străvechi, nici spiritualitatea creștină.
Ci numai vastă ignorare și olimpiană forță de distrugere.
Dar, dacă, în acțiunea de spulberare a culturii și-a artei europene, America aduce seninătatea ignoranței și o spontaneitate distructivă explicabilă, în schimb luciditatea rece, calculul amănunțit, intenția precisă, aparțin britanicilor.
Anglia a avut, desigur, tradiție, veacuri de cultură și contact permanent cu arta europeană. Dar, secole dearândul, marea insulă a dușmănit, printr'o nediluată gelozie, printr'o nesecată invidie, continentul. Generozitatea și elanul sentimental al unui Lord Byron, plecat să moară pentru cauza Greciei, sunt numai atitudinile unui poet romantic și nu acelea ale egocentrismului englez.
Prin distrugerea fundamentelor culturii și monumentelor europene, spiritul britanic nu sângeră de loc. El își propune, rece și lucid, reconstrucția Europei pe fundamente impuse, de-aci înainte, de cultura britanică.
O tabula rasa a civilizației europene, o radiere a tot ce-a fost până azi, convine exclusivistului spirit englez. Insularii au geniu, îl împrejmue de un neasemuit orgoliu și știu, cu exactitate științifică, ce vor.
Distrugerea tuturor fundamentelor europene — politice, sociale și culturale — pentru o rearhitecturizare a continentului în spirit și în dictat britanic, aparține unei intențiuni precise, din ce în ce mai limpede ochilor noștri.
Fenomenul îmi amintește, de departe, un capitol de istorie literară, — mărunt ca aspect imediat, dar nelipsit de semnificație. O tentativă (eșuată și ridiculă până la urmă) de-a disloca, a ignora și a înlocui, prin năpraznice formule revoluționare, întreaga artă europeană. Elveția din 1916. In Zürich-ul ospitalier, tolerant și umanitarist de atunci își găsiseră azil un grup de tineri aventurieri, cosmopoliți, fugari din țările aflate în război. Deoarece, „conștiința le interzicea ideea de războiu", tinerii independenți și pacifiști au trecut la revoluție literară și artistică. „Revoluția", numită „Dada" și alimentată de sgomotoșii Tristan Tzara, Hugo Ball, Richard Huelsenbeck, Fritz Baumann, Hans Arp, Max Oppenheim, Marcel Iancu, Augusto Giacometti-Hauser, E. Varese, Soubeyran, F. Picabia, Max Ernst, Paul Eluard și alții, — s'a grăbit să lanseze formula negativismului integral: „Revoltă totală până la anarhie, **fără degetul pe buze al moralei.** Dada știe tot, Dada scuipă tot".
Considerând cultura și arta europeană simple mituri a căror cenușă se cuvenea să fie risipită în vânt, peste o grotească tabula rasa a Europei Dada își propunea să triumfe, ignorând, dizolvând și scuipând totul.
Mișcarea dadaistă a durat câțiva ani, s'a transferat la Paris, a deviat în câteva apendice literare tincturate cu spirit marxist, și, după ce a scuipat și a negat totul, s'a stins fără a putea clădi nimic pe continentul trepidat de violențele ei inutile...
Ce-a fost, ieri, oarecum eveniment mărunt — insolent la început și ridicul după aceea — apare, în prezent, în linii mari, trasate puternic, în stil rece și calculat.
Zănateca, gratuit anarhica, exhuberant negativista formulă Dada, devine, astăzi, proectul lucid al unei uriașe „tabula rasa'" a fundamentelor europene, sub gândul unei reconstrucții dirijate metodic.
Ca odinioară Dada,— Marea Britanie „știe tot, scuipă tot", distruge tot.
Ieri, efemera și anarhica mișcare Dada a eșuat prin lâncedă capitulare. Azi, Marea Britanie, sigură în planurile ei, reia, cu alți sorți de izbândă, formula distrucției totale, solemnă, autoritară, glacială și, mai cu seamă, „fără degetul pe buze al moralei"...

RADU GYR

ZILE DE FRONT...

(Urmare din pag. I-a)

N'aș fi crezut niciodată că simbolul culorilor poate fi ceva mai mult decât un simbol; acum însă, la lumina nevoiașe a unei feștile, mai ales spre seară, negrul ăsta dens al pereților îmi pare că întonează din toate colțurile, numai marșuri funebre). Ca accesorii indispensabile de interior, avem (ceeace nicio imaginație suprarealistă de pantomimă, n'ar fi putut închipui : o sobă dintr'un butoiu de benzină, cu un burlan confecționat din cutii goale de conserve care la primul foc a răspândit o aromă ca de iarmaroc, de carne friptă, brânză și alte reziduuri ascunse prin încrețiturile cutiilor și un fel de fereastră cu geam încasabil, croit fantezist din sticle de vin alb și goale puse vertical unele peste altele (Nietzsche, ca și toți cei care nefiind în război au vorbit despre război, a avut dar dreptate spunand: „războiul e mama tuturor lucrurilor bune"). Totuși atât de puțină lumină se furișează în cei câțiva metri cubi, de întuneric, ai noștri, că nu trebue să fii chiar Goethe ca să dorești: „mehr Licht". Cu toate astea, micul meu adăpost și numai pentru motivul că se poate numi adăpost, e bun. In el stau, pentru dirijarea focului de artilerie, cu un sergent și un caporal, amândoi telefoniști, și cu soldatul meu. Caporalul e un moldovean șoltic cum numai moldovenii știu să fie și când se apucă el la „taină" cu soldatul meu, uit și de frig și de sobă și uit și de lemnele pe care nu prea avem de unde le lua. El a fost luat prizonier la Odessa în toamna lui 1941, a mers pe mare trei zile și trei nopți fără să știe unde și fără să știe cel puțin dacă va mai trăi și după alte două zile de mers pe uscat, s'a trezit (a aflat-o însă numai după o lună) la al treilea șanț anticar, care se croia încă de atunci, din jurul Stalingradului. La Stalingrad a stat un an și două luni, a săpat și a fumat mahorcă, a fost dus cu alții Duminica în biserici în care tineri și tinere care nu credeau decât în „preroda" (natura) jucau căzăceasca și a scăpat până la sfârșit căzând „prizonier" de astă dată la germani. Dacă se va mai întoarce odată și odată acasă,va avea multe de povestit (și cum a rămas din prizonierat cu slăbiciunea săpatului, — el spune — și de făcut: va săpa în jurul casei un șanț anticar și lângă el se va „îndura" să facă și pentru soție, un adăpost fără lumină, în pământ).

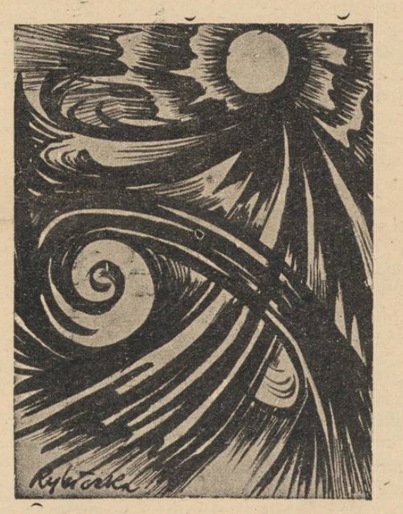

Soldatul meu, în schimb, care îl ascultă întotdeauna ca pe o evanghelie, are mai mult darul de a le face decât a le spune. El are ticurile și ciudățeniile lui și o simplitate care mă face să țin la el ca la o amuletă. Maniac religios, el îmi vorbește numai în parabole și proverbe ca Sancho Panca, are viziuni din altă lume și de preferință visează viitorul. Altcum,e atât de naiv și atât de firești îi par toate lucrurile, că odată, pe când poposisem pentru o noapte într'un sat, mi-a suit calul pe scena unui teatru distrus făcându-mă să am orgolii de Caligula, iar altă dată, când eram la mare, într'un sanatoriu, a avut nevinovăția să vină la mine puțin cam mofluz pentru că îi spusesem că în muzeul geologic al orașului e un om de 2000 de ani și pentru că văzuse că îl înșelasem: el se așteptase ca venerabilul strămoș de 2000 de ani să-l întâmpine poate cu „servus", să-l bată... strămoșește pe umăr, să-i ofere cumva și un scaun și când colo, totul nu fusese decât o farsă: omul era .. mort.
Aici, când are timp liber, când rușii ne dau pace și mai ales când pe ceilalți oboseala a făcut să-i prindă somnul, stă ore întregi ca și când ar fi în transă, cu o foaie religioasă pe care o ține de obiceiu pe dos pentru că nu știe citi și se roagă așa până îl prinde somnul, cum se ruga și mai acum câteva luni, când, stând la un hoge tătărăsc, se închideau amândoi seara într'o tindă și se rugau fiecare în limba lui, unul lui Isus, iar altul lui Allah. Altfel, simplitatea lui de mute ori clar văzătoare, ca și cutezanța de a privi și primi totul fără cea mai mică panică a celorlalți, au fost și sunt pentru mine o frumoasă prelegere și un impuls. Poate, cine știe, lor, acestor soldați în care necontenit văd acea dârzenie dacică pe care până aici, n'o înțelesesem decât ca pe un argument istoric sau ca pe o figură de stil, le datoresc liniștea asta mioritică în fața a tot ceeace s'ar putea întâmpla, pasiunea riscului și viciul, pe care într'o oarecare măsură l-am avut și în trecut, de a mă simți comod în suferință. Poate. Treizeci de luni pe front trăite cine știe cum și cine știe unde, împreună cu ei, m'au făcut să nu mai știu ceeace în viața mea de aici e al meu și ceeace e al lor. Ceeace știu însă sigur, știu că de va fi să mai duc vreodată și o altfel de viață decât cea de aici, voi simți întotdeauna lipsa oamenilor cu care sunt acum și că siguranța anonimă și monotonă a unor zile scurse la fel, îmi va întreține întotdeauna, nostalgia incurabilă a zilelor subpământene în care nici un „mâine" nu era sigur și în care nu știam niciodată dacă voi mai fi a doua zi.

STELIAN TECUCIANU

Goldoni și Comedia Franceză

(Urmare din pag. I-a)

In 1762, trupa Comediei Italiene din capitala Franței, ce juca în fostul „hôtel de Bourgogne" din rue de Mauconseil, oferi lui Carlo Goldoni direcția acestui teatru și funcția de autor oficial. In același timp, ambasadorul Franței la Veneția îl încurajă cu asigurări frumoase, promițându-i o primire demnă de talentul său. Dorind să cunoască Parisul și obosit de opoziția neîncetată și dârză a celorlalți oameni de teatru, el părăsi Italia după ce domnise timp de treizeci de ani peste toate teatrele orașului său natal. Se ducea către un viitor nu mai puțin glorios : timp de alți treizeci de ani el va cunoaște succese mult invidiate în capitala Franței unde, ca și el, atâția străini de seamă se stabiliseră pe vremea aceea — Grimm, d'Holbach, Glück, Lückner, Piccini, Grétry — și unde Mozart ar fi vrut să moară.

Fu decepționat de cei de la Comedia Italiană, care nu se asemănau nici pe departe cu predecesorii lor, Riccoboni și Baletti — creatorii lui Marivaux, — nici cu actorii venețieni. Fu nemulțumit de piesele ce le scrise pentru acești actori mediocri...

In schimbul acestor desamăgiri, orașul lumină îi rezerva multe alte satisfacții ! Răsfățat prin saloane și teatre, el este invitat de tot ce societatea franceză are mai ales, leagă prietenie cu Diderot și Favart, corespondează cu Voltaire care îl aplaudă și nu găsește destule cuvinte de laudă pentru talentul său, întâlnește pe Jean-Jacques Rousseau care îi declară scurt că nu se debutează la șaizeci de ani într'o literatură străină, însfârșit este prezentat regelui, care îi atribue o pensiune și — onoare apreciabilă și mult invidiată — îi încredințează funcția de profesor de italiană al Prințeselor regale. Dacă Ludovic al XV-lea s'ar fi purtat astfel cu un oarecare număr de mari autori naționali, i s'ar fi făcut probabil o presă mai favorabilă ! — Mai târziu, Goldoni la rândul său devine îndrumătorul ascultat cu încredere a două tinere și strălucitoare talente de poet : François de Neufchâteau și Marie-Joseph Chénier.

In 1771 Carlo Goldoni se gândi că ar fi bine să scrie direct în limba franceză pentru teatrul francez. Prieten cu Louis le Kain și cu Pierre-Louis Préville, et râvni — nu fără sentimentul unei oarecari temerități, mărturisește autorul în spiritualele sale memorii publicate în franceză în 1787 cu ocazia împlinirei a optzeci de ani — la gloria de a fi jucat pe scena teatrului Comediei Franceze. Cunoștea îndeajuns de bine această limbă pentru a scrie Le Bourru Bienfaisant, care îmbogățește repertoriul teatrului cu un nou personagiu : morocănosul cu inima largă, filozof într'o oarecare măsură — Diderot nu e străin de preocupările lui Goldoni — sub un aspect de strășnicie grosolană.

Le Bourru Bienfaisant, primită cu unanimitate de Comedieni, este o operă vioae, de o ironie blândă. Fu creată la 4 Noembrie 1771 de trupa Comediei Franceze ce juca pe atunci la Tuileries în „Salle des Machines", iar a doua zi ea fu reprezentată la Fontainbleau înaintea întregei Curți. Succesul este mare : Préville interpreta rolul morocănosului; Bellecour, Molé, M-me Drouin - Préville, delicioasa Doligny și îndrăcita Gogo (M-me Bellecour) complectau distribuția.

Autorul e obligat să apară pe scenă, onoare ce îl surprinde, pentrucă acest obiceiu francez nu avea curs în Italia.

Urmară laude, elogii și răsplăți. Ediția dedicată Principesei Adélaïde fu epuizată în câteva zile. Eleganța cu care acest străin știu să scrie și să placă într'o limbă care nu era a lui, stârni admirația tuturor. Fapt curios și semnificativ este greutatea pe care el însuși o întâmpină atunci când vru să traducă piesa în italienește : anumite expresii proprii limbei franceze erau anevoe de exprimat într'o limbă în care ele nu fuseseră nici simțite nici gândite.

Succesul mergea crescând. Spiritul de observație, o oarecare indulgență surâzătoare, restaurarea adevărului pe scenă, a naturaleței și a virtuței, erau manifestări realiste ce plăceau societății impregnate de filozofie din vremea aceea. Inovațiile fundamentale aduse de Goldoni se refereau mai mult la conținut decât la formă, la spirit mai mult decât la artă; și tocmai această superioritate a gândirii asupra expresiei, constituia avantagiul scriitorului față de cei din generațiile precedente.

Toți oamenii mari ai timpului erau de acord asupra calităților lui și-i aduceau elogii meritate. Voltaire îl numește: „Le peintre et le fils de la nature". Dealtfel, nu spusese el însuși în delicioasele sale Mémoires : „Toată străduința ce am depus în compunerea operilor mele dramatice a constat în a nu vătăma natura" ?

Le Bourru Bienfaisant este *jucată aproape incontinuu în Noembrie și Decembrie 1771. Va reapare neîncetat pe afișul Comediei Franceze până în 1819. In timpul Revoluției va fi reprezentată pe toate scenele pariziene: în 1794 pentru reintrarea în teatru a lui Préville; mai târziu și în mod succesiv cu Fleury, Molé, Dazincourt, Louise Contat și Lange. Totuși cenzura revoluționară va cere ca Géronte, în scena partidei de șah, să exclame : „Eșec la tiran" în loc de „Eșec la rege!" Va fi reluată în epoca romantică, iar în 1849 Comedia Franceză va atinge cifra impozantă de două sute nouăzeci-și-șapte de reprezentații pe aceeași scenă, a savuroasei comedii.*

Mai târziu, Goldoni dă o a doua piesă în limba franceză: L'Avare fastueux; *dar noua încercare nu va cunoaște nici pe departe succesul înaintașei. Va fi jucată cu o oarecare continuitate abia în 1905, la Odéon, în prelucrarea unui autor de mult uitat : Saint-Just.*

Mai trebue amintită, din seria teatrului francez al lui Goldoni, și Paméla *de François de Neufchâteau — care a fost cauza închiderei vechiei Comedii și a arestării întregei trupe în ziua de 2 Septembrie 1793 — ce nu era decât o dibace adaptare a piesei lui Carlo Goldoni :* Paméla nubile.

Comediograful italian muri se cu șapte luni înainte — la 6 Februarie 1793 — după ce se văzuse redus la mizerie de Revoluție. Ultimele luni el suspină în zadar după pensia suprimată și după patria de dincolo de Alpi; pensia îi fu restabilită în ajunu' morții, iar Italia nu o mai revăzu decât în vis.

Astăzi, o placă comemorativă pe casa locuită ani dearândul în rue Saint-Sauveur, și un bust în square de l'Archevêché — lângă Notre-Dame — aduc aminte parizianului grăbit de Carlo Goldoni, italian, dar timp de treizeci de ani om de teatru francez.

Este foarte puțin; mult prea puțin !

Intr'o zi poate, într'o zi mai bună și mai liniștită, când lumea va avea din nou vreme să se reîntoarcă asupra literelor și artelor frumoase, vre-un comitet parizian de literatură comparată își va aduce aminte de cel ce a onorat cu atâta glorie cele două țări, și îi va aduce prinosul de glorie meritat.

DOROTHEA CHRISTESCU

CĂRȚI NOUI

THOMAS CARLYLE : ISTORIA REVOLUȚIEI FRANCEZE.

Marea și fundamentala transformare a structurii raporturilor dintre indivizii constituind diversele clase sociale, marcată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, avea să-și capete forma precisă către 1800 prin ceeace istoria cunoaște sub numele de Revoluția franceză. Aceasta a fost, incontestabil, cea mai sguduitoare, prin factorii care o determinau și prin consecințele de-o inegalabilă amploare care i-au urmat.

Smulgând din rădăcini și răsturnând cu violență tradiții de veacuri ce păreau statornicite pentru înfruntarea vremurilor, Revoluția dela 1789 flutura un stindard nou, dătător de speranțe, pe-ale cărui falduri se încrustau cu litere de foc dezideratele în numele cărora se vărsaseră nesfârșite valuri de sânge.

Și astăzi, după un veac și jumătate, oarba pasiune ce-a condus la eșafod sute de mii de vieți rămâne un patetic capitol de studii pentru istorici și psihologi. Marele scriitor englez Carlyle, al cărui interes pentru marile probleme ale istoriei este cunoscut, a dat una dintre cele mai bune cărți asupra Revoluției franceze. Și e cu atât mai prețioasă această lucrare, cu cât ea vine

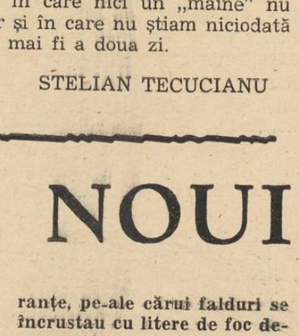

dela un exponent remarcabil al unei țări vecine care a asistat la pustiitoarea tălăzuire a nobilelor pasiuni franceze.

Lucrarea aceasta de valoare a apărut de curând în românește, într'un elegant și compact prim volum, în biblioteca istorică a editurii „Universul", care și-a propus să tipărească lucrări tratând deopotrivă marile probleme românești cât și pe cele străine.

Traducerea este semnată de d. N. Pandele.

MEMENTO

CINEMATOGRAFE

SCALA : Puntea de cristal și jurnal.
REGAL : Immensee și jurnal.
ARO : Vacanță pe Riviera și jurnal.
FANTASIO : Un strengar de fată.
CAPITOL : 30 ore de dragoste și jurnal.
SELECT : Picpus și jurnal.
ROMA : Asasinul dela casa Nr. 21 și trupă de revistă.

Cronica literară

Tudor Teodorescu-Braniște:

PRINȚUL, roman Editura Socec

Două sunt cărțile, anului în curs, care au deșteptat interesul deosebit al criticii: „Sfârșit de veac în București" a d-lui Ion Marin Sadoveanu și „Prințul", ultima lucrare a d-lui Tudor Teodorescu-Braniște. Am fost printre acei care am salutat cu mare satisfacție romanul epicului celui mai curat pe care-l are literatura noastră, de o calitate atât de rară încât alăturările cu Balzac, Stendhal sau Flaubert, s'au impus dela sine și care este „Sfârșit de veac în București". Tratarea artistică a materialului, de o obiectivitate care indică detașarea aproape complectă a autorului de eroii și faptele povestite, aglomerarea lentă dar cu o arhitectură fără greș a faptelor de natură să determine un personagiu cu amintire nestearsă — Iancu Urmatecu — și în acelaș timp zugrăvirea epocii printr'un mare număr de oameni și întâmplări cu o penită minuțioasă încărcată și de știință psihologică și de cunoașterea structurilor sociale din epoca descrisă, au făcut ca romanul „Sfârșit de veac în București" să capete integrala aprobare critică, satisfăcută de a-și fi găsit câmp mănos pentru explorări suculente.

Bine înțeles, incitat de omagiile unei bune părți a criticii noastre de prestigiu, care alături de romanul d-lui Ion Marin Sadoveanu așeza cartea d-lui Tudor Teodorescu-Braniște, am citit „Prințul" cu o nestăpânită curiozitate.

Francamente voi mărturisi că romanul nu rezistă analizei critice. Analogia cu romanul „Sfârșit de veac în București" este licită în părțile extrinsece criteriului artistic, adică acolo unde constatăm similitudini parțiale în descrierea destrămărilor unora din clasele noastre sociale, mai precis, în aceea că, atât d. Sadoveanu cât și d. Braniște, fac, primul accidental, secundul intenționat, procesul clasei boerești în decădere și pulverizare, după cum și'n aceea că, amândouă romanele configurează personagii centrale care confiscă întreaga atenție a cititorului: Iancu Urmatecu și Jean-Andrei Munteanu, zis Prințul.

În rest, valoarea romanelor în chestiune este inegală.

După ce și-a risipit averea părintească în nimicurile vieții de parazit social, pe care prințul Jean-Andrei Munteanu a dus-o la Paris, vreme de aproape 30 de ani, — luxoasă și destrăbălată, — omul capătă, deodată, conștiința întinderilor scăzute ale bunurilor sale și, printr'un ciudat declic moral, greu de presupus la oameni care ca Jean-Andrei Munteanu au dus o viață neobișnuită, cu restricțiile, părăsește mondenitățile și Parisul, pentru a se retrage la mica-i moșie rămasă, într'un ipotetic Munteni, pe o linie ferată care străbate frumoșii noștri munți. Insist,—fiindcă și autorul insistă —, asupra vieții de dolce far-nientе a prințului la boerescul conac din Munteni, preocupat exclusiv să târâie scumpele sale obiceiuri dela minuțioasa toaletă matinală având o durată de câteva ore (unghiile, părul, barba, baia, pedicura, parfumurile, cosmeticurile, pudrele și alte mii de fleacuri în mijlocul cărora personajul retrăia fericitele ceasuri ale Parisului), cu ceremonialul ridicul al prânzurilor și cinelor, servite după tipice rigide, hazlii, cu orele de program netulburate de nici un eveniment, ca și cu reveriile scumpe în care se cufundă cu voluptate Omul nu face nimic. Omul e ridicul, privit din afară, fiindcă târâie cu dânsul sdrențele unei vieți de lux și trândăvie, într'un cadru și în niște împrejurări rustice. Omul trăește din vise și se alimentează dintr'o mecanică a gesturilor care, odată pornită, nu se mai oprește. In orice caz personajul are o psihologie consolidată. Asta demonstrează, de fapt, continuarea ocupațiilor sale din epocile de glorie, în epoca de decădere în care ne este prezentat. Jean-Andrei Munteanu nu poate ieși din obiceiurile sale, din maniile, mișcările, gesturile sale. O psihologie mai tipic consolidată nici nu se poate. Mai amintiți-vă, apoi, de vizitele pe care le primește la câteva luni odată. Neatent la calitatea personagiilor care îl vizitează,— popa Anton, Crivenii, Vasile Gărdescu, etc. —, omul nostru se comportă ca și cum ar avea în față cine știe ce personalități simandicoase, fiind onctuos, prevenitor, solemn, rigid. Manejul lui Jean-Andrei Munteanu este, deadreptul, ridicul. Musafirii săi sunt popă, șef de gară, șef de ocol silvic, oameni trăiți la țară, cu obiceiuri specifice necioplți, dar *Prințul* nu vede nimic din toate acestea, el continuându-și monologul său interior — Fata șefului de gară, Silvia Criveanu, gâsculiță alimentată îndestulător de visele pensionului din care ieșea, e fascinată de ținuta, gesturile și vorba prințului. Incepe să nutrească speranțe de căsătorie; în fond, dăruie iubirea sa nevinovată acestui om de-acum bătrân, de o moralitate decăzută prin parazitism social și practica abuzului de plăceri. Prințul care la început nici nu se sinchisește de ea, începe a o băga în seamă. Propriu zis, n'are nici un fel de idee precisă despre ceeace ar vrea să facă din fata frumoasă a șefului de gara. La tortuitele întâlniri din pădure în plimbările pe care prințul avea obiceiul să le facă, — iar Silvia dorind a-l vedea —, participa ca din întâmplare, printr'o voită combinație a autorului, Vasile Gărdescu, personagiu interesant în felul său, artist liric ratat, cam bețivan, care, însă, devine motorul moralizator în viața lui Jean-Andrei Munteanu.

Câteva pagini ale romanului stau la dispoziție d-lui silvicultor Vasile Gărdescu care violează singurătățile și refugiile prițului, pentru a-și desvolta teoriile sale despre umanitate. Mai întâi, Vasile Gărdescu acuză pe prinț de lipsa de umanitate în raporturile lui amestecate cu Silvia Criveanu pe care o lasă, inconștient să-și facă vane iluzii. Ulterior, își va extinde demonstrațiile asupra întregii și complexei inumanități a prințului, care este astfel fiindcă trăește în afară de oameni, departe de ei, singur, izolat într'un turn de fildeș. Iată calitatea demonstrației d-lui silvicultor Vasile Gărdescu: „— Prințe, înțelegi? Coboară-te între oameni, laolaltă cu ei, la fel cu ei, dacă vrei să trăești... Deasupra oamenilor, nu e nimic; e gol, e vid și în vid nu poate trăi nimeni. Intre ei, numai între ei e aer, e veselie, e viață adevărată. Ei stau pe pământ. Dumneata ești suspendat deasupra pământului și vei cădea. Azi, sau peste câtva timp, n'are nici o importanță. Vei cădea, asta e esențialul... Ce urmărești, ce vrei, Prințe? Ce cauți peste oameni, dincolo de oameni? Cauți imposibilul, irealizabilul... Asta nu-i bine, nu-i sănătos, nu-i practic! Asta te duce la pieire. Pe toți cei care au făcut ca dumneata i-a dus la pieire" (180).

Pasă-mi-te, demonstrațiile lui Vasile Gărdescu nu rămân fără efect. Psihologia atât de consolidată a prințului Jean-Andrei Munteanu, care de 50 de ani face aceleași lucruri, gândește în acelaș fel, constant cu sine, cu educația lui, cu felul de viață pe care l-a dus, acea psihologie care-l face ca la Munteni, în refugiul, oarecum al sărăciei, să se îmbăieze trei ore pe zi, să fie servit la masă numai prin partea stângă, seara să coboare în sufragerie în haină neagră, toată această psihologie de maniac se darmă, în fine, după trei asalturi ale lui Vasile Gărdescu și prințul, deșteptându-se la o nouă realitate se sinucide aruncându-se înaintea Orient-expresului care trecea prin gara Munteni.

Incredibilă psihologie! Și în măsura în care romanul d-lui Tudor Teodorescu-Braniște se sprijină în mod unic pe acest personagiu, întreaga carte este ratată. Ne-au plăcut unele descrieri ale ipoteticului ținut păduros și muntos dela Munteni, cu ecourile maiestoase ale trenurilor fulgerând prin neînsemnata stație, descrierea minuțioasă a castelului făcută cu precizie și aplicare, figura lui Bob Frunzetti, familia Criveanu ca și lacomul popă Anton. Dar toate acestea, locuri și personagii sunt părți complimentare, fragmente, ale unui întreg care nu rezistă analizei critice drepte.

„Prințul" este o carte a cărei intenție esențială este tendențioasă, demonstrativă. Ea cade prin însăși această intenție care o străbate dela un capăt la altul și poate fi rezumată în fraza cu care romanul se închee: „Trenul trecu într'un vârtej de scântei și de fum. In urma lui, rămase pe albul zăpezii o pată roșie de sânge și undeva, mai departe, un petec negru svârlit de iuteala roților ca un lucru inutil: smochingul Prințului".

MIHAIL CHIRNOAGĂ

INFLORESC CIREȘII IN MOLDOVA

(Urmare din pag. 4-a)

Cobor pe Carol, gânditor. Ași putea lua tramvaiul, care circulă normal, dar prefer să merg pe jos, ca să regăsesc Iașul. Am oroare de tramvaiele din Iași. Mici cât niște cutii de chibrituri, te scutură de ți se face rău. Pe vremea când erau aglomerate, auzeam pe taxatoare, strigând cât o ținea gura: „Poftiți înainte, domnilor, pe peronul din față". Acum tramvaiele sunt aproape goale și taxatoarele, care-și găsesc loc pe bancă, privesc, gânditoare, curțile pustii. Sunt foarte cumsecade taxatoarele și vatmanițele tramvaielor din Iași. Stau de vorbă cu pasagerii în grai lor moldovenesc și de multe ori „iartă" pe cei săraci, care nu iau bilet sau pe cei ce se urcă prin față. Mai ales față de ostași se poartă foarte frumos. Nu le cer niciodată taxa. Iar dacă vreunul încearcă să plătească, ele fac un gest cu mâna, în semn de: lasă... lasă... nu mai plăti.

Trec prin fața Grădinei Botanice. Plantele sunt etichetate cu tăbliță albe, bătute cu cuie în bețe înfipte în pământ. Pe ele e scris cu negru numele latinesc al buruienii ce o reprezintă, pe care foarte greu o distingi printre alte ierburi. Niciun amator însă, care să-i cerceteze lobulile frunzelor, nervurile, staminele, stigmatul...

Am ajuns la Universitate. Incă nu s'au coborât schelele construcției și o parte din geamuri au și fost sparte de bombardament. In alți ani, pe această vreme, universitatea era plină de viață. Incepeau examenele. Acum e pustie. O santinelă veghează clădirea impunătoare, în care se adăposteau înțelepciunea, oratoria și poezia, reprezentate prin statuile lui Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu și Mihai Eminescu din fața clădirii noi. Ce soartă vitregă are azi universitatea! Cele din Cluj, Cernăuți și Iași, evacuate, iar cea din București distrusă. Ar trebui să mutăm Universitatea în munți.

Ajung în vale, la Corso. Și aici pustiu. Peste uși și ferestre, s'au tras obloanele.

Păcurarii rămân în dreapta și se întind pe vale, până se pierd în viile de pe dealurile dela vest de Iași. Pe undeva, prin Păcurari, în casa lui Iacob Negruzzi, se țineau odinioară ședințele Junimii. Și tot aici se stabilise secta castraților, alungați din Rusia. Astăzi trăesc în ei oameni chinuiți.

Privit azi, Iașul are aspectul unui oraș care doarme și visează. E prea de dimineață și nu s'a deșteptat încă. Sau parcă s'ar afla într'o sărbătoare din cele mari; când lumea nu iese pe străzi, ci petrece în familie. Pasul trecătorului stârnește ecouri stranii, ce se sparg în obloanele trase ale vitrinelor.

Din piață aruncând privirile pe Lăpușneanu, nu vezi, uneori, niciun om în tot lungul ei. Doar pe soldatul care interzice circulația autovehiculelor și căruțelor pe această „Cale a Victoriei" a Iașilor.

Teatrul Național și-a închis porțile înainte de vreme. Pe garduri se mai zăresc petice din afișele ultimilor piese jucate: „Acolo, departe", de Mircea Ștefănescu; „Dracul", de Mihail Sorbul și „Domnișoara Nastasia", de George Mihail Zamfirescu.

In fața Teatrului stă majestuos, în ținută aproape voevodală, Vasile Alecsandri. Singur locul acestuia este justificat aici. Busturile din spatele teatrului, ale lui Dimitrie Greceanu, al generalului Berthelot și al lui Costăchescu, sunt doar ornamentații. Mai degrabă își avea aici locul Gheorghe Asachi.

In grădina teatrului s'au scormonit adăposturi, iar pe alei și pe straturi au crescut ierburi sălbatece. Ele se asortează foarte bine cu actuala stare a Iașului. In fața intrării artiștilor paște liniștit o capră.

Ieșind din grădină, mă oprește Miron Costin, de pe soclul său de piatră. „Nu sunt vremile sub cârma omului, îmi spune, ci bietul om sub vremi". Cât adevăr conțin vorbele lui simple! Ah, cum i-ar tremura sufletul și pana, dacă ar trebui să scrie încă odată istoria Moldovei. Le-ar spune resvedit Muscalilor că ne pare bine să se întindă țara lor în toate părțile, numai peste țara noastră nu.

*

Odată cu primăvara, au venit în Iași berzele și rândunelele. Deși văzduhul e săgetat zilnic de sute de sbârnăitoare gălăgioase, în fața cărora trebue să se ascundă, ca și oamenii, totuși uneori, în clipele de liniște ale zorilor, își au și ele partea lor de cer liniștit. Și când le surprind planând păsările negre de oțel, privindu-le de jos, aproape că nu poți distinge care sunt creația lui Dumnezeu și care a omului. Atât de perfect cunosc văzduhul și unele și altele.

*

Singurul ziar care apare și se citește la Iași este „Prutul". Apariția lui o așteaptă toată lumea. E singurul eveniment ieșan, mai deosebit.

La ora 12, o companie de puști se lansează de pe Lăpușneanu în toate direcțiile orașului, alergând și strigând în gura mare: „Prutul, a apărut Prutul...". Crezi că năvălesc rușii în oraș. Aceștia nu sunt atât de deștepți ca puii de olteni, din Capitală, care strigă și diferite titluri senzaționale, ca să li se oumpere ziarul. Cei de aici se mulțumesc să strige doar titlul.

*

Pe sub fereastră îmi trece în fiecare dimineață un pușt strigând cât îl ține gura: „A sosit calde covrigeee". Intr'o zi m'am înfuriat că silește atât de grosolan limba, l-am chemat la mine și i-am spus să nu mai strige „calde covrigee", că-l bat. I-am explicat că gramatical este „au sosit covrigi calzi". Iată o metodă foarte bună să înveți, pe cei ce nu știu, gramatica.

*

Sărăria a suferit mai mult decât celelalte cartiere de pe urma războiului. Mă temeam că nu voi găsi în picioare Bojdeuca lui Creangă. Dar, slavă Domnului, e sănătoasă. Și aici multe buruieni și mult pustiu. In casă e gol. Lucrurile au fost ridicate de autorități și puse la loc sigur. N'au putut lua vatra cu cuptorul, hornul și prichiciul.

Aici s'a legat prietenia între Creangă și Eminescu. Aici Tinca fierbea oalele cu găluște făcute din păsat de mei și bucăți de slănină. In vatră, pe spuză, se frigeau pastramă de capră și găini pe țiglă de lemn și se fierbea vin cu scorțișoară și măr domnesc, pe care-l beau apoi cu oala cei doi prieteni, până nu mai vedeau dealul Ciricului și Aroneanu. Atunci adormeau amândoi pe cuptor. Bine era odinioară în Țicău, în Valea Plângerii, pe ulița Scăricica. Noi, cei de azi, nu știm să trăim și să iubim. Putem doar urî.

Tot prin Țicău era și vestita Borta Rece, cârciuma Junimiștilor. N'o mai găsesc. Și cât mi-e de sete!

Cobor din Țicău pe la Golia. Imi vine să chiui uhu, ca un personaj nebun, de al lui Teodoreanu, din romanul cu titlul de mai sus. Pe oriunde m'așĭ duce, locurile îmi reamintesc de cărți, fapte, idei, oameni, întâmplări, pe care le-am cunoscut cândva. Chiar și strada aceasta pe care trec, îmi amintește de romanul „Fata din Zlataust". Iașul e plin de Teodoreanu.

Ca să văd și restul orașului, m'am urcat în turn. Văd Ciurchii, cu bătăușii lui vestiți, Tătărașii lui Ateneul lui, Nicolina, în vale, și Socola, cu viile și balamucul ei. La Socola nu mă duc, căci mi-e frică să nu mă întrebe prietenii de unde vin.

UNDE NE SUNT VISĂTORII?

Vreau să întâlnesc pe cineva, un scriitor sau un prieten cunoscut din Iași, dar nu e chip. Sunt pe urmele lui Teodoreanu, dar nu-l găsesc. I-aș cere câteva lămuriri asupra unor nedumeriri din cărțile sale. Dece, anume, abundă în ele florile, zarzării, liliacul, fructele, curcubeele. Nu e roman în care să nu întâlnesc primăvara cu toată bogăția ei florală.

Cu Păstorel aș vrea să beau un cotnar veritabil. Numai el, cu simțul său gastronomic atât de rafinat, mi-ar putea spune dacă sângele Domnului dela Cotnari nu e botezat.

Lui George Călinescu i-aș cere să mă introducă în lumea paradoxelor și utopiilor sale delicioase, pe care nu le mai pot citi în revista „Vremea", deoarece n'ajunge până aici.

Nu e de găsit nici Sadoveanu. Multe ar avea de însemnat în carnetul său epic, colindând cu mine colinele orașului său iubit, atât de legat de anii de ucenicie. Nu dau nici de Al. Philippide, Mihai Ralea, George Lesnea, Mihail Codreanu, George Cuza, Eusebiu Camilar, George Ivașcu, Petru Stati și alții.

Unde ne sunt visătorii? Au luat și ei drumul bejeniei.

INFLORESC CIREȘII IN MOLDOVA

Totuși, peste grozăvia războiului s'a coborît primăvara, acoperind rănile pământului și oamenilor. Peste și din sângele proaspăt vărsat, cresc ierburi și flori. Ea naște speranțe și aduce mângâiere, ușurând suferințele și doliul din inimi. Până și pomii, ciopârțiți de schijele bombelor și proectilelor, prin puținele crengi rămase tefere, își înalță spre soare seva pentru rodul nou.

Privind grădinile în floare, în momentele când adorm și pușca și brandtul și tunul și tancul, ai impresia vieții liniștite de odinioară. Totul pare normal ca și mersul firii.

Niciodată n'am văzut mai mulți pomi înfloriți și mai bogați în floare, ca în primăvara aceasta pe colinele Iașilor. Oricât de mici ar fi, de sus până la poale sunt un nor alb de flori. Sunt atât de mulți, că nici nu poți distinge norii de fum alb ai exploziilor de obuze și bombe, de pomii în floare.

De pe poziție, m'am întors cu un brat de crengi înflorate. In gând îmi vine o scenă dintr'o carte a lui Ionel Teodoreanu. Mă asemănam cu personajul, avocat, mi se pare, care a adus într'o seară o creangă enormă de liliac, și cu ea toată primăvara, în casa Anei Florentin. Bogăția de flori, de zarzări și de curcubee din cărțile lui Teodoreanu se datorește, cred, acestui mediu floral. Acesta m'a făcut și pe mine să-mi întitulez scrisorile de războiu din Iași cu titlul acesta: *Infloresc cireșii în Moldova*. El va reaminti autorului „Uliții copilăriei", ca și tuturor celor plecați din Iași, farmecul primăverilor ieșene.

GEORGE PUTNEANU

SPIRITUL MEFISTOFELIC

(Urmare din pag. I-a)

Faust are deci un țel bine precizat și, ori cât l-am judeca de sever, e rămâne superior. Ivan Karamazov nu are nici unul. El reprezintă încarnarea celui mai feroce nihilism. Faust rezistă lui Mafistofeles. Până la urmă, sufletul lui este purtat de îngeri către ceruri. Ivan Karamazov, din contră, este învins de spiritul cel rău: înebunește.

Peter Schlemihl al lui Chamisso se apropie în nevinovăție de Faust. Firește, eroul lui Goethe este frământat de aflarea fericirii înainte de pactul pe care-l face cu Mefistofeles. Comparat cu Faust, Schlemihl e lipsit de experiență, naiv și pur. El consimte fără prea multă discuție la vânzarea umbrei sale. Când Omul cu jacheta cenușie (personagiu în jurul căruia Chamisso a ținut să creeze cel mai mare mister) îi propune lui Schlemihl să-i vândă umbra — întocmai ca Mefistofeles lui Faust sufletul — acesta îi răspunde: „Insă, domnul meu, iertați-mi mirarea, nu pricep bine intenționunea dumneavoastră: cum ar putea oare umbra-mi...". N'are timp să termine fraza, că târgul e și încheiat: Omul în jacheta cenușie pleacă cu umbra lui Schlemihl... De aci încolo, Schlemihl va fi un nefericit. Drama lui e fără egal. Chamisso a zugrăvit în Schlemihl tragedia omului care, deși trăește în lumea aceasta și vrea să facă parte din ea, vede că nu i se mai poate integra. Vina nu o poartă decât el însuș. Oriunde s'ar duce, nu poate scăpa de nenorocirea lui. Schlemihl încearcă să-și potolească durerea în dragoste. Insă Mina — fata pe care o iubește — află că n'are umbră. Pentru a-i câștiga încrederea, Schlemihl — la îndemnul Omului cu jacheta cenușie — își vinde și sufletul, în schimbul redobândirii umbrei. Pactul e de prisos, fiindcă, după despărțirea de Omul cu jacheta cenușie, Schlemihl află că Mina s'a căsătorit cu altul...

Este Peter Schlemihl vinovat, pentru a fi îndreptățit Omul cu jacheta cenușie să-l chinuie? Păstrând proporțiile cuvenite, vinovăția lui este de aceeaș natură cu a lui Faust. Ca și acesta, dorește și el să fie fericit cu orice preț. După cum eroul lui Goethe își vinde după moarte sufletul lui Mefistofeles, în schimbul fericirii pe pământ, tot astfel își vinde și Schlemihl Omului cu jacheta cenușie întâiu umbra, apoi sufletul. Cu vorbele lui Chamisso însuș, tragedia lui Schlemihl ilustrează din plin adevărul că: „cine calcă ușuratec afară din drumul drept pe delături, acela pe neașteptate se vede împins pe alte poteci, care-l duc la vale și tot mai la vale; în zadar se ui'tă să vadă scrutând pe cer stelele călăuzitoare, nu-i rămâne nici o alegere, ci trebuie să coboare în mod irezistibil povârnișul și să se jertfească pe altarul zeiței Nemesis"[6]. Potolirea neastâmpărului lui Faust e determinată de convingerea că, învingând libertatea și viața, omul va fi în viitor liber: „Nur der verdient sich Freiheit wie das Leben, der täglich sie eroben muss"[7] — (Numai acela merită libertatea și viața care știe să le cucerească zi de zi). Acum pronunță Faust clipitei cuvintele: „Intarzie puțin, ești atât de frumoasă!" (Verweile doch, du bist so schön!). Peter Schlemihl își potolește și el durerea, însă nu printr'o convingere similară celei a lui Faust, ci contemplând natura. Singur Ivan Karamazov nu-și găsește îndreptarea: nebunia lui e fără de sfârșit.

Comparați cu Faust, Peter Schlemihl și Ivan Karamazov — Mefistofeles, Omul cu jacheta cenușie și „Boernașul" reprezintă opusul celor dintâiu adică spiritul cel rău. Oarecare excepție face „Boernașul" care, după cum am spus, nu are o existență aparte. Vedenia pe care o are Ivan Karamazov în timpul nebuniei nu e altceva decât rău din el însuș. E drept că, într'o oarecare măsură, și Mefistofeles are ceva din Faust cel de odinioară (tendința de a nega). La Goethe însă — ca de altfel și la Chamisso — ceeace am denumit spirtul mefistofelic nu apare într'unul și acelaș personagiu. Lucrul acesta se întâmplă numai la Dostoievski. Printr'asta, nu se dezice deloc susținerea noastră — că spiritul mefistofelic e o realitate universal răspândită — ci numai se dovedește că omul rus are altă configurație spirituală. El se deosebește total de omul european. La acesta, Răul nu intră cu acelaș procent în alcătuirea sufletului, cum intră în alcătuirea sufletului omului rus. Omul european — și în special omul modern european — este mai mult faustic de cât mefistofelic. Din contră, omul rus e mai mult mefistofelic de cât faustic. Așa se explică de ce, dintre toate poparele, Rușii sunt cei mai înclinați spre nihilism. Faust nu se ridică niciodată cu gândul până dincolo de Dumnezeu. El se crede numai temporar „cu zeii de o seamă". „Bin ich ein Gott"? (sunt eu un zeu?) se întreabă el înainte de apariția lui Mefistofeles (să se observe că Faust vrea să fie „ein Gott" (un zeu) și nu „Der Gott" (Dumnezeul). Intrebarea nu stărue mult asupra lui, fiindcă, din adâncurile ființei, un gând îl face să conchidă: „Den Götten, gleich'ich nicht! Zu tief ist es gefühlt; Dem Wurme gleich'ich, der den Staub durchwühlt..."[8] (Cu zeii nu sunt de o seamă! simt profund aceasta; seamăn viermelui, care scormonește țărâna...). De aceea, „este caracteristic faptul — mai observă cu dreptate Tudor Vianu — că în cursul tuturor experiențelor sale, Faust nu face niciodată pe aceea a lui Dumnezeu. Gândul lui avântat trece dincolo de clipa de față, înainte, spre viitor, dar niciodată în sus, către Divinitate"[9]. Din contră, gândurile lui Ivan Karamazov se îndreaptă revoltătoare către Dumnezeu. Cum pornirea de negare a spirtului mefistofelic sălășluește la eroul lui Dostoievski dimpreună cu setea de chinuire, aceasta din urmă se transformă la el în auto-pedepsire.

După cele discutate până aici, locul de culminare al spiritului mefistofelic — cu toată prezența puternică din Faust — e sigur că nu se găsește în sufletul omului european. Trăsătura esențială a acestuia o formează setea de cunoaștere. Un scriitor de felul lui Goethe nu se putea naște decât în Europa. Atât de impregnat este sufletul omului european de setea de a cunoaște, încât dovezile se pot culege și din alte domenii decât cele ale literaturii. Un Leonardo da Vinci, în Italia, și un Albrecht Dürer în Germania — ambii pictori ai Renașterii — deși trăesc cu două secole și ceva mai înainte de Goethe, au totuși trăsături comune cu el. Se știe că Leonardo da Vinci prețuia pictura nu numai ca artă în sine, ci și ca mijloc de cunoaștere a omului și a universului. Tablourile sale constituie o adevărată antropologie picturală. Intocmai ca și la Goethe, observăm la Leonardo da Vinci o pronunțată tendință spre enigmatic. Autorul Giocondei e preocupat să deslege în pânzele sale ceeace se ascunde dincolo de aparențe. Arta lui conține ceva din frământările intelectuale ale lui Faust de mai târziu. Albrecht Dürer va reuși să-l anunțe pe Faust mai mult decât Leonardo da Vinci In Melancolia — tablou cu subiect patetic și misterios — Dürer imaginează — ca și Goethe în doctorul Faust — o tânără persoană care, după ce cunoaște tot ce se poate ști, ajunge la concluzia că totul e un desăvârșit mister[10]) Albrecht Dürer e însă mai optimist decât Goethe. Intr'un colț al tabloului, el lasă să se întrevadă, sub un curcubeu, chiar lângă întruchiparea „melancoliei", o lumină în formă de stea.

Sufletul european este eminamente faustic.

Pornirea de negare și setea de chinuire — tresăturile de bază ale spiritului mefistofelic — constituie pentru omul din Europa o lume aparte. De altfel, din însăș piesa lui Goethe, reese destul de clar, că Mefistofeles nu-i, în nicio privință, egal cu Faust. Mefistofeles reprezintă întunericul, iar puterea lui stă în usurpare. Faust, din contră, însemnă lumina și e veșnic în căutarea adevărului. Pentru Europeni, spiritul mefistofelic are o existență periferică. El nu se află, ca la Ruși, în inima lucrurilor. Deaceea, și Goethe l-a întruchipat pe Mefistofeles sub forma unei ființe extra-umane.

Dacă sufletul european este faustic, dece spiritul mefistofelic nu și-a găsit realizarea lui literară cea mai mare aiurea? Oricât de numeroși ar fi cei care s'au inspirat din trăsăturile ființei lui Mefistofeles — care, se înțelege, își schimbă de fiecare dată numele — disputa se dă până la urmă între Goethe și Dostoievski. Deși Goethe nu are puterea de a vedea până în străfundurile sufletului omenesc — acest dar aparține fără egal lui Dostoievski — poetul german este superior romancierului rus, nu atât prin adâncirea Răului, cât prin perfecta lui personificare. Mefistofeles e un personagiu tot atât de viu, pe cât este și Faust. La Dostoievski, spiritul rău sălășluește înăuntrul sufletului omenesc (de aci prezența posedaților în romanele sale).

Judecând mai profund, vedem că atât Goethe cât și Dostoievski respectă în operele lor o stare de fapt (în Europa, spiritul cel rău are o existență aparte, pe când la Ruși, el coexistă spiritului bun). Ceeace însemnează că spiritul mefistofelic a devenit „european" numai prin realizarea lui literară; ca circulație și tărie de demonism, el aparține ne-europenilor.

VLADIMIR DOGARU

---

1) *W. von Goethe: Faust, Der Tragödie erster Teil*, p. 42, Reclam, 1942, Leipzig.

2) Pentru textul românesc, ne folosim de traducerea lui *I. U. Soricu. Faust*, operră completă, pag. 47, Editura „Ancora", București, f. a.

3) *Vladimir Dogaru: Intre Ivan Karamazov și Faust*, în *Gândirea*, p. 191, anul XX, nr. 3—4, Martie—Aprilie, 1941.

4) Asemănările dintre Faust și Ivan Karamazov le-am arătat mai amănunțit în articolul citat (*Gândirea*, p. 190—194, anul XX, nr. 3—4, Martie—Aprilie, 1941.

5) *Tudor Vianu: Faust și civilizația modernă*, în volumul *Generație și Creație*, p. 121, București, Editura „Universală" Alcalay, f. a.

6) *Adalbert v. Chamisso: Peter Schlemihl*, p. 86, Reclam, Leipzig, 1925.

7) *W. v. Goethe: Faust, Der Tragödie zweiter Teil*, p. 205, Reclam, Leipzig, 1942.

8) *W. v. Goethe, Faust, erster Teil*, p. 23.

9) *Tudor Vianu: op. cit, ibidem*, p. 132.

10) *G. Oprescu: Manual de istoria artei, vol. I*, p. 404, București, Editura „Universul", 1943.

PAZNICUL FĂRULUI

— nuvelă —

de HENRIK SIENKIEWICZ

II

Dar veni și desmeticirea...

Într'o bună zi, o oră mai târziu după plecarea luntrei care-i aduse apă și provizii de alimente, Skawinski, coborîndu-se din turn, băgă de seamă că, în afară de obișnuitul bagaj lăsat pe mal, mai era un mic colet. Cătând mai de aproape, văzu pe acesta mărcile poștale ale Statelor Unite și adresa citeață „Skawinski Esq.", scrisă pe pânză de vântreală. Curios, bătrânul tăie pânza. Dădu peste niște cărți: luă una în mână, se uită câteva clipe la ea și o puse la loc — mâinile începură să-i tremure tare. Clipi din ploape, neputând da crezare ochilor, i se părea că visează — cartea era poloneză...

Ce însemna aceasta?! Cine putea să-i trimeată cartea? In prima clipă uitase, pasă-mi-te, că încă la începutul carierei sale de lampagiu a citit sigur cândva, în „Heraldul" împrumutat dela consul, despre întemeierea unei Societăți poloneze la New-York și că trimisese îndată acelei societăți jumătate din leafa lui lunară, cu care de altfel n'avea ce face în turn. Societatea, recunoscătoare, îi trimise cărți. Că ele ajunseră aici pe calea cea mai naturală, nu mai încăpea nicio îndoială, — totuși în clipa aceea a nedumeririi, mintea unchiașului nu putuse lega aceste gânduri. Cărți poloneze în Aspinwall — la turnul său — în singurătatea sa... era ceva extraordinar pentru dânsul, o nălucire a timpurilor de demult, o minune. I se părea acum, întocmai ca acelor navigatori în noapte, că un glas îl cheamă pe nume — un glas foarte duios și uitat aproape.

Rămase o clipă cu ochii închiși, și era aproape sigur că, dacă îi va deschide, se va risipi visul. Dar nu! Pachetul desfăcut zăcea dinaintea lui, aievea, în lumina soarelui de după amiază, și într'însul — cartea deja deschisă. Când întinse iar mâna spre carte, auzi, în tăcerea deplină, bătăile inimii sale. Cătă mai bine: erau versuri. Sus, era tipărit, cu litere mari, titlul; dedesubtul acestuia, numele autorului. Numele acesta nu-i era străin lui Skawinski; el știa că aparține unui mare poet, ale cărui opere le-a citit, după anul treizeci, la Paris. Mai târziu, voinicind în Alger și în Spania, auzise dela compatrioți despre faima crescândă a acestui mare bard, dar atunci îl robise atât de mult carabina, încât nu se mai gândea să pună mâna pe vreo carte.

În anul patruzeci și nouă plecase în America și, în viața plină de aventuri pe care a fost dus-o, mai că n'a întâlnit vreun Polonez, iar cărți poloneze, niciodată. Deci cu atât mai mare nerăbdare și cu atât mai năvalnice bătăi de inimă, unchiașul întoarse prima filă. I se părea acum că pe stânca lui singuratecă se urzește ceva solemn. Era într'adevăr o clipă de desăvârșită liniște și tăcere. Orologiile din Aspinwall vesteau orele cinci după amiază. Niciun nouraș nu prihănea seninul cerului — doar câțiva pescăruși pluteau în azur. Oceanul adormise în lină legănare. Valurile de pe litoral abia mai plescăiau încet, irosindu-se domol peste nisipuri. In depărtare surădeau casele albe ale Aspinwall-ului și superbe grupuri de palmieri. Era, în acest tot, un ce cu drept cuvânt divin, plin de pace și de măreție. Deodată, în mijlocul acestei seninătăți a naturii, se auzi glasul tremurând al bătrânului, care citea tare, ca pentru a se înțelege mai bine pe sine însuși:

„Patria mea, Lituanie! Tu sănătății te-asemeni:
Cât ești de neprețuită, află oricare din semeni
Care te pierde vreodată. Azi, când te văd ca o floare,
Voiu să te cânt, țărișoară, — doru-mi de tine e mare..." [1])

Lui Skawinski i se stinse glasul. Literele începură să-i joace pe dinaintea ochilor, parcă i se rupsese ceva în piept, ceva ce pornea acum, ca un val impetuos, din spre inimă în sus, tot mai sus, înnăbușindu-l, sugrumându-l... O clipă numai — apoi se stăpâni și citi mai departe:

„Tu, ce sub scutu-Ți, pe Iasna, ai Czestochowa, Regină; [2])
Ce'n Ostra Brama, Precistă, ești chip de sfântă lumină
Și'n Nowogrodek, în paza-Ți, ai credincioșii'n smerenie!
Cum m'ai scăpat prin minunea-Ți, copil, de-a morții vedenie
(— Încredințat ocrotirii-Ți de maica-mi îndurerată,
Pleoapa-mi când, greu recăzută, la viață fu rechemată,
Pe jos, spre Tine purces-am, la pragu-Ți, pios pelerin,
Caldă s'aduc mulțumită Părintelui Celui Divin —); [3])
Astfel pe noi, prin minunea-Ți, ne-i duce Patriei prag"...

Dar talazul năvalnic sparse zăgazul voinței. Unchiașul izbucni în hohot și se aruncă la pământ; pletele-i de zăpadă se amestecară cu nisipul mării. Se împlineau tocmai patruzeci de ani, de când nu-și mai văzuse țara, și numai Dumnezeu știe câți ani încă pe deasupra, de când n'a mai auzit graiul strămoșesc — și acum, iată, graiul acesta venise singur la dânsul, străbătuse oceanul și-l găsise pe el, sihastrul, ici, pe această a doua emisieră — acel graiu atât de drag, atât de scump, atât de duios... In plânsul cu suspine, care-l scutura acum atât de cumplit, nu era durere, ci doar iubire trezită pe neașteptate, iubire nepământească, pe lângă care toate nu sunt decât nimicuri. Intr'adevăr, prin potopul ăsta de jale, el cerea iertare acelei iubite, atât de îndepărtată, pentru c'a îmbătrânit în ani de pribegie, pentru că s'a fost robit cu totul acestei stânci solitare și dedat unei uitări de sine, care era cât pe ce să-i smulgă din suflet până și dorul cel sfânt. Dar acum „o minune îl readucea" și pe dânsul — și tocmai de aceea se rupea inima într'însul...

...Clipele treceau una după alta: el zăcea mereu. Pescărușii roteau pe deasupra farului, strigând, neliniștiți parcă de soarta bărânului lor prieten. Se apropia ora la care obișnuia să le împartă resturi din mâncarea sa. Câțiva din ei sburară deci din vârful turnului până la dânsul; peste puțin veniră și alții, tot mai mulți, și începură să-l ciupească gingaș cu ciocul și să scuture din aripi deasupra capului său. Foșnetul aripilor îl trezi. Ușurat de atâta plâns, se simțea mai bine, mai liniștit, însuflețit chiar, — iar ochii, ațâțați de o tainică făclie, ochii aceia blânzi, albaștri, păreau inspirați parcă. El oferi — inconștient — întreaga-i hrană păsărilor, care se aruncară asupra ei cu larmă, apoi luă din nou cartea în mână. Soarele purcese, între timp, pe deasupra grădinilor și pădurii virgine din Panama, către declin, pentru a se topi încet pe după istm, în cealaltă genune. Cu toate acestea, Atlnticul mai era încă un infinit de strălucire, iar văzduhul — luminos ca'n timpul zilei. Așa dar el citi mai departe:

„Pân'atunci poartă-mi aleanul, în zare să vadă,— pribeag,—:
Dâmburi cu silve pletoase, luncilor verde otavă..."

. . . . . .

Abia ultimele pâlpâiri ale amurgului îi întunecară literele pe albul paginei: un amurg scurt, cât o clipire. Bătrânul își propti capul de stâncă și închise ochii... Și atunci, „Aceea, ce sub scutu-I, pe Iasna, are Czestochowa, Regina" — îi luă sufletul, cel plin de alean, și-l purtă departe, departe... către meleaguri cu „holde ce par ca pictate de grânele'n val, feluri te"... Pe cer ardeau încă lungi pale de sânge și aur, — iar el, pe făgașul acestor lumini, sbura către locuri scumpe... Foșnitu-i-au în urechi pădurile cele de brazi, urzit-au susur de leagăn păraie și râuri din patrie... El vedea toate, întocmai așa cum știa că sunt. Și toate îl întrebau: „Ți-aduci aminte oare?" O, da, își amintea! — căci toate erau aievea acum: câmpii cât vezi cu ochii, ogoare răzorite, lunci, păduri și sate...

E noapte!... Pe vremea aceasta de obiceiu, farul său străfulgera întunecimile mării — dar el, paznicul, se află acum în satul său natal... Bătrânul cap se pleacă pe piept și visează... Tablourile se perindă pe dinaintea ochilor săi, repede și oarecum confuz. Nu vede casa părintească, căci a trecut peste ea urgia războiului..., nu vede pe tatăl nici pe mama sa căci s'au dus amândoi, lăsându-l de mic orfan...; în schimb sătucul întreg — ce viu îi stă dinaintea ochilor și ce neschimbat, parcă l'ar fi părăsit ieri!... Iată: acelaș șir de bordeie, cu luminițe la ferestre,—aceleași stăvilar—aceeași moară de apă — și tot aceleași două eleștee învecinate și răsunând toată noaptea de coruri de broaște... Cândva, în acest sătuc, ei fusese vedetă toată noaptea; — acum trecutul acesta îi învie pe neașteptate, sub chipul câtorva viziuni. Iată-i iar ulan... și iar vedetă: nu departe, o cârciumă cască ochi de jar, dudue și cântă, vue neostoit — în bezna tăcerii nopții — de tropăit de cisme, de zumzet de viori și sbârnâit de contrabas. „U-ha! U-ha!" — chiuesc nevoie mare voinicii ulani și scapără foc din potcoave, pe când el, singur cuc, se luptă cu urîtul, ici, pe șeaua calului!... Orele se scurg alene — în cele din urmă luminile se sting... Acum, cât vezi cu

ochii, numai pâclă și iar pâclă nepătrunsă: boarea luncilor, ai zice se înalță în văzduh și învălue zarea cu o perdea albicioasă. Ca pe un ocean aievea. Dar nu-i acel noian nemărginit, ci-s luncile — căci mai așteaptă puțintel, și'n bezna asta neagră, cristeiul se va îngâna cu cel buhaiu din trestii... Noaptea este calmă și răcoroasă, adevărată noapte poloneză! In depărtare, prin brădiș, e freamăt dulce, fără vânt — aidoma valului mării. In curând, revărsatul zorilor va nălbi răsăritul: vezi bine, și cocoșii au început să cânte prin ogrăzi. Unul altuia dă glasul, din bordeiu în bordeiu; odată cu ei strigă și cocorii, undeva pe sus... Ce bine se simte ulanul acum, ce vioiu și ce sprinten! Au fost vorbit parcă, colo'n cârciumă, camarazii, despre bătălia de mâine. Ehei! va pleca și el cu dânșii, cu cântece și chiot, cu fâlfâit de steguleț. Se'nvolbură sângele tânăr și fierbe, ca la trâmbița șarjei, deși adierea nopții cată să-l răcorească. Dar iată și zorile!... Noaptea pălește: din umbre răsar păduri, hățișuri, șiruri de bordeie, moara de apă, pâlcuri de plopi... Cumpenele fântânelor scârțâie, întocmai ca cel steguleț de tinichea din vârful turnului... Cât de drag e acest pământ, și cât de încântător în lumina trandafirie a aurorei! O, pământ fără pereche!...

Dar ia seama! Vedeta neadormită aude pe cineva care se apropie. Trebue să fie de ai lui — vin să schimbe garda.

Deodată — un glas răsăună la urechea lui Skawinski:

— Ei, moșule! scoală. Ce-i cu dumneata?

...Și moșul deschide ochii și cată mirat la omul care stă înaintea lui. Rămășițele visului și viziunilor se mai luptă în conștiința sa cu realitatea. In cele din urmă viziunile pălesc și dispar. In fața lui stă Johns, epistatul portului.

— Ce este? — întreabă Johns — ești bolnav?

— Nu.

— N'ai aprins lanterna. Poți să-ți iei de acum rămas bun dela noi. Luntrea din San-Geromo s'a sfărâmat pe vad, din fericire nu s'a înnecat nimeni; altminteri ai fi fost dat în judecată. Hai cu mine, restul îl vei afla la consulat.

Unchiașul îngălbeni: într'adevăr nu aprinsese noaptea aceasta lanterna.

Câteva zile mai târziu, Skawinski fu văzut pe puntea vaporului care mergea dela Aspinwall la New-York. Sărmanul își pierduse serviciul. Se deschideau iar înaintea sa noi drumuri de pribegie; vântul vitreg smulsese din nou această frunză, pentru a o purta, ca mai înainte, peste mări și uscaturi, pentru a-și vărsa asupra-i tot necazul. Câteva zile doar — și ele fură deajuns, ca acest chip de bătrân, gârbov acum, să nu mai semene cu cel de odinioară. Numai ochii îi erau plini de strălucire — căci cartea, nedespărțita-i carte, avea să-i fie singurul și cel mai scump tovarăș, în noua-i pribegie...

Au pierde-o-va și pe ea?

Cu duioșie și temere o strângea la piept mâna-i tremurândă.

Traducere din polonă de
MARIAN ZBASKI

Scrisori de război din Iași

INFLORESC CIREȘII în MOLDOVA

de GEORGE PUTNEANU

Scriu aceste pagini despre Iași, nu pentru bani sau gorie, ci pentru mângâierea celor ce iubesc Iașul, pentru cei ce au plecat în bejenie cu imagina lui în suflet și pentru cei ce și-au lăsat sufletul în Iași.

Nu am pretenția că fac literatură. Nu mi-e permis aceasta, mai ales acum, când aici se aud atât de aproape tunurile și când pe coline cad cei mai buni dintre noi. In vremuri ca acestea, condeiul trebuie să se transforme în armă, mai temută chiar decât pușca.

In scurtul răgaz dintre două atacuri, îmi permit doar, cu voia cititorului, să înșeilez aici câteva rânduri răzlețe și impresii culese din fugă. Cer iertare esteților, dacă impresiile realiste, gândurile împrăștiate și expresiile colțuroase nu le vor fi pe plac. Scrisorile acestea le adresez altcuiva decât lor.

IAȘUL DE IERI, DE AZI ȘI DE TOTDEAUNA

Iașul de ieri, de azi și de totdeauna e același. De câte ori revii, după oricât de îndelungată lipsă, îl regăsești cum l-ai lăsat. Alte orașe se prefac, se înnoesc, se modernizează. Iașul însă își păstrează tradiția sa istorică. L-ași putea asemăna cu un muzeu istoric, căruia nu i se mai adaugă obiecte noi. Poate, de aceea, nici un alt oraș din țară nu are, ca acesta, specificul său, duhul său propriu.

Nicăieri nu vei întâlni atmosfera de familiaritate și intimitate de aici. Când vii în Iași, nu te simți niciodată străin. In fiecare ieșan găsești un prieten care să stea de vorbă cu tine, chiar despre cele mai intime lucruri. Iar odată stabilit în Iași, nu te mai poți despărți de el. Părăsindu-l, te încearcă un regret pe care nu-l vei simți plecând din alt oraș. De câte ori pleci, sufletul îți rămâne la Iași și imagina lui o porți pretutindeni în inima ta.

Nu vei întâlni în Iași tumultul marilor orașe; viața curgătoare, palpitantă, frenetică, luxuriantă. Totul pare aici retras, liniștit, adormit. E un oraș menit par'că pentru visare. Intre zidurile lui se nasc pasiuni lente, ce nu vor muri decât odată cu oamenii care l-au găzduit.

ȘAPTEZECI ȘI ȘAPTE DE BISERICI

Sau poate chiar mai multe are Iașul. Atâtea turle am putut număra de pe turnul înalt al Goliei. Câte n'or fi pitite printre clădirile înalte, mai noi, pe care ochiul meu nu le-a putut zări? In orice caz, acest număr reprezintă o valoare tot atât de mare ca și evanghelicul de „șaptezeci și șapte de ori câte șapte".

Se poate spune că Iașul e un oraș de biserici. Pe fiecare stradă, în fiecare grădină, la fiecare colț, e o biserică. Din tren, privind orașul împrăștiat pe coline, vezi o armată de biserici. Mi-am reîmprospătat această impresie de câte ori m'am întors la Iași.

Impunătoare și falnică e Mitropolia. Ea le domină pe toate celelalte. Dar nici Golia nu se dă bătută, cu turnul ei, situată puțin mai sus, având o priveliște mai largă. Ii răspunde din celălalt deal Galata, sumbră, mohorâtă, ca o închisoare sau cetate medievală. Și atâtea altele, cu trecutul lor istoric. Dar niciuna nu o egalează pe Trei Ierarhi. Cred că nu e în toată Țara Românească o biserică mai frumoasă ca aceasta. Nici chiar Curtea de Argeș. Rămâi uimit în fața ei, privind-o. E o bijuterie de artă. Te întrebi cum de-au avut meșterii atâta răbdare ca să o dăltuiască, iar Domnul atâția bani ca să o termine. Cu pictura, sculptura, safirele, topazele și smaragdele din interior, aceasta prețuește cât toată Moldova la un loc. Numai o curte darnică și bogată ca cea a lui Vasile Lupu, a fost în stare să săvârșească o atare minune. E adevărată biserică domnească. Dacă s'ar șterge toate celelalte fapte ale Domnitorului, singură Trei Ierarhi i-ar perpetua gloria în veci. Faptul că se deschide odată pe an, la 30 Ianuarie, ziua celor Trei Ierarhi, hramul ei, când se face pomenirea ctitorului, îi dă o notă de izolare aristocratică din comunul lucrurilor banale.

INVIERE SUB BOMBARDAMENT

Poate niciodată în istoria lui, nu i-a fost dat Iașului să facă Invierea sub bombardament, ca în acest an. Incă din ajun, inamicul începuse atacuri serioase, cu scopul de a intra în oraș. Voia să ia masa de Paști în Capitala Moldovei.

Dar tradiția e tradiție și trebuie respectată. Roșiorii au făcut zid de baionete la porțile orașului, iar în cetate s'a sărbătorit, creștinește Invierea. Minunea Invierii au vestit-o celor din cetate și celor din tranșee, clopotele celor șaptezeci și șapte de biserici. Simfonia clopotelor de aramă a acoperit lătratul sinistru al tunurilor, brandt-urilor și mitralierelor.

In Noaptea Invierii, orașul era mai populat ca oricând. Nu știu de unde ieșise atâta lume, căci cu câteva zile înainte părea pustiu. Inviaseră morții, de erau toate bisericile pline, sau veniseră sufletelor celor din bejenie?

Cred că niciodată Invierea n'a fost mai emoționantă ca acum, cu inamicul la porțile cetății. In primejdie, omul e mai aproape de Dumnezeu ca oricând. N'a fost ins, cred, care să nu fi adăugat în rugăciunea sa: „Și ne ferește, Doamne, Iașul de dușmani". Astfel, inamicul a fost respins și noi am ciocnit ouă roșii, am mâncat cozonac, pască și miel și am băut vin, cum se obișnuește de Paști în Moldova, din strămoși.

COPOUL N'ARE INDRĂGOSTIȚI

Primăvara intră în Iași prin Copou. O știu aceasta mai ales îndrăgostiții. Dar în primăvara aceasta Copoul n'are îndrăgostiți. Și nici păsări. Pe toți și pe toate le-a gonit războiul. Și Copoul a rămas trist și singur.

La Copou, în jurul statuii Leilor, s'a adunat în schimb toată Junimea de odinioară. Lipsește doar Titu Maiorescu, președintele ei, ca să prezideze ședința festivă, la care „caracuda" nu ia parte. Printre membri s'a rătăcit și Topârceanu. Poate de aceea stă singuratec, între plopi și sălcii plângătoare. In spatele său a căzut o bombă, detrunchind câțiva tei. Ghinionist a fost în viață, ghinionist a rămas și după moarte autorul Baladelor vesele și triste și al Parodiilor originale. Ce parodie ar mai plăsmui pe chestia asta, dacă ar trăi.

Creangă, spiridușul Junimii, s'a așezat lângă terasă, cu spatele spre ea. N'are însă la ce trage cu urechea, căci terasa e goală. Stă de vorbă cu castanii.

Iacob Negruzzi, cu ciocul și mustățile sale înțelepte, e vecin cu Vasile Pogor, și el cu barbișon și mustăți bufonești. Bonomul Pogor, cel care a scos poreclele Junimiștilor, ar avea ceva de demonstrat patriarhului Junimii, dar acesta, preocupat și serios cum e, nu-i dă nici o importanță.

La dreapta lui Pogor stă nuvelistul și povestitorul semănătorist Nicu Gane, șeful „celor opt" și al „caracudei". Lângă el, sub arbori, stă camuflat un camion. Șoferul repară ceva la motor. Mai încolo, pasc câțiva cai cu picioarele legate. Un mânz de câteva zile caută să descopere cu botul ugerul mamei sale. E firav și delicat ca firele de iarbă pe care le calcă.

In fundul aleii, cu fața spre cei adunați, iat-o și pe Veronica Micle. Incep și eu să visez, uitând războiul. Nu înțeleg dece nu s'a așezat lângă Eminescu, pe aleea teilor. Sau poate, în lipsa lui Maiorescu, trebue să prezideze reuniunea. Așa se pare, după locul ce și l-a ales.

E într'adevăr frumoasă în statue, poate mai frumoasă chiar decât în realitate. Figura-i de madonă e încadrată de o coafură înaltă, cu șuvițe șerpuitoare. E concepută după visurile poetului. Pe soclu se poate citi: „Adesea stau și mă gândesc ce-ar fi fost viața-mi fără tine? Tu, Veronica mea, muză inspiratoare, te-ai coborât pe pământ, învăluind totul în raze albe

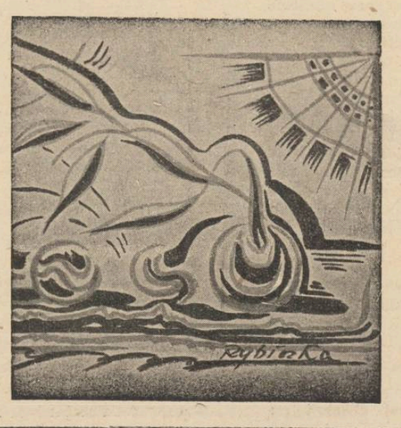

și strălucitoare". E un fragment dintr'o scrisore a poetului adresată muzei sale, Veronica Micle. Ea trăește în conștiința posterității numai prin dragostea poetului. Cum ne-au îndobitocit vremurile! Cine dintre noi ar fi în stare să scrie asemenea rânduri iubitei sale?

In fața lui Nicu Gane stă C. Meissner, martorul unei epoci atât de înfloritoare, astăzi trecut în uitare.

Intransigentul Petre Carp, cu mustățile sale bogate și monoclul înțelepciunii pe ochiul drept, s'a așezat pe soclu, vis-à-vis de Pogor.

In fața lui Iacob, Costache Negruzzi se gândește, probabil, la bejenia din 1821, când a trebuit să se refugieze cu familia sa în Basarabia din cauza eteriștilor. Și atunci, ca și acum, Iașul a rămas pustiu.

Mai încolo, pe o alee, sarcasticul Delavrancea, cu figura lui de zeu răzbunător, alături de Ion Mironescu care intră încet în uitare, cugetă la vitregia vremurilor.

Calistrat Hogaș are numai soclu. Bustul o fi în proect, sau ascuns într'un pod. Sau poate s'a refugiat și el cu Pisicuța în munții Neamțului.

Intre teii săi iubiți, singuratec ca și Luceafărul său, frumos și tânăr ca un Adonis, meditează Eminescu. S'a izolat și aici, ca și în viață, de lumea caracudelor. Ca o mustrare, le aruncă de pe soclu sfârșitul Luceafărului:

„Trăind în cercul vostru strimt,
Norocul vă petrece.
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece".

Stăpânit de o întreagă lume de gânduri și emoții, mă așez pe bancă, sub teiul majestuos al poetului, legat cu puternice cercuri de fier ca să nu-l doboare furtunile. E bătrân, sărmanul și uneori, la adierile vântului, scârțâe din rădăcini. A înverzit și el, mai palid și mai rar în ramuri ca ceilalți. Ține pas cu vremea. E singurul martor al ceasurilor de taină și singurătate, în care se complăcea odinioară poetul.

Intr'un tei se vaită o pupăză. Imi amintește de „Pupăza din tei" și de Humulești lui Creangă. Undeva se aude și un cuc. Imi cântă pentru prima dată în primăvara aceasta. E în față și am bani, semn bun. Dar sunt singur. Inseamnă că toată vara voi fi trist și singur cuc.

Gândurile îmi sunt împrăștiate de sgomot de motoare. Mai multe escadrile Stuka, escortate de Messerschmidt-uri de vânătoare, pleacă spre inamic, grele de ouă. In noaptea care vine, sper să dorm liniștit.

Ies din Copou cu regretul pe care-l simți părăsind un spectacol frumos, întrerupt din cine știe ce motive neprevăzute. Spre nord trece o coloană de tancuri. De huruitul lor infernal tremură ferestrele rămase întregi de pe urma bombardamentelor. Războiul...

COLINDÂND CELE ȘAPTE COLINE

Iașul, această Romă a Moldovei, e situat pe șapte coline și văi, întocmai ca orașul etern. Una e Copoul. Apoi vin, de o parte și de alta, Sărăria și Păcurarii, iar în partea cealaltă a orașului, Tătărașii, Ciurchii, Nicolina și Socola. Circulau în vechime și mai circulă și astăzi, numele mahalalelor: Țicău, Rufeni, Broscărie, Frumoasa, întâlnite prin cărțile de amintiri despre Iași.

Fiecare-și are locul ei, trecutul ei, gloria ei, în istoria politică și culturală a Iașilor.

Copoul este cartierul nobil și regiunea cea mai frumoasă a orașului, un fel de Cotroceni al Iașilor. Aici locuește lumea bună, intelectualitatea. Și tot aici dorea și Regina Maria să aibă o casă. In jurul grădinei s'au construit nenumărate vile, rămase acum pustii. Stăpânii lor sunt în bejenie. Nici o domniță nu se arată în ferestrele cu storurile trase, ca să primească în casă soarele de primăvară. In grădini au crescut flori și buruieni, deavalma, într'o sălbătăcie uluitoare, pe cât de frumoasă, pe atât de tristă.

Intr'o curte, câțiva soldați sapă și tocmesc straturi. In loc de flori pun ceapă, ridichi și legume. Desigur, viața întâi și pe urmă estetica.

(Urmare în pag. 3-a)

---

1) Cu aceste memorabile versuri începe poemul „Pan Tadeusz" (Domnul Tadeu) al marelui bard național polon Adam Mickiewicz (1798-1855), născut lângă Nowogrodek în Lituania.

2) Czestochowa (se citește Censtohova). E vorba aci despre trei icoane, făcătoare de minuni, ale Maicii Domnului: una, din mănăstirea dela Iasna Gora din Czestochowa (situată pe o colină „Iasna Gora" a orașului Czestochowa); a doua, din capela dela Ostra Brama din orașul Wilno (Ostra Brama sau „Poarta cea sfântă" e o veche poartă rămasă dintr'un zid de apărare al orașului și transformată în capelă); a treia, din orașul Nowogrodek.

3) Plăpânda candelă a vieții lui Adam Mickiewicz era să se stingă pentru totdeauna — în urma unei întâmplări nenorocite — încă în primii ani ai copilăriei sale. Desnădăjduita mamă încredință atunci copilașul muribund ocrotirii Prea Sfintei Fecioare. Și minunea însănătoșirii se săvârși.

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

16

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LIII Nr. 16
Sâmbătă 10 Iunie 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Vechimea civilizației umane

de CONSTANTIN MICU

Atunci când se atribue zorilor omenirei începuturile cele mai umile, se comite cea mai vulgară eroare cu putință. Luându-se drept termen de comparație stadiul actual al popoarelor primitive, în credința absurdă că ele ar reflecta starea primară a omenirei, se scapă din vedere faptul că aceste popoare, departe de a reflecta tipul uman primordial, sunt exemplare cu totul degenerate, atât din punct de vedere fizic, cât și din punct de vedere intelectual și moral. Originele civilizației omenești nu trebuesc căutate în fundul colibelor tunguze sau a cavernelor pelagiene. Omul cavernelor nu este strămoșul omenirei actuale. Leagănul umanității civilizate trebuește căutat în exemplarele ei de elită iar nu în exemplarele ei degenerate. Intreaga civilizație a omenirei este creațiunea unei rase superioare, care nu are nimic de-afacc cu indivizii societăților africanice sau oceanice, care reprezintă cazuri de entropie, de regresiune a omului până sub limita animalității, din motive pe cari știința viitorului, mai puțin dogmatică, simplificatoare și conformistă decât aceea trecută, va rămâne să le determine printr'o mai justă cunoaștere și interpretare a fenomenelor.

Pe de altă parte, originea civilizației omenești nu trebuește identificată nici cu manifestările, relativ recente, ale epocei de piatră, înaintea căreia se presupune că s ar întinde o perioadă inițială de barbarie, în care omul a dus o existență zoologică, lipsită de cultură. Cercetările mai noui de geologie și studiile de mitologie comparată, întreprinse în ultima vreme, au scos la lumină un material documentar inedit cu privire la incitatea spiritului civilizator al omului și la vechimea civilizației umane.

Socotim cu totul remarcabile, în această privință, contribuțiile savantului german Edgar Dacqué, director al institutului geologic din München, care în lucrările lui „Urwelt, Sage und Menschheit" (Eine naturhistorische — methaphysische Studie, München, Oldenbourg, 1927), „Das verlorene Paradies" (Die Seelengeschichte der Menschheit, München, Oldenburg 1940), „Die Erdzeitalter" (München, Oldenbourg 1926) înfățișează o sinteză fericită a tuturor rezultatelor obținute până acum de studiile asupra începuturilor omenirei. Urmând tradiția statornicită în „Mutterrecht und Urreligion" de Johan Jakob Bachofen și continuată de Erwin Rhode în „Psyche", Dacqué reconstituește istoria planetară a omului, folosind materialul revelator al miturilor, care material e cu mult mai prețios decât toate documentele, inscripțiile, uneltele și scheletele utilizate până acum de știința arheologiei, biologiei și antropologiei, întrucât miturile se întind asupra unor epoci cu mult mai îndepărtate decât acelea la cari se pot referi celelalte isvoare științifice mai sus menționate [1]).

Rezultatul principal al studiilor lui Dacqué, care supune unei analize erudite cele mai originale documente ale mitologiei universale, recent scoase la lumină [2]) este ideea că omul este contemporan primelor manifestări ale vieții pe pământ, iar nu o apariție târzie a quaternarului, cum se credea până acum și că încă dela manifestările lui cele mai îndepărtate pe cari ni le relatează miturile, omul se află în posesiunea elementelor fundamentale ale oricărei civilizații: limbajul, scrisul, religia și viața socială.

1) Herman Günther arată în cartea lui „Der arische We tkönig und Heiland" (Halle an der Saale, 1923, pag. 56) că majoritatea miturilor umanității sunt contemporane cu primele începuturi ale vieții pe pământ și că funcțiunea esențială a mitu ui este aceea de depozitare și transmisiune a adevărului istoric. Cuvântul „mit", spune Günther, vine dela grecescul MITOS = fir de legătură (Einschlagfaden). Grecescul MITOS semnifică ace aș lucru ca și indicu. și ironicul Mithra, zeu al legăturii, al contractelor sociale și uman divine. După cum însuși numele arată, mit inseamnă fir de legătură, cale spre cunoașterea originei și esenței lucrurilor.

2) „Das Gilgamesch-Epos", neu übersetzt von A. Ungand, erklärt von H. Gressmann (Forschungen zur Religion und Literatur des alten und neuen Testament) Heft 14, Gottingen 1911; „Die Mayahandschrift", übersetzt von C. Förstemann, Dresden 1892; F. Schellas: „Die Göttergestalten der Mayahandschrift", Dresden 1897; H. Zimmern: „Biblische und Babylonische Urgeschichte" (herausgegeben von der Vorderasiatische Gesellschaft) Leipzig 1903; A. Ungand: Die Religion der Baby onier und Assyrer, Jena 1921; P. Jensen: Das Gylgamesch Epos in der Weltliteratur, Strassbourg 1906).

(Urmare în pag. 2-a)

EUGEN DRAGUȚESCU — Idilă

Criza romanului francez

de OVIDIU DRIMBA

Profesorul Guinard, titularul catedrei de franceză dela Universitatea din Madrid, într'un interview dat săptămânalului El Espanol, rezumă cadrul literelor franceze actuale, referindu-se în special la situația romanului.

Panorama romanului francez e prezentată în tonuri închise. Romanul francez oferă un aspect confuz, fără acea vigoare cu care se prezintă poezia ultimilor trei ani, și fără acea tendință de reînviere a dramei istorice, caracteristică teatrului.

Criza romanului francez e determinată, poate, de cauze externe, pur materiale: criza de hârtie și dificultatea transporturilor. Tentativa editurii elvețiene „Editions du Milieu du Monde", cu imensele sale stocuri de hârtie, e interesantă dar cu efecte prea limitate. Dificultățile materiale determină tirajul mult prea redus și, în consecință, grave perturbări pentru autori și editori. Foarte frecvent e cazul când cartea e reținută la librar mult înaintea apariției. Cât despre popularele romane polițiste, ating prețuri aproape fabuloase.

Cauzele externe însă nu sunt suficiente pentru a explica situația actuală. Încă înainte de război se putea observa o oboseală, în inactivitatea romancierilor, atât de fecunzi între 1920—1925.

Azi, marile figuri ale acelei generații publică puțin: Duhamel nu prea înaintează cu seria „Cronicei familiei Pasquier", iar Mauriac, cu „La Pharisienne" nu aduce nimic nou. Alții, ca regretatul Giraudoux sau Montherlant, au început să se dedice teatrului. Alții, ca Pierre Benoit sau Paul Morand, continuă să-și industrializeze maniera. Insfârșit, mulți din ei sunt plecați departe de patrie: Gide în Africa de Nord, Maurois la fel, Jules Romains în America...

Evenimentele din 1940 n'au avut repercusiuni serioase în tematica romanului. Mari romane de război, n'au apărut. In schimb criza spirituală, efect al evenimentelor, e remarcabil tradusă în opere ca „Jacques" a lui Chr. Mégret sau „Michel, ou l'Affranchissement" a lui Max Hermant. Fără'ndoială însă că pentru desvoltarea acestui gen, romancierilor francezi le lipsesc două lucruri: timpul și libertatea, pe care cenzura o stânjenește oarecum.

Niciun temperament excepțional însă nu s'a impus, niciun nume nou. Printre scriitorii cari cultivă tradiția cea mai franceză — aceea a romanului psihologic — câștigă autoritate din ce în ce mai mult, Marcel Arland. Talente tinere: El. Lavergne („Le bassin du roi") și Jean Blanzat („L'Orage du matin"). Scriitori ca Louis Guilloux („Le Pain des Rêves") sau Marc Bernard („Pareils à des enfants") continuă tradiția romanului zis „populist", romanul vieților simple și umile.

Tendințe noi, — nu sunt. Doar o afirmare, o exacerbare a valului de romantism fie epic, fie revoltat, fie fantastic. Formele de manifestare sunt destul de distincte. E o formă de reacțiune a individului împotriva opresiunii unei lumi prea mecanizate. E o altă formă, de protest împotriva ipocriziei și a falselor convenții sociale („L'Etranger"

(Urmare în pagina 3-a)

MARIUS BUNESCU — Ruine la Târgoviște

COMENTARII

PROBLEMA DACICĂ

de D. TILEA

In anul 1913, apărea de sub tipar cartea lui Nicolae Densușeanu, intitulată „Dacia preistorică". Cu un an înainte, această lucrare fusese prezentată la Academia Română în termeni nespus de favorabili, de către Dr. C. I. Istrati, om de valoare considerabilă, fără să fie însă specialist într'ale istoriei.

Autorul giganticului volum de peste o mie de pagini mari, își dăduse sfârșitul în anul 1911, iar o însemnare dintr'un ziar al vremii îi anunțase astfel moartea: „La sfârșitul săptămânii trecute ziarele publicau, probabil după informațiile poliției, o notiță, cu caractere mici, cam în această cuprindere. S'a găsit mort la locuința sa din strada Sfinților, Niculae Densușeanu, bibliotecarul statului major al armatei. Cam tot atât ar fi spus și rubrica decesurilor dela Ofițerul Stării Civile, și ca concluziune, Niculae Densușeanu se despărțea de lume tot așa de modest precum trăise în ea. Nu pleca din lumea aceasta cu sgomot și alaiu, pentrucă ziua de înmormântare nu era — ca pentru numeroși alții, singura în care i-se mai pomenea numele" *).

A murit Nicolae Densușeanu, mulțumit poate că munca lui de aproape treizeci de ani fusese răsplătită cu manuscrisul cărții „Dacia preistorică". Nu fusese pretențios în viață și n'a avut curajul să ceară Providenței răgaz spre a-și vedea opera tipărită. Si-a dat duhul în sărăcia în care trăise o viață întreagă, ca mai toți oamenii mari ai acestui neam, oameni ce n'au pretins nici afet de tun, nici chip de bronz la răscruce de drum.

S'a stins Nicolae Densușeanu și în loc de flori la mormânt, urmașii s'au pornit să-i încununeze munca neprecupețită cu sudalme.

Vasile Pârvan elogiază „Dacia preistorică" a acestuia cu cuvintele „roman fantastic de mitologie și filologie absurdă". Nu voim să scădem cu nimic prestigiul ilustrului învățat, fiind incontestabilă valoarea sa de specialist, dar delicatețea, cu care a judecat munca titanică a lui Densușeanu, nu i-se poate ierta, cu toate că și-a adus și el prețios obol în ceeace privește problema **dacică.**

Natural, vorbind despre opera cuiva, n'avem dreptul să o privim ținând seama de persoana celui ce a scris-o! Valoarea ei primează! Elogiind însă un mare om, conștiința ne ordonă să înșiruim alături de calități și păcatele. Poporul român a cunoscut multe figuri însemnate printre fiii săi, și mulți dintre aceștia pe lângă opere de valoare necontestabilă au lăsat în urma lor și mari păcate. Nu spre laudă, cei ce pornesc să-i ilustreze pe acești înfăptuitori, orbiți de ceeace ei au creat, uită momentele de ispită, falsificând întrucâtva personalitatea celor în cauză.

Așa s'a întâmplat cu Vasile Pârvan ale cărui cuvinte: „roman de mitologie și filologie absurdă", au rămas epitet admis de toți urmașii, cărții lui Densușeanu.

Pe Pârvan îl complectează, cu aceleași idei despre „Dacia preistorică", Andriesescu și el ilustru profesor de istorie, pentruca după el, specialiștii istoriei să pomenească foarte rar despre această carte și atunci ca despre o culegere de legende.

Judecata nedreaptă a istoricilor a fost, poate, cauza că problema dacică s'a acoperit dintr'un început de colbul uitării.

Chestiunea trebue privită însă și din alt **punct de vedere. Nicolae Densușeanu** venea cu o idee absolut nouă și complect revoluționară. Ideea latinității poseda la activul ei, munca și jertfa generațiilor câtorva secole. Dela Grigore Ureche, și Miron Costin, și Cantemir și Stolnicul Cantacuzino au propovăduit latinitatea neamului românesc, pentru ca școala Ardeleană a lui Micu, Maior și Șincai să facă jertfe supreme pentru această ideie. Nu numai că reușiseră întrucâtva să-i facă pe Daci, dispăruți cu totul de pe meleagurile stăpânite milenii de ei, dar, încercau aceștia să învețe și poporul... latinește.

Erezii, greșeli inadmisibile cari însă și-au avut martirii lor și urmările lor.

Nu are dreptul nimeni să ia în derâdere activitatea acestor mucenici ai neamului, nu are dreptul, pentrucă ei se străduiau conștienți pentru binele poporului lor, strădanie care a avut ca răsplată cununa biruinței românești.

Ei bine, când de secole se trâmbița latinitatea, venea Densușeanu cu ideia dacică, ideie care avea ca prim scop înlăturarea complectă a originei latine.

Citind cartea lui, dintre rânduri parcă răsună refrenul: nu suntem Latini, suntem Daci și numai Daci, căci și Latinii au fost tot Daci și Roma eterna, maica **Roma, tot de către Daci a fost ridicată.**

Desigur, acei oameni cari crescuseră cu gândul ca Dacii fuseseră distruși definitiv de armatele lui Traian, nu puteau să oscileze astfel pe conștiință, declarând deodată că origina Românilor să fie căutată în neamul Dacilor și chiar că Romanii n'ar fi fost decât o ramură a acestui popor.

In secolul XIX origina romanică a Românilor era astfel înrădăcinată în mințile oamenilor, încât nu păcătuește cineva, de ar afirma, că ideea latinității făcea parte organic din structura acestora. După războiu însă, tinerii ce abia se născuseră pe vremea apariției „Daciei preistorice", pornesc să șoptească la început timid, apoi să buciume cu curaj propovăduirile lui Nicolae Densușeanu despre origina decebalică.

Intr'o revistă apare „Elogiul dacismului", într'alta „Latențele Dacismului", „Atitudine decebalică", astfel că întreg tineretul studios pornise să aibă trupurile înfrigurate de fiorii teoriei noua.

Se potrivea desigur, vârstelor lor o ideie revoluționară ca aceea a lui Densușeanu. Dar în zadar se sbuciumau mințile tinere, în zadar căreau cuvântul specialiștilor; aceștia rămâneau muți, indiferenți sau se porneau osândi acestei afirmații.

(Urmare în pag. 3-a)

PORTRETE

ALECU RUSSO

de DUMITRU IMBRESCU

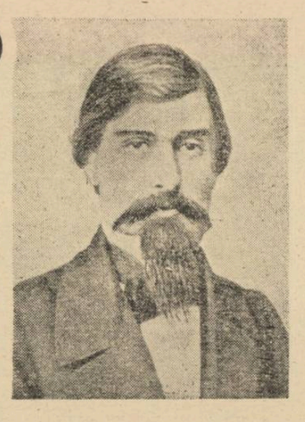

Una dintre mințile cele mai luminate pe care le-a dat Moldova veacului trecut și care a lăsat urmele adânci ale unei serioase activități literare, este Alecu Russo, luptător naționalist pe primul plan. Cu o largă și temeinică cultură, cu un spirit critic bine format, cu calități de organizator, el a însemnat o afirmare luminoasă în ansamblul culturii și literaturii noastre începătoare.

Trăgându-se dintr'o veche familie de proprietari basarabeni, cu rădăcini bine înfipte în istorie, cunoscuți ca dregători în divanurile domnești de altădată, înrudiți cu familiile boierești cunoscute din Moldova, ajunși apoi mari arendași și exploatatori de moșii și păduri, Alecu Russo, născut la 17 Martie 1819, în Chișinău, s'a bucurat de o creștere aleasă, dar a avut o copilărie tristă și îndurerată. Mama sa a murit tânără, lăsându-l orfan; apoi tatăl s'a recăsătorit cu altcineva, din care căsătorie au mai rezultat trei copii. Poetul nostru a fost un nedreptățit și un izolat în familie, dragostea tatălui, sub stăruința mamei vitrege, atrăgându-i dragostea și interesul mai mult, sau chiar exclusiv asupra copiilor din ultima căsătorie. Alecu Russo a trebuit să cunoască de mic copil drumurile pribegiei și ale înstrăinării. De satul scurtei copilării îl leagă aproape toate amintirile. Clipele acelea de viață nevinovată în mijlocul naturii binecuvântate de Dumnezeu l-au urmărit cu stăruință pretutindeni în anii grei ai înstrăinării.

Dela vârsta de 12 ani, copilul orfan de dragostea, duioșia și înțelegerea mamei, după ce va fi învățat probabil școală rusească, a trebuit să plece, trimis de părintele său, cu care de altfel nu se prea înțelegea din lipsa de afecțiune a acestuia, în Elveția, pentru continuarea studiilor. A urmat într'un institut de lângă Geneva, stând acolo până în anul 1835, fără să se mai reîntoarcă acasă nici măcar în vacanță. Pentru frumusețile elvețiene, a păstrat întotdeauna un cult deosebit. Un suflet izolat și copleșit de suferință nu putea să se simtă decât aiurea de înălțimile înzăpezite ale coroanei alpine, de bogăția verdeții și de varietatea peisagiului. Dese ori stă pe gânduri și face legături între munții falnici ai Elveției și munții copilăriei sale din Moldova. Cu prilejul ducerii sale la studii, scriitorul a cunoscut și Viena, despre care avem dela el relatări extrem de prețioase. După atâta trecere de vreme de peregrinări, Alecu Russo se reîntoarce în Moldova prin 1835, tobă de carte, știind o mulțime de limbi străine (franceză, germană, italiană), fapt ce reiese din operele pe cari le-a scris mai ales în franțuzește. Prin 1837 ajută tatălui său la treburile gospodărești ale moșiei Dorna, dar colaborarea dintre ei nu durează mult din cauza situației familiale speciale. Ruptura se produce și Alecu Russo e nevoit să-și croiască un rost de sine stătător. Lucrurile se petreceau prin 1841.

Disperat, s'a adresat Domnitorului cu două cereri, pentru a fi numit în magistratură. Abia după ultima suplică a primit o soluție satisfăcătoare. E numit judecător la Piatra. Aci scriitorul se pare că a iubit mai mult cărările munților decât ședințele tribunalului. Își pierdea cea mai mare parte din timp cu plimbările, în ritmul trăsurii, spre a scăpa de obsesia tristeței. Președintele său nu era însă mulțumit de lipsurile tânărului magistrat și acesta intenționa să-l înlocuiască. Probabil că Domnitorul a aflat aceste lucruri, sau că tânărul magistrat a făcut altceva, încât în 1846 e pedepsit. După ce a părăsit magistratura, Alecu Russo s'a stabilit ca avocat la Iași, unde se ocupa și de politică. Reprezentarea a două comedioare — Băcălia Ambițioasă și Jicnițerul Vadră — i-au atras surghiunirea la schitul Soveja din Vrancea. Acolo a stat izolat, într'o viață sedentară, fără cărți, în plină iarnă. Acolo însă s'a lăsat îndemnat și atras spre comorile populare, descoperind Miorița.

După ieșirea din schit și până la 1848 a stat la Iași. Marea mișcare de eliberare îl prinde în hora ei. Russo ia parte activă la revoluție, trebuind să plece, după insucces, în pribegie. In Ardeal e arestat și acuzat de fapte grave, de spionaj, înșemnițat și amenințat cu condamnarea. Scapă cu mare greutate. După ce, cu greu, scapă din ghiarele ungurilor, trece în Bucovina, apoi la Paris, trecând prin Viena. Reîntors în țară își reia, la Iași, meseria de avocat. In 1851, mama sa vitregă murind, Russo e numit epitrop al averii tatălui său, stins la Galați în 1849. Deasemenea a fost administratorul moșiei lui Iancu Alecsandri, avocat al Băncii Naționale și a moștenit o avere dela fiica poetului Al. Hrisoverghi. Ca avocat, i-a mers foarte bine, asigurându-și o viață ușoară și plăcută. Dar s'a apucat și de arendășie, dovedindu-se un slab și necalculat administrator. Toți au avut pagube în urma administrării lui, chiar și prietenul lui, poetul Vasile Alecsandri.

Insă sănătatea îi era șubredă, astfel că în 1859, anul înfăptuirii Unirii, la câteva zile numai dela împlinirea marelui act, se stinge din viață, ros de boli și plin de datorii, bucurându-se însă de o înmormântare solemnă, fiindu-i depuse rămășițele în curtea bisericii Barboi. Altfel, Russo era un om de lume, plăcându-i excursiunile, fumatul, câinii de tovărășie și natura, cu darurile ei bogate și binecuvântate.

Deși a avut o viață tristă și frumântată de necazuri de familie și de meseria de arendaș, Alecu Russo a dovedit o permanentă preocupare de problemele spirituale și intelectuale. A fost un spirit bine format și instruit. Comorile de viață autohtonă, pe cari le-a înțeles mai bine decât orice alt contemporan, datorită culturii sale alese, l-au atras cu deosebire. El este chiar un premergător al lui Alecsandri, căruia i-a procurat un bogat material, pentru ca meritul atribuirii să i se recunoască desul de târziu. Mai mult chiar, și opera lui de natură cultă avea să fie obiectul unui lung proces de discuțiuni, negându-i-se paternitatea în favoarea lui N. Bălcescu, o altă figură de martir al culturii naționale. In formarea culturii lui Russo au contribuit, în egală măsură, elementul străin și cel autohton. Primul i-a înlesnit o instrucție mai bogată, în stare să-l facă să prețuiască îndeajuns comorile tradiției naționale. Pe Russo l-au atras cronicele și cărțile noastre vechi, hrisoavele și documentele. El dă dovadă de alese însușiri de înțelegere umană, iubind cu credință țărănimea și rosturile ei străvechi. A știut studia și înțelege bine stările de lucruri existente pe vremea lui, în țările străine, comparându-le cu cele dela noi și făcând pe baza lor constatări interesante și originale. Russo a avut apoi și o altă mare calitate omenească: cultul prieteniei. Sunt cunoscute raporturile de sinceră prietenie și reciprocă prețuire între el și Kogălniceanu, Alecsandri, Bălcescu. N'a putut avea însă înțelegere destulă pentru Asachi și I. Heliade Rădulescu. El a frecventat constant saloanele literare ale vremii, căutând să întrețină o atmosferă de rodnică înțelegere. Pe ardeleni, Cipariu și Barițiu, nu i-a cruțat, deși n'are peste tot dreptate.

(Urmare în pag. 4-a)

NOTAȚII TEATRALE

Problema repertoriului la noi

I

de ALEXANDRU DRĂGHICI

Problema repertoriului este grea întotdeauna.

Pentru ori ce director de teatru este problema de căpetenie.

O inspirație fericită — a avea „mână bună", cum se spune — sau una greșită pot ridica un teatru sau îl pot compromite, pot însemna o „lovitură", entuziasm, actorii purtați în triumf, realizări — chiar și sub aspectul comercial — neașteptate ca rețetă, jucându-se la nesfârșit cu casa închisă, după cum pot însemna săli goale, atmosferă apăsătoare, cenușie, actori demoralizați, directorul desperat, învinuindu-și — chiar când el singur e de vină — colaboratorii, consilierii teatrali, publicul, etc., fără a mai vorbi, în cazul că teatrul este... nesubvenționat, și de perspectiva de a-și închide porțile, a concedia personalul și a risca pierderi cari pot atrage și alte consecințe.

Deaceea toți directorii, regisorii, ba chiar și actorii și inspiratorii acestora, ca și ori care alți prieteni și devotați ai teatrului sunt mereu și mereu în căutare de piese și de... succese.

In această înfrigurată căutare, oamenii de teatru ajung de înghit pe nerăsuflate nenumărate lucrări — nici nu-și închipuie publicul câte!..... — doar-doar vor da de piesa mult dorită, piesa așteptată, piesa cu care să meargă la acea serie de reprezentații triumfale pe care, dela director până la ultimul mașinist o visează întotdeauna.

Pentru asta sunt puse la contribuție, căutate și citite piese vechi și piese noi, opere clasice și lucrări publicate prin reviste îngălbenite, piese de succes, bine cunoscute și — spre încurajarea viitorilor autori — manuscrise de piese noi, orișice le-ar putea prezenta un cât de mic început de interes și de speranță.

Fără să mai vorbesc că mai cercetează cu grijă, ținându-se la curent cu repertoriile altor scene, procurând în grabă și citind cu aviditate toate piesele de succes ale teatrelor străine din marile capitale europene și chiar extracontinentale, cu scopul — cum am spus — ca, înaintea altora, vor descoperi în fine piesa aceea dorită, adevărata mină de aur!

Cu toată această căutare, cu toată această — trebuie să adaog — înfrigurată căutare și cu toată grija ce se pune, cu toate rezultatele obținute de unele lucrări dramatice, cari ar trebui să reprezinte o garanție certă a succesului și la noi, cu toate acestea problema repertoriului rămâne mereu una dintre cele mai grele.

Pot spune chiar, o problemă rămasă nerezolvată pentru foarte mulți — dacă nu chiar pentru toți — directorii de teatru.

Desigur că aceasta a constituit și, deasemenea, este sigur că va constitui o problemă pretutindeni și întotdeauna — ceeace, de altfel, îmi și propun să arăt în rândurile cari urmează — dar care, pare-se, în actualul stadiu al vieții noastre teatrale este încă și mai accentuată la noi.

Deaceia îmi închipui că nu spun cine știe ce noutate afirmând că au fost și vor mai fi nenumărate piese cari au reușit la Viena sau la Berlin, la New-York sau la Paris dar cari au căzut sau vor cădea la noi

Indiferent de genul lor.

Problema, de altfel, fiind generală, nu voiu face diferențieri între piesele din marele repertoriu și spectacolul ușor.

Iată unul dintre aceste spectacole, care trebue să spun că a depășit tot ce mintea omenească a putut să imagineze: „Rose-Marie".

La Paris — deși opereta este americană — s'a dat IN CONTINUU de peste 1000 de ori!

Trebuie să faci un efort de gândire ca să înțelegi ce înseamnă asta: cand după câteva luni de spectacol zi la zi actorii incep indeobște să zgârie cu ungriile pe pereți — tot același și același lucru, aceleași replice, aceleași intrări, aceleași decoruri, aceiași mimică și intonație — vă închipuiți ce înseamnă peste o mie de reprezentații continui, cu alte cuvinte peste trei ani de zile de jucat zi la zi!

Actorii aceia nu-i mai poți vedea, după terminarea unei astfel de serii, decât isprăvindu-și restul vieții într'o casă de sănătate, rămânând să dea și prin somn replici din „Rose-Marie", să viseze numai dansurile de-acolo, muzica de-acolo, decorurile de-acolo, oamenii de-acolo.

Oricum, ceva de nedescris, constituind, prin urmare, și prin numărul reprezentațiilor și prin entuziasmul continuu pe care-l ridicau, un succes aproape monstruos!

Ei bine, la noi a fost o cădere totală.

Și asta deși nu s'au cruțat sacrificiile, deși a fost distribuită Mia Apostolescu — fără posibilitate de discuție cea mai strălucită actriță de revistă și operetă pe care o avem: și bună cântăreață și admirabilă dansatoare și talent admirabil, plus un temperament, cu totul excepțional pentru asemenea spectacole — și deși au fost folosiți în mare măsură interpreții cei mai buni pe cari-i puteam avea.

Cum spun, nici sacrificiile de montare făcute și nici o distribuție fericit aleasă n'au putut-o împiedica să fie o cădere.

Și ce operetă?

„Rose-Marie!"

Care, după ce se dăduse cu deosebit succes la New-York și la Londra — și adevărul este că-i o operetă admirabilă — în cele din urmă culminase cu acea nesfârșită și absolut miraculoasă serie triumfală la Paris!

Alt exemplu, pe un alt plan:

„Jean de la Lune".

La Paris, deasemenea, a fost un succes; la noi: cădere!

Ca și a atâtor alte piese.

Dece?

Pur și simplu pentru că altă rezonanță găsește un spectacol în fața unui public francez și alta la noi.

Fie că este vorba de operetă, fie de o comedie de salon, de o piesă bulevardieră sau chiar de o tragedie de Racine.

Alta este rezonanța unui public francez în fața lui Racine și alta la noi.

Și chiar în fața unei piese de Shakespeare.

Da, da, Shakespeare.

Nu este primit, gustat, înțeles, pretutindeni la fel.

Și vreți să fiu sincer?

Ei bine, vă voiu spune una: Shakespeare nu place!

Sau: nu mai place în măsura în care ne-am aștepta.

Și nici la toată lumea.

Și o spun încă odată: Shakespeare, da, da!

Lumea cască, — se plictisește și cască literalmente — o știu precis dela atâtea specactole!

Ar prefera, ca să zic așa, de-o mie de ori chiar și un spectacol de Bataille, o „Maman Colibri" sau „Marșul nupțial!"...

Dar vine și la Shakespeare.

Vine fiindcă-i Shakespeare și atât!

Dar când, totuși, asista pot spune că publicul de astăzi e chiar mai deziluzionat decât de alți autori: știa că-i „marele Will" și se aștepta la mult, la mai mult, la ceva grozav, la ceva extraordinar!

Au nu spune toată lumea că-i cel mai mare geniu în teatru?

Și de Molière nu se spune că-i cel mai mare comic al lumei?

Atunci?

Să se „cunoască"!

Ei nu mai vor să vadă tot oameni cari vorbesc normal și sunt fireși, — deși noi știm că tocmai ăsta-i marele lor merit, geniul lor de creatori, de-a da viață — ei nu vor să vadă că-i vorba tot de dragoste, sau de alte preocupări tot omenești, de ambiții, de dureri, de slăbiciuni sau cusururi!

Nu, ei vor altceva, altceva!

Dacă se poate, ceva nemaivăzut.

Ori această sete de-a vrea, dacă se poate, altceva, se traduce de fapt prin a nu ști ce vor!

Sau, și mai precis, a nu ști ce să ceară.

A nu ști ce să ceară dela un spectacol, dela o piesă, a nu ști ce să caute în ea, a nu ști ce să aștepte, a nu ști ce să guste într'însa!

Ori, cum aceasta se întâmplă mai cu osebire la noi, trebuie să recunoaștem cu atât mai mult că problema repertoriului la noi în țară este aproape întotdeauna foarte grea.

Ea devine într'un anumit sens o loterie: poți să pariezi, întemeiat pe foarte serioase indicii, că o piesa de Giraudoux va fi o cădere încă dela prima reprezentație și cu toate acestea să ai surpriza ca publicul să-i facă omagiile unei lungi serii de spectacole.

Și aceasta, nici vorbă, fără nici-o explicație, pentru cine știe ce noutate care îl va fi surprins și i-a plăcut.

Iar o piesă de care ai fi fost, din contră, absolut sigur că va avea succes să trebuiască s'o scoți de pe afiș abia după câteva zile.

De, capricii și nesiguanță, și, trebuie s'o spun, public cu gustul nejormat!

In privința asta se poate spune că în alte părți s'a ajuns oarecum la o specializare și știind în general ce vor spectatorii, fiecare teatru se va putea astfel sprijini în mare măsură pe un public al lui.

Mai mult, s'ar putea spune, chiar, că fiecare piesă acolo își are un public al ei și piesa din repertoriul clasic și drama modernă, și comedia bufă și vodevilul.

O piesă a însemnat un mare succes la Paris, la Berlin sau Viena?

Asta ți se pare a fi o garanție?

Pe malurile Dâmboviței?

Dar trebuie să te gândești mai întâiu dacă ai acelaș public!

Apoi, admițând că l'ai avea, trebuie să te gândești daca poți găsi aceeași interpreți!

Apoi, admițând că i-ai avea și pe aceștia, unde vei găsi aceiași directori de scenă, aceiași tehnicieni, decoratori tot așa de buni, costume tot așa de frumoase și cu tot atâta gust, etc.?

De pildă, să vorbim despre inerpreți

Fie în teatrul „mare", fie în operetă, fie în revistă.

Altjel va fi o distribuție la „Studio des Champs Elysées" cu Louis Jouvet și Valentine Tessier, în viziunea de lumină pură a celui înzestrat cu toate darurile, ca să fie în același timp și admirabil director și director de scenă, electrician, decorator, om de gust și... interpret, a lui Jouvet — „Amphytrion 38" de ex. — și alta va fi o aceiași piesă dusă la noi cu chiu cu vai până la capăt; altceva vor fi „les Maitres-chanteurs" pusă sumbru în scenă la teatrul lui Pitoëff, pusă cu o râvnă și cu o îngrijire extremă, urmărind o anumită concepție și linie de regie și altceva va fi o realizare „oarecare" a aceleiași piese în altă parte.

La fel cu „Volpone" la teatrul lui Charles Dullin, sau „Simunul" lui Lenormand pus în scenă de Gaston Batty la „Thèatre Pigalle", una dintre cele mai moderne și mai elegante săli de teatru din lume, tot numai în placaj roșu, scene turnante, lumini savant combinate și subtil difuzate!

Iată, așa dar câte sunt!

Va să zică și regisor, și distribuție și sală extraordinară și scenă cu toată aparatura necesară și public.

Acum schimbați datele problemei:

Aceiași piesă, închipuiți-v'o de data aceasta reprezentată cu actori grimați de mântuială, îmbrăcați de bogdaproste, într'o sală mizeră, cu o scenă și decoruri sărăcăcioase!

E acelaș lucru?

Nu!

La fel, bineînțeles — și poate cu mai mult cuvânt — și cu spectacolele celelalte, cu spectacolele ușoare.

La „Casino de Paris", la „Follies Bérgères", la „Moulin Rouge", etc. aveai ca interpreți un Saint-Granier, aveai un Maurice Chevalier, etc. Cu alte cuvinte printre cei mai antrenanți, mai spirituali și mai plăcuți actori de revistă din Paris și — poate — din lumea întreagă!

Aveai, deasemenea o Edmonde Guy — despre care se spunea că e cea mai frumoasă femeie din Paris: în orice caz, pentru ceiace vedeam noi, dela... „promenoir", de-o frumusețe și de-o perfecție neînchipuită — aveai după aceea, cele mai extraordinare dansatoare și cei mai buni dansatori, balet nemaivăzut, lux extraordinar, eleganță, rafinament, bogăția aceia de lumini și de culori și de bijuterii, feeria aceia de vis, toate, toate acestea, în timp ce la noi îi ai pe Trestian și pe Dan Demetrescu, îi ai pe Groner sau, poftim, deși am toată simpatia pentru d-sa, îl ai pe Const. Tănase!

Iar în locul superbei Edmonde Guy, Virginica Romanovschi dacă nu chiar Mița Gioconditsta! Și vorbesc doar, de cei cari, au totuși oarecare talent în felul lor, sau dacă voiți, în „sectorul" lor. Și fără a mai pomeni, bineînțeles, de ceilalți, de toți nesărații și toți guriștii pe cari oarecari succese de cârciumi de cartier i-a promovat „artiști".

Iar faptul că într'un astfel de local nevasta băcanului, eșită Sâmbătă cu consortul d-sale la un pahar de vin „cu niște mititei" a dat ochii peste cap când a cântat guristul, îl îndreptățește să se creadă mare cântăreț și să semneze chiar și angajamente cu diferiți directori de trupă care desigur că în salarizarea pe care se hotărăsc să i-o dea ei scontează dela început și zestrea de local — inclusiv nevasta băcanului cu toată familia și alții și altele la fel — pe care „artistul" nostru trebuie s'o aibe și care desigur că vor veni să-și audă noul angajat, preferatul...

In asemenea condiții, pentru publicul pe care-l avem — cel puțin așa cum se prezintă el astăzi, deși părerea mea este că probabil aici ne găsim într'un cerc vițios: publicul, el însuși, dacă este așa cum este, aceasta-i tocmai din cauză că nu i s'a dat teatru bun — zic, pentru publicul pe care-l avem în momentul de față, trebuie să recunoaștem că teatrul care îi place este cel pe care i-l dăm, revista care îi place este numai aceia pe care i-o pot prezenta acești Dan Demetrescu, Groner și ceilalți.

Desigur că am putea să-i dăm și lucru mai bun dar cine să se însărcineze s'o facă?

Pentru că, într'un astfel de caz, un anumit timp, acela care ar încerca acest lucru se poate întâmpla, până să-și vadă rezultatele muncii lui, să aibă numai decepții... Cu atât mai mult cu cât, pentruca aceasta să reușească, lucrul bun pe care s'ar hotărî să-l dea, trebuie să fie cu adevărat lucru bun, să nu constităie tot un compromis: căci dacă-i vei da o piesă bună dar jucată prost, tot nici un folos nu este; căci dacă-i vei da actori buni dar vei avea regisori proști, tot nici un folos nu va fi; iar dacă vei avea toate acestea și, totuși, din motive de economie sau altele vei prezenta într'o operetă sau într'o revistă costume urâte, decoruri proaste, sau un balet alcătuit din tot felul de „dărămături", fetedop", babe „soldii", etc., și n'ai să ai lumină, și n'ai să ai scenă pentru dans, atunci, ce să mai spun, evident că totul va fi iarăși zadarnic.

Ori, un spectacol bun — și asta-i regula — trebuie, prin urmare, să fie în totul admirabil pus la punct, trebuie ca nici-un element al lui să nu fie neglijat sau desconsiderat: dela text și public, dela regisor care să înțeleagă și să intuiască în toate ale ei nuanțe piesa și actor care s'o interpreteze și până la electrician și mașinist.

Rămâne acum ca în numărul viitor, în continuarea acestui articol, să vedem cum trebuiesc înțelese toate aceste lucruri.

ECOURI teatrale

„ACTIVITATE"...

Cu grija cerută de noua sa calitate, d. Corneliu Moldovanu a vrut să dea viețli teatrale a Capitalei un început de activitate care să însemneze, dacă nu o deplină satisfacție, cel puțin o prezență la datorie.

Dealtfel, categorica „mobilizare" a întregului personal al scenei oficiale, fxată pe ziua de 1 Iunie c., nu arăta altceva decât semnele bune că — însfârșit — Capitala va avea iarăși, cât de cât, un spectacol de teatru.

Dar se vede treaba că „nazurile" câtorva, care din goana după „gloria" de altădată și-a făcut un preț, menținut din nefericire și azi contra altor drepte și competente aprecieri, au dus la alte hotărâri, decât aceea care se cerea împlinită ca o obligație față de primul oraș al țării.

Și-așa, de unde scena oficială urma să-și deschidă, cum putea și unde putea, ușile, continuă să le țină închise, ca în schimb „teribila" piesă „Intr'o vară la moșie" să colinde satele și cătunele, adică pe acolo pe unde nu răzbat decât... veștile despre sborul aviației inamice.

Să recunoaștem că însăși piesa nu îndeplinește altceva decât cadrul unei activități potrivite...

„OASPEȚII"...

Mai negri ca de obicei; mai grași decum stabilise croitorul chiotoarele la haine, ba chiar și mai veseli de cum le era firea, așa au apărut artiștii noștri răspândiți prin cine știe ce liniștite văgăuni ca să-și ocrotească tihna impusă de valoarea ce-o reprezintă talentul.

I-am văzut și eu...

I-am văzut la 1 Iunie, adică atunci când un ordin categoric i-a chemat la București.

Pe urmă au dispărut...

Pe unul din cei mai mari actori l-am văzut plecând repede, la o oră când altădată își lua liniștit aperitivul, într'un ataș de motocicletă.

Pe alții i-am văzut cățărați de autocamioane spre bariere...

Și în minte mi-au venit cuvintele unui înțelept: „deslușește-ți fapta chiar din grija feririi vieții tale"

„MODA"...

Dacă bicicleta nu și-a găsit niciodată o mai vie căutare ca azi, în schimb pălăria și ciorapul la cucoane, și-au asigurat o vacanță până cel puțin în toamnă.

Până aci e poate o cuminte împărțire de avantagii pe cari moda le distribue cu generoasa regalitate doar femeilor, în timp ce bărbaților le interzice gulerul fără cravată.

Dar dacă s'ar fi oprit la cumpăna unor folosinți practice, în așa măsură încât nimic să nu fie nici exagerat dar nici zadarnic, n'am fi avut nimic de spus.

A venit însă cu altceva. A venit cu moda devenită la actrițe boală sau manie de-a circula pe străzi cu un fel de saci împletiți, în cari își plimbă câteva cărți.

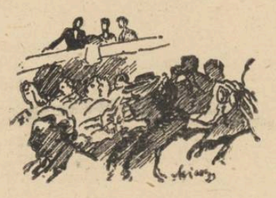

Pe una din acestea am întrebat-o: Ce duci acolo?.. Pe „Hamlet", pe „Regele Lear" sau pe „Maria Stuart"?...

— Da de unde!... Duc trilogia lui...

— O'Neill?...

— Nu... Trilogia lui Lucio D'Ambra: „Profesiunea de soție", „Meseria de soț" și „Arta de-a iubi"...

— Și din toate, pe care o apreciezi?...

— Nu-mi pune asemenea întrebări. A fost doar un prilej să pun ceva în sac...

RĂSPUNS...

Cu câte rânduri în plus și-ar putea folosi spațiul rezervat rubricei acesteia, ca să răspund atâtor întrebări din scrisoarea dumitale, în așa fel ca să înlătur și asemănarea cu vestitele coloane de „poștă redacției", specialitatea doar a revistelor de teatru?..

Știu, întrebările dumitale puse cu îndemânarea caracteristică doar oamenilor de teatru, nu sunt de natură să creeze confuzii, ca acele iscoditoare întrebări ale celor cari n'au altă curiozitate decât de-a ști vârsta, pantofii și parfumul actorului.

Dumneata așterni pe fața unei cărți poștale expediată din Ceatoriul asociației de azi a eșit cu câștig, împreună cu alți nenăscuți la ei acasă, depe urma muncii neuitatului Tony Bulandra și a mai câtorva talentați actori.

Este în combinație acelaș domn care a distrus un talent ca al lui Toneanu cu „Moritz al II-lea" și a anulat pentru un timp prestigiul lui Vasiliu-Birlic.

Vezi dar cum îi așteaptă în prag desamăgirea, dacă d-nii Bulfinski, Timică și Beligan nu vor fi prudenți de-a se da dela început înlături.

AFIȘ...

Cu câtă casnă își termină fiecare zi Puiu Iancovescu, tot alergând și trudind, să deschidă teatrul mult anunțat.

Totuși, până la urmă sperăm să reușească, convingând până și pe cei cari nu vor să înțeleagă că dacă ei nu actievază, nici pe alții nu-i lasă să facă treabă.

E legea omului care consideră o muncă chiar și atunci când șade.

I. M. LEHLIU

Vechimea civilizației umane

(Urmare din pag. I-a)

Intr'adevăr, examenul aprofundat al miturilor a scos în evidență un paralelism riguros între condițiile generale de vieață, pe care ele le descriu și caracterele speciale ale primelor ere geologice ale planetei, așa cum știința geologiei ni le înfățișează. Lumea pe care legendele și miturile ne-o descriu (reptile și păsări uriașe, animale solzoase, predominarea elementului aquatic), are caracterele erei paleozoice și mezozoice. Tot ca o trăsătură specială a acelor epoci și în mod deosebit a paloeozoicului, trebue să fie considerat tipul uman al ciclopilor. Nouile cercetări geologice dovedesc existența pe o scară întinsă a ochiului frontal la majoritatea tipurilor erei paleozoice, fapt care întărește convingerea că acest strămoș al omului cu un ochi frontal, despre care pomenesc Iliada și Odiseia și legendele tuturor popoarelor vechi (dela asirieni, chinezi, indieni până la mexicani), au trăit în paleozoic. Amazoanele, despre care vorbesc tradițiile tuturor popoarelor, nu sunt decât strămoșii omului din perioada aquatică a planetei noastre. Pentruca o amintire despre o epocă atât de îndepărtată să se fi putut păstra trebuește ca lanțul istoric care duce dela omul legendelor și al miturilor la omul de astăzi să fi fost neîntrerupt și ca facultatea sufletească a memoriei, ca și folosirea limbajului, prin care se face posibilă transmisia oricărei tradiții și se întemeiază existența oricărei culturi, să fi alcătuit însuși bagajul sufletesc al primilor locuitori umani ai pământului. Cataclismul geologic al potopului, despre care se vorbește atât în Biblie cât și în legendele tuturor popoarelor pământului, e un fenomen cosmic a cărui existență a fost plasată de geologia modernă la sfârșitul mezozoicului, odată cu dispariția continentului Gondwana. In acest caz trebue să admitem atât existența omului încă din mezozoic cât și o avansată stare de civilizație umană contemporană sau chiar anterioară acestei ere, căci o serie de amintiri istorice ale omenirei în legătură cu potopul ne relatează întâmplări din vieața oamenilor din perioada pre-noetică, cari întâmplări presupuneau o organizație socială superioară și elementele intelectuale suficiente oricărei civilizații: limbajul, tehnica, scrisul. Astfel, după tradiția biblică, amestecul limbilor din Babylon și construirea turnului uriaș al lui Babel, e un fapt produs înainte de potop, așa dar înainte de sfârșitul mezozoicului. Eposul asirian — Gilgamesch-Epos — pomenește de faptul că, înainte de potop, existau înțelepți; alte texte babilonice spun că Asurbanipal afirma că a citit o piatră scrisă dinainte de potop. Aceste fapte, păstrate în amintirea mitologică a popoarelor și multe altele, pe care Dacqué **le menționează, dovedesc că omenirea, din perioada pre-noetică cunoștea scrisul. In afară de o tradiție orală, avea ura scrisă.**

Știința timpului nostru, mai respectuoasă față de tradiția multimilenară a Bibliei, care nu admite sălbateci la aurora lumii, mai puțin prezumțioasă decât știința secolului trecut (care-a produs speculațiile unui Darwin și Haeckel pe care nu le mai ia astăzi nimeni în considerație), mai independentă în judecățile ei față de platitudinea formulelor standardizate, mai puțin înfeudată unei filosofii materialiste de proastă calitate, este pe punctul de a proecta asupra trecutului omenirei o lumină nouă, revoluționând în întregime concepția de până acum asupra omului și răsturnând edificiul de carton lustruit al materialismului științific și filosofic.

CONSTANTIN MICU

PROBLEMA DACICĂ

(Urmare din pag. I-a)

Ideia latinității avusese timp spre a-și forma specialiști, problema dacică nu a avut norocul nici de sprijinul inițiatorului, acesta murind înainte de publicarea teoriei sale. Nevoia specialiștilor se simțea atât de evidentă, încât cei ce porniseră cu elanul tinereții să trâmbițeze dacismul, s'au așezat cu temeinicie să studieze, să se pregătească și la momentul oportun să intervină ei specializați.

Evenimentele fac să se retragă parte din energiile închinate acestui grandios ideal, dar n'au micșorat avântul celor porniți în căutarea urmelor pașilor lui Decebal.

Preocupărilor tinerești, li s'au alăturat și bătrâni ce fac cinste neamului, pornind să desgroape și ei din țărâna uitării, nestemata dacică.

In 1932 generalul Nicolae Portocală, publică „Din Preistoria Daciei și a vechilor civilizațiuni", carte menită să fie uitată în rafturile editurei, nefiind cetită decât, de către cei pe care-i însuflețise imaginea măreață a regelui Sarmisegetuzei. Autorul, bazându-se pe afirmațiile unor cercetători demni de încredere ca: A. Moret, Wolley, Leon Homo, Jaques de Morgan ,etc., și judecând teoriile istoricilor români, încearcă să concluzioneze în favoarea teoriei lui Densușeanu.

Anul 1941 prezintă în vitrina librăriilor, altă carte, a altui om de încredere, d. Dr. Nicolae Lupu: „Origina Românilor".

Domnia-Sa ca și d. Ion Alexandru Brătescu Voinești, în conferința publicată în broșură în anul 1943 și intitulată „Origina Neamului Românesc și a Limbii noastre", susține ca strămoși ai poporului românesc pe aceeași Daci spre a căror splendoare s'a îndreptat dintru început **Densușeanu.**

De remarcat este, că pentru propagarea ideii dacice, n'au contribuit decât oameni ce n'au avut nicio legătură cu știința istoriei, oameni conduși numai de bunul simț. Le-a fost imposibil istoricilor profesioniști, să abordeze o astfel de problemă, fără să li se pună în față morman de pietre, mărturii ale vremurilor în care scrisul nu exista. Și dacă aveau pietrele, nimic nu-i împiedeca să atribuie toate dovezile Romanilor, cari au stăpânit Dacia abia 150 ani.

Afirmau acestea, fără să se gândească o clipă că nu ar fi fost atât de nefiresc faptul ca însuși poporul Roman să fie o ramură a imensului neam Dac și chiar cetatea Eternă să fi fost fondată de țărani, poate, porniți dela poalele Carpaților.

Nespecialiștilor, le-a fost mai ușor să se preocupe de soarta numerosului popor Dac, osândit de cronici la pieire, sub stăpânirea a două legiuni romane. Acestora nu le-a fost greu să se lase convinși de logică și și-au putut dă seama că ceeace dispune rațiunea este imposibil să nu corespundă realității.

Este adevărat că împotriva lor s'a pornit corul de protest al specialiștilor, sau afirmațiilor lor s'a răspuns cu desconsiderarea tăcerii; dar meritul acestora este egal cu al primilor cronicari ce-au îndrăznit să pășească pe drumul latinității.

Lor le-a fost dat să mențină elanul tinerilor și să prilejuiască noui adeziuni din partea celora ce pășesc pragul adolescenței spre seriozitate. Acestora din urmă le este necesară încurajarea, căci pe ei îi vor încununa laurii viitorului.

Dintre feciorii ce-au pornit să urmeze pe Nicolae Densușeanu, după muncă intensă, după pregătire serioasă sunt gata deacum specialiști și pentru problema dacică.

Formând echipe de entuziaști, au plecat în fruntea lor să desgroape din uitare și țărână splendoarea Dacilor lui Zamolxe.

Bătrânii s'au jertfit pentru ideea latinității, ridicând cu ea fruntea Românilor, cerând în numele ei drepturile poporului ce se afla pe aceste plaiuri, de 2000 ani.

I se cuvine și nouei generații, favoarea de a se jertfi pentru un ideal măreț, cu care să ceară drepturile unui popor născut poate din țărâna plaiurilor și din stânca munților pe care-i stăpânește de când e lumea.

Strădania tinerilor, purtători ai nouei facle este închinată adevărului și neamului.

Frământând cu casmalele pământul stăpânit milenii de acelaș popor numit odinioară „Dac" iar astăzi „Român", studenții și toți ceilalți porniți să desgroape splendoarea trecutului neamului lor, privesc cu fețele pline de lumina izbândei, spre noui și superbe orizonturi.

D. TILEA

*) Nicolae Densușeanu, viața și opera sa, de Dr. C. I. Istrati prefață la „Dacia preistorică" București 1913

Cronica literară

Mărgărita Miller-Verghi:

CEALALTĂ LUMINĂ, roman Ed. „O. Bianchi"

Posedăm, cu povestirea d-nei Mărgărita Miller-Verghi, unul din documentele cele mai pătrunzătoare ale suferinței fizice, prin care răscumpără sufletul ce capătă întinsa liniște a seninătăților cerești.

Ariana, aparținând înaltei noastre aristocrații, ființă cultivată intens între ramurile variate ale artelor, gustând puternic și literatura și muzica, plăpândă floare a interioarelor luxoase și grele de rafinate voluptăți, în genul lui D'Annunzio, mai puțin frenezia de natură erotică ce acesta proecta pretutindeni, este lovită, — în jurul anilor treizeci, — de o groasnică nenorocire, prin pierderea aproape completă a vederii.

Accidentul se produce în urma ciocnirii, la Paris, a mașinei cu un autocamion și mărturisește despre senzibilitatea fizică excesivă a eroinei care prin spaima produsă, suferă acea delicată desprindere a retinei de fundul său, aducătoare a orbirii.

La Nantes, există însă un sanatoriu pe care-l conduce doctorul Sourdille, meșter chirurg specializat în operațiile de ochi, la care aleargă și Ariana, nădăjduind vindecarea. Aș vrea să pot face să se înțeleagă cât de cât chinurile și suferințele ce se leagă de operația la care se supune Ariana în speranța vindecării. Sunt pagini în partea I-a „Tenebre" ca și în partea II-a „Ane crux" de foarte puternic dramatism, povestite, evident, cu un calm curat, dar nu mai puțin tulburătoare în această haină a modestiei și măsurii stilistice. Operația obligă pe bolnavă la o totală nemișcare de luni întregi, mereu pe spate, cu capul fără sprijinul pernei, și ochii acoperiți cu plăci de mătase neagră pentru ca nici o rază de lumină să nu pătrundă în camera spintecată de bisturiu a vederii, și-această măsură — la un loc cu celelalte, — să contribuie ca pe zecimi și sutimi de milimetri să permită retinei desprinse aderarea la culcușul inițial, și vederii să se reîntoarcă în locașul amenințat de noaptea veșnică. Nemișcarea aduce lenta descărnare. Nemișcarea aduce și epuizarea psihică, până acolo unde fantome, halucinații, viziuni monstruoase vin să viziteze încăperile minții și să producă tot felul de coșmare.

Cea mai sguduitoare pagină a cărții este aceea unde, după o primă reușită a grelei operații, și după ce speranța dăduse aripi plăpândei existenți a Arianei, celălalt ochiu, care mai păstra o fărâmă de sănătate, suferă aceeași desprindere a retinei și bolnava trebuie să se întoarcă la patul părăsit, cu un curaj deosebit de mare. Vin iarăși lungile luni ale suferinței, plăcile negre de mătase pe ochi, nemișcarea obligatorie, treptata descărnare, până la o mumificare aproape completă, și, mai presus de toate, acea perioadă de mai mult de 20 de zile, când bolnava nu poate fi alimentată în nici un fel și cu nici un chip, dat fiind intoxicarea organismului cu feluritele doctorii-otravă ingurgitate în timpul boalei. Cazul de rezistență fizică extraordinară care se oferă d-rului Sourdille ca și medicului internist deșteaptă un interes deosebit în tot Sanatoriul. Bolnava este privită ca un caz rar, cu atât mai mult, cu cât, după un asemenea martiragiu, nu urmează așteptata sucombare, ci deșteptarea furibundă la viață, manifestată prin cel mai animalic apetit, tutelar, sălbatec, devorator. Capitolele „Primarul din Cork", „Foamea", „Caracatița", sunt ilustrative pe această direcție, și rămân, în literatura noastră, ca unicile documente ale genului. După o trecere de alte luni, printr'un depozit de energie nebănuită într'o asemenea firavă existență, Ariana renaște la viață; retina aderă parțial la culcușul orignar și bolnava poate părăsi sanatoriul d-lui Sourdille, pentru a se muta într'o vilă din împrejurimile Pornichet-ului. Dar cu ce suflet! Întregul înțeles al cărții constă în răscumpărarea prin suferința fizică a păcii sufletești celei mai desăvârșite, asemănătoare seninătăților cerești. Viața de abnegație a surorilor: Sora St. Athanase, Sora Marie de la Croix, Sora St. Maximin și altele, ca și tovărășia camaraderească a minunatei Marinette, convertită și ea la sistemul de gândire și simțire al creștinilor, mută treptat, treptat interesul vital al bolnavei din domeniile frivolității în care a găsit-o nefericita întâmplare, către cele cerești și către înțelegerea gravă, solemnă, a datoriilor noastre față de Dumnezeu. Și Ariana trăise. Trăise intens, între bunurile cele mai delicate ale vieții pământești. Căsătorită cu un aventurier rus, — fascinant prin grațiile nobiliare ale gesturilor, mișcărilor, ținutei, — ducând o viață casnică ciudată, neaderentă la soțul său decât epidermic și întâmplător, fiindcă acesta ascundea o teribilă găunoșenie, va divorța, cu disponibilitățile sentimentale intacte. Dar va întâlni pe omul de care se va lega puternic și definitiv, sufletește și trupește, pe Adrian, soțul uneia din prietenele sale, Gaby. Evident, legătură culpabilă, de care nu-și dădea seama, violența pasiunilor fiind mai puternică decât orice reproș și orice morală. Lungul răstimp al boalei, neîncetata prezență suavă a surorilor din sanatoriu, citatele biblice, exemplul Marinettei și mai ales faptul, că în inactivitate totală, era obligată să-și rememoreze etapele vieții trecute comparând-o cu cea în care va fi obligată să trăiască — de o aproape totală orbire —, fac ca sufletul Arianei să fie puternic sguduit și-astfel, prin pierderea luminilor ochiului, să câștige lumina curată a spiritului, reîntors la matca marelui suflet creștin. Vinovăția legăturii cu Adrian îi apare limpede. Pe viitor nu-l va mai vedea. Legătura, cu toate că iubirea era încă puternică —, fierbinte, va fi ruptă prin intervenția voluntară a sa. Într'adevăr, întrematâ trupește complect, deși într'o casă a ei, aranjată după necesitățile puținei vederi ce i-a rămas, deși Adrian vine să reia viața trecută și legătura vinovată, bolnava refuză întâlnirea și rămâne între seninătățile spiritului resemnat, convertit la dogmele cele mai dulci și consolatoare ale moralei creștine.

*

„Cealaltă lumină" este impropriu intitulat roman. Cartea cuprinde monografia unei suferințe la un loc cu o ideie morală înaltă, sprijinindu-se aproape în întregime pe o evocare memorialistică, foarte transparentă sub modul impersonal din povestire și sub puțina fabulație cu care se agrementează transcrierea suvenirului. Se citește cu mare interes și valoarea ei pare a rămâne în calitatea-i înalt documentară și în unicitatea experienții fizice. Gândul te duce la o carte de Gide „La Symphonie pastorale" dar apropierea rămâne exterioară, de vreme ce aici problema morală este de răscumpărare a greșelilor unei vieți ușoare și fără griji prin intensa suferință fizică — problemă tipic creștină, în vreme ce la Gide se urmărea o experiență pur intelectuală, aceea care ar fi făcut ca printr'o totală devoțiune a unui preot o oarbă să fie *instruită* a vedea.

*

De fapt, nu știu dacă o asemenea carte poate fi astăzi judecată obiectiv. Pentru noi, lectura ei a fost mai ales consolatoare, intervenind ca un balsam, într'o epocă în care suferințele personale împletite în marea suferință universală a războiului, a atins o limită necunoscută nouă.

Recomand această carte tuturor celor ce, ca noi, ar avea nevoe de o înviorare morală, în umbra marilor resemnări creștine, în momentele când loviturile cele mai neașteptate ale soartei au sdrobit încrederea și nădejdea. Un mare exemplu de încredere și nădejde se află personificat în eroina cărții în umbra căreia și sufletul nostru chiar dacă numai temporar, se află mângâiat.

MIHAIL CHIRNOAGĂ

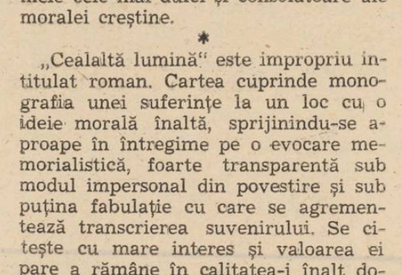

Criza romanului francez

(Urmare din pag. I-a)

de Albert Camus). O altă formă, de „întoarcere la natură": inițiatorii sunt Henri Pourrat și mai ales elvețianul Ramuz și Jean Giono, — ultimii, de mare influență.

De remarcat e orientarea spre fantastic, viziunea vieții cotidiane sub o lumină stranie, cu clarobscururi și deformări ca'ntr'un basm cu zâne. Extraordinară a fost în ultima vreme influența, prea tardivă, a lui „Grand Meaulnes", a lui Alain Fournier. Trei nume: Georges Simenon, Pierre Véry și Marcel Jouhandeau. Iar în romanele de tip psihologic, nota e exaltată de Luc Dietrich și Paul Haurigot.

Opera cea mai originală a actualei generații a realizat-o Marcel Aume, scriitor ajuns în plină maturitate. Aplicația ironică în narațiune, extraordinara naturalețe cu care invenția fantastică e îmbinată cu realitatea cotidiană, simțul limbajului țăranilor francezi de azi, totul transcris cu fidelitate și umor în acelaș timp, dau cărților sale — și în special ultimei, „Le passe-murailles" — valoarea unui lucru deplin realizat.

OVIDIU DRIMBA

In noaptea fără zări...

In noaptea fără zări,
In noaptea fără culmi și fără stele,
Adorm sub stânci cântări
Și vremile adorm ucise, grele...

Ah, morții care tac,
Cu gândul putrezit prin vremi uitate!
Surâsuri se desfac,
Amarnice și vechi, din frunți mâncate.

Iar șerpii lângă ei
Târâsc în șuer magic Paradisul,
Privind ca niște zei,
Cum se sfărâmă glodul ca și visul.

In noaptea de pământ,
Doar viermii trec prin noi cu nostalgie...
Ah, viermii ca un cânt,
Ne rod necontenit și ne sfâșie...

FLORIN DUMITRANA

Apăsare provincială

Tresar și-ascult până departe,
să prind un zvon de viață tare...
Numai fereastra se deschide
și după un răstimp se 'nchide
cu-aceleași sgomote bizare,
cu-aceleași pâlpâiri livide,
pe-acelaș fond înalt de moarte.
Tresar și-ascult până departe.

Elanu 'și mișcă-aripa frântă
în sufletu-mi întunecat;
se simte de-adâncimi legat
și geme înfundat; nu cântă,
căci n'are o zare largă, sfântă,
să zboare 'n ea halucinat.
Elanu 'și mișcă-aripa frântă.

Și versurile se sufocă
și nu se 'nalță 'naripate
la palida eternitate,
se sfarmă toate ca de-o rocă
și cad în lături măcinate,
se 'mprăștie în singurătate.
Și versurile se sufocă.

In nemișcarea-aceasta plată,
care a cuprins odaia toată
mă mir de mine că sunt viu,
că ard în gânduri și că scriu, —
că mâna-mi despletește 'n scris
lăuntricu-mi aprinsul vis...

Dar dă-te 'n lături, zare goală,
și dă-mi-o toată la iveală
făptura 'n falduri largi drapată,
de cântece străluminată,
spre mine să pășească drept,
să-mi zmulgă inima din piept,
pe palma ei s'o 'nalțe sus
și între Răsărit și-Apus,
prin spațiu strălucind de raze,
s'o legene în mari extaze...

TEODOR PLOP

Scrisoare

De-ți cântărești cu gândul, tristețea, bucuria,
De azi, din tot trecutul ce-l poți reaminti,
Te 'ncredințezi că viața își poartă veșnicia
Prin ani, mai mult pe drumuri umbrite și pustii

Și te întrebi cum zisul mai poate să dea rod
Atâtor mari speranțe privind un ideal,
Când viermii îndoielii în inima ta rod
Cum roade marea țărmuri înalte, val cu val.

Dar din acele drumuri ce 'n viață se desprind
Din marile răspântii, rămâne unul, poate,
Nestrăbătut, când pașii te poartă rătăcind
Pe alte căi din care doar visul te abate.

Pe drumu-acela, poate, erai sortit să mergi,
Să-ți împlinești, pe dânsul, și dorul și menirea,
Iar azi pe căi streine cu suflet sterp alergi,
Visând și căutându-ți, zadarnic, fericirea.

DIMITRIE ALBOTA

Plecare

Mă duc din nou, mă duc din casa-mi goală,
Să vântur străzile ca un strigoi,
Să-mi umplu buzunarele cu stele
Și cerșetor să umblu prin noroi.

Sunt putred de bogat în sărăcie
Nespus de vesel în tristețea mea;
In colț pândește-o rază ca să-mi fure
Ce n'am avut și nici nu voiu avea.

Ștergaru 'ndoliat al înserării
Mă va petrece plâns până în zări;
Stingher și obosit eu la răscruce
Va trebui să desplețesc cărări.

Hoinar din sat în sat, voi strânge 'n urma-mi
Batjocura copiilor din porți.
Păpuși, în mâna ta, viață,
Pe ce cărări a morții, tu ne porți?

DINU MOISESCU

ORAȘUL DIN AMINTIRE

(Urmare din pag. 4-a)

Timpul trecea totuși greu și zadarnic, mai ales când urmară o serie de zile ploioase, moi ca un burete din care se scurg picuri de plumb. Cerul părea că nu se mai însenînează, trăgând un oblon vânăt, întunecos și compact ca lumina zăvorită în prăpăstiile adânci și gătuite ale Alpilor, pe unde se abătuse într'o călătorie făcută la Geneva înaintea războiului. Intunericul îi bătea la geamuri cu o nostalgie pustiitoare de amară singurătate, simțind cum pune stăpânire pe nervii săi și îi încovoaie sub o povară de osândit. Incerca să citească, dar lectura nu-l atrăgea, deși adusese cu el o bibliotecă întreagă de cărți. Verlaine, Keats, Valéry, stăteau somnolenți alături, cuprinși de tristețe pe un colț al mesei între foi volante și manuscrise începute.

Ajunsese la limanul răbdării când într'o dimineață, după ce se sculase și trăsese transperantele, soarele îi năvăli deodată în odaie, gălăgios și el ca o droaie de copii din stradă. Veselia și ingenuitatea lor provincială îl dispuse mai mult ca orice bucurie. Nu zăbovi prea mult decât ca să se îmbrace și să-și ia cafeaua cu lapte. Porni la întâmplare pe străzile orașului.

— „Ploaia, tot a fost bună la ceva și ploaia", îi veni în minte lui Radu Livadaru ca o ironie ce-și adresă, constatând că praful, greoiul praf al urbei plecase la plimbare, odată ce văzduhul își trăsese storurile și se supărase pe soare.

Pe cer nu se mai afla nici umbră de nor și o lumină caldă învăluia vegetația primită cu osanale de ciripiturile vrăbiilor ce se aflau prin caișii și cireșii înfloriți din curțile oamenilor.

La ora aceasta, străzile nu erau pustii, ci chiar destul de animate. Târgoveți, țărani, precupețe, sosite în zori cu marfa locală a împrejurimilor, forfoteau de zor încoace și încolo. Câte o căruță cu grâne înainta domol și cobora spre port. Radu Livadaru își purta pașii în voia lor. Se gândi să meargă înainte și apoi să apuce spre dreapta. In colțul uliții îl primi un miros acru de grajd necurățat, ce se răspândea dintr'un șiroi de apă murdară, care aluneca pe rigola trotuarului la vale și se strangea într'o băltoacă. Privind înăuntrul hanului, din acea curiozitate a omului fără nici o treabă, se izbi din nebăgare de seamă de un nătărău sau o haimana oarecare, care nici una, nici două, se răsti la el cu o expresie ce-i aminti de monumentul lui Dumas-père ridicat la Paris, în piața Malesherbes. Fu așa de indiferent, căci scena cuprindea atâta ilaritate, încât trecu înainte, iar vorbele au fost mai de grabă adresate murdăriei care se prelingea cu recrudescența miasmelor.

In fața sa, la câteva sute de metri se proiecta o clădire neobișnuit de mare, liceul de băeți, unde odinioară a urmat câteva clase și el. Strada i s'a părut gârbovită, schimbată ca peisagiu, căci arborii cari făceau de santinelă altădată de-o parte și de alta, nu se mai aflau, acum doborîți poate de bătrânețe. Prezenta un aspect morn și sărac, într'o vădită delăsare de oameni și de edilitate. Bolovanii de piatră ieșiți ici și colo, ne mai fiind nivelați și potriviți sub pat de nisip, îngăduiseră mici adâncituri, unde după ploae apa forma ochiuri de baltă în miniatură.

Liceul, spoit cu bidineaua pe dinafară, peste tencuiala ce avea timpul încă să se coșcovească mai bine, îl întoarse cu duioșie în orele de clasă și mai ales îl făcu să recheme în minte pe dascălul de gimnastică, pe „Nea Mitu", după cum îi spuneau elevii mai mari, scăzut ca om și ca pedagog. „Mergi, măgarule, la prăjină și te urcă sus", erau cuvintele cu ecoul îndepărtat pe care și le amintea ca metodă ce nu da greș, însoțite cu mai multe proecțiuni de nuia în palmele elevului, care se dovedea neputincios să facă această ispravă.

Radu Livadaru ar fi vrut să intre înăuntru și să-și găsească profesorii, clasa și banca unde a stat cu unul Popescu Marin, băiat dela țară, îndesat la trup și la minte, care știa să facă aidoma ca pitpalacul, ca pițigoiul și ca toate păsările cântătoare. A pus mâna pe ivor și a împins în ușă, dar s'a înșelat, căci era ferecată. Dinăuntru i-a răspuns un gals molâu și hodorogit:

— Nu-i nimeni la școală, toți domnii profesori s'au refugiat.

— „Prin urmare și aici e paragină", și-a zis el cu acea tristețe născută dintr'o desamăgire.

S'a tot învârtit în jurul liceului, i-a luat seama ca un inginer care ar fi făcut devizul reparării localului, neîndurându-se să mai plece. Lumea trecea pe lângă el și-l privea cu bănuială, iar unii îl salutau cu respectul datorit vreunui inspector sau cine știe cui, sosit de la Ministerul Școalelor.

Incotro să apuce și ce să mai vadă într'un orășel de provincie, redus la cele câteva străzi mai principale, care toate duceau spre bariera cazărmilor? Portul, grădina publică, clădirea Prefecturii ,gara, mai ales flueratul trenului, — toate acestea alcătuiau elementele unei definiții de când era elev al liceului, cu pantaloni scurți, dând fuga la școală. Incolo, târgul nu se mai împodobise cu nimic, rămânând conservator neînduplecat, cu pensionarii, militarii și mahalagii lui, cu intelectualii după potrivă și cu vapoare și șlepuri cari spintecau apa pe Dunăre, în sus și în jos, purtând departe grânele unui bogat ținut.

Radu Livadaru se îndreptă spre port, dar fu oprit pe loc la trecerea străzii de un convoi de căruțe, mânate de oameni plecați în pribegie. Refugiații... Bieții oameni, înfățișau vremurile de bejenie. Privea convoiul în lungul lui și-l măsura în minte, ca odinioară la țară hotarele unei mari moșii. Privelîștea îi apăsă greu pe suflet. Dezamăgirea lua acum proporțiile deznădejdii recente și își aminti de casa vecină din București, cu glastra de flori și telefonul roz.

Pe strada care ducea în port, fruntea i se descreți o clipă când citi firma unei dughene cu iz de oțet: **La butoiul cu sardele din Marea Marmara — Mitică Cafegiu — Restaurant și băuturi spirtoase de tot felul.** Iar în stânga firmei era desenat un om călare pe un butoi, cu peștele într'o mână și cu cealaltă îndemnând clienții să intre.

Radu Livadaru zâmbi și rezumă comic această literatură: „Sardele de Marmara, la Mitică Cacofonicu, cu băuturi și încă de tot felul"... Apoi auzea parcă acest dialog:

— „Cu condiția să fie proaspete, Mitică, să nu miroasă.

— „Le mănânc eu, Cucoane, dacă e așa!

— „Poftă bună și rămâi sănătos!"

Il apucă o poftă năstrușnică de râs, de unul singur, uitându-se împrejur să nu-l vadă cineva, odată cu ingenioasa idee care îi trecu prin minte: să se întoarcă de îndată la București.

Trecu prin port mai mult dintr'o datorie de viligiaturist, după cum își socotea schimbată acum calitatea de cetățean al urbei, se uimi de poverile purtate în spate de hamalii turci cari cărau dintr'un siloz cereale, înumără șlepurile îngropate de povară în apă, apoi se întoarse voios la Tanti Maia să-i anunțe vestea care trebuia s'o bucure deopotrivă.

Spre seară, trenul, cu flueratul cunoscut al locomotivei, se urni din loc, ducând departe, poate și mai departe pe Radu Livadaru, care privea în urmă cu o ușoară melancolie, silueta ștearsă a orașului din amintire.

VALERIAN PETRESCU

ORAȘUL DIN AMINTIRI

— nuvelă —

de VALERIAN PETRESCU

Scrisoarea primită cuprindea exprimarea unor sentimente calde, cu evocări duioase, implicate în evenimentele mai însemnate ale familiei, a cărei genealogie doamna Câmpeanu o urmărea o urmărea până la începutul veacului al XVIII-lea.

Înfățișau un îndemn, o chemare veche, acele rânduri, cu slovele tremurânde, care evocau ani mulți și grei de provincie uitată, amestecată în închipuirile sale din copilărie cu ulițele orașului natal deșarte, învăluite în praf și mireasmă de lipie caldă, când o cumpăra pe nimica toată dela o brutărie vecină, al cărei stăpân amintea o umbră de om, sanchie și uscată ca iasca.

„Nu m'am gândit să-ți turbur tihna și grijile ce le porți în aceste timpuri de Apocalips care ne-au fost date să le trăim, dar o simțire tainică m'a hotărît, în lungul unor zile și nopți albe de frământări adânci, să-ți scriu, ca o mătușă de care îți mai aduci aminte cu drag. La București sunt clipe și mai grozave și moartea, împrăștiată de sus, alege victimele cum se nimerește și m'am gândit că vei fi în pericol mare, acolo. Deaceea îți scriu și te chem fierbinte să vii aici, în orașul nostru mic și uitat, pe unde n'ai fost niciodată de la terminarea gimnaziului, ca un legământ ce l-ai fi făcut pentru uitarea desăvârșită a celor foarte puține rude care au mai rămas din neamul nostru, ce se stinge treptat.

„Vino și nu ai să regreți, căci vei avea ocrotirea strămoșilor îngropați sub lespezile dela conacul care a fost odată al Livadarilor: al răsbunicului tău Vornicul, mort pe la 1780, la vânătoare, al bunicului aprig decedat după o cruntă suferință căpătată în refugiul politic dela 1850, la Paris, apoi al tatălui și unchiului tău, care au vândut moșiile și se odihnesc alături de mama ta, ce te-a lepădat în lume plătind cu viața ei nașterea primului copil.

„Părăsește Capitala pentru un timp și prejudecățile ce ai asupra provinciei și vino la mătusa ta, care a pregătit o cameră ospitalieră pentru nepotul ei, — salonul cel spațios împodobit cu portrete.

Pleacă din București și scapă cât mai repede de acele blestemate bombardamente...".

Radu Livadaru, așezat la biroul său, chinuit de gânduri amare, între cărți și amintiri, încheind bilanțul unei existențe în frigurile emoției celor mai grave momente prin care trecuse, presupunea pentru totdeauna părăsirea vieții sale odată cu aceste relicve de civilizație și de cultură, sortite într'o zi sau alta să fie acoperite sub moloz și cenușă. Viața și împlinirile ei, în ghergheful timpului și al spațiului, constituiau o efemeră existență, un lucru de nimic, un paradox sau chiar o negație.

Păstra în memorie, ascunse, ca mătușa sa într'un sipet, beteala și rochia de mireasă, acele câteva versuri rămase clasice, din poema inspirată a lui Gilbert, **Adieux à la vie**, și le pronunța aproape inconștient, căutând o eliberare:

„Au banquet de la vie, infortuné convive,
J'apparus un jour et je meurs;
„Je meurs, et sur la tombe où lentement j'arrive,
Nul ne viendra verser des pleurs".

I se păreau false și banale, instrumente apocrife ale unei fantezii de coșmar, elaborate pe un pat de spital, într'un creier de pacient cu diagnosticul de nebun. Totuși, după o reflecție imediată, confruntat cu oglinda mare din față, de cristal de Boemia, care proecta interiorul unei case de vis-à-vis retezată în două de bombe, unde jumătate din lucruri și chiar o vază cu flori, se aflau la locul lor neclintite, iar telefonul roz parcă urma să anunțe sosirea invitaților,—își dădu seama spontan de crudul realism cuprins în versurile liricului Gilbert.

Era spectaculos de barbar pozitivul din fața ochilor înfățișat în apoteoza de lumină a cristalului pur și Radu Livadaru simți un tremur ușor al trupului, care se asemăna parcă cu frigul ce se aduna altădată în costumul său de vânătoare, când ieșea dimineți de din cabana caldă, la expedițiile cinegetice ce făcea în Carpați, după țapi și capre negre.

Cuprins de ciudă, se ridică dela birou și privi prin geamul ferestrelor sparte albastrul senin pe care pluteau nouri ușori de vată, suspectând frumusețea cerului, apoi luând din bibliotecă, la întâmplare, o carte cu titlul încrustat în aur pe o piele moale, ca aceea a unei vestale, citi zâmbind **Le Banquet—dialogue de Platon.** Încercă s'o răsfoiască, dar memoria îi luă înainte: „Socrate, în mijlocul prietenilor săi Pausanias, Eryximac, Aristofan, la ospățul dat de Agathon, cu un ceremonial dialectic, susținea o teză înaltă, de doctrină filosofică: „l'Amour de la beauté et de la génération dans la beauté". Apoi Platon, apolinic în verbul lui cald, de o poezie sublimă, omagiază pe fiecare dintre convorbitori și insistă îndeosebi asupra teoriei și mitului socratic al frumuseții perfecte, unică și eternă... L'amour de la beauté...".

Radu Livadaru, obosit peste măsură de atâta contradicție și irealitate, înlătură scârbit halucinația minții și se sprijini de spetează scaunului, aruncând cât colo cartea ispititoare.

După o pauză, cu privirea în vag, ca și când avea nevoie să-și adune de pe întinderile neînțelese necuprinsul gândurilor sale înfrigurate, pipăi automat scrisoarea primită dela doamna Eliza Câmpeanu, luând-o de pe birou și recitind-o cu ochi atenți.

Așa dar, slovele mătușii sosiseră la vreme. Le aduseseră amarnicele imprejurări, peste voința celeia care le scrisese cu atâta evidentă emoție. Ani de zile se scurseseră, poate două decenii, de când un proces, cu sgomot în opinia publică a Capitalei, rupsese atunci definitiv legăturile de rudenie dintre două familii vechi și tot atât de bogate.

Ar fi fost searbădă acum recapitularea episoadelor pentru nepotul celui mai rău frate, tras odinioară în fața judecății de o soră trufașă, avară și bănuitoare. Radu Livadaru socoti de prisos chemarea amintirilor unor vremuri îngropate de mult alături de cei defuncți, în acel cimitir al trecutului, evocat din când în când, la întâmplare, doar de câte o scrisoare îngălbenită, amestecată printre fotografii găsite prin sertare ce reprezentau cucoane îmbrăcate în jupe malacov, iar domnii cu baston și melon.

Îl obsedase evacuarea din Capitală și chiar o hotărîse grabnic, în urma repetării bombardamentelor. Nu se decisese asupra localității unde să se stabilească, dar îi îmbia un colț retras la munte, în mijlocul brazilor: Predeal, Sinaia, Govora sau într'o localitate cât mai departe de trenete și sirene, de acel băzăit enervant de bondari uriași, cari spintecă cerul cu îndrăzneala din mitologie a lui Icar.

Mătușa Eliza sau tanti Maia, după cum își aducea aminte că îi spunea în anii copilăriei, îl invita dar cu o dragoste maternă în orășelul de pe malul Dunării, în casele ei mari și spațioase așezate în apropierea portului, de unde se auzea acea polifonie de glasuri lacustre, în după-amiezile toride de vară, cărora le ținea companie pe înserate câte un ușor zumzet, însoțit de o discretă și supărătoare înțepătură de țânțar.

Deși rândurile trimise nu însemnau prea mare lucru, mai ales prin îndoelnica preferință la care dădeau naștere asupra orașului propus pentru refugiere, din cauza climatului și a situației lui geografice, totuși ele erau ca niște vechi și duioase ecouri ce se inventariau cu un adaus de amintiri de familie, de copilărie risipită pe ulițe străjuite de praf și castani sălbatici, într'un port cu șlepuri și caice, cu semnale răgușite de plecări și sosiri de vapoare.

Desprindea pe tanti Maia din păienjenișul trecutului, fără să vrea, ca pe o ființă de care era legat sufletește: înaltă, voluntară, cu o paloare serafică pe față, dar ascuțită la nervi, pe cari îi provoca de cele mai multe ori un spirit lacom de bani, adică de nemăsurată sgârcenie, din care se năștea, după cum era firesc, o sumedenie de cicădțenii. Fusese singura ființă feminină care îi alintase cei dintâi ani, înlocuind pe cât putuse iubirea de mamă, alături de o doică destul de primitivă, dar sănătoasă și cu multă dragoste pentru îndatoririle ei. După ce învățase să înțeleagă și să silabisească nesigur cuvintele, prima noțiune articulată corect a fost aceea de „Maia", adresată mătușii, probabil vrând să pronunțe pe aceea de „Mama", căreia mai târziu i-a adăugat cuvântul „Tanti", încât pentru el și ceilalți membri ai familiei scumpa pseudo-mamă a rămas pentru totdeauna „Tanti Maia".

Cele ce s'au petrecut mai târziu, în raporturile patrimoniale dintre frate și soră, amestecate și cu alte incidente nenorocite, alimentate de patimă și ură din partea măt șii, l-au întărit apoi în credința că într'adevăr era necesară o operație de verificare a legăturilor ce întreținea, prin Tanti Maia, cu orașul în care văzuse lumina zilei, punând la punct și dozând farmaceutic risipa de sentimente de altădată.

Cu toată această parte de triste reminiscențe, cari nu fuseseră înecate sau spălate de celelalte amintiri ale copilăriei, Radu Livadaru se trezi făcându-și bagajele, împachetând lăzi și baloturi, observându-se pe sine ca un străin ce îi lua seama la toate mișcările, îndeletnicindu-se că vorbească și la telefon în văltoarea grabei, ca nu cumva să piardă trenul care să-l poarte în aceeași zi spre orașul din amintire.

Poarta dela intrarea principală rămăsese aceeași. Timpul, cu bătrânețea lui, așezase pe la încheeturi o ușoară patină verzuie de mușchiu; o putrezise pe la ușori, iar simetria spetezelor în care se încadra ca o poartă măreață de conac boieresc ce fusese pe vremuri, înfățișa un dreptunghiu aplecat într'o parte, dând putință gardului să rânjească printr'o deschizătură și să atragă privirea mai mult asupra lemnului mâncat de cari.

Când apăsă pe clanță să intre înăuntru, băgă de seamă că aceasta nu mai funcționase de mult, înfățișând doar un ruginit simulacru pentru neștiutori. Împinse atunci cu umărul, dintr'un instinct practic, și poarta se deschise în silă cu un sgomot târșiit de balamale neunse.

In curte nu se afla nimeni. Vastul loc era acum adumbrit de câțiva pomi fructiferi crescuți la întâmplare, din cari dăduse un lăstăriș ce se afla înverzit, răspândit pretutindeni, sortit să înlocuiască peluzele de iris pumilla de odinioară, brazdele de flori, micile alee de buxus, ca și tufele de ibiscus, deutzia și alte plante vivace. Doar avuzul din lespezi de piatră zăcea într'o parte, desuet și știrb, într'o stare de lichidare barbară, — vestigiu menit să mărească acum confuzia de dezordine și de paragină.

— „Poate Tanti Maia nu e acasă", îi trecu prin minte lui Radu. Prea era dezolată sosirea ca să nu-i vie cu nimic în ajutor. Dar cei câțiva pași ce-i făcuse și ancheta în grădina fără flori avu drept urmare o interogație, e drept, cam zăbovelnică, dar îndestulătoare :

— Cine e acolo ? Ce umbli pe furiș și nu suni ?

Cuvintele erau sgrunțuroase, slobozite pe tonul unui bolnav de pelagră. Nu le recunoscuse. Intervenția lor brutală despică tăcerea cu spaimă. Se uită împrejur și constată dumirit că nu furase nimic.

— Eu sunt, eu sunt ! și adăogă îndată, fiindcă uitase: Radu Livadaru !

— Radu, nepotul meu !

Vocea se schimbase ca prin minune și Tanti Maia, parcă mai înaltă, dar îmbătrânită cum nu se aștepta, apăru de după colțul casei îmbrăcată în rochie neagră. Fără să trădeze teama de adineaori, Radu înaintă politicos și-i sărută mâna.

— Iată, am sosit. Chemat cu căldură, am sosit cam fierbinte, adăogă el râzând, fără să-și dea seama că aceste cuvinte puteau fi interpretate ca cine știe ce aluzie.

— Bine c'ai venit, dragul meu !

Și ochii mătușii i s'au părut că s'au scăldat în lacrimi. Îmbrățișându-l cu vie emoție, Radu avu viziunea caldă a tandreței materne, neputând să discrimineze delimitarea hotarului unei târzii revederi de efuziunea exagerată a unui simțământ teatralist, dăruit din plin în această împrejurare.

— Scrisoarea ce mi-ai trimes m'a mișcat mult. Nu știam încotro să apuc. Eram nehotărît. Ceeace m'a determinat să poposesc aici a fost plăcerea revederii noastre și încheierea unui capitol de izolare a unei familii care mai numără câțiva dintre membri.

Radu era emoționat. Tanti Maia, scotând un adânc suspin, a încercat o dibace diversiune, grăbindu-se să întrebe despre bagaje, despre călătoria din tren și despre câteva amănunte neînsemnate.

— Să mergem în casă, nepotul meu scump. Te așteptam, deși nu credeam c'ai să vii. Dar se vede că o ață tainică te-a atras spre locurile copilăriei și poate că ai avut răgazul să te mai gândești și la Tanti Maia.

Pronunțase ultimele cuvinte cu o ușoară umbră de neîncredere, nesezizată de Radu.

Scoțând un vraf de chei, legate cu lanț, din buzunarul rochiei, doamna Câmpeanu descuie cu una din ele ușa dela antreu, apoi cu alta ușa dela salon. Intrară înăuntru.

— Poftim, șezi și așteaptă o clipă, scumpe nepoate, îmbiindu-l spre un fotoliu îmbrăcat în alb. Un șerbet și o apă rece au să vină imediat. Aici e puțină dezordine, ca la o Tanti bătrână ; nu-i nimic. In curând fiecare lucru va sta la locul lui.

Nici n'a apucat Radu să îngâne câteva cuvinte de circumstanță, și Tanti Maia a și dispărut. A auzit doar vraful de chei sunând și răsucirea lor în broasca unei alte uși.

Rămas o clipă singur, și-a rotit într'o doară privirea prin camera solitară, căci aici timpul părea personificat. Un ascuțit și insistent băzâit de muscă oficia de zor o litanie în toată încăperea. Plimbându-și ochii, a zărit-o sburând pe sus, de colo până colo, mare cât un nasture, în fața tabloului pictat în ulei ce înfățișa portretul străbunicului său Mihalache Livadaru, îmbrăcat în giubea. Avea o privire severă, barbă de patriarh și scruta parcă pe strănepot. Alături, tot în ulei, portretul bunicului Costache Livadaru, în costum nemțesc împrumutat din Apus, cu ochii inteligenți și domoi; apoi acela al unchiului Grigore Câmpeanu, cu mustăți de-o palmă, grav și poruncitor. Pe cellalți pereți, înșirate ca expozițiile, o mulțime de fotografii de mărimi diferite, ce reprezentau genealogia pe spițe a bunicelor, a mătușelor și a întregului neam al Livadarilor. Mulți, destui de mulți, și aproape toți săvârșiți din viață.

Din spirit de curiozitate, în zadar nepotul, scumpul nepot căuta să găsească undeva și portretul tatălui său, Șerban Livadaru.

— „Va fi poate în altă cameră", s'a gândit Radu cu îndoială, căci tablourile numeroase ale familii se dăruiau reciproc între dânșii, potrivit unei tradiții moștenită și respectată cu scrupulozitate.

Simți o ascunsă părere de rău pentru ostracizarea postumă a tatălui de aici, din această casă a umbrelor, unde strămoșii și celelalte rude erau reunite la un straniu priveghiu, mărturie a timpului care și-a desăvârșit opera rămasă numai în amintire.

Radu aluneca într'o altă lume, de dincolo, vetustă și uitată de mult, peste care a dat întâmplător, izgonit de moartea din Capitală, în această atmosferă cucernică, păstrată cu piozitate de Tanti Maia. Desigur, tabloul lui Șerban Livadaru trebuia să zacă aruncat undeva printre pălanjeni, în podul casei, disprețuit de soră, care atrăgea după sine, fără voia lor, și complicitatea lui Mihalache Livadaru, Costache Livadaru, Șerban Câmpeanu și cellalți... Va trebui numai decât să-l ceară și să-l așeze la locul lui. Era un drept postum, lăsat în sarcina unicului fiu dela care pretindea destul de târziu, să se îngrijească să-i fie respectat.

Ușa se deschise și Tanti Maia, cu o tavă de argint în mână, în desen încrustat, înaintă și îi puse în față șerbetul de fructe cu linguriță introdusă într'un pahar de cristal, în care apa părea o licoare filtrată.

— Nici nu-ți închipui ce plăcere îmi face că te revăd, reluă discuția doamna Eliza Câmpeanu, așezându-se pe fotoliul din față. Cât timp a trecut, Doamne, de atunci ?!

Cuvintele îi luaseră înainte, cu imprudență, însă un anume sentiment de precauție încercase să le înfrâneze zadarnic la vreme, descoperind totuși ceeace nerostit dorea să rămână.

— De-atunci, Tanti Maia !.. Nu înțeleg.. specifică Radu îndată momentul, deși își dădu seama, după privirea mătușii care se înourase, că involuntar crease o clipă de strâmtorare pentru amândoi.

— Adică ?... își modulă doamna Eliza Câmpeanu glasul, într'o crispare îmbujorată a feții.

— Nu vreau să spun nimic rău, care să ne indispună pe amândoi. Am observat, cât am rămas singur, că încă un tablou, care lipsește de aici, ar completa sanctuarul de cinstire al strămoșilor noștri din această cameră și acela este al...

— ...tatălui tău... se grăbi a completa dânsa. Da, ai dreptate. Nimic mai firesc ca fiul să dorească a-și revedea portretul părintelui său.

Vocea doamnei Câmpeanu se diluase amarnic și inspiră un soi de compătimire.

— ...Dar portretul despre care vorbești este și al fratelui meu !

Cuvintele, de data aceasta, căpătaseră o asperitate sau i se păru lui Radu că împrumutaseră o asperitate.

— Totuși, dragă Tanti... Cred că amândoi ne ascundem afecțiunea pentru cei morți, folosind fiecare vocabularul său.

— Ești prea subtil, dragul meu, ca să nu-ți ajungi ținta. Fie cum dorești ! Portretul lui Șerban va fi în curând alături de cel al lui Grigore.

Radu îi mulțumi și fu convins că, însfârșit, izbutise să obțină dela mătușa sa acea consimțire de conștiință, ce izvorăște din suflet după o lungă deliberare cu sine însuși și reușise să restabilească, de acum înainte, un echilibru de împăcare între cei cari au fost și cei cari au mai rămas din neamul Livadarilor.

Tanti Maia schimbase fețe, fețe, și căuta cu multă bunăvoință să afecteze o luminoasă bună dispoziție, așternând-o brutal peste petele din obraji, cari trădau o dureroasă înfrângere. Căuta s'o acopere cu o mulțime de întrebări, unele chiar puerile și lipsite de sens, dar Radu le înțelegea deformațiunea și le venea în ajutor, umplându-le cu răspunsuri și amănunte din care nu lipseau, pe cât se putea, elementul senzațional și curiozitatea ce trebuiau să provoace.

Actualitatea sfredelitoare de nervi cu avioane, bombe, dezastre, incendii, și moartea necruțătoare împrăștiată de sus, toată a fost trecută printr'o retortă de critică și privită sub o zodie de optimism, la a cărei armătură se adăoga, bine înțeles, din partea Tantei Maia, și puterile cele nevăzute ale lui Dumnezeu, care în curând vor face minuni, ajutând la prăpădirea dușman lui.

In curând Radu Livadaru, după ce își cărase bagajul dela gară cu o căruță șchioapă, a cărei una din roți se învârtea împleticindu-se ca un om beat, se obișnui cu ideia că devenise cetățean al orașului, pe care începuse a-l dezgropa din noianul ascuns al amintirilor, descoperind în fiecare zi câte un fapt nou, care îl purta înapoi cu anii, pe ulițele ce abia le mai recunoștea, deși casele nu suferiseră nici o schimbare, iar locurile virane rămăseseră aceleași.

Tanti Maia îi aranjase camera de dormit, în salonul cu umbre, în care

Dar în clipa care urmă, ireparabilul părând evident, Radu, cu o voce adunată, streină chiar lui, rupse punțea de ghiață și privind tablourile în ulei, continuă îndată :

— A, da... Dela acea blestemată ruptură au trecut mulți ani.

— Mulți, dragă Radu, mulți, dar nu din vina mea. Așa au dictat împrejurările vieții. Crezi că sufletul meu a rămas împăcat că Șerban nu și-a meritat locul aci, alături de strămoșii tăi? N'am avut, până la urmă, nici o putere să-l pot înduplece.

— Tanti Maia, ce ciudată discuție ! Toate s'au petrecut aevea, cu oamenii cari au fost. Să uităm amintirile dureroase ca pe un bagaj de prisos al minții. Azi nu mai au nicio însemnătate, toate... Din contră, să dăm acum Cezarului ce se cuvine.

fi adusese un pat cu somieră, un lavoar cu un lighean de porțelan și o cană, mari și grele ca niște pietre de moară, iar ca să rămână loc mai mult, a fost nevoită să grămădească prin colțurile odăii o sumedenie de lucruri, ca: etajare vechi și demodate, teancuri de fotografii, vaze de flori cu suporturi curioase și un vas mare japonez, cumpărat dela Viena și adus mătușii ca dar de Grigore Câmpeanu. Toate acestea obiecte le recunoștea în parte, căci ele fuseseră legate de unele bucurii, altădată, când cele două familii trăiau în armonie și își îngrijeau liniștit de moșii, pe vremuri, — când exploatarea agricolă grămădea bogății și le îngăduia la toți să cunoască străinătatea.

(Urmare în pag. 3-a)

CĂRȚI NOUI

OPERELE SCRIITORILOR ROMÂNI

se numește colecția de lucrări pe care editura „Universul" le scoate de câtva timp și în care au văzut lumina, până acum, câteva volume din cele ce pot fi cercetate cu folos.

E inutil să vorbim aci despre importanța programului editorial al „Universului". Retipărirea clasicilor s'a făcut până acum la noi, adeseori, după criterii în care se întrevedea pe prim plan interesul material; așa că scriitorii clasici cu mai puțină circulație în publicul cititor rămâneau neretipăriți cu anii, deși ediția sau edițiile anterioare erau de

mult epuizate. De aci, neajunsul pe care-l întâmpina orice amator sau cercetător dornic de-a avea la îndemână o ediție compleă a scriitorilor noștri clasici. E meritul suszisei edituri de-a fi început înlăturarea acestei lacune prin prezentarea operelor marilor scriitori dispăruți, în ediții apărute sub îngrijirea unor specialiști.

Numim aci primele volume apărute până acum :

NUVELELE lui Niculae Filimon, înțesate de bogate și întresante însemnări despre acest scriitor, ale d-lor N. Vătămanu și Gh. Negulescu-Batiște ;

LEGENDELE SAU BASMELE ROMÂNILOR, ediție comentată de d. N. Mihăescu;

POEZIILE LUI VASILE CÂRLOVA, cu o introducere cuprinzând viața, opera și epoca autorului, semnată de d. Paul I. Papadopol ;

PSEUDO - KYNEGHETICOS și CATEVA ORE LA SNAGOV (vol. I) și MIHNEA

VODĂ CEL RAU și DOAMNA CHIAJNA, — precum și studiile MOȚII, CURCANII (volumul II).

POEȚII VACARESTI.

Aceste ultime volume sunt comentate de d. N. Mihăescu. Este, nedoios, o nouă cale spre zările luminoase ale literaturii noastre bune, pe care editura „Universul" a deschis-o și pe care o va duce, spre folosul tuturor, la bun sfârșit.

ALECU RUSSO

(Urmare din pag. I-a)

Ca activitate, Russo este un scriitor căruia destinul nu i-a fost prielnic. Opera lui capitală, Cântarea României, scrisă în franțuzește și tradusă și în românește, i-a fost contestată, fiind atribuită îndelungată vreme lui Bălcescu. Acum lucrurile sunt definitiv clarificate, astfel că nu se mai poate nimeni ridica împotriva paternității sale. Alte opere datorite lui Alecu Russo sunt: Amintiri, Cugetări (1855), Studie Moldovană (1851-52), Holera (1853), Desrobirea țiganilor (1855). In critică ne-a dat: Critica Criticii (1846), Poetul Dăscălescu (1855), Contra ardelenilor (1856), Despre Steaua Dunării (1856). Ca opere postume au apărut: Decebal și Ștefan cel Mare (1856), Poesia populară, Studii Naționale, Palatul lui Duca-Vodă, Piatra Teiului (1839), Iașii în 1840, Soveja (1846), Stânca Corbului.

Operile sale literare dovedesc un ales simț al limbii. Ca fond, ni se relevă un bun analist și critic al stărilor sociale, un adânc iubitor al valorilor și frumuseților autohtone, un mare iubitor de țară și neam și un fin humorist. El e unul dintre cei dintâi drumeți conștienți de valoarea peisagiului românesc, pe care l-a prins în culori atrăgătoare.

DUMITRU IMBRESCU

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23—25

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr. 17 -

„ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23 - 25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1600 lei
particulare 12 luni 800 „
6 luni 450 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 2.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 24 LEI

ANUL LIII Nr 17
MARȚI 20 IUNIE 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

HENRY VINTILESCU — Cafenea la Balcic

CUNOAȘTEREA OMULUI
PRIN OPERA DE ARTĂ

de LIVIU BRATOLOVEANU

M'am întrebat de multe ori, stăpânit cum s'ar zice, de acel „demon" al cunoașterii ființelor și lucrurilor ce ne înconjoară, de ce mi-e drag cutare sau cutare prieten, pe când mulți, foarte mulți dintre ei mă lasă indiferent, cu tot zelul meu de a-i înțelege pe fiecare în parte și a mi-i apropia, cât de cât, sufletește. Și am ajuns la concluzia (nu prea îmbucurătoare — firește ! — pentru mine), că nu prietenul este acela pe care-l iubesc cu adevărat, ci eu — da ! Eu sunt acela care mă iubesc necondiționat și pătimaș în el, întocmai ca acel legendar erou din mitologia greacă, îndrăgostit de propria-i oglindire.

Reflectare sau narcisism deghizat — iată cam la ce s'ar reduce bietele noastre sentimente de apropiere între oameni. Ne oglindim unii în alții, substituind ceea ce organic, structural sau temperamental ne lipsește ; înlăturând tot ceea ce ar veni din afară în contact sau respingând cu brutalitate (adeseori nemărturisită și poate nici înțeleasă) cu noi, stabilind limite, trasând gusturi, alimentând preferințe și cultivând cu impetuoasă bunăvoință, îndemnuri și echivocuri pe linia vederilor și simțămintelor noastre... Imi place cutare Scriitor, cutare Pictor sau — ca să revenim la subiect — cutare Prieten, pentrucă el exersează pe aceeași claviatură a sufletului meu, și dacă adesea cuvintele noastre se înfruntă, este pentrucă în anumite privințe gândurile noastre diferă. Cearta poate fi și ea, în anumite împrejurări, un act legitim al nevoii de echilibru, de împrăștiere a multor confuzii, pentru restabilirea calmului armonic inițial. Știu, pare „puțin" cam paradoxal ceea ce spun, dar trebuie să recunoaștem că în obiectul unei prietenii — fundată pe similitudine de temperament sau aspirații comune — nu căutăm decât ceea ce ne lipsește sau ceea ce avem de prisos în noi, adică plusul sau minusul nostru de vitalitate și energie morală. Oare cartea nu constituie, adesea, unicul nostru refugiu, în lipsa oricărui alt bun prieten ? —

Dealtfel, întreaga țesătură a raporturilor dintre oameni, a fost brutal sfâșiată de justețea unui singur proverb : **spune-mi cu cine te aduni, ca să-ți spun cine ești...** Acum, perifrazic vorbind, proverbul ar putea îmbrăca vorbe diferite, dar ajustate pe manechinul aceleeași înțelepciuni. De pildă : **cum e turcul și pistolul.** Sau : **cum e stăpanul și sluga.** Sau (ca să fim mai aproape pe linia scopului propus) : **spune-mi ce autori îți plac, ca să-ți spun cat de cult ești. Sau,** însfârșit : **spune-mi ce preferințe ai, ca să-ți spun în ce ape te scalzi.** Etc,. etc.

Aceleași observații le-am putea extinde și în câmpul mai dificil al operei de artă, — fiindcă drumurile modalității de interpretare duc toate la aceeași concluzie : nepotolita noastră sete de exteriorizare (sau mai precis : serafica noastră nevoie de oglindire) în oamenii și în obiectele cu care venim — de preferință — în contact.

Vom putea spune, prin urmare, fără teama de-a fi contrazișI, că o carte este mare în măsura în care exprimă cât mai multe adevăruri general valabile și, mai ales, în măsura în care autorul nu se limitează a se exprima exclusiv pe el, ci se silește a exprima sentimentele și capacitatea de înțelegere a celor ce sunt chemați să-l judece.

Adorăm, cu alte cuvinte, într'o operă de artă, tocmai acele **tonuri majore** care sunt mai aproape de sensibilitatea, de spiritul, de gustul și gradul nostru de cultură, cum și de — mai ales — posibilitatea noastră de înțelegere și asimilare. Fiindcă, orice s'ar spune, și cri cât îndrăsneală așI manifesta, un lucru trebuie să recunoaștem : în artă nu căutăm neapărat **Arta** (care în fond rămâne marea noastră ipocrizie convențională), ci ne căutăm pe noi, adică confirmarea propriilor noastre neliniști, a propriilor noaste îndoieli și nedumeriri. După mine, artist nu este deci acela care se refugiază în dialectică, ci acela care exprimă cât mai artistic adevărul.

Fiindcă fără adevăr, arta nu poate fi concepută decât ca un simplu act de virtuozitate. **Teoria** (sau vorbele goale, n. n.) **este veștedă pe când arborele vieții e veșnic",** spune undeva Goethe, — și cred că aici, în cuvintele acestea cuprinzătoare cât un catehism, ar trebui căutată toată drama pescuitorilor în apă turbure, adică a sărmanilor pelerini spre Marele, spre tot mai nesățiosul Ocean al Obscurității...

(Urmare în pag. 2-a)

Dintr'un „Carnet de război"

ZILE DE FRONT...

de STELIAN TECUCIANU

E ultima zi de Februarie și pentru că nu putem face focul fără să fim văzuți de inamic, sărbătorim agonia iernii cu câte o cutie cu sardele de Portugalia (pe front cutiile de conserve sunt un fel de nuci de cocos : servesc la orice și se folosesc oricum) și cu câte un ceai rusesc făcut cu spirt alb condensat la o „mașină" improvizată dintr'un capac de cutie de consevă. In adăpostul nostru, în care după o geometrie impusă de rigorile războiului, e calculat și întrebuințat fiecare centimetru patrat, nu știu dacă e mai puțin frig decât afară. Ceaiul, reușește însă să ne aburească puțin sufletele desmorțindu-ne pentru câteva zeci de minute și căldura lui pe care n'am apreciat-o niciodată până acum, ne face să uităm că umezeala ne-a pătruns în pâine, în alimente, în țigări mai ales și cine știe dacă nu și în oase. (Înțeleg de abia acuma de ce în toate gările rusești, începând dela Nistru și până la Wladiwostok sunt cazane mari cu ceai și de ce din nici unul din trenurile și vagoanele rusești, nu lipsește niciodată, tradiționalul samovar cu ceai). Am putea dar să ne bucurăm, că în această țară în care vântul își urlă furia cu izbituri de knut, mii de kilometri, am reușit, înfârșit, să învingem și să lăsăm în urmă, încă o iarnă. Și plăcuta toropeală care ne învălue ca într'un paradis artificial (— n'aș fi crezut niciodată că o simplă cană cu ceai poate însemna mai mult decât o rază de soare —) în care uităm și de frig și de iarnă și de ruși, ne face chiar să ne bucurăm. Melancoliile noastre, scumpele noastre melancolii, găsesc în aceste clipe o rază prietenoasă plină de făgăduințe și gândul că am ajuns să trăim și această ultimă zi de iarnă, ne dă, nu știu de ce, sentimentul ciudat că am învins încă una din dușmăniile naturii.

Din păcate însă, trebue să ne aducem prea repede aminte că în Rusia, țara tuturor paradoxelor și surprizelor (— am văzut cândva, pe aici, la o barieră nu departe de un oraș-port, un tren care cu politețea și galanteria ridicolă a lui „numai după dumneavoastră", s'a oprit și a lăsat să treacă mai întâi o căruță cu cartofi ; după acela, a fluerat prelung și și-a continuat drumul ca un desăvârșit cavaler de salon satisfăcut că respectă întocmai codul manierelor elegante: el era un tren iar ea o căruță... Eră, am uitat să scriu, un tren de marfă, dar, oricum, era un tren —) niciodată nu poți fi sigur de nimic și niciodată o bucurie nu poate fi prea mare. Spre amiază, vântul, acest nesfârșit și permanent ison al stepei care n'are nimic din poezia de caterincă a tânguirilor pe care ecourile ni le cânta pe ulițele satelor și orașelor noastre, și-a încetat amenințările și încetul cu încetul, primii fulgi de zăpadă ai acestei ierni, au început să cadă. La început, a fost numai jocul coreografic și sglobiu al câtorva fulgi răsleți, nedumeriți parcă dacă trebue să se joace mereu de-a v'ați ascunselea sau dacă trebue să se resemneze și să cadă la pământ. Mai apoi însă, ninsoarea s'a așternut cu fulgi neverosimili de mari și deși (cred că în Rusia se poate vorbi de o ninsoare torențială) și într'o oră numai, am putut vedea cât de mult ne înșelasem când crezusem că pe aici iarna nu e albă și cât de mult uitasem, că în Rusia, calendarul e un jurnal de modă, după care nu se prea poartă natura.

*

A sosit corespondența și câteva ziare și cum ceața pare a nu se fi împrăștiat cu totul, încercăm să facem puțin foc. Șapte lovituri de tun care cad însă pe lângă noi, ne obligă să-l stingem în grabă, să ne mulțumim numai cu căldura... animală și să amânăm lectura pentru seară. Frunzărind ziarele însă, fără să vreau, mi-am întârziat puțin privirile asupra acelor coloane singuratice în care, pentru o nemurire efemeră, bunăvoința redactiilor găzduește profilurile celor căzuți în țara cu stepa și orizonturile cele mai dezolante. Acum, ca și altădată de altfel, mi s'a părut, n'aș ști dece, că șirul faire-part-elor închide în ele o cutremurătoare absență și o tristețe de sfârșit al sfârșiturilor, pe care nu le-a luminat parcă nicicând, nici urma trecătoare a vreunui zâmbet, nici seninătatea șubredă a vreunei bucurii. S'ar putea spune că mă înșel și că impresia mea e o falsă iluzie, dar de câte ori am căutat să iscodesc în aceste socluri îndoliate și altceva, până într'atâta le-am văzut transfigurate de tristețea unor despărțiri premature, că fără să vreau, am început a crede, că printr'un miracol siluetele palide ale dispăruților fuseseră prinse chiar în clipa când moartea începea să-i cuprindă. Privească oricine cu oarecare înțelegere și simpatie chipurile celor aliniați pe marginea ziarelor ca un cârd de păsări călătoare către o țară din care nu se vor mai întoarce: nu va putea deslusi, cred, în niciunul, nici acel reflex de satisfacție banală a omului de toate zilele și nici acel aer festiv și patronal, cu care fotografii au obișnuit oamenii să-și prelungească memoria în posteritate.

(Urmare în pag. 2-a)

PAUL HAZARD

de DOROTHEA CHRISTESCU

A murit în Franța, nu de mult, Paul Hazard, maestrul bun și drag al celor ce ne specializasem la Paris în literatură comparată franco-italiană. Nu suntem mulți în România: eu nu cunosc decât trei. Iar dacă la noi numele profesorului nu este atâta de răspândit cum ar trebui să fie, în schimb grație lui, țara noastră — necunoscută sau prost cunoscută în străinătate — începuse să fie tot mai mult apreciată în cercurile academice franceze. Toți profesorii universitari români în trecere prin Paris își făceau o aleasă datorie în a prezenta salutul lor afectuos în rue du Bac, până înainte de războiu, apoi rue de l'Arcade. Toți miniștrii și ambasadorii noștri în Franța primeau cu cinste să fie invitați la masa lui.

Paul Hazard era primitor, vesel și spiritual. Mic de statură, slab — de o slăbiciune ce l-a doborît la pat trei primăveri dearândul, pentru ca să-l răpună de data aceasta— cu ochii albaștri, mici și jucăuși de prea multă maliție-zitate, cu părul odinioară roșcat, dar acum trandafiriu din cauza firelor albe care luau tot mai mult locul celor blonde, maestrul nostru avea degetele pătate de prea mult fumat, și o inimă de aur pe care o împărțea darnic tuturor. Acasă la el, în primiriile de Marția după masă, era foarte puțin „profesor", foarte puțin „academician". Indrumările ce le dădea atunci când îi cereai un sfat, sau discuțiile pe care le provoca spre verificarea vreunei concluzii sau stabilirea unei idei noui, nu erau niciodată anevoiase; totul devenea ușor, limpede, evident. Profesorul nostru avea darul de a însufleți oameni și evenimente moarte și uitate în praful bibliotecilor de zeci și zeci de ani. Cărțile sale sunt vii, calitate extrem de rară în lumea cercetătorilor de literatură, care mai întotdeauna sacrifică erudiției celelalte condițiuni esențiale ale unei opere critice.

Léopardi (1913), Lamartine (1925) și Stendhal (1928) sunt cărți minunate ! Vi s'a întâmplat vreodată să cetiți o carte „grea", un studiu scris de unul dintre cei mai serioși și mai documentați cunoscători de literaturi, cu pasiunea și avântul de care dăți dovada cetind un roman polițist? Eu am „devorat" pe Stendhal în două ore și terminând-o aș fi vrut să aplaud... Având în vedere superioritatea maestrului pierdut și gustul lui pentru tot ce este „humour", îi fac, cred, un compliment pe care l-ar fi gustat din plin.

Născut în nordul Franței, la Nordpeene, în 1878, Paul Hazard, licențiat și agregat în litere, începe cariera ca profesor de liceu. In 1910 își trece teza de doctorat cu primul său studiu asupra influenței franceze în literatura italiană (La Révolution française et les lettres italiennes). *Germenul literaturei comparate încolțește în mintea tânărului profesor. Anul următor este numit profesor la Facultatea de litere din Lyon : se consacră exclusiv științei, specializându-se în literaturile țărilor de limbă latină. In* Revue des Deux Mondes *și în* Revue de Littérature Comparée *(după 1921), articolele lui :* Discours sur la langue française, L'âme italienne de la Révolution française au risorgimento, Romantisme italien et romantisme français, *revoluționează lumea literelor.*

In 1925 este chemat la Paris, unde ocupă, la Sorbona, catedra de literatură comparată. Puțin după aceea trece la Collège de France și — de două ori pe săptămână — cursurile lui publice devin locul preferat de elita intelectuală franceză. Publică rând pe rând Histoire illustrée de la littérature française *în colaborare cu Joseph Bédier,* Etudes critiques sur Manon Lescaut *(1929),* Sonnets de Michel-Ange *(1929),* Don Quichotte *(1930) și, în sfârșit, încununare a ani întregi de muncă, teorii, concluzii, argumentări și descoperiri, capo-d'opera sa:* La crise de la conscience européene *(3 volume, 1934-1935).*

In ajunul războiului este ales membru al Academiei Franceze : puțin emoționat, puțin ironic, profesorul Paul Hazard pășește modest în incinta celor patruzeci de nemuritori...

Responsabilul introducerei culturei italiene în Franța, îndrumătorul celor ce încercau să facă același lucru pentru cultura română, Paul Hazard a murit prea devreme. Noi Românii am pierdut în el un părinte sincer și entuziast, care aștepta cu nerăbdare o vreme mai prielnică pentru a îndeplini în folosul limbei și literaturei noastre pe pământul francez, lucruri mari, frumoase și nobile.

Este rândul nostru acuma, a celor ce i-am fost elevi, cărora ne-a împărtășit ideile sale luminoase și pe care ne-a învățat să cunoaștem ambițiuni curate, care am primit dela el încrederea într'o răspândire inteligentă și dezinteresată, în Franța, a comorilor literaturei române, să ducem mai departe misiunea prea târziu începută de el.

MARG. LAVRILLIER-COSSĂ CEANU — Nud

SPRE CERTITUDINE

de NICOLAE BLĂJANU

Atitudinile oamenilor în fața „minunii și misterului existenței" (Th. Carlyle) diferă. Pe unii noianul neînțelesurilor, cari umple orizontul cosmic, dela „eul" lăuntric — scânteia conștiinței de a fi — până acolo unde îi duce puterea lor de a străbate cu simțul și gândul, îi copleșește. Se simt desorientați de diversitatea, par'că plină de contradicții, în care se prezintă, în fața ochilor lor uimiți, existența și conchid că viața omenească, înnecată într'atâtea semne de întrebare, nu poate fi decât „tragică". Atitudinea lor, rezultată din această concluzie, este quasi-renunțarea de a se dumiri total și restrângerea orizontului lor existențial la faptele imediate, explicabile sau inexplicabile. In viziunea totalitară asupra existenței, ei își apar plutind în indefinit ; un indefinit indefinibil, aproape haotic, pe care poate niciodată sau cine știe când, în viitorul omenirii, îl va putea descifra și prinde într'o formulă vreun savant filosof. Până atunci, principiul călăuzitor al acestor oameni este: „nu știm nimic precis" ; dacă sunt mai pretențioși spun : „nu știm nimic în mod absolut" ; iar conduita următoare acestui „motto-memento" al vieții lor prezintă două aspecte :

a) Pentru unii filosofi și oameni de știință : eterna căutare „a adevărului absolut", care în momentul de față „nu există". Și nu căutare pentru descoperirea ci căutare pentru construirea adevărului absolut. „Adevărul nu este, ci se construește progresiv". „Nici Dumnezeu și nici Diavolul nu poate să ne dea un sistem de idei absolut, fiindcă totul depinde de axiomele alese" (Orient și Occident, A. Dumitriu). (Imi voiu permite să mă îndoesc de categoricitatea acestei afirmațiuni, tocmai pentrucă și ea, conform condiționării de mai sus, depinde de axiomele pe care și le-a ales domnul A. Dumitriu, dar nu discutăm acum această chestiune).

b) Pentru unii scriitori de literatură și oamenii de rând : trăirea potrivit capriciilor psihice și impulsurilor biologice, a căror desordine nu poate fi pusă și păstrată întotdeauna de acord în viața comunitară. De-aici, conflictele sociale — mute sau răsunătoare — dintre indivizi, dintre individ și comunitate și dintre comuntăți și tot de-aici, pe un plan elevat, din fericire mai puțin ofensivă deși nu totdeauna mai puțin periculoasă, bogata coloratură — niciodată armonioasă și concludentă în totalitatea ei — de produse literare și filo-sofistice, care umple domeniul ospitalier al spiritului, unde poate fi abolită orice graniță și anihilată orice constrângere.

Pentru simplificare, vom cuprinde tot acest amalgam, inconsistent și hibrid, de inconsistente și hibride produse spirituale, în noțiunea de divagații, pe care o vom defini astfel : Sunt divagații toate urzelile literare și filosofice, cari nu întruchipează, sau, în dosul cărora nu transpare o concepție despre realitatea totală, precis definită și clădită pe certitudini. Iar certitudini numim : pietrele unghiulare de neclintit, cioplite de știință și puse la fundamentul cunoașterii ; teoremele și axiomele indubitabile, cari ca niște focare de lumină proectează, pentru cei cari vor să le vadă, părtii albe în universul gândului omenesc.

Prin contrast, vom opune divagațiilor idealul : alcătuirile literare și filosofice, cari întruchipează, sau, în dosul cărora transpare concepția despre realitatea totală, precis definită și fondată pe certitudini.

Va trebui să remarcăm, între aceste (două) extreme, produsele literare și filosofice cari reprezintă năzuința sinceră și sforțarea maximă a omului spre adevăr. Ce'e mai strălucite exemple în acest sens sunt : „Un om sfârșit", „Faust", „Tragedia omului" și povestea eroilor principali ai romanelor lui Dostoewski: Alioșa, Prințul Muiskin.

Vom recunoaște cu regret, dar fără să disperăm de loc, că opere de felul celor pe care le-am identificat cu idealul și de felul celor pe care le-am citat, sunt foarte rare și efectul lor preabinefăcător pentru omenire, a fost aproape anihilat de puhoiul divagațiilor — operele nechematților.

Dar să ne ocupăm de antinomia fundamentală : divagații — certitudini.

Nu e greu de remarcat neverosimilitatea, nelogica antinomicei coexistențe : divagații — certitudini. (Și aceasta nu numai pe plan abstract ci chiar practic). Cum se poate, spre exemplificare, împăca dramatica complacere în amurgul tuturor estompărilor, al jocurilor tainice de umbre și lumini, practicată de făuritorii de literatură, iluzionistă și suspendată, cu luciditatea hieratică, uneori ironică, mai des, compătimitoare și misionară a lui Giovanni Papini ?

E cunoscută experiența faustică a autorului „Vieții lui Isus", ca personalitatea sa, uriașă și actuală, să apară, la orice evocare, aureolată de nimbul strălucitor al maturității filosofice și, cu propriile-i cuvinte, al „deplinei maturități a conștiinței".

Dar să nu invocăm autoritatea spirituală a unui om, fie el cât de mare, sau, tocmai pentrucă e așa mare. Acest lucru poate fi incomod. Să facem însă, pentru rezolvarea definitivă a fundamentalei antinomii : (divagații — certitudini) apel la bunul simț al omului mijlociu.

E compatibilă ordinea și finalitatea universală — care presupune, cum vom vedea, forțamente logic o entitate autentică cel puțin inteligentă, — cu bețiile acelea pure, cu parodiile acelea ciunge, sau cu înjghebările acelea ridicate pe și din probabilități și presupuneri, din reverii și halucinații, cari, pedeoparte, amintesc stupefiantele sau, pedealtăparte, lasă vizibilă în spatele lor orgolioasa sau chinuita ignoranță.

E admisibil ca noi oamenii, ființe rationale, chiar dacă am fi a bilionima spiță sau treaptă a unui depășitor plan cosmic să ne complacem în susnumitele beții, etc., adică în divagații, în loc să căutăm, înainte de orice, a ne defini — și cu precizione științifică — locul și rostul în rânduiala în care ne-am pomenit plasați ?

Reiasă din ceeace am afirmat până aci, că explicarea divagațiilor se găsește în lipsa de certitudini. Cine sau ce ne poate da certitudini ? Misterul care ne împresoară este, apare, incontestabil. Delimitarea granițelor lui dinspre noi este primul pas pentru a ajunge să ne dăm seama, precis, de ceeace ne este accesibil și explicabil și de ceeace nu se poate explica decât prin transcendent, adică prin mister. Dacă nu se face această delimitare, este firesc ca misterul — nescrutat ci contemplat ca în reverie — care își trimite tentaculele miraculosului său în toate fibrele realității, până în însăși scânteia conștiinței de a fi a omului, este firesc, zic, ca acest mister să deconcerteze cugetarea inertă umană.

Să încercăm a delimita misterul. In acest scop în primul rând vom sta de vorbă cu știința pozitivă, experimentată. Până unde pătrunde ea, în studierea realității, cu metodele sale de cercetare directă și obiectivă ?

In ordinea fizică **știința se oprește la particulele,** până azi, ultime: electronii. **„Constituenții materiei și radiației". Pe aceștia fizica îi descopere, îi surprinde angajați într'o activitate dirijată de legi, manifestată prin asocieri, disocieri, vibrații, al căror rezultat e multitudinea de aspecte pe care o prezintă realitatea palpabilă. Asupra originei și naturei intime a acestor particule știința fizică nu se poate pronunța. Ea se mu țumește să le constate și să verifice existența și activitatea, conchizând asupra ordinei și consecvenței comportării lor. Nu se poate susține că sunt cunoscute toate virtualitățile și toate manifestările acestor particule, dar consecvența și ordinea comportării lor — și aceasta este chestiunea care ne interesează — se mai poate verifica și experimentând asupra elementelor, formulate în Tabloul lui Mendelieff, — rezultate tot din inevitabilele particule — precum și a tuturor corpurilor simple sau compuse studiate de chimia terestră și analiza spectrală. După cum același număr și același fel de asociere, disociere, vibrație a electronilor dă întotdeauna aceeași rezultantă : materie, radiație, la fel combinațiile experimentale, între aceleași corpuri, în aceleași condițiuni au întotdeauna același rezultat.**

1) Dr. N. C. Paulescu : Fiziologie filosofică, vol. 1, ed. Fund. Regală, p. literatură și artă, 1944.

(Urmare în pagina 2-a)

NOTAȚII TEATRALE

Problema repertoriului la noi

de ALEXANDRU DRĂGHICI

Cum spuneam deja în articolul precedent, în alcătuirea repertoriului trebue să se țină seamă de faptul că un spectacol bun — și asta e regula — trebue să fie în adevăr bun și în totul admirabil pus la punct, trebue ca nici un element al lui să nu fie neglijat sau desconsiderat: dela text și public, dela regisor și actor și până la electrician și mașinist, toate trebue să fie prezentate în condiții cât mai bune, de admirabilă realizare adecuată spectacolului.

Le poți avea? Bine!

Nu le poți avea? Atunci îți spui că nu le poți avea și... renunți!

Căci la ce teatru și cu ce regisor, interpreți, sală, etc. poți prezenta în condiții fericite vreo piesă de Jean Giraudoux?

De ex. acea scăpărătoare și strălucitoare „La Guerre de Troie n'aura pas lieu"?

Sau acel „Intermezzo", teatralmente așa de paradoxal, de spumos și de amuzant?

Sau aceea „Ondine" așa de fină și de poetică, în culori așa de luminoase, par'că împletite cu fire de aur?

Și, fiindcă am vorbit deja mai sus, cine ar putea prezenta în condiții fericite chiar și o comedie de salon ca „Jean de la Lune"?

Și toate astea fără ca să mă refer numaidecât la acele piese mari, care sunt în mintea și visurile tuturor actorilor și tuturor iubitorilor de teatru, la acele opere dramatice de valoare universală, care cer din partea tuturor și muncă laborioasă și viziune cuprinzătoare și director de scenă de talie mare și actori de seamă și joc de scenă greu, dificil și amplu!

Căci, pentru a demonstra cele ce am susținut și susțin, nu-i nevoie numaidecât de un „Hamlet" — de altfel s'a văzut că nu putem avea un Hamlet cum trebuie — și nu-i nevoie deasemenea nici de „Regele Lear", care, oricum, chiar dacă a fost bun, totuși încă nu a fost ceeace trebuia să fie!

Ei bine, chiar un „Jean de la Lune", de care am vorbit deja și la care de altfel îmi convine să mă refer, căci constitue un exemplu foarte bun, zic credeți că măcar o piesă ca „Jean de la Lune" poate fi prezentată așa cum trebue?

Deși cu personagii puține, cu o distribuție mică, cu un decor foarte simplu și ușor realizabil — o cameră oarecare dacă voiți — deși o piesă fără prea multe pretenții, ei bine, nici ea nu poate fi realizată la noi în condiții optime.

Și aceasta pentru simplul fapt că, după cum am mai spus, deși în felul ei o comedie fără greutate, ea totuși este pentru noi o comedie deosebit de franțuzească, cu lucruri deosebit de fine, deosebit de delicate.

Ori, o asemenea piesă, dela început pune o primă întrebare pentru cel ce, voind să-și alcătuiască repertoriul, s'ar gândi să se oprească și la „Jean de la Lune": în primul rând poți avea public pentru ea?

Ori răspunsul dela început este negativ!

Și asta tocmai pentrucă este prea franțuzească ca să poată să placă oricui, putându-se astfel conta pe un număr cu totul restrâns de spectatori, recrutați dacă nu numaidecât din rândurile celor îndeobște desemnați cu numele de „franțuziți", dar, în orice caz, din rândurile unor spectatori oricum îndeajuns de rafinați.

Ori dintre aceștia, desigur că nu avem prea mulți și, deasemenea, nu ei pot constitui marele public pentru ca o astfel de piesă să poată aduce continuu valuri-valuri la cassă.

De altfel chiar și pentru Franța, fiindcă „Jean de la Lune", deja ca piesă este la limita dintre literatură „pură și simplă" și „teatru", succesul ei depinaea, în orice caz și acolo de nenumărate imponderabile, astfel că, deși s'a bucurat fără îndoială de un frumos succes, n'ar fi de mirare ca acesta să se fi datorat tocmai faptului că — și există și paradoxe dintre acestea în artă — totul stătea pe o muchie de cuțit.

Ori poate tocmai asta interesa și poate tocmai asta plăcea: această fină acrobație atât a autorului cât și a actorilor!

Pe când la noi, unde nu puteai fi sigur că vei găsi nici interpreții și nici regisorul potrivit pentru o astfel de piesă, în care orice nuanță greșită în linia de joc a unui personagiu sau în linia de regie imprimată piesei pot oricând să o denatureze?

Și astfel să fie altceva decât ceeace trebuia să fie, cu alte cuvinte o comedie nereușită?

Căci, să încercăm să mergem mai departe cu examinarea condițiunilor în care ea ar putea fi la noi jucată: iată, s'ar fi putut găsi la noi o artistă corespunzătoare Marcelinei?

Trebuie să spun că nu.

Pentru că această Marceline este concepută, cel puțin concepută, așa de specific franțuzoaică — deși în definitiv nici franțuzoaicele nu trebue să credem că sunt așa —, dar oricum, este cel puțin concepută așa de specific franțuzoaică, sau, mai exact, așa de pariziană, cu admirabila inconștiență în fața răului și a adulterului, cu sinceritatea ei în dragostea pe care, deși măritată, o are totuși de fiecare dată pentru diverșii ei amanți, încât, dintr'un pesonagiu care trebuia să fie antipatic, autorul a reușit să facă din ea o figură mai mult luminoasă.

Frumoasă și cochetă și bună, dăruindu-se sinceră și totuși interesată, afectuoasă și, totuși, câteodată înțepătoare, caldă și totuși nepreocupându-se de menajamente.

Prin urmare fundamental bună, duioasă și... feminină!

Ei bine, unde-o găsești la noi ca să întruneasca toate aceste caracteristici de cochetărie, de feminitate și delicatețe?

Chiar intelectualmente creat, un astfel de tip de femeie nu poate fi decât un produs tipic parisian și o realizare tot tipic pariziană.

La noi însă nu ai putea-o obține decât întrunind — poate!... — calitățile mai multor actrițe deodată.

Să zicem așa: dela Elvira Godeanu cochetăria și eleganța, dela Madeleine Andronescu delicatețea și calineria, dela Marietta Deculescu aerul acela de naivitate și de inconștiență gentilă, care o prinde atât de bine în atâtea roluri, de asemenea câte ceva dela Eugenia Zaharia, dela Dina Cocea, etc.

II

Deci atâtea actrițe puse la contribuție pentru un singur rol, pentru a realiza ideal o Marceline!

Căci, singură, niciuna nu-i — în cazul de față — total potrivită rolului! In timp ce, pe Marceline, orice artistă franțuzoaică o are instinctiv, în piele, o simte instinctiv în adâncul ei, tot așa după cum orice româncă o are pe Veta sau pe coana Joițica.

Dar interpret pentru un Jef?

Același lucru, aceiași greutate.

Sufletește deasemenea, e un personagiu de o delicatețe cu totul aeriană, mult prea aeriană pentru posibilitățile noastre de realizare.

Și după cum majoritatea actrițelor noastre pot mai ușor realiza o Veta sau o coana Joițica, tot așa și actorul nostru care îl joacă bine pe Nae Girimea, pe Ipingescu sau pe „Cetățeanul turmentat" — și trebue să spun că de multe ori se simte la largul lui jucându-i — cum am putea oare crede că s'ar putea așa de ușor desbăra de atâtea roluri în care a jucat, și chiar de o tradiție de joc, cum și de oarecare anumite influențe ale mediului, că în definitiv ar putea fi până într'atâta decorticat de orice urmă de cafenea sau de bodegă bucureșteană și, uneori, chiar de oarecare urme de vulgaritate sau de mitocănie de care a avut nevoie în anumite interpretări autohtone spre a se putea în schimb mișca ușor și natural în pielea și a unui Jef și a putea să realizeze în jurul lui — aproape ca un nimb — până și acea atmosferă de deosebită omenie, de subtilă înțelegere și îngăduință a sufletului și slăbiciunilor omenești, acea irizare de nuanțe pe care aproape că ai impresia că o simți în jurul lui.

Și, toate trăite cu acea surâzătoare și voită neprotestare, această atitudine părând total nejirească pentru un român și, — ca atare, și dificil de redat — mai cu seamă că în situații de acestea cetățenii noștri poate ca ar fi pus mai de grabă mâna pe ciomag, cu încurajarea chiar și acelor din jur, ca să facă să-i vie odată „mușteri" mintea la cap!

Sau, și mai simplu, și-ar fi „băgat mâna în chica ei" ca astfel să „tarnosească" cu ea toată casa, scene care, cel dreptul, ar fi fost, desigur pentru mulți dintre noi, mult mai naturale...

Ori în loc de toate acestea, cum spun, Jef surâde blând, simte prin instinct tot ce se petrece în jurul lui și totuși nu vrea să le vadă.

Chiar fratelui Marcelinei, acelui în felul lui poate abject și totuși... și el așa de luminos și de simpatic, Clo-Clo, Clotaire, la un moment dat revoltat el însuși pe de o parte de slăbiciunea lui Jef și de aparenta lui naivitate iar pe de altă parte de purtarea ca să zic așa „scandaloasă" a surorii lui, care mai poate fi în stare să-și bată joc chiar și de un om ca Jef, lucru care îl face printr'un acces de sinceritate și de conștiință să caute, chiar el, să-i deschidă acestuia ochii, ce vreți, întâmpină rezistența însăși a lui Jef care îi spune că nu e adevărat, fiind el acela care îi ia Marcelinei apărarea!

După cum vedem suntem în fața unui exemplu de bunătate aproape supraomânească și de superioară iubire, Jef, ca personagiu, reprezentând, ca finețe și delicatețe sufletească, un om în orice caz din altă lume!

Ori la noi, în realizarea unui astfel de personagiu, fiindcă așa ar putea părea mai simplu și mai explicabil și fiindcă astfel le-ar veni și mai ușor ca linie de joc toți ar da-o bucuros fie prin misticism — de exemplu pe Jef l-ar face un fel de sfânt iar toată atitudinea lui prezentată ca un fel de luptă a puterilor Binelui deoparte și a puterilor Răului pe de altă parte, acestea din urmă reprezentate chipurile prin „femeie", fiind, până la urmă, bineînțeles, învinse și, prin asta, adusă la înțelegere și pocăință datorită tocmai sfințeniei eroului nostru — fie prin vulgaritate, totul rămânând să fie prezentat într'un comic gros, așa cum se întâmplă câteodată în unele tablouri prost făcute în care, din lipsă de îndemânare, se îngrămădește pe pânză, fără

utilitate, o pastă groasă de câte două degete, fie în fine, chiar prin parodie și caricatură!

Ori în „Jean de la Lune" — și tocmai de aceea e mult mai greu de prins și de realizat — nu e nimic din toate acestea, totul prezentându-se mult mai subtil, totul trebuind să fie prezentat și realizat numai din jocuri de lumini și de nuanțe.

Și, deasemenea, deși într'o mai mică măsură, aproape același lucru se poate spune chiar și despre cel de al treilea personagiu important al acestei piese, despre Clotaire.

Evident, acest personagiu important are, oricum, contururile mai puțin estompate, mai sigure, mai precizate, fiind, ca atare, mai ușor de prins și mai ușor de interpretat și de executat.

Cu toate acestea, nici pentru el nu ai propriul zis un interpret cu adevărat bun.

Prin urmare se poate spune că și din punctul de vedere chiar și numai al interpreților — chiar atunci când este vorba de reprezentarea unei piese care nu e nici de o prea mare anvergură și nici de o mare valoare și semnificație, rezultatul încă este nesatisfăcător.

Dar, după cum se știe, pe lângă interpreți mai trebue deasemenea și un bun director de scenă căci în primul rând lui îi incumbă să realizeze și să coordoneze tot acel subtil joc de nuanțe pe care l-am menționat, nuanțe care, când se pare că se suprapun, când alunecă ușor unele peste altele.

Ori și regisorul acesta — spre a fi „cum trebuie" — este greu de găsit.

Dar câte nu mai sunt!...

Și atunci?

Poți să mai înscrii o astfel de piesă în repertoriul teatrului tău când îți lipsesc atâtea și când vezi că nu poți să reprezinți fără ca să n'o desfigurezi?

Desigur că nu!

Căci, dacă totuși ai s'o faci, întemeiat numai pe faptul că la Paris sau în altă parte a avut succes și că, de aceea, este sigur că îl va avea și la București, singurul rezultat pe care ai să-l obții va fi doar acela că ai să prezinți un „Jean de la Lune" românesc, realizând numai ceva foarte aproximativ din culoarea, rosturile și atmosfera acestei lucrări.

Dar, bineînțeles, atunci va trebui să nu te mai miri că piesa nu e „înțeleasă" sau nu e „apreciată", și că, cu toate speranțele puse, vei constata, poate cam grea târziu, că n'a fost decât o cădere!...

Sau alta: de pildă Sainte-Jeanne a lui Bernard Shaw, interpretată de Ludmila Pitoeff?

Mă gândeam odată la piesa asta — și chiar am sugerat-o unui director de teatru — pentrucă, după un anume mare succes pe care îl avusese o actriță bună de care acel teatru dispunea, vedeam posibilitatea ca această piesă, la care oricum țineam, să fie reprezentată, actrița despre care vorbesc părându-mi-se, pentru unele din calitățile ei, printre cele mai indicate dela noi ca să interpreteze acest rol.

Răspundea, cel puțin într'o anumită viziune și linie de interpretare, unui mai mare număr de cerințe decât altele.

Și, poate, n'ar fi fost exclus să fi avut o creație mare.

Dar, de... rolul este destul de delicat: poți să știi până la urmă.

Cum or fi fost?

Dacă nu cumva te-ai înșelat și dacă în adevăr cineva reușește să realizeze până la urmă tot ce te așteptai?

Să luăm acum, ca exemplu, altă piesă: iată una pe care toți junii primi, toți „băeții" de prin toate teatrele și toți elevii de Conservator ca și, corespunzători acestora, toate ingenuele diverselor formațiuni teatrale, toate tinerele absolvente și chiar toate elevele dela diverse clase ale acelorași Conservatorii o vizează și cred că pot să o joace: clasica și așa de veșnic tânăra și general umana „Romeo și Julietta", această dramă a iubirii care triumfă și asupra morții!!

Care, dealtfel, tocmai de aceea, chiar ar și trebui să poată să fie jucată cu cea mai mare ușurință, cel puțin la o anumită vârstă, de aproape toți actorii și de toate actrițele, neavând complicații prea mari în structura caracterelor și, ca atare, cerând actorilor numai sincerul entuziasm al tinereții și al dragostei!

Ei bine, credeți că ai să poți așa de ușor găsi cu cine să o joci?

Și că un teatru — chiar un teatru mare, cu cadre numeroase și în care prin urmare să ai destul de mult tineret — ar putea, cu inima ușoară și în deplină siguranță, să și-o înscrie pe afiș?

Iată, mă 'ndoesc!

Dar mai precis: pot să spun chiar, că la un moment dat am fost pus realmente în situația de a trece mental în revistă toate artistele care ar fi părut indicate pentru acest rol și, drept să spun, rezultatul nu se poate spune că ar fi fost tocmai îmbucurător.

Examenul acesta, de altfel, îl poate încerca oricine și mă îndoesc că va ajunge la alte rezultate.

E destul numai să se gândească puțin la acest lucru — chiar dacă nu-i trecuse prin minte să încerce — și va vedea.

Cunoașterea omului prin opera de artă

(Urmare din pag. I-a)

Mai deunăzi, într'un grup de prieteni, venind vorba despre Moarte, unul dintre ei și-a manifestat dorința — omenească dealtfel — ca pe mormântul lui (de va fi cazul!) să se așeze o piatră funerară pe care cuvântul **Maestru** să fie adânc și vizibil săpat. Nimeni dintre cei de față n'a zâmbit, fiindcă în fond era vorba de un joc gratuit și cu totul nevinovat, ași putea zice copilăresc.

Eu însă am fost ceva mai modest.

—Decât să mi se scrie — le-am zis — pe cruce, că **„aici odihnește un mare MeșteSugar al Cuvântului, născut la data Cutare și mort la data Cutare"**, ași prefera o inscripție ceva mai puțin pretențioasă, dar care să rezume întregul meu fel de-a gândi și simți: **„Aici zace în împăcare și liniște, un om care toată viața n'a făcut altceva decât să încerce a rosti Adevărul"**.

Cum era și așteptat, funesta mea preferință a avut darul să stârnească mai mult râsete decât compătimire.

Compătimirea am înlăturat-o ca pe ceva ce nu mă privea. In schimb, râsetele lor le-am reținut ca pe cel mai frumos omagiu pe care viitoarea posteritate l-ar putea aduce unui sclav al Ipocriziei și al propriei lui nevoi de Auto-adorare.

LIVIU BRATOLOVEANU

ECOURI teatrale

PROBLEMĂ...

De ne-am opri la ceeace — de multe ori — se cheamă: absență, grija noastră, despre problemele teatrului ar căpăta însemnătatea puținei trebi a omului nepăsător.

Și poate ar însemna chiar mai mult decât atât; ar însemna că și noi am isprăvit — în această impusă „vacanță" teatrală — tot ce-am mai avea de scris — și doar sunt atâtea!... — așa cum fac unii confrați cari nu mai au nici măcar grija de-a mai nota — când și când — câte-o valabilă „știre artistică".

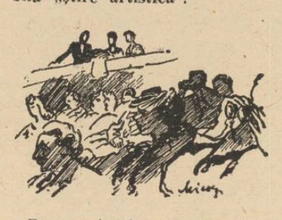

Ba, cronicarii au mers până acolo încât din asprele momente ale acelor inamice isprăvi aviatice, și-au deslușit aptitudini de frumoase descrieri cu gândul că servesc — sau vor servi cândva — drept documente ale timpului.

Cum s'ar spune, se ocupă cu ceeace alții sunt datori și îndreptățiți s'o facă.

Pe când noi, aici, alături de „problema repertoriului" pusă atât de just de colegul Drăghici, luptăm modest să lămurim cărei ascunse activități se datorează... neactivitatea noastră teatrală?!..

Am fi dorit numai să amânăm desbaterea acestei probleme, dar se depun stăruințî din partea unor actori, regisori și chiar directori, cari consideră că nu-i vina lor că viața teatrală a Capitala ei nu funcționează azi, ci altele ar fi motivele, legate — pur și simplu — de interesul câtorva deținători de săli.

Așa fiind, considerăm intresul — sau migala socoteli'or acestora — drept o sfidare a poruncii de față, și cerem stăruitor ca acolo unde este un nejustificat motiv să se dicteze — și asta imediat — rechiziționarea sălii, ca artiștii fără mijloace de trai, să aibe posibilitatea să muncească și să-și câștige existența.

„TEATRUL RADIOFONIC"...

Cu un început modest, teatrul la microfon a ajuns azi să stabilească o nevoe pentru toți ceri cari l-au urmărit, pentru că din tot ce-a dat — cu excepția doar a câtorva lucrări — n'au fost decât piese cari să înmănunchieze atâtea succese frumoase.

Din nevoia de-a-l reauzi — după o scurtă dar legitimă pauză — am deschis aparatul Luni seară. Și-atunci am avut bucuria să constat cu câtă atentă grije se străduesc cei cari îl conduc, de-a-l face necesar și azi.

Acolo unde provizoriu s'a așezat, a putut strânge o mână de actori talentați, și a pornit cu ei la lucru...

„DIVORȚ"...

Uneori cunoaștem mai puțin din viața noastră, decât din viața artiștilor. Fiindcă, noi, ăștia, noi anonimii, ne ferim să denunțăm

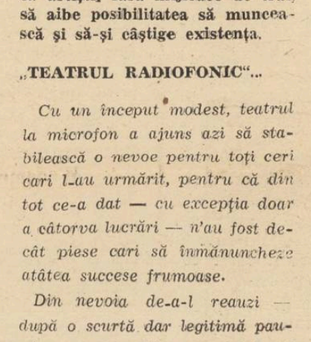

publicității evenimente intime din angrenajul traiului nostru de fiecare zi. Pe când artiștii sau artistele...

Mai ales actrițele !...

Lunecă penița fiecărui „reporteraș" de gazetă pe hârtia care vrea să înconjoare lumea cu știrea că actrița cutare a divorțat de cutare sau că a ajuns să schioapete din cauza unui cui în pantof...

Sunt informații cari departe să constitue o cât de modestă afiare a întâmplării, se situiază până mai jos de importanța simplei știri a cutărei pierderi de cățel.

Și poate ceva mai mult decât anunțul cu cățelul, nu este decât interesul că se scrie despre o actriță... Inco'o nimic...

PORTRET...

Așa l-am cunoscut:

— Bon-jour... Nu mă cunoști?..

— Nu...

— Sunt directorul de teatru, cutare...

— N'am avut cinstea...

— Păcat!... E poate una din marile dumitale greșeli, de-a nu te fi numărat până acum printre mulții mei admiratori...

— Numele dv. vă rog?...

— Uite-te la figura mea... Ți-e necunoscută?...

— Vă asigur...

— Vorbiți serios?.. Nu mă cunoști nici din caricatura lui Neagu?...

— Deloc...

— Păi cine l-a făcut pe Puiu mare actor și pe Ventura mare actriță?... Am înghebat atâtea teatre și am p'ătit atâtea sute de actori. Am întocmit atâtea repertorii de aleasă și strălucită calitate și am trântit concurenți cari nu-mi plăceau să-i știu alături de mine.. Tot nu știi?...

— Tot...

— Și zici că te ocupi de teatru...

— Da...

— Păi, cum, nu-mi cunoști numele?... Vila dela Predeal?.. Teatrul închis din București?...

— Nu.

Și deschizându-și agresiv haina din cauza căldurii provocată de condamnabila mea lipsă de cunoștințe, distinsul personagiu mi-a arătat brodat pe mătasea japoneză a cămășii o monogramă.

Două litere cari totuși nu mi-au spus nimic.

SPECULĂ...

Sunt unii proprietari de mici gazete — sau — dacă vreți — numai simpli împrumutători de nume, cari, în fond, ascund al-

Eri, două pagini se vindeau cu un pol.

Azi, aceleași pagini, se vând cu — nici mai mult nici mai puțin — 30 de lei.

Ar fi — în sfârșit — timpul să facem o mică socoteală: s'a mărit prețul hârtiei al impozitelor, al salariilor și al nu mai știu cărui „articol" cu 50%, ca să fie îndreptățită această gazetă să-și urce prețul la 30 de lei?...

Și ar mai fi o socoteală:

Câte din știri e acestei gazetuțe de teatru nu se desmint și câte au valabilitatea adevărului atâta timp cât nu se cunosc, nefiind tocmai, tocmai căutate?..

AFIȘ...

Altă dată, în lina aceasta, afișele teatrelor vedau locul afișelor grădinilor de vară, cu o obosită îndemnare spre continuarea activității teatrale.

Azi, afișele țintite încă de coca uscată pe ziduri, rămân, să ne arate ce se juca acum câteva luni în urmă.

Vă mai reamintiți?..

Se juca: „Electra", „Călătoria cea mare", „Domnișoara Nastasia", „Iluzia fericirii", „Strigoii"..

Și din prezența lor pe ziduri ne înduioșează emoția de-atunci cu care așteptam alte piese noi.

E drept că au fost și afișe cari n'au fost prea reținute de nimeni.

Și tocmai cu afișele astea s'au găsit unii directori de teatru să plece în turneu.

I. M. LEHLIU

ZILE DE FRONT...

(Urmare din pag. I-a)

Pentru completarea buletinului informativ, fac obișnuitul tur de orizont. (De câte ori sunt în fața lentilelor acestui aparat, am impresia că obiectivele lui care apropie de zece ori, sunt brațele unui năstrușnic păsărilaț-lungilă). Pe fondul alb al zăpezii, rușii pot fi văzuți mai bine ca oricând: ei știu că noi nu risipim muniția așa ușor și consemnul lor de circulație pare că neglijează că indiscreția suspicioasă a aparatelor noastre de observare, face anumite consemnări care le pot fi fatale. In dreapta bunăoară, le pot număra pandarii: sunt șapte, la o distnță de o sută de metri unul de altul și busturile lor negre, ca niște sperietori, par șapte pete mici de cerneală pe o hârtie albă. De frig, se mișcă, sărind din loc în loc prin șanțul de comunicație și nu trag niciodată. Ei sunt ca fantomele pe care pictorul Picabia și le planta în grădina casei „pentru a-și obișnui copiii cu frica": ne-au devenit atât de familiari, că nici nu ne mai obosim să-i inspectăm. Cei din spatele lor în schimb, trag în tot ceeace văd sau li se pare că văd.

Mai la stânga, și ceva mai departe, doi ostași duc de brat pe un al treilea, rănit sau bolnav, către un adăpost de prim ajutor. Indulgența infanteriștilor noștri e prea înțelegătoare, pentru ca mitralierele lor să facă din această încercare de asistență sanitară, o țintă ușoară. In fund însă, la vre-o 4 km., în dreapta celei mai înalte cote sunt aproape grămadă, peste 20 de ruși. Aci obișnuesc ei să apară când și când ca un consiliu de arbitri la o manevră din timp de pace și aci este dealtfel și concentrarea noastră de artilerie, Beatrice. (Celelalte concentrări și trageri de oprire — singura consolare a nostalgiilor noastre — au tot nume de femei mai mult sau mai puțin celebre și cum una din ele se numește Laura, mă gândesc ce ar gândi Petrarca de „sonetele" pe care le cântăm iubitei lui sau Dante de infernul pe care îl aduce printre ruși, Beatrice). Probabil însă că toate observatoarele noastre au surprins mișcarea rușilor dela punctul Beatrice, căci de abia termin să telefonez informația și toată artileria noastră s'a deslănțuit. Beatrice a adus în adevăr atâta infern, în rândurile rușilor, că oricât aș plimba obiectivele lunetei prin liniile lor, nu mai pot vedea niciunul; până și pândarii s'au ascuns și s'au făcut mai mici. In zadar refac turul de orizont și în zadar suspectez fiecare cută de pământ: poziția rusă e mută și pustie. Târziu numai, după ce totul s'a liniștit de mult, la limita extremă stângă de vizibilitate a lunetei, prind un cal; între cele două linii, în niemensland, venit de cine știe unde, el se mișcă agale cu botul pe jos, închipuindu-și că paște. E oarecum mai aproape de liniile noastre și pentru că n'am altceva mai bun de făcut, îl urmăresc fiecare mișcare. Pare atât de anacronic în liniștea cu care se încăpățânează să găsească de păscut sub zăpadă, că îmi pare aproape ireal. Dar nu, nu mă înșel, e în adevăr un cal care face pe... neutrul și căruia nu-i pasă nici cât, că se află pe un teatru de luptă.

Rușii însă, se vede că n'au văzut bine sau și-au închipuit cine știe ce, căci opt lovituri cad în jurul lui. Opt lovituri! ce onoare pentru un biet și rătăcit cal! Opt lovituri de tun însemnează cel puțin o sută de mii de lei. O sută de mii de lei dar, asvârlită numai așa, ca un cal să întoarcă puțin capul ca și când ar fi vrut să vadă cine nechiază în urma lui. pentru ca după aceea, să-și continue netulburat și liniștit.... păscutul, ca într'o bucolică virgiliană.

STELIAN TECUCIANU

Calea veșniciei

Lupta dură toată noaptea. Mareș se târî pe brânci printre tufișuri și gropile săpate de bombe, urmat de Vărguță, și încă doi soldați. Scăpară făcând pe morții în mijlocul măcelului, stând întinși lângă cadavrele împrăștiate pe câmpia înroșită de sânge. Răniții umpeau văzduhul cu vaetele lor, gemând și svârcolindu-se pe iarba pârjolită, unde își amestecau sângele cu pământul.

Din când în când, spațiul se cutremura de bubuituri. Era frig, și umed, o umezeală care te pătrundea în oase. Plouase toată ziua precedentă și cerul fusese tot timpul plin de nouri ; nu se descreți decât spre dimineață, când la sfârșitul luptei își desvălui seninul, calm și neclintit în fața deșertăciunilor omenești.

Mareș gândi să se furișeze în pădurea din apropiere. Făcu semn soldaților de lângă el, suflându-le la ureche ținta spre care trebuiau să se deplaseze. Porniră tiptil târându-se ca niște reptile. Ajunseră la marginea pădurii, tocmai când se luminase de ziuă.

Mareș simțea un vâjiit în cap ; membrele înțepenite, le mișca cu multă greutate. Efortul depus îi măcinase forțele și acum aștepta să se odihnească undeva într'un ascunziș, până la ivirea nopții, când spera să profite de întunerec și să dispară. Totuși, se putea întâmpla să fie descoperiți și peste câteva clipe să fie dincolo de granițele ființei. Ce va fi după moarte ? Incotro se va îndrepta acest suflet după descătușarea lui de corp ? Problemele metafizice nu-l preocupaseră niciodată ; acum ele se impuneau minții sale, solicitând un chinuitor răspuns. Nu era cazul să-și revizuiască atitudinea față de marele necunoscut ?

Îi apăru în minte imaginea femeii pe care o lăsase în gara de nord la despărțire. Lucru curios. Se gândea acum mai puțin la ea. Ceeace-l preocupa, era viața de dincolo. Era parcă presimțirea morții care pândea prin ungnere ascunse, gata să dea năvală asupra prăzii.

Hotărî să nu se mai gândească la nimic. Dacă ar putea să moară cu acest nimic în suflet, ar fi fericit. Să nu ai nici un conținut în creer și în inimă atunci când umbrele neființei se întind asupra ta, aceasta era dorința lui în aceste clipe. Dar trebue să adune tărie și să moară în chip demn, dacă va fi să moară. E doar soldat și un soldat nu meditează, ci acționează. In aceste clipe de neclintire ce putea însă întreprinde ? Neputând face nimic, creerul îi funcționa desordonat, fără să aibă o frână care să-i oprească năbădăile. Moartea îi șuerase în atâtea rânduri pe la urechi. Acum o vedea apropiindu-se cu pași înceți și macabri, o zarea alături, duhoarea ei se revărsa asupra lui. Speranța de scăpare putea fi iluzorie, căci erau doar înconjurați.

Vărguță dormea alături de el cu fața la pământ. Părea mort, atâta nemișcare era în corpul lui. Pierduse sânge din cauza rănii primite, pe care camarazii i-o bandajaseră cu o batistă. Se trezi după câteva ceasuri și ridică capul. Ochii săi ageri descoperiră în depărtare umbre ce se mișcau. Le arătă soldatului de lângă el. Acesta privi atent, apoi zise :

— Sunt dușmani.

— Ei ce, credeai că sunt prieteni ?

— Nu, dar puteau să fie de ai noștri.

— Pune-ți pofta'n cui. Ai noștri sunt acum departe. Poate vor da la noapte vreun atac și ne scapă de aici. Trebue să așteptăm până se face întunerec. Pleacă-ți capul, băiatule, căci ăștia odată îți găuresc țeasta.

Soldatul își culcă capul la pământ și continuă conversația cu Vărguță.

— Te-ai ales cu o rană la braț.

— Nu-i nimic. Cred că mă vor trimite în țară la vreun spital.

Mareș asculta distrat conversația lor. Vedea această rasă sănătoasă și robustă, care trece cu seninătate prin cele mai grozave momente.

Aștepta cu capul întins pe braț, cu gândurile învălmășite. Iată sosită clipa când va trebui să dea ceeace are mai prețios : Viața. Examenul acesta va trebui trecut. Ce îl așteaptă dincolo, va vedea. Până acum nu a venit nici un suflet să spună ce este după moarte. In curând va frânge hotarele individuației și își va culca capul pe așternutul moale al neființei. Nu va mai fi supus îndoielii și chinurilor pământești.

Ridică capul cu hotărîre.

— Se apropie dușmanul, zise el cu voce seacă.

— Ce facem, ne predăm d-le căpitan ?

— Eu unul nu mă predau, voi faceți ce vreți. Nu trebue să vă legați soarta de a mea.

— Vom muri cu d-vs.

— Tu, Vărguță, n'are rost să te împotrivești. Te vor băga și ei într'un spital și la sfârșitul războiului vei scăpa și te vei duce acasă. Am să-ți dau câteva rânduri pe care te-așI ruga să le duci unei doamne în București. Dar nu le dai decât ei în mână. Din ce parte ești tu ?

— Din Gorj.

— Ei bine, drumul tău duce prin București, așa că nu-ți va fi greu să te oprești o zi.

Mareș se ridică pentru a-și scoate din buzunar hârtie și creion, pregătindu-se de scris. In acelaș timp o detunătură răsună, dintr'o armă cu lunetă. Plumbul ucigaș găsi o țintă ușoară în pieptul deschis al lui Mareș, care căzu la pământ ca lovit de un fulger. Sângele i se revărsă pe tunică și îi țâșni în acelaș timp și pe gură. Vărguță îl întoarse cu fața spre el, îl privi posomorît, apoi zise tovarășului său :

— Bietul don'căpitan.

Rândurile nescrise fremătau în adierea vântului, purtate de dorința neîmplinită a celui ce lua calea veșniciei.

IONEL NEAMTZU

Imi port iubirea

Imi port iubirea 'nchisă 'n piept de stânci
Ii cântă 'n frunze fagi și din izvor
Ea soarbe lacrima 'ndrăgostiților.
Imi taie 'n drum de stele dâre-adânci.

Imi port iubirea 'n flori de soare-aprins,
Cu vulturii sărut iviri de vis...
Eu cred ursita mea cum mi-a prezis,
Din leagăn nimb de dragoste m'a nins.

Pe cruci de zări, cu litere-aurii,
Sculptez iconi de foc pe Cristi betegi.
M'a miruit credința lumii 'ntregi
Și-mi port iubirea 'n miez de veșnicii.

GR. POPIȚI

Tristă primăvară

Ce tristă e această primăvară
Cu oameni morți și case năruite.
Ce zări mereu de sânge înroșite...
Ce tristă e această primăvară !

De focul gheenei'ntr'una mistuite
Ard sufletele parcă vor să moară !...
Câți vom vedea pentru a doua oară
Apusul unei zile liniștite ?...

De spaima morții, ca de-o grea povară,
Ni's gândurile toate'ncremenite !
Mai știe cineva că-i primăvară ?

Imi pare soarele turnat în ceară,
Iar stelele schelete'ngălbenite !
Ce tristă... ce amară primăvară ...

CONSTANTIN BARCAROIU

CONSTANTIN BALMONT :

VISUL

Visul meu urmărea umbra pală a zilei,
Umbra pală a zilei ce 'n amurg se topea.
Mă urcam într'un turn, pe o șubredă scară,
Pe o șubredă scară ce sub mine gemea.

Mă urcam tot mai sus. Se vedeau tot mai clare,
Se vedeau tot mai clare dulci contururi în zări
Și veneau niște sunete din depărtare,
Tot veneau de departe, din Pământ și din Cer.

Și cu cât mă urcam, cu atât mai feeric,
Străluceau mai feeric munții 'nalți adormiți,
Parcă îmi mângâiau cu o blondă sclipire,
Cu o blondă sclipire, ochii păinjeniți.

Am aflat cum să prind umbra pală a zilei,
Umbra pală a zilei ce 'n amurg se stingea.
Și mereu mă urcam pe o șubredă scară,
Pe o șubredă scară ce sub mine gemea.

Traducere de R. DONICI

Plecare

Invăluite 'n umbre porneau spre nicăeri
Tăcutele corăbii cu ancore de lună ;
Sunau din trâmbiți albe luceferii năieri
Și clipele prin rarișt, le auzeam cum sună.

Mureau pe cheiuri vise ; spre marile plecări
M'ademeneau Naiade pe plute de lumină...
Se năruiau în mine, năvalnic depărtări
Și negura pe ape, de 'nfiorare plină.

Imprăștiat pe țărmuri sorbeam din pumni tăceri
Și ascultam sub lespezi cum anii se adună...
Invăluite 'n umbre, porneau spre nicăeri
Tăcutele corăbii cu ancore de lună.

DIMITRIE SCHEIANU

NOTE românești

REVISTA CROATĂ „HRVATSKA REVIJA" CONSACRĂ UN NUMĂR CULTURII ROMÂNE

Recent a apărut la Zagreb, prin sârguința d-lui prof. Valentin Gr. Chelaru, atașat cultural al României în Croația, un bogat număr al celei mai vechi reviste literare croate, consacrat în întregime culturii și literaturii românești. Revista croată „Hrvatska Revija" este editată de Fundațiile culturale „Matica Hrvatska", reprezentând un curent literar, de mai bine de 15 ani, autohton și naționalist, grupând scriitorii cari militează pentru ideea croată. Dealtfel „Matica Hrvatska", care a împlinit de curând 100 ani de existență, este cea mai veche instituție culturală croată care stă la baza actualului stat.

Numărul din „Hrvatska Revija" este o nouă realizare culturală românească care se adaugă la celelalte înfăptuiri ale noastre la Zagreb și apare ca răspuns la numărul pe care l-a consacrat culturii croate revista „Gândirea" în Dec. trecut.

El redă, pe cât a fost posibil, un tablou fidel și unitar din care intelectualitatea croată să-și poată face o idee, în linii mari, asupra evoluției noastre culturale și literare. Astfel, în ceeace privește partea documentară, numărul acesta cuprinde următoarele studii asupra spiritualității noastre, datorită colaborării oferită de personalitățile române: „Tradiția literară românească" de Al. Philippide, „Plastica românească" de I. Frunzetti, „Probleme și idei în critica românească" de N. Brânzeu și „Evoluția teatrului românesc" de Ion M. Sadoveanu.

Acest material este completat cu cel literar, din care se vede în mod evolutiv proza și poezia românească modernă. Sunt publicate poezii de M. Eminescu („Mama"), O. Goga („La groapa lui Lae"), T. Arghezi („Duhovnicească"), N. Crainic („Isus prin grâu"), L. Blaga („In marea trecere") și G. Bacovia („Decor"). Poeziile au fost traduse, în colaborare cu d. Chelaru, de câtre cei mai reprezentativi poeți croați și anume: Antun Bonifacici, Olinko Delorki, Vl. Kusan, Vl. Kovacici și Ton Smerdel, — cari au vizitat acum doi ani țara noastră.

Sunt publicate, deasemeni, nuvelele: „La hanul lui Mânjoală" de I. L. Caragiale, „Iapa lui Vodă" de M. Sadoveanu, „Microbul" de I. Al. Brătescu-Voinești și „Gelozie" de Victor Papilian, marcându-se momentele cele mai caracteristice ale prozei noastre.

Cronica cuprinde date asupra mișcării noastre literare și teatrale în ultimii doi ani și câteva recenzii asupra cărților care privesc România, ca spre ex. „Noua față a României" de Dr. E. Bauer, fost atașat de presă al Croației la București, „Antologia poeziei transilvane" de Emil Ciurginca.

Un număr de reproduceri din plastica noastră ilustrează volumul.

Revista este prefațată de un scurt cuvânt semnat de d. prof. univ. dr I. Makanetz, Ministrul Culturii Naționale, în care sociologul croat stabilește câteva momente comune între spiritualitatea celor două popoare, relevând bogăția și variația spiritualității românești.

Numărul din „Hrvatska Revija" este o frumoasă colaborare spirituală care face cinste colaboratorilor croați și români, contribuind și mai mult la cunoașterea și la stima reciprocă ce și-o datorează popoarele între ele.

G. BEZVICONI: PROFILURI DE IERI ȘI DE AZI

„Profiluri-le" d-lui G. Bezviconi au strâns laolaltă idei și efigii din trecutul nostru artistic și literar. Materialul acesta, pe cât de bogat pe atât de interesant, împrăștiat de autor într'o seamă de publicațiuni din țară și străinătate, se găsește acum la îndemâna cercetătorului, înmănunchiat într'un volum compact.

Defilează sub ochii cititorului, în profiluri tăiate în linii precise, figuri de scriitori și animatori ai culturii noastre, alături de probleme de artă prezentate într'o ținută care indică pe cercetătorul serios și temeinic informat care este d. Bezviconi. Cu acest volum, autorul aduce un real serviciu culturii și tineretului nostru studios.

AL. T. STAMATIAD: CATRENELE LUI OMAR KHAYYAN

Intr'o prezentare de zile mari, cu patru ilustrații pe hârtie de cretă, a apărut, recent, în editura „Universul", a doua ediție din **Catrenele lui Omar Khayyan**, traduse de poetul **Al. T. Stamatiad.** Cuprinsul este îmbogățit printr'o notiță introductivă, note și lămuriri adăugate de tălmăcitor frumuseților pe care le cuprinde acest elegant volum din literatura persană.

ISTORIA IN ANECDOTE

se intitulează una din cele mai recente cărți apărute de sub teascurile editurii „Universul".

Așa cum însuș titlul o indică explicit, ea cuprinde partea care se reține în modul cel mai plăcut, din marile evenimente care întrunite constituesc istoria, prin intermediul anecdotei. D. **Const. A. I. Ghica,** atunci când a cules și tradus aceste „vorbe cu duh și cu tâlc" căutat să ne prezinte, într'o formă accesibilă, oameni și întâmplări care, departe de a pierde din importanță, câștigă în savoare, păstrând adevărul nealterat.

Aceste eșantioane spirituale ne arată o altă față a istoriei și anume pe cea mai agreabilă și mai ușor digerabilă din toate câte de obicei sunt folosite în mod grav și doct. Zâmbetul fluturat deasupra istoriei, ne-o face mai atractivă, apropiindu-ne-o fără s'o umbrească. Ceea ce a făcut culegătorul, d. Const. A. I. Ghica, merită stima și recunoștința cititorului.

c. p.

SPRE CERTITUDINE

(Urmare din pag. I-a)

Certitudinea care reiese clar, din acest capitol este : existența unui dat incontestabil, realitatea fundamentală fizică, a cărei esență (natură intimă) e necunoscută până astăzi și existența tot așa de incontestabilă, până astăzi, a ordinei sau consecvenței comportării acestui dat.

Misterul care rămâne este : orginea și esența acestei realități fizice.

In ordinea biologică. Aci știința se oprește la protoplasmă și declară: substanța vie, alcătuită în ultima analiză, tot din particulele fundamentale, are ceva deosebit, ceva ce nu poate fi produs în laborator și anume viața, cu proprietățile ei de asimilare, desasimilare, creștere și reproducere; activități care presupun și realizează o finalitate.

Certitudinea care reiese : existența fenomenului viață, ca un dat, neplagiabil sau nerealizabil experimental ale cărui manifestări indică o strictă finalitate. (Caracteristica acțiunilor care urmăresc un scop precis).

Misterul : originea și natura vieții.

După savantul Profesor Dr. N. C. Paulescu [1]), cauza imediată a vieții este sufletul. „Observația arată că finalitatea oricărei ființe îi este imanentă". Cauza acestei „finalități morfologice și fiziologice" este agentul numit suflet. Caracteristica lui este de a fi „imaterial și unic pentru fiecare ființă viețuitoare". „El are ca atribuit conștiința și este agentul minunilor pe care le-am studiat sub numele de instincte și acte voluntare". Cu aceasta am trecut în :

Ordinea bio-psihică al cărei obiect central, pentru studiu, este omul, ființă rațională, conștientă — „homo sapiens".

Fără să poată defini nici esența sufletului și nici modalitatea în care sufletul ia contact cu materia, în care îl găsește întrupat, știința psihică se mulțumește să constate și să studieze manifestările sufletului întrupat, dela cele mai elementare până la cele mai superioare : gândire și (auto) determinare; iar știința metapsihică și-a luat sarcina de a se ocupa de manifestările lui mai puțin obișnuite : clar viziunea și telepatia.

Cari sunt certitudinile și care misterul care reiese din acest capitool ?

Certitudinile : existența sufletului, ca un dat necunoscut în esență, cu atributele lui, cele mai superioare, gândire și autodeterminare, atribute cari justifică sinonimul (pentru moment), nuanțator, de spirit, al sufletului.

Misterul : originea și esența sufletului ; modalitatea lui de a lua legătură cu realitatea fizică.

Până aci am pășit pe pământ și numai privirea am proectat-o ca o săgeată spre cer, la fiecare contact cu misterul. Preocupările firești cari încep din acest moment, ne deschid însă drum — și drum nespus de lung — numai spre cer. Ne vom mulțumi numai să enunțăm deocamdată, problemele de a căror totală deslegare nu ne este cu putință încă să ne desfătăm. Iată-le: Sunt ca niște tabuuri pe care și să le rostesc mi-e sfială : Timpul ? !, Spațiul ? !, Veșnicia? !, Nemărginirea ?!, Inceputul?!, Sfârșitul?!... și în mijlocul lor destinul total al sufletului, al eului omenesc!?...

. . . . . .

Ne-am mai putea complace — subtilă preocupare — și în alte feluri de probleme. De exemplu :, Dece Cosmosul este organizat în sisteme solare, galaxii, etc. ? Ce legătură are acest aranjament cu hărăzirea noastră ? Ar fi într'adevăr mai mult decât interesant, să se știe dacă stelele sunt numai pentru a lumina cărările îndrăgostiților, numai pentru a încânta privirea ; dacă toată această uriașă simfonică alcătuire — Kosmosul — este numai pentru ca să ilustreze ordinea sau și pentru „altceva ?"

Inainte însă de a ne lăsa preocupați de asemenea probleme, să ne oprim asupra realităților mai apropiate.

Am văzut că certitudinile merg până acolo unde e vorba de origine și de esențe. Aceste două noțiuni ultime și inevitabile, în cercetarea realității, depășind „experimentalul", trec în domeniul misterului (metafizica). Să rezumăm certitudinile :

a) existența incontestabilă a celor două realități, tainice, încă, în intimitatea lor : realitatea fizică și realitatea sufletească.

b) existența, tot atât de incontestabilă a ordinei fizice cu legile ei fizice, și a finalității vitale cu legile ei vitale înmănunchiate de „agentul" numit suflet („imaterial și unic pentru fiecare ființă viețuitoare". N. C. Paulescu).

Quintesența celor două realități fundamentale (fizică și sufletească) cu legile lor respective, o constitue „fenomenul viață". Un moment de meditare asupra prezenței coroborate a două realități distincte, adică ireductibile, până în prezent, ne conduce logic la pretinderea unei alte realități, superioară celor două, capabilă, cel puțin să conceapă și să determine această coroborare. Omul însuși, fiind o realitate fizică însuflețită, deci o „coroborare" înseamnă că realitatea pretinsă în propoziția precedentă, îi este și lui superioară. Deocamdată atât.

Să ne ocupăm acum pe rând și simultan, — după cum impune concluденța — de realitatea fizică și de realitatea sufletească, ca date pe care trebue să le acceptăm așa cum se prezintă.

Reamintim: expresia ultimă, admisă științific, a realității fizice, sunt particulele „constituente ale materiei și radiației" cari apar fie sub formă de vibrații (unde electrice), fie sub formă de asociații corpusculare animate ordonat de forțe recunoscute. Ce sunt, în sine, aceste particule și ce sunt sau de unde sunt acele forțe, care le animă, nu se știe. Pentru simplificare raționamentală, să presupunem că forțele numite isvorâsc din substanța tainică a particulelor. Să ne oprim asupra acestora. Organizate într'un mod magistral, ele constitue Universul fizic, Kosmosul care ne uimește. Acest Univers fizic, ne este dat în timp și spațiu. Timpul și spațiul pot fi definite (fără ca prin aceasta să fie elucidate) ca vidul infinit, și ca întindere și ca durată, în care se află realitățile de care ne putem da seama și altele eventuale despre cari încă nu știm nimic.

Privit, așa dar, în timp și'n spațiu, Universul fizic ne apare ca un conglomerat organic indefinit, până astăzi, ca întindere și durată — de densitate foarte variată, și variabilă în interiorul lui, dela fluiditatea subtilă a eterului până la rigiditatea diamantului sau a granitului — suspendat în vid.

Dacă „vidul absolut" din spațiile interstelare poate fi pus la îndoială, vidul care înconjoară Universul fizic este neîndoelnic „absolut", atâta vreme cât nu-l putem umplea cu altceva. Am văzut că în sânul universului fizic, distinctă de el, există realitatea sufletească — multitudinea sufletelor imateriale, cari au misiunea de a organiza într'un anumit fel, părți din realitatea fizică. — Această realitate sufletească nu depășește însă, după cât se știe astăzi, orizontul universului fizic. Singur sufletul omenesc, cu atributul lui „gândirea" e în stare să depășească acest orizont. Dar însuși el, odată trecut, cu imaginația, dincolo, plutește în vid. Intrebarea care se naște aici, în mod firesc, este: Cum e posibil ca toată uriașa aceasta alcătuire, oricât de bine închegată și împânzită de legi precise, chiar dacă în esența ei, până acum nepătrunsă, ar fi autonomă, necondiționată de nimic dinafară, să existe suspendată în vid ?

Deci, neținând seamă de dualitatea ireductibilă, până astăzi : realitate fizică și realitate sufletească și de expresia cea mai desăvârșită, din cât se cunoaște, acesteia din urmă, conștiința și cugetarea omenească, pe care o constatăm nu numai apărând în sânul Universului fizic dar aplicându-și facultatea de a cunoaște, asupra lui, cercetându-l și depășindu-l cu gândirea ;

Neținând seamă nici că am pretins cu ceva mai înainte, ca necesară o realitate superioară realității fizice și realității sufletești, care să fie capabilă, cel puțin a concepe și a determina colaborarea (coroborarea) celor dintâi, pentru realizarea fenomenului viață, a cărui cea mai complexă expresie suntem noi oamenii ;

Deci atribuind totul esenței tainice (tocmai pentrucă e tainică) a realității fizice, experimentale, și punând în seama tainei ei nepătrunse, toate fireștile inadvertențe care decurg din această extremă reducere la același numitor comun, — punem întrebarea :

E posibil ca acest tot să plutească în vid ? Și răspundem, firesc: Este exclus ! Și primul motiv pentru care este exclus, este imposibilitatea de a se admite vidul, golul infinit. Acest gol infinit ar echivala cu inexistența. Dar inexistența nu există; de unde decurge în mod necesar că existența este infinită. Concluzia imediată ar fi că dincolo de realitatea cognoscibilă, dincolo de acel tot de care vorbeam mai sus, este existența. Calitatea esențială, atributul esențial, pe care i-l descoperim, deci, este acela de a fi și a fi, nu altfel ci, infinită — am putea conclude, în strânsă continuare, în mod oarecum paradoxal, că realitatea cognoscibilă, deci și noi oamenii — plutim nu în mister, cum se obișnuește a se spune, ci în Existență.

Din faptul că Existența există, rezultă că are o substanță. Din faptul că e infinită, rezultă că substanța ei e simplă. Ceva ce este compus, nu poate fi infinit, căci componența implică, în mod firesc, calitatea de finiți a componenților; ori, din două sau cât de multe lucruri sau noțiuni finite, nu poate rezulta infinitul. Din faptul că este simplă și infinită rezultă că substanța ei este alta decât aceea pe care esența tainică a realității fizice o prezintă simțurilor noastre și alta decât aceea a realității sufletești pe care știința o pretinde și o dovedește ca suma indefinită dar nu indefinibilă a „sufletelor imateriale și unice" (individuale) „pentru fiecare ființă viețuitoare".

Avem deci, deoparte substanța simplă și infinită a Existenței, iar de altă parte substanțele tainice în esența lor, dar manifestate: una — cea a realității fizice — ca reductibilă la particule disparate iar cealaltă — a realității sufletești — ca o sumă de suflete individuale, fiecare din cele două substanțe, finite, una prin cealaltă.

Taina esenței substanțelor realității fizice și realității sufletești, care ne-a ispitit, cu puțin înainte, de a reduce totul la esența realității fizice, ne-ar putea ademeni și acum împingându-ne să reducem în continuare, esența substanței realității fizice la esența substanței infinitului... Ispita este mare dar inadvertențele care se nasc din aceste amândouă reduceri sunt prea nedumeritoare pentru bunul simț și, mai ales, ireductibile și excluse de știință. Deaceea a căzut panteismul și toate variantele lui.

Astăzi, când sentințele ilustrului savant, profesorul Paulescu, pentru viața și opera căruia n'am cuvinte îndestulătoare de profundă reverență, își găsesc confirmare în operele savanților biologi ai zilei: Cuénot, Vialleton, Sv. Arrenius, d'Arsonval și L. Blaringhem, nu mai încape discuție asupra acestui punct. Ispita nu ne va ademeni niciodată — și alăturarea comparativă a substanței infinite și a substanțelor finite cu tot enigmismul lor nu ne va arăta decât imensa superioritate a primei față de celelalte două.

Dar să vedem ce alte atribute, calități, mai poate avea existența, care până acum ni s'a descoperit „substanțială", simplă și infinită. Din faptul că este infinită, rezultă că n'a putut fi, nu poate fi și nu va putea fi condiționată de „ceva". In afară de ea — și totuși, în ea — nu se mai află decât substanțele inferioare ale Universului nostru sau a altor neștiute Universuri, cari însă oricum ar fi nu se pot concepe, nici admite decât în Existență, deci în substanța Existenței și inferioare ei, deci neputincioase a o condiționa. Nefiind, așa dară, (substanța) Existenței condiționabilă înseamnă, logic, că e veșnică.

A fi infinit ca întindere și veșnic ca durată, adică mai pe scurt, a fi infinit în înțeles deplin, deci a fi în mod necondiționat, implică o putință interioară egală cu infinitul. Dar o putință interioară egală cu infinitul înseamnă neapărat putința de a fi ,de a se face — în eternitate — desăvârșit; înseamnă, adică, posesiunea ,din eternitate, simultană și neîntreruptă, a tuturor atributelor conceptibile sau supra conceptibile pentru mintea omenească: voință, rațiune, forță; înseamnă în ultimă analiză, ceeace oamenii numesc fără să o poată cuprinde cu înțelegerea lor: perfecțiune sau absolut.

Pentru ultima oară, punem acum față în față cele două realități incontestabile : deoparte realitatea fizică și cea sufletească întrunite în Universul nostru psiho-fizic, al cărui suprem exponent cunoscut până astăzi, este omul cu atributul ce-i aparține se pare, cu exclusivitate de a gândi, deci de a-și putea da seama, într'o oarecare măsură despre sine și despre Rest ; iar de cealaltă parte : Existența = Infinitul = Perfecțiunea = Absolutul, care sunt sinonimele Existenței pure, a Existenței prin excelență ; —

prima: frumoasă, armonioasă și plină de năzuințI; cealaltă : desăvârșită ; dacă omul e „quintesența universului psiho-fizic", am mai putea spune, continuând comparația : prima, este în căutarea sa proprie și a originei sale ; iar a doua s'a explicat de mult, din veșnicie, în sine însăși, prin sine însăși.

Acum o ultimă și logică întrebare : Ce raporturi pot fi între aceste două realități pe care până acum le-am păstrat quasi-separate ?

Nu cumva Infinitul, (Desăvârșirea) explică finitul și finitul își găsește explicarea și justificarea în Infinit ?

Devremece, noi oamenii existăm (și acest lucru nu se mai pune la îndoială) singura explicare a noastră și a ceeace constatăm că mai există este în Existență, adică în cel care este prin excelență: Dumnezeu=Autenticitatea, cu toate atributele cari decurg.

Iată cea mai mare certitudine : Existența (=Dumnezeu=Autenticitatea), ceeace nu poate să nu fie, ceeace este (există) pentrucă ește (există), pentrucă esența, caracteristica, atributul principal, intrinsec, îi este a fi, a fi în mod nelimitat și necondiționat. Dacă n'ar fi Existența, n'am fi nici noi ; dar devremece noi suntem este cu neputință ca ea să nu fie și este cu neputință să fie altfel decât: denăvârșită.

Ce decurge din această uriașă și vitală certitudine, pentru fiecare om și pentru toți oamenii, ca reprezentanți ai Universului nostru psiho-fizic: obligația firească de a o trăi. Adică de-a trăi în conștiința că nu în hazard, nu în haos, nu în nedefinit nici măcar în mister, ci în Existența, adică în Dumnezeu „Vrem și suntem" (Sf. Pavel).

Ce justificare își mai găsesc divagațiile ? Am impresia acum, după drum lung și suitor, dela ele, că au rămas într'un străfund de prăpastie cu buruieni și șerpi de pește. Dar pentruce am făcut atâta ocol pentru a ajunge la o certitudine atât de simplă și de firească ?

Pentrucă am luat pe rând toate celea în mijlocul cărora trăim și le-am ispitit ca să vedem dacă își au în ele-însile „înțelesul întreg" ; și nu l-au avut. Ne-am întrebat apoi pe noi înșine și nici noi nu l-am găsit în noi. Dacă ne-am fi mirat atunci mai tare de acest lucru și ne-am fi întrebat : cum se face că totuși există — și noi și celea din jur, — am fi găsit mai repede certitudinea. Predicatul acesta : „există", ne-ar fi fost, în clipa aceea încă, revelator. Căci cea mai mică scânteie de existență, cea mai mică dovadă de existență, în'ătură definitiv și total ideea de non-existență ridicând certitudinea Absolută a Existenței Absolute DUMNEZEU.

NICOALE BLĂJANU

— nuvelă inedită —

de MIHAIL LUNGIANU

M'a prins seara 'n sat, la „Vâlcele", pe malul râpos al „Argeşului". M'apucasem să cercetez cu deamănuntul pe niște zlătari, poposiți aci, ca să mă 'ncredințez de au acte pentru cai, pentru porci, și toată ziua n'am putut să le dau de hac. Când prindeam pe câte unul *cu ocaua mică*, piereau doi-trei de lângă ei, sburau par'că, așa se duceau, și veneau pe dată înapoi, cu fel de fel de bilete de prin comunele vecine, din alte plăși. Dedeau apoi drumul la jepăturile, rămase 'n încurcătură, spre celelalte, găsite 'n rândueală, amestecându-le. Și se văicăreau, se trânteau pe jos, se loveau cu pumnii 'n cap, se luau la bătae 'ntre ei, târnuindu-se de par, aruncând unii 'ntr'alții cu dânciucii.

Era o hărmălae să dăi și să fugi.

Văzând că n'o scot la capăt cu ei, le spun omenește, că-i iert, dac'or roboti toți o zi de clacă pentru sat. Primind bucuroși, fie ca să scape de buciuc, fie cu gândul s'o ia la sănătoasa, când s'or vedea slobozi, am fost nevoit să stau acolo și a doua zi, să-i supraveghez, că, d'ar fi rămas singuri, s'ar fi 'nvârtit cu primarul și cu jandarmul poate și ar fi apucat încotro ar fi nimerit. Urma să-i pun, să înalțe un dig, ca să se stăvilească râul, care mânca malul, amenințând să ia cu vremea casele toate de pe marginile lui. Oamenii din partea locului erau toți nepăsători, deși primejdia-i amenința. Așteptau să facă lucrul acesta serviciul de șosele al județului, care, habar n'avea, dând zilele unde-i venea mai bine, pe la atotputernicii locali și la moșia inginerului șef, pentru stăvilare la ape, pentru puțuri, or pentru plantații

In zorii zilei pornim c'un șir de căruțe 'ncărcate cu piloți, cu bâlni, cu *berbecele* de bătut, cu scule de tot felul. Mă însoțeau primarul, jandarmul-șef de post și câțiva oameni de prestație. Acesta se sue 'ntr'o droașcă, eu în brișca mea. Zavragiii, păziți de aproape peste noapte, mergeau la mijloc. Erau puși la siguranță să n'apuce 'ncotrova.

Harabalele lor, trase de câte una, or de câte două hâțe, catâri, or măgari, erau *brașovence* vechi, hodorogite, cu roatele schimbate, cu loitrile 'ndoite, cârpite. In ele, claie peste grămadă, puradei mulți, imoși, cu cămășuțele tot o izână, cu părul lung și *năclăeos*, gălăgioși și sprințari. Icicolo săreau din ele, alergau p'alături, cerând pomană 'n gura mare. Aci cântau și se dau peste cap, aci se jeleau, că n'au mâncat de trei zile.

O luăm spre albia apei. Malul ei e 'nalt, săpat în dealul pietros, ce se lasă 'n jos, făcând loc atâtor pârae, ce, tăind satul d'acurmezișul, se scurg în ea. Drumul îngust urcă și coboară, trecând peste vaduri bolovănoase.

In fața noastră, plutind în nori de praf, tălăncănind din clopote, sbierând, împungându-se, cemetii de vite se'ndreaptă spre pădure, mânate din urmă de câte o mână de copii, cu vorbă multă, tot în râs și 'n hăuliri.

„Valea Pribei", crescută de ploi și „Argeșul", veșnic mare, unite 'n „Merișani", curgeau în șoșote tot mai lămurite. Păreau doi însurăței, cuprinși pe după gât, pierzându-se pe un câmp de flori. Pădurile de stejar, de pe marginea lor, le cântau din legănatul crăcilor, în suflarea vântului, cântece de dor și de jale, aruncând în calea lor puzderie de frunze.

Trecem podul mare de fier, mai sus de gară și o luăm prin zăvoi în sus. Valurile, unduind grăbite, pe subt umbrele aninilor și ale plopilor, doinesc par'că o doină de dragoste nemuritoare.

Ne apucăm de lucru. Era nevoe să s'abată șivoiul, să rămână matca goală, ca să se facă apărătoarea.

Ziua de cuptor e luminoasă și caldă. De pe cerul larg și albăstriu, ca o mare liniștită, soarele aruncă razele-i de aur și de foc peste satele din dreapta și din stânga văei, peste lunca verde, peste livezile 'n flori și peste pădurile răcoroase. In depărtare, pe dealuri, răsună domol și tainic tălăngile de acioae dela oi și dela capre, aflate la păscut. Pe ramurile arborilor deși, ciripesc mii de păsărele gureșe, pe când pe câte o plută înaltă ciocăne 'ntr'una ghionoaea. Râul, în pacea neturburată a zăvoiului, își rostogolește valurile năvalnice peste bolovanii mari, căzuți în cale-i, și hăulește prevestind vreme rea, cu furtună și cu revărsare de ape.

E pâclă. In aerul subțiat năvălesc șuvițe grele dinspre Miază-Noapte și Apus.

Pe d'asupra culmilor, culcate 'n zare, se grămădesc nori negri. Se lasă 'n jos, dau năvală, încălecând unii peste alții, trecând spre Miază-Zi. Din mijlocul lor răsună tunete, ca niște izbucniri de grămezi de praf de pușcă aprinse, după ce săgeți roșii au țâșnit, însemnând pe Cer nesfârșite linii frânte.

Zavragiii tăinesc de furtună, de ploae, de păcat. Se aude un tunet îndepărtat, apoi joacă o lumină fugară pe culmile Topologului.

— Hauuliu! Amarnic mai aleargă sânt Ilie în caru' de foc! se vaicări o bătrână, arătând cu mâna spre o volbură neagră, înroșită.

— Calcă furtunos, pe tăriile cerului, cu flacăra 'n mână! duce vorba mai departe un bătrân.

— Alungă dracii, săgeată smeii și prigolicii, închee o țigancă, cam trecută și ea, scoțând ghiocul și descântându-l.

La 'nceput robotașii s'au luat de muncă cu drag, mulțumiți, c'au scăpat de strășnicia, de care le șopteau toți cei cari scăpau altă dată printre degete; încet-încet se lenevesc însă. Boscorodeau între ei, se uitau chiondăraș când la mine, când la jandarm. De primar nu prea se sinchiseau, că se cunoșteau și se 'nțelegeau cu el prin semne.

E la ameaz. Soarele stă cam drept d'asupra capului, copacii și-au strâns umbrele, ce se schimbă din negre 'n albăstrii, ierburile 'nflăcărate, uscate și-au plecat capetele, pe când prin frunzișuri, moleșite și ele, trec șuvițe reci, răcoritoare.

Le dau gură să zorească. Unii tăeau anini, sălcii, alții târau trunchii lor, cei mai mulți așezau copăcăria d'acurmezișul apei, cărau și cărăbăneau pietre și glii pe lângă ei. Trebuia făcut zăgazul. Mai era nevoe de lemne. Zăresc o grămadă de bușteni aproape putrezi, în iazul năruit, iar mai la o parte, între niște sălcii și soci deși și mulți, pe poeana lungăreață, lăsată de apă, în despărțitura ei, pitulată ca 'ntr'un umbrar des și ca de veacuri uitată, o *cosmelie*. Lângă ea, o șatră și un pătul dărăpănate.

— Dac'om da apa într'acolo, înnecăm mândrețe de cușlă! dă sfat primarul.

— Mai bine să piară ea, de cât un sat! îi răspund.

Il întreb a cui e și-mi spune, că-i o moară părăsită.

— Nu se mai ține nimeni de ea. A rămas satului, da' nu s'apropie nici bufnițele de ea, că-i blestemată. Odată a dormit un drumeț aci și a fost găsit mort a doua zi. Altul a 'nnebunit de spaimă. O bătrână, venind să ia o crosnie de putregaiuri, s'a simțit dusă ca d'o mână nevăzută 'n iaz. Abia a scăpat, agățându-se de aninii din crighină!

Zâmbesc și tac. Chem pe pletoși și-i pun să care din lemnăria ce se găsea 'n preajmă-i. Ei împlinesc pe dată porunca. Tăeau grinzile 'n două, ascuțeau parii. Și lucrul mergea. Mă simțeam dator să le spun o vorbă bună:

— Auziți mă! le zic eu. Tot n'aveți voi sălaș. Vă dăruește primarul moara asta să văcuiți în ea.

Ei se 'ncruntă, clatină din cap, legânându-și pletele negre, lucii și răspund:

— Să fie sănătos cu ea cu tot! Nouă nu ne trebue lucruri drăcești: Fugim de ele cât putem.

— Da 'n schimb umblați cu dracu' la voi!

— Noi, boerule? Noi suntem oameni cinstiți. Cumpărăm dela proști și vindem la deștepți.

— Se știe cum cumpărați. Plătiți cu cinci degete și o fugă bună; mai mult însă furgăsiți! îi ia la vale jandarmul.

— He, de n'am fi noi, n'ar mai fi grije pe oameni și măria voastră n'ați mai avea de ce să stați în pâne. Așa-i că suntem și noi buni la cevașilea pe lumea asta?

— Buni, păi cum, de pus la vulpi. Eu să am o putere peste toată țara asta v'aș așeza 'n câte un sat și care s'ar mișca de acolo ar înfunda pușcăria! le zic eu.

— Cu asta n'o să vă 'ntâlniți niciodată. Pentru noi mai bine moartea decât să rămânem multă vreme fără să ne mișcăm.

— De bună seamă, ca să nu faceți pureci. Stând locului vi se dă pe față furturile și sunteți prinși. Dar așa șterpeliți ce nimeriți și p'aci vă e drumul. Până află hoțu' de păgubaș, ia-l de unde nu e pe chilipirgiu! caut să-i înfund.

— Așa o fi, boerule, cum ziceți măria voastră. Da' mai e și alta. Noi umblăm forfota, ca apa, ca să nu-și bată joc ăi oameni de noi. De ni-ar avea la mână stăpânitorii, ni-ar chinui mai greu ca pe niște ocnași. Ni-ar porunci să facem asta, să nu facem ailaltă, dându-ne pe mâna tuturor veneticilor, să ne stoarcă când 'or vrea, cât or vrea și cum or vrea ei. Să strigi atunci? Cin' te aude? Dumnezău doar! Da' și el e rumânesc, nu-i țigănesc și-și întoarce ochii și urechile de la niște robi. El și-i îndrăgește numa' p'ai lui. Lor le poartă de grije, le călăuzește pașii, îi ajută la nevoe, îi apără de rele. Noi? Noi ne străcurăm, bătându-ne joc de veghea oamenilor sălășluiți, îi înșelăm, îi furăm, c'așa le trebue. Pe noi nici o strășnicie lumească n'o să ne țintuiască locului!

— Sunteți licărire, rămasă din sufletul strămbunilor slobozi, cu adevărat slobozi în toate, stăpâni pe ei! le zic eu.

— Așa e! Când îți ajunge și voi să fiți cum ați fost la 'nceput, cum ne trudim să fim noi mereu, atunci poate ne-om astâmpăra de pe drumuri, oprindu-ne unde ni-o plăcea și unde ni-o veni la 'ndemână, că nimeni nu ne-o mai întreba de ce rămâem și de ce nu plecăm?

Așa a grăit căpetenia lor, în ascultarea tuturor. Era un om înalt, spătos, cu ochii adânci, puțin încrucișați. Pe fața-i aspră, pământie, rânjeau cute largi. Umerii obrajilor, ososi și ieșiți mult afară, arătau cât de apropiați sunt de mâncătorii de carne de om.

Când glăsuia, îi tremura o mustață, i se a dânceau mai mult dungile feței și din ochi țâșneau săgeți. Isteț și fioros la vorbă și la 'nfățișare, te făcea să-l privești și să-l asculți.

Fără să vreau, mi-am afundat gândul în adâncimea veacurilor. Vedeam în el o adevărată căpetenie de gloate.

— In decursul vremurilor așa s'au ales fruntașii poporului de nomazi: după vrednicie, după voinicie, după asprime, după hotărîre! mi-am zis.

Se 'ntunecă zarea, bubue tot mai aproape. Un fulger puternic, roșu, brăzdează cerul, făcând să sângereze norii. Incepe ploaia. Fug ziuașii mei toți.

Se adună în dărăpănătura d'alături. Se aciuează care cum poate, pe subt scândurile putrezite, pe subt crâmpeele de șindrilă, ferfenițită, găurită, ce-i servea odată de acoperiș.

Ploaia vine năvalnică, răpăe, amestecată cu piatră mare, ca oul de pitulice. Râul huește. Clinchetul valurilor lui mărite, din ploaia de munte, se 'ngână cu freamătul ramurilor, neliniștite de izbirea vârtejului în ele.

De pe coaste curg în hohotiri pârae, pline până 'n buza malurilor, ducând cu ele la vale, în „Argeșul" sur și 'nvolburat, rătini și pietroae mari, smulse și târîte zornevoe în drumu'-le năvalnic.

In moara părăsită o mare de capete. Prin pod hondrocăneau șoareci și lilieci. Coperișul vechi, mucegăit, lăsa să se scurgă apa 'n giroae dese și groase prin ea. Pe podini câteva hârburi de strâchini sparte arătau că a văcuit cândva o făptură omenească aci.

Țiganii, bucuroși c'au găsit adăpost, dar speriați de cele ce vedeau și ce știau despre ea, pornesc pe loc tărăraea:

— D'ar înceta ploaia, să ne vedem de lucru!

— Să plecăm din iadu' ăsta!

— Nu ține mult, 'o să se 'ndrepte numa' decât pieiștea asta! zice o ursărească bătrână, într'un târzior.

Ne uităm toți la ea.

Înțelegându-ne nedumerirea, urmează:

— Auzi brotăcelu' cum zice:

„Oac, oac, oac!
Ce mai vac!"

Și'apoi lămurește:

— Asta 'nseamnă, c'o să se facă vreme frumoasă!

Văzându-ne c'o ascultăm, îi dă 'nainte:

— Când oacăne însă::

„Ric, ric, ric,
Tare-i frig!"

atunci se pune pe plointe, pe umezeală și pe răcoare.

Ne strângem la un loc. Ne apropiem unii d'alții.

— Ploaia, ca și frigu' și primejdia de mai înfrățesc pe oameni, că statu' la căldurică și *bișagu*-i despart! zice un lăeț.

Ploua din ce în ce mai tare, tuna și fulgera.

Se deschide vorba de moară.

— E părăsită. Era a unuia Neculae Moraru! începe primarul. A fost închis la ocnă și a murit acolo, n'a mai venit îndărăt. N'a avut moștenitori. Era singur pe lume. N'apucase să se 'nsoare. Îi căzuse la inimă o fată. S'a 'ntâmplat însă să cășuneze pe ea s'un boer din apropiere, care a fost omorît într'o noapte, p'aci prin zăvoi. L-au găsit a doua zi niște copii cu caprele. Când au venit călărașii și subprefectu' să cerceteze, au dat și de trupul dragii lor, aproape de moară, într'un tufiș. N'a fost nici o 'ndoeală, că el, Niculae Moraru, i-a ucis p'amândoi. Intâi pe ea, la locu' unde a dat peste ei, s'apoi pe el, mai în jos, unde l-a ajuns. A fost judecat și osândit la muncă silnică pe 20 de ani. A trecut însă sorocu' 'ntoarcerii lui și nu s'a arătat în sat.

D'atunci nu s'a mai apropiat nimeni de moară. S'a părăduit. Poate noi am intrat ăi d'întâi în ea.

Aci a tăcut. Oamenii șopteau între ei:

— O știi?

— Cum nu! Era mândră tare!

— Frumoasă?

— Frumoasă, păi cum!

Zlătarii au ascultat, ce au ascultat, și s'au pus și ei pe dondăneală. Unul ditre ei, bătrân, cu plete lungi, sure, mic la făptură, se bătea cu pumnu' 'n piept, ținând-o una, nu și nu, că judecata a greșit.

— Nu, n'a fost vinovat bietu' morar.

— Cum să nu fie vinovat? sări cu gura primarul. Cine era să-l omoare, dacă nu el?

Dintre săteni s'a amestecat în vorbă însă unul, tot sur la păr:

— Vorbea lumea p'atunci, că habar n'ar fi avut de cele petrecute, c'a fost o năpaste căzută pe capu' lui. Era blând din firea lui. Nu era 'n stare să ucidă un șarpe, da'-mi-te două ființe omenești și încă pe mândra lui!

— He, dragostea e cu năbădăi! lămurește primarul. Când se 'nfierbântă sângele, mintea nu mai știe ce face.

Rămân toți îngânduriți.

D'odată un trăsnet, duruind îngrozitor, se frânge aproape de tot într'o piatră. S'a făcut liniște.

Bătrâna, care sporodise de schimbarea vremii, râde:

— A plesnit un pismaș. Atâta l-a fugărit sânt Ilie până l-a *dodit*.

— Da' de unde știi asta? o 'ntreabă jandarmul.

— De unde? Păi de ce-s vrăjitoare? A fost între noi. Eu l-am alungat. De nu mă nimeream aci, erați acum toți praf.

Primarul o ia la vale:

— Ai făcut un mare bine. Ți-ai apărat pielea și ne-ai scăpat și pe noi. Da' nu m'îi învăța și pe mine, să fiu și eu vrăjitor?

— Te-'oiu învăța ce-ai de făcut. Numa' de-i sta să 'mplinești aidoma ce-'oiu zice eu.

— Te mai îndoești? Spune numa'!

— Să sorbi în trei Luni dimineața câte trei înghițituri de sânge de bufniță!

Omul simte greață și scuipă cât colo.

— Hm! Nu-ți place? Da' crezi, că numa' atâta? Să mănânci în trei Marți carne de lup afumată!

La auzul vorbelor ăstora sare 'n sus:

— Na! M'oiu spurca d'acuma și cu hoit de jiganie!

— Și să te afumi în trei Miercuri cu fum din os ars de cioară, 'mpușcată Duminica 'n aripa dreaptă! Asta-i, înțelesu-m'ai? Și, de-i face toate astea și altele multe-multe, dai poruncă lui *Sghimbea*, să-ți aducă ce ți-o pofti inimioara!

Râd toți cei din sat, zlătarii însă stau încruntați. Nu le părea bine, că-și dă arama pe față hărăpoaica.

Ea mai *blodogorește* însă:

— Cu una mai mult decât toate îl supui, de-l silești să ți se gudure la picioare, să ți le lingă, ca un câne credincios: să nu-i zici pe nume nicicând. Asta-i moartea lui!

Subt un *cotlon* al morii s'aude un geamăt surd. Rămânem toți mirați. Jandarmul, mai îndrăsnet, s'a apropiat.

— Un om! zice el peste umăr către noi. E bolnav, trage să moară!

Se duce 'ntr'acolo și primarul. Se uită lung la el. D'odată se 'ngălbenește:

— Nu știu, visez, or e aevea? Nu ești tu Neculae?

Un răspuns slab a ieșit din gura 'nchisă:

— Eu! In carne și'n oase!

— Cum! De când? S'auzea c'ai murit în ocnă?

— Am ieșit. Am venit, cum am putut pân'aci. Mulțumesc lu' Dumnezău, că mi-a 'mplinit dorința să-mi odihnesc trupu 'n moara mea!

Și gemu 'nfundat.

Cortarii se uită unul la altul. Văd pe bătrânul lor îngălbenind. Eu pun ochii pe el. Nu-l slăbesc o clipă. Tremura.

Incet-încet a fost scos morarul din ascunzătoare. Lângă el erau câteva bucăți de turtă ruptă și o oală cu apă. Cine știe de când nu s'o fi mai atins de ele?!

A fost adus la mijloc. Imbrăcat într'o haină de cânepă, c'o căciulă spartă, ce-i acoperea abia vârful capului, încoronat d'o chică albă, avea opincile găurite și cioarecii rupți.

Era 'mbătrânit, slab, cu uităturile pierdute. Il întreb cine e, și ce caută acolo? El se uită lung, aiurit, văzând toată lumea 'n juru'-i și prinde a șopti:

— Eu mi-s stăpânu' morii ăstia!

Văzând că spaima pune stăpânire pe toți, unii crezând, c'o fi sufletul lui, alții că-i, de bună seamă, strigoi, se căsnește să dea lămuriri:

— Adecă am fost, că nu mai sunt demult. He, de peste douăzeci de ani. A fost o moară blestemată. N'au împlinit bine toți câți au avut-o. Intâi s'a spânzurat în ea morărița, o mândrețe de femee. Era 'naltă, subțire, ca un fir de cânepă de vară și mai albă ca făina. O sorbea din ochi cârc-serdaru' dela Merișani. Ii bătea mereu capu', nu-i da pace. Moraru' și-a pus în cap să se scape de el. Da' ce a zis ea, nevasta:

„De cât să intre el în păcat și 'n pușcărie mai bine mă duc eu pe lume' ailaltă!" Și s'a dat pe gârlă. El, bărbatu', a vândut moara și s'a dus unde l-au purtat picioarele. Nimeni nu i-a mai auzit de nume!

Povestea rar, abia slovinind vorbele. Oamenii se uitau la el. Nu știm, dacă spunea ceva care s'a petrecut, or aiurează. Se uitau toți la primar:

— D-ta, ca mai bătrân, ce zici? Așa a fost?

El dă din umeri și 'ncruntă sprincenele, în semn să tacă, să-l asculte mai departe.

Și umbra de om depănă mai departe firul roșu al nenorocirilor ce s'au abătut asupra stăpânilor morii acestea:

„Al care a cumpărat-o avea o fată, frumoasă-foc. Se părpălea însă pe lângă ea fecioru' boerului din Tutana. Își petrecea p'aci p'în zăvoi *zioarele*. Zicea, că umblă la vânat. He, da' ochilor și minții lui numa' de vânat nu le ardea. Intr'un scăpătat de lumină a fost împușcat însă. De cine, nu s'a știut niciodată. Unii ziceau, că d'un flăcău, care-i păștea urmele, alții că isprăvnicelu', care avea pică pe el. Oamenii legii au prins și au legat însă fedeleș pe morar și l-au dus de l-au închis. A murit bietu' de el în ocnă, împlinind pe nedrept pedeapsa lumească.

Moara a fost vândută la tobă, ca să se despăgubească urmașii mortului. N'am avut de lucru? Am luat-o eu. Așa e când te pasc păcatele.

Ce s'a petrecut cu ceilalți s'a urmat și cu mine. Mi-era dragă o fată d'aci din sat. Se strecura 'n toată sara la mine, după ce plecau oamenii, când se liniștea drumu' de umblat. Ciocoiu' ăl tânăr însă, fecioru' mortului, i-a pus gând rău. N'o slăbea cu dragostea, îi ațintea mereu cărările, cu vorbe dulci, cu desmierdări. Ea-l ocolea, fugea de el, da' pace să poată să se descotoroseasă. Pe unde da, pe el l-întâlnea. Orcât se furișa prin tufiș, el îi răsărea 'n față, ca din pământ. Ce era de făcut? Știam poveștile din nainte. Mă temeam, să nu iasă rău lucrurile și d'astă dată. Chibzuiam în mine să vânz moara, să mă 'nsor cu ea și să ne ducem undeva departe. Când umblam, să-mi împlinesc gându', au fost găsiți morți amândoi. Ce-'o fi fost la mijloc eu unul nu știu nici azi. A ucis-o el și și-a luat zilele mai cât colo, li-a pus capu' niscaiva tâlhari, la amândoi, c'au fost găsiți goi, nu s'a putut dovedi nimic. Trebuea căutat însă un țap ispășitor și ăla nu putea să fie altu' decât eu. Și a căzut pacostea pe mine, ca și pe moraru' dinaintea mea. Am stat la ocnă douăzeci de ani încheiați, pe degeaba. Nu mă știu greșit cu nimic la suflet. Și mor nempăcat, că nu s'a dat pe față adevăru'-adevărat. Am pribegit numa' eu știu cum, ani de zile, dela „Doftana" pân' aci. Când mă simțeam slab, bolnav, poposeam și zăceam la câte o casă; mă sculam apoi și plecam. Dac'am sosit la „Mănicești", sunt vreo două săptămâni d'atunci, am bătut pe la toate porțile. Am umblat din ușe 'n ușe, să văz cine mai trăește din oamenii cunoscuți de mine. M'am dat în vorbă cu unii, cu alții. Am întrebat de nenorocirea mea. N'o mai știau decât puțini de tot. Unii mă 'njurau. Am fost în cimitir trei dimineți în șir. Vedeam femei venind să tămâe pe morminte proaspete. Le ispiteam unde stă să fie îngropată ea. N'am putut s'o aflu. Eram mai dus dintre vii. Trăsnetu' și tărăraea m'au adus la viață. Mult n'am să mai trăesc însă. Slavă Domnului, că m'a 'nlesnit, să-mi spovedesc sufletu' 'nainte d'a 'nchide ochii, unor oameni cunoscuți. 'Or ști d'acu toți din sat și dinprejur, că n'am purtat păcat în el.

Cei de față păreau nelămuriți. Credeam și nu credeam cele auzite.

— Cum așa? De ce au dat vina pe tine atunci? întrebă unul.

— De ce? Că n'au avut p'altul la 'ndemână. In zadar li-am spus că nu știu nimic, în zadar am plâns s'am strigat: „Nu sunt vinovat!" Nu m'a ascultat nimeni. M'au luat toți peste picior.

„Au fost găsiți jungheați și desbrăcați și el și ea, făr' de haine pe ei. Numa' tu le-ai făcut asta!" ziceau judecătorii mei.

„Au fost prădați. Nu vedeți?" li-am răspuns eu. Da' ce, erau să se uite ei în gura mea?

Capu-mi era înfierbântat de nelămurirea: „Cum să se fi petrecut lucrurile?" Păreau tăeați amândoi d'acelaș cuțit. L'o fi străpuns ea cu el, când a cercat s'o silească? Ce-'o fi urmat? Al-de-Sus doar știe!

Jandarmul clătina 'n bătjocură din cap:

— Vechea poveste. Cine a auzit, ca vreun ucigaș să-și mărturisească crima?

Un vătășel a aprins un chibrit și a dat foc unei șindrile, punându-i-o la cap.

Văzând asta primarul își face cruce. Scoate amnarul, scapără, aprinde un fitil și-l apropie de el drept lumânare:

— Dumnezeu să-l ierte, da' a suferit pe nedrept!

Unii dau din cap, ca mirare a ce-or spune. Primarul rămâsese cu ochii pironiți în gol. Par'că-i da și el dreptate. Eu eram mișcat adânc, dar n'am zis nimic. Așteptam să vad ce-'o să iasă din destainuirea aceasta. Printre șetrari se vedea o mișcare.

Balaurul cel bătrân sare dela locul lui. Era galben la față. Din gură-i țâșnește, ca o scântee, o vorbă tăioasă:

— Așa ziceți voi toți! Din pricin' asta suferă atâția pe nedrept. Uite, omu' ăsta n'a știut nimic d'ăle două omoruri. Cine m'ar fi crezut, dac' aș fi spus acum mai bine de douăzeci de ani, cum s'au petrecut lucrurile. Ar fi zis toți: „Tu ai ucis!" Ar fi scăpat de scăpat omu' ăsta, da' m'aș fi dus eu în locu-i, să tai sare!

Au holbat toți ochii și el urmează:

— Acu spui, că nu-mi pasă. Soarta m'a adus aci, ca să ajut unui om să moară cu sufletu' 'mpăcat. Uite cum s'a petrecut:

Era noapte. Ne adăpostisem aci 'n zăvoi. Veneam dinspre „Calea de Argeș" și mergeam spre „Pitești". Am auzit un țipăt. Am alergat. La lumina lunii, am zărit un om căzut jos, mort, și o fată fugind. S'a ascuns într'un tufiș colo, puțin mai jos. I-am scotocit buzunarele. Am găsit bani mulți la el. I-am luat pe toți, i-am înșfăcat și ceasu', un ceas mare de aur și hainele, haine noui, boerești. Ne-am luat apoi pe urmele ei. Am dat și de ea, svârcolindu-se într'o baltă de sânge. Își făcuse singură de petrecanie. Am deszbrăcat-o și pe ea și am spălat apoi putina. N'am uitat să plecăm și cu cuțitu', ce-i rămâsese 'n mână!

Spunând așa, duce mâna la brâu:

— Uite-l!

Neculae Moraru face o mișcare, se repede spre el:

— Unde e? Unde e? Să-l văz. Avea pe tăiș numele meu. N. și G., Neculae Gurlui.

Bătrânul i-l întinde.

— Asta e! a rostit ocnașul abia suflând. Imi lipsise c'o zi 'nainte. Nu-mi dam seama ce l-am făcut. Il luase ea, să se apere. Sărmana fată! Dumnezeu s'o odihnească. Cinstită a fost în viață, cinstită a murit!

Sfârșind vorba, s'a 'ntins la pământ, s'a svârcolit puțin, ca o râmă călcată pe cap, și n'a mai mișcat.

Lăeții au început să pălăvrăgească grăbit. Se vânjoleau de colo până colo.

O clipă i-am văzut în mintea mea burzuluindu-se, repezindu-se spre noi, dezarmând pe jandarm și sbughind'o toți în toate părțile, după obiceiul lor, ca să scape. Vătaful li-a făcut semn cu mâna să se liniștească:

— Fiți pe pace. Nu poate nimeni să-l mai pedepsească. Dacă s'ar fi 'ntâmplat asta acu vreo zece ani, n'ar fi fost el prost să dea pe față taina. Își cunoaște el oamenii. Acu și-'or mușca buzele, că nu-i chip să-l pună 'n fiare și să-l ducă la judecată, să-l condamne și pe el, ca pe nenorocitu' ăsta!

Vorbind scurt și hotărît a scuipat, țâșnind printre dinți. A scos apoi buleaua din *tureatca* cismei, aprinzând-o nepăsător.

Incepe d'odată vrăjitoarea:

— Da' știți care a fost pricina *prăvălului*? El, *bedea*. Atrage 'n cursă pe boeri și duce la gros oameni făr' de ponos. Da' pân' acum i-a fost. L-am scos d'aci, s'a ascuns în scorbură și l-a 'ncolțit sfântuleț'? Norocu' bietului morar să vază pe ucigașu' răpus și să dea pe față urgia ce l-a păscut!

In timpul ăsta a 'ncetat ploaea, trecând, ca o perdea plimbătoare, dela Apus spre Soare-Răsare, peste culmea „Vâlsanului" către apa „Râului Doameni" și de aci repezindu-se peste liniile de mușcele până hăt pe valea „Dâmboviței".

A 'nceput să se 'nsenineze cerul, *împoporat* de lumini, și-a luat rotunjimea și albăstrimea obișnuită, ca o frunte despresurată d'o legătoare neagră.

Aninii se 'ndoeau în chip de supușenie, în fața vântului înfuriat. Și, în deasa lor plecare, ca o cădelnițare, își scuturau frunțile, picând după ramurile lor stropi groși de apă.

Pământul era reavăn și rece. Iarba, culcată la pământ, cerca să se ridice, scuturând povara de picuri de pe foi.

Mii de păsărele cântau zorite, vesele, cu drăgălășenie nespusă 'n glasuri, pe crăcile umede, în aerul împrospătat, înmiresmat.

Se 'nsera, când am plecat dela moara pustie. Scăzuse simțit apa. Am trecut p'o punte iazul crescut mult. Peste gârlă cine s'ar fi 'ncumetat? De altfel și drumul spre casă mi se deschidea 'ntr' acolo, la stânga, spre „Zărnești". Zlătarii au luat-o spre „Zigoreni". Numai oamenii din „Vâlcele", cu primarul și cu jandarmul la mijloc, au fost nevoiți să ocolească iarăși prin „Merișani", după ce-au lăsat un om de veghe lângă mort.

Mă cufundasem în gânduri:

— Câte nedreptăți se fac pe lumea asta! ziceam în mine. Și-mi răsărea chipul ca de ceară al morarului și tremurul buzelor lui în povestirea sfâșietoare.

Caii zoreau pe șoseaua lată, străjuită de plute groase, stufoase. Răsunau tare huruitul briștei și țăcănitul potcoavelor. Umbrele lungi ale apusului luminat alergau și ele par'că, se 'ntindeau peste cuprins, ne 'nconjurau. Odată cu ele se ținea par'că cineva pe urma noastră. Cu toate că 'naintam mereu, spaima nu mă slăbea, mă 'nsoțea, nu mă părăsea o clipă.

Grăbeam. Luna, ieșită dup'un pâlc de negură, ca o rublă mare, ciuntită 'ntr'o parte, poleia drumul, părând că-l împodobește cu fire bogate de beteală pentru cununie.

Moara pustie, cu taina ei dureroasă, deși rămâsese departe, o simțeam totuș că se apropie din ce în ce, că-i legată de mine, că-mi intră în suflet.

D'atunci, de câte ori mergeam într'acolo, deși s'a părăduit de tot, năruindu-se apoi, o aveam în ochi și 'n inimă. Rânjea 'n 'ntuneric a păcat și a moarte. Mă 'nfioram și, fără să vreau, îmi făceam cruce.

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23—25

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

18 -

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1600 lei
particulare 12 luni 800 „
6 luni 450 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23—25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 24 LEI

ANUL LIII Nr. 18
VINERI 30 IUNIE 1944
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

BIROU

PREZENȚA MAGICĂ A SCRIITORULUI

de I. VALERIAN

Când am aflat că scriitorul T. se găsește refugiat într'un sat de pe malul Argeșului, numai la câțiva kilometri de București, am căutat să-l vizitez cu primul prilej. Nu-l mai văzusem de când își ocupase catedra la o universitate din nordul țării și acum scrisoarea lui suna ca o chemare emoționantă ,dovedindu-mi că afecțiunea rămăsese aceeași de pe vremuri când lucram entuziaști la revista noastră.

L-am găsit în grădina unei vaste gospodării, printre brazde cu legume și arbori înfloriți, ars de soare și îmbrăcat într'o bluză colorată de lucrător. Ședea la o mesuță fixată în pământ, având dinainte mai multe volume groase și un caet pe care migălise ceva cu creionul.

— Iată-te, în sfârșit, carissime, exclamă el cu ochii sincer lumniați de bucuria revederii. A trebuit să vie cutremurul ca să ne mai întâlnim cu ființele dragi. Imi pare bine că vom putea convorbi sub arborii aceștia tot așa de liniștiți ca sub plopii din grădina lui Aristo. Avem atâtea lucruri de lămurit!

Mă uitam la vechiul meu tovarăș de visuri. Anii trecuseră fără a lăsa urme pe fața lui. Aceeași grație tinerească în gesturi ca și în stil, același optimism molipsitor arătau că profesiunea didactică nu alterase nimic din vioiciunea artistului.

— De când m'am adăpostit aici la țară, urmă el, s'au petrecut cu mine transformări ciudate ce mi-au modificat felul de a privi realitățile înconjurătoare și chiar proectele de viitor. Trebuie să știi că de abia azi iau cunoștință mai în de-aproape cu satul românesc, după ce în peregrinările de studiu am cunoscut viața altor popoare din Apus. Evident, a fost un fel de trecere bruscă dela vis la adevăr și contrastul m'a decepționat la început până la anihilarea oricărei hotăriri de viitor. Scrisul meu de până astăzi mi-a apărut searbăd, ca o farsă grotescă, consumată pe seama vieții adevărate. Apoi treptat, un îndemn ce nu-l bănuisem în mine, mă făcu să purced la acțiune. Orice s'ar spune, noi intelectualii dela oraș suntem mai toți fii sau nepoți de țărani, așa că purtăm în subconștient înfrățirea cu pământul și toate potențele lui. Să nu crezi că vreau să fac elogiul semănătorismului pe care-l consider tot atât de fad ca și alte curente compromise de nătângi. Este vorba de un plan serios și datoresc marea revelație acestei cărți găsite în lada mea de bejenar. Uite-o!

— „Georgicele lui Virgil"! Nu înțeleg, i-am răspuns amicului. Cum pentru tine, latinist, asta înseamnă o descoperire?

— Tocmai pentru mine, închipuește-ți! Și eu m'am mirat la început. A trebuit să viu la țară ca să fac această descoperire. De aceea am lăsat toate celelalte preocupări la o parte și m'am apucat să traduc pe Virgil. Nu este propriu zis o traducere, ci un fel de localizare, în cadrul economiei rurale românești, după cerințele agronomiei moderne.

— O treabă cam obositoare.

— Și destul de îndrăzneață. Confratelui Virgil i-au trebuit șapte ani să însăileze cele două mii de versuri pe care le-a tot cizelat întreaga viață. Nu știu cât îmi va trebui mie, dar știu că o astfel de operă ar fi o mană cerească pentru mulțime și mă mir că n'a realizat-o altul până acum. Poate nu s'a încumetat nimeni, pentrucă e mai ușor să te lamentezi de părăsirea iubitei decât să descrii în poeme munca țăranilor la câmp, vitele și albinele, astfel ca sufletul să fie atras de farmecul naturii, iar mintea să se cultive. Numai un poet ca Virgiliu a putut contopi poezia savantă cu grația naivă, sculptând în marmura vremii versuri din care nu poți lăsa afară niciunul. Nădăjduesc că umbra străbunului poet latin mă va susține, iar pe zeița Ceres o voiu ademeni prin jertfe ca să-mi fie inspiratoare.

Scriitorul T. își sfârși confesiunea în obișnuitul lui ton glumeț, urmărind cu privirea un nouraș de vată pe cer. Bănuiam o tulburare pe care nu voia să mi-o mărturisească. Din depărtare, glasuri răslețe de oameni se amestecau cu timbrul grav al vitelor și toate aceste sunete, spre deosebire de oraș, aveau rezonanța curioasă a unor clopote de cleștar afundate în apă.

A doua zi, prietenul mă sculă cu noaptea'n cap, făcându-mi vânt în căruța gospodarului care pleca la muncă.

— Hai să trăim pentru azi un poem de Virgil la prășitul porumbului.

Era o dimineață minunată cum nu se vede decât în luna Mai. Mireasma florilor de salcâm se împletea cu parfumul grădinilor și ierburilor câmpului. Soborul matinal al sburătoarelor ne întâmpina sgomotos din frunzișul copacilor iar dintr'un zăvoi cucul își striga strengărește numele. Pe covorul ogoarelor, țăranii păreau zugrăviți de mâna iscusită a unui meșter țesător.

Am șoptit la urechea confratelui:

— Oamenii de aici par a duce un trai mai fericit ca la oraș.

— Tot așa spune și Virgil: „Ofortunatos nimium, sua si bona norint, agricolas!"

Căruța noastră ducea trei generații de plugari: tatăl gazdei, octogenar în putere, alături de baba lui; gospodarul cu nevasta, iar pe capră ședea feciorul cu tânăra-i soție (aceasta din urmă cu un prunc la sân, pionul generației a patra).

(Urmare în pag. 4-a).

INSCRIPȚII PE COTIDIAN

de ION STANCU

Cuvântul **dor** exprimă o stare sufletească complexă, greu de definit. Creație superioară a poporului, **dor** are pe lângă valoarea sa estetică și o semnificație ontologică; profundă, ea măiturisește complexitatea țăranului român; poate chiar depăși aceste sensuri în **peste** estetic și mai **adânc** decât psihologic. **Dorul** este un cuprins de gând, mai mult decât de abstracție, de gând viu, trăire. Pentrucă numai o aderență la viață, o sevă pornită din rădăcini proprii, poate da naștere unei suferinți, poate stârni acel „doare" atât de frecvent în folclor. Omul, în vasta lui peregrinare prin culmile și genurile tuturor experiențelor, tinde spre mai sus, pe înălțimi, pe crestele **știute** ndeva, însă rămase inaccesibile: și de **„dorul"** lor suferă.

Omul desprins din unitatea sa firească și organică a destinului, desrădăcinat solului specific, își pierde — anteic — forța: nu mai e întreg, i s'au tăiat legăturile cu însăși viața lui: și-i este **„dor"...**

„Dorul aduce tristețe și suferință, pentrucă omul căruia îi e dor e **în lipsă**, nu-și este deajuns. Omul dornic de ceva are un gol neîmplinit; îl trăește ca pe rană deschisă.....

Când ființa se întregește suferința dispare; atunci dispare și dorul", scrie d. E. Bernea despre sensul ontologic al dorului.

Când această pierdere, această desrădăcinare este violentă, brutală, golul rămas apropie de moarte. (In creațiile folclorice predomină sentimentul morții: păstorul Mioriței acceptă calm, cu înțelegere; iar meșterul Manole, din clipa zidirii iubitei, este un ales al morții). In alte condiții **dorul** e o tristețe vagă, o durere cuprinzătoare și oarecum voluptoasă, cu un ciudat farmec particular, care, credem, este adesea un stimulent pentru creatorii anonimi.

„Dor însemnează desintegrare și lipsă, dar mai însemnează și putința **de împlinire**", scrie mai departe autorul citat.

Deaceea suntem îndreptățiți să credem în caracterul pozitiv al dorului, în atributul său de factor creator.

. . . . . .

.....Și vântul îmi aduse o pagină smulsă din confesiunea unui jurnal. Rânduri:

„Cât de ingrată ar fi satisfacția unui scriitor, dacă s'ar limita la ecoul pe care-l are în opinia publică o carte a sa. Câtă trudă, câte nopți de veghe lângă albul coalei care nu vrea să se umple, câte reveniri și așteptări pentruca domnul oarecare să se distreze câteva ceasuri de după-amiază plictisitoare; și ca apoi domnul oarecare să declare cu suficiență:

„prea multă fantezie și prea puțină viață"... sau „mi-a plăcut începutul; finalul e prea tragic"... etc.

Dar scriitorului i se rezervă voluptățile intime, bucuriile creației, inaccesibile domnului Oarecare.

Sentimentul că te-ai dăruit, că ai desăvârșit ceva care e numai al tău, că ai trudit migălos până la împlinire..... O plenitudine imensă care trebue să fi fost a Creatorului în ziua a șasea. Și sunt bucurii atât de intense, încât pentru câteva clipe e necesară lucrarea vieții întregi. Se înfiripă astfel extazul contemplării propriei opere întemeiat pe jocul antitezelor:

(Urmare în pag. 2-a)

NIC. ȘTEFĂNESCU — Periferie

PORTRETE
Ioan Al. Brătescu-Voinești

de DUMITRU IMBRESCU

Proza românească a ținut pas egal cu poezia. Drumul ei de evoluție s'a urmat necontenit, astfel că era și normal ca, după un anumit parcurs, să se producă diferențieri de fond și de formă, prin concepțiile deosebite ale diverșilor prozatori, cari aduceau, în operile lor, ceva din atmosfera de viață din care-și făcuseră un ideal. Dacă la început proza lasă să se desprindă o notă de unitate din tot cuprinsul ei, e fiindcă era într'un stadiu de evoluție de început, în faza dibuirilor și a căutărilor de poziții stabile, stadiu care nu putea rămâne în aceleași configurații, fără ca să însemne o împotmolire fatală. Progresul evolutiv a dus la o multiplicitate de concepții, astfel că fiecare din acele concepții și-a croit un drum nou, propriu, spre orizontul afirmării. Proza a început să ia forme diferite și să cuprindă în fondul ei idei și principii similare formelor.

Proza noastră, care ca și literatura în genere, are un stadiu de evoluție relativ scurt față de progresele altor literaturi străine, și-a croit și ea, în funcție de curentele dominatoare la un moment dat, diferite drumuri de parcurs. Primele afirmări se afundă în lumea cronicilor și a hrisoavelor, dându-ne o proză de coloratură istorică. Mai târziu, când se ajunge la o conștiință mai deplină a valorii biologice, economice, morale și spirituale a țăranului, stâlpul de temelie al existenței și rezistenței neamului, proza a îmbrățișat viața și manifestările acestuia, răscolind-o, cu mijloace analitice bogate, în cele mai ascunse străfunduri. După ce și această dominație semănătoristă s'a risipit, interesul a început să se desprindă din poziția de fixitate numai asupra unui singur aspect, ori asupra unei singure concepții, îndreptându-se spre puncte diferite și explorând un material de realitate variat. Astăzi, proza se prezintă într'o ipostază de explorare a tuturor aspectelor de viață.

In cadrul acestei proze trebue să-i găsim loc și activității literare a lui Ioan Al. Brătescu-Voinești, unul dintre prosatorii de notorie valoare, ale cărui obiective se îndreaptă spre complexul variat al realității, încercând să extragă din ea elementele necesare unor construcții cu totul noui. Intr'adevăr, el își alege un cu totul alt material de prelucrare, adresându-se, cu precădere, peisagiului urban, lumei de intelectuali de mai mare sau mai mică valoare, amalgamului periferic, căutând să scoată în lumină consecințele morale mai ales. Lumea lui se mișcă într'un cadru limitat, în cadențe, bine fixate, la o anumită temperatură sufletească. Totul e construit pe noțiunea de realitate, fără joc de vis și fantezie. Eroii lui au de îndeplinit funcțiuni etice determinate, încât ei își desfășoară existența pe planuri ierarhice dinainte stabilite, după o anumită concepție arhitectonică. Ei nu-și pot permite alte manifestări, în afară de cele menite să determine finalitatea povestirii.

Am ținut astfel să fixăm locul pe care scriitorul nostru îl ocupă în ansamblul literaturii noastre și încercăm acum să deslușim, pentru cititori, rostul și aspectele vieții sale de până acum. Aparținând unei familii boerești de o notorie vechime, cu un trecut încununat de merite în slujba istoriei, scriitorul a văzut lumina zilei în anul 1868, în vechea capitală a Țării Românești, la Târgoviște, păstrătoarea unor bogate vestigii de glorie străbună. In afară de școala primară, pe care a urmat-o în urbea natală, studiile secundare și cele universitare le-a făcut la București. După terminarea lor, a fost tentat să facă avocatură la Târgoviște. A intrat și în luptele politice, reușind să facă parte, ca deputat, din parlament. După aceea intră în administrație, ajungând director administrativ și apoi secretar general al Adunării Deputaților, unde dovedește alese însușiri de conducător și îndrumător în afacerile gospodărești ale forului legislativ. Astăzi, după o muncă îndelungată și istovitoare, s'a retras din activitate, fiind pensionar. In ultima vreme, sub povara oboselii și a slăbiciunii fizice, se află suferind, dar spirtul i-a rămas tot atât de activ ca și altădată.

Proza lui este o isbândă cât se poate de evidentă. Ea se adresează lumii simple, cu dragoste sinceră și curată de oameni și de flori, de muzică și veselie, de familie și de copii, cu jertfă și abnegațiune. Aceste stări se încrustează cu stăruință peste toată proza lui mesteșugită. Din toată fabulația materialului vrea să reiasă valoarea morală a vieții, în aspectele ei felurite. Pentruca efectul să se desemneze întotdeauna, în chip clar, uzează de metoda contrastului, alături de un om bun, unul rău, alături de un soț fidel, o soție iresponsabilă ,alături de un om darnic, unul avar. Prin dozarea lor în cadrul povestirii, stabilind proporții de participare bine măsurate, el reușește să creieze o stare de echilibru necesară pentru ca finalitatea etică să se plaseze pe primul plan. Oamenii lui buni, izolați într'o lume de moravuri stricate, cari domină totul, nu se pot adapta, ci sunt incorigibili în prestanța lor morală, preferând să cadă decât să cedeze. Din toată viața socială decăzută pe care o scrutează, prin analize de un crud realism, el surprinde totuși oaze de satisfacții, în cu'tul ce-l are pentru viața de familie, în respectul față de tradițiile morale și față de individualitățile puternice. El se lasă ușor prins în mrejele simțămîntului de duioșie. In vaga notă de tristețe, în noianul de gânduri răvășite de răscolirile realității, stă accentul fundamental al operii sale.

La început, la îndemnul criticilor, în deosebi al lui Maiorescu, scriitorul nostru a încercat să se afirme în poezie, deși destul de timid și stângaciu. Genul în care a reușit să-și găsească realizarea talentului este proza, în schițe și nuvele. A scris următoarele volume: In lumea dreptății **(1905),** Intunerec și lumină, Rătăcire și Fărimituri. **Acesta din urmă e mai puțin realizat față de celelalte anterioare. Deasemenea, nu de mult, ne-a dat** „In pragul apusului", **în care pe lângă note de interes documentar, găsim și o perfectă formă de realizare. L-a atras și teatrul, redactând, împreună cu** A. de Herz, **drama** „Sorana", **în care, deasemenea, se vădește ideia ca eroina să cadă pentru a ispăși păcatele altora, ideia de care e, deseori, străbătută proza sa bogată.**

Câteva din nuvelele sale, ca In lumea dreptății, **din v'ața plină de lipsuri a magistraturii, se înscriu printre cele mai isbutite realizări realiste ale prozei românești. Pe aceeași linie se situiază:** Microbul, Sâmbăta, Moartea lui Castor, Pană Trăznea Sfântul. **Uneori se surprinde în proza sa și o ușoară revărsare de humor, de bună calitate, cum e în** Călătorului îi șade bine cu drumul. **Din tot ce-a scris se observă un spirit independent și o atitudine ce caută să impună. Totuși, lucrările sale nu beneficiază de avantajul unei fantezi bogate. Totul este aci de un crud realism. Are predilecție specială pentru lumea boierească, poate și din motive de ascendență proprie. El o tratează în dureroasa ei etapă de destrămare și dispariție. Nu se revoltă însă câtuși de puțin față de acest trist eveniment, ci păstrează o stare de distinctă resemnare. Uneori îl copleșesc amintirile copilăriei, sub potopul accentelor de duioșie, dar aspectul cel mai atrăgător din realitate i s'a părut viața judecătorească..**

(Urmare în pag. 2-a)

„JURNALUL" unui TÂNĂR FILOSOF

Cine nu-l cunoaște pe Constantin Noica nu pierde nimic cetind filosofia sa — cine îl cunoaște câștigă ceva.

Teoria reflectării omului în operă dacă în artă ni s'a părut confuză, în filozofie, în schimb, i-am verificat de multe ori veracitatea. Poate pentrucă în artă, între om și spiritul creator stă tehnica artistică, acea grijă dinlăuntru în afară, acea potrivire la formă. In filosofie, tehnică propriu zisă neexistând și toată învrednicirea fiind din afară în spre înăuntru, potrivirea trebue să fie doar cu tine însuți. Spiritul e reflectat de el însuși și omul se realizează pe sine în aceea ce are el mai autentic, mai subiectiv: în gândurile sale despre lume și viață. In artă e totdeauna un vis al lumii, un vis despre lume. In filosofie lumea ești tu și se adună toată într'un bob de lumină. Gândești, e drept, lumea sau rosturile ei, dar le gândești în felul tău, după un chip care îți seamănă perfect. Și numai astfel gândești cu adevărat, iar între tine și gând (cu alte cuvinte între autor și operă) nu stă decât curgerea lină a cuvântului, adică gândul însuși.

In filosofie nu există talente poate tocmai fiindcă în filosofie nu există tehnică și formă. In artă talentul — înțeles cu nota lui în minus față de geniu — ține de tehnică și de virtuozitățile ei și are unele posibilități de-a părea sau de-a fi cu adevărat obiectiv. Geniul nu poate fi decât subiectiv, pentrucă e el însuși chiar și în tehnică.

Filozofia cere gândire proprie, originalitate puternică. Toate acestea dau măsura subiectivității depline. Iată dece, în adevăratul filosof, omul și opera se regăsesc într'o unitate neturburată și deci în filosofie nu există un gen obiectiv așa cum în literatură, de pildă, el există în unele cazuri.

Geniul filosofic cu toate uneltele raționale pe care este obligat să le folosească, cu toată dialectica ideilor, este însoțit — atunci când filosoful nu e un simplu meșteșugar al „sistemului", de-o poezie a minții și sufletului uman. Poezia aceasta nu vine numai dela un stil literar ci și dela gând însuși, dela noutatea, frumusețea și acordul lui cu personalitatea gânditorului.

Față de un „jurnal filosofic" toate considerațiile de mai sus par firește mai puțin arbitrare și cel puțin aci trebue recunoscută ideea unui perfect acord liric între om și operă.

Nu este nevoe să-l prezentăm cetitorului pe tânărul nostru gânditor. Cine l-a urmărit l-a putut cunoaște pe Constantin Noica din cele câteva lucrări de seamă ale sale și dintr'o inimoasă activitate exclusiv filosofică pe care o întreprinde în diferite direcții cu o distincție și o discreție puțin obișnuită tocmai la tinerii noștri filosofi. Intr'un număr din iarna trecută a „Rev. Fund. Regale" — Petre Comarnescu a schițat un portret destul de reușit al colegului său. In orice caz, toată lumea este de acord în ceeace privește extraordinara pregătire filosofică a autorului nostru și calitățile sale deosebite de filosofare: spirit profund, subtilitate, claritate, precizia ideilor, eleganță în stil, etc.

Veți spune: locuri comune ale unei bune filosofii. Dar gândiți ce devin aceste însușiri în puterea pasiunii pentru filosofare și într'un spirit atât de metafizic, contemplativ cum este acela al lui Constantin Noica.

Și în Jurnalul filosofic, ca și în celelalte lucrări ale sale, un lucru ni se pare deosebit de prețios: sub formularea concentrată și redusă la esențial a ideilor, sub ghiața lor pură și translucidă, simți arzând focul viu al poeziei ideii și al temperamentului liric în filosofie. Este poate îmbinarea fericită pe care numai muzica și matematicile o pot realiza într'un suflet omenesc, în genere și într'un spirit filosofic, în special. Constantin Noica le iubește și le prețuește deopotrivă. Amândouă satisfac două laturi deosebite ale sufletului său care, în fond, sunt poate una și aceeași: pasiunea pentru echilibru și pentru aventura spiritului în propria lui curgere și armonie.

„Dacă iubiți muzica, — pierderile, curgerile, creșterile; dacă vă place geometria și rigoarea fără să vi se împietrească inima și mintea; dacă aveți un dram de nebunie și nu minte de măsură — veți întâlni, cândva, filosofia" (Jurnal filosofic - - *pag. 13).*

Dar n'am spus încă nimic despre acest jurnal. Se pare că autorul lui l-a recompus din diferite fragmente, note, impresii — dintr'o culegere de meditații, unele din vremea liceului chiar, așa cum îi șade bine oricărui început de jurnal. Grupând fără greutate aceste meditații variate în jurul câtorva axe, descoperi temele preferate: școala — discipolul și învățătorul care îl obsedează cu putermica lor sugestie pentru tot lucrul care dela sine trebue să se facă și cu toată oroarea de „lecție" — parabola fiului risipitor, pe care autorul o speculează filosofic pe toate fețele, făcând din cei doi frați biblici două simboluri diferite, două tipuri umane, două mari valori etice (nu e clar tot timpul către care din ei merge simpatia și aprobarea autorului) — spiritul în devenirea și riscurile lui, bunul simț ca îndreptar moral și autenticitatea, sinceritatea ca norme ale împlinirii de sine. Apoi alte teme frunzărite pe marginea vieții, a omului, a filosofiei, a muzicii, a Bibliei mai ales.

Și totuși jurnalul apare ca o operă unitară și consecventă cu spiritualitatea autorului. Bucuria sa pentru lucrul care „se face" pentru ordinea lui nevăzută, pentru spontaneitate, pentru risc — trebue să fi fost mare ori de câte ori nota ceva pentru jurnalul său. In el autorul a putut pune în voe o bună parte a inimii sale și n'a simțit probabil, niciodată tristețea „celor care începând să scrie o carte, știu tot ce vor spune acolo". (pag. 99).

A spune că din acest jurnal se înfiripă o morală, înseamnă a-l confunda cu o culegere de maxime care n'au fost în intenția autorului. Pentru el, o astfel de morală ar friza puțin pedagogia și față de această îndeletnicire are aversiuni mărturisite.

Indreptarul discret dar persistent adresat gândirii în paginile acestor meditații indică ceva cu mult mai prețios și anume virtualitățile unei veritabile filosofii a spiritului. Simțul metafizic al lui Constantin Noica este net orientat către o problematică a acestuia. Pasiunea sa filosofică merge către drama cea mai subtilă a metafizicei: problema cunoașterii. „Jurnalul" desigur o învederează mai puțin, dar stau mărturie celelalte lucrări ale sale și toată orientarea sa filosofică. Ar putea fi aci o adevărată stea a magilor pentru tânăra filosofie românească care își caută un destin metafizic propriu. In definitiv, după profesorul Nae Ionescu, după Lucian Blaga, filosofia română se poate învrednici pentru chemările cele mai înalte.

Constantin Noica este o speranță serioasă a filosofiei române. Iar faptul că spiritului filosofic dela noi îi reproșează în diferite ocazii și în diferite moduri „măsura, înțelepciunea, „mioriticul" în sens nefilosofic" și absența acelui „dram de nebunie" și a acelei răsturnări totale de perspectivă dela natură la spirit, — ne îndreptățește în plus să așteptăm curând o problematică a spiritului pe românește. Marile popoare cu destin metafizic au avut neapărat idealismul lor în filosofie. Ce frumos și interesant ar putea fi un idealism românesc! Dar câtă maturitate, cât exercițiu, câtă ieșire din haos și din mioritic vor trebui să se întâmple până atunci.

Românii încă învață cum să gândească. Va trebui să vină odată și rodul plin al acestei ucenicii socratice.

Pentru acest CUM Jurnalul filosofic al lui Constantin Noica este o mare lecție. Insușirile de profesor — riguros cu pregătirea, cu textele și cu materialul filosofic, dar prieten incomparabil al tânărului pentru a cărui spiritualitate are un adevărat cult — precum și însușirile sale de filosof prin vocație, garantează cândva succesul unei astfel de lecții. Va trebui să fie una vie, spontană, văzută și trăită, plină de voluptatea acelui „nu se știe cine dă și cine primește" așa cum îi place acestui... ciudat profesor.

N'a avut niciodată vreo cateară, el care și-a făcut din „școală" un mit atât de frumos, atât de curat.

In paguba imensă a unui tineret pentru care Constantin Noica învățătorul ar fi fără îndoială „ploaia, ploaia aceea de toamnă, care nu știe nimic despre culesuri".

MELANIA LIVADA

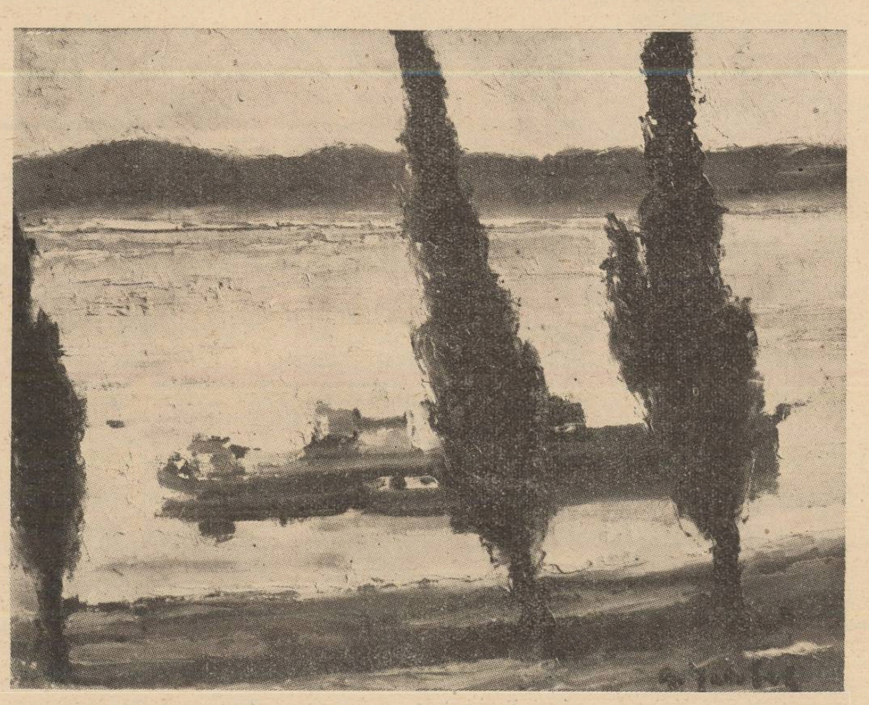

A. IACOBESCU — Peisaj

NOTAȚII TEATRALE

Problema repertoriului la noi...

III

de ALEXANDRU DRĂGHICI

In legătură cu cele arătate mai sus pot să spun că am și fost întrebat odată de o actriță și tânără și frumoasă, din însăși cadrele primei noastre scene, cine mi s'ar părea dela noi a fi cea mai bună interpretă pentru rolul Juliettei.

Cu această ocazie trebuie să-mi mărturisesc unul dintre familiarele mele accese de sinceritate și de... impolitețe, deoarece actrița în chestiune,, fiind convinsă și de talentul ei (sau, ce zic eu talent: geniu!) mai fiind și frumoasă și totodată și alintându-se, desigur că se aștepta s'o numesc pe ea, ori tocmai asta m'am făcut că nici pe departe nu pricep, ba, mai mult, la întrebarea ei, cu destulă perfidie în intenție dar cu aerul cel mai naiv și mai sincer din lume, am mai și întrebat-o dacă ține cu adevărat să știe care-i părerea mea și ca atare dacă vrea să-i dau un răspuns sincer sau nu.

Bineînțeles mi-a spus să fiu sincer și atunci... i-am răspuns că, la drept vorbind, cel puțin după mine, pentru o Julietă în adevăr minunat realizată nu văd absolut pe nimeni, dar că, dacă ar fi să te mulțumești cu o Juliettă ceva mai ,,aproximativă" atunci desigur că s'ar putea găsi mai multe.

Dar chiar și între acestea este cam greu de ales.

In adevăr dintre ele, îi spuneam, unele au și vârsta și fizicul potrivite dar nu au talent; altele sunt repezite sau arogante, bune numai în roluri de vampe sau de cochete; altele sunt cam ,,trecute" și a. m. d.

Adevărul este că, adăogam eu, la nevoie, trecându-le pe toate în revistă, s'ar putea, totuși, principial, să te fixezi la vreo trei dintre ele.

Și, la drept vorbind, una ar fi putut fi chiar interlocutoarea mea care, fără îndoială, este o tânără actriță cu deosebit talent și de o mare sensibilitate, dezavantajată însă de fizic sau, mai exact, de statura ei, care oricum este destul de nepotrivită pentru o Juliettă aceasta trebuind să fie — cel puțin așa ne-am obișnuit cu toții să o vedem — cât mai fragilă, cât mai delicată și mai diafană; o altă actriță, tot din cadrele Teatrului Național, care ar părea și ea indicată pentru acest rol, dacă totuși îndeplinește în mare măsură condițiile de mai sus, în schimb se poate să aibă ceva mai puțină sensibilitate sau, dacă voiți, o sensibilitate îndreptată nu atât în spre luminos cât în spre întunecat, în spre trist și chiar în spre morbid, ceiace — cu tot tragicul sfârșit al ambilor îndrăgiștiți din această dramă — este cu totul departe de a fi potrivit pentru Julietta care, pe lângă că nu-i decât un copil, ea trebue privită în primul rând ca un simbol, ca un imn curat, închinat dragostei, în toată structura ei fiind ceva limpede și senin; cât privește cea de a treia actriță la care mă mai gândeam, întâmplător tot din cadrele Teatrului Național, poate că ar fi fost — și ca fizic, și ca fel de vorbă și ca delicateță și sensibilitate — dintre toate trei în adevăr cea mai indicată.

Și totuși poate că nici aceasta — și lucrul s'ar fi văzut cu siguranță în reprezentație — nici aceasta nu ar fi fost o Julietă în adevăr bună.

Ori, când aceasta este situația penru un teatru mare cum este Teatrul Național, ale cărui cadre sun așa de numeroase — ba încă uneori se spune că sunt prea numeoase dar care, iată, când e vorba la o nevoie se dovedesc mai degrabă... insuficiente — ce să mai spun atunci de celelalte formații teatrale, adeseori improvizate, alcătuite de obicei dintr'un director și un „cap de afiș", iar restul complectat cu actori de strâsură, cel mult încă vreo doi-trei, care la un loc se intitulează teatru sau trupă de teatru?

Când însuși Teatrul Național nu poate prezenta în condiții bune o astfel de piesă?!...

Și care?

„Romeo și Julietta"!

Pentru care oricând ar trebui să se găsească interpreții de cari este nevoie!

La drept vorbind trebuie să spun că și atunci găsisem o Juliettă bună — fiindcă, ca să nu disperăm, trebuie să spun că totuși există și, dela început, prin eliminări succesive, mă oprisem la dânsa, ba, mai mult, avusesem până și cruzimea să o și numesc, ceiace desigur că interlocutoarea mea, cu atât mai mult cu cât se poate să fi avut și dreptate, nu mi-o va mai ierta niciodată, — o actriță în adevăr cu o extrem de mare finețe și sensibilitate, care putea fi văzută pe la unele dintre teatrele particulare de atunci, dar care, astăzi, nu mai poate să joace pe scenele românești.

Prin urmare, recapitulând, iată o serie de situații care se pot prezenta când e vorba de alcătuirea unui repertoriu și de care trebue să ții seama ca în nu mai știu care poveste în care, când ai de unele nu ai de altele, când îți procuri și tu din acelea, abea atunci vezi că îți mai trebue încă altceva, iar când, în fine, ai de toate atunci... nu se poate!

*

Acestea fiind spuse, urmează, după toate aceste exemplificări și situații arătate până acum, să vedem și ce anume concluzii se pot trage privitor la problema care ne interesează, aceea a repertoriului.

Concluziile?

Cele mai simple cu putință: care, din toate cele spuse, cred că se impun dela sine și care cred — de aceea am și dat toate aceste desvoltări — au și rezultat până acum din toate cele arătate.

Concluziile și învățămintele celor de mai sus cred că ar putea fi următoarele:

Că alcătuirea unui bun repertoriu este prima și cea mai importantă problemă pe care trebue s'o rezolve direcția unui teatru și care, tocmai de aceea, cere celui care are răspunderea întocmirii lui în primul rând o mare și cuprinzătoare cultură teatrală; în al doilea rând, și mai mult decât cultură teatrală, el va trebui să aibă o mare experiență teatrală; și că, în al treilea rând, și mai mult decât chiar o mare experiență teatrală, e nevoie să aibă mai cu seamă un admirabil instinct teatral.

Deasemenea — și într'o altă ordine de idei — el trebuie să cunoască cu preciziune toate posibilitățile pe care poate să se bazeze: atât posibilitățile, ca să zic așa, ale „pieței", cât și acelea ale lui, ale teatrului lui și ale trupei lui sau, cu alte cuvinte, să-și cunoască cu preciziune și propriile lui puteri.

Deci el trebue să știe în fiecare moment și ce poate să prezinte și ce poate să ceară în funcție de tot complexul elementelor care decid de soarta unui spectacol.

Am arătat deja mai sus, atât prin exemple cât și altfel, care sunt acestea.

Va trebui prin urmare să ție seama de public care, cum am arătat încă din primul moment, în străinătate este altul și la noi este altul, cu alte reacțiuni și cu alte caracteristici, chiar temperamentele, și care, pe lângă acestea mai este și neformat și mai este ca să zic așa, în mare măsură — și s'a văzut ce sens dau acestei idei — și ,,nespecializat".

Va mai trebui deasemenea să ție seamă de regisorii, interpreții și toți ceilalți făuritori ai spectacolului: decoratori, pictori, mașiniști, electriceni, etc., de care dispune.

Și, în fine, poate că va mai trebui deasemenea să-și aducă aminte în tot timpul — și consider că oceasta nu-i o recomandare inutilă mai cu seamă că e vorba de o mare slăbiciune, o adevărată marotă a oamenilor de teatru! — de a nu se întemeia niciodată în materie de teatru, așa, fără suficient discernământ, pe exemple, pe precedente și pe analogii căci ele ușor te pot induce în eroare.

Cum s'a văzut, — prin asta trebuie să se înțelagă evitarea adoptării fără o serioasă examinare a acelor rețete, altfel, adevărat, destul de comode, la care recurg anumiți directori de teatru — grefate uneori și pe oarecari snobisme pe care aceștia le au — de a transpune numaidecât și în orice condiții pe o scenă bucureșteană orice piesă de mare succes din străinătate, pentrucă astfel de procedee nu s'au dovedit a fi în toate ocaziile dintre cele mai fericite.

De aceea un adevărat director de teatru va trebui în primul rând să știe să-și aleagă el singur piesa de teatru de care are nevoie: aceia care este cea mai potrivită publicului lui și anume nu spun ,,tării" lui ci ,,publicului" lui: adică unui anumit oraș și chiar unui anumit cartier, ba, mai mult, chiar și unei anumite categorii sociale căreia el, fie că vrea să i se adreseze, fie că este aproape obligat, constituie publicul lui.

Și asta pentrucă alți spectatori are o sală din centru, elegantă, mică și cochetă și alt public o sală mare cât un garaj de automobile, situată de ex. într'un cartier periferic, după cum și, din punctul de vedere al prețurilor, alt public vine la un teatru cu prețuri de intrare ridicate, — un public mai rafinat, uneori franțuzit, căruia poți și chiar trebuie să-i dai lucruri mai fine și căruia atunci când i le dai trebuie să i le dai chiar fine și în adevăr rafinat, — și altceva este să ai prețuri de intrare populare.

Și, de asemnea, un bun director de teatru trebuie să mai ție seamă nu numai de publicul pe care-l are — adică de mediu: țară, oraș, cartier sau categorie socială — ci totodată și de epocă!

Și aceasta pentrucă nu numai fiecare țară, fiecare oraș și chiar fiecare cartier ci și fiecare epocă își are teatrul ei.

Și este și normal să fie așa pentrucă alt gen de spectacole vei da în momente de bună stare, și de prosperitate, de bună dispoziție, de viață ușoară, veselă și fără griji și altele în momentele de îngrijorare, după cum iarăși altele în momente de stringentă mobilizare a tuturor energiilor unui Neam, de încordare sufletească, și, evident, iarăși altele în momente de depresiune.

Ori acesta e motivul pentru care puneam accentul în primul rând pe instinctul omului de teatru, pentrucă la toate acestea nu te ajută nici știința, nici experiența: din cauza tuturor acestor condițiuni extrem de delicate, din cauza tuturor acestor imponderabile de cari totuși este necesar să se ție socoteală la alcătuirea unui bun repertoriu.

Toate acestea numai în ce privește alegerea piesei.

După ce s'a fixat astfel la genul de piese la care să se oprească și care-i convine din toate punctele de vedere sau, eventual s'a fixat chiar și asupra piesei, urmează să-și facă pe cât mai bine cu putință distribuția, ținând seama fie în atribuiri de roluri, fie de alte însărcinări, de posibilitățile și de aptitudinele reale, bine cântărite, ale fiecăruia.

Fără concesiuni de nici un fel!

Când e vorba de spectacol nu trebuie să se admită nici un fel de concesiuni, nu-i permisă nici un fel de șovăire, nici un fel de slăbiciume!

Căci toate acestea se răzbună!

Și păcatul este că nu se răzbună numai pe cel vinovat — cum ar fi și drept, căci atunci ar mai merge cum ar merge — dar se mai întorc și în contra celui care finanțează, fie că e Stat sau particular, se mai întorc și în contra celorlalți actori pe care-i demoralizează căderea, în fine, în contra teatrului și chiar a artei dramatice.

De aceia dacă cineva este în această situațiune și are de ținut seamă de ,,obligații", sau să ție seamă chiar de ,,contracte" deja existente sau dacă, din motive de ex. de economie, vrea ca o anumită piesă asupra căreia s'a fixat și care poate este bună, să o joace numai cu personalul pe care-l are, deși vede singur că poate unii dintre interpreți sunt improprii pentru acea piesă și s'ar impune mai degrabă o achiziție din afară, pe care o vede chiar el necesară, și un actor care ar fi mult mai potrivit și care ar putea fi angajat, atunci iarăși se face o greșală: în caz că vede o stfel de necesitate și, totuși nu se hotărăște să-l invite pe cel care-i în adevăr mai indicat, chiar dacă piesa aleasă este bună, e mult mai bine să renunțe și să pule altceva pe afiș!

Altceva care... să poată să meargă și cu ce are. Căci, așa cum am mai spus, teatru cu compromisuri, cu economii, cu cârpăceală, etc. nu merge; nu se poate face artă cu jumătăți de măsură!

Inainte de a termina, însă, trebue să adaog că tot de problema reportajului mai ține încă o chestiune, aceasta, însă, din păcate, mult mai vastă, mult mai complexă, și, din unele puncte de vedere, chiar mult mai importantă, — importantă chiar și pe plan general.

Aceasta este o problemă care, însă, până la un punct, pare în antinomie cu cele spuse mai sus, aparenta antinomie derivând mai mult din aceia că teatrul — și prin urmare și directorul de teatru — nu trebuie să aibă preocuparea bunului mers al reprezentațiilor și al spectacolelor numai în vederea încasărilor, cu alte cuvinte nu trebuie să aibe numai preocuparea de a merge pe linia gustului public și a simți prin instinct ce anume place și ce anume nu place, spre a ști astfel ce să-i dea și ce să nu-i dea, ci mai are și o misiune: aceia de a ridica *acest public.*

Ori, problema astfel pusă este mai delicată și îmbinarea acestor două obiective, a acestor două preocupări, realizarea lor simultană, este o sarcină care cere în adevăr și mare abilitate și deosebit de mare intuiție.

Căci lucrul acesta, ca să poată să reușească, nu trebuie să fie făcut deodată ci pe nesimțite, mărindu-se, ca să zic așa, de fiecare dată „doza", — teatrul bun trebuind mai mult să se insinueze decât să bruscheze gusturile unui public, mai cu seamă când este însă neformat, forțându-i, totuși, de fiecare dată, puțin câte puțin, acest gust. Ceva mai mult, în această privință adevăratele rezultate frumoase s'ar putea realiza, numai dacă lucrul acesta s'ar face printr'un consens cât mai general, din partea a cât mai multor formațiuni teatrale și, desigur, de ce n'am spune-o, dacă acestora li s'ar adăoga și concursul larg și luminos al Statului, un concurs nu în sens normativ — și voi arăta cu altă ocazie în ce ar consista: în orice caz nu normativ căci în artă normativul este totdeauna stânjenitor — ci în sens de sprijin și de încurajare printr'o largă, umanistă și, în același timp, necesar abilă politică teatrală.

Cum, însă, toate aceste chestiuni țin de o cu totul altă problemă — aceea a ridicării nivelului gustului publicului de teatru — și cum în felul acesta ele intră în cadrul altor preocupări, le voiu examina cu altă ocazie, atunci când mă voiu ocupa de acele alte aspecte ale vieții teatrale cu cari ele au legături mult mai strânse.

Dealtfel aceasta ar fi depășit cele ce voiam să spus acum în legătură cu problema în sine a repertoriului, și anume, pe deoparte privitor la dificultățile pe care le prezintă alcătuirea oricărui repertoriu — și cred că am fost destul de explicit în toate cele de mai sus, încercând să dau o privire cât mai lămurită asupra acestei chestiuni — și, pe de altă parte, am încercat să pun în lumină o serie de lucruri care, în special din partea celor necunoscători, adeseori erau judecate greșit sau chiar erau neînțelese, de aici provenind diverse incriminări și acuzații cu tot felul de învinovățiri nedrepte când dintr'o parte a rampei când din cealaltă socotind că atunci când ele sunt mai bine cunoscute, atunci înțelegerea reciprocă și însăși posibilitățile de colaborare sunt mult ușurate. Totodată, pe cât era cu putință — fiindcă în toată această materie a teatrului regule rigide nu se pot nici desprinde nici statornici — am căutat să arăt și complexul condițiilor de care un repertoriu bine făcut trebue să ție seamă și pe care trebuie să le îndeplinească.

Bineînțeles, toate acestea în linii generale în materia aceasta fiind încă multe de spus, astfel că fiecare din arătările mele — și chiar din exemplificările pe care, pentru mai mare ușurință, le-am dat — pot fi oricând reluate și desvoltate.

Ca vedere de ansamblu, însă, pentru ceiace este necesar să se știe cum și pentru ceiace trebuia să facă obiectul acestor rânduri în legătură cu problema repertoriului, lămuririle de mai sus socot că ar putea fi deocamdată suficiente.

INSCRIPȚII PE COTIDIAN

(Urmare din pag. I-a)

aici, în opera asta, ai închis cea mai bună parte a sufletului tău. Te-ai zidit lăsând cotidianului stârvul vremelnic, steril.

Iată decе artiștii ar trebui să formeze clasa unicului blazon valabil: aristocrația spiritului, împenetrabilă domnului Oarecare.

Este unul din scumpele mele deziderate"...

. . . . . .

Rainer Maria Rilke scria undeva că una din șansele singurătății este în iubire. Nu știu dacă prin singurătatea aceasta înțelegea conștiința izolării în destinul propriu, sau conștiința că ești neîntreg, pe plan metafizic.

Apologia din Symposion lămurea sublima separație erotică prin alegoria sancțiunii lui Jupiter: fiindcă oamenii tindeau să-l egaleze, zeul i-a tăiat în două; iar părțile se vor căuta veșnic pentru refacerea unității originare, prin atracția iubirii.

Pare-se, simbolul creștin al androginului crește din vechea idee păgână; ipostaza adamică devine, în sensul biblic, forma arhetipală. Vor fi manifestări de artă având această temă: deoarece postulatul unei estetici primare promulga artistic numai ceea ce aderă la un arhetip.

Suntem deci în era când totul este sau tinde să se transforme în mitologie. A fost o tendință salvatoare: profiluri simbolice care nu ar fi rămas viabile fără pulberea mitului. Stări sufletești care nu ar fi fost verosimile fără mărturia legendei.

Semnificații care păreau ridicole fără perspectiva tragicului. De pildă, filtrul de iubire, băutura vrăjită a legendarilor Tristan și Isolda; sorbiseră din cupa iubirii nelimitate și a morții. Când li s'au întâlnit fântânile ochilor, au tresărit: era momentul când i-a pătruns acea conștiință a izolării în destinul propriu? Nu. Dimpotrivă, conștiența separației, a neîntregului; deaceea, primul sentiment al fiecăruia a fost de **regăsire**: pe el însuși, în sufletul celuilalt. Părțile lui Jupiter nu vor mai putea fi despărțite prin obstacole lumești.

Rilke, poate, avea dreptate: iubirea dărue marea trecere în singurătate. Fiindcă prezența iubitei este o auto-prezență; nu doi, ci unul, întreg, închis în farmecul splendidei izolări, cum cercurile puteau despărți de restul lumii pe Arhimede.

. . . . . .

In teatrul ibsenian apar două figuri, pe cât de aparent deosebite, pe atât de convergente sub alt raport: Brand și Peer Gynt. Sunt tipuri expresive, cum atâtea trăesc în acest teatru apologetic individului: sumbrul pastor nordic încarnează voința ferma și notarirea de a nu se clinti de pe calea adevărului. Peer Gynt (despre care oamenii spun că-i nebun) nu-și refuză nimic: să dărue necondiționat și frenetic momentului prezent. El nu așteaptă nimic de nicăieri; ci numai desvăluirea fondului său autentic, devenirea **lui-însuși.** E o atitudine care amintește invitația gidiană la disponibilitate și act gratuit. Pe când, autenticul pastor, de pe țărmul întunecatului fiord, rezistă cu tărie oricărei chemări; el cultivă severitatea unei formule născocite de exclusivismul său: „tot sau nimic".

Aparenta divergență dintre cele două tipuri devine corelație subteran, prin perspectiva tenacității comune, respectiv, pe drumul ales.

Brand nu se face niciodată vinovat față de mistica sa; și nu vrea să șovăe. Preferă cele mai dureroase sacrificii: întâiu mama sa, apoi fiul și însfârșit, soția...

Brand nu va admite că uneori aplicarea asprei formule este o cruzime care depășește orice etică; el își va servi un îndoelnic paleativ teoretic: „nu ne aparține în veșnicie decât ceea ce am pierdut".

Deasemeni, Peer Gynt sacrifică succesiv mama, iubita și reputația sa.

Fervoarea lui n'are limite până la moarte; la ultima lui întâlnire cu Solweig, târzie, el întreabă ezitând dacă prin acea existență a reușit să fie cu adevărat **el-însuși.** La care ea îi răspunde: „în credința mea, în nădejdea mea și în iubirea mea".

Evident, singurătatea ei, trăirile imaginative, așteptarea neostoită, îi permiseră creerea unui Peer Gynt cum îl dorea. Și nici o confruntare deficitară nu avusese loc, așteptatul fiind departe.....

Insă realul Peer Gynt isbutise să fie el-însuși tocmai prin furtunateca sa viață. Astfel, ambele personagii ibseniene sunt uneori brutale cu ceea ce părăsesc: deși Brand o face în numele credinței, iar Peer Gynt în numele candoarei naive.....

ION STANCU

FRAGMENT

de ELENA DIACONU

Dina tresări scurt. Prea multă liniște! Totul împrejur părea mare, grav și dominant. Cenușiul zilei de afară se filtra prin vitraliile colorate ale bisericii mici și ascunse printre case, ca un cer de plumb văzut printr'un penaj de păun. Vitraliile erau roșii însângerate, galbene și violete. Pete de sângeriu, galben și violet cădeau în întreaga biserică, dansând un cadril straniu — — împerecheri de colori șterse — pe catapeteasma micuță, în mijlocul căreia ochiul lui Dumnezeu își plecase pleoapa ostenit. Deasupra capului își legăna simetria celor trei brațe candela înegrită de argint, și rănile lui Isus pe cruce păreau că se cicatrizaseră de mult.

Dina își dădu seama că totul părea mare și apăsător, prăvălindu-se deasupra ei, pentrucă era îngenunchiată. Se miră că fusese tentată să îngenuncheze, nu-și aducea aminte să mai fi simțit vreodată nevoia să-și plece genunchii. Nici de data asta nu venise să îngenunche în fața nimănui, nici nu observase măcar că biserica avea icoane cu sfinți desenați în stil bizantin, cu obraji palizi și prelungi

Era mulțumită că ochiul Domnului n'o privea: era obosit. Și Dina era obosită. Ingenunchiase să se odihnească în fața catapetesmei, din nevoia de a se simți înconjurată de ziduri cât mai groase. Zidul ăsta era odihnitor, pentrucă despărțea în două liniștea bisericii. Aici nimeni, în altar nimeni. Plafonul boltit își continua meditația avântat-înflorită de sfinți și îngeri, spre cerul plumburiu.

Ea fugise de toamnă, de cerul care se proecta deasupra ei ca o pânză imensă care susține o povară grea. Cerul ăsta se clătina deasupra ei, și Dina avea impresia că toată greutatea cerului era susținută de o mână nevăzută, care putea dispune de cer și de ea cum vroia. Nu putea suferi regia asta de scenă ascunsă; totul părea dinainte pregătit. Trebuia să aștepte momentul culminant, să termine repede tot ce avea de făcut, nu cumva, odată strigată pe nume, Dina să nu fi reușit să se împace cu ea. De aceea fugise în biserica mică din colțul străzii Antim, nu să aprindă obișnuitele lumânări, sau să sărute icoana făcătoare de minuni a Fecioarei. Venise să îngenunche alături de Dina, alături de ea, pentru ea, să se închine ei sau să se împace cu ea. Căuta în ființa ei cu mâini lacome, ce o răscoleau în străfunduri.

Și acum se surprinsese îngenunchiată, de cât timp nu știa; doar palii întunecoase fugeau din noapte să se furișeze în unghere: ochiul Domnului dormea liniștit, și Dina nu gândise nimic. I se părea că încremenise acolo de mult, de atunci când Fecioara își acoperise matern pruncul la sân, să nu înghețe înțepenirea eternă, și buzele pios-credincioșilor care-i sărutau smerite trupul. Își aducea vag aminte gestul mamei, discret și semnificativ.

(Urmare în pagina 3-a)

ORIENT

Nu cântece campestre, ci zări mântuitoare
Iți vom aduce, lună, făpturii tale, dar.
Cum te înundă ceața și palida licoare
Așterne-un zâmbet rece peste-un pierdut cleștar.

Intârziați destinul! Mânați în ani calvarul
Inalte constelații cu frunțile'n văzduh
Spre Nord își duc oștirea și mâinile ca varul
Cuprind o primăvară ce se preschimbă'n duh.

Din nou în luminișuri întrezărim abisul
Din nou un zbor ne-alungă pe mari singurătăți
Tristețea e în ramuri, în lacrimi zace visul
Și moartea'n faetoane se plimbă prin cetăți.

Martirii'și duc nădejdea în negre închisori
Tot ce gândim, în carne durerile'și răspund.
Pe culmi înseninate urcăm nepăsători
Dar mai în jos, în vale, e noaptea fără fund.

Să mai sperăm? Să credem în dimineți de aur?
Neptun își regăsește cumplitul lui trident
Și beznele din mâluri și din afund de plaur
Gonite fără veste, pornesc spre Orient.

Acolo între iasme dospește noul lut
Și luna abia-l adie cu vălurile reci
Iar Gemenii frământă un chip necunoscut
Ce din genuni amare ne va privi în veci.

IULIAN VESPER

ECOURI teatrale

MITRIC

Pe temeiul unei munci niciodată mărginită la rezultate îndoelnice, și mai ales pe reazimul unui talent cu nimic deminuțit, Atanasie Mitric și-a făcut destul de cunoscut numele în literatura noastră dramatică.

Incepând cu dramatizarea romanelor: „Ion" și „Pădurea Spânzuraților" ale domnului Liviu Rebreanu și terminând cu atât de mult cunoscutele scenarii dela microfonul posturilor noastre de radio, Mitric a dăruit amatorilor de frumos realizări de-o calitate care au hotărît admiterea lui ca membru al Societății Autorilor Dramatici.

Numai cu atât, și moartea lui Atanasie Mitric a pus un sfârșit dureros unei activități dela care mai puteam aștepta multe înfăptuiri.

„TURNEE"...

Intocmite de-o manieră care însemnează mai degrabă o reclamă decât altceva, notele—dar mai ales articolele—apărute în unele ziare informându-ne pe larg despre „activitatea teatrală" la Belciugatele sau Bolintin, ni se par venite ca să impue mai degrabă o tăcere asupra atâtora în numele căror se fac aceste turnee.

Nu socotim necesară o imediată denunțare a metodelor de-a se marca o „prezență la datorie", fiindcă efortul urmărit s'ar anula printr'o rezolvare grăbită

Așteptăm momentul potrivit când șansele ne vor fi mai mari, prin adaptarea la un mers mai normal al lucrurilor cari să nu nască confuzii și greșeli.

Atunci — numai atunci — reclama asta, de azi, va da însemnătatea cuvenită activității teatrelor de azi.

„PRIETENIE"..

Mai întotdeauna suntem grăbiți de-a acorda prietenia, la primul pas ce-l facem alături de un om.

Și mai totdeauna ne și înșelăm...

Acordăm, deci, cu mulță ușurință ceeace s'ar cădea să păstrăm doar pentru cei cari cu adevărat merită.

Ce vreți?..

E o încredere pornită dintr'un gând curat, și dăruită celor pe cari îi credem la fel.

Dar greșeala asta o simțim deabea când ne dăm seama că „prietenul" a avut alte gânduri și alte interese.

Ne cheamă la această mărturisire numele câtorva artiști, cari bătând cândva la ușe ca să-i ajutăm în începutul lor, găsesc astăzi potrivit să ne critice.

Insemnăm asta ca să ne sprijine oricând hotărîrea ce-am luat-o de-a acorda prietenia doar celor cari merită.

„SĂRBĂTORIRI"...

Cândva am spus că sărbătorirle de actori o să ajungă să micșoreze interesul publicului, tocmai prin numărul mare ivit mai acum câteva luni, de ajunsese să ocupe afișul mai mult ca spectacolele obișnuite.

Se mersese până acolo încât orice actor cu o vechime de... 10 ani în teatru, pretindea o sărbătorire.

„Moneda" aceasta atât de des bătută s'a văzut la ce rezultat a ajuns.

E suficient să arătăm doar cazul unui actor care umblă și azi din oraș în oraș cu „pantahuza" sărbătoririi.

Iam recunoscut totdeauna și talentul de actor și pe cel de autor dramatic, dar — să ne erte · nu i-l putem recunoaște pe acel descoperit de-abeă acum: de „sărbătorit"!..

Ar fi nemerituos chiar pentru cel care ni-l impune.

„ACTIVITATE"...

O fostă actriță a Teatrului Național, care în ultimul timp a jucat pe o scenă particulară — nu tocmai cu un desăvârșit succes — a pornit la o activitate „de culise" care s'o impue iar primei noastre scene cu toate onorurile și — mai ales — drepturile cuvenite.

Momentul îl găsește prielnic prin anunțata măsură ce se crede că se va lua, contra acelora cari stau departe de rosturile scenei oficiale.

Pe noi însă un lucru ne nedumerește:

Dece „activitatea" domniei sale să înceapă tocmai de acolo de unde se sfârșește?...

Fiindcă altă logică decât aceea pe care doar timpul ne-a impus-o nu vedem!...

AFIȘ...

Un nume cunoscut de mare actriță, pe afișul unui festival artistic programat într'un sat modest, mână interesul până dincolo de proporția spectacolului.

Așa s'a întâmplat Joi 29 cor., în comuna Isvoranul, unde d-na Natașa Alexandra, dela Teatrul Național, a spus la festivalul artistic organizat de comandamentul militar local, un monolog semnat de d. Alex. Kiriteșeu.

Și activitatea aceasta redusă a d-nei Natașa Alexandra, se încadrează mai cu temei în rostul teatrului la sate, decât „turneul" dela Belciugatele...

I. M. LEHLIU

Ioan Al. Brătescu-Voinești

(Urmare din pag. I-a)

In afară de această activitate pur literară, Ioan Al. Brătescu-Voinești **a mai dovedit încă o mare calitate. I-au plăcut munții și apele lor în revărsări repezite, în unda cărora își aruncă undița, în timp ce mintea-i torcea tăcută și liniștită firul gândurilor. Din admirația lui neîntrecută pentru piscurile luminoase, a rezultat acel castel de vis dintr'o depresiune a Țării Hațegului, unde și-a petrecut clipele de odihnă ale verilor, ascunzându-se tot mai mult de zgomotul vieții trepidante. Acolo, cu undița lui momitoare de păstrăvi, a înțeles frumusețile naturii, în ce au ele mai sublim, munții încărcați de gloria zăpezii veșnice, pădurile de întunecoasă verdeață și izvoarele și râurile în joc sglobiu de imagini, săgetate de argintul peștilor neastâmpărați. Pescuitul în apele de munte i-a fost una din marile pasiuni și a dus o luptă necruțătoare contra pescarilor necinstiți și nedemni, cari întrebuințau otrăvuri, spre a-i scuti de muncă. „Cu undița" este un admirabil manual de pescuit și o șarjă bine meritată contra braconierilor apelor de munte. In ea autorul păstrează o atitudine anecdotică din care transpiră totuși omagiul adus apelor de munte și disprețul întemeiat aruncat profanatorilor lor.**

Iată un mare prozator și un sincer iubitor al naturii, prin descrierea vacanțelor sale, la pescuit păstrăvi, în ținuturile din Țara Hațegului, și la Herculanele Banatului, făcând să fâlfâie, în sufletul lectorilor, un simțământ de prețuire adâncă față de natura românească și bogatele ei resurse.

DUMITRU IMBRESCU

Cronica literară

AUREL MARIN

Poetul Aurel Marin moare în cursul lunei Mai a. c., la un spital de Cruce Roşie din Roman, din cauza unei injecţii cu calciu, prost administrată. Cu dânsul se stinge unul din cei mai talentaţi scriitori contemporani, a cărui operă a intrat deja în conştiinţa critică a vremii, suscitând totodată şi cele mai înalte nădejdi pentru viitor. Nădejdiile se spulberă acum, rămânându-ne ca lângă proaspătul său mormânt să vorbim numai despre ce ne-a lăsat şi să evocăm, — pentru moment puţin şi necomplect —, opera şi omul.

*

Aurel Marin a fost şi el, ca şi celălalt prieten al nostru George Vaida, ofiţer de infanterie. A participat la războiul actual încă dela începutul lui, fiind rănit în vara anului 1941, de un glonte care i-a străpuns ficatul. Rămas în timpul nopţii la inamicul care a contraatacat, este regăsit în dimineaţa zilei următoare de unităţile care şi-au reluat înaintarea şi după o lungă suferinţă pe patul de spital, urmată de un concediu petrecut în oraşul Braşov, de care poetul se legase, se face bine. Atacul Sebastopolului din vara anului 1942 îl găseşte din nou la datorie. La parte apoi la toate operaţiile din Crimeia, unde stă până în primăvara anului 1943, după care, admis în Şcoala Superioară de Război, căpitanul Aurel Marin vine în Bucureşti. Un an de zile de muncă intensă şi încordată aduce ofiţerului-poet brevetul de Stat Major. Pregătit pentru conducerea operaţiilor, este repartizat pentru noua perioadă de operaţii militare în stat-majorul unei brigăzi de infanterie, unde putea fi socotit pus la adăpost de pericolele imediate ale liniei I-a. O simplă injecţie de calciu, greşit făcută, curmă însă viaţa acestui poet de mari posibilităţi şi de realizări deja durabile, mărind deodată numărul poeţilor sacrificaţi în actualul război cu unul, dar acesta de o valoare care depăşeşte cadrul local, atingând însăşi literatura română în personalităţile sale proeminente.

Aurel Marin debutează, ca toţi tinerii, în revistele timpului, dar din acea perioadă trebue menţionată epoca redactării revistei „Foaia tinerimii" prin anii 1928/1929. Din cauza greutăţilor familiare, deşi student al Facultăţii de Litere din Bucureşti, pe care o absolvă ca ofiţer, tânărul poet intră în Şcoala Militară de Infanterie de unde iese sublocotenent în anul 1932. In primăvara anului 1933 publică cea dintâi culegere de versuri „Cununi", naivă prin tonalitatea gingaşă a simţirii sale feminine. Cu Aurel Marin şi Niculae Cantonieru, scriitorul acestor rânduri redactează în anul următor, la Braşov, primul număr din revista „Frize", care apare regulat un an şi cinci luni, fiind interzisă în urma unor articole calomnioase ale prof. Pimen Constantinescu din Sibiu, necunoscut traducător din italiană, trimise comandamentelor superioare militare de care depindeau tinerii ofiţeri redactori ai publicaţiei. Descompletat prin moartea timpurie a lui Niculae Cantonieru, grupul se completează mai târziu, la Iaşi, cu George Vaida, a cărui soartă este cunoscută. Deşi mai în marginea activităţii acestui grup, din cauza greutăţilor materiale familiale (poetul trimetea sume de bani importante mamei sale la Bucureşti şi unui frate muzicant, răpus după câtiva ani, de tuberculoză), Aurel Marin nu s'a despărtit niciodată de el, mărturisind public, în unul din „memento"-urile operelor tipărite, că trei din cărţile sale s'au imprimat în colecţia „Frize".

Ritmul publicaţiilor lui Aurel Marin este de aproape o carte pe an. El face astfel să apară : „Lumini", 1933 ; „Yodler", 1935 ; „Intrarea în pădure", 1936 ; „Versuri", 1937 ; „Poezii", 1938 ; Insemnări de vacanţă", 1939 ; „Insemnări despre lume, prieteni şi moarte", 1940 ; „Viaţa în munţi". A doua carte de însemnări despre lume, prieteni şi moarte, 1940 ; „Moartea lui Pan", 1941; „Sonete". A treia carte de însemnări despre lume, prieteni şi moarte, 1942. Aurel Marin a mai deţinut un lung şir de ani foiletonul critic la „Gazeta Transilvaniei", activitate în care se trăda natura poetului şi mai puţin a criticului. Din acele foiletoane s'a constituit o primă culegere de „Comentarii critice", 1942. Statistic, activitatea sa poetică însumează un număr de aproximativ 280 poezii. Aurel Marin este membru în Societatea Scriitorilor Români. Un singur volum de poezii a fost premiat de către Academia Română şi-anume : „Insemnări despre lume, prieteni şi moarte", 1940.

Poetul a mai scris, în colaborare cu colonelul Alex. Petrescu, cartea de război „Sebastopol, 1942", care aşteaptă rândul apariţiei între manuscrisele editurii „Fundaţiilor Regale". Fragmentele publicate în „Universul literar" şi în „Revista Fundaţiilor Regale", trădează o neobişnuită capacitate de a recepţiona până în cele mai mărunte aspecte câmpul de luptă, opera având, parese, caracterul unui rar document omenesc, prima în cariera scriitorului, în care-şi dau mâna poetul de mare talent cu ofiţerul purtat în război. Reportajul atingea aici limita artei.

*

Omul era de o modestie încadrată în reacţiuni ciudate, din care cea mai esenţială ne pare a fi fost dispreţul pentru mediocritatea sgomotoasă. Aurel Marin avea o sensibilitate ieşită din comun şi această sensibilitate grefată pe conştiinţa calităţii artei sale l-a făcut să se ţină departe de cafenea şi prietenile interesate ale acesteia. In firea lui stătea neclintită încrederea în izbânda artei sale, pentru evidenţierea căreia nu vedea la ce s'ar tulbura, sau ar alerga cu obişnuitele metode ale celor mai mulţi dintre confraţi. A avut câţiva prieteni, foarte puţini, faţă de care prietenia lui a fost oscilatorie, orice gest şi manifestare din afară găsind la pândă acea sensibilitate stranie făcută din milioane de simţitoare corniţe de melc, prompte la o retranşare suspicioasă. El îşi creiase o lume proprie de voluptăţi intimiste, în care conta prea puţin participarea la sgomotoasa şi vulgara existenţă a lumei din afară. Se poate spune că în această atitudine, labirintul voluptăţilor sale era extrem de complicat şi ghicirea exactă a psihologiei sale un lucru destul de greu, chiar pentru cei care i-au stat în apropiere. In fond, psihologia sa este psihologia capricioasa a remeii, năzuitoare la tandreţea vecină şi la acceptarea bruscelor oscilaţii, contrarii când sunt privite numai pe limitate porţiuni, dar făcând un sistem psihologic articulat, privite în totalitate. In acest chip, se poate spune că modestia sa şi încrederea în adevărata sa poezie pe care o scria n'au avut aspectul solemn şi grav al învingătorilor, ci tresărirea mânioasă şi stingerea bruscă a reacţiilor, deciziunea nestăpânită şi nederaptă cu regretul duios şi tandru ce urma al marilor sensibili sau al copiilor cu care poetul se înrudea, înţelegând încă odată, prin întreaga sa fiinţă, dictonul că sufletul poeţilor este asemenea sufletului copiilor şi femeilor.

Poezia lui Aurel Marin este străbătută de trei mari teme lirice. Astfel, el a cântat voluptăţile muntelui şi pădurilor, voluptăţile prieteniei şi a cărţilor şi, în sfârşit, umbrele morţii. Evoluţia spre maturitate urmează ea însăşi această înşiruire, stingându-se cu vremea cea dintâi temă, fără a dispare vreodată totuşi, spre a se desvolta melancoliile morţii, în jurul cărora gravitau în ultimii ani izbânzile sale lirice cele mai proeminente. Trei din cărţile sale au titluri concludente în ceeace priveşte cântarea muntelui şi a pădurii : „Yodler", „Intrarea în pădure" şi „Viaţa în munţi". Acest poet ne pare singurul din toată literatura noastră care s'a ataşat atât de mult de frumuseţile rustice, solemne, şi grave ale munteiui. Dela înţelegerea lui păiorească, din primele răstimpuri, la adâncirea şi simţirea plină de duioşii trainice de mai târziu, întreaga simţire a poetului ne-a rămas mărturisită în unele poezii de o frumuseţe care nu trebuie să scape.

„Solemnă ora clară când paşii duc povara
Către imensul munte împădurit. Ecoul
Multiplică prezenţa prin brazii svelţi şi noul
Zvon undue pădurea — nemărginita, rara.

Drum străjuit de greeri şi părăsit departe
Unde se'mbină creste'n buchete de granit
Poartă voluptoasa lumină ca un mit,
Prin luminiş dorm păsări ca slovele în [carte." etc.

„In munţii" din *Yodler*

Dela această interpretare a pitorescului muntelui, până la grava tristeţe din poezia : Vers („Insemnări despre lume prieteni şi moarte"), este un drum lung, acela însuşi dela juvenila viziune exterioară, la mâhnirile trainice ale maturităţii :

„Munţii mă chiamă'n zădar.
Ziua-şi subţie lumina.
N'am să mai urc pe înaltele creste,
Pe sub pădure.

Lumea cu vesela ei
Larmă îmi frânse avântul. —
Astăzi mi-e sufletul părăginit de
Vechi solitudini."

Sau :

„Cum arborii se 'nalţă la ferestre
Cu braţe încărcate de zăpadă.
Parc'a venit pădurea să mă vadă
Un oaspe scump, aducător de veste.

Pun ochelarii, totuşi mă cunoaşte.
— Sunt mai bătrân, de sigur mai bătrân.
Dar eu sunt. Iată inima, bătânda da,
Nebună să te poată recunoaşte, —

Pădure a uitatelor trecuturi!
Arunc aceste file dinainte
Cu seci, uzate, sarbede cuvinte!
Dă-mi ramurile tale, calde scuturi".

Această frumoasă poemă de comuniune cu pădurea, cu viaţa ei intimă, propice fericirii poetului se intitulează, explicit, „Revedere" şi aparţine aceleiaşi culegi de maturitate, ca precedenta.

Poeziile de prietenie, menite să configureze alt sector al originalei poezii a regretatului Aurel Marin, poartă pecetea tristeţelor, a despărţirilor, a timpului care trece. Incă dela „Jodler", acest lucru e vizibil :

„Cum se sfarmă anii, prieteni, în neant
Parcă ieri ne înodam gândul funie
Pentru arta în care doar pulbera lunii e
Azi, ca întotdeauna, vis şi diamant".

„Noi trei şi Govodarva",

spre a deveni rând pe rând, cam ca în sumara înşiruire de poeme ce urmează :

„Aţi uitat, uitaţi în vreme,
Când ne reciteam poeme,
Sub al nopţii baldachin
Plin de stele, de rubini ;
Făurind măreţe planuri,
Dornici cheltuind elanuri,

Tinereţii de argint,
Anilor care ne mint ?
Nu vă sfâşie, uneori
Versul, mersul, — trecători
Pe sub luna din trecut ?
Cât e, decând am tăcut ?"

Poema „Aţi uitat", culegerea „Insemnări de vacanţă"

Maturizându-se, poezia „Moartea ultimului prieten", prin ritmul ei sincopat, prin pasul ei împiedecat, traducând însuşi ritmul sbuciumului interior înecat în lacrimi şi sincopat în sughiţuri, reprezintă o remarcabilă realizare, din care se'ntindeau în viitor vastele posibilităţi ale poetului, astăzi curmate :

„Pasul şovăie, vocea seacă.
Nu te-om mai vedea.
Noaptea, toamna, gândul ne îneacă,
Plânge inima.
Veşnic tânăr, veşnic aproape,
Astăzi nu mai eşti.
In auz vin murmure de ape
Tu călătoreşti.
Scriu de tine, mâna-i bolnavă,
Noaptea cade grea.
Lumea varsă, în jur, otravă,
Mai căzu o stea".

In acelaş sistem psihologic din care se cânta cu accente intimiste pădurea, muntele şi prietenia se desprinde cântecul cărţilor şi al scrisului, întrevăzute pe laturea celor mai trainice amiciţii care-s date cărturarului :

„Noaptea trage, la ferestre, vechi obloane
Peticite, ici, colo, c'o stea
Şi mă 'mpiedecă să văd că'n stradă
Tipă, despuiată, dragostea.
Am un teanc de file albe dinainte
Şi de bună seamă o să scriu
Dar mai mult ascult singurătatea,
Ornicul cum bate rar, târziu.
Aţipesc şi şterg şi scriu într'una ;
Somnul cere cuvenit peşcheş.
Până când pe masă-mi cade luna.
Versul se încheagă fără greş".
(Poezia „Scrisul", *în culegerea* „Insemnări de vacanţă")

Sau „Carte", în „Poezii" :

„Undeva, neştiută, uitată
Şi tu prea curând vei zăcea.
Pe geam îşi trimite, ciudată,
Lumina târzie, o stea.
Poate nici o ascunsă putere
Nu tremură'n file subţiri.
In odaie — abia stăruie, piere
Parfumul de vechi trandafiri.
Pe boltă căzu iar o stea
M'amăgii, carte mult adorată :
Şi tu, prea curând, vei zăcea,
Undeva, neştiută, uitată".

Şi tot astfel „Cartea" în „Insemnări despre etc." :

„Cartea aduce cu ea
Nopţile lumii eterne
Peste care se cerne
Pulbere fină de stea.
Nu imploră, nu ştie
Temeri de ploaie, de furi ;
Şoarecii rod evii suri
Strânşi mototol pe hârtie.
Pulbere fină de stea
Neîncetat se aşterne.
Cartea duce cu ea
Nopţile lumii eterne".

Dar tutelar, infiltrat în toate fibrele acestei poezii de timbru suav, discret şi totuşi pătrunzător, este, cu vremea, sentimentul zădărniciei eforturilor pământeşti şi al morţii care ne cuprinde pe toţi odată şi odată. E acest sentiment ca un ocean de blânde svonuri care mângâie subteran întreaga sentimentalitate a poetului, reducând-o la o acceptare resemnată a tuturor întâmplărilor terestre :

„Am fost cu voi asemeni, prieteni sgomotoşi,
Dar în rostogolirea lor anii ne-au pierdut
Şi ne-am uitat de lume.
Ne-apare cunoscut
Al vostru nou elogiu, efebi orgolioşi!
Ştim a fi fost, odată, tot tineri ca şi noi,
Visând la ochii umezi şi trişti, lung-
îngenată,
La patime mărunte, a toate învăţaţi,
Al lunii pal linţoliu târindu-l în noroi.
Spre unic mod de Artă, în versul uneori
Cu modulări ciudate ne-am amăgit pe
rând,
A timpului aripă simţindu-o bătând
Asupra-ne, de-a-pururi umili ostenitori.
Iar azi prea multe laude şi critice fireşti
Le ştim de mai nainte ca voi să le fi spus.
Mă tem că prea devreme şi voi veţi fi apus,
Amestecaţi de valul micimii omeneşti".
(„Am fost").

Iar în poezia „Noi, fără teamă, dorim", ce testament sguduitor al pregătirilor sufleteşti încheiate, pentru marea plecare, pe care astăzi, sărmanul şi iubitul nostru prieten, s'a 'ncumetat, prin voia nemiloasă a sorţii, să se pornească ?

„Noi fără teamă dorim
Molcoma pace de veci,
Visele, vechi ţintirim,
Pasul greu, vocile seci.
Noi fără rost, ne'ntrerupt,
Strângem uitarea la sân
Până în urmă rămân
Inimi pe care le-am rupt.
Pasul greu, vocile seci,
Visele, vechi ţintirim,
Molcoma pace de veci,
Netemători le dorim".

Aurel Marin a cântat copiii, pentru fragilitatea şi gingăşia existenţii lor miraculoase ; femeia, în timbre de vată, fiind accentele atenuate, de vestirile morţii, întrevăzută pretutindeni. Poezia sa de cameră, de linişti, de suavităţi de rezonanţe domoale aparţine literaturii viitorului şi, ca atare, difuzarea ei aşa cum se cuvine, cade în sarcina celor care supravieţuesc uluitorului măcel.

Greaua pierdere pe care scriitorii o suferă astăzi, cu moartea lui Aurel Marin, nu poate fi evaluată cu aceste cuvinte puţine, rostite mai mult în chip documentar. Frumoasele sale poezii n'au fost încă citate, întreaga substanţă muzicală a versurilor sale n'a fost încă transmisă. In vremuri de linişte, când acest lucru va fi posibil, nu vom întârzia s'o facem.

MIHAIL CHIRNOAGĂ

=FRAGMENT=

(Urmare din pag. 2-a)

Incercă un efort să se ridice. Odată în picioare, totul a coborît la proporţii firesti, tavanul boltit şi-a reluat locul pentru somnul de noapte, icoanele s'au aşezat în cadrele lor, iar cele trei braţe ale candelabrului s'au strâns laolaltă, într'o îmbrăţişare care o făcu să se gândească la instinctul de conservare a speciei umane.

Dina se întoarse cu faţa la catapeteasmă. Işi întoarse privirea pe icoana din stânga uşii principale. Instinctiv, Fecioara îşi stranse pruncul la sân. — „Nu, nu vreau să-l sarut ! Nu-i aşa că te doare fiecare sărutare aşternută pe carnea lui ?" şi privi gnemul de carne din braţele ei.

Noaptea începuse să se cuibărească în toata biserica şi Dina se simţea gonită. Se strecură printre braţele moi ale nopţii, se ferea de ele şi închise prudent uşa, cu dorinţa să asigure liniştea celor rămaşi înauntru. Afară, în stradă, respiră aer mult în piamani. Dar aerul toamnei aşteia era scamoşat şi cleios. Era convinsă că nu trebuia să fi intrat în biserica, putea să se gasească pe ea oriunde, dar o făcea din nevoia de a omori liniştea acolo unde o găsea ; doar acolo, în biserică, liniştea se refugiase ca pe o insulă. Tot oraşul gemea de sgomot, de toamnă şi de oameni.

Işi privi ceasornicul mic depe încheetura braţului : şapte fără zece minute. Socoti repede în gând că peste patruzeci de minute el o va aştepta în holul cutărui cinematograf, enervat de obligaţia de-a o întâlni, plictisit de prezenţa ei. Totuşi va veni, pentrucă a vrut ea. Dinei nu i se părea deloc absurd că insistase să-l întâlnească, dupăce, perfect conştientă, cunoştea toate datele. Era convinsă că gestul este inutil, dar insistase să-l întâlnească. Tot ce nu-şi putea justifica logic, Dina trecea în acelaş débarras larg etichetat : „capriciu". Numai că în seara asta Dina era mai puţin tentată să-şi catalogheze dorinţa de a-l vedea sub eticheta „capriciu". In ritmul paşilor, gândea acelaş lucru : — „Am vrut să-l văd ?" Răspunsul se impunea categoric : „Nu !" — „Bine, dar atunci ?" Cineva mai puţin absurd şi mai sistematizat în Dina se opunea : „Bine, dar atunci ?" Dina clipi, ca şi cum ar fi vrut să evite

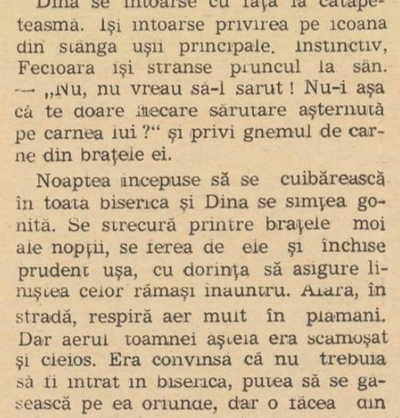

monologul. Iubea dialogul cu ea, pentrucă-i dovedea că nu imbătrânise, din moment ce avea curajul să se înfrunte, dar dialogul asta înăuntru în mijlocul oamenilor însemna monolog, şi ea detesta genul. Apoi, dialogand, se obliga la mişcare, atitudine, alegere sau concesie. In seara asta nu avea chef decât să constate, să facă un bilanţ statistic şi nesemnificativ pentru ceilalţi.

Oamenii pe strazi cadenţau paşi repezi, paşi uşori, paşi îngrijoraţi, sau paşi indiferenţi. Fiecare om calca altfel, şi fiecare pas aşternut caligrafia pe asfalt un om.

Dina îşi număra repede cei douăzeci şi doi de ani. I-se părea că un om nu poate avea decat douazeci şi doi de ani. Totdeauna i se păruse că nu poţi fi om decat avand varsta pe care din întamplare o numara în momentul cand îşi punea problema. Surase. Işi amintì obrazul ei sigur şi mainile calme cand o privise fix pe prietena ei, care ca şi ea avea tot şaisprezece ani, şi-i spusese convinsa : — „Ştii, acum pot sa mor, am dreptul să mor, pentruca am cunoscut moartea !". Şi cei şaisprezece ani plini de viaţă ai prietenei au privit admirativ cei şaisprezece ani ai ei cari aveau dreptul la moarte pentrucă o cunoscuseră.

La şase ani avusese impresia, tot atât de bine conturată, că şuia ce-i moartea : „Fiecare de acasă, fără să spui când te întorci, într'o trăsură mare, care-i plăcea pentrucă avea îngeri şi flori şi stăteai culcat ca într'o cutie de păpuşi mare, urmată de preot şi toată familia care plânge şi te iubeşte.

La doisprezece ani moartea însemna categoric : „posibilitatea să nu mai fii nici la şcoală, nici acasă, nici latină, nici matematici, nici vocea mamei care-ţi dictează grav în fiecare Sâmbătă : „Azi nu te duci la cinematograf, pentrucă ai patru la istorie !"

La optsprezece ani moarte era : „pedeapsă pentru omul pe care-l iubea, om care nu se va consola niciodată, şi va veni în fiecare zi la cimitir cu un buchet de violete, trist, distins şi înalt, ca'n François Coppée.

Acum Dina nu mai gândea la moarte. Nu însemna nici călătorie, nici răzbunare, nici eliberare. Ca pe orice lucru al ei, nu-l cântărea, nu-l sgândărea. Aşa-şi însuşise pe rând o serie întreagă de adevăruri. Le desfăcea în capitole pe ani, le categorisea definitiv, şi le apropia din ce în ce, până se identifica cu ele şi le trecea sub tăcere, îngrămădite şi sugrumate de aceeaş bandă editorială : „lucru al meu".

Inălţă capul. Se simţea urmărită. Paşii din spate ţineau ritmul paşilor ei. Dina îşi argumentă simplu : „în definitiv, ce facem decât să ne căutăm noi oamenii, să ne adulmecăm urmele, să ne oprim cu dorinţa de a rămâne pe loc, şi goana nebună, care virtual zace în toate opririle". Cu ironie, îşi închipui toţi oamenii care se privesc în ochi şi-şi spun: „ne-am întâlnit pentru că te căutam; am ştiut că trebue s'o iau pe aici şi nu pe acolo; te-aşi fi găsit, orb fiind, într'o mie de femei!" In fond omul pe care, în adevăr, ar fi meritat să-l întâlneşti, chiar în clipa în care ai ajuns lângă el, poate avea stupida inspiraţie să intre într'un debit pentru a-şi cumpăra pachetul de Naţionale obişnuit, sau apucă să treacă stopul mai repede decât tine. Asta era celebra căutare şi găsire, determinată de o lăsare prea repede a stopului — Măria Sa Agentul de Circulaţie.

Incepuse să ningă. Erau primii fulgi ai iernei, stingheri şi timizi soli ai frigului. Dinei îi era milă de nesiguranţa cu care rătăceau în aer, pe case, pe bordurile pălăriilor, atingeau fără convingere obraji palizi, se topeau pe obraji roşii şi încinşi.

La colţul bulevardului, Dina privi ceasul: şapte şi douăzeci. Paşii n'o mai urmareau. Se înşelase. Omul avusese din întâmplare acelaş drum. Nimic mai firesc decat să contunzi coincidenţa de a avea acelaş drum cu cineva, şi dragostea.

Rări pasul ca să nu ajungă prea de vreme. Simţi o furnicătură în vârful degetelor. Strânse mainile tare în manşon. Işi apasa paşii pe caldaram, evita să gandească, observa vitrinile, femeile, sergenţii postaţi la încrucişări, făcea orice, numai sa nu aibă timp să se surprindă neliniştită. Nu, asta nu se potrivea cu cei douăzeci şi doi de ani ai ei, şi mai ales feliului ei de a înţelege lucrurile. Dina era opera ei, opera celor douăzeci şi doi de ani de muncă neobosită şi nu-şi ierta contrazicerile.

Intră în holul cinematografului: lumină obositoare, de fosfor, pe un afiş buzele roş-senzuale ale unei vampe pariziene şi ochii albaştri ai unui spadasin italian. Roti privirea printre perechile nedecise să intre sau nu în cinematograf, nu-l văzu şi părăsi imediat holul.

Ii tăie prin minte, cu ascuţimi de fulger să plece. Nu mai voia să-l vadă, dar nu se putea hotărî să facă nicio mişcare. Aştepta ceva. Trebuia să-şi lămurească ceva. Intoarse capul şi se trase lângă zid. Ii era ruşine că-l spionează, dar ceva peste puterile ei o ţineau pe loc. El venea calm, dar punctual ca de obiceiu.

Dina aştepta. Nu-şi dădea seama cum trecuse timpul, nici dacă fusese cald sau frig. A aşteptat să iasă, l-a privit cum a trecut pe lângă ea, puţin adus de spate, cu profilul crispat, a vrut să-l strige, dar sunetul s'a oprit în gâtlej.

Dina răsuflă uşurată. Un val de aer îi mângâie corpul şi liniştea i se scurgea pe mâinile înfierbântate. Ochii îi străluceau şi în razele gălbui ale irisului juca bucuria unei victorii. Cucerise ceva. Asta căuta. Să sugrume liniştea oriunde o găsea. Şi el era liniştit doar când nu o vedea. Da, de asta îl chemase; să-i sape liniştea la rădăcini ! Să-l deruteze.

Dina traversă bulevardul ; noaptea i se lăsa pe umeri, nu-i simţea povara, şi, ca în urma fiecărei biruinţi, nu-şi mai aducea aminte nimic din ce a precedat momentului solemn.

ELENA DIACONU

CĂRŢI NOUI

MIHAIL LUNGIANU: „IN SĂRBĂTORI"

A apărut de curând, într'o tipăritură îngrijită în institutul de arte grafice „Cugetarea" o nouă ediţie a volumului de icoane din viaţa ţărănimii „In Sărbători" de cunoscutul scriitor Mihail Lungianu.

Volumul, premiat de Acad. Rom. în 1921, în urma unui elogios raport al marelui cărturar şi bun român I. Bianu, prezintă, ca un cuvânt introductiv şi ca rezumat al cuprinsului lui, un eloquent motto scos din scrierea d-lui Simeon Mehedinţi.

Din el se vede marea importanţă a literaturii ţărăneşti, cu puternice zăcăminte de folklor.

Intr'adevăr, de la inceput

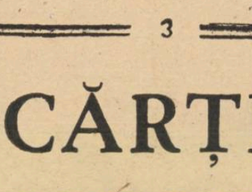

până la sfârşit, pe lângă obiceiuri, credinţe, eresuri, cântece, volumul cuprinde o seamă bună de colinde şi de eresuri, cu totul originale şi minunate prin jonaiu, prin forma lor impecabilă şi prin o muzicalitate impresionantă.

D. Mihail Lungianu a perfecţionat elementele folklorice şi a creat altele noui, fără nimic deosebite de cele autentice, cand a avut nevoe.

Trăim timpuri grele în cari toate naeajdea ne e numai în puterea de vitalitate a poporului nostru. De aci, importanţa cunoaşterii şi incurajarii folkloruiui, care afirma vechimea noastră pe aceste plaiuri şi profunzimue religioase ale strămoşilor, la cari trebue să ne întoarcem.

Sunt în acest volum icoane ca „Focu lu Sumedru" „Noaptea de Paşti" „Cu ciurlezii" „La Cruci", cari zugravesc cultul apusului şi răsaritului soarelui, ca şi ai apei, cea mai mare sărbătoare a aruor de pe vai, strămoşii latinilor.

Deosebit de interesante sunt schiţele „După rascovoit" cu întoarcerea în seara de anul nou ae catre fete a colindelor baeţilor deia Craciun şi cu evocarea chemării ca Domn al Ungariei a lui Ion Corvin de Uniade, şi „Brezaea", care simbolizează unirea arilor depe văi — Saşi — cu a celor de pe dealuri — în imperecherea moşului cu brezaea.

Un întreg trecut de credinţe, de lupte, de dragoste şi de nădejdi ţâşneşte din negurile uitării, în aceste pagini, date în o limbă neaoş românească, fără un singur neologism, în schimb cu multe cuvinte arhaice, cari pun pe orcine pe urmele vechimei noastre.

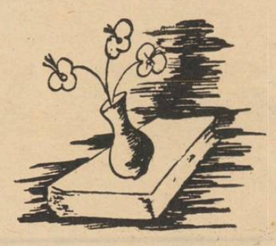

Ministerul culturii naţionale, apreciind indiscutabil valoarea acestui volum, a recomandat-o profesorilor de l. română, cerând ca elevii să o citească şi să facă teme din ea, cu constatări proprii în folklorul regional al fiecăruia.

Origina acestor icoane e partea muntoasă a judeţului Muscel, cu graiul lui curat, cu portul artistic şi deosebit de interesant, cu chipuri sănătoase, cu munţii-i măreţi, cu aerul înviorător şi cu viaţa adânc patriarhală, împărţită între grija de adorarea divinităţii şi de apărarea moşiei strămoşeşti.

De aci importanţa lor documentară pentru toate vremurile şi pentru toate popoarele, cum şi imperioasa nevoe a cunoaşterii de către noi a acestei vieţi.

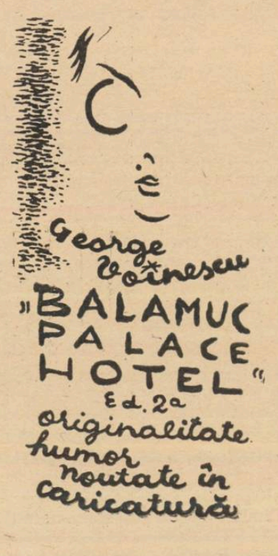

Isaia dănțuiește

—EPISOD—

de LIVIU BRATOLOVEANU

Către miezul nopții, când petrecerea era mai în toiu și nuntașii, pătrunși de băutură, începură a cânta cot la cot cu lăutarii, Manafu Borcoș se ridicară fără veste dela masă și-i făcu semn Salomiei să-l urmeze.

— Ce treabă ai cu mine? întrebă ea speriată, iscodindu-l chiorîș cu privirea.

— Cum ce treabă am? răspunse el tresărind, dar cu un aer de veselie mirată — și îndată după aceea urmă: — Trebue să ne grăbim să mergem acasă, fiindcă s'a înnourat și mi-e teamă să nu ne prindă ploaia pe drum.

Auzind aceste cuvinte, Salomia de rușine coborî privirea. Știa că de-acum trebuia să-l urmeze pe Manafu orbește, dar nu se putea deprinde cu gândul să se despartă pentru totdeauna de maică-sa, după cum deasemeni nu se putea împăca cu gândul să se despartă atât de curând de odaia ei de fată, în care zăceau, frânte, atâtea și atâtea amintiri.

— Unde *acasă*? întrebă ea mirată, ca și cum nu i-ar fi înțeles bine cuvintele.

— Ei! vorbă și pe tine... Acasă la noi! zâmbi Borcoș, punându-i o mână pe umăr și silind-o să ridice fruntea și să-l privească în ochi.

Dar fiindcă Salomia întoarse mai îmbufnată capul, el urmă îndulcindu-și glasul:

— Apăi, Salomio, acuma degeaba te rușinezi și faci pe mireasa neștiutoare, că de mers tot împreună vom merge... Aici, la taică-tu, nu mai ai ce să cauți. Ești ca o străină de care toți se împiedică și casa ta cea adevărată nu mai este asta pe care o vezi, ci aceea a bărbatului tău... Sau poate (și ca să nu-și mai fereasca privirea, o întoarse cu toată fața spre el) îți vine greu să te desparți de-ai tăi?...

Caii erau de mult înhămați și căruța trasă deoparte, lângă intrarea morii. Onufrie Gânj tocmai discuta la lumina felinarelor cu câțiva nuntași, așa că zărind-o pe Salomia coborînd scările împreună cu bărbatu-său, se repezi înspre ea să-i strige:

— De-acum, fată dragă, s'a isprăvit: îmi pare nespus de rău că trebue să ne despărțim, dar potrivit datinei femeia trebue să-și urmeze bărbatul oriunde s'ar afla. La mine ai stat destul. Acum trebue să te duci la rosturile tale, fiindcă vă așteaptă deopotrivă grijile casei și datoria voastră de căpetenie este să le învingeți pe toate, să vă puneți cu temei pe lucru.

Manafu râse din toată inima. Cuvintele morarului îl încântară nespus. Tocmai chibzuia ce să-i răspundă, când în spatele lui ușa se deschise fără veste și Anisia se ivi în capătul scărilor. Odată cu venirea ei, izbucni din casă și câteva strigăte răgușite de-ale nuntașilor.

— A! iat-o și pe mama soacră... — o întâmpină Borcoș vesel, apoi văzând-o cu brațele încărcate, se întoarse spre morar să-i dea de veste: — Ne-a adus cojoace și pături, ca nu cumva să răcim pe drum.

Anisia însă nu-l luă în seamă. Era cu ochii încă înroșiți de plâns și se feri să-i înfrunte privirea, de teamă să nu-și dea pe față adevăratele-i gânduri.

Dar lui Borcoș nu-i scăpă noua ei înfățișare.

— Aoleu, mamă soacră, mi se pare că iar te-ai cam întrecut cu firea!... Ce ți-a venit acuma să dai apă la șoareci?

— Eh! prostii mueresti... — se amestecă Onufrie brusc întunecat, și cam în doi peri. Mai bine ați face să schimbați vorba și să grăbiți plecarea, fiindcă nu m'ar prinde mirarea să vă apuce ploaia pe drum.

Ascultându-l, Manafu ridicase privirea. Cerul era într'adevăr acoperit de nori. Fremătau salcâmii în așteptarea ploii și departe, de partea cealaltă a dealului, scăpărau fulgere.

— Da, ai dreptate! zise el. Trebue să ne grăbim. Într'o jumătate de ceas trebue să fim acasă.

Își luă rămas bun dela morar și dela toți ai casei, pe urmă se întoarse spre Anisia să-i sărute mâna. N'o mai află însă. După ce se sfătuise în șoaptă cu Salomia și-i ajutase să urce și să-și învelească bine picioarele, ca nu cumva să-i fie frig pe drum, fugise înapoi în casă tot cum venise: ca o umbră.

— Mi se pare că mama soacră e cam supărată pe mine! zise el cu o lucire ascuțită în ochi.

Onufrie își mușcă buzele.

— Haide, nu le mai lua și tu acuma pe toate în seamă, că nu e ce crezi!... Nu știi cum sunt mamele când le sboară odrasla din cuib?

Înștiințați pe semne de plecarea mirilor, cei din casă năvăliră fără veste în curte să-i caute, în frunte cu lăutarii. Căruța tocmai ieșia pe poartă. Îi însoțiră câtva timp în strigăte și chiote sălbatice de bucurie, acompaniați pe de lături de glasul miorlăit al viorilor care scârțâiau hora miresei.

Curând însă după aceea căruța se mistui în noapte, după ce-și mai clănțănise un timp fiarele pe podul hodorogit — așa că nuntașii se întoarseră chiuind în casă, unde îi așteptau bucatele și vinul roșu din ulcioare...

Scrutând anevoie întunericul și orientându-se după drumul care se deslusea din când în când sub scăpărarea de amnar a fulgerelor, Daniil abia dacă mai vedea pe unde mână caii. Era oleacă mahmur din pricină că trebuia să-i însoțească pe miri la casa lor, dar se mângâia cu gândul că peste un ceas-două va fi iarăși înapoi și va putea să se amestece și el printre nuntași.

Vântul parcă se mai întețise. Pomii foșneau acuma deslușit. Dinspre deal, cobora până la ei o boare rece de ploaie și picături abia simțite.

— Dacă o bate tot așa vântul — își dete el neîntrebat cu părerea — apoi n'avem a ne teme de furtună!

Salomia nu-l luă în seamă. Gândurile ei se întorceau necontenit acasă, la sosirea neașteptată a lui Dragomir în mijlocul nuntașilor, — și deodată își zise că el nu venise s'o vadă, ci numai să-i amintească de jurământul pe care-l călcase. Și cu toate că nu scosese un cuvânt, mulțumindu-se doar s'o scormonească îndelung și dușmănos cu privirea, acolo față de meseni, sub ochii scăpărând de mânie ai tatălui ei, nu-i fusese greu să-și dea seama că el o ura — o ura într'adevăr. Se temuse prea mult de această întâlnire — ca să nu dea ochii cu el. Dar de ce venise? Ce rost mai avea să tulbure buna dispoziție a mesenilor — acum când totul era prea târziu, când nimic nu-l mai putea abate pe morar din drumul hotărîrii lui?... Măcar de ar fi putut să rămână o singură clipă cu el, să-i vorbească între patru ochi, să-l facă a înțelege că ea nu purta nici o vină de cele întâmplate, că totul se petrecuse împotriva voinții ei. Se măritase cu Borcoș nu pentrucă fusese silită s'o facă — ci pentrucă nu vedea altă cale. Ori, Dragomir trebuia să înțeleagă acest lucru. Și-apoi mai era ceva: ceva la care el debunăseamă nu s'a gândit. De ce n'a mai dat nici un semn de viață — timp de atâtea zile? Afară de asta, nici n'a mai avut răgazul să-și dea seama ce se petrecuse cu ea. Prea repede s'au întâmplat toate. Într'o săptămână, plecarea lui Dragomir, hotărîrea tatălui ei, pregătirile de nuntă și cununia. Dacă Dragomir și-ar fi dat cel puțin silința să citească ce s'a petrecut în sufletul ei — n'ar mai învinui-o că și-a călcat jurământul, n'ar mai fi privit-o cu atâta dușmănie. A fost ca un vis, ca într'un vis negru și rău din care nici după ce te-ai deșteptat, nu-ți poți da seama dacă visezi sau nu.

Gândindu-se la toate astea, fu cuprinsă de neliniște. Ar fi vrut să rămână singură, numai ea cu gândurile ei — și fiindcă tocmai simți mâna notarului cuprinzându-i încetișor mijlocul, își zise că singura ei scăpare n'ar fi decât să moară. Da! să moară, să uite totul, să nu mai știe nimic, să nu mai simtă nimic, să scape de toți și de toate, să nu mai fie pentru nimeni motiv de supărare ori ură.

— Mi-ești dragă, Salomio, abia aștept s'ajungem acasă, să fim la casa noastră!... Oare eu nu ți-s la fel de drag?

Ea nu-i răspunse.

— Haide, las-o focului de rușine și nu mă face să mă perpelesc în oală seacă!... Ești doară nevasta mea, de mine nu trebue să te sfiești...

Fiindcă nici acum nu-i răspunse, el își retrase mâna supărat și ca să-și descarce mânia, strigă vizitiului:

— Mână și tu mai cu nădejde, adormitule, că așa cum mâi, nici până mâine dimineață nu mai ajungem!

Daniil struni hățurile, urcând coama dealului aproape în fugă. Pe la jumătatea drumului însă opriră. Caii răsuflau din greu.

— Degeaba — zise — pot să-i snopesc în bătăi, dar mai mult decât atât n'am ce să le fac.

Manafu îl repezi:

— Taci din gură, neobrăzatule!... Nici un cal n'a crăpat urcând priporul ăsta.

Vizitiul îl lăsă să vorbească, ascultându-l încruntat și buzele i se mișcară molfăind un răspuns neauzit. Peste puțin, când intrară în sat, supărarea încă nu-i trecuse.

Se auziră câteva lătrături de câini. Pe urmă un pocnet îndepărtat de armă. Pe urmă cântecul unui cocoș trezit din somn — însoțit de altele mai puternice și de sbateri precipitate de aripi.

— Iată, a dat Dumnezeu și-am ajuns! bombăni Daniil oprind în fața porții.

Manafu sări sprinten din căruță și se duse să deschidă, apoi se întoarse, ajutându-i Salomiei să coboare.

— Eu ce fac, pot să plec? întrebă vizitiul nerăbdător să întoarcă.

— Da, de bună seamă că poți să pleci, răspunse Borcoș. Dar mai întâi ajută-mi să duc ale legături în casă.

Când însfârșit isprăviră cu căratul, Daniil urcă grăbit pe capră și înainte de-a întoarce, aruncă o privire înveninată spre casa notarului.

— Au să facă și ăștia casă când m'oiu face eu popă! bombăni el stupind acru în praful șoselei.

— Ce mai stai, Salomio: nu te desbraci? se adresă Borcoș tinerei sale neveste, apropiindu-se surâzător de ea și ajutându-i să-și scoată beteala.

Salomia nu răspunse nimic. Privea speriată la patul cu cele două perne potrivite alături, albind încăperea. Notarul îi ghici gândul, căci se întoarse râzând.

— Degeaba te uiți așa, că alt pat n'am!... De-acum toată viața vom dormi împreună.

Salomia se reculese, se lipi cu spatele de peretele alb și întrebă șoptit, cu o figură sfioasă și rugătoare de copil fricos:

— Nu s'ar putea, măcar în noaptea asta, să dorm singură? Sunt obosită că abia mă țin pe picioare.

— Și eu? îi întoarse el vorba râzând. Eu unde să dorm?

— Aș putea la adică să mă culc pe jos... sau pe-o laviță... sau pe câteva scaune în odaia de alături, dar numai să fiu singură.

Manafu făcu un gest tăios cu mâna.

— A! nu... asta cu nici un chip. Vei dormi în pat alături cu mine, așa cum se cade să doarmă un bărbat cu nevasta lui.

Ea îl privi stăruitor și își netezi o șuviță de păr care-i cădea mereu pe frunte.

— Te rog... măcar în noaptea asta!... Mâine seară vom dormi împreună.

—Dar dece tocmai mâine și nu acum?

— Fiindcă sunt...

— Ei, ce?

— ...Fiindcă sunt obosită... mi-e rău... mă doare capul și mi-e greu să...

El o întrerupse nervos.

— Astea-s povești, Salomio! N'am să fiu eu atât de prost să te las să dormi singură, numai pentrucă așa ai tu poftă. Mai bine spune-mi că ești rușinoasă și nu îndrăsnești să te desbraci față de mine.

— Da, și de asta... — răspunse ea repede, cu un licăr de nădejde în ochi. Eu nu m'am desbrăcat niciodată față de un străin... nici cel puțin față de mama.

— Bine, bine, față de mamă-ta poate să nu te fi desbrăcat, dar cu mine se schimbă socoteala. Eu sunt bărbatul tău și între noi nu trebuie să existe nici sfială, nici rușine.

Era din nou lângă ea, un pas îi mai despărțea, și când rosti cuvântul „rușine", se repezi fără veste asupră-i, înlănțuind-o strâns cu amândouă brațele pe după mijloc.

Salomia încercă să se elibereze din strânsoare.

— Nu, nu vreau!... Dă-mi pace! Ți-am spus că sunt obosită și că vreau să...

Vorbele îi fură brusc acoperite de buzele lui Manafu, care-i prinsese capul în îndoitura brațului și-o săruta apăsat și lacom pe gură.

— Ah! lasă-mă... lasă-mă când îți spun... — țipă ea cuprinsă de un tremur nervos — și reușind să se libereze o clipă din strânsoarea de crește, se șterse scârbită, cu dosul palmelor, de saliva ce-i umezise trecător buzele.

— A! rânji el, ți-e silă de mine?... Ți-e silă, va să zică?... Iată atunci că nici eu nu te las, fiindcă ești nevasta mea și...

Cu o mână îi cuprinse din nou mijlocul și cu cealaltă îi imobiliză capul, căutându-i tot mai lacom gura. Dar Salomia se svârcoli, se sbătu, reuși să-și ferească buzele și în clipa când el, orbit de patimă, îi înfipse mâinile în păr silind-o să ridice fruntea, ea se smuci gemând și-l mușcă adânc și fără veste de braț.

— Aoleu, dar numai viperă nu te știam! răcni el scos din sărite, și de necaz o lovi cu palma. — Na, să te înveți minte!... Și dacă nu te potolești, îți mai cârpesc una!...

Salomia îl privi cu adâncă ură. Buzele ei șoptiră:

— Cum, îndrăsnești să mă lo...?!

— Da, te lovesc, sigur că te lovesc! îi luă el vorba din gură. Pentrucă și tu m'ai mușcat. Acum însă suntem chit și nu mai avem de ce să ne scoatem ochii.

Salomia se lasă pe un scaun, moale ca o cârpă. Era atât de sdrobită, atât de sfârșită și uimită de cele întâmplate, încât nu se mai putu stăpâni. Începu să plângă încet, ușor, cu fața ascunsă în palme.

Pe Borcoș însă plânsul nevestei sale în loc să-l domolească, mai mult îl înfurie.

— Hai, sfârșește, nu mai face acum pe mironosița, că nu te prinde. Mai bine desbracă-te și vino în pat lângă mine să ne culcăm.

Salomia nu-i răspunse.

— N'auzi să te desbraci și să nu mai faci pe mironosița cu mine?... Desbracă-te când îți spun!...

Așteptă; nici o mișcare... O privi neclintit, îndelung, stăruitor, cu dușmănie, dar nici de data asta vorbele lui nu aflară răspuns.

— Ei, dar văd că nu-i de-a glumă cu tine!... Ai prins rău și-acum îi dai înainte... Mult crezi că am să-ți mai rabd izmenelile astea de mireasă neștiutoare?

Ar fi vrut s'o lovească, s'o calce în picioare și s'o facă una cu pământul, dar se stăpâni și apropiindu-se subit înduioșat de ea, îi puse o mână pe umăr.

— Hai, mielușica tatei, nu mă face să te rog atât. Mi-oiu fi pierdut și eu răbdarea cu mofturile astea fără rost. De ce nu vrei să...?

Salomia sări deodată în picioare, ca arsă.

— Fugi, nu te apropia de mine!... Nu te apropia, că mă scârbești!... Mai bine moartă decât să mă știu pângărită de un om ca tine.

De mirare, Manafu rămase câteva clipe în cumpănă, ca prostit. Încercă să zâmbească, dar zâmbetul îndată i se topi pe chipu-i. Vorbele Salomiei îl răniseră adânc, ca un spin otrăvit. Rosti:

— Va să zică așa stau lucrurile? Bine, eu unul nu mai am nimic de zis. Dar te înștiințez că dacă nu te desbraci de bună voie, am să te silesc eu s'o faci.

— N'ai să cutezi!

— Adică de ce să nu cutez? Cine mă poate opri s'o fac? Sunt bărbatul tău și trebuie să-mi dai ascultare...

Se apropie din nou de ea, hotărît și cu gândul să-i descheie rochia la piept, dar Salomia țâșni ca o nălucă alături, furișându-se îngrozită în spatele mesei pe care ardea lampa cu glob alburiu.

Manafu n'o slăbi. Făcu un salt înspre ea, ca și cum ar fi vrut să-i taie calea, dar se împiedică și ca să nu-și piardă echilibrul, se sprijini de un colț al mesei. Mișcarea însă nu-i folosi. Se prăbuși, înainte, cu capul, cât era de lung, și odată cu el, în cădere, trase și fața de masă.

Era prea târziu acum. Pe podele, lampa răsturnată se făcu țăndări. Un timp rămaseră amândoi în întuneric, nemișcați și cu respirația tăiată. Dar nu mult: atât numai cât se împuținase — în cădere — lumina tremurată a fitilului. Pe urmă flacăra se mări brusc, crescu, și gazul împrăștiat pe jos se aprinse, întinzându-se treptat-treptat pe toată suprafața covorului de lână.

Speriată și profitând de zăpăceala notarului, Salomia se năpusti îngrozită spre ușă, țipând. O deschise dintr'o singură smucitură, parcă s'o smulgă din țâțâni, și se avântă afară, în noapte, muncită de o singură dorință, stăpânită de un singur gând: să fugă, să scape, să se facă nevăzută, să fie cât mai departe de omul care-i tulburase viața și-o târîse aici să-i pângărească trupul.

Ca într'un vis rău, străbătu ea curtea, și tot ca într'un vis rău trase zăvorul dela poartă, nerăbdătoare să ajungă în uliță. Sări șanțul, se împiedică, era să cadă, se strecură printre pomi și se prelinse dealungul gardului ca o fiară înfricoșată, ne știind ce să facă, cum să scape mai repede. Se trezi singură, afară, în noapte, cu capul gol, la marginea satului, sub lumina orbitoare a fulgerelor ce brăzdau dela un capăt la altul cerul.

Sfârșită, se lipi cu spatele de trunchiul unui arbore, să-și adune puterile. Înțelegea că însfârșit scăpase. Manafu trebuie să fi rămas acolo. Era de bună seamă ocupat să stingă focul. Dacă s'ar fi întâmplat să fugă după ea...

Inima îi bătea puternic în piept, parcă să-l spargă. Simțea că se înăbușe. Broboane mari de sudoare i se scurgeau de pe frunte pe ochi, împânzindu-i vederea.

Nu începuse să plouă (măcar de n'ar prinde-o ploaia pe câmp), dar vântul se potolise și norii se apropiau amenințători, ca o turmă de bivoli, acoperind toată suprafața cerului.

Făcu câțiva pași mai departe, dar apoi, scuturată o clipă de gândul că s'ar fi putut totuși aprinde casa notarului, se opri să-și arunce privirea îndărăt.

Se liniști însă. Nici teamă de așa ceva. Cele două ferestre ale odăii dinspre șosea erau cufundate în întuneric — semn că Manafu luase grabnice măsuri și că izbutise să stingă focul.

Pe nesimțite, apele sufletului i se potoliră. Își trecu ușor, ca beată, mâna pe fruntea umezită de sudoare. Scăpase de-o primejdie, de-o mare primejdie, dar îndată după aceea alte gânduri începură, nemilos, s'o frământe.

Se întoarse.

Scrută întunericul de funingine care o învăluia din toate părțile, hain, — și cu toate că picioarele îi tremurau și simțea nevoia să se odihnească un pic, porni totuși mai departe.

Acolo, departe, pe deal, în întunericul săgetat de fulgere, știa ea o apă care ar fi primit-o bucuros, și tot în părțile acelea, un drum care ducea — urcând și coborînd — spre alte drumuri ale lumii, poate mai drepte, mai sigure și mai blânde decât cele de-aici...

PREZENȚA MAGICĂ A SCRIITORULUI

(Urmare din pag. I-a)

Ajunși pe câmp, fiecare își luă locul fără cuvinte de prisos. Ni se dădu și nouă câte o sapă și, după o recomandație sumară, începurăm să mușuroim cuiburile de porumb, silindu-ne să nu tăiem firele cele bune, odată cu buruienele atât de asemănătoare porumbului. Exercițiul mi s'a părut la început ușor, dar după ce meșterisem un șir de-a-lungul pogonului, eram leoarcă de apă.

Amicul era mai antrenat și prin verva-i îndrăcită căuta să mă stimuleze.

— Este salutar acest exercițiu, mai ales pentru descongestionarea ficatului. Ar trebui să-l facem obișnuit cel puțin o zi pe săptămână. Îți amintești ce-i spuneam regretatului nostru magistru, în fiecare Sâmbătă: „Hai, maistre, cu noi în munți. N'ar strica puțină mișcare după înțepenirea din fotoliu și mâncarea bună". Iar el îmi răspundea stereotip: „N'am timp să plec din București; cât privește mișcarea, află că mă plimb în fiecare seară în Cișmigiu. Cred că e suficient". Dacă ar fi făcut ca noi, nu ar fi căpătatat niciodată acea fatală afecțiune hepatică.

Nu trăim conform cu natura, asta e. A trebuit să venim la țară ca să ne convingem de anumite adevăruri elementare. Uite, pe aici sunt o mulțime de orășeni evacuați. Crezi că am întâlnit pe cineva pe ogor? Ferit-a sfântul! Și-au adus de acasă radio și nelipsitul patefon și stau toată ziulica țintuiți pe scaune, preocupați numai de ce vor mânca la prânz și seara. Cât de mult ar face pentru țărani unele exemple bune! Vezi, am impresia că dela lucrurile acestea mici începe abisul dintre sat și oraș. Dar pentru astăzi ne e deajuns prășitul nostru, hai să ne întoarcem în sat.

La plecare, stăpânul pământului ținu să ne petreacă până la hotar.

— V'ați făcutără poftă de mâncare, ne spuse el.

— Da, ne-am făcutără, accentuă profesorul, crezând probabil că voiu lesina sub acest atac neașteptat al limbii.

Pe drum, mi-am arătat destul de vehement nedumerirea.

— De unde dracu, au introdus ăștia terminația aceasta barbară în vorbirea de pe-aici?

— In orice caz nu din graiul lui Creangă sau Eminescu. Ai răbdare, vei mai vedea și alte curiozități care or să-ți tempereze avântul bucolic. Neglijența cărturarilor rurali față de limbă înfățișează, poate, păcatul cel mai puțin dăunător. Lângă mentalitatea evului mediu, cu superstiții și descântece, vei avea plăcerea să constați că li s'a păstrat cu sfințenie oamenilor noștri tot confortul primitiv. Ehei, „Popa Tanda" al lui Slavici e mai actual decât s'ar crede. Satele care au avut norocul să-l aibă s'au ridicat ca în basme, dar nu prea sunt multe.

Când mă gândesc la clavirul și biblioteca țăranilor din apus, oameni care nici pe departe n'aveau istețimea harnică a Românilor, parcă mi-i rușine că prin condeiul meu n'am folosit nici cu o iotă la îndrumarea celor de acasă. Ce însemnătate are faptul că există la noi câteva talente autentice, că întrecem în rafinament pe Proust sau Baudelaire pentru a fi cunoscuți de vreo două mii de cetitori, când marea masă de milioane rămâne mai departe în starea pe care o știm, cu totul străină de munca și idealul nostru?

Vezi, din satul ăsta visez un rol activ ce revine scriitorului, pentru a nu mai fi considerat ca un obiect de lux într'o colibă uitată. Nu semănătorism, nu arta cu tendință a celor nechemați, ci aportul marilor dăruiți la o operă constructivă, unde fiecare să vie cu un pic de suflet și un dram de bunăcredință, pentru frații lui rămași cu sufletul virgin lângă pământ.

Există în chimie un fenomen bizar, după care două elemente nu se pot contopi fără prezența obiectivă a unui al treilea personaj numit corp catalitic. El nu se lasă influențat de reacție, ci numai ordonează creația prin însuși faptul prezenței sale inexplicabile.

Astfel văd eu rolul scriitorului în procesul evolutiv al națiunei. O prezență magică, bazată pe intuiția suverană, pe prestigiul talentului, care să armonizeze energiile conducătoare cu forțele constructive, prin contactul direct cu realitatea neîmbrobodită, prin scrisul la gazetă sau slova cărții, prin relațiile personale cu cei dela centru, prinși în formule biurocratice.

Vis, utopie, — vei zice.

Cred mai de grabă în acțiunea visătorilor decât în a realiștilor ce s'au perindat în ultimele decenii, nefăcând nimic fără profituri materiale. Condeerii noștri sunt numiți câteodată scriitorii neamului. Pentru a li se cuveni această considerație, ei trebuie să tindă a deveni cu adevărat exponenții națiunii. De aceea mi se pare o descoperire fericită ca acest tezaur virgilian să-l ofer și poporului, după ce l-am răstălmăcit de sute de ori studenților mei.

Te voiu duce după masă să faci cunoștință cu notabilitățile satului; ne-am dat întâlnire la școală. Voiu mai avea de întâmpinat multe surprize, dar cu răbdare și perseverență vom urni carul cu bolovani din șanț. Asta deocamdată ca un experiment în mic. Mâine, după războiu, vom da acțiunei toată amploarea.

I. VALERIAN

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23—25

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939